

KILE JWUMPE SEMENI JWUMPE NINTAN- MPE

Supyire Sénoufo New Testament

This Bible is copyrighted by BibleLeague International (BibleLeague.org) and translation was provided by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org). This Bible is printed with permission and produced at cost by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible

MACWO	4
MACWO	43
MACWO	46
MARIKA	77
LUKA	97
YUHANA	131
KAPYIINKII	154
OROMU SHIINBII	185
1 Kɔrenti Shiinbii	198
2 KɔRENTI SHIINBII	212
GALATI SHIINBII	221
EFESE SHIINBII	226
FILIPI SHIINBII	231
KɔLOSI SHIINBII	235
1 TESALONIKI SHIINBII	239
2 TESALONIKI SHIINBII	243
1 TIMOTI	245
2 TIMOTI	250
TITI	253
FILEMO	255
EBURU SHIINBII	257
YAKUBA	267
1 PIYERI	271
2 PIYERI	275
1 YUHANA	278
2 YUHANA	282
3 YUHANA	283
ZHUDE	284
KACYEENKII	286

Nge sémeñi u nyε Kile Jwumpe Sémpii puni niñcyiñi. U mege nyε Zhenezi, kuru mege ñwɔɔ ku nyε: «tasiige». Uru sémeñi meğ'à le tasiige, ñaha na ye u na yu diñyeñi tasiige ná sùpyañi niñcyiñi ná *Izirayeli shiinbii siñkan- ni kyaa na.

Uru sémeñi na yu kabwɔhii shuunni kyaa na. Mà lwó kuni 1 na mà sà nɔ 11 wuuni na, kuru cyage na yu diñyeñi ná u funɔɔ yaayi puni siñkanni kyaa na, mu à jwo sùpyañi niñcyiñi kani ná kapiini jyeñkanni diñyeñi i. Sùpyire kapegiñi ñyahañi kurugo, Kile à jwo na uru sí múnyaaayi puni shi bò ná lùbwɔh'e. Nka u à Nuhu shwɔ lire lùb- wooni kakyaare na, ñaha na ye u mpyi a tíi.

Mà lwó kuni 12 wuuni na mà sà nɔ sémeñi takwòge na, kuru cyage na yu *Ibirayima ná u tùluge shiinbii kyaa na, ná ñaha pi nyε Izirayeli shiinbii, ñaha mpiimu cye kurugo, Kile à jwo na uru sí jwó le ñiñke sùpyishinji pun'à ke. Uru sémeñi mú à li cyée na Kile u nyε Kafoonji, u nyii wuuni li nyε sùpyire shinji puni si dá uru na Ibirayima fiige. U à dá Kile na, ka Kile si u pyi u cevoo maa tunmbyaara le ná u ná u tùluge e.

TUNMBYAAARE na nyε mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyii shuunni, lire nyε me cevee shuunni shwɔh'e; yii maha ñkàa yiy'à na yii à pyi cìnmpyii, lire nyε me shinnuu, na yii wà si kapii pyi u sanñi na me, fo kacenñkii kan- ni.

Kile diñye yaanñkanni

1 Diñye tasiige e, Kile à niñyiñi ná ñiñke dá. 2 Ñiñke yyaha baa woge niñgage ku mpyi. Lùbwɔɔ ná numpini mpyi ku cyeyi puni i. *Kile Munaani sí mpyi na mpéele kuru lùbwɔhe niñyiñi na.

3 Ka Kile si jwo: «Bèenmpe pu fworó» ka bèenmpe si fworó. 4 Kile à bèenmpe ñya p'à ñwɔ, ka u u pu ná numpini láha yiye na. 5 Maa bèenmpe mege le canñke, maa numpini mege le numpilage. Ka numpilage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canñcyiige.

6 Nyε ka Kile si núr'a jwo: «Lwɔhe ku táa, laaga ku pyi ku shwɔh'e.» 7 Maa kuru laage yaa, mà tég'a ñiñke lwɔhe ná niñyiñi lwɔhe láha yiye na. Ka lire si mpyi li jwuñkanni na. 8 Ka Kile si kuru laage mege le niñyiñi. Ka numpilage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canñhɔwoge.

9 Nyε ka Kile si núr'a jwo: «Niñyiñi ñwɔɔ lwɔhe ku bínni cyaga niñkin i, cyage sanñke ku pyi tawaga.» Ka lire si mpyi li jwuñkanni na. 10 Ka u u tawage mege le ñiñke, lwɔh'à bínni cyage ñkemu i ke, maa kuru mege le suumpe lwɔhe. Maa lire ñya l'à ñwɔ.

11 Nyε ka Kile si jwo na yaayi shinji puni yi fyín ñiñke na, sùmanji ná cire, yi i yasere pyi yi tàanna ná yi shinji i. Ka lire si mpyi li jwuñkanni na. 12 Ka yaayi shinji puni si fyín ñiñke na, sùmanji ná cire, maa yasere pyi mà tàan- na ná yi shinji i. Ka Kile si lire ñya l'à ñwɔ. 13 Ka numpi- lage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi can- ntanrawoge.

14 Nyε ka Kile si núr'a jwo na bèenmpe yaayi yi pyi niñyiñi na, yi i canñke ná numpilage tēgeni láha. Yire yi pyi taañyee mpiimu pi sí raa kátangii ná canyi ná yy- eegii cyēre ke. 15 Yire yaayi yi pyi niñyiñi na, yi raa bèen- mpe tírige ñiñke na. Ka lire si mpyi li jwuñkanni na.

16 Ka Kile si bèenmpe yaaya nimbwoyo shuunni yaa. Maa yi puni nimbwɔhe yaha canñke ñiñke na, maa nimbileni yaha numpilage ñiñke na. Maa wɔrigii mú yaa. 17 Kile à yire yaayi yaha niñyiñi na, bà yi si mpyi s'a bèenmpe kaan ñiñke na me. 18 Maa yi tiñe canñke ná numpilage ñiñke na, bà yi si mpyi si numpini ná bèenmpe tēgeni láha yiye na me. Ka Kile si lire ñya l'à ñwɔ. 19 Ka numpi-

lage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi cansi- cyere woge.

20 Nyε ka Kile si núr'a jwo: «Nyii yaayi yi ñyaha teetee lwɔhe e, sanñcyenre mú ti yíri t'a mpéele ñjaampe e.»

21 Maa lwɔhe nyii yaayi nimbwoyi ná lwɔhe nyii yaayi shinji sanñi puni yaa teetee, maa yi pyi yi ñyaha yi tàan- na ná yi shinji puni i. Maa sanñcyenre yaa mú mà tàan- na ná ti shinji i. Maa lire ñya l'à ñwɔ. 22 Kile à jwó le y'á, maa jwo yi si teetee yi i suumpe lwɔhe ñi. Maa jwo na sanñcyenre mú ti ñyaha ñiñke na. 23 Ka numpilage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canñkanñkuro woge.

24 Nyε ka Kile si núr'a jwo ñiñke ku ñi nyii yaayi shinji puni na, mu à jwo yatwɔre, ñiñke yafiliyi, ná sige yaare, yi puni ná yi shinji. Ka lire si mpyi li jwuñkanni na. 25 Ka Kile si sige yaare yaa ti shinji puni, maa yatwɔre yaa ti shinji puni, maa ñiñke yafiliyi yaa yi shinji puni mú. Ka u u lire ñya l'à ñwɔ.

26 Cyire puni ñwɔɔ na, Kile à jwo: «Nyε nume, wuu sùpyañi yaa wuye fiige, u u mpyi wuu málwɔɔ. Bà u si mpyi si mpyi fyaabii puni ñiñke na, si mpyi sanñcyenre ñiñke na, si mpyi yatwɔre ñiñke na, si mpyi ñiñke ná ku ñiñke yafiliyi puni ñiñke na me.»

27 Ka Kile si sùpyañi yaa uye málwɔɔ.

U à u yaa u yabiliñi fiige.

Maa u yaa nò ná ceewe.

28 Ka Kile si jwó le pi na, maa jwo: «Yii si, yii ñiñke ñi, yii i ntēen ku ñiñke na. Yii i mpyi fyaabii ná sanñcyenre ná nyii yaaga maha nyii yaaga ku nyε ñiñke na ke, yire ñiñke na.»

29 Nyε ka Kile si núr'a jwo: «Yii wii. Mii à ñiñke sùmanji shinji puni ná cire shinji puni yasere kan yii á, yi pyi yii yalyíre. 30 Mii à nyεpuruge (nyapuruge)* ná wyempu- ruyi puni kan sige yaare ná yatwɔre ná sanñcyenr'á, yire si mpyi ti yalyíre.» Ka lire si mpyi li jwuñkanni na. 31 Ka Kile si li ñya na uru kapyiñkii pun'à ñwɔ sèe sèl'e. Ka numpilage si wwò, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canbaani woge.

2 Nyε niñyiñi ná ñiñke ná yi funɔɔ yaayi pun'à yal'a kwò amuni. 2 Kile à kwò u báarañi puni na ke, ka u u ñiñke baashɔwoge e. 3 Puru ñwɔme kurugo, u à

báraga le canŋke baashɔnwoge e, maa kuru pyi u wogo, ka kuru canŋke si kuye wwû canyi sanŋyi i.

⁴ Nye niŋyini ná niŋke yaanŋkanni l'à pyi lire.

Adama ná Awa kani

Nye tɛni i Kafoonji Kile à niŋyini ná niŋke yaa ke, ⁵ cige mpyi na sàha ŋkwò a fyín niŋke na mɛ, sùma mú mpyi na sàha ŋkwò a fyín mɛ, ŋaha na ye Kafoonji Kile mpyi na sàha zàha cyán mɛ. Sùpya mú mpyi niŋke na si ŋkwò raa ku fàa mɛ. ⁶ Kanŋkuraŋɔ* mpyi maha fwore niŋke e, maha mpyi lwɔɔ na ku puni lwúu.

⁷ Ka Kafoonji Kile si niŋke pwoore tà lwó mà tɛg'a nòŋi* cyeere yaa. Lire kàntugo, ka u u shìŋi kafɛɛge fwo a le u múnawyiini i, ka tire cyeere si mpyi nyii yaa-ga.

⁸ Ka Kafoonji Kile si cikɔɔgɔ yaa Edeni kɔni canŋa fworompe e, nàŋi u à yaa ke, maa uru yaha wani.

⁹ Maa ciyi shiŋi puni pyi y'à fyín niŋke na, cire nisɔnante ntemu yasɛere t'à táan ke. Maa shìŋi cige yaha cire puni niŋke e, ná cige ŋkemu ku maha sùpyaŋi pyi u à kacɛnni cè a wwû kapiini i ke.

¹⁰ Baŋi wà lwɔɔ mpyi na fwu na fwore Edeni kɔni i, kuru ku mpyi na fwu cire ŋwɔh'i, wani u mpyi a taa baŋkenyi sicyɛere. ¹¹ Baŋkenŋe niŋcyiige mege nye Pishɔn, kuru na fwu na ntùuli Kyavila kɔni puni funŋke e. Sɛɛŋi na nye lire kɔni i. ¹² Uru sɛɛŋi nye sɛɛŋi yabili biliŋi. Sɔnmɛ nùguntanga wumɔ mú na ntaa wani, pu mege nye bideliyɔmu, ná lulushiŋi wà, u mege nye onikisi. ¹³ Baŋkenŋe shɔnwoge mege nye Gikyɔn, kuru na fwu na ntùuli Kushi kɔni puni funŋke e. ¹⁴ Baŋkenŋe tanrawoge mege nye Tigiri. Kuru na fwu Asiri kɔni canŋafyinmpe e. Sicyerewoge mege nye Efirati.

¹⁵ Nye ka Kafoonji Kile si sùpyaŋi yaha Edeni cikɔɔge e, ur'à ku fàa, u s'a ku kàanmucaa. ¹⁶ Maa yi jwo u á: «Mu sí n-jà raa nte cire puni yasɛere lyí, ¹⁷ ŋka mu aha bú kapiini ná kacɛnni ŋcèŋi cige yasɛere tà lyí canŋke ŋkemu i ke, mu sí n-sii n-kwú.»

¹⁸ Nye lire kàntugo, ka Kafoonji Kile si jwo: «Nàŋi u kwòro uye niŋkin, lire nye a ŋwɔ mɛ. Mii sí tɛgɛfoo yaa u á ŋgemu u sí n-yaa ná u e ke.» ¹⁹ Kafoonji Kile mpyi a pwoore tà lwó mà tɛg'a sige yaare ná saŋcyɛɛnre puni yaa, nye, maa ti puni yaha sùpyaŋi taan, maa u kàanmucya, pyiŋkanni na u sí ti meyi le ke, mege maha mege u à le ti mú niŋkin niŋkin na ke, yire meyi y'à pyi ti meyi. ²⁰ Nàŋi mpyi a meyi le yatɔɔre puni na, maa meyi le saŋcyɛɛnre puni na, maa meyi le sige yaare puni na, mà li ta yire yaayi puni i u mpyi a tɛgɛfoo ta uye na, ŋgemu u sí n-yaa ná u e mɛ.

²¹ Nye ka Kafoonji Kile si nàŋi ŋɔn'a cùnŋɔ. Mà u yaha puru ŋɔɔmpe na, ka u u bɛɛncibileni là niŋkin wwû, maa kyambyimpe pà tɛg'a lire wyiini tò. ²² Lire bɛɛncibileni, Kafoonji Kile à yaa ceewe, mà kan nàŋ'á. ²³ Tɛni i nàŋ'á ceenji ŋya ke, ka u funntangawuŋi si jwo «Anhaan, numɛ sa, mii shiŋi u ŋge.

U kaciyy'à fworo mii kaciyyi i.

U cyeer'à fworo mii cyeere e.

U mege sí n-le ceewe,

Ŋaha na ye u à fworo nòŋi i †.»

²⁴ Lire kurugo nòŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin ††. ²⁵ Nòŋi ná ceenji cípyire wuu pi mpyi. Ŋka wà nye a mpyi a cwòŋɔ ná w'e mɛ.

Nàŋi ná u cwoŋ'á Kile ŋwɔmɛɛni yaha

3 Nye Kafoonji Kile mpyi a sige yaare ntemu yaa ke, wwòŋi u mpyi a cyíige tire puni na. Canŋka, ka wwòŋi si jwo ceen'á: «Sèe wi na Kile à jwo, yii àha ŋkwò cikɔɔge cire yasɛere tà lyí mà?» ² Ka ceenji si jwo: «Wuu sí n-jà cikɔɔge cire yasɛere lyí yoo!» ³ Ŋka cige ku nye cikɔɔge niŋke e ke, Kile à jwo wuu àha kuru woore lyí mɛ, na wuu bá ká n-sii n-bwòŋ ti na mɛ, na lire ká mpyi, wuu sí n-kwú!» ⁴ Ka wwòŋi si jwo ceen'á: «Sèe bà mɛ, yii sì n-sii n-kwú mɛ!» ⁵ Kile à yire jwo, ŋaha na ye u à cè yii aha kure cige yasɛere tà lyí canŋke ŋkemu i ke, yii sí n-pyi uru Kile yabiliŋi fiige, yii nyiiŋi sí múgo, yii sí kacɛnni cè n-wwû kapiini i.»

⁶ Nye ka ceenji si li ŋya na ŋke cige yasɛere sí n-táan sèl'e, ti lem'à ŋwɔ, ti mú sí n-jà sùpya yákili múgo, si mu pyi kacèŋe. Ka u u tà kwòŋ a lyí, maa tà kan u poon'á, u à lyí, uru na mpyi wani ná u e. ⁷ Pi à tire lyí ke, ka pi i piye pyiŋkanni ŋya, maa ŋcè na pire cípyire wuu pi nye. Ka pi i ntashan cige weŋyi yà kwòŋ a tutu mà le piye na.

Kile à laŋaŋke ŋkemu cyán nàŋi ná u cwoŋi ná wwòŋi na ke

⁸ Nye yàkòŋke, nàŋi ná ceen'á Kafoonji Kile tònmpɛ lógo, u u uye ŋaare cikɔɔge e ke, ka pi i fê a ŋwɔɔhɔ u yyaha na cire shwɔɔhɔl'e. ⁹ Ka Kafoonji Kile si nàŋi yyere: «Taa mu de?» ¹⁰ Ka u u Kile pyi: «Mii à mu tònmpɛ lógo cikɔɔge funŋke e ke, ka mii i fyá, ŋaha na ye mii cípyire wu u nye, lire l'à mii pyi mii à ŋwɔɔhɔ.» ¹¹ Ka Kile si jwo: «Jofoo u à mu pyi na mu cípyire wuŋi u nye ye? Mii à mu sige cige ŋkemu yasɛere na ke, tire tà bà mu à lyí mà?» ¹² Ka nàŋi si jwo: «Ceenji mu à kan mii á ke, uru u à tà kan mii à lyí dɛ!»

¹³ Ka Kafoonji Kile si ceenji yíbe: «Ŋaha shi mu à pyi amɛ ye?» Ka ceenji si jwo: «Wwòŋ'á mii ŋwɔfaanŋa, ka mii i tà lyí.»

¹⁴ Ka Kafoonji Kile si jwo wwòŋ'á:

«Ná mu s'à ŋɛn'a lire pyi,

mii à mu láŋa

yatɔɔre ná sige yaare sannte puni shwɔɔhɔl'e,

mu sí raa filili ma yaceni na

s'a nticyɛŋi mûre

ma shiŋi canmpyaagii puni i.

¹⁵ Mii sí pege le mu ná ceenji shwɔɔhɔl'e,

si kuru pege ninuge le mu yasege ná ceenji woge

shwɔɔhɔl'e.

U aha mu ta, u sí mu nùŋke bwòŋ n-jya,

mu mú ká u ta, maa u nɔ nintaani na.»

¹⁶ Maa jwo ceen'á

† *Eburubii sheenre e, nòŋi ná ceenji jwuŋkanni mpyi na ŋko si mpyi niŋkin. †† Pii maha jwo: Lire kurugo nòŋi ná u cwoŋi sí n-wwò si mpyi shin niŋkin, nòŋi ná u cwoŋi shwɔɔhɔŋ'á yaa u ŋwɔ mà tòro nòŋi ná u sifeebii wuŋi na.

«Mii sí là bâre mu laani njyànj na.
Mu lahigii zinjí sí n-waha sèl'e.
Mu la si mpyi si ma poonj jà,
ŋka uru u sí n-pyi mu ñùŋ na.»

¹⁷ Maa jwo nànj'á

«Mu à ñen'a taha ma cwoŋj ñwómɛɛni fye e,
mii à yi jwo mu á ma hà cige ŋkemu yaseere lyí mɛ,
tire mu à lyí.

Nye ñiŋk'à kɛɛge mu kurugo,
mu sí raa ŋkànre sèl'e s'a ma ñwólɔyinj taa ñiŋke e
ma shinj canmpyaagii puni funŋke e.

¹⁸ Ngure ná nyɛpege sí n-fyín ñiŋke na,
mu njyinj sí raa fworu mu yafaanyi i.

¹⁹ Mu sí raa lyí ma byɛeni fúnmpɛ e,
fo zà mu núruŋj ñiŋke e,
ŋaha na ye pworu ti nyɛ mu,
mu sí núru n-pa n-pyi tire pwoore ninure.»

Kile à Adama ná Awa kòr'a yige cikwɔge e

²⁰ Nye cyire karigii puni kàntugo, Adama à u cwoŋj
mɛge le Awa, ŋaha na ye uru u à pyi sùpyire puni nunj.
(Awa mɛge ñwɔhe ku nyɛ shinj.)

²¹ Ka Kafoonj Kile si yatwɔre tà seeyi pyi vàanya mà le
Adama ná u cwoŋj na. ²² Maa jwo «Numɛ, sùpyanj nyɛ
wuu fiige, u à kacɛni ná kapiini cè a wwú yiye e. Wuu
u sige u àha ŋkwò shinj cige yaseere tà kwòŋ njyí si ŋk-
wòro shì na fo tèekwombaa mɛ.» ²³ Amuni l'à pyi, ka
Kafoonj Kile si u kòr'a yige Edeni kìn cikwɔge e, maa u
pyi u sà a ñiŋke fàa, Kile à u yaa ná ñiŋke ŋkemu
pwoore e ke.

²⁴ Nye amuni Kile à Adama ná Awa kòr'a. Maa
sherubenbii † pii yaha cikwɔge canja fworompe e pi a
ku kàanmucaa. Maa ŋwɔtɔwɔngɔ nawogo yaha ku u
fyíngɛ, maa sùpyire tɛgele kwòŋ shinj cige na.

Kaŋɛ ná Abeli à sárayi wwú Kile á

4 Nye Adama à wwú ná u cwoŋj Awa e, ka u u laa
lwó maa Kaŋɛ si, maa jwo: «Ei! Mii à pùnambile si
Kafoonj Kile barag'e.» ² Lire ñwɔhɔ na, ka u u núr'a laa
lwó, maa Kaŋɛ cwoŋj *Abeli si. Ka Abeli si mpa mpyi
mpàbyi, ka Kaŋɛ si mpa mpyi faapyi.

³ Tèni là à tòro ke, ka Kaŋɛ si u kɛɛge yaseere tà pyi
sáraga Kafoonj á. ⁴ Ka Abeli mú si u mpàbilini là cù
mpàpyire niŋcyiire e mà bò, maa li sinmpe kyaare pyi
sáraga Kafoonj á. Ka Abeli ná u sárage kyaa si ntáan
Kafoonj á. ⁵ Nka Kaŋɛ ná u woge kyaa nyɛ a mpyi a
táan u á mɛ. Ka lire si Kaŋɛ lùuni yírigɛ sèl'e, ka u u
yyaha tanha.

⁶ Nye ka Kafoonj si Kaŋɛ yíbe: «Naha k'à mu lùuni
yírigɛ fo mu à yyahe tanha amɛ ye? ⁷ Mu kapyiŋkii ká
ñwɔ, tá mu ñùŋke si n-yírigɛ mii yyaha taan mà? Nka
mu kapyiŋkii ká mpi, kapiini mpyinj lage sí n-pyi mu
na bà nanjaaga maha mpyi ná kyaare lage e, maa
yatwɔge per'a sige si ku ta ñcú mɛ. Nka mu s'à yaa mu
u ñcú maye na.»

† Sherubenbii na nyɛ Kile melekeebii shinj wà, fukanyi maha
mpyi pi na, pi maha mpyi Kile ñwɔ kurugo.

⁸ Nye canŋka, ka Kaŋɛ si u cwoŋj pyi na pi shà sige e.
Mà pi yaha wani, ka Kaŋɛ si ñcwo u cwoŋj Abeli na a
bò.

⁹ Lire kàntugo, ka Kafoonj si Kaŋɛ yíbe: «Taa mu
cwoŋj, Abeli nyɛ ke?» Ka Kaŋɛ si u pyi: «Mii à cè la?
Taha mii u nyɛ na cwoŋj saŋcwɔnsiginj la?» ¹⁰ Ka
Kafoonj si jwo: «Naha kafiile mu à pyi amɛ ye? Mu à ma
cwoŋj bò kɛ? Mii à u sishange nya ñiŋke na ke, l'à pyi
mu à jwo u na ŋkwúuli na mii u uru ŋkoonj wwú. ¹¹ Nye
ñiŋke k'à mu cwoŋj sishange bya mu cye kurugo ke,
kur'à mu lánja. ¹² Mà lwó numɛ na, mu aha núr'a ñiŋke
fàa, mu saha si raa nta pyi k'e mɛ. Mu sí raa fahafaha
raa ntùuli ñiŋke na.»

¹³ Ka Kaŋɛ si jwo Kafoonj á: «Mu à mii lùbyage pyi
wɛɛge lwɔhɔ, mii si n-jà ku bya mɛ. ¹⁴ Nye mu à mii
kòr'a yírigɛ faanj tapyige e. Mii sí n-sà ŋwɔhɔ mu yyaha
na tatwɔngɛ e, s'a fahafaha raa ntùuli ñiŋke na. Shin
maha shin u à mii ta ke, uru sí mii bò.» ¹⁵ Ka Kafoonj si
jwo Kaŋɛ á: «Lire mpyi nyɛ mɛ, shin maha shin u à mu
bò ke, lire kapiini fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi
baashuunni.» Ka u u fyè bwòŋ Kaŋɛ na, shin maha shin
u á círe ná u e ke, urufoo kà ŋkwò u bò mɛ. ¹⁶ Ka Kaŋɛ
si yíri Kafoonj taan, maa ŋkàr'a sà ntèen Nɔdi kini i
Edeni canja fworompe e. ††

Kaŋɛ tùluge kani

¹⁷ Lire ñwɔhɔ na, ka Kaŋɛ si ceewe lèŋɛ, maa pùnamb-
bile si u na, maa li mɛge le Enɔki. Ka u u kànha faanra
maa u jyanj Enɔki mɛge le kuru na. ¹⁸ Nye Enɔki à Iradi
si, ka Iradi si Mɛkwuyayeli si, ka Mɛkwuyayeli si Mɛ-
tushayeli si, ka uru si Lemeki si.

¹⁹ Lemeki mpyi ná cyee shuunni i. Wà mɛge na mpyi
Ada, u saanj woge sí mpyi Zila. ²⁰ Ada à pùnambile si,
lire mɛge nyɛ Yabali. Uru tùluge shiinbii pi na yatwɔre
byíi, marii ñaare na ntùuli. ²¹ Yabali cwoŋj u mpyi
Yubali, uru u mpyi ŋkòŋkɔwɔnbii ná tìmpirewyiibii
tulyage. ²² Zila mú a pùnambile si, lire mɛge mpyi
Tubali Kaŋɛ. Ur'à pyi tunntun. U mpyi maha dànyanj ná
tɔwɔntire yaayi yaa. Tubali Kaŋɛ cwoŋj mpyi pùceebile,
u mɛge mpyi Naama.

²³ Canŋka, Lemeki à jwo u cyeebil'á:

«Ada ná Zila, yii lógo na ñwɔ na.

Yii niŋgyiigii múgo.

Nò maha nò cyɛge ká ñc mii na ke, mii sí n-sii urufoo
bò.

Nànjiiibile maha nànjiiibile l'à kampee tiri mii na ke, mii
sí n-sii urufoo bò.»

²⁴ L'à cyèe na Kaŋɛ mbònj fwooni sí n-tò urufoo na fo
tooyi baashuunni.

Nka, mii, Lemeki, mii mbònj fwooni sí n-tò urufoo na
fo tooyi beetaanre ná ke ná baashuunni.»

²⁵ Nye ka Adama si núr'a pùnambile si u cwoŋj na
maa lire mɛge le Seti. Ka Awa si jwo: «Kaŋɛ à *Abeli bò.

Lire e, Kile à pùnambilini labɛɛ kan mii á Abeli cyaga.»

²⁶ Nye ka Seti mú si pùnambile si, maa li mɛge le

Enɔshi.

†† Nɔdi mɛge ñwɔhe ku nyɛ: «tukanha baa», Edeni woge sí nyɛ:
«kire nisinaŋa».

Lire tēni i, ka sùpyire si nta a li ꞑwɔ cû na Kile pēre maa u pyi Kafoonji Kile.

Adama tùluge

5 Adama tùluge shiinbii mēyi yi ꞑye ꞑje. Canꞑke Kile à sùpyanji yaa ke, u à u yaa uye fiige. ² U à u yaa nò ná ceewe, maa jwó le pi á, maa pi mege le sùpya.

³ Adama à yjee ꞑkuu ná bejaaga ná ke ta, maa pùnambile si uye málwɔɔ. Maa u mege le Seti. ⁴ Seti siꞑkwooni ꞑwɔɔ na, Adama à yjee ꞑkwuu baataanre pyi sahanꞑi. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ⁵ U shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná bejaaga ná ke, ka u u ꞑkwû.

⁶ Seti à yjee ꞑkuu ná kanꞑkuro ta maa Enɔsi si. ⁷ Enɔsi siꞑkwooni kântugo na, Seti à yjee ꞑkwuu baataanre ná yjee baashuunni ta. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ⁸ Seti shiꞑi canmpyaagii pun'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná yjee ke ná shuunni, ka u u ꞑkwû.

⁹ Enɔsi à yjee beecyēere ná ke ta, maa u jyanji Kena si. ¹⁰ Kena siꞑkwooni kântugo na, Enɔsi à yjee ꞑkwuu baataanre ná ke ná kanꞑkuro ta. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ¹¹ Enɔsi shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná kanꞑkuro, ka u u ꞑkwû.

¹² Kena à yjee beetaanre ná ke ta, maa u jyanji Malalēli si. ¹³ Malalēli siꞑkwooni kântugo na, Kena à yjee ꞑkwuu baataanre ná beeshuunni ta. Cyire funꞑke e, u à pyiibii piiberii si. ¹⁴ Kena shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná ke, ka u u ꞑkwû.

¹⁵ Malalēli à yjee beetaanre ná kanꞑkuro ta, maa u jyanji Yerēdi si. ¹⁶ Yerēdi siꞑkwooni kântugo, Malalēli à yjee ꞑkwuu baataanre ná bejaaga ná ke ta. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ¹⁷ Malalēli shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baataanre ná yjee beecyēere ná yjee ke ná kanꞑkuro, ka u u ꞑkwû.

¹⁸ Zherēdi à yjee ꞑkuu ná beetaanre ná shuunni ta, maa u jyanji Enɔki si. ¹⁹ Enɔki siꞑkwooni kântugo na, Zherēdi à yjee ꞑkwuu baataanre ta. Cyire funꞑke e u à pùnampyire ná pùceepyire si. ²⁰ Zherēdi shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná yjee beetaanre ná shuunni, ka u u ꞑkwû.

²¹ Enɔki à yjee beetaanre ná kanꞑkuro ta, maa u jyanji Metushala si. ²² Metushala siꞑkwooni kântugo, Enɔki à ꞑaare Kile kuni i yjee ꞑkwuu taanre funꞑi. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ²³ Enɔki shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu taanre ná yjee beetaanre ná yjee kanꞑkuro. ²⁴ Enɔki à u shiꞑi puni pyi Kile kuni i. Lire kântugo, u saha ꞑye a kwôro naha diꞑyēni i mē, ꞑaha na ye Kile à u lwó a kàr'a sà yaha uye taan.

²⁵ Metushala à yjee ꞑkuu ná beecyēere ná baashuunni ta, maa u jyanji Lemēki si. ²⁶ Lemēki siꞑkwooni kântugo na, Metushala à yjee ꞑkwuu baashuunni ná beecyēere ná shuunni pyi. Cyire funꞑke e u à pyiibii piiberii si. ²⁷ Metushala shiꞑi canmpyaagil'à pyi yjee ꞑkwuu baaricyēere ná beetaanre ná baaricyēere, ka u u ꞑkwû.

²⁸ Tēni i Lemēki shiꞑi mpyi yjee ꞑkuu ná beecyēere ná shuunni ke, u cwonj'à pùnambile si u á. ²⁹ U à li mege le

Nuhu, maa jwo: «Kafoonji Kile à ñiꞑke kēēge, maa wuu yaha báarawayi ꞑjemu na ke, ꞑge pyànji u sí n-pa wuu funꞑyi ñiꞑe, si wuu yige tire kanhare e.» †

³⁰ Nuhu siꝼkwooni kântugo na, Lemēki à yjee ꝼkwuu kanꝼkuro ná beecyēere ná yjee ke ná yjee kanꝼkuro pyi. Cyire funꝼke e u à pyiibii piiberii si. ³¹ Lemēki shiꝼi canmpyaagil'à pyi yjee ꝼkwuu baashuunni ná yjee beetaanre ná yjee ke ná yjee baashuunni, ka u u ꝼkwû.

³² Tēni i Nuhu shiꝼi mpyi yjee ꝼkwuu kanꝼkuro ke, u cwonj'à pùnampyire taanre si a taha tiye na. Tire ti ꝼye Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

Kile à jwo na uru sí múnayaayi shi bò

6 Tēni i sùpyir'à li ꞑwɔ cû na ꝼyahage ñiꝼke na ke, Kile à ꝼyii yaayi ꝼjemu dá ñiꝼyiꝼi na ke, ka yire si li ꝼya na pùceepyire t'à si ñiꝼke na ke, tire lem'à ꝼwɔ, maa tire tà cwonꝼwɔ mà pyi pi cyee. ³ Lire e, Kafoonji Kile à jwo: «Mii si ꝼye sùpyire ti kwôro shi na mē, ꝼaha na ye pi à cyé mii jwumpe na ††. Mii sí pi yaha pi yjee ꝼkuu ná bejaaga ta, si nta pi shi bò. ⁴ Mà lwó lire tēni i, yire Kile yaday'à wwó ná sùpyiibii pworibil'e, maa pyii si pi na, pire pyiibii na mpyi sùpyibwoyo nintɔnyo. Pire pi mpyi tèecyiini nàntefeebii, pi mege mpyi a fworó sèl'e.

⁵ Nyē Kafoonji à li ꝼya na sùpyire peg'à pēl'a tòro ñiꝼke na, na pi funꝼi sònꝼre ꝼye a sii yaaga mē, fo kapiini kanni canꝼa maha canꝼa. ⁶ Lire kurugo, u à núr'a li ta sùpyire ꝼjaambaan'á pwórɔ ti ꝼjaanji na. Ka u u yyaaha tanha sèl'e. ⁷ Maa jwo: «Mii à sùpyire yaa, ꝼka mii sí ti shi bò ñiꝼke na, mà bāra yatɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná saꝼcyēenre na, 괻aha na ye numē mii 괻yin'à fworó yi 괻jaambaanji na.» ⁸ N괻a Nuhu wi ke, u kyaa mpyi a táan Kafoonji Kile á.

Kile à jwo uru sí Nuhu ná u pyenge shiinbii shwɔ

⁹ Nuhu tan괻anji u 괻ye 괻ge: Nuhu mpyi a tíi, tígire cyaga mpyi u na u tíi괻i sùpyire shwɔɔl'e mē. Kile kuni kanni i u mpyi na 괻aare. ¹⁰ Pùnampyire taanrenji u à ta ke, pire pi 괻ye Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

¹¹ Lire tēni i, di괻yēn'á kēēge Kile 괻yii na. Sùpyire mpyi a pi tiye na, cyeyi puni i. ¹² Kile à pa li 괻ya na di괻yēn'á kēēge, sùpyire puni kapyi괻kil'à pyi kapegii, ¹³ kuru cyage e, ka Kile si jwo Nuhu á: «Ná ñi괻ke kàmpañyi pun'à ñi 괻ege na, lire kurugo, mii à li yaha si sùpyire puni shi bò. Mii sí n-sii ti ná ñi괻ke kēēge si괻cyan. ¹⁴ Lire e, mu sí batobwɔɔ yaa ná cige shiwoge e ná 괻yēge e ‡ maa u fun괻ke ná u kântuge wɔɔɔ ná mánalwɔhe e.

¹⁵ U yaan괻kanni li nde, u tɔɔnmpe 괻ye mēterii 괻kuu ná beeshuunni ná ke, u yeparampe 괻ye mēterii bejaaga ná kan괻kuro, u yerempe 괻ye mēterii ke ná kan괻kuro.

¹⁶ Yapwɔɔ yaa u na, maa mētere taaga yaha yapwɔge ná batonji 괻kèrenkii shwɔɔl'e. Maa tajyige yaa u 괻kère na, maa u yaa sankazuu: 괻wɔɔɔbaga, ñi괻ibaga ná ñi괻ibaga.

† Nuhu mege 괻wɔhe ku 괻ye: «fun괻i괻e». †† «pi à cyé mii na», lire 괻ye mē: «pi 괻ye kwùni tēenre e» ‡ «ná 괻yēge e» lire 괻ye mē «maa bakwɔɔge táa táa bapya fiige»

¹⁷ Mii wi ke, mii sí n-pa zànbwàhò cyán ñiñke na, yaa-ga maha yaaga ku na ñòni ke, si yire puni shi bò. Yafyin si n-kwôro nyii na mε. ¹⁸ Mii sí tunmbyaara † le ná mu i. Jyè batonji i ná ma jyaabii ná ma cwonji ná ma napworibil'e.

¹⁹ Nyii yaayi shiñji puni sí n-pa mu á, sañcyεenre ná yatwore ná sige yaare ná yafiliyi, bà yire si mpyi si ñk-wôro nyii na mε. Ma a yi shiñji puni shuunni shuunni nò ná ceewe le bakwàoge e. ²¹ Ma a yalyíre shiñji puni lwó a le k'e, yii ná yir'á.»

²² Nyε lire Nuhu à pyi. Kile à kyaa maha kyaa jwo u á ke, u à lire pyi.

Nuhu à jyè batonji i

7 Lire kàntugo, ka Kafoonji Kile si yi jwo Nuhu á: «Numε, yii jyè uru batonji i, mu ná ma pyenge shi-inbii, ñaha na ye mii à li ñya mu kanni u à tii mii yyahe taan sùpyire puni shwàhò'e. ² Múnayaayi shiñji puni yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, mu sí yire nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèñe batonji i. Múnayaayi shiñji puni yi nyε yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á mε, ma a yire nò ñiñkin ná ceewe ñiñkin lèñe. ³ Ma a sañcyεenre shiñji puni nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèñe, bà ti shiñji si mpyi t'àha mpîni mε. ⁴ Ñaha na ye ku sanña nyε cibilaaga ñiñkin, mii sí zànhe cyán ñiñke na, si nta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. Mii à múnayaaga maha múnayaaga yaa ke, mii sí yire puni shi bò ñiñke na.»

⁵ Kafoonji à kyaa maha kyaa jwo Nuhu á ke, u à lire pyi.

⁶ Nyε canñke zànbwàh'á pa ñiñke na ke, lir'à pyi mà Nuhu shiñji ta yyeε ñkwuu baani. ⁷ Ka Nuhu ná u jyaabii ná u cwonji ná u napworibii si jyè batonji i, si shwà zànbwàhe na. ⁸ Múnayaayi yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á, ná ñje yi nyε yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á mε, ná sañcyεenre ná ñiñke yafiliyi pun'à pa jyè Nuhu fye e batonji i, shuunni shuunni, nò ná ceewe, bà Kile yabilinji mpyi a yi jwo Nuhu á mε.

¹⁰ Cibilaaga à tòro ke, ka zànbwàhò si ñcwo ñiñke na.

Lubwooni kani

¹¹ Lir'à pyi mà Nuhu shiñji ta yyeε ñkwuu baani. Lire yyeeni yinñke shànwoge, canmbilini ke ná baashànwuuni, kuru canñke ñiñke lùbilibii ná ñiñyinjì wuubii pun'à múgo, ka lwàhe si fworò mà ñiñke cù.

¹² Nyε ka zànhe si ñcwo ñiñke na, canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. ¹³ Kuru canñke yabilinji, Nuhu ná u cwonji ná u napworibii ná u jyaabii taanrenji, Shemu, Kyamu, ná Zhafeti à jyè batonji i, ¹⁴ ná sige yaare ná yatwore shiñji puni, ná ñiñke nyiiyaare puni ná sañcyεenre shiñji puni. ¹⁵ Yire múnayaayi pun'à jyè batonji i Nuhu fye e, yaaga maha yaaga ku na ñòni ke, yire puni shuunni shuunn'à jyè. ¹⁶ Múnayaayi puni, yi puni shuunni shuunn'à jyè batonji i, nò ná ceewe, mu à

† TUNMBYAAARE na nyε mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire nyε mε ceveε shuunni shwàhò'e;

jwo bà Kile à yi jwo Nuhu á mε. Lire kàntugo, ka Kafoonji si ku ñwàoge tò.

¹⁷ Nyε zànbwàh'á cwo ñiñke na, maa mpa canmpyaa beeshuunni. Lwàh'á ñyaha fo mà batonji yírig'a taha, marii ñkèεge ná u e. ¹⁸ Lwàh'á pa ñyaha mà dùgo sèl'e ñiñke ñiñyinjì na, ka batonji si yír'a taha. ¹⁹ Ka lwàhe si wá na ñyahage fo mà ñanyi nintwanyi puni ñùñjò.

²⁰ Lwàh'á ñanyi tò, mà dùg'a nò meterii baashuunni na. ²¹ Múnayaayi puni yi mpyi ñiñke na ke, yire pun'à kwù: sañcyεenre ná yatwore ná sige yaare ná yafiliyi ná sùpyire. ²² Múnayaaga maha múnayaaga ku mpyi ñiñke na ke, yire pun'à kwù, lwàhe wuyi kanni y'à kwôro nyii na. ²³ Kile à yi puni shi tò, mà lwó sùpyire na mà kàre yatwore na, mà sà nò yafiliyi ná sañcyεenre na. Nuhu ná múnayaayi yi mpyi ná u e batonji i ke, yire kanni y'à kwôro nyii na.

²⁴ Ka lwàhe si ñiñke ñùñjò jò mà ta canmpyaa ñkuu ná beeshuunni ná ke.

Kile à zànbwàhe yyéñe

8 Nka Kile nyε a funñjò wwò Nuhu ná sige yaare ná yatwore na batonji funñke e mε. U à kafεεge pyi ku u fwu ñiñke na, ka lwàhe si wá na ntíre. ² Ka ñiñke lù-bilibii ná ñiñyinjì zànhe wyigigii si ntò, ka ku u yyére. ³ Ka lwàhe si wá na fwu na ñkèεge, canmpyaa ñkuu ná beeshuunni ná keñ'á ta cyi tòro ke, ka lwàhe fànhe si ñcyére.

⁴ Yinñke baashànwoge, canmpyike ná baashànwuuni, ka batonji si ntíg'a téen Arara kini ñañke kà ñun'í. ⁵ Ka lwàhe si ñkwôro na ntíre fo mà sà nò yinñke ke woge na, kuru canmpyicyiini ñanyi ñùñy'à fworò.

⁶ Canmpyaa beeshuunni kàntugo, Nuhu mpyi a ñwàoge ñkemu yaa batonji na ke, ka u u ku múgo. ⁷ Ka u u fwanrògo yaha a fworò, ka kuru si wá na sì, marii ma, fo ka ñiñke lwàh'á sà ñkwò. ⁸ Ka u u mpánmpòrògo yaha k'à fworò, ku sà wii kampyi lwàh'a kwò. ⁹ Nka mpánmpòròg'à fworò ke, ku nyε a tatéenge ta mε, lwàhe mpyi ñiñke cyeyi puni i, ka ku u núr'a kàre Nuhu yyére. Ka u u cyεge yige mà tég'a ku cù a lèñe batonji i.

¹⁰ Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro, maa núr'a mpánmpòrògo yaha k'à fworò. ¹¹ Yàkonñke, ka mpánmpòrògo si láha a jyè batonji i ná olive cige wyempurug'e ñwàoge e. Lire e, Nuhu à cè na pà a fworò lwàhe e sèl'e. ¹² Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro sahanñki, maa núr'a mpánmpòrògo yige. K'à fworò kuru tawoge e ke, ku saha nyε a núr'a pa u yyére mε.

¹³ Yyeeni Nuhu shiñ'á pyi yyeε ñkwuu baani ná yyeε ñiñkin ke, lire yyeeni canmpyicyiini, ñiñke mpyi a li ñwà cù na lwàhe byii. Ka Nuhu si batonji ñiñjòwoge múgo maa wii, maa li ñya na lwàhe mpyi na ñkwù ñiñke na. ¹⁴ Lire yyeeni yizhànwoge canmpyibeñjaaga ná baashànwuuni, lwàh'á kwò ñiñke na feefee.

¹⁵ Lire tēni i, ka Kile si jwo Nuhu á ¹⁶ «Fworò batonji i, mu ná ma cwonji, ná ma jyaabii ná ma napworibii.

¹⁷ Sige yaare ná yatwore ti nyε ná mu i ke, ti shiñji puni ná ñiñke yafiliyi ná sañcyεenre, yi puni yige, yi raa si ñiñke cyeyi puni i, yi raa sini yi raa ñyahage.»

¹⁸ Nye Nuhu à fworo batonji i ná u jyaabii ná u cwonji ná u napworibil'e. ¹⁹ Sige yaare ná yatwore ná ñiñke yafiliyi ná sañcyenre pun'à fworo batonji i, yi shiñi pun'à fworo yiye ñiñkin ñiñkin.

²⁰ Ka Nuhu si sáraya tawwúgo yaa Kafoonji Kile mege na. Sige yaare ná yatwore ná sañcyenre ti sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, u à tire tà pyi sáraya nizógoyo Kile á. ²¹ Ka yire *sárayi nùgutaangawuyi si Kafoonji Kile lùuni bò. Ka u u jwo uye funñ'i: «Mii saha si ñee ñiñke kèege sùpyire kurugo me, sùpyañi múnaani méé ká ntaha kapegigii mpyiñi na, fo u nimbilere wunji. Mii saha si ñee múnayaayi puni shi bò, bà mii à li pyi me.

²² Mà ñiñke yaha wani, ñeempe ná sùmakwongigii si n-kwò me, wyeere ná kafwuge si n-kwò me, nùñgwòhe ná bènge si n-kwò me, numpilage ná canñke mú si n-kwò me.»

Kile à tunmbyara le ná Nuhu i

9 Nye Kile à jwó le Nuhu ná u jyaabil'á, maa jwo pi á: «Sege ku táan yii na, yii pyii ñiyahamii si, yii i ñiñke ñi.» ² Yii sí n-sii n-pyi fyagara yaaga ñiñke mú-nayaayi pun'á, sige yaare ná yatwore ná sañcyenre ná ñiñke yafilyi ná fyaabii. Mii sí yi yaha yire puni ñiñke na. ³ Mii sí yire múnayaayi puni kan yii á yi pyi kyara, bà mii à fyànha a sùmanji kan yii á me.

⁴ Nka yii àha múnayaage kà pyi kyara si ku múnaani yaha k'e me, lire ñwòho ku ñye, yii àha ku sishange yaha k'e si ku pyi kyara me. ⁵ Yii sishange ku ñye yii múnaani ke, yaaga maha yaaga k'à ku pyi k'à wu ke, mii sí yibige pyi ku kyaa na. Nanjyaaga ká sùpya bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe kuru nanjyaag'á, sùpya ká u supyijee bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe urufol'á.

⁶ Kile à sùpyañi yaa uye málwòho.

Lire e, sùpya ká u supyijee múnaani kwòh, urufol'á wun'à yaa li kwòh sùpya cye kurugo mú.

⁷ Nye yii pi ke, sege ku táan yii na, yii pyii ñiyahamii si, yii tég'a ñiñke ñi.»

⁸ Lire kàntugo, Kile à nùr'a jwo Nuhu ná u pyiibil'á

⁹ «Numé, mii yabilijí sí *tunmbyara le mii ná yii shwòh'e si ti le ná yii túluge e, ¹⁰ si ti le ná múnayaayi puni i, mu à jwo sañcyenre, yatwore, sige yaare ná yaaga maha yaaga k'à fworo batonji i ná yii e ke. ¹¹ Tire tunmbyaare ti ñye: zànbwòho saha si múnayaayi shi tò ñiñke na me, zànbwòho saha si ñiñke kèege me.

¹² Nye mii à zànhawwòge yaa. Kuru ku sí n-pyi mii ná yii ná múnayaayi puni tunmbyaare tàfyenji. Tire tunmbyaare sí n-kwòro n-yaha fo mu túluge tégéni. ¹⁴ Mii aha ñahanyí bínni ñiñke ñiyiñi na, zànhawwòge sí n-fworo. ¹⁵ Lire tènì i, tunmbyaare mii à le mii ná yii ná múnayaayi puni shwòh'e ke, tire sí n-kwòro mii funñ'i. Mii saha si zànbwòho cyán ku kwò a múnayaayi puni shi tò me. ¹⁶ Zànhawwòge sí raa n-fworo ñahanyí i. Mii aha kuru ñya tère o tère e ke, mii funñi sí n-cwo na tunmbyaare na, nte mii Kile à le mii ná ñiñke múnayaayi puni shwòh'e ke.»

¹⁷ Nye lire pyiñkanni na, tunmbyaare Kile à le ná ñiñke múnayaayi puni i ke, Kile à jwo Nuhu á na tire tafyenji u ñye zànhawwòge.

Nuhu ná u jyaabii

¹⁸ Nye Nuhu jyaabii pi ñye Shemu ná Kyamu ná Zhafeti, u ná pire pi à fworo batonji i. Kyamu u ñye *Kana tunji. ¹⁹ Pire pi ñye Nuhu jyaabii taanrenji. Ñiñke sùpyishiñi pun'à fworo pire túluyi i.

²⁰ Nye Nuhu na mpyi faapyi. Uru u ñye shincyiwe mà *erezenji fàa. ²¹ Canñka, Nuhu à erezenji sinmpe pà bya, ka pu u u cyán, ka u u ñkàr'a sà sínni vànñke bage e u cípyire wunji i. ²² Nye Kana tunji Kyamu, ur'à kàr'a sà u tunji Nuhu cípyire wunji ta u à sínni. Ka u u fwor'a kàr'a sà yi jwo u sìñebii sanmpii shuunni'á, cyiñni na. ²³ Ka Shemu ná Zhafeti si vànntinmbwòhe kà lwó a yaha pi fukanyi na, maa jyè kàntugo mà sà pi tunji cípyire wunji tò. Pi à kàntugo wà pi tun'á, lire e pi ñye a u vànñyibaawunji ñya me. ²⁴ Sinmp'à pa Nuhu yaha ke, ka u yyahe si ñcwo, nde u pyiibii puni kàntugowun'á pyi ke, ka u u lire cè. ²⁵ Maa jwo

«Mii à Kana láña, u pyi u sìñebii bilibii kàntugowunji.»

²⁶ Maa nùr'a jwo

«Mii à Kafoonji Kile metanga yyere, uru u ñye Shemu u Kilenji.

Kana u pyi Shemu biliwe.

²⁷ Kile u Zhafeti cyeyaayi ñyaha, u u u yaha u sà ntèen u sìñeeji Shemu yyére.

U u Kana yaha u pyi pi bilijí.»

²⁸ Nye zànbwòhe pañkwooni kàntugo, Nuhu à yyee ñkwuu taanre ná beeshuunni ná ke pyi sahanji. ²⁹ U à kwù mà u shiñi yaha yyee ñkwuu baaricyeere ná beeshuunni ná ke.

Nuhu pyiibii túluge.

10 Nye zànbwòhe toronkwooni kàntugo na, Nuhu pùnampyire taanrenji, Shemu, Kyamu ná Zhafeti, pir'à pùnampyire tà ta. Pire túluge ku ñye ñke. ² Zhafeti u pùnampyire ti ñye, Gomeri, ná Magògi, ná Madayi, ná Yavani, ná Tubali, ná Meshèki, ná Tirasi. ³ Nye Asike-nazi, ná Irifati, ná Togarama túluy'à fworo Gomeri i.

⁴ Elisiya, ná Tarisisi, ná Kitimu, ná Dodanimu túluyi s'à fworo Zhavani i. ⁵ Pire pi à kàr'a sà ntèen suumpe lwòhe ñwòge taare e, pimu ná pi cyaga, pimu ná pi shèenre, pimu ná pi tubaya, pimu ná pi shi.

⁶ Kyamu u pùnampyire ti ñye Kushi, ná Misirayimu, ná Puti, ná Kana. ⁷ Kushi u pùnampyire ti ñye Seba, ná Kyavila, ná Sabita, ná Arayema, ná Sabiteka. Nye Sheba ná Dedan túluy'à fworo Arayema e.

⁸ Kushi u pyànji wà mú u ñye Nimiròdu. Uru u à pyi shincyiwe ñiñke na mà fànhe pyi. ⁹ Maa mpyi lùuzu-pege. Lire kurugo, pi mpyi maha ñko na mucyiin'à pyi lùuzupege Nimiròdu fiige. ¹⁰ Nimiròdu à fyànha a tèn fànhe na Shiniyari kini kànyi ñunji, yire yi ñye: Babeli ná Ereki ná Akadi ná Kaline. ¹¹ U à pa yíri lire kini i, mà kàre Asiri wuuni i, maa kànya ñiyahaya faanra wani:

Ninive ná Erobṓti Iri ná Kalaka ¹² ná Ereseni, Ninive kànhe ná Kalaka kànbwṓhe shwḏhṓṅi i.

¹³ Misirayimu, u à pyi Ludi shiinbii, ná Anami shiinbii, ná Lehabi shiinbii, ná Nafitu shiinbii, ¹⁴ ná Paturusi shiinbii, ná Kasiluki shiinbii, ná Kafitori shiinbii tunji. Nye Filisiti shiinbil'à fworu Kasiluhu shiinbil'e.

¹⁵ Kana à Sidṓn ta u pyàṅi niṅcyiṅi. Lire kàntugo, u à Kyeti ta. ¹⁶ Yebusi shiinbii, ná Amṓri shiinbii, ná Giri-gashi shiinbii mú à fworu Kana e, ¹⁷ ná Kyivi shiinbii, ná Ariki shiinbii, ná Sini shiinbii, ¹⁸ ná Arivadi shiinbii, ná Zimari shiinbii, ná Kyamati shiinbii. Nye lire kàntugo, Kana bagashiinbil'à caala. ¹⁹ Kana shiinbii kìn'à sii Sidṓn na, mà kàre Gerari kànmpañṅke na, Gaza taan, maa ṅkàre Sṓḏmu kànmpañṅke na, ná Gṓmṓri, ná Adima, ná Zeboyimu, mà sà nḓ fo Lesha na.

²⁰ Nye Kyamu tṓluyi yi mpyi wani, yi puni ná yi tubaya, ná yi shḗenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

²¹ Shemu mú à pùnampyire si. Uru Shemu u à pyi Eberi shiinbii tulyage. Zhafeti yyahawuṅi u mpyi u wi.

²² Shemu pùnampyire t'à pyi Elamu, ná Ashuri, ná Arifasadi, ná Ludi, ná Aramu. ²³ Aramu pùnampyire t'à pyi, Uzi, ná Uli, ná Geteri, ná Masi.

²⁴ Arifasadi, ur'à Shelaki si, ka Shelaki si Eberi si.

²⁵ Eberi à pùnampyire shuunni si. Wà mege na mpyi Pelegi † naha kurugo ye uru tiṅi i niṅk'à taa. U siṅḗenji mege na mpyi Yokitan. ²⁶ Ur'à Alimṓdadi si, ná Shelefu, ná Kyazamaweti, ná Yeraki, ²⁷ ná Adoramu, ná Uzali, ná Dikila, ²⁸ ná Obali, ná Abimayeli, ná Seba, ²⁹ ná Ofiri, ná Kyavila, ná Yobabu. Nye pire puni pi nye Yokitan tṓluyi. ³⁰ Pi mpyi a tḗen Meshā ná Sefari ṅaṅyi shwḏhṓṅi canṅa fworompe e.

³¹ Nye Shemu tṓluyi yi mpyi wani, yi ná yi tubaga, ná yi shḗenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

³² Nye Nuhu pyiibii bayi y'à pyi yire, yi mú ná yi tṓluyo, ná yi shi. Sùpyire shiṅi u à caala cyeyi puni i niṅke na, zànbwṓhe paṅkwooni kàntugo na ke, uru pun'à fworu Nuhu pyiibil'e.

Babeli etazhiṅi kani

11 Tèecyiini i, diṅyḗenji sùpyire puni mpyi na shḗenre niṅkin yu, pi ṅjirigii kḗenṅkanni mú mpyi niṅkin.

² Pi à yīri canṅa fworompe e mà kār'a sà kaceebwṓhe kà ta Shiniyari kini i, maa ntḗen kuru cyage e. ³ Canṅka, pi à yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu làfa wu, wuu u u fwo a waha.» Uru làfaṅi u pyi bage kafaayi, mánalwṓhe sí mpyi pwoore cyaga. ⁴ Ka pi i jwo: «Yii a ma, wuu u kànha faanra, wuu u etazhi faanra, ṅge u sí raa bwūun kilenji na ke. Lire pyiṅkanni na, wuu mege sí n-pḗe, wuu sí n-wwḏ, yaaga si n-jà wuu caala niṅke na mḗ.

⁵ Nye ka Kafoonji Kile si ntṅe mà pa kànhe ná etazhiṅi wíi, nje sùpyire mpyi na faanre ke. ⁶ Maa jwo: «Nye yii pi wíi, pi pun'à pyi mu à jwo kire niṅkin sùpyire ti, pi puni na jwumṓ niṅkin yu mú. Numḗ, pi à báaraṅi sii. Pi aha ṅkwōro amḗ, pi aha yīri si kyaa maha kyaa pyi ke, yaaga si n-jà pi sige lire na mḗ. ⁷ Wuu tṅe, wuu u sà shḗenre niṅyahara tṅrige bà pi si mpyi pi àha raa piye jwumpe nūru mḗ.» ⁸ Lire Kafoonji à pyi, maa pi

† Pelegi mege ṅwṓhe ku nye: «k'à taa».

caala a láha piye na, mà tūugo niṅke cyeyi puni i. Ka pi i kànhe vāanrenji ṅwṓ yyérenḗ.

⁹ Lire kurugo, kuru cyage meḡ'a le Babeli, naha na ye wani Kafoonji à diṅyḗenji sùpyire puni jwumpe wūrugo, wani Kile à sùpyire kār'a caala niṅke cyeyi puni i. (Babeli ṅwṓge ku nye ṅyàhaṅgurugunji.)

Burama tulyeyi

¹⁰ Nye Shemu tṓluge ku nye ṅke. Mà Shemu shiṅi yaha yee ṅkuu, u à Arifasadi si. Zànbwṓh'à tòro yee shuunni ka lire si mpyi. ¹¹ Arifasadi zṅi kàntugo, Shemu à yee ṅkwuu kaṅkuro ta sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

¹² Mà Arifasadi shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke ná kaṅkuro, u à Shelaki si. ¹³ Shelaki zṅi kàntugo, Arifasadi à nūr'a yee ṅkwuu sicyḗere ná yee taanre ta sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

¹⁴ Mà Shelaki shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke, u à Eberi si. ¹⁵ Eberi zṅi kàntugo Shelaki à yee ṅkwuu sicyḗere ná yee taanre pyi sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

¹⁶ Mà Eberi shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke ná sicyḗere, u à Pelegi si. ¹⁷ Pelegi zṅi kàntugo na, Eberi à yee ṅkwuu sicyḗere ná yee beṅjaaga ná ke pyi sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

¹⁸ Mà Pelegi shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke, u à Erehu si. ¹⁹ Erehu zṅi kàntugo Pelegi à yee ṅkwuu shuunni ná baaricyḗere pyi sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

²⁰ Mà Erehu shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke ná shuunni, u à Serugi si. ²¹ Serugi zṅi kàntugo, Erehu à yee ṅkwuu shuunni ná baashuunni pyi sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

²² Mà Serugi shiṅi yaha yee beṅjaaga ná ke, u à Nakwṓri si. ²³ Nakwṓri zṅi kàntugo, Serugi à yee ṅkwuu shuunni pyi sahaṅki. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

²⁴ Mà Nakwṓri shiṅi yaha yee beṅjaaga ná baaricyḗere u à Teraka si. ²⁵ Teraka zṅi kàntugo, Nakwṓri à yee ṅkuu ná yee ke ná baaricyḗere pyi. Cyire funṅke e u à pyiibii piiberḗ ta.

²⁶ Mà Teraka shiṅi yaha yee beetaanre ná ke, u à Burama ná Nakwṓri ná Aran si.

Teraka ná Burama kani

²⁷ Teraka u tṓluge ku nye ṅke. U à Burama ná Nakwṓri ná Aran si, ka Aran si Loti si. ²⁸ Aran à kwū mà tufoonji yaha ṅyii na. U mpyi a si Kalide kini i, wani u mú à kwū, Uri kànhe e. ²⁹ Burama ná Nakwṓri, ka pire si cyee lèṅḗ. Burama cwōṅi mege mpyi Sarayi, Nakwṓri wuṅi mege sí mpyi Milika, uru na mpyi Aran pwooro. U pwooroṅi waberḗ mege na mpyi Yisika. ³⁰ Sarayi na mpyi cijiriṅḗ, lire e ur'à pyi pyà baa.

³¹ Nye ka Teraka si Burama, ná Loti, ná Burama cwōṅi, Sarayi lwó a fworu Uri kànhe e, Kalide kini i. Burama na mpyi Teraka jya, Loti sí nye u ṅampyige, Sarayi sí nye u napwooro. Ka pi i yīri na ṅkḗḗge zà ntḗen

*Kana kîni i. Njka pi à nɔ Kyaran kànhe e ke, ka pi i njk-wôro wani. ³² Teraka shîŋi canmpyaagil'à pyi yee njk-wuu shuunni ná kanjkuro, maa njkwû Kyaran kànhe e.

Kile à Burama yyere maa u pyi u a sî Kana kîni i

12 Nyɛ Kafoonji Kile mpyi a jwo Burama á: «Burama, fworo ma tupyenge e, fworo ma kànhe e, fworo ma kîni i; kîni mii sí n-cyêe mu na ke, ma a sà ntêen lire e.

² Mii sí mu pyi sùpyishi nijyahawa tu, si jwó le mu á, si mu mege pêe, si sùpyire sannte pyi ti jwó ta mu cye kurugo.

³ Shin maha shin u à jwó le mu á ke, mii sí jwó le urufol'á. Njka shin maha shin u à mu cùmɔ lemɛ pi ke, mii sí urufol'á.

Mii sí jwó le ñinke sùpyishiŋi pun'á, mu cye kurugo.»

⁴ Ka Burama si njkàre bà Kafoonji à yi jwo u á mɛ. U yyahafoonji jyaŋi Loti mú à kàre ná u e. Burama à yîri Kyaran kîni i mà u shîŋi ta yee beetaanre ná ke ná kanjkuro, maa u cwoŋi Sarayi ná Loti ná pi cyeyaayi puni lwó, ná pi báarapyibii puni, ná yaaga maha yaaga pi à ta Kyaran kîni i ke, maa fwor'a kàre ná y'e *Kana kîni i.

⁶ Pi à nɔ Kana kîni i ke, maa njkàre fo Sikemu kànhe e, fo Mɔri cibwɔhe cyage e. Lire tɛni i, Kana shiinbii na mpyi kîni i. ⁷ Ka Kafoonji si uye cyêe Burama na, maa yi jwo u á: «Mii sí nde kîni kan mu tûlug'á.» Ka Burama si sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji á, nge u à uye cyêe u na ke. ⁸ Maa yîri kuru cyage e mà kàre ñanyi woge e, Beteli canŋafyinmpe e. Maa vâanŋa baya kwôro Beteli kànhe ná Ayi woge shwɔhɔŋi i. Beteli à pi canŋacwumpɛ e, Ayi sí nyɛ canŋafyinmpe e. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji Kile á, maa u mege pêe. ⁹ Maa yîri kuru cyage e mà kàre yyaha na, na ntɛn na wá Nɛgevi síwage kànmpañke na.

Burama à kàre Misira kîni i

¹⁰ Nyɛ lire tɛni i, katibwɔh'à cwo kîni na. Ka Burama si njkàre *Misira kîni i, si sà tɛnle pyi wani, ñaha na ye katege mpyi a pêe kîni i sèl'e. ¹¹ Pi nijjiibii Misira e, ka Burama si jwo u cwoŋi Sarayi á: «Mii à cè na mu lem'à ñwɔ sèl'e. ¹² Misira shiinbii ká mu ñya, pi sí n-jwo na mii cwoŋi u nyɛ mu, si mii bò, si mu yaha nyii na. ¹³ Lire e, mii na mu ñáare, wuu aha nɔ wani, maa jwo na mu na nyɛ mii cɔɔn, bà pi si mpyi si mii cùmɔ lemɛ ñwɔ mu kurugo, pi àha bú njkwò na bò mɛ.»

¹⁴ Burama ná u cwoŋ'à nɔ Misira e ke, ka Misira shiinbii si li ñya na u cwoŋi lem'à ñwɔ sèl'e. ¹⁵ Misira saanŋi, Farɔn fyɛrɔwɔhɔshiinbii mú à u ñya, maa u kyaa jwo u á ke, ka pi i u lwó a kàre Farɔn bage e. ¹⁶ Lire e, ka Farɔn si Burama † cùmɔ lemɛ ñwɔ Sarayi kurugo, maa mpàa

† Farɔn: kuru mege na mpyi pèene mege njkemu ku mpyi na leni Misira kîni saanbii puni na ke

ná sikyaa, ná niyi, ná dùfaanya, ná bilinambaa, ná bili-cyee, ná dùfanŋcyee ná ñwɔhɔŋya mú kan u á.

¹⁷ Njka Kafoonji Kile à pa yampime wá Farɔn ná u pyenge shiinbii na, Burama cwoŋi Sarayi kurugo.

¹⁸ Farɔn à li ñya amuni ke, ka u u Burama yyere, maa yi jwo u á: «Ñaha mu à pyi mii na amɛ ye? Ñaha na mu nyɛ a sèenji jwo mii á na mu cwoŋi wi mà ye? ¹⁹ Ñaha na mu à mii pyi na mu cɔɔnŋi wi ye, maa mii yaha mii à u lwó a pyi na cwo ye? Ma cwoŋi we, u lwó a yîri naha!»

²⁰ Maa u shiinbii pyi na pi Burama ná u cwoŋi yige Misira kîni i, pi ná pi cyeyaayi puni.

Pyinŋkanni na Loti ná Burama à tɛen tɛen piye piye ke

13 Ka Burama si yîri *Misira kîni i maa nta a kàre Nɛgevi síwage e ná u cwoŋi ná u cyeyaayi puni i. Loti mú mpyi ná u e. ² Yatɔore ná wyérfyinnŋi ná sɛenŋi mpyi a ñyaha Burama á. ³ Lire kàntugo, ka u u yîri Nɛgevi síwage e na ntɛn na njkèege fo Beteli kànmpañke na, fo cyage e u mpyi a fyânha a u vâanŋke bayi kwôro ke, Beteli ná Ayi kanyi shwɔhɔl'e. ⁴ Cyage e u mpyi a fyânha a *sárayi tawwûge yaa ke, u à nɔ wani ke, maa Kafoonji Kile mege pêe.

⁵ Loti u mpyi ná Burama e ke, u yatoore ná u pyenge shiinbii mpyi a ñyaha mú. ⁶ Lire na, tateeng'à cyéɛ pi mú shuunni i, ñaha na ye pi cyeyaayi mpyi a ñyaha sèl'e, pi mú shuunni mpyi na si n-jà n-kwú cyage ninŋin i mɛ. ⁷ Mà bàra lire na, *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii mú na mpyi kuru cyage e. Canŋka, ka yogo si mpa yîri Burama yatonahabii ná Loti wuubii shwɔhɔl'e, tateenge kurugo.

⁸ Burama à lire ñya ke, ka u u jwo Loti á: «Maye sanŋa yaha, Loti, wuu àha yogo yaha ku yîri mii ná mu shwɔhɔl'e mɛ, lire nyɛ mɛ mii yatonahabii ná mu wuubii shwɔhɔl'e mɛ, ñaha na ye wuu na nyɛ cìnmpyii.

⁹ Kín'à pêe. Njke puni nyɛ tateenge mà? Ta wá wuu u ntɛn tɛen wuu mege cyeyi i. Kampyi kàmeni kànmpañke k'à mu táan, ta si wani, mii sí raa si kàniŋe woge na. Kàniŋe kànmpañke sí ká nta kuru k'à táan mu á, ta si wani, mii sí raa si kàmeni woge na.»

¹⁰ Ka Loti si ñinŋke yîrig'a Zhuruden bafage wíi, lwɔhe mpyi a ñyaha kuru cyage e. Lire tɛni i Kafoonji mpyi na sàha njkwò a Sɔɔɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe jyà mɛ, kuru cyage lemɛ mpyi a ñwɔ fo mà sà nɔ Zowari kànhe na. K'à pyi mu à jwo Kafoonji cikɔɔge nisinaŋke ki, mu à jwo Misira kîni li. ¹¹ Loti à kuru ñya ke, ka u u Zhuruden bafage puni lwó a pyi u wogo, maa njkàr'a sà ntɛn kuru cyage e Beteli canŋafyinmpe e. Lire pyinŋkanni na, Burama ná Loti à tɛen tɛen piye piye. ¹² Ka Burama si ntɛn Kana kîni i. Ka Loti si njkàr'a sà ntɛn kuru bafage kanyi yà shwɔhɔl'e, maa u vâanŋke bayi kwôro kwôro fo mà sà nɔ Sɔɔɔmu kànhe byanhampe e, ¹³ Sɔɔɔmu kànhe shiinbii mpyi shinmpii. Pi mpyi na kapegigii nijyahagii pyi Kafoonji yyahe taan.

¹⁴ Loti ná Burama tɛenŋkwooni kàntugo piye, ka Kafoonji Kile si jwo Burama á: «Burama, ma nyiigii yîrige nijnyinŋi na, cyage e mu nyɛ ke, tɛen wani ma a wíi suumɔkulo ná wòrokulo yyé, canŋafyinmɛ ná canŋacwumɔ yyé. ¹⁵ Mu nyii wá kîni ndemu na ke,

mii sí lire kan mu ná ma túlug'á tèekwòmbaa. ¹⁶ Mii sí mu túluge nyaha bà ñiñke nticensi nyε mε. Kàmpyi sùpya sí n-jà ñiñke nticensi tòrɔ, nyε, sùpya mú sí n-jà mu túluge sùpyire tòrɔ. ¹⁷ Yiri ma a kini ñaare, ma a li tɔɔnmpe ná li pèempe wíi, ñaha na ye mu á mii sí li kan.»

¹⁸ Ka Burama si väännyi bayi kòɔngɔ, ma a sà ntèen Mamire cibwɔyi cyage e, kuru cyage na nyε Eburɔn taan. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji mege na.

Burama à saanbii pii tún maa Loti shwɔ pi na

14 Nyε lire tēni i, Amurafeli à pyi Shiniyari kini saanji, ka Ariyɔki si mpyi Elasari kànhe saanji, ka Kidɔlameri si mpyi Elami kini saanji, ka Tideli si mpyi Golimi kùligii saanji, ² pire saanbii shiin sicyεeren'á wwɔ maa sà saanli kanjuro tún. Pire saanbii meyi yi nyε ñje: Sɔɔɔmu saanji Bera, ná Gɔmɔri saanji Birisa, ná Adima saanji Shineyabi, ná Zeboyimi saanji Shemeberi, ná Bela kànhe saanji, Bela mege ku nyε Zowari ñijjaa ke.

³ Kuru kàshige ñiñke ku mpyi: yee ke ná shuunni funŋ'i, saanji Kedolameri na mpyi pire saanbii kanjurunji ñiñke na. Nja yyeeni ke ná taanre wuuni i, pi à ñiñke kyán u na, maa piye ta Sidimi bafage e. (Suumpe Lwɔhe Nyii Yaaga Baa Woge ku nyε kuru cyage e ñijjaa.)

⁵ Lir'à pyi ke, yyeeni ke ná sicyεere wuuni i, ka Kedolameri ná u saanɛebii si yiri, maa sí ta Arafayiti shiinbii na, lir'à pyi Asiterɔti Karinayimu kànhe e, maa sí ta Zuzi shiinbii na mú, lir'à pyi Amu kànhe e, maa sí ta Emi shiinbii na mú, Shave Kiriyaatamu kànhe e. ⁶ Maa sí ta Kwori shiinbii na mú, pi ñanyi shwɔhɔl'e, na pi maha yire ñanyi pyi Seyiri; maa pi kòr'a sà nɔ fo *Eli Paran taan, síwage ñkère na. ⁷ Lire kàntugo, ka pi i mǎhana a kàre Enimishipati kànhe e, pi maha kuru pyi Kadeshi mú, maa Amaleki shiinbii tún mú, maa sí ta pi kùligii puni na, ná Amɔri shiinbii, pire mpyi a tēen Kyazazɔn Tamari kànhe e.

⁸ Nyε Sɔɔɔmu saanji, ná Gɔmɔri saanji, ná Adima saanji, ná Zeboyimu saanji, ná Bela kànhe wunji ná pi maha kuru kànhe pyi Zowari ke; pire saanbil'à bégel'a pa yyéere kàshige mε na, Sidimi bafage e, ⁹ maa jwo na pire sí Elami saanji Kedolameri, ná Goyimi saanji Tideli, ná Shiniyari saanji Amurafeli, ná Elasari saanji Ariyɔki tún. Ka pire saanbii sicyεerenji, ná pire saanbii kanjurunji si ntúyi taha piye na kàshige e.

¹⁰ Nyε Sidimi bafage mpyi a ñi mǎna lwɔhe kacwewiyi na. Mà pi yaha kàshige na, ka Sɔɔɔmu saanji ná Gɔmɔri wunji si fê, maa ntíg'a ñwɔhɔ yire kacwewiyi i, ka pi sanmpii si fê a kàre ñanyi ñunji. ¹¹ Tēni i Kedolameri ná u fyēñwɔhɔshiinbil'à jà pi na ke, ka pi i Sɔɔɔmu ná Gɔmɔri shiinbii ñafuunji ná pi ñwɔlyinji puni kul'a kàre.

¹² Burama yyahawunji jyanji, Loti u mpyi a tēen Sɔɔɔmu kànhe e ke, ka pi i uru ná u cyeyaayi puni kul'a kàre piye cye e mú. ¹³ Ka ñanji wà si fê a shwɔ kàshige na, maa sà yire yyaha jwo Burama á. (Burama mpyi *Ebu-

ru shinji ñanji wà.) Lir'à u ta u à tēen Mamire cire cyage e. Mamire à pyi Amɔri u túluge shinji wà. Esikɔli ná Aneri mpyi u sijnεε. Pire mpii ná Mamire mpyi Burama wwɔnεε. ¹⁴ Tēni i Burama à lógo na u cìmpworonji Loti na nyε cye e ke, ka u u u nambaabii pii ñkwuu taanre ná ke ná baataanre bégele kàshige mε na, mpii pi à si u yabilinji pyenge e ke. Ka pi i pire saanbii fyè tòrɔ fo Dan kùluni i. ¹⁵ Ka u u u kàshikwɔɔnbii tǎa kuruyo kuruyo, maa pire saanbii tún numpilag'e, maa sí ta pi na, maa pi kòr'a sà nɔ Kwoba kànhe na, kuru kànhe na nyε Damasi suumɔ kùlo kànmpañjke na. ¹⁶ Maa mpa ná pire saanbii ñafuunji ñiñkuunji i ná u cìmpworonji Loti ná u cyeyaayi puni ná cyeebii ná sùpyire puni pi mpyi a cù a kàre ke.

Melikisedeki à jwó le Burama á

¹⁷ Nyε Burama à kàr'a sà Kedolameri ná u saanɛebii tún maa sí ta pi na ke, u ñimpañji ka Sɔɔɔmu saanji si fwor'a u ñiñke bē Shava bafage e. Pi mpyi a kuru ñke mege le Saanji Bafage.

¹⁸ Nyε ka Salemu saanji Melikisedeki si mpa ná bwúuru ná *erezen sinm'e Burama á, uru ñge sí na mpyi Kile ñiñyi wunji sáragawwunji wà. ¹⁹ Ka u u jwó le Burama á, maa jwo

«Kile ñiñyi wunji ná uru u nyε ñiñyiñi ná ñiñke yaafoonji ke, uru u jwó le mu á, Burama.

²⁰ Kile ñiñyi wunji u kēe, ñgemu u à mu zàmpeebii le mu cye e ke.»

Ka Burama si u cyeyaayi puni yahanji wwú mà kan Melikisedeki á.

²¹ Lire kàntugo, ka Sɔɔɔmu saanji si jwo Burama á: «Nyε na shiinbii kan na á, ma a ñkwóro ná na ñafuunji i.» ²² Ka Burama si u pyi: «Mii sí n-kǎa Kafoonji Kile na, Kile ñiñyi wunji, ñiñyiñi ná ñiñke yaafoonji, ²³ na mii si yafyin shwɔ mu na mε, ali diizi mεε, lire nyε mε tanhanja mεεε, ñaha na ye ma hà bú ñkwɔ ñjwo na mu à mii Burama pyi yaarafoo mε. ²⁴ Mii si yafyin shwɔ mu na mε, mii nyε a jwo ñañjiibil'á ñjyiñi ñgemu lyi wani, ná mpii pi à kàre ná mii i kàshige takwònge e ke, Aneri, ná Esikɔli, ná Mamire, pire mpii kɔni sí pi ñàzhannji lwɔ.

Kile à tunmbyaara † le ná Burama e

15 Nyε ñcyii karigii puni kàntugo na, ka Kafoonji Kile sí uye cyēe Burama na, maa jwo u á: «Burama, ma hà vyá mε, mii u nyε mu sancwɔnsiginji, mii sí kacɛnñii ñinyahagii pyi mu á.» ² Ka Burama si u pyi: «Kafoonji, mii Kilenji, pyà nyε mii á mε. Ñaha mu sí n-sii n-jà n-kan mii á, ñkemu ku sí n-jà là ñwɔ mii na ye? Mu nyε a túlugo kan mii á mε. Mii bilinani, Eliyezeri, u à si mii pyenge e, ná u tun'á yiri Damasi i ke, uru u sí n-pyi mii koolyini.» ⁴ Ka Kafoonji si Burama pyi: «Uru ñge bà u si n-pyi mu koolyini mε, mu yabilinji sí pyànji ñgemu si ke, uru u sí mu kɔɔge lyi.»

† TUNMBYEEERE na nyε mu à jwo kǎaga, ti maha jà a pyi kǎnyi shuunni, lire nyε mε cevee shuunni shwɔhɔl'e;

⁵ Lire kàntugo, ka Kile si Burama yige ntàani na, maa yi jwo u á: «Burama, ma nùŋke yîrige ma a wòrigii tòro kàmpyi mu sí n-jà, naha na ye mu tùluge mú sí nyaha amuni.» ⁶ Nyé ka Burama si dá Kafoonji Kile nwo-mugure na, ka Kafoonji Kile si jwo na u à tíi u dányanji cye kurugo.

⁷ Lire kàntugo ka Kafoonji si jwo u á sahanji: «Mii u nyé Kafoonji, nge u à mu yige Uri kànhe e, Kalide kini i, maa nde kini kan mu á ke.» ⁸ Ka Burama si u pyi: «Kafoonji, mii Kilenji, naha ku sí li cyêe mii na, si mii pyi mii u dá li na, na nde kini sí n-pa n-pyi mii wuu ye?» ⁹ Ka u u jwo u á: «Yyee taanre nùcwo, ná yyee taanre sikacwo, ná yyee taanre mpàpoo cù, ná kuumpaani niŋkin ná mpánmpòwògò niŋjaaga niŋkin.» ¹⁰ Ka Burama si yire yaayi puni cù maa yi puni niŋkin niŋkinji taa niŋke e, maa yi kwònyi yaha yaha yiye sicama na. Saŋcyéenre ti ke, u nyé a tire kwòn kwòn mɛ. ¹¹ Saŋcyéenre ti maha tiye nwo caa ná kyaare e ke, ka tire si wá na ntíre yatòre nimbonte kurugo, ka Burama si wá na ti kòre.

¹² Nyé canŋanyiin'à pa a ŋkèege tacwuge e ke, ka Burama si ŋón'a cùnnu. Ka numpini si u máhana ka u u fyá sèl'e. ¹³ Ka Kafoonji si jwo u á: «Burama, li cè na canŋka, mu tùluge sí n-kàre kini laber'e si sà mpyi nàmpwuun. Pi sí n-pyi bilii lire kini i, pi sí kànha fo si nò yyee ŋkwuu sicyeere (400) na. ¹⁴ Ŋka kini li sí pi le tire bilere e ke, lire kini sí n-kyaala mii cye e, lire kàntugo, mu tùluge sí n-yîri lire kini i ná nàfuubwòhe e. ¹⁵ Mu wi ke, mu sí n-kwù yyepiŋke e. Mu sí lyege lage kwò si nta ŋkwù. ¹⁶ Mu tùluge bage sicyeere woge, ku sí nùru n-pa naha, naha na ye kini sùpyire ti nyé Amòri shiinbii ke, pi kapegigii ká nò tɛgeni na, mii sí pi kòro.»

¹⁷ Nyé canŋa nyiin'à cwo mà numpini lèŋe tɛni ndemu i ke, ka Kile si nanŋkanyhii pyi cyi i nàŋguruge yige marii nî na ntùuli yatòre kyaare nintáare ná tiye shwòhòl'e. ¹⁸ Kuru canŋke yabilinji i, ka Kafoonji si tunmbyaara le ná Burama e, maa yi jwo u á: «Mii sí nde kini kan mu tùlug'á, mà lwò *Misira baŋi na, mà kàre babwòhe na, ná pi maha kuru pyi Efirati. ¹⁹ Keni shiinbii ná Kenizi shiinbii, ná Kadimòni shiinbii, ²⁰ ná Kyeti shiinbii, ná Perezi shiinbii, ná Arafayi shiinbii, ²¹ ná Amòri shiinbii, ná *Kana shiinbii, ná Girigashi shiinbii, ná Zhebusi shiinbii, pi à tɛen kuru cyage e.»

Sumayila ziji kani

16 Nyé Burama à nò yyee ke na *Kana kini i, mà u cwoŋi Sarayi ta u sàha ŋkwò a pyà si u á mɛ. Nyé bilicwoŋi wà na mpyi Sarayi á, u mege mpyi Agari, *Misira shin u mpyi u wi. Ka Sarayi si jwo Burama á: «Wíi, Kafoonji Kile à mii pyi cijiriŋe. Maye sanji yaha, ma a wwò ná mii báarapyinji i, li sí n-jà n-ta uru sí pyà si mii á.» Ka u u nɛ Sarayi jwumpe na. Nyé Sarayi à u báarapyinji Misira shinji lwò lire pyiŋkanni na, mà kan u pooŋi Burama á, u pyi u cwo. ⁴ Ka Burama si wwò ná Agari e, ka u u yyé. Tɛni i u à li ta na ur'à yyé ke, ka u u wá na yyeyeere pyi ná u kàfɛncwoŋi i.

⁵ Sarayi à lire nya ke, ka u u yi jwo Burama á: «Nde Agari à pyi mii na numɛ ke, lir'à fworò mu i. Mii à na

bilicwoŋi kan mu á. U à uye nya u à yyé ke, ka u yyahe si jyè mii woge e. Nyé Kafoonji Kile u wuu láha wuye na!» ⁶ Ka Burama si Sarayi pyi: «Mu bilicwoŋi na nyé mu yahare e, nde l'à táan mu á ke, lire mu sí n-pyi u na.» Yir'à jwo ke, ka Sarayi si kyaayi shiŋi puni tɛge Agari nŋ'i, fo ka u u fê a fworò pyenge e mà kàre tatòŋge e.

⁷ Ka Kafoonji Kile Melekenji si Agari nya síwage e lùbilinji wà taan, uru lùbilinji na nyé Shuri síwage kuni taan. ⁸ Maa jwo Agari á: «Agari, Sarayi bilicwoŋi, taa mu à yîri ke, taa mu si ke?» Ka u u jwo: «Mii na fî na kafɛncwoŋi Sarayi yyaha na.» ⁹ Ka Kafoonji Kile Melekenji si jwo: «Nùru ma a si ma kafɛncwoŋi yyé, ma a sà maye kan u á. ¹⁰ Mii sí mu tùluge nyaha, fo ku si n-jà n-tòro mɛ.

¹¹ Wíi, mu yacerewu u nyé, mu sí n-si pùnambile, ma a u mege le Sumayila † naha na ye Kafoonji à mu nàvunŋò parage lógo.

¹² Uru pyànji sí n-pyi sige dùfaanŋa fiige, U sí n-pyi sùpyire puni kàshifoo, sùpyire puni mú sí n-pyi u kàshifoo. U sí n-láha u cìmpyiibii na.»

¹³ Ka Agari si jwo: «Ei! Sèe wi na nge u nyé na mii naa ke, mii à uru nya la?» Maa kuru mege le Kile na: «Kilenji u nyé na mii naa ke.» ¹⁴ Lire kurugo, Agari mpyi lùbilinji ŋgemu taan ke, uru meg'à le Lakyayi Ōryi (kuru mege nwohe ku nyé: «Ŋgemu u nyé nyii na ke, uru na mii naa.») Uru lùbilinji na nyé Kadeshi kànhe ná Beredi kànhe shwòhòl'e.

¹⁵ Nyé puru nwohò na, Agari à pùnambile si Burama á. Ka u u li mege le Sumayila. ¹⁶ Agari à Sumayila si Burama á, mà Burama shiŋi yaha yyee beecyere ná baani.

Burama meg'à kɛenŋ'à pyi Ibirayima.

17 Nyé mà Burama shiŋi yaha yyee beecyere ná ke ná baaricyeere, ka Kafoonji Kile si nùr'a uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u nyé Kile sínji puni foo. Ta mii nyii wogigii kanni pyi tigire cyaga baa. ² Lire e, mà tàanna ná wuu *tunmbyaare e, mii sí mu tùluge nyaha sèl'e.»

³ Burama à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa nùŋke sògo maa Kile pèe. Ka Kile si nùr'a jwo u á sahanji ⁴ «Nyé wíi, tunmbyaare mii à le ná mu i ke, tire ti nyé nte: mu sí n-pyi sùpyishi niŋyahawa tu. ⁵ Mu mege saha si n-pyi Burama mɛ. Ku sí n-kɛenŋe n-pyi *Ibirayima (Ibirayima mege nwohe ku nyé sùpyishi niŋyahawa tu), naha na ye sùpyishi niŋyahawa sí n-fworò mu i. ⁶ Mii sí mu pyiibii nyaha sèl'e. Mu pyiibii sí n-pyi sùpyishi niŋyahawa, saanlii niŋyahamii sí n-fworò mu tùluyi i. ⁷ Tire tunmbyaare sí n-kwòro mii ná mu shwòhòl'e, ti sí n-pyi mii ná mu tùluyi shwòhòl'e tɛrigii puni i mú. Ti sí n-kwò mɛ. Lire kurugo, mii sí n-pyi mu ná ma tùluyi u Kilenji. ⁸ *Kana kini i mu nyé niŋjaa nàmparantɛenre ke, mii sí lire kan mu ná ma tùluy'á. Li sí n-pyi pi wuu tɛrigii puni i, mii sí n-pyi pi Kilenji.»

† Sumayila mege nwohe ku nyé: «Kile à lógo»

Kile à pùnampyire ñkwònni shéenre jwo Ibirayima á

⁹ Ka Kile si núr'a jwo *Ibirayima á sahan̄ki: «Mu ná ma tùluyi nimpary'à yaa yii yákili yaha mii *tunm-byaare na, mà tàanna ná pi lyeŋwɔyi i. ¹⁰ Nde yii à yaa yii pyi mà yyaha tíi ná tire tunmbyaare e ke, lire li ñye nde: mu ná ma tùluyi nimpary'à yaa yii a pùnampyire puni kwùun. ¹¹ Yii à yaa yii a ñkwùun, lire li sí n-pyi mii ná yii tunmbyaare tafyeen̄i. ¹² Pùnampyire pun'à yaa ti kwònni ti canzege canmpyibataanre wuuni na mà tàanna ná pi lyeŋwɔyi i. Bilibii pi à si mu pyenge e ná mpii mu à shwɔ ke, pire pun'à yaa pi *kwònni. Lire e, tunm-byaare tafyeen̄i sí n-pyi yii sɛɛge na si li cyêe na ti sí n-pyi ñiŋkwombaara. ¹⁴ Pùnambilini ndemu ká mpyi li ñye a kwònni, maa uru fyèŋi yaha u sɛɛge na mɛ, ur'à yaa u kòr'a láha u kini shiinbii na, ñaha na ye u ñye a yákili yaha mii tunmbyaare na mɛ.»

Kile à Ishaka zinj kyaa jwo

¹⁵ Ñye puru ñwɔhɔ na, Kile à yi jwo *Ibirayima á sahan̄ki: «Ma hà nùru raa ma cwoŋi Sarayi yiri sahan̄ki Sarayi mɛ. Numɛ u mege sí n-kéenn̄e n-pyi Sara ¹¹⁶ Mii sí jwó le u á, si pyà kan u á mu á. Mii sí jwó le u á si u pyi sùpyishi ñinyahawa nu. Saanlii sí n-fworo u e mú.»

¹⁷ Ibirayima à puru lógo ke, ka u u ñiŋkure sín maa ñiŋke sògo, maa Kile pèe. Maa ñcyàha maa jwo uye funŋ'i: «Sùpyan̄i u à yye ñkuu ta ke, di uru sí pyà ta n-jwo ye? Sara shiŋi na ñye yye beecyèere ná ke, di uru sí n-jà pyà ta n-jwo sahan̄ki ye?» ¹⁸ Maa jwo Kile á: «Sumayila yaha u shi ta, ma a jwó le u á.» ¹⁹ Ka Kile si u pyi: «Mii à lógo mu ñwɔ na, ñka mu cwoŋi Sara sí n-sii pùnambile si. Ma a li mege le Ishaka. Mii sí n-kwòro na *tunmbyaare na ná u e, ná u tùluge e. Tire tunm-byaare si n-kwò mɛ. ²⁰ Sumayila wi ke, nde mu à ñáare u kyaa na ke, mii sí lire pyi mu á. Mii si jwó le á, si u pyiibii ñyaha, si u tùluge ñyaha sèe sèl'e. U sí ñiŋufee ke ná shuunni si, mii sí u pyi tùlubwɔhɔ tu. ²¹ Ñka nde li ñye mii tùnmbyeere e ke, pyàn̄i Sara sí n-si mu á yyeela numɛ cyiin ke, tire sí n-pyi mii ná ure shwɔhɔl'e mú.»

Ibirayima ñkwònni kani

²² Ñye Kile à puru jwumpe jwo a kwò *Ibirayima á ke, ka u u yiri u taan maa dùgo ñiŋyinj na.

²³ Ñye kuru canŋke, Ibirayima à Sumayila *kwònni, bilibii pi à si u pyenge e ná mpii u à shwɔ ke, maa pire kwònni. Pùnambile maha pùnambile li ñye u pyenge e ke, Ibirayima à pire puni kwònni, bà Kile à yi jwo u á mɛ. ²⁴ Ibirayima yabilinj'à kwònni mà u shiŋi yaha yye beecyèere ná ke ná baaricyèere. ²⁵ U jyan̄i Sumayila à kwònni mà u shiŋi yaha yye ke ná taanre. ²⁶ Ñye lire pyiŋkanni na, Ibirayima ná u jyan̄i Sumayila à kwònni can-nugo. ²⁷ Bilinambaabii pi à si u pyenge e ná mpii u à shwɔ ke, u à pire puni kwònni mú.

Sarayi mpyi a dá na uru sì pyà ta mɛ

18 Ñcyii karigii puni kàntugo na, Kafoon̄i Kile à uye cyêe *Ibirayima na sahan̄ki Mamire cibwoyi taan. Pyiŋkanni na u à uye cyêe Ibirayima na ke, lire li ñye nde. Canŋka, mà u ñiŋteenn̄i yaha u vàanŋke bage ñwɔge na canvwuge tenni i, ² u à pa u ñiŋke yirige, maa wíl'a nàmbaa taanre ñya pi à yyere u yyetimpe na. Tenni i u à pi ñya ke; ka u u fê a pi ñiŋke bê, maa ñiŋkure sín pi taan maa ñiŋke sògo, maa pi shéere, ³ maa jwo pi wà ñiŋkin á: «Mii ñiŋufoon̄i, kampyi mii kyal'à táan mu á, mii na mu ñáare, mii u ñye mu bilinan̄i ke, ma hà ntòro na pyenge taan mɛ. ⁴ Yii yyere, pi i mpa ná lwòhe e, yii tooyi si jyé. Yii i ñò naha ñke cige ñwɔh'i. ⁵ Mii sí n-sà yalyire cya mpa ñkan yii á, bà yii si mpyi si fànha ta si nta yii kuni lwó mɛ. Ñaha kurugo ye yii à tòro yii bilinan̄i yyere.» Ka pi i jwo: «Li pyi amuni.»

⁶ Ka Ibirayima si fyâl'a jyè Sara fye e u vàanŋke bage e, maa yi jwo u á: «Ta fyàa, maa mbyime yanyeyi taanre súma, maa tàntɛen̄ye te.» ⁷ U à puru jwo ke, maa fê a kàre u kàcwɔge na, maa u ninage sinmɛ woge kà cù mà kan u báarapyinj wà á. Ka u u kuru bò, maa ku yal'a shwɔhɔ fwɔfwɔ. ⁸ Puru ñwɔhɔ na, ka Ibirayima si mpa ná ñiŋrintanhaga ná nimpuruge e, ná ñkyaaare nizhwòhɔre e, mà pa yaha nàmbaabii taanren̄i taan, maa yyere pi taan cige mbyimpe e, ñyinj ká ñkùun̄i si wà kan pi á. Ka pi taanren̄i si wà na lyí.

⁹ Ka pi i Ibirayima yíbe: «Taa mu cwoŋi Sara ñye ke?» Ka u u pi pyi: «U na ñye naha vàanŋke bage e.» ¹⁰ Ka pi wà ñiŋkin si jwo: «Nàkaana ñye mɛ, mii sí nùru n-pa naha mu yyere yyeela numɛ cyiin. Lire sí mu cwoŋi ta u à pùnambile si.»

Sara mpyi u poon̄i kàntugo, vàanŋke bage e, marii puru jwumpe nùru. ¹¹ Lire tenni i, Ibirayima ná Sara mpyi a lye sèe sèl'e. Sara pyitaani tenni mpyi a tòro. ¹² Ñye Sara à yire lógo ke, ka u u ñcyàha uye funŋ'i. Maa jwo: «Tatange ñkire mii ñiŋyinjkwon̄i saha sí n-ta ñiŋkwu i fo si zà ñwɔ pyà nta na ye? Mii pyengefoo mú à lye.» ¹³ Ka Kafoon̄i si jwo Ibirayima á: «Naha kurugo Sara à cyàha uye funŋ'i, maa jwo na uru ñiŋyinjkwon̄i saha si n-jà pyà ta sèen̄i na mà ye? ¹⁴ Kani ndire li sí n-jà n-waha fo si Kafoon̄i, mii Kile jà ye? Yyeela numɛ cyiin, mii sí n-pa mu yyere. Lire sí mu cwoŋi Sara ta u à pyà ta.» ¹⁵ Puru jwump'à jwo ke, ka Sara fyagara wun̄i si yi kyáala maa jwo: «Mii ñye a cyàha a dɛ!» Ka Kafoon̄i Kile si jwo: «Mu à sàa cyàha.»

Ibirayima à Kile ñáare Sɔɔmu kànhe zhwoŋi kyaa na

¹⁶ Ñye lire kàntugo, ka pire nàmbaabii taanren̄i si yiri na ñkèege maa dùgo ñan̄ke kà na maa Sɔɔmu kànhe kànmpañke wii. Ka *Ibirayima si pi tùugo. ¹⁷ Ka Kafoon̄i Kile si uye yíbe: «Nde mii sí n-pyi Sɔɔmu ná Gɔmɔri kanyi na ke, tá mii à yaa mii u lire ñwɔhɔ Ibirayima na be? ¹⁸ Naha na ye nàkaana ñye sii mɛ, Ibirayima sí n-pyi tùlubwɔhɔ tu, kuru tùluge fànhe sí n-pèe. Dinye tùluyi san̄yi sí jwó ta u cye kurugo. ¹⁹ Mii à u cwɔɔn̄i bà u si mpyi si yi jwo u pyiibii ná u pyenge shiinbil'á

† Sara mege ku ñye saan̄i pworon̄i

mpii pi na ma u kàntugo ke, na pi à Kafoonji, mii Kile kuni jaare li jaarenkanni na, pi à li jaare ntiinji ná sèenji nuj'i. Lire ká mpyi, mii à kyaa maha kyaa njwóméé lwó Ibirayima á ke, mii sí lire pyi u á.»²⁰ Lire kurugo, Kafoonji à jwo Ibirayima á: «Sòdómu kànhe ná Gómóri kànhe shiinbil'à lawwuge nkemu ta ke, kur'à pèe fo mà tòro, pi kapegigil'à nyaha sèe sèl'e.»²¹ Lire na, mii sí n-tíge n-sà wíi, l'aha nta nje pi na yu pi na ke, yire na ntúuli yi jwuñkanni na, sèenji na, si jncè.»

²² Ka nàmbaabii shuunniñi sanmpii si yíri Ibirayima taan mà kàre Sòdómu kànha kànmpañke na. Njka Ibirayima ninjyérenjà kwóro Kafoonji yyaha taan. ²³ Maa file u na maa jwo: «Mu sí jwé shiincèenmpii ná shiinmpii shi bò sijn cyan la?»²⁴ Li sí n-jà n-ta shiincèenmii beeshuunni ná ke na jwé kànhe e. Mu sí jwé pire shi bò mù la? Mu sì kànhe yaha wani pire mpyi kurugo mà?»²⁵ Maa shiincèenmpii ná shiinmpii puni shi bò sijn cyan, lire jwé mē mà pi sàranji tàanna, mii à cè na mu sí n-sii jwé lire shinj i mē. Mu u jwé dijnyeni sùpyire puni sàrafoonji mà tàanna ná pi kapyiin kil'e ke, mu sí n-jà n-nyí na mu jwé a kacenni cè a wwú kapiini i mà?»²⁶ Ka Kafoonji si u pyi: «Mii aha shiincèenmii beeshuunni ná ke ta Sòdómu i, mii sí kànhe puni yaha wani pire mpyi kurugo.»

²⁷ Ka Ibirayima si u pyi: «Mii kàfoonji, mii à cè na mii jwé yafyin mu taan mē, njka mii na mu jáare ma a na yaha si jwo sahanji. ²⁸ Li sí n-jà n-ta kànhe shiincèenmpii jwé a beeshuunni ná ke kwò mē. Shiin kanjkuro sí n-jà n-fò. Jwé kanjkuro kanna ká fò shiin beeshuunni ná kenji i, pire kanjkuruñi kurugo mu sí kànhe puni shi bò la?» Ka u u jwo: «Mii aha beeshuunni ná kanjkuro ta, mii sí kànhe yaha wani pire mpyi kurugo.»

²⁹ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Li sí n-jà n-ta kànhe shiincèenmpii jwé a tòro beeshuunni na mē.» Ka Kafoonji Kile si jwo: «Pire mpyi kurugo mii sì yaaga pyi kànhe na mē.»

³⁰ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Mii kàfoonji, ma hà lùuni yírigé na taan mē. Mii sí n-jwo sahanji, l'aha nta kànhe shiincèenmpii pun'à bē benjaaga ná ke na de?» Ka u u jwo: «Mii aha benjaaga ná ke ta wani, mii sì yaaga pyi kànhe na mē.»

³¹ Ka Ibirayima si jwo: «Mii kàfoonji, mii na mu jáare si jwo sahanji, li sí n-jà n-ta kànhe shiincèenmpii pun'à bē benjaaga na?» Ka u u jwo: «Pire benjaaganji kurugo, mii sì kànhe shi bò mē.»

³² Ka u u núr'a jwo: «Mii kàfoonji, ma hà lùuni yírigé na taan mē, mii jwumpe sí n-yyére njke cyage e. Jwé kànhe shiincèenmpii puni ká mpyi ke de?» Ka u u jwo: «Pire kenji kurugo, mii sì kànhe shi bò mē.»

³³ Kafoonji Kile à jwo a kwò ná Ibirayima e ke, maa yíri u taan. Ka Ibirayima si núr'a kàre u pyenge.

Kile à Loti shwò maa Sòdómu ná Gómóri shi bò

19 Jwé pire *Kile melekèebii shuunniñi pi à yíri *Ibirayima yyére ke, pir'à nò Sòdómu i kuru canñke yàkonñke. Maa Loti nintèenji ta kànhe shiinbii piyetañke e. U à pi nya ke, ka u u yír'a pi njñj bē. Maa ninjkure sín, maa njñjke sògo, maa pi shéere.

² Maa jwo: «Mii njñjufèebii, mii na yii jáare, yii sumbage lèñe mii, yii bilinanji, pyenge e, si lwòhe kan yii á, yii i yii tooyi jyé, yii i shwòn naha. Nùmpañña nyésooge na, yii i ntòro ná yii kùsheeni i.» Ka Kile melekèebii si u pyi: «Jñh, wuu sí n-shwòn naha cyiinñi na.»³ Ka Loti si yi jwo a waha pi á, fo pi à kàr'a sà shwòn u pyenge e. Maa njyi nintan shwòh, maa bwúuruñi ninjñrimbaanji wà yaa, ka pi i lyí.

⁴ Mà nàmpwuunbii yaha sínimbaa, ka Sòdómu kànhe shiinbii si mpa pyenge kwúulo. Nànjiibii ná nànkolyeebii puni na mpyi wani. ⁵ Ka pi i Loti yyere maa yi jwo u á: «Nàmpwuunbii pi à sumbage lèñe mu pyenge e njke numpilage e ke, taa pi de? Pi yige naha, wuu u pi shwòn!»⁶ Ka Loti sí fwor'a pa pi fye e cyiinñi na, maa tajyige njwòge shwòh nàmpwuunbii na. ⁷ Maa jwo sùpyir'á: «Mii cìnmpyiibii, mii à yii jáare, yii àha kapii pyi pi na mē. ⁸ Mii pùcerii shuunni na jwé naha, pi sàha nàmbaa cè mē, mii sí pire yige yii á, nde l'à tán yii á ke, yii i lire pyi pi na. Yii àha yaaga pyi mii nàmpwuunbii na mà dè!»⁹ Ka kànhe shiin si jwo Loti á: «Mu u yír'ani dè!» Ka pii si jwo: «Yii pi njge nàñi wíi dē, uru nàmpwòñji u à núr'a kèenñe na *saliyanji cyère wuu na numel!» Ka pi i jwo Loti á: «Mu aha mpyi mu jwé a yíri wuu yyaha na nume mē, nde wuu sí n-pyi mu na ke, lire sí n-pi mà tòro nàmpwuunbii wuuni na.» Pi à yire jwo ke, maa Loti njwòh'a lwó wani fànhe e, maa file na pire na si pyenge njwòge kebe.

¹⁰ Lire tēni i, ka Kile melekèebii mú shuunniñi si pyenge múgo, maa Loti cú a lèñe ku funñke e, maa ku shwòh. ¹¹ Sùpyire puni ti mpyi pyenge njwòge na ke, melekèebil'à tire puni pyi fyinmii, nàñjii bàra nànkolyee na. Pi à pyi fyinmii ke, ka pi i pyenge njwòge cya a kànha.

¹² Ka Kile melekèebii mú shuunniñi si jwo Loti á: «Mu nafeebii, mu pùnampyire, mu pùceepyire, shin maha shin u jwé mu sùpya ke, pi puni yige njke kànhe e.

¹³ Wuu sí njke kànhe shi bò, naha na ye tígire pi na njcáan ku shiinbii na ke, tire tigr'à pèe sèl'e Kafoonji Kile yyaha taan. Lire e, u à wuu tun wuu u pa ku shi bò.»¹⁴ Jwé ka Loti si fworo mà kàr'a sà jwo ná u pùceribii tanambaabil'e, maa jwo pi á: «Yii fworo njke kànhe e, naha na ye Kafoonji Kile sí n-pa ku shi bò!» Njka pire mpyi a li yaha bàhaga na u jwé.

¹⁵ Jwé nyèkwóng'à nò ke, ka Kile melekèebii si li jwo a waha Loti á sahanji: «Yíri wahawaha, ma a ma cwonji ná ma pùceepyire mú shuunniñi cú cyege na, bà pi si mpyi pi àha bú njkwú ná kànhe e tasógoge e mē.»

¹⁶ Jwé Kile melekèebil'à li nya pi à njñe karigii tapyige e ke, ka pi i Loti cú cyege na, ná u cwonji ná u pùceepyire mú shuunniñi, maa fworo ná pi e mà sà yaha kànhe kàntugo, naha na ye Kafoonji Kile la mpyi si pi shwò kwùñi na. ¹⁷ Pi à fwor'a kwò kànhe e ke, ka Kile melekèenji wà si jwo: «Yii a fí shwomò. Yii àha raa wíi kàntugo mē. Yii mú sí kà n-yyére njke bafage cyage k'e mē. Yii a fí, yii a si njanyi cyage e, bà yii si mpyi si shwò kwùñi na mē.»¹⁸ Ka Loti si jwo: «Aa! mii njñjufoonji, wuu sí n-jà kuru cyage ta la?»¹⁹ Mu à njwò wuu na, maa wuu njñjaara ta mà nò fo naha, njka wuu sì n-jà n-fè nò

ɲanyi cyage e me, ɲaha na ye mà jwo wuu nɔ wani ke, kakyaare sí n-pyi, wuu sí n-kwû. ²⁰ Kànhe kà ku ɲke, kuru laage ɲe a tɔɔn me. Wuu sí n-jà n-fê nɔ wani, si sà ɲwɔɲɔ, kuru kànhe mú ɲe a pêe me. Yii yiye sanmii yaha, yii kuni kan wuu á, wuu sà ɲwɔɲɔ wani lire kàn-bileni na. Kànɲwɔɲɔ bà mo. Yii wuu yaha wuu sà wuye shwɔ wani.» ²¹ Ka Kile melexeɲi si jwo Loti á: «ɲye mii sí nde kani niɲkin pyi mu á sahaɲki. Kànhe kyaa mu à jwo ke, mii sí yaaga pyi ku na me. ²² Yii a fyâa, yii sà ɲwɔɲɔ wani, ɲaha na ye ná yii ɲe a nɔ wani me, kuni ɲe a kan mii á mii i jà a yafyin pyi me. Loti à kuru kànhe yere nimbilere, lire e, kuru kànhe meɲ'á le Zowari. (Zowari meɲe ɲwɔɲe ku ɲe nimbilere.)

²³ Loti tēenɔni Zowari kànhe e, lir'à bē ná canɲanyiini tēefworoni i. ²⁴ Lire tēni i, ka Kafoonji Kile si nage ná ɲkiriginji t̄irige Sɔɔɔmu ná Gɔmɔri ɲuɲ'i zànpya fiige. Kafoonji yabilinji u à lire pyi. ²⁵ Maa yire kànyi puni shi t̄ò, ná bafage, ná ku kànyi shiinbii puni, ná yaaga maha yaaga ku mpyi a fyin kuru ɲiɲke na ke, yire pun'á súugo kuru nage cye kurugo.

²⁶ ɲe pi niɲkàribii na, Loti cwoɲ'à yyahe kēenɲ'a wii kàntugo. Ka u u ɲkēenɲ'a pyi suuɲkununɲ sùpya fiige.

²⁷ ɲe kuru canɲke ɲesɔɔge na, cyage e Ibirayima à jwo ná Kafoonji i ke, ka u u yir'a kàre wani kuru tanuge e. ²⁸ Maa ɲuɲke yirig'a wii Sɔɔɔmu ná Gɔmɔri kànyi ná kuru bafage kànmpañke puni i. Maa nanɲurugo ɲa ku u yiri ɲiɲke na, mu à jwo maan nanɲurugo.

²⁹ Canɲke Kile mpyi na kuru bafage kànyi súuge ke, u funɲk'à cwo Ibirayima na, maa Loti shwɔ nage na. Lire pyiɲkanni na, kànyi na Loti mpyi a tēen ke, nag'à yire puni shi t̄ò.

Loti ná u pworibii shuunniɲi kani

³⁰ ɲe Loti ɲe a ɲen'a kwôro Zowari kànhe e me, maa ɲkàr'a sà ntēen ɲaɲke kànmpañke na, ɲaha na ye u mpyi na fyáge. U ná u pworibii mú shuunniɲ'à sà ntēen ɲaɲke wyige k'e.

³¹ Canɲka, Loti pworonji niɲyēɲ'à jwo nimbilen'á: «Wuu tuɲ'à lyē, nò mú sí ɲe naha ɲgemu u sí wuu lēɲe nàmbaga na, bà li ɲe cyeyi puni i me. ³² Wuu *erezen sinme kan u bya, bà u funɲke si mpyi si wùrugo me. Lire ká mpyi, wuu u wwò ná u e, bà wuu si mpyi si pyii ta wuu tuɲi t̄uluge kà mp̄ini me.» ³³ Kuru canɲke numpilage e, ka pi i sinmpe kan pi tuɲ'á. P'à u cyán ke, ka pworofoonji niɲyēɲi si sà sínni ná u e. ɲka tufoonji ɲe a u tēesinnini ná u tēeyirini cè me. ³⁴ ɲyēg'à múgo ke, ka mucwofoonji si cɔɔnfoonji pyi: «Pilaga mii à sínni ná wuu tuɲi i. Niɲjaa numpilage e, wuu sinmpe pà kan u á, u àha bya a wùrugo, mu sí n-sà sínni ná u e, bà mu mú si mpyi si pyànji wà ta, wuu tuɲi t̄uluge kà mp̄ini me. ³⁵ Kuru canɲke numpilage e, ka pi i sinme kan tufoon'á sahaɲki, ka u u bya fo mà wùrugo. Ka pworofoonji nimbileni si sínni ná u e. Tufoonji ɲe a u tēesinnini ná u tēeyirini cè mú me.

³⁶ ɲe amuni Loti pworibii mú shuunniɲ'à lahigii lwó u á. ³⁷ Ka pworofoonji niɲyēɲi si si pùnambile na, maa u meɲe le Mwabi. (Mwabi meɲe ɲwɔɲe ku ɲe: «Tufoon'á laa tēge u na.») Uru u ɲe Mwabi shiɲi tulyage

fo mà pa nɔ niɲjaa na. ³⁸ Ka cɔɔnfoonji si si pùnambile na mú, maa u meɲe le Beni Ami †. Uru u ɲe Amɔni shiɲi tulyage fo mà pa nɔ niɲjaa na.

Abimeleki à Ibirayima cwoɲi Sara kwò a lwó si mpyi u cwo

20 ɲe ka *Ibirayima si yiri u tatēenɲyēge e, mà sà ntēen Negevi síwage yyére, Kadēshi kànhe ná Shuri kùluni shwɔɲɔ'e. Puru ɲwɔɲɔ na, u à tēenle pyi Gerari i mú.

² ɲe u à nɔ wani ke, maa yi jwo sùpyir'á na Sara na ɲe uru cɔɔn. Canɲka, ka Gerari saanɲi Abimeleki si Sara ɲa maa u lwó si mpyi u cwo. ³ Numpilage k'e, ka Kile sí uye cyēe Abimeleki ná ɲcɔge k'e, maa yi jwo u á: «Abimeleki, mu sí n-kwû, ceenji mu à lwó ke, nɔ na ɲe u á.»

⁴ ɲe lir'à ta Abimeleki sàha ɲkwò a wwò ná Sara e me. Ka u u jwo Kile á ɲcɔge e: «Kafoonji, mu sí ɲe mii ná na t̄uluge shi bò mà li ta wuu ɲe a kapii pyi mà? ⁵ Nàɲi yabilinji bà u à mii pyi na uru cɔɔn wi mà? Ka ceenji mú si jwo na uru yyahefoo wi mà? Mii à nde kani pyi ná funvyinge e, mii ɲe a kapii pyi mà de!» ⁶ Ka Kile si yi jwo Abimeleki á kuru ɲcɔge niɲkinɲi i: «Mii à cè na mu à nde kani pyi ná funvyinge e, na mu ɲe a kapii pyi me, lire na mii ɲe a ɲen'a mu yaha mu u wwò ná ceenji i, si ɲkwò kapii pyi me. ⁷ Numē, nàɲi cwoɲi kan u á. U sí jwó le mu á bà mu si mpyi si shwɔ kwùɲi na me, ɲaha na ye Kile sùpya u ɲe u wi. ɲka mu aha mpyi mu ɲe a u cwoɲi kan u á me, li cè na mu ná ma pyenge shiinbii puni sí n-kwû.»

⁸ Ka Abimeleki si yiri kuru ɲesɔɔge na, maa u bilibii puni yere, maa yi yyahe jwo pi á. Pir'à yi lógo ke, ka pi i fyá sèl'e. ⁹ Ka Abimeleki si Ibirayima mú yere, maa u pyi: «Naha shi mu à pyi wuu na amē ye? Lire tēni i ke, kapiini ndire mii à pyi mu na, fo mà pa nɔ mu u ɲke lawwuge fiige nɔ mii ná na kini shiinbii na ye? Nde mu à sà a pyi amē ke, li ɲe a sii kapyii me. ¹⁰ Naha na mu à nde pyi ye?» ¹¹ Ka Ibirayima si jwo: «Mii mpyi na s̄ɔɲi na sùpya ɲe a sii nde kini i ɲgemu u na Kile pēre me. Maa li yaha naye funɲ'i, na pi sí mii bò na cwoɲi kurugo. Lire na, mii à jwo na mii cɔɔn wi. ¹² Lire na li wuuni mú i, mii cɔɔn mú wi de! Wuu na ɲe tu na, ɲka wuu ɲe nu na me. Mii cwo mú sí u ɲe u wi. ¹³ Lire kurugo, canɲke Kile à mii yige na tupyenge e ke, mii à yi jwo Sara á: «Nde mii na náare mu á ke, wuu aha nɔ cyaga maha cyag'e, ma a yi jwo sùpyir'á na mii na ɲe mu yyahefoo.»

¹⁴ Ka Abimeleki si sikyaa ná mpàa ná niye, ná bilinambaa ná bilicyee kan Ibirayima á, maa u cwoɲi Sara núruɲ'a kan u á. ¹⁵ Maa jwo Ibirayima á: «Mii kini li nde mu taan, cyage k'à mu táan ke, sà ntēen wani.» ¹⁶ Maa jwo Sara á mú: «Mii sí wyērefyinnji darashii kampwoo kan mu yyahefoo'á, lire li sí li cyēe na mu zòvynre wu u ɲe nde kani i, mu shiinbii puni ɲyii na.»

¹⁷ Ka Ibirayima si jwó le Abimeleki á, ka Kile si u cùuɲ, maa u cwoɲi ná u bilicyebii puni cùuɲ, ka pi i jà a pyii si sahaɲki, ¹⁸ ɲaha na ye Kafoonji Kile mpyi a

† Beni Ami meɲe ɲwɔɲe ku ɲe: «Mii cinnmpyibii pyañji.»

zimbaa yama yaha u pyenge shiinbii na, Ibirayima cwoŋi Sara ŋkwòŋ ŋjwoŋi kurugo.

Ishaka ziŋi kani

21 Nye Kafoonji Kile mpyi a jwumpe mpemu jwo Sara á ke, u funŋɔ mpyi a wwò puru na me. Pyàŋi ŋwɔmɛeni u mpyi a lwó Sara á ke, u à lire funŋɔ. ²Tèni kyaa Kile mpyi à jwo *Ibirayima á ke, lir'á nɔ ke, ka Sara si laa lwó maa pùnambile si Ibirayima niŋjyenŋkwoŋ'á.

³Nye lire pùnambilini Sara à si ke, ka Ibirayima si li mege le Ishaka. ⁴Ishaka ziŋi canmpyibaataanrewuni na, ka Ibirayima si u *kwòŋ, bà Kile mpyi a fyànha a yi jwo u á me. ⁵Ibirayima na mpyi yee ŋkuu u jyanji Ishaka tèesiini i. ⁶Ka Sara si jwo: «Ei! Kile à funntanga ná katanra kyaa pyi mii á nde de! † Shin maha shin ká li lógo, urufoo funŋke sí n-táan sèl'e.» ⁷Ka Sara si núr'a jwo: «Jofoo u mpyi si ŋee ŋjwo Ibirayima á na Sara na si pùnambile si fo si jirini kan u ŋwɔɔ ye? Nka kuru canŋke ku ŋye niŋjaa, mii à pùnambile si u niŋjyenŋkwoŋ'á.»

Ibirayima à u cwoŋi Agari ná u jyanji Sumayila yaha

⁸Nye pyàŋ'á pa lye a nɔ láhama jirime na ke, ka *Ibirayima si niŋji niŋyahawa shwɔɔ maa kátáan nimbwoo pyi. ⁹Pùnambilini *Misira shiinbii pwoŋi Agari à si Ibirayima á ke, ka Sara si lire nya li i Ishaka fwóhɔre. ¹⁰Maa jwo Ibirayima á: «Nge bilicwoŋi ná u jyanji kòɔ, naha na ye u ná mii jyanji Ishaka ŋye a yaa pi wwò kɔɔge na me.» ¹¹Puru jwump'á waha Ibirayima na sèl'e, naha na ye Sumayila mú ŋye u pyàŋi wà. ¹²Nka Kile à jwo Ibirayima á: «Ma hà mpe jwumpe waha maye na me. Sara ká yaaga maha yaaga cya mu á mà yyaha tíi ná bilicwoŋi ná u jyanji i ke, ma a lire pyi u á. Naha na ye túluge ŋwɔmɛeni mii à lwó mu á ke, Ishaka e kuru sí n-fworo ¹³Nka mu bilicwoŋi jyanji wi ke, mii sí supyishiŋi wà yige u e mú, naha na ye mu jya wi.»

¹⁴Kuru canŋke numpañja nyèsɔɔge na, Ibirayima à yíri maa yalyíre kan Agari á, maa lwɔhe le bùl'i mà kan u á mú, maa pyàŋi kan u á, maa u kòɔ, ka u u ŋkàr'a sà a paare na màre Berisheba síwage e. ¹⁵Lwɔh'á kwò ke, ka Agari si pyàŋi yaha tahe kà ŋwɔh'i. ¹⁶Maa ntèen u yyetiimpe na mà laaga wwú meterii lada fiige, naha na ye u la mpyi si u jyanji nya takwúge e me. U à tèen wani ke, maa wá na mɛe súu fo na ŋkwúuli.

¹⁷Ka Kile sí pyàŋi mɛeni lógo. Ka Kile Melekenji si ntèen niŋyiŋi na, maa Agari yere maa yi jwo u á: «Agari, naha k'á pyi ye? Ma hà vyá me, naha na ye Kile à pyàŋi mɛeni lógo mà u yaha tahe ŋwɔh'i. ¹⁸Yíri, ma a ma jyanji lwó, ma a u cù ná cyeyi shuunniŋi i. Mii sí sùpyishi niŋyahawa yige u e.» ¹⁹Ka Kile si Agari nyiigii múgo, ka u u lùbilinji wà nya maa kuru lwɔhe kà kwó a le u bùlunji i mà pa ŋkan pyàŋ'á, u a bya.

²⁰Ka Kile si pyàŋi ŋwɔɔ tò, ka u u mpa lye maa ntèen Paran síwage e, maa mpa mpyi lùuzu niŋcɛŋe ná sin-

† Ishaka mege ŋwɔhe ku ŋye: «katanra».

taage e. Ka u nuŋi si u pyi u à Misira kini shiinbii pwoŋi wà lèŋe.

Ibirayima ná Gerari saanji Abimeleki kàage

²²Canŋka, Abimeleki à pa ná u kàshikwɔɔnbii nùŋu-foonji Pikòli i, si jwo ná *Ibirayima i. Maa jwo u á: «Mii à li nya na Kile ŋye ná mu i ma karigii puni i. ²³Nye nume, mii la ŋye ma a ŋkâa Kile na mii á na mu si ŋee mii Abimeleki, lire ŋye me mii túluge ŋwɔɔ yaha, si kapii pyi wuu wà na me, na mu sí raa kacɛŋkii kanni pyi mii na, s'a cyi pyi kini i mu ŋye nàmpantɛenre e ke, bà mii à fyànha a cyi pyi mu á me.» ²⁴Ka Ibirayima si jwo: «Mii sí n-kâa lire na.»

²⁵Nka bɛɛŋŋke Abimeleki báarapyiibil'á shwɔ Ibirayima na ke, u à Abimeleki cɛɛge lire na. ²⁶Ka Abimeleki si Ibirayima pyi: «Mii báarapyiŋi u à lire pyi ke, mii ŋye a u cè me, mu sí ŋye a yi jwo mii á me. Niŋjaa mii à yi lógo. ²⁷Ka Ibirayima si mpàa ná sikyaa ná niyi kan Abimeleki á, ka pi i wwɔɔege le piye shwɔhɔl'e.

²⁸Lire ŋwɔɔ na, ka Ibirayima si mpàayaali baashuunni wwú u mpàabil'e mà yaha piye. ²⁹Ka Abimeleki si u yíbe: «Naha na mu à mpaii mpàabii baashuunniŋi wwú mà yaha ŋkère na ye?» ³⁰Ka u u jwo: «Mu aha ŋen'a mpaii mpàabii shwɔ mii cye e, lire li sí li cyèe na mii u à ŋke bɛɛŋŋke túgo.»

³¹Lire e, pi à kuru cyage mege le Berisheba, naha na ye kuru cyage e Ibirayima ná Abimeleki à kâa piy'á. ††

³²Tèni i pi à kâa piy'á mà kwò ke, ka Abimeleki ná u kàshikwɔɔnbii nùŋufoonji Pikòli si núr'a kàre Filisiti shiinbii kini i. ³³Ka Ibirayima si támara cige cɛnme Berisheba i, maa Teekwombaa Kafoonji Kile mege pèe.

³⁴Lire kàntugo, ka u u ntèen nàmpantɛenre e mà mɔ Filisiti shiinbii kini i.

Kile à Ibirayima kàanmucya a wii

22 Nye ŋcyii karigii puni kàntugo, Kile à *Ibirayima kàanmucya mà wii. Pyiŋkanni na u à u kàanmucya ke, lire li nde.

Canŋka Kile à u yere: «Ibirayima!» ka u u jwo: «Yo! Mii u ŋge.» ²Ka Kile si yi jwo u á: «Mu jyanji niŋkinji, Ishaka kyaa l'á táan mu á ke, ta si ná u e Mòriya kini i. Mii sí ŋaŋke kà cyèe mu na, mu aha nɔ wani, ma a u pyi sàraga nizógogo kuru cyage e.»

³Ka Ibirayima si sòl'a yíri, maa u dùfaanŋke kà cù, maa u báarapyiibii pii shuunni yere ná u jyanji Ishaka. Maa kànciyi yà jya maa yire lwó na ŋkèege sàrage tawwúge e, cyage kyaa Kile à jwo u á ke. ⁴Canmpyaa taanre para pi à pyi. Canntanrawoge, ka Ibirayima si nùŋke dùrug'a wíl'a kuru cyage nya tatɔɔnge e. ⁵Maa jwo u báarapyiibil'á: «Yii tèen naha ná dùfaanŋke e. Mii ná na pyàŋi sí n-kàre ŋaŋke ŋun'j zà Kile pèe. Wuu aha ŋkwò, wuu si nùru n-pa.»

⁶U à yire jwo ke, maa ntíl'a u jyanji tugo sàrage súugo súugo kànciyi na, maa na ná ŋwɔɔ lwó, ka pi i wá na paare na ŋkèege sɔncyan kuru cyage e. ⁷Ka Ishaka

†† Berisheba mege ŋwɔhe ku ŋye: «kàaga bɛɛŋŋe» lire ŋye me: «baashuunni bɛɛŋŋe».

si jwo u tun'á: «Baba!» ka Ibirayima si jwo: «Yo, na jya.» Ka Ishaka si jwo: «Nage nye wuu á, kànciyyi mú nye wuu á, nka mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, taa lire si nye ke?»⁸ Ka Ibirayima si jwo: «Mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, Kile yabiliñi u sí yire cwàncr.» Ka pi mú shuunni si wá na nkèege.

⁹ Cyage Kile mpyi a cyêe pi na ke, pi à nɔ wani ke, ka Ibirayima si sárage tawwúge yaa, maa kànciyyi dùrugo ku ñun'i. U à kwà ke, maa u jyanji Ishaka cù a pɔw, mà dùrugo ku ñun'i kànciyyi na. ¹⁰ Maa ñwànci wwù si ntège raa u jyanji kɔnre. Tèni i u à jwo u sí li taha jyafoonji yacige e ke, ¹¹ lire tènuuni i, ka Kafoonji Kile Melekenji si ntèen ñinyiñi na maa sêe: «Ibirayima! Ibirayima!» Ka u u jwo: «Yo!» ¹² Ka Kafoonji Melekenji si jwo: «Ma hà ma cyege yaha ku nɔ pyàñi na mɛ! Ma hà yaaga pyi u na mɛ! Numɛ, mii à li cè, sèenji na, mu na Kile père, ñaha na ye mu nye a cyé mà ma jyanji tàange wunji pyi sárage mà kan mii á mɛ.»

¹³ Ka Ibirayima si yyahe kèenñ'a wíi wíi, maa mpàl'a mpàpoo ñya, u ñenkil'à sùr'a yyéere tahe k'e. Ka u u sà uru mpàpooñi cù a pyi sárage nizógogo u jyanji cyaga. ¹⁴ Maa kuru cyage mege le Yawe-Jire. (Yawe-Jire mege ñwàhɔ ku nye: «Kafoonji Kile sí yi yyaha cwàncr.») Lire kurugo, sùpyire puni maha ñko ñinjaa: «Wuu aha nɔ Kafoonji Kile ñanñe ñun'i, Kafoonji Kile yabiliñi sí yi yyahe cwàncr.»

¹⁵ Nye ka Kafoonji Kile Melekenji si ntèen ñinyiñi na, maa Ibirayima yyéere tozhɔnwogo, ¹⁶ maa yi jwo u á: «Kafoonji Kile jwumpe pu nye mpe: «Mii sí n-kâa naye mege na, nde mu à pyi amɛ ke, mu nye a cyé mà ma jyanji tàange wunji kan sárage mii á mɛ, ¹⁷ lire kurugo, mii sí jwó le mu á, si mu tұлuge ñyaha wɔrigii fiige, ná suumpe lwàhe ntɛenñi fiige mú. Mu tұлuge sí raa jini ku zàmpɛenbii na. ¹⁸ Dinyenji sùpyishinji puni sí raa jwónji taa mu tұлuge cye kurugo, ñaha na ye mu à ñen'a mii ñwàncr.»

¹⁹ Puru ñwàhɔ na, ka Ibirayima ná u jyanji si núr'a kàre báarapyiibii taan. Ka pi i kuni lwá a nuru na nkèege Berisheba e, Ibirayima tatèenge e.

Erebeka tulyeyi

²⁰ Nye cyire karigii puni kàntugo, y'à pa jwo *Ibirayima á. na u yyahafoonji Nakwàri cwòñi Milika mú à pùnampyire ta. ²¹ Jyafoonji ñinçyiñi mege nye Uzi, shɔnwunji mege sí nye Buzi, tanrawunji mege nye Kemuyeli. Kemuyeli u à Aramu sí. ²² Milika jyanji sicyerewun'á pyi Kesedi, maa Kyazo taha uru na, maa Pidilashi taha uru na, maa Yidilafi taha uru na, maa nta a Betuyeli taha uru na. ²³ Ka Betuyeli si mpa Erebeke si. Nye tire pùnampyire baataanrenji Milika à si Ibirayima yyahafoonji Nakwàri á. ²⁴ Nakwàri cwonji shɔnwunji mege na mpyi Ereyuma, uru mú à pùnampyire sí. Tire pùnampyire ti nye nte: Tebaki ná Gakyamu ná Takyashi ná Maaka.

Sara kwùñi kani

23 Sara à yyee ñkuu ná benjaaga ná baashuunni pyi ke, ² maa ñkwù Kiriyati Ariba kàñhe e *Kana

kini i. Kuru kàñhe mege mú ku nye Eburɔn. Ka *Ibirayima si mpa ntèen u cwonji buwunji taan marii yamɛeni súu. ³ Maa ñkwà a pa yíri u taan, mà sà jwo ná Kyiti tұлuge shiinbil'e. ⁴ Maa jwo pi á: «Mii na nye nàmpɔññe naha yii yyéere. Yii taare cyage kà pére na á, si na cwonji buwunji lwá naye yyaha taan zà ntò.» ⁵ Ka Kyiti shiinbii si Ibirayima pyi: ⁶ «Wuu ñunjufoonji, mu nye shinbwo wuu shwàhɔl'e. Wuu fanñyi cyaga maha cyaga k'à mu táan ke, sà ma cwonji tò wani. Wuu wà sà ñcyé si u kwùubii tatonñke yaha mu á, mu u ma cwonji tò mɛ.»

⁷ Ka Ibirayima si lyêele, maa Kyiti shiinbii shéere.

⁸ Maa yi jwo pi á: «Nye yii aha mpyi a ñɛɛ mii u na cwonji tò, lire e mii à yii ñáare yii Zokyari jyanji Efurɔn ñáare na á. ⁹ Nàngyige ku nye u á Makipela e, u kerege tɛgeni na ke, na u kuru kan na á. Mii sí ku wyérenji puni kan u á mà tàanna ná ku lwàre e, bà kuru cyage si mpyi mii u kwùubii tatonñke naha yii shwàhɔl'e mɛ.»

¹⁰ Nye mà pi yaha puru jwumpe na kàñhe shiinbii piyetañke e, Efurɔn yabiliñi na mpyi wani ná Kyiti shiinbii sanmpil'e. Ka u u Ibirayima pyi pi puni nyii na: ¹¹ «Cɔn, mii ñunjufoonji, wíi, mii sí ñanñyige kan mu á, si kerege kan mu á si ntaha. Mii sí yire puni kan mu á na kàñhe shiinbii puni nyii na. Sà ma bunji tò.»

¹² Ka Ibirayima si lyêele kàñhe shiinbii nyii na, maa u shéere. ¹³ Maa jwo Efurɔn á pi puni nyii na: «Mii á mu ñáare, maa kerege lwàre shwà si nta zà na cwonji tò wani.» ¹⁴ Ka Efurɔn si jwo Ibirayima á: ¹⁵ «Mii ñunjufoonji, ñke kerege lwàre sà n-tòro wyérefyinñi darashii ñkwuu sicyéere (400) na mɛ. Ñaha shi lire sí n-jà nkèege mii ná mu shwàhɔl'e ye? Sà mà cwonji tò.»

¹⁶ Efurɔn à wyérenji ñwàge ñkemu jwo ke, kur'à bɛ Ibirayima á, ka u u uru wyérenji tɔrɔ Kyiti shiinbii nyii na mà kan Efurɔn á wyérefyinñi darashii ñkwuu sicyéere mà tàanna ná cwàhɔmpii tɔrɔmpe e. ¹⁷ K'à ta amuni ke, Efurɔn kerege ku mpyi Makipela e, Mamire cyage canña fworompe e ke, kerege ná ñanñyige ku mpyi kuru cyage e ke, ná cige maha cige ku nye kerege e ke, ¹⁸ yire pun'á pyi Ibirayima wuyo. Kyiti shiinbii puni, pi mpyi kàñhe shiin piye tañke e ke, l'à pyi pire puni nyii na.

¹⁹ Lire kàntugo, ka Ibirayima si u cwonji Sara tò Makipela kerege ñanñyige e, kuru cyage nye Mamire cyage canña fworompe e. Kuru cyage mege mú ku nye Eburɔn, maa mpyi Kana kini i. ²⁰ Lire pyiñkanni na, kerege ná ñanñyige ku mpyi wani ke, yire pun'á pyi Ibirayima wuyo, k'à pyi u kwùubii tatonñke. Kyiti shiinbil'á u à ku shwà.

Ishaka ná Erebeke nàmbage

24 Nye Kafoonji Kile mpyi a jwó le *Ibirayima á u karigii puni i fo u à pa lyɛ sèl'e. ² Nye canñka, Ibirayima á jwo u báarapyiibii puni ñinçyèñ'á, ñge u mpyi na u karigii puni cwàncr ke: «Mii à mu ñáare, ma cyege le na cyiini ñwàh'i †, ³ maa ñkâa Kafoonji Kile na, ñinyiñi ná ñinñke foo, na *Kana kini i mii à tèen ke, na mu sí ñɛɛ lire kini pùceebilini là lwá ñkan mii jyanji Isha-

† Tèecyiini i, kuru cyage sùpyire n'a mpyi na sí raa ñkàre yaage kà na, amuni pi mpyi maha li pyi.

ka á u cwo me, ⁴ nka mu sí n-kàre mii kini i, mii cìn-mpyiibii yyére zà ceewe cya u á.»

⁵ Ka báarapyiñi si u nwo shwo: «Ceeni ká mpyi u nye a ñen'a taha mii fye e lire kini i me, lire sanni i ke, tá mii à yaa mii u kàre ná mu jyanji i mu cìnmpyiibii yyére u sà ntéen wani ná ceeni i la? ⁶ Ka Ibirayima si jwo: «Onho de! ma hà zii nkàre ná na jyanji i wani me. ⁷ Kafoonji Kile, niñyiñi foo, u à mii yige na tupyenge e ná mii kini i bà mii si mpyi si mpa naha nde kini i me, uru u à jwo ná mii i, maa nkàa na uru sí nde kini kan mii tülug'á. Uru yabiliñi Kile, u sí u melekenji yaha mu yyaha na bà mu si mpyi si sà ceewe lwó na tupyenge e mii jyanji mee na me. ⁸ Ceeni ká ñcyé paña ná mu i, mii kàage tugure sí n-láha mu na, nka mii na li caa mu á, ma hà nkàre ná na jyanji i wani me!» ⁹ Ka báarapyiñi si cyege le u nùñufoonji Ibirayima cyiini nwoh'i, maa nkàa, na nde u à jwo ke, na lire uru sí n-pyi.

¹⁰ U à yire jwo ke, maa nwoh'nyo ke cù u nùñufoonji, Ibirayima nwoh'nyo i, maa u nùñufoonji yacenñyi shiñi puni yà lwó a kàre, Mesopotami kini i, Nakwari kàhe na.

¹¹ U à nò wani ke, ka u u nwoh'nyo pyi y'á sínni kàhe kàntugo ñcwòoni là nwo na. Lir'á bē ná cyeebii yàkonj nwo lùkwuuni i. ¹² Maa jwo: «Kafoonji Kile, mu u nye mii nùñufoonji, Ibirayima u Kilenji ke, mii na mu náare, maa na niñjaa karigii cwòonko na á, maa nwo na nùñufoonji na. ¹³ Nye mii niñjyérenji u nge, nde ñcwòoni taan. Kàhe shiinbii pùcyaabii sí n-pa a lwàhe kwóre. ¹⁴ Mii aha bú pùcwonji ngemu pyi: «Mii à mu náare ma lùkwoyaage fēen, si bya» ka u u ñen'a mii nwo shwo: «Bya, si ma nwoh'nyo kan yi bya mú» ke, uru u pyi mu bilinañi Ishaka cwonji, ngemu mu yabiliñ'á cyēe mii na ke. Lire e, mii sí n-cè na mu à nwo mii nùñufoonji, Ibirayima na.»

¹⁵ Mā u yaha puru jwumpe na, ka Betuyeli pworonji Erebeke si mpa ná u lùkwoyaage e fukange na, lwàhe takwóge e. Betuyeli tunji sí mpyi Ibirayima cwòonji Nakwari, u nunji sí mpyi Milika. ¹⁶ Pùceebile nisinana li mpyi lili. Li mpyi a nò shi cè me. Ka u u ntìge ñcwòoni i maa u lùkwoyaage ñi a fworu. ¹⁷ Ka Ibirayima báarapyiñi si fyâl'a file u na, maa u pyi: «Mii à mu náare, ma lùkwoyaage tîrige, si bya.» ¹⁸ Ka pùcwonji si jwo: «Pa bya, Baba!» maa fyâl'a lwàhe tîrige, maa u kan u a bya. ¹⁹ U à bya a kwò ke, ka pùcwonji si jwo: «Mii sí mu nwoh'nyo kan yi bya mú.» ²⁰ Maa fyâl'a lwàhe kēenñe yatwore yabyage e, maa núr'a kàre fwòfwò mà sà kabere kwó. Amuni u à lwàhò niñyahaga kwó a kan nwoh'nyo'á y'á bya. ²¹ Ka nàñi si yyére na wii jwumcōbaa, si ñcè kampyi Kafoonji sí n-sii ñee uru kùsheeni táan uru na.

²² Nwoh'nyo'á bya a kwò ke, ka nàñi si múnafegewe seenwu wwù uye nūñ'i, u mpyi a garamu baani kwò, ná seen kanñcyinñii shuunni, cyire niñkin niñkinñi mpyi a nyaha garamu nkuu na. Maa yire kan Erebeke á.

²³ Maa u yíbe: «Jofoo pworu u nye mu ye? Na nwoh'nyo, tá wuu sí tashwóngo ta mu tunji pyenge e be?» ²⁴ Ka Erebeke si jwo: «Nakwari ná Milika jyanji Betuyeli pworu u

nye mii.» ²⁵ Maa núr'a jwo: «Yatwóngo yalyíre niñyahara sí n-ta wani, yii tashwóngo mú sí n-ta wuu yyére.»

²⁶ Nàñ'á yire lógo ke, ka u u niñkure sín, maa Kafoonji shéere. ²⁷ Maa jwo: «Mii à Kafoonji Kile kēe, mii nùñufoonji, Ibirayima u Kilenji, naha na ye u à kacene pyi u na ma u nwoh'nyo cyēe mii nùñufoonji na sèl'e. Kafoonji yabiliñi u à kàre ná mii i, mii nùñufoonji cìnmpyiibii yyére.»

²⁸ Ka pùcwonji si fē a kàr'a sà yire yyahe jwo u nun'á.

²⁹ U yyahafoonji wà mege na mpyi Laban. Tēni i ur'á múnafegenji ná kanñinñkii nya u cwòonji cyege na, maa u jwumpe lógo nàñi kànmpañke na ke, ka u u yir'a fē a kàre ñcwòoni na, nàñi fye e mà sà u niñjyérenji ta nwoh'nyo taan. ³¹ U à nò u na ke, maa jwo: «Yir'a jyē pyenge e. Kafoonji Kile à jwó le mu á. Naha na mu à tēen ntāani na ye? Mii à cyage kà bégele mu ná ma yatwore mee na.» ³² Ka pi i yir'a kàre siñcyan Laban pyenge e. Pi à nò ke, ka pi i nwoh'nyo tugure tîrige, maa yatwore niñji kan y'á, wyere ná nye, maa lwàhe kan nàñi ná u fyēnwoh'nyo shiinbill'á pi à pi tooyi jyē. ³³ Puru nwoh'nyo na, pi à pa ná niñji i pi á, ka nàñi si jwo: «Ná mii nye a na kapani jwo me, mii sí n-lyi me. Ka Laban si jwo: «Mpe pu nye mu á ke, pu jwo sá.»

³⁴ Ka nàñi si jwo: «Mii na nye Ibirayima báarapyi.

³⁵ Kafoonji Kile à jwó le mii nùñufoonji sèl'e, maa u pyi yaarafoo, u à mpàa ná sikyaa ná niye kan u á, ná wyérefyin ná seen, ná báarapyii, nàmbaa bàra cyee na, ná nwoh'nyo ná dùfaanya. ³⁶ Mii nùñufoonji cwonji Sara niñjyerkwon'á pùnambile si u á. Lire pùnambilin'á, u à u cyeyaayi puni kan.

³⁷ Cannka, u à jwo mii á na mii u kàa uru nyii na, na Kana kini i ur'á tēen ke, na mii sí ceewe lwó uru jyan'á lire kini i me, ³⁸ na mii u kàre uru tukanhe na, uru shiinbii yyére, si ceewe cya wani uru jyan'á. ³⁹ Ka mii i u pyi: «Ceeni ká mpyi u nye a ñen'a pa ná mii i mà de?» ⁴⁰ Ka u u jwo: «Kafoonji Kile nwoh'nyo mii à cù tērigii puni i ke, uru yabiliñi u sí u melekenji wà le ná mu i, bà mu kuni si mpyi si ntāan, maa ceewe lwó mii tukanhe na ma kan na jyan'á me. ⁴¹ Mu aha shà ceeni náare mii pyenge shiinbill'á, pi mēe ká ñcyé si u kan mu á, lire tēni i mu kàage tugure sí n-láha mu na.»

⁴² Nye lire e mii à pa yyére nde ñcwòoni nwoh'nyo na, maa jwo: «Kafoonji Kile, mii nùñufoonji Ibirayima u Kilenji, kampyi mu la nye mii kùsheeni si ntāan, ⁴³ lire tēni i ke, mii sí n-yyére naha nde ñcwòoni nwoh'nyo na, pùcwonji u sí n-pa lwàhe kwó ke, mii aha bú jwo u á: «Na nwoh'nyo, si bya ma lwàhe e.» ⁴⁴ ka u u mii nwoh'nyo shwo: «Bya, mii sí n-kwò kà kan mu nwoh'nyo'á mú» ke, uru u sí n-pyi mii nùñufoonji jyanji cwonji, Kafoonji Kile yabiliñ'á ngemu cyēe ke.»

⁴⁵ Nye mà mii yaha puru jwumpe na, ka Erebeke si nò ná u lùkwoyaage e, fukange na, maa ntìg'a lwàhe kà kwò ñcwòoni i. Ka mii u u pyi: «Na nwoh'nyo, si bya.» ⁴⁶ Ka u u ntìl'a lwàhe tîrige na mii u bya, maa jwo na uru sí kà yige nkan nwoh'nyo'á. Nye ka mii i bya. Puru nwoh'nyo na, ka u u kà kwó a kan mii nwoh'nyo'á y'á bya. ⁴⁷ Ka mii i u yíbe: «Jofoo pworu u nye mu ye?» Ka u u jwo: «Nakwari ná Milika jyanji Betuyeli pworu u nye mii.» Ka

mii i fègewe le u múnaani na, maa kaŋcinŋii le u cyeyi na. ⁴⁸ Lire kàntugo, ka mii i niŋkure sín Kafoonji Kile yyahe taan mii nùŋufoonji Ibirayima u Kilenji, maa u shéere, ŋaha na ye uru u à kuni niŋcenni le mii taan, maa mii pyi mii à ceewe ta na nùŋufoonji jyanji mɛɛ na, u cìnmpyiibii shwàhɔl'e.

⁴⁹ Kampyi yii la ŋye si kacenne pyi mii nùŋufoonj'á si li cyèe na yii na ŋye u cìnmpyii, lire tɛni i, yii lire jwo na á, yii aha nta yii mú sɪ n-jà lire pyi mɛ, yii yire jwo mú, bà mii si mpyi si na takàrege cè mɛ.»

⁵⁰ Ŋye ka Laban ná Betuyeli si Ibirayima báarapyinji ŋwà shwà: «Nde kan'à fworò Kafoonji e. Wuu sɪ n-jà n-cyé mɛ. ⁵¹ Erebeke u ŋge, u lwɔ ma a sɪ, u u sà mpyi mu nùŋufoonji jyanji cwonji, bà Kafoonji à li yaa mɛ.» ⁵² Ibirayima báarapyin'á yire lógo ke, ka u u niŋkure sín maa yyahe cyígile, maa Kafoonji pèe. ⁵³ Maa pùcyaga yaaya wwú uye ŋuŋ'i mà kan Erebeke á, wyérfyinyuyo, ná sɛɛnwuyo ná vàanŋya, maa yacɛnŋye mú kan pùcwonji yyahawuŋi ná u nuŋ'á. ⁵⁴ Puru ŋwàhɔ na, ka u ná u fyɛŋwàhɔshiiinbii si lyí maa bya, maa sínni.

Ŋyèg'á múgo ke, ka Ibirayima báarapyinji si jwo Erebeke yyahawuŋi ná u nuŋ'á: «Yii kuni yaha, mii sí núru na nùŋufoonji yyé.» ⁵⁵ Ka pi i jwo: «Pùcwonji yaha u tère nimbilere pyi ná wuu e, canmpyaa ke fiige. Cyire ká ntòro, yii raa sɪ ná u e.» ⁵⁶ Ka nàŋi si jwo: «Kafoonji à mii kuni táan mà kwɔ, yii àha núru na cù n-yaha mɛ. Yii na yaha s'a ŋkèege na nùŋufoonji yyé.» ⁵⁷ Ka Erebeke shiinbii si jwo: «Ŋye wuu pùcwonji yyere, wuu u u yíbe.» ⁵⁸ Ka pi i u yyer'a yíbe: «Mu la ŋye sɪ ŋkàre ná ŋge nàŋi i numɛ la?» Ka u u jwo: «Mii kèege.»

⁵⁹ Lire pyiŋkanni na, pi à pi cìnmpworocwonji Erebeke yaha a kàre ná Ibirayima báarapyinji ná u fyɛŋwàhɔshiiinbil'e. Báarapyicwonji u mpyi a Erebeke byé ke, uru mú a kàre ná pi e. ⁶⁰ Mà jwo pi kuni lwɔ ke, pi à jwó le Erebeke á maa jwo «Wuu cìnmpworocwonji,

Kile u pyii niŋyahanyahamii kan ma á,
Kile u pi yaha pi jà pi zàmpeɛnbii na.» ⁶¹ Ka Erebeke ná u báarapyicyeebii si yír'a kàr'a sà dùgo ŋwàhɔŋyi ŋuŋ'i, maa ntaha nàŋi fye e.

amuni pi à kàre ná Erebeke a.

⁶² Lir'á ta Ishaka á yíri Lakyayi Ɔɔyi lùbilingi cyage e maa mpa ntèen Nɛgevi síwage kànmpañke na.

⁶³ Canŋka yàkoŋɔ, Ishaka à fwor'a kàr'a sà a uye ŋaare sige e, marii funŋke caa. U à ta u nùŋke yírige si wíi ke, ka u u ŋwàhɔŋyi ŋya yi i ma. ⁶⁴ Tèni i Erebeke nimpaŋ'á nùŋke yírige'á Ishaka ŋya ke, ka u u ntíge ŋwàhɔŋke ŋuŋ'i. ⁶⁵ Maa jwo Ibirayima báarapyin'á: «Nàŋi ŋgire u na wuu bêni amɛ sige e ye?» Ka u u jwo: «Mii nùŋufoonji Ishaka wi.» Erebeke á yire lógo ke, ka u u u vàanŋke kà tɛg'a yyahe tò. ⁶⁶ Ŋye ka nàŋi si karigii toroŋkanni yyaha jwo Ishaka á.

⁶⁷ Ŋye ka Ishaka si ŋkàr'a sà Erebeke yaha u nuŋi Sara bage e, maa u pyi u cwo, maa u kyaa táan uy'á. Ka lire si Ishaka funŋke ŋíŋe u nuŋi kwùŋi woge na.

Ibirayima canmpyaagii sanŋkii toroŋkanni.

25 Ŋye ŋcyii karigii puni kàntugo, ka *Ibirayima si ceenji wabere lèŋe, uru mege na mpyi Ketura.

² Pùnampyire u à si Ibirayima á ke, tire meyi yi ŋye ŋje: Zimiran, ná Yokishan, ná Medan, ná Madiyan ná Yishibaki, ná Shukya. ³ Yokishan mú à pùnampyire shu-
unni si: Sheba ná Dedan. Uru u tùluyi yi ŋye Ashuri shi-
inbii ná Letushi shiinbii ná Lemi shiinbii. ⁴ Madiyan u
pùnampyire ti mpyi Efa, ná Eferi, ná Kyanɔki, ná Abida,
ná Elida. Ŋye pire pun'á pyi Ketura pyiibii ná u
ŋampyire.

⁵ Ŋye Ibirayima á u kɔɔge puni kan Ishaka á ⁶ Ŋka mà jwo u kwú ke, u à bùŋye pyi cyeebii sanmpii pyiibil'á maa pi tùugo canŋa fworompe kirigil'e mà laage tɔɔn u jyanji Ishaka na.

⁷ Ŋye Ibirayima shiŋi canmpyaagil'á pyi yyee ŋkuu ná beetaanre ná ke ná kaŋkuro. ⁸ U à lye fo mà lyege la kwɔ. Puru ŋwàhɔ na, u à kwú maa sà bàra u tulyeyi na. ⁹ Ka u jyaabii mú shuunni, Ishaka ná Sumayila, si u buwuŋi tò Makipela ŋaŋgyige e. Kuru ŋaŋgyige na mpyi Kyiti shiinbii kerege k'e Mamire canŋa fworompe e. Kuru cyage Ibirayima mpyi a shwà Kyiti shinŋi Zok-yari jyanji Efurɔn á. Ŋye wani Ibirayima ná u cwonji Sara á tò.

¹¹ Ibirayima kwùŋi kàntugo, Kile à jwó le u jyanji Ishaka á sèl'e. Ishaka mpyi a tɛen Lakyayi Ɔɔyi lùbilingi cyage e.

Sumayila tùluge

¹² *Ibirayima jyanji Sumayila u tùluge ku ŋye ŋke: *Misira shiinbii pworonji Agari, Sara bilicwonj'á ŋgemu si Ibirayima á ke, ¹³ u pùnampyire meyi yi ŋye ŋje mà tàanna ná pi tɛesiini i: pùnambilini niŋcyiini mege ku ŋye Nebayɔti, uru kàntugo Kedari ná Adibeli ná Mibisamu ¹⁴ ná Mishima ná Duma ná Masa ¹⁵ ná Kyadadi ná Tema ná Yeturi ná Nafishi ná Kedima á si.

¹⁶ Sumayila pùnampyire ti ŋye tire. Pi meyi yi ŋye ŋje mà tàanna ná pi kànyi i. Pi à pyi nùŋufee ke ná shuunni mà tàanna ná pi tatɛɛnŋyi i. ¹⁷ Yyee ŋkuu ná benjaaga ná ke ná baashuunni Sumayila à pyi maa ŋkwú maa sà bàra u tulyeyi na. ¹⁸ U pyiibii mpyi a tɛen mà lwɔ Kyavila kànhe na, mà kàre fo Shuri woge na, kuru cyage ŋye *Misira kini ŋkère na, mà kàre Asiri kini kànmpañke na; pi à tɛen wani pi cìnmpyiibii puni ŋkère na.

Ishaka ŋampii: Ezawu ná Yakuba kani

¹⁹ *Ibirayima jyanji Ishaka taŋjaanji u ŋye ŋge.

Ŋye Ibirayima jya u mpyi Ishaka. ²⁰ Mà Ishaka shiŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Betuyeli pworonji Erebeke lèŋe mà pyi u cwo. Erebeke na mpyi Laban cɔɔn. Aramu tùluge shiin pi mpyi pi pi, Mesopotami kini i.

²¹ Ishaka cwonji Erebeke na mpyi cijiriŋe, ka u u Kafoonji Kile ŋáare u na, ka Kile si u naarage shwà, ka u u yyere ŋamii laa na. ²² Yacen'à pa lye ke, ka pyiibii si wá na piye fuuli nufoonji funŋke e, ka u u jwo: «Kampyi amɛ li ŋye, tá nùŋɔ saha na ŋye mii u kwóro shi na bɛ?» Maa ŋkàr'a sà Kafoonji Kile yíbe. ²³ Ka Kafoonji Kile si jwo: «Sùpyishi shuunni u ŋye mu funŋke e, mu aha pi si, pi sɪ n-bê niŋkin na mɛ, pi sí n-láhalá.

Pi mú shuunni i, wà fànha sí nyaha wà wogo na. Yyahawunji sí n-pyi cɔɔnfoonji biliwe.»

²⁴ Nye Erebeke canzeg'à nɔ, ka u u si ñamii. ²⁵ Ka pyañji nijncyiinj si si maa mpyi bɔmbeewe, maa mpyi ná shire e, mu à jwo shire yaaga. Ka pi i u mege le Ezawu. ²⁶ Lire kàntugo, ka cɔɔnfoonji si si, uru nimpanj'à yya-hafoonji nintaani cù, ka pi i uru mege le *Yakuba †. Pire ñampil'à si mà Ishaka shinj ta yye beetaanre na.

²⁷ Nye pi à pa yyaha cwo, ka Ezawu si wá na lùuzoge pyi fo mà pa mpyi lùuzupege. Nka Yakuba sí wi ke, uru ñũñke mpyi a ñĩñe, ka uru si ntèen pyenge e. ²⁸ Ezawu kyaa li mpyi a táan Ishaka á, uru cye kurugo u mpyi maha kyaare taa na ñkyáa. Nka Yakuba kyaa li mpyi a táan Erebeke á.

²⁹ Canjka, Yakuba mpyi na jàhii sore, cyire yyaha mpyi a ñáaña. Ka Ezawu kategewunji si yíri sige e mà pa. Maa Yakuba pyi: «Katege naha na ñko si mii bɔ, ma jàhigii nijnyegii cyii kan na á ñjyí.» Lire kurugo, Ezawu meg'a le Edɔmu (kuru mege ñwɔɔ ku ñye ku yyah'à ñáaña.) ³¹ Ka Yakuba si jwo: «Mu aha ñen'a ma lyege tɔɔnñi fáa mii à jàhigii na fɔl, lire e mii sí cyii kan mu á.» ³² Ka Ezawu si jwo: «Ei! Katege na ñko si mii bɔ, ñaha lyege tɔɔnñi sí ñwɔ mii á ye?» ³³ Ka Yakuba si jwo: «Kâa na pyii na» ka Ezawu si ñkâa, maa u lyege tɔɔnñi fáa Yakuba á jàhigii na. ³⁴ Ka Yakuba si nta a jàhigii cyii ná bwuurunji wà kan u á. Ka u u yire lyí maa bya, maa yír'a tòro.

Lire pyiñkanni na, Ezawu à u lyege ñjini faha.

Ishaka ná Abimeleki à wwojɛɛge le

26 Nye lire kàntugo, ka katege si mpa jyè lire kini i. Kuru katege ná *Ibirayima tiinj woge ñye a núr'a pyi niñkin me.

Ka Ishaka si yíri mà kàre Filisiti shiinbii saanji Abimeleki yyé, Gerari kànhe e. ² Ka Kafoonji Kile si uye cyêe Ishaka na, maa yi jwo u á: «Ma hà ñkàre *Misira kini i mà de! Kini mii sí n-cyêe mu na ke, maa ntèen wani. ³ Tèen naha nde kini i. Mii sí n-pyi ná mu i si jwó le mu á, si nde kini puni kan mu ná ma tұлуг'á. Lire pyiñkanni na, ñwɔmɛeni mii à lwó mu tunj Ibirayima á ke, lire sí n-fúnñ. ⁴ Mii sí mu tұлuge nyaha, bà wɔrigil'à á nyaha me, si ñke cyage puni kan k'á. Ñiñke sùpyishinj puni si jwónj ta mu tұлuge cye kurugo, ⁵ ñaha na ye Ibirayima á mii ñwɔmɛeni cù, nde mii à jwo u á ke, lire u à pyi, u à mii tũnnture ná mii *saliyanj kurigii ñaara.»

⁶ Nye ka Ishaka si ñkwôro Gerari i. ⁷ Pi n'a mpyi a Ishaka yíbe u cwoñj kyaa na, u mpyi maha jwo na uru cɔɔn wi. U mpyi na fyáge na uru ká jwo uru cwoñj wi, pi sí uru bɔ, ñaha na ye Erebeke lemɛ mpyi a ñwɔ sèl'e.

⁸ Pi à pa mɔ Gerari i ke, canjka Filisiti shiinbii saanji Abimeleki à wii finetirinji i, mà Ishaka ná u cwoñj Erebeke ñya, pi i bàhare sijcyan mu à jwo wà ná u cwo, ⁹ ka u u Ishaka yyere maa yi jwo u á: «Nàkaana baa, mu ná ñge ceenji baharñkann'à li cyêe na mu cwoñj wi, ñaha na mu à jwo mii á na mu cɔɔn u ñye wi ye?» Ka Ishaka

† Yakuba mege ñwɔɔ ku ñye u à nintaani cù, lire ñye me u à u ñañwɔɔɔ

si jwo: «Mii à yi jwo ñaha na ye mii mpyi na fyáge na yii sí mii bɔ u kurugo.» ¹⁰ Ka Abimeleki si jwo: «Ñaha kafi-ile mu à pyi amɛ ye? L'à kwôro ñcyere, mii shinji wà mpyi na sí n-wwɔ ná mu cwoñj i, mu mpyi na sí wuu pyi wuu lawwuugo ta.» ¹¹ Maa li jwo a waha u shiinbii pun'á: «Shinj ñgemu ká bɔwñ Ishaka na, lire ñye me u cwoñj na ke, urufoo sí n-bɔ.»

¹² Nye ka Ishaka si ñkwôro Gerari i na faanj pyi. Ka Kile si jwó le u á, ka faanj si ntáan u na sèe sèl'e. ¹³ Ka u cyeyaayi si wá na ñyahage, fo u à pa mpyi ñañfuufemb-wɔɔ. ¹⁴ Yatonjkurunwɔ shi nijnyahaya na mpyi u á, ná báarapyii nijnyahamii. Ka u nyiɛenni si jyè Filisiti shiinbil'e. ¹⁵ Lire e, u tunj Ibirayima báarapyiibil'à bèenñe maha bèenñe tũgo u tiinj i ke, ka pi i yire puni tò.

¹⁶ Puru ñwɔɔ na, ka Abimeleki si jwo Ishaka á: «Ta si, maa yíri wuu taan, ñaha na ye mu à fànha tò wuu na. ¹⁷ Ka Ishaka si yíri kuru kànhe e, maa ñkàre Gerari bafage e. Maa ntèen kuru cyage e.

¹⁸ Nye bèenñji Ishaka tunj Ibirayima mpyi a tũgo, ka Filisiti shiinbii si yi tò Ibirayima kwũñkwooni kàntugo ke, ñye, Ishaka á núr'a yire bèenñji pwoore wwú. Meyi Ibirayima mpyi a le yi na ke, maa yire meyi ninuyi le yi na sahanji.

¹⁹ Nye canjka, Ishaka báarapyiibil'à bèenñke kà tũgo kuru bafage e mà nɔ lwɔhe na. ²⁰ Gerari yatɔɔnahabil'à lire ñya ke, ka pi i Ishaka wuubii tũn, maa jwo: «Ñke lwɔhe ñye wuu wogo.» Ka Ishaka si kuru bèenñke mege le Yogo. ²¹ Ka Ishaka báarapyiibil si núr'a bèenñke kabere tũgo, ka pi i núr'a tũn kuru kurugo. Ka Ishaka si kuru cyage mege le Mbembaanji. ²² Ka pi i yíri wani, maa sà bèenñke kabere tũgo. Sùpya ñye a yogo *kwɔn pi na kuru kurugo me. Ka u u kuru mege le Tafabwɔɔ maa jwo: «Numɛ Kafoonji Kile à wuu funñke ñiñe maa tafabwɔɔ kan wuu á, wuu sí n-jà ñyaha numɛ kuru cyage e.»

²³ Puru ñwɔɔ na, ka Ishaka si yíri kuru cyage e, maa ñkàre Berisheba kànhe e. ²⁴ U canjkaege numpilage e, Kafoonji Kile à uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ñye mu tunj Ibirayima u Kilenji, ma hà raa fyáge me, ñaha na ye mii ñye ná mu i. Mii sí jwó le mu á, si mu tұлuge ñyaha, mii báarapyinj Ibirayima kurugo.» ²⁵ Ka Ishaka si sáraya tawwũgo yaa kuru cyage e, maa Kafoonji Kile mege pèe. Maa u vàanñke bage kwôro wani, ka u báarapyiibil si bèenñke kà wwú.

²⁶ Canjka, Abimeleki ná u ceevoonji Ahusati ná u kàshikwɔɔnbii ñũñfoonji Pikoli à yíri Gerari i mà kàre Ishaka yyé. ²⁷ Ka Ishaka si pi pyi: «Ñaha kurugo yii à pa mii yyé sahanji mà li ta mii kyal'à ñen yii á, yii mú s'a mii kòr'a yírigi yii cyage e ye?» ²⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à li ñya na Kafoonji Kile ñye ná mu i, lire kurugo wuu à pa mu yyé, wuu u mpa ñkâa, wuu u wwojɛɛge le wuye shwɔɔl'e. ²⁹ Mii la ñye maa ñkâa, na mu si kawaa pyi wuu wà na me, mu à jwo bà wuu ñye wuu ñye a kapii pyi mu na me, kacennkii kanni wuu à pyi mu na. Wuu à mu yaha a yíri wuu yyé yyenñke e. Ñye numɛ Kafoonji Kile mú à jwó le mu á.»

³⁰ Ka Ishaka si lyimbwoo shwɔɔ pi á, ka pi i lyí maa bya. ³¹ Kuru canjke nũmpanña nyecɔɔge na, ka pi i yíri

maa wwoηεεge le ná Ishaka e, maa ηωωμεε lwó piye shwóhó'l'e. Lire ηωωhó na, ka Ishaka si kuni kan pi á, ka pi i ηkàre yyeniηke e.

³² Nye kuru canηke yabiliηi, Ishaka báarapyiibii mpyi na bēenηe tūru, maa mpa kuru bēenηke kyaa jwo Isha-ka á na pir'á ku tūg'a nō lwóhe na. ³³ Ka Ishaka si kuru bēenηke mege le Sheba †. Lire kurugo, kuru kànhe meg'a pa le Berisheba. Kuru mege ku na yīri fo niηjaa.

Ezawu à Kana kīni cyeebii pii shuunni lēηe.

³⁴ Mà Ezawu shīηi yaha yyee beeshuunni na, u à Kyiti tūluge cyeebii pii shuunni lēηe nàmbaga na, Beri pwoηoηi Yuditi ná Elbn pwoηoηi Basimati. ³⁵ Pire cyeebii shuunniηi kan'à Ishaka ná u cwōηi Erebeke lūgigii yīrige sè'l'e.

Yakuba à u yyahafoōηi jwōηi ta nāηwóhōre cye kurugo

27 Tēni i lyeg'á pa nō Ishaka na ke, ka u ηyijnyaanni si li ηwó cū na ηcyerege fo u à pa mpyi u sàha ηye na ηaa na ηcúu me. Canηka, ka u u ηyāηi niηjyenji Ezawu yyere, ka u u shwó: «Yo!» ² Ka Ishaka si jwo: «Na jya, ku ke, mii à lye a kwò, ηka mii ηye a naye tèekwūu cè me. ³ Nye mii à mu ηáare, maa ma lūuzoge yaayi lwó, sintaage ná taanpyaagii, maa sà kyara cya maa ma na á. ⁴ Kyaare shwóhōηkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwóhō amuni ma kan na á ηkyà, bà mii si mpyi si jwó le mu á si yaa ná na tèekwūuni i me.

⁵ Nye puru jwumpe Ishaka á jwo u jyanji Ezawu á ke, Erebeke mpyi a puru lógo. Nye Ezawu à pa ηkàre sige e kyaare tacyag'e ke, ⁶ ka Erebeke si jwo u jyanji *Yakuba á: «Mii à mu tunji jwumpe lógo, mpemu u à jwo mu yyahafoōηi Ezawu á ke. ⁷ U à jwo u á: "Sà kyaare cya na á, kyaare shwóhōηkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwóhō amuni, ma kan na á, lire ká mpyi, mii sí jwó le mu á Kafoōηi Kile yyahe taan, si nta ηkwú."»

⁸ Nye Yakuba, ηje mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, maa li pyi li jwunηkanni na. ⁹ Sà sikyaa niηcēnmii shuunni cū maa ma. Kyaare shwóhōηkanni l'à táan mu tunj'á ke, mii sí ti shwóhō amuni, ¹⁰ ma sà ηkan u á u kyà, u u jwó le ma á, mà jwo u kwú ke.»

¹¹ Ka Yakuba si jwo u nuη'á: «Nàa, mii tunj'á cè na shire na ηye Ezawu na, shire sí ηye mii na me. ¹² Mii tunji ká bú mpa jwo u sí n-bwōn mii na, u sí n-cè na Ezawu bà u ηye mii me, mii sí n-pyi kafiniviniwe. Lire tēni i ke, mà jwo mii u jwó ta ke, laηaga mii sí n-ta.» ¹³ Ka nufoōηi si jwo: «Lire ká bú mpyi, na jya, Kile u kuru laηaηke yaha ku cwo na na. Nje mii à jwo ke, lire pyi kann, sà sikaabii cū a pa.»

¹⁴ Ka Yakuba si ntíl'a kàr'a sà pire sikyaabii shuunniηi cū a pa ηkan u á. Kyaare shwóhōηkanni l'à táan u tunj'á ke, ka nufoōηi si ti shwóhō amuni. ¹⁵ Maa u jyanji niηcyi-ηi Ezawu vāanηyi nisinaηyi yà lwó bage e mà le Yakuba na. ¹⁶ Maa pire sikyaabii seeyi tēg'a Yakuba cyeyi ná u yacige tò. ¹⁷ Bwuruηi ná kyaare nintāanre u à shwóhō ke, maa yire kan Yakuba á.

† Sheba mege ηwóhe ku ηye kàaga

¹⁸ Ka Yakuba si ηkàre ná y'e, u tunji yyére. Maa u yyere: «Baba.» Ka Ishaka si jwo: «Yo! Mii jyanji ηgi u ηye mu ye?» ¹⁹ Ka Yakuba si u tunji ηwó shwó: «Mii u ηye mu jyanji niηcyiηi Ezawu. Nde mu mpyi a jwo mii á ke, lire mii à pyi. Mii à mu ηáare, maa yīr'a tēen, maa na kyaare tà kyà, maa jwó le na á.» ²⁰ Ka Ishaka si jwo u jyanj'á: «Ei! mu à kwò a kyaare ta la?» Ka Yakuba si jwo: «Mu Kafoōηi Kile yabiliηi u à sige táan mii na.»

²¹ Ka Ishaka si jwo: «Na jya, file na na, si bwōn ma na, si ηcè kamyi sèe mii jyanji Ezawu u ηye mu.» ²² Ka Yakuba si file u tunji na, ka u u u taala a wíi, maa jwo: «Ei! Yakuba meηjuuni li ηye nde de! Njka u cyeyi ηye Ezawu wuyi fiige.» ²³ Ishaka mpyi a cè na Yakuba wi me, ηaha na ye shire mpyi u cyeyi na, u yyahafoōηi Ezawu fiige. Ka u u wá na bégele si jwōηi le u á. ²⁴ Njka mà jwo u jwōηi le u á ke, u à u yíbe: «Sèe wi, mu u ηye mii jyanji, Ezawu la?» Ka Yakuba si jwo: «Mii wi.» ²⁵ Ka Ishaka si jwo: «Na jya, lire tēni i, kyaare tīrige na taan si tà kyà si nta jwōηi le ma á.» Ka Yakuba si kyaare tīrige u taan, ka u u tà kyà. Ka Yakuba si mpa ná *erēzen sinm'e, ka u u puru bya mú. ²⁶ Maa jwo: «Na jya, file na na, maa na pur'a cū, maa na shéere.» ²⁷ Ka Yakuba si file u na, maa u shéere amuni. Ishaka à u vāanηyi nūge ta ke, ka u u jwó le u á, maa jwo: «Sēenji na, kerēge na Kafoōηi à jwó le? ke, mii jyanji nūg'á táan kuru kerēge fiige.

²⁸ Na jya, Kile u niηyīηi kameηke kan ma á, u u niηke nāfuunji kan ma á mú, u u sūmanji ná erēzenηi niηyahawa kan ma á. ²⁹ Kile u ma yaha kirigii ηūηō na, sūpyishi niηyahawa s'a niηkure sínni mu taan. Kile u ma yaha mà pyi ma siηēebii saanwa, mu siηēebii pi a niηkure sínni mu taan. Shin maha shin u à mu cūmō leme pi ke, Kile u urufoo láηa. Shin maha shin sí u à mu cūmō leme ηwó ke, Kile u jwó le urufol'á.»

³⁰ Nye tēni i Ishaka á kwò jwōηi ndeηi na Yakuba á, Yakuba mú s'à yīri u taan mà kwò ke, ka lire si bē ná Ezawu e, u à yīri sige e mú. ³¹ Ka uru mú si kyaare tà shwóhō a tīrige tufoōηi Ishaka taan. Maa jwo tufoōηi: «Baba, yīri maa ma jyanji kyaare nizhwóhōre tà kyà maa jwó le u á.» ³² Ka tufoōηi si jwo: «Joofoo u ηye mu ye?» Ka u u jwo: «Mii u ηye mu jyanji niηcyiηi Ezawu.»

³³ Tēni i Ezawu à yire jwo ke, ka Ishaka si fyá fo na ηcyēenni sè'l'e. Maa jwo: «Joofoo sí u à kyaare bò a shwóh'a pa ηkan mii á, mà mu ta mu sàha mpa mà ye? Wà a pa ná kyaare e naha, ka mii i tà kyà maa jwó le u á, u mú sí uru jwōηi ta.»

³⁴ Nye Ezawu à puru lógo u tunji ηwó na ke, ka u lūuni si yīri, ka u u ηkyáala fānha na, maa tufoōηi ηáare: «Baba, jwōηi wà le mii á mú ke!» ³⁵ Ka Ishaka si jwo: «Mu cōcōηi u à fini maa wwū mu ηwóh'i, maa mu jwōηi nāηwóhōre de!» ³⁶ Ka Ezawu si jwo: «Ei! Mege k'à le u na Yakuba ††, kur'à u cū ke, lire kurugo u à mii nāηwóhōre tooyi shuunni ke? U à mii lyēge tōcōηi shwó a ta, nume maa nūr'a mii jwōηi nāηkaaga mú.» Maa nūr'a jwo tu-

†† Yakuba mege ηwóhō ku ηye nāηwóhōre

foonjá: «Lire tènei i ke, mu nye a sà a jwónji wà yaha mii á mà?»³⁷ Ka Ishaka si jwo Ezawu á: «Na jya, sèenji na, mii à jwónji le u á na u pyi mu nùnj na, maa jwónji le u á, bà u cìmpyiibii puni si mpyi u bilii me, maa sùmanji ná erezenji jwónji le u á. Jwónji ngire mii sí nùru n-le mu á ye?»³⁸ Ka Ezawu si jwo: «Baba, lire tènei i ke, uru jwónji kanni u nye mu á la? Jwónji wà le na á mú!» U à puru jwo ke, maa mee le na súu.³⁹ Ka tufooni si jwo:

«Mu sì nìjke nàfuunji ta me,
mu taare sí n-pyi kameje baa.

⁴⁰ Mu kàshikwónjwónni li sí raa mu njw caa.

Mu sí n-pyi ma kàntugowunji biliwe,
mu sí raa báare u á mu à jwo faapyinupee,
nka canjka, mu sí tire bilere zhwúnji kebe n-láha ma yacige e

si mpyi may'á.

⁴¹ «Nye Ishaka à jwóobii mpiimu le Yakuba á ke, pir'à u nyipèenni le Ezawu e. L'à pa nò cyage k'e fo Ezawu na yu uye funji': «Mii tunji tèekwúun'á byanhara, u àha njkwú, ka wuu u kwúge pyi a kwú, mii sí na còonji Yakuba bò.»⁴² Ka wà si njkàre Erebeke yyé, maa sà u jyanji Ezawu funzònjre jwo u á. Ka Erebeke si u jyanji Yakuba yyere maa yi jwo u á: «Wíi, mu yyahafooni Ezawu à jwo uru sí mu bò, bà uru funjke si mpyi si níje me.

⁴³ Lire e, nde mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, mu à yaa mu u fê a kàre Kyaran kini i, mii yyahafooni Laban yyé. ⁴⁴ Maa ntèen uru yyé mà tère pyi, mà jwo mu yyahafooni lùuni li tèen ke. ⁴⁵ Sà ntèen wani fo mu yyahawunji lùuni ká ntèen, nde mu à pyi ke, fo u funjka ká wwú lire na. U funjka ká mpa wwú, mii sí n-jà mu nùrunj n-pa naha. Ná lire bà me, mii sí n-pòon yii mú shuunni i cannugo.»

Yakuba à fê Ezawu yyaha na mà kàre Laban yyé, Mesopotami kini i.

⁴⁶ Nye ka Erebeke si njkàr'a sà yi jwo Ishaka á na Kyiti shiinbii pworibii Esawu à lèje ke, na pire cyebil'à uru tègele ta fo mà dijye la wwú uru na. Maa nùr'a jwo na *Yakuba mú ká uru ceenji wà lèje, lire tènei i ke, ur'à nyii yige kwúnji kurugo mà tòro lire na.

28 Ka Ishaka si *Yakuba yyere maa jwó le u á, maa u pyi: «Ma hà njkwú ma cwonji lwó *Kana kini pùceepyire e mà de! ² Ta si fo Mesopotami kini i, ma nunji tunji Betuyeli yyé, maa sà ma nunji yyahafooni Laban pwcwónji wà lwó a pyi ma cwo kuru cyage e. ³ Kile Sinji Punifoo u jwó le ma á, u u pyii ninjahamii kan ma á, u ma pyi tülubwóhó tu. ⁴ Jwónji Kile à le *Ibirayima á ke, u u uru fiige le mu ná ma tülug'á, kini i mu à tèen nàmpónnte e, ná l'à kan Ibirayima á ke, bà mu si mpyi si lire ta me.»

⁵ Lire e, Ishaka á Yakuba yaha a kàre Mesopotami kini i, Aramu shinji Betuyeli jyanji Laban yyé. Laban sí u mpyi Yakuba ná Ezawu nunji Erebeke yyahafooni.

Ezawu à ceenji wabere lèje nàmbaga na.

⁶ Nye Ezawu à pa li nya na Ishaka á jwó le *Yakuba á, maa u pyi u sà u cwonji lwó Mesopotami kini i ke, maa li

nya mú na u à jwó le u á, maa yi jwo u á na u àha ceewe lwó *Kana shiinbii pùceepyire e me. ⁷ Maa li nya mú na Yakuba á u tunji ná u nunji njwómèeni cù, maa njkàre Mesopotami kini i ke, ⁸ lire e Ezawu à cè na Kana pùcyaabil'à pen u tunji Ishaka á. ⁹ U à li nya amuni ke, ka u u yír'a kàre *Ibirayima jyanji Sumayila yyé, maa u pwcwónji wà lwó nàmbaga na, mà bàra u cyeebii na. Uru pùcwonji mege na mpyi Makyalati, u mupcwónji mege sí nye Nebayoti.

Yakuba njwoge

¹⁰ Nye *Yakuba á yiri Berisheba kàne e na njkèege Kyaran kàne e. ¹¹ U njkàrìnj sà nò cyage k'e, numpi-lag'à wwú ke, ka u u shwón wani, maa kafaage kà lwó a pyi nùntahaga, maa sínni.

¹² U à njó, mà katanjanjcyiin nya l'à sín njjke na, fo njnyinji na, ka *Kile mèlekèebii si wá na dùru, marii ntíre li na. ¹³ Kafooni Kile yabilinji mpyi a yyere Yakuba taan, maa yi jwo u á: «Mii u nye Kafooni Kile, mu tulyage *Ibirayima ná mu tunji Ishaka u Kilenji. Cyage e mu à sínni amè ke, mii sí kuru cyage kan mu ná ma tülug'á. ¹⁴ Mu tüluge sí nyaha njjke nticyenji fiige. Mu sí n-pili canjafyinmpe ná canjagwumpe e, si mpili su-umókulo ná wòrokul'e. Njje supyishinji puni sí jwó ta mu ná ma pyenge shiinbii cye kurugo. ¹⁵ Ma njgyiini táan maa lógo, mii sí n-pyi ná mu i ma tashèyi puni i, s'a mu kàanmucaa, si nùru ná mu i nde kini i sahanji. Mii sí n-sii mu yyaha maye njkin me, njwómèe maha njwómèe mii à lwó mu á ke, mii sí cyire puni fúnjka.»

¹⁶ Puru njwóhó na, ka Yakuba si njcèl'a njè, maa jwo: «Nàkaana baa, Kafooni na nye njke cyage e, mii sí nye a mpyi a li cè me.» ¹⁷ Ka u fyagarawunji si jwo: «Njke cyage nye fyagara cyaga de! Numè mii à cè na Kile pyenge ná njnyinji tajyige ku nye naha.»

¹⁸ Nye u à yiri kuru nyescwoge na ke, kafaage u mpyi a tég'a u njjke taha ke, maa kuru yírìg'a yyéne mà pyi funjcwogoyaa, maa sinmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. ¹⁹ Maa kuru cyage mege le Beteli, (kuru njwóhó ku nye Kile pyenge) mà li ta tèecyiini i, kuru cyage mege na mpyi Luzi.

²⁰ Ka Yakuba si njwófaaga fáa Kile á maa jwo: «Kafooni Kile, mu aha njen'a mii tège, maa mii shwó kawagigii na, nde jani i, maa yalyire ná vànnyini nindeyi kan mii á, maa mii pyi mii à nùr'a pa yyenjke e na tupyenge e, maa mpyi mii u Kilenji †, ²² lire ká mpyi, njke kafaage mii à yyéne amè, mà pyi funjcwogoyaa-ge ke, kuru cyage ku sí n-pyi Kile pyenge. Mii aha yaa-ge maha yaage ta ke, mii sí kuru yáhanji wwú njkan mu, Kile á.»

Yakuba à Leya ná Araseli lèje mà pyi u cyee

29 Lire kàntugo, ka *Yakuba si kuni lwó a kàre canjafyinmpe kirigii kàmpnanjke na. ² Mà u njkàrìnj yaha, u à sà nò bèenjke kà na sige funjke e. Mpàkuruyo taanre ná sikyaa mpyi a sínni sínni ku

† maa mpyi mii u Kilenji: JWUNJANNI LABERE: lire ká mpyi, Kafooni sí n-pyi mii Kilenji

ɲwɔge na. Yatɔɔre tabyage ku mpyi ku ki, kuru bɛɛnɲke ɲwɔge mpyi maha ntùni ná kafaabwɔh'e. ³Yatɔɔre puni n'a mpyi a pa bínni, pi mpyi maha kuru kafaage kùuɲkul'a láha bɛɛnɲke ɲwɔge na maa ti kan t'a bya, maa ɲkwɔ maa kuru fáage tɛg'a ku ɲwɔ tò. ⁴Ka Yakuba si pire yatonahabii yíbe: «Mii cínmpyibii, taa yii à yíri ke?» Ka pi i u pyi: «Wuu à yíri Kyaran kànhe e.» ⁵Ka u u jwo: «Ta yii à Nakwóri nambilini, Laban cè bɛ?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn.» ⁶Ka u u jwo: «U à cùuɲɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, u à cùuɲɔ, u pworonji Araseli nimpanji u ɲge ná mpàabil'e.»

⁷ɲye ka Yakuba si jwo yatonahabil'á: «Yatɔɔre tɛɛ-bínini sàha nɔ mà dɛ! Yii ɲye a cè na canɲke saha a ɲyaha mà? Yii yatɔɔre yaha ti i bya, lire kàntugo yii sà a ti nàha.» ⁸Ka yatonahabii si jwo: «Ná yatɔɔre puni ɲye a bín'a kwɔ mɛ, wuu ɲye na lire pyi mɛ. T'aha bín'a kwɔ, wuu maha nta a kafaage láha bɛɛnɲke ɲwɔge na, maa ti kan t'a bya.»

⁹Mà Yakuba yaha u u yu ná pi e, ka Araseli si nɔ wani ná u tunji yatɔɔre e. Uru u mpyi na ti nàha. ¹⁰Tèni i Yakuba à u yalwonji Laban pworonji Araseli ɲya ná yatɔɔre e ke, ka u u ɲkàr'a sà kafaage láha bɛɛnɲke ɲwɔge na, maa ti kan t'a bya. ¹¹Maa Araseli púr'a cù maa u yal'a shéere sèl'e, ka u ɲyanji funntange si ɲyil-wɔhe pyi ku u ntíri u ɲyigil'e. ¹²Maa jwo Araseli á na u tunji cínmpworo u ɲye ure, na uru na ɲye Erebeke jya. Ka Araseli si fê a kàre pyenge maa sà yi jwo u tunj'á. ¹³Tèni i Laban à u cɔɔnɲi jyanji Yakuba kyaa lógo ke, ka u u fê a kàre u fye e, maa sà u púr'a cù, maa u shéere, maa ɲkàre ná u e pyenge. Kyaa maha kyaa l'à pyi ke, ka Yakuba si cyire puni jwo u á. ¹⁴Laban à yire lógo ke, ka u u jwo: «Mà sèenji jwo, mii ná mu na ɲye cínmpyii. Ka Yakuba si ɲkwôro na báaranji pyi Laban yyére mà nɔ yiɲe niɲkin na.»

¹⁵ɲye ka Laban si jwo u á canɲka: «Mii sùpya u ɲye mu, ɲka lire ná li wuuni mu i, mu ɲye a yaa mu u a báare mii á mana mɛ. Ma sàranji jwo na á, s'a uru kaan ma á.»

¹⁶ɲye lir'à ta pworii shuunni na ɲye Laban á. Niɲjyenji mege mpyi Leya, nimbileni woge sí ɲye Araseli. ¹⁷Leya leme mpyi a ɲwɔ mà Araseli kwɔ mɛ. ¹⁸Ka Araseli kyaa si ntáan Yakuba á. Ka u u jwo Laban á: «Mii sí báaranji pyi yyee baashuunni i mu pworonji nimbilenji, Araseli kurugo.» ¹⁹Ka Laban si jwo: «Mii u u kan mu á, lir'à pwóɔ mii u u kan waber'á. Tèen naha ná mii i.» ²⁰amu-ni Yakuba à kwôro Laban yyére, maa báaranji pyi yyee baashuunni Araseli kurugo. Bà Araseli kyal'à táan Yakuba á sèl'e mɛ, ɲcyii yyeeegii baashuunni'á pyi u á canmpyaa fiige.

²¹Cyire yyeeegil'à tòro ke, ka Yakuba si jwo Laban á: «Na cwonji kan na á, tèn'à fúnɲɔ. Mii la ɲye si u lɛɲɛ numɛ.» ²²Ka Laban si kuru cyage sùpyire puni bínni, maa katáan nimbwoo pyi.

²³ɲye kuru canɲke numpilage e, ka Laban si u pworonji Leya lwɔ a kàre Yakuba yyére. Ka Yakuba si shwɔn ná u e kuru numpilage e. ²⁴Laban mpyi a u báarapyipucwonji wà kan Leya á, uru mege mpyi Zilipa.

²⁵ɲyèg'à pa múgo ke, ka Yakuba si li ta na Araseli bà mɛ, ɲka Leya wi. Maa jwo Laban á: «Naha mu à pyi ná mii i amɛ ye?» Lire tɛni i ke, Araseli kurugo bà mii à báaranji pyi mu á mà? Naha na mu à mii ɲapwɔɔɔ ye?» ²⁶Ka Laban si jwo u á: «Mà tàanna ná wuu tɛenni i, cɔɔnfoonji ɲye na jà a kan nàmbage e muɲcwɔfoonji yyaha na mɛ. ²⁷Cikwɔɔnre cibilaage sanɲke pyi ná Leya e. K'aha ɲkwɔ, wuu sí cɔɔnfoonji kan mu á mú, maa núr'a yyee baashuunni'á waberɛ báara pyi mii á.» ²⁸Ka Yakuba si kuru cibilaage sanɲke pyi ná Leya e, ka Laban si u pworonji Araseli kan u á. ²⁹Laban mpyi a u báarapyipucwonji wà kan Araseli á, uru mege mpyi Bila. ³⁰ɲye ka Yakuba si shwɔn ná Araseli e mú. Ka u kyaa si ntáan u á mà tòro Leya na. Ka Yakuba si núr'a báaranji pyi Laban á sahanɲi fo yyee baashuunni.

Yakuba pyiibii kani

³¹Ka Kafoonji Kile si li ɲya na Leya kyaa ɲye a táan *Yakuba á mɛ, ka u u sege táan u na. Maa sege pɛn Araseli na. ³²Ka Leya si yyére maa si pùnambile, maa li mege le Uruben: «Kafoonji Kile à mii nàvunɲke ɲya, numɛ mii kyaa sí n-táan na pooɲ'á †.»

³³Ka u u núr'a yyére, maa si pùnambile, maa jwo: «Kafoonji Kile à lógo na mii kyaa ɲye a táan na pooɲ'á mɛ, lire kurugo u à nde pùnambilini kan mii á mú.» Maa li mege le Simiyɔn ††.

³⁴Ka Leya si núr'a yyére maa si pùnambile, maa jwo: «Numɛ kɔni, mii pooɲi sí mii màra, ɲaha na ye mii à pùnampyire taanre si u á.» Maa li mege le Levi †.

³⁵Ka u u núr'a yyére, maa pùnambile sicyerewu si, maa jwo: «Numɛ, mii sí Kafoonji kèe.» Lire kurugo, u à lire mege le *Zhuda ††. Lire kàntugo, ka u sege si yyére mà tère pyi.

30 ɲye Araseli à pa li ɲya na uru sàha ɲkwɔ a pyà ta *Yakuba á mɛ, ka u muɲcwonji yiɲcyeege si jyè u e. Ka u u jwo Yakuba á: «Pyiibii pii kan mii á mú. Fo lire bà mɛ, mii sí n-kwû.» ²Ka Yakuba lùuni si yíri Araseli taan, maa jwo: «Lire tɛni i ke, mii u ɲye Kile la? Kile bà u à mu sige pyisini na mà?» ³Ka Araseli si jwo: «Mii báarapyipucwonji Bila u ɲge, u lwɔ a pyi ma cwo, bà u si mpyi si pyii ta mii á mɛ. Lire ká mpyi, pire pyiibii sí n-pyi mii wuu.» ⁴Lire pyiɲkanni na, Araseli à u báarapyipucwonji Bila kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

Ka Yakuba si u lɛɲɛ. ⁵Ka Bila si mpa laa ta, maa pùnambile si Yakuba á. ⁶Ka Araseli si jwo: «Kile à mii tàn-ga kan. Nde mii à jwo u á ke, u à lire lógo, maa pùnambile kan mii á. Lire kurugo, Araseli à li mege le Dan ††.

⁷Ka Araseli báarapyipucwonji Bila si núr'a laa lwɔ maa pùnambile shɔnwuu si Yakuba á. ⁸Ka Araseli si jwo: «Sèenji na, mii à zhìɲi le ná na muɲcwonji i, maa jà u na.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Nefitali †††.

† Uruben mege ɲwɔhe ku ɲye «Pùnambile li nde», lire ɲye mɛ «U à mii nàvunɲke ɲya.» †† Simiyɔn ɲwɔhe ku ɲye U à lógo † Levi ɲwɔhe ku ɲye U à mii màra †† Zhuda ɲwɔhe ku ɲye U à kèe †† Dan mege ɲwɔhe ku ɲye U à mii tanga kan ††† Nefitali ɲwɔhe ku ɲye «Mii à jà»

⁹ Nye Leya à pa li nya na uru seg'à *kwòn mà tère pyi ke, ka u u u báarapyipucwoŋi Zilipa kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

¹⁰ Ka Zilipa si laa lwó, maa pùnambile si Yakuba á.

¹¹ Ka Leya si jwo: «Mii nùŋk'à táan dɛ!» Lire kurugo, u à li mege le Gadi †.

¹² Ka Zilipa si núr'a pùnambile si Yakuba á. ¹³ Ka Leya si jwo: «Ei! funntange kyaa li nye nde dɛ! Cyeebii sí n-jwo na mii wuun'à ŋwɔ.» Maa lire pùnambilini mege le Asheri ††

¹⁴ Nye canŋka, sùmakwɔŋgii tɛni i, Uruben à fwor'a kàr'a sà mandaragɔri cige ‡ kà nya kerege e. Ka u u kuru cige fwuugii cyii tũgo a pa ŋkan u nuŋi Leya á. Ka Araseli si jwo Leya á: «Na pɔwɔɔ, maa ma jyanj mandaragɔri cige fwuugii cyii kan na á.» ¹⁵ Ka Leya si jwo: «Na ŋaha? Mu à mii poonj shwɔ mii na, lire nye a mu funŋke ŋiŋe me, fo mu sàha na ŋko mii u na jyanj fwuugii kan mu á si ntaha lire na kɛ?» Ka Araseli si jwo: «Nye kampyi lire li, u sí n-pa ninjaa numpilage pyi ná mu i. Lire sí n-pyi mu jyanj fwuugii cyaga.» Ka Leya si jwɛ.

¹⁶ Nye yàkoŋke Yakuba ninjĩriŋi kerege e, ka Leya si ŋkàr'a sà u nùŋɔ bɛ, maa yi jwo u á: «Mu sí n-shwɔn mii yyére ninjaa. Mii à na jyanj fwuugii tɛg'a mu fáa Araseli á ninjaa kàzhwɔnɔni mɛɛ na.» Ka Yakuba si ŋkàr'a sà shwɔn Leya yyére kuru canŋke numpilage e.

¹⁷ Ka Kile si Leya ŋaara ge shwɔ. Ka u u laa lwó maa pùnambilini kanŋkurowuuni si Yakuba á. ¹⁸ Maa jwo: «Mii à na báarapyipucwoŋi kan na poonj'á ke, lire sàranj Kile à kan mii á amɛ.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Isakari ††.

¹⁹ Ka u u núr'a pa laa lwó maa pùnambilini baaniwuuni si Yakuba á. ²⁰ Maa jwo: «Kile à bùnyɛbwɔɔ pyi mii á. Numɛ, mii poonj sí mii le ŋjire e, ŋaha na ye mii à pùnampyire baani si u á.» Ka u u lire pùnambilini mege le Zabulɔn ††.

²¹ Lire kàntugo, ka u u pùceebile si, maa lire mege le Dina.

²² Nye ka Kile si funŋɔ cwo Araseli na, maa u ŋaariyi shwɔ, ka u sege si ŋwɔ cù. ²³ Ka u u laa lwó maa si pùnambile. Maa jwo: «Kile à silege láha mii na numɛ.»

²⁴ Maa lire pùnambile mege le Yusufu. Maa jwo: «Kile u pùnambilini labere bàra nde na mii á ††.»

Yakuba á pa mpyi yaarafoo

²⁵ Nye Yusufu siŋkwooni kàntugo Araseli á, ka *Yakuba si jwo canŋka Laban á: «Kuni kan na á, mii sí nuru n-kàre na tupyenge e. ²⁶ Na cyeebii ná na pyiibii kan na á, pire kurugo mii à báaranj pyi mu á. Pi kan na á, mii kèɛge na tupyenge e. Nde mii à pyi mu á ke, mu yabilin'á li cè.» ²⁷ Ka Laban si u pyi: «Kampyi mii kyal'á táan mu á, mii la nye maa ntɛen naha. ŋaha kurugo ye mii à cɛere pyi mà li nya na Kafoonj Kile à jwó le mii á mu

cye kurugo. ²⁸ Mu sàranj nye yaage ŋkemu ke, kuru jwo na á, si kuru kan ma á.» ²⁹ Ka Yakuba si jwo: «Báarenŋkanni na mii à báara mu á, ná ŋyahaŋkanni na mu yatɔɔr'á ŋyaha mii cye e ke, mu à li cè. ³⁰ Yatɔɔre nimpigire ti mpyi mu á, mà mii ta mii sàha mpa me, tir'á púgo a pyi kurumbwɔɔ. Kafoonj Kile à jwó le mu á mii cye kurugo. Numɛ, mà mii yaha naha, tɛni ndire mii sí n-ta si mbáare na pyenge shiinbil'á ye?»

³¹ Ka Laban si jwo: «Naha mu la nye mii u kan mu á ma sàranj ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii nye a tige yaage kabere kurugo me, ŋje mii sí n-jwo mu á ke, mu aha ntɛen yire taan, mii sí nuru raa mu yatɔɔre náha. ³² Nye ninjaa, mii sí n-jyè mu yatɔɔre shwɔɔl'e si ti wii ninŋin ninŋin. Mpàabii puni pi nye pi nye a finiŋe me, ná sikaabii puni pi à ŋéŋe ke, pire pi sí n-pyi mii sàranj. ³³ Mu aha mpa mii yatɔɔre kàanmucya canŋke ŋkemu i ke, kampyi mii à tii, mu sí n-cè. Mu aha bú mpa sika maha sika ta ti shwɔɔl'e ŋgemu u nye u nye a ŋéŋe me, lire nye me mpà maha mpà u à finiŋe ke, mu kú n-cè n-jwo na mii à uru yú.

³⁴ Nye ka Laban si jwo: «Bà mu à yi jwo me, wuu yi pyi amuni.» ³⁵ Nka kuru canŋke yabilin'á i, Laban à yĩri maa sikaabii ninjɛɛbii, ná mpàabii ningwɔɔbii cwoɔn'r'a yaha piye kanni na, ³⁶ maa pire kan u pyiibil'á pi sà a pire náha cyage kabere, bà pi laage si mpyi si ntɔɔn Yakuba na me. Canmpyaa taanre para pi à pyi, maa nɔ kuru cyage e. Ka Yakuba si ŋkwòro na Laban yatɔɔre sannte náha.

³⁷ Nye ka Yakuba si kabiipuruyo *kwòn, pepiliye cige na, ná amandiye cige na, ná pilatani cige na. Maa cyire kàbigigii kwooyi nimpuruyi yà láhala láhala maa yire tafyinyi yige yig'a yaha. ³⁸ Maa cyi le le yatɔɔre yabyayi i, bà yatɔɔre si mpyi t'aha a ma tabyage e ti raa cyi ŋaa me.

Nye yatɔɔre tiye tɛkɔɔŋ'á nɔ ke, ³⁹ ka ti i wá na tiye dùru tabyage e, marii cyire kàbigigii ŋaa, ka li i mpyi amuni, yatɔɔr'á pa a sini ke, ka ti pyire si ŋéŋe.

⁴⁰ Yakuba mpyi a mpàɛɛbii cwoɔn'r'a yaha piye kanni na. Mpàɛɛbii n'a mpyi na ŋkor'a pi dùru tɛni ndemu i ke, u mpyi maha pi yaha pi i Laban yatɔɔre ninjɛɛere ná ninjwòore ŋaa, bà pi si mpyi pi aha si, pi pyiibii si ŋéŋe me. Amuni Yakuba á pyi maa yatɔɔrɔ ninyahara ta, maa ti yaha tiye kanni na. ⁴¹ Mà bàra lire na, yatɔɔre sèewoore n'a mpyi na ŋkòr'a tiye dùru tabyage e, Yakuba mpyi maha cyire kàbigigii ŋempe wogigii le lùbyayaayi i, ti i ŋaa. ⁴² Nka ninjwɔɔre n'a mpyi na ma tabyage e, u mpyi maha ŋen'a kàbigigii le lwɔhe e me. Nye lire pyinŋkanni na, mpàpyire ná sikapyire ninjwɔɔr'á pyi Laban woro, ka nintubuunte si mpyi Yakuba woro.

⁴³ Nye amuni Yakuba à pa mpyi nàfuufeembwɔɔ, u à sikyaa ná mpàa ninyahamii ta. Báarapyicyee ná báara-pyinambaa na mpyi u á, ná ŋwɔɔɔnyii ná dùfaanya.

Yakuba vɛŋi kani

31 Nye l'á pa nɔ cyage k'e, fo Laban pyiibil'á jwo na: «*Yakuba à wuu tunj cyeyaayi puni lwó a pyi u wuyo. Lire pyinŋkanni na, u à uye pyi yaarafoo.» Ka pu-

† Gadi ŋwɔhe ku nye nùntanga †† Asheri ŋwɔhe ku nye funntange. ‡ Tire sùpyire mpyi na sɔnŋi na kuru cige fwuugii na nye pyitawyerɛ †† Isakari ŋwɔhe ku nye sàra wi †† Zabulɔn ŋwɔhe ku nye bùnyɛ, lire nye me ŋjire ††† Yusufu ŋwɔhe ku nye «U à wà bàra

ru jwumpe si nɔ Yakuba na. ² Ka Yakuba mú si li nya na yyetange ku mpyi Laban á mà yyaha tíi ná ur'e ke, na u sàha nɔye ná kur'e mɛ.

³ Nɔye canŋka Kafoonji Kile à jwo Yakuba á: «Núru ma tupyenge e, cyage e mu à si ke. Mii sí n-pyi ná mu i.»
⁴ Pur'à jwo ke, ka Yakuba si ntèen u yatɔɔre cyage e sige e, maa wà tun u à Araseli ná Leya yyere. ⁵ Pi à pa ke, ka u u yi jwo pi á: «Mii à li nya yii tunji yyahe e, cùŋkanni na u mpyi a fyànha a mii cù ke, u sàha nɔye amuni ná mii i mɛ. Nɔka mii tunji u Kilenji à kwòro ná mii i. ⁶ Yii yabilimpil'à cè na mii à báare yii tunj'á ná na fànhe puni i. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, yii tunj'à mii narɔwɔhɔɔ, maa mii sàranji kèenŋe fo tooyo ke. Nɔka Kile nɔye a nɔye u kapii pyi mii na mɛ. ⁸ U n'a mpyi a jwo na mii sàranji u sí n-pyi yatɔɔre t'à nɔŋe sèe sèl'e ke, ti puni pyiibii mpyi maha nɔŋe sèl'e. Nɔye u n'a mpyi a núr'a yi kèenŋe, maa jwo mii sàranji u sí n-pyi ntemu ti nɔye ti nɔye a nɔŋe sèe sèl'e mɛ, yatɔɔre pyire puni mpyi maha sini amuni. ⁹ Kile u à yii tunji yatɔɔre shwɔ u na mà kan mii á. ¹⁰ Naha kurugo ye tɛni i yatɔɔre mpyi na tiye dùru ke, mii à nɔɔɔɔ nɔɔ, mà li nya sikaperigii cyi mpyi na sikacyeebii dùru ke, cyire pun'á nɔŋe. ¹¹ Lire tɛni i, Kile Mɛlekenji à mii yyere nɔɔɔɔ e: «Yakuba» ka mii i shwɔ. ¹² Ka u u jwo: «Ma yyahe yírige maa wíi: Sikaperigii cyi wá na dùru sikacyeebii na ke, cyire pun'á nɔŋe nɔŋe.» Maa jwo: «Mii à lire pyi, naha na ye nɔcyii puni Laban à pyi mu na ke, mii à cyire nya. ¹³ Kilenji u à uye cyèe mu na Beteli i ke, mii u nɔye ure. Kuru cyage e, mu à sìnmpɛ wu kafaage na, maa ku pyi funɔcwoyaa-ga, maa nɔw fàa mii, Kile á. Nɔye numɛ yír'a fworò nde kini i maraa sì ma tasege e.»

¹⁴ Nɔye Araseli ná Leya á puru jwumpe lógo ke, ka pi i jwo: «Wuu nàzhan yaaga sàha nɔye naha mɛ, wuu mú si kɔɔɔ ta wuu tunji pyenge e mɛ. ¹⁵ Wuu tunj'à wuu cù nàmpwuun fiige numɛ, u à wuu pére maa uru wyérenji lyí a kwɔ.» ¹⁶ Maa jwo Yakuba á sahanji: «Kile à nàfuunji nɔgemu shwɔ u na, mà kan mu á ke, uru na nɔye wuu ná wuu pyiibii wuu numɛ. Lire e ke, Kile à ndemu jwo mu á ke, lire pyi.»

¹⁷ Ka Yakuba si yírì, maa u cyeebii ná u pyiibii dùrugo nɔwɔhɔɔnɔyì tunj'i, maa kuni lwó na nɔkèege u tunji Ishaka yyére, *Kana kini i. Maa nɔkàre ná u yatɔɔre ná u cyeyaayi puni i, nɔye u à ta Mɛsopotami kini i ke.

¹⁹ Tɛni i Yakuba a fê ke, lir'à Laban ta u à kàre u mpàabii shire takwònge e. Nɔye pi nɔnɔkàribii na, ka Araseli si u tunji kacyanhigii yú. ²⁰ Lire pyiŋkanni na, Yakuba á wwú Aramu shinji Laban nɔwɔh'i, maa fwor'a kàre, u nɔye a jwo ná u e mɛ. ²¹ Yaaga maha yaaga ku mpyi u woge ke, u à fyâl'a yire puni lwó a kàre. U à Efirati banji *kwòɔn, maa nɔkàre Galadi nɔnyì kànmpannjke na.

Laban à Yakuba fyè tòɔ

²² *Yakuba á canmpyaa taanre nàara, ka pi i nta a yi jwo Laban á na u à fê. ²³ Ka Laban ná u shiinbii pii si yírì, maa Yakuba fyè tòɔ canmpyaa baashuunni i, mà sà u ta Galadi nɔnyì shwɔhɔl'e. ²⁴ Nɔka kuru canjke numpilage e, Kile à uye cyèe Aramu shinji Laban na

nɔɔɔ'e, maa yi jwo u á: «Maye kàanmucya. Ma hà yaa-ga pyi Yakuba na mà dɛ!»

²⁵ Nɔye tɛni i Laban a Yakuba kòr'a ta ke, lir'à u ta u à u v àanŋke bayi kwòro kwòro Galadi nɔnyì shwɔhɔl'e. Ka Laban ná u fyènwɔhɔshiinbii mú si pi wuyi kwòro wani cyage kabɛr'e. ²⁶ Kàntugo, ka Laban si nɔkàr'a sà Yakuba yíbe: «Naha mu à pyi amɛ ye? Naha na mu à mii nɔwɔhɔ yaha maa mii pùcɛribii cù a fworò, mu à jwo billi pi à cù kàshige takwònge e ye? ²⁷ Naha na mu à wwú mii nɔwɔh'i maa nɔwɔh'a fworò, mu nɔye a yi jwo mii á mà ye? Kàmpyi mu mpyi a yi jwo mii á, mii mpyi na sí kátáan nimbwo pyi mu nɔkàranji mɛge na, ná myahigil'e, ná bàribii ná kòɔɔbil'e. ²⁸ Mu bà nɔye a yyére mii u pishèere kan na pyiibii ná na nampyir'á mɛ! Naha funŋ baara mu à pyi amɛ ye? ²⁹ Cyage e mu nɔye numɛ ke, mii sí n-jà kapii pyi mu na. Nɔka tanjaa, mu tunji u Kilenji à jwo ná mii i. U à jwo: «Maye kàanmucya, ma hà yaaga pyi Yakuba na mɛ.» ³⁰ Nɔye mii à cè na mu funŋk'à wyère, mu la nɔye si nɔkàre ma tukanha na. Nɔka naha kurugo mu nɔnɔkàrin'á mii kacyanhigii yú ye?»

³¹ Ka Yakuba si u nɔw shwɔ: «Mii mpyi na fyáge na mu sí ma pwòribii shwɔ mii na, lire kurugo mii à nɔwɔh'a fê a yírì mu taan. ³² Nɔka mu aha ma kacyanhigii ta naha shin maha shin á, urufoo sí n-bò. Cìnmpyiibii puni pi mpii naha, kampyi mu wá ma yaaga nɔya, ku lwó.» Lir'à ta Yakuba mpyi a cè na Araseli u à u tunji kacyanhigii yú mɛ.

³³ Nɔye ka Laban si sà jyè Yakuba v àanŋke bage e, maa cyeyi puni wíi, maa sà jyè báarapyicyeebii mú shuunni wuyi i, maa wíi mú, maa jyè Leya woge e, maa kuru wíi. Puru nɔwɔhɔ na, maa sà jyè Araseli woge e.

³⁴ Taa Araseli u mpyi a u tunji kacyanhigii nɔwɔhɔ a lwó a le nɔwɔhɔnɔke yatèenŋke nɔwɔh'i, maa ntèen ku tunj'i. Ka Laban si cyeyi puni wíi, u nɔye a yaaga nɔya mɛ. ³⁵ Ka Araseli si jwo: «Baba, maye sanŋa yaha, cyeebii làdanji u naha mii na ninjaa, lire kurugo mii nàha na sì n-jà n-yírì mɛ.» Ka Laban si u kacyanhigii cya shinjì puni, u nɔye a cyi nɔya mɛ.

³⁶ Ka Yakuba lùuni si yírì u taan, fo ka ku pyi kàshi maa jwo u á: «Kapiini ndire mii à pyi ye? Naha kafiile mii à pyi, ka mu u wá na mii fyè tòɔ amɛ ye? ³⁷ Mu à mii yaayi puni wíi ke, mu à ma yaaga nɔya la? Mu aha nta mu à kà nɔya, ku cyèe ma shiinbii ná mii wuubii na, pire sí mii ná mu láha wuye na. ³⁸ Yyee benjaaga mii à pyi mu á báaranji na. Mu mpàacyeebii ná mu sikacyeebii l'à pyà maha pyà si ke, pire puni nyii wuubii pi à si. Canŋa ninŋin mii nɔye a mu mpàpoonji wà bò a kyà mɛ. ³⁹ Nanjyaaga n'a mpyi a mu yatɔɔge kà cù, mii mpyi maha ntèenn'a yi jwo mu á mɛ, mii yabilinjì mpyi maha kuru faare cya. Yatɔɔge kà n'a mpyi a yú, l'à pyi canjke e yoo, l'à pyi numpilage e yoo, mu mpyi maha jwo na mii u ku cyage cya. ⁴⁰ Canjke e, kafwuge mpyi maha mii sore, numpilage e, wyeere mpyi maha mii ndírì, fo mii sí n-jà nɔɔ mɛ. ⁴¹ Cyii yyee benjaaga u nɔye nɔye, mii nɔye mu pyenge e. Mii à báara mu á yyee ke ná sicyèere, mu pworibii mú shuunni kurugo. Puru nɔwɔhɔ na, mii à yyee baani pyi báaranji na sahanji si nta yatɔɔre tà ta. Nɔka mu à mii sàranji kèenŋe fo tooyi ke. ⁴² Mii tulyage

*Ibirayima u Kilenji, ngemu yyaha fyagare e mii tunji Ishaka na naare ke, kàmpyi uru Kilenji mpyi ná mii i mɛ, mu mpyi na sí mii cyengayi wunji yaha, mii u kàre. Kile à mii kanhare ná mii báaranji nya, lire kurugo u à tänge kan mii á tanjaa mu njoo e.

Laban ná Yakuba à wwoŋeŋe le

⁴³ Nye ka Laban si *Yakuba ŋwɔ shwɔ: «Mii pyii pi nye mu cyeebii, pi pyiibii mú na nye mii pyii. Nte yatɔɔre nye mii woro, yaaga maha yaaga na mu nyii nya ke, yire puni nye mii wuyo. Naha mii sí n-jà n-pyi na pworibii ná pi pyiibil'á nijjaa ye?» ⁴⁴ Maa núr'a jwo Yakuba á: «Wuu wwoŋeŋe le, wuu u yaaga yaa mu à jwo shéere wuu ná wuye shwɔhɔl'e, bà kuru si mpyi s'a wuu funŋɔ cwo tɛrigii puni i mɛ.»

⁴⁵ Ka Yakuba si kafaage kà lwɔ a yyéŋe mà pyi funŋɔ-wogoyaaga, ⁴⁶ maa jwo u shiinbil'á na pi kafaayi yà bíl'a bínni. Y'à bíl'a bín'a kwɔ ke, ka pi puni si wwɔ maa lyi yire kafaayi nkère na. ⁴⁷ Ka pi i yire kafaayi mege le Shéere. Kuru mege ku nye Laban shéŋre e Yegari Sahaduta maa mpyi Yakuba woore e Galeedi.

⁴⁸ Ka Laban si jwo: «Nke kafaaranke ku pyi mu à jwo shéere mii ná mu shwɔhɔl'e nijjaa. Lire kurugo, kuru cyage meg'à le Galeedi.» ⁴⁹ Nka kuru cyage meg'a pa le Mizipa mú, naha na ye Laban à jwo Yakuba á: «Wuu aha mpa mpyi wuu saha nye na wuye naa mɛ, Kafoonji Kile u pyi wuu kàanmucyafoo.» ⁵⁰ Ka Laban si jwo Yakuba á sahanke: «Mu aha mii pùceribii cùmɔ lemɛ pi, maa cyeebii piiberii lwɔ, sùpya nye wuu shèrefoo mà de! Ta maye kàanmucaa, naha na ye Kile u nye wuu shèrefoo.» ⁵¹ Maa jwo sahanke: «Nke kafaaranke wii, na kafaage mii à yyéŋe mà pyi funŋɔwogoyaaga ke, ⁵² yire yi pyi wuu shèrefoo, mii nye a yaa mii u tòro yire kafaayi taan ná funmpege e si nkàre mu yyéŋe mɛ, mu mú sí nye a yaa mu u tòro yi taan si mpa mii fye e ná funmpege e mɛ. ⁵³ *Ibirayima u Kilenji ná Nakwɔri u kilenji, pire pi pyi wuu yukyaabii.» Ka Yakuba si nkàa Kile na, uru ngemu yyahafyagare e u tunji Ishaka na naare ke.

⁵⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si yatɔɔge kà pyi sáraga kuru kafaaranke cyage e. Maa pi yyer'a pa, ka pi i lyi sijcyan maa shwɔn wani.

Yakuba á bùnye tùugo u yyahafoonji Ezawu á

32 Kuru canŋke nùmpañña nyèɔɔge na, Laban à yiri maa pisheere kan u pucerebii ná u nampyir'á, maa jwɔ le pi á. Puru ŋwɔhɔ na, maa núr'a kàre u pyeŋe. ² Nye ka *Yakuba si ntòro ná paani i. Mà u yaha u u nkéŋe u à círi ná *Kile mèlekɛebii pil'e. ³ Tèni i u à pi nya ke, ka u u jwo: «Kile tatèŋe kà ku nye nke!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Tateŋyi Shuunni.

⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si u shiinbii pii tun u yyahafoonji Ezawu yyéŋe Seyiri ŋanyi i, Edɔmu kùluni i. ⁵ Maa yi jwo pi á na pi sà yi jwo uru ñuŋfoonji Ezawu á na u bilinanji Yakuba u à pire tun, na uru na mpyi Laban yyéŋe fo mà pa nɔ nijjaa na. ⁶ Maa núr'a jwo pi á sahanke na pi yi jwo u á na niyi na nye ur'á, mà bàra

dùfaanyi na, ná sikyaa ná báarapyinambaa ná báara-pyicyee, na ur'á yire nje jwo u ñuŋfoon'á, bà u si mpyi si uru cùmɔ lemɛ ŋwɔ mɛ.

⁷ Nye ka tùnntunmpii si nkàr'a sà tire tùnnture jwo Ezawu á maa núr'a pa yi jwo Yakuba á: «Wuu à shà mu yyahafoonji yyéŋe. Nàmbaa nkɔwuu sicyeere na wá u fye e na mu bēni.» ⁸ Tèni i Yakuba á yire lógo ke, ka u u fyá fo na ŋcyèenni. Sùpyire ti mpyi u á ke, ná sikaabii ná mpàabii ná niyi, ná ŋwɔhɔnyi, u à yire puni taa mà pyi kuruyɔ shuunni. ⁹ Maa jwo uye funŋ'i: «Ezawu ká bú ŋcwo kurunke kà na, ku sanŋke sí tashwɔɔ ta.»

¹⁰ Maa Kile náare maa jwo: «Kafoonji Kile, mii tulyage *Ibirayima ná mii tunji Ishaka u Kilenji, mu à jwo mii á na mii u nuru na kini i, na tasege e, na mu sí ŋwɔ mii na. ¹¹ Mu à kacɛnŋii pyi mii á, maa ma ŋwɔmɛefente cyéŋe mii na, mii u nye mu bilinanji ke, mà li ta mii mpyi a yaa ná lire e mɛ. Mii niŋkàriŋi Laban yyéŋe, tēni i, mii à Zhuruden banji jyiile ke, yafyin mpyi mii cye e mɛ, fo kàbii kannna. Nka nijjaa, mii à na sùpyire ná na yatɔɔre taa taa kurunji shuunni. ¹² Mii à mu náare maa na shwɔ na yyahafoonji Ezawu na, naha na ye mii na fyáge u aha nkɔwɔ mii ná na cyeebii ná na pyiibii bò mɛ.

¹³ Kafoonji Kile, mu yabilinji u à jwo na mu sí ŋwɔ mii á, si mii tұлuge nyaha bà suumpe lwɔhe nticɛnŋi nye mɛ, fo wà si n-jà ku tɔɔ mɛ.»

¹⁴ Nye Yakuba á Kile náara a kwɔ ke, maa shwɔn wani. Maa yà wwɔ u cyeyaayi i mà tùugo u yyahafoonji Ezawu á mà pyi bùnye. ¹⁵ Sikacyee nkɔwuu shuunni ná sikaperii beŋjaaga ná mpacyee nkɔwuu shuunni ná mpàpee beŋjaaga, ¹⁶ ná ŋwɔhɔnyee beŋjaaga ná ke ná yi pyii, ná nùcyee beeshuunni ná nùpyahahii ke ná dùfaanŋcyee beŋjaaga ná dùfaanmpee ke, ¹⁷ maa yire kan u báarapyiibii pi màra, pi puni ná pi mege yatɔŋkurunɔ. Maa yi jwo pi á: «Yii yaha na yyaha na, yii i laaga le le yatɔŋkuruyi ná yiye shwɔhɔl'e» ¹⁸ Maa yi jwo yatɔŋkurunke niŋcyiige foon'á: «Mii yyahafoonji Ezawu ká bē ná mu i, maa mu yíbe: «Taa mu sì ke? Jofoo u báarapyi u nye mu ye? Yatokurunke ku nke mu yyaha na ke, jofoo wogo ki ye?» ¹⁹ Maa u ŋwɔ shwɔ: «Mu bilinanji Yakuba woge ki, u ñuŋfoonji Ezawu u bùnye u nye u wi. Uru yabilinji mú sí nye kàntugo na ma. ²⁰ Puru ninumpe Yakuba á jwo yatɔŋkuruyi sanŋyi feebii niŋkin niŋkin á. Maa yi jwo pi á na pi aha ŋcíri ná Ezawu i, pi i puru jwumpe ninumpe taha u á. ²¹ Maa núr'a jwo pi á: «Yii yi jwo u á na u bilinanji Yakuba sí n-pa kàntugo yyéŋe.» Yakuba mpyi na yu uye funŋ'i: «Yatɔɔre nte mii à yaha a kàre naye yyaha na ke, tire ká nkan u á, u funŋke sí níŋe. Lire e, wuu aha bá wuye nya tēni ndemu i ke, lire kú n-jà u pyi u mii bē ná funntange e.

Yakuba á zhì le ná Kile e

²² Nye *Yakuba á yire bùnyeyaayi yaha a kàre uye yyaha na ke, ka u yabilinji si ntēn wani kuru canŋke numpilage e. Numpilage à nɔ cyage e ke, ²³ ka u u u cyeebii mú shuunniŋi ná u báarapyicyeebii shuunniŋi, ná u pyiibii ke ná niŋkinŋi pyi pi à Yabɔki banji jyiile ná u cyeyaayi puni i.

²⁵ Puru njwɔhɔ na, maa ntɛɛn uye niŋkin wani, ka nàŋji wà si mpa zhì le ná u e mà nɔ fo nyèkwɔnge na.

²⁶ Nàŋ'á pa li nya na uru si n-jà Yakuba cyán mɛ, ka u u u bwɔn dishige na, ka ku u njwɔhɔ. ²⁷ Maa jwo Yakuba á: «Na yaha s'a ŋkɛɛge, naha na ye nyèg'á múgo.» Ka Yakuba si jwo: «Ná mu nyɛ a jwó le mii á mɛ, mii si mu yaha mu u ŋkàre mà dɛ!» ²⁸ Ka u u jwo: «Di mu mege nyɛ ye?» Ka u u jwo: «Yakuba.» ²⁹ Ka nàŋji si jwo: «Mu mege saha si n-pyi Yakuba mɛ, ku sí n-pyi *Izirayeli, naha na ye mu à zhì le ná Kile e, mà bàra lire na, mu à sí ta sùpyire na †.» ³⁰ Ka Yakuba si u pyi: «Mii na mu njáare, maa ma mege jwo na á.» Ka nàŋji si jwo: «Naha na mu na mii mege yíbili ye?» U à yire jwo ke, maa jwó le Yakuba á. ³¹ Ka Yakuba si kuru cyage mege le Peniyeli ††, maa jwo: «Mii yábilinji nyiigil'á Kile nya, lire na li wuuni mú i, mii à kwɔro nyii na.»

³² Tèni i Yakuba à yíri Peniyeli i, mà banji *kwɔn ke, lir'á canŋa nyiini ta li i fwore. Dishige njàŋi mpyi a u pyi u u sègere tajaarege e. ³³ Mà lwɔ kuru canŋke na, fo mà pa nɔ niŋjaa na, Izirayeli shiinbii nyɛ na yatɔɔgo dishige kapaanre tasogoge kyaare kyaa mɛ, naha na ye kuru cyage kapaanre tasogoge e Kile à Yakuba bwɔn.

Yakuba ná u yyahafoonji Ezawu à piye nùŋɔ bɛ

33 Nyɛ tɛni i *Yakuba à pa nùŋke yírig'a wíi mà Ezawu nya u u u bɛni ná nàmbaa njkwuu sicyɛere ke, ka u u u pyiibii taa Leya ná Araseli, ná báarapyicyeebii shuunni shwɔhɔl'e. ² Maa báarapyicyeebii yaha yyaha yyéere ná pi pyiibil'e, maa Leya ná u pyiibii taha pire na. Maa nta a Araseli ná Yusufu yaha pi puni kántugo. ³ Ka u yabilinji si ntòro pi yyaha na, maa niŋkure sín sín fo tooyi baashuunni, mà jwo u naar'a nɔ u yyahafoonji Ezawu na ke. ⁴ Ka Ezawu si fê a u nùŋɔ bɛ, maa u pur'a cù, maa u shéere. Ka pi mú shuunni si wá na myahii súu funntange na.

⁵ Tèni i Ezawu à nùŋke yírig'a cyeebii ná pyiibii nya ke, ka u u jwo: «Nte sùpyire ti nte mu fye e ke, mpirefee pi ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii, u nyɛ mu bilinani ke, Kile à njwɔ mii na, maa pyiibii mpiimu kan mii á ke, pire pi.» ⁶ Ka báarapyicyeebii ná pi pyiibii si file maa niŋkure sín. ⁷ Ka Leya ná u pyiibii mú si file, maa niŋkure sín. Kántugo, ka Yusufu ná u nunji Araseli si file maa niŋkure sín.

⁸ Pi à kwɔ ke, ka Ezawu si Yakuba yíbe: «Ná yatokurunke e mu à pa ke, naha wogo ki ye?» Ka Yakuba si u njwɔ shwɔ: «Mii la nyɛ si ti kan na nùŋufoon'á bà mii kyaa si mpyi si ntáan u á mɛ.» ⁹ Ka Ezawu si jwo: «Mii cɔɔŋŋi, yatɔɔgo niŋyahara na nyɛ mii á mà kwɔ, tɛɛn ná ma woore e.» ¹⁰ Ka Yakuba si jwo: «Mii na mu náare, kampyi yog'á kwɔ mii ná mu shwɔhɔl'e, maa ŋge bùnyɛŋji shwɔ. Mu mii beŋkann'á njwɔ mu à jwo Kile u à mii nùŋɔ bɛ. ¹¹ Mii na mu náare maa ŋge bùnyɛŋji shwɔ, naha na ye Kile à jwó le mii á sèl'e, yaaga kuu nyɛ mii na mɛ.» Yakuba á pu jwo a waha amuni ke, ka Ezawu si nta a nyɛ uru bùnyɛŋji na.

† Izirayeli njwɔhe ku nyɛ Kile u nyɛ na cyi cɔɔŋŋre †† Peniyeli njwɔhe ku nyɛ Kile yyahe

¹² Puru njwɔhɔ na, ka Ezawu si jwo: «Nyɛ wuu kuni lwɔ, wuu a si sɔncyɔn.» ¹³ Ka Yakuba si jwo: «Mii nùŋufoonji, nàŋkopyire karigil'á waha, mpàpyire mú na nyɛ mii á, nùnaare tà na njwɔre. Wuu aha nani pɛe yi fànhe na, canŋa niŋkin kanna, yatɔɔre sí n-kwù. ¹⁴ Lire e, mii nùŋufoonji, yaha ma bilinani yyaha na. Mii sí raa ŋkɛɛge lùtaan na, yatɔɔre kántugo ná nàŋkopyire e, fo zà nɔ na nùŋufoonji yyéere Seyiri kùluni i.» ¹⁵ Ka Ezawu si jwo: «Lire tɛni i, mii sí na sùpyire tà le ná mu i kuni i.» Ka Yakuba si jwo: «Mii nùŋufoonji, nùŋɔ nyɛ lire na mɛ, mii kyaa ká jà a táan mu á mà kwɔ, lire kanni sí mii tìn.»

¹⁶ Nyɛ kuru canŋke yabilinji, Ezawu à nùr'a kàre Seyiri kùluni i. ¹⁷ Njka Yakuba nyɛ a nɛn'a kàre Ezawu fye e mɛ, maa ŋkàre cyage kabɛr'e, maa бага faanra wani, maa kàcɔwɔgo yaa u yatɔɔr'á. Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Kacɔwɔgo.

¹⁸ Yakuba à fwororo Mesopotami kini i, ka u niŋcɛnɛge wuu si nɔ fo Sikemu kànhe e *Kana kini i. Ka u u u vɔanŋke bayi kwɔro kànhe yyaha yyéere. ¹⁹ Cyage e u mpyi a u vɔanŋke bayi kwɔro ke, u à pa kuru cyage shwɔ Kyamɔri shiinbil'á ná wyérefyinnji darashii ŋkul'e. Kyamɔri u mpyi Sikemu tunji. ²⁰ Ka Yakuba si sáraga tawwùgo faanra wani, maa ku mege le Eli Elohe *Izirayeli †.

Sikemu à Yakuba pworonji Dina njini láha u na

34 Nyɛ Leya mpyi a pùceebileni ndemu si *Yakuba á, ná li mege nyɛ Dina ke, canŋka lire pùceebilin'á kàr'a sà fwororo kuru kànhe pùcyepyire tà na ††. ² Tèni i Kyivi kùlunifoo, Kyamɔri jyanji, Sikemu à Dina nya ke, ka u u u cyán a cù maa wwɔ ná u e. Amuni, Sikemu à Dina njini láha u na.

³ Nyɛ lir'á pyi ke, ka Yakuba pworonji Dina kani si ŋɔɔɔ para Sikemu yyahe e, ka u u wá na u fɔɔŋŋji si u ta ndɛnɛ mpyi u cwo. ⁴ Li nyɛ a pa njwɔ mɛ, fo Sikemu à kàr'a sà yi jwo u tunji Amɔri á, na u Dina cya a kan ur'á, uru u pyi u cwo.

⁵ Nyɛ ka Yakuba si mpa lógo na Sikemu à uru pworonji Dina njini láha u na. Lir'á Yakuba jyaabii ta sige e ná yatɔɔre e, ka u u fyáha, u nyɛ a yaaga jwo mɛ, fo tɛni i pi à pa yíri sige e ke.

⁶ Nyɛ lire njwɔhɔ na, ka Kyamɔri ná u jyanji Sikemu si ŋkàre Yakuba yyéere mà sà jwo ná u e. ⁷ Lir'á Yakuba jyaabii ta pi à pa mà yíri sige e, ka pi i puru jwumpe lógo, ka li i waha pi na sèl'e, ka pi lùgigii si yíri sèl'e, naha na ye Sikemu à kyaa pyi, ndemu *Izirayeli shiinbii na fún ke, u à wwɔ ná pi cɔɔŋŋji Dina e fànhe e, kapyii sí bà mɛ.

⁸ Ka Kyamɔri si yi jwo Yakuba ná u jyaabil'á, na pi pworonji kyal'á táan uru jyanji Sikemu á, na ur'á pi njáare pi u kan u á u pyi u cwo. ⁹ Maa nùr'a jwo pi á: «Yii wwɔnyɛge le ná wuu e, yii sí raa yii pùceepyire kaan wuu á nàmbaga na, yii raa wuu wuubii lenji mú. ¹⁰ Yii sí n-kwɔro naha ná wuu e. Kini sí n-yaha yii á, ndemu ká

† kuru mege njwɔhe ku nyɛ Kile, Izirayeli u Kilenji †† Jwunŋkanni labere: lire pùceebilin'á yíri na lire kɛɛge zà pùcyage kwɔn kuru kànhe pùcyepyire shwɔhɔl'e.

¹⁸ Nye Araseli mpyi na kuro caa. Tèni i u múnaani mpyi na nko si fwordo u e ke, ka u u pyàni mege le Beni Oni † Njka kàntugo, tufoon'á pa pyàni mege le Benzhamá ††.

¹⁹ Nye kuru cyage e Araseli à kwû. Ka pi i u tò Efirata kànhe kuni na. Kuru kànhe mege k'á pa le Betilehemu. ²⁰ Ka Yakuba si kafaabwáho yyéene Araseli kwúnni nún'í. Ali nijjaa kuru kafaage na nye wani na Araseli kwúnni cyêre.

Uruben à wwò ná u nubileni l'e

²¹ Ka *Yakuba si yíri wani mà kàre Migidali Ederi wòrokulo kànmpañke na, maa u vànñke bayi kwòro wani, ²² Mà Yakuba yaha kuru cyage e, Uruben à wwò ná u nubileni Bila e. Yakuba à pa yire cè ke, ka li i waha u na sèl'e.

Yakuba jyaabii meyi yi nye nje

*Yakuba pùnampyire na mpyi ke ná shuunni. ²³ Mpii u cwoñi Leya à si ke, pire pi nye Uruben, jyafoonji nij-cyiñji, ná Simiyón, ná Levi, ná *Zhuda, ná Isakari, ná Zabulón. ²⁴ U cwoñi Araseli wuubii pi mpyi Yusufu ná Benzhamá ²⁵ U cwoñi Araseli u báarapyicwoñi Bila wuubii pi mpyi Dan ná Nefitali. ²⁶ U cwoñi Leya u báarapyicwoñi Zilipa wuubii pi mpyi Gadi ná Asheri. Pire pi nye Yakuba jyaabii. Mesopotami kini i pi à si.

Ishaka kwùñi kani

²⁷ Nye *Yakuba à kàr'a sà nò Mamire cyage e, Kiriyati Ariba kànhe taan, cyage e u tulyage Ibirayima mpyi ke, ná u tunji Ishaka mú sí nye ke. Kuru kànhe ku nye Eburón mú.

²⁸ Nye Ishaka à pa nkwû mà u shìñi yaha yee nkuu ná beecyere, ka u jyaabii Ezawu ná Yakuba si u tò. Ka u u sà bàra u tulyeyi na. U mpyi a lye fo mà lyege la kwò.

Ezawu tùluge

36 Ezawu ná pi maha u yiri Edómu mú ke, u tùluge ku nye nje.

² Ezawu mpyi a u cyeebii lwó *Kana kini pùcyaabii shwáho'l'e. U cwoñi wà mege na mpyi Ada, Kyiti shinji Elón pwordo u mpyi uru nje. Wà mege na mpyi Olibama, uru na mpyi Ana pwordo, Ana yabilinji tunji u mpyi Zibeyón. Zibeyón na nye Kyivi shin. ³ Ezawu cwoñi tan-rawunji mege mpyi Basimati. Uru na mpyi Sumayila pwordo, Nebayóti cón u mpyi uru nje. ⁴ Ezawu cwoñi Ada u à Elifazi si. Ka u cwoñi Basimati si Ereweli si. ⁵ Ka u cwoñi Olibama si Yeshe ná Yalamu, ná Kora si. Ezawu pùnampyire ti mpyi tire, Kana kini i t'á si.

⁶ Nye canñka Ezawu à yíri ná u cyeebii ná u pyiibii ná u shiinbii sanmpii puni i, ná u yatwore puni, ná yaaga maha yaaga u mpyi a ta Kana kini i ke, maa nkàre kini laber'e mà laaga tón u cwoñi *Yakuba na. ⁷ Pi

† Beni Oni mege nwáho ku nye: Pyàni mii à ta yyefuge e ke †† Benzhamá mege nwáho ku nye pyàni u nye mii kàniñe cyege na ke, lire nye me nò nyii cwo pyá

cyeyaayi nyahañi kurugo pi mpyi si n-jà ntéen piye taan me. Kuru cyage mpyi a cyére pi yatwore e. ⁸ Lire l'á pyi kanuñ, ka Ezawu si nkàr'a sà ntéen Seyiri nanyi i. Ezawu mege kà mú ku nye Edómu.

⁹ Nye Ezawu u mpyi a téen Seyiri nanyi i ke, uru u nye Edómu shiinbii tulyage. U tùluge ku nye nje. ¹⁰ U yabilinji jyaabii meyi yi nye nje: Elifazi, u cwoñi Ada jya u nye ure, Reweli, u cwoñi Basimati jya u nye ure.

¹¹ Elifazi yabilinji pyiibii pi nye: Temani ná Omaru, ná Zefo, ná Gatamu, ná Kenazi. ¹² Elifazi mpyi a bilicwoñi ngemu lènje ná u mege nye Timina ke, uru u à Amaleki si. Pire pi nye Ezawu cwoñi Ada nampyire.

¹³ Nye Ezawu jyanji Ewele jyaabii pi mpyi Nakyati, Yeraki, Shama ná Miza.

Pire pi nye Ezawu cwoñi Basimati nampyire.

¹⁴ Ezawu cwoñi wà mege na mpyi Olibama, Ana pwordo u mpyi u wi, u tulyage ku nye Zibeyón. Pùnampyire u à si Ezawu á ke, tire ti nye Yeshe, ná Yalamu ná Kora.

¹⁵ Nye tùluyi y'á fwordo Ezawu e ke, yire yi nye nje. U jyanji nijcyiinji Elifazi u tùluyi yi nye nje: Temana shiinbii ná Omaru wuubii ná Zefo wuubii ná Kenazi wuubii, ¹⁶ ná Kora wuubii, ná Gatamu wuubii, ná Amaleki wuubii. Pire puni pi à pyi Ezawu cwoñi Ada u nampyire.

¹⁷ Ezawu jyanji Ewele u tùluyi yi mpyi a téen Edómu kini i ke, yire yi nye nje: Nakyati shiinbii ná Yeraki wuubii ná Shama wuubii ná Miza wuubii. Ezawu cwoñi Basimati nampyire ti nye tire.

¹⁸ Tùluyi y'á fwordo Ezawu ná u cwoñi Olibama e ke, yire yi nye nje: Yeshe shiinbii ná Yalamu wuubii ná Kora wuubii. Olibama sí na mpyi Ana pwordo.

¹⁹ Nye yire tùluyi pun'á fwordo Ezawu e, pire pi nye Edómu shiinbii.

Edómu kinifeebii

²⁰ Nye Ezawu ná u jyaabil'á sà sùpyire ntemu ta Edómu kini i ke, pire pi mpyi Seyiri jyaabii. Seyiri sí mpyi Dri tùluge shin. Nye tùluyi y'á fwordo Seyiri i ke, yire yi nye nje: Lotan shiinbii, ná Shobali wuubii, ná Zibeyón wuubii, ná Ana wuubii, ná Dishón wuubii, ná Ezeri wuubii, ná Dishan wuubii.

²² Tùluyi y'á fwordo Lotan e ke, yire yi nye nje Dri shiinbii ná Emanu wuubii. U cinmpworocwoñi mege na mpyi Timina.

²³ Tùluyi y'á fwordo Shobali i ke, yire yi nye nje Alivan shiinbii ná Manakyati wuubii ná Ebalí wuubii ná Shefo wuubii ná Onami wuubii.

²⁴ Zibeyón jyaabii pi mpyi: Aya, ná Ana. Uru Ananji u à kàr'a sà fwordo síwage e lùbilibii pii na, pire mpyi na lùfwuge yige, mà u ta u u tunji Zibeyón dùfaanyi nàha. ²⁵ Ana jyanji mege mpyi Dishón, u pwordo mege sí mpyi Olibama. ²⁶ Tùluyi y'á fwordo Dishón e ke, yire yi nye nje Emadan shiinbii, ná Esibón wuubii, ná Yitiran wuubii, ná Keran wuubii.

²⁷ Tùluyi y'á fwordo Ezeri e ke, yire yi nye nje: Bilan shiinbii, ná Zaavan wuubii, ná Akan wuubii.

²⁸ Tùluyi y'á fwordo Dishan e ke, yire yi nye nje: Uzi shiinbii, ná Aran wuubii.

²⁹ Nùñufeebii pi à fworò Ɔri tùluge e ke, pire pi nyɛ mp̄ii: Lotan, ná Shobali, ná Zibeyɔn, ná Ana, ³⁰ ná Dishɔn, Ezeri, ná Dishan. Pire pi à nùñufente pyi Seyiri kini i.

Edɔmu kini saanbii

³¹ Saanbii pi à *saanre pyi Edɔmu kini i, mà *Izirayeli kini ta li saha ñkwò a saanwa ta mɛ, pire meyi yi nyɛ nje: uru saanɲi ³² niñcyiɲi u nyɛ Beyɔri jyaɲi Bela, u kànhe mege na mpyi Dinaba. ³³ Bela à kwù ke, ka Yera-ki jyaɲi Yobabu si ntèen saanre tatèenge e, Bozura kànha shin u mpyi ure. ³⁴ Yobabu à pa ñkwù ke, ka Kwushamu si ntèen saanre tatèenge e. Uru mpyi na yîri Temani shiinbii kini i. ³⁵ Kwushamu à pa ñkwù ke, ka Bedadi jyaɲi Kyadadi si ntèen u tatèenge e. Ur'à Madiyan shiinbii bò Mwabi kini i. U kànhe mege na mpyi Aviti. ³⁶ Kyadadi à pa ñkwù ke, ka Samula si ntèen saanre e u tatèenge e. Uru mpyi na yîri Masireka e. ³⁷ Samula à pa ñkwù ke, ka Shawuli si ntèen saanre e u tatèenge e. Uru mpyi na yîri Ereboti kànhe e banji tɔwɔge na. ³⁸ Shawuli à pa ñkwù ke, ka Akibori jyaɲi Bala Kyanani sí ntèen saanre e u tatèenge e. ³⁹ Ur'à pa ñkwù ke, ka Kyadari si ntèen saanre tatèenge e. U kànhe mege na mpyi Pawu. U cwɔɲi mege na mpyi Mahatabeli. Mahatabeli nuɲi u nyɛ Matiredi, Matiredi tunji u mpyi Mezahabu.

⁴⁰ Nyɛ nùñufeebii pi à fworò Ezawu pyiibil'e ke, pire meyi yi nyɛ nje: Timina, ná Aliva, ná Yekyeti, ná Olibama, ná Ela, ná Pinɔ, ná Kenazi, ná Temana, ná Mibizari, ná Magadiyeli, ná Iramu. Pire pi à nùñufente pyi Edɔmu kini i. Pi puni mpyi a tɛen pi mege kùligil'e. Ezawu u à pyi Edɔmu shiinbii tulyage.

Yusufu ñkɔyi

37 Nyɛ Yakuba á tɛen *Kana kini i. U tunji Ishaka mú mpyi a tɛenle pyi wani.

² Yakuba tùluge tanjaanji u nyɛ ñge.*

Mà Yusufu yaha yee ke ná baashuunni na, u ná u siñɛebii, Bila jyaabii ná Zilipa wuubii, mpyi maha mp̄aabii ná sikyaabii nâha siñcyan. Yusufu mpyi maha mp̄aa pire kakuuyi yu pi tunji Yakuba á.

³ Nyɛ Yusufu kyaa li mpyi a táan Yakuba † á mà tòro u jyaabii sanmpii na, ñaha na yɛ u niñjyewuɲi u à Yusufu ta. Lire e, Yakuba mpyi a vâanntinmbwɔhɔ nisinanɲa jwool'a kan u á. ⁴ Yusufu yyahafeebil'à li ñya na pi tunj'à u kyaa táan uy'á mà tòro pire na ke, ka Yusufu kyaa si ntíl'a pen pi á. Ali pi sàha mpyi na jwuɲɔnɛmɛ yu ná u e mɛ.

⁵ Canɲka, ka Yusufu si ñkɔɔ ñkɔ, maa kuru yyaha jwo u yyahafeebil'à, ka lire si là bâra pi shwòhɔɲi mpennji na. ⁶ U à yi jwo pi á «Yii na ñkɔɔge lógo! ⁷ Mii à ñkɔ mà wuu ñya kerɛge e, wuu u sùmanji kwùun, marii u pwu kàmpahii. Ka mii u kàmpaani là sí mpa yîr'a yyéere, ka yii wogigii si wá na ñcwo na bùruli na yyérelì na mii wuuni kwùuli, mu à jwo cyi na mii wuuni père.»

⁸ Ka u yyahawuubii si jwo «Lire tɛni i, mu na sɔnɲi si

ntèen wuu nùñk na si mpyi wuu fànhafoo bɛ?» Ka pi i là bâra pi shwòhɔɲi mpennji na, u ñkɔɔge kurugo.

⁹ Lire kàntugo, Yusufu à núr'a ñkɔɔge kabere ñkɔ, maa kuru mú yyaha jwo u yyahafeebil'à. U à jwo «Mii à ñkɔɔge kabere ñkɔ sahanɲi, mii à canɲa nyiini, ná yinɲe, ná wɔrii ke ná niñkin ñya cyi à pa cyiye tîrige mii taan.»

¹⁰ Maa kuru ñkɔɔge yyaha jwo u tunji nyii na mú. Ka tu-foonji si yogo jwo u na, maa u pyi «Ñaha ñkɔɔge fiige mu à ñkɔ amɛ yɛ? Lire tɛni i ke, mu la ku nyɛ mii ná mu nuɲi ná mu siñɛebii, wuu puni s'a niñkure sínni mu taan ke?»

¹¹ Nyɛ ka Yusufu nyipɛenni si jyè u yyahawuubil'e u ñkɔyi kurugo, ñka u tunj'à puru jwumpe yaha uye funɲ'i, marii sɔnɲi pu na.

Yusufu yyahawuubil'à u pére

¹² Nyɛ Yusufu yyahawuubil'à pa ñkàre Sikemu kùluni i ná pi tunji yatɔɔre e zàa nâha. ¹³ Canɲka, Yusufu tunji Yakuba à u yyer'a tun, maa jwo u á «Mu yyahawuubil'à kàre ná yatɔɔre e Sikemu i, ta ma si ma tun pi yyéere.» Ka Yusufu si u pyi «Ɔɔn.» ¹⁴ Ka u u jwo «Sà wíi, kampyi mu yyahawuubii ná yatɔɔre wá cùuɲk, maa mpa ná yyaha wwù kur'e.» Ka Yusufu si yîri Eburɔn bafage e u tunji taan mà kàre Sikemu kùluni i.

¹⁵ Ka nàɲi wà si sà bê ná u e sige e u u ñaare na u yyahawuubii caa, ka u u yíbe «Ñaha mu na ñcaa yɛ?»

¹⁶ Ka u u jwo «Mii na na yyahawuubii caa. Taa pi maha yatɔɔre nâha ke? Na pwɔhɔ, maa pi saha cyêe na na.»

¹⁷ Ka nàɲi si jwo «Pi à yîri naha, mii à lógo pi tɔwɔ na, na pire na ñkɛɛge Dotan e.»

Ka Yusufu si ñkàre pi fye e mà sà pi ta wani kuru cyage e. ¹⁸ Ka u yyahawuubii si u ñya tatɔɔnge e u u ma, maa tɔwɔ li na, na pi u bò. ¹⁹ Maa jwo piye shwòhɔl'e «Wuu ñkɔyiifoo nimpanji u ñge! ²⁰ Yii a wá, wuu u bò a cyán wyikuuɲke k'e, wuu u sà yi jwo na sige yaage kà k'à u bò a kyà. Wuu fyâha, wuu raa wíi u ñkɔyi ká bú jà a pyi sèe.»

²¹ Nyɛ pi puni niñjyɲi, Uruben à u cɛenbii jwumpe lógo ke, ka u la si mpyi si Yusufu shwɔ pi na, maa jwo «Wuu àha u bò mɛ! ²² Yii àha ñɛ sùpya bò mɛ! Yii u wà ñke wyige e, naha sige e, yii àha kapii pyi u na mɛ.» Uruben à puru jwo, ñaha na yɛ u la mpyi si Yusufu yige pi kàntugo, si nùru ná u e zà ñkan pi tunj'à.

²³ Nyɛ Yusufu à pa nɔ pi na ke, ka pi i vâanntinmbwɔhe nisinanɲe ñir'a wwù u na. ²⁴ Maa u ñkɔɲ'a cyán wyige e, lwɔhe mpyi k'e mɛ. ²⁵ Puru tɔwɔhɔ na, maa ntèen na lyí.

Mà pi yaha nyiɲi na, ka pi i mpa nùnyii yîrig'a wíi mà Sumayila tùluge cwɔhɔmpii pii nimpamii ñya ná ñwɔhɔ kurunji mà yîri Galadi kùluni i, yire ñwɔhɔɲi mpyi a tugo sinmpe nùgontaanwumpe ná làtikolonji na, na ñkɛɛge *Misira kini i. ²⁶ Tɛni i Zhuda à pi ñya ke, ka u u yi jwo u siñɛebil'à «Wuu aha wuu cɔɔnɲi bò maa li ñwɔhɔ, ñaha lire sí tɔwɔ wuu na yɛ? ²⁷ Yii a wá, wuu u u pére mp̄ii cwɔhɔmpil'à. Wuu àha u bò mɛ. Ñka wuu li cè a jwo wuu cɔɔnɲi wi, wuu wà wi.» Ka pi sanmpii si ñɛɛ u jwumpe na.

† Yakuba mege kà mú nyɛ Izirayeli

²⁸ Nye pire Sumayila tùluge cwòhòmpil'à † nò wani ke, ka pi i Yusufu yige wyige e, mà pére pi á wyérefyinni darashii benjaaga na. Ka pi i ñkàre ná u e Misira kini i.

²⁹ Nye lire kàntugo, Uruben à núr'a pa wyige ñwòge na, na uru sí Yusufu yige. U à nò wani ke, ka u u fò Yusufu i wyige e. Ka u nàvunñ wunji si u vāantinnñke cū na ñcwuun. ³⁰ Maa ñkàre u cēnbii cyage e, maa yi jwo pi á «Ei! Pyàñi sàha wá bēenñke e mà de! Di mii sí nde kani pyi yé?»

³¹ Ka pi i Yusufu vāantinnmbwòhe lwó, maa sikapeni là bò, maa ku le kuru sishange e. ³² Puru ñwòhò na, maa kuru vāantinnñke tūugo pi tun'á maa yi jwo u á «Wuu à ñke vāantinnñke ta sige e, ku wíi, kampyi mu jyanji woge ki.» ³³ Ka *Yakuba si ku wíi mà ku ta u jyanji Yusufu woge ki. Maa jwo «Ei! mii jyanji vāantinnñke ku ñye ñke! Sige yaage kà k'à u cū maa u sulugo sulugo amē.» ³⁴ Ka nàvunñke si Yakuba pyi u u u vāantinnñke cwuun, maa kwùñi vāanñyi le, marii mēe sūu u jyanji kwùñi na, canmpyaa ñinyahagii funñ'i. ³⁵ Ka u jyaabii ná u pworibii puni si mpa si u fòññ, ñka u la ñye a mpyi wà si uru fòññ mē. U mpyi na ñko «Mii sí n-kwòro mēesuuni na fo sí n-kwù si ñkàre kwùu kànha na, na jyanji fye e.» Maa ñkwòro mēesuuni na.

³⁶ Nye pire cwòhòmpil'à nò Misira kini i ke, ka pi i Yusufu pére Potifara á. Uru u mpyi Misira kini saanji Faròn sòrolashiibii ñunfooji.

Pyinkanni na lenkwucwoñi Tamari à pyi maa pyà ta ke

38 Nye ñcyii karigii puni kàntugo na, *Zhuda à yîri u sijnēbii taan mà sà ntēen Adulamu kànhe shinñi wà yyére; uru mēge na mpyi Kyira. ² Mà u yaha wani kuru cyage e, ka u u ñyii yige *Kana kini pùcwoñi wà kurugo maa uru lēñe nàmbaga na, uru pùcwoñi mēge na mpyi Shuwa. ³ Ka u u laa lwó maa si pùnambile, ka Zhuda si li mēge le Eri. ⁴ Ka u u núr'a yyére sahanñi maa si pùnambile, maa lire mēge le Ona.

⁵ Lire kàntugo, ka u u núr'a yyére, maa Ona tahare si pùnambile maa lire mēge le Shela, lir'à Zhuda ta u à tēen Kezibi kànhe e.

⁶ Nye Zhuda jyanji ñjncyiñi Eri à pa nò cipēere na ke, ka u u ceewe kan u á, uru ceenji mēge mpyi Tamari.

⁷ Nka Eri mpyi shinpi Kafooji Kile ñyii na. Lire kurugo, u à u múnaani wwù u e, u ñye a jà a shì ta mē.

⁸ Ka Zhuda si yi jwo Eri còññi Ona á: «Ma yyahafooji cwoñi lēñe zàbanngara na, bà mu si mpyi si pyii si u na, mu yyahawunji si mpyi ná tùluge e mē. ⁹ Nka Ona mpyi a cè na uru ká pyà ta u na, kuru tùluge si n-pyi uru wogo mē, lire e tère o tère u à wwò ná u e ke, ka u u li pyi, bà u si mpyi u àha pyà ta u na mē. ¹⁰ Nye bà u à pyi u ñye a ñē si pyii ta u na mē, ka lire si mpen Kafooji Kile e, ka u u u múnaani wwù u e, uru mú ñye a jà a shì ta mē.

¹¹ Ka Zhuda si yi jwo u napworonji Tamari á: «Ta si ma tupyenge e, maa ntēen wani lenkwucwògore e nò baa, fo mii jyanji sanji Shela ká lye a nò cipēere na. Zhuda à yire jwo, ñaha na ye u mpyi na fyáge Shela kà ñkwò ñk-

wù u yyahawuubii fiige mē, ka Tamari si ñkàr'a sà ntēen u tunji pyenge.

¹² Nye canmpyal'à tòro ke, ka Zhuda cwoñi si ñkwù, uru na mpyi Shuwa pworu. U à u cwoñi kwùñi yameeni sú a kwò, ka u funñke si ññe tēni ndemu i ke, ka u ná u cevoonji Kyira, Adulamu shinñi si ñkàre Tima e u mpàabii shire takwònge e. ¹³ Mà pi yaha pi sàha ñkwò a kuni lwó mē, ka wà si sà yire yyaha jwo Tamari á na u natunji wá na ñko raa ñkēege Tima e, u mpàabii shire takwònge e. ¹⁴ Tēni i Tamari à yire lógo ke, ka u u u lenkwucwògore vāanñyi wwù'a yaha, maa vāanñke kà tēg'a u ññke tò, maa uye sanji puni tò mú, maa ñkàr'a sà ntēen Enayimu kànhe tajjiñwòge na, Tima kànhe kuni mpyi a tòro kuru kànhe funñke e. U à nò wani ke, maa uye pyi mu à jwo fworobacwo. Nye Tamari à lire pyi, ñaha na ye Shela á pa lye a nò cipēere na, ñka Zhuda ñye a u pyi u a uru lēñe mē.

¹⁵ Nye Zhuda ññkàriñ'à sà nò wani, maa u ñya ke, ka u u wá na sòññi na fworobacwoñi wà u ñye u wi, ñaha na ye u mpyi a yyahe tò ná vāanñ'i, u mpyi a cè na uru napworonji wi mē. Ka u u file u na, maa u pyi: «Ceewe, na pwohò, mu kyaa na ñaha mii na» ka Tamari si u natunji pyi: «Mii aha ñē mu na, ñaha mu sí n-kan mii á ye?» ¹⁷ Ka u natunji si jwo: «Mu aha ñē, mii sí sika kan mu á.» Ka u napworonji si jwo: «Mu à mii ñya mii à ñē mu na, mu sí ma cyeyaage kà kan mii á, mà jwo sikanji u nò mii na ke.» ¹⁸ Ka Zhuda si jwo: «Na cyeyaage ñkire mii sí n-kan mu á ye?» Ka ceenji si u ñwò shwò: «Mu mēge tafyen'á sémē yaage ñkemu na ke, ná ku mēere, ná kàbiini li nde mu cye e ke. Ka Zhuda si yire puni kan u napworon'á, maa sà wwò ná u e, ka u u laa lwó.

¹⁹ Lire kàntugo, ka napworonji si yîri kuru cyage e maa ñkàre u tupyenge e. Vāanñyi yi mpyi u na ke, maa yire wwù'a yaha, maa núr'a u lenkwucwògore vāanñyi lwó a le sahanñi.

²⁰ Nye lire ñwòhò na, ka Zhuda si uru sikanji kan u cevoonji, Adulamu shinñ'á, u sà ñkan ceen'á, u u uru cyeyaayi shwò, u à ma. Nka uru ñye a sà ceenji cya a ñya mē. ²¹ Maa kuru cyage shiinbii yíbe: «Fworobaacwoñi u mpyi ñaha ke, taa u ñye ke? U mpyi ñaha kuni ñwòge na.» Ka pi i u pyi: «Fworobaacwo ñye a tēl'a pyi ñaha mà ñya mē.» ²² Ka u u núr'a kàre Zhuda yyére, maa yi jwo u á: «Mii ñye a jà a u cya a ñya mē. Mpii mii à ta wani kuru cyage e ke, pir'à jwo na fworobacwo sàha ntēl'a pyi wani mē.» ²³ Ka Zhuda si jwo: «Ceenji u kwòro ná y'e ke! Wuu àha silege cya ñjaha wuye ñun'í mē, mii nò, mii kò'n'à sika tūugo u á. Mu aha mpyi mu ñye a u ñya mē, y'á kwò.»

²⁴ Nye yinji taanre tatòroge e, ka pi i sà yi jwo Zhuda á, na u napworonji Tamari, na u à pyi fworobacwo, na u laa wu bá u ñye. Ka Zhuda si jwo: «Yii u yige kànha kàntugo, yii i u bò, yii u súugo!» ²⁵ Tēni i pi à jwo na pi sí raa u cwòre ke, ka u u wà tun u natun'á, maa jwo: «Nànji ñgemu u à laani tēge mii na ke, uru mēge tafyenji ñye yaage ñkemu na ke, ná ku mēere ná u kàbiini yi ñye ñje, yi kàanmucya kampyi mu à yifoonji cè.»

²⁶ Ka Zhuda si ntēen li taan na uru wuyo yi, maa jwo na ñge ceen'á tanga ta uru na. U à nde kani pyi uru na,

† Sumayila shiinbii mēge kà ku ñye Madiyan shiinbii mú.

naha na ye uru nye a ñen'a u kan u jyanji, Shela á, zàbangara na me.

Nye mà láha lire tènì na, Zhuda saha nye a sínni ná u e me.

²⁷ Ceenji tètègin'à pa nɔ ke, ka li i nta ñamii laa li nye u á. ²⁸ Tèni i laan'à pa yîri ke, ka pyàñi wà si cyege yige, ka lashwonji si ku cû, maa dizimeε ñijyaa pwo ku na, maa jwo na ñge u nye ñijcyiñji. ²⁹ Ka pyàñi si núr'a cyege lènje wani, ka shɔñwuñji si fworu, ka lashwonji si jwo na u à kuni múgo, ka pi i uru mege le Perezì †.

³⁰ Lire kàntugo, ka u sañji si si, ná dizimeeni ñijyaani i cyege na, ka pi i uru mege le Yeraki.

Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii puni ñuñ na

39 Nye pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à kàre ná Yusufu i *Misira e, maa u pére Potifara á, Farɔn sòrolashiibii ñuñufeembwɔh'á.

² Mà u yaha u ñuñufoonji Potifara pyenge e, ka Kafoonji Kile si ñkwôro ná u e, maa u karigii puni ñwo u á. ³ Ka Potifara si mpa li nya na Kafoonji Kile na nye ná Yusufu i, u àha cye le kyaa maha kyal'e ke, u maha lire ñwo u cye e. ⁴ Ka Yusufu kyaa si ntáan u ñuñufoon'á fo u à u yaha u pyenge karigii ñuñ na, maa u cyeyaayi puni le u cye e. ⁵ Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii ná u cyeyaayi ñuñ na ke, ka Kafoonji Kile si jwó le Potifara á, maa u pyenge ná u sige karigii puni ñwo Yusufu cye kurugo. ⁶ Lire kurugo, ka Potifara si u karigii puni puni le Yusufu cye e. U sàha mpyi na bwùun u cyeyaage kà na sahanji me, fo u yalyîre kanni.

Yusufu ñuñufoonji cwon'á nyii yige u kurugo

*Nye Yusufu na mpyi ñanjiiwe nisinaña, u lempe mpyi a ñwo sèe sèl'e. ⁷ Canñka, Yusufu ñuñufoonji cwon'á nyii yige Yusufu kurugo. Maa jwo «Sinni ná mii i.» ⁸ Ka u u ñcyé maa jwo u á «ɔnhɔ de! Mii ñuñufoonji sàha nye na cye leni kyal'e pyenge e me. U à u cyeyaayi puni le mii cye e. ⁹ Mii ná uru mú à pyi ñinjin ñke pyenge e. U nye a mii sige kyaa na me, fo muye ñinjin, naha na ye mu u nye u cwonji. Di mii sí ñee lire kapiini fiige pyi n-jwo Kile na ye?» ¹⁰ Canña maha canña, ceenji mpyi maha Yusufu yiri, ñka Yusufu nye a ñen'a sínni ná u e me.

¹¹ Nye canñka Yusufu à jyè bage e na báaranji pyi, lir'à pyenge shiinbii puni ta pi à fworu. ¹² Ka ceenji si Yusufu cû vâanntinñke na, maa jwo na u sínni ná ur'e. Ka Yusufu si uye ñir'a shwɔ u na, maa u vâanntinñke fwôr'a yaha u cye e, maa fê a fworu ntàani na.

¹³ Nye ceen'á Yusufu nya u à vâanntinñke yaha u cye e, maa fworu ntàani na ke, ¹⁴ ka u u u pyenge shiinbii puni yyere, maa yi jwo pi á «Yii wii, ná *Eburu nàñi i mii poon'á pa ke, u à pa mpa wuu pyenge mege kèege. U à pa mii fye e si ñcwo mii na, ka mii i ñkwúulo fànha na. ¹⁵ U à mii nya mii i ñkwúuli ke, ka u u u vâanntinñke wwùl'a yaha mii cye e, maa fê a fworu ntàani na.»

¹⁶ Nye ka ceenji si ntèen ná Yusufu vâanntinñke e na u poonji sigili. ¹⁷ U poon'á pa ke, ka u u jwo «Wii, Eburu

† Perezì mege ñwohe ku nye kun'á múgo

bilinan' i mu à pa ke, u la mpyi si mii ñjini láha mii na.

¹⁸ Ka mii i ñkwúulo, ka u u u vâanntinñke yaha mii cye e, maa fê a fworu ntàani na.»

¹⁹ Nye ceen'á yire jwo Yusufu na ke, ka u poonji lùuni si yîri sèl'e. ²⁰ Ka u u Yusufu cû a le kàsunji i ná saanji kàsujyiibil'e. U à mɔ wani.

²¹ Nka lire ná li wuuni mu i, Kafoonji Kile à kwôro ná Yusufu i, maa ñwo u na, ka Yusufu kyaa si ntáan kasubage ñuñufoon'á. ²² Ka uru si Yusufu yaha kàsujyiibii puni ñuñ na, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Nye lire pyinñkanni na, Yusufu mpyi na karigii puni yyaha cwɔñre kasubage e. ²³ Kasubage kàanmucyafoon'á pa cyeyi láha karigii puni na, maa cyi kan Yusufu u u mpyi, ñaha na ye Kafoonji mpyi ná u e, marii u karigii puni ñwohe.

Yusufu à kàsujyiibii pìi shuunni ñwohe jwo

40 Nye ñcyii karigii kàntugo, *Misira saanji Farɔn †† yabyaare kanfeebii ñuñufoonji ná bwúurufwoobii ñuñufoon'á kyaa pyi, ndemu lemε p'à pi Farɔn ñyii na ke.

² Ka u lùuni si yîri pire ñuñufeebii mú shuunniñi taan. ³ Maa jwo na pi pi cû a le kàsunji i. Kuru kasubage na mpyi sòrolashiibii ñuñufeembwɔhe pyenge e, Yusufu mpyi kàsunji ñgemu i ke. ⁴ Sòrolashiibii ñuñufeembwɔh'á pi lènje ná Yusufu i, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Yusufu u mpyi na pi karigii puni cwɔñre. Pi à tère pyi wani kasubage e.

⁵ Canñka, mà pi yaha kasubage e, yabyaare kanfeebii ñuñufoonji ná bwúurufwɔñbii ñuñufoon'á ñwohe ñcɔ numpilage ninuge e. Pi shin maha shin ná u wogo, wà ná wà wogo ñwohe nye ñinjin me. ⁶ Nye ñyεcɔcɔge na, Yusufu à pa pi kàanmucya ke, ka u u pi yyahayi nya y'à tanha. ⁷ Ka u u pi yíbe: «Naha na yii yyahay'á tanha ñinjaa ye?» ⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à ñwohe ñcɔ, sùpya sí nàha naha ñgemu u sí n-jà yi ñwohe cè ñjwo wuu á me.» Ka Yusufu si jwo «Yii nye a cè na Kile u sí n-jà ñwohe ñwohe jwo mà? Yii yii ñwohe jwo na á.»

⁹ Ka saanji yabyaare kanfeebii ñuñufoonji si u u ñwohe jwo Yusufu á na «Mii ñwohe e, *εrezen cige mii à nya naye yyaha na, ¹⁰ ñkényi taanre na mpyi ku na, ku mpyi a fyèn, maa se, yasεere s'à nɔ. ¹¹ Farɔn lùbyaceni mpyi mii cye e, ka mii i εrezenñi ñinpinji lwó a yùg'a le lùbyaceni i mà kan u á.»

¹² Ka Yusufu si jwo u á «Mu ñwohe ku nye ñke: cige ñkényi taanrenji ñwohe ku nye canmpyaa taanre. ¹³ Canmpyaa taanrenji ká fùññ, Farɔn sí mu yige kàsunji i si mu pèe si mu le ma báaranji ñinjenji i. Mu sí raa yabyare kaan u á bà mu mpyi a fyànha na li pyi me. ¹⁴ Nka mu aha fèreme ta tènì ndemu i ke, ma hà funñ wwu na na me, maa ñwo na na, maa na kyaa jwo Farɔn á, bà u si mpyi si mii yige kàsunji i me. ¹⁵ Naha kurugo ye pi à mii cû fànhe e mà yîri *Eburu shiinbii kini i mà kàre naha. Pi à mii le kàsunji i mà li ta mii nye a kapii pyi me.»

†† Farɔn: kuru mege na mpyi pèene mege ñkemu ku mpyi na leni Misira kini saanbii puni na ke

¹⁶ Nye bwúurufwoobii ñùñufoonj'à li nya na Yusufu à u shèrèfoonji ñkɔge ñwɔhe jwo a táan u na ke, ka uru mú si jwo «Mii ñkɔge e, sàhagii taanre na mpyi mii a tugo ñùñke e, bwúuru na mpyi cyi e. ¹⁷ Sàhani li mpyi cyi puni ñijnyinji na ke, Farɔn nyii bwúuruñi shiñi puni na mpyi lire e. Nye ka sañcyɛnre tà si mpa uru bwúuruñi jòore sàhani i mii ñunji.»

¹⁸ Ka Yusufu si jwo «Mu ñkɔge ñwɔhe ku ñye ñke. Sàhagii taanrenji mú na ñye canmpyaa taanre. ¹⁹ Canmpyaaagii taanre ká fúnñk, Farɔn sí mu yige kàsunji i si mu ñurugo cige k'e si mu bò. Sañcyɛnre sí n-pa a mu jòore.»

²⁰ Nye canmpyaaagii taanrenj'à fúnñk ke, ka canmpyitanrewuuni si mpa bê Farɔn canzege canmbilini na. Kuru canñke katáanni mege na, u à ñjyi ñijnyahawa shwɔhɔ kini shinbwoobii puni mɛɛ na. Maa yabyare kanfeebii ñùñufoonji ná bwúurufwɔɔbii ñùñufoonji yige kàsunji i, u kini shiinbwobii puni nyii na. ²¹ Maa yabyare yaafeebii ñùñufoonji le u báaranji ñijnyenji i, ka uru si wá na yabyaare kaan u á. ²² Nka u à bwúuruñi yaafeebii ñùñufoonji pɔw cige e, mà tàanna ná Yusufu jwumpe e.

²³ Lire ná li wuuni mú i, mà lwó yabyaare kanfeebii ñùñufoonj'à fworò kàsunji i ke, u ñye a sônñ'a nɔ Yusufu na mɛ, u à funñk wwɔ u na punɔ punɔ.

Yusufu à saanñi Farɔn ñkɔyi ñwɔhe jwo

41 Nye yee shuunni kàntugo, ka Farɔn yabilinji si ñkɔge kà ñkɔ. U à ñkɔ mà uye nya Nili banji ñwɔge na. ² Maa ñiye nimbwoyo baashuunni nya, yi lem'à ñwɔ sèl'e, y'à fworò lwɔhe e, mà paa lyí banji ñwɔge na. ³ Maa ñiye ñijcɔwɔɔre baashuunni nya, yi lem'à pi sèl'e, yire mú à fworò lwɔhe e, ñiye ñijcɛnñyi baashuunni kàntugo, mà pa yyére yi taan banji ñwɔge na. ⁴ Ka ñijny ñijcɔwɔɔre baashuunni si ñijny nimbwoyi baashuunni kyà. Puru ñwɔhɔ na, ka Farɔn si ñè ñkɔmpe na. ⁵ Nye lire ñwɔhe na, ka u u núr'a ñkɔge kabere ñkɔ. Maa sùmançahaya baashuunni nya y'à fworò sùmacige ñijkin na, yi puni pyànji mpyi a bùunñk, u lemɛ mú s'à ñwɔ. ⁶ Lire kàntugo, ka sùmançahay yabere baashuunni si fworò kuru sùmacige ninuge na, yire sùmançahay mpyi a cyére cyére, síwage kafɛge mpyi a yi waha. ⁷ Nye sùmançahay y'à waha waha ke, yir'à sùmançahay ñijcɛnñyi lyí. Puru ñwɔhɔ na, ka Farɔn si ñè mà li ta na ñkɔg ur'à ñkɔ. ⁸ Nye kuru ñyèsɔwɔge na, ka Farɔn funñke si mpen, ka u u *Misira kini céfeebii ná ñcèfeebii puni yyere, maa u ñkɔyi yyahe jwo pi á, ñka pi wà ñye a jà a ku kà yyaha cè a jwo u á mɛ. ⁹ Lire tèn i ke, ka Farɔn yabyaare kanfeebii ñùñufoonji si puru jwumpe lógo, maa jwo u á «Ñgurugonji u à mii ta ke, mii funñj'à cwo uru na ñijjaa.» ¹⁰ Maa jwo «Canñka, mu, Farɔn lùuni mpyi a yíri ma kini shiinbwoobii pii taan. Mu mpyi a mii ná bwúurufwoobii ñùñufoonji cù lire tèn i, mà le sòrolashiibii ñùñufembwɔhe kàsunji i. ¹¹ Mà wuu yaha wani, wuu mú shuunniñj'à ñkɔg ñkɔ numpilage ninuge e, yi ñkɔyi ñye a pyi ñijkin mɛ, yi ñwɔhe mú ñye a pyi ñijkin mɛ. ¹² *Eburu ñañjiñji wà u mpyi ná wuu e kàsunji i, sòrolashiibii

ñùñufoonji báarapyinji wà u mpyi a fyànha a pyi u wi. Ur'à wuu à wuu ñkɔyi yyaha jwo, ka u u yi ñwɔhe cè a jwo u á. ¹³ Pyinñkanni na u à yi ñwɔhe jwo wuu á ke, y'à tòro li jwuñkanni na. Mii à le na báaranji ñijnyenji i, ka bwúurufwoobii ñùñufoonji si mpwɔ cige e.»

¹⁴ Nye Farɔn à puru lógo ke, ka u u wà tun u sà Yusufu yyere. Ka pi i fyâl'a sà u yige kàsunji i, maa u ñùñke ná u mahajwonji kùlu, maa vànny yabere le u na, maa ñkàre ná u e Farɔn yyére. ¹⁵ Yusufu à nɔ wani ke, ka Farɔn si jwo u á «Mii à ñkɔg ñkɔ, sùpya sí ñye a jà a ku ñwɔhe cè a jwo mii á mɛ. Mii s'à lógo na ñkɔg ká jwo mu á, mu maha jà a ku ñwɔhe jwo.» ¹⁶ Ka Yusufu si jwo saanñj'à «Sèenji na, Kile yabilinji u sí mu funñke ñijñe si mu ñkɔge ñwɔhe jwo mu á.» ¹⁷ Ka Farɔn si u pyi «Mii ñkɔge e, mii à naye nya Nili banji ñwɔge na. ¹⁸ Maa ñiye nimbwoyo baashuunni nya, yi lem'à ñwɔ sèl'e, y'à fworò lwɔhe e mà pa a lyí banji ñwɔge na. ¹⁹ Lire ñwɔhe na maa ñiye ñijcɔwɔɔre baashuunni nya, yi lem'à pi sèl'e, y'à fworò lwɔhe e. Misira kini puni i, mii ñye a yi ñiye lempe ñijkin fiige nya mɛ. ²⁰ Nye ka ñiye ñijcɔwɔyi si mpa nimbwoyi kyà. ²¹ Nka lire ná li wuuni mú i, l'à pyi mu à jwo yaaga ñye yi funñji i mɛ. Ka yi i ñkwòro bà yi mpyi mɛ. Lire kàntugo, mii à ñè. ²² Nye mii à núr'a ñkɔge kabere ñkɔ. Kur'e, mii à sùmançahaya baashuunni nya y'à fworò sùmacige ñijkin na, yi puni pyànj'à bùunñk, u lemɛ mú s'à ñwɔ. ²³ Sùmançahay yabere baashuunni à fworò yire kàntugo, yi mpyi a cyére cyére, maa waha síwage kafɛge cye kurugo. ²⁴ Nye sùmançahay y'à cyére ke, ka yire si ñijcɛnñyi jò. Nye ñje ñkɔyi mii à jwo na céfeebii'á, ñka pi wà ñye a jà a yi ñwɔhe cè a jwo mɛ.» ²⁵ Ka Yusufu si yi jwo Farɔn á «Ñkɔyi shuunni mu à ñkɔ ke, yi ñye ñijkin, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyèe mu na. ²⁶ Niiye ñijcɛnñyi baashuunni ñye yee baashuunni, sùmançahay ñijcɛnñyi baashuunni mú ñye yee baashuunni. Yire puni na ñye ñkɔg ñijkin. ²⁷ Niiye ñijcɔwɔyi baashuunni (y'à fworò ñje sañny kàntugo ke), yire ñye yee baashuunni katege. Sùmançahay baashuunni y'à cyére, kafɛge s'à yi waha ke, yire mú na ñye yee baashuunni katege. ²⁸ Bà mii à yi jwo mu Farɔn á nume mɛ, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyèe mu na. ²⁹ Nye yyeegii baashuunni cyi na ma ke, sùmanji sí ñwɔ Misira kini i sèe sèl'e. ³⁰ Nka yyeegii cyiberii baashuunni sí n-pa kàntugo, cyire ñye katege, li sí n-pyi fo sùpyire funñk sí n-wwɔ yyeegii baashuunni sùmataani na. Katege sí kini puni kège. ³¹ Katege ñijkin sí n-sii sùpyire funñk pyi ku wwɔ yyeegii nintòrogi sùmatani na. ³² Kampyi mu à ñje ñkɔyi ñkɔkanagii shuunni ñkɔ, lir'à li cyèe sèenji na, Kile kayaana li, li sì mɔ si mpyi mɛ. ³³ Nye nume, mu à yaa mu u wà cya, ñgemu ñye yákiilifoo maa mpyi kacèñe ke, ma yaha Misira kini puni ñunñ na. ³⁴ Maa sùpyire tà ñijñe kini ñunñ na ná u e, bà li si mpyi sùmanji ñgemu ká nta ke, uru u taa tatayi kanñkuro, si taage ñijkin yaha ñkère na, Misira kini puni yyeegii ñijcɛnñkii baashuunni funñke e mɛ. ³⁵ Sùmanji ká ñwɔ yyeegii ñcyiimu i ke, pi i wà bégel'a yaha mu, Farɔn mege na, kàny puni na, pi raa u kàanmuca. ³⁶ Yyeegii baashuunni katege ká nɔ Misira

kini na tène ndemu i ke, sùmanji u à bégel'a yaha ke, uru u sí n-tègè raa sùpyire ñwɔ caa. Lire ká mpyi, katege saha si kini kègè me.»

Yusufu à pyi Misira kini kacwɔnɔŋi niŋcyiŋi

³⁷ Nye nje Yusufu à jwo ke, yir'à táan Farɔn ná u kini yyaha yyére shiinbil'á. ³⁸ Ka Farɔn si jwo pi á «Sùpyanji ŋgi u sí n-jà n-ta, Kile à yákili niŋcɛnɛ le ŋgemu i ŋge nàŋi fiige ye?» ³⁹ Maa jwo Yusufu á «Bà Kile à ŋcyii karigii cyèe mu na me, sùpya saha si nta ŋgemu u nye yákilifoo, maa mpyi kacèŋe mà mu kwɔ me.» ⁴⁰ Maa núr'a jwo: «Mii sí mu tiŋe na pyenge ná na kini shiinbii ñuŋɔ na. Mu aha ndemu jwo ke, lire pi sí n-pyi. Mii kan ni u sí n-pyi mu ñuŋɔ na *saanre tatèŋe kurugo. ⁴¹ Mii à *Misira kini puni ñuŋufente le mu cye e niŋjaa.» ⁴² U à puru jwo a kwɔ ke, maa u yabilinji fànhe kampefegenji wwú mà le Yusufu kampeeni na, maa vànŋcɛnɛŋi le u na, maa sɛɛn ŋkèncuro le u na. ⁴³ Maa Yusufu dùrugo shɔŋɔ wòtoro ñuŋ'i mà taha u yabilinji wuŋi fye e. Sùpyire tà na mpyi pi yyaha yyére na ŋkwúuli, marii yu «Yabwɔhe, yabwɔhe na ma!» Nye lire pyiŋkanni na, Farɔn à Misira kini ñuŋufente puni kan Yusufu á. ⁴⁴ Maa jwo Yusufu á sahanŋi «Mii u nye saanŋi Farɔn. Nka sùpya saha nye a yaa u kyaa pyi Misira kini puni funŋke e na mu bà u à kuni kan uru-fo'á mà ye.» ⁴⁵ Maa Yusufu mege le Zafinati Panekya. Maa ceewe kan u á, ceenji mege na mpyi Asanati. Ceenji tunji mege mpyi Potifira, uru u mpyi Dni kànhe sáragawwuŋi. Ka Yusufu si ntèen lire pyiŋkanni na Misira kini puni ñuŋɔ na. ⁴⁶ U à báaranji sii Misira saanŋi Farɔn á, mà u shiŋi ta yee beŋjaaga ná ke. Puru ñwɔhɔ na, u à yíri Farɔn taan, mà sà Misira kini puni ñaara. ⁴⁷ Nye yee baashuunni funŋ'i, sùman'á ñwɔ sèl'e. ⁴⁸ Ka Yusufu si cyire yyeegii baashuunni sùmanji wà bégele mà yaha Misira kini cyeyi puni i. U à kànha maha kànha wu bégele kuru kànhe e uye kanna na. ⁴⁹ Sùmanji u à bínni ke, uru mpyi a nyaha mu à jwo suumpe lwɔhe ñwɔge nticyenŋi fiige. Pi mpyi a li ñwɔ cù na u peseli, ŋka pi à pa li ñwɔ yyéŋe, naha na ye u pèrege mpyi na si n-jà n-cè me.

⁵⁰ Nye mà jwo katege tène li nɔ ke, Yusufu mpyi a pùnampyire shuunni si u cwɔŋi Asanati na, Dni kànhe sáragawwuŋi Potifira pworonji u mpyi u wi. ⁵¹ Ka Yusufu si u jyanji niŋcyiŋi mege le Manase, naha na ye Kile à uru funŋɔ wwɔ u yyefuge karigii puni na, ŋcyii cyi à u ta mà u yaha u tupyenge e ke ^{†52} Maa u jyanji shɔnwuŋi mege le Efirayimu, naha na ye ur'à kyaala kini ndemu i ke, Kile à pyiibii kan ur'á lire kini i ^{††}. ⁵³ Nye yyeegii baashuunni sùmanji u mpyi a ñwɔ Misira kini i ke, cyir'à pa ŋkwɔ. ⁵⁴ Lire kántugo, bà Yusufu mpyi a yi jwo me, ka yyeegii baashuunni katege si sii. Katege mpyi kirigii sannkii puni i, ŋka yalyíre na mpyi Misira kini cyeyi puni i. ⁵⁵ Nye katege mú a pa nɔ Misira kini puni na tène ndemu i ke, sùpyir'à paa ŋkwúuli Farɔn taan na u yalyíre kan pir'á. Ka u u pi pyi «Yii a si Yusufu yyére, u àha ñjemu jwo yii á ke, yii i lire pyi.» ⁵⁶ Kuru kateg'á

† Manase mege ñwɔhe ku nye: «U à mii funŋke pyi k'à wwɔ.»

†† Efirayimu mege ñwɔhe ku nye: «U à pùnampyire kan»

cwo Misira kini puni na. Ka Yusufu si sùmanji tayahayi ñwɔ múgo, marii u péreli Misira shiinbil'á, naha na ye katege mpyi a pèe sèl'e kini i.

⁵⁷ Mà bàra lire na, katege mpyi a jyè diŋyɛŋi puni i. Ka sùpyire si wá na yíri kirigii puni i, na ma na sùmanji shuu Yusufu á, Misira kini i.

Yusufu yyahawuubil'à niŋkure sín u á Misira kini i

42 Ka *Yakuba si mpa lógo na sùmanji na ntaa ¹ *Misira e. Ka u u yi jwo u jyaabil'á «Naha kurugo yii à tèn naha na yiye wii ye? ² Mii à lógo na sùmanji na ntaa Misira e. Yii a si, yii sà wà shwɔ wani wuu á, bà wuu si mpyi si shwɔ katege na me.» ³ Ka Yusufu yyahawuubii keŋi si yír'a kàr'a sà sùmanji wà shwɔ Misira e. ⁴ Nka Yakuba nye a Yusufu cɔŋŋi Benzhama yaha u à kàre ná pi e me, u mpyi na fyáge na kapii kà ŋkwɔ u ta wani me. ⁵ Nye Yakuba jyaabii kanni bà pi mpyi na sùmanji shuu me, naha na ye katege mpyi a jyè *Kana kini puni i.

⁶ Lir'à ta Yusufu u nye Misira kini puni ñuŋɔ na, uru u mpyi na sùmanji péreli sùpyir'á. Yusufu yyahawuubil'à pa nɔ wani ke, ka pi i niŋkure sín, maa yyahayi sôgo u taan. ⁷ Yusufu à u yyahawuubii nya tène ndemu i ke, maa ntíl'a pi cè, ŋka u à uye yaha mu à jwo u nye a pi cè me. Maa yu ná pi e, mu à jwo u lùun'à yíri pi taan. Maa jwo «Taa yii à yíri ke?» Ka pi i u pyi «Wuu à yíri Kana kini i mpa sùma shwɔ naha.»

⁸ Yusufu mée mpyi a u yyahawuubii cè ke, ŋka pire mpyi a u cè me. ⁹ Nkɔyi Yusufu mpyi a ŋɔɔ u yyahawuubii kyaa na ke, ka u funŋke si ñcwo yire na. Maa jwo pi á «Yii à pa mpa kini ŋwɔhɔ ŋgii, cyeyi yii sí n-jà n-tùn l'e ke, si yire cè.» ¹⁰ Ka u yyahawuubii si jwo «Wuu ñuŋufonji, lire bà me! Mu bilibil'à pa mpa sùma shwɔ kanna. ¹¹ Wuu puni nye tu niŋkin pyii. Sèenji wuu na yu. Wuu nye a pa mpa kini ŋwɔhɔ ŋgii me.» ¹² Ka Yusufu si núr'a jwo «Sèe bà me! Yii à pa kini tawíge e, cyeyi yii sí n-jà n-tùn ke, si yire cè.» ¹³ Ka pi i jwo «Wuu na nye mu bilii. Wuu na mpyi siŋɛ ke ná shuunni, wuu puni na nye tu niŋkin pyii, wuu à tèn Kana kini i. Wuu puni kántugo wuŋi nye ná wuu tunji i pyenge, wà niŋkin à pínni.» ¹⁴ Ka Yusufu si jwo «Nje mii à jwo ke, yire yi nye sèenji. Yii à pa mpa wuu kini ŋwɔhɔ ŋgii kanna. ¹⁵ Mii sí yii kàanmucya, ná yii puni nimbileni nye a pa me, mii à kâa Farɔn mege na, yii sà n-yíri naha me. ¹⁶ Yii wà niŋkin u nùru u a si yii cɔŋŋi fye e, u raa ma ná u e. Yii sanmpii sí n-kwôro naha kàsuni i. Mii sí yii jwumpe kàanmucya si ñcè kampyi sèe yii à jwo. Yii aha mpyi yii nye a lire pyi me, lire tène i ke, mii à kâa Farɔn mege na, na yii à pa kini ŋwɔh'a wii.» ¹⁷ Yusufu à yire jwo ke, maa pi le kàsuni i canmpyaa taanre.

¹⁸ Canntanrawoge, ka u u jwo pi á «Numɛ, nde mii sí n-jwo yii á ke, yii aha lire pyi, lire tène i ke, mii saha si yaage pyi yii na me, naha na ye mii na fyáge Kile na. ¹⁹ L'aha nta yii na sèenji yu, lire tène i ke, yii wà niŋkin u tèn naha kàsuni i, yii sanmpii s'a si ná sùmanji i, yii sà ŋkan yii pyenge shiinbii katege wuubil'á. ²⁰ Puru ñwɔhɔ na, yii ninúrubbii yii raa ma ná yii cɔŋŋi nimbileni i na-

ha, lire ká mpyi, mii sí n-cè na yii à sèe jwo. Lire e, mii sí yii bò mε.» Ka u yyahawuubii si ntéen lire taan.

²¹ Ka pi i wá na yu piy'á «Sèenji na, wuu à kapii pyi wuu cɔɔnɔji Yusufu na, u kyaaga wuɔ'á wuu náare na wuu uru nùnaare ta, ɔka wuu nyε a nyε mε. Lire kuru-go, ɔke yyefuge pun'á wuu ta niɔjaa.» ²² Ka Uruben si jwumpe lwɔ maa jwo «Mii ná yi jwo yii á na wuu áha kapii pyi ɔge pyàni na mà? Yii nyε a nyen'a mii jwumpe lógo mε. Ku ke numε, kuru kyaage fwooni Kile na ntùni wuu na amε.»

²³ Nyε pi nyε a mpyi a cè na Yusufu na pire jwumpe núru mε, naha na ye wà u mpyi na Yusufu jwumpe kéenji pi á. ²⁴ Yusufu à puru jwumpe lógo pi nɔw na ke, ka u u yíri pi taan mà sà mεε sú. Maa núr'a pa jwo ná pi e. Lire kántugo, maa Simiyɔn cù pi nyii na, mà le kà-sunji i.

²⁵ Maa u báarapyiibii pyi na pi pi bɔrigii jɔ sùmanji na, pi i pi puni sùmanji lwɔɔre le pi bɔrigil'e, pi i pi kuni njyɔni kan pi á. Ka báarapyiibii si li pyi amuni. ²⁶ Ka pi i pi bɔrigii dùrugo dùfaanyi nɔn'ɔ na ɔkèεge.

²⁷ Pi à sà nɔ cyage k'e, lir'á numpilage ta k'á wɔwɔ, ka pi i shwɔn wani. Ka pi wà niɔkin si u boni nɔw múgo si yalyíre kan u dùfaanɔk'á, maa u sùmanji lwɔɔre ta wani. ²⁸ Maa jwo pi sanmpil'á «Ei! pi naha mii sùmanji lwɔɔre núruɔ'á le mii boni i, u we.» Pi sanmpil'á lire nya ke, ka li i mpen pi e. Ka pi i fyá fo na nyéyenni, maa jwo «Naha Kile à pyi wuu na amε ye?»

²⁹ Nyε pi à pa nɔ pi tunji Yakuba yyére, Kana kini i ke, nde l'á pi ta ke, ka pi i lire puni jwo u á, maa jwo ³⁰ «Misira nùɔfoonji nyε a jwo ná wuu e tícenmε na mε. U à jwo na wuu à kàr'a sà pire kini ɔwɔɔ ɔgíi kan-na. ³¹ Wuu à yi jwo na sèeshiin pi nyε wuu, na wuu nyε a pa mpa kini ɔwɔɔ ɔgíi mε. ³² Wuu à yi jwo u á na wuu na mpyi sɔnyε ke ná shuunni wuu tunji na, wà niɔkin sàha nyε mε, wuu puni kántugo wunji na nyε ná wuu tunji i, Kana kini i.

³³ Nyε ka u u jwo «Kani li sí mii pyi mii u dá na yii na nyε sèeshiin ke, lire li nde. Yii yii sɔnyεni wà niɔkin yaha naha, yii sanmpii sí sùmanji lwɔ a sà ɔkan yii pyenge shiinbii katege wuubil'á. ³⁴ Yii aha ɔkàre, yii núr'a pa ná yii puni kántugo wunji i naha mii yyére. Lire e, mii sí n-cè na yii nyε a pa mpa kini ɔwɔɔ ɔgíi mε, na yii na nyε sèeshiin. Lire ká mpyi, mii sí yii sɔnyεni yaha. Lire kántugo, yii sí n-jà raa sà kini cyeyi puni i s'a perempe ná zhwoɔni pyi yiy'á.»

³⁵ Nyε tɛni i pi à pa sùmanji wwù pi bɔrigil'e ke, ka pi puni si pi wyérenji ta wani. Pi à u nya ke, ka pi ná pi tunji si fyá sèe sèl'e. ³⁶ Ka pi tunji Yakuba si jwo «Ei! yii sí mii pyi mii u pɔɔn ná pyiibil'e de! Yusufu sàha nyε mε, Simiyɔn mú sàha nyε mε, ka yii la si núr'a pyi si Benzhamá shwɔ mii na la? Naha na yii à tire tugure puni tɛge mii nɔn'ɔ ye?» ³⁷ Ka Uruben si jwo tufoon'á «Mii aha mpyi mii nyε a núr'a pa ná Benzhamá e mu yyére mε, maa na jyaabii mú shuunni bò! Benzhamá yaha na cye e, l'aha fworo cyaga maha cyag'e, mii sí núru n-pa ná u e mu yyére.» ³⁸ Ka Yakuba si jwo «ɔnhɔ, mii jyanji si n-sii n-kàre ná yii e Misira e mε, naha na ye u ná ɔge u nyε jirini na ke, ur'á kwù, maa uye niɔkin

yaha. Kyaá ká bú u kùshewuɔni ta, yii sí mii niɔnyenɔk-wuɔni nàvunɔw wunji yaha mii u kàre kwùu kànha na.»

Yusufu yyahawuubil'á núru na ɔkèεge Misira e ná Benzhamá e.

43 Nyε katege mpyi na nàare *Kana kini i. ² *Yakuba jyaabii mpyi a pa ná sùmanji ɔgemu i, mà yíri *Misira e ke, uru mpyi a kwɔ, ka Yakuba si yi jwo pi á «Yii núru, yii a sà Misira e, yii sà sùmanji wà cya.» ³ Ka u jyanji *Zhuda si u pyi «Misira nàɔ'á yi jwo a waha, na wuu aha mpyi wuu nyε a núr'a shà ná wuu cɔɔnɔji i mε, na uru sà wuu cumɔ lemε nɔw mε. ⁴ Lire e, kampyi mu sí nyε wuu cɔɔnɔji yaha u kàre ná wuu e, wuu sí sà sùmanji shwɔ mpa mu á. ⁵ Nka mu aha mpyi mu sà nyε u yaha u kàre ná wuu e mε, wuu sí mε, naha na ye nàɔ'á jwo na wuu cɔɔnɔji ká mpyi u nyε ná wuu e mε, na uru si wuu cumɔ lemε pi.»

⁶ Ka tufoonji Yakuba si jwo «Yii à kapii pyi mii na de! Naha na yii à yi jwo ɔge nàɔ'á na cɔɔnfoonji wabere na nyε yii á ye?» ⁷ Ka u pyiibii si u pyi «Nàɔ'á u à wuu yya-hayi fwɔɔɔ ná yibiyi i, wuu ná wuu pyenge shiinbii kyaá na, u à jwo «Yii tunji na nyε shi na la? Sɔnyεni wabere na nyε yii á la?» Ka wuu mú si u nɔw shwɔ: «ɔɔn.» Di wuu mpyi na sí n-jà n-cè, na u sí n-jwo, wuu a ma ná wuu cɔɔnɔji i ye?»

⁸ Ka Zhuda si jwo «Baba, pyàni yaha na cye e, u raa sà ná wuu e, wuu yaha wuu yíri, wuu a sà, wuu sà yalyíre cya bà katege si mpyi k'áha wuu puni bò naha mε. ⁹ Mii sí n-yyére ná pyàni nùɔ ɔkarigil'e. Kyaá ká u ta, maa na yíbe. Mii aha mpyi mii nyε a núr'a pa ná u e mu yyére mε, lire tɛni i, mii ɔkèεge wuu u sí n-pyi tɛrigii puni i mu yyahe taan. ¹⁰ Kàmpyi wuu mpyi a cwùunɔ mε, numε mpyi a wuu ta wuu à tooyi shuunni pyi mà kwɔ.»

¹¹ Ka pi tunji Yakuba si jwo «Nyε ná yii ɔkàriɔni sí naha pyi fànha, lire tɛni i, nde yii sí n-pyi. Yii wuu kini yacenyi yà le yii bɔrigil'e, yii a sà yii sà ɔkan Misira nàɔ'á: wyéere tà ná nùguntanga yaayi yà ná sere tà, ná cire yasere tà mu à jwo pisitasi ná amandi woore tà. ¹² Yii yii wyérenji fiigii shuunni lwɔ, lire e wyérenji pi à le yii bɔrigil'e ke, yii núru ná u e, pi sí n-jà n-ta pi à wurugo.

¹³ Nyε yii yii cɔɔnɔji lwɔ, yii i núru yii a sà Misira nàɔ'á yyére. ¹⁴ Kile Sinji Punifoo u yii nùnaare le nàɔ'á i, bà u si mpyi si yii sɔnyεni sanɔni ná Benzhamá yaha pi a ma mε. Nka kampyi mii à yaa mii u pɔɔn ná pyiibil'e, lire tɛni i sí n-pɔɔn pi e.»

¹⁵ Nyε Yusufu yyahafeebil'á uru bùnyenji lwɔ, wyérenji i pi mpyi a yaa pi à ɔkèεge ke, maa uru fiigii shuunni lwɔ. Ka pi ná Benzhamá si yíri mà kàre Yusufu yyére Misira e. ¹⁶ Tɛni i Yusufu à Benzhamá nya ná pi e ke, ka u u jwo u báarapyiibii nùɔfoon'á «Mpii shiinbii lɛɔe pyenge e, maa yatɔɔge kà bò a shwɔɔ, pi sí canɔalyige lyí ná mii yabilinji i niɔjaa.»

¹⁷ Ka nàɔ'á si lire pyi. Maa ɔkàre ná pi e Yusufu pyenge e. ¹⁸ Yusufu yyahafeebil'á pi nya pi à kàre ná pire e Yusufu pyenge e ke, ka pi i fyá, maa jwo «Wyérenji u à kwòro tɔnyiiige e wuu bɔrigil'e ke, mu sí n-ta lire kuru-go, pi à pa ná wuu e naha ɔke cyage e. sí wwɔ wuu na jɔcù mpyi pi bilii, si wuu dùfaanyi ta mú.»

¹⁹ Tire fyagare funŋke e, pi à file Yusufu báarapyiibii ñuñufoonji na, pyenge ñwɔge na, maa jwo ná u e. ²⁰ Pi a jwo: «Yàkenji yaha, wuu ñuñufoonji, wuu à tɛl'a pa sùma shwɔ naha. ²¹ Wuu sùmanji shwɔɲciyiini na, wuu à nùr'a nɔ wuu tashwɔnge e ke, wuu à bɔrigii múgo mà sùmanji lwɔɔre ta wani, uye ñwɔ na. Wuu ñye a wyérenji lefoonji cè wuu bɔrigil'e mɛ. Numɛ wuu à nùru ná uru wyérenji i wuye cye e mpa ŋkan. Wuu à pa ná wyérenji waber'e mpa sùmanji wà shwɔ.» ²³ Ka báarapyiibii ñuñufoonji si jwo pi á «Tapege ñye mɛ, yii àha lire tɛge yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii Kilenji, yii tunji u Kilenji, uru u à uru wyérenji yaha yii bɔrigil'e. Ná lire bà mɛ, sùmanji lwɔɔre yii à kan ke, ur'à nɔ mii na.» Nàn'á puru jwo a kwɔ ke, maa mpa ná Simiyɔn e mà pa ŋkan pi á.

²⁴ Maa pi lɛŋe Yusufu bage e, maa lwɔɔhɔ kan pi à pi tooyi jyé, maa yalyíre kan pi dùfaan'á. ²⁵ Pi à pa ná bùnyɛn'ji yaayi njemu i Yusufu mɛɛ na ke, ka pi i yire bégel'a yaha, na u sigili canvwuge na. Yi mpyi a jwo pi á na pi ná Yusufu sí n-pa lyí siŋcyan u pyenge e.

²⁶ Yusufu à pa tɛni ndemu i ke, ka pi i yire yaayi kan u á, maa niŋkure sín u taan, maa fwù kan u á sèl'e. ²⁷ Ka Yusufu si pi yíbe «Yii à cùuŋɔ la? Yii tunji kyaa yii à jwo na u à lye ke, u à cùuŋɔ la? U saha na ñye ñyii na la?» ²⁸ Ka pi i u pyi «Mu bilinaŋi u ñye wuu tunji ke, u ñye ñyii na, u à cùuŋɔ.» Ka pi i nùr'a niŋkure sín Yusufu taan, maa u shéere.

²⁹ Tɛni i Yusufu à u jiriŋwɔɔɔɔɔɔɔɔ Benzhamá ñya ke, maa jwo «Yii cɔɔɔɔɔ kyaa yii à jwo ke, uru u ñye ŋge la?» Ka pi i jwo «Uru wi.» Ka Yusufu si jwo Benzhamá á «Mii jyanji, Kile u jwɔ le ma á.» ³⁰ Ka Benzhamá ñyanji funntange si Yusufu ta fo mà mɛɛsuu tîrige u funŋ'i. Ka u u fyál'a jyé u baashɔnge e, maa mɛɛ sú.

³¹ Puru ñwɔɔhɔ na, u à u yyahe jyé, maa fworu u baashɔnge e. Mɛɛsuuni lage saha mpyi u na, ŋka u à jà a cù uye na. Maa jwo u báarapyiibil'á na pi a ma ná yalyíre e. ³² Ka pi i Yusufu ñjyinjji wwù uye kanni na, maa u siŋɛebii wunji wwù uye kanni na. Misira shiinbii pi mpyi ná pi e ke, maa pire wunji wwù uye kanni na, ñaha na ye Misira shiinbii mpyi na ñɛɛg'a lyí ná *Eburu shiinbil'e mɛ. Mà tàanna ná pi Kile kuni i, lire ñye a tîi mɛ. ³³ Ka pi i Yusufu siŋɛebii tîŋe u yyaha na, lyega lyega, mà lwɔ niŋjyenji na mà kàre nimbileni na. Ka pi kàkyanhala wuubii si wá na piye wíi. ³⁴ Yalyíre ti mpyi Yusufu taan ke, ka u u tire tà kan pi á. Maa pi sanmpii nàzhanji fiigii kanjkuro kan Benzhamá á. Ka pi i lyí maa bya, maa mùguro ná Yusufu i.

Yusufu à u yyahawuubii kàanmucya a wíi sahanjki.

44 Ñye puru ñwɔɔhɔ na, Yusufu à yi jwo u báarapyiibii ñuñufoon'á «Mpii shiinbii bɔrigii ñi ñi sùmanji na, pi fànhe sí n-jà ŋgemu na ke, uru kan pi á. Maa pi puni wyérenji taha taha sùmanji na pi bɔrigil'e. ² Maa nta a mii wyérefyiinjji fùñɔcwokwuuni le pi puni nimbileni boni i, u wyérenji ñuñ'i.» Ñye bà Yusufu à yi jwo mɛ, ka báarapyiibii ñuñufoonji si li pyi amuni.

³ Nyèg'á múgo ke, ka pi i kuni kan *Yakuba jyaabil'á. Ka pi i pi tugure taha pi dùfaanyi ñuñ'i mà kàre. ⁴ Pi à fworu kànhe e ke, mà pi ta pi sàha ŋkwɔ a laaga wwù

mɛ, ka Yusufu si u báarapyiibii ñuñufoonji yyere, maa yi jwo u á na u yír'a taha pi fye e wahawaha, na u aha nɔ pi na, u u yi jwo pi á «Ñaha na yii à kacenni fwooni tò ná kapiini i ye? ⁵ Ta yii ñye a mii ñuñufoonji fùñɔcwokwuuni lwɔ mɛ, ná nde e u maha cɛere pyi ke? Yii à kapii nimbwoo pyi amɛ de!»

⁶ Ñye báarapyiibii ñuñufoon'á pi kòr'a ta ke, maa yi jwo pi á amuni. ⁷ Ka pi i u pyi «Wuu ñuñufoonji, ñaha na mu na puru jwumpe shinjji yu ye? Kile u wuu shwɔ lire kani shinjji na. ⁸ Wyérenji wuu à ñya wuu bɔrigil'e ke, wuu ñye a yíri ná u e *Kana kîni i mà pa ŋkan mu á mà? Di wuu sí n-pyi si wyérefyin, lire ñye mɛ sɛen yu mu ñuñufoonji bage e ye? ⁹ Ñye nde fùñɔcwokwuuni ká ñye wuu shin maha shin ñuñ'i ke, yii urufoo bò, wuu sanmpii sí n-pyi yii bilii.» ¹⁰ Ka báarapyiibii ñuñufoonji si jwo «Ñye nje yii à jwo ke, mii à ñɛɛ, ŋka fùñɔcwokwuuni ká nta shinŋi ŋgemu ñuñ'i ke, urufoo u sí n-pyi mii biliwe, yaaga si n-pyi yii sanmpii na mɛ.»

¹¹ Ka pi puni si ntíl'a pi bɔrigii tîrige, maa cyi múgo. ¹² Ka báarapyiibii ñuñufoonji si wá na bɔrigii funŋyi wíi. Maa ku sii pi puni niŋjyenji na, mà pa ŋkwɔ nimbileni na. Ka fùñɔcwokwuuni si sà nta Benzhamá boni i. ¹³ L'à pyi amuni ke, ka li i tatɛenge fô pi na fo pi na pi vâantijny cwuun. Maa nùr'a pi tugure taha dùfaanyi na, maa nùru kànhe e.

Zhuda à Yusufu ñáare Benzhamá kyaa na

¹⁴ Ka *Zhuda ná u siŋɛebii si ŋkàre Yusufu pyenge e, mà sà u ta wani sahanjki, maa niŋkure sín u taan maa u shéere. ¹⁵ Ka u u jwo pi á «Ñaha kafiile yii à pyi amɛ ye? Yii ñye a cè na mii shinjji maha kanjwɔhɔni ñaa mà?»

¹⁶ Ka Zhuda si jwo «Wuu ñuñufoonji, ñaha wuu sí n-jwo bɛ? Jwumɔ sàha ñye wuu á mɛ, di wuu sí wuye shwɔ n-jwo nde kani na ye? Kile à wuu ñwɔɔhɔ múgo wuu kapyiŋkil'e. Numɛ, wuu mpyi wuu à pyi wuu ñuñufoonji bilii, wuu ná ŋge u boni i fùñɔcwokwuun'á ñya ke.»

¹⁷ Ka Yusufu si jwo: «Kile u na shwɔ nde kani shinjji mpyinjji na. Mii fùñɔcwokwuun'á ñya ŋgemu u bor'e ke, uru kanni, u sí n-pyi mii biliwe. Yii sanmpii pi ke, yaaga ñye mii ná yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii a si yii tunji yyé.»

¹⁸ Ka Zhuda si file Yusufu na, maa yi jwo u á: «Mii ñuñufoonji, maye sanŋa yaha, maa ma bilinaŋi yaha u jwo ná mu i. Ma hà lùuni yîrige na taan mɛ. Sèenji na, mu ná saanji Farɔn tayîrige ñye niŋkin fànhe e. ¹⁹ Mii ñuñufoonji, wuu paŋcyiini naha, mu u ná wuu yíbe na wuu tunji saha na ñye wani la? Na cɔɔɔfoonji wabere na ñye wuu á la? ²⁰ Ka wuu u mu pyi na wuu tunji na ñye wani, u à lye, na wuu cɔɔɔɔ wà na ñye wani mú, wuu tun'á uru si, mà u ta u à lye sèl'e mà kwɔ. Yyahafoo ná mpyi uru ŋge cɔɔɔɔ'á mú, ŋka ur'à kwɔ, pi shuunninjji mpyi jiriŋwɔɔɔɔɔɔɔɔ. Ñye cɔɔɔfoonji kanni u ñye wani numɛ, u kyal'à táan wuu tun'á sèl'e. ²¹ Mu à jwo na wuu a ma ná u e mu yyé, bà mu si mpyi si u ñya mɛ. ²² Ka wuu u mu pyi na pyànji si n-jà n-yíri u tunji taan mɛ. Lire ká mpyi, tufoonji sí n-kwù. ²³ Ka mu u jwo wuu á na, wuu cɔɔɔɔ ká mpyi u ñye a pa mɛ, na mu saha si wuu cumu leme ñwɔ mɛ.

²⁴ Tèni i wuu à nùr'a kàre wuu tunji yyére ke, ka wuu u mu jwumpe ninjwumpe taha u á. ²⁵ Canŋke wuu tunj'à jwo na wuu nùr'a pa sùmaŋi wà shwà ke, ²⁶ wuu à yi jwo u á, na wuu si n-jà n-pa ná wuu còŋŋi nŋe ná wuu e me, naha na ye *Misira nàŋ'à jwo na, wuu còŋŋi ká mpyi u nŋe ná wuu e me, uru si wuu cumu leme nŋw me. ²⁷ Mu bilinaŋi, wuu tunj'à jwo «Yii à cè na mii cwoŋi Araseli à pùnampyire shuunni si mii á, ²⁸ ninŋin à wil'a fò, mii na sòŋŋi sige yaage kà ku si nta k'à uru cù. ²⁹ Yii aha mpa nŋe lwó mú, yaaga ká u ta wani, yii sí mii ninjyekwòŋi yaha mii u kwù nàvunŋke e.»

³⁰ Nŋe nume wuu aha nùr'a kàre mu bilinaŋi, wuu tunji yyére, mà li ta pyàŋi u nŋe u karigii puni ke, uru nŋe ná wuu e me, ³¹ nàvunŋke sí u ninjyekwòŋi bò. Lire tèni i, wuu pi nŋe mu bilibii ke, wuu pi sí n-pyi lire jùŋke. ³² Mii jùŋufoonji, mii u à jwo na mii sí n-yyére ná pyàŋi jùŋŋ karigii puni i. Mii aha mpyi mii nŋe a nùru ná u e u tunji yyére me, lire tèni i, mii jçéegé wuu, u sí n-pyi tèrigii puni i u yyahe taan. ³³ Lire kurugo, mii jùŋufoonji, maye sanŋa yaha, maa na yaha si ŋkwòro naha pyàŋi cyaga, si mpyi mu biliwe, maa pyàŋi yaha u a si ná u yyahafeebil'e pyenge. ³⁴ Di mii sí n-kàre n-jwo na tunji yyére mà li ta pyàŋi nŋe ná mii i mà ye? Ei! Mii si n-jà n-kàre zà na tunji kyaaga wuŋi nŋa me!»

Yusufu à uye cyêe u sŋeebil'á

45 Nŋe *Zhuda à kwò puru jwumpe na ke, Yusufu nŋe a jà a cù uye na sùpyire shwàhòl'e me, ka u u sêe maa jwo sùpyire puni ti fwordo bage e. Tèni i Yusufu à uye cyêe u sŋeebil'á na ke, sùpyanji wabere mpyi ná pi e me. ² Yusufu à mee sú, fo *Misira shiinbii pi mpyi ntaani na ke, pir'à u meeni lógo, ka pure jwumpe si nò Faròŋ pyenge.

³ Ka Yusufu si yi jwo u sŋeebil'á «Mii u nŋe Yusufu! Mii tunji saha na nŋe shì na la?» ka pi i fyá fo pi nŋe a jà a u jwò shwà me. ⁴ Ka u u yi jwo pi á lùtaan na «Yii file na na.» Pi à file u na ke, ka u u jwo «Mii u nŋe yii sŋeŋji Yusufu, nŋe yii à pére cwohòmpil'á pi i ŋkèegé Misira e ke. ⁵ Yii wà nŋe a yaa u funŋke pen u u uye la wwù na yii à mii pére naha me. Kile u à mii tùugo naha yii yaha na, bà mii si mpyi si sùpyire tà shwà kwùŋi na me. ⁶ Katege yee shuunni cyi nŋe nŋyii kùni i. Nŋe faanji saha si n-jà n-pyi me, sùmaŋi mú si n-kwòŋ me, fo yee kanŋkuro ká ntòro sahanŋi ⁷ Kile u à mii tùugo yii yaha na naha, bà yii tùluge si mpyi si ŋkwòro nŋe na si nŋyaha me. ⁸ Yii bà pi à mii tun naha me, Kile yabilinji wi. U à mii tinje naha, maa mii pyi Faròŋ kacwòŋŋi ninŋyini, maa mii yaha u bage puni jùŋke na, maa mii pyi Misira kùni puni jùŋufembwòhe.

⁹ Nŋe yii a fyâa, yii a si mii tunji yyére, yii i sà yi jwo u á na u jyanji Yusufu à jwo na Kile à uru pyi Misira kùni puni jùŋufoonji. Na u a fyâa, u a ma naha uru yyére.

¹⁰ Na u sí n-pa n-tèen uru taan Gozheni i, u ná u pyiibii ná u nampyi, ná u yatòre ná u cyeyaayi puni. ¹¹ Na uru sí n-pa yalyíre kan u á, naha na ye katege sí n-pyi yee kanŋkuro funŋi sahanŋi. U aha mpa naha u ná u pyenge shiinbii ná u yatòre si n-fò yaag'e me. ¹² Yii yabilimpji nŋyii wà li na, mii kàntugo wuŋi Benzhamà ya-

bilinji nŋyii nŋe li na, na mii Yusufu u nŋe na yu ná yii e. ¹³ Péente ti nŋe mii i naha Misira kùni i ke, ná yii yabilimpji mu à ndemu nŋa ke, yii a si, yii sà li jwo mii tunj'à. Lire kàntugo, yii i nta, yii a ma ná na tunji i naha fwòfwò.»

¹⁴ Nŋe Yusufu à puru jwo ke, maa cyeyi mígine u còŋŋi Benzhamà yacige e maa mee sú, ka Benzhamà mú si u wuyi mígine Yusufu yacige e, maa mee sú. ¹⁵ Ka Yusufu meesuwuŋi si u cyeyi mígine u yyahawuubii puni ninŋin ninŋin yacyi'e. Ka pi i nta a jwo ná u e.

Faròŋ à Yakuba yyere na u pa ntèen Misira kùni i

¹⁶ Nŋe tèni i Yusufu sŋeebil'á mpanj'à nò Faròŋ ná u kùni yyaha yyére shiinbii na ke, ka lire si ntàan pi e. ¹⁷ Ka Faròŋ si Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Yi jwo ma sŋeebil'á na pi pi dùfaanyi tugo sùmaŋi na, pi nùru pi a si *Kana kùni i. ¹⁸ Na pi aha nò wani, pi pi tunji ná pi pyenge shiinbii puni lwó, pi a ma, pi pa ntèen naha na taan. Mii sí *Misira kùni tacenŋke kà kan pi á. Pi sí n-pa a kùni nŋyini ninŋenŋi lyí.» ¹⁹ Maa jwo Yusufu á sahanŋi «Yi jwo ma sŋeebil'á na mii à jwo pi shòŋyì wòtorobii pii lwó naha Misira e, pi i sà pi pyiibii ná pi cyeebil'á ná tunji lwó, pi a ma. ²⁰ Pi aha mpyi pi nŋe a jà a pa ná yaayi y'e me, lire kà pi funŋŋ pen me, naha na ye Misira kùni tacenyi puni ninŋenŋke ku sí n-kan pi á.»

²¹ Nŋe Faròŋ à ndemu jwo ke, ka *Yakuba jyaabii si lire pyi. Ka Yusufu si shòŋyì wòtorobii pii kan pi á, mà tàanna ná Faròŋ jwumpe e. Maa nŋyini wà kan pi á na pi a uru lyí kuni na. ²² Maa vànòŋyòŋ kan pi puni ninŋin ninŋin'á, maa wyèrefyini darashii ŋkwuu taanre ná vànòŋyòŋ kanŋkuro kan Benzhamà á. ²³ Maa dùfaancyaa ke tugo Misira nŋyini ninŋenŋi na, maa dùfaancyaa ke tugo sùmapyanji ná bwùuruŋi ná nŋyini shini wabere na, pi i sà yire puni kan uru tunj'à, bà pi si mpyi pi aha ma, pi uru pyi kuni nŋyini me. ²⁴ Lire nŋwòhò na, u à kuni kan u sŋeebil'á na pi a si. Maa jwo pi á «Yii àha ŋkwò ntùn kuni na mà de!»

²⁵ Ka pi i yîri Misira e, mà kàr'a sà nò Kana kùni i, pi tunji Yakuba yyére. ²⁶ Pi à nò ke, ka pi i yi jwo pi tunj'à «Yusufu na wá shì na! Uru yabilinji u à tèen Misira kùni jùŋŋ na.» Ka li i Yakuba pàa maa u yákilinji wurugo fo u à fyàha fyiii, naha na ye u nŋe a dá pi jwumpe na me. ²⁷ Nŋa jyafeebil'á pa a Yusufu jwumpe puni yu u á tèni ndemu i ke, shòŋyì wòtorobii Yusufu mpyi a yaha a pa u talwóge e, ka u u pire nŋa ke, ka u yákilinji si nta a tèen. ²⁸ Maa jwo «Mii jyanji Yusufu na nŋe shì na la? Mii saha nŋe na yaaga caa mà tòro lire na me. Mii kèegé zà na nŋyini tège u na mà jwo mii u kwù ke.»

Yakuba kàrenŋkanni Misira kùni i.

46 *Yakuba ninŋàrinji *Misira e, u à kàre ná u cyeyaayi puni i. U à sà nò Berisheba e ke, maa sàraya wwù u tunji Ishaka u Kilenji á. ² Ka Kile si uye cyêe u na kuru numpilage e, maa u yyere «Yakuba, Yakuba!» Ka u u jwo «Yo!» ³ Ka Kile si jwo «Mii u nŋe Kile, mu tunji u Kilenji. Ma hà raa fyáge si ŋkàre Misira e me, naha na ye mii sí mu tùluge nŋyaha wani kuru

cyage e. ⁴ Mii, Kile yabiliŋi u sí n-kàre ná mu i Misira e, mii yabiliŋi mú u sí n-pa mu yige wani si núru mpa naha. Yusufu yyére, mu sí n-kwû, uru mú u sí mu nyiigii tò.»

⁵ Nye Yakuba à yîri Bërisheba kànhe e. Farɔn mpyi a wòtorobii mpiimu yaha pi sà u lwó ke, ka u jyaabii si u lèŋe pire wòtorobil'e, ná pi cyeebii ná pi pyiibii. ⁶ Maa pi yatɔɔre mú lwó, ná yaayi puni pi mpyi a ta *Kana kini i ke. Ka Yakuba ná u pyenge shiinbii puni si ŋkàre Misira e ⁷ Lire pyiŋkanni na Yakuba à kàre Misira kini i ná u pyenge shiinbii puni i: u jyaabii, ná u pùcëribii, ná u nampyire.

Yakuba pyenge shiinbii meyi

⁸ Nye *Yakuba pyiibii ná u nampyire pi à kàre *Misira e ke, pire meyi yi nye ŋje. U jyanj niŋcyiŋi mege ku nye Uruben. ⁹ Uruben jyaabii pi mpyi, Kyanɔki, Palu, Kyezirɔn, ná Karimi. ¹⁰ Simiyɔn wuubii pi mpyi Yemuwoli, Yamini, Owadi, Yaken, Zokyari, Shawuli. *Kana shin u mpyi Shawuli nuŋi. ¹¹ *Levi wuubii pi mpyi Gerishɔn, Kehati, Merari. ¹² *Zhuda wuubii pi mpyi Eri, Ona, Shela, Pëzezi, ná Yeraki. Nka Eri ná Ona mpyi a kwû Kana kini i. Peresi u jyaabii pi mpyi Kyezirɔn ná Kyamuli. ¹³ Isakari wuubii pi mpyi Tola, Puva, Yobo ná Shimirɔn. ¹⁴ Zabalɔn wuubii pi mpyi Seredi, Elɔn, ná Yalëli. ¹⁵ Tire pùnampyire Leya à si Yakuba á, mà pi yaha Mesopotami kini i, ná u pworonj Dina. Leya pyiibii ná u nampyire na mpyi shiin beŋjaaga ná ke ná taanre. ¹⁶ Nye bilicwonj Laban mpyi a kan u pworonj Leya á ke, uru mege mpyi Zilipa, u à Gadi ná Asheri si Yakuba á. Gadi jyaabii pi mpyi Sifiyɔn, Kyagi, Shuni, Ezibɔn, Eri, Arɔdi, ná Areli. Asheri wuubii pi mpyi Yimina, Yishiva, Yishiwi, Beriya ná pi pùcërenj Serakyi. Beriya wuubii pi mpyi Kyëberi, ná Malikiyeli. Zilipa pyiibii ná nampyire mpyi shiin ke ná baani. ¹⁹ Yakuba cwonj Araseli u jyaabii mpyi Yusufu ná Benzhamá. ²⁰ Yusufu à jyaa shuunni ta Misira e, pire pi mpyi Manase ná Efirayimu. U cwonj Asanati, u à pire si u á. Asanati na mpyi Potifira pworonj wà. Potifera na mpyi Oni kànhe sàragawwunj wà. ²¹ Benzhamá jyaabii pi mpyi Bela, Bekeri, Ashibeli, Gera, Naamani, Èki, Dɔɔshi, Mupimi, Kwupimi ná Aridi. ²² Araseli pyiibii ná nampyire mpyi shiin ke ná sicyëere.

²³ Nye bilicwonj Laban mpyi a kan u pworonj Araseli á, na u mege mpyi Bila ke, u à Dan ná Nefitali si Yakuba á. Dan jyanj u mpyi Kwushima. Nefitali jyaabii pi mpyi Yazeli, ná Guni, Yezeri, ná Shilemu. Zilipa pyiibii ná u nampyire na mpyi shiin baashuunni. ²⁶ Sùpyire t'à kàre Misira e ná Yakuba e ke, u yabiliŋi jyaabii ná u nampyire, pi puni mpyi shiin beetaanre ná baani. U napworibii nye a tòro me.

²⁷ Nye jyaa shuunni mú à si Yusufu á Misira e, lire pyiŋkanni na, Yakuba ná u shiinbii pun'à bē shiin beetaanre ná ke na Misira e.

Yakuba ná u pyenge shiinbil'à nɔ Misira e

²⁸ Nye mà jwo *Yakuba u kuni lwó u a ŋkëege *Misira kini i ke, u à *Zhuda yaha a kàre uye yyaha na, Yusufu

yyére, u sà yi jwo u á na uru wá na ma Misira e, Gozheni kùluni i.

²⁹ Yusufu à yire lógo ke, ka u u shɔnge wòtoronj wà bégel'a kàr'a sà u tunj Yakuba nùŋɔ be? Gozheni i. U à nɔ u tunj na ke, maa u cyeyi míginε u tunj yacige e, maa mεε sù sèl'e. ³⁰ Ka Yakuba si jwo Yusufu á «Numε, mii méε ká ŋkwû, lire nye a waha mii na mε, naha na ye mii à mu nya a kwó, mà cè na mu saha na nye shi na.»

³¹ Ka Yusufu si yi jwo u sùŋεebii ná u pyenge shiinbii sanmpil'á «Mii sí sà yi jwo Farɔn á na mii sùŋεebii ná mii tunj shiinbii pi mpyi *Kana kini i ke, na pi à pa. ³² Mii sí yi jwo u á na mii shiinbii na nye yatombyii, si yi jwo u á na yii à pa ná yii sikyaabii, ná yii mpàabii, ná yii niyi, ná yii cyeyaayi puni i. ³³ Farɔn ká yii yyere, maa yii yíbe «Naha báara fiiwe yii na mpyi ye?» ³⁴ yii yi jwo u á «Mu bilibii na yatɔɔre byíi mà lwó pi nàŋkocyëere e fo numε, wuu ná wuu tiibii pun'à lire pyi.» Lire ká mpyi, u sí yii yaha yii pi tēen Gozheni kùluni i, naha na ye mà tàanna ná pi Kile kuni i, Misira shiinbii nye a yaa pi a wwuú karii na ná yatombyii bil'e mε.»

Yusufu à u pyenge shiinbii cyêe Farɔn na

47 Nye Yusufu à kàre ná u sùŋεebii pìi kaŋkure e, maa sà yi jwo Farɔn á «Mii tunj ná mii sùŋεebil'à yîri *Kana kini i mà pa, ná pi mpàabii, ná sikyaabii, ná niyi, ná pi cyeyaayi puni i. Pi nye Gozheni kùluni i.» U à puru jwo a kwó ke, maa pire sùŋεebii kaŋkuruŋi cyêe u na. ³ Ka Farɔn si pi yíbe «Báaraŋi ŋgire yii na mpyi ye?» Ka pi i u pyi: «Wuu nùŋufooŋi, wuu na nye yatombyii, wuu tiibii fiige. ⁴ Wuu à pa nàmpantēenre na mu kini i. Wuu wuuni i, yalyíre sàha nye wuu yatɔɔr'á mε. Kateg'à pēe Kana kini i. Wuu yaha wuu u ntēen Gozheni kùluni i.»

⁵ Ka Farɔn si jwo Yusufu á «Nye ná mu tunj ná mu sùŋεebii s'à pa mu yyére, ⁶ *Misira kini li nde mu taan, ma tunj ná ma sùŋεebii yaha kini tacenŋyi puni niŋcenŋke e, Gozheni kùluni i. Mu aha pìi ta ma cìnmpyibiil'e mpiimu pi à yatombyii cè sèl'e ke, maa pire yaha pi a mii yabiliŋi yatɔɔre nàha.»

⁷ Ka Yusufu si mpa ná u tunj *Yakuba e mà pa ŋcyêe Farɔn na. Ka Yakuba si jwó le Farɔn á. ⁸ Farɔn à Yakuba nya u à lye ke, ka u u u yyeegii dánj yíbe. ⁹ Ka Yakuba si u pyi: «Mii yyee ŋkuu ná beŋjaaga ná ke u nye niŋjyee, cyire mii à pyi nani na. Mii nye a lye sèl'e mε, mii tiŋj mú s'à waha, mii si n-jà shi nintɔɔnwɔ ta, na tiibii fiige mε.» ¹⁰ U à puru jwo ke, maa jwó le Farɔn á sahaŋki, maa nta a kàre.

¹¹ Ka Yusufu si cyage kà kan u tunj ná u sùŋεebil'à bà Farɔn mpyi a yi jwo mε, u à kini tacenŋke kà kan pi á, Gozheni kùluni i. ¹² Maa ŋjyi kan pi á mà tàanna ná sùpyire dánj i.

Kateg'à nàara Misira e sahaŋki

¹³ Nye ŋjyi yaaga sàha mpyi na ntaa *Misira kini puni i mε, katege mpyi a nàara sèl'e. Ka Misira ná *Kana kùrigii sùpyire fànhe si ŋkwó fo mà cwɔɔg katege cye e.

¹⁴ Ka Yusufu si sùmaŋj pére pi á, maa cyire kirigii

wyérenji puni shwà mà yaha nàfuunji tamârage e Farôn mɛɛ na.

¹⁵ Misira kîni ná Kana kîni wyérenj'à pa ñkwò tèni ndemu i ke, ka Misira shiinbii si mpa Yusufu yyére maa yi jwo u á «Yalyîre kan wuu á, ma hà wuu yaha katege ku bò mɛ. Wyéere saha nyɛ a sii wuu á mɛ.» ¹⁶ Ka Yusufu si yi jwo pi á «Wyéere ká mpyi u nyɛ yii á mɛ, yii pa yii yatwore fáa sùmanji na.» ¹⁷ Ka pi i wá na ma ná pi yatwore e yyeeni puni i Yusufu yyére. Ka u u wá na pi shɔnyí ná mpàabii ná sikyaabii ná ñliyi ná dùfaanyi fáre sùmanji na.

¹⁸ Lire yyeen'à pa ñkwò ke, ka pi i mpa Yusufu yyére sahanji, maa yi jwo u á «Wuu ñunjufoonji, wuu wyérenj'à kwò, wuu à pa ná wuu yatwore puni i mu yyére. Wuu si li ñwɔhɔ mu na mɛ, yaaga sàha nyɛ wuu pi kan mu á ná wuu yabilimpîi ná wuu taare bà mɛ. ¹⁹ Ma hà ñɛɛ wuu yaha wuu kwû ma taan mɛ, wuu taare kà ñkwôro sùpyiibaa mɛ. Wuu ná wuu taare shwà, yalyîre kan wuu á. Wuu ná wuu taare sí n-pyi Farôn yahare e. Wuu la nyɛ si ñkwû si wuu taare yaha sùpyiibaa mɛ, sùma kan wuu á, wuu nûgo. ²⁰ Ka Yusufu si Misira taare puni shwà Farôn mege na, ñaha na ye, kateg'à ta Misira shiinbil'e ke, ka pi i pi taare puni pére Farôn á.

Lire pyinƙanni na taare pun'à pa mpyi Farôn woro.

²¹ Ka Misira kîni sùpyire puni si mpa mpyi Farôn bilii, mà lwó kîni ñunƙe kà na, ma sà fworo ku sanƙe na.

²² Taare t'à kwôro shwombaa ke, tir'à pyi sáragawwuubii woore. Farôn mpyi a *saliyanji wà tiŋɛ sáragawwuubii kurugo, nte u mpyi na ñkaan pi á ke, tire mpyi a jà na pi ñwɔ caa. Lire l'à pi ta pi nyɛ a pi taare pére mɛ.

²³ Ka Yusufu si yi jwo sùpyir'á «Nyɛ numɛ, mii à yii ná yii taare shwà a kan Farôn á nijjaa. Mii sí sùmashinji kan yii á yii nûgo. ²⁴ Nka sùmakwɔngii ká nɔ, yii sí sùmanji táa tataayi kanƙuro, si taaga niŋkin kan Farôn á. U sanji sí n-pyi shinji, ná yii pyenge shiinbii ñwɔlyinji.

²⁵ Ka pi i Yusufu pyi «Wuu ñunjufoonji, mu à wuu shwà katege na. Nyɛ ná mu s'à lire kacenni nimbwoni pyi wuu á, wuu sí n-pyi Farôn bilii.» ²⁶ Ka Yusufu si to le Misira kîni i: «Nùngwɔhɔ maha nùngwɔhɔ, yii sí yii sùmanji nintanji táa tataayi kanƙuro si taaga niŋkin kan Farôn á.» Uru tonji nyɛ wani fo nijjaa. Sáragawwuubii u taare kanni t'à kwôro ti nyɛ a pyi Farôn wooro mɛ.

²⁷ Nyɛ lire pyinƙanni na, *Izirayeli shiinbil'à tènɛn Gozheni kùluni i, Misira kîni i. Ka pi cyeyaayi ná pi pyiibii si mpa nyaha.

²⁸ Lire kàntugo, *Yakuba à yyeɛ ke ná baashuunni pyi Misira kîni i. U shinji yyeegii pun'à bê yyeɛ ñkuu ná beeshuunni ná baashuunni na. ²⁹ U tèekwûun'à nɔ ke, ka u u u jyanji Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Kampyi mii kyal'à táan mu á, ma tàange ná ma ñwɔmefente cyêe na na. Mii aha ñkwû ma hà na tò Misira e mɛ, mii la nyɛ maa ma cyege le na cyiini ñwɔh'i, maa ñkáa, na mu si ñɛɛ mii tò Misira e mɛ. ³⁰ Mii aha ñkwû, maa na buwuŋi lwó a yige Misira kîni i, mà sà ntò na tulyeyi tatonƙe e.» Ka Yusufu si jwo ur'à yi lógo, na uru sí li pyi, bà u à yi jwo mɛ. ³¹ Ka Yakuba si jwo «Lire tèni i, mu sí n-kâa mii á.» Ka Yusufu si ñkáa. Lire kàntugo, ka

Yakuba si niŋkure sín u yasínninƙe ñunƙe yyére, maa Kile pèe.

Yakuba à jwó le Yusufu jyaabil'á

48 Lire kàntugo, ka pi i mpa yi jwo Yusufu á, na u tunji *Yakuba nyɛ a cùunƙe mɛ. Ka Yusufu ná u jyaabii shuunniŋi, Manase ná Efirayimu, si ñkàre Yakuba taan. ² Tèni i y'à jwo Yakuba á na u jyanji Yusufu wá na ma u yyére ke, ka u u ñkárama a yír'a tènɛn u yasínninƙe na.

³ Yusufu à pa ke, ka u u yi jwo u á «Kile Sinji Punifol'à uye cyêe mii na Luzi kànhe e, *Kana kîni i, maa jwó le mii á. ⁴ Maa jwo mii á «Mii sí pyii niŋyahamii kan mu á, si mu shiinbii nyaha, si pi pyi sùpyishi niŋyahawa, si nde kîni kan mu tùlug'á, li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni i.» ⁵ Maa núr'a yi jwo Yusufu á «Pùnampyire shuunniŋi mu à ta naha *Misira kîni i, mà mii ta mii sàha mpa mu yyére naha mɛ, Efirayimu ná Manase, pire sí n-pyi mii pyii, bà Uruben ná Simiyɔn nyɛ mɛ. ⁶ Nka pyiibii mu sí n-ta pire kàntugo ke, pire sí n-pyi mu yabilinji wuu. Pi sí pi nàntan kɔɔge ta Efirayimu ná Manase cye kurugo. ⁷ Mii na lire pyi Araseli kurugo, ñaha na ye mii niŋjiriŋi Mesopotami kîni i, mu nurji Araseli à kwû mii á Kana kîni i, Efirata kànhe taan. Ka mii i u tò kuru cyage e Efirata kànhe kuni na.» (Efirata kànhe pi maha mpyi Betilehemu numɛ.)

⁸ Yakuba à Yusufu pyiibii nya ke, ka u u jwo «Mpii pi nyɛ mpii ye?» ⁹ Ka Yusufu si jwo «Kile à pùnampyire shuunniŋi ntemu kan mii á naha Misira e ke, tire ti.» Ka Yakuba si jwo «Maye sanja yaha, maa pi file na na, bà mii si mpyi si jwó le pi á mɛ.»

¹⁰ Nyɛ lyage mpyi a Yakuba nyinnyaani cyéɛɛɛ. U sàha mpyi na ñaa na ñcúu mɛ. Ka Yusufu si u pyiibii file u na, ka u u pi lwó a taha u tooyi na, maa pi pur'a cù. ¹¹ Maa jwo Yusufu á «Mii mpyi a tènɛn ná l'e na mii saha sí mu nya mɛ. Nka li le, Kile à li yaa mii à mu pyiibii yabilimpîi nya.» ¹² Ka Yusufu si u pyiibii láha u tunji tooyi na, maa niŋkure sín niŋke na u taan maa yyahe cyígile.

¹³ Lire kàntugo, maa u jyanji Efirayimu yaha u kàniŋɛ cyage na, maa Manase yaha u kàmɛnɛ woge na. Maa file ná pi e u tunji na, maa Efirayimu yyérenje tufoonji kàmɛni na, maa Manase yyérenje u kàniŋke na. ¹⁴ Nka u tunji Yakuba à u cyeyi para a taha, maa u kàniŋɛ cyege taha Efirayimu ñunƙe na, mà li ta uru u nyɛ cɔɔnfoonji, maa u kàmɛni taha yyahafoonji Manase woge na. ¹⁵ Maa jwó le Yusufu á maa jwo

«Mii tulyage *Ibirayima ná mii tunji Ishaka, pir'à Kilenji ñgemu pèe ke, uru u jwó le mpii pyiibil'á.

Uru Kilenji nyɛ ná mii i, mà lwó mii canzege na, mà pa bwòn numɛ na.

¹⁶ Kile Mɛlekenji u à mii shwà kawagii puni na ke, Uru u jwó le mpii pyiibil'á.

Mpii pyiibii pi mii mege pyi ku kwôro shi,

Mii tulyage Ibirayima ná mii tunji Ishaka mege kà mpîni mɛ.

Pi tùluge ku nyaha niŋke na.»

¹⁷ Nyɛ Yusufu à li nya na u tunj'à u kàniŋɛ cyege taha cɔɔnfoonji Efirayimu ñunƙe na ke, ka li i mpen u e, ka u

u tufoonji kàniŋe cyege láha Efirayimu ñùŋke na mà taha Manase woge na. ¹⁸ Maa jwo «Baba, mu à wurugo, nge u ñye jyafoonji niŋcyiŋi ke, uru u ñùŋke na mu mpyi a yaa mu u ma kàniŋe cyege taha.» ¹⁹ Njka tufoonji ñye a ñee me, maa jwo «Mii jyaŋi, mii à yi cè fo mà ñwɔ. Manase u tùluge mú sí ñyaha n-pyi shiŋi wà. U sí n-pyi shinbwo, ŋka u kàntugo wuŋi sí n-pêe u na. U cɔɔŋi tùluge sí ñyaha n-pyi shi niŋyahawa.» ²⁰ Ka Yakuba si jwó le pi á kuru canŋke, maa jwo «*Izirayeli shiinbii sí raa jwónji leni ná yii mege e. Pi sí n-pa a ŋko «Kile u jwó le yii á, bà u à u le Efirayimu ná Manase á me.» Lire pŋiŋkanni na, Yakuba à Efirayimu yaha Manase yyaha na.

²¹ Lire ñwɔhɔ na, ka u u yi jwo Yusufu á «Mii à na tashàge byanhara, ŋka Kile sí n-pyi ná yii e. U sí yii pyi yii núru yii tulyeyi kini i, Kana kini i. ²² Mà bàra lire na, mii sí mu kɔɔge ñyaha n-tòro mu sŋɛɛbii sanmpii woge taan. Mii sí Sikemu kùluni kan mu á. Mii à kuru shwɔ Amɔri shiinbii na, ná na kàshikwɔŋŋwɔɔni ná sintaage e.

Yakuba à nùmpañña jwumpe jwo mà yyaha tii ná u pyiibil'e

49 Lire kàntugo, ka *Yakuba si u jyaabii yyere maa jwo: «Yii a ma, yii i mpa bínni na taan, karigii nimpañkii cyi sí nɔ yii na ke, mii sí cyire jwo yii á.

² Yakuba jyaabii, yii a ma yii i mpa bínni, yii lógo yii tunji *Izirayeli † ñwɔ na.

³ Uruben, mu u ñye mii jyaŋi niŋcyiŋi, Mu u ñye mii nànte yaage, mii à mu si mà mii ta nàŋjiwe.

Pèente mu à ta ke, tir'a fànha tò mu sŋɛɛbii sanmpii woore na.

Fànhe ku ñye mu i ke, kur'à ñyaha mu sŋɛɛbii sanmpii woge na.

⁴ Njka mu na ñye mu à jwo lwɔhɔ ŋkemu k'à dùgo ñi a fworu na fwu ke, mu tɛɛnm'à pɛn.

Mu à dùgo ma tunji yasínniŋke ñun'j, maa wwò ná ma tunji cwonji w'e.

Lire kurugo, mu saha si yyaha yyerenji ta me

⁵ Simiyɔn ná *Levi kapyiŋkii ñye niŋkin, pi maha pi kàshikwɔŋŋwɔɔgii lwúu marii kakyaaare pyi.

⁶ Mii ñye a sii ná pi e pi ŋgwòŋi i me

Pi kapyiŋkii mú sí ñye a táan mii á me

Naha kurugo ye mà pi lùyiriwuubii yaha, pi à sùpyire tà bò, pi pege kurugo.

Mà pi yaha bàhage na, pi à nùpyahii cyi sirakapanya *kwòn.

⁷ Mii à pi láŋa pi lùyirini kurugo, ñaha na ye lùyirini l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na.

Mii à pi láŋa pi lùyirintoroni kurugo, ñaha na ye lùyirintoroni l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na

Mii sí pi tùluyi pyi yi láha yiye na Izirayeli kini i,

Yi sí n-tɛɛn n-tɛɛn yiye Yakuba kini †† puni yyaha kuru-go.

† Yakuba mege kà ku ñye Izirayeli †† Yakuba kini ná Izirayeli kini ñye niŋkin

⁸ *Zhuda, mu sŋɛɛbii sí raa mu père, mu sí ma cyege taha ma zàmpɛɛnbii kaŋekwuunni na, mu sŋɛɛbii sí raa niŋkure sínni mu á.

⁹ Mii jyaŋi, Zhuda, mu na ñye mu à jwo cànrage ku maha sà ñaare maa sige yaare tà cù a kyà, maa nùr'a pa sínni, maa tooyi sànhana. Mà ku yaha tasínage e, jofoo u sí ñee n-jwo na uru sí ku kòɔ n-yírige ye?

¹⁰ *Saanre kàbiini si n-fworu Zhuda pyenge e me, ñùŋufente kàbiini sí n-kwôro u tùluge cye e, *supyishiŋi sanŋi sí raa làampunji kaan u á, si ŋkúu u á.

¹¹ Zhuda, mu *ɛɛɛɛn cikɔɔge sí ñwɔ sèe sèl'e, fo si mpyi mu méé ká dùfaanŋke pwo k'e, lire si yaaga kèege me.

Mu sí raa ma vàanntinŋke jyí ɛɛɛɛnŋi lwɔh'e s'a ma vàanntinmbwɔhe jyí ɛɛɛɛnŋi sinmpe e.

¹² Mu ñyiigii sí raa ñi ɛɛɛɛnŋi lwɔhe cye kurugo, nùjirimpe sí mu ŋkyanhagii pyi cyi ffinŋe.

¹³ Zabalɔn tatɛɛnge sí n-pyi suumpe lwɔhe ñwɔge na, batoo nimbwoo sí raa yyereli kuru cyage e, mu kini sí n-kàre sà nɔ fo Sidɔn kànha na.

¹⁴ Isakari fàn'h'à ñyaha dùfaanŋa fiige, u tatɛɛng'à be yatɔɔre tabyige na,

¹⁵ u à tatɛɛnge ñya k'à ñwɔ, kini mú s'à táan ke,

ka u u wá na báaraŋi niŋgaŋi pyi mu à jwo biliwe.

¹⁶ Dan sí u kini shiinbii shwɔ u zàmpɛɛnbii na, Izirayeli tùluyi sanŋi fiige.

¹⁷ U na ñye mu à jwo wwò ŋgemu u à sínni kuni i ke, mu à jwo màcwon kujɔwɔre e,

u maha shɔnyɔ nɔni tooyi na, shɔndugubil'a si wá na ñcwo.

¹⁸ Kafoonji Kile, mii à tɛɛn ná l'e na mu sí mii shwɔ.

¹⁹ Gadi wi ke, kakuumpyiibii pii sí n-pa n-cwo u na, si u tun.

Njka u sí pi kòɔ n-caala.

²⁰ Asheri wi ke, yafaayi sí raa ñwɔge u kini i. Saanbii ñjyŋi niŋcɛnŋi sí raa ntaa l'e.

²¹ Nɛfitali na ñye mu à jwo cèŋe, ŋkemu ku ñye kuy'á ke, ku maha cèmpyire nisínante sini.

²² Yusufu fàn'h'à ñyaha mu à jwo sige dùfaanŋa ku ñye lwɔhɔ ñwɔ na;

mu à jwo sige dùfaanmbile kafaawaga ñun'j.

²³ Sintaayifeebil'à taha u fye e, maa u ñwɔ ná tàanbil'e, maa u kànha sèl'e.

²⁴ Njka u sintaag'à kwôro u cye e, Yakuba u Kilenji Siŋifol'à fànha kan u cyey'á.

Uru Kilenji u ñye Izirayeli kàanmucyafoonji, uru mú u ñye Izirayeli taŋwɔhɔge.

²⁵ Mu tunji u Kilenji u sí mu tɛge, Kile Siŋi Punifoo u sí jwó le mu á,

si niŋyŋiŋi zànhe kan mu á, si jwó le mu á,

si ñiŋke lùbilibii kan mu á, si mu pyiibii pyi pi ñyaha;

si mu yatɔɔre pyi ti púgo.

²⁶ Jwóobii Kile à le mu tun'á ke, pir'à fánha tò ñanyi ninjyeyi yacenyi na, Kile u jwó le Yusufu á amuni, Kile u jwó le u á, uru ngemu u nye u cinmpyibii ñun'á na ke. ²⁷ Benzama na nye mu à jwo sige pwun katege wu. Nyège na, u maha sige yaare tà cù a kyà, yàkonke u maha tà táa táa u pyiibii na.» ²⁸ Nye Izirayeli túluyi ke ná shuunni'á fwooro mpíi shi-in ke ná shuunni'á i. Pi tunji Yakuba jwumpe nizanmpe pu mpyi mpe mà yyaha tíi ná pi puni ninjkin ninjkinji i, wà ná wà wum'á nye a pyi ninjkin me.

Yakuba kwùñi kani

²⁹ Nye lire kàntugo, ka *Yakuba si yi jwo a waha u jyaabil'á na: «Mii aha bú ñkwù, yii i sà na tò na tulleyi tatonke e, ñangyige ku nye Kyiti shinji Efirón kerege e ke, wani yii sí n-sà mii tò na tulleyi taan. ³⁰ Kuru ñangyige na nye Makipela kerege e, Mamire cyage e, *Kana kini i. *Ibirayima u à kuru cyage shwá Kyiti túluge shinji Efirón á, mà pyi u kwùu tatòñ. ³¹ Wani Ibirayima ná u cwoñi Sara, ná Ishaka ná u cwoñi Erebeke à tò, wani mii à na cwoñi Leya tò mú. ³² Kuru kerege ná ñangyige ku nye k'e ke, yire pun'á shwá Kyiti shiibil'á.»

³³ Nye Yakuba à puru jwumpe jwo a kwò u jyaabil'á ke, maa tooyi ñurugo yasínniñke na, maa sínni, ka u múnaani si fwooro u e.

50 Tèni i Yusufu à cè na u tun'á kwù ke, ka u u u yyahe búru u woge na, maa mee sú.

² U à kwò mee suni na ke, maa u wyempiiibii pyi pi à u tunji buwunji yal'a yaa ná ñuguntangayaayi i mà yaha. ³ Ka pi i ñkwòro u ñjaani na fo mà sà nta canmpyaa beeshuunni, ñaha na ye *Misira kini làda u mpyi ure. Ka Misira shiinbii si yameeni sú fo canmpyaa beetaanre ná ke. ⁴ Cyire canmpyaaagil'á fún'á ke, ka Yusufu si yi jwo Farón fyèñwòhshiinbil'á «Kampyi sèe wi, mii kyal'á táan yii á, yii na pwòh'á yii sà yi jwo Farón á, ⁵ na mà mii tunji yaha u sàha ñkwù me, u à yi jwo mii á na uru ká ñkwù, mii i sà uru tò u fanñke nintùgoge e *Kana kini i, mii s'á kâa u á na mii sí li pyi. Lire kurugo, mii la nye si sà na tunji tò si láha núru mpa.» ⁶ Nye puru jwump'á ñ Farón na ke, ka u u yi jwo Yusufu á «Sà ma tunji tò Kana kini i, maa núru, ñaha na ye mu à kâa mà kwò u á na mu sí lire pyi.» ⁷ Yusufu ññkàriñi ná u tunji buwunji i, Farón kini ññufeebii pun'á sà u túugo, Farón ññkolyeebii ná Misira kini ññkolyeebii sanmpii puni, ⁸ ná Yusufu pyenge shiinbii puni, ná u sijnèebii, ná u tunji pyenge shiinbii puni. Pyiibii ná yatwore kanni t'á kwòro Gozheni kùluni i, Misira kini i. ⁹ Shònyi wòtorobii ná shòndugubii mú na mpyi ná pi e. Sùpyinyahara ti mpyi tiye fye e na ñkèege.

¹⁰ Tafafyinge ku nye Zhuruden banji kàntugo, ná ku mege nye Atadi ke, pi à ñ wani maa yameeni sú, maa kwuuyi wà sèl'e. Canmpyaa baashuunni pi à pyi kuru

kwùge na wani. ¹¹ Kana shiinbii pi nye lire kini i ke, pir'à kuru kwùge pyin'kanni nya Atadi tafafyinge e ke, maa jwo «Ñke à pyi kwùb'wòh'á Misira shiinbil'á de!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le na *Abeli Misirayimu, kuru cyage na nye Zhuruden banji kàntugo †

¹² Lire pyin'kanni na, *Yakuba mpyi a njemu jwo u pyiibil'á u kwùge kyaa na ke, lire pi à pyi. ¹³ Pi à kàre ná u buwunji i Kana kini i. Ñangyige ku nye Makipela kerege e ke, mà sà ntò wani. *Ibirayima u mpyi a kuru cyage shwá Kyiti túluge shinji Efirón á, mà yaha kwuutaton'á, kuru cyage laage nye a t'wón Mamire woge na me. ¹⁴ Yusufu à u tunji tò a kwò ke, ka u u núr'a kàre Misira kini i. U sijnèebii ná shin maha shin u mpyi a kàre ná u e tufooni tatonke e ke, ka pire puni si núr'a pa Misira e.

Yusufu yyahafeebil'á yàfa cya u á

¹⁵ Nye Yusufu sijnèebil'á li nya na pire tun'á kwù ke, ka pi i jwo: «Yusufu ká yíri wuu kurugo nume de! Wuu à kapiini ndemu pyi u na ke, u aha jwo u sí lire fwooni tò wuu na de!» ¹⁶ Ka pi i wà yaha a kàr'a sà yi jwo Yusufu á «Mà jwo mu tunji u kwù ke, u mpyi a jwo na ¹⁷ wuu sà jwo ná mu i, wuu u mu ñáare, maa náani maa yàfa ma sijnèebii na, ñaha na ye pi à kapii pyi mu na.» Ka pi i jwo Yusufu á «Wuu na nye mu tunji Kilenji bilii, náani (maa yàfa*) maa ma sijnèebii kapiini yàfa pi na.» Yusufu à puru jwumpe lógo ke, ka u u mee sú.

¹⁸ Ka u yyahawuubii si ñkàr'a sà ññkure sín u taan, maa jwo «Mu bilibii pi mpíi.» ¹⁹ Ka u u pi pyi «Yii àha vyá me, mii u nye Kile la? ²⁰ Yii pi ke, yii la mpyi si kapii pyi mii na, ñka Kile à li kèen'á pyi kacenne, maa li kàntugo pyi nde ññjaa, bà sùpyire ññyahara si mpyi si shwá me. ²¹ Lire e ke, yii àha raa fyáge me, mii sí yii ná yii pyiibii puni le na kaloge ñwòh'i.» Maa jwo ná pi e tìpoom'i, mà pi zòmpii tñe.

Yusufu kwùñi

²² Lire kàntugo, Yusufu ná u cinmpyibil'á kwòro *Misira e. Yusufu shinji t'egen'á pyi yyee ñkuu ná ke. ²³ U à u jyanji Efirayimu pyiibii ná u ñampyire nya. Nye Manase ñampyir'á si ke, ka Yusufu si pire pyi u pyii. Manase ñampyire na mpyi Makiri pyii.

²⁴ Canñka Yusufu à jwo u sijnèebil'á «Li sì m'á me, mii sí n-kwù, ñka yii i dá li na na Kile sí yii le u kaloge ñwòh'i, si yii yige nde kini i. Kini ñwòmèeni u à lwó wuu tulleyi *Ibirayima ná Ishaka ná *Yakuba á ke, u sí n-kàre ná yii e wani.» ²⁵ Lire kàntugo, Yusufu à u sijnèebii pyi «Yii kâa na nyii na, na Kile ká bú yii yige Misira e, yii ññkàribii, yii sí n-kàre ná mii kaciyi i.»

²⁶ Nye Yusufu à pa ñkwù mà u shinji yaha yyee ñkuu ná ke ke, ka pi i u buwunji bégele ná latikol'e mà le keshu funñ'i mà tò Misira kini i.

† Abeli Misirayimu, ñwòh'á ku nye Misira shiinbii yameeni tasúge.

Elimileki ná u pyenge shiinbil'a kēenŋe Mwabi k̄ini i

1 Tèni i *Izirayeli fànhe mpyi yukyaabil'a ke, katib-wɔhɔ mpyi k̄ini i. Lire kurugo, n̄n̄ji wà ná u cwo ná u jyaabii shuunniŋ'a fworò Betilehemu i, kuru n̄ye *Zhuda k̄ini kànhe kà, sà tēenle pyi Mwabi k̄ini i. ² N̄n̄ji mege na mpyi Elimileki, ceenji woge sí i mpyi Nahami, pyiibii wuyi sí i mpyi Makulɔn ná Kiliyɔn. Efirata t̄luge wuubii pii pi, mà ȳiri Betilehemu kànhe e, Zhuda k̄ini i. Lire tēenni funŋke e Mwabi i, ³ ka Elimileki si ŋkw̄u, maa Nahami ná u jyaabii yaha. ⁴ Ka pire si Mwabi k̄ini cyeebii pii l̄enŋe, wà mege na mpyi Oripa, sanŋi woge sí n̄ye Uruti. Yyee ke fiige pi a pyi, ⁵ ka Makulɔn ná Kiliyɔn si ŋkw̄u mú. Ka Nahami si ŋkw̄oro n̄n̄ ná pyii baa.

Uruti a taha Nahami n̄wɔh'i na ŋkēege Betilehemu i.

⁶ Ka Nahami si lógo na Kafoonji Kile na wá u k̄ini shiinbii t̄ege ná yalyire e. Lire e, ka u u wá na bégele si ȳiri Mwabi k̄ini i, s'a wá u k̄ini i ná u napworibii mú shuunni i. ⁷ Ka u u ȳiri u tateenge e, u ná u napworibii mú shuunni i, mà kuni lw̄ a n̄uru na ŋkēege *Zhuda k̄ini i. ⁸ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Yii n̄uru, yii a s̄i yii n̄eebii yyé. Tēgenkanni na yii a mii ná niŋkw̄ubii t̄ege ke, Kile u yii t̄ege amuni. ⁹ Kile u yyenŋke kan yii mú niŋkin niŋkin a, yii n̄ambayi i.» Maa t̄ange fw̄u kan pi a, ka pi mú shuunni si mee le na súu. ¹⁰ Ka pi i u pyi: «Ōnhɔ, wuu sí raa ŋkēege ná mu i mu shiinbii yyé.»

¹¹ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Mii napworibii, yii n̄uru, yii a s̄i. Naha kurugo yii sí n-tēen mii yyé ye? Mii yyeeŋil'a n̄o cyage ŋkemu i ke, mii saha si n-jà pyii si, mpiimu pi sí n-jà n-pyi yii n̄ambaa me. ¹² Yii na yaha naha, yii n̄uru yii a s̄i yii shiin pyenge, naha na ye mii a lye a kw̄, mii saha si n-jà n̄ambaga jyé me. Mii méé n'a mpyi na sí n̄o ta niŋjaa, si p̄nampyire ta u a, ¹³ yii si n-jà pire sige fo pi aha lye me. Yii si n-jà n̄ambaabii sanmpii cyé me. Kafoonji Kile a yyefuge yaha mii na, yii s'aha ntaha mii fye e, yii sí n-ta kuru yyefuge e, lire laage sí i n̄ye mii na me.» ¹⁴ Ka pi mú shuunni si myahii le na súu sahanŋi, ka Oripa si t̄ange fw̄u kan, maa k̄antugo wà pi nacwon'a, ka Uruti si n̄cyé, maa yyé u taan.

¹⁵ Ka Nahami si yi jwo u a: «Mu nyii wà ma na yya-hafoonji cwonji na, u a n̄uru na ŋkēege u shiinbii ná u yasunŋy'a. Ma mú u n̄uru u fiige mà s̄i ma shiinbii pyenge.» ¹⁶ Ka Uruti si yi jwo:

«Ma hà na k̄arama si n̄j̄iri ma taan, s'a ŋkēege na shiinbii yyé me.

Cyage maha cyage e mu a k̄are ke, mii mú sí n-k̄are wani.

Cyage maha cyage e mu a t̄een ke, mii mú sí n-tēen wani.

Mu shiinbii mú sí n-pyi mii shiinbii, mu Kilenji mú sí n-pyi mii Kilenji.

¹⁷ Mu aha ŋkw̄u cyage ŋkemu i ke,

kuru cyage e mii sí n-kw̄u.

Mii sí n-tēen ná mu i, fo mà sà n̄o kw̄uŋi na.

Cyage e mu sí n-tò ke, wani mii mú sí n-tò.

Lire ká mpyi li n̄ye a pyi me,

Kafoonji u kawaa pyi mii na!»

¹⁸ Nahami a pa ntēen ná l'e na Uruti na sí n-sii n-k̄are ná u e ke, ka u u puru jwumpe yyéŋe. ¹⁹ Ka pi mú shuunni si ŋk̄are Betilehemi i. Pi a n̄o Betilehemu i ke, ka li i kànhe shiinbii puni k̄akyanhala, ka cyeebii si jwo: «Ei! Nahami u n̄ye am̄e la?» ²⁰ Ka Nahami si jwo: «Yii àha n̄uru na yyere Nahami me (Nahami n̄wɔhe n̄ye n̄untan-gafoo), yii a na yire Mara (Mara n̄wɔhe sí n̄ye n̄um-pengefoo), naha na ye Kafoonji Sinji Punifoo la mii l̄ubyage pyi wēege lw̄ɔhɔ mii shiŋi funŋke e. ²¹ Mii niŋkariŋi cyeyi mpyi a n̄i, Kile s'a mii pyi mii a n̄uru ná cyenŋaayi i. Yii àha zii n̄uru na yyere Nahami me. Kafoonji Sinji Punifoo u n̄ye kani n̄yafoo ná li c̄evoo ke, uru u a p̄n̄n̄ji n̄o mii na.»

²² Lire pyiŋkanni na, Nahami a n̄ur'a pa, mà ȳiri Mwabi k̄ini i, ná u napworonji Uruti i, u n̄ye Mwabi k̄ini shin ke. Pi t̄eeapani Betilehemu i, lir'a bê ná s̄umak-wɔɔŋgil'e.

Uruti a báare Bwazi k̄erege e

2 Nye Nahami poonji Elimileki pyenge shin maa mpyi u c̄evoo, ur'a pyi wani. U mege na mpyi Bwazi, maa mpyi yaara ná megefoo.

² Canŋka, Mwabi Uruti a yi jwo Nahami a: «Mii k̄ege sige e. Ngemu ká bú sà mii n̄unaara ta ke, mii sí sà s̄u-ma f̄ũgo urufoo fye e. Ka Nahami si jwo: «Ta si, mii p̄woronji.» ³ Ka Uruti si ȳiri, maa ŋk̄ar'a sà s̄umanji k̄ɔɔge f̄ũru s̄umakw̄ɔɔnbii fye e. U n̄untancyage k'a pa mpyi, u a sà bê ná Bwazi k̄erege e, Elimileki pyenge shinŋi wà.

⁴ Canŋk'a ta ku n̄o cyage e ke, ka Bwazi si ȳiri Betilehemu i mà n̄o wani, maa pi sh̄eere, maa jwo: «Kile u pyi ná yii e.» Ka pi i u n̄wɔ shwɔ: «Kile u jwó le ma a.» ⁵ Ka Bwazi si s̄umakw̄ɔɔnbii n̄un̄ufoonji yibe na: «Jofoo wu u n̄ye nde cibileni ye?» ⁶ Ka u u u n̄wɔ shwɔ mà jwo: «Mwabi k̄ini cibileni l'a pa ná Nahami i mà ȳiri Mwabi i ke, lire li. ⁷ U a kuni cya mii a, si ntaha s̄umakw̄ɔɔnbii fye e, s'a f̄ũru pi kantugo. Mà lw̄ n̄yege na, u na n̄ye u tooyi na, nume u a n̄e na t̄een v̄unŋke e si ŋɔ.»

⁸ Lire kantugo, ka Bwazi si yi jwo Uruti a na: «Niŋgyii-ni t̄ege, mii p̄woronji, ma hà n̄uru n̄j̄iri naha ŋke k̄erege taan, s'a ŋkēege kab̄er'e s'a s̄uma f̄ũru me. Ma hà laaga t̄ɔɔn naha na me, t̄een mii s̄umakw̄ɔɔncyeebii taan.

⁹ Ma wii s̄el'e, cyage e pi na nt̄uuli ke, maa ntaha pi fye e. Mii sí yi jwo n̄an̄jiipyir'a pi àha raa b̄ahare ná mu i me. Byage ká ma ta, maa sà bya pi kucw̄ohil'e. ¹⁰ Ka Uruti si niŋkure sín, maa yyahe cyigile, maa jwo: «Mii na n̄ye n̄amp̄ɔɔŋ, ka naha sí mu pyi mu a mii n̄aare ta ye?» ¹¹ Ka Bwazi si u n̄wɔ shwɔ: «Nde mu a pyi ma nac-

won'a, mu poonji njkwùni kantugo ke, pi a li jwo mii a. Mà bàre lire na, mu a yîri ma tunji ná ma nunji taan ma tasege e, maa mpa ntéen kini laber'e ná sùpyishiñi w'e, ngemu u nyé mu nyé a pyi a u cè a lyé mē. ¹² Nde mu a pyi ke, Kile u ma sâra lire na. Kafoonji, *Izirayeli Kilenji nge fukanyi njwôh'i mu a maye njwôh' ke, u ma kan sèe sèl'e.»

¹³ Ka Uruti si jwo: «Kàfoonji Bwazi, mu a sùpygire pyi ná mii i. Mu a màban le mii i, maa lùtaanjwumbo jwo ná mii i, mà li ta, mii bá nyé mu bilicwôñi wà kwò mē.»

¹⁴ Tèlyi'in'a nò ke, ka Bwazi si Uruti yyere u pa lyí ná pire e, maa bwúurukwônga kan, u a níginì cyenge e, u a lyí. Uruti a pa ntéen sùmakwôñbii taan, ka Bwazi si u kan sùmakaaga na. Ka u u lyí a tin fo mà u sanñi yaha. ¹⁵ Uruti a sà a fworo sahanñi, ka Bwazi si yi jwo u sùmakwôñbil'a: «Yii u yaha ba, u a yúu niñkwônyahañi i jwunyahama baa.» ¹⁶ Yii a sùmanñcyahayii yà cyán, ur'a yire bílilì. Yii bà sàha yaaga jwo lire na mē. ¹⁷ Ka Uruti si sùmanñi fûg'a canñke kwò Bwazi kerenge e. Yàkonñe, ka u u u nintañi bwòñ mà taha a sàhala ñí. ¹⁸ U a yîri sige e mà pa, maa mpa u sùmanñi nivugutanñi cyèe u nacwonji na. Maa u canña lyige sanñke wu mà kan u a.

Nahami a Kile metange yyere.

¹⁹ Ka nacwonji si u yíbe na: «Taa mu a nge sùmanñi puni fûg'a ta niñjaa ke? Taa mu a canñke pyi ke? Kile u jwò le ngemu u a ñùnaara ta ma na ke, ur'a.» Ka u u nacwonji pyi na ur'a canñke pyi nàñi ngemu kerenge e ke, na u mege na nyé Bwazi. ²⁰ Ka Nahami si jwo: «Bwazi mú na nyé wuu byanhama shin, u na nyé wuu kôoge lyífoonji wà, u sàha njkwò u cyenge láha wuu nyii wuubii ná niñkwuubii na mē, Kile u jwò le u a.» ²¹ Ka Uruti si yi jwo u a, na uru nge nàñi bá a jwo, na uru u ntéen u kerenge e sùmakwôñbii kantugo, fo uru sùmanñi ká *kwòñ a kwò. ²² Ka Nahami si yi jwo Uruti nyii na sahanñi, na lire nde a táan ur'e, naha na yé u aha njkàre waberé u kerenge e, u sí n-jà yyefugo ta wani. ²³ Ka Uruti si ntéen Bwazi kerenge e ná u sùmakwôñbil'e, fo ka pi i sà sùmanñi kùuyi puni kwòñ mà kwò. Lire tēni i, u mpyi na shùun nacwonji yyere.

Uruti a kàre Bwazi sùmanñi fyiini na.

3 Canñka, Nahami a jwo Uruti a: «Mii pworonji, mii sí mu le nàmbage e, bà mu si mpyi sà fèremē ná yyenñe ta mē. ² Nge nàñi, Bwazi u mpyi a mu yaha mu u sùmanñi fûru u báarapyiibii njwôh'i ke, mu a li cè wuu byanhamu shin u nyé u wi. Njke numpilage e, u sí n-sà u sùmanñi pyànji wwù fyiini na. ³ Lire tēni i, mu a yaa mu u wili, maa ntiri, maa ma vāanñyi nisinañyi lwó a le, maraa si fyiini na. Njka ma hà u yaha u ma cè mà u ta u sàha njkwò a lyí maa bya a kwò mē. ⁴ Mu aha shà, mu sí n-sà wii u tasínage e, cyage e u na uye njóni ke, maa wii u tooyi yyé, maa vāanntonji yirige, mu sí tasínage ta, maa sínni wani. Nde mu a yaa mu u mpyi ke, u sí lire jwo mu a.» ⁵ Ka Uruti si u njwò shwò na: «Mu aha nde mu jwo mii a ke, mii sí lire pyi.» ⁶ Maa njkàre sùmanñi fyiini na. Bà u nacwonja yi jwo u a mē, ka u u sà ntòro

amuni. ⁷ Bwazi a lyí maa bya, u múguro wunji, maa njkàr'a sà sínni sùmapyanji njkwùnni taan. Tēni i u a njò ke, ka Uruti si mpeel'a file u na, maa tasínage ta u tooyi yyé, vāanntonji njwôh'i, maa uye sànhana.

⁸ Numpilage a lyé ke, ka Bwazi si ñè, fo na ncyèenni. L'a pàa u e sèl'e, u a yîr'a ceewe ta u a sínni u tooyi yyé.

⁹ Ka u u yíbe: «Jo u nyé mu yé?»: «Mii u nyé Uruti, mu bilicwonji. Mii na li ñáare mu a, maa vānñke cyege kà tò na na, maa na lwó mà le ma màrampe e. Mu na nyé wuu pyenge kòolyibil'e.» ¹⁰ Ka Bwazi si yi jwo Uruti a: «Kile u jwò le ma a. Mu a li cyèe sahanñi ma nacwonji pyenge shiinbii na, na mu na nyé ceewe niñcenñe. Mu numē kacenn'a njwò niñcyiini na, naha na yé mu nyé a nyii yige si nàmbaga lèñe nàñjiw'a mē, fòñjfoo bàre ntafoo na mē. ¹¹ Lire tēni i, mii pworonji, ma hà nùru raa fyáge mē, mu aha yaaga maha yaaga cya, mii sí lire pyi mu a, naha na yé njke kàñhe shiinbii pun'a li cè na mu na nyé ceewe niñcenñe. ¹² Kuru cyage e, sèe u nyé u wi, mii na nyé mu pyenge kòolyinji wà, njka wà a nùr'a mu pyenge shiinbii byanhara mà tòro mii na.

¹³ Numpilage sanñke pyi naha. Nyèe na, mu kyaa ká mpyi u na, u a bú mu lwó, li sí n-pyi kacenne. Njka u aha mpyi u nyé a li pyi mē, mii s'a na njwòmēeni kan mu a, Kafoonji Kile nyii wunji mege na, mii sí mu lwó. Síni fo nyèñkwóngē. ¹⁴ Ka Uruti si ntéen Bwazi tooyi yyé fo nyèñkwóngē, maa yîri. Bwazi la mpyi wà si ñcè na nge ceenja yîri uru yyé fyiini na mē. ¹⁵ Ka u u jwo na Uruti u u vānñke sàñha u u ku cù sèl'e. U a ku sàñha ke, maa ku cù. Ka Bwazi si sùmanñi yajnyeyi baani le k'e, maa u tège, ka u u ku tugo maa nùr'a kàre pyenge. ¹⁶ Uruti a nùr'a pa u nacwonji yyé ke, ka uru si u yíbe: «Di y'a tòr'a jwo yé, mii napworonji?» Nde Bwazi a pyi u a ke, ka u u jyé yi yyahe e mà jwo, ¹⁷ maa sùmanñi cyèe mú, maa nùr'a jwo na li nyé a mpyi a táan Bwazi a uru cyengayi wunji si mpa Nahami yyé mē. ¹⁸ Ka Nahami si jwo: «Téen naha, mii napworonji fo wuu aha nde tugo mà nò li tēgeni na. Ná Bwazi nyé a nde kani cwòñro mē, u sí tanjñj ta wuu nyii na mē.»

Bwazi a Uruti lèñe nàmbaga na

4 Ka Bwazi si njkàre kàñhe bàanni i, maa sà ntéen, koolyinjì shēenre u a jwo ke, ka uru si mpa ntùuli, ka Bwazi si u yyere: «Mucyiin pa naha, maa mpa ntéen» ka nàñi si mpa maa ntéen. ² Ka Bwazi si kàñhe yyecwugofeebii shiin ke yyere mà pa ntñe ná piye e. Tēni i pir'a pa ntéen ke, ³ ka u u yi jwo koolyinjì nyii na: «Mu a li cè, Nahami, u a yîri Mwabi kini i mà pa, si mpa lwófoo caa wuu cinmpworonji Elimēleki kerenge na. ⁴ Mii a li ta maa yi jwo mu niñgyiigii taan, si yi cyèe mu na naha, mpii pi naha naha ná wuu shiinbii yyecwugofeebii pi naha naha ke, pire nyii na. Mu u nyé koolyinjì, kampyi mu sí kerenge lwó, maa ku lwó Nahami cye e. Kampyi mu sí ku lwó mē, maa yi jwo sí li cè, naha na yé wà nyé mu ná njke kerenge shwôh'le mē, mii u a taha mu na.» Ka u u jwo uru sí ku lwó. ⁵ Ka Bwazi si jwo: «Mu aha kerenge lwó, mu a yaa u lenkwucwonji Uruti lwó mà pyi ma cwo bà kôoge si mpyi si njkwôro kufoonji niñkwùñi pyenge e mē.» ⁶ Ka nàñi si jwo:

«L'aha mpyi amuni, mii a fworo kɔɔge e, naha na ye, mii na fyáge mii kɔɔge kà ñkwò mpîni mɛ. Lire tɛni i, Bwazi, mu yabiliŋi u ku lwɔ́, sɛɛŋi na, mii sɛ n-jà ku lwɔ́ mɛ.»⁷ Tèecyiini i, *Izirayeli shin n'a mpyi na sí li cyêe na nde kani cyiin na yal'a kwò, u mpyi maha u tanhanke wwû maha kan u shêrefoon'a. Lir'a pyi kalyee Izirayeli a ndemu l'a li cyêe na mbè a pyi nde kani na ke.⁸ Kuru cyage e, koolyŋi, ka uru si yi jwo Bwazi a: «Mu yabiliŋi mu u ku lwɔ́.» Maa u tanhanke wwû mà kan u a.⁹ Bwazi, ka uru si yi jwo yyecwugofeebii nyii na, na sùpyire ti mpyi wani u shiinbii ke: «Mii a ku lwɔ́ Nahami cye e, yii mú puni nyii na. Yaaga maha yaaga ku nyɛ Elimilɛki, Kilwɔ́n ná Makilwɔ́n wogo ke,¹⁰ ninjaa mii a ñge ceenji Mwabi shinji Uruti lwɔ́ mà pyi na cwo, Makilwɔ́n lenkwucwoŋi, bà kɔɔgefoo mege ku mpyi si ñkwòro ku na mɛ.»¹¹ Bàanni shiinbii puni, ka pire si jwo l'a pyi pire nyii na, maa jwo: «Kile u li pyi ñge ceenji u ñge u u ñkor'a jyè mu pyenge e ke, u pyi Araseli ná Leya fiige, mpii mú shuunni pi a Izirayeli bage sii ke. Ma nàfuunji u púgo, Efirata tùluge e, mu mege ku táan, Kile u ma yaha mà pyà mege le Betilehemu kàñhe e.

¹² Kile u pyii ñjnyahamii kan ma a, nde cibileni na. Ma pyenge sí n-pyi Perɛzi woge fiige, ñge Tamara a si *Zhuda a ke.»¹³ Ka Bwazi si Uruti lènɛ u cwo, maa wwò ná u e tasínage na. Ka Kafoonji Kile si mpa ná l'e, ka u u laa ta, maa mpa si pùnambile.¹⁴ Ka cyeebii si jwo Nahami a: «Kafoonji Kile a yaa u kêe. Nijnjaa, u sàha nyɛ mu yaha koolyi baa mɛ. Kile u yaha u pyi metangafoo Izirayeli.¹⁵ Mu nyii na yal'a fworo ma napworoŋi na, mà tòro pùnampyire baashuunni na. U na ñcáa mu na, ur'a si, pyà na ñgemu u sí n-pa fànhe kabere kan mu a, si mu tɛge ma canmpyaagii sanñkil'e ke.»¹⁶ Ka Nahami si pyànji lwɔ́, maa u ta uye na, maa mpyi u byifoo.¹⁷ Ka u cɛñɛbii si múguroŋi pyi ná u e sèl'e, maa pyànji mege le Obedi. Nyɛ Obedi u a pa mpyi Zhese tunji, ka uru si mpyi saanrefoonji *Dawuda tunji.¹⁸ Saanrefoonji Dawuda tasiiige ku ñke: Perɛzi u a pyi Ezirɔ́n tunji,¹⁹ ka uru si Aramu si, ka Aramu si Aminadabi si,²⁰ ka uru si Nakisɔ́n si, ka Nakisɔ́n si Salamɔ́ si,²¹ ka uru si Bwazi si, ka Bwazi si Obedi si,²² ka uru si Zhese si, ka Zhese si Dawuda si.

MACWO

Yesu cyelempyanji Macwo pi maha u pyi Levi ke, uru u à nge sémenji séme, múnalwɔɔre shwofoo u mpyi u wi. Nka mà jwo u pyi Yesu cyelempya ke, u à múnalwɔɔre shwoshwo báaranji yaha. Yesu karenkwooni kántugo nìnyinji na, Macwo à Yesu kapyiinkii séme, si li cyêe sùpyanji shinji u nye Yesu ke, si li cyêe mú na Shwofoonji kyaa Kile mpyi a jwo na u sí n-pa ke, uru u nye Yesu.

Yyee ninyahagii funji'i Yahutuubii mpyi na Kile Nijcwɔɔrɔɔnji pi Shwofoonji mpanji sigili. Kile túnntunmpil'à jwo uru Shwofoonji mpanji kyaa na. Macwo sémenji'à li cyêe na pyàni u à si Betilehemu kànhe e, ná u mege nye Yesu ke, uru u nye uru Shwofoonji. Karigii cyi à li cyêe na Yesu u nye uru Shwofoonji ke, Macwo sémenji'à cyire puni kyaa jwo. Jwumpe Kile túnntunmpil'à jwo fo tèmɔni i ke, Macwo à nùru puru pà kurugo maa li cyêe na nde Yesu mpyi na mpyi ke, Kile túnntunmpil'à jwo lire kyaa na mà jwo u pa ke.

Macwo mú à li cyêe na Yesu u nye Yahutuubii saanji ngemu u à Kile Saanre jwo cù nìjke na ke. Mpii pi à taha u fye e ke, pyinkanni na Kile Saanre sùpyanji'à yaa u pyi ke, u maha pire kálali lire na. Ti nye saanre sannte fiige me. Kile Saanre sùpyanji'à yaa u Kile kyaa táan uy'á u tòro wýéreni na, nde u la nye sùpyire sannte t'a mpyi ur'á ke, u raa lire pyi t'á (7.12) u u zàmpɛɛnbii kyaa táan uy'á mú (6.44).

Nye sùpyir'à Yesu bò, nka Kile à u nè. Lire kántugo Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi a jwumpe Nintanmpe yu nìjke supyishinji pun'á.

Mà jwo Yesu u si ke, Kile mpyi a jwo na u mege sí n-pyi: «Emanuweli». Kuru mege jwohe ku nye: «Kile na nye ná wuu e» (1.23). Yesu cye kurugo, Kile à pa sùpyire shwɔɔh'e. Mpe jwumpe p'à tég'a sémenji nùjɔ kuu na: «Mii na nye ná yii e canja maha canja fo si sà nɔ dijnyenji tèekwooni na» (28.20).

Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire meyi

(Luka 3.23-38)

1 Nye Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire meyi yi nye nje: Yesu à fworo saanji Dawuda e, Dawuda s'à fworo Ibirayima tùluge e.

² Nye Ibirayima à Ishaka si, ka Ishaka si Yakuba si, ka Yakuba si Zhuda ná u sijnɛɛbii si,

³ Ka Zhuda si Pɛɛzi ná Zera si. (Pire nunji mege mpyi Tamari.)

Ka Pɛɛzi si Esirɔn si, ka Esirɔn si Aramu si,

⁴ ka Aramu si Aminadabu si, ka Aminadabu si Nashɔni si, ka Nashɔni si Salamani si,

⁵ ka Salamani si Bwazi si. (Uru nunji mege mpyi Arhabu.)

Ka Bwazi si Obɛdi si. (Uru nunji mege mpyi Uruti.)

Ka Obɛdi si Zhese si,

⁶ ka Zhese si saanji Dawuda si.

Ka saanji Dawuda si Solomani si. (Uru nunji u mpyi Uri cwoŋji.)

⁷ Ka Solomani si Oroboyamu si, ka Oroboyamu si Abiya si, ka Abiya si Azafu si.

⁸ Ka Azafu si Zhozafati si, ka Zhozafati si Zhoramu si, ka Zhoramu si Oziyasi si.

⁹ Ka Oziyasi si Zhojatamu si, ka Zhojatamu si Akazi si,

ka Akazi si Ezekiyasi si,

¹⁰ ka Ezekiyasi si Manase si,

ka Manase si Amɔni si,

ka Amɔni si Zhoziyasi si,

¹¹ ka Zhoziyasi si Zhekoniya ná u sijnɛɛbii si. (Lire tɛni i Babilɔn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyé.)

¹² Nye pi à pi cye yaha Babilɔn i, ka pi i nùr'a pa ke,

ka Zhekoniya si Salatiyeli si,

ka Salatiyeli si Zorobabeli si,

ka Zorobabeli si Abiyudi si,

¹³ ka Abiyudi si Eliyakimu si,

ka Eliyakimu si Azori si,

ka Azori si Sadɔki si,

¹⁴ ka Sadɔki si Akimu si,

ka Akimu si Eliyudi si,

ka Eliyudi si Eliyazari si,

¹⁵ ka Eliyazari si Matan si,

ka Matan si Yakuba si,

¹⁶ ka Yakuba si Yusufu si.

Nye Yusufu cwoŋji mege mpyi Mariyama. Uru u à Yesu si, ngemu pi maha yiri Kile Nijcwɔɔrɔɔnji ke.

¹⁷ Mà lwɔ Ibirayima tɛni na mà pa nɔ saanji Dawuda wuuni na, tulyeye ke ná sicyɛɛr'à tòro. Mà lwɔ saanji Dawuda tɛni na fo mà sà nɔ tɛni i Babilɔn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyé ke, ka tulyeye ke ná sicyɛɛre si ntòro mú. Mà lwɔ Izirayeli shiinbii tɛɛcùni na Babilɔn shiinbil'à, mà sà nɔ Kile Nijcwɔɔrɔɔnji tɛɛsini na, ka tulyeye ke ná sicyɛɛre si ntòro mú.

Yesu ziji kani

(Luka 2.1-7)

¹⁸ Nye Yesu Kirisita siŋkanni l'á pyi nde: Mariyama u nye u nunji ke, uru na mpyi Yusufu tàcwo. Njka mà jwo Yusufu u u lèŋe ke, u yacere wu u mpyi Kile Munaani sífente cye kurugo. ¹⁹ U tànŋji Yusufu mpyi a tíi, u la nye a mpyi si Mariyama mege kèeŋe mɛ. U la mpyi si u nàmbage fyiinne ŋwòhɔre e.

²⁰ Mà u yaha ná tire sòŋŋɔre e, ka Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na ŋɔɔge k'e, maa jwo: «Dawuda tũluge shinji Yusufu, ma hà raa fyáge si ma tàcwoŋji Mariyama lèŋe mɛ, njaha na ye yaceni li nye u á ke, Kile Munaani sífente cye kurugo u à li ta. ²¹ U sí n-pa si pũnambile, maa li mege le Yesu †, njaha na ye uru u sí n-pa u shiinbii kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.» ²² Ncyii karigii pun'á pyi bà li si mpyi Kafoonji Kile à u tũntunŋji tun ná jwumpe mpemu i ke, puru si fũŋŋ mɛ. U mpyi a jwo: ²³ «Yii lógo, pũcepyinɔcembraala sí n-pa laa lwó si pũnambile si, uru pyàŋji mege sí n-le Emanuweli ††» kuru mege njwòhe ku nye: «Kile nye ná wuu e.»

²⁴ Nye Yusufu à pa nɛ ke, maa li pyi bà Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi mpyi a yi jwo mɛ, maa Mariyama lèŋe mà pyi u cwo. ²⁵ Njka u nye a sínni ná Mariyama i mɛ, fo mà sà nɔ u tètigeni na. U à tíge pũnambile, ka Yusufu si li mege le Yesu.

Ncèfeebii pìl'á sà fwooro Yesu na, maa u pèe

2 Nye Yesu à si Zhude kũluni i, Betilɛhemu kànhe e. L'á pyi Saanji Erɔdi tɛni i. Ka ncèfeebii pìi si yĩri canŋafyinmpe e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e, ² maa yĩbe: «Yahutuubii saanji u à si numɛ ke, taa u nye ke? Wuu à u woni njya mà wuu yaha canŋafyinmpe e. Lire e wuu à pa mpa u pèe.» ³ Saanji Erɔdi à puru jwumpe lógo ke, ka lire kani si u ná Zheruzalɛmu shiinbii puni funŋŋ wwòŋŋ sèl'e. ⁴ Ka u u Kile sáragawwuubii ñũŋufɛebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii puni bínni maa pi yĩbe na Kile Nijcwoŋŋŋ kyaa l'á jwo ke, taa ur'á yaa u si ke? ⁵ Ka pire si u pyi: «U à yaa u si Betilɛhemu kànhe e, Zhude kũluni i. Yire Kile tũntunŋji sémɛ na ⁶ «Betilɛhemu u nye Zhude kũluni kànhe kà ke, kuru bà ku nye Zhude kũluni kànji puni nimbileni mà dɛ!

Naha kurugo ye ñũŋufoonji wà sí n-pa fwooro k'e, ŋgemu u sí n-pyi mii sũpyire, Izirayeli shiinbii ñũŋŋ na ke †.»

⁷ Nye ka Erɔdi si ncèfeebii ŋwòh'a yyere, maa pi yĩbe na tɛni ndire e won'á fwooro ye. ⁸ Nye lire kàntugo ka u u pi yaha a kàre Betilɛhemu kànhe e, pi sà yĩbe pyàŋji kyaa na sèl'e, pi aha u njya, pi i mpa yi jwo ur'á, uru sí n-sà u pèe mú. ⁹ U à puru jwo ke, ka ncèfeebii si ŋkàre. Pi mpyi a fyànha a woni ndemu njya canŋafyinmpe e ke, lire ninuun'á fwooro pi yyaha na, maa pi yyaha cũ. Cyage e pyàŋji mpyi ke, l'á nɔ wani ke, maa yyere kuru cyage ñjnyi na. ¹⁰ Ncèfeebii l'á li njya l'á yyere ke, ka pi

† Yesu mege njwòhe ku nye: «Kafoonji Kile u nye Shwofoonji.»

†† Ezayi 7.14 † Míše 5.1

funŋji si sàa táan. ¹¹ Ka pi i jyè bage e, mà pyàŋji ná u nunji Mariyama njya, maa niŋkure sín maa pyàŋji pèe. Lire kàntugo maa pi yaayi njwò múgo, maa sɛɛn †† ná wusuna †† ná miri †† kan pyàŋ'á. ¹² Lire kàntugo ka Kile si yi jwo pi á ŋɔɔge k'e, na pi àha núru ŋkàre Erɔdi yyere mɛ. Nye ka pi i kuni labɛre lwó a kàre pi kini i.

Yesu sífeebii l'á fê a kàre ná u e Misira kini i

¹³ Nye ncèfeebii karenkwooni kàntugo, Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe Yusufu na ŋɔɔge k'e, maa u pyi: «Yĩri, maa pyàŋji ná u nunji lwó, maa fi maa si Misira kini i, maa ntɛɛn wani fo mii aha mu pyi ma núru ma a ma tɛni ndemu i ke, njaha na ye Erɔdi na pyàŋji caa raa bùu.» ¹⁴ Nye ka Yusufu si yĩri numpilage e, maa pyàŋji ná u nunji lwó mà kàre Misira kini i. ¹⁵ U à kwòro wani fo saanji Erɔdi à pa ŋkwũ. Lire pyiŋkanni na, nde Kafoonji Kile mpyi a jwo u tũntunŋji cye kurugo ke, lir'á fũŋŋ. U mpyi a jwo: «Mii à na Jyanji yyer'a yige Misira kini i ††.»

¹⁶ Nye saanji Erɔdi à pa li kàanmucya mà li njya na ncèfeebii l'á uru njwòhɔ yaha ke, ka u lùuni si yĩri sèe sèl'e. Maa jwo na pũnampyire ti nye Betilɛhemu kànhe ná ku kwũumpe kànji na, ná pi sàha ntòro yyee shuunni na mɛ, na pi pire puni bò, njaha na ye mà tàanna ná ncèfeebii jwumpe e, uru pyàŋji mpyi a yaa u ta cyire yyegii shuunniŋji njwòhɔntaan pũnampyire e. ¹⁷ Nde Kile tũntunŋji Zheremi mpyi a jwo ke, lir'á fũŋŋ, u mpyi a jwo:

¹⁸ «Mejwul'á fwooro Arama kànhe e, myahigil'á sú maa yameɛeni sú sèl'e. Araseli u nye na u pyiibii yameɛeni súu, u la nye wà si uru fũŋŋ mɛ, njaha na ye u pyiibil'á wíl'a fô †.»

¹⁹ Nye saanji Erɔdi à pa ŋkwũ ke, ka Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe Yusufu na ŋɔɔge k'e, mà u yaha Misira kini i. ²⁰ U à jwo Yusufu á: «Yĩri ma a pyàŋji ná u nunji lwó ma a núru ma a si Izirayeli kini i, njaha na ye mpìi pi mpyi na pyàŋji caa raa bùu ke, pire saha nye mɛ.» ²¹ Nye ka Yusufu si yĩri maa pyàŋji ná u nunji lwó a núr'a kàre Izirayeli kini i.

²² Njka Yusufu à pa lógo na Arikilasi à tɛɛn ñũŋufente na Zhude kũluni i u tunji Erɔdi kwũŋkwooni kàntugo ke, ka lire si u pyi u u fyáge takarege e wani. Nye ka Kile si núr'a jwo ná u e ŋɔɔge k'e. Ka u u yĩri wani mà kàre Galile kũluni i, ²³ maa sà ntɛɛn kànhe kà na, kuru mege nye Nazareti. Lire pyiŋkanni na, Kile tũntunmpii jwump'á fũŋŋ. Pi mpyi a jwo: «U sí raa yiri Nazareti shinji.»

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na

(Marika 1.1-8; Luka 3.1-20; Yuhana 1.19-28)

3 Nye yyee ñjnyahagil'á tòro ke, ka Yuhana Batizelipyiŋi si uye cyêe Zhude kũluni síwage e maa Kile jwumpe yu. ² U mpyi maha ŋko: «Kile Saanre tèn'á

†† Sɛɛŋji: uru na nye yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan saanji á ke. †† Wusunani: uru na nye yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan Kile á ke. †† Miri: Uru na nye yaaga ŋkemu pi mpyi maha ntɛg'a bunji bégele si u tò ke. †† Oze 11.1 † Zheremi 31.15

byanhara, yii yii toronkanni kéenhe.»³ Yuhana kyaa Kile túnntunji Ezayi mpyi a jwo, tēni i u à jwo na: «Sùpya mejwuu na fwore síwage e fànha na “Yii kuni yaa Kafoonji mēe na, yii kumpyere nintiire yaa u á †.”»

⁴ Nye Yuhana vāanntinŋke mpyi a yaa ná nwohŋji shire e, u mpyi a uye pwo ná seepwoge e. U njyini mpyi kampreenyi ná tuwyi seere. ⁵ Zheruzalemu kánhe shiinbii ná Zhude kùluni kanyi sanŋi shiinbii puni ná Zhuruden banji taan shiinbii puni mpyi maha fwore na si u yyere. ⁶ Maa ntēn li taan na pire kapyiŋkii nje a tii mē, Yuhana sí i pi batizeli Zhuruden banji lwōhe e.

⁷ Farizheenbii ná Sadusiibii niŋyahara mpyi na ma si mpa piye batize u yyere. Yuhana à pire nja pi i ma ke, maa jwo: «Yii màcwōn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwō Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyēe na yii zòompil'à kéenhe. ⁹ Yii àha ŋkwō raa sōnŋi na li tēgeni li nje yii tulyage ku nje Ibirayima mà dē! Naha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà nje kafaayi kéenhe n-pyi Ibirayima nampyre ††.

¹⁰ Yii li cē na kaciig'à cēl'a yaha cire ndire taan. Cige maha cige ku nje ku nje na yasere niŋcenne seni mē, kuru sí n-kwōn n-wà nage e. ¹¹ Mii wi ke, mii na yii batizeli lwōhe e si li cyēe na yii toronkann'à kéenhe, ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyereg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhanyi mēere sàhna, mii nūŋk'à cyere lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹² U ntanhe nje u cye e, u u u sùmanji nimbwōnŋi fwu. U sí u sùmapyanji le bwūnni i, si simwōhŋke sùugo nafugombaage e.»

Yuhana à Kile Jyanji Yesu batize (Marika 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ Nye ka Yesu si yiri Galile kùluni i, mà kàre Yuhana yyere Zhuruden banji nwohe na, si sà uye kan u batize. ¹⁴ Ŋka Yuhana la mpyi si ncyé maa u pyi: «Mu u à yaa mu u mii batize, ka mu u nūr'a pa mii á la?» ¹⁵ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à yi jwo mē, nje wuu u yi pyi amuni numē, naha na ye lire cye kurugo wuu sí Kile jwumpe kuni naara si nō li tēgeni na.» Nye ka Yuhana si nje maa u batize. ¹⁶ Yesu à batize a kwō ke, maa ntíl'a fworo lwōhe e. Lire tēnuuni i, ka niŋyini si múgo. Ka u Kile Munaani nja li i ntiri mpánmpōrōgo fiige, mà pa ntēn u na, ¹⁷ ka mejwuu si fworo niŋyini i na: «Nge u nje mii Jyanji, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiŋkil'à táan mii á mú.»

Sitaanniŋi na ncaa si Yesu sōn u kapii pyi (Marika 1.12-13; Luka 4.1-13)

⁴ Lire kàntugo ka Kile Munaani si Yesu yyaha cū mà kàre síwage e, bà Sitaanniŋi si mpyi si u sōn ngii kampyi u sí nje kapii pyi mē. ² Ka u u sūnŋi le a ta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni, ka katege si nta a u ta. ³ Sitaanniŋi u maha zōnŋi pyi ke,

† Ezayi 40.3 †† Yahutuubii mpyi na sōnŋi na Kile sí pire shwō, mà lire nūŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33, 37, 39: yii yire cyeyi kála.

ka uru si file u na maa jwo: «Ná Kile Jyanji sí u nje mu, yi jwo nje kafaay'á na yi kéenhe' a pyi bwūuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semēni i na “Yalyire kanni bà ti nje na sùpyanji nwo caa mē, ŋka jwumpe puni pu nje na fwore Kile nwohe e ke ‡.”»

⁵ Nye lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Kile kánhe niŋcwōnŋe Zheruzalemu i, maa sà dùgo ná u e Kile naarebage nūŋcyage e, ⁶ maa jwo: «Ná Kile Jyanji sí u nje mu, kwōn a cwo niŋke na, naha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semēni i na

“Kile sí u mèlèkēebii pyi pi mu cwōhō ná pi cyeyi i, bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwō mu tōgo kà bānni mē ††.”»

⁷ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semēni i mú na “Ma hà raa ma Kafoonji Kile nwo cwōre mē ††.”»

⁸ Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i nŋke kà nintōnntōngō nūŋ'i, maa diŋyeni kirigii puni nāfu-unji cyēe u na, ⁹ maa jwo: «Mu aha nēn'a niŋkure sín mii á maa mii pēe, mii sí ncyii kirigii nūŋufente puni kan mu á.» ¹⁰ Nye ka Yesu si jwo «Sitaanna wà we, yiri na taan! Y'à séme Kile Jwumpe Semēni i na “Ta ma niŋkure sínni ma Kafoonji Kile á, ma a uru kanni pēre ††.”»

¹¹ Nye lir'à pyi ke, ka Sitaanniŋi si láha Yesu na, ka Kile mèlèkēebii pii si file u na, yaayi kyaa li mpyi u na ke, maa yire kan u á.

Bēenme nimbwom'à fworo

¹² Nye Yesu à pa lógo na pi à Yuhana Batizeliŋi cū a le kàsūŋi i ke, ka u u nūr'a kàre Galile kùluni i. ¹³ Ŋka u nje a sà ntēn Nazareti kánhe e mē, maa ŋkàr'a sà ntēn Kapere namu kánhe e. Kuru kánhe na nje banji nwohe na, Zabulōn ná Nefitali taare e. ¹⁴ Nye lire pyiŋkanni na, ka Kile túnntunji Ezayi jwumpe si fūnŋō. U mpyi a jwo:

¹⁵ «Zabulōn tūluge taare ná Nefitali tūluge taare, ti nje Galile kùluni i, banji nwohe na, Zhuruden banji canŋacwumpe e ke, Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi shiinbii, pi à tēn t'e ke,

¹⁶ pire mpyi numpini i, bēenme nimbwom'à fworo pi á, pi mpyi a tēn kùluni i, kwūŋi numpini i, bēenme nimbwom'à fworo pi á ††.»

¹⁷ Mà lwó lire tēni na, ka Yesu si li nwo cū na Kile jwumpe yu, maa yi yu sùpyir'á na: «Kile Saanre tēn'à byanhara, yii yii toronkanni kéenhe.»

Yesu à fyacumii sicyere yyer'a pyi u cyelempyii (Marika 1.16-20; Luka 5.1-11)

¹⁸ Canŋka mà Yesu yaha u u naare Galile banji nwohe na, u à siŋe shuunni nja, Simō pi maha mpyi Pyeri ke, ná Andire. Pi mpyi na cwōo wàa banji i. Fyácyaa pi mpyi pi pi. ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mē, mii sí yii taanna, yii raa sùpyire caa t'a

‡ Duterēnōmu 8.3 †† Zaburu 91.11, 12 †† Duterēnōmu 6.16 ††† Duterēnōmu 6.13 ††† Ezayi 8.23--9.1

ma mii á.»²⁰ Ka pi i ntí'la pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.

²¹ Nye pi à ta naha vili yyaha na sahan̄ki ke, ka Yesu si núr'a síjɛɛ shuunni nya, pire pi mpyi Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tunji Zebedi mpyi a tɛɛn bakwɔɔge fun̄jke e, na pi cwòobii takegeyi yaa. Ka Yesu si pi yyere,²² ka pi i ntí'la kàntugo wà bakwɔɔge ná pi tunji na, maa ntaha u fye e.

(Luka 6.17-19)

²³ Yesu à Galile kùluni puni jaara, u mpyi maha sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U mpyi maha yampii puni ná cwòobii feebii puni cùunji pi shwòhò'e.²⁴ Lire e u mege mpyi a fworo Siri kini puni i. Pi mpyi maha sì ná yampii shiñi puni i u yyé: cifwure feebii ná jínacyaanbii ná kirikirisani feebii ná supyimuruyi. Yesu mpyi maha pire puni cùunji.

²⁵ Supyikuruñɔ nimbwòhɔ mpyi maha ntaha u fye e, tire sùpyire na mpyi Galile shiin ná Dekapoli kùluni shiin ná Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni sanni shiin ná Zhuruden ban̄i kàmpañjke san̄jke shiin.

Jofoo wuu l'à ñwɔ yɛ?

(Luka 6.20-23)

5 Nye Yesu à kuru supyikuruñjke nya ke, maa dùg'a tɛɛn ñan̄ke kà na. Ka u cyelempyiibii si file u na.

² Ka u u jwumpe lwó maa sùpyire kâlali na:

³ «Mpii pi à pi fànhan̄cyerere cè Kile kàmpañjke na ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye Kile Saanre ñye pire woro.

⁴ Mpii pi ñye na myahii súu ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye Kile sí n-pa pi fòññɔ.

⁵ Mpii pi ñye ñumpiñjefee ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye ñiñjke ñwɔmɛeni Kile à lwó ke, kuru sí n-kan pi á kɔɔɔ.

⁶ Ntiñji lage ñye mpiimu na bà ñjyñi ná lwohe lage maha mpyi wà na mɛ, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye pi sí n-pa n-tin.

⁷ Mpii pi ñye na ñuñjara taa sùpyire sannte na ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye Kile sí n-pa ñuñjara ta pi na.

⁸ Mpii pi ñye ná zòvynre e ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye pi sí n-pa Kile nya.

⁹ Mpii pi ñye na sisure leni sùpyire shwòhò'e ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye Kile sí n-pa raa pi yiri uru pyiibii.

¹⁰ Mpii sùpyire ñye na ñkyérege pi Kile ñwɔmɛɛcuni kurugo ke, pire wuun'à ñwɔ, ñaha na ye Kile Saanre ñye pire woro.

¹¹ Sùpyire na yii mpiimu cyere, marii yii kyérege, marii kafinare ná jwumpimpe shiñi puni yu yii na, mii mege kurugo ke, yii wuun'à ñwɔ.

¹² Lire ká mpyi, yii a yógore, yii i mpyi funntange e, ñaha na ye Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na ñiñjñi na.

Kile tùnntunmpii pi à tòro yii yyaha na ke, amuni pi à pire kyérege.

Yesu wuubii ñye suumɔ ná bèenmɛ fiige

(Marika 9.50; Luka 14.34-35)

¹³ Yii pi ñye ñiñjñi suumpe. Ñye suumpe tipoompe ká fworo p'le, ñaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahan̄ki yɛ? Pu saha sì n-jà yafyin ñwɔ mɛ, pu sí n-wà cyiññi na, sùpyire s'a pu tánhani.

¹⁴ Yii pi ñye ñiñjñi bèenmɛ. Kànhe k'à tɛɛn ñan̄ja ñun̄ji ke, kuru sì n-jà ñwòhɔ mɛ. ¹⁵ Wà ñye na fùkina mîni si u le ñcyígile cere ñwòh'i mɛ. Njka u maha dùrugo yaage kà ñun̄ji, bà u bèenmɛ si mpyi s'a ñoni bage shiinbii puni na mɛ. ¹⁶ Lire pyiñkanni na, yii bèenmp'á yaa p'a ñi sùpyire puni ñyii na, pi raa yii kacen̄kii ñaa, s'a yii Tunji ñiñjñi wun̄ji père.

Yesu à jwo Musa Saliyan̄i kyaa na

¹⁷ Yii àha raa sòñji na mii à pa mpa Kile tùnntun̄jiMusaSaliyan̄i ná Kile tùnntun̄mpii sanmpii jwumpe fyiinne mɛ. Mii ñye a pa mpa pu fyiinne mɛ, njka mii à pa mpa pu fùññɔ. ¹⁸ Sèen̄ji na mii sí yi jwo yii á, fo mà sà ñiñjñi ná ñiñjke kwò, Saliyan̄i sémen̄ji gyanrampe pà, lire ñye mɛ u sémebilini là sì n-sii n-pìnni mɛ, fo mà sà ño karigii puni tɛgeni na. ¹⁹ Lire e ke shin maha shin ká nge Saliyan̄i tabilere ñiñkin kèege, maa sùpyire sannte leni lire kumpiini i ke, urufoo u sí n-pyi Kile Saanre shiinbii puni nimbileni. Njka shin̄ji u ñye na uru Saliyan̄i kurigii ñaare marii sùpyire sannte taanni u na ke, urufoo sí n-pyi shinbwo Kile Saanre e. ²⁰ Mii sí yi jwo yii á, yii aha mpyi yii ñye na Kile Saliyan̄i kurigii ñaare mà tòro Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizhɛenbii na mɛ, yii sì n-jà n-nyè Kile Saanre e mɛ.

Yesu à pi sòññɔ lùyirini kyaa na

²¹ Yii à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà sùpya bò mɛ. Shin maha shin u à sùpya bò ke, urufoo sí n-yíbe lire na †.” ²² Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u lùu yîrige u shin̄jɛ taan ke, urufoo sí n-yíbe lire na. Ngemu ká u shin̄jɛ pyi “Sìññɔ!” ke, yukyaala kurun̄jke sí urufoo yíbe. Ngemu ká u shin̄jɛ pyi “Sicyerefoo!” ke, urufool'à yaa u wà nafugombaage e.

²³ Lire e ke mu aha a si sárage wwù Kile á, ka li i ntíge mu fun̄ji na mu shin̄jɛ wà à mu la wwù, ²⁴ tíl'a sárage yaayi yaha sárayi tawwuge taan ma a núr'a sà jwo a bɛ ná urufool'e, ma a nta a pa ma sárage wwù.

²⁵ Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ñkèege wani, mu à yaa mu u jwumabeñjɛ cya fwɔfwɔ ná urufool'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaan̄ji cye e, uru si ma le u báarapyiñji cye e, pi i ma le kàsun̄ji i mɛ. ²⁶ Sèen̄ji na mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu ñye a lire pyi mɛ, mu sì n-sii n-fworo wani ná mu ñye a urufoo fwooni tò feefee mà yɛ!

Yesu à jwo jacwɔre ná cíyahani kyaa na

²⁷ Yii à yi lógo na y'à jwo “Ma hà zínni ná wabere cwo e mɛ †.” ²⁸ Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u

† Ekizodi 20.13 †† Ekizodi 20.14

à ceewe wii fo ká tasinnage wuuni si sà ntíge urufoo funŋ'i ke, urufol'à jacwɔɔrɔ pyi a kwɔ ná u e u zòmbilini na. ²⁹ Mu kàniŋe nyibilini ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwúl'a wà tatɔɔnge e. Naha na ye mu u mpɔɔn ma cyeere cyage kà niŋkin i, lire sí n-pwɔɔrɔ mu á pi mu cyeere puni wà nafugombaage e. ³⁰ Mu kàniŋe cyege ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔn a wà tatɔɔnge e. Naha na ye mu u mpɔɔn ma cyeere cyage kà niŋkin i, lire sí n-pwɔɔrɔ, mu cyeere puni ti ŋkwɔ a sà jyè nafugombaage e.

³¹ Y'à jwo mú na "Nġemu ká u cwoŋi nàmbage kwɔ ke, urufol'à yaa u ciyaha séme kan u á †." ³² Nġka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwɔ, mà li ta jacwɔɔrɔ nùŋɔ taan bà u à ku kwɔ me, li maha mpyi mu à jwo urufol'à kuni kan u á, u a jacwɔɔrɔ pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lèŋe ke, urufoo mú à jacwɔɔrɔ pyi.

Yesu à pi sɔnŋɔ kàage kyaa na

³³ Yii mú à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na "Ma hà raa ŋkàre tawage e me, ŋka mu aha nɔwɔfaaga fáa Kafoonji Kile á, mu à yaa mu u ku wwú." ³⁴ Nġka mii sí yi jwo yii á, yii nŋe a yaa yii a ŋkàre punɔ punɔ me. Yii àha raa ŋkàre niŋyini na me, naha na ye uru u nŋe Kile fàhe tatɔɔnge. ³⁵ Yii àha raa ŋkàre niŋke na mú me, naha na ye kuru ku nŋe u tooyi tatahage. Yii àha ŋkwɔ ŋkàa Zheruzalemu kàhe na me, naha na ye kuru ku nŋe "Saanbwɔhe kàhe." ³⁶ Yii àha raa ŋkàre yii nùŋyini na me, naha na ye yii wà si n-jà u nùŋyini kà niŋkin kèŋŋe mpyi nivyinge, lire nŋe me niŋgwɔɔ me. ³⁷ Kani ndemu ká mpyi "ɔɔn" kyaa ke, yii jwo "ɔɔn" ndemu sí ká mpyi "ɔɔnɔ" wuu ke, yii jwo "ɔɔnɔ" kàaga baa. Mpe-mu ká ntaha puru na ke, pur'à fwooro Sitaanniŋi i.

Yesu à jwo na wuu àha raa ŋkooŋgwuure pyi me (Luka 6.29-30)

³⁸ Yii à yi lógo na y'à jwo "Wà ha wà nyii jya, urufoo wuuni mú à yaa li jya, wà ha wà ŋkyàan wwú, urufoo wuuni mú à yaa li wwú ††." ³⁹ Nġka mii sí yi jwo yii á, wà ha kawaa pyi yii na, yii àha li ŋkooŋi wwú u na me. Wà ha kantawaa bwɔn mu mùmpenge k'e, ku sanŋke kèŋŋe urufol'à ‡. ⁴⁰ Wà la ká mpyi si mu yyere fàhe yyéere si mu vâantintimbileni shwɔ mu na, ma vâantintimbwɔhe kan u á mú ††. ⁴¹ Wà ha tuguro kárama a tège mu nŋ'i mà sà yaha culumetiri niŋkin na ††, ti tugo mà sà yaha culumetirii shuunni na, ná urufol'e. ⁴² Wà ha mu nàare, urufoo kan. Wà ha mu cyeyaaga nàare si là pyi ná k'e si nùru mpa ku kan mu á, ma hà nŋyè me.

† Duterencɔmu 24.1 †† Ekizodi 21.24; Levitiki 24.20; Duterencɔmu 19.21 ‡ Yahutuubil'á, mà kantawaa bwɔn sùpya e, lire mpyi mu à jwo mu à urufoo cyahala sèe sèl'e. †† Yahutuubii yyéere, vâantintinŋke pi mpyi maha le a taha nɔwɔ woge na ke, kuru pi mpyi maha ntég'a piye tò numpilage e. Lire kurugo canŋke kanni i pi mpyi maha jà a kuru niŋyini vâantintinŋke kan wà á, ŋka numpilage e bà me (Ekizodi 22.26; Duterencɔmu 24.13). †† Kuni mpyi a kan ɔɔmɔ sòrolashiibil'á pi pi yaayi tugure tège sùpya nŋ'i pi i u pyi u culumetiri niŋkin ná taaga nàara ná t'e.

Yesu à jwo na wuu wuu zàmpeebii kyaa táan wuy'á (Luka 6.27-28, 32-36)

⁴³ Yii à yi lógo na y'à jwo "Mu kyal'à táan ŋgemu á ke, na ma uru kyaa táan may'á, mu kyal'à pen ŋgemu á ke, maa uru kyaa pen may'á." ⁴⁴ Nġka mii sí yi jwo yii á, yii yii zàmpeebii kyaa táan yiy'á, yii raa Kile nàare yii kyéregfeebii'á. ⁴⁵ Lire e yii sí n-pyi yii Tunji niŋyini wunji pyii. Naha na ye uru u maha canŋanyiini pyi li i fwoore shinpiibii ná shincenmpil'á, maa zànhe kaan shintiibii ná shintiimbaabil'á. ⁴⁶ Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, sàranji ŋgire yii sí n-ta lire e Kile yyéere ye? Múnalwɔɔre shwofeebii mú nŋe na lire pyi mà? ⁴⁷ Yii aha a yii cìnmpyibii kanni shéere, lire nŋe kakyanhala kyaa la? Kilecembaabii mú nŋe na lire pyi mà? ⁴⁸ Lire e ke yii pyi tigire cyaga baa, yii Tunji niŋyini wunji fiige.

Yesu à jwo fòŋfèebii tɛgenkanni kyaa na

6 Yii a yiye kàanmucaa, yii àha raa kacenŋkii pyi sùpyire nŋyinyage na me. Lire baare e yii si sàra ta yii Tunji niŋyini wun'á me.

² Lire e mu aha a si bùnyè pyi fòŋfoonji wà na, mpii pi à fŋinme tò wwomɔ na ke, ma hà li pyi pire fiige me. Pi maha tùnmpè pyi maa piye cyère Kile jwumpe kàlambayi ná kàhe kanŋwɔɔrɔ tatɔɔnyi i, bà sùpyire si mpyi s'a pi metange yiri me. Nġka sèenji na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàranji ta a kwɔ. ³ Nġka mu aha si bùnyè pyi wà na, mu kàmene cyege nŋe a yaa ku mu kàniŋe cyege kapyiini cè me, ⁴ bà mu bùnyèŋi si mpyi si ŋwɔɔ me. Laha mpyi amuni, mu Tunji u nŋe na kanŋwɔɔhigii naa ke, uru sí mu sàra.

Yesu à pi taanna Kileparege pyiŋkanni na (Luka 11.2-4)

⁵ Yii aha a si raa Kile nàare, mpii pi à fŋinme tò wwomɔ na ke, yii àha raa li pyi pire fiige me. Na yyérelì Kile jwumpe kàlambayi ná kanŋarigil'e maa Kile nàare, bà sùpyire si mpyi s'a pi naa me, lire l'à táan pi á. Nġka sèenji na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàranji ta a kwɔ. ⁶ Mu wi ke, mu aha a si raa Kile nàare, jyè ma bage funŋke e maa ku tò, maa ma Tunji Kile nàare kuru tanŋwɔɔge e. Lire ká mpyi, mu Tunji u nŋe tanŋwɔɔge e, maa karigii niŋwɔɔhigii puni naa ke, uru sí mu sàra. ⁷ Mu aha a Kile nàare, ma hà raa nùruli jwumpe kurugo, bà Kilecembaabii maha li pyi me. Naha na ye pi maha sɔnŋi na pire jwunyahampe pu sí Kile yaha u pire narege shwɔ. ⁸ Lire e yii àha mpyi pi fiige me. Yii li cè na yaage ŋkemu kyaa ku nŋe yii na ke, mà jwo yii pi ku nàare ke, yii Tunji Kile maha ku cè. ⁹ Lire e ke yii aha a Kile nàare, yii jwo

"Wuu Tunji u nŋe niŋyini na ke, mu mege ku táan.

¹⁰ Ma pyi saanwa sùpyire puni nùŋɔ na.

Mu nŋyini wuuni li pyi niŋke na, bà li nŋe na mpyi niŋyini na me.

¹¹ Wuu niŋjaa nŋyini kan wuu á.

¹²Wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu maha wuu shinɲɛbii wogigii yàfani pi na mɛ.
¹³Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kɛɛnɲɛ kapegil'á mɛ,
 maa wuu shwɔ Sitaanniŋi na.
 [Naha na yɛ mu u ɲyɛ fànhe ná síŋi ná pèentefoo, fo tèekwombaa.
 Amiina.]”

¹⁴Yii li cè na sùpyir'á kapegigii ɲcyiimu pyi yii na ke, yii aha cyire yàfa ti na, yii Tuŋi nɲyɛ wuŋi mú sí yii wogigii yàfa yii na. ¹⁵Ŋka yii aha mpyi yii ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ, yii Tuŋi mú sí yii wogigii yàfa yii na mɛ.

Yesu à jwo súnŋi kyaa na

¹⁶Yii aha súnŋi le, mpíi pi à fyɛnɲɛ tò wwomɔ na ke, yii àha yyahayi tanha pire fiige mɛ, pire maha li pyi sùpyire sí ɲcè na pi à súnŋi le. Ŋka sèenji na mii sí yi jwo yii á, pir'á pi sàranji ta a kwò. ¹⁷Mu wi ke, mu aha súnŋi le, ma yyaha jyé, maa làtikolo le ma ɲunŋe e, ¹⁸bà sùpyire sí mpyi t'àha ɲkwò mu súnleni cè mɛ, fo mu Tuŋi u ɲyɛ taŋwɔɲyɛ i ke, uru kanni. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u ɲyɛ na kaŋwɔhigii ɲaa ke, uru sí mu sàra.

Nàfuunji sèe wuŋi kani ná karigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ a yaa cyi sùpyanji funŋɔ pen mɛ
 (Luka 12.22-34)

¹⁹Yii àha raa nàfuunji caa raa bégeli yiye mɛɛ na ɲunŋe na mɛ. Ntɔɔŋi ná zúnŋi maha u kɛɛge, nàŋkaabii maha bayi fúruge marii u lwúu. ²⁰Ŋka yii nà-fuu tabegege ɲɲɛnɲɛ yaa yiye mɛɛ na ɲunŋi na. Wani ntɔɔŋi ná zúnŋi ɲyɛ na nàfuu kɛɛge mɛ, nàŋkaabii mú ɲyɛ na u lwúu mɛ. ²¹Naha na yɛ cyage e sùpyanji nàfuunji ɲyɛ ke, wani u sònŋɔre maha mpyi.

²²Sùpyanji ɲyiigii cyi ɲyɛ u bèenmpe. Ngemu u ɲyɛ yi à ɲwɔ ke, urufoo puni maha mpyi bèenmpe e mú. ²³Ngemu wogigii sí cyi à kɛɛge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. Mu aha jwo na mu na ɲyɛ bèenmpe e, mà li ta numpini i mu ɲyɛ, tahala maha ntaha lire numpini na!

²⁴Yii li cè na báarapyiŋi sì n-sii n-jà raa báare ɲunŋufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí ɲunŋufoonji wà kyaa táan uy'á, si u sanji kyaa pen uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanji na. ɲyɛ amuni li ɲyɛ, nàfuunji lag'á tatɛɛnɲɛ fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi Kile báarapyii mɛ.

²⁵Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî, ná vâanŋyɛ yii sí raa leni ke, yire taŋkanni kà yii funŋɔ pen mɛ. Tá sùpyanji múnaani tayyérege ɲyɛ a fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vâanŋyɛ na mɛ? ²⁶Yii saŋcyɛɛnre wii kɛ! Ti ɲyɛ na ɲɛɛmɛ núru mɛ, ti ɲyɛ na sùma kwùun mɛ, ti ɲyɛ na sùma bégeli bwùunni i mɛ. Ŋka yii Tuŋi u ɲyɛ ɲunŋi na ke, uru na ti ɲwɔ caa. Tá yii ɲyɛ a pɔwɔɔ saŋcyɛɛnre na sèl'e mɛ?

²⁷Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bàra u shiŋi canmpyaagii na yɛ?

²⁸Naha na yii à vâanŋyɛ nindeyi kani tɛg'a yiye funŋɔ pen yɛ? Yafwɔɲwɔɲyɛ yi maha fyɛn sige e maa

yafyɛnre nisinante yaa ke, yii sònŋɔ yire kyaa na kɛ! Yi ɲyɛ na báara pyi mɛ, yi mú ɲyɛ na kòonɔ pɲinni mɛ.

²⁹Ŋka saanŋi Solomani ná u nàfuufente puni i, u vâan-ndenŋe kà leme ɲyɛ a jà a ɲwɔ mà ɲke yafwɔɲwɔɲyɛ kà ɲunŋi yafyɛnre kwò mɛ.

³⁰Yafwɔɲwɔɲyɛ yi ɲyɛ sige e ɲunŋaa, ná nùmpañɔ yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire leme pyi p'á ɲwɔ amuni, yii ɲyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vâanya kan yii á mà? Yii dáníyan'á cyéɛ de! ³¹ɲyɛ yii àha funŋyɛ pen s'a ɲko “Naha wuu sí n-lyí yɛ? Naha wuu sí n-bya yɛ? Taa wuu sí vâanya ta n-le ke?” mɛ. ³²Kilecembaabii pi maha funŋyɛ pen ná yire yaayi kani i tɛrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li ɲyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. ³³Mà jwo yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage ɲunŋyɛg'á yaa ku pyi Kile Saanre ná ntiŋi. Lire ká mpyi, Kile sí yire yaayi sanŋyɛ puni kan yii á. ³⁴Yii àha karigii nimpañkii tɛge yiye funŋɔ pen mɛ, ɲaha na yɛ nùmpañŋe sí raa sònŋi kuye na. Canŋa maha canŋa ná ku kawaagii cyi ɲyɛ.

Yii àha raa pi sanmpii cɛɛge mɛ

(Luka 6.37-38, 41-42)

7 Yii àha raa pi sanmpii cɛɛge mɛ, lire ká mpyi Kile mú sí yii cɛɛge mɛ. ²Naha na yɛ bà yii na sùpyire sannte cɛɛge mɛ, amuni Kile mú sí yii cɛɛge. Cùŋkanni na yii ɲyɛ na sùpyire sannte cwòre ke, amuni Kile mú sí yii cù. ³Naha na mu ɲyɛ na ɲyèsenni ɲaa ma cìmpworonji ɲyiini i, mà li ta bannanji u ɲyɛ mu wuuni i ke, mu ɲyɛ na uru ɲaa mà yɛ? ⁴Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìmpworon'á na u yyéɛ ma a ɲyèsenni wwù u ɲyiini i, mà li ta bannanji ɲyɛ mu wuuni i yɛ? ⁵Mu u à fyɛnɲɛ tò wwomɔ na ke, fyànha a bannanji wwù ma ɲyiini i, lire ká mpyi, mu sí raa ɲaa raa ɲcwúu ɲyèsenni tawwuge e ma cìmpworonji ɲyiini i.

⁶Yaayi yi ɲyɛ Kile wuyo ke, yii àha raa yire kaan pwu-unbil'á mɛ, lire baare e pi sí n-jà n-yíri yii kurugo si yii sulugo. Yii àha raa yii kóɔŋi lonŋara wuŋi cyáan caabii taan mɛ, lire baare e pi sí raa u tánhani.

Kile maha u pyiibii ɲareyi shuu

(Luka 11.9-13)

⁷Yii a Kile ɲáare, u sí yii kan, yii a ɲcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

⁸Yii li cè na shin maha shin u ɲyɛ na ɲáare ke, uru maha ntaa.

Shin maha shin u ɲyɛ na ɲcaa ke, uru maha ɲaa.

Shin maha shin ká bàrage kúu ke, ku sí múgo uru-fol'á.

⁹Jofoo u ɲyɛ yii shwɔɲl'e, ɲgemu u sí ɲɛɛ kafaaga kan u pyàn'á, mà li ta bwúuru u à ɲáare u á yɛ? ¹⁰Lire ɲyɛ mɛ, mà wwò kan u á mà li ta fya u à ɲáare yɛ? ¹¹ɲyɛ yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yacɛnɲyɛ kan yii pyiibil'á ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na yii Tuŋi u ɲyɛ ɲunŋi na ke, ur'á bégel'a tòro yii taan si yacɛnɲyɛ kan u ɲáarafeebil'á mà?

¹²Lire e yaaga maha yaaga yii la ɲyɛ sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii lire pyi pi á mú. Yire Kile túnntunŋi

Musa Saliyaŋi ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebil'à jwo.

Kurigii shuunniŋi kani

(Luka 13.24)

¹³ Yii jyè tajyijwɔge nimbileni i. Naha kurugo ye kuni li maha kakyaare nɔ sùpyaŋi na ke, lire tajyijwɔg'à pèe, lire kùn'à pèe, lire e shinnyahara nyɛ na ñaare. ¹⁴ Nka kuni li maha shiŋi niŋkwombaani kaan ke, lire tajyijwɔg'à cyéɛ, li ñarama à pɛn, li ñaarafeebii nyɛ a ñya-ha mɛ.

Cige maha ñcè ku yasɛɛre e

(Luka 6.43-44; 13.25-27)

¹⁵ Kafinivinibii pi maha piye pyi Kile túnntunmii fiige ke, yii a yiye kàanmucaa pire na. Pi aha a ma yii á, pi maha piye pyi mpàa fiige, mà li ta pi funŋy'à pi sige yaayi fiige. ¹⁶ Yii sí pi cè pi kapyiŋkii cye kurugo. Wà sí n-jà ɛɛzen cige yasɛɛ kwɔn ŋguro cige na la? Lire nyɛ mɛ, mà fizhiye cige yasɛɛ kwɔn ŋguro cige na la? ¹⁷ Lire pyiŋkanni na, cicɛnŋke yasɛɛr'à ñwɔ, cipege woore s'à pi. ¹⁸ Cicɛnŋe si n-jà raa yasɛɛ nimpere seni mɛ. Cipege mú si n-jà raa yasɛɛ niŋcɛnne seni mɛ. ¹⁹ Cige maha cige ku nyɛ ku nyɛ na yasɛɛ niŋcɛnne seni mɛ, ku sí n-kwɔn n-wà nage e. ²⁰ Lire e ke yii sí pi cè pi kapyiŋkil'e, bà cige maha ñcè ku yasɛɛre e mɛ.

²¹ Mpii puni pi nyɛ na mii pyi "Kafoonji, Kafoonji" ke, pire puni si n-jyè Kile Saanre e mɛ, mii Tuŋi niŋyi wuŋi nyii wuuni pyifeebii kanni pi nyɛ jyifeebii. ²² Kuru canŋke ká nɔ, shinnyahara sí n-pa mii pyi "Kafoonji, Kafoonji, wuu mpyi na Kile túnnture yu mu mege na, marii jínabii kòre na yige mu mege na, marii kabwɔhii niŋyahagii pyi mu mege na mà?" ²³ Lire tɛni i, mii sí yi jwo tire sùpyir'á "Mii nyɛ a sàa yii cè mà ñya mɛ. Yii yîri na taan, yii kapimpyiibii!"

Yákilifoŋi ná funŋ baa shinji kani

(Luka 6.47-49)

²⁴ Shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa pu kurigii ñaare ke, urufoo sí n-jà n-tàanna ná yákilifoŋi w'e ŋgemu u à u bage faanra kafaafoge ñuŋ'i ke. ²⁵ Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwɔh'à cwo, ka dùyi si ñi na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋɔɔŋi, ŋka ku nyɛ a cwo mɛ, ñaha na ye ku nintaani na nyɛ kafaafogo ñuŋ'i.

²⁶ Nka shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa mpyi u nyɛ na pu kurigii ñaare mɛ, urufoo na nyɛ mu à jwo funŋ baa shin, ŋgemu u à u bage faanra nticyɛnŋi ñuŋ'i ke. ²⁷ Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwɔh'à cwo, ka dùyi si ñi na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋɔɔŋi, ka ku puni si mpi a wu.»

²⁸ Yesu à puru jwumpe jwo a kwɔ ke, ka u kàlaŋi pyiŋkanni si sùpyire kàkyaanhala. ²⁹ Naha na ye u mpyi na pi kálali ná Kile sífente e. U kàlaŋi pyiŋkanni ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuŋi pyiŋkanni mpyi niŋkin mɛ.

Yesu à tògofoo cùuŋ

(Marika 1.40-45; Luka 5.12-16)

8 Yesu à tíge ñaŋke na ke, ka shinnyahara si ntaha u fye e. ² Ka tògofooŋi wà si file u na maa niŋkure sín u fere e maa jwo: «Kafoonji, mu aha ñɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniŋɛ.» ³ Nyɛ ka Yesu si u cyɛge sànhaha maa bwɔn u na maa jwo: «Mii à ñɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na. ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cù ma ñwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta si, maa sà maye cyèe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kya Kile túnntunŋiMusa à jwo tògofoebii kyaa na ke, maa kuru wwù. Lire li sí li cyèe na mu à cùuŋ †.»

Yesu à sòrolashiibii ñuŋufoŋi wà báarapyi cùuŋ

(Luka 7.1-10; Yuhana 4.43-54)

⁵ Mà Yesu yaha u u jyè Kapɛɛnamu kànhɛ e, Dɔɔmu sòrolashiibii yyaha yyéɛ shinŋi wà à file u na maa u ñáare na: ⁶ «Kafoonji, mii báarapyiŋi nizinniŋi na wá bage e. U à mùruŋ, maa ŋkyaali sèl'e.» ⁷ Ka Yesu si u pyi: «Mii u sà u cùuŋ la †?» ⁸ Ka sòrolashiibii yyaha yyéɛ shinŋi si jwo: «Kafoonji, mii ñuŋk'à cyéɛ mu u jyè mii pyenge e. Mu aha jwuŋkanŋa niŋkin jwo, kuru sí mii báarapyiŋi cùuŋ. ⁹ Mii wi ke, sòrolashiibii pii na nyɛ mii ñuŋ na, mii sí nyɛ pii ñuŋ na. Mii aha wà pyi "Ta si" u maha ŋkàre. Mii aha wabɛɛ pyi "Ta ma" u maha mpa. Mii aha na biliŋi pyi "Nde pyi" u maha lire pyi.»

¹⁰ Yesu à yire lógo ke, ka li i u kàkyaanhala. Mpii pi mpyi u fye e ke, ka u u jwo pir'á: «Sɛnŋi na mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntél'a sùpya ñya ná ŋge dániyaŋi fiige e Izirayeli shiinbii shwɔhɔl'e mɛ! ¹¹ Mii sí yi jwo yii á, shinnyahara sí raa yîri canŋafworompe ná canŋajyimpe e, si mpa lyí ná Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba e Kile Saanre e. ¹² Nka Izirayeli shiinbii mɛɛ na Kile Saanre à bégele ke, pire pii sí n-wà cyiŋŋi na numpini i. Wani pi sí raa myahigii súu s'a ŋkyaanhigii kùru.»

¹³ Nyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sòrolashiibii yyaha yyéɛ shinŋi pyi: «Ta si pyenge. Ná mu à dá mii na, nde mu à cya ke, lire li pyi.» Ka u báarapyiŋi si ntíl'a cùuŋ lire tèenuuni i.

Yesu à Pyeri nafɛɛwɔŋi cùuŋ

(Marika 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Nyɛ Yesu à kàre Pyeri pyenge mà sà Pyeri nafɛɛwɔŋi ta tasinnage e cifwuro cye e. ¹⁵ Ka Yesu si bwɔn u cyɛge na, ka cifwure si láha u na. Ka u u yîri, maa njyi kan Yesu á.

¹⁶ Yàkoŋk'à nɔ ke, ka pi i wá na ma ná jínacyaanbii niŋyahamil'e Yesu á. Ka u u jínabii kòr'a yige pi e ná u ñwɔjwumpe e, maa yampii puni cùuŋ. ¹⁷ Nyɛ lire pyiŋkanni na, ka Kile túnntunŋi Ezayi jwumpe si fùŋŋ, u

† Tògofooŋi ká ñcùuŋ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyɛere kàanmucya sèl'e si ñcè kampyi u à cùuŋ, u u nta a uye cyèe sùpyire na. †† Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, shinŋi u nyɛ u nyɛ pi Kile kuni i mɛ, Yahutu nyɛ a mpyi a yaa u jyè uru pyenge e mɛ. U aha lire pyi, u mpyi maha ñwɔhɔ Kile yyahe taan.

mpyi a jwo: «U à jyè wuu ná wuu cwòhòmpé shwòhòl'e, maa wuu yampe láha wuu na †.»

Mpii la ku nyé si ntaha Yesu fye e ke
(Luka 9.57-62)

¹⁸ Nyé shinnyahara mpyi a pa Yesu kwùulo, lire kuru-go ka u u cyelempyiibii pyi pi banji jyiile ná ur'e. ¹⁹ Ka Kile Saliyanji cyelentuji wà si file u na maa u pyi: «Cye-lentuji, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» ²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Wygii na nyé sigepwuunbil'á, shèere mú sí nyé saŋcyeyenr'á. Nka tashwòngɔ nyé Supyanji Jyanji á mɛ.» ²¹ Ka u cyelempyanji wabere si u pyi: «Kafoonji, yyére, mii aha na tunji tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» ²² Ka Yesu si u pyi: «Taha mii fye e, maa kwùubii ya-ha pi a piye tùni.»

Yesu à kafeebwòhe yyéene banji tunji
(Marika 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Nyé Yesu à jyè bakwòge e, ka u cyelempyiibii si jyè u fye e. ²⁴ Ka kafeebwòhɔ si yîri na fwu banji tunji, fo lwòhe na ŋko si bakwòge tò. Lir'à Yesu ta u u ŋwúuni. ²⁵ Ka pi i file u na, maa u nè maa jwo: «Kafoonji, yîri maa wuu shwò, lire baare e wuu sí n-kwòro lwòhe e.» ²⁶ Ka u u pi pyi: «Naha na yii na fyáge ye? Naha na yii dányan'á cyére ye?» Maa yîr'a yyére maa fànha cyán kaféegé ná banji lwòhe na. Ka yi puni si yyére siu! ²⁷ Ka pi puni si wá na ŋkyáali u na, maa jwo: «Naha supyifii-we u nyé ŋge nàŋji, fo ka kaféegé ná lwòhe si ntéen u wuuni taan ye?»

Yesu à jínacyaan shuunni cùuŋɔ
(Marika 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Nyé ka Yesu si banji jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i. Ka jínacyaan shuunni si fworò fanŋyi i †† mà u nùŋɔ bê. Pi mpyi a pi sèe sèl'e, fo wà sàha mpyi na jà a tòro kuru kuuge e mɛ. ²⁹ Ka pi i wá na yu fànha na: «Kile Jyanji, naha mu nyé na ŋcaa wuu á ye? Mu à pa mpa kawaa pyi wuu na mà ta tènì sàha nɔ mà?»

³⁰ Nyé lir'à caakurumbwòhɔ ta ku u lyî pi byanhampe e. ³¹ Ka jínabii si Yesu náare sèl'e na: «Mu aha wuu kòr'a yige mpii sùpyiibil'e, ma a wuu yaha wuu sà jyè mpii caabil'e.» ³² Ka u u pi pyi: «Yii a sî.» Ka pi i fworò pire nàmbaabii shuunniŋi i, maa sà jyè pire caabil'e, ka caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ŋaŋke numpenge na, mà cwo cwo banji i mà kwù. ³³ Ka cáanahabii si fê a kàre kànhe e, ŋcyii cyi à pyi ke, maa sà cyire yyaha jwo, mà cye cyán jínacyaanbii wogigii na. ³⁴ Ka kànhe shiinbii puni si ntíl'a fwor'a kàre Yesu nùŋɔ tabenji i. Pi à sà u nya ke, maa u náare sèl'e na u fworò pire kùluni i.

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Marika 2.1-12; Luka 5.17-26)

9 Nyé ka Yesu si jyè bakwòge e, maa banji jyiil'a kàre u yabilinji kànhe e. ² Ka pi i mpa u á ná yanji

† Ezayi 53.4 †† Yahutuubii maha pi fanŋyi wwù kafaayi tunji. Pi maha ku ŋwòge yal'a yaa fo maha tatèŋŋɔŋɔ yaa mú.

w'e u yasinningke e, u mpyi a mûruŋɔ. Yesu à pi nya pi à dá uru na ke, maa jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, màban le maye e! Mu kapegigil'à yàfa mu na.»

³ Nyé Kile Saliyanji cyelentiibii pi mpyi wani ke, ka pire pii si wá na sòŋŋi piye funŋ'i na Yesu na Kile mɛge kèege. ⁴ Ka Yesu si ntíl'a pi sòŋŋɔre cè, maa jwo pi á: «Naha na yii nyé ná nte sòŋŋɔpeere shiŋi i ye? ⁵ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a ŋaare” yii nyii na, cyire kapyaagii mú shuunni i, ndire jwumɔ p'à táan ye? ⁶ Nka yii pi li cè na sîŋi na nyé Supyanji Jyanji á naha ŋiŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Yîri, maa ma yasinningke lwó, maa si pyenge.» ⁷ Ka u u ntíl'a yîr'a kàre pyenge. ⁸ Sùpyir'à lire nya ke, ka pi i fyá maa Kile pèe, uru ŋgemu u à ŋge sîŋi fiiginji kan sùpyir'á ke.

Yesu à lyî ná mepenge shiinbil'e
(Marika 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yesu à yîri wani ke, u à sà múnalwòore shwofoonji wà nya u à téen u báaranji tapyige e, u mɛge mpyi Macwo. Ka Yesu si u pyi: «Yîr'a taha na fye e.» Ka u u yîr'a taha u fye e.

¹⁰ Nyé lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà ntéen na lyî Macwo bage e ná mepenge shiinbii niŋyahamil'e mu à jwo múnalwòore shwofeebii ná piiberii. ¹¹ Farizhɛenbii pil'à lire nya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Naha na yii cyelentuji na lyî ná múnalwòore shwofeebii ná mepenge shiinbii piiberil'e ye?» ¹² Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa nyé pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani nyé. ¹³ Kile à jwo u Jwumpe Semenji i “Yii a nùŋaara taa yii shinŋɛebii na, lir'à táan mii á mà tòro sáragawwuuni na †.” Nyé yii sòŋŋɔ puru jwumpe ŋwòhe na. Naha na ye mpii pi nyé na piye sòŋŋi na pir'à tí ke, mii nyé a pa ŋiŋke na pire tayyerege e mɛ. Nka mpii pi à li cè na pire nyé a tí mɛ, pire tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fàn'h'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Marika 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Lire kàntugo Yuhana Batizelipyinji cyelempyiibil'à pa Yesu yíbe na naha na pire ná Farizhɛenbii maha súnŋi leni, Yesu cyelempyiibii sí nyé na u leni mà ye? ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Cipoonji ceveebii sí n-jà yyaha tanha, mà pi yaha ná cipoonji i cikwòŋre na la? Nka tènì là na ma, cipoonji sí n-pa n-yige pi shwòhòl'e. Lire tènì i pi sí n-ta raa súnŋi leni.

¹⁶ Wà nyé na vāanvòŋŋɔ taha na vāanŋyeyega tacwòŋɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vāanvòŋŋɔ maha vāanŋyeyega kèege, tacwòŋg'a sî nāara a pèe. ¹⁷ Wà mú sí nyé na sinmpurugo leni seeye boolyegil'e †† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sî ŋkèege. Pi maha sinmpuruge leni seeyi boofòŋŋkil'e, yire mú shuunniŋi y'à bê.»

† Oze 6.6 †† Seeyi boni na nyé boro, Yahutuubii maha ndemu jwooli ná yatwore seeyi i maa lwòhe, lire nyé mɛ nùjirimpe, lire nyé mɛ ɛɛzen sinmpe leni l'e ke.

Yesu à ceenji wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworonji buwuŋi
ɲɛ
 (Marika 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, Yahutuubii ñuŋufooni wà à pa niŋkure sín u taan maa jwo: «Yesu! Mii pworonj'á kwú numɛ. Maye sanŋa yaha, maa mpa ma cyeyi taha u na, u sí ɲɛ.» ¹⁹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si yíri na ñkɛɛge ná u e.

²⁰ Mà pi niŋkaribii yaha, ceenji wà à file Yesu na maa bwòn u vaaŋntinŋke zhwòre na. Lùwuliŋkwombaayi mpyi uru ceenji na yee ke ná shuunni funŋ'i. ²¹ U mpyi na yu uye funŋ'i: «Mii aha bú jà a bwòn u vaaŋŋi na, mii sí n-cùuŋɔ.» ²² Ka Yesu si yyaha kɛɛŋŋ'a wíl'a u nya, maa jwo u á: «Na pwo, ma hà raa fyáge me, ɲaha na ye mu dániyaŋ'á mu cùuŋɔ.» Ka ceenji si ntíl'a cùuŋɔ.

²³ Yesu à sà nɔ uru ñuŋufooni pyenge e, maa kwùge tinmpirigii wyifeebii ná supyinyahare nya ti i ɲàha na wùruge tiye e ke, maa jwo pi á: ²⁴ «Yii caala a yíri naha, pùceebilini ɲye a kwú me, li na ɲwúuni.» Ka pi i wá na ɲcyàhali u na. ²⁵ Sùpyir'á fwor'a kwò pyenge e ke, ka Yesu si jyè bage e, maa pyàŋi buwuŋi cù cyege na, ka u u yíri. ²⁶ Ka lire kani si ɲcaala lire kùluni puni i.

Yesu à fymnii shuunni ná búbu cùuŋɔ

²⁷ Yesu à fworo wani na ñkɛɛge ke, ka fymnii shuunni si ntaha u fye e maa wá na yu fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ñuŋaara ta wuu na!» ²⁸ U à sà jyè pyenge e ke, ka pire fymnpii si file u na. Ka u u pi pyi: «Yii à dá na mii sí n-jà yii cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, mu sí n-jà, kàfooni.» ²⁹ Ka u u bwòn pi ɲyiigii na maa jwo: «Li sí n-pyi yii á mà tàanna ná yii dániyaŋi i.» ³⁰ Ka pi i ntíi na ɲaa. Ka u u yi jwo a waha pi á na pi a piye kàanmucaa, pi àha wà yaha u li cè me. ³¹ Nka pi à yíri wani ke, pi à kàr'a sà a lire kani yu lire kùluni puni i.

³² Nye pir'á yíri Yesu taan ke, ka pii si mpa ná búbu e. Jínaŋi wà u mpyi u e. ³³ Yesu à jínaŋi kàr'a yige ke, ka búbuŋi si ntíi na yu. Supyinyahare ti mpyi wani ke, ka lire si tire kàkyaŋhala, ka ti i wá na ɲko: «Wuu sàha ɲkwò a nde kani fiige nya Izirayeli kini i me!» ³⁴ Nka Farizheenbil'á jwo na jínaŋi ñuŋufooni fànhe cye kurugo, Yesu ɲye na jínaŋi kòre na yige pifeebil'e.

Sùmakwɔg'á pɛe, ɲka sùmakwɔnbil'á cyére

³⁵ Nye Yesu mpyi na ɲaare na màre kànbwoyi ná kànbpyeere puni na. U mpyi na sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e, maa yampii puni ná cwòhɔmɔfeebii puni cùuŋi. ³⁶ U à supyinyahare nya ke, ka pi ñuŋaare si u ta sèl'e, ɲaha na ye ti mpyi a kànha maa ɲcwònrɔ, mu à jwo mpàa pi ɲye piye ñuŋɔ kurugo. ³⁷ Ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Sùmakwɔg'á pɛe, ɲka sùmakwɔnbil'á cyére. ³⁸ Lire e ke yii kerɛge foo ɲaare, u u pii bàra sùmakwɔnbii na.»

Yesu à u cyelempyiibii yyer'a tun
 (Marika 3.13-19; Luka 6.12-16)

10 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunni yere, maa fànhe kan pi á, pi jà pi a jínaŋi kòre pi a yige pifeebil'e, pi raa yampii puni ná cwòhɔmɔfeebii puni cùuŋi. ² Tùntunmpii ke ná shuunni meyi yi ɲye ɲje: niŋcyiŋi u ɲye Simɔ pi maha mpyi Pyeri ke, ná u sùŋeŋi Andire ná Zebede jyaabii Yakuba ná u cɔɔŋŋi Yuhana ³ ná Filipi ná Baritelemi ná Tomasi ná Macwo ɲge u mpyi na múnalwɔre shuu ke, ná Alife jyaŋi Yakuba ná Taadi ⁴ ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti ^{††} ke, ná Zhudasi Isikariyoti ɲge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Marika 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Pire shiin ke ná shuunni Yesu à yere maa nta a pi tun. U à jwo pi á: «Yii àha ɲjyè Samari shiinbii kànyi ná supyishini sanŋi wuy'e me, ⁶ ɲka yii a sí Izirayeli shiinbii yyére, pire mpiimu pi ɲye mu à jwo mpàpinniye ke.

⁷ Mà yii niŋkaribii yaha, yii a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á na Kile Saanre tèn'á byanhara. ⁸ Yii raa yampii cùuŋi, yii raa kwùubii ɲèni, yii raa tògofeebii cùuŋi, yii raa jínaŋi kòre yii a yige sùpyire e. Yii à ti ta mana, yii a ti kaan mana. ⁹ Yii àha sɛɛn, lire ɲye me wyére, lire ɲye me wyérepya lwó si nde yii dufaabil'e me. ¹⁰ Yii àha kùshebɔrii lwó me, yii àha vaaŋntinye shɔnwuyo lwó me, yii àha tanhaŋyi yabere lwó mbàra yii tooyi wuyi na me, yii àha kàbii lwó me. Yii li cè na bárapyŋ'á yaa u a ɲkaan u a lyí.

¹¹ Yii aha jyè kànbwòh'e, lire ɲye me kànbilere e, yii sùpya cya ɲgemu u sí ɲɛ yii sunmbage na ke. Yii aha uru sùpya ta, yii i ɲkwòro wani fo yii sà nɔ yii tɛekani na. ¹² Yii aha jyè pyenge maha pyeng'e ke, yii pi shéere “Kile u yyepiŋke kan yii á.” ¹³ Kuru pyenge shiin ká yii fwùŋi shwɔ, pi sí kuru yyepiŋke ta. Nka pi aha mpyi pi ɲye a yii fwùŋi shwɔ me, pi sí kuru yyepiŋke ta me.

¹⁴ Yii aha ɲkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi ɲye a ɲen'a yii jwumpe lógo me, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu wani †. ¹⁵ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, nde li sí yire kànyi sùpyire ta ke, lire sí n-waha mà tòro Sɔɔmɔ kànhe ná Gɔmɔri kànhe shiinbii wuuni na.»

(Marika 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii lógo! Mii sí yii tun, ɲka yii sí n-pyi sùpyire shwòhɔl'e mu à jwo mpàa pi ɲye sige yaaya shwòhɔl'e. Yii a yiye kàanmucaa bà wwòo ɲye me, yii pyi tateennugo sùpyii mpánmpɔɔɔyɔ ^{††} fiige.

¹⁷ Yii a yiye kàanmucaa sùpyire na, ɲaha na ye pi sí n-kwò n-pa raa yii yiri yukyaabii yyére, s'a yii bwùun ná kàsɔrigil'e pi Kile Jwumpe kàlambayi i. ¹⁸ Pi mú sí n-kwò raa yii cwòre raa si fànhafeebii ná saanbii yyére, mà li ñuŋke pyi na yii na ɲye mii cyelempyi. Lire cye kurugo

† Taadi, kuru ku ɲye u mege shɔnwoge. Mege niŋcyiige ku ɲye Zhudasi (Luka 6.16). †† Zelɔti: kuru mege ɲwòhe ku ɲye: «kini kyal'á táan ɲgemu á sèl'e ke». ‡ Mà tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu kànha na: lire ɲwòhe ku ɲye, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii ñuŋɔ tuguro ti. Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi. ††† Yahutuubii mpyi maha mpánmpɔɔɔyɔ wíi fymnɛ ná tateennugo saŋcyɛɛre.

yii sí mii kyaa jwo Yahutuubil'á, sí mii kyaa jwo supyishinji sann'á mú. ¹⁹ Njka tènì i pi sí n-pa raa yii leni cye e ke, jwumpe yii sí n-jwo, ná pyinjanni na yii sí pu jwo ke, yii àha lire tège yiye funḡḡ pen mē. Jwumpe yii à yaa yi jwo ke, lire tènì yabilinji i, puru sí n-tḡge yii funḡḡ'i. ²⁰ Yii li cè na yii yabilimpil'e bà puru jwumpe sí n-fworo mē, yii Tuḡi u nḡe Kile ke, uru Munaani li sí raa yu yii cye kurugo.

²¹ Pii sí n-pa raa pi cìmpyibii kaan pi a bùu, tiibii pii sí n-pa raa pi pyiibii kaan pi a bùu, pyiibii pii mú sí n-pa n-yīri pi sifeebii kurugo si pi kan pi bò. ²² Yii kyaa sí n-pen sùpyire pun'á mii mēge kurugo. Njka ḡgemu ká jà a uye waha maa ntēen Kile kuni i fo mà sà nḡ tēgeni na ke, urufoo sí n-shwá. ²³ Pi aha yii kyérege kànhe k'e, yii fē a fworo kur'e, yii raa si kabere. Sēenji na mii sí yi jwo yii á, mà jwo yii pi Izirayeli shiinbii kànyi puni jaara a kwò ke, Supyaḡi Jyaḡi sí nuru n-pa.

²⁴ Cyelempyaḡi sí n-jà n-pēe n-tòro u cyelentuḡi na mē, biliwe mú nḡe a pēe u kàfoonji na mē. ²⁵ Li tēgeni li nḡe cyelempyaḡi u pa mpyi cyelentuḡi fiige, bilinji mú sí mpa mpyi u kàfoonji fiige. Ná pi à jà a pyengefoo tàana ná jínabii nḡḡufoonji Belizebuli i, mpii pi nḡe pyengefoo shiinbii ke, pire wuuni sí n-tòro mà?

(Luka 12.2-9)

²⁶ Lire kurugo yii àha raa fyáge pi na mē. Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ḡwáḡ ke, cyire puni sí n-pa raa ja. Kyaa maha kyaa li nḡe numpini i ke, lire là mú sí n-kwôro ḡcēmbaa mē. ²⁷ Mii aha jwumpe mpemu jwo yii á numpini i ke, yii a puru yu canḡke e. Mpe mii à jwo yii á katilwáḡe e ke, yii dùgo yii a puru jáare katanḡi nḡḡ'i. ²⁸ Mpii pi maha jà a sùpyaḡi cyeere bò, ná pi sí n-jà u múnaani bò mē, yii àha raa fyáge pire na mē. Kilenji u maha jà a sùpyaḡi múnaani ná u cyeere shi bò nafugombaage e ke, uru na yii à yaa yii a fyáge.

²⁹ Tá zíziine shuunni maha mpéere daashi niḡkin kan na mē? Njka lire zíziini là niḡkin sí n-kwû yii Tuḡi Kile pàama mē. ³⁰ Yii pi ke, ali nḡḡjoore ti nḡe yii nḡḡi i ke, Kile à tire puni pērege cè. ³¹ Lire kurugo yii àha nuru kyaa tège yii yiye funḡḡ pen mē! Yii shin maha shin kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine niḡyahara na.

³² Shin maha shin ká yyére li na sùpyire nyii na na uru na nḡe mii wu ke, mii Tuḡi u nḡe niḡnyinji na ke, mii mú sí n-yyére li na uru nyii na na urufoo na nḡe mii wu.

³³ Njka ḡgemu ká mii cyé sùpyire nyii na ke, mii Tuḡi u nḡe niḡnyinji na ke, mii mú sí urufoo cyé uru nyii na.

(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Yii àha raa sḡnḡi na mii à pa sí mpa jwumabenḡke le sùpyire ná tiye shwáḡ'e niḡke na mà dē! Mii nḡe a pa ná yyenḡke e mē, ná kàshige e mii à pa. ³⁵ Naha kurugo ye mii à pa mpa "jyafoonji ná tufoonji láha piye na, si pworofoonji ná nufoonji láha piye na, si napworonji láha nacwonji na. ³⁶ Pii u zàmpenmii sí n-pa n-pyi pi pyenge shiinbii yabilimpil'á." ³⁷ Shinji u à u tuḡi, lire nḡe mē u nunji kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nḡe a yaa ná mii cyelempyigire e mē. Shinji u à u jyaḡi, lire nḡe mē u pworonji kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nḡe a yaa ná mii cyelempyigire e mē. ³⁸ Shinji la

ku nḡe si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi mēe mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nḡe a yaa ná mii cyelempyigire e mē. ³⁹ ḡgemu la ká mpyi sí u niḡjaanji yaa nḡwá ke, urufoo nùmpañḡke sí n-kēege, ḡka ḡgemu ká kàntugo wá u niḡjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañḡa ta.

(Marika 9.41)

⁴⁰ Shin maha shin ká yii cùmu lemē nḡwá ke, urufoo mú à mii cùmu lemē nḡwá, ḡgemu sí ká mii cùmu lemē nḡwá ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmu lemē nḡwá.

⁴¹ ḡgemu ká Kile tūntunḡi wà cùmu lemē nḡwá, mà lire nḡḡke pyi na u na Kile tūnture yu ke, tḡḡḡi Kile sí n-pa n-kan Kile tūntumpil'á ke, uru tḡḡḡi Kile sí n-kan urufol'á. Sùpyire ti nḡe na fyáge Kile na ke, wà ha tire tà cùmu lemē nḡwá, mà lire nḡḡke pyi na ti na fyáge Kile na, Kile sí urufoo sàra tire fiige. ⁴² ḡgemu ká lùḡḡe fūḡḡcwokwuyaga kan ḡge nàḡkocyaanji wà á, mà lire nḡḡke pyi na u na nḡe mii cyelempya ke, sēenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sii lire tḡḡḡi ta.»

11 Nḡe Yesu à kwò yire yereyi ḡkanḡi na u cyelempyibii ke ná shuunniḡ'á ke, maa ḡkàr'a sà a sùpyire kálali, maa jwumpe Nintanmpe yu pi á pi kànyi na.

Yuhana Batizelipyinji à tūntunmii tun Yesu á

(Luka 7.18-35)

² Nḡe mà Yuhana Batizelipyinji yaha kàsuri i, u mpyi a Kile Niḡcwḡnḡḡi kapyiḡkii kyaa lógo. Ka u u u cyelempyibii pii tun Yesu á ³ pi sà yibe na: «Nḡe kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u nḡe u wi laa, wuu a wabere sigili?»

⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu nḡa ke, yii a si, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na ⁵ "Fyinmpii naha na ja, tonḡegyifeebii sí i jaare, tògofeebii na ḡcùḡi, nḡḡcunnibii sí i nuru, kwùubii sí i nēni, jwumpe Nintanmpe sí i yu fòḡḡfeebil'á. ⁶ Nḡe mii kapyiḡkii ká mpyi cyi nḡe a ḡgemu pyi u à cye láha mii na mē, urufoo wuun'à nḡwá.»

⁷ Nḡe Yuhana cyelempyibii'à kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à jwo: «Canḡke yii ná ḡkàre síwage e ke, taha nḡege yii mpyi a kàr'a sà wii kafēge sí i ku nḡàha la? ⁸ Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wii ye? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpii pi maha vāansinayi leni ke, pire maha mpyi saanbii bayi i. ⁹ Lire sanni i ke, naha yii mpyi a sà wii ye? Kile tūntunḡo la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile tūntunḡo na. ¹⁰ Naha kurugo ye Kile jwumpe Semenji à jwo ḡgemu kyaa na na "Wii, mii sí na tūntunḡi tun

u sà mu kuni yaa mu yyaha na †" ke, uru tūntunḡi u nḡe Yuhana. ¹¹ Sēenji na mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ḡkwò a si ḡgemu u à fànha tò Yuhana Batizelipyinji na mē, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

¹² Mà l'wó Yuhana Batizelipyinji Kile jwumpe tēejwuuni na, mà pa nḡ numē na, mpii la ku nḡe si jyè Kile Saanre e ke, shinpiibii na pire kyérege, pi s'à piye waha si jyè t'e. ¹³ Kile tūntunḡi MusaSaliyaḡi ná Kile tūntunmpii

† Mishe 7.6

†† Malaki 3.1

sanmpil'à jwo Kile Saanre kyaa na, fo mà pa nɔ Yuhana tɛni na. ¹⁴ Kampyi yii sí n-jà n-dá pu na, Elini mpanji sheenre Kile Jwumpe Semenji a jwo ke, yii li cè uru u nɔ Yuhana. ¹⁵ Ngemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u nɔngyigigii cyán sèl'e.

¹⁶ Ná naha shi i mii sí nte sùpyire shiɔji tàanna ye? Ti na nɔ mu à jwo nànkopyire, ntemu ti nɔ na bàhare káfuge na ke, tà na bàhare maa nko ti shèrefeebil'á ¹⁷ "Wuu à tiinmpini wyi yii á, yii nɔ a nɛn'a kwɔhɔ mɛ. Wuu à jáhampe myahigii cèe yii á, yii nɔ a nɛn'a mɛe sú mɛ." ¹⁸ Yii li cè, Yuhana à pa ke, u mpyi na nɔjyitɔn wu lyi mɛ, u mú mpyi na sinmɛ byii mɛ, ka pi i jwo na jí-na u nɔ e. ¹⁹ Nɔ Supyanji Jyanji à pa, maa lyi maa byii, ka pi i jwo na u sɔnɔre nɔ a taha yaage kabere na mɛ, fo nɔjyini ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mɛpɛnge shiinbii cevoo mu à jwo múnalwɔre shwofeebii.

Nka yákilifente Kile maha nkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha nɔcè urufoo kapyiin'kil'e.»

Yesu à kànyi yà faha

(Luka 10.13-15)

²⁰ Nɔ kànyi na Yesu à tòro maa kakyanhala karii nɔnyahagii pyi, ka yire kànyi shiin si mpyi pi nɔ a nɛn'a pi toronkanni kèenɔ mɛ, ka Yesu si wá na yire shiinbii fare. ²¹ U à jwo: «Yii Korazen kànhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Yii Betisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e †, cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toronkanni kèenɔ maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vaaɔnyii, maa cwɔnre wu piye na. ²² Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canɔke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiin'kil'e ke, nde li sí n-pyi yii na ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi wuuni na.

²³ Yii Kapereɔnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sɔnɔni na yii sí n-kàre Kile yyére nɔnyini na bɛ? Lire mpyi nɔ mɛ, yii sí n-sii n-tfɔrige fo nɔnke nɔwɔhɔ shiinbii cyage e. Naha kurugo ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Sɔɔɔmu kànhe e cyire mpyi a pyi, ku shiinbii mpyi na sí n-yyére pi kapegigii na. Ku mú mpyi na sí n-pyi wani fo mà sà nɔ nɔnyjaa na. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canɔke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiin'kil'e ke, nde li sí yii Kapereɔnamu kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha n-tòro Sɔɔɔmu kànhe shiinbii wuuni na.»

Yesu u maha tanɔnke kan sùpyan'á

(Luka 10.21-22)

²⁵ Nɔ Yesu à kwɔ puru na ke, maa jwo: «Tufooni Kile, nɔnyini ná nɔnke Kafooni, mii fwɔ nɔ mu na, naha na ye kani mu à nɔwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyèe nànkopyire na. ²⁶ Sèe wi, Tufooni, mu à lire pyi mà tàanna ná ma nyii wuuni i.»

† Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni njemu y'à cè ná kapegigii mpyini i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhouweli 3.4-8; Amosi 1.9-10).

²⁷ Lire kàntugo maa jwo sùpyir'á: «Mii Tuɔni à karigii puni le mii cye e. Sùpya nɔ a Jyafooni cè Tufooni baare e mɛ. Sùpya mú nɔ a Tufooni cè Jyafooni baare e mɛ, fo Jyafooni la ká mpyi si u cyèe ngemu na ke.

²⁸ Yii a ma mii yyére, yii pi à kànha maa ntugo ke, mii sí tanɔnke kan yii á. ²⁹ Yii a báaranji pyi mii á, yii i na yaha s'a yii kèenɔ. Lire ká mpyi, yii sí tanɔnke ta, naha na ye mii nɔ nɔmpinɔefoo, mii karigii mú sí nɔ a waha mɛ. ³⁰ Mii báaranji pyim'à táan, tugure mii sí n-tège yii nɔn'ji ke, tir'à faha.»

Nje Yesu à jwo canɔnke kyaa na ke

(Marika 2.23-28; Luka 6.1-5)

12 Nɔ canɔka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e, kuru canɔke na mpyi canɔnke. Cyelempyiibii katege wuubii pi mpyi, ka pi i sùmancahayi yà kwɔn na mínage na nɔkuru ††.

² Farizheenbii pil'à lire nɔ a ke, maa Yesu pyi: «Wii, mu cyelempyiibii na canɔnke kafuunɔkii pyi ‡!»

³ Ka u u pi pyi: «Nde Saanji Dawuda à pyi ke, yii nɔ a lire kála mà? Canɔka mà u ná u fyèɔnɔwɔhɔshiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúurunji wà lwɔ a kyà, maa wà kan u fyèɔnɔwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi já a uru bwúurunji kyà.

⁵ Taha yii nɔ a li kála Kile Jwumpe Semenji i na sáragawwuubii ká báara pyi Kileɔaarebage e canɔnke e, lire nɔ a ntòre kapegigil'e mɛ? ⁶ Mii sí yi jwo yii á, wà na nɔ naha ngemu u à pèe Kileɔaarebage na ke.

⁷ Jwumpe Kile à jwo na yii aha a nɔnɔara taa yiye na, na lir'à táan ur'á mà tòro sáragawwuuni na †† ke, kampyi yii mpyi a puru nɔwɔhe cè, sùpyire ti nte yii à ti cèege mà li ta ti nɔ a yaaga pyi mɛ, yii mpyi na sí nɔ lire pyi mɛ. ⁸ Supyanji Jyanji ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tii ná canɔnke e ke, li sí n-jà n-tòro lire na mɛ.»

Yesu à cyenkwugofoo cùuɔ canɔnke e

(Marika 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹ Lire kàntugo Yesu à yiri wani, maa nɔkàre kuru cyage shiin Kile Jwumpe kálambage e. ¹⁰ Lir'à nàni wà ta wani ná cyenkwuge e. Ka pi i Yesu pyi: «Mà sùpya cùuɔ canɔnke e, tá lir'à yaa ná mpyi i ††?» Kanɔnke pi mpyi na nɔcaa ná kuru yibige e, si nta tigire cyán Yesu na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Jofoo u nɔ yii shwɔhɔl'e, ná mpà ninɔkin na nɔ e á, ka uru mpàni si nɔwɔ wyige e mà bɛ ná canɔnke e, urufoo sí nɔ e u yaha wuumbaa ye? ¹² Yii nɔ a li cè na sùpyanji tayyéreg'à pèe mpàni woge na sèe sèl'e mà? Yii li cè, mà tàanna ná Kile Saliyanji i, kacenni mpyin'á nɔwɔ canɔnke e.» ¹³ Nɔ e u à kwɔ puru na ke, maa jwo cyenkwugefol'á: «Ma cyege sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u nɔcùuɔ ku sanɔke fiige.

†† Kile Jwumpe Semenji à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerege e, na u sí n-jà sùmanji wà kwɔn ná cyege e, si nɔnyii wani kerege e (Duterɔnɔmu 23.25). ‡ Mà tàanna ná Farizheenbii sɔnɔnɔkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyege e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cèege na pi à báara pyi canɔnke (Ekizodi 34.21). †† Oze 6.6 †† Farizheenbii u sɔnɔnɔkanni i, shinɔji u nɔ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tège canɔnke.

¹⁴ Nye Farizheenbii pi mpyi wani ke, ka pire si fwor'a kàr'a sà piye taanna Yesu bonkanni na.

Kile báarapyiñi niñcwónrɔñi u nye Yesu

¹⁵ Yesu à pa yire cè ke, maa yíri kuru cyage e, u niñkareñi, shinnyahara mpyi a taha u fye e, ka u u yampii puni cùuñɔ. ¹⁶ Maa yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ. ¹⁷ Lire pyiñkanni na, Kile tùn-ntunñi Ezayi jwump'à fúnñɔ, u mpyi a jwo: ¹⁸ «Kile à jwo:

“Mii báarapyiñi u nye nge, mii à u cwónrɔ.
U kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiñkil'à táan mii á mú.
Mii sí na Munaani pyi li tɛen u e,
u sí raa supyishiñi sanñi leni kuni nintiini i.
¹⁹ U si raa jwumɔ ñirili ná wà e mɛ, u si raa sêre wà na mɛ.
Wà si u jwunyahama lógo sùpyire tabinni yi i mɛ.
²⁰ Ali kanjyaange, u si ku kebe mɛ,
fùkinanji u nye na tafuguyo caa ke, u si uru fùgo mɛ.
U sí n-kwôro pur'e,
fo si ntiiñi kuni le sùpyire puni taan.
²¹ Supyishiñi puni sí n-pa pi sònñɔre taha u na †.”»

Pyiñkanni na Yesu maha jínabii kòre ke

(Marika 3.22-30; Luka 11.14-23)

²² Nye lire kàntugo, ka pi i mpa ná jínacyanñi w'e Yesu á. Uru nàñi mpyi na ñaa mɛ, maa mpyi búbu. Ka Yesu si u cùuñɔ u à jà na yu maa ñaa. ²³ Ka li i sùpyire puni bilibili fo pi na piye yíbili maa ñko: «Taha Dawuda Tuluge Shin bà u nye nge nàñi mɛ?» ²⁴ Nye Farizheenbil'à yire lógo ke, ka pi i jwo: «Nge nàñi nye a sii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná fànhe kabèr'e, jínabii ñuñufoonji Belizebuli woge kàntugo na mɛ!»

²⁵ Ná Yesu sí mpyi a pi funzónñɔre cè, ka u u jwo pi á: «Kìre maha kìre li nye na liye tùnni ke, lire maha mpa jya. Kànhe ñkemu, lire nye mɛ pyenge ñkemu shiin ká yíri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú. ²⁶ Sitaan-ñi ká a u báarapyiibii kòre, u na uye tùnni. Lire ká mpyi, u saanre si n-kwò mà? ²⁷ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná jínabii ñuñufoonji Belizebuli fànhe e, lire sannii i ke, yii shiinbii pi nye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpíi pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ñuñ'i. ²⁸ Nka yii li cè na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile Munaani fànhe e, lir'à li cyèe na Kile Saanre à ñɔ yii na mà kwò. ²⁹ Wà si n-jà n-nyè fànhañyahagafoo bage e, si u yaayi lwó, ná u nye a bage foo pwo a cyán maa nta a jyè mà ye. Urufoo ká jà a u pwo a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ñeempe.

Sùpyanji sí n-yibe u ñwajwumpe kurugo

³⁰ Shinñi u nye u nye ná mii i mɛ, urufoo nye mii zàm-phen, ñgemu u nye u nye na mii tère na sùpyire wàa tiye na mɛ, urufoo na ti ñuñɔ kyáñge.

³¹ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: kapegigii shiñi puni ná Kile mɛkɛɛɛ jwumpe puni sí n-jà yàfa sùpyire na.

† Ezayi 42.1-4

Nka ñgemu ká Kile Munaani mege kèege ke, lire si n-sii yàfa urufoo na mɛ. ³² Wà ha jwumpime jwo Supyanji Jyanji na, lire sí yàfa urufoo na. Nka ñgemu ká jwumpime jwo Kile Munaani na ke, lire kapiini si yàfa urufoo na nge tiñi i mɛ, li mú si yàfa urufoo na tiñi ñimpanji i mɛ.

(Luka 6.43-45)

³³ Cige ká ñwɔ, ku maha yasere niñcenne pyi. Cige ká mpyi ku nye a ñwɔ mɛ, ku nye na yasere niñcenne pyi mɛ. Cige shiñi maha ñcè ku yasere cye kurugo. ³⁴ Yii màcwón fiige sùpyiibii! Mà pege yaha yii funñ'i, yii si n-sii n-jà jwuncenme jwo mɛ. Sùpyanji zòmbilin'à ñi ndemu na ke, lire u ñwɔge maha yu. ³⁵ Ñgemu u zò u à ñwɔ ke, uru maha jwuncenmpe yu. Ñgemu u nye ná zòmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. ³⁶ Mii sí yi jwo yii á, canñke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiñkil'e ke, jwumɔ maha jwumɔ sùpyir'à jwo, ná pu nye laaga baa ke, Kile sí ti yíbe puru puni na. ³⁷ Shin maha shin ñwajwumɔ kurugo, Kile sí n-jwo na u à tí, lire nye mɛ u à cèege.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ñka sùpyire

nye a u ñwɔmɛeni cù mɛ

Marika 8.11-12; Luka 11.29-32

³⁸ Nye ka Kile Saliyanji cyelentiibii pii ná Farizheenbii pii sí jwumpe lwó maa jwo: «Cyelentunji, wuu la naha maa kani là pyi a cyèe wuu na, ndemu li sí li cyèe na mu à fworo Kile e ke.» ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha ñcaa si kakyanhala kani là ñya tapyige e. Nka nde l'à pyi Kile tùn-ntunñi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha si n-pyi n-cyèe pi na mɛ. ⁴⁰ Yii li cè, bà Zhonasi a canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fyabwàhe funñke e mɛ, amuni Supyanji Jyanji mú sí canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fanñke e. ⁴¹ Canñke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiñkil'e ke, Ninive kànhe shiinbii sí n-pa n-yíri n-yyére si pire kapimpyiibii cèege, ñaha na ye Zhonasi à sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'à ke, pi à pi toronkanni kèenñe. Mà li ta wà na nye naha, ñgemu u tayyéreg'e k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, pire kapimpyiibii sí nye a ñen'a pi toronkanni kèenñe mɛ.

⁴² Kuru canñke, saancwonji u mpyi Sheba kini ñuñɔ na ke, uru mú sí n-pa n-yíri n-yyére si pire kapimpyiibii cèege, ñaha na ye uru saancwonji mpyi a yíri ñuñyeni ñuñke kà na, mà sà saanji Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na nye naha, ñgemu u yákiili u à pèe Solomani wunji na ke, pi sí nye a ñen'a lógo uru ñwɔ na mɛ.

(Luka 11.24-26)

⁴³ Jína ká fworo sùpya e, u maha sà ñaara síwage yya-ha kurugo maa tatenge cya. U aha mpyi u nye a kà ta mɛ, ⁴⁴ u maha jwo “Mii sí nùru raa wà na tayirige e.” Nye u aha nùr'a pa urufoo ta bawaga fiige, ñkemu k'à pwó, maa ku funñke bégel'a ñwɔ ke, ⁴⁵ u maha nùr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwó a bàra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabilinji na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiñkanni niwónn'a si nàar'a pi mà tòro

nijjyeeni na. Amuni pire kapimpyibii wuuni mú sí n-pyi.»

Mpii pi nyɛ Yesu nunji ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Marika 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Mâ Yesu yaha puru jwumpe na ná sùpyire e, u nunji ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinji na, maa jcaaa si jwo ná u e. [⁴⁷ Ka wà si Yesu yyere maa jwo: «Mu nunji ná mu cìnmpyiibii naha cyíinji na, pi naha na mu kyaa pyi.»] ⁴⁸ Ka Yesu si urufoo pyi: «Mpire pi nyɛ mii nunji ná mii cìnmpyiibii ye?» ⁴⁹ U à puru jwo ke, maa cyege sàhha u cyelempyiibii kàmpañke na, maa jwo: «Mii nunji ná mii cìnmpyiibii pi nyɛ mpii. ⁵⁰ Yii li cè na mii Tunji u nyɛ nijnyinji na ke, nge u nyɛ na uru nyii wuuni pyi ke, uru u nyɛ mii cìnmpworonji ná mii nunji.»

Nɛɛnugunji bàtaage
(Marika 4.1-20; Luka 8.4-15)

13 Kuru canŋke yabilinji i, Yesu à fworo bage e maa ŋkàr'a sà ntèen banji ŋwɔge na. ² Ka shinjyahara si mpa bínni u taan, li nyɛ a pa ŋwɔ mɛ, ka u u jyè a tɛen bakwɔɔge k'e lwohe ŋun'i, ka sùpyire si yyére kùm-poge na. ³ Ka u u ti kâla kariii nijyahagii na ná bàtaay'i. ⁴ U à jwo: «Nɛɛnugunji wà u ná fwor'a kàre jɛeme tanuguge e. Mâ u yaha u u sùmashinji wàa fini fiige, wà à cwo kuni ŋwɔge na, ka saŋcyɛenre si mpa uru jò. ⁵ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pwooro nijyahara mpyi kuru cyage e mɛ. Ka uru si fyîn wahawaha, naha na ye u mpyi a jyè ñinŋke e sèl'e mɛ. ⁶ Nyɛ canŋk'à pa fworo ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuunji na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si yîr'a uru cû.

⁸ Nka wà tacwug'à pa bê ná ñinŋke nijcɛnŋke e, maa fyîn, maa lye, maa se. Sùmácare tà à sùmápyanji se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi bejjaaga ná ke ke.

⁹ Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ningyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Ka Yesu cyelempyiibii si file u na, maa u yíbe: «Naha na mu nyɛ na bàtaayi yu sùpyir'á ye?» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e, ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire ñcɛn'á kan, u sí nyɛ a kan sùpyire sannt'á mɛ. ¹² Naha kurugo ye ŋgemu u à yaaga cè ke, là sí n-bâra urufoo u tacenŋke na sèl'e. Nka ŋgemu u nyɛ u nyɛ a yaaga cè mɛ, urufoo bá na sɔnŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ urufoo na. ¹³ Lire kurugo mii na bàtaayi yu pi á, naha na ye pi nyiigil'à cwôro, nka pi nyɛ na jaa mɛ, ningyigigii na nyɛ pi á, nka pi nyɛ na núru mɛ, pi nyɛ na kariii yyaha cini mɛ. ¹⁴ Kile tûntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo ke, pur'à fûnŋɔ pi kàmpañke na. U mpyi a jwo:

“Yii sí raa núru, nka yii sí raa yafyin yyaha cini mɛ. Yii nyiigii sí n-cwôro nka yii sí raa yafyin jaa mɛ.

¹⁵ Yii li cè, nte sùpyire ningyigigil'à waha, pi à pi ningyigigii tò, maa pi nyiigii tò, bà pi si mpyi pi àha raa jaa s'a núru mɛ, pi yákilibii mú ká raa kariii yyaha cini mɛ.

Naha kurugo ye pi la nyɛ sí núru mpa mii yyére, mii i pi shwɔ mɛ †.”

¹⁶ Nka yii pi ke, yii wuun'à ŋwɔ, naha na ye yii na jaa yii nyiigil'e, maa núru yii ningyigigil'e. ¹⁷ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, nde yii à nya maa ndemu lógo ke, Kile tûntunmii nijyahamii ná Kile ŋwɔmɛɛcuvée nijyahamii la mpyi si lire nya, si li lógo. Nka pi nyɛ a jà a li nya, maa li lógo mɛ.

¹⁸ Nyɛ kuru bàtaage k'à jwo mà yyaha tíi ná jɛɛnugunji i ke, yii ku ŋwɔhe lógo. ¹⁹ Kuni ŋwɔge na, sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo shinŋi u à Kile Saanre kani jwumpe lógo, maa mpyi u nyɛ a pu yyaha cè mɛ, ka Sitaanninji si mpa pu wwû u funŋ'i ke.

²⁰ Kafaafoge ŋun'i sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ntíl'a jɛɛ pu na ná funntange e ke. ²¹ Nka pu nyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ, ti ŋwɔmɛɛni kèngɛmɛ nyɛ a pen mɛ. Kawa, lire nyɛ mɛ yyefugo kyaa ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworo Kile kuni i.

²² Ngure shwɔhɔl'e sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka ñinyenji karigii funmpɛenre ná nàfuunji lage si pu cwôn-rɔ, pu nyɛ a jà a yasɛɛ pyi mɛ.

²³ Njŋke nijcɛnŋke na sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire ti nyɛ na Kile jwumpe núru maa pu yyaha cini ke. Tire sùpyire na nyɛ sùmácare fiige, sùmácare tà à sùmáni se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, ka tà si se mà nɔ beetaanre taanre (60) na, ka tà si se mà nɔ bejjaaga ná ke ke na.»

Nyèpege bàtaage

²⁴ Nyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: faapyinji wà à sùmáshi nijcɛnŋe nùgo u kɛɛge e. ²⁵ Mâ sùpyire yaha ŋwɔmpe na numpilage e, u zàmpɛnŋi wà à pa nyèpege kà shi wà kɛɛge e maa núr'a kàre. ²⁶ Nyɛ ka ku ná sùmáni si fyîn maa lye sijcyan.

²⁷ Kɛɛge foo báarapyiibil'à sà kɛɛge ta amuni ke, ka pi i sà u pyi “Nùnjufoonji, sùmáshinji mu mpyi a nùgo ma kɛɛge e ke, taha u bà mpyi a ŋwɔ mɛ? Nyèpege sí ku wá kɛɛge e ke, taa kur'à yîri ke?” ²⁸ Ka kɛɛge foo si jwo “Mii zàmpɛnŋi wà u à ŋke báarapege pyi amɛ.” Ka báarapyiibii si u pyi “Mu la nyɛ wuu u sà ku kòŋg'a wwû sùmáni shwɔhɔl'e la?” ²⁹ Ka kɛɛge foo si jwo “Yii ku yaha wani, lire baare e, ku takwonge e yii sí raa sùmáni kòŋge ná k'e. ³⁰ Yii ku ná sùmáni yaha u a lyege sijcyan, sùmákwongigii ká nɔ, mii sí yi jwo sùmákwɔnbil'á pi i kuru nyèpege kwòn a yige sùmáni i, pi pwo pwo pi i ku súgo fɔlɔ, pi i nta a sùmáni kwòn a le na bwùunni i.”»

Kile Saanre maha sii nimbilere maa mpère
(Marika 4.30-34; Luka 13.18-21)

³¹ Nyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á. U à jwo: «Kile Saanre na nyɛ mu à jwo mutaridi cige pyà ñanji wà à

† Ezayi 6.9-10

ngemu nûgo u cikwage e ke. ³² Kuru cige pyan'â yîlege cire sannte puni wunji na. Njka u aha nûgo, u maha fyîn maa mpyi cibwâhâ mà tòro kanyege yawyere puni taan, fo sançyee nre maha ti shêere yaa ku nkéjyi i.»

³³ U à nûr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre na nyé mu à jwo bwúurunji yîrige yirige yaani. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyime ninjaham'i mà cwônhô, li maha puru mbyimpe ninçwônhômpé puni yîrige.»

³⁴ Nyé Yesu à puru jwumpe puni jwo bàtaay'i sùpyir'á. Bàtaayi jwumpe baare e, u mpyi na pabere yu ná t'e mē. ³⁵ Lire e jwumpe Kile túnntunji mpyi a jwo ke, pur'â fûnñ, u mpyi a jwo:

«Bàtaayi mii sí raa yu pi á,
karigii cyi à ñwôhâ fo dijnyeni tasiige e ke, cyire mii sí raa yu pi á †.»

Yesu à nyèpege bàtaage ñwôhe jwo

³⁶ Nyé Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa jyè bage e, ka u cyelempyibii si file u na, maa jwo: «Bàtaage mu à jwo mà yyaha tíi ná nyèpege e sùmanji shwôhâl'e ke, kuru yyaha jwo wuu á.»

³⁷ Ka u u pi pyi: «Sùmashinji ninçenji nùgufooni u nyé Supyanji Jyanji. ³⁸ Kerege e sùmashinji ninçenji'â nûgo ke, kuru ku nyé dijnyeni. Sùmashinji ninçenji u nyé mpii pi à nyé Kile Saanre na ke, nyèpege ku nyé Sitaanninji fyèrñwôhâshiiinbii. ³⁹ Zàmpenji u à nyèpege wà sùmanji shwôhâl'e ke, uru u nyé Sitaanninji. Sùmakwôhâre ti nyé dijnyeni tèekwooni, sùmakwôhânbii pi nyé Kile mèlekéebii. ⁴⁰ Pynkanni na nyèpege maha nkôhng'a wwù sùmanji shwôhâl'e maa ku súugo ke, amuni li mú sí n-pyi dijnyeni tèekwooni. ⁴¹ Kuru canñke Supyanji Jyanji sí u mèlekéebii tun. Yaaga maha yaaga ku nyé na sùpyire ññk kyángo Kile na, ná mpii pi maha Kile Saliyanji kèege ke, pi sí pire puni cwôhâ n-yige Kile Saanre e, ⁴² si ngà nafugombaage e. Wani pi sí raa mē sùu s'a nkyànhiigii kùru. ⁴³ Njka mpii pi à Kile ñwôhâre cû ke, pire sí raa bèenmpé yige canñka nyii fiige pi Tunji Saanre e. Ngemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, uru-foo u u ninçyigigii cyán sèl'e.»

Nàfuunji ninçwôhâni ná kôhñi kani

⁴⁴ Kile Saanre na nyé sahanji mu à jwo nàfuu ngemu u à ñwôhâ kerege k'e ke. Nànji wà à sà fwooro uru nàfuunji na tanwôhâge e, maa u yal'a ñwôhâ sahanji. U funtanga wunji, maa nkàr'a sà u cyeyaayi puni pér'a tèg'a kuru kerege shwâ.

⁴⁵ Kile Saanre à fwooro nde kani kurugo: cwôhâni wà u mpyi na kôhñ nisinanã caa. ⁴⁶ U à kôhñbile lonçara wu nya ke, maa nkàr'a sà u cyeyaayi puni pér'e, maa li shwâ.

Nde li sí n-pyi dijnyeni tèekwooni i ke

⁴⁷ Kile Saanre à fwooro nde kani kurugo: fyacuumpii pii mpyi a cwò wà lwôhe e, ka uru cwôhâni si fyaabii shinji puni cû. ⁴⁸ U à ññ ke, ka pi i u dir'a yige kùmpoge na, maa ntèen maa fyaabii ninçenmpii cwôhâre'â le yalenke

e, maa tòn baa wuubii wà. ⁴⁹ Nyé amuni li mú sí n-pyi dijnyeni tèekwooni i. Kile mèlekéebii sí shinpiibii cwôhâre si ngwù shincenmpil'e, ⁵⁰ si pi wà nafugombaage e. Wani pi sí raa mē sùu s'a nkyànhiigii kùru.

⁵¹ Yesu à puru jwo ke, maa u cyelempyibii yíbe na pi à mpe jwumpe lógo la? Ka pi i jwo: «Côn, wuu à pu lógo.» ⁵² Ka Yesu si jwo: «Kile Saliyanji cyelentunji cyé k'â le mà yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, uru maha kâla nivôhâ ta maha bâra ninçyeni na maha yaha uye e, mu à jwo nâfupunji na yige na ñkaan.»

Yesu kânhe shiinbil'â cyé u na

(Marika 6.1-6; Luka 4.16-30)

⁵³ Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yîri wani, ⁵⁴ maa nkàre u tukanhe na. U à ñ wani ke, maa jyè pi Kile jwumpe kâlabage e, maa sùpyire kâlali. U kâlani pynkanni mpyi a sùpyire kâkyanhala fo pi na ñko: «Di u à pyi maa mpyi yákilifoo yé? Di u à pyi maa kâkyanhala karigii pyi yé? ⁵⁵ Taha cíkyanganji tooyo wunji bà u nyé u wi mē? Taha u nunji bà u nyé Mariyama mē? U cìnmpyibii bà pi nyé Yakuba ná Yusufu ná Simô ná Zhude mà? ⁵⁶ U ná pùceribii pi nyé nu na ke, pire nyé naha ná wuu e mà? Di u s'â pyi maa jà na ñcyii karigii pyi yé?» ⁵⁷ Nyé tire sôhñr'â pi pyi pi à ññk tugo Yesu na. Ka Yesu si jwumpe lwô maa jwo pi á: «Kile túnntunji maha le ñjire e cyeyi puni i fo u tukanhe ná u tupyenge yel!» ⁵⁸ Nyé pi dánabaare kurugo, Yesu nyé a kâkyanhala karii ninçyahagii pyi wani mē.

Yuhana Batizelipynji kwôhñkanni

(Marika 6.14-29; Luka 9.7-9)

14 Nyé saanji Erçdi à pa a Yesu shenre núru ke, ² maa jwo u báarapyiibil'á: «Yuhana Batizelipynji wi, u à ñ è à fwooro kwôhñi i, lire kurugo u à jà na kâkyanhala karigii pyi amē.»

³ Yii li cè na Erçdi mpyi a u sijnenji Filipi cwonji kwôhñ a lwô mà pyi u cwo. Uru ceenji mēge na mpyi Erçdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Erçdi á na u nyé a yaa u u sijnenji cwonji shwâ u na mē. Ka puru jwumpe si waha Erçdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cû a pwo a le kâsunji i. ⁵ Erçdi la mpyi si Yuhana bò, ñka u mpyi na fyáge Yahutuubii yyaha na, ñaha na yé pi puni mpyi a li cè na Yuhana na nyé Kile túnntunji.

⁶ Nyé Erçdi canzeg'â pa mâhana a ñ lire yyeeni ke, ka u u pii yere maa kataan pyi. Nyé mà pi yaha lire kataanni na, Erçdiyadi pworon'â pa a nkôhñli shinyyerebii shwôhâl'e, ka lire si ntáan Erçdi e, ⁷ fo u à kâa pùcwon'á na u aha yaaga maha yaaga ñáare ur'á ke, kuru sí n-kan u á. ⁸ Ka pùcwonji nunji si jwo a kan pùcwon'á na u sà jwo saan'á na u Yuhana Batizelipynji ññke kwôhñ a le nkunan'i, u pa ñkan ur'á. ⁹ Ka puru jwumpe si saanji yyahe pyi k'â tanha. Njka u mpyi na si n-jâ n-cyé mē, ñaha na yé u mpyi a kâa u shinyerebii nyii na. Nyé ka u u pii pyi pi sà Yuhana ññke kwôhñ kâsunji i pi pa ñkan pùcwon'á. ¹⁰ Nyé ka pi i Yuhana ññke kwôhñ ¹¹ mà le nkunan'i, mà kan pùcwon'á, ka u u ku kan u nun'á.

† Zaburu 78.2

¹² Nye lir'à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si mpa u buwunji lwó mà sà ntò, maa sà u sànge wyi Yesu á.

Yesu à shiin kampwóhii kanjkuro nwo cya
(Marika 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

¹³ Nye Yesu à puru jwumpé lógo ke, maa yíri kuru cyage e, maa jyè bakwáage k'e, mà kàre sige funnke e. Sùpyir'à pa u saha cè ke, maa fwooro pi kànyi i, maa nkàre u fye e tóore na. ¹⁴ Yesu à fwooro bakwáage e mà pi nya pi à nyaha sèl'e ke, ka pi nùnaare si u ta sèl'e, yampii pi mpyi tire sùpyire shwáhol'e ke, ka u u pire cùunjo.

¹⁵ Nye yàkonk'a pa nò ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Cyelentunji! Sige funnke e wuu nye, cannke s'à kwò a kwò. Sùpyire cye yaha bà ti si mpyi si sà nji shwò nwo kurugo kànyi i mē.» ¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire nye a pi kakarala kwò mē, yii yabilimpii pi pi kan pi lyí.» ¹⁷ Ka pi i u pyi: «Bwúuru nùnyò kanjkuro ná fyapya shuunni kanna cyi naha wuu tunji.» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii a ma ná y'e.»

¹⁹ Nye pi à pa ná y'e ke, ka u u sùpyire pyi t'à tēen nyege tunji. Pi à tēnna kwò ke, ka u u bwúuru nùnyò kanjkuru ná cyire fyapyaagii shuunni lwó, maa yyahe yírigé ninyi ni, maa fwù kan Kile á yi kyaa na. Maa bwúuru kwò kwò a kan u cyelempyiibil'á, pi à kan sùpyir'á. ²⁰ Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyí a tin. Ka pi i nkwo maa shàhii ke ná shuunni nì njyipaanyi na. ²¹ Pire lyilyibil'e, nambaabii kanni mpyi a shiin kampwóhii kanjkuro (5.000) kwò, cyeebii ná nànkopyire nye a tóro mē.

Yesu à naara lwóhe tunji
(Marika 6.45-52; Yuhana 6.16-21)

²² Nye lire nwohò na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwáage e, maa banji jyiile u yyaha na. ²³ Nye Yesu à ti cye yaha ke, maa nkàr'a sà Kile náare nanke kà na, u kanni. U à kwóro wani fo mà pa nò yàkonke na.

²⁴ Nye bakwáage e cyelempyiibii mpyi na banji jyiili ke, lir'à kuru ta ku u byanhare lwóhe ninke na. Ka kafége si wá na fwu na lwóhe tère na bakwáage njóh na wàa kàmpañyi puni na. ²⁵ Nye numpilag'à pa lyé ke, ka Yesu si yíri na naare na nkége pi fye e lwóhe tunji. ²⁶ Cyelempyiibil'à u nimpañi nya lwóhe tunji ke, maa fyá sèl'e fo na ncyéenni maa jwo: «Bunji wà fwóngo ku nye nké!» Mà pi fyagara wuubii yaha, pi mpyi na kwuuyi wàa. ²⁷ Mà pi yaha pur'e, ka Yesu si ntíl'a jwumpé lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tinje, yii àha vyá mē, mii wi.»

²⁸ Ka Pyeri si jwo: «Kampyi mu u nye u wi, na yaha si naara lwóhe tunji, si ma nùnkò bē.» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Ta ma.» Ka u u fwooro bakwáage e na naare na Yesu nùnkò bēni lwóhe tunji. ³⁰ Nka u à pa kafége nya k'à pēe maa fyá ke, ka u u li nwo cù na ntíri lwóhe nwoh'i, maa nkwoúli: «Kafoonji, na shwò!» ³¹ Ka Yesu si ntíl'a cyege sánha, maa u cù maa jwo: «Mu dányan'á cyéde de! Naha na mu nye a funnke pyi ninkin mà yé?» ³² Ka Yesu ná Pyeri si jyè bakwáage e, ka kafége si ntíl'a yyé. ³³ Nye lir'à pyi ke, mpíi pi mpyi bakwáage e ke, ka

pire si ninjkure sín Yesu á maa jwo: «Nàkaana baa, Kile nyanji u nye mu.»

Yesu à yamii cùunjo Zhenzaretí kàmpañyi na
(Marika 6.53-56)

³⁴ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'à banji jyiile ke, maa jyè Zhenzaretí kùluni i. ³⁵ Kuru cyage shiinbii mpyi a Yesu cè, lire e pi à Yesu mpañi jwo puru màhampe puni i. Ka sùpyire si wá na ma ná yampii shinji puni i Yesu á. ³⁶ Pi mpyi na Yesu náare na u pire yaha pi i bwòn u vāan-ntinje zhwoore na kanna. Yampii pi mpyi maha bwòun u na ke, pire puni mpyi maha njcunji.

Karigii cyi nye na wuu nwoore Kile yyahe taan ke
(Marika 7.1-23)

15 Nye cannka Farizheenbii pii ná Kile Saliyanji cye-lentiibii pil'à yíri Zheruzalemu kànhe e mà pa Yesu yyé, maa u yíbe: ² «Naha na mu cyelempyiibii nye na wuu tulyeyi làdaabii karigii leni njire e mà yé? Naha na pi aha a si raa lyí, pi nye na pi cyeyi jyí mà tàanna ná pire làdaabil'e mà yé ?»

³ Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii à kàntugo wà Kile ton'á, maa ntaha làdaabii fye e yé? ⁴ Yii li cè na Kile à jwo "Ma tunji ná ma nuni pē. Ngemu ká jwumpime jwo a wà u tunji, lire nye mē u nuni na ke, urufoo sí n-bò." ⁵ Nka yii pi ke, yii maha yi yu sùpyir'á na "Wà ha jà a jwo u sifeebil'á na yaayi uru mpyi a yaa u tég'a pi tég'e ke, na ur'à yire kan Kile á mà kwò, ⁶ na urufoo mēe ká mpyi u nye na yaaga kaan u sifeebil'á sahanji mē, na tapege nye yire e mē." Mà tàanna ná lire e, yii à kàntugo wà Kile jwump'á, maa ntaha yii làdaabii fye e. ⁷ Yii pi à fyinme tò wuomò na ke! Kile túnntunji Ezayi mpyi a jwumpé mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sē. U mpyi a jwo na

⁸ "Kile à jwo 'Nte sùpyire na mii pēre njwóyi i kanna, mà li ta pi zòompíi laag'à tóon mii na.

⁹ Pi na mii pēre tawage e, naha na ye kàlanji pi nye na nkāan ke, ur'à lwó a pwo sùpyire làdaabii kanni na." ¹⁰ Puru nwohò na, Yesu à sùpyire yyere maa jwo t'á: «Yii ninjyigigii pēre, yii raa nuru sèl'e. ¹¹ Yaaga maha yaaga ku nye na jyè sùpñanji nwoage e ke, kuru kà nye na jà a u nwohò mē. Nka nje yi nye na fwore sùpñanji nwoage e ke, yire yi maha jà a u nwohò.»

¹² Nye Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Mu nye a cè na mu jwump'à waha Farizheenbii na mà?» ¹³ Ka Yesu si pi pyi: «Cige maha cige ku nye ku nye a cenme mii Tunji ninji wunji cye kurugo mē, yire puni sí n-kò n-wà. ¹⁴ Yii Farizheenbii yaha wani, fyinmii pi à fyinmii yyaha cù. Fyín ká u fyinje kábii cù, pi mú shuunni sí n-tíge wyige k'e.»

† Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha pi cyeyi jyé jynjkanii là na maa sñnji na lire jynjkanii maha pire finije Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, nka Farizheenbil'à jwo na shin maha shin u nye na Kileparege pyi ke, na pire pun'à yaa ná l'e. †† Ekizodi 20.12; Duterommu 5.16 † Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9 †† Ezayi 29.13

¹⁵ Ka Pyeri si jwo: «Puru jwumpe n̄w̄he jwo wuu á.»
¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimp̄ii, ali nume yákillitan nȳe yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii nȳe na puru núru mà? ¹⁷ Yii nȳe a li cè na yaaga maha yaaga ku maha jyè sùpyan̄i n̄w̄ge e ke, na u yaceni i kuru maha n̄kàre, u aha shà yaare e, k'a s̄i fworò mà? ¹⁸ N̄ka n̄je yì nȳe na fwire sùpyan̄i n̄w̄ge e ke, u zòni i yire maha fwire, yire mú sí yì maha u n̄w̄h̄o Kile á. ¹⁹ Yii li cè na sùpyan̄i zòni i s̄ònn̄k̄peere maha fwire, mu à jwo: supyibuuni ná jacw̄ore ná silege baa karigii ná n̄n̄kaage ná ka-finare ná jwoore. ²⁰ Cyire karigii cyi maha sùpyan̄i n̄w̄re Kile á. Lire baare e mà yalyige lȳi cyeyi n̄jyimb̄aa, lire nȳe na j̄in'a sùpya n̄w̄h̄o m̄e.»

Supyishiñi san̄i cwoñi wà à dá Yesu na (Marika 7.24-30)

²¹ Ka Yesu si ȳiri wani mà kàre Tiri ná Sid̄on k̄anyi k̄ampan̄ke na. ²² Mà pi yaha wani, Kana shiinbii cwoñi † wà à pa Yesu á, maa jwo f̄anha na: «Kafoon̄i! Dawuda Tuluge Shin̄ni! N̄n̄jaara ta na na, maa sà na pworon̄i k̄aanmucya. J̄inan̄i wà u wá a u t̄eenme p̄en.» ²³ Yesu nȳe a n̄en'a u n̄w̄ shw̄o m̄e. Ka cyelempyibii si jwo Yesu á: «N̄ge ceen̄i cye yaha, naha na ye u na n̄kw̄uli wuu n̄w̄h̄i.» ²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Izirayeli shiinbii kanni m̄ee na Kile à mii tun, pire mpiimu pi nȳe mp̄aa nimpinnimii fiige ke.»
²⁵ N̄ka lire ná li wuuni mú i, ceen̄à pa n̄n̄kure s̄in Yesu taan maa jwo: «Kafoon̄i! Cye le na á.» ²⁶ Ka Yesu si jwo: «Mà n̄n̄kopyire yalyire lw̄ a wà pwunmpyir'á ††, lire nȳe a n̄w̄ m̄e.» ²⁷ Ka ceen̄i si jwo: «Kafoon̄i, yire nȳe s̄ee, n̄ka pyengefoo ká a lȳi, n̄jyipaane ti maha n̄cwo n̄n̄ke na ke, pwunmpyire maha tire lȳi.» ²⁸ Nȳe ceen̄à yire jwo ke, ka Yesu si jwo: «Ceewe, n̄ka mu naha a dá mii na d̄e! Nde mu à cya mii á ke, lire sí n-pyi mu á.» Nȳe ka u pworon̄i si nt̄il'a cùun̄j.

Yesu à shiin kampw̄h̄ii sicyeere n̄w̄ cya (Marika 8.1-10)

²⁹ Nȳe lire k̄antugo Yesu à ȳiri kuru cyage e maa n̄kàre Galile ban̄i n̄w̄ge na, maa d̄ug'a t̄een n̄an̄ke kà n̄un̄'i. ³⁰ Ka supyikurumbw̄h̄o si mpa u á. Kuru supyikurun̄ke e, pii mpyi a pa ná d̄ishiyif̄el'e, pii s'á pa ná f̄ynmil'e, pii sí nȳe ná yatann̄kegeyefel'e, pii sí nȳe ná búbul'e, pii sí nȳe ná yampii shi n̄nyahamil'e. Pi mpyi na ma ná pire yamp̄il'e Yesu á, ka u u pi cùun̄j. ³¹ Li mpyi a sùpyire bilibili mà búbuubii n̄ya pi à jà na yu, yatann̄kegeyifeebii sí i n̄cùun̄i, d̄ishiyifeebii sí i n̄aare, f̄ynmp̄ii sí i n̄aa, lire kurugo pi à Izirayeli shiinbii u Kilen̄i k̄ee.
³² Nȳe ka Yesu si u cyelempyibii ȳyere maa jwo: «N̄ke supyikurun̄ke n̄n̄jaare naha mii na, naha na ye pi can̄ke taanre woge ku nȳe naha mii taan, yalyire nȳe pi á m̄e. Mii la nȳe si pi cye yaha n̄jyimb̄aa m̄e, lire baare e katege sí pi f̄anha kw̄ kuni na.» ³³ Ka cyelempyibii si jwo: «Di wuu si n-jà n̄jyì ta naha n̄ke

† N̄ge ceen̄à f̄woro supyishiñi w'e, n̄gemu u mpyi a f̄ȳanha a pyi Izirayeli shiinbii z̄amp̄enmii ke. †† Sùpyibii pi nȳe pi nȳe Yahutu u m̄e, Yahutuubii mpyi maha pire wii p̄wuun fiige.

s̄iwage e, si nt̄ège n̄ke supyikurun̄ke fiige n̄w̄ cya ye?»
³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Bw̄uru n̄n̄yo j̄uuli yì wá yii n̄un̄'i ye?» Ka pi i jwo: «Bw̄uru n̄n̄yo baashuunni ná fyapyire ti naha wuu n̄un̄'i.» ³⁵ Ka u u sùpyire pyi t'á t̄een n̄n̄ke na, ³⁶ maa bw̄uru n̄n̄yo baashuunni ná tire fyapyire lw̄, maa fw̄ kan Kile á yì kyaa na, maa yì kw̄n kw̄n mà kan u cyelempyibii'á, ka pire si yì t̄aa ti na. ³⁷ Kuru supyikurun̄ke pun'á lȳi a t̄in, ka pi i n̄kw̄ maa saanya baashuunni n̄i n̄jyipaanyi na. ³⁸ Pire lȳilyi-bil'e, n̄ambaabii kanni mpyi kampw̄h̄ii sicyeere (4.000) cyeebii ná n̄n̄kopyire nȳe a t̄òr̄ m̄e.
³⁹ Nȳe lire n̄w̄h̄o na, u à ta a sùpyire cye yaha, maa jyè bakw̄oge k'e, mà kàre Magadan k̄uluni i.

Farizheenbii ná Sadusiibil'á jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'á li cyèe na u à fworò Kile e ke (Marika 8.11-21; Luka 12.54-56)

16 Nȳe can̄ka Farizheenbii ná Sadusiibil'á file Yesu na, si u p̄ere n̄c̄u, maa u pyi na u kani là pyi nde-mu l'á li cyèe na u à fworò Kile e ke.
 [² Ka Yesu si pi pyi: «Yii aha kilen̄i yyahe n̄ya k'á n̄aana yàkon̄ke, yii maha jwo na z̄anhe si n-pa n̄n̄jaa m̄e. ³ Nȳe na, yii aha kilen̄i yyahe n̄ya k'á ww̄, yii maha jwo na z̄anhe sí n-pa n̄n̄jaa. Nȳe yii à jà a cyire karigii puni t̄eep̄ȳin̄k̄ii cè, ka naha si li ta n̄cyii cyi nȳe na mpyi yii shw̄h̄o'e nume ke, yii nȳe a jà a cyire cè mà ye?] ⁴ M̄pii pi à pi, maa k̄antugo wà Kile na ke, pire maha n̄caa si kacyele n̄ya t̄apyige e. N̄ka nde l'á pyi Kile t̄un̄ntun̄i Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha si n-pyi n-cyèe pi na m̄e.» Nȳe u à puru jwo ke, maa ȳiri pi taan mà kàre.
⁵ Lire k̄antugo ka Yesu cyelempyibii si ban̄i j̄yil'a kàre k̄umpoge san̄ke na. Pi à sà n̄o ke, ka pi i li k̄aanmucya mà li ta pi fun̄n̄'á ww̄, pi nȳe a bw̄uru lw̄ m̄e. ⁶ Ka Yesu si yì jwo pi á: «Yii a yiye k̄aanmucaa Farizheenbii ná Sadusiibii bw̄urun̄i ȳirigeyirige yaani na.» ⁷ Ka u cyelempyibii si pi fun̄n̄i cya puru jwumpe na, maa jwo piye shw̄h̄o'e: «Bà wuu à pyi wuu nȳe a pa ná bw̄uru i m̄e, lire e u à mpe jwo b̄e?»
⁸ Nȳe Yesu à pa pi kunun̄ke n̄w̄he cè ke, maa jwo: «Yii d̄aniyan̄'á cyèe d̄e! Naha kurugo bw̄urun̄i wuun'á yii fun̄n̄ ww̄on̄j ye? ⁹ Ali nume yii yákillibii s̄aha n̄kw̄ a múgo mà? Can̄ke mii à bw̄uru n̄n̄yo kan̄kurun̄i t̄èg'a n̄amba kampw̄h̄ii kan̄kurun̄i (5.000) n̄w̄ cya, ka sh̄ahigii d̄áni n̄gemu si n̄i n̄jyipaanyi na pi lȳin̄kwooni k̄antugo ke, yii fun̄n̄'á ww̄ lire na la? ¹⁰ Can̄ke mii à bw̄uru n̄n̄yo baashuunni t̄èg'a n̄amba kampw̄h̄ii sicyeeren̄i (4.000) n̄w̄ cya, ka yii i n̄kw̄ maa saanyi n̄i n̄jyipaanyi na pi lȳin̄kwooni k̄antugo ke, taha yii fun̄n̄'á ww̄ lire na mú? ¹¹ Ná yii fun̄n̄j nȳe a ww̄ lire na m̄e, mii à yii pyi na yii a yiye k̄aanmucaa Farizheenbii ná Sadusiibii bw̄urun̄i ȳirigeyirige yaani na, ka yii i wá na s̄on̄ni na bw̄uru kyaa mii nȳe na yu ke, naha na yii nȳe a jà a puru jwumpe n̄w̄h̄o cè mà ye?»
¹² Nȳe ka cyelempyibii si li cè na bw̄urun̄i ȳirigeyirige yaani na bà Yesu à jwo pi a piye k̄aanmu-caa m̄e, n̄ka Farizheenbii ná Sadusiibii k̄alan̄i kyaa li.

Pyeri à jwo na Kile Nijncwàncwà u nyé Yesu
(Marika 8.27-30; Luka 9.18-21)

¹³ Nyé Yesu à kàr'a sà nɔ Sezare Filipi kùluni na ke, maa u cyelempyiibii yíbe: «Jofoo sùpyire nyé na Supyanji Jyanji sɔ́nɔ́ni yé?» ¹⁴ Ka pi i u pyi: «Pii wá na ɔ́ko na Yuhana Batizelipyini u nyé mu, pii sí i ɔ́ko na Kile túnntunɔ́ni Eli u nyé mu, pii sí i ɔ́ko na Kile túnntunɔ́ni Zheremi u nyé mu, pii mú sí i ɔ́ko na Kile túnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u nyé mu.» ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nyé na mii sɔ́nɔ́ni yé?» ¹⁶ Ka Simɔ́ Pyeri si jwo: «Kile Nijncwàncwà u nyé mu, Kilenji nyii wunji Jyanji.»

¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Zhonasi jyanji Simɔ́! Mu wuun'à ɔ́wɔ. Naha na yé sùpya bà u à nge sèenji cyêe mu na mɛ, mii Tunji u nyé nijnyini na ke, uru u à u cyêe mu na. ¹⁸ Mii sí jwo mu á, mii sí mu mege le Pyeri (kuru ɔ́wɔhe ku nyé kafaaga.) Mii sí kuru kafaage tɛge na dánafeebii kurunke ɔ́wɔhɔ́ cyán, kwùni mú bà sí n-jà yaaga pyi kuru ɔ́kemu na mɛ. ¹⁹ Mii sí Kile Saanre tirikyanhigii kan mu á. Mu aha ɔ́cyé kyaa maha kyaa na ɔ́nɔ́nke na ke, lire mú sí ɔ́cyé ta u à pyi lire na nijnyini na. Mu aha ɔ́nɛ kyaa maha kyaa na ɔ́nɔ́nke na ke, lire mú sí ɔ́nɛ ta u à pyi lire na nijnyini na.» ²⁰ Nyé ka Yesu si yi jwo a waha cyelempyiibil'á na pi àha ɔ́kwò yi jwo sùpya á na uru u nyé Kile Nijncwàncwàni mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Marika 8.31-33; Luka 9.22)

²¹ Nyé mà lwɔ́ fo lire tɛni na, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kálali na fánha ki uru u kàre Zheruzalemu kànhe e, si ɔ́kyaaalà sèl'e kacwàncwàni ná Kile sára-gawwuubii ɔ́nɔ́nfeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii cye e. Pi sí uru bò, ɔ́ka uru kwùni canmpyitanrewuuni, uru sí ɔ́nɛ. ²² Nyé Yesu à puru jwo ke, ka Pyeri si u fèen ɔ́kere na maa u cèege na: «Ma hà puru jwo mɛ, Kafoonji! Kile u ma shwɔ́ lire na, lire fiige kà zii ma ta mɛ.» ²³ Ka Yesu si Pyeri wii ná nyinɔ́ni i maa jwo: «Yiri na taan, Sitaan-na wà we! Mu na mii ɔ́nɔ́n kyáange. Mu nyé na sɔ́nɔ́ni Kile nyii wuuni na mɛ, fo sùpyire nyii wuuni!»

Pyinɔ́nɔ́ni na wuu à yaa wuu taha Supyanji Jyanji Yesu fye e ke
(Marika 8.34-9.1; Luka 9.23-27)

²⁴ Nyé ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Nɔ́gemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufof'á yaa u cyé u yabilini nyii karigii na, u u ntɛen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi mɛé ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ²⁵ Naha na yé ɔ́ngemu la ká mpyi si u nijjaanji yaa ɔ́wɔ ke, urufoo sí nùmpañna ta mɛ, ɔ́ka ɔ́ngemu ká kàntugo wà u nijjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañna ta. ²⁶ Naha li sí ɔ́wɔ sùpyan'á mà ma nyii yaayi puni ta nge diɔ́nyeni i nijjaa, mu nùmpañnke si sà ɔ́kèege yé? Sùpya sí n-jà yafyin tɛge u múnaani ɔ́nɔ́n wwu nùmpañna mɛ. ²⁷ Yii li cè na canɔ́ka, Supyanji Jyanji sí núru n-pa ná u Tunji sinampe ná u mɛlekeebil'e. Kuru canɔ́nke, u sí shin maha shin sára si ntàanna ná u kapyiinɔ́n'e. ²⁸ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii mpyi pi nyé naha ke, pii

na nyé yii e, pire sí n-kwù ná pi nyé a Supyanji Jyanji saanra wunji nimpañni nya mà yé.»

Yesu pyinɔ́nɔ́ni kɛ́enɔ́n
(Marika 9.2-13; Luka 9.28-36)

¹⁷ Nyé canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyeri ná Yakuba ná u cɔ́wɔnɔ́ni Yuhana lwɔ́, maa ɔ́kàre ná pire kanni i ɔ́nɔ́nke kà nintɔ́nɔ́nɔ́n ɔ́nɔ́ni. ² Mà pi yaha wani, Yesu pyinɔ́nɔ́ni pa ɔ́kɛ́enɔ́n pi nyii na. U yyahe mpyi na ɔ́nɔ́n canɔ́n nyiini fiige, ka u vàanɔ́ni si fíniɔ́n bɛ́enmpe fiige. ³ Kuru tanuge e, ka tɛ́ecyiini Kile túnntunmpiiMusa ná Eli si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre nyii na, mà pa a yu ná u e. ⁴ Ka Pyeri si jwo Yesu á: «Kafoonji, wuu à pa naha ke, lir'á ɔ́wɔ. Mu aha ɔ́nɛ, mii sí vùnɔ́n taanre kwòro naha, niɔ́nɔ́n sí n-pyi mu wogo, niɔ́nɔ́n sí n-pyi Musa wogo, niɔ́nɔ́n sí n-pyi Eli wogo.»

⁵ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, ka nahanja si mpa pi tò, kuru nahanke mpyi na bɛ́enmpe yige. Ka mejwuuni si fwooro kuru nahanke e na: «Mii Jyanji u nyé nge, u kan'á waha mii na sèl'e, u kapyiinɔ́n'á táan mii á mú, yii a núru u ɔ́wɔ na.» ⁶ Nyé cyelempyiibil'á lire mejwuuni lógo ke, ka fyagare si pi ta fo pi à cwo cwo ɔ́nɔ́nke na maa yyahayi cyígile. ⁷ Ka Yesu si file maa bwòni pi na maa jwo: «Yii yiri, yii àha raa fyáge mɛ.» ⁸ Nyé pi à ta naha yyahayi yirige ke, pi saha nyé a wà nya mɛ fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntiri ɔ́nɔ́nke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Nde yii à nya ke, yii àha ɔ́kwò li jwo sùpya á mɛ, fo Supyanji Jyanji ká ɔ́nɛ a fwooro kwùni i.»

¹⁰ Nyé ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyanji cyelentiibii s'á jwo na Kile túnntunɔ́ni Eli u à yaa u fyánha a pa Kile Nijncwàncwàni yyaha na.» ¹¹ Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyánha a pa si karigii puni kurigii tí. ¹² Nɔ́ka mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, sùpyire nyé a u cè mɛ, maa u pyi pi nyii pyinɔ́nɔ́ni na. Lire pyinɔ́nɔ́ni ninuuni na, pi sí Supyanji Jyanji kyérege mú.» ¹³ Nyé u à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si li cè na Yuhana Batizelipyini kyaa u nyé na yu.

Yesu à pyànji wà jína kòr'a yige u e
(Marika 9.14-29; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Nyé pi à kàr'a sà nɔ́ sùpyire cyage e ke, ka nàni wà si mpa niɔ́nkure sín Yesu fere e maa jwo: ¹⁵ «Kafoonji, mii na mu ɔ́nɔ́n maa ɔ́wɔ na jyanji na, kirikirisannji u nyé u e na u kànre sèl'e, u maha u cyáan nage e tɛ́rigii cyil'e, maa u cyáan lwɔ́he e tɛ́rigii cyil'e. ¹⁶ Mii à pa ná u e mu cyelempyiibii yyére, ɔ́ka pire nyé a jà a u cùunɔ́n mɛ.»

¹⁷ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo naha tère e mii sí n-kwòro ná yii e yé? Mii sí yii kapyiinɔ́nii kwú naye e n-sà nɔ́ fo naha tère na yé? Yii a ma ná pyànji i na á.» ¹⁸ Nyé pi à pa ná pyànji i ke, ka Yesu si fánha cyán jínanji na, ka u u fwooro pyànji i, ka pyànji si ɔ́cùunɔ́n lire tɛ́enuuni i.

¹⁹ Nyé lire kàntugo, ka cyelempyiibii si file Yesu na pi mege cyage e maa u yíbe na naha na pire nyé a jà a nge jínanji kòr'a yige pyànji i mà yé? ²⁰ Ka Yesu si pi pyi:

«Yii dányanji ncyèrenji u à pa ná l'e. Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii dányanji mée n'a mpyi a cyére mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà nke nanke pyi "Kò a yîri naha nke cyage e" ku mú mpyi na sí lire pyi. Yaaga mpyi na sí n-jà yii já pyige mε. [²¹ Kileparege ná súnñi baare e, nge jínani shiñi nye na fwore sùpya e mε.]»

Yesu à u kwùñi ná u nènji kyaa jwo sahanñi
(Marika 9.30-32; Luka 9.43b-45)

²² Canñka mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha sijcyan Galile kùluni i, u à jwo pi á: «Pi sí n-pa Supyanji Jyanji le sùpyire cye e pi bò, ²³ nka u kwùñi canmpyitanrewuuni, u sí nε.» Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi taha sèl'e.

Yesu ná Pyeri à Kileñaarebage wyérenji sàra

²⁴ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'á sà nɔ Kapere namu kànhe e ke, mpil pi maha Kileñaarebage wyérenji shuu ke, ka pire si file Pyeri na maa u pyi: «Taha yii cyelentunji bà nye na Kileñaarebage wyérenji sàrali mε †?»
²⁵ Ka Pyeri si pi pyi: «U maha u sàrali ke!» U à jyè bage e ke, ka Yesu si jwumpe lwó yyecyiige na, maa jwo: «Simɔ, naha mu nye na sòñji ye? Jofoo na nge dijnyenji saanbii maha múnalwɔɔre shuu, lire nye mε na wyérewuuge cyáan ye? Pi pyiibii na laa, nàmpwuunbii na?»
²⁶ Ka Pyeri si jwo: «Nàmpwuunbii.» Ka Yesu si jwo: «Pi pyiibii kɔni nye a yaa pi a u sàrali mε. ²⁷ Nka ná wuu la sí nye si ncyé u sàraga pi lùgigii cyi kwò a yîri mε, lire e, ta si banji nɔwɔge na, maa ma myàhani wà lwòhe e. L'aha fyanji nijnyinjii ngemu cù ke, maa uru nɔwɔge múgo, mu sí wyére ta wani, uru sí n-bé mii ná mu wunji na.»

Sùpyanji u nye shinbwonji Kile Saanre e ke
(Marika 9.33-37; Luka 9.46-48)

18 Nye lire tènì i, ka cyelempyiibii si file Yesu na, maa u pyi: «Jofoo u nye shinbwonji Kile Saanre e ye?»

² Nye ka Yesu si pyànji wà yyere, maa u yyéne pi shwɔhɔl'e, maa jwo: ³ «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a kèenye mà pyi nànkopyire fiige mε, yii si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e mε. ⁴ Lire e shinji u à uye tîrige nge pyànji fiige ke, uru u sí n-pyi Kile Saanre shinbwonji.

⁵ Shin maha shin u à nɛn'a nge pyànji fiige cùmu leme nɔwɔ mii kurugo ke, urufol'á mii cùmɔ leme nɔwɔ mú.

Karigii cyi maha sùpyanji yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Marika 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ Nte nànkopyire t'á dá mii na mà kwò ke, shin maha shin ká lire là ninñin nùñk kyán, l'á pwóɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pɔw u yacige e, pi i u wà banji i.

⁷ Dijnyenji sùpyire wuun'á kèege pi nùñkyan karigii kurugo. Karigii cyi nye na sùpyire nùñk kyánge ke, cyire

† Yahutuubil'á, shin maha shin u mpyi a nɔ yyee benjaaga ná kàntugo na ke, yyee maha yyee uru mpyi maha yaa u wyérenwɔge ká sàra Kileñaarebage e (Ekizodi 30.11-16).

mpyimbaa nye mε. Nka ngemu ká mpyi kapuñk maa sùpya nùñk kyán Kile na ke, urufoo wuun'á kèege!

⁸ Mu cyege ká ninñin, lire nye mε mu tɔɔge ká ninñin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwò a wà tɔɔnge e, naha na ye mu cye ninñin wunji, lire nye mε mu tɔɔɔ ninñin wunji u jyè shiñi ninñkwombaanji i, lir'á pwóɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma tooyi shuunniñi ná ma cyeyi shuunniñi i.

⁹ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwùl'a wà tɔɔnge e, naha na ye mu nyii ninñin wunji u shiñi ninñkwombaanji ta, lir'á pwóɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma nyiigii shuunniñi i.»

Mpàñi nimpinniñi bàtaage
(Luka 15.3-7)

¹⁰ Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a yiye kàanmucaa de! Yii àha nɔwò nge nànkocyaanji w'e mε. Naha na ye mii sí yi jwo yii á, pi mèlekεebii †† nye nijnyinjii na mii Tunji Kile yyahe taan tètigiini puni i. [¹¹ Mpil pi à pìnni ke, Supyanji Jyanji à pa mpa pire shwɔ.]

¹² Naha yii nye na sòñji ye? L'aha mpyi mu à jwo mpàa nkuu (100) na nye wà á, ka ninñin si mpìnni pire e, tá urufoo si pi sanmpil beecyere ná ke ná baacyere (99) yaha waber'á nanke nɔñi, si sà a nimpinniñi caa mε? ¹³ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, u aha já a u cya a nya, u nyanji funntange sí n-pèe u á mà tòro pi sanmpil beecyere ná ke ná baacyere (99) woge na, pire mpiimu pi nye pi nye a pìnni mε.

¹⁴ Amuni li mú nye, yii Tunji u nye nijnyinjii na ke, li nye a táan ur'á nge pyànji wà ninñin si mpìnni mε.»

Wurugooñi lenkanni kuntiini i

¹⁵ «Mu cìmpworo ká wurugo mu á, sà u yyer'a fèen, mu ná uru kanni, maa u kapyiini cyèe u na. U aha nɛn'a lógo mu á, yii cìmpworoge sí n-tèen ku lyempe e. ¹⁶ Nka u aha mpyi u nye a nɛn'a lógo mu á mε, shin ninñin, lire nye mε shiin shuunni yyer'a bàra maye na, maa jwo ná u e, bà y'á séme na "Karigii pun'á yaa cyi cwɔɔnɔ shiin shuunni taanre nyii na †† mε. ¹⁷ U aha ncyé lógogo pir'á, sà yi yyaha jwo dánafeebii kurun'á. U aha mpyi u nye a lógo dánafeebii kurun'á mε, ma hà nùru raa u leni Kile kuni naarafeebil'e mε, ta u wii mu à jwo múnalwɔɔre shwofoo.

¹⁸ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii aha ncyé kyaa maha kyaa na nìñke na ke, lire mú sí ncyé ta u à pyi lire na nijnyinjii na. Yii aha nɛe kyaa maha kyaa na nìñke na ke, lire sí nɛe ta u à pyi lire na nijnyinjii na mú.

¹⁹ Mii sí yi jwo yii á mú, sèenji na, yii shiin shuunni ká bē li na, maa yaaga maha yaaga náare mii Tunji á, uru u nye nijnyinjii na ke, u sí kuru kan yii á. ²⁰ Naha kurugo ye cyaga maha cyag'e shiin shuunni taan'á bínni mii mege na ke, mii nye pi shwɔhɔl'e.»

†† Yahutuubii mpyi na sòñji na shin maha shin ná u mèleke u nye nijnyinjii i, ngemu u nye na u kàanmucaa ke, na sùpyire ti nye ná tayyerege e ke, tire u mèlekeebii kanni pi mpyi na sí n-jà nɔ Kile cyage e. † Duteremu 17.6; 19.15

Yàfambaanji kani

²¹ Nye ka Pyeri si file Yesu na, maa jwo: «Kafoonji! Mii cìmpworo ká ñkwôro na wuruge mii á, tooyi jùuli i mii à yaa mii u yàfa u na ye? Fo tooyo baashuunni la?»

²² Ka Yesu si u pyi: «Mii si n-jwo mu á tooyo baashuunni me. Njka mii sí n-jwo mu á tooyo beetaanre ná ke (70) tatéenye baashuunni †!»

²³ Lire kurugo Kile Saanre à fwooro nde kani kurugo: saanji wà u ná mpyi a li lwó uye funji si u báarapyiibii fwóhigii pèrege cè, bà pi si mpyi si cyi sàra me. ²⁴ Mà u yaha cyire fwóhigii kataanmpe na, pi à pa ná báarapyi-inji w'e u yyére, saanji miliyoo niñyahamii fwooo mpyi uru nàñi na. ²⁵ Ná lire fwooni sàrasara sí mpyi uru báarapyi-inji na me, ka u rùñufoonji si jwo na pi u ná u cwoñi ná u pyiibii ná u cyeyaayi puni pére, bà lire fwooni si mpyi si ntò me. ²⁶ Nye báarapyi-inji yire lógo ke, maa niñkure sín u rùñufoonji fere e maa jwo "Mii rùñufoonji! Maye sanja yaha, maa na tàanna, mii sí mu fwooni puni tò mu á." ²⁷ Nye u rùñaar'à jyé rùñufoonji i ke, ka u u lire fwooni puni yaha a cyán, maa u cye yaha.

²⁸ Nye ka uru báarapyi-inji si fwooro na ñkèege mà sà bê ná u báarapyi-inji w'e. U wyérebilere fwooo mpyi uru na, ka u u uru cyán a cwôro yacige e, maa u pyi "Na fwooni sàra!" ²⁹ Ka u báarapyi-inji si niñkure sín u fere e, maa u náare sèl'e "Maye sanja yaha maa na tàanna, mii sí mu fwooni tò." ³⁰ Njka u nye a ñee me, maa nàñi tò kàsuni i, fo u aha uru fwooni tò.

³¹ Nye u báarapyi-inji sanmpil'à lire nya ke, ka li i mpen pi e sèl'e, ka pi i ñkàr'a sà yire paara rùñufoonji. ³² Ka rùñufoonji si pi pyi pi à u yyere. U à pa ke, ka rùñufoonji si u pyi "Shinpi wà we! Mii à mu fwooni puni yaha a cyán, ñaha na ye mu à mii náare. ³³ Mii à mu rùñaara ta tanjanni ndemu na ke, mu mpyi na si n-jà rùñaara ta ma báarapyi-inji na amuni mà?" ³⁴ Nye ka rùñufoonji luyiri wuñi si uru báarapyi-inji pyi pi à le kàsuni i u a ñkyaali fo u aha uru fwooni puni tò.

³⁵ Nye lire pyiñkanni na li mú nye, yii shin maha shin u nye u nye na yàfani u cìmpworonji na ná u zòmbilini puni i me, amuni Kile sí urufoo cù.»

Nòñi nye à yaa u u cwoñi nàmbage kwò me

(Marika 10.1-12)

19 Nye Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yíri Galile kùluni i, mà kàre Zhude kùluni i, Zhuruden banji kàntugo. ² Shinnyahara mpyi a taha u fye e, mpii pi mpyi na yà ke, ka u u pire cùññ wani.

³ Ka Farizheenbii pii si file si u père ñcù ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyanji i, tá nòñi yaa u jà a u cwoñi nàmbage kwò rùñyi puni na be?» ⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Nje y'à séme Kile Jwumpe Semenji i ke, yii nye a yire kàla mà? Dinyenji tasiige e, dinyenji Davoonji à "sùpyanji yaa nò ná ceewe †." ⁵ "Lire kurugo nòñi sí u tunji ná u nuñi yaha si mpwò u cwoñi na, pi mú shuunni si mpyi shin niñkin ‡." ⁶ Lire e pi saha si

n-pyi shiin shuunni me, njka pi sí n-pyi shin niñkin. Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niñkin ke, sùpya nye a yaa u pire láha piye na me.»

⁷ Nye ka Farizheenbii si núr'a jwo: «Lire sanni i ke, ñaha na Kile túnntunji Musa s'à jwo na nò ká a njko raa u cwoñi nàmbage kwò, u nàmbage kwòkwò sémenji kan ceñ'á, u u nta a ku kwò ye?» ⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yii ñjínjgage kurugo, Musa à cyeebii nàmbakwooni kuni kan yii á. Lire baare e dinyenji téesiini i, amuni bà li mpyi me. ⁹ Njka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoñi nàmbage kwò rùñke kabere na, mà ta jacwòrò bà me, maa ceñi wabere lènje ke, urufol'à jacwòrò pyi.»

¹⁰ Nye ka cyelempyiibii si jwumpe lwó maa jwo: «Kampyi nòñi tayyérege ku nye kure mà yyaha tíi ná u cwoñi i, rùññ mú bá ñaha cilenjeni na me.» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sùpyire puni si n-jà cilenjembaani na me, fo Kile ká li pyime tán mpiimu á ke. ¹² Karii niñyahagii na nye wani ñcyiimu cyi maha jà a nòñi sige cilenjeni na ke. Pii na nye wani, pi si n-jà ceewe lènje me, ñaha na ye pi à si amuni. Pii u cilenjembaani rùñk'à fwooro sùpyire e, ñaha na ye pi à pi nànte kèege. Pii mú maha ñcyé cilenjeni na Kile Saanre kurugo. Ngemu u sí n-jà ñee puru jwumpe na ke, urufoo u ñee pu na.»

Yesu à jwó le nàñkopyire tà á

(Marika 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Nye lire kàntugo, sùpyiibii pil'à pa ná nàñkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si Kile náare t'á me. Ka cyelempyiibii si pi faha. ¹⁴ Ka Yesu si jwo: «Yii nàñkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige na na me. Ñaha kurugo ye sùpyire t'à tiye pyi nte nàñkopyire fiige ke, Kile Saanre nye pire woro.» ¹⁵ Nye u à puru jwo ke, maa u cyeyi taha ti rùñyi na maa jwó le t'á, maa nta a yíri kuru cyage e mà kàre.

Nàfuufoonji kani

(Marika 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶ Nye mà Yesu niñkarenji yaha, nàñi wà à file u na maa jwo: «Cyelentunji! Kacenni ndire mii à yaa mii u pyi si shinji niñkwombaanji ta ye?» ¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Ñaha na mu nye na mii yíbili kacenni kyaa na ye? Shin niñkin kanna u à ñwò. Mu la ká mpyi si shinji sèe wuñi ta, ta Kile tonji kurigii ñaare.» ¹⁸ Ka nàñi si Yesu yíbe: «Kurigii ñcyire ye?» Ka Yesu si jwo: «"Ma hà sùpya bò me, mà hà zínni ná wabere cwo e me, mà hà nàñkaaga pyi me, mà hà vini ntaha wà na me, ¹⁹ mà tunji ná ma nuñi pèe †." "Ma supyiñeenji kyaa tán may'á bà mu kyal'à tán may'á me ‡." ²⁰ Ka nàñjiñji si Yesu pyi: «Mii na cyire karigii puni pyi. Ñaha shi saha k'à mii fò ye?» ²¹ Ka Yesu si u pyi: «Kampyi mu la nye si mpyi tigarecyaga baa, ta si maa sà ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyérenji kan fòñfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»

²² Nye uru nàñjiñji à puru lógo ke, ka u yyetanha wuñi si ñkàre, ñaha na ye nàfuubwòhò foo u mpyi u wi.

nòñi ná u cwoñi sí n-wwò si mpyi shin niñkin, nòñi ná u cwoñi shwòhòñi yaa u ñwò mà tòro nòñi ná u sifeebii wuñi na.» †† Eki-zodi 20.12-16; Duterencumu 5.16-20 †† Levitiki 19.18

† Pii maha jwo: «tooyo beetaanre ná ke ná baashuunni (77).»

†† Zhenzi 1.27 † Zhenzi 2.24. Lire ñwòhe ku nye: «Lire kurugo

²³ Nye ka Yesu si yi jwo u cyelempyiibil'á: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, nàfuufoonji jyim'à pen Kile Saanre e. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á sahan̄ki, n̄w̄h̄n̄ji jyim'à táan m̄senn̄en̄ji wyiini i, mà tòro nàfuufoonji u jyè Kile Saanre e.» ²⁵ Ka puru si u cyelempyiibii kàk̄yanhala fo mà tòro, ka pi i jwo: «Lire sann̄i i ke, joofo u sí n-jà n̄mpan̄na ta b̄e?» ²⁶ Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Lir'à s̄upyire jà, n̄ka kyaa nye na Kile j̄ini m̄e.»

²⁷ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e! Wuu nàzhann̄ji u nye nḡire ȳe?» ²⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yaayi puni ká mpa mpyi niv̄n̄yc̄ t̄eni ndemu i ke, Supyan̄ji Jyan̄ji ká mpa nt̄een u fànhe tateenge nisinan̄ke e t̄eni ndemu i ke, yii pi nye mii fȳen̄w̄h̄sh̄iin̄bii ke, yii sí n-pa n-t̄een fànhe tateenȳe ke ná shuunni i, s'a Izirayeli t̄uluyi ke ná shuunni shiibii k̄èen̄ji. ²⁹ Nye shin maha shin ká n̄en'à kàntugo wà u bayi, lire nye m̄e u s̄j̄n̄ebii, lire nye m̄e u sifeebii, lire nye m̄e u pyiibii, lire nye m̄e u k̄ereyi na mii mege kurugo ke, urufo sí yire fiigii n̄kuu (100) ta, si sh̄in̄ji nin̄kwombaan̄ji ta. ³⁰ N̄ka yyahe yȳere shiin, kàntugo yȳere wuu nin̄yahamii mú sí n-pyi yyahe yȳere wuu.»

Báarapyiibii sàran̄ji kani Kile saanre e

20 «Nye Kile Saanre à fworò nde kani kurugo: k̄erege foon̄ji wà à ȳiri nȳès̄c̄c̄ge na maa n̄kàr'à sà a báarapyii caa u ɛ̄zen cik̄c̄ge báaran̄ji m̄e na. ² Báarapyiibii k̄erege fol'à ta ke, u ná pir'à b̄e canmpun̄ke sàran̄ji na. Nye ka u u pi yaha a kàre cik̄c̄ge e. ³ Can̄k'à pa n̄c̄ cyage e ke, ka k̄erege foo si sà s̄upyire tà ta k̄afuge na pi à t̄een là mpyimbaa. ⁴ Ka u u pi pyi “Yii ȳiri mú, yii a s̄i na ɛ̄zen cik̄c̄ge e, yii i sà a báaran̄ji pyi, yii ná sàran̄ji u à yaa ke, mii sí uru kan yii á.” ⁵ Ka pire si n̄kàre cik̄c̄ge e. Nye ka cik̄c̄ge foo si n̄ur'a fworò canvwuge na, maa pii ta. Canvyinge laage e, maa n̄ur'a pii ta, maa pire puni pyi pi à kàre k̄erege e. ⁶ Yàk̄on̄ke laage e u à pa fworò sahan̄ki, mà sà pii ta pi i yȳereli cyage k'e, ka u u jwo pir'à “Naha na yii à yȳerel'a can̄ke kw̄d là mpyimbaa ȳe?” ⁷ Ka pire si u pyi “Mu aha li nya amuni, wà nye a wuu lwó báaran̄ji na nin̄jaa m̄e.” Ka u u jwo “Yii a s̄i na ɛ̄zen cik̄c̄ge e.” ⁸ Nye yàk̄on̄k'à pa n̄c̄ ke, ka cik̄c̄ge foo si jwo u pyenge kacw̄n̄r̄n̄j'á “Báarapyiibii yyere ma a pi sàran̄ji kan pi á, n̄ka báarapyiibii pi à pa kàntugo ke, ku sii pire na, ma a s̄i nin̄cyiibil'á.” ⁹ Mpii pi à pa yàk̄on̄ke ke, pir'à canmpun̄ke sàran̄ji ta. ¹⁰ Nye ka báarapyiibii nin̄cyiibii si file, maa s̄n̄n̄ji na pire u nintan̄ji si nyaha, n̄ka yaaga nye a b̄ara u na m̄e, pi shin maha shin à canmpun̄ke sàran̄ji ta mú.

¹¹ Nye wȳer̄en̄ji kan̄kwooni kàntugo pi á, ka pi i wá na cik̄c̄ge foo n̄n̄ke tare maa n̄ko ¹² “Mpii pi à pa yàk̄on̄ke ke, t̄ere nimbilere kanna báara pir'à pyi, ka mu u wuu ná pire u sàran̄ji pyi nin̄kin, mà li ta wuu à canmpuni pyi báaran̄ji na, can̄ke k̄afuge e.” ¹³ Ka cik̄c̄ge foo si jwumpe lwó maa jwo pi wà nin̄kin á “Na cevo, mii nye a cwo mu na m̄e. Taha canmpun̄ke sàran̄ji na bà mii ná mu mpyi a b̄e m̄e? ¹⁴ Ma sàran̄ji

shw̄o maa ȳiri naha. Nge u à kan mu á ke, l'à táan mii á mii i uru nin̄un̄ji kan kàntugo yȳere shinpan̄j'á. ¹⁵ Lire sann̄i i, taha mii wu bà u nye na wȳer̄en̄ji m̄e? Kacenni mii à pyi ke, taha lire ȳin̄cȳege ku nye mu i?”

¹⁶ Amuni li mú nye, kàntugo yȳere shiin nin̄yahamii sí n-pyi yyahe yȳere shiin, yyahe yȳere shiin nin̄yahamii mú sí n-pyi kàntugo yȳere shiin.»

Yesu saha à jwo u kw̄n̄ji ná u n̄en̄ji kyaa na

(Marika 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Nye mà Yesu nin̄karen̄ji yaha Zheruzalemu kànhe e, u à u cyelempyiibii ke ná shuunni yyere pi mege cyage e kuni na maa jwo: ¹⁸ «Wuu nin̄karibii pi mpii Zheruzalemu i, wani pi sí Supyan̄ji Jyan̄ji le Kile sàragawwuubii n̄n̄ufeebii ná Kile Saliyan̄ji cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u b̄ò, ¹⁹ si u le Kilecembraabii cye e, pire sí u fw̄h̄w̄, si u bw̄n̄ ná tiripaanni i, si u kw̄òro cige na si mb̄ò. N̄ka u kw̄n̄ji canmpyitanrewuuni, u sí n̄e.»

Zebede jyaabii yacyage

(Marika 10.35-45)

²⁰ Nye ka Zebede cwon̄ji si file Yesu na ná u jyaabil'e, maa nin̄kure sín, maa u n̄áare. ²¹ Ka Yesu si u ȳibe: «Naha shi la ku wá mu na ȳe?» Ka u u jwo: «Mii jyaabii pi mpii ke, mu aha mpa nt̄een ma saanre e t̄eni ndemu i ke, ma a wà yaha u t̄een ma kànin̄ke na, ma a u san̄ji yaha ma kàmeni na.» ²² Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na n̄áare mii á ke, yii nye a ku shi c̄e m̄e. Kyaage lw̄che mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la?» Ka pi i u pyi: «C̄n̄, wuu sí n-jà.» ²³ Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lw̄che bya mii fiige. N̄ka mà t̄een mii kànin̄ke ná mii kàmeni na, mii bà u nye yire kanvoon̄ji m̄e. Mii Tun̄ji à yire tateenyi bégele s̄upyire ntemu m̄e na ke, u sí yi kan tir'á.»

²⁴ Nye Yesu cyelempyiibii ken̄ji san̄j'á puru jwumpe lógo ke, ka pire l̄ugigii si ȳiri mpii cin̄mpyiibii shuunni taan. ²⁵ Yesu à pa kuru cyage wíl'a nya ke, maa yi jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a n̄uru, yii à c̄e naha n̄in̄ke na, kini n̄n̄ufeebii maha nt̄een kini s̄upyire n̄un̄ji fànhe e, kini shinbwoobil'a si wá na pi fànhe cyáan kini s̄upyire na. ²⁶ Li nye a yaa li pyi amuni yii shw̄h̄l'e m̄e. Ngemu la ku nye si mpyi shinbwo yii shw̄h̄l'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. ²⁷ Ngemu la ku nye si mpyi yii yyahe yȳere shin̄ji ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii biliwe. ²⁸ Naha kurugo ȳe Supyan̄ji Jyan̄ji nye a pa dīnyen̄ji i s̄upyire si mpa mpyi u báarapyi m̄e. U à pa si mpa uye pyi s̄upyire báarapyi, si uye kan pi b̄ò, si mpyi shin̄nyahara kapegigii shw̄shw̄ lw̄w̄.»

Yesu à f̄yn̄mii shuunni nyii múgo

(Marika 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹ Yesu ná u cyelempyiibii nivworobii Zheriko kànhe e, supyikurumbw̄h̄ mpyi a taha u fye e. ³⁰ F̄yn̄mii shuunni mpyi a t̄een kuni n̄w̄ge na, pir'à pa lógo na Yesu u nye na nt̄uuli ke, ka pi i wá na yu fànha na: «Kafoon̄ji! Dawuda Tuluge Shin̄ji! N̄n̄jaara ta wuu na.» ³¹ Ka s̄upyire si pi faha na pi fȳaha. N̄ka pi nye a n̄en'a

fyáha mε, maa là bàra pi sèεge na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinnji! Nùñaara ta wuu na!»

³² Ka Yesu si yyére maa pi yyere maa pi yíbe: «Naha yii la nyε mii u pyi yii á yε?» ³³ Ka pi i jwo: «Kafoonji, wuu nyiigii múgo, wuu raa naa.» ³⁴ Nyε ka pi nùñaare si u ta sèl'e, ka u u bwòn pi nyiigii na. Lire tēni mujye e, ka pi i ntii na jaa, maa ntaha u fye e.

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e
(Marika 11.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

21 Mả pi yaha pi i byanhare Zheruzalemu kànhe na, pi mpyi a nɔ Betifajye kànhe na, Olivye cire nanke kàmpañke na. Ka Yesu si u cyelempyiibii pii shuunni tun, ² maa pi pyi: «Kànhe ku nyε yii yyaha na ke, yii a sà k'e. Yii aha sà nɔ wani, yii sí n-tíi pi ta pi à dù-faanɔcwo ná u pyà pwɔ wani. Yii i yi sànhà, yii pa nkan na á. ³ Wà ha yà jwo yii na, yii i urufoo pyi "Yi kyaa li nyε Kafoonji na, u aha nkwò yi na, yi sí n-pa."»

⁴ Yesu à yire dùfaanɔyì cya, bà tèecyiini Kile tún-tunɔny jwumpe si mpyi si fúnɔc mε. U mpyi a jwo: ⁵ «Yii yi jwo Siyɔn kànhe shiinbil'á na:

"Yii wíi! Yii saanji wá na ma yii yyére, u nùnk'à pi sèl'e, u à dùg'a tēen dùfaanɔa nɔny'ì †, dùfaannɔny pyige kà nɔny'ì ††."»

⁶ Nyε ka cyelempyiibii mú shuunni si nkàre, nde Yesu mpyi a jwo ke, maa sà lire pyi. ⁷ Pi à pa ná dùfaannɔny ná u pyige e ke, maa pi vāanɔny yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tēen na nkéεge.

⁸ Sùpyire ninyahara mpyi kuni nɔwɔge na, ka ti ninyahara si ti vāanntinɔny yà wwù mà pili pili Yesu yyaha na kuni i, ka pii si weyi kwòn kwòn a pili kuni i ‡. ⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na ná nte ti mpyi u kántugo ke, tire puni mpyi na nkɔwúuli maa nko:

«Yabwɔhe! Dawuda Tuluge Shinnji wi!
Nɔgemu u nyε na ma Kafoonji Kile mεge na ke, Kile u jwó le u á ††

Pēente ti taha Kile na ninyicyeyi puni i.»

¹⁰ Nyε Yesu à pa jyè Zheruzalemu kànhe e ke, ka kànhe puni si yír'a taha, fo pi na piye yíbili: «Taha jofoo u wà urufoo yε?» ¹¹ Ka sùpyire si pi pyi: «Yesu wi, Kile túnntunɔny u à yíri Nazareti i, Galile kùluni i ke.»

Yesu à cwòhɔmpii kòr'a yige Kileñaarebage ntàani na
(Marika 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

¹² Nyε ka Yesu si nkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na perempe ná zhwonji pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyérefaabii tàbalibii ná sanmpañmperebii yatεenɔny nɔcɔn'a cyán cyán ‡. ¹³ Maa pi pyi: «"Mii bage sí n-pa a yiri Kileñaarebaga ††." Yire y'à sémε Kile

† Saanwa ká dùgo dùfaanɔa na, lire li mpyi yyerijke ná maye ntirigenji sanɔyεenni. †† Zakari 9.9 ‡ Saanji pi nyε na mpère ke, pi maha nɔyii karigii pyi si u bε (2 Saanbii 9.13). †† Zaburu 118.26 ‡ Yahunuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenji fare Kileñaarebage wunji na. Lire pyinɔkanni na, wyérenɔwɔge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa núr'a jà a ntéεge pyi. Yatɔcɔre ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pérempyiibii mpyi maha tire pérelì pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔcɔre dùrugo. †† Ezayi 56.7

Jwumpe Semenji i. Njka yii pi ke, yii à ku kēenɔ'a pyi "nànkɔalì tabinniga †††."»

¹⁴ Ka finyinpii pii ná dīshiyifeebii pii si file u na Kileñaarebage e, ka u u pire cùuɔc. ¹⁵ Nyε Kile sàragawwuubii nùnjufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibil'á cyire kakyanhala karigii nya tapyige e, maa nànkopyire nya ti i yu fànha na: «Yabwɔhe! Dawuda Tuluge Shinnji wi!» ke, ka pire lùuni si yíri §, ¹⁶ maa Yesu pyi: «Nje pi nyε na yu ke, taha mu wá na yi nùru mε?» Ka Yesu si pi pyi: «Mii naha na yi nùru. Taha yii sàha nkɔwò a mpe jwumpe kàla Kile Jwumpe Semenji i na "Kile à u pēente jwumpe le nànkopyire ná jirinɔwɔc pyiibii nɔwɔyì i ††† mε?»

¹⁷ Ka Yesu si yíri pi taan, maa fworo kànhe e, mà kàre Betani kànhe e, maa shwòn wani.

Yesu à fizhiye cige lánja
(Marika 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Kuru canɔa nùmpañna, Yesu ninuruɔny na nkéεge Zheruzalemu i, ka katege si u ta. ¹⁹ Ka u u fizhiye cige nya kuni na, maa file ku na. Wyεere baare e, u nyε a yasere ta ku na mε ††, maa jwo ku na: «Ma hà zii nùru yasere se nya mε!» Ka cige si ntíl'a waha.

²⁰ Cyelempyiibil'á lire nya ke, ka li i pi bilibili fo pi à yíbe na: «Di nke fizhiye cig'á pyi maa waha tèenuuni i yε?» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sēenji na mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dáníyanji pyi ná funɔc nɔnkin i, nde mii à pyi nke fizhiye cige na ke, yii sí lire fiige pyi, lire kanni bà mε, yii aha jwo nke nanke ku kò a yíri ku tatεenge e ku sà nɔcwo banji i, lire sí n-pyi. ²² Yii aha Kile nàare yaa-ga maha yaaga kurugo ná dáníyanji i ke, yii sí kuru ta.»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Marika 11.27-33; Luka 20.1-8)

²³ Ka Yesu si jyè Kileñaarebage e, maa sùpyire kálali. Mà u yaha lire na, ka Kile sàragawwuubii nùnjufeebii ná Yahunuubii kacwònribii si shà u yyére, maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na nɔyii karigii pyi yε? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yε?»

²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yíbe kyaa nɔnkin na, yii aha mii nɔwɔ shwɔ, lire tēni i, nge u à kuni kan mii á, mii u a nɔyii karigii pyi ke, mii sí n-ta urufoo cyéεe yii na. ²⁵ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipɔnyj tun u pa a sùpyire batizeli yε? Kile laa, sùpyire?»

Nyε ka pi i nkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na jaha na wuu sí nyε a nɔn'a dá u na mà yε? ²⁶ Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire si li yaha wuu na mε, naha na yε pi pun'à tēen ná l'e na Yuhana na mpyi Kile túnntunɔc.» ²⁷ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinnji u mpyi a u tun ke, wuu nyε a cè mε.»

††† Zheremi 7.11 § «Nde l'à pi lùuni yírigi ke»: lire bà li nyε na Yesu à pérempyiibii kòrɔ kanna mε, njka u à finyinpii ná dīshiyifeebii yaha pi à jyè Kileñaarebage e. Lire na mpyi kafuun Yahunuubil'á. † Zaburu 8.3 †† Njke fizhiye cige ku nyε ná wɔnyahayi i yasere baa ke, kuru na nyε Yahunuubii nùnjufeebii fiige, mpiimu pi à finyinme tò wwomɔ na ke.

Ka Yesu si pi pyi: «Nye l'aha mpyi amuni, nge u à kuni kan mii á, mii u a ncyii karigii pyi ke, mii mú si uru cyêe yii na me.»

Jyafeebii shuunni kani

²⁸ Ka Yesu si núr'a jwo: «Naha shi yii nye na sônji mpe e ye? Nàni wà u ná mpyi ná jyafee shuunni i, maa jwo nijcyiinj'á "Na jya, sà báara na ezezen cikwoge e nij-jaa." ²⁹ Ka jyafooni si jwo "Mii nàha na si me." Nka kàntugo yyé, u à pa ntêr'a nùru, maa nkàre cikwoge e. ³⁰ Ka tufooni si puru ninumpe taha jyafooni shonwun'á, ka uru si jwo "Baa, mii sí n-kàre" nka u nye a pa nkàre me. ³¹ Pire shiin shuunni i, u ngire u à tufooni nyii wuuni pyi ye?»

Ka pi i jwo: «Jyafooni nijcyiinj.» Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, múnalwàre shwofeebii ná fwòrobacyeebii sí n-nyè Kile Saanre e yii yyaha na. ³² Naha kurugo ye Yuhana Batizelipyini à pa ntiini kuni cyêe yii na, yii nye a nen'a dá u na me. Nka múnalwàre shwofeebii ná fwòrobacyeebil'à nen'a dá u na. Yii sí pi à lire nya ke, yii nye a nen'a têt'a nùru maa dá u na me.»

Ezezen koge faafeebii bàtaage

(Marika 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii bàtaage kà lógo sahanji. Pyengefooni wà u ná ezezen cikwoge yaa, maa ku kwùulo, ezezen lwàhe maha wwù wyige nkemu i ke, maa kuru tũgo, maa nkubaga yaa cikwoge kànmucyafooni mæ na. Lire kàntugo maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasere táali piye na, maa nta a kàre kùlutwòl'e. ³⁴ Nye ezezeni yasere tèekwànn'à pa nò ke, ka u u báarapyiibii pii tun u cikwoge faafeebil'á pi sà uru nàzhan yasere shwò pi a ma. ³⁵ Ka faafeebii si pire báarapyiibii cyán a cù, maa wà bwòn, maa wà bò, maa u sanji wà ná kafaayi i. ³⁶ Ka cikwoge foo si núr'a báarapyiibii piibere tun pi á, pire mpyi a nyaha mà tòro nijcyiibii na, ka faafeebii si pire pyi nijcyiibii fiige. ³⁷ Ka cikwoge foo si nkànha a u yabilinj jyanji tun pi á, maa jwo "Pi sí n-sílege mii jyanji na." ³⁸ Nka faafeebil'à cikwoge foo jyanji nya ke, maa wá na yu piy'á "Cikwoge foo koolyinj u nye nge. Yii a wá, wuu u bò, koge sí n-pyi wuu wogo." ³⁹ Ka pi i jyafooni cyán a cù mà wà cikwoge kàntugo, maa u bò.»

⁴⁰ Nye Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Numé, cikwoge foo ká mpa, naha u sí n-pyi ku faafeebii na be?» ⁴¹ Ka pi i u pyi: «Cikwoge foo sí pire shinpiibii puni bompere bò, si cikwoge kan piiberil'á, mpiimu pi sí raa ku yasere kaan u á ti tèewwuuni i ke.» ⁴² Ka Yesu si jwo: «Nje y'à séme Kile Jwumpe Semeni i ke, taha yii nye a yire kàla me? Y'à séme:

"Bafaanribil'à cyé kafaage nkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbiini na.

Kafooni Kile u à lire pyi, l'à pyi kakyanhala wuu nyii na †."

† Zaburu 118.22,23

⁴³ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: yii sí n-nyè Kile Saanre e, si supyishinj wabere lèng t'e, mpiimu pi sí raa Kile nyii wuuni pyi ke. [⁴⁴ Nye shin maha shin u à cwo kuru kafaage nuj'i ke, urufoo sí n-kyege n-kyege, kuru kafaage sí ká ncwo shin maha shin nuj'i ke, ku sí urufoo cwònhwòh.]]

⁴⁵ Nye Kile sàragawwuubii nùnjufeebii ná Farizheenbil'à Yesu bàtaayi lógo ke, ka pi i nta a cè na pire kyaa na u mpyi. ⁴⁶ Ka pi i wá na ncaa si u cù, nka pi mpyi na fyáge sùpyire yyaha na, naha na ye sùpyire mpyi a téen ná l'e na u na nye Kile tünntunjo.

Cikwàre lyimbwooni bàtaage

(Luka 14.15-24)

22 Ka Yesu si núr'a bàtaaga jwo pi á, u à jwo: ² «Kile Saanre à fwooro nde kani kurugo: saanji wà à kataan nimbwoo bégele u jyanji cikwàre tooy'e. ³ U à bégel'a kwò ke, mpii pi mpyi a yyere ke, ka u u báarapyiibii tun pi sà pire pyi pi a ma, ka pi i ncyé paña. ⁴ Ka u u núr'a báarapyiibii pii tun, maa pire pyi "Yii sà yi jwo shinyerebil'á na mii naha a lyimbwoo yaa, na mii naha a na nupyahigii cyii ná yatwore sinme woore tà bò, na mii naha a bégel'a kwò, na pi a ma cikwàre zànneg'á."

⁵ Nka pi wà nye a saanji yini lwó a wii me. Ka wà bá si yír'a kàre u kerage e, ka wà si nkàre u cwòhwònt'á, ⁶ ka pi sanmpii si saanji báarapyiibii cyán a cù, maa pi kyéere, maa pi bò. ⁷ Ka saanji lùuni si yíri, ka u u kàshikwànbii yírigi pi à sà pire shinbompil'á, maa pi kànhe súgo.

⁸ Nye ka u u núr'a jwo u báarapyiibil'á "Cikwàre njyinj'à bégele, nka shinyerebii ná uru njyinj mpyi a yaa me. ⁹ Yii a sì kurnyini na, yii aha shin maha shin nya ke, yii uru yyere cikwàre zànnegge na." ¹⁰ Ka báarapyiibii si yír'a kàre kurigii njwaji na. Shin maha shin pi à ta wani ke, maa pire puni yyer'a pa ntég'a cikwàre bage nì, shinpii bàra shincenmii na.

¹¹ Ka saanji si jyè si shinyerebii wii, mà nàni wà ta pi shwòhwòl'e, cikwànvàanji baa. ¹² Ka saanji si u pyi "Na cevoo! Di mu à pyi maa jyè naha mà ta cikwànvàanji nye mu na mà ye?" Uru nàni nye a yà ta a jwo me. ¹³ Ka saanji si u báarapyiibii pyi "Yii u tooyi ná u cyeyi pwò, yii i u wà cyíinj na numpini i, wani sùpyire maha myahigii súu marii nkyànhigii kùru."»

¹⁴ Yesu à bàtaage jwo a kwò ke, maa núr'a jwo: «Yii li cè na Kile à shinnyahara yyere, nka shinnyahara nye a cwòhwòh me.»

Pi à Yesu yíbe múnalwàre nkanji kyaa na

(Marika 12.13-17; Luka 20.19-26)

¹⁵ Nye ka Farizheenbii si nkàr'a sà piye taanna, si kànhanja cyán Yesu na, bà pi si mpyi si u ta ncù ná u yabilinj njwajwumpe e me. ¹⁶ Maa pi cyelempyiibii pii ná Eròdi tonkuni shiinbii pii tun Yesu á †, ka pire si sà u pyi: «Cyelentunji! Wuu à li cè na mu nye na fyáge sèenji

†† Eròdi shiinbii ná Farizheenbii mpyi na bēni me. Eròdi shiinbii fānhe mpyi a tāan Eròdi shiinbil'á, ka pi i wá na sōnji na múnalwàre ngwùnj'à yaa. Farizheenbii mpyi na sōnji Kafooni Kile u nye pire nùnj

tajwuge e mε. Jwumpe mu sí nyε na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na nyε sèe, mu nyε na fyáge sùpya na mε, mu nyε a sùpya pwókwò sùpya na mε. ¹⁷ Lire e ke ma tanyage jwo wuu á: wuu à yaa wuu a múnal-wóore kaan Ɔɔmu saanbwóhe Sezari á la?»

¹⁸ Nka Yesu mpyi a fwooro pire cwofeebii cwóore njwá na, ka u u pi pyi: «Yii pi à fyinmε tò wwoomɔ na ke, naha na yii na mii pere si ncú yε? ¹⁹ Wyérenji yii nyε na ntége na múnalwóore sárali ke, yii uru wà cyéε na na wee.» Nyε ka pi i uru wyérenji tɔwɔnke kà cyéε u na. ²⁰ Ka u u pi pyi: «Jofoo nánja ná u mεge ku nyε nge wyérenji na yε?» ²¹ Ka pi i u pyi: «Saanbwóhe Sezari.» Ka Yesu sí pi pyi: «Nyε yii a Sezari wunji kaan Sezari á, yii raa Kile wunji kaan Kile á.» ²² Pi à Yesu njwáshwóore ló-go ke, ka li i pi kàkyanhala, ka pi i yíri u taan mà kàre.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwúubii nɛnɛ kyaa na

(Marika 12.18-27; Luka 20.27-40)

²³ Kuru cannuge e, Sadusiibii pi maha jwo na kwupene nyε numpañna mε, pire pil'à file Yesu na maa jwo: ²⁴ «Cyelentunji! Kile túnntunjiMusa à jwo “Nò ká ceewe lèñe maa njkwú mà ta u nyε a pyà si u na mε, u cɔwɔn'á yaa u ceenji lèñe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafooji ninjwuñi mεge na.” ²⁵ Nyε sijnε baashuunni na mpyi naha wuu yyéere. Pi puni ninjyɛn'á ceewe lèñe maa njkwú, u nyε a pyà ta u na mε. Njgemu u à taha u na ke, ka uru si ceenji lèñe. ²⁶ Ka uru mú si mpa njkwú, u nyε a pyà ta u na mε. Ka tanrewunji wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà njkwò pi baashuunni na. ²⁷ Pire puni kántugo, ka ceenji mú si mpa njkwú.

²⁸ Nyε ná pire nàmbaa baashuunni puni s'á uru ceenji lèñ'a círi, kwúubii nɛnɛ ká bú nta sèe, pi aha bú nɛ canjke njkemu i ke, pi ngir'á ceenji sí n-kan yε?»

²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo, lir'à ta yii nyε a Kile Jwumpe Semɛnji yyahe cè, si nta njyéere Kile sífente na mε. ³⁰ Yii li cè, Kile yyéere, sùpyire ká nɛ a fwooro kwúñi i, nò si ceewe lèñe mε, ceewe mú si n-kan nò á mε. Ti sí n-pyi Kile mèlɛkɛebii fiige. ³¹ Nje y'á sémε Kile Jwumpe Semɛnji i kwupeni kyaa na ke, yii nyε a yire kála mà? Kile à jwo ³² “Mii u nyε Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenji †.” Nyε puru jwump'á li cyéε na pire mpii nyii wuu pi nyε wani Kile yyéere. Sùpyire nyii woore ti maha Kile père, kwúubii kyaa bà mε.»

³³ Sùpyire ti mpyi na núru Yesu njwá na ke, u kàlan'á pire puni kàkyanhala.

Kile Saliyanji kabilini l'à fànha tò cyi sanjki na ke

(Marika 12.28-34; Luka 10.25-28)

³⁴ Nyε Farizheenbil'à pa lógo na Yesu à jwumpe cyán Sadusiibii na ke, ka pi i njkàr'a sà bínni Yesu taan. ³⁵ Kile Saliyanji cyelentunji wà na mpyi pi e, ka uru la si mpyi si Yesu pɛre ncú maa u yíbe: ³⁶ «Cyelentunji! Saliyanji kabilini ndi l'à fànha tò cyi sanjki na yε?»

³⁷ Ka Yesu si u pyi: «“Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á ná ma zómbilini ná ma múnaani ná ma sɔnɔre puni i

na: lire e, mà múnalwóore kan Ɔɔmu saanbwóhe Sezari á, lir'à li cyéε na mu à nɛε u fànhe na maa njyé Kafoonji Kile na. † Ekizodi 3.6

†.” ³⁸ Saliyanji kabilini ninjcyiini li nyε lire, lire l'à fànha tò cyi sanjki puni na. ³⁹ Shɔnwuuni l'à taha lire na ke, lire tayyéreg'á pèe ninjcyiini fiige. Lire li nyε “ma supyijnɛnji kyaa táan may'á bà mu kyal'á táan may'á mε ‡.” ⁴⁰ Kile Saliyanji kapyaaagii sanjki puni ná Kile túnntunmpii jwump'á lwó a pwo njyii kapyaaagii shuunni na.»

Kile Ninjcwóore nyε Dawuda Tuluge Shin kannna mε

(Marika 12.35-37; Luka 20.41-44)

⁴¹ Mà Farizheenbii nimbinnibii yaha, Yesu à pi yíbe. ⁴² U à jwo: «Kile Ninjcwóore kyaa l'à jwo ke, naha yii nyε na sɔnɔn'á mà yyaha tíi ná u e yε? Jofoo túluge e u sí n-fwooro yε?» Ka pi i Yesu pyi: «Dawuda Tuluge Shin wi.» ⁴³ Ka Yesu si pi pyi: «Mà Kile Munaani yaha l'à Dawuda yyaha cú, naha kurugo u à u yyere uru Kafoonji yε? ⁴⁴ Yii li cè na Dawuda à jwo “Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á ‘Ta ma a pa ntéen na kàniñe cyége na, fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le mu tooyi njwáh'i †.”»

⁴⁵ Ná Dawuda na Kile Ninjcwóore yiri “Kafoonji” lir'à li cyéε na Dawuda Tuluge Shin kannna bà mε, u Kafoo mú wi, sèe bàl'á?»

⁴⁶ Pi wà nyε a jà a Yesu njwá shwá mε. Mà láha kuru canjke na, wà saha nyε a nɛn'a u yíbe mε.

Yesu à Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii cèεge

(Marika 12.38-40; Luka 11.39-52; 20.45-47)

23 Nyε supyinyahare ti mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u tire ná u cyelentunji pyi: ² «Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii nyε ndemu laage e ke, lire li nyε: na Musa Saliyanji yyaha yu sùpyir'á. ³ Karigii pi nyε na yu yii á ke, yii cyire le barag'e yii raa cyi kurigii naare, njka nde pi yabilimpaii nyε na mpyi ke, yii àha raa lire pyi mε. Naha kurugo yε nde pi maha yu ke, lire bà pi maha mpyi mε. ⁴ Pi maha Kile Saliyanji pyi tuguro sùpyire njun'i, ti sí n-jà ntemu lwó mε, pi yabilimpaii sí nyε na nɛεg'a sùpyire tège ti njwòñi na, ali nimbilere mε.

⁵ Pi kapyiinji puni nyε sùpyire nyinyaga karigii. Lire kurugo yaayi i pi maha Kile Jwumpe sémε maha le a pwo pi byahigii ná pi cyeyi na ke, pi maha yire pyi nitabaaya. Mà bàra lire na, pi maha pi vaañntinmbwoyi zhwóore tɔwɔn †. ⁶ Wà ha pi yyere kataan njyi na, lire nyε mε pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tateenyi pi maha njcaa. ⁷ Sùpyire tabinniyyi i, pi la maha mpyi sùpyire s'a pire père s'a pi shéere, s'a pi yiri “Cyelentunji”.

⁸ Nka yii pi ke, yii àha nɛε sùpya u a yii pyi “Cyelentunji” mε, naha na yε yii mú puni na nyε cinnmpyii, Cyelentunji ninjkin u nyε yii á. ⁹ Yii àha raa sùpyanji wà tufiige yiri “Tufoonji” ninjke na mε, naha na yε Tufoo ninjkin u

†† Duterencmu 6.5 ‡ Levitiki 19.18 †† Zaburu 110.1 †† Yahutuubii mpyi maha Kile Saliyanji jwumpe pà sémε maha le yatwore seeyi i, maha mpwo pi byahigii na, lire nyε mε kàmene cyége na (Ekizodi 13.9; 16; Duterencmu 6.8). Pi maha zhwóore le pi vaañntinnyii njwáñkunyii na, s'a piye funnɔ cwo pi Saliyanji na (Nɔmburu 15.37-41; Duterencmu 22.12). Farizheenbil'à cyire karigii cú ná sèl'e si li cyéε na pire na Kile náare mà tòro sùpyire sannte na.

nye yii á, uru u nye niñyiñi na. ¹⁰ Yii àha sùpyire yaha t'a yii pyi "Nùñufoonji" me, naha na ye Nùñufoo niñkin u nye yii á, uru u nye Kile Niñcwòncwòncwò. ¹¹ Ngemu u nye yii shwòhòl'e shinbwòñi ke, urufoo u pyi yii sanmpii báara-pyi. ¹² Shin maha shin u à uye dùrugo ke, urufoo sí n-tírige, ñka shin maha shin u à uye tírige ke, urufoo sí n-dùrugo.

¹³ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii na Kile Saanre tajyijwòge tùni, yii sì n-nyè me, mpil la ku nye si jyè ke, maa pire tēgele kwòñ.

[¹⁴ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii maha lenkwucyeebii cyeyaayi shuu pi na ná yii jwò-tanyi i. Yii maha Kile ñaare na mōni sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa yii ta ke, lire sí n-waha sèl'e.]

¹⁵ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii maha ñaare niñke ná lwòhe cyeyi puni nuñ'i, maa sùpyire caa na lèñi yii Kile kuni i. Nka yii aha wà ta, nde li sí urufoo pyi u yaa ná nafugombaage nyinyi i fo tooyi shuunni mà tòro yii yabilimpilii taan ke, lire kuni yii maha le urufoo taan.

¹⁶ Yii wuun'à kèege! Naha na ye yii fyinmii wuubii pi à sùpyire yyaha cù, maa ñko pi á na sùpya ká ñkâa Kileñaarebage na, kuru ngwùñi nye fànha urufoo na me, ñka wà ha ñkâa Kileñaarebage funñke sèenji na, kuru ngwùñi na nye fànha urufoo na. ¹⁷ Yii na nye funñ baa shiin maa mpyi fyinmii, sèenji u à fànha tò laa, Kileñaarebage k'à sèenji le ñjire e ke, kuru k'à fànha tò? ¹⁸ Yii à jwo mú na sùpya ká ñkâa sárayi tawwuge na, na yafyin sì urufoo ta me, ñka sárage yaage k'à wwùl'a yaha sárayi tawwuge nuñ'i ke, na sùpya ká ñkâa kuru na, na urufol'à yaa u kuru kàage wwù. ¹⁹ Fy-inmii pi pi! Sárage yaage k'à fànha tò laa, sárayi tawwuge ku maha sárage le ñjire e ke, kuru kí?

²⁰ Shinji u à kâa sárayi tawwuge na ke, urufoo mú à kâa ku nùñò yaayi puni na. ²¹ Shinji u à kâa Kileñaarebage na ke, urufol'à kâa Kileñaarebage ná ku foonji Kile na. ²² Shinji u à kâa niñyiñi na ke, urufol'à kâa Kile saanre yatèenñke ná ku tēenfoonji Kile na.

²³ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii maha yii nànyenji ná kapnyeyi yafwòhòfwhòhre sannte puni yáhanji wwù, mà li ta karigii cyi à fànha tò Saliyanji kapyaagii puni na ke, yii à cyire fènn'a yaha ñkere na. Cyire cyi nye: ntiñi ná nùñaare ná jwòmèefente. Cyire yii sí mpyi a yaa yii a mpyi, yii i cyi sanñkii bàra cyire na. ²⁴ Fy-inmii pi pi! Yii à sùpyire yyaha cù mà li ta yii yabilimpilii nye na ñaa me. Yii maha yii lùbyage fyiinne si sisòñji wwù k'e, mà li ta yii na jwòhòyi jwoore k'e †!

²⁵ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii maha yii yajigiyyi kàntuyi jyii na fíniñi, mà li ta yi funñy'à ñi nàñkaage ná sòññòpeere na. ²⁶ Yii Farizhèen-

† Yahutuubil'á, sisòñmpii ná jwòhòyi'à jwòhò.

bii, yii na nye fyinmii! Yajigiyyi funñyi yii à yaa yii fyànha a jyé, lire ká mpyi, kàntugo yyèrenji mú maha fíniñe.

²⁷ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii na nye mu à jwo fanñjyeye, pi à ñjemu fíniñe ke, mu aha yi kàntuge wíi, mu a si yi lemè ta p'à jwò, yi funñke s'à ñi kaciiyi ná kàkyayi na ††. ²⁸ Amuni yii nye, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sùpyire sannte nyii na, mà li ta yii à fyinme tò wwomò na, yii funñyi s'à ñi pege na.

²⁹ Yii Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizhèenbii, yii pi à fyinme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèege! Naha na ye yii maha Kile tūntunmpii kwòñhigii yaa na faanre, sùpyire t'à tíi ke, maa kacèññkuure yaa tire kwòñhigii na, ³⁰ maa ñko "Kampyi wuu mpyi wuu tulyeyi tiñji i, wuu mpyi na si ñee n-bàra pi na si Kile tūntunmpii bò me."

³¹ Lire pyiñkanni na, yii yabilimpil'à li cyèe na mpilii pi à Kile tūntunmpii bò ke, yii mú à pi pire fiige. ³² Nye sòñke yii tulyey'à lyèele ke, yii yyaha le yii i ku fàl'a nò ku tēgeni na! ³³ Wwòpiyi yà ye! Yii màcwòñ tūlugo sùpyiibii! Di yii sí n-jà n-shwò n-jwo nūmpanña nage na ye?

³⁴ Lire e ke yii lógo, mii sí raa Kile tūntunmpii pii ná yákilifeebii pii ná Kile Saliyanji cyelentiibii pii tunni yii á. Yii sí n-bò pi e, si pii kwòro cige na, si pii bwòñ Kile Jwumpe kàlambayi i, si pii kyérege kànyi yyaha kurugo. ³⁵ Lire e Kile sí n-tíge yii na pire shintiibii puni mbòñi i: Abeli u à tíi ke, mà lwó uru tēeboni na, fo mà sà nò Baraki jyanji Zakari mbòñi na, Zakari pi à bò Kileñaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwòhòl'e ke. ³⁶ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cèege tire boore puni kurugo.»

Yesu à jwo Zheruzalèmu kànhe kyaa na

(Luka 13.34-35)

³⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Ei! Zheruzalèmu shiinbii, yii Zheruzalèmu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile tūntunmpii bùu, maa Kile jwumpe jwufèebii wàa ná kafaay'i maha bùu ke, y'à tooyo niñyahaya kwò mii la mpyi si yii bínni yiye e s'a yii kàanmucaa, bà ñkùnuñi maha u pyire bínni tiye e, maa bùru ti nuñ'i me. Nka yii nye a ñee lire e me. ³⁸ Ku ke numè! Kile sí cye wwù yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. ³⁹ Yii li cè, mà lwó numè na, yii nyiini saha sì n-tège mii na me, fo canñke yii sí n-pa raa ñko "Ngemu u nye na ma Kafoonji Kile mege na ke, Kile u jwó le ur'á †."»

Yesu à jwo na Kileñaarebage sí n-jya

(Marika 13.1-23; Luka 21.5-24)

24 Nye mà Yesu yaha u u si raa fwore Kileñaarebage e, ka u cyelempyibii si file u na maa u pyi na u Kileñaarebage jwòñkanni wíi. ² Ka u u pi pyi: «Ñke basinañke yii nye na ñan'amè ke, sèenji na mii sí

†† Yyee maha yyee, bilereñkwonji kataanni ká byanhara, sùpyire maha kwòñhigii fíniñe, bà shinparantorobii si mpyi s'a cyi ñaa raa jcwúu, pi àha ñkwò ntòro mbwòñ cyi na me. Naha na ye pi aha bwòñ cyi na, pi saha nye a fíniñe Kile á me fo mà cibilaage máhana, pi mú saha si n-jà n-pyi bilereñkwonji kataanni i me. ‡ Zaburu 118.26

yi jwo yii á, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwòn n-cyán, si ku ŋkununŋi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

³ Nye ka Yesu sí n-kàr'a sà ntèen Olivye cire ŋanŋe ŋun'i. Ka u cyelempyibii kanni si file u na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, ŋaha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Nde li sí mu tènuruni ná diŋyeni tèekwooni cyèe wuu na ke, lire jwo wuu á.»

⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo me. ⁵ Yii li cè na shinŋyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niŋcwònròŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi ŋye ure. Pi sí raa shinŋyahara ŋwò fáanŋi s'a wuruge. ⁶ Yii sí raa kàshiyi shenre nùru yiye táan, s'a yi shenre nùru laatoŋyi i, lire kà yii funŋo pen me. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa ŋye me, ŋka lire bà li ŋye diŋyeni tèekwooni me. ⁷ Supyishiŋi wà sí n-pa n-yíri n-sà n-cwo wà na, kini là sí n-pa n-yíri n-sà n-cwo là na. Katibwòhe ná ŋiŋke ŋcyèenŋeni sí n-pyi cyeye niŋyahay'e. ⁸ Ncyii karigii puni na ŋye kanhare tasiige, bà laani maha yíri maa nta a yaa ná li ziŋi i me.

⁹ Pi sí n-pa raa yii leni cye e, pi raa yii kyérege, s'a yii bùu, yii kyaa sí n-pen supyishiŋi pun'á mii mege kurugo. ¹⁰ Lire sí shinŋyahara pyi ti fwooro Kile kuni i, s'a tiye leni zàmpeebii cye e, si tiye kyaa pen tiy'á.

¹¹ Kafiniviniibii pii sí n-pa piye pyi Kile tùnntunmii, si shinŋyahara wurugo. ¹² Pege mpèenŋi kurugu, tàange sí n-pa n-cyére shinŋyahara á. ¹³ Nka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntèen Kile kuni i fo mà sà nò tegeni na ke, urufoo sí n-shwò.

¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru sí n-jwo diŋyeni supyishiŋi pun'á, bà pi si mpyi si sèenŋi lógo me. Lire kàntugo diŋyeni tèekwooni sí n-ta nò.

¹⁵ Nye yapege k'à sàa pen Kile á, ná Kile tùnntunŋi Daniyeli à ku kyaa jwo ke †, yii aha kuru ŋya Kileŋaare-bage sèecyage e tènì ndemu i ke, ŋgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ŋwòhe cya a cè! ¹⁶ Nye lire tènì ká nò mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pìrefee pi a fí pi a wá ŋaŋyi kàmpanŋke na.

¹⁷ L'aha ŋgemu ta u bage kàtanŋke ŋun'i ke, urufoo kà nùru ntíge si yaaga lógo bage e me, u u ntí'la tíge u a fí.

¹⁸ L'aha ŋgemu ta kerége e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge si mpa u vàantimbwòhe lógo me. ¹⁹ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyìneebii na sèl'e. ²⁰ Yii a Kile ŋáare, bà yii canveŋke si mpyi k'àha mbê ná wyeeere tènì i, lire ŋye me ná canŋòŋke e me. ²¹ Yire canŋyi sí n-waha sèl'e. Mà lógo diŋyeni tasiige e, mà pa bwòn niŋjaa na, uru ŋgahanŋi fiige saha mpyi a ŋya me, fo mà sà diŋyeni kwò, uru ŋgahanŋi fiige sàha mú si n-pyi me.

²² Kàmpyi Kafoonŋi Kile mpyi a uru ŋgahanŋi tènì bere me, sùpya mpyi na si n-shwò me. Nka u à u tènì bere u niŋcwònrìbii kurugo, bà pire si mpyi si shwò me.

²³ Nye shin ká jwo yii á na Kile Niŋcwònròŋi na wá na-ha, lire ŋye me u wá meŋi i, yii àha ndá urufoo na me.

²⁴ Naha kurugo ye kafiniviniibii pii sí n-yíri na pire pi ŋye Kile Niŋcwònròŋi, pii sí raa ŋko na pire na ŋye Kile tùn-

ntunmii. Pi sí raa kacyeenŋii cyèe, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi, kampyi pi sí n-jà, s'a Kile niŋcwònrìbii mú bá wuruge me. ²⁵ Yii lógo! Mii à ŋcyii karigii jwo yii á, mà jwo cyi tènì li nò ke.»

Yesu sí nùru n-yíri niŋyini na si mpa

(Marika 13.24-27; Luka 21.25-28)

²⁶ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Nye wà ha jwo yii á na Kile Niŋcwònròŋi na wá síwage e, yii àha ŋkàre wani me. Wà ha yii pyi na u na wá bage k'e, yii àha ndá yire na me. ²⁷ Bà sùpyire puni maha kileŋini ŋya l'à yíri diŋyeni ŋunŋe kà na, maha sà fwooro ŋunŋe sanŋke na me, amuni Supyanŋi Jyanŋi sí ŋya u cannuruge. ²⁸ Cyage e yakwugo ŋye ke, wani cinmpunŋyi ŋye na bínnini.

²⁹ Cyire canmpyaagii yyefuge ká ntòro, “Canŋa ŋyiini sí n-tíi n-pyi numpire, yinŋe sàha mú si raa bèenme yige me.

Wòrigii sí raa n-cwu, yire kakyanhala yaayi yi ŋye niŋyini na ke, yire sí n-cúnŋo n-cúnŋo n-yíri yi tateenyi i ††.”

³⁰ Nye lire tènì i, Supyanŋi Jyanŋi fyèni sí n-ta ŋya niŋyini na, ŋiŋke supyishiŋi puni sí raa mee súu, pi puni sí u nimpanŋi ŋya ŋahanŋi i ná fànhe ná sinampe nimbwompe e. ³¹ Lire kàntugo mpurubwòhò mee sí n-fwooro fànha na, u sí u mèlekèebii tun diŋyeni kàmpanŋyi sicyeerenŋi puni na, pi i Kile niŋcwònrìbii wà piye na, mà lógo diŋyeni ŋunŋe kà na mà sà nò ku sanŋke na.»

Yii a kacyeenŋii kàanmucaa

(Marika 13.28-31; Luka 21.29-33)

³² Ka Yesu si nùr'a jwo: «Yii fizhiye cige kàanmucya a wii ke! K'aha ŋkéŋye niŋcwòŋo yige, maa fùn tènì ndemu i ke, yii maha jwo na nùŋgwòh'á byanhara. ³³ Lire pyinŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii puni ŋya cyi i mpyi, yii i ntèen ná l'e na tèn'á byanhara, li bá a nò. ³⁴ Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ŋya tapyige e ‡. ³⁵ Niŋyini ná ŋiŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwòro fo tèekwombaa.»

Kile kanni u à Supyanŋi Jyanŋi Yesu tènuruni cè

(Marika 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)

³⁶ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Nde li ŋye Supyanŋi Jyanŋi nùruŋi ke, shin niŋkin ŋye a sii ŋgemu u à u tènuruni ná u cannuruge cè me. Ali Kile mèlekèebii ná Jyafoonŋi ŋye a kuru canŋke cè me. Tufoonŋi Kile kanni u à ku cè. Karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. ³⁸ Nuhu tiŋi i, mà jwo lùbwooni li pa ke, sùpyire mpyi na l'yi marii byii, cyeebii mpyi na ŋkaan nàmbaabil'á, nàmbaabii sí i cyeebii lèŋi fo mà sà nò canŋke Nuhu à jyè bakwòge e ke, ³⁹ pi mpyi na sòŋŋi yafyin na me, ka lùbwooni si mpa pi puni shi bò. Nye amuni Supyanŋi Jyanŋi tènuruni mú sí n-pa n-pyi.

⁴⁰ Nye lire tènì ká shiin shuunni ta kerége e, wà sí n-lwò si u sanŋi yaha. ⁴¹ L'aha cyee shuunni ta pi i sùmanŋi tirili tirage na, wà sí n-lwò si u sanŋi yaha.

† Daniyeli 9.27; 11.31; 12.11

†† Ezayi 13.10; 34.4 ‡ Pii maha jwo: «nde tènì shiinbii sí cyire karigii ŋya tapyige e.»

⁴² Lire e ke yii bégele tèrigii puni i, naha na ye yii nyé a yii Kafoonji cannuruge cè mɛ. ⁴³ Yii lógo! Kàmpyi bage foo mpyi maha nàŋkaanji tèepani cè numpilage e, u mpyi maha si nɛ zinni ɲɔ́ si u yaha u kakyaare pyi mɛ. ⁴⁴ Lire kurugo yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, naha na ye canŋke ku nyé yii nyé a tɛɛn ná k'e mɛ, kur'e Supyanji Jyanji sí n-pa.

⁴⁵ Nyé báarapyinji na nùŋufoonj'à dá pi sanmpii shwɔ́hɔ́l'e, u yákilinji mú s'à pɛe ke, uru báarapyinji shinji nùŋufoonji maha yaha u u pyenge karigii cwɔ́nre, maa njyinjí kaan báarapyiibii sanmpil'á u tɛekan'l'e. ⁴⁶ Lire e báarapyi maha báarapyi nùŋufoo, u à pa u ta u u báaraŋji niŋcɛnɛ pyi amuni ke, uru wuuni sí nɔ́wɔ́.

⁴⁷ Sɛɛnɛ na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyinji nùŋufoonji sí u pyenge karigii puni nùŋufente le u cye e. ⁴⁸ Nka báarapyiibii kacwɔ́nɔ́ŋji ɲgemu ká mpyi shinpi maa sɔ́nɛji uye funŋ'i na uru nùŋufoonji sí mɔ́ lire kùluni i, ⁴⁹ maa wá na u báarapyiŋɛebii bwùun, maa uye yaha njyinjí ná sinmbyaani laage e ná sinmbyampiyi i ke, ⁵⁰ canŋke ku nyé uru báarapyinji nyé a tɛɛn ná k'e mɛ, ná tɛni li nyé u nyé a sɔ́nɛji ná l'e mɛ, u nùŋufoonji sí n-páa n-pa. ⁵¹ U sí uru báarapyinji kyérege sɛɛ sɛl'e, mpyi pi à fyinmɛ tò wwomɔ́ na ke, si u ná pire sàraŋji pyi niŋkin. Wani u sí raa mɛɛ sùu s'a ɲkyànhigii kùru.»

Pùceepyire keŋi bàtaage

25 Ka Yesu si nùr'a jwo: «Kile Saanre njyinjí sí n-fworo nde kani kurugo: pùceepyire ke ti ná fùkinabii lwɔ́ a kàre cipoonji nùŋɔ́ tabɛŋke e. ² Pi shiin kanŋkuro na mpyi funŋɔ́ baa, pi sanmpii kanŋkuruŋi sí mpyi yákilifee. ³ Mpii pi mpyi funŋɔ́ baa ke, pir'à pi fùkinabii lwɔ́ a kàre, pi nyé a sinmɛ lwɔ́ piye cye e mɛ. ⁴ Nka yákilifeebil'à pi fùkinabii lwɔ́ maa sinmpe pà lwɔ́ piye cye e.

⁵ Nyé cipoonj'à mɔ́ u nyé a pa mɛ, ka ɲɔ́ɔ́mpe si pi puni jà, ka pi i ɲɔ́ɔ́. ⁶ Nyé niŋk'à pa nɛ ke, ka mɛjwu u si fworo fànha na “Cipoonji u ɲge! Yii fworo, yii i u nùŋɔ́ bɛl!” ⁷ Ka tire pùceepyire keŋi si nɛ ɲɔ́ɔ́mpe na, maa pi fùkinabii bégele. ⁸ Ka funŋɔ́ baa wuubii si wá na yákilii wuubii pyi “Yii sinmpe pà kan wuu á, naha na ye wuu fùkinabii naha na sí raa fùre sinŋkuuŋi na!” ⁹ Ka pire si pi pyi “Ná sinmpe e wuu naha a pa ke, puru naha na si n-jà wuu ná yii ta mɛ. Yii a si sinmpɛɛebii yyére, yii i sà pà shwɔ́.”

¹⁰ Nyé mà pi yaha pi i ɲkɛɛge sinmpe tashwɔ́ge e, ka cipoonji si mpa. Mpii pi mpyi a bégele ke, ka pire si jyè ná u e cikwɔ́nre bage e, ka pi i ku shwɔ́hɔ́.

¹¹ Nyé tɛr'à pyi ke, ka pùceepyire kanŋkuruŋi sanŋi mú si mpa maa jwo “Nùŋufoonji, nùŋufoonji! Nwɔ́ge múgo wuu á.” ¹² Ka u u pi pyi “Sɛɛnɛ na mii sí yi jwo yii á, mii nyé a yii cè mɛ.”»

¹³ Nyé ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii bégele tèrigii puni i, naha na ye yii nyé a Kafoonji cannuruge ná u tèepani cè mɛ.»

Báarapyiibii taanreŋi bàtaage

(Luka 19.11-27)

¹⁴ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u báarapyiibii yyere, maa u nàfuuŋi le pi cye e. ¹⁵ U à wyérefyinŋi tɔ́ɔ́ɔ́ ɲkwuu kanŋkuro (500) kan wà niŋkin á, maa ɲkwuu shuunni (200) kan wà á, maa ɲkuu (100) kan tanrewuŋ'á. U à wyérefyinŋi kan pi á mà tàanna ná pi shin maha shin pɛrege e, pi raa tɔ́ɔ́n caa u na, maa ɲkàre. ¹⁶ Wyérefyinŋi ɲkwuu kanŋkuruŋ'á kan ɲgemu á ke, ka uru si ntíl'a kàr'a sà a cwɔ́hɔ́nɛ pyi, maa ɲkwuu kanŋkuro tɔ́ɔ́n ta mà bàra u wyérefyuŋke na. ¹⁷ Nkwuu shuunniŋ'á kan ɲgemu á ke, ka uru mú si li pyi amuni, maa ɲkwuu shuunni tɔ́ɔ́n ta mà bàra u wyérefyuŋke na. ¹⁸ Nkuuŋ'á kan ɲgemu á ke, ka uru si ɲkàr'a sà wyii kwɔ́n niŋke na, maa u nùŋu-foonji wyérefyuŋke le a ɲwɔ́hɔ́.

¹⁹ Tère nimbwol'à tòro ke, ka pire báarapyiibii nùŋu-foonji si nùr'a pa, maa pi puni yíbe pi wyérefyinŋi báaraŋkanni na. ²⁰ Wyérefyinŋi ɲkwuu kanŋkuruŋi mpyi a kan ɲgemu á, ka u u ɲkwuu kanŋkuro tɔ́ɔ́n ta mà bàra u na ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufoonji, wyérefyinŋi tɔ́ɔ́ɔ́ ɲkwuu kanŋkuro mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ɲkwuu kanŋkuruŋi wabɛɛ ta. U we.” ²¹ Ka nùŋufoonji si jwo “L'à nɔ́wɔ́, mu na nyé báarapyi niŋcɛnɛ maa mpyi dánasupya. Mu à pyi dánasupya kapyɛere e, lire e mii sí kabwɔ́hii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro siŋcyan.”

²² Nyé wyérefyinŋi ɲkwuu shuunniŋi mpyi a kan ɲgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufoonji, wyérefyinŋi tɔ́ɔ́ɔ́ ɲkwuu shuunni mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ɲkwuu shuunniŋi wabɛɛ ta. U we.” ²³ Ka nùŋufoonji si u pyi “L'à nɔ́wɔ́, mu na nyé báarapyi niŋcɛnɛ maa mpyi dánasupya. Mu à pyi dánasupya kapyɛere e, lire e mii sí kabwɔ́hii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro siŋcyan.”

²⁴ Nyé wyérefyinŋi ɲkuuŋi mpyi a kan ɲgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufoonji, mii mpyi a li cè na mu kataanmp'à waha, mu nyé a kɛrege ɲkemu nùgo mɛ, mu maha kuru sùmaŋi kwɔ́n, mu nyé a sùmashi wà cyage ɲkemu i mɛ, mu maha kuru sùmaŋi bégele.

²⁵ Lire kurugo mii à fyá, maa sà wyige tùgo, maa mu wyérefyuŋke le a ɲwɔ́hɔ́ niŋke e. Mu wyérefyuŋke u ɲge, u shwɔ́.”

²⁶ Ka nùŋufoonji si u pyi “Mu nyé báarapyi niŋcɛnɛ mɛ, kayamafoo u nyé mu. Taha mu mpyi a cè na mii nyé a kɛrege ɲkemu nùgo mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi kwɔ́n, na mii nyé a sùmashi wà cyage ɲkemu i mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi bégele la?” ²⁷ Nyé mu à yire puni cè, naha na mu sí nyé a mpyi a jà a mii wyérefyuŋke yaha wyérefyuŋke bwùunni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à nùr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tɔ́ɔ́nɛ ta.

²⁸ Yii wyérefyinŋi ɲkuuŋi shwɔ́ u na, yii kan kampwooni (1.000) fol'á. ²⁹ Yii li cè, shin maha shin u nyé ná yaage e ke, kà sí n-bàra urufoo woge na, ku u nyaha. Nka shin maha shin cyɛŋgayi wu u nyé ke, yaaga si n-kan urufof'á mɛ. Nimbileni urufoo bá na sɔ́nɛji uye cye e ke, lire sí n-shwɔ́ u na. ³⁰ Yii ɲge báarapyinji laaga

baa wuŋi wà cyíinŋi na numpini i, kuru cyage e sùpyire maha mɛɛ súu maa ŋkyànhigii kùru.»»

Nùmpañña karigii cwàwncwànkanni

³¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ná u sì-nampe ná u mèlɛkɛɛbii puni i tènì ndemu i ke, u sí n-tèen u fànhe tatɛnge nisananŋke e. ³² Supyishinŋi puni sí n-pa bínni u taan, u sí pi cwàwncwà si ŋgwú piye e, bà yatonahaŋi maha mpàabii cwàwncwà' a wwú sikyaabil'e mɛ †. ³³ U sí mpàabii yaha u kàniŋe cyege na, si sikyaabil'e yaha u kàmene woge na. ³⁴ Nyɛ mpíi pi nyɛ kàniŋe cyege na ke, saanŋi sí n-jwo pir'á "Yii a ma naha, mii Tunŋi à jwó le yii á. Yii pa jyè u Saanre e, u à tire ntemu bégel'a yaha yii mɛɛ na fo diŋyɛŋi tɛsiini i ke. ³⁵ Naha kurugo ye tènì i katege mpyi mii na ke, yii à mii kan mii à lŷi, byag'à mii ta ka yii i mii kan mii à bya. Mii mpyi nàmpɔnnte e, ka yii i mii sunmbage lèŋe. ³⁶ Vàanŋkuuŋi mpyi mii na, ka yii i vàanya kan mii á. Mii mpyi na yà, ka yii i sà mii kàanmucya. Mii mpyi kàsuni i, ka yii i sà fworò mii na.»

³⁷ Nyɛ pire shintiibii sí n-jwo "Kafoonŋi, naha tère e wuu à mu katege wuŋi nya, maa mu kan mu à lŷi, lire nyɛ mɛ mà mu byaga wuŋi nya, maa mu kan mu à bya ye? ³⁸ Naha tère e wuu à mu nàmpɔnŋw wuŋi nya, maa mu sunmbage tîrige, lire nyɛ mɛ mà mu nya v àanŋkuuŋi i, maa v àanya kan mu á ye? ³⁹ Naha tère e wuu à mu yanŋwuŋi, lire nyɛ mɛ mu kàsujye wuŋi nya, maa sà fworò mu na ye?" ⁴⁰ Saanŋi sí pi pyi "Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ŋcyii kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na, yii li cè na mii na yii à cyi pyi."

⁴¹ Lire kàntugo mpíi pi nyɛ u kàmene cyege na ke, u sí pire pyi "Yii à lánja, yii laaga tɔɔn na na, yii raa sì nafugombaage e, kuru ŋkemu k'à bégel'a yaha Sitaanninŋi ná u mèlɛkɛɛbii mɛɛ na ke. ⁴² Naha kurugo ye katege mpyi mii na, yii nyɛ a mii kan mii a lŷi mɛ, byage mpyi mii na, yii nyɛ a mii kan mii a bya mɛ. ⁴³ Mii mpyi nàmpɔnnte e, yii nyɛ a ŋen'a mii sunmbage lèŋe mɛ, v àanŋkuuŋi mpyi mii na, yii nyɛ a ŋen'a v àanya kan mii á mɛ. Tènì i mii mpyi na yà, ná tènì i mii mpyi kàsuni i ke, yii nyɛ a ŋen'a sà fworò mii na mɛ."

⁴⁴ Nyɛ pire mú sí u yíbe "Kafoonŋi, naha tère e wuu à mu katege wuŋi ná mu byaga wuŋi ná mu nàmpɔnŋw wuŋi ná mu v àanŋkuu wuŋi ná mu yanŋwuŋi ná kàsujye wuŋi nya, maa mpyi wuu nyɛ a mu tɛge mà ye?" ⁴⁵ U sí pi pyi "Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii nyɛ a cyire kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na mɛ, yii mú nyɛ a cyi pyi mii na mɛ." ⁴⁶ Nyɛ pire sí n-pyi yyefuge niŋkwombaage e, ŋka mpíi pi à tí ke, pire sí n-pyi shìŋi niŋkwombaage i.»

Pi à vùnŋw pwo Yesu na, si u bò

(Marika 14.1-2; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

26 Nyɛ Yesu à kwò puru jwumpe puni na, maa jwo u cyelempyiibil'á: ² «Yii à li cè na cyi sanŋkii nyɛ

† Yahutuubii yyére, yatonahampii maha mpàabii ná sikyaabil' nàhe siŋcyan. Numpilage e, mpàabii la maha mpyi si sínni ntàani na, bage zinninŋi sí u à táan sikyaabil'á. Nyɛ yatonahampii maha pi cwàwncwà' a wwú piye e.

canmpyaa shuunni bilereŋkwonŋi kataanni sí nɔ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, si u kwòro cige na si mbò.»

³ Nyɛ ka Kile sàragawwuubii nùŋufɛebii ná Yahutuubii kacwànrìbii si sà piye bínni Kile sàragawwuubii nùŋufɛmbwàhe Kayifu pyenge e, ⁴ maa bɛ li na si Yesu cya ŋcú ná cwòre e, si u bò. ⁵ Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li nyɛ a yaa li pyi kataanni tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sí n-cànra.»

Ceenŋi wà à sìnme nùguntanga wumɔ wu Yesu nùŋke na

(Marika 14.3-9)

⁶ Yesu na mpyi Betani kànhe e tògofoonŋi †† Simɔ bage e. ⁷ Mà pi yaha talyige e, ceenŋi wà à file u na ná loŋgaracwol'e ‡, li mpyi a ŋi sìnmpɛ nùguntanga wumpe loŋgara wumpe pà na, maa puru sìnmpɛ wu Yesu nùŋke na. ⁸ Nyɛ u cyelempyiibil'á lire nya ke, ka li i mpen pi e fo pi na ŋko: «Nge ŋkɛɛgeŋi nùŋke ku nyɛ naha ye? ⁹ Mpe sìnmpɛ mpyi na sí n-jà n-péɛ wyéɛɛnyahaga na, si ntaha fòŋɔfɛebii tɛge.»

¹⁰ Nyɛ mpe pi mpyi na yu ke, ka Yesu si mpa puru cè, maa pi pyi: «Naha na yii nyɛ na ŋge ceenŋi cɛɛge ye? Kacɛnne u à pyi mii na. ¹¹ Fòŋɔfɛebii nyɛ naha ná yii e tɛrigii puni i, ŋka mii wi ke, mii sì n-pyi ná yii e tɛrigii puni i mà de! ¹² U à mpe sìnmpɛ wu mii na, si mii cyeere bégele njaha fanŋke mɛɛ na. ¹³ Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, jwumpe Nintanmpɛ ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge ceenŋ'á pyi niŋjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwòro sùpyire funŋ'i mɛ.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e

(Marika 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Nyɛ wà na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i, pi mpyi maha uru pyi Zhudasi Isikariyoti, ka uru si ŋkàre Kile sàragawwuubii nùŋufɛebii yyére, ¹⁵ maa pi pyi: «Mii aha yii tɛge, ka yii i Yesu cù, naha yii sí n-kan mii á ye?» Ka pire si wyéɛɛfynŋi benjaaga ná ke kan u á. ¹⁶ Mà lwó lire tènì na, ka Zhudasi si wá na pyinŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni nŋyini karigii cwàwncwànkanni kani

(Marika 14.12-21; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹⁷ Nyɛ bwúuruŋi niŋjirigembaanŋi kataanni canŋcyiige, ka Yesu cyelempyiibii si mpa u pyi: «Taa mu la nyɛ wuu u sà bilereŋkwonŋi kataanni nŋyini karigii cwàwncwà ke?» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii shà mucyinn'á kànhe funŋke e, na cyelentuŋ'á jwo na uru tèn'á byanhara, na uru la nyɛ si mpa kataanni nŋyini lŷi ná u cyelempyiibil'e u yyére.» ¹⁹ Nyɛ ka cyelempyiibii si li pyi bà Yesu mpyi a yi jwo mɛ, maa kataanni nŋyini karigii cwàwncwà wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyanŋi wà sí uru le cye e

²⁰ Nyɛ yàkonŋ'á pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntèen na lŷi ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i. ²¹ Mà pi yaha

†† Pii na sòŋŋi na tènì i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùunŋ'a kwò. ‡ Lire wooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mege nyɛ: «alibatrì».

njyinj na, ka u u pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin ninjkin na naha yii shwǎhǎle, nge u sí n-pa mii le cye e ke.»

²² Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii la, Kafoonji?» «Mii la, Kafoonji?»

²³ Ka u u pi pyi: «Ngemu cyege ku naha ná mii woge e yalyire yaage e ke, urufoo kyaa li. ²⁴ Supyanji Jyanji nk-wumbaa nyε mε, bà l'à sémε u kyaa na Kile Jwumpe Semεnji i mε. Njka ngemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèεge! Urufoo zimbaanji mpyi na sí n-pwǎrǎ u zinj na.»

²⁵ Zhudasi u mpyi na sí n-pa u le cye e ke, ka uru si u yíbe: «Cyelentunji, mii wi la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabilingi u à yi jwo!»

Wwɔɔɛɛge njyinj

(Marika 14.22-26; Luka 22.14-20; 1 Kǎrenti Shiinbii 11.23-25)

²⁶ Mà pi yaha pi i lyí, Yesu à bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwǎn kwǎn a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Yii nge shwǎ a lyí, mii cyeere ti.»

²⁷ Lire kántugo maa fúnjɔcwokwuuni lwó, ɛɛzen sin-mε mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á maa jwo: «Yii puni pi pà bya. ²⁸ Naha na ye puru pu nyε mii sishange, tunmbyaare nivǎnnte Kile à le ke, tire sishange ki, k'à wu shinnyahara kapegigii yàfanji kurugo. ²⁹ Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛɛzen sin-mε bya mε, fo canjke mii sí nuru pu bya ná yii e mii Tunji Saanre e ke.»

³⁰ Nyε ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworobage e, maa nkǎre Olivye cire nanjke jun'í.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyε a uru cè mε

(Marika 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

³¹ Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Ninjaa numpilage yabilingi i, yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, naha na ye y'à sémε Kile Jwumpe Semεnji i: "Mii sí mpànahani bǎ, mpàkuruŋke puni sí n-caala †."»

³² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Njka mii aha njε a fworokwùŋi i tēni ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ³³ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni mée ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà mε!» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo mu á, ninjaa numpilage yabilingi i, nkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na mu nyε a mii cè mε.» ³⁵ Ka Pyeri si jwo: «Pi mée ká mpyi na sí mii bǎ ná mu i, mii sì n-sii n-jwo na mii nyε a mu cè mε.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi taha.

Yesu à Kile náare Zhetisemani cikɔɔge e

(Marika 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶ Nyε ka Yesu ná u cyelempyiibii si nkǎr'a sà nɔ cyage k'e, kuru mege na nyε Zhetisemani, ka u u pi pyi: «Yii tēen naha mà jwo mii u sà Kile náare mēyere ke.»

³⁷ Ka u ninjarenji si nkǎre ná Pyeri ná Zebede jyaabii shuunniŋi i. Ka yyetanhare ná funmpɛenre si sii u á.

³⁸ Ka u u pi pyi: «Mii funjke naha a pen fo na njko si mii bǎ. Yii tēen naha, yii i nkǎwǎro nyii na ná mii i.»

³⁹ Ka u u nkǎre yyaha yyé, maa uye wà njjke na, maa yyaha cyígile, maa Kile náare na: «Tufoonji, kampyi mu sí njε, na shwǎ njke kyaaage lwǎhe mbyanji na. Njka ma hà na nyii wuuni pyi mε, ma nyii wuuni pyi.» ⁴⁰ Lire kántugo maa núr'a pa u cyelempyiibii yyé, mà sà pi ta pi i njwúuni. Ka u u Pyeri njε, maa u pyi: «Yii nyε a jà a nde tēni ninjkinji pyi nyii na ná mii i mà? ⁴¹ Yii tēen nyii na, yii raa Kile náare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanninji na, u àha nkǎwǎ yii sǎn njgà kapii na mε. Nàkaana baa, sùpyan'á bégel'a yaha kacɛnjkii mε na, njka u fàn'h'à cyéε.»

⁴² Lire kántugo ka u u núr'a yíri pi taan tozhǎnwogo mà sà Kile náare na: «Mii Tunji, kampyi mii sì n-jà n-shwǎ njke kyaaage na mε, mu nyii wuuni li pyi.» ⁴³ Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyé mà pa pi ta pi à njǎ, pi mpyi na sì n-jà nyiigii múgo n-yaha mε.

⁴⁴ Ka Yesu si núr'a yíri pi taan mà kǎre Kile tanarege e tontanrewogo, maa nuru jwumpe ninumpe kurugo.

⁴⁵ U à kwǎ ke, maa núr'a pa u cyelempyiibii cyage e maa pi pyi: «Yii saha na njwúuni la? Yii yíri, tēn'à nɔ, Supyanji Jyanji sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴⁶ Yii yíri, wuu a sì, nge u sí mii le cye e ke, uru naha a nɔ naha.»

Yesu ncùŋi kani

(Marika 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

⁴⁷ Nyε mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na nyε cyelempyiibii ke ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shinnyahar'e, kǎshikwǎnjwǎcyi ná kǎbiyi mpyi pire cye e. Kile sǎragawwuubii njǎnjufēebii ná Yahutuubii kacwǎnribii pi mpyi a pi tun. ⁴⁸ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á na: «Yii aha mii nja mii à sùpyanji ngemu púr'a cù maa u shéere ke, uru wi. Yii i u cù.» ⁴⁹ Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si file Yesu na, maa jwo: «Fwù pilaga na, wuu cyelentunji» maa u púr'a cù. ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Na cevoov, ndemu tapyige e mu à pa ke, lire pyi.» Nyε ka sùpyire sannte si file maa Yesu cù.

⁵¹ Ka Yesu cyelempyanji wà si u kǎshikwǎnjwǎcyi dir'a wwù mà taha a sǎragawwuubii njǎnjufembwǎche báarapyinjini ninjenge kǎ kwǎn a cyǎn. ⁵² Ka Yesu si cyelempyanji pyi: «Ma njwǎni le li fwuuni i, naha na ye ngemu u nyε na kǎshige kwùun ná njwǎni i ke, njwǎni li sí n-tège urufoo bǎ mú. ⁵³ Taha mu na sǎnŋi na mii si n-jà na Tunji pyi u mèlεkε kǎshicyeye ke ná shuunni tũugo naha mii á numε, pi i nte sùpyire tun mε? ⁵⁴ Njka lire ká mpyi, nje y'à jwo Kile Jwumpe Semεnji i ke, di yire sí n-fúnŋɔ n-jwo ye?»

⁵⁵ Ka Yesu si jwo sùpyir'á: «Yii à pa mii fye e ná kǎshikwǎnjwǎcyi ná kǎbiyi i mpa njcù, mu à jwo kakuumpyi u nyε mii. Mii mpyi maha sùpyire kǎlali Kilenaarebage e canja maha canja, yii sí nyε a mii cù mε. ⁵⁶ Njka nde mpyinjini sí Kile tũnntunmpii jwumpe fúnŋɔ.»

Nyε ka Yesu cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha.

Yesu na nye yukyaabii cye e

(Marika 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Mpii pi à Yesu cù ke, ka pire si ñkàre ná u e Kile sáragawwuubii ñuñufembwàhe Kayifu yyére. Kile Saliyanji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwónribii mpyi a bínni wani. ⁵⁸ Mà pi yaha pi i ñkèege ná Yesu i, Pyeri à téen laage e, marii si pi fye e fo mà sà jyè sáragawwuubii ñuñufembwàhe pyenge e, maa sà ntéen pyenge sañcwónsigibii shwàhòl'e, si karigii sanñkii toronkanni nya. ⁵⁹ Kile sáragawwuubii ñuñufeebii ná yukyaala kurunke shiinbii puni mpyi na pyinƙanna caa si Yesu cèege ná kafinare e, si u ta mbò †. ⁶⁰ Ali mà li ta shiñyahara mpyi a yà jwo, ñka pi nye a ñuñwò sèe wogo ta ñkemu ku sí mpa ná l'e u bò mɛ. Ka shiin shuunni si ñkwò a pa jwo: ⁶¹ «Ñge nàñ'á jwo na uru sí n-jà Kileñaarebage jya, si nùru ku faanra canmpyaa taanre funñ'i.»

⁶² Ka sáragawwuubii ñuñufembwàhe si yíri maa Yesu pyi: «Mpe jwumpe puni p'á jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ñaha mu u à cè p'e ye?» ⁶³ Ka Yesu si fyáha. Ka sáragawwuubii ñuñufembwàhe si u pyi: «Kile nyii wuñi mege na, kâa wuu á, maa yi jwo wuu á kampyi mu u nye Kile Niñcwónrɔñi, maa mpyi Kile Jyanji?»

⁶⁴ Ka Yesu si u pyi: «Ñje mu à jwo ke, yire yi. Ñka mii sí yi jwo yii á, mà lwó numɛ na, yii sí Supyanji Jyanji nintɛenji nya Kile Sinji Punifoo kàniñe cyege na. Yii mú sí u nimpanji nya ñahanji i mà yíri niñyiñi na.»

⁶⁵ Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ñuñufembwàhe lùyiri wuñi si u yabilinji vâanntinñke cwón ††, maa jwo: «U à Kile mege kèege, wuu saha nye a tíge wà ñwajwumɔ kurugo mɛ. Yii à u Kile mekèege jwumpe lógo. ⁶⁶ Ñaha yii nye na sɔññi ye?» Ka pi i u pyi: «U à yaa u bò.» ⁶⁷ Lire kântugo ka pi i ntilwàhe wà u yyahe e, maa kanƙuruyo cyán u e, ka pii si kantawahii bwón u e, ⁶⁸ maa jwo: «Kile Niñcwónrɔñi, mu nye a jwo na mu na nye Kile tũntunñi mà? Nge u à mu bwón ke, uru mege yyere wuu á!»

Pyeri à jwo na uru nye a Yesu cè mɛ

(Marika 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Pyeri nintɛenji mpyi pyenge e ntàani na, ka báara-pyicwonji wà si file u na maa jwo: «Mu mú mpyi ná Galile kùluni shinñi Yesu e!» ⁷⁰ Ka Pyeri si yi kyáala sùpyire puni nyii na, na: «Mii nàha à mu jwumpe yyaha cè mɛ.»

⁷¹ Lire kântugo ka Pyeri si yír'a kàre pyenge tajy-ijwɔge yyére. Ka báarapyicwonji wabere si u nya, mpii pi mpyi wani ke, maa jwo pir'á: «Ñge nàñi mpyi ná Nazareti kànhe shinñi Yesu e.» ⁷² Ka Pyeri si nùr'a yi kyáala na: «Mii à kâa na mii nye a ñge nàñi cè mɛ!»

† Mà tàanna ná Yahutuubii saliyani i, li mpyi a ñwɔ mà kyaa cwónkwɔ numpilage e mɛ. Mà bàra lire na, kani li mpyi na sí n-jà n-pa ná kwù i ke, lire mpyi maha yaha canmpyaa shuunni si ntòro. Tèni i pi à Yesu yíbe ke, pi nye a tòro cyire kurigil'e mɛ. †† Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu nye a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi a puru jwumpe lógo ke, pire maha yíri maa pi vâanpyi cwón.

⁷³ Tère nimbiler'à tòro ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si file Pyeri na, maa jwo: «Nàkaana baa, mu na nye pi wà, mu njini lwónkanni naha a li cyé.» ⁷⁴ Nye ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à ñge nàñi cè, Kile kà na yaha mɛ!» Ka ñkùpoonji si ntíl'a mɛ sù.

⁷⁵ Ka Pyeri funñke si ñcwɔ Yesu jwumpe niñjwumpe na na: «Ñkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a ñwɔ tooyo taanre na mu nye a mii cè mɛ.»

Ñye ka Pyeri si fwooro pyenge e maa sà mɛ sù sèe sèl'e.

Pi à kàre ná Yesu i fànhafoonji Pilati yyére

(Marika 15.1; Luka 23.1-2; Yuhana 18.28-32)

27 Nyèswɔge na, Kile sáragawwuubii ñuñufeebii puni ná Yahutuubii kacwónribil'á sà piye nya, maa jwo a bɛ Yesu mbòñi na, ² maa u pwo maa ñkàre ná u e fànhafoonji Pilati yyére ‡.

Zhudasi kwùñi kani

(Kapyyiñkii 1.18-19)

³ Zhudasi u nye Yesu lefoonji pi cye e ke, u à pa li nya na pi à jwo na pi sí Yesu bò ke, ka li i mpen u e, ka u u wyérefyinñi benjaaga ná kenji nùruñk Kile sáragawwuubii ñuñufeebii ná Yahutuubii kacwónribii na, ⁴ maa jwo: «Mii à kapii pyi, mii à sùpya kan kwùñ'á, ñgemu u nye u nye a kapii pyi mɛ.»

Ka pi i u ñwɔ shwɔ: «Wuu ñaha nye pur'e mɛ, mu wuyo yi nye yire.» ⁵ Ka Zhudasi si wyérefyinñi wà Kileñaarebage e, maa yíri pi taan mà sà uye pwo a bò. ⁶ Ka Kile sáragawwuubii ñuñufeebii si uru wyérefyinñi kuu maa jwo: «Mà tàanna ná wuu Saliyanji i, wuu nye a yaa wuu u le Kileñaarebage wyérenji yalenñke e mɛ, ñaha na ye supyibowyerɛ wi.» ⁷ Ka pi i jwo a bɛ li na si sà coge faanrafoonji wà kerenge shwɔ ná uru wyérenji i, si mpyi nàmpwuunbii fanñya. ⁸ Lire na, pi à kuru kerenge mege le: «Sishange Kerenge» mà pa ñwɔ ná niñjal'e.

⁹ Lire pyinƙanni na, jwumpe Kile tũntunñi Zheremi mpyi a jwo ke, pur'á fúnñk. U mpyi a jwo: «Pi à wyérefyinñi tɔnmpyara benjaaga ná ke lwó. Izirayeli shiinbil'á uru tɔrɔ mà yaha supyibowyerɛ, ¹⁰ maa sà coge faanrafoonji kerenge shwɔ ná ur'e, bà Kafoonji Kile à yi jwo mii á mɛ ††.»

Pilati à Yesu yíbe

(Marika 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuhana 18.33-38)

¹¹ Ka pi i Yesu yyéerɛ fànhafoonji Pilati yyaha na, ka u u yíbe na: «Yahutuubii saanñi u nye mu la?» Ka Yesu si jwo: «Mu aha jwo amuni yo.» ¹² Ka Kile sáragawwuubii ñuñufeebii ná Yahutuubii kacwónribii si ntíge Yesu na karii niñyahagil'e, ñka u nye a yafyin jwo mɛ. ¹³ Ka Pilati si jwo: «Ñcyii karigii pi na yu na ntare mu na ke, mu nye na cyi nùru mà?» ¹⁴ Yesu nye a sàa yafyin jwo u á mɛ, ka lire si fànhafoonji kakyanhala sèl'e.

‡ Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyinjì wà bò. †† Zakari 11.12,13; Zheremi 19.1-13; 32.6-9

Yesu kataanmp'á cwáonr'a yaha u mbòñi na
(Marika 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

¹⁵ Nye li mpyi kalyee fànhafoon'á, bilereñkwoñi kataanni n'a mpyi a nɔ, sùpyire ká kàsujyñi ngemu jáare u á ke, u maha uru yaha u à fworó. ¹⁶ Lire tènì i, wà mpyi kàsujyñi, sùpyire puni mpyi a u cè. U mege mpyi Barabasi. ¹⁷ Pilati mpyi a cè na yĩncyege kurugo, Kile sáragawwuubii òñufeebil'à Yesu Kirisita le uru cye e. Lire e sùpyir'à bínni ke, ka Pilati si pi pyi: «Jofoo yii la ñye mii i yige ye? Barabasi laa, Yesu pi maha mpyi Kirisita ke?»

¹⁹ Nye mà Pilati yaha yukyaalabage e, ka u cwonji si túnnturo yaha a shà u á, na ñge nàñi u ñye ñcèege cyaga baa ke, na u àha ñkwò u ñwáge le u kyal'e me, naha na ye kariii ñnyahagil'à uru kànha ñwáge e pilaga u kyaa na.

²⁰ Nye ka Kile sáragawwuubii òñufeebil'á ná Yahutuubii kacwónribii si sùpyire fɔ́wɔ́ñ'a ta na ti Barabasi jáare, ti i Yesu yaha pi bò. ²¹ Ka fànhafoonji si núr'a pi yíbe: «Mpii shiinbii shuunniñi i, jofoo yii la ñye mii i yige ye?» Ka pi i jwo: «Barabasi!» ²² Ka Pilati si pi yíbe: «Yesu pi maha mpyi Kirisita ke, naha mii sí n-pyi uru na ye?» Ka pi puni si jwo: «U kwòro cige na!» ²³ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò ye?» Ka pi i wá na ñkwúuli fànha na: «U kwòro kworokworocige na!»

²⁴ Pilati à li ñya na uru jwumpe fàn'h'à cyéere, túnmpe sí i ñyahage na ma ke, ka u u lwɔ́hɔ́ lwɔ́ a u cyeyi jyé sùpyire nyii na, maa jwo: «Mii à na cyeyi jyé a yige ñge nàñi kani i. Yii á li ñye nume.» ²⁵ Ka sùpyire puni si u ñwɔ́ shwɔ́: «U kwòñi ñumpanñke tugure ti pyi wuu ná wuu pyiibii woro.»

²⁶ Lire tènì i ka Pilati si Barabasi yige mà tàanna ná sùpyire nyii wuuni i, maa pi pyi pi à Yesu bwón ná kàsɔ́rigil'e, maa u kan pi sà ñkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à cyàha Yesu na
(Marika 15.16-20; Yuhana 19.2-3)

²⁷ Nye ka Pilati sòrolashiibii pii si ñkàre ná Yesu i pi tatenge e, maa sòrolashiibii piiberii yyér'a pa u kwúulo, ²⁸ maa u vaañnyii wwú u na, maa vaañntinmbwɔ́hɔ́ ñnyeyaga le u na, ²⁹ maa ñguro cín mà pyi saanra ñuntɔ́ñ mà tò u na, maa kàbii le u kàñiñe cyege e, marii ñiñkure sínni u taan, marii u fwɔ́hɔ́re marii ñko: «Yahutuubii Saanji, wuu à mu shéere!» ³⁰ Marii ntilwɔ́he wàa u na, maa kàbiini shwɔ́ u na mà taha na u bwúun ñiñke e. ³¹ Pi à u fwɔ́hɔ́r'a kwò ke, maa vaañntinmbwɔ́he ñnyeyaga wwú u na, maa u yabilinji vaañnyii le u na, maa ñkàre ná u e si sà ñkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na

(Marika 15.21-32; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

³² Nye mà sòrolashiibii yaha pi i ñkèege ná Yesu i tabonke e, pi à círi ná Sireni kànhe shinji w'e, u mege mpyi Simɔ́. Nye ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ³³ Nye pi à sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru

cyage mege pyi: «Ñiñkwáge Cyage» ³⁴ maa yasorogo le sinm'e mà kan Yesu á, u bya bà u sèege si mpyi si ñiñe me. U à ku néen'a wíi ke, u ñye a ñen'a ku bya me.

³⁵ Sòrolashiibil'à u kwòr'a kwò ke, maa ñkyaanlwooni tég'a u vaañnyii táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi ñàzhannji cè me. ³⁶ Lire kàntugo maa ntèen wani na u kàanmucaa.

³⁷ Nye ka wà si u mbòñi ñiñke sém'a taha kworokworocige na u ñiñke ñiñyini na. Y'à sémé: «*NYGE U NYE YESU, YAHUTUUBII SAANJI.*»

³⁸ Nye pi mpyi a nàñkaalii shuunni kwòro kworokworociye na Yesu taan. Wà mpyi u kàñiñke na, u sanji sí ñye u kàmeni na. ³⁹ Sùpyire nintoro mpyi maha u fwɔ́hɔ́re, marii ñiñyii kwòro, ⁴⁰ marii ñko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileñaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u ñye amé la? Mu yabilinji u maye shwɔ́. Kampyi Kile Jyanji u ñye mu, tíge kworokworocige na may'á!»

⁴¹ Nye ka Kile sáragawwuubii òñufeebil'á ná Kile Saliyanji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwónribii mú si wá na u fare marii ñko: ⁴² «U à pii shwɔ́, maa mpyi u ñye a jà a uye shwɔ́ me. Kampyi uru u ñye Izirayeli saanji, u tíge cige na nume, lire ká mpyi, wuu sí n-dá u na. ⁴³ U à u cyege taha Kile na, maa jwo na uru ñye Kile Jyanji. Kampyi u kyal'à táan Kile á, Kile à yaa u u shwɔ́ nume.» ⁴⁴ Nàñkaabii pi mpyi a kwòro u taan ke, ka pire mú si wá na u fare amuni.

Yesu kwòñi

(Marika 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

⁴⁵ Nye canñke mpyi a nɔ ñiñke ñiñi i, ka numpini si mpàl'a jyé kini cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkónke na. ⁴⁶ Lire tènì i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eli, Eli, lama sabakatani †?» Lire ñwɔ́he ku ñye: «Mii Kilenji, mii Kilenji, naha na mu à kàntugo wà mii á ye †?» ⁴⁷ Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pii si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunñi Eli yiri, na u pa uru tégé.»

⁴⁸ Lire tèenuuni i, ka pi wà si fè a sà sìcogo fyinme lù-tanhage k'e, maa ku nɔ́rɔ́ kàbii na, mà yaha Yesu ñwɔ́ge taan, u u ku ta a shwɔ́hɔ́. ⁴⁹ Ka pi sanmpii si jwo: «Wuu a u wíi kampyi Eli sí n-pa u shwɔ́.»

⁵⁰ Ka Yesu si núr'a jwo fànha na, maa u múnaani kan Kile á. ⁵¹ Lire tènì i, ka Kileñaarebage táataa vaaññke si ntíl'a cwɔ́n ñiñke e, mà lwɔ́ ñiñyini na fo ñwɔ́h'i. Ka ñiñke si ñcyèenne, ka kafaabwoyi si jya. ⁵² Ka fanji si múgo. Kile wuubii pi mpyi a kwú ke, ka pire pii ñnyahara si ñè, ⁵³ maa fworó fanji i. (Ñye Yesu à pa ñè ke, ka pi i jyé Zheruzalemu kànhe e mà piye cyèe shinnyahara na.) ⁵⁴ Nye ðɔ́mu sòrolashiibii yyaha yyéere shinji ná mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ná u e ke, tènì i pir'à ñiñke ñya k'à cyèenne, karigii cyi à pyi ke, maa

† Yesu na ñkwúuli Arameni sheenre e. Tire sheenre e, Eli ñwɔ́he ku ñye: «Mii Kilenji». Mpii pi ñye pi ñye na tire sheenre nuru me, pire mpyi na sɔ́ñji na Kile túnntunñi Eli Yesu ñye na yiri. Yahutuubii pii na sɔ́ñji na ná Eli ñye a kwú me, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwɔ́ (2 Saanbii 2.1-12). †† Zaburu 22.2

cyire nya ke, ka pi i fyá sèè sèl'e, maa jwo: «Nàkaana baa, nge nàñi mpyi Kile Jyanji.»

⁵⁵ Cyee ninyahamii mpyi a yyére tatwonge e marii wíi. Pire cyeebii mpyi a taha Yesu fye e mà yíri Galile kùluni i, marii u tère. ⁵⁶ Mariyama u mpyi na yíri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama u nye Yakuba ná Yusufu nunji ke, ná Zebede jyaabii nunji mpyi pi e.

Yesu ntòñi kani

(Marika 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

⁵⁷ Yàkoñk'à nò ke, ka nàfuufoonji wà si mpa, u mege mpyi Yusufu, Arimati kànhe shin u mpyi u wí. U mú na mpyi Yesu cyelempya. ⁵⁸ Ka u u nò Pilati na, maa sà Yesu buwuñi jáare u á. Ka Pilati si pi pyi pi u kan u á. ⁵⁹ Ka Yusufu si Yesu buwuñi lwá a sà mpwà vāan-ntofonñi w'e, ⁶⁰ maa u le fanñke e, kuru mpyi a tũgo kafaaga ñun'i, u mpyi a ku kwòn a yaha uye mee na, bu mpyi na sàha ñkwò a tò k'e mà nya me. Ka u u kafaab-wàhò kùuñkul'a pa ntò fanñke ñwage na, maa ñkàre. ⁶¹ Nye Magidala Mariyama ná Mariyamanji sanñi mpyi a tènna yyaha kan fanñk'á.

Fanñke kàanmuñcyañji

⁶² Kuru canña nùmpañña mpyi canñonñke, ka Kile sàragawwuubii nùñufeebii ná Farizheenbii si ñkàre siñcyan Pilati yyére ⁶³ maa jwo: «Nùñufoonji, l'à tĩge wuu funñi na nge kafiniviniñi, mà u yaha nyii na, u mpyi maha jwo uru ká ñkwù, canmpyaa taanre uru sí ñè. ⁶⁴ Kuru cyage e, mu à yaa mu u pii yaha pi a fanñke kàanmucaa fo canñyi taanrenji ká mpa fũññ. Lire ká mpyi li nye a pyi me, u cyelempyiibii sí n-jà n-pa u buñi yù, si jwo na u à ñè a fworo kwùñi i. Tire kafinare kàn-tuge sí n-waha si ntòro niñcyiire na.»

⁶⁵ Ka Pilati si pi ñwò shwò: «Kàanmucyafeebii na nye wani, yii a sì, yii i sà pi pyi, pi a ku kàanmucaa pyiñkan-ni l'à táan yii á ke.» ⁶⁶ Ka pi i ñkàr'a sà fanñke yal'a tò, maa fyè bwòn kafaage na, maa kàanmucyafeebii tiñe wani.

Yesu à ñè a fworo kwùñi i

(Marika 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

28 Nye canñonñk'à tòro ke, cibilaage canñcyiige † nyèwàge na, Magidala Mariyama ná Mariyamanji sanñà pa mpa fanñke wíi. ² Ka niñke si mpâl'a cyèenne sèè sèl'e. Kafoonji Kile mèlèkenji wà mpyi a yíri

† Yahutibil'á cibilaage canñcyiige ku nye kárinji.

niñyini na, maa ntĩg'a pa kafaabwàhe kùuñkul'a láha a yaha ñkere na, maa ntèen ku na. ³ U mpyi na ñi kilepini bèenmpe fiige, u vāanñyi mú s'à fíniñe weewee. ⁴ Ka sanñwonsigibii si fyá na ñcyèenni, fo mà sà ñcírige.

⁵ Ka mèlèkenji si jwo cyeebil'á: «Yii àha raa fyáge me. Yesu pi à kwòro cige na ke, mii à li cè na uru yii na ñcaa. ⁶ U nye naha me, u à ñè bà u mpyi a yi jwo me! Yii u buwuñi tasinnage wíi! ⁷ Numè, yii a sì fwàfwà, yii i sà yi jwo u cyelempyiibil'á na "U à ñè a fworo kwùñi i. U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u nya wani." Yire yi mpyi mii á, mii u jwo yii á.»

⁸ Ka pi fyagara wuubii ná funntanga wuubii si fè a yíri fanñke na, na fi na ñkèege fwàfwà si sà yi jwo Yesu cyelempyiibil'á. ⁹ Ka Yesu si mpâl'a pi ñuñò bè mà pi yaha kuni na, maa pi shéere. Ka pi i file u na, maa niñkure sín, maa u cù tooyi na, maa u pèe. ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «Yii àha raa fyáge me. Yii a sì, yii sà mii cìnmpyiibii pyi na pi a sì Galile kùluni i. Wani pi sí sà mii nya.»

Sòrolashiibii ná sàragawwuubii kafinare kani

¹¹ Mà cyeebii yaha kuni na, sòrolashiibii pi mpyi na fanñke kàanmucaa ke, ka pire pii si jyè kànhe e, mà sà yi puni yyaha jwo Kile sàragawwuubii nùñufeebil'á.

¹² Ka sàragawwuubii nùñufeebii si wwò ná Yahutuubii kacwòribil'e, maa jwo a bê li na, maa wyéreyahaga kan sòrolashiibil'á, ¹³ maa jwo: «Yii a yi yu yii a ntùuli na u cyelempyiibil'á pa numpilage e, mà pa u buwuñi yù, mà yii yaha ñwòmpe na. ¹⁴ Fànhafoonji ká yire lógo, wuu sí n-jà yi cwàñrò ná u e, bà yii si mpyi si shwò kyaage na me.» ¹⁵ Ka pi i wyérenji lwò, maa li pyi bà pi à yi jwo pi á me. Ka puru jwumpe si ñcaala Yahutuubii shwòhòl'e fo mà pa nò niñjaa na.

Yii sà supyishinji puni pyi mii cyelempyii

(Marika 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuhana 20.19-23; Kapyiñkii 1.6-8)

¹⁶ Ka cyelempyiibii ke ná niñkinji si ñkàre Galile kùluni i. Yesu mpyi a ñanñke ñkemu kyaa jwo pi á ke, ka pi i sà dũgo kuru na, mà u ta wani. ¹⁷ Pi à sà u nya ke, maa u pèe, ñka pi pii funyò mpyi na pi kyáali. ¹⁸ Ka Yesu si file pi na, maa pi pyi: «Niñyini ná niñke síñi pun'à kan mii á. ¹⁹ Lire e yii a sì yii sà supyishinji puni pyi mii cyelempyii, yii s'a pi batizeli Tufoonji ná Jyafoonji ná Kile Munaani mege na, ²⁰ yii raa pi taanni karigii puni mii à jwo a waha yii á ke, cyire na. Mii na nye ná yii e canña maha canña fo si sà nò diñyeni tèekwooni na.»

MARIKA

Marika na mpyi Yesu cyelempyanji Pyeri wwoηεε. Kakyanhala karigii Yesu mpyi a pyi maa kàlanji ηgemu kaan ke, mà bàra lire na, pyiηkanni na pi à u kwòr'a bò cige na ná pyiηkanni na Kile à u ηè a yige kwùni i ke, Marika à cyire karigii puni lógo Pyeri ηwɔ na. Cyi lógonkwooni kàntugo u à cyi sém'a kan dánafeebil'á, pire mpyi yyefuge e.

Tèni i Yesu à jwo u yabiliηji kyaa na ke, u à li cyêe na uru u ηye Supyanji Jyanji. Lir'à li cyêe na ur'á Kile à síηi puni kan. Puru funηke e, sùpyire sàranji síηi ná kapegigii yàfanji síη'à kan ur'á. Cyire pun'à li cyêe na sùpyanji u à fworo Kile e ke, Yesu wi. Marika à li cyêe na Kile Jyanji u ηye Yesu. U na ηye Kile, maa mpyi sùpya.

Ná Yesu à kwòro kworokworocige na wuu kurugo, mpìi pi maha ntaha u fye e ke, pi à yaa pi kyaala mú u kurugo. Dánafeebil'á Marika à jwumpe jwo ke, wuu ná pire, wuu pun'à yaa wuu bégel'a yaha kyaage mεε na Yesu kurugo. Yesu à jwo: «Ngemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliηji ηyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi mée ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Naha na ye ηgemu la ká mpyi si u niηjaanji yaa ηwɔ ke, urufoo si nùmpañη ta mε, ηka ηgemu ká kàntugo wà u niηjaanji'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpañη ta.» (8.34-35).

Yuhana Batizelipyiηi na kuni bégeli Yesu yyaha na (Macwo 3.1-12; Luka 3.1-18; Yuhana 1.19-28)

1 Jwumpe Nintanmpe pu ηye na Kile Jyanji Yesu Kirisita kyaa yu ke, puru ηwɔkwɔnre ti ηye nte.
² Kile à fyànha a jwo u tùntunηi Ezayi sémeηi i:
 «Wíi, mii sí na tùntunηi tun mu yyaha na,
 u sà kuni yaa mu mεε na †,
³ sùpya meηwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na
 “Yii kuni yaa Kafoonji mεε na,
 yii kumpyere nintiire yaa u á ††.”»
⁴ Lire pyiηkanni na, Yuhana Batizelipyiηi à kàre síwage e mà sà uye cyêe, marii sùpyire batizeli, marii yu pi á na: «Yii yii toronkanni kèenηe, yii i batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mε.»
⁵ Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii niηyahamii mpyi na si u yyé, maa ntèn li taan na pire kapyiηkii ηye a tíi mε, Yuhana sí i pi batizeli Zhuruden banji lwòhe e.
⁶ Nye Yuhana vaañtinηke mpyi a yaa ná ηwɔhɔηi shire e, u mpyi maha uye pwu ná seepwɔge e, maa uye ηwɔ caa ná kampεeηηi ná tuwyyi sεere e.
⁷ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Nge u na ma mii kàntugo ke, uru tayyereg'à fànha tò mii woge na. Ali mà naye tírige si nta mpyi u tanhanyi mεere sàhafoo, mii ηùηk'à cyéε lire mpyiηi i.
⁸ Mii wi ke, mii à yii batize lwòhe e, ηka uru wi ke, uru sí yii batize ná Kile Munaani i.»

Yuhana à Kile Jyanji Yesu batize (Macwo 3.13-17; Luka 3.21-22)

⁹ Cyire canmpyaagill'e, Yesu à yíri Nazareti kànhe e Galile kùluni i mà kàre Yuhana yyé. Ka Yuhana si u batize Zhuruden banji lwòhe e.
¹⁰ Yesu niworoηi lwòhe e, ka u u niηyiηji nya u u múru, ka Kile Munaani si ntíg'a tēen u na mpánmpɔwɔqɔ fiige.
¹¹ Ka meηwuu si

† Malaki 3.1 †† Ezayi 40.3

fworo niηyiηji i na: «Mii Jyanji u ηye mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiηkil'à táan mii á mú.»

Sitaanniηi na ηcaa si Yesu sòn u kapii pyi (Macwo 4.1-11; Luka 4.1-13)

¹² Lire kàntugo ka Kile Munaani si ηkàre ná Yesu e síwage e.
¹³ U à canmpyaa beeshuunni pyi wani sige yaare shwɔhɔl'e. Cyire canmpyaagii funηke e, ka Sitaanniηi si file u na, maa ηcaa si u sòn ηgà kapii na. Kile mèlekεεbii mpyi ná u e, marii u tère.

Yesu à fyacumii sicyεere yyer'a pyi u cyelempyii (Macwo 4.12-25; Luka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Nye Yuhana Batizelipyiηi lenkwooni kàntugo na kà-sunji i, ka Yesu si ηkàre Galile kùluni i, marii Kile Jwumpe Nintanmpe yu, na ntùuli.
¹⁵ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Tèn'à nɔ, Kile Saanre tèn'à byanhara. Yii yii toronkanni kèenηe, yii dá Jwumpe Nintanmpe na.»

¹⁶ Canηka Yesu niηaranji Galile banji ηwɔge na, u à fyácyaa shuunni nya, Simɔ ná u sìηεeηi Andire, pi mpyi na cwòdo wàa banji i.
¹⁷ Ka u u yi jwo pi á: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mε, mii sí yii taanna yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.»
¹⁸ Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.
¹⁹ Nye pi à ta naha vili yyaha na sahanji ke, ka Yesu si núr'a sìηεε shuunni nya, pire pi mpyi Zebede jyaabii, Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tunji Zebede mpyi a tēen pi bakwɔge funηke e, na pi cwòobii takegeyi yaa.
²⁰ Ka Yesu si ntíl'a pi yyere, ka pi i pi tunji Zebede ná u bárapyiibii yaha wani bakwɔge e, maa ntaha u fye e.

Yesu à jínanji wà kòr'a yige nàηi w'e (Luka 4.31-37)

²¹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ηkàre Kapεrenamu kànhe e. Canηɔηke, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage

e, na sùpyire kàlali. ²² Mpii pi mpyi wani na núru u jwo na ke, u kàlanji pyinjanni mpyi a pire kàkyanhala, naha na ye u nye a mpyi na pi kàlali Kile Saliyanji cyelentiibii fiige me, nka ná Kile sífente e u mpyi na pi kàlali.

²³ Lire tène i, jínacyanji wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: ²⁴ «Nazareti kànhe shinji Yesu, naha shi ku nye wuu ná mu shwòhòl'e ye? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, nge u à fworò Kile e ke, uru u nye mu!» ²⁵ Ka Yesu si fànha cyán jínaji na: «Ma njwoge tò! Maa fworò nge nànjì!» ²⁶ Ka jínaji si nànjì cúnghò cúnghò, maa nkawúulo fànha na, maa fworò u e. ²⁷ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Naha ku nkire ye? Kàlavòghò nge nànj'á kan ná Kile fànhe e, u maha fànhe cyáan jínabii mú na pi i núru u jwo na!» ²⁸ Ka Yesu mege si fworò Galile kùluni puni i.

Yesu à yamii niñyahamii cùuñj

(Macwo 8.14-17; Luka 4.38-41)

²⁹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, maa nkàre ná Yakuba ná Yuhana e, Simò ná Andire yyére. ³⁰ Pi à sà Simò nafenj-wonji ta u à sínni cifwuro cye e, ka pi i u kyaa jwo Yesu á. ³¹ Ka Yesu si file u na tasinnage e, maa u cù cyege na a yírigè. Ka cifwure si nkòwò, ka u u yíri na sore pi á.

³² Yàkonjke, canja nyiin'à cwo ke, ka pi i nkàre ná yampii puni ná jínacyaanbil'e Yesu yyére. ³³ Kànhe shinnyahara mpyi a bínni bage njwoge na. ³⁴ Ka u u yampe shinjì niñyahamafee cùuñj, maa jínacyaanbii niñyahamii jínahii kòr'a yige pi e, maa jwumpe kwòñ jínabii na, naha na ye pi mpyi a u cè Kile wunji wà.

Yesu kapani

(Luka 4.42-44)

³⁵ Kuru canja nùmpañja nyèsòoge na, ka Yesu si yír'a fworò, maa nkàre sige funjke e si sà Kile náare. ³⁶ Simò ná u shèrefeebil'à yír'a fò u e ke, maa nkàr'a sà a u caa. ³⁷ Pi à u nya ke, maa u pyi: «Sùpyire puni wá na mu caa.» ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Wuu a si wuu taan kànyi na. Mii à yaa mii i Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, naha na ye mii kapani li.» ³⁹ Lire e ka u u wá na jaare Galile kùluni puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu Kile Jwumpe kàlambayi i, maa jínabii kòre na yige pifeebil'e.

Yesu à tògofoo cùuñj

(Macwo 8.1-4; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Ka tògofoonji wà si file Yesu na, maa niñkure sín u fere e, maa u náare fànha na, maa jwo: «Mu aha njee, mu sí n-jà mii tòge láha mii na, si mii fíniñe.» ⁴¹ Nànjì njùnaar'à Yesu ta ke, ka u u u cyege sànhà maa bwòñ u na, maa jwo: «Mii à njee, tòge ku láha ma na!» ⁴² Ka tòge si ntíl'a láha u na, ka u u ncùuñj. ⁴³ Ka Yesu si u cye yaha, maa li jwo a waha u á: ⁴⁴ «Cù ma njwoge na, ma hà yaaga jwo sùpya á me, nka ta sì, maa sà maye cyèe sàragawwunji na u u ma kàanmucya, sàrage kyaa Kile túnntunjiMusa à jwo tògofoebii ncùuñjñi kyaa na ke, maa kuru wwù. Lire li sí li cyèe na mu à cùuñj †.» ⁴⁵ Nka nànjì nje a jà a cù u njwoge na me. U à kàr'a sà a

yi yu cyeyi puni i, ka li i mpyi Yesu saha si n-jà n-tíi n-nyè kànha na me. U mpyi sige funjke e, nka lire ná li wuu-ni mú i, sùpyire mpyi na yíri cyeyi puni i, na u taa wani.

Yesu à supyimuruñj cùuñj maa ku kapegigii yàfa ku na

(Macwo 9.1-8; Luka 5.17-26)

² Canmpyal'à tòro ke, ka Yesu si núr'a kàre Kapere-namu kànhe e. Ka sùpyire si lógo na u nje wani bage k'e, ² maa mpa bínni mà bage nì. Tateenge sàha mpyi me, bage njwoge mpyi a nì. Ka Yesu si wá na Kile jwumpe yu pi á. ³ Lire na u nje, ka pi i mpa ná yanji w'e, u mpyi a múruñj. Nàmbaa sicyeere mpyi a u tugo.

⁴ Nka sùpyire nyahanji kurugo, pi nje a jà a nò ná u e Yesu na me. Ka pi i dùgo bage kàtanjke na, maa kuru fùru, maa yanji ná u yasinninjke le a tírige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwòhòl'e. ⁵ Yesu à li nya na mpii nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruñk'á: «Na jya, mu kapegigil'à yàfa mu na.»

⁶ Kile Saliyanji cyelentiibii pi mpyi a tèn wani kuru cyage e ke, ka pire si wá na yu piye funj'i: ⁷ «Naha na nge nànjì nje na mpe jwumpe shinjì yu ye? U na Kile mege kèege. Fo Kile kanni bà me, wà sì n-jà sùpya kapegii yàfa u na me!» ⁸ Ka Yesu si ntíl'a pi funjò sònhòre cè, maa yi jwo pi á: «Naha na yii nje ná nte sònhòre shinjì i ye? ⁹ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yíri, ma a ma yasinninjke lwó ma a jaare” yii nyii na cyire kapyaaagii mú shuunni i ndire jwumò p'à táan ye? ¹⁰ Nka yii pi li cè na li sínji na nje Supyanji Jyanji na, naha njjke na, u wà kapegii yàfa u na.» ¹¹ Lire e u à jwo supyimuruñk'á: «Ta núru na njwò na, yíri ma a ma yasinninjke lwó, ma a si pyenge.» ¹² Ka nànjì si ntíl'a yíri, maa u yasinninjke lwó mà fworò sùpyire puni nyii na, ka li i pi puni kàkyanhala, ka pi i Kile pèe sèl'e, maa jwo: «Wuu sàha nde fiige nya me!»

Yesu à lyí ná mepenge shiinbil'e

(Macwo 9.9-13; Luka 5.27-32)

¹³ Yesu à núr'a kàre Galile banji njwoge na. Ka shinnyahara si wá na ma u yyére, ka u u wá na pi kàlali. ¹⁴ U nintoronj'à Alife jyanji Levi nya u à tèn múnalwòore tashwòge e. Ka u u yi jwo u á: «Yír'a taha na fye e». Ka Levi si yír'a taha u fye e. ¹⁵ Canjka Levi à Yesu ná u cyelempyiibii yyere pi sà lyí. Múnalwòore shwofeebii ná mepenge shiinbii piiberii mpyi a nyaha Yesu fyèñwòhòshiinbil'e, ka Levi si pi niñyahamii yyere pi sà lyí mú. ¹⁶ Kile Saliyanji cyelentiibii pi mpyi Farizheenbii tonjuni i ke, pire pil'à lire nya ke, maa Yesu cyelempyi-ibii pyi: «Naha na yii cyelentunji na lyí ná múnalwòore shwofeebii ná mepenge shiinbii piiberil'e ye?» ¹⁷ Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuñj ke, wempyinjì kyaa nje pire na me, mpii pi na yà ke, pire na u kani nje. Mpii pi nje na piye sònhj na pir'à tíi ke, mii nje a pa njjke na pire tayyerege e me. Nka mpii pi à li cè na pire nje a tíi me, pire tayyerege e mii à pa.»

† Tògofoonji ká ncùuñj, sàragawwunji mpyi maha yaa u u cyeeere kàanmucya sèl'e si ncè kampyi u à cùuñj, u u nta a uye cyèe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

Jwumpe Nintanmpe fành'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na

(Macwo 9.14-17; Luka 5.33-39)

¹⁸ Nye Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizheenbii mpyi maha súnji leni, ka sùpyire tà si mpa Yesu pyi: «Naha na Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizheenbii wuubii maha súnji leni, mu cyelempyiibii sí nyé na u leni mà ye?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Cipooŋi ká mpyi ná cikwɔnbil'e, pi sí n-jà n-pyi lyĩmbaa lire tɛni i la? Mà pi ná uru yaha sijcyan pi sí n-sii n-jà n-kwôro lyĩmbaa mɛ. ²⁰ Nka tɛni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tɛni i pi sí n-ta raa súnji leni.»

²¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà nyé na vɔanvɔnɔɔ tɛge na vɔanɔnyega tacwɔnɔɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vɔanvɔnɔɔke maha vɔanɔnyege kɛge, tacwɔnɔɔ'a sì nàara a pɛe. ²² Wà mú sí nyé na sinmpurugo leni seeye boolyegil'e † mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sì nkɛge. Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofɔnɔɔkil'e!»

Nje Yesu à jwo canɔɔɔke kyaa na ke

(Macwo 12.1-8; Luka 6.1-5)

²³ Nye canɔɔka Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canɔɔke na mpyi canɔɔɔ. Ka u cyelempyiibii si cye le sùmanji i na nkɔwun na mínage na nkùru ††. ²⁴ Farizheenbii pil'à lire nya ke, maa Yesu pyi: «Wii, naha na mu cyelempyiibii na canɔɔɔke kafu-unɔkii pyi ye †?» ²⁵ Ka u u pi pyi: «Nde saanɔi Dawuda à pyi ke, yii nyé a lire kála mà? Canɔɔka mà u ná u fyɛɔwɔhɔshiinbii katege wuubii yaha, ²⁶ u à jyè Kile bage e, lire tɛni i Abyatari u mpyi Kile sáragawwuubii jũɔufembwɔhe, maa sárage bwúurunji wà lwɔ a kyà, maa wà kan u fyɛɔwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúurunji kyà.»

²⁷ Lire kántugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Canɔɔɔk'à yaa sùpyire mɛe na, ku nyé a yaa ku pyi tuguro pi á mɛ. Sùpyire nyé a yaa canɔɔɔke mɛe na mɛ. ²⁸ Lire l'à li ta Supyanji jyanji ká kyaa maha kyaa jwo ali mà yyaha tíi ná canɔɔɔke e ke, li sì n-jà n-tôro lire na mɛ.»

Yesu à cyɛnkɔwugoofo cùɔɔɔ canɔɔɔke

(Macwo 12.9-14; Luka 6.6-11)

3 Canɔɔka Yesu à núr'a jyè Kile Jwumpe kálambage e, mà sà nàni wà ta wani ná cyɛnkɔwuge e. ² Ka pi i wá na u kàanmucaa, kampyi u sí uru nàni cùɔɔɔ canɔɔɔke e, si nta tigire cyán u na. ³ Ka u u jwo cyɛnkɔwugefoon'á na u yír'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u jnaa, ⁴ maa pi yíbe: «Mà tàanna ná Kile Saliyanji i, kacɛni mpyiŋi u à jwɔ canɔɔɔke e laa, kapiini mpyiŋi? Mà

† Seeyi boni na nyé boro, Yahutuubii maha ndemu jwooli ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire nyé mɛ nũjirimpe, lire nyé mɛ ɛzen sinmpe leni l'e ke. †† Kile Jwumpe Semenji à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerege'e, na u sí n-jà sùmanji wà kwɔn ná cyége e, si njyi wani kerege e (Duterenɔmu 23.25). ‡ Mà tàanna ná Farizheenbii sɔnɔɔɔkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyége e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛge na pi à báara pyi canɔɔɔke (Ekizodi 34.21).

sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwú †?» Ka pi puni si fyáha. ⁵ Ka Yesu si nyiŋkeni le pi e, maa yyahe tanha pi na, u à li ta pi nyé a cyɛnkɔwugefoo jũɔnaare ta mɛ. Maa jwo cyɛnkɔwugefol'á: «Ma cyége sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u jɔcùɔɔɔ. ⁶ Nye Farizheenbii pi mpyi wani ke, ka pire si fworɔ Kile Jwumpe kálambage e, maa ntíl'a kàr'a sà wwú ná ɛɔɔdi tɔɔkuni shiinbil'e Yesu bɔɔkanni kyaa na.

Shinɔyahara la nyé si Yesu nya

⁷ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Galile banji kámpanɔke na. Supyikuruɔɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. Tire sùpyire mpyi a yíri Galile kùluni ná Zhude wuuni ⁸ ná Zheruzalemu kàhe ná Iduma kùluni ná Zhuruden banji kántugo yyére kùluni ná Tiri ná Sidɔn kànyi na. U kapyiŋkii kyaa sùpyire mpyi na nùru, maa ntaha u fye e. ⁹ U mpyi na shinɔyahara cùɔɔɔ, lire e yampii puni la mpyi si bwɔn u na. Ka u u li jáare u cyelempyiibil'á na pi bakwɔɔge kà bégel'a yaha ur'á, uru ká bú nkɔwɔ a jà laaga wwú sùpyire na, t'àha bú uru fenre mɛ. ¹¹ Jínacyaan n'a mpyi a u nya, pi mpyi maha jɔcwo u fere e, maa nkɔwúulo, maa jwo: «Kile jyanji u nyé mu!» ¹² Nka Yesu mpyi maha yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ.

Yesu tũntunmpii ke ná shuunniŋi jɔcɔɔɔɔɔɔ kani

(Macwo 10.1-4; Luka 6.12-16)

¹³ Lire kántugo ka Yesu si dùgo jɔnɔke kà na. Mpii kyaa li nyé u na ke, maa pire yyer'a yige pi sanmpii shwɔhɔl'e, ka pire si n-kàre u fye e. ¹⁴ Shiin ke ná shuunni u à cɔɔɔɔɔɔɔɔ pyi u tũntunmpii pi i mpyi ná u e tɛ-rigii puni i, u s'a pi tunni pi raa Kile jwumpe yu, ¹⁵ maa fàhe kan pi á, pi jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. ¹⁶ Shiin ke ná shuunniŋi u à cɔɔɔɔɔ ke, pire meyi yi nyé: Simɔ ná Yesu à u mege le Pyeri ke, ¹⁷ ná Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana, Yesu mpyi maha pire yiri Bwonerizhe, lire jwɔhe ku nyé pi fành'à nyaha kiletinni fiige, ¹⁸ ná Andire ná Filipi ná Baritelemi ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyanji Yakuba ná Taadi †† ná Simɔ, pi maha mpyi Zelbti ††† ke, ¹⁹ ná Zhudasi Isikariyoti, nge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke

(Macwo 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10)

²⁰ Lire kántugo Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a pa pyenge, ka shinɔyahara si núr'a pa pi jwɔ tò sahanji ná pi funmpɛn karigil'e, fo mà u ná u cyelempyiibii pyi pi nyé a talyige ta mɛ. ²¹ Yesu cìnmpyiibil'à u kapyiŋkii kyaa lógo ke, maa wá na sɔnɔni na u jũmbwuun'à kɛge, maa shà zà u cù.

²² Kile Saliyanji cyelentiibii pi à yíri Zheruzalemu kàhe e ke, ka pire si wá na nkɔ na jínabii jũɔfoonji Bel-

†† Farizheenbii u sɔnɔɔɔkanni i, shinɔni u nyé na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tɛge canɔɔɔke. ††† Taadi, kuru ku nyé u mege shɔnwoge. Mege ninɔnyige ku nyé Zhudasi (Luka 6.16). †††† Zelbti: kuru mege jwɔhe ku nyé: «kini kyal'à táan ngemu à sèl'e ke.»

izebuli u nɔye Yesu i, na ná uru fàñhe e u na jínabii kòre na yige pifeebil'e.

²³ Nɔye ka Yesu si pi yyere, maa bàtaaya jwo pi á. U à jwo: «Sitaanniŋi sí n-jà uye kòrɔ la? ²⁴ Kire maha kire li nɔye na liye tũnni ke, lire kini fàñhe maha ñkwò. ²⁵ Pyenge maha pyenge shiin ká yíri piye kurugo ke, kuru pyenge fàñhe maha ñcyére. ²⁶ Sitaanniŋi ká a u báarapyiibii kòre, u na uye tũnni. Lire ká mpyi, u fàñhe sí n-cyére si mpa ñkwò. ²⁷ Wà sà n-jà n-nyè fàñhanyaha-gafoo bage e si u yaayi lwó, ná u nɔye a bage foo pwo a cyán maa nta a jyè mà yé. Urufoo ká jà a u pwo a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ñεεmpe. ²⁸ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, sùpyire kapegigii ná ti Kile mekegege karigii puni sí yàfa ti na, ²⁹ ñka ñgemu ká Kile Munaani mege kége ke, lire si n-sii yàfa urufoo na mε, urufoo sí lire kapiini tugure lwó fo tèekwombaa.»

³⁰ Yesu à yire jwo amuni, ñaha na yé pi mpyi na ñko na jínanji wà u nɔye u e.

Mpii pi nɔye Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Luka 8.19-21)

³¹ Mà Yesu yaha kuru cyage e, u nuŋi ná u cìnmpyi-ibil'à pa yyére cyíinŋi na, maa wà tun u u yyere. ³² Shinnyahara mpyi a tènna u kwũulo, ka pi i mpa yi jwo u á: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.» ³³ Ka u u pi pyi: «Mpire pi nɔye mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii yé?» ³⁴ Ka u u nyiigii yírig'a le sùpyire e, maa jwo: «Mpii ninteenbii pi nɔye mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii. ³⁵ Yii li cè, ñge u nɔye na Kile nyii wuuni pyi ke, uru u nɔye mii cìnmpworonji ná mii nuŋi.»

Nεεnugunji bàtaage
(Macwo 13.1-23; Luka 8.4-15)

4 Puru ñwɔhɔ na, Yesu à kàre Galile banji ñwɔge na, ka shinnyahara si mpa bínni u taan, ka u u wá na ti kálali sahanŋi. Sùpyir'à pa nyaha sèl'e ke, li nɔye a pa ñwɔ mε, ka u u jyè a téen bakwɔge k'e lwɔhe ñun'i. Ka ti i yyére kùmpoge na, ² ka u u ti kála karigii niŋyahagii na ná bàtaay'i. U à jwo: ³ «Yii a núru, ñεεnugunji wà u ná fwor'a kàre ñεεmε tanuguge e. ⁴ Mà u yaha u u sùmapyanji wàa fini fiige, sùmashiŋi wà à cwo kuni ñwɔge na, ka sanɔyeenre si mpa uru jò.

⁵ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pwo ro niŋyahara mpyi kuru cyage e mε. Ka uru si fyín wahawaha, ñaha na yé u mpyi a jyè ñinŋe e sèl'e mε. ⁶ Nɔye canŋk'à pa fwo ro ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuunji na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ñgurotaha na, ka ñgure si uru cù, u nɔye a jà a yasere pyi mε.

⁸ Nɔye wà tacwug'à pa bê ñinŋe tacenŋke na, maa fyín maa yíri fwofwɔ. Sùmacire tà à sùmapyanji se mà nɔ ñkuu ñkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi benjaaga ná ke ke.

⁹ Nɔye la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Yesu à puru jwumpe jwo a kwò ke, ka u ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi ná shiin niŋkin niŋkin si yíri sùpyire sannte taan. Ka pire si sà a u yíbili u bà-

taayi ñwɔhe na. ¹¹ Ka u u pi pyi: «Kani l'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná l'à ñwɔhɔ ke, yii á lire ñcèn'jà kan. Nɔye mpe jwumpe puni ñwɔh'jà ñwɔhɔ sùpyire sannte na.

¹² Lire kurugo

“pi na Kile kapyiinŋkii wii maa ñcyé cyi nyaga, pi na Kile jwumpe núru maa ñcyé pu lógogo, ñaha na yé nde pi la nɔye si zii vyinne ke, lire li nɔye, mà núr'a sà piye kan Kile á, bà pi kapegigii si mpyi si yàfa pi na mε †.”»

¹³ Ka Yesu si yi jwo pi á sahanŋi: «Yii aha mpyi yii nɔye a ñke bàtaage yyahe cè mε, di yii sí yi sanŋyi yyahe cè n-jwo yé? ¹⁴ Nεεnugunji u nɔye Kile jwumpe jwufoonji.

¹⁵ Kuni ñwɔge na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nɔye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, kuru tanuge e, ka Sitaanniŋi si pu wwù pi funŋ'i ke.

¹⁶ Kafaafoge ñun'i sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nɔye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, maa ntíl'a ñεε pu na ná funntange e ke. ¹⁷ Nɔye pu nɔye a jà a ndire le t'e mε, tire ñwɔmεeni kèngemε nɔye a pen mε. Kawaa, lire nɔye mε yyefugo ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fwo ro Kile kuni i. ¹⁸ Nɔye shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nɔye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ¹⁹ ka diŋyeni karigii funm-pxenre ná nàfuunji lage ná yaayi shiŋi puni lage si ti ta, ka tire sòñjre si pu cwònrɔ, pu nɔye a jà a yasere pyi mε. ²⁰ Niŋke niŋcenŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nɔye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ñεε pu na ke, tire sùpyire ti maha Kile nyii wuuni pyi. Tire sùpyire na nɔye sùmasenŋe fiige, sùmacire tà à sùmanji se mà nɔ benjaaga ná ke ke na, tà à yasere pyi mà nɔ beetaanre taanre (60) na, tà à yasere pyi mà nɔ ñkuu ñkuu (100) na.»

Kile jwumpe na nɔye fùkina fiige
(Luka 8.16-18)

²¹ Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Wà nɔye na fùkina míni si u le ñcyígile yaaga ñwɔh'i mε, ñka u maha dùrugo yaage kà ñun'i. ²² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ñwɔhɔ ke, cyire puni sí n-pa raa ñaa. Kyaa maha kyaa l'à yaa numpini i ke, lire là mú sí n-kwòro ñcèmbaa mε.

²³ Nɔye la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋyigigii cyán sèl'e.»

²⁴ Maa núr'à jwo pi á: «Kile jwumpe yii na núru ke, yii pu yaha yiye funŋ'i, ñaha na yé Kile sí yii kan n-tàanna ná yii lógonkanni i. Puru ñwɔhɔ na, u sí n-pa tà bàra yii niŋcente na. ²⁵ Lire tèn i, shin maha shin u na ñcaa si Kile jwumpe yyahe cè ke, Kile sí là taha uru u niŋcempe na. Nɔye shin maha shin u nɔye u nɔye na pu núru mε, nimbileni u à cè ke, lire sí n-pínni.»

Kile Saanre na nɔye sùmapya fiige

²⁶ Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre à fwo ro nde kani kurugo: nàñi wà u maha sùmashi núru u kerεge e.

²⁷ Uru nàñ'jà ñwɔ numpilage e yo, u nɔye nyii na canŋke e yo, sùmapyanji sí n-fyín, sùmacire sí raa lyεge. Nɔye nàñi si pà cè lire pyinŋkanni i mε. ²⁸ Niŋke maha sùmanji pyi u

† Ezayi 6.9, 10

à fyîn, sùmacige ku maha fyânha a fworo, lire kântugo sùmapcyahanj'ka si nta a fworo sùmacige na, kàsanrage na sùmapyanji maha mpa fworo sùmapcyahanjke na. ²⁹ Sùmapyanji ká lye a nɔ u tɛgeni na, nànji maha ntíl'a kòwɔnjanji lwɔ na u kwùun, naha na ye sùmakwɔngigii tèn'à nɔ.»

Kile Saanre maha sii nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-32, 34; Luka 13.18-19)

³⁰ Ka Yesu si núr'a jwo: «Ná naha shi i mii sí n-jà Kile Saanre tàanna ye? Ti nye mu à jwo naha be? ³¹ Ti na nye mu à jwo mutaridi cige yasere, nànji wà à sà ntemu nùgo u cikɔɔge e ke. Kuru cige pyàn'à yílege cire sannte puni wunji na. ³² Njka u aha nùgo, u maha fyîn, maa yîri maha ntòro karyege yawyere puni taan. Ku maha nképyi yige, yire maha mpêe fo sarpyeɛnre maha ti shèere yaa yi mbyimpe e.» ³³ Nye yire bàtaayi shiji nijyahaya Yesu mpyi maha yu sùpyir'á mà tàanna ná ti yi ceɔkanni i. ³⁴ Puru jwumpe shiji baare e, u mpyi na pabere yu ná t'e mɛ. Njka u ná u cyelempyiibii kanni ká mpyi tènì ndemu i ke, u mpyi maha pu puni njwhe yu pi á.

Yesu à kafeebwɔhe yyéɛnɛ banji nɔnɔ'
(Macwo 8.23-27; Luka 8.22-25)

³⁵ Kuru canjke yàkɔnke, ka Yesu si jwo u cyelempyi-ibil'á: «Wuu a si banji kùɔnke na.» ³⁶ Ka pi i sùpyire cye yaha, maa nkàre ná Yesu i banji nɔnɔ', bakwooyi yabere mpyi pi njwɔh'i. ³⁷ Ka kafeebwɔhɔ si yîri na fwu, ka lwɔhe si wá na ncyânre na jyè bakwɔɔge e fo na nkɔ si ku nî. ³⁸ Yesu mpyi bakwɔɔge kântugo yyéɛ mà nùɔnke taha nùntahaga na, na njwúuni. Ka pi i u nɛ maa jwo: «Cyelentunji, wuu na nkɔ si nkɔwòro lwɔhe e, lire nye a mu funɔɔ pen mà?» ³⁹ U à nɛ ke, maa yîr'a fànha cyán kaféɛge na, maa lwɔhe pyi ku tɛɛn. Ka kaféɛge si yyéɛ, ka lwɔhe si ntɛɛn siu! ⁴⁰ Lire kântugo ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii na fyáge amɛ ye? Naha na yii sàha nkɔwò dá mii na mà ye?» ⁴¹ Ka u cyelempyiibii si fyá sèl'e, marii yi yu piy'á: «Jofoo u nye nɔnɔ nànji fo ka kaféɛge ná lwɔhe si ntɛɛn u wuuni taan ye?»

Yesu à jínahii nijyahamii kòr'a yige nànji w'e
(Macwo 8.28-34; Luka 8.26-39)

5 Nye ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ banji kùɔnke na, wani Gadara shiinbii nye. ² Yesu à tíg'a fworo bakwɔɔge e ke, ka jínacyanji wà si ntíl'a fworo fanjyi i †, maa mpa u nùɔnɔ bɛ. ³ Uru nànji mpyi na shùun fanjyi i. Sùpya sàha mpyi na si n-jà u pɔw mɛ, u mpyi maha u yapwoyi puni kwùun, ali yòɔɔyi. ⁴ Tooyi nijyahay'e, pi mpyi maha u cwòre, marii u tooyi ná u cyeyi pwu ná yòɔɔy'e. Njka u mpyi maha yire puni kyéɛge. Sùpyire puni fành'à pa ncyéɛ u e, maa u nya, maa u yaha wani. ⁵ Pilaga bàra canja na, nànji mpyi maha naare fanjyi i, marii dùru nanjyi nɔnɔ', marii nkɔwúuli, marii uye kúuli na fwóroge kafaayi na.

† Yahutuubii maha pi fanjyi wwù kafaayi nɔnɔ'. Pi maha ku njwɔge yal'a yaa fo maha tateɛnɔnɔ yaa mú.

⁶ Mà u yaha puru na, u à tɛɛn tatɔɔnge e maa Yesu nya, maa fê a pa ninjke sín u taan. ⁷ Maa jwo fànha na: «Yesu, Kilenji ninyi wunji jyanji, naha shi ku nye wuu ná mu shwɔhɔl'e ye? Mii na mu náare, Kile kurugo, mà hà kawaa pyi na na mà de!» ⁸ U à puru jwo, naha kurugo ye Yesu mpyi a jínanji pyi na u fworo u e. ⁹ Ka Yesu si nànji yíbe u mege na, ka u u jwo: «Mii mege nye Shinnyahara, naha na ye wuu à nyaha.» ¹⁰ Nye ka jínacyanji si Yesu náare fànha na na u àha pire kòre njige lire kùluni i mɛ.

¹¹ Nye lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyí nanjke kà numpenge na wani. ¹² Ka jínanbii si Yesu náare sèl'e, na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakurunjke e. ¹³ Ka u u nɛɛ. Ka pi i fworo nànji i maa sà jyè caabil'e. Lir'à pyi ke, ka caabii si sùrug'a yîri nanjke numpenge na mà cwo cwo banji i. Pi mpyi a caalii kampwɔhii shuunni (2.000) kwò, ka pi puni si nkɔwòro lwɔhe e.

¹⁴ Ka caabii kànmucyafeebii si fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. Ka sùpyire si mpa lire kani wii. ¹⁵ Pi à nɔ Yesu na ke, ka pi i nànji nya, nɔge e jínanbii mpyi ke, u à tɛɛn u taan. Vànnyai na mpyi u na, u mpyi a tɛɛn tanuge e, ka pi i fyá.

¹⁶ Nde l'à jínacyanji ná caabii ta ke, mpiimu pi à lire nya ke, ka pire si sà a li yu na ntùuli sùpyir'á, fworonkanni na jínanbil'à fworo nànji i maa jyè caabil'e ke. ¹⁷ Sùpyir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi i wá na Yesu náare sèl'e na u fworo pire kùluni i.

¹⁸ Yesu nijnyinjii bakwɔɔge e, nànji i jínanbii mpyi ke, ka uru si u náare sèl'e s'a nkéɛge ná u e. ¹⁹ Njka Yesu nye a nɛɛ mɛ, maa jwo: «Núru, mà a si pyenge, kabwooni Kafoonji Kile nùnaare wunjà pyi mu á ke, mà a sà lire yyaha jwo mà pyenge shiinbil'á.» ²⁰ Ka nànji si nkàre, nde Yesu à pyi u á ke, mà sà a yire yu na màre Dekapoli kùluni i. Lir'à sùpyire puni kàkyanhala.

Yesu à ceenji wà cùɔnɔ, maa Zharusi pworonji buwunji nɛ
(Macwo 9.18-26; Luka 8.40-56)

²¹ Yesu à núr'a banji jyiil'a kɛɛnɛ kùɔnke sanjke na ná bakwɔɔge e. U à fworo ke, ka shinnyahara si mpa u kwùulo. Mà u yaha kuru cyage e, ²² ka Kile Jwumpe kàlambage nùɔnɔfoonji wà si nɔ wani, u mege mpyi Zharusi. U à Yesu nya ke, maa ninjke sín u taan, ²³ maa u náare sèl'e: «Maye sanji yaha, mii pworonji wá na kuro caa, pa ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si nɔcùɔnɔ mɛ.» ²⁴ Ka Yesu si yîr'a kàre ná u e, ka shinnyahara si ntaha u fye e fo na u fwòonji.

²⁵ Tire sùpyire shwɔhɔl'e ceenji wà mpyi wani, yyee ke ná shuunni funj'i, lùwulinjkwombaayi mpyi u na. ²⁶ U mpyi a kànha wempyiini taan, u cyeyaare mpyi a kwò, u à shà wempyiini nijyahamii yyéɛ, nka pà nye a sàa fworo yampe e mɛ, fo pu na nàare. ²⁷ U à Yesu kyaa lógo ke, ka u u mpa sùpyire shwɔhɔl'e Yesu kântugo yyéɛ, maa bwòɔn u vànnyai na.

²⁸ U mpyi na yu uye funj'i: «Mii aha bú jà a bwòɔn u vànnyai na, mii sí n-cùɔnɔ.» ²⁹ U à bwòɔn Yesu vànnyai na ke, ka lùwulinjkwombaayi si ntíl'a kwò, ka u u li cè uye e na ur'à cùɔnɔ. ³⁰ Ka Yesu si ntíl'a li cè uye e na

fànhe kà à fworò ur'e, maa yyaha kéenŋ'a le sùpyire e, maa jwo: «Jofoo u à bwòn mii vaaŋnyi na ye?»³¹ Ka u cyelempyiibii si u pyi: «Mu nyii na nye nte sùpyire puni na, t'à mu fenre kampaŋnyi puni na, maa núru na yíbili na jo u à bwòn mu na ye?»³² Lire ná li wuuni mú i, ka Yesu si wá na wíi na mâre sùpyire shwòhò'e, nge u à bwòn u na ke, si uru cè.³³ Ceenji u mpyi a bwòn u na ke, ur'à fyá fo na ŋcyéenni, nde l'à u ta ke, u à lire cè, ka u u mpa niŋkure sín Yesu yyaha na, maa sèenji puni jwo u á.³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Na pworò, mu dániyaŋ'à mu shwò mpe yampe na, ta si yyeŋiŋke ná ferempe e.»

³⁵ Mà u yaha puru jwumpe na, pil'à yíri ñuŋufoonji Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pworonji na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u uye kànha u a ma me.»³⁶ Nka Yesu nye a puru jwumpe lwó a wíi me, maa yi jwo nàŋ'á: «Ma hà raa fyáge me, dá mii na kanna.»³⁷ Ka pi i yíri na ŋkèege Kile Jwumpe kàlambage ñuŋufoonji yyé. Yesu nye a ŋee sùpyaŋi wabere u kuni bínni ná ur'e me, fo Pyeri ná Yakuba ná u cìmpworonaji Yuhana.³⁸ Pi à nò ñuŋufoonji pyenge e ke, ka Yesu si shinŋyahara nya ti i nyàha na wùruge tiye e, marii myahigii sùu marii kwuuyi wàa.³⁹ U à jyè ke, ka u u pi pyi: «Naha kurugo yii na tùpyaagii wàa marii myahigii sùu ye? Pyàŋi nye a kwú me, u na ŋwúuni!»⁴⁰ Ka pi i wá na ŋcyàhali u na. Ka u u pi yige ntàani na. Bage e pyàŋi mpyi a sínni ke, ka u u jyè wani ná pyàŋi sifeebii ná u cyelempyiibii taanrenji i.

⁴¹ Maa pyàŋi buwuŋi cù u cyege na, maa yi jwo u á pi sheenre e: «Talita kumi!» Lire ñwòhe ku nye: «Mii pworonji, ta núru, yíri!»⁴² Kuru cyage mujye e, ka pùcwoŋi si yíri na ñaare, u mpyi yye ke ná shuunni. Ka lire si sàa pi puni kàkyaŋhala.⁴³ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ŋkwò wà yaha u nde kani cè me, maa pi pyi na pi ñjyi kan u á.

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na

(Macwo 13.53-58; Luka 4.16-30)

6 Lire kàntugo Yesu à núr'a kàre u tukanhe Nazareti i, u cyelempyiibii mpyi u fye e.

² Canŋòŋk'à pa nò ke, ka u u wá na sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambage e. Lir'à u lógofeebii ñnyahamii kàkyaŋhala, ka pi i wá na ŋko: «Nte yákilifente ti nye u á ke, ná ŋcyii kàkyaŋhala karigii u na mpyi ke, taa u à jà a cyire puni ta ke?»³ Taha cíkyanganji bà u nye u wí me? Mariyama pyiibii pi nye Yakuba ná Zhoze ná Zhude ná Símo ná pùceribii pi nye naha kànhe e ke, pire mpíi yyaha wuŋi bàl'à?» Nye tire sòŋŋr'à nàara a pi pyi pi a ñuŋò tugo Yesu na.

⁴ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo pi á: «Kile tùnntunŋò maha le ñjire e cyeyi puni i, fo u cìmpyiibii ná u tukanhe ná u tupyenge ye.»⁵ Pi nye a dá Yesu na me, lir'à u sige u nye a kàkyaŋhala kariii ñnyahagii pyi wani me. U à u cyeyi taha yamii niŋkin niŋkin na, maa pire cùŋŋò.⁶ Pi dánabaare Yesu na, lir'à u kàkyaŋhala. Ka u u wá na kàlanji pyi na ntùuli kuru kàmpaŋke kànyi na.

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Kile jwumpe yu

(Macwo 10.5-15; Luka 9.1-6)

⁷ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunni yere na ntunni shuunni shuunni pi sà a Kile jwumpe yu. Maa fànhe kan pi á mú, pi a jílabii kòre pi a yige pifeebil'e.⁸ Maa yi jwo pi á: «Fo kàbii bà me, yii àha yaage kabere lwó raa ŋkèege kuni i me, yii àha yalyire lwó me, yii àha boro lwó me, yii àha wyére lwó nde dufaabil'e me.⁹ Yii tanhanya lwó, ŋka yii àha vaaŋntinŋyi shuunni lwó me.»

¹⁰ U à kwò maa pi pyi: «Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si ŋee yii sunmbage na ke, yii à yaa yii pi téen wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i.¹¹ Nka yii aha ŋkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi nye a ñen'a yii jwumpe lógo me, yii niwvorobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuú kwò kuru kànhe shiin na.»

¹² Ka pi i ŋkàr'a sà a Kile jwumpe yu sùpyir'á, na pi pi toronkanni kéenŋe.¹³ Marii jíncyaanbii ñnyahamii jínahii kòre na yige pi e, marii yamii ñnyahamii tíri ná sinmpe e marii Kile ñáare, ka pi i wá na ñcùuŋi.

Yuhana Batizelipyinji kwùŋkanni

(Macwo 14.1-12; Luka 9.7-9)

¹⁴ Lire tène i, Yesu meŋ'à fworò cyeyi puni i, ka saanji Eròdi si u kyaa lógo. Pii mpyi na ŋko: «Yuhana Batizelipyinji u à ñe a fworò kwùŋi i, lire kurugo u à jà na kàkyaŋhala karigii pyi amé.»¹⁵ Pii sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u à núr'a pa, pii mú sí i ŋko na tèecyiini Kile tùnntunŋi wà u à ñe a fworò kwùŋi i.

¹⁶ Eròdi à cyire karigii lógo ke, maa jwo: «Yuhana Batizelipyinji ñuŋke mii à pyi pi à kwòn ke, uru u à ñe a fworò kwùŋi i.»

¹⁷ Yii li cè na Eròdi mpyi a u sìnŋeŋi Filipi cwonji kwòn a lwó mà pyi u cwo. Uru ceenji mege na mpyi Eròdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Eròdi á na u nye a yaa u u sìnŋeŋi cwonji shwò u na me. Ka puru jwumpe si waha Eròdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cù a le kàsunji i.

¹⁹ Ka Eròdiyadi lùuni mú si yíri, maa wá na bonkanni caa Yuhana na. Nka u yabilinji mpyi na si n-jà me.²⁰ Eròdi mpyi na fyáge Yuhana na, ñaha na ye u mpyi a cè na Yuhana à tíi maa mpyi Kile sùpya. Lire kurugo u mpyi a yaha u na. Eròdi n'a mpyi a u mejuuuni lógo, u funŋke mpyi maha mpen. Lire ná li wuuni mú i, Yuhana jwumpe mpyi maha ntáan u á.

²¹ Nye Eròdi canzeg'à pa mähana a nò lire yyeeni ke, ka u u kataan bégele u wwoŋeebii ná sòrolashiibii ñuŋufeebii ná Galile kùluni shinbwoobii mee na. Kuru canŋke Eròdiyadi sí u ñimpyiini pyi Yuhana na.

²² Eròdiyadi mpyi a nàmbage lèŋe saanŋ'á ná pùceebilini ndemu i ke, mà sùpyire yaha kataanni na, lir'à jyè na ŋkwòhòli, ka li kyaa si ntíl'a táan Eròdi ná u shinyerebil'á. Ka saanji si jwo pùceebilin'á: «Yaage na mu na ñcáa ke, ku cyé, mii sí ku kan mu á.»²³ Maa ŋkàa pùceebilin'á, na u aha yaaga maha yaaga ñáare ur'á ke, uru sí ku kan u á, ali u ñjparege mee k'à bē uru kini taaga niŋkin na.²⁴ Ka pùceebilini si fworò ntàani na,

maa u nuŋi yíbe: «Naha mii à yaa mii u náare ye?» Ka nufoonji si u pyi: «Yi jwo u á na u Yuhana Batizelipyiŋi nùŋke kan ma á.»

²⁵ Kuru cyage mujye e, pùceebilin'à fyâl'a jyè saanŋi yyére maa yi jwo u á: «Mii la nye mà Yuhana Batizelipyiŋi nùŋke kwòn a le ŋkunan'i mà kan na á nume.» ²⁶ Puru jwump'à saanŋi yyahe tanha sèl'e, ŋka mà u yaha u à kâa pùcwon'á u shinyyerebii nyii na, u la sàha mpyi si jcyé mē. ²⁷ Kuru tanuge e, ka u u sòrolashiŋi wà tun u sà Yuhana nùŋke kwòn, u a ma. Ka uru si ŋkàre kasubage e mà sà Yuhana nùŋke kwòn, ²⁸ mà le ŋkunan'i mà pa ŋkan pùceebilin'á, ka uru sà ŋkan u nuŋ'á.

²⁹ U cyelempyiibil'à u mbòŋi kyaa lógo ke, maa mpa u lwó a sà ntò.

Yesu à shiin kampwòhii kanjkuro nwo cya
(Macwo 14.13-21; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

³⁰ Nye Yesu túnntunmpil'à piye bínni u taan, maa pi kapyiŋkii puni ná pi kàlanŋi nimpyiŋi puni jwo u á.

³¹ Sùpyiibii nimpaampii ná niŋkaribii mpyi a nyaha a tòro, fo mà Yesu ná u cyelempyiibii sige yalyire na, ka u u yi jwo pi á: «Yii a wá wuu yíri naha, wuu raa si wuu mege cyage sige e, yii i sà ñò wani.»

³² Ka pi i bakwòge lwó mà kàre pi mege cyage e sige e. ³³ Shinŋyahara à pi niŋkaribii nya mà pi cè. Ka kuru cyage kàmpaŋyi kànyi shinŋyahara si fê à núr'a sà pi caanra sige e.

³⁴ Yesu à fwooro bakwòge e mà pi nya pi à nyaha sèl'e ke, ka pi nùnaare si u ta sèl'e, naha na ye pi mpyi mu à jwo mpàa pi nye piye nùŋ kurugo. Ka u u wá na pi kâlali kariii niŋyahagii na. ³⁵ U cyelempyiibil'à tènì nya li i ntùuli ke, ka pi i file u na maa jwo: «Cyelentunji! Sige funŋke e wuu nye, canŋke s'à kwò a kwò. ³⁶ Sùpyire cye yaha t'a sà sishwònbugure ná kànyi na, ti sà yalyire cya a shwò.» ³⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyí.» Ka pi i u pyi: «Wuu méé ká ŋkàr'a sà shin niŋkin canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tég'a bwúuru shwò mà pa ŋkan pi á, uru sí n-jà pi ta la?»

³⁸ Ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Yii sà wíi! Bwúuru nùnyi jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i sà kàanmucyaga pyi, maa mpa Yesu pyi na bwúuru nùnyò kanjkuro ná fyapyaa shuunni yi wá wani.

³⁹ Nye ka Yesu si u cyelempyiibii pyi na pi sùpyire tiŋe tiŋe, kuruyo kuruyo nyèpuruge nuŋ'i. ⁴⁰ Ka pi i ntèen shiin ŋkuu ŋkuu (100) ná shiin beeshuunni ná ke ke kurunŋi i. ⁴¹ Ka Yesu si bwúuru nùnyi kanjkuruŋi ná fyapyaagii shuunniŋi lwó u cyeyi i, maa yyahe yírigè nùnyiŋi i maa fwù kan Kile á yi kyaa na. U à kwò ke, maa bwúuruŋi ná fyapyaagii kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á pi à taa sùpyire na. ⁴² Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyí a tin. ⁴³ Bwúuruŋi ná fyaabii paanyi y'à kwòro ke, yire mpyi a shàhii ke ná shuunni nì. ⁴⁴ Mpii pi à lyí ke, pire nambaabii kanni mpyi shiin kampwòhii kanjkuro (5.000).

Yesu à naara lwòhe nuŋ'i
(Macwo 14.22-23; Yuhana 6.16-21)

⁴⁵ Nye lire nwoho na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwòge e, maa banŋi jyiile u yyaha na, Betisayida kàhe yyére. ⁴⁶ Yesu à ti cye yaha ke, maa ŋkàr'a sà Kile náare ŋaŋke kà na. ⁴⁷ Numpilag'à wwò mà u cyelempyiibii ta bakwòge e banŋi niŋke e, uru kanni u mpyi niŋke na. ⁴⁸ Numpilyage na, kafεεge mpyi na pi bêni, ka Yesu si li nya na pi à kànha bakwòge mpuruŋi taan. Pi sàha mpyi na jin'a ku pyi ku u ŋkèεge fwòfwò mē. Ka Yesu si yíri na naare na ŋkèεge pi fye e lwòhe nuŋ'i. U à byanhara pi na ke, ka u la si mpyi s'a ntùuli pi ŋkere na. ⁴⁹ Ŋka pi à u nimpaiŋi nya lwòhe nuŋ'i ke, pi mpyi na sòŋŋi na buŋi wà fwòŋŋo ki, ka pi i yíri na kwuugii wàa, ⁵⁰ naha na ye pi puni nyii mpyi u na, pi puni zòompai mpyi a kwòn. Ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tiŋe, yii àha vyá mē, mii wi.»

⁵¹ Ka u u jyè bakwòge e pi fye e, ka kafεεge si ntíl'a yyére. Lir'à pi puni kàkyanhala fo pi funŋ jwump'à kwò. ⁵² Pi nye a mpyi a cè supyishiŋi u nye Yesu mē. Kakyanhani u à pyi mà bwúuruŋyahage kan sùpyir'á ke, lir'à pyi pi nyii na, ŋka pi funŋyi mpyi a múgo mē.

Yesu à yamii cùuŋo Zhenezareti kàmpaŋyi na
(Macwo 14.34-36)

⁵³ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'à banŋi jyiile ke, maa nò Zhenezareti kùluni i, maa bakwòge yyéεε banŋi nwoge na. ⁵⁴ Pi à fwooro bakwòge e ke, ka sùpyire si Yesu nya a cè, ⁵⁵ maa ŋkàre cyeyi puni i mà sà a Yesu mpaŋi kyaa yu. Cyaga maha cyag'e pi mpyi a u kyaa lógo ke, pi mpyi maha ma ná yampil'e na yíri kàmpaŋyi puni na, pi yasinnijny nuŋ'i. ⁵⁶ Yesu n'a mpyi a nò cyaga maha cyag'e ke, kànbwòho yo, kànbilere yo, sishwònbùguro yo, sùpyire mpyi maha mpa ná yampil'e maha mpa yaha tafage e, marii u náare na u pi yaha pi a bwúun u vāanntiŋke zhwòre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwúun u na ke, pire puni mpyi maha jncùuŋi.

Karigii cyi nye na wuu nwoóre Kile yyahe taan ke
(Macwo 15.1-20)

7 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pii mpyi a yíri Zheruzalemu kàhe e, ka pi ná Farizheenbii si sà bínni Yesu taan. ² Maa li kàanmucya mà li nya na u cyelempyiibii mpyi na lyí ná cyeyi niŋwòho yi i Kile yyahe taan, naha na ye pi nye a yi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mē.

³ Farizheenbii ná Yahutuubii sanmpii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha cyeyi yal'a jyè a finiŋe Kile yyahe taan mà tàanna ná pi tulyeyi làdaabil'e. ⁴ Lire pyiŋkanni na, pi n'a mpyi a yíri caange na, pi mpyi maha wíli maha piye finiŋe Kile yyahe taan mà tàanna ná làdaabil'e, maa nta a lyí. Làdaabii pii saha na mpyi yaayi njiŋi kyaa na, mu à jwo: fùŋŋwoyi ná pwoore cwòhigii ná dàŋyeyi yaayi ná yatεεnyii.

⁵ Ka Farizheenbii ná Kile Saliyanj cyelentiibii si Yesu yíbe: «Naha na mu cyelempyiibii nyε na wuu tulyeyi là-daabii † kurigii ñaare mà ye? Naha na pi nyε na cyeyi jyíi mà tàanna ná làdaabil'e maa nta na lyí mà ye ††?»

⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomò na ke! Kile túnntunñi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. Là sème Ezayi sémenji i na Kile à jwo:

“Nte sùpyire na mii père ñwɔyi i kanna, mà li ta pi zòompíi laag'à tɔɔn mii na.

⁷ Pi na mii père tawage e, ñaha na ye kàlanji pi nyε na ñkaan ke, ur'à lwɔ a pwo sùpyire làdaabii karigii na ‡.”»

⁸ Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Yii à cyé Kile tonji na, maa ntaha sùpyire làdaabii fye e. ⁹ Yii na sɔññi na yii tanga na nyε mà cyé Kile tonji na, maa ntaha yii yabilimpíi làdaabii fye e. ¹⁰ Kile túnntunñi Musa à jwo na “Ma tunji ná ma nunji pèe, ñgemu ká jwumpime jwo a wà u tunji, lire nyε me u nunji na ke, urufoo sí n-bò ††.”

¹¹ Nka yii pi ke, yii na sùpyire kálali ñge làdanji na, u mege nyε Kɔɔɔban. Sùpya ká jwo na uru nàfuunji na nyε Kɔɔɔban, lire ñwɔhe ku nyε na ur'à u kan Kile á, na fànhe saha nyε uru na u u sifeebii tège me. ¹³ Lire py-inñkanni na, yii làdaabii kurugo, Kile jwump'à pyi kañwɔɔ baa sùpyire nyii na, ñka lire kanni bà me, yii na cyire ñcyii karigii shinji ñinyahagii pyi.»

¹⁴ Puru ñwɔɔ na, Yesu à núr'a sùpyire yyere, maa yi jwo t'á: «Yii puni, yii ñingyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè sèl'e. ¹⁵ Yaayi yi na jyii sùpyanji funñke e ke, kuru kà nyε a sii na jin'a u ñwɔɔ me. Nka ñjemu yi na fwore sùpyanji funñke e ke, yire yi maha sùpyanji ñwɔɔ Kile yyahe taan. [¹⁶ Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ñingyigigii cyán sèl'e.]»

¹⁷ Tèni i Yesu à yíri sùpyire taan mà jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u yíbe lire tàanlini ñwɔhe na. ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii yabilimpíi, ali numε yákilitan nyε yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii nyε na puru nuru mà? Yaaga maha yaaga k'à yíri cyíinñi na mà jyè sùpyanji funñke e ke, kuru si n-jà u ñwɔɔ me. ¹⁹ Tire nte yalyire nyε na jyè sùpyanji zòmbilini funñke e me, lage e ti maha jyè, lire kàntugo, urufoo ká shà yaare e, ti maha fworo.» Pure jwumpe cye kurugo, Yesu à li cyèe na yalyire pun'à fíññe.

²⁰ U a jwo: «Ñcyii cyi nyε sùpyanji zòñi na ke, cyire cyi maha u ñwɔɔ Kile yyahe taan. ²¹ Naha kurugo ye sòññopeere maha fwore sùpyanji zòmbilini i, mu à jwo tasinnage kegemε karigii ná ñanñkaage ná supyibuuni ná ²² jacwɔɔre ná ntiimbaanji ná pege ná ñanñwɔɔre ná silegebaare ná ñyipeenni ná jwoore ná yàmpeente ná funñjɔbaare. ²³ Cyire ñcyii kapegigii cyi nyε na fwore

† wuu tulyeyi làdaabii: Saliyanj Kile mpyi a kan Musa á ke, Kile Saliyanj cyelentiibii mpyi a wà bàra uru na. Saliyanj pi à bàra Musa wunji na ke, uru ná Musa wunji puni mpyi a tàanna pi nyii na. †† Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiñkanni là na maa sɔññi na lire jyiñkanni maha pire fíññe Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ñka Farizheenbil'à jwo na shin maha shin u nyε na Kile père ke, na pire pun'à yaa ná 'e. ‡ Ezayi 29.13 †† Ekizodi 20.12; Duteremɔmu 5.16 Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9

zòmbilini i ke, cyire cyi maha sùpyanji ñwɔɔ Kile yyahe taan.»

Supyishinji sanji cwonji wà à dá Yesu na (Macwo 15.21-28)

²⁴ Ka Yesu si yíri wani mà kàre Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanñke na. U à nɔ wani ke, maa jyè bage k'e. U la nyε a mpyi wà si uru kyaa cè me. Nka u nyε a jà a ñwɔɔ me. ²⁵ Ka ceenji wà si u kyaa lógo, maa ntíl'a pa ñiñkure sín u fere e. Uru ceenji mpyi Yahutu me, u mpyi na yíri Sirofenisi kùluni i ††. Jínanji wà mpyi u pworonji i, ka u u Yesu ñáare na u u kòr'a yige u e. ²⁷ Ka Yesu si ceenji pyi: «Yyére ñanñkopyire si lyí a tin fɔɔɔ, ñaha na ye mà ñanñkopyire yalyire lwɔ a wà pwunmpyir'á, lire nyε a ñwɔɔ me.» ²⁸ Ka ceenji si u pyi: «Kafoonji, yire nyε sèe, ñka pwuunbii pi maha ntèn tàbalanji ñwɔɔ'i ke, pire maha ñanñkopyire yalyire paanre lyí.» ²⁹ Ka Yesu si yi jwo u á: «Mu ñwɔɔshwɔɔr'à ñwɔɔ, mu sí n-jà nuru pyenge, mii à jínanji yige mu pworonji i.» ³⁰ Ka u u núr'a kàre pyenge mà sà pyànji ta u à sínni yasinninñke na, jínanji mpyi a fworo u e.

Yesu à ñanji wà ñingyigii múgo

³¹ Ka Yesu si yíri Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanñke na, maa ñkàre Galile banji kàmpanñke na, maa sà jyè Dekapoli kùluni i. ³² Ka pi i shà ná ñanji w'e u yyéere. Uru ñanji mpyi ñunñcunñ, jwumpe s'à waha u á mú sèl'e. Ka pi i Yesu ñáare na u u cyege taha u na, bà u si mpyi si ñcùnñ me.

³³ Ka Yesu si ñanji cù mà yíri sùpyire taan mà kàre tatɔɔnge e. Kuru cyage e, u à kampeeni le u ñingyigigil'e, maa ntilwɔhe ta u ñjini na. ³⁴ Maa ñunñke dùrugo kilenji i, maa ñɔ a kùunñ, maa jwo: «Efata» lire ñwɔhe ku nyε: «Yii múgo!» ³⁵ Lire tèni mujye e, ka ñingyigigii mú shuunni si múgo, ka ñjini mú si sàanha. Ka u u wá na ntíli na yu.

³⁶ Yesu à núr'a pa sùpyire cyage e ke, maa yi jwo a waha pi á, na pi àha sùpyanji wabere yaha u yi cè me. Nka u jwump'à pyi kee p'à pi nàara, ka pi i ntíl'a sà a pu yu na ntùuli. ³⁷ Sùpyire ti mpyi wani ke, li mpyi a pire puni kàkyanhala sèl'e, ka pi i wá na ñko: «Karigii ñiñcennkii kanni u na mpyi. U maha ñunñcunñbii pyi pi i nuru, maa búbuubii pyi pi i yu!»

Yesu à shiin kampwɔhii sicyeere ñwɔ cya (Macwo 15.32-39)

8 Canñka shinñyahara à pa bínni Yesu taan sahanji, yalyire sí nyε a mpyi pi á me, ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: ² «Ñke supyikurunñke ñunñnaare naha mii na sèe sèl'e, pi canñke taanre woge ku nyε naha mii taan, yalyire nyε pi á me. ³ Mii aha pi katege wuubii yaha a kàre pi kànyi na, pi fànhe sí n-kwɔ kuni na, ñaha na ye pi pìi tayiriy'à tɔɔɔ.» ⁴ Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Taa nte sùpyire puni tintin yalyire sí n-ta naha ñke síwage e ke?» ⁵ Ka Yesu si pi yíbe:

†† Nge ceenji'à fworo supyishinji w'e, ñgemu u mpyi a fyànha a pyi Izirayeli shiinbii zàmpeemii ke.

«Bwúuru ñũnyo jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»

⁶ Ka u u sùpyire pyi t'à t'èen ñĩnke na. Maa bwúuru ñũnyi baashuunni l'wó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòñ kwòñ mà kan u cyelempyiibil'á pi t'áa sùpyire na, ka pire si u t'áa pi na. ⁷ Fyapyire mú na mpyi wani, ka Yesu si tire l'wó, maa fwù kan Kile á ti kyaa na, maa tire mú kan u cyelempyiibil'á pi t'áa sùpyire na. ⁸ Kuru supyikuruñk'à lyí a tìn, ka pi i ñkwò maa saanya baashuunni ñĩ ñjyipaanyi na. ⁹ Pi mpyi a shiin kampwòhii sicyeere (4.000) kwò. Lire kàntugo ka Yesu si pi yaha a kàre.

Farizhèenbil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fwooro Kile e ke
(Macwo 16.1-12)

¹⁰ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ntíl'a jyè bakwòoge k'e mà kàre Dalimanuta kùluni i. ¹¹ Pi à ño ke, ka Farizhèenbii pii si mpa Yesu ñwòge waha. Pi à jwo na u kani là pyi u cyêe pire na ndemu l'à li cyêe u à fwooro Kile e ke. Kànhaña pi mpyi a cyán Yesu na. ¹² Lir'à p'en u e ke, ka u u ñò a kùuñjò fànhe na, maa jwo: «Naha na nte sùpyire ñye na kacyele caa mii á ye? Sèenji na mii sí yi jwo yii á, là s'i n-cyêe ti na m'e.» ¹³ Ka u ná u cyelempyiibii si yíri pi taan mà jyè bakwòoge e, maa banji jyiile.

¹⁴ Ka u cyelempyiibii funñjò si wwò yalyire na, bwúuru ñũnyo ñĩnkin kanna ku mpyi pi á bakwòoge e. ¹⁵ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhèenbii ná Eròdi bwúuruñi yírigeyirige yaani na.» ¹⁶ Ka u cyelempyiibii si pi funñyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwòh'e: «Bà wuu à pyi wuu ñye a pa ná bwúuru i m'e, lire e u à mpe jwo be?»

¹⁷ Ñye Yesu à pa pi kunuñke ñwòche cè ke, maa jwo: «Naha kurugo bwúuruñi wuun'à yii funñjò wwòonjò ye? Ali nume yii yákilibii sàha ñkwò a múgo mà? Yii funñyi saha à tò la? ¹⁸ Nyiigii na ñye yii á, yii ñye na ñaa mà? Niñgyigigii na ñye yii á, yii ñye na núru mà? Yii funñyi ñye na ñcwu kyaa na mà? ¹⁹ Canñke mii à bwúuru ñũnyo kanñkuruñi kwòñ kwòñ mà kan shiin kampwòhii kanñkuruñ'á (5.000) ke, pi lyiñkwooni kàntugo, shàhigii jùuli yii à ñĩ bwúuru kwòonre na ye?» Ka pi i jwo: «K'e ná shuunni.» ²⁰ «Lire kàntugo canñke mii à bwúuru ñũnyo baashuunni t'èg'a shiin kampwòhii sicyeerenji (4.000) ñwò cya à de? Pi lyiñkwooni kàntugo, saanyi jùuli yii à ñĩ bwúuru kwòonre na ye?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Ali nume, yii funñyi sàha ñkwò a múgo mà?»

Yesu à fyinñi wà cùuñjò

²² Puru ñwòhò na, Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Betisayida kànhe e. Pi à ño wani ke, ka pi i mpa ná fyinñanji w'e, maa Yesu ñáare na u bwòñ u na. ²³ Ka Yesu si u cù cyege na, maa ñkàre kànhe kàntugo, maa sà u ntilwòche t'èg'a u nyiigii cwuugo, maa cyeyi cyígile cyi na. U à pa cyeyi láha t'èni ndemu i ke, maa u yíbe: «Mu wá na yaaga ñaa la?» ²⁴ Ka nàñi si nyiigii múgo maa jwo: «Mii

naha na sùpyire ñaa, ñka ti naha mu à jwo cire ti ñaa.»

²⁵ Ka Yesu si nùr'a cyeyi cyígile u nyiigii na, t'èni i u à pa yi láha ke, ka nàñi si uye ta u à cùuñjò, fo u na ñaa na ñcwúu. ²⁶ Ka Yesu si u pyi u núru, u a s'i pyenge, u sàha bú ntòro kànhe e m'e.

Pyeri à jwo na Kile Niñcwòonròñi u ñye Yesu
(Macwo 16.13-20; Luka 9.18-21)

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'à wá na ñkèege Sezare Filipi kùluni kànyi na. Mà pi yaha kuni na, ka u u pi yíbe: «Sùpyire na mii sòññi jofoo ye?» ²⁸ Ka pi i u pyi: «Pii wá na ñko Yuhana Batizelipyiñi u ñye mu, pii sí i ñko na Kile tũntunñi Eli u ñye mu, pii mú sí i ñko na Kile tũntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u ñye mu.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii ñye na mii sòññi ye?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile Niñcwòonròñi u ñye mu.» ³⁰ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á, na pi àha ñkwò yire jwo sùpya á uru kyaa na m'e.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Macwo 16.21-23; Luka 9.22)

³¹ Cyire karigii kàntugo, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kálali, maa jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyanji Jyanji u kyaala sèl'e. Kacwòonribii ná Kile sàragawwuubii ñũnyufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii sí n-cyè u na, si u bò. Ñka u kwòñi canmpyitanrewuuni u sí ñè.» ³² Yesu à cyire karigii jwo a fíniñe pi ñyii na. Ka Pyeri si u yyer'a f'èen ñkere na, maa u c'èege u jwumpe kurugo. ³³ Ka Yesu si yyahe k'èenñ'a u cyelempyiibii wii, maa Pyeri faha: «Yíri na taan, Sitaanna wà we! Mu ñye na sòññi Kile ñyii wuuni na m'e, fo sùpyire ñyii wuuni!»

Pyiñkanni na wuu à yaa wuu taha Supyanji Jyanji Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Luka 9.23-27)

³⁴ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ná shinnya-hara yyere, maa yi jwo pi á: «Ñgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyè u yabilinji ñyii karigii na, u u nt'èen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi m'èe ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ³⁵ Naha na ye ñgemu la ká mpyi si u niñjaanji yaa ñwò ke, urufoo s'i nũmpañja ta m'e, ñka ñgemu ká kàntugo wà u niñjaan'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nũmpañja ta. ³⁶ Naha li sí ñwò sùpyan'á mà ma ñyii yaayi puni ta ñge diñyenji i niñjaa, mu nũmpañke si sà ñkèege ye? ³⁷ Sùpya si n-jà yafyin t'ège u múnaani ñũnyo wwù nũmpañja m'e. ³⁸ Lire kurugo ñgemu u na ñcyíge Supyanji Jyanji ná u jwumpe na sùpyire ñyii na, nte ti na kapegigii pyi maa kàntugo wà Kile á ke, Supyanji Jyanji ká bú mpa ná u Tunji s'inaampe ná Kile m'èlek'èebil'e canñke ñkemu i ke, u sí n-cyè urufoo na.

9 Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi ñye naha ke, pii na ñye yii e, pire s'i n-kwù ná pi ñye a Kile Saanre ñya, ti i ma ná s'ínji puni i mà ye.»

Yesu pyiŋkann'à kēenŋe
(Macwo 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyeri ná Yaku-ba ná Yuhana lwó, maa ŋkàre ná pire kanni i naŋke kà nintɔɔngɔ nɔŋ'i. Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkēenŋe pi nyii na. ³ Ka u vāanŋyi si mpāl'a fīniŋe fo na ŋī. Yi mpyi a fīniŋe fīniŋiŋkanni ndemu na ke, sùpya nyē niŋke na ŋgemu u si n-jà yaaga pyi ku fīniŋe amuni mē. ⁴ Kuru tanuge e, ka tēcyiini Kile tūntunmpiiEli ná Musa si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre nyii na, mà pa a yu ná u e. ⁵ Ka Pyeri si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, l'à ŋwɔ sèl'e. Wuu yaha wuu u vūnyɔ taanre kwōro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» ⁶ Pyeri à puru jwumpe jwo uye nūŋɔ kurugo, ŋaha na ye u ná u shēreŋeŋe shuunniŋi mpyi a fyá a tòro. ⁷ Mà pi yaha puru na, nahaŋa à tīge mà pi tò, ka mejuu si fworu kuru nahaŋke e: «Mii Jyanŋi u nyē ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e. Yii a nūru u ŋwɔ na.» ⁸ Ka Yesu cyelempyiibii si mpāl'a wii wíl'a maha, pi saha nyē a sùpya ŋya mē, fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntīri naŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á na nde pi à ŋya ke, na pi àha ŋkwò li jwo sùpya á mē, fo Supyanŋi Jyanŋi ká ŋè a fworu kwūŋi i. ¹⁰ Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe yaha piye funŋ'i, ŋka pi mpyi na piye yíbilli: «Mà ŋè a fworu kwūŋi i ŋwɔhe ku nyē naha ye?»

¹¹ Nyē ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyanŋi cyelembii s'á jwo na Kile tūntunŋi Eli u à yaa u fyānha a pa Kile Niŋcwɔnɔŋi yyaha na.» ¹² Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyānha a pa si karigii puni kurigii tīi. Njka li mú à sémē Kile Jwumpe Semēŋi i na "Supyanŋi Jyanŋi à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire kuro mú si mpyi u e mē." Yii à sōŋŋɔ lire na la? ¹³ Mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, pi à u pyi pi nyii pyiŋkanni na, bà l'à sémē u kyaa na Kile Jwumpe Semēŋi i mē.»

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-21; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Tèni i Yesu ná u cyelempyiibii taanren'á nɔ pi sanmpii cyage e ke, pi à sà shiŋnyahara ta t'à pi kwūulo, Kile Saliyanŋi cyelentiibii pīi mpyi a nàkaana ta ná pi e. ¹⁵ Sùpyir'à pa Yesu ŋya ke, l'à pāa pi puni i sèl'e. Ka pi i fē a kàre u fye e maa u shéere. ¹⁶ Ka Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Naha shi na yii ná pire na yiye kyáali ye?»

¹⁷ Ka wà si Yesu pyi tire sùpyire shwɔhɔl'e: «Cyelentuŋi, mii à pa ná na jyanŋi i mu yyéere. Jínanŋi wà u nyē u e, ur'à u pyi búbu. ¹⁸ Uru jínanŋi ká yīri ná u e cyaga maha cyage ke, u maha u cyán niŋke na, u maha ŋkyān-higii kùru, u ŋwɔge mú maha ŋkànŋi, fo u maha mpa shiile. Mii à mu cyelempyiibii náare pi jínanŋi kòr'a yige u e, pi nyē a jà mē.» ¹⁹ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpīibii, fo naha tère e mii sí n-kwōro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiŋkii kwú naye e sà nɔ fo naha tère na ye? Yii a ma ná pyàŋi i na á.»

²⁰ Ka pi i mpa ná u e. Tèni i jínanŋi'à Yesu ŋya ke, ka u u pyàŋi cyán na kúu ŋkúu niŋke na, maa u ŋwɔge pyi ku u ŋkànŋi. ²¹ Ka Yesu si pyàŋi tuŋi yíbe: «Fo naha tère e jínanŋi'à jye u e ye?» Ka tufooni si u pyi: «Mà lwó fo u nimbilere wuŋi na. ²² Tèni l'e, jínanŋi maha u cyán nage e, tèni l'e maa u cyán lwɔhe e si nta u bò. Kampyi mu sí n-jà cyaga pyi, wuu nūnaare ta, maa wuu tēge.» ²³ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo kampyi mii sí n-jà cyaga pyi. Njka mu aha jà a dá mii na, karigii puni sí n-jà n-pyi mu á.» ²⁴ Ka pyàŋi tuŋi si ntíl'a jwo fānha na: «Mii à dá, ŋka na tēge, naha na ye mii dániyaŋi fānh'à cyéere.»

²⁵ Yesu à sùpyire ŋya t'à lwó a tò u na ke, ka u u fānha cyán jínanŋi na, maa u pyi: «Jínanŋi, mu u na jye sùpyire e marii pi pyi búbu ná nūncunnii ke, fworu ŋge pyàŋi i, ma sàha nūru nŋyè u e mē.» ²⁶ Ka jínanŋi si kwuugo wà, maa pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fānha na, maa fworu u e. Pyàŋi'à pyi mu à jwo u à kwú, fo shiŋnyahara à jwo u à kwú. ²⁷ Ka Yesu si u cū cyege na a yīrige, ka pyàŋi si yyéere.

²⁸ Yesu à jye bage e ke, ka u cyelempyiibii si u ŋwɔh'a yíbe: «Naha na wuu nyē a jà a ŋge jínanŋi kòr'a yige pyàŋi i mà ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kileŋarege kanni ku nyē na jin'a ŋge jínanŋi shiŋi kòr'a yige sùpya e.»

Yesu à u kwūŋi ná u ŋèŋi kyaa jwo sahanŋi
(Macwo 17.22-23; Luka 9.43b-45)

³⁰ Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribil'á Galile kùluni jyi-ile, ŋka u la nyē a mpyi sùpya si li cè mē, ³¹ naha na ye u mpyi na u cyelempyiibii kálali, marii yu pi á: «Pi sí n-pa Supyanŋi Jyanŋi le sùpyire cye e pi bò, ŋka u kwūŋi canmpyitanrewuuni, u sí ŋè.» ³² Pi nyē a pyi a puru jwumpe ŋwɔhe cè mē, fyagare s'á pi sige pi nyē a jà a u yíbe mē.

Sùpyanŋi u nyē nūŋufoo Kile yyéere ke
(Macwo 18.1-5; Luka 9.46-48)

³³ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Kapereŋamu kànhe e. Tèni i pi a jye bage e ke, ka u u pi yíbe: «Naha nàkaana yii mpyi a ta kuni na ye?» ³⁴ Ka pi i fyāha, naha na ye nàkaante niŋke ku mpyi na pire puni i, joofo u nyē nūŋufooni ye. ³⁵ Ka Yesu si ntēen, maa pi shiin ke ná shuunniŋi yyere, maa yi jwo pi á: «Ngemu la ká mpyi si mpyi nūŋufoo ke, urufol'à yaa u uye pyi kantu-goo yyéere wuŋi, u raa báare pi sanmpil'á.»

³⁶ Ka Yesu si pyàŋi wà cū a pa pi shwɔhɔl'e, maa u lwó, maa yi jwo pi á na: ³⁷ «Shin maha shin u à ŋen'a ŋge pyàŋi fiige cūmu lemē ŋwɔ mii kurugo ke, urufol'à mii cūmɔ lemē ŋwɔ mú. Shin maha shin sí u à mii cūmɔ lemē ŋwɔ ke, urufoo mú à mii tunvooni cūmɔ lemē ŋwɔ.»

Ngemu ká mpyi u nyē wuu zàmpen mē, uru na nyē ná wuu e
(Luka 9.49-50)

³⁸ Ka Yuhana si yi jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà ŋya u u jínanŋi kòre na yige sùpyire e ná mu mege e, ka wuu u u sige li na, naha na ye wuu wà bà mē.»

³⁹ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mē, sùpya si n-jà

raa kakyanhala pyi ná mii mege e, si ntíi núru mii mege kèege ntaha lire na me. ⁴⁰ Ngemu u nye u nye wuu zàmpen me, urufoo na nye ná wuu e. ⁴¹ Amuni li mú nye shin maha shin u à fùnjcwokwunyaga lwɔhɔ kan yii á mà lire nùnjke pyi na yii na nye Kile Nijncwɔnrɔnji wuu ke, sèenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sii lire tɔɔnɔji ta.»

Karigii cyi maha sùpyanji yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Macwo 18.6-9; Luka 17.1-2)

⁴² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Nte nànkopyire t'à dá mii na mà kwɔ ke, shin maha shin ká lire là ninjin nùnj kyán, l'à pwɔɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà banji i. ⁴³ Mu cyege kà ninjin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔn a wà, maa jyè ná ku sanjke e shìnji ninjkwombaanji i. Lir'à pwɔɔ mu á, mu ná ma cyeyi shuunninji u jyè nafugombaage e. [⁴⁴ "Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nye na njkwúu me, kuru cyage nage mú nye na fùru me."] ⁴⁵ Mu tɔɔge kà ninjin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔn a wà, maa jyè shìnji ninjkwombaanji i ná tɔɔge ninjin i. Lir'à pwɔɔ mu á, mu ná ma tooyi shuunninji u jyè nafugombaage e. [⁴⁶ "Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nye na njkwúu me, kuru cyage nage mú nye na fùru me."] ⁴⁷ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwúl'a wà, mu nyii ninjin wunji u jyè Kile Saanre e. Lir'à pwɔɔ mu á, mu ná ma nyiigii shuunninji u jyè nafugombaage e. ⁴⁸ "Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nye na njkwúu me, kuru cyage nage mú nye na fùru me †."

⁴⁹ Kyaage k'à náanja nage fiige ke, kuru kyaage Kile sí n-tège u shiinbii toronjkanii kèenɛ. Suump'à táan, su-umpe tipoompe ká fworɔ p'e, naha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanji ye? Yii pyi suumɔ nijcɛnme, yeyinjke ku pyi yii shwɔhɔl'e.»

Yesu à jwo na nònji ná u cwɔnji nye a yaa pi piye yaha mɛ
(Macwo 19.1-12; Luka 16.18)

10 Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Zhude kùluni i, Zhuruden banji kàntugo. Wani sahanji, ka sùpyire si mpa bínni u taan. Ka u u núr'a cye le u kapyinjyeeni i, na ti kálali. ² Ka Farizhɛɛnbii pii si file u na, si u pɛɛ njcú ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná Kile Jwumpe Semɛnji i, nò sí n-jà u cwɔnji yaha la?» ³ Ka Yesu si pi pyi: «Naha Kile túnntunnjiMusa à séme lire nde kyaa na ye?» ⁴ Ka pi i u pyi: «Musa à jwo na mu aha ceenji nàmbage kwɔkwɔ sémenji kan u á, na mu sí n-jà u yaha †.»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii njíngage kurugo, lir'à séme tonji i mà kan yii á. ⁶ Nka mà lwɔ dínye tasiige e, Kile à "sùpyanji yaa nò ná ceewe ‡." ⁷ "Lire kurugo nònji sí u tunji ná u nunji yaha si mpwɔ u cwɔnji na, pi mú shuunni si mpyi shin ninjin †." Lire e, pi saha si n-pyi shiin shuunni me, njka pi sí n-pyi shin ninjin. ⁹ Lire kurugo

† Ezayi 66.24 †† Duterɛnɔmu 24.1-4 ‡ Zhɛɛzi 1.27 †† Zhɛɛzi 2.24. Lire njwɔhe ku nye: «Lire kurugo nònji ná u cwɔnji sí

Kile à mpiimu pyi ninjin ke, sùpya nye a yaa u pire láha piye na me.»

¹⁰ Tèni i pi à núr'a jyè bage e ke, ka Yesu cyelempyiibii si núr'a u yíbe cyire karigii kyaa na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Shin maha shin u à u cwɔnji yaha maa ceenji wabere lènjke ke, urufol'à jacwɔɔ pyi mà yyaha tíi ná ceenji nij-cyiinji i. ¹² Ceewe mú ká nàmbaga fworɔ, maa nàmbaga lènjke nònji waber'á, uru ceenji mú à jacwɔɔ pyi.»

Yesu à jwó le nànkopyir'á
(Macwo 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Nye lire kàntugo, sùpyiibii pil'à pa ná nànkopyire t'e Yesu yyé, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si jwó le t'á me. Ka cyelempyiibii si pi faha. ¹⁴ Yesu à lire nya ke, ka li i mpen u e, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Yii nànkopyire yaha t'a ma mii yyé, yii àha ti sige me, naha na ye sùpyiibii pi nye nànkopyire fiige ke, Kile Saanre nye pire worɔ. ¹⁵ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, njgemu ká mpyi u nye a nen'a uye tírige pyà fiige me, urufoo sí n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e me.» ¹⁶ Ka u u nànkopyire cù a ta uye na, maa jwó le t'á.

Nàfuufoonji kani
(Macwo 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ncyii karigii puni kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à kuni lwɔ sahanji. Mà pi yaha pi i njkèege, nànji wà à fê a sà ninjkure sín Yesu taan, maa jwo: «Cyelentuji nijcɛnɛnji, naha shi mii à yaa mii u pyi si shìnji ninjkwom-baanji ta be?» ¹⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo na mii à njwɔ wa? Kile kanni baare e, sùpya nye a njwɔ me. ¹⁹ Mu à Kile tonji kurigii cè mà kwɔ "Ma hà sùpya bò me, ma hà zínni ná wabere cwo e me, ma hà nànkaga pyi me, ma hà vini ntaha wà na me, ma hà njcwu sùpya na me, ma tunji ná ma nunji pèe †." ²⁰ Ka nànji si Yesu pyi: «Cyelentuji, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nànkocyeere e.»

²¹ Ka Yesu si u wíi, maa u kyaa táan uy'á, maa u pyi: «Yaaga ninjin k'à mu fô, ta si, maa sà ma cyeyaayi puni père, maa uru wyérenji kan fònjfeebii'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyé. Maa nta a pa ntaha na fye e.» ²² Puru jwumpe nye a u táan me, ka u yyetanha wunji si njkàre, naha na ye nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi.

²³ Lir'à pyi ke, ka Yesu si yyahe kèenɛ, maa sùpyire wíi wíi, maa yi jwo u cyelempyiibil'á: «Nàfuufoonji jyim'à pen Kile Saanre e.» ²⁴ Lire njwɔmɛɛn'à Yesu cyelempyiibii funnjɔ wwɔɔnɔ, ka u u núr'a pi pyi: «Mii pyiibii, li pyim'à sàa pen, wà u jyè Kile Saanre e. ²⁵ Njwɔhɔnji jyim'à táan músɛnɛnji wyiini i mà tòro nàfuufoonji u jyè Kile Saanre e.» ²⁶ Ka puru sí nàara a u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i wá na yu pyi'á: «Lire sannii i ke, jofoo u sí n-jà nùmpañja ta be?» ²⁷ Ka Yesu si pi wíi wíi, maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, njka kyaa nye na Kile jini me, naha kurugo ye karigii puni sínji nye u á.»

²⁸ Ka Pyeri si jwumpe lwɔ maa u pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.»

n-wwɔ si mpyi shin ninjin, nònji ná u cwɔnji shwɔhɔl'á yaa u njwɔ mà tòro nònji ná u sifeebii wunji na.» †† Ekizodi 20.12-16; Duterɛnɔmu 5.16-20

²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin ma-ha shin ká ñen'a kàntugo wà u bayi, lire ñye me u sijnεebii, lire ñye me u sifeebii, lire ñye me u pyiibii, lire ñye me u kerεy'á, mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, ³⁰ urufoo sí yire yaayi fiige ñkuu (100) ta naha ñge diñyeni i. Urufoo sí baya ná sijnεe ná ñεε ná pyii ná kerεye ta, ñka sùpyire mú sí urufoo yyaha fwóhɔɔ mii mege ná Jwumpe Nintanmpe kurugo. Diñyeni nimpanji i, urufoo sí shiñi ñiñkwombaanji ta. ³¹ Ñka yyaha yyéere shiin ñiñyahamii sí n-pyi kàntugo yyéere shiin, kàntugo yyéere wuu ñiñyahamii mú sí n-pyi yyaha yyéere wuu.»

Yesu saha à jwo u kwùñi ná u ñèñi kyaa na
(Macwo 20.17-19; Luka 18.31-34)

³² Yesu ná u fyèñwɔhɔshiinbii mpyi kuni i na ñkèεge Zheruzalemu kànhe e, uru u mpyi yyaha na. Ñka pi fya-gara wuu pi mpyi a taha u fye e. Ka u u núr'a u cyelempyiibii ke ná shuunniñi yyer'a file uye na, karigii cyi sí u le ke, maa jyè cyire yyaha e na yu pi á. ³³ Maa jwo: «Wuu ñiñkaribii pi mpii Zheruzalemu kànhe e, Supyanji Jyanji sí n-le Kile sáragawwuubii ñiñyufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, sí u kan Kilecembraabil'á. ³⁴ Pire sí u fwóhɔɔ, si ntil-wɔhe wà u na, si u bwón ná kàsɔrigil'e, si u bò. Ñka u kwùñi canmpyitanrewuuni u sí ñε.»

Zebede jyaabii yacyage
(Macwo 20.20-28)

³⁵ Lire kàntugo ka Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana si file Yesu na, maa u pyi: «Wuu cyelentuñi, nde wuu sí n-pa n-cya mu á ke, lire pyi wuu á.» ³⁶ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha yii la ñye mii u pyi yii á ye?» ³⁷ Ka pi i u pyi: «Mu aha mpa mpyi ma Saanre pèente e tènì ndemu i ke, ma a wuu wà ñiñkin yaha ma kàñiñke na, ma a u sanñi yaha kàmèni na.» ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ñáare mii á ke, yii ñye a ku shi cè me. Kyaage lwɔhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la? Kyaage e mii sí mbyígime ke, yii sí n-jà mbyígime kur'e mii fiige la?» ³⁹ Ka pi i u pyi: «Ɔɔn, wuu sí n-jà.» Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwɔhe bya, sí mbyígime kyaage e mii fiige. ⁴⁰ Ñka mà téen mii kàñiñke ná mii kàmèni na, mii bà u ñye yire kanvoonji me. Kile à yire tatεenyi bégele sùpyire ntemu mεε na ke, u sí yire kan pir'á.» ⁴¹ Ñye Yesu cyelempyiibii kenji sanñà puru lógo ke, ka pire lùgigii si yíri Yakuba ná Yuhana taan. ⁴² Yesu à pa kuru cyage wíl'a ñya ke, maa jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a nùru, yii à cè naha ñiñke na, mpii pi à yaha kini ñiñyufeebii ke, pire maha ntéen kini sùpyire ñuñji fàn-he e, kini shinbwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kini sùpyire na. ⁴³ Ñka li ñye a yaa li pyi amuni yii shwɔhɔl'e me. Ngemu la ku ñye si mpyi shinbwo yii shwɔhɔl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. ⁴⁴ Ngemu la ku ñye si mpyi yii yyaha yyéere shinñi ke, urufoo u pyi pi sanmpii puni biliwe. ⁴⁵ Naha kurugo ye Supyanji Jyanji ñye a pa diñyeni i sùpyire si mpa mpyi u báarapyi me. U à pa si mpa uye pyi sùpyire puni báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinnyahara kapegii shwɔshwɔ lwɔɔ.»

Yesu à fyinñi wà ñyii múgo
(Macwo 20.29-34; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Zheriko kànhe na. Pi ñiworobii kànhe e, shinnyahara na mpyi pi fye e, pi à Time jyanji Baritime fyin wunji ta u à téen kuni ñwɔge na, na ñáare. ⁴⁷ U à lógo na Nazareti kànhe shinñi Yesu u wá na ntùuli ke, ka u u wá na yu fànha na: «Yesu, Dawuda Tuluge Shinñi, ñiñjaara ta na na!» ⁴⁸ Ka shinnyahara si u faha na u fyâha. Ñka u ñye a ñen'a fyâha me, maa là bâra sèεge na: «Dawuda Tuluge Shinñi, ñiñjaara ta na na!» ⁴⁹ Ka Yesu si yyéere maa jwo: «Yii u yyere.» Ka pi i sà u yyere, maa u pyi: «Funñke ñiñje, ma a yákiliñi tiñje, Yesu na mu yiri. Yíri, ma a ma.» ⁵⁰ Fyinj'à puru lógo ke, maa u vâanttinñke wwùl'a wà ñiñke na, maa búrug'a yíri na ñkèεge Yesu yyéere. ⁵¹ U à nɔ u taan ke, ka Yesu si u yíbe: «Naha mu la ñye mii u pyi mu á ye?» Ka fyinñi si u pyi: «Cyelentuñi, mii la ñye si nùru s'a naa.» ⁵² Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, mu dányanji mu cùuñ.» Ka u ñyiigii si ntíl'a múgo, ka u u ntaha Yesu fye e.

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

11 Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalemu kànhe na, pi mpyi a nɔ Olivye cire ñañke ñkere na, Beti-fajye ná Betani kànyi taan. Ka Yesu si u cyelempyiibii pii shuunni tun, ² maa pi pyi: «Kànhe ku ñye yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha nɔ wani, yii sí n-tíi dùfaanñjaa-ga ta k'à pɔɔ, sùpya sàha ñkwɔ a dùgo ku na mà ñya me. Yii i ku sàñha, yii pa ñkan na á. ³ Wà ha bú yii yíbe na "Naha na yii ñye na ku sàñre ye?" yii urufoo pyi na "Ku kyaa li ñye Kafoonji na. U aha ñkwɔ ku na, ku sí n-pa."» ⁴ Ñye ka cyelempyiibii mú shuunni si ñkàr'a sà dùfaanñjaage ta k'à pɔɔ pyenge ñwɔge na, kuni taan. Ka pi i wá na ku sàñre. ⁵ Sùpyire ti mpyi wani ke, ka tire tà si cyelempyiibii pyi: «Hèn! Naha yii na mpyi amε ye? Naha kurugo yii ñye na dùfaanñke sàñre ye?» ⁶ Ka cyelempyiibii si pi ñwɔ shwɔ bà Yesu mpyi a yi jwo pi á me. Ka tire sùpyire si dùfaanñke yaha pi cye e na pi a sì ná k'e. ⁷ Cyelempyiibil'à pa ná dùfaanñke e Yesu yyéere ke, maa pi vâanñyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a téen na ñkèεge. ⁸ Ka shinnyahara si ti vâanttinñyi yà wwù mà pili pili Yesu yyaha na kuni i, ka ñiñyahara si jyè kerεyi i na wyεere kwùun na ñcyáan kuni i †. ⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na, ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ñkwùuli na: «Yabwɔhe! Ngemu u ñye na ma Kafoonji Kile mege na ke, Kile u jwó le u á †† ¹⁰ Yabwɔhe! Yabwɔhe! Saanre ti ñye na ma ke, Kile u jwó le t'á. Wuu tulyage Dawuda Saanre ti. Pèente ti taha Kile na ñiñyicyeyi puni i!»

† Saanji pi ñye na mpêre ke, pi maha cyire karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). †† Zaburu 118.26

¹¹ Yesu à nɔ Zheruzalemu i ke, maa ñkàre Kileñaarebage e. U à yaayi puni wíi wíi ke, maa fwor'a kàre Bètani kànhe e ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, naha na ye numpilage mpyi na wwùu.

Yesu à fizhiye cige láŋa
(Macwo 21.18-19)

¹² Kuru canŋa nùmpañña, pi ñijjiribii Bètani i, ka katege si Yesu ta. ¹³ Ka u u fizhiye cige kà nya tatɔŋge e ná wyɛere e, maa file ku na a wíi, kampyi u sí yasere ta ku na. Nka u à nɔ ku ñwɔh'i ke, u ñye a yasere ta k'e fo wyɛere bà mɛ †, naha na ye ku téeseni mpyi sàha ñkwò a nɔ mɛ. ¹⁴ Ka Yesu si jwo cig'á: «Sùpya saha sà n-sii yasere ta mu na, si ñjyí mɛ.» Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe lógo.

Yesu à cwòhɔmpii kòr'a yige Kileñaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-17; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

¹⁵ Kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'á nɔ Zheruzalemu kànhe e, ka u u ñkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛrɛmpe ná zhwoŋi pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyérefaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛrebii yatɛɛŋyi ñkɔŋ'a cyán cyán. ¹⁶ U ñye a ñɛɛ sùpya u à jyè ná yaperɛŋi i Kileñaarebage ntàani na mɛ ††. ¹⁷ Puru ñwɔhɔ na, ka u u wá na pi puni kálali, marii ñko: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileñaarebaga supyishinji pun'á ‡.” Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i. Nka yii pi ke, yii à ku kɛɛŋ'á pyi “nàŋkaalii tabinniga ††”»

¹⁸ Kile sáragawwuubii ñùŋufɛebii ná Kile Saliyaŋi cyelempyiibil'á puru lógo ke, ka pi i wá na Yesu boŋkanni caa. Pi mpyi na fyáge u na, naha na ye u kàlanji mpyi a tatɛɛŋge wwù shinŋyahar'e. ¹⁹ Yàkoŋk'á nɔ ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworò kànhe e.

Yesu à jwo dániyaŋi ná Kileñaarege ná kapegigii yàfanji kyaa na
(Macwo 21.20-22)

²⁰ Kuru canŋke nùmpañña ñyège na, pi nintorobil'á fizhiye cige nya k'á waha fo ndire e. ²¹ Ka Pyeri funŋɔ si ñcwò Yesu jwumpe ñijjwumpe na, maa u pyi: «Wuu cyelempyiibii, wíi, fizhiye cige mu à láŋa tanjaa ke, ku naha a waha.»

²² Ka Yesu si u pyi: «Yii dá Kile na. ²³ Sèɛŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpya ká dá Kile na ná u zòmbilini puni i, urufoo ká jwo na ñke ñanŋke ku yíri ku tatɛɛŋge e, ku sà ñcwò banji i, urufoo ká nta u à dá li na, nde u à jwo ke, lire sí n-pyi. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, yii aha Kile ñáare yaaga maha yaaga kurugo ke, yii dá li na na yii à kuru yaage ta a kwò, lire ká mpyi, Kile sí kuru yaage kan yii á. ²⁵ Nka yii aha yíri'á yyéere na Kile ñáare, ka li i ntíge yii funŋ'i na yii à tíge shin na, yii tire tigire kwò,

† Nke fizhiye cige ku ñye ná weŋyahayi i yasere baa ke, kuru na ñye Yahutuubii ñùŋufɛebii fiige, mpiimu pi à fyinme tò wwomɔ na ke. †† Yahutuubii pi mpyi maha yiri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyéŋŋi fare Kileñaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyéŋŋwoge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa núr'a jà a ntége pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pɛrɛmpyiibii mpyi maha tire pɛrɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lɔwɔre dùrugo. ‡ Ezayi 56.7 †† Zheremi 7.11

bà yii Tunji u ñye ñijnyinji na ke, uru mú sí n-pyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ. [²⁶ Naha na ye yii aha mpyi yii ñye na yiye shwòhɔwɔ wogigii yàfani yiye na mɛ, yii Tunji Kile u ñye ñijnyinji na ke, uru sì n-pa yii kapegigii yàfa yii na mú mɛ.]»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Macwo 21.23-27; Luka 20.1-8)

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'á núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e, maa sà jyè Kileñaarebage e. Yesu ñijnananji ku funŋke e, Kile sáragawwuubii ñùŋufɛebii ná Kile Saliyaŋi cyelempyiibil'á ná Yahutuubii kacwònrabil'á kàre u yyéere. ²⁸ Maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa ñinŋin na, yii aha mii ñwɔ shwɔ, lire tènì i ñge u à kuni kan mii á mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii sí urufoo cyèe yii na. ³⁰ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyinji tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile wi laa, sùpyire ti? Yii na ñwɔ shwɔ!» ³¹ Nye ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na naha na wuu sí ñye a ñen'a dá u na mà ye? ³² Nka wuu mú sì n-jà n-jwo na sùpya u à u tun mà de!» Pi mpyi a fyá sùpyire na, naha na ye tire sùpyire puni mpyi na sòŋŋi na Yuhana na mpyi a sii Kile túnntunŋɔ. ³³ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun ke, wuu ñye a cè mɛ.» Ka Yesu si pi pyi: «Ñye l'aha mpyi amuni, ñge u à kuni kan mii á, mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii mú sì uru cyèe yii na mɛ.»

Èrɛzen kɔɔge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Luka 20.9-18)

12 Lire kàntugo Yesu à bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàŋi wà u ná èrɛzen cikɔɔge yaa, maa ku kwùulo, èrɛzen lɔwhe maha wwù wyige ñkemu i ke, maa kuru tùgo, maa ñkubaga yaa cikɔɔge kàanmucyafoonji mɛɛ na. Lire kàntugo maa faafee lwá a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasere táali, maa nta a kàre kùlutɔɔn'l'e. ² Nye èrɛzenŋi yasere tèekwɔɔŋn'á pa nɔ ke, ka u u a báarapyinji wà tun cikɔɔge faafeebil'á u sà uru nàzhan èrɛzenŋi shwɔ u a ma. ³ Nka uru túnntunŋà nɔ pi na ke, ka pi i u cù maa u bwòŋ, maa u cyɛŋgayi wuŋi kòr'a tùgo. ⁴ Ka cikɔɔge foo sí núr'a báarapyi shɔnwu tun, ka pi i uru bwòŋ ñùŋke e, maa u cyahala sèl'e. ⁵ Ka u u shin tanrewu tun, ka pi i uru cù a bò. Puru ñwɔhɔ na, u à shinŋyahara tun, ka pi i pii bwòŋ maa pii bò. ⁶ U túnntunmpil'e, shin ñinŋin kanna u mpyi tunmbaa, u jyasege ku mpyi kure, u kyaa mpyi a táan u á sèl'e. Ka u u ñkànha a uru tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyanji na.” ⁷ Nka jyafoon'á nɔ wani ke, ka pi i yi jwo piy'á na: “Cikɔɔge foo koolyinji u ñye ñge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.” ⁸ Ka pi i u cù maa u bò, maa u wà cikɔɔge kàntugo yyéere.

⁹ Nye naha cikɔɔge foo sí n-pyi ye? Nàkaana baa, u sí n-pa mpii faafeebii bò si u cikɔɔge le piibere cye e.

¹⁰ Nje y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, taha yii ñye a yire kàla mɛ? Y'à séme

“Bafaanribil'à cyé kafaage nkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbiini na.

¹¹ Kafoonji Kile u à lire pyi, l'à pyi kakyanhala wuu nyii na †.”»

¹² Nye Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Yahutuubii nùnjufeebii si wá na u caa si u cû, naha na ye pi mpyi a cè na u à nke bàtaage jwo a wà pire na. Nka supyinyahara na mpyi wani kuru cyage e, ka pi i fyá tire na, maa Yesu yaha u a kàre.

Pi à Yesu yíbe múnalwákre nkannji kyaa na
(Macwo 22.15-22; Luka 20.19-26)

¹³ Lire kántugo Yahutuubii nùnjufeebil'à Farizheenbii pii ná Erçdi tonkuni shiinbii pii yaha a kàre Yesu yyére, bà pi si mpyi si u ta ncû u tawmæeni kurugo me ††. ¹⁴ Ka pire si sà Yesu pyi: «Wuu cyelentuji, wuu à li cè na mu nyé na fyáge sèenji tajwuge e me, mu nyé na fyáge sùpya na me, mu nyé a sùpya pwókwè sùpya na me, mu na sùpyire kálali ná sèenji i Kile kuni naaraŋkanni na. Lire na, wuu la nyé si mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwákre kaan Drcmu saanbwáhe Sezari á la? ¹⁵ Naha mu na sònnji nyé?» Nka Yesu mpyi a cè na pi à fyinme tò wwomw na, maa pi pyi: «Naha na yii na mii pere si ncû ye? Yii wyérebile kan na á, si li wíi.» ¹⁶ Ka pi i mpa ná l'e, ka u u pi yíbe: «Jofoo nàŋja ná u mege ku nyé nge wyérenji na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwáhe Sezari». ¹⁷ Ka u u pi pyi: «Yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.» Ka puru jwumpe si pi puni paa.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii nènji kyaa na
(Macwo 22.23-33; Luka 20.27-40)

¹⁸ Nye Sadusiibii pi maha jwo na kwuŋene nyé nùmpañja me, pire pil'à file Yesu na maa u yíbe: ¹⁹ «Wuu cyelentuji, Kile túnntunŋi Musa à mpe jwumpe séme wuu Saliyaŋi i na “Nò ká ceewe lèŋe, maa nkawù, mà u ta u nyé a pyà ta ceenji na me, u còŋŋ'á yaa u ceenji lèŋe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafoonji niŋkwuŋi mege na ‡.” ²⁰ Nye siŋee baashuunni na mpyi wani, pi puni niŋjyeni mpyi a ceewe lèŋe maa nkawù, u nyé a pyà ta u na me. ²¹ Ka siŋeeŋi shònwuŋi si ceenji lwó maa nkawù, u nyé a pyà ta u na me. Ka tanrewuŋi wuuni si mpyi amuni. ²² Ka pire nàmbaabii baashuunniŋi puni si ceenji lèŋe mà taha taha piye na, nka pi wà nyé a pyà ta u na me. Pire puni kántugo, ka ceenji mú si mpa nkawù. ²³ Nye ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceenji lèŋ'a círi, kwùubii nènji ká bú nta sèe, pi aha bú nè canŋke nkemu i ke, pi ngir'á, ceenji sí n-kan ye?»

²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo sùpyire nènji kyaa na, lir'à ta yii nyé a Kile Jwumpe Semeni yyaha cè, si nta njyére Kile sífente na me. ²⁵ Yii li cè, Kile yyére, sùpyire

† Zaburu 118.22,23 †† Erçdi shiinbii ná Farizheenbii mpyi na bēni me. Drcmu shiinbii fānhe mpyi a táan Erçdi shiinbil'á, ka pi i wá na sònnji na múnalwákre ngwùŋ'á yaa. Farizheenbii mpyi na sònnji Kafoonji Kile u nyé pire nùŋŋ na: lire e, mà múnalwákre kan Drcmu saanbwáhe Sezari á, lir'à li cyèe na mu à nre u fānhe na maa ncyé Kafoonji Kile na. ‡ Duterenu 25.5-6

ká nè a fworò kwùŋi i, nò si ceewe lèŋe me, ceewe mú si n-kan nò á me. Ti sí n-pyi Kile mèlekæebii fiige.

²⁶ Nje Kile túnntunŋi Musa à séme kwuŋeni kyaa na ke, yii nyé a yire kála mà? Kuru cyage e, l'à séme na Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan na “Mii u nyé Ibirayima, ná Ishaka, ná Yakuba u Kilenji ‡†.”

²⁷ Nye puru jwump'á li cyèe na pire mpíi nyii wuu pi nyé wani Kile yyére. Sùpyire nyii woore ti maha Kile père, kwùubii kyaa bà me. Yii na sònnji na sùpyire si nè n-fworò kwùŋi i me, kuru cyage e yii à sàa wurugo.»

Kile Saliyaŋi kabilini l'à fānha tò cyi sanŋkii na ke
(Macwo 22.34-40; Luka 10.25-28)

²⁸ Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà à Yesu ná nte sùpyire jwumpe lógo, maa li nya na Yesu à pi nwo shwo a nwo ke, ka u u file Yesu na, maa u yíbe: «Saliyaŋi kabilini ndi l'à fānha tò cyi sanŋkii na ye?» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Kile Saliyaŋi kabilini niŋcyiini li nyé “Izirayeli shiinbii, yii lógo, wuu Kafoonji Kile kanni u nyé Kafoonji. ³⁰ Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma sònnjre puni ná ma fānhe puni i ‡†.” ³¹ Shònwuuni li nyé “Ma supyineŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á me.” Kile Saliyaŋi kapyaaŋi puni i, là nyé a pèl'a cyire shuunniŋi kwò me ‡†.»

³² Ka uru Kile Saliyaŋi cyelentuŋi si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu à sèe jwo, Kile nyé niŋkin, wà saha nyé a bàra u na me. ³³ Bà mu à jwo, ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma yákiŋi puni ná ma fānhe puni i, maa ma supyineŋi kyaa taan may'á bà mu kyal'à táan may'á me, lir'à pwókwó sárayi nizogoyi ná sárayi kuuyi sanŋyi na.»

³⁴ Yesu à li nya na Kile Saliyaŋi cyelentuŋ'á uru nwo shwo ná yákiŋfente e ke, ka u u u pyi: «Mu laage nyé a tóŋ Kile Saanre na me.» Lire kántugo wà saha nyé a nren'a Yesu yíbe me.

Kile Niŋcwòŋŋi nyé Dawuda Tuluge Shin kanni me
(Macwo 22.41-46; Luka 20.41-44)

³⁵ Mà Yesu yaha u u sùpyire kálali Kilepaarebage e, u à pi yíbe: «Kile Saliyaŋi cyelentiibii maha jwo na Kile Niŋcwòŋŋi na nyé Dawuda Tuluge Shin. Naha yii na sònnji pur'e be? ³⁶ Jwumpe Dawuda à jwo mà Kile Mu-naani yaha l'à u yyaha cû ke, yii sònnj puru na. U à jwo:

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á,
‘Ta ma a pa ntèen na kàniŋe cyege na,
fo mii aha mu zàmpæenbii le
mu tooyi nwoh'i ‡†.”

³⁷ Ná Dawuda na Kile Niŋcwòŋŋi yiri “Kafoonji” lir'à li cyèe na Dawuda Tuluge Shin kanni bà me, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Shinnyahare ti mpyi wani na núru Yesu nwo na ke, puru jwumpe mpyi a táan t'á sèl'e.

†† Ekizodi 3.6 ‡† Duterenu 6.4, 5 ‡† Levitiki 19:18
‡† Zaburu 110.1

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii cêege
(Macwo 23.1-36; Luka 20.45-47)

³⁸ Mâ Yesu yaha u u sùpyire kâlali, u à yi jwo t'á: «Yii a yiye kàanmucaa Kile Saliyaŋi cyelentiibii na, pi maha vâanntinmbwoyi leni na ñaare. Sùpyire tabinni yi i, pi la maha mpyi pi raa pire pêre s'a pire shéere. ³⁹ Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ñye me wà ha pi yyere kataan ñyi na, bwompe tatèenyi pi maha ñcaa. ⁴⁰ Mâ bâra lire na, pi maha lenkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi ñwotanyi i. Pi maha Kile ñáare na mōni sùpyire ñyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

Bùnyenji lenkwucwoŋ'à pyi ke
(Luka 21.1-4)

⁴¹ Kileñaarebage e, Yesu mpyi a tēnn'a yyaha kan bùnyenji yalenk'á, maa shinnyahara wyérenji lenkanni wíi. Nàfuufeebii niñyahara mpyi na wyérenji niñyahawa leni. ⁴² Lenkwucwoŋi kanhamafooni wà mú mpyi a pa bùnyenji pyi, ná daashipyara shuunni i. ⁴³ Ka Yesu si u cyelempyiibii yyere, maa yi jwo pi á: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, nge lenkwucwo fòŋk'ooŋ'à bùnyenji ngemu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wuŋi na. ⁴⁴ Naha na ye pi sanmpii pun'à wwû pi cyeyaayi niñyahayi i, mà kan Kile á. Nka nge lenkwucwoŋi kanhamafooni wi ke, u ñuŋ wyérenji puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwōre mú bá ñye u á me.»

Yesu à jwo na Kileñaarebage sí n-ya
(Macwo 24.1-14; Luka 21.5-19)

13 Yesu ná u cyelempyiibil'à fwooro Kileñaarebage e ke, ka pi wà niŋkin si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu u ŋke Kileñaarebage ñwōŋkanni wíi! Kafaabwoyi y'à tēg'a ku faanra, ku faanraŋkanni s'à ñwō sèl'e!» ² Ka u u pi pyi: «Nke basinaŋke yii ñye na ñan'amε ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwōn n-cyán, si ku ŋkunuyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

³ Nye ka Yesu sí n-kàr'a sà ntēen Olivye cire ñanŋe ñuŋ'i, maa yyaha kan Kileñaarebage á. Ka u cyelempyiibii pii sicyēere: Pyeri ná Yakuba ná Yuhana ná Andire si file u na. Mà pi kanni yaha ná Yesu i, ka pi i u yíbe: ⁴ «Wuu cyelentuŋi, ñaha tēre e cyire karigii sí n-pyi ye? Cyi tēepyiini ká nō, ñaha ku sí li cyēe wuu na ye?»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo me. ⁶ Yii li cè na shinnyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niŋcwōn-rōŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi ñye ure. Pi sí raa shinnyahara ñwō fáanŋi s'a wuruge. ⁷ Yii aha mpa a kàshiyi shenre nūru yiye táan, maa yi shenre nūru laatoŋyi i, lire kà yii funŋō pen me. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa ñye me, nka lire bà li ñye diñyenji tēekwooni me. ⁸ Supyishiŋi wà sí n-pa n-yíri n-sà n-cwo wà na, kini là sí n-pa n-yíri n-sà n-cwo là na. Niŋke ñcyēen-ñenji ná katibwōhe sí n-pyi cyeye niñyahay'e. Cyire ñcyii na ñye kanhare tasiige, bà laani maha yíri maa nta a yaa ná li ziŋi i me.»

⁹ Nye mii sí yii funŋō cwo li na si ñjaha na sùpyire sí raa yii yiri yukyaabii yyéere, pi sí raa yii bwūun mú Kile Jwumpe kàlambayi i. Pi sí raa yii yiri fànhafeebii ná saanbii yyéere. Cyire puni sí n-pyi yii na mà li ñuŋke pyi na yii na ñye mii cyelempyi. Cyire karigii ñuŋō taan, yii sí mii kyaa jwo pi á. ¹⁰ Jwumpe Nintanmpe à yaa pu fyànha a jwo supyishiŋi pun'á. ¹¹ Nye sùpyire ká mpa a yii cwōre na ŋkēege yukyaabii yyéere, lire tēni i jwumpe yii sí n-jwo wani ke, yii àha puru kani tēge yiye funŋō pen me. Yii aha nō wani yukyaabii cyage e, Kile sí n-pa jwumpe mpemu kan yii á lire tēni i ke, yii puru jwo, ñaha na ye yii sí raa yu ná yii funŋō sōnŋōre e me, Kile Munaani fànhe sí n-pyi yii e. ¹² Pii sí n-pa raa pi cinmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pii sí n-pa raa pi pyiibii kaan pi a bùu, pyiibii pii mú sí n-pa raa yíri pi sifeebii kurugo s'a pi kaan pi a bùu. ¹³ Yii kyaa sí n-pen sùpyire pun'á mii mege kurugo. Nka ngemu ká jà a uye waha maa ntēen Kile kuni i fo mà sà nō tēgeni na ke, urufoo sí n-shwō.

¹⁴ Yapege k'à sàa pen Kile á ke, yii aha kuru ñya k'à jyè a tēen Kileñaarebage funŋke e na ku ñwōre Kile yyaha taan tēni ndemu i ke, ngemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ñwōhe cya a cè! Lire tēni ká nō, mà sùpyire ntemu ta Zhude kùluni i ke, pi a fi, pi a wá ñanyi kàmpañke na. ¹⁵ L'aha ngemu ta u bage kàtanŋke ñuŋ'i ke, urufoo kà nūru ntíge si yaaga lwó bage e me, u u ntí'a tige u a fi. ¹⁶ L'aha ngemu ta kerege e ke, urufoo kà nūru raa ma pyenge si mpa u vāanntinmbwōhe lwó me. ¹⁷ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyinεebii na sèl'e. ¹⁸ Yii a Kile ñáare, bà li tēni si mpyi l'aha mbê ná wyeere tēni i me. ¹⁹ Cyire canmpyaagii sí n-waha sèl'e. Mà lwó diñye tasiige e, mà pa bwōn niñjaa na, uru ngahanji fiige sàha mpyi a ñya me, fo mà sà diñye kwō, uru ngahanji fiige saha mú sí n-pyi me. ²⁰ Kàmpyi Kafooni Kile mpyi a uru ngahanji tēni bere me, sùpya mpyi na sí n-shwō me. Nka u à uru ngahanji tēni bere u niŋcwōnribii kurugo, bà pire si mpyi si shwō me.

²¹ Nye shin ká jwo yii á na Kile Niŋcwōn-rōŋi na wá naha, lire ñye me u wá menji i, yii àha ndá urufoo na me. ²² Naha kurugo ye kafiniviniibii pii sí n-yíri na pire pi ñye Kile Niŋcwōn-rōŋi, pii sí raa ŋko na pire na ñye Kile tūntunmii. Pi sí raa kacyeenŋii cyēre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi s'a Kile niŋcwōnribii wuruge, kampyi pi sí n-jà me. ²³ Yii a yiye kàanmucaa cyire karigii puni na, mii à cyi puni jwo yii á mà jwo cyi tēni li nō ke.

Supyanji Jyanji Yesu sí nūru n-yíri niñyinj na si mpa
(Macwo 24.29-31; Luka 21.25-28)

²⁴ Nye yyefuge kàntugo,
“Canŋa ñyiini sí n-pyi numpire,
yiŋke saha mú sí raa bēenme yige me.

²⁵ Wōrigii sí raa ñcwu,
yire kakyanhala yaayi yi ñye niñyinj na ke, yire sí
n-cúnŋō n-cúnŋō n-yíri yi tatēenyi i †.”

† Ezayi 13.10; 34.4

²⁶ Nye lire tɛni i, pi sɪ Supyanɪ Jyanɪ nya nahanyi i, u à yiri niɲyini na ná fànbwohe ná sɪnampe e. ²⁷ Lire kàntu-go u sɪ u mèlɛkɛbii tun diɲyeni kàmpaɲyi sicyɛereni puni na, pi i Kile niɲcwàribii wà piye na, mà lwó diɲyeni nùɲke kà na mà sà nɔ ku sanɲke na.

Yii a kacyeenɲii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Luka 21.29-33)

²⁸ Yii fizhiye cige kàanmucya a wii ke! K'aha ɲkéɲye niɲɔɲɔ yige, maa fùn tɛni ndemu i ke, yii maha ɲcè na nùɲgwàh'á byanhara. ²⁹ Lire pyiɲkanni na, yii aha mpa cyire karigii nya cyi i mpyi, yii i li cè na tèn'á byanhara, li bá à nɔ. ³⁰ Sèenɪ na mii sɪ yi jwo yii á, mpii pi a dá mii na ke, pire sɪ cyire karigii nya tapyige e †. ³¹ Niɲyini ná niɲke sɪ n-pa n-tòro, ɲka mii jwumpe sɪ n-kwôro fo tèekwombaa.

Kile kanni u à Supyanɪ Jyanɪ Yesu tɛenuruni cè
(Macwo 24.36-44)

³² Nde li ɲye Supyanɪ Jyanɪ nùruɲi ke, shin niɲkin ɲye a sii ɲgemu u à u tɛenuruni ná u cannuruge cè mɛ. Ali Kile mèlɛkɛbii ná Jyafoonɲi ɲye a kuru canɲke cè mɛ. Tufoonɲi Kile kanni u à ku cè. ³³ Yii a yiye kàanmucaa, yii i ɲkwôro ɲyii na, ɲaha na ye yii ɲye a u tɛepani cè mɛ. ³⁴ Li sɪ n-pyi mu à jwo nàɲi wà kùshe wu u à u pyenge karigii puni táa báarapyiibii na, maa yi jwo a waha pyenge ɲwɔge tɛenfoon'á, na u a ku kàanmucaa sèl'e, maa ɲkàre. ³⁵ Lire pyiɲkanni na, yii bégele tɛrigii puni i, yii i ɲkwôro ɲyii na, bà pyengefoo si mpyi u aha mpa, u àha mpa yii ta yii i ɲwúuni mɛ. ɲaha kurugo ye yàkoɲ u sɪ n-pa yo, niɲiɲe na yo, ɲkùuɲi mɛeni na yo, ɲyège na yo, yii ɲye a cè mɛ. ³⁷ Mpe mii sɪ n-jwo yii á ke, puru mii sɪ n-jwo pi sanmpii pun'á "Yii kwôro ɲyii na."

Pi à vùɲɲɔ ɲwɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

14 Cyi sanɲkii mpyi a kwôro canmpyaa shuunni, bilereɲkwonɲi kataanni ná bwúuruɲi niɲjirigembaanɲi kataanni sɪ nɔ. Kile sáragawwuubii nùɲufɛebii ná Kile Saliyanɲi cyelentiibii mpyi na Yesu caa ɲcú ná cwòre e, si u bò. ² Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ɲye a yaa li pyi kataanni tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sɪ n-cànra.»

Ceenɲi wà à sɪnɛ nùguntanga wumɔ wu Yesu nùɲke na
(Macwo 26.6-13)

³ Yesu ná u cyelempyiibii na mpyi Bɛtani kànhe e, tògofoonɲi †† Simɔ bage e. Mà pi yaha talyige e, ceenɲi wà à file u na ná lonɲaracwol'e ‡, li mpyi a ɲi sɪnɛ nùguntanga wumpe lonɲara wumpe pà na ††. Maa cwooni ɲwɔge kebe, maa sɪnɛ nùguntanga wumpe wu Yesu nùɲke na. ⁴ Nye sùpyire ti mpyi ná Yesu i ke, ka tire tà si wá na ɲkunni tiye shwɔh'á na: «Nɲge

† Pii maha jwo: «nde tɛni shiibii sɪ cyire karigii nya tapyige e.»
†† Pii na sɪnɲi na tɛni i Yesu à kàre ɲge nàɲi yyére ke, u mpyi a cùuɲ'a kwɔ. ‡ Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mege ɲye: «alibatiri». †† Puru sɪnɛ mpyi a ta cige ɲgemu i ke, kuru mege na ɲye «naridi».

ɲkɛɛgenɲi nùɲke ku ɲye ɲkire ye? ⁵ Mpe sɪnɛ mpe n'a mpyi a pére, pu mpyi na sɪ wyéɛɲyahaga ta, si ntaha fòɲɔfɛebii tɛge. Pu lwòre mpyi na sɪ n-jà shin niɲkin yyee niɲkin báara sàra kwɔ.» Ka pi i wá na ceenɲi fare. ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii láha ceenɲi na! ɲaha na yii ɲye na u cɛɛge ye? Kacɛnɛ u à pyi mii na. ⁷ Fòɲɔfɛebii ɲye naha ná yii e tɛrigii puni i, tɛni ndemu ká yii táan ke, yii sɪ n-jà pi tɛge, ɲka mii wi ke, mii sɪ n-pyi ná yii e tɛrigii puni i mà de! ⁸ Ceen'á u nimpyiini pyi. U à mii cyeere bégel'a yaha na fanɲke sigili ††. ⁹ Sèenɲi na mii sɪ yi jwo yii á, jwumpe Nintanmpe ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ɲge ceen'á pyi niɲjaa ke, lire sɪ n-jwo wani bà li si mpyi si ɲkwôro sùpyire funɲ'i mɛ.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Zhudasi Isikariyoti na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunni i, ka uru si shà Kile sáragawwuubii nùɲufɛebii yyére, maa yi jwo pi á na uru sɪ Yesu le pi cye e. ¹¹ Ka puru jwumpe si pi funɲi táan sèl'e, ka pi i wyéɛ ɲwɔ jya u á. Mà lwó lire tɛni na, ka Zhudasi si wá na pyiɲkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ɲjyini karigii ɲcwɔɲɔɲi kani
(Macwo 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹² Nye bwúuruɲi niɲjirigembaanɲi kataanni canɲcyi-ige, Yahutuubii mpyi maha ntère na mpàbili pyi sáraga pi bilereɲkwonɲi kurugo. Kuru canɲk'á nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Taa mu la ɲye wuu u sà bilereɲkwonɲi kataanni ɲjyini shwɔh'á ke?» ¹³ Ka Yesu si pi pii shuunni tun, maa yi jwo pi á: «Yii a si kànhe e, yii sɪ n-bê ná nàɲi w'e, u à lwɔh'á kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyenge ɲkemu i ke. ¹⁴ Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo pyengefoon'á, na yii cyelentuɲ'á jwo yii sà u yíbe, na bage ɲkire e uru ná u cyelempyiibii sɪ kataanni ɲjyini líy ye. ¹⁵ Yii aha kuru yibige pyi, uru nàɲi sɪ batɔɲge niɲyibabilini là cyéé yii na, l'á bégel'a ɲwɔ sèl'e. Lire babilini i, yii sɪ kataanni ɲjyini karigii cwɔɲɔɲi.» ¹⁶ Ka cyelempyiibii si ɲkàre, pi à sà nɔ kànhe e ke, ka pi i sà yi ta Yesu jwuɲkanni na. Ka pi i kataanni ɲjyini karigii cwɔɲɔɲi wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyanɲi wà sɪ uru le cye e

¹⁷ Nye yàkoɲk'á pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntèen na líy ná u cyelempyiibii ke ná shuunni i. ¹⁸ Mà pi yaha ɲjyini na sɲcyan, Yesu à pi pyi: «Sèenɲi na mii sɪ yi jwo yii á, yii mpii pi naha na líy ná mii i ke, yii wà niɲkin naha na sɪ n-pa mii le cye e.» ¹⁹ Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii wi la? Mii wi la?» ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii shiin ke ná shuunni wà wi, ɲge cyege ku naha na mii woge e ɲjyini yaage e ke. ²¹ Supyanɲi Jyanɲi ɲkwùmbaa ɲye mɛ, bà l'á séme u kyaa na Kile Jwumpe Semɛni i mɛ. ɲka ɲgemu u sɪ n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'á kɛɛge! Urufoo zimbaanɲi mpyi na sɪ n-pwòɔ u zini na.»

†† Yahutuubil'á, sùpya ká ɲkwú, pi mpyi maha nùguntanga wyere ná sɪnɛ nùguntanga wumɔ tɛg'a urufoo tiri. Lire kyaa na, Yesu ɲye ɲke cyage e.

Wwoŋeɛge ŋjɔŋi

(Macwo 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Kɔrenti Shiinbii 11.23-25)

²² M̀a pi yaha pi i lyi, Yesu à bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòŋ kwòŋ mà kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Yii nge shwɔ a lyi, mii cyeere ti.» ²³ Lire kàntugo maa fùŋŋwɔkwuuni lwó, ɛɛɛɛn sinme mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á, ka pi puni si pu bya. ²⁴ Ka u u pi pyi: «Puru pu nje mii sishange, tunmbyaare nivɔnnte Kile à le ke, tire sishange ki, nke k'à wu si ntaha shinŋyahara ná Kile shwòhɔŋi yaa ke. ²⁵ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mii saha si ɛɛɛɛn sinme bya me, fo canŋke mii sí nuru pu bya Kile Saanre e ke.»

²⁶ Nje ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa n̄kàre Olivye cire ŋan̄ke ŋuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nje a uru cè me

(Macwo 26.31-35; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

²⁷ Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, ŋaha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semenji i "Mii sí mpànahani bò, mpàkurun̄ke puni sí n-caala †."»

²⁸ Ka Yesu si núr'a pi pyi: «N̄ka mii aha n̄e a fworo kwùŋi i t̄eni ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ²⁹ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni m̄eé ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà me.» ³⁰ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo mu á, niŋjaa numpilage yabilin̄i i, n̄kùpooŋi m̄eeni shɔn̄wuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu nje a mii cè me.» ³¹ Ka Pyeri si núr'a u ŋwɔm̄eeni taha maa yi jwo a waha: «Pi m̄eé ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sí n-sii n-jwo na mii nje a mu cè me.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi jwo.

Yesu à Kile náare Zhetisemani cikɔɔge e

(Macwo 26.36-46; Luka 22.39-46)

³² Nje ka pi i nɔ cyage k'e, kuru mege nje Zhetisemani. Ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii t̄een naha mà jwo mii u sà Kile náare meyyere ke.»

³³ Ka u niŋkarenji si n̄kàre ná Pyeri ná Yakuba ná Yuhana i. Ka yyetanhare ná funmp̄eenre si sii u á. ³⁴ Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a pen fo na n̄ko si mii bò. Yii t̄een naha yii i n̄kwòro nyii na.»

³⁵ Ka u u n̄kàre yyaha yyéere, maa uye wà niŋke na, maa Kile náare, bà lire t̄eni kyaage si mpyi si n̄jà ntòro u taan me. ³⁶ U mpyi na n̄ko: «Mii Tu Baba, li fànhe nje mu i mà jà a karigii puni pyi. Na shwɔ nke kyaage lwòhe na. N̄ka ma hà na nyii wuuni pyi me, ma nyii wuuni pyi.»

³⁷ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pa u cyelempyiibii yyéere, mà sà pi ta pi i n̄wúuni. Ka u u Pyeri n̄e, maa u pyi: «Simɔ, mu na n̄wúuni b̄e? Mu nje a jà a nde t̄eni niŋkin̄ji pyi nyii na ná mii i mà? ³⁸ Yii t̄een nyii na, yii raa Kile náare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaannin̄ji na, u àha n̄kwò yii sòn n̄gà kapii na me. Nàkaana baa,

† Zakari 13.7

sùpyan̄ji zòmbilin'à bégel'a yaha kacɛn̄kii m̄eé na, n̄ka u fàn'h'à cyéere.»

³⁹ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a file yyaha yyéere, maa wá na Kile náare ná puru jwunumpe e. ⁴⁰ Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyéere mà pa pi ta pi à n̄jɔ, pi mpyi na si n-jà nyiiigii múgo n-yaha me. Nje pi sí n-jwo Yesu á ke, pi saha nje a cè me.

⁴¹ Ka Yesu si núr'a kàre yyaha na, maa núr'a pa nɔ u cyelempyiibii na tontanrawoge e, maa pi pyi: «Yii saha na n̄wúuni la? N̄jɔmp'à ta, t̄en'à nɔ. Num̄e, Supyan̄ji Jyan̄ji sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴² Yii ȳiri, wuu raa si, ŋaha na ye nge u sí mii le cye e ke, uru na naha naha.»

Yesu ŋcùŋi kani

(Macwo 26.47-56; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

⁴³ Nje mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na nje cyelempyiibii ke ná shuunnin̄ji wà. U mpyi a pa ná shinŋyahar'e, kàshikwòŋŋwɔɔyí ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sáragawwuubii n̄ŋufeebii ná Kile Saliyan̄ji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwòŋribii pi mpyi a pire tun. ⁴⁴ Zhudasi u mpyi na sí u le pi cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á: «Yii aha mii n̄ya mii à sùpyan̄ji n̄gemu p̄ur'a cù maa u shéere ke, urufoo wi. Yii i u cù, yii a si, yii raa u kàanmucaa sèl'e.» ⁴⁵ Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si ntíl'a file Yesu na, maa jwo: «Wuu cyelentun̄ji» maa u p̄ur'a cù.

⁴⁶ Nje ka sùpyire si cye taha Yesu na, maa u cù. ⁴⁷ Ka Yesu cyelempyan̄ji wà niŋkin si u kàshikwòŋŋwɔɔge wwú mà taha a Kile sáragawwuubii n̄ŋufembwòhe báarapyin̄ji niŋgen̄ke kà kwòŋ a cyán. ⁴⁸ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwòŋŋwɔɔyí ná kàbiiyi i mpa ŋcù, mu à jwo kakuumpyi u nje mii. ⁴⁹ Mii mpyi ná yii e can̄ŋa maha can̄ŋa. Mii mpyi maha sùpyire kálali Kilenaarebage e, yii sí nje a mii cù me. N̄ka nde mpyin̄ji sí Kile t̄un̄ntun̄mpii jwumpe f̄un̄ŋ.»

⁵⁰ Ka u cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha. ⁵¹ N̄an̄jiin̄ji wà u mpyi a taha u fye e, v̄aannto kanna u mpyi a taha a uye mígin̄e. Ka pi i u cù v̄aannton̄ji na. ⁵² Ka u u láha u na, maa wá na f̄i u cípyire wun̄ji.

Yesu na nje yukyaabii cye e

(Macwo 26.57-68; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

⁵³ Mpii pi à Yesu cù ke, ka pire si n̄kàre ná u e Kile sáragawwuubii n̄ŋufembwòhe yyéere. Kile sáragawwuubii n̄ŋufeebii puni ná Yahutuubii kacwòŋribii ná Kile Saliyan̄ji cyelentiibii mpyi a piye bínni wani.

⁵⁴ Mà pi yaha pi i n̄k̄eɛge ná Yesu i, Pyeri à t̄een laage e, marii si pi fye e fo sáragawwuubii n̄ŋufembwòhe pyenge e. U à sà nɔ ke, maa j̄e pyenge e, maa nt̄een san̄cwoŋsigibii taan na uye ware.

⁵⁵ Sáragawwuubii n̄ŋufeebii ná yukyaala kurun̄ke shiin̄bii puni mpyi na kan̄ŋɔ caa si Yesu bò. N̄ka pi nje a yaaga ta me. ⁵⁶ Shinŋyahara mpyi na fini Yesu na, n̄ka pi jwumpe nje a b̄e niŋkin na me. ⁵⁷ Pil'à pa ȳiri, maa fi-ni na pir'à lógo na u à jwo: ⁵⁸ «Mii sí sùpyire Kilenaarebage nivanrage cyán, sí nuru ku faanra canmpyaa taanre fun̄ŋ'i sùpya baa.» ⁵⁹ Puru mpe n̄ŋɔ taan sahan̄ki, pi jwumpe nje a jà a pyi niŋkin me.

⁶⁰ Ka sáragawwuubii ñùñufembwáhe si yíri sùpyire shwáho!e, maa Yesu yíbe: «Mpe jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ñaha mu à cè p'e ye?» ⁶¹ Ka Yesu si fyáha fyii, u ñye a yaaga jwo me. Ka sáragawwuubii ñùñufembwáhe si núr'a u yíbe: «Kile Nijcwoñcwoñ u ñye mu la? Kilenji Nijcwoñji Jyanji u ñye mu la?» ⁶² Ka Yesu si u pyi: «Cwoñ, mii wi! Yii sí Supyanji Jyanji ñya u à téen Siñi Punifoo Kile kàñiñe cyege na, lire kàntugo yii mú sí u ñimpañi ñya ñahanji i, mà yíri ñijñijni na.»

⁶³ Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ñùñufembwáhe lùyiri wuñi si u yabilinjì väänntinñke cwón †, maa jwo: «Wuu saha ñye a tíge wà ñawjwumcwo kurugo me. ⁶⁴ Yii à u Kile mekegege jwumpe lógo. Ñaha yii ñye na sññji ye?» Ka pi puni si ntéen li taan na u à kapii pyi, na u mú s'à yaa u bò. ⁶⁵ Ka pii si wá na ntilwáhe wàa u na, maa u yyahe pwo, maa kanjuruyo cyán u e, maa u yíbe: «Mu ñye a jwo na mu na ñye Kile tñntunñcwo mà? Nge u à mu bwón ke, uru mege yere wuu á!» Ka pyenge sañcwoñsigibii si kantawahii bwón bwón u e.

Pyeri à jwo na uru ñye a Yesu cè me
(Macwo 26.69-75; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Lir'à Pyeri ta u mpyi ñwáhoñtaan pyenge funñke e. Ka Kile sáragawwuubii ñùñufembwáhe báarapyicwoñji wà si mpa ⁶⁷ Pyeri ta u u na ware, maa u yal'a wíi maa u pyi: «Mu mú mpyi ná Nazareti Yesu e!» ⁶⁸ Ka Pyeri si yi kyáala maa jwo: «Ceewe, mpe mu na yu ke, mii ñye a puru cè me.» Lire kàntugo ka Pyeri si fwo ro ntàani na mà sà yyére tajyijñwáge na, [ka ñkùpoñji si mee sú.] ⁶⁹ Lire kàntugo ka uru ceñji ninuñji si núr'a Pyeri ñya kuru cyage e. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka u u tire pyi: «Nge nàñji ñye pi wà.» ⁷⁰ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Nye tèt'á pyi ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si yi jwo Pyeri á: «Nàkaana baa, mu na ñye Yesu fyèñwáhoñshinñji wà, ñaha na ye mu mú na ñye Galile kùluni shin.» ⁷¹ Nye ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à nge nàñji cè, Kile kà na yaha me!» ⁷² Ka ñkùpoñji si ntil'a mee sú tozhcwoñwogo. Ka Pyeri funñke si ñcwo Yesu jwumpe ñijñwumpe na na: «Ñkùpoñji meeni shcwoñwuuni sí mu ta mu à jwo a ñcwo tooyo taanre na na mu ñye a mii cè me.» Nye ka Pyeri si wá na mee súu.

Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-14; Luka 23.1-5; Yuhana 18.28-38)

15 Kuru canñke ñyèswoñge na, ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwoñribii ná Kile Saliyanji cyelentiibii ná yukyaala kurunñke shiinbii sanmpii puni si piye bínni, maa wwà a jwo, maa Yesu cù a pwo maa ñkàre ná u e fànhafoñji Pilati á †. ² Ka Pilati si u yíbe: «Yahutuubii Saanñji u ñye mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.»

³ Ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii si tìgire ñijñyaha cyán Yesu na. ⁴ Ka Pilati si núr'a u yíbe: «Tìgire pi à

† Yahutuubil'á, sùpya ká jwumcwo jwo Kile na, mpemu ñye a yaa pu jwo u na me, mpii pi à puru jwumpe lógo ke, pire maha yíri maa pi väänñji cwón. †† Fànhafoñji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kásujijni wà bò.

cyán mu na ke, mu ñye a pà cè a jwo tire e mà?» ⁵ Yesu saha ñye a jwo me. Ka lire si Pilati kàkyanhala sè!e.

Yesu kataanmp'à cwóñr'a yaha u mbòñi na
(Macwo 27.15-26; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

⁶ Yee maha yee Yahutuubii bilereñkwoñji kataanni n'a mpyi a ñcwo, Pilati mpyi maha kásujyi ñiñkin yaha, nge sùpyire mpyi maha ñáare u á ke. ⁷ Nàñji wà, ná u mege na mpyi Barabasi, uru mpyi a le kásunji i, ñaha na ye u ná u wwopñebii mpyi a cânra Cwoñmu shiinbil'á, fo mà booro pyi. ⁸ Ka sùpyire si file Pilati na, maa u ñáare na nde u maha mpyi pir'á yee maha yee ke, na u lire pyi. ⁹ Ka Pilati si pi yíbe: «Li sí n-bé yii á, mii u Yahutuubii Saanñji yige kásunji i la?» ¹⁰ U mpyi a cè na yijñcyege na Kile sáragawwuubii ñùñufeebil'á Yesu le cye e. ¹¹ Nka Kile sáragawwuubii ñùñufeebil'á sùpyire sññ na ti Pilati ñáare u Barabasi yige kásunji i, u u Yesu yaha wani.

¹² Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Nge yii na mpyi Yahutuubii Saanñji ke, ñaha yii ñye na sññji mii i mpyi uru na ye?» ¹³ Ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na!» ¹⁴ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà ñcwo u bò ye?» Nka pi saha na kwuugii wàa fànha na, marii ñko: «U kwòro cige na!» ¹⁵ Pilati la mpyi si sùpyire ñyii wuuni pyi, maa Barabasi yige kásunji i, maa pi pyi pi à Yesu bwón ná káswoñgil'e, maa u kan pi sà ñkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'á Yesu fwóhwo
(Macwo 27.27-31; Yuhana 19.2-3)

¹⁶ Ka sòrolashiibii si ñkàre ná Yesu i pi tatenge e, maa sòrolashiibii sanmpii yyer'a pa, ¹⁷ maa väänntinmbwáho ñijñyega ‡ le u na, maa nguro cín mà pyi saanra ñuntoncwo mà tò u na. ¹⁸ Lire kàntugo ka pi i wá na u fwóhwo, marii ñko: «Yahutuubii Saanñji, wuu à mu shéere!» ¹⁹ Marii u bwúun ñunñke e ná kàbiini i, marii ntilwáhe wàa u na, marii ñiñkure sínni u taan, maa piye pyi mu à jwo pi na u pè. ²⁰ Pi à u fwóhwo'á kwò ke, maa väänntinmbwáhe ñijñyega wwú u na, maa u yabilinjì väänñji le u na, maa ñkàre ná u e si sà ñkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Macwo 27.32-44; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

²¹ Nye mà sòrolashiibii yaha pi i ñkèege ná Yesu i tabonñke e, pi à círi ná nàñji w'e u à yíri sige e, u mege mpyi Simcwo, Sireni kànhe shin u mpyi u wi. Aléxandiri ná Urufusi yii tunji u mpyi u wi. Nye ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ²² Ka pi i ñkàre ná u e cyage mege ku ñye Gólikota ke, lire ñwáhe ku ñye: «Ñunñkwoñge Cyage.» ²³ Pi à ñcwo wani ke, maa wyéere tà le sinmpe e mà kan Yesu á u bya, ñka u ñye a ñen'a ti bya me. ²⁴ Sòrolashiibil'á Yesu kwòr'a kwò ke, maa ñkyaanlwooni tég'a u väänñji táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhannji cè me. ²⁵ U à kwòro cige na ñyège tènì baacyéere wuuni na. ²⁶ U à bò ñunñke ñkemu na ke,

‡ Väänntinñyenge: Yahutuubii yyére, pi mpyi maha kuru väänntinñke jwoolo maha ñkan saanbii ná shinwoobil'á.

cikwooni na pi mpyi na sí kuru séme ke, pi à li séme kuru cyage e: « YAHUTUUBII SAANNI». ²⁷ Nànkalií shu-unni mpyi a kwòro ná Yesu i. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí nŋe u kàmèni na. [²⁸ Lire pyiŋkanni na, mpe p'á séme Kile Jwumpe Semèŋi i u kyaa na ke, pur'à fùŋŋo:

«U à tòrò ná kapimpyiibil'e.»]

²⁹ Sùpyire nintore mpyi maha u fwòhore, marii nŋŋi kwòre, marii ŋko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileŋaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u nŋe a me la? ³⁰ Mu yabiliŋi u maye shwà, maa ntíge kworokworocige na.»

³¹ Kile sàragawwuubii nŋŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi na u fare, marii ŋko piy'á: «U à pii shwà, maa mpyi u nŋe a jà uye shwà me. ³² Kile Niŋcwòŋŋi! Izirayeli Saanŋi! Mu aha jà a tíge ŋke cige na may'á, wuu sí n-dá mu na!» Mpii pi mpyi a kwòro u taan ke, pire mú mpyi na u fare.

Yesu kwùŋi

(Macwo 27.45-56; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

³³ Nŋe canŋke mpyi a nò nŋŋo niŋi i, ka numpini si mpál'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkòŋke na. ³⁴ Lire tèni i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eloyi, Eloyi, lama sabakatani ?» Lire nŋwòhe ku nŋe: «Mii Kilenŋi, mii Kilenŋi, naha na mu à kàntugo wà mii á yè?»

³⁵ Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pii si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunŋi Eli yiri na u pa uru tège.» ³⁶ Ka pire wà niŋkin si fè a sà sìcogo fyinme lùtanhage k'e, maa ku nòrò kàbii na, mà yaha Yesu nŋwòge taan, u u ku ta a shwòŋŋo. Maa jwo: «Yii u yaha wani, wuu a wíi kampyi Eli sí n-pa u tírige ŋke cige na.» ³⁷ Ka Yesu si núr'a sèe fànha na, ka u múnaani si fworo u e.

³⁸ Nŋe ka Kileŋaarebage táataa vòanŋke si nŋwòŋ niŋke e, mà lwò niŋŋiŋi na fo nŋwòh'i.

³⁹ Nŋe Dromu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi a yyére Yesu yyaha na ke, u à ta naha u kwùŋkanni nŋa ke, ka u jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi mpyi Kile Jyaŋi.»

⁴⁰ Cyee kurunŋo mpyi a yyére laage e, marii wíi. Mariyama u mpyi na yíri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama, u nŋe Yakuba bilere ná Zhoze nunŋi ke, ná Salome mpyi pi e. ⁴¹ Pire cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà u yaha Galile kùluni i marii u tère. Cyee niŋyahamii mú mpyi wani, pi mpyi a taha u fye e mà kàre Zheruzalemu kànhe e.

Yesu ntòŋi kani

(Macwo 27.57-61; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

⁴² Nŋe yàkòŋke mpyi a nò a kwò, ka pi i wá na canŋŋke bégeli, lire nŋwòhe ku nŋe: kuru canŋa nùmpañña mpyi canŋŋke. ⁴³ Arimati kànhe shinŋi Yusufu,

† Yesu na ŋkwúuli Arameni shèenre e. Tire shèenre e, Eloyi nŋwòhe ku nŋe: «Mii Kilenŋi». Mpii pi nŋe pi nŋe na tire shèenre nùru me, pire maha sòŋŋi na Kile túnntunŋi Eli Yesu nŋe na yiri. Yahutuubii pii na sòŋŋi na, ná Eli nŋe a kwò me, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwà (2 Saanbii 2.1-12).

uru na mpyi yukyaala kurunŋe sèe shinŋi wà. U cyee mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Ka uru si nŋŋo waha maa ŋkàre Pilati yyére si Yesu buwunŋi náare u á. ⁴⁴ Pilati à Yesu kwùŋi lógo ke, l'à u pàa, ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi yyer'a pa yíbe kampyi u tèekwuun'à mò. ⁴⁵ Tèni i sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi à Pilati pyi na Yesu à kwù ke, ka u u kuni kan Yusufu á na u sà u tírige kworokworocige na. ⁴⁶ Ka Yusufu si vòanvyinge shwà, maa Yesu buwunŋi tírige kworokworocige na, mà le k'e, mà sà ntò fanŋke e. Kuru fanŋke mpyi a tũgo kafaaga na. Ka u u kafaabwòhò kùunŋul'à pa ntò fanŋke nŋwòge na. ⁴⁷ Magidala Mariyama ná Zhoze nunŋi Mariyama mpyi na Yesu buwunŋi tasinnage wíi.

Yesu à nè a fworo kwùŋi i

(Macwo 28.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

16 Nŋe canŋŋk'á tòro ke, Magidala Mariyama ná Yakuba nunŋi Mariyama ná Salome, ka pire mú taanre si ŋkàr'a sà sìnme nùguntanga wumò shwà si ntège Yesu buwunŋi tiri. ² L'à pyi cibilaage canŋcyiige ^{††} nŋèŋwòge na. Tèni i pi à nò kafaage fanŋke na ke, canŋa nŋyiini mpyi na fwore. ³ Pi niŋkaribii mpyi na ŋko piy'á: «Jofoo u sí n-pa kafaabwòhe kùunŋuu n-láha wuu á fanŋke nŋwòge na yè?» ⁴ Pi à ta naha pi nŋyiigii yírige ke, ka pi i kafaabwòhe ta k'á kùunŋul'a lwò fanŋke nŋwòge na. ⁵ Pi à nò wani ke, maa jyè fanŋke e, mà nàŋjiwe nŋa u à vòanvyinge le, mà tèen kàniŋke na, ka cyeebii si fyá sèl'e. ⁶ Ka nàŋjiŋi si pi pyi: «Yii àha vyá me. Nazareti Yesu pi à kwòro cige na ke, uru yii na nŋcaa la? U à nè a fworo kwùŋi i, u nŋe naha me. Yii u buwunŋi tasinnage wíi. ⁷ Yii sà yi jwo Pyeri ná cyelempyiibii sanmpil'á "U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u nŋa wani, bà u à fyànha a yi jwo a yaha me."» ⁸ Nŋe ka cyeebii si fè a fworo fanŋke e. Pi puni mpyi a fyá fo na nŋcyèenni. Li funmpèenr'à pi pyi pi nŋe a nŋen'a yaaga jwo sùpya á me.

Mpiiimu na Yesu à uye cyèe ke

(Macwo 28.9-10, 16-20; Luka 24.13-49; Yuhana 20.11-23; Kapyiŋkii 1.6-8)

[⁹ Yesu à nè a fworo kwùŋi i cibilaage canŋcyiige nŋèŋwòge na ke, Magidala Mariyama na u à fyànha a uye cyèe, ŋge e Yesu à jínabii baashuunnini kòr'a yige ke. ¹⁰ Ka uru ceenŋi si ŋkàr'a sà yi jwo Yesu fyèŋwòhòshinbil'á. Pi mpyi a tèen yyetanhare e, marii myahigii súu. ¹¹ Nŋka tèni i pi a lógo na Yesu à nè a fworo kwùŋi i, na u wá nŋyii na, na Mariyama à u nŋa ke, pi nŋe a sàa dá me.

¹² Lire kàntugo Yesu à uye kèenŋ'a cyèe u fyèŋwòhòshiinbii pii shuunni na mà pi yaha pi i ŋkèege sige e. ¹³ Ka pire si núr'a pa yi jwo pi sanmpil'á, ŋka pire mú saha nŋe a dá me.

¹⁴ Kàsanrage na, Yesu à uye cyèe u cyelempyiibii ke ná niŋkinŋi na mà pi yaha pi i lyí. U à pi faha pi dánabaare na, naha na ye mpii pi à u nŋa u à nè a fworo kwùŋi i, maa mpyi nŋyii na ke, u cyelempyiibii nŋe a

†† Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku nŋe káŋŋi.

ገይን'á dá píre jwumpe na ጠጺ. ¹⁵ Puru ገግጋጋ na, ka Yesu si pi pyi: «Yii a sì díገይገገገ ገገገገገ puni na, yii s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyire pun'á. ¹⁶ Ngemu ká dá pu na, maa batize ke, urufoo sí nùmpañገa ta, ገka shin maha shin u à pu lógo, maa mpyi u ገይ a dá pu na ጠጺ, Kile sí urufoo tùn. ¹⁷ Mpii pi à dá mii na ke, píre sí raa kakyanhala karigii ገcyiimu pyi ke, cyire cyi ገይ: pi sí raa jínabii kòre, pi sí raa yu shēenre taber'e, ¹⁸ pi sí raa wwòobii cwôre, ገka pi sì raa yaage pyi pi na ጠጺ. Pi méé ká bàha bya, ku sì n-jà kapii pyi pi na ጠጺ. Pi sí raa cyeyi tare yampii na, s'a Kile ገáare pi na pi raa ገcùuገገi.»

Yesu à kò a dùgo ገገገገገ na

(Luka 24.50-53; Kapyiገገገkii 1.9-11)

¹⁹ Kafoonገገገ Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwò ke, ka Kile si u kò a dùrugo ገገገገገ na, ka u u sà ntēen Kile kàገገገገገ cyege na.

²⁰ ገይ ka u cyelempyiibii si ገkàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu cyeyi puni i. Kafoonገገገ mpyi maha pi tère báaraገገገ puni i, kakyanhala karigii pi mpyi maha mpyi Yesu mege na ke, cyire mpyi maha fànha kaan pi jwump'á, mà li cyēe na sèe wi.]

LUKA

Luka na mpyi wempeyi, Yahutu bà u mpyi u wi me. Mpii pi nye pi nye Yahutuu me, Luka la mpyi si Kile Jyanji Yesu kyaa jwo pir'á. Lire kurugo mpii pi à Yesu nya maa lógo u jwo na ke, u à file pire na maa Yesu karigii yyaha cya pir'á.

Yesu à si fònjfee pyenge. Mpànahabii pi à sii mpànahabii ke, pir'á u zìj'á fyànha a jwo. Kile nye a sùpya pwóhò sùpya na me, u à jwo na shin maha shin u à uye cè kapimpyiye maa nye Yesu na ke, urufoo sí nùmpañña ta. Fònjfeebii ná yampii ná nànkopyire ná lenkwucyeebii ná círìmpii ná zàmpèenbii ná supyishinji sanji u mpyi u nye laage e pìl'á me, pire puni kyaa mpyi a táan Yesu á. Tèni i Yesu à kwòro cige na ke, mpii pi à u kwòro ke, u à Kile njáare na u yàfa pire na.

Yesu à jè a fworò kwùni i ke, u à uye cyèe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi tèn Zheruzalemu kànhe e, pi i Kile Munaani sige, Kile mpyi a lire ndemu njwómee lwó pi á ke. Yesu à puru jwo ke, maa dùg'a kàre nìnyinji na, pi nyii na.

Karigii cyi à pyi lire kàntugo ke, Luka à cyire séme sémenji waber'e, uru mege na nye: «Yesu Tunntunmpii Kapyi-ijikii Semenji».

Luka sémenji kasemeni

1 Yyaha yyére shinji Tofili, karigii cyi à pyi naha wuu yyére ke, cyire cyii mii nye na sémeni si ntun mu á. Shinnyahara mú à cyii séme cyire karigil'e, mà tàanna ná sùpyire cyi jwunñkanni i, mpiimu nyii na cyi pun'à pyi ke, ná pire pi à pa mpyi Jwumpe Nintanmpe jwufeebii ke. Lire e mii mú à li ta kacenne maa cyi yyaha cya fo cyi tasiige e maa cyi yal'a séme si nkan mu á, ⁴ bà mu si mpyi si li cè na karigii cyi à jwo mu á ke, na cyire na nye sèe me.

Kile mèlekenji wà à Yuhana Batizelipinji zinj kyaa jwo

⁵ Tèni i Eròdi mpyi Zhude kùluni saanji ke, Kile sáragawwunji wà na mpyi Abiya u sáragawwukuruñke e, u mege mpyi Zakari. U cwoñji mpyi Aròn tùluge shin, u mege sí mpyi Elizabeti. ⁶ Pi mú shuunniñji mpyi a tii Kafoonji Kile yyaha taan, pi mpyi a u njwómeeeni cù karigii puni i, marii u tonji kurigii puni jaare. ⁷ Nka pyà mpyi pi á me, njaha na ye Elizabeti mpyi cijirinje. U ná u poonji mú sí mpyi a lye a kwò.

⁸ Canñka Zakari mpyi sáragawwubaaranji na Kile yyaha taan, njaha na ye màhani mpyi a nò pi sáragawwukuruñke na. ⁹ Mà tàanna ná sáragawwuubii làdaabil'e, pi mpyi maha njyaanlwooni tég'a sáragawwunji wà cwóhò, ur'a si jyè Kilejaarebage funñke e maa wusunani súugo. Nye ka kuru canñke wunji si mpa bê Zakari na. ¹⁰ Mà u yaha u u wusunani súuge, sùpyire puni mpyi ntàani na na Kile njáare. ¹¹ Ka Kafoonji Kile mèlekenji wà si mpâl'a fworò Zakari na, maa yyére wusunani tasogoge kàniñe cyage na. ¹² Zakari à u nya ke, maa fyá sèl'e.

¹³ Ka mèlekenji si u pyi: «Ma hà vyá me Zakari, Kile à mu narege lógo. Mu cwoñji Elizabeti sí mu kan pùnambile na, maa li mege le Yuhana. ¹⁴ Uru pyànji zinj kani sí

n-pyi mu á funntanga ná múguro kyaa. Li mú sí n-pyi shinnyahara á funntanga kyaa, ¹⁵ njaha na ye u sí n-pyi shinbwo Kafoonji Kile yyaha taan. U sì raa sinmpe pà tufiige byii me. Kile Munaani sí u nì tèrigii puni i, ali mà u yaha zimbaa. ¹⁶ U sí Izirayeli shiinbii ninyahamii yyaha kèenñe Kafoonji pi Kilenji á. ¹⁷ U kapyiinñkii sí n-pyi Kile túnntunñji Eli wogigii fiige. Bà Kile Munaani mpyi a fyànha a fànhe kan Eli á me, amuni li sí fànhe kan u á, u u Kafoonji kuni bégele, u u tiibii ná pyiibii shwòhòñji yaa. Mpii pi à njòhò kyán Kile na ke, u sí pire kèenñe n-pyi shintilii, si supyishinji wà bégele njaha Kafoonji yyaha na.»

¹⁸ Ka Zakari si jwo mèlekenj'á: «Di mii sí puru sèenji cè n-jwo ye? Naha kurugo ye mii ná na cwoñji shìj'á tòro zi taan.» ¹⁹ Ka mèlekenji si u pyi: «Mii u nye Gabiriyeli. Mii u nye Kile taan u túnnture laage e. U à mii tun mii u pa mpe jwumpe nintanmpe jwo mu á. ²⁰ Mu nye a jèn'a tèn mii njwómugure taan me, mà li ta nde mii à jwo mu á ke, li sí n-pyi li tèepyiil'e. Lire kurugo mu sí n-pyi búbu, mà lwó nume na fo mà sà yaa ná li tèepyiinji i.»

²¹ Lire tèni mpyi a sùpyire puni ta ti i Zakari sigili na njkànre, njaha na ye u mpyi a mò Kilejaarebage funñke e. U mwoñji mpyi a pi puni pàa. ²² U à jà a pa fworò ke, ka u u mpyi búbu, u nye a jà a jwo ná pi e me, ka pi i jncè na Kile à kani là cyèe u na Kilejaarebage funñke e. Ka u u wá na yu ná cyeyi i. ²³ Nye Zakari sáragawwubaaranji canmpyaagil'à fùnñò ke, ka u u njkàre pyenge.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka u cwoñji Elizabeti si laa ta, maa njwòhò yinye kanñkuro funñ'i. Maa jwo uye funñ'i: ²⁵ «Kile à njwò mii na ná nde e de! U à mii pyitambaani silege láha mii na sùpyire nyii na.»

⁷⁰ Uru shēenre Kile tūntunmpii mpyi a jwo fo tēemōni i

⁷¹ na u sí wuu yige wuu zàmpeebii cye e, wuu kyal'à pen mpiimu á ke, si wuu shwɔ pire na.

⁷² Lire cye kurugo, u à kacenne pyi wuu tulyeyi na.

Nde u mpyi a jwo u tunmbyaare tooy'e ke, u à lire pyi.

⁷³ U mpyi a njwɔmēeni ndemu lwɔ wuu tulyage Ibirayi-ma á,

na u sí wuu yige wuu zàmpeebii cye e, bà wuu si mpyi s'a uru pēre fyagara baa mē, u à lire pyi.

⁷⁵ Kile à lire pyi bà wuu si mpyi s'a katiigii pyi u yyahe taan,

si ntaha uru kanni fye e wuu shiŋi puni i mē.»

⁷⁶ Lire kàntugo ka Zakari si jwo u pyàŋ'á:

«Mii pyàŋi, pi sí n-pa raa mu pyi Kilenji niŋyi wuŋi tūntunji,

ŋaha na ye mu sí n-pa ŋaara Kafoonji yyaha na, si u kuni yaa.

⁷⁷ Mu sí yi yyaha jwo Kile wuubil'á na

u sí pi kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.

⁷⁸ Wuu Kilenji ŋūŋaare ná u kacenŋkii kurugo,

u à bēenmpe yige wuu á mà yīri niŋyiŋi na, mu à jwo canŋa ŋyiini niwvorovōnni.

⁷⁹ Mpii pi mpyi a tēen kwūŋi numpini i ke, u à bēenmpe yige pir'á.

U à yyeŋiŋke kuni le wuu taan.»

⁸⁰ Nyē uru pyàŋi mpyi na lyēge, Kile Munaani sí i fàñhe kaan u á. Ka u u ŋkwōro sige funŋke e fo mà sà nɔ u tēecyēeni na Izirayeli shiinbii na.

Yesu ziŋi kani

(Macwo 1.18-25)

2 Nyē tēni là à pa nɔ, ka saanbwɔhe Ogusiti si tūnturo tun na sūpyire puni meyi yi sémē. ² Lire l'à pyi mēsemēni niŋcyiini, l'à pyi mà Kirinisi ta Siri kīni ŋūŋ na. ³ Sūpyire puni mpyi na si na pi meyi sémēni pi tukanyi na. ⁴ Ka Yusufu si yīri Nazareti kànhe e Galile kùluni i mà kàre saanŋi Dawuda kànhe na, Betilehemu i, Zhude kùluni i, ŋaha na ye Yusufu mpyi Dawuda tūluge sūpya. ⁵ U ná u tàcwoŋi Mariyama mpyi a kàre wani meyi zēmēŋi kurugo. Mariyama laa wuŋi u mpyi. ⁶ Mà pi yaha Betilehemu i, ka Mariyama laani tēesini si nɔ. ⁷ Ka u u u jyanji niŋcyiini si, maa u le vāanŋyi i mà sínniŋe yatɔre yabyage funŋ'i, ŋaha na ye pi mpyi a tatirige ta nāmpwuunbii tashwɔnge e mē.

Kile mēlekenji wà à Yesu ziŋi kyaa jwo mpānahabii pil'á

⁸ Nyē mpānahabii pii na mpyi puru kwūumpe e. Pi mpyi maha shwūun ŋyii na sige e, marii pi mpāabii saŋcwōŋi sigili. ⁹ Ka Kafoonji Kile mēlekenji wà si uye cyēe pi na, ka Kafoonji Kile sinampe bēenmpe si mīni kuru cyage e mà pi kwūulo, ka pi i fyá sēe sèl'e. ¹⁰ Ka mēlekenji si yi jwo pi á: «Yii áha vyá mē, mii sí múguro kyaa nimbwoo jwo yii á, lire sí n-pyi yii shiŋi puni wuu. ¹¹ Niŋjaa numpilage yabilinji i, Shwofol'à si yii á Dawuda kànhe na. Uru u ŋye Kile Niŋcwōŋi ná Kafoonji.

¹² Amē yii sí li cè, yii sí pīnmpinŋyega ta pi à le a sínniŋe vāanŋyi i yatɔre yabyage k'e.»

¹³ Lire tēni i, ka mēlekekuruŋ nimbwɔho si mpāl'a pa bínni uru mēlekenji taan, marii Kile pēre na:

¹⁴ «Pēente ti taha Kile na niŋyiŋi na.

Mpii kyaa l'à táan Kile á ke, yyeŋiŋke ku pyi ŋiŋke na pire shwɔho'l'e.»

¹⁵ Tēni i mēlekekēbil'à yīri mpānahabii taan mà dùgo niŋyiŋi na ke, ka mpānahabii si yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu u shà Betilehemu i, Kafoonji Kile à wuu pyi wuu à kani ndemu cè ke, wuu u sà lire wii.» ¹⁶ Ka pi i fyál'a kàr'a sà Mariyama ná Yusufu ta wani, maa pinmpinŋyega nizinnage ŋya yatɔre lūbyakwɔge funŋ'i. ¹⁷ Pi à pīnmpinŋyega ŋya ke, jwumpe Kile mēlekenji mpyi a jwo pi á ku kyaa na ke, ka pi i puru puni jwo, ¹⁸ ka li i mpyi kakyanhala pu lógofeebii pun'á. ¹⁹ Ŋka Mariyama wi ke, ur'à cyire karigii yaha u yákilinji na, marii sōŋŋi cyi na. ²⁰ Lire kàntugo ka mpānahabii si nūr'a kàre pi tayirige e, pi mpyi na Kile pēre marii u kēre pi karigii niŋdogogii ná niŋyagii kurugo. Cyire karigil'à pyi bà Kile mēlekenji mpyi a cyi jwo mē.

Pi à kàre ná Yesu pīnmpinŋyega wuŋi i Kileŋaarebage e

²¹ Pyàŋi canzege canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i u kwōn, maa u mēge le Yesu. Kile mēlekenji mpyi a kuru mēge le pyàŋi na mà jwo u nuŋi u u laani ta ke.

²² Nyē mà tàanna ná MusaSaliyanji i, siiveente canmpyaagil'à kwō ke, ka Yusufu ná Mariyama si ŋkàre Zheruzalemu kànhe e ná pyàŋi i mà sà ŋkan Kafoonji Kile á, ²³ bà l'à sémē Kafoonji Kile Saliyanji i na: «Pū-nampyire niŋcyiire puni sí n-pyi Kafoonji Kile woro †.»

²⁴ Sárage kyaa Kafoonji Kile mpyi a jwo Saliyanji i mà yyaha tii ná siivoonji tufeempe kani i ke, pi à kuru wwū mú. Kuru sárage ku mpyi: «Sanmpanra shuunni, lire ŋye mē sanmpanmpwɔŋjaara shuunni ††.»

²⁵ Nàŋi wà na mpyi wani Zheruzalemu i, u mēge mpyi Simiyōn. U mpyi a tii maa fyáge Kile na. U mpyi na Izirayeli shiinbii Tegefoonji mpanji sigili. Kile Munaani mpyi ná u e. ²⁶ L'à li cyēe u na na u si n-kwū ná u ŋye a Kafoonji Kile Niŋcwōŋi ŋya mē. ²⁷ Nyē tēni i Yesu sifeebil'à sà nɔ ná u e Kileŋaarebage e Kile Saliyanji karigii mē na ke, ka Kile Munaani si Simiyōn yyaha cū a lēŋe Kileŋaarebage e. ²⁸ Ka u u pīnmpinŋyega cū u cyeyi i, maa Kile kēe na:

²⁹ «Kafoonji Kile, mii u ŋye mu báarapyiŋi ke, numē mu sí n-jà mii yaha mii u kwū yyeŋiŋke e,

nde mu à jwo ke, mu à lire pyi a kwō,

³⁰ ŋaha na ye Shwofoonji mu à tun ke, mii ŋyiin'à uru ŋya niŋjaa.

³¹ Nge mu à kan diŋyeŋi sūpyire shiŋi puni kurugo ke,

³² u sí n-pyi bēenmē mpemu pu sí mu cyēe supyishinji puni na ke,

Izirayeli shiinbii pi ŋye mu wuubii ke, si pire mēge pyi ku táan.»

³³ Puru jwumpe Simiyōn mpyi a jwo Yesu kyaa na ke, puru mpyi a Yesu sifeebii kàkyanhala. ³⁴ Ka Simiyōn si jwó le pi á, maa yi jwo Yesu nuŋi Mariyama á: «Nge

† Ekizodi 13.2, 12 †† Levitiki 12.8

pyàñi kapani li ñye Izirayeli shiinbil'á, mà shinnyahara cyán si shinnyahara yîrige. U sí n-pyi kacyeede, ñka pii sí n-cyé li na. ³⁵ Lire pyiñkanni na, supyinyahara fun-zonñore sí n-yige cyiinñi na. Mu wi ke Mariyama, kani là sí n-pa mu súugo ma zòñi na, mu à jwo kàshik-wonñwà l'à mu sú u na.»

³⁶ Cijnyenji wà na mpyi wani, u mpyi a yee beecyere ná sicyere (84) kwò, uru na mpyi Kile túnntunñ, u mege mpyi Ana. U tunji mege mpyi Fanuweli. Asheri túluge sùpya u mpyi u wi. Uru ceenji mpyi a yee baashuunni pyi nàmbage e, ka u poonji sí ñkwù. Ka u u ñkwòro nò baa. Pilaga bàra canña na, u mpyi maha mpyi súnleni ná Kileñarege na Kileñaarebage e. ³⁸ Uru cijnyenji mú à sà Yesu sifeebii ta wani, maa Kile kèe, mpíi pi mpyi na Zheruzalemu kànhe shiinbii ñunñgwu-ure sigili ke, maa Yesu kyaa jwo pir'á.

³⁹ Ñye Yusufu ná Mariyama à Kafoonji Kile Saliyanji kurigii puni ñaara a kwò ke, maa núr'a kàre Nazareti i, pi kànhe na, Galile kùluni i. ⁴⁰ Pyàñi mpyi na lyege ná fànhe e, u yákiñji mpyi a pèe sèl'e. Kile mpyi a ñwò u na maa mpyi ná u e.

Yesu ná u sifeebil'à kàre bilereñkwoñi kataanni na

⁴¹ Yee maha yee, Yesu sifeebii mpyi maha ñkàre ná u e Zheruzalemu kànhe e bilereñkwoñi kataann'á mà tàanna ná Yahutuubii làdanji i. Ñye yyeeni kataann'á pi à kàre mà Yesu shiñi yaha yee ke ná shuunni na ke, ⁴³ lire kataann'à pa ñkwò, ka pi i nùru na ñkèege ke, ka Yesu si ntèen Zheruzalemu i u sifeebii pàama.

⁴⁴ Pi mpyi na sòñji na Yesu ná pire shèrefeebii pi sí n-ta pi i ma siñcyan. Pi à ñaara a canñke kwò, pi ñye a u ñya me, ka pi i wá na u caa pi cìmpyiibii ná pi shincempii shwòhòl'e. ⁴⁵ Pi à u cya a kànha pire shwòhòl'e ke, maa nùru na u caa na ñkèege Zheruzalemu i. ⁴⁶ Canmpyaa taanre tatoroge e, ka pi i sà u ta u à tèn Kileñaarebage e Kile Saliyanji cyelentiibii shwòhòl'e, marii pi jwumpe nùru, marii pi yíbili. ⁴⁷ Mpíi pi mpyi na u jwumpe nùru ke, u yákiñfente ná u ñwòshwòre mpyi a pire puni kàkyanhala. ⁴⁸ Tèni i u sifeebil'à u ñya ke, ka li i mpàa pi e, ka u nunji si u pyi: «Yesu, ñaha mu à pyi ná wuu e amé ye? Mii ná mu tunji funmpen wuubii mpyi na mu caa.» ⁴⁹ Ka u u pi pyi: «Ñaha na yii ñye na mii caa ye? Yii ñye a cè na mii à yaa mii u a na Tunji karigii cwòñre mà?» ⁵⁰ Ñka u sifeebii mpyi a puru jwumpe ñwòhe cè me.

⁵¹ Ñye ka Yesu si núr'a kàre ná u sifeebil'e Nazareti kànhe e. U mpyi a pi ñwòmèeni cù. Ka u nunji si cyire karigii puni yaha uye funñi, marii sòñji cyi na.

⁵² Yesu mpyi na lyege, là sí i bàrali u yákiñfente na. U kyaa mpyi a táan Kile á, maa ntáan sùpyir'á mú.

Yuhana Batizelipiyi na kuni bégeli Yesu yyaha na (Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Yuhana 1.19-28)

3 Mà saanbwòhe Tiberi yaha u saanre yee ke ná kanñkuro wuuni na, lir'à Pònse Pilati ta Zhude kùluni ñunñ na, Eròdi sí ñye Galile wuuni ñunñ na, u yya-hafoonji Filipi sí ñye Iture ná Tirasoniti kùligii ñunñ na, Lizaniyasi sí ñye Abileni kùluni ñunñ na, ² Ana † ná Kayi-

fu mú sí ñye sáragawwuubii ñunñfente na, lire yyeeni mà Zakari jyanji Yuhana yaha síwage e, Kile à u tun u sà a uru jwumpe yu. ³ Ka u u ñkàre Zhurudèn banji ñwòge kùluni puni i, mà sà a ñaare na puru jwumpe yu sùpyir'á. U mpyi na yi yu pi á: «Yii yii toronñkanni kèenñe, yii batize, bà Kile si mpyi si yii kapegii yàfa yii na me.» ⁴ Nde Yuhana mpyi na mpyi amuni ke, lire na mpyi a sème tèecyiini Kile túnntunñi Ezayi sèmeñi i na: «Sùpya mejwu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na “Yii kuni yaa Kafoonji me na, yii kumpeyere nintiire yaa u á, ⁵ yii i kacyeeyi puni ñi a tàanna, yii i ñanyi ná mpògii puni cèeg'a tàanna, kurigii cyi à nahana ke, yii i cyire yal'a tíi, kurigii cyi à ñahara ke, yii i cyire yal'a ñwò. ⁶ Lire ká mpyi, sùpyire puni sí li ñya na Kile u ñye Shwofoonji †.”»

⁷ Ñye ka shinnyahara si wá na ma Yuhana yyé si mpa batize, ka u u pi pyi: «Yii màcwòñ fiige sùpyiibii, joofo u à yii pyi na batizeliñi kanni sí n-jà yii shwò Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyèe na yii zòompil'à kèenñe. Yii àha zii raa sòñji kanna na yii tulyage ku ñye Ibirayima mà de! Ñaha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ñye kafaayi kèenñe n-pyi Ibirayima ñampyre †. ⁹ Yii li cè na kaciig'à cèl'a yaha cire ndire taan. Cige maha cige ku ñye, ku ñye na yasere niñcenne pyi me, kuru sí n-kwòñ n-wà nage e.»

¹⁰ Ñye ka sùpyire si Yuhana yíbe: «Lire tèni i ke, ñaha wuu à yaa wuu pyi be?» ¹¹ Ka u u pi pyi: «Vàantinnye shuunni ñye ngemu á ke, urufol'à yaa u kà kan kà baafonñá. Ngemu u ñye ná yalyire e ke, urufol'à yaa u tà kan kategefoonñá mú.»

¹² Ñye múnalwòre shwofeebii pi mpyi a pa mpa batize ke, ka pire mú si Yuhana yíbe: «Cyelentunji, ñaha wuu à yaa wuu pyi be?» ¹³ Ka u u pi pyi: «Múnalwòre ñwòge pi à pyi yii a shuu sùpyir'á ke, yii àha wyére shwò wà na si ntòro kuru ñwòge taan me.» ¹⁴ Ka sòrolashiibii pii mú si u yíbe: «Wuu de? Ñaha wuu à yaa wuu pyi ye?» Ka u u pi pyi: «Yii àha sùpyanji wà tufiige wyére cyán zhwo u na me, yii àha vini ntaha wà na mú me. Ñka yii sàranji u yii funñi ñiñe.»

¹⁵ Ñye sùpyire puni sòñjore mpyi a taha Kile Niñcwòñji nimpani kani na, uru ngemu u sí n-pa pi shwò ke. Lire e pi mpyi na ñko piye funñi: «Tá Yuhana bà u à yaa u ta u wi me?» ¹⁶ Mà pi yaha ná tire sòñjore e piye funñi, ka Yuhana si pi pyi: «Mii wi ke, mii na yii batizeli lwòhe e kanna. Ñka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhanyi meere sàñha, mii ñunñk'à cyéere lire mpyinji i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹⁷ U ntanhe ñye u cye e, u u u sùmanji nimbwòñji fwu. U sí sùmapyanji le u bwùunni i, si simwòhòñke súugo nafugombaage e.»

¹⁸ Ñye Yuhana à yereye niñyahaya kan sùpyir'á sahanji Yesu kyaa na.

† Nge Ananji na mpyi nò. †† Ezayi 40.3-5 † Yahutuubii mpyi na sòñji na Kile sí pire shwò, mà lire ñunñke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33,37,39: yii yire cyeyi kála.

¹⁹ Saanji Erɔdi mpyi a u sɪnɛɛnɪ cwɔnɪ Erɔdiyadi kwɔn a lwɔ. M̀a b̀ara lire na, u mpyi a kapyimbaagii ncyiimu pyi sahanɔki ke, ka Yuhana si u c̀eɛge cyire puni na.

²⁰ Lire nɔye a j̀a a b̀e Erɔdi á mɛ, ka u u kapiini là b̀ara là na, maa Yuhana c̀u a le k̀asunɪ i.

Yuhana à Kile Jyanɪ Yesu batize

(Macwo 3.13-17; Marika 1.9-11)

²¹ Nɔye m̀a Yuhana Batizelipyinɪ yaha u s̀aha nɔkwɔ a le k̀asunɪ i mɛ, canɔka s̀upɔyire puni mpyi na ma u yyére marii batizeli, ka Yesu mú si mpa batize, maa Kile ǹaare. M̀a u yaha kuru ǹarege na, ka nɪnɔyinɪ si múgo.

²² Ka Kile Munaani si liye pyi mpánmpɔɔɔɔ fiige m̀a t̀ig'a t̀een Yesu na, ka mejwuu si fwoɔ nɪnɔyinɪ i na: «Mii Jyanɪ u nɔye mu, mu kan'á waha mii na s̀el'e. Mu kapyi-
inɔkil'á t̀aan mii á mú.»

Yesu à fwoɔ mpiimu i ke

(Macwo 1.1-17)

²³ T̀eni i Yesu à báaraɔnɪ s̀ii ke, u sh̀inɪ mpyi a yyee beɔ-
jaaga ná ke kwɔ. S̀upɔyire mpyi na s̀ɔnɔnɪ na Yusufu jya u nɔye u wi.

Yusufu yabilin'á fwoɔ Aheli i.

²⁴ Aheli à fwoɔ Matati i.

Matati à fwoɔ Levi i.

Levi à fwoɔ Meleki i.

Meleki à fwoɔ Zhanayi i.

Zhanayi à fwoɔ Yusufu i.

²⁵ Yusufu à fwoɔ Maticya i.

Maticya à fwoɔ Amɔsi i.

Amɔsi à fwoɔ Nahumu i.

Nahumu à fwoɔ Esili i.

Esili à fwoɔ Nagayi i.

²⁶ Nagayi à fwoɔ Maati i.

Maati à fwoɔ Maticya i.

Maticya à fwoɔ Semɛ i.

Semɛ à fwoɔ Zhoseki i.

Zhoseki à fwoɔ Zhoda i.

²⁷ Zhoda à fwoɔ Zhwɔnani i.

Zhwɔnani à fwoɔ Eresa i.

Eresa à fwoɔ Zorobabeli i.

Zorobabeli à fwoɔ Salatiyeli i.

Salatiyeli à fwoɔ Neri i.

²⁸ Neri à fwoɔ Meleki i.

Meleki à fwoɔ Adi i.

Adi à fwoɔ Kosamu i.

Kosamu à fwoɔ Elimadan i.

Elimadan à fwoɔ Eri i.

²⁹ Eri à fwoɔ Zhosuwe e.

Zhosuwe à fwoɔ Eliyezɛri i.

Eliyezɛri à fwoɔ Zhorimu i.

Zhorimu à fwoɔ Matati i.

Matati à fwoɔ Levi i.

³⁰ Levi à fwoɔ Simiyɔn i.

Simiyɔn à fwoɔ Zhuda i.

Zhuda à fwoɔ Yusufu i.

Yusufu à fwoɔ Zhonamu i.

Zhonamu à fwoɔ Eliyakimu i.

³¹ Eliyakimu à fwoɔ Meleya i.

Meleya à fwoɔ Mena i.

Mena à fwoɔ Matata i.

Matata à fwoɔ Natan i.

Natan à fwoɔ Dawuda i.

³² Dawuda à fwoɔ Zhese e.

Zhese à fwoɔ Obedi i.

Obedi à fwoɔ Bwazi i.

Bwazi à fwoɔ Salamɔni i.

Salamɔni à fwoɔ Naasun i.

³³ Naasun à fwoɔ Aminadabu i.

Aminadabu à fwoɔ Adimi i.

Adimi à fwoɔ Arini i.

Arini à fwoɔ Esirɔmu i.

Esirɔmu à fwoɔ Pɛɛzi i.

Pɛɛzi à fwoɔ Zhuda i.

³⁴ Zhuda à fwoɔ Yakuba i.

Yakuba à fwoɔ Ishaka i.

Ishaka à fwoɔ Ibirayima i.

Ibirayima à fwoɔ Teraka i.

Teraka à fwoɔ Nakwɔri i.

³⁵ Nakwɔri à fwoɔ Serugi i.

Serugi à fwoɔ Erewu i.

Erewu à fwoɔ Pɛlegi i.

Pɛlegi à fwoɔ Eberi i.

Eberi à fwoɔ Shelaki i.

³⁶ Shelaki à fwoɔ Kayinamu i.

Kayinamu à fwoɔ Arifasadi i.

Arifasadi à fwoɔ Shemu i.

Shemu à fwoɔ Nuhu i.

Nuhu à fwoɔ Lemeki i.

³⁷ Lemeki à fwoɔ Metusala i.

Metusala à fwoɔ Enɔki i.

Enɔki à fwoɔ Zheredi i.

Zheredi à fwoɔ Malaleli i.

Malaleli à fwoɔ Kena i.

³⁸ Kena à fwoɔ Enɔsi i.

Enɔsi à fwoɔ Seti i.

Seti à fwoɔ Adama i.

Adama à fwoɔ Kile e.

Sitaanninɪ na nɔca si Yesu s̀ɔn u kapii pyi

(Macwo 4.1-11; Marika 1.12-13)

4 Nɔye m̀a Yesu yaha u à nɪ Kile Munaani na, u à ỳiri Zhuruden banɪ nɔwɔge na m̀a k̀are síwage e.

² U à canmpyaa beeshuunni pyi síwage e, u nɔye a yafyin lỳi mɛ, ka katege si u ta. Cyire canmpyaagii funɔnke e, ka Sitaanninɪ si file u na maa nɔca si u s̀ɔn nɔgà kapii na.

³ Nɔye ka u u Yesu pyi: «Ná Kile Jyanɪ sí u nɔye mu, yi jwo nɔke kafaag'á ku k̀eenɔ'a pyi bwúuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'á séme Kile Jwumpe Semɛnɪ i "Yalyire kanni bà ti nɔye na s̀upyanɪ nɔca caa mɛ †.»

⁵ Lire k̀antugo ka Sitaanninɪ si d̀ugo ná u e nɪnɔyinɪ na, maa dɪnɔyɛnɪ kɪrigii puni cyéu u na yyerege nɪnɔkin, ⁶ maa u pyi: «Mii sí nɔyii kɪrigii puni ǹunɔfente ná cyi ǹafuunɪ kan mu á, naha na ye t'á kan mii á. Shinɔnɪ u à

† Duterɛnɔmu 8.3

táan mii á ke, ur'á mii sí ti kan. ⁷ Mu aha ñen'a niñkure sín maa mii pèe, yire puni sí n-pyi mu wuyo.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semeni i:

“Ta ma niñkure sínni ma Kafoonji Kile á, maa uru kan-ni père †.”»

⁹ Lire kàntugo ka Sitaanniñi si ñkàre ná Yesu i Zheruzalému kànhe e, maa sà dùgo ná u e Kileñaare-bage ñũncyage e, maa yi jwo u á: «Ná Kile Jyanji sí u ñye mu, kwòn a cwo ñiñke na, ¹⁰ ñaha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semeni i:

“Kile sí u mèlekèebii tun, pi a mu kàanmucaa.

¹¹ Pi sí mu cwòhò ná pi cyeyi i,

bà li si mpyi kafaaga kà ñkwò mu tɔɔge kà bânni me ††.”»

¹² Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semeni i “Ma hà raa ma Kafoonji Kile ñwò cwòre me †.”»

¹³ Ñye Sitaanniñi à Yesu sòn a kànha shiñi puni u kapii pyi ke, maa yîri u taan maa u yaha na tènì labere sigili.

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na

(Macwo 13.53-58; Marika 6.1-6)

¹⁴ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a kàre Galile kùluni i. Kile Munaani fànhe mpyi u e sèl'e. Ka u mege si fworò lire kùluni puni i. ¹⁵ U mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á Kile Jwumpe kàlambayi i, ka tire puni si wá na u metanga yiri.

¹⁶ Ka Yesu si ñkàr'a sà nɔ Nazareti i. Kuru kànhe na u à lyé. Canñɔñke e, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e bà u mpyi maha ntèe na li pyi me, maa yîr'a yyére si Kile Jwumpe kála. ¹⁷ Ka pi i Kile tũntunñi Ezayi sémenji kan u á, ka u u ñwò múgo maa cyage kà kála:

¹⁸ «Kafoonji Kile Munaani ñye mii ñuñ'i.

U à mii cwòñrɔ na mii u pa Jwumpe Nintanmpe jwo fɔñɔfeebil'á,

si kàsuyiibii ñjahañi kyaa jwo pi á,

si fyiñmpii ñyiigii mùgoñi kyaa jwo pi á,

mpii pi ñye cwòñrɔmpe e ke, si pire yige pi kyérege-feebii cye e,

¹⁹ tènì i Kafoonji Kile sí ñwò sùpyire na si kacenne pyi ti na ke, si lire kyaa jwo ††.»

²⁰ Lire kàntugo ka Yesu si Kile Jwumpe Semeni ñwò tò maa u kan Kile Jwumpe kàlambage kacwòñrɔñ'á, maa ntèen. Ka sùpyire puni si ti ñyiigii le u e. ²¹ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Kile Jwumpe yii à lógo nume ke, pur'à fũñɔñ yii ñyii na ñiñjaa.» ²² Pi puni mpyi na u metange yu. Jwumpe u à jwo ke, ka puru si mpyi kakyanhala pi pun'á. Ka pi i wá na yi yu piye shwòhɔl'e: «Taha Yusufu jyanji bà me?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à li cè na yii sí nde tãanlini jwo n-wà mii na “Wempyiñi, maye cùñɔñ ma yabiliñi” si mii cèege na kakyanhala karigii yii à lógo na mii à pyi Kapereñamu kànhe e ke, na ñaha na mii ñye a cyire fi-ige pyi ñaha na tukanhe na mà ye?» ²⁴ Maa núr'a jwo pi á: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Kile tũntunñi wà tufiige maha le ñjire e u tukanhe e me. ²⁵ Ñka sèenji na mii sí yi

jwo yii á, Kile tũntunñi Eli tiñi i, leñkwucyeebii mpyi a ñyaha Izirayeli kini i. Yyee taanre ná yĩnye baani funñ'i zànhe ñye a pa me, ka katibwòhɔ si ñcwo kini puni na. ²⁶ Ñka Kile ñye a Eli tun Izirayeli leñkwucwoñi wà yyére me, fo kini labere wu, uru mpyi Sarepita kànhe na, Sidon kùluni i.

²⁷ Mà bàra lire na, Kile tũntunñi Elize tiñi i, tògofee ñiñyahamii na mpyi Izirayeli i, ñka pi wà ñye a pa Elize yyére si ticuumpe ta me, fo kini labere wu, u mege mpyi Nama, Siri kini shin u mpyi u wi.»

²⁸ Mpii puni pi mpyi Kile Jwumpe kàlambage e ke, tènì i pir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi lùgigii si yîri sèl'e. ²⁹ Ka pi i yîri, maa Yesu kòr'a yige kànhe e. Pi kànhe mpyi a cyán ñañke kà ñuñ'i, ka pi i ñkàre ná u e ñañke ñũncyage e, si u ñcɔñ ñcyán ñañke kacýage e. ³⁰ Ka Yesu si pi paha a fworò.

Yesu à jínanji wà kòr'a yige nàñi w'e

(Marika 1.21-28)

³¹ Ka Yesu si ñkàre Galile kùluni kànhe kà na, kuru mege ñye Kapereñamu, maa wá na sùpyire kálali canñɔñke e. ³² Ka u kàlanji si sùpyire kàkyanhala, ñaha na ye u mpyi na pi kálali ná Kile sífente e.

³³ Lire tènì i, jínacyanñi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: ³⁴ «Ei! Nazareti kànhe shiñi Yesu, ñaha shi ku ñye wuu ná mu shwòhɔl'e ye? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ñge u à fworò Kile e ke, uru u ñye mu!» ³⁵ Ka Yesu si fànha cyán jínanji na: «Ma ñwòge tò! Maa fworò ñge nàñi i!» Ka jínanji si nàñi cyán sùpyire shwòhɔl'e, maa fworò u e. U ñye a kapii pyi u na me. ³⁶ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Mpe ñye jwumɔ de! U maha fànha cyán jínabii na ná u sífente e, pi a si wá na fworè pifeebil'e.» ³⁷ Ka Yesu mege si fworò lire kùluni puni i.

Yesu à Pyeri nafenɔwoñi cùñɔñ

(Macwo 8.14-17; Marika 1.29-34)

³⁸ Ka Yesu si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, mà kàre Simɔ pyenge. U à sà Simɔ nafenɔwoñi ta u à sínni cifwuro cye e. Ka pi i li cya Yesu á, u pa ñwò u na. ³⁹ Ka Yesu si file u na, maa fànha cyán cifwure na, ka ti i láha u na. Ka u u ntíl'a yîri na sore pi á.

⁴⁰ Canñanyiicwoore na, yama shi maha shi pu mpyi kànhe e ke, ka pi i mpa ná pire puni i Yesu yyére. Ka u u u cyeyi taha pi puni ñiñkin ñiñkinñi na, maa pi cùñɔñ. ⁴¹ U mpyi na jínacyaanbii ñiñyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi na yu fànha na: «Kile Jyanji u ñye mu!» Ñka Yesu mpyi maha fànha cyán pi na, maa jwumpe kwùun pi na, ñaha na ye pi mpyi a cè na uru u ñye Kile Ñiñcwoñrɔñi.

Yesu kapani

(Marika 1.35-39)

⁴² Ñye ñyèg'à pa múgo ke, ka u u fwor'a kàre sige funñke e. Shinñyahara mpyi a fworò na u caa. Pi à pa u cya a ñya ke, ka pi la si mpyi u u ñkwòro ná pire e. ⁴³ Ka u u yi jwo pi á: «Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná

† Duterewomu 6.13 †† Zaburu 91.11,12 ‡ Duterewomu 6.16

†† Ezayi 61.1-2

Kile Saanre e ke, mii à yaa mii u puru jwo kànyi sanjy'á, naha na ye lire mee na mii à tun.»

⁴⁴ Lire e ka Yesu si wá na ñaare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu Zhude kùluni Kile Jwumpe kàlambayi i.

Yesu à fyacumii taanre yyer'a pyi u cyelempyii

(Macwo 4.18-22; Marika 1.16-20)

5 Nye canjka mà Yesu nijjyereni yaha Zhenazarëti banj ñwage na, sùpyire mpyi a yyér'a u kwùulo Kile jwumpe ndògoni kurugo, fo na piye ñwage kàmpanjy puni na, na u fëne. ² Ka u u mpa wíl'a bakwooyo shuunni nya banj ñwage na. Fyácyaabii mpyi a fwordo yire bakwooyi i na pi cwòobii jyii. ³ Ka Yesu si sà jyè kuru bakwooge k'e, Simw woge ku mpyi ku ki, maa yi jwo Simw á: «Bakwooge lwó banj ñwage na mà file yyaha yyére dooni.» Simw à lire pyi ke, ka Yesu si ntëen bakwooge funjke e, maa Kile jwumpe yu sùpyir'á.

⁴ Nye tène i u à pa ñkwò Kile jwumpe ñwunji na ke, maa jwo Simw á: «Bakwooge file lwáhe tacugunje e, yii i yii cwòobii wà, yii i fyaabii pii cya.» ⁵ Ka Simw si u pyi: «Cyelentunji, wuu à numpilage puni pyi fyácyaaani na, wuu ñye a yafyin ta me, ñka ná mu s'à jwo amuni, mii sí cwòoji wà sahanjki.» ⁶ Nye pi à cwòobii wà ke, ka pi i fyaa nijnyahamii cù fo cwòobii na ñkwùun. ⁷ Nye pi shèrfeebii pi mpyi bakwooge sanjke e ke, ka pi i pire yyere na pi pa pire tégë. Ka pi i bakwooyi shuunniñji ñi fyaabii na, fo bakwooyi mpyi na ñko raa ntíri lwáhe ñwá'h'i.

⁸ Simw Pyeri à lire nya ke, maa ñinkure sín Yesu fere e, maa jwo: «Kafoonji, laaga tóon na na, naha na ye mii ñye kapimpyiñe.» ⁹ Fyaabii pi mpyi a cù ke, Simw ná u shèrfeebii mpyi a fyá pi nyahanjkanii na. ¹⁰ Zebede jyaabii pi mpyi ná Pyeri e, ná pire pi ñye Yakuba ná Yuhana ke, pire mpyi a fyá mú. Ka Yesu si Simw pyi: «Ma hà vyá me. Mà lwó nume na, bà mu mpyi na fyaabii caa na ñwòre me, amuni mu sí raa sùpyire caa t'a bàrali mii na.» ¹¹ Nye ka pi i núr'a pa banj ñwage na, maa kàntugo wà bakwooyi ná yi funjka yaayi puni na, maa ntaha Yesu fye e.

Yesu à tògofoo cùunjo

(Macwo 8.1-4; Marika 1.40-45)

¹² Mà Yesu yaha lire kùluni kàhe kà na, tògofoonji wà na mpyi wani, tòge mpyi a u tégelë ta sèl'e. Tène i u à Yesu nya ke, ka u u ñinkure sín u fere e, maa yyahe cyígile, maa u ñaare: «Kafoonji, mu aha ñee, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii finijne.» ¹³ Nye Yesu à yire lógo ke, maa cyege sánha maa bwón u na, maa jwo: «Mii à ñee, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na.

¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cù ma ñwage na, ma hà yaaga jwo sùpya á me. Njka ta sí, maa sà maye cyêe sáragawwunji na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùn-tunjiMusa à jwo tògofeebii ñcùunjoñji kyaa na ke, maa kuru wwù. Lire li sí li cyêe pi na na mu à cùunjo †.»

† Tògofoonji ká ñcùunjo, sáragawwunji mpyi maha yaa u u cyeeer kàanmucya sèl'e si ñcè kampyi u à cùunjo, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

¹⁵ Nye ka Yesu mege si li ñwó cù na fwordo sèl'e. Shinnyahara mpyi maha mpa a bínnini u taan, maa u jwumpe nùru, u a sí wá na pi cùunji. ¹⁶ Njka Yesu mpyi maha ñkwò a yíri pi taan, maa sà Kile ñaare síwage funjke e.

Yesu à supyimurunjo cùunjo maa ku kapegigii yàfa ku na

(Macwo 9.1-8; Marika 2.1-12)

¹⁷ Canjka mà Yesu yaha Kile jwumpe ñwunji na, Farizheenbii pii ná Kile Saliyanji cyelentiibii pii mpyi wani. Pire mpyi a yíri Galile kùluni ná Zhude kùluni kànyi puni ná Zheruzalemu kàhe na. Ka Yesu si wá na yampii cùunji ná Kafoonji Kile sífente e. ¹⁸ Ka sùpyire tà si yanji wà tug'a pa u yasinnijke e, uru nàñji mpyi a múrunjo. Pi la mpyi si jyè bage e si u file Yesu na. ¹⁹ Njka sùpyire nyahanji kurugo, pi ñye a jà a tajyige ta ná u e me; ka pi i dùgo bage kàtanjke na, maa kuru fùru, maa supyimurunje ná ku yasinnijke le a tìrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwòhòl'e. ²⁰ Yesu à li nya na mpíi nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimurunj'á: «Nà wà we, mu kapegigil'à yàfa mu na.» ²¹ Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii pi mpyi wani ke, ka pire si wá na ñkunni maa jwo: «Naha na ñge nàñji ñye na Kile mege kèege ye? Fo Kile kanni bà me, wà sí n-jà sùpya kapegigii yàfa u na me!»

²² Nye Yesu à pa pi kununje ñunje cè ke, maa pi pyi: «Naha na tire nte sòñjore shinjji ñye yii funjji i ye?» ²³ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yíri, maa ñaare” yii nyii na, cyire kapyaaagii mú shuunni i ndire jwumwò p'à táan ye? ²⁴ Njka yii pi li cè na síñji na ñye Supyanji Jyanji á naha ñinje na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimurunj'á: «Ta nùru na ñwó na. Yíri maa ma yasinnijke lwó maa si pyenge.» ²⁵ Lire tèenuuni i, ka nàñji si yíri maa u yasinnijke lwó a fwordo sùpyire nyii na, na Kile kère, na ñkèege pyenge. ²⁶ Ka li i pi puni bilibili. Pi mpyi na Kile kère, maa ñko: «Ei! Wuu à kakyanhala karii nya ñinjaa de!»

Yesu à lyí ná mepenge shiinbil'e

(Macwo 9.9-13; Marika 2.13-17)

²⁷ Lire kàntugo ka Yesu si fwordo ntàani na, maa wíl'a múnalwòore shwofoonji wà nya u à tène u báaranji tapyige e. U mege mpyi Levi. Ka Yesu si yi jwo u á: «Yír'a taha na fye e.» ²⁸ Ka Levi si báaranji puni ñwó ya-ha maa ntaha Yesu fye e.

²⁹ Lire kàntugo Levi à kataan nimbwoo pyi Yesu mee na u pyenge e. Shinnyahara mpyi na lyí ná pi e sijnyan. Pire shwòhòl'e, múnalwòore shwofeebii mpyi a nyaha. ³⁰ Farizheenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii pii'à lire nya ke, maa Yesu cyelempyiibii yíbe: «Naha na yii ñye na lyí marii byii ná múnalwòore shwofeebii ná mepenge shiinbii piiberil'e ye?» ³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à cùunjo ke, wempyiñji kyaa ñye pire na me, mpíi pi na yà ke, pire na u kani ñye. ³² Mpii pi ñye na piye sòñji na pir'à tii ke, mii ñye a pa ñinje na pire tayyerege e me. Njka mpíi pi à li cè na pire ñye a tii me, pire tayyerege e mii à pa, bà pi si mpyi si pi toronjkanii kèenje me.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na

(Macwo 9.14-17; Marika 2.18-22)

³³ Ka pi i u pyi: «Tèrii nijyahagil'e Yuhana Batizelipyinji cyelempyiibii ná Farizheenbii wuubii maha súnji leni marii Kile jáare, mu wuubii sí maha lyí marii byii canja maha canja.» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii na súnji na yii sí n-jà fànha cyán cifónji poonji ceveebii na, pi i súnji le mà cipoonji yaha ná pi e la? ³⁵ Nka tènì là na ma, cipoonji sí n-pa n-yige pi shwàhòl'e. Lire tènì i pi sí n-ta raa súnji leni.»

³⁶ Ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Wà nyé na v àan-vòhò kwùnn'a tég'a v àannyéga tacwòngò jwooli mē. Lire ká mpyi, mu maha v àanvòhòkè kèége, v àanvòhòkè kwòngè ná v àannyége sí nyé na jìn'a yiye lwó mē.

³⁷ Wà mú sí nyé na sinmpurugo leni seeye boolyégil'e † mē. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sì nkèége. ³⁸ Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofòhòkil'e.

³⁹ Lire ná li wuuni mú i, sùpya nyé a sii na sinntanhaga byii maa núr'a yyaha yige sinmpurugo kurugo mē. Naha kurugo yé u maha jwo na nintanhage k'à táan.»

Nje Yesu à jwo canjòkè kyaa na ke

(Macwo 12.1-8; Marika 2.23-28)

6 Nyé canjka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canjke na mpyi canjòkè. Ka u cyelempyiibii si sùmanchahayi yà kwòn a cwuugo pi cyeyi i mà kùn ††. ² Farizheenbii pil'à lire nya ke, maa Yesu pyi: «Naha na yii nyé na canjòkè kafu-unhòkè pyi yé ??» ³ Ka u u pi pyi: «Nde saanji Dawuda à pyi ke, yii nyé a lire kàla mà? Canjka mà u ná u fyèpòhòshiiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyè Kile bage e, maa sàrage bwúurunji wà lwó a kyà, maa wà kan u fyèpòhòshiiinbil'á. Mà li ta sàragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúurunji kyà.» ⁵ Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Supyanji jyanji ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canjòkè e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mē.»

Yesu à cyenkwugofoo cùhò canjòkè e

(Macwo 12.9-14; Marika 3.1-6)

⁶ Nyé Yahutuubiicanjòkè kabèr'e, Yesu à jyè Kile Jwumpe kàlambage k'e, maa li jwò cù na Kile jwumpe yu. Nànji wà na mpyi sùpyire shwàhòl'e, uru kàniñe cyége mpyi a kwù. ⁷ Ka Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii si wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí jwé sùpya cùhò canjòkè e, si nta tigire cyán u na. ⁸ Ka Yesu si pi funzòhòre cè, maa yi jwo cyenkwugefoón'á

† Seeyi boni na nyé boro, Yahutuubii maha ndemu jwooli ná yatòre seeyi i maa lwòhe, lire nyé mē nùjirimpe, lire nyé mē erèzen sinmpe leni l'e ke. †† Kile Jwumpe Semenji à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kereg'e, na u sí n-jà sùmanji wà kwòn ná cyége e, si njyi wani kerege e (Duterenòmu 23.25). ‡ Mà tàanna ná Farizheenbii súnjòhòkè i, mu aha sùma kwòn ná cyége e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cèége na pi à báara pyi canjòkè.

na u yír'a yyére sùpyire shwàhòl'e, pi raa u naa, ka nàñi si yír'a yyére. ⁹ Mà u yaha tayyérege e, ka Yesu si jwo: «Mii sí yii yíbe, mà tàanna ná Kile Saliyanji i, kacenni mpyinji l'à jwò canjòkè e laa, kapiini mpyinji? Mà sùpya múnaa shwò laa, mà sùpya múnaa wwù?»

¹⁰ Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire puni wii wíl'a màha, maa jwo cyenkwugefol'á: «Ma cyége sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u jwòhò.

¹¹ Nyé Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbil'à lire nya ke, ka pi lùgigii si yíri. Ka pi i nkàr'a sà piye taanna, nde pi sí n-jà n-pyi Yesu na ke, si lire cè.

Yesu túnntunmpii ke ná shuunniñi jwòhòkè kani

(Macwo 10.1-4; Marika 3.13-19)

¹² Canjka Yesu à dùg'a kàr'a sà Kile jáare nanke kà na. U à numpilage puni pyi Kileparege na wani.

¹³ Nyèg'à pa múgo ke, ka u u u cyelempyiibii yyere, maa shiin ke ná shuunni cwòhòkè pi shwàhòl'e, mà pyi u túnntunmii. ¹⁴ Pire túnntunmpii ke ná shuunniñi meyi yi nje: Simò, ná Yesu à u mege le Pyeri ke, ná Pyeri sijnèñi Andire ná Yakuba ná Yuhana ná Filipi ná Baritelemi ¹⁵ ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyanji Yakuba ná Simò pi maha mpyi Zeloti †† ke, ¹⁶ ná Yakuba jyanji Zhudasi ná Zhudasi Isikariyoti nje u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Macwo 4.23-25)

¹⁷ Nyé ka Yesu si ntíge ná u túnntunmpil'e nanke jwòhò, maa mpa yyére tafage k'e. U cyelempyiibii nijyahamii ná supyinyahara mpyi wani. Tire sùpyire mpyi a yíri Zhude kùluni i, Zheruzalemu kànhe ná kùluni cyeyi sanji puni i, mà bàra Tiri ná Sidòn kànyi na, yire kànyi nyé suumpe lwòhe jwòge na. ¹⁸ Tire sùpyire mpyi a pa si mpa a Yesu jwumpe nùru, si ticuumpe ta. Jínabii mpyi mpiimu i ke, pire mpyi na jwòhò mú. ¹⁹ Sùpyire puni mpyi na jcaa si bwòn Yesu na, naha na ye shin maha shin n'a mpyi a jà a bwòn u na ke, fànha mpyi maha fworo u e, maa urufoo cùhò.

Jofoo wuu l'à jwò yé?

(Macwo 5.1-12)

²⁰ Nyé ka Yesu si yyaha yírig'a le u cyelempyiibil'e, maa jwo

«Yii pi nyé fòhòkè e ke, yii wuun'à jwò, naha na ye Kile Saanre nyé yii woro.

²¹ Katege nyé yii mpiimu na nume ke, yii wuun'à jwò, naha na ye yii sí n-pa n-tìn.

Yii pi nyé na myahigii sùu nume ke, yii wuun'à jwò, naha na ye yii sí n-pa raa jcyàhali.

²² Sùpyir'à yii mpiimu kyaa pen piy'á, marii yii kòre na láre piye na, marii yii cyere, marii yii mepenge yu na yii à taha Supyanji jyanji fye e ke, yii wuun'à jwò.

²³ Lire ká mpyi yii na tènì ndemu i ke, yii pyi funtange e, yii raa yini, naha na ye Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mē na nijyinjì na. Cyire karigii shinjì pi tuluyè'à pyi Kile túnntunmpii na mú.

†† Zeloti: kuru mege jwòhe ku nyé: «kini kyal'à táan ngemu á sèl'e ke».

²⁴ Nka yii pi nye ná nàfuunji i numε ke, yii wuun'à kèεge, naha na ye yyen̄jke e yii nye ke, kuru sí n-pa n-kwō.

²⁵ Yii pi à tìn numε ke, yii wuun'à kèεge, naha na ye katege sí n-pa n-cwo yii na.

Yii pi nye na n̄cyàhali numε ke, yii wuun'à kèεge, naha na ye yii yyahayi sí n-pa n-tanha, fo yii sí raa myahigii sūu.

²⁶ Sùpyire puni na yii mpiimu kêre kafinare n̄n̄j taan ke, yii wuun'à kèεge, naha na ye lire pyin̄kanni na, pi tulyey'à kafiniviniibii kêe, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Kile t̄n̄ntunmii ke.

Yii yii zàmpeɛnbii kyaa táan yiy'á

(Macwo 5.38-48; 7.12)

²⁷ Nye mii lógofeebii, mii sí yi jwo yii á: yii yii zàmpeɛnbii kyaa táan yiy'á. Mpii pi nye ná pege e mà yyaha t̄ii ná yii e ke, yii a kacɛn̄jii pyi pire na. ²⁸ Mpii pi nye na jwumpimpe yu mà yyaha t̄ii ná yii e ke, yii a jwó leni pir'á. Mpii pi à yii c̄umu lemε pi ke, yii a Kile náare pir'á. ²⁹ Wà ha kantawaa bwōn mu m̄mpenge k'e, ku san̄jke k̄εn̄jε urufol'á. Sùpya ká mu v̄aan̄tinmbwōhe cyán a shwō mu na, ma v̄aan̄tinmbileni yaha u cye e mú.

³⁰ Wà ha mu náare, urufoo kan. Sùpya ká mu yaaga cyán a shwō, ma hà ku fwoo jáara u na mε.

³¹ Nde yii la nye sùpyire san̄te s'a mpyi yii á ke, yii a lire pyi pi á mú. ³² Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, t̄ōn̄jii ngi yii sí n-ta lire e ye? M̄pen̄ge shiin̄bii mú nye na lire pyi mà? ³³ Mpii pi nye na kacɛn̄kii pyi yii na ke, yii aha a cyi pyi pire kann'á, t̄ōn̄jii ngi yii sí n-ta lire e ye? M̄pen̄ge shiin̄bii mú nye na lire pyi mà? ³⁴ Yii à c̄e a jwo na yii sí n-jà yaaga náare n-ta mpiimu á ke, yii aha a pire kanni kaan, t̄ōn̄jii ngi yii sí n-ta lire e ye? M̄pen̄ge shiin̄bii mú na lire pyi. Pi à c̄e a jwo na mpii pi sí n-jà pire yaayi cyage n̄urujō pire na ke, pire na pi maha yi fwōhigii leni mú. ³⁵ Nka yii pi ke, yii yii zàmpeɛnbii kyaa táan yiy'á, yii raa kacɛn̄kii pyi pi na. Yii aha fwoo le pi na, yii i yii s̄ōn̄jre láha li zàran̄j na. Lire ká mpyi, Kile sí sàra nimbwo kan yii á, lire mú li sí li cyêe na yii na nye Kilen̄jii n̄jny wun̄jii pyii, naha na ye u à n̄jw kacɛn̄n̄c̄embaabii ná shin̄piibii na.

³⁶ Yii pyi n̄j̄naarafee, bà yii Tun̄jii Kile nye n̄j̄naarafoo mε.

Yii àha raa pi sanmpii c̄εge mε

(Macwo 7.1-5)

³⁷ Yii àha raa pi sanmpii c̄εge mε, lire ká mpyi Kile mú si yii c̄εge mε. Yii àha raa sùpyire san̄te la wwū mε, lire e Kile mú si yii la wwū mε. Wà ha kyaa pyi yii wà na, urufoo u lire yàfa. Lire ká mpyi, Kile mú sí yii kapegigii yàfa yii na. ³⁸ Yii a sùpyire san̄te kaan, lire e Kile mú sí yii kan, yaage e yii à sumare pyi maa pi sanmpii kan ke, Kile sí kuru yaage n̄j̄ si ku c̄un̄jō c̄un̄jō si ku f̄i si kà bàra ku na fo yaage si n̄j̄ raa wuni.»

³⁹ Lire k̄antugo ka Yesu si t̄aan̄lini là jwo pi á na: «Fy-in̄jii wà sí n-jà u fyin̄jε k̄abii c̄u la? Lire ká mpyi, pi mú shuun̄n̄jii puni si n-t̄ige wyige k'e mà? ⁴⁰ Cyelempyan̄jii taceɛjke si n-jà n-p̄e n-t̄oro u cyelentun̄jii woge taan

mε, nka cyelempyan̄jii cyεge k'à le a n̄jw ke, uru u taceɛjke maha mpyi u cyelentun̄jii woge fiige.

⁴¹ Naha na mu nye na nyèsenni naa ma c̄in̄mpworon̄jii nyiini i, mà li ta b̄annan̄jii u nye mu wuuni i ke, mu nye na uru naa mà ye? ⁴² Mà t̄aanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma c̄in̄mpworon̄jii na u yyéere maa nyèsenni wwū u nyiini i, mà li ta b̄annan̄jii u nye mu wuuni i ke, mu nyii nye uru na mà ye? Mu u à fyin̄mε t̄ō wwomō na ke, b̄annan̄jii wwū ma nyiini i f̄ol, lire ká mpyi, mu sí raa naa raa n̄cwūu nyèsenni tawwuge e ma c̄in̄mpworon̄jii nyiini i.

Cige maha n̄cè ku yasεere e

(Macwo 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Cige n̄j̄c̄en̄jke nye na yasεere nimpere yaa mε, cipege mú nye na jin'a yasεere n̄j̄c̄en̄jε yaa mε. ⁴⁴ Cire puni maha n̄c̄ini ti yasεere cye kurugo, lire n̄jwō ku nye: wà sí n-jà fizhiye cige yasεere kwōn̄ njuro cige na mε, wà mú sí n-jà εrez̄en̄ cige yasεere kwōn̄ kilege taha na mε. ⁴⁵ Ngemu u z̄ō u à n̄jw ke, uru maha jwun̄c̄en̄mpe yu. Ngemu u nye ná z̄ōmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. Yii li c̄e, sùpyan̄jii z̄ōmbilin'à n̄j̄ ndemu na ke, lire u n̄jwōge maha yu.»

Yákilifoon̄jii ná fun̄jō baa shin̄jii kani

(Macwo 7.24-27)

⁴⁶ Ka Yesu si n̄ur'a jwo: «Naha kurugo yii maha mii pyi "Kafoon̄jii, Kafoon̄jii" mà li ta yii sí nye na mii jwumpe kurigii naare mà ye? ⁴⁷ Shin maha shin u à pa mii á, maa mii jwumpe lógo, maa pu kurigii naare ke, urufol'à fworō yaage nj̄kemu na ke, mii sí kuru cyêe yii na. ⁴⁸ Urufoo na nye mu à jwo bafaanran̄jii u à n̄j̄jke t̄ugo fo mà sà n̄jw kafaage na, maa u bage nintaani cyán ku na ke. Bag'à faanra a kwō ke, ka z̄ānbwōhō si mpa, ka lwōhe si wá na fwu na ma na ku k̄úuli, nka bage nye a cwo mε, naha na ye ku nintaani cyán a n̄jw. ⁴⁹ Nka shin̄jii u nye na mii jwumpe n̄uru, maa mpyi u nye na pu kurigii naare mε, urufoo na nye mu à jwo bafaanran̄jii u à u bage nintaani cyán n̄intiige na ke. Z̄ānh'à pa, ka lwōhe si wá na fwu na ma na ku k̄úuli ke, ka bage si nt̄il'a pi a wu.»

Yesu à s̄ōrolashiibii yyaha yyéere shin̄jii wà bilina c̄un̄jō

(Macwo 8.5-13; Yuhana 4.43-54)

7 Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwō sùpyir'á ke, maa nj̄kare Kapereɛnamu k̄ānhe e. ² Or̄omu s̄ōrolashiibii yyaha yyéere shin̄jii wà na mpyi wani kuru k̄ānhe e ná biliwe e. Uru bilinan̄jii kani mpyi a waha u na. Ka yampimε si mpa uru bilinan̄jii c̄u, fo u na nj̄ko s'a kuro caa.

³ Nye uru n̄j̄ufoon̄jii à Yesu kyaa lógo ke, maa Yahutuubii kacw̄n̄ribii pii tun pi sà Yesu náare u u mpa uru bilinan̄jii c̄un̄jō. ⁴ Pi à n̄jw Yesu yyéere ke, maa u náare f̄anha na, maa jwo: «Nge n̄j̄ufoon̄jii à yaa ná mpwōh'e, mu à yaa mu u u pwōhō. ⁵ Naha kurugo ye wuu Yahutuubii kyal'à táan u á s̄el'e. Uru mú sí u à wuu Kile jwumpe k̄alambage faanra.»

⁶ Nye ka Yesu si jɛɛ maa ɲkàre ná pi e. Tèni i pi à sà byanhara sòrolashiibii yyaha yyére shinɲi pyenge na ke, lir'à sòrolashiibii yyaha yyére shinɲi ta u à u ceveebii pii tun pi sà yi jwo Yesu á: «Kafoonji, ma hà maye kànha mpa mii pyenge e mɛ, naha na ye mii ɲɲk'à cyére mu u jyè mii pyenge e. ⁷ Lire kurugo mii à li kàanmucya mà li ta na mii yabiliɲi nye a yaa mii u shà mu fye e mɛ. Nka jwunɲkanɲa niɲkin jwo, kuru sí mii bilinaɲi cùuɲɔ. ⁸ Mii wi ke, sòrolashiibii pii na nye mii ɲɲɔ na, mii sí nye pii ɲɲɔ na. Mii aha wà pyi "Ta sí" u maha ɲkàre. Mii aha wabere pyi "Ta ma" u maha mpa. Mii aha na biliɲi pyi "Nde pyi" u maha lire pyi.»

⁹ Nye Yesu à puru jwumpe lógo sòrolashiibii ɲɲufoonji ceveebii ɲwɔ na ke, ka uru nàɲi kani si u kàkyanhala. Supyikuruɲke ku mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u yyaha kɛɛɲɲ'a pi wíi wíi, maa jwo: «Mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntél'a sùpya nya ná ɲge dányanji fiige e mɛ, ali Izirayeli shiinbii shwɔhɔl'e mii nye a u fiige nya mɛ.»

¹⁰ Mà jwo túnntunmpii pi núr'a nɔ sòrolashiibii yyaha yyére shinɲi pyenge e ke, pi à sà uru bilinaɲi ta u à cùuɲɔ.

Yesu à nàɲjiibili niɲkwuu ɲè

¹¹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si yíri na ɲkɛɛge Nayimu kànhe e, shinɲyahara mpyi a taha pi fye e.

¹² Pi à sà byanhara kànhe tajyɲwɔge na ke, ka pi i ɲcírí ná kànhe shiinbii píl'e, pi i ɲkɛɛge ná nàɲjiibilini là niɲkwul'e fanɲi i. Lenkwucwoɲi wà u pyiniɲkinge ku mpyi ku ki. Kànha shiinbii niɲyahamii mpyi a taha lenkwucwoɲi na, pi i ɲkɛɛge uru buɲi tatorɲke e. ¹³ Kafoonji Yesu à uru ceɲi mɛɛsuwuɲi nya ke, ka u ɲɲaare si jyè u e, ka u u u pyi: «Fyàha, ma hà raa mɛɛ sùu mɛ!»

¹⁴ U à yire jwo ke, maa file buɲi lwófeebii na, maa bwòn kariyi na, ka pi i yyére. Ka u u jwo buɲ'á: «Nàɲjiiwe, yíri!» ¹⁵ Ka nàɲjiini si yír'a tɛɛn, maa li ɲwɔ cù na yu, ka Yesu si u kan u nuɲ'á.

¹⁶ Shin maha shin u mpyi wani ke, ka li i pi puni bilibili, fo pi na Kile père marii ɲko: «Kile túnntunɲi nimbwoɲi wà u à uye cyèe wuu na! Kile à pa u shiinbii tɛge!»

¹⁷ Nde Yesu à pyi ke, ka sùpyire si sà a lire yu Zhude kùluni ná li kwúumpe kùligii puni i.

Yuhana Batizelipyini à túnntunmii tun Yesu á

(Macwo 11.2-19)

¹⁸ Nye karigii Yesu à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si ɲkàr'a sà cyire puni yyaha jwo u á. Yuhana à yire lógo ke, maa u cyelempyiibii pii shuunni yyér'a ¹⁹ tun pi sà Kafoonji Yesu yíbe na: «Y'á jwo na ɲge u sí n-pa ke, uru u nye mu laa, wabere wuu à yaa wuu a sigili?» ²⁰ Pire cyelempyiibil'à kàr'a sà nɔ Yesu na ke, maa u pyi: «Yuhana Batizelipyini à wuu tun na wuu pa mu yíbe na "Ngemu kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u nye u wi laa, wuu a wabere sigili?"»

²¹ Lire tèni mpyi a Yesu ta u u yamii niɲyahamii ná cwòhɔmɔfee niɲyahamii cùuɲi, maa jí nabii kòre na yige pifebil'e, maa fyinmii niɲyahamii nyii múru. ²² Nye ka Yesu si túnntunmpii pyi: «Yii à ndemu lógo maa nde-

mu nya ke, yii a sí, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na: fyinmpii naha na naa, tonɲgegyifeebii sí i ɲaare, tògofeebii sí i ɲcùuɲi, ɲɲcunnibii sí i nùru, kwùubii sí i ɲèni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòɲɔfeebil'á. ²³ Nye mii kapyiɲkii ká mpyi cyi nye a ɲgemu pyi u à cye láha mii na mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

²⁴ Yuhana túnntunmpil'à núr'a kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à pi pyi: «Canɲke yii ná ɲkàre síwage e ke, taha nyege yii mpyi a kàr'a sà wíi kafɛge sí i ku ɲyàha la? ²⁵ Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi ye? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpil pi maha vàansinayi leni, maa pi nyii karigii pyi, maa pi nyii njyini lyí ke, pire maha mpyi saanbii bayi i.

²⁶ Nye lire sannii i ke, naha tawiige e yii mpyi a kàre ye? Kile túnntunɲi la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile túnntunɲi na. ²⁷ Naha kurugo ye Kile Jwumpe Semenji à jwo ɲgemu kyaa na na "Wíi, mii sí na túnntunɲi tun u sà mu kuni yaa mu yyaha na" ke, uru túnntunɲi u nye Yuhana.

²⁸ Mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ɲkwò a si ɲgemu u à fànha tò Yuhana na mɛ, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

²⁹ Sùpyire ti mpyi na nùru Yuhana ɲwɔ na, mà bàra múnalwɔre shwofeebii na ke, pire puni mpyi a tɛɛn ná l'e na Kile à tíi, maa ɲɛ ka Yuhana si pi batize. ³⁰ Nka Kile mpyi a ndemu yaa mà yyaha tíi ná sùpyire e ke, Farizheenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii nye a ɲɛ lire na mɛ, maa ɲcyé pi nye a ɲen'a batize mɛ.

³¹ Ná naha shi i, mii sí nte sùpyire shiɲi tàanna ye? Ti ná naha shi k'à fworò be? ³² Ti na nye mu à jwo nàɲkopyire, ntemu ti nye na bàhare káfuge na ke, tà na bàhare maa ɲko ti shèrefeebil'á:

"Wuu à tìinmpini wyi yii á, yii nye a ɲen'a kwòhɔ mɛ.

Wuu à jáhampe myahigii cèe yii á, yii nye a ɲen'a mɛɛ sù mɛ."

³³ Yii li cè, Yuhana Batizelipyini à pa ke, u mpyi na njyi tɔɔn wu lyí mɛ, u mú mpyi na sinmɛ byii mɛ, ka yii i jwo na jína u nye u e. ³⁴ Supyanji Jyanji à pa, maa lyí maa byii, ka yii i jwo na u sòɲɔre nye a taha yaage kabere na mɛ, fo njyini ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mɛpenge shiinbii cevoò mu à jwo múnalwɔre shwofeebii.

³⁵ Nka yákilifente Kile maha ɲkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha ɲcè urufoo kapyiɲkil'e.»

Yesu à fwòrobacwoɲi wà kapegigii yàfa u na

³⁶ Nye Farizhenɲi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Simɔ. Canɲka uru nàɲ'á Yesu yyere na u sà lyí ná ur'e, ka u u ɲɛ maa ɲkàre, ka pi i sà ɲkwúulo na lyí.

³⁷ Mà pi yaha wani, ceɲi wà na mpyi kuru kànhe e, kànhe sùpyire puni mpyi na uru ceɲi cyère kampyahii na, u kapegigii kurugo. Uru ceɲi à pa ɲcè na Yesu na nye uru Farizhenɲi bage e ke, ka u u mpa ná lonɲaracwol'e †, l'à ɲí sinmɛ nùguntanga wumɔ na. ³⁸ Maa ntòro Yesu kàntugo yyére mà sà yyére u tooyi taan,

† Malaki 3.1 †† Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge nye: «alibatiri».

maa mee sú sèe sèl'e, fo nyii lwɔh'à wu mà Yesu tooyi níŋe, maa u nùŋjoore tég'a yi cwuugo, maa yi púr'a cù, maa puru sinmpe nùguntanga wumpe tég'a yi tiri.

³⁹ Nye Farizhenji u mpyi a Yesu yyere ke, ur'à lire nya ke, maa jwo uye funŋ'i: «Kampyi sèenji na nge nàŋi na nye Kile túnntunŋ, u mpyi na sí li cè na ceenji shiŋi u nye na bwuun uru na ke, na u nye kapimpyiŋe.» ⁴⁰ Ka Yesu si Farizhenji funzɔŋɔre cè, maa u pyi: «Simɔ, jwumɔ na naha mii u jwo mu á.» Ka Simɔ si u pyi: «Ta yu, cyelentuŋi.»

⁴¹ Ka Yesu si jwo: «Nàŋi wà fwɔhii na mpyi shiin shuunni na, u kampwɔhii ŋkwuu kanŋkuro (500.000) na mpyi wà na, u sanŋi wuŋi sí nye kampwɔhii beeshuunni ná ke (50.000). ⁴² Ná li síŋi sí nye a pyi pi wà na mà jà a u fwooni tò me, ka uru nàŋi si cyire fwɔhigii yàfa pi na. Nye pire shiin shuunniŋi i, uru nàŋi kyaa sí n-táan pi jofol'á mà tòro u sanŋi na ye?»

⁴³ Ka Simɔ si u pyi: «Mii na sɔŋŋi ŋgemu u fwo li mpyi a pèe sèl'e ke, nàŋi kyaa sí n-táan ur'á mà tòro u sanŋi na.» Ka Yesu si u pyi: «Mu à sèe jwo.»

⁴⁴ Maa yyaha kèenŋe ceenji yyére maa jwo Simɔ á: «Mu à nge ceenji nya la? Mii à pa mu yyére, mu bá nye a lwɔhɔ kan mii i na tooyi jyé me. Nka nge ceenji wi ke, u à mii tooyi jyé ná u nyilwɔhe e, maa yi cwuugo ná u nùŋjoore e. ⁴⁵ Mu nye a mii púr'a cù maa mii shéere me, nka nge ceenji wi ke, mà lwɔ u à jyè bage e ke, u à kwôro na mii tooyi shwɔnre ná u nwɔge e. ⁴⁶ Mu nye a mii nùŋke tiri ná sinm'e me, nka nge ceenji wi ke, u à mii tooyi tiri ná sinme nùguntanga wum'i. ⁴⁷ Lire kuru-go mii sí yi jwo mu á, kapegigii u à pyi ke, cyi ná cyi nyahanji mú i, cyi pun'à yàfa u na. Lire e u à mii kyaa táan uy'á sèe sèl'e. Kapegii nimpigir'à yàfa ŋgemu na ke, urufoo tàange nye a pèe me.»

⁴⁸ Lire kàntugo ka Yesu si ceenji pyi: «Mu kapegigil'à yàfa mu na.» ⁴⁹ Mpii pi mpyi na lyí sɔŋcyan ná Yesu i ke, ka pire si wá na ŋko piye funŋ'i: «Naha supyifiwe u nye nge nàŋi mà sà nɔ, fo u u sùpyire kapegigii yàfani ti na ye?» ⁵⁰ Nka Yesu nye a puru jwumpe lwɔ a wíi me, maa jwo ceenji á: «Mu dánianŋà mu shwɔ, ta sì yyerŋke e.»

Cyeebii pi mpyi a taha Yesu ná u cyelempyibii nwɔh'i ke

8 Lire kàntugo ka Yesu si wá na ŋaare na ntùuli kànbwoyi ná kànpyeere na, maa jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U cyelempyibii ke ná shuunniŋi mpyi ná u e. ² Cyeebii u à cùŋŋ, mà bàra mpiimu jínahii u à kòr'a yige pi e ke, pire pìi mú na mpyi ná u e. Wà mege na mpyi Mariyama, pi mpyi maha uru pyi Magidala Mariyama mú (uru nge ceenji i Yesu mpyi a jínabii baashuunniŋi kòr'a yige) ³ ná Cwuzza cwoŋi Zhané (Cwuzza u mpyi na saanŋi Erɔdi karigii cwɔnre) ná Suzani ná cyeebii piiberii niŋyahamii. Pire cyeebii mpyi maha pi cyeyaayi yà kaan Yesu ná u cyelempyibil'á, pi i piye tère.

Nëenugunji bàtaage (Macwo 13.1-23; Marika 4.1-20)

⁴ Nye canŋka shinŋyahara à pa bínni Yesu taan, tire sùpyire mpyi a yíri kànya niŋyahaya na, ka u u bàtaaga jwo pi á. U à jwo: ⁵ «Nëenugunji wà u ná fwor'a kàre ñeeme tanuguge e. Mà u yaha u u sùmapyanji wàa fini fiige, wà à cwo kuni nwɔge na, ka kuntorobii si uru tánhana, ka saŋcyenre si mpa u jò. ⁶ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, maa fyín. U nye a mɔ me, maa waha, naha na ye mbyime nye a pyi kuru cyage e me. ⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, maa fyín, maa wá na lyege, ka ŋgure si u cù. ⁸ Nka wà tacwug'à pa bê ná niŋke tacenŋke e, maa fyín, maa lyé, maa se. Sùmacige maha sùmacig'à sùmapyanji se mà nɔ ŋkuu (100) na.»

Yesu à kuru bàtaage jwo ke, maa jwo fànha na: «Ŋgemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»

⁹ Ka u cyelempyibii si u yíbe: «Kuru bàtaage nwɔhe ku nye naha shi ye?» ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire ñcèn'á kan, nka sùpyire sannt'á bàtaay'i cyi à jwo:

“bà pi si mpyi s'a pu wíi, pi àha raa pu naa raa ñcwúu me,

s'a pu núru, pi àha raa pu yyaha cini me †.”

¹¹ Kuru bàtaage nwɔhɔ ku nye: sùmashiŋi u nye Kile jwumpe. ¹² Kuni nwɔge na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka Sitaanniŋi si pu wwú pi funŋ'i, bà pi si mpyi pi àha ndá pu na, si shwɔ me.

¹³ Kafaafoge ñun'ji sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ñe pu na ná funntange e, nka pu nye a jà a ndire le t'e me. Pi maha mpyi Kile kuni i tère nimbilere e kanna, kawaa ká pi ta, pi maha fwooro l'e.

¹⁴ Ŋgure shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, nka mà jwo tère nimbilere li nɔ ke, funmpreenre karigii ná nàfuunji lage ná nge diŋyeni múguronji karigii maha pu cwɔnɔ, fo pu yasere si n-jà nɔ me.

¹⁵ Niŋke niŋcenŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ñe pu na ná funŋ niŋkin i, maa ŋkwôro pu ñun'ji ná nwɔmɛɛ niŋkin i ke, tire sùpyire ti maha tiye waha tèrigii puni i, marii Kile nyii wuuni pyi.

Kile jwumpe na nye fùkina fiige (Marika 4.21-25)

¹⁶ Wà nye na fùkina míni si u le ñcyígile yaaga nwɔh'i me. Nka u maha míni maa u dùrugo yaage kà ñun'ji, bà u si mpyi s'a bëenmpe yige bage jyifeebil'á me. ¹⁷ Nye kyaa maha kyaa li nye numpini i ke, cyire puni sí n-pa n-yige bëenmpe na, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, lire là si n-kwôro ñcèmbaa me. ¹⁸ Lire kurugo jwumpe yii nye na núru mii nwɔ na ke, yii yákili yaha pu na sèl'e, naha na ye ŋgemu u à yaaga cè ke, kà sí n-bàra urufoo

† Ezayi 6.9

u tacenke na. Nka ngemu u nye u nye a yafyin cè me, ali u na sòhji na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwà u na.»

Mpii pi nye Yesu nunji ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Marika 3.31-35)

¹⁹ Nye ka Yesu nunji ná u cìnmpyiibii si mpa u yyére. Nka sùpyire nyahaŋi kurugo, pi nye a jà a tabaraga ta u na me. ²⁰ Ka wà si Yesu pyi: «Mu nunji ná mu cìnmpyiibii naha cyiinji na, pi naha na mu kyaa pyi.» ²¹ Ka Yesu si jwo: «Mpii pi nye na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii naare ke, pire pi nye mii nunji ná mii cìnmpyiibii.»

Yesu à kafeebwàhe yyéerje banji nunji
(Macwo 8.23-27; Marika 4.35-41)

²² Canŋka Yesu à u cyelempyiibii pyi: «Yii a wá, wuu u banji jyiil'a kèerje kùmpoge sanŋke na.» Ka pi i jyé bakwàge e na banji jyiili. ²³ Mà pi yaha pi i nkèege lwàhe nunji, ka Yesu si mpa nà, ka kafeebwàhe si wá na fwu na lwàhe lwúu na wàa bakwàge funŋke e. Ku mpyi na nko si nì lwàhe na, fo na nko s'a ntìri lwàhe nwh'i. ²⁴ Ka cyelempyiibii si Yesu nè, maa jwo: «Cyelentunji, cyelentunji, wuu sí n-kwú de!» Ka Yesu si yiri maa fànha cyán kaféerje na, maa lwàhe pyi: «Tèen tanuge e!» Ka kaféerje si yyére, ka lwàhe si ntèen. ²⁵ Ka u u cyelempyiibii yíbe maa jwo: «Taha yii bá nye a dá mii na me?» Nka cyelempyiibii fyagara wuubii ná pi kakyanhala wuubii pi mpyi, ka pi i wá na piye yíbili: «Jofoo u nye nge nàni fo ka kaféerje ná lwàhe si ntèen u wuuni taan ye?»

Yesu à jínahii ninyahamii kòr'a yige nàni w'e
(Macwo 8.28-34; Marika 5.1-20)

²⁶ Nye ka Yesu ná u cyelempyiibii si banji jyiil'a sà nò Gadara shiinbii kùluni i, lire kùluni na nye Galile wuuni yyetiimpe na banji kàntugo. ²⁷ Pi niworobii bakwàge e, ka kuru kànhe nàni wà si Yesu nùŋ bè, jínabii mpyi uru nàni i. Li mpyi a m, u sàha mpyi na vànnyeni leni me, u sàha mpyi na shùn kànhe e me, fo fanŋi i. ²⁸ Tèni i uru nàni Yesu nya ke, ka u u nkúulo, maa ncwo Yesu fere e, maa jwo fànha na: «Yesu, Kilenji ninyi wunji Jyanji, naha mu nye na ncaa mii á ye? Mii na mu náare, ma hà kawaa pyi na na mà de!»

²⁹ Nàni yire jwo, naha na ye Yesu mpyi a jínani pyi na u fwo u e. Uru jínani mpyi maha u cyáan tèrii ninyahagil'e. Sùpyire mpyi maha uru nàni cwòre maa u cyeyi ná u tooyi pwu ná yòry'e, bà u si mpyi si ntèen tanuge e me, nka u mpyi maha yire yapwoyi puni kwùun. Lire kàntugo jínani mpyi maha si ná u e síwage e.

³⁰ Nye ka Yesu si nàni yíbe u mege na, ka u u jwo: «Mii mege nye Shinnyahara.» U à yire jwo naha na ye jínabii pi mpyi u e ke, pire mpyi a nyaha. ³¹ Ka pire jínabii si Yesu náare na u àha pire kòr nkàre kacyewyicugunke e me.

³² Nye lir'à caakurumbwàhe ta ku u lyi nanke kà numpenge na wani, ka jínabii si Yesu náare sèl'e na u

† Yahutuubii maha pi fanŋi wwu kafaayi nunji. Pi maha ku numpenge yal'a yaa fo maha tateerŋŋ yaa mú.

pire yaha pire pi sà jyé kuru caakurunke e, ka u u nye. ³³ Nye ka jínabii si fwo nàni i maa sà jyé caabil'e. Ka kuru caakurunke puni si sùrug'a yiri nanke numpenge na mà cwo cwo banji i mà kwù.

³⁴ Cäänahabil'à lire nya ke, maa fè a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwàbugure puni i. ³⁵ Ka sùpyire si fwo kàre si sà cyire karigii nya. Nàni i jínabii mpyi ke, ka pi i sà u ta u à tèen Yesu fere e ná vànnyeni i tanuge e, ka pi i fyá. ³⁶ L'à pyi mpiimu nyii na ke, ka pire si nàni cu-unŋkanni jwo pi sanmpil'á. ³⁷ Nye ka Gadara kùluni shiinbii puni si Yesu náare na u fwo pire kùluni i, naha na ye pi mpyi a fyá u yaha na sèl'e. Ka Yesu si jyé bakwàge e s'a nkèege.

³⁸ Nàni i jínabil'à fwo ke, ka uru si Yesu náare sèl'e, na uru na nkèege ná u e. Ka Yesu si u nùruŋ maa jwo: ³⁹ «Núru, ma a si pyenge, kabwooni Kile à pyi mu á ke, ma a sà lire yaha jwo ma pyenge shiinbil'á.» Ka nàni si nkàre kànhe funŋke e, nde Yesu à pyi u á ke, maa sà a lire yu na ntùli cyeyi puni i.

Yesu à ceenji wà cùuŋ, maa Zharusi pworonji buwunji nè
(Macwo 9.18-26; Marika 5.21-43)

⁴⁰ Nye tèni i Yesu à nùr'a banji jyiil'a kèerje kùŋke sanŋke na ke, ka shinnyahara si u nùŋ bè, naha na ye pi puni mpyi na u sigili. ⁴¹ Kile Jwumpe kàlambage kà nùŋfoo na mpyi wani, uru mege mpyi Zharusi, ka uru nàni si mpa niŋkure sín Yesu fere e maa u náare fànha na na u shà uru pyenge e, ⁴² naha na ye pworonji niŋkinji u mpyi u á, ná u mpyi a yee ke ná shuunni kwù ke, uru mpyi na yà, fo u mpyi na nko raa nkúu.

Nye Yesu niŋkarenji Zharusi pyenge e, sùpyire mpyi a u kwùlo kàmpañyi puni na, fo na u fenre piye shwàhe.

⁴³ Ceenji wà na mpyi tire sùpyire shwàhe, lùwulŋkwombayii mpyi u na yee ke ná shuunni funŋi. Wempyiibii mpyi a kwù u cyeaare puni na, nka wà nye a jà a u cùuŋ me.

⁴⁴ Nye ka u u mpa Yesu kàntugo yyére maa bwòn u vànnyeni zhwàre na, ka yampe si ntìl'a kwù. ⁴⁵ Ka Yesu si sùpyire yíbe: «Jofoo u à bwòn mii na ye?» Ka sùpyire puni si wá na nko: «Mii bà me.» Ka Pyeri si jwo: «Cyelentunji, mu nyii nye sùpyire na t'à mu fenre kàmpañyi puni na mà?» ⁴⁶ Ka Yesu si jwo: «Wà kòn'à bwòn mii na, naha na ye mii à li kànmuca mà li nya na fànhe kà a fwo mii i.»

⁴⁷ Nye ceenji li nya na nde ur'à pyi ke, na Yesu à li cè ke, ka u u fyá fo na ncyèenni, maa mpa niŋkure sín Yesu fere e, nde l'à u pyi u à bwòn Yesu na ke, ná pyinŋkanni na u à uye nya u à cùuŋ tènuuni mujye e ke, u à yire yaha jwo Yesu á sùpyire puni nyii na. ⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Na pwo, mu daniyan'á mu cùuŋ. Kile u yeyinŋke kan ma á.»

⁴⁹ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, tùnntunji à yiri nùŋfooŋi Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pworonji na. Ma hà núru cyelentunji yaha u uye kànha u a ma me.» ⁵⁰ Yesu à yire

lógo ke, maa jwo Zharusi á: «Ma hà raa fyáge me, dá mii na kanna, mu pworonji sí n-yíri.»

⁵¹ Nye pi à sà nɔ Zharusi pyenge nɔwge na ke, Yesu nye a nɛ sùpyanji wabere u jyè ná ur'e me, fo Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná pyànj tunji ná pyànj nunji.

⁵² Sùpyire puni ti mpyi pyenge e ke, pire puni mpyi na myahigii sùu marii nkɔwùli pyànj nkɔwùnj na. Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha raa mee sùu me, pyànj nye a kwù me, u na nkɔwùni!» ⁵³ Ka pi i wá na ncyàhali u na, naha na ye pi à li cè na pyànjà kwù.

⁵⁴ Nye ka Yesu si pyànj buwunji cù u cyege na, maa jwo fànha na: «Pyà, yíri!» ⁵⁵ U à yire jwo ke, ka pyànj múnaani si núr'a jyè u e, lire tèenuuni mujye e, ka u u yíri, ka Yesu si pi pyi pi njyi kan u á. ⁵⁶ Ka lire kani si pyànj sifeebii bilibili. Ka Yesu si yi jwo pi á na pi àha nde kani jwo sùpyanji wà tufiig'á me.

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu

(Macwo 10.5-15; Marika 6.7-13)

9 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shu-
unniyi pyi pi à bínni u taan, maa síni ná fànhe kan
pi á, bà pi sí mpyi s'a jínabii puni kòre s'a yige pifeebil'e,
s'a yampii cùunji me. ² Lire nɔwɔhɔ na, u à pi tun pi sà a
Kile Saanre kyaa yu sùpyir'á, pi raa yampii cùunji. ³ U à
pi pyi: «Yii àha nkɔwɔ yaaga lwɔ yiye cye e lire kùsheeni
na me, mu à jwo kábii, lire nye me boro ná bwúuru ná
wyé. Yii wà hà nkɔwɔ vāanttingke kabere lwɔ mbāra u
yacige woge na me. ⁴ Yii aha nkàre kànha maha kànha
na, ka wà sí nɛ yii sunmbage na, yii tēen wani fo mà
sà yaa ná yii tèekani i. ⁵ Nka kànhe nkemu shiin
kampyi pi nye a nɛ yii i yii sunmbage tírige pire yyé
me, yii níwvorobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambanji
kwòro kwòro a wu wani, lir'à kajwu kwò kuru kànhe
shiin na.»

⁶ Nye ka pi i yír'a kàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu na
māre kanyi puni i, maa yampii cùunji.

Saanji Erɔdi na uye yíbili na Yesu nye joofo ye

(Macwo 14.1-12; Marika 6.14-29)

⁷ Nye Yuhana bonkwooni kàntugo, saanji Erɔdi à pa
Yesu kapyiinkii lógo, ka li i u yákiilinj wùrugo sèl'e, naha
na ye pii mpyi na nkɔ na Yuhana Batizelipyinji u à nɛ a
fworo kwùnj i. ⁸ Pii sí i nkɔ na Kile tūntunni Eli u à
núr'a pa, pii mú sí i nkɔ na tèecyiini Kile tūntunni wà
u à nɛ a fworo kwùnj i. ⁹ Ka Erɔdi si jwo: «Mii à pi pyi pi
à Yuhana nɔnjke kwò, joofo shenre mii saha sí nye na
núru amɛ ye?» Ka u u wá na Yesu caa si u nja.

Yesu à shiin kampwɔhii kanjkuro nɔw cya

(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Yuhana 6.1-14)

¹⁰ Nye Yesu tūntunmpil'à núr'a pa ke, maa pi kapyi-
inkii puni jwo u á, ka u u yíri ná pi e sùpyire sannte
taan mà kàre pi mege cyage e Betisayida kànhe kàm-
panjke na. ¹¹ Sùpyir'à pa pi saha cè ke, maa nkàre
wani pi fye e. Ka u u pi cùmu leme nɔw, maa Kile
Saanre kyaa jwo pi á. Mpii pi mpyi na yà pi e ke, maa
pire cùunji.

¹² Tèni i canjk'à pa a ntíri ke, ka Yesu cyelempyiibii ke
ná shuunniyi si file u na maa yi jwo u á na u sùpyire
cye yaha, bà pi si mpyi si sà njyi ná tashwɔnɔw cya
kányi ná sishwɔnbugure e me, naha na ye sige funjke
e pire nye. ¹³ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi
lyí.» Ka pi i u pyi: «Bwúuru núnɔw kanjkuro ná fyapya
shuunni cyi naha wuu á kanna, fo l'aha nta wuu ya-
bilimpii sí n-sà njyi cya mpa nkɔ nte supyinyahare
pun'á.»

¹⁴ Tire sùpyire e, nambaabii kanni mpyi a shiin kamp-
wɔhii kanjkuro (5.000) kwò, ka Yesu si u cyelempyiibii
pyi pi à sùpyire tíje tíje kuruyo kuruyo, yire kurunji
nɔnjkin nɔnjkinji puni mpyi a shiin beeshuunni ná ke ke
kwò.

¹⁵ Nye ka pi i sùpyire puni tíje tíje, bà Yesu mpyi a yi
jwo me. ¹⁶ Ka Yesu si yire bwúuru núnɔw kanjkuro ná
cyire fyapyaagii shuunniyi lwɔ, maa yyahe yírigi nɔnj-
inji i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwò n kwò n
kan u cyelempyiibil'á, pi kan sùpyir'á. ¹⁷ Sùpyire puni ti
mpyi wani ke, tire pun'à lyí a tin. Ka pi i shàhii ke ná
shuunni nɔ njyipaanyi na.

Pyeri à jwo na Kile Nɔncwɔnɔnji u nye Yesu

(Macwo 16.13-21; Marika 8.27-31)

¹⁸ Nye lire kàntugo, mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha,
u à yíri pi taan, maa sà Kile nàare. U à kwò ke, maa
núr'a pa, maa pi yíbe: «Sùpyire na mii sɔnnji joofo ye?»

¹⁹ Ka pi i u pyi: «Pii wá na nkɔ na Yuhana Batizelipyinji u
nye mu, pii sí i nkɔ na Kile tūntunni Eli u nye mu, pii
mú sí i nkɔ na Kile tūntunmpii pi à tòro ke, na uru wà
u à nɛ a fworo kwùnj i.» ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jo-
foo yii nye na mii sɔnnji ye?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile
Nɔncwɔnɔnji u nye mu.» ²¹ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á
na pi àha nkɔwɔ yire jwo sùpya á me.

²² Maa núr'a jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyanji Jyanji u
kyaala sèl'e. Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sára-
gawwuubii nɔnjufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii sí
n-cyé u na, si u bò. Nka u kwùnj canmpyitanrewuuni, u
sí nɛ.»

Pyinjanni na wuu à yaa wuu taha Supyanji Jyanji Yesu fye e ke

(Macwo 16.24-28; Marika 8.34-9.1)

²³ Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo u lógofeebii pun'á:
«Njemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u
cyé u yabilinj nyii karigii na, u u ntēen kyaage taan u u
ntaha mii fye e canja maha canja, pi mée ká mpyi na
sí urufol'ò bò kworokworocige na. ²⁴ Naha na ye ngemu
la ká mpyi si u ninjaanji yaa nɔw ke, urufol'ò si nùm-
panja ta me, nka ngemu ká kàntugo wà u ninjaan'á
mii kurugo ke, urufol'ò sí nùmpañja ta. ²⁵ Naha li sí nɔw
sùpyan'á mà ma nyii yaayi puni ta nge dinyenji i ninjaa,
mu nùmpañjke si sà nkèege ye?»

²⁶ Lire kurugo ngemu u na ncyíge Supyanji Jyanji ná u
jwumpe na ke, u aha bú mpa ná u sinampe ná u Tunji
wumpe ná Kile mèlekèebii wumpe e canjke nkemu i
ke, u sí n-cyé urufol'ò na. ²⁷ Sèenji na mii sí yi jwo yii á,

pìi na nyé yìi e, pi sî n-kwû ná pi nyé a Kile Saanre nya mà yé!»

Yesu yyahe pyiŋkann'à kèenŋe
(Macwo 17.1-8; Marika 9.2-8)

²⁸ Nyé canmpyaa baataanre fiig'à tòro puru jwumpe jwunŋwooni kàntugo ke, ka Yesu si ŋkàre ná Pyeri ná Yuhana ná Yakuba e ŋaŋke kà na, si sà Kile náare.

²⁹ Mà Yesu yaha Kileŋarege na, u yyahe pyiŋkann'à kèenŋe, ka u vaanŋyi si fíniŋe weewee fo na jî. ³⁰ Lire tèenuuni i, ka nàmbaa shuunni si mpa jwo ná u e. Pire pi mpyi tèecyiini Kile tûntunmpiiMusa ná Eli. ³¹ Pi mpyi a pa ná sinampe e. Pyiŋkanni na Yesu mpyi na sí n-kàre n-sà u báaraŋi fûnŋo si ŋkwû Zheruzalemu kànhe e ke, maa lire jwo u á.

³² Lire tèni mpyi a ŋwòmpe ta Pyeri ná u shèrefeebi na sèl'e. Ŋwòmpe à pa láha pi na ke, ka pi i pire nàmbaabii shuunniŋi niŋjyerebii nya ná Yesu i u sinampe e. ³³ Tèni i pire nàmbaabii mpyi na yîri Yesu taan ke, ka Pyeri si jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, lir'à ŋwò sèl'e. Wuu vùnŋo taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» Pyeri mpyi a puru jwumpe jwo uye ŋuŋ kurugo.

³⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, ka nahaŋa si mpa pi tò. Mà nahaŋke yaha ku u pi tûni, ka pi i fyá. ³⁵ Ka mejuwu si fworu kuru nahaŋke e na: «Mii Jyaŋi u nyé ŋge, mii à u cwòŋŋo. Yii a núru u ŋwò na.» ³⁶ Lire mejuwuuni fworonŋwooni kàntugo, Yesu baare e, cyelempyiibii saha nyé a wà nya mɛ. Nde pi à nya ke, ka pi i lire yaha piye funŋ'i, pi nyé a yaaga jwo wà á lire tèni i mɛ.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-18; Marika 9.14-27)

³⁷ Kuru canŋa nùmpaŋa, Yesu ná u cyelempyiibii nintigibii ŋaŋke na, ka supyikurumbwòŋ sí sà u ŋuŋ bɛ. ³⁸ Tire sùpyire shwòŋl'e, ka nàŋi wà si jwo fànha na: «Cyelentuŋi, mii na mu náare, maa na jyaŋi kàanmucya. Uru niŋkinŋi u nyé mii á. ³⁹ Jínaŋi wà u nyé u e, u aha yîri u kurugo, u maha ŋkwúuli, jínaŋi maha u cúnŋo cúnŋo fànha na, u ŋwòge maha bàafwòhe yige, u maha u kànha sèl'e, maa nta a fworu u e. ⁴⁰ Mii à mu cyelempyiibii náare pi jínaŋi kòr'a yige u e, ŋka pi nyé a jà mɛ.»

⁴¹ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo naha tère e mii sí n-kwòro ná yii e yé? Mii sí yii kapyiŋkii kwú naye e sà nɔ fo naha tère na yé? Ta ma ná ma jyaŋi i naha.»

⁴² Nyé mà pi yaha pi i filili ná pyàŋi i Yesu na, ka jínaŋi si pyàŋi cúnŋo cúnŋo fànha na maa u cyán niŋke na. Nyé ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi u à fworu pyàŋi i, maa u kan u tun'á. ⁴³ Sùpyire ti mpyi wani ke, Kile sífente mpyi a pire puni kàkyanhala.

Yesu à jwo u kwùŋi kyaa na sahanŋi
(Macwo 17.22-23; Marika 9.30-32)

Karigii Yesu mpyi a pyi ke, cyire mpyi a sùpyire puni kàkyanhala. Mà pi yaha pur'e, ka u u yi jwo u

cyelempyiibil'á: ⁴⁴ «Yii mpe jwumpe lóg'a tàra, li saha si mɔ mɛ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, pi i pi nyii wuuni pyi u na.» ⁴⁵ Ŋka cyelempyiibii nyé a mpyi a puru jwumpe yyaha cè mɛ, naha na yé pu ŋwòhe mpyi a ŋwòŋ pi na, pi mú sí mpyi na fyáge si u yíbe pu ŋwòhe na.

Sùpyaŋi u nyé ŋuŋufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Marika 9.33-37)

⁴⁶ Nyé ka nàkaana si mpa yîri cyelempyiibii ná piye shwòŋl'e, tire ŋuŋke ku mpyi na pire puni i jofoo u nyé ŋuŋufooŋi yé. ⁴⁷ Yesu à pa tire nàkaante ŋuŋke cè ke, maa pyàŋi wà lwó a yaha uye taan, ⁴⁸ maa jwo cyelempyiibil'á: «Shin maha shin u à ŋge pyàŋi cùmu lemɛ ŋwò mii kurugo ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ŋwò. Ŋgemu ká mii cùmu lemɛ ŋwò ke, urufoo mú à mii tunvoonŋi cùmu lemɛ ŋwò. Nyé ŋgemu u à uye pyi yii puni kàntugo yyére wunŋi ke, uru u nyé yii puni ŋuŋufooŋi.»

Ŋgemu ká mpyi u nyé wuu zàmpeŋ mɛ, uru na nyé ná wuu e
(Marika 9.38-40)

⁴⁹ Nyé ka Yuhana si jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà nya u u jínaŋi kòre na yige sùpyire e ná mu mege e, ka wuu u u sige li na, naha na yé wuu wà bà mɛ.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mɛ, naha na yé ŋgemu u nyé u nyé wuu zàmpeŋ mɛ, urufoo na nyé ná wuu e.»

⁵¹ Nyé tèni i Yesu tèefworon'à pa byanhara ŋge diŋyeni i, s'a ŋkèege niŋyini na ke, ka u u sà li lwó uye funŋ'i si ŋkàre Zheruzalemu kànhe e, ⁵² maa tûntunmii tûugo uye yyaha na, ka pire si ŋkàr'a sà nɔ Samari kànhe kà na, maa sunmbage tatirige cya Yesu mɛe na kuru kànhe shiinbil'á. ⁵³ Ŋka kuru kànhe shiinbii nyé a jɛe mɛ, naha na yé Zheruzalemu i u mpyi na ŋkèege.

⁵⁴ Tèni i u cyelempyiibii pii shuunni Yakuba ná Yuhana à pa yire lógo ke, maa jwo: «Kafooŋi, mu sí wuu yaha wuu nage yige niŋyini na wuu tírige pi ŋuŋ'i wuu u pi shi bò mà?» ⁵⁵ Ka Yesu si yyaha kèenŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e †. ⁵⁶ Lire kàntugo ka pi i ntòr'a kàre kànhe kabere na.

Mpii la ku nyé si ntaha Yesu fye e ke
(Macwo 8.19-22)

⁵⁷ Mà pi niŋkaribii yaha, ka nàŋi wà si Yesu pyi: «Kafooŋi, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.»

⁵⁸ Ka u u u pyi: «Wyigii na nyé sigepwuunbil'á, shèere mú sí nyé sanɔyɛenr'á. Ŋka tashwòŋɔ nyé Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.» ⁵⁹ Maa wabere pyi: «Taha na fye e.» Ka uru si jwo: «Kafooŋi, yyére, mii aha na tunŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» ⁶⁰ Ka Yesu si u pyi: «Kwùubii yaha pi a piye tûni, ŋka mu wi ke, ta si maa sà a Kile Saanre kyaa yu.» ⁶¹ Ka wabere si jwo: «Kafooŋi, mii la nyé si ntaha mu fye e, ŋka na yaha si sà yi jwo na

† Sémebii pii maha jwo: «Ka Yesu si yyaha kèenŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e. Sàŋŋapeere ti nyé yii e amɛ ke, yii nyé a ti shi cè mɛ. Supyaŋi Jyaŋi nyé a pa si sùpyire shi bò mɛ, ŋka u à pa si pi mûnahigii shwò.

pyenge shiinbil'á 𐌸𐌹𐌺𐌰.»⁶² Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u à nùtuuge cù nùfaanji na, maa wii kàntugo ke, urufoo nye a yaa ná Kile Saanre e me.»

Yesu à túnntunmii beetaanre ná ke ná shuunni tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu

10 Lire kàntugo Kafoonji Yesu à nùr'a shiin beetaanre ná ke ná shuunni cwɔɔnɔɔ u fyèpɔwɔɔshihinbil'e, mà tun shiin shuunni shuunni uye yyaha na, kànyi puni ná cyeyi puni i u mpyi a yaa u tòro ke.

² Maa yi jwo pi á: «Sùmakwɔɔg'à pèe, nka sùmakwɔɔn-bil'à cyére. Lire e ke yii kerege foo náare, u u pii bàra sùmakwɔɔnbii na. ³ Mii à yii tun, yii a sì. Yii sí n-pyi sùpyire shwɔɔhɔl'e, mu à jwo mpàa pi nye sige yaaya shwɔɔhɔl'e.

⁴ Yii àha wyére lwó nde yiye nɔn'i me, yii àha boro lwó me, yii àha tanhanji yabere lwó mbàra yii tooyi wuyi na me. Mà yii ninjkaribii yaha, yii àha raa yyérelì kuni na s'a fwù pyi me.

⁵ Yii aha jyè pyenge maha pyeng'e ke, yii jwumpe ninjcyiiimpe pu pyi "Kile u yyerinjke kan yii á." ⁶ Nye sùpya ká nta kuru pyenge e, ngemu u nye na ncáa yyerinjke na ke, urufoo sí kuru yyerinjke dùbabii ta. Nka l'aha nta uru sùpya nye kuru pyenge e me, pire dùbabii sí n-kwòro yii á. ⁷ Pyenge nkemu ká nɛe yii sunmbage na ke, yii tɛen wani. Pi aha yalyire ná yabyere ntemu kan yii á ke, yii raa tire lyí, naha na ye báarapyiñi sàran'á yaa u kan u á. Yii àha raa sunmbage kɛenji raa màre me.

⁸ Yii aha nkàre kànha maha kànha na, ka pi i nɛe yii na, maa yalyire ntemu kan yii á ke, yii i tire lyí. ⁹ Yii i kuru kànhe yampii cùuɔɔ, yii i yi jwo kànhe shiinbil'á na Kile Saanre à byanhara pi na.

¹⁰ Nka yii aha nkàre kànha maha kànha na, ka pi i yii sunmbage cyé ke, yii jyè kuru kànhe pyenkuunji i, yii i yi jwo pi á ¹¹ "Ali yii kànhe bambanji u à ta wuu tooyi na ke, wuu sí uru kwòro kwòro n-yaha yii na †. Nka lire ná li wuuni mú i, yii li cè na Kile Saanre à byanhara yii na."

¹² Mii sí yi jwo yii á, diñyeyi canjkwɔge, nde li sí kuru kànhe shiinbil'á ta ke, lire sí n-waha mà tòro nde li sí n-pyi Sɔɔɔmu kànhe shiinbil'á na ke.»

Yesu à kànyi yà faha

(Macwo 11.20-24)

¹³ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Yii Korazen kànhe shiinbil'á, yii wuun'à kèege! Yii Betisayida kànhe shiinbil'á, yii wuun'à kèege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e cyire mpyi a pyi, nume mpyi na sí pi ta pi à pi toronkanni kɛenɛe maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vaañyi, maa cwɔɔnre wu piye na ††. ¹⁴ Lire l'á li ta, canjke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiin'kil'e ke, nde li sí yii ta ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi ‡ wuuni na.

† Mà ma tooyi bambanji kwòro kwòr'a yaha kànha na»: lire njwɔhe ku nye, wuu nàzhan à fwooro yii karigil'e, yii nɔnɔ tuguro ti.
†† Nde mpyi kyaa ndemu l'á li cyèe na pi a piye cèege pi kapegigii na ke. ‡ Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni njemu y'á cè ná

¹⁵ Yii Kaperenamù kànhe shiinbil'á pi ke, yii na sònnji na yii sí n-kàre Kile yyére ninjnyinji na be? Lire mpyi nye me, yii sí n-sii n-tìrige fo ninjke njwɔɔhɔ shiinbil'á cyage e.»

¹⁶ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a jwo u túnntunmpil'á: «Ngemu ká nɛn'a lógo yii njwɔ na ke, l'á pyi mu à jwo mii njwɔ na urufol'á lógo. Ngemu ká yii cyé ke, l'á pyi mu à jwo mii urufol'á cyé mú. Ngemu sí u à mii cyé ke, l'á pyi mu à jwo mii tunvoonji urufol'á cyé mú.»

¹⁷ Nye ka pire túnntunmpii beetaanre ná ke ná shuunniñi si nkàre mà sà tère pyi, ka pi funntanga wuubii si nùr'a pa, maa jwo: «Kafoonji, mu mege cye kurugo, ali jínabil'á kúu wuu á.» ¹⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à Sitaanninji nya, u à yíri ninjnyinji na nyaa ninjkin, kileñini fiige, mà pa njwɔ ninjke na. ¹⁹ Nye mii à li sínji kan yii á, yii a naare wwòobii ná nòngyahigii nɔn'i, yii i wuu zàm-pɛnɛnɛ fànhe fwòonɔ yiye tooy'e, yafyin sì n-jà kapii pyi yii na me. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii àha funnyii táan na jínabil'á kúu yii á me, nka yii pyi funntange e, naha kurugo ye yii mey'á séme Arijinanji i.»

Sùpya nye a Kile cè Jyafoonji Yesu baare e me

(Macwo 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si Yesu funjke pyi k'á táan sèl'e, ka u u Kile kèe maa jwo: «Tufoonji Kile, ninjnyinji ná ninjke Kafoonji, mii fwù nye mu na, naha na ye kani mu à njwɔɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyèe nànjkopyire na. Sèe wi, Tufoonji, mu à lire pyi mà tàanna ná ma nyii wuuni i.» ²² Lire kàntugo ka u u jwo sùpyir'á: «Mii Tunji à karigii puni le mii cye e. Sùpya nye a Jyafoonji cè Tufoonji baare e me. Sùpya mú nye a Tufoonji cè Jyafoonji baare e me, fo Jyafoonji la ká mpyi si u cyèe ngemu na ke.»

²³ Lire kàntugo ka Yesu si yyaha kɛenɛe u cyelempyibii kann'á maa yi jwo pi á: «Karigii yii na naa ke, mpii pi na cyire naa ke, pire wuun'à njwɔ. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, nde yii à nya maa ndemu lógo ke, Kile túnntunmii ninjyahamii ná saanlii ninjyahamii la mpyi si lire nya, si li lógo. Nka pi nye a jà a li nya maa li lógo me.»

Bàtaage Yesu à jwo mà yyaha tíi ná Samari shinji ninjɛenji i ke

²⁵ Canjka Kile Saliyanji cyelentunji wà à yí'r'a yyére si Yesu pɛre ncú maa jwo: «Wuu cyelentunji, naha mii à yaa mii u pyi si shinji ninjkwombaanji ta ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Nde l'á séme Kile Saliyanji Semɛnji i ke, naha mu à cè lire e ye?» ²⁷ Ka u u Yesu pyi: «Y'á séme Saliyanji Semɛnji i na "Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma fànhe puni ná ma sònnɔre puni i. Mà bàra lire na, ma supyinjɛenji kyaa táan may'á bà mu kyal'á táan may'á me †."» ²⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu njwɔshwɔɔr'á njwɔ. Mu aha jà na lire pyi, mu sí shinji ninjkwombaanji ta.»

²⁹ Nka nàni la mpyi si tanga kan uy'á maa jwo: «Jofoo u nye mii supyinjɛenji ye?» ³⁰ Ka Yesu si u njwɔ shwɔ ná bàtaag'e na:

kapegigii mpyinji i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhouweli 3.4-8; Amosi 1.9-10). †† Duterɛnɔmu 6.5, Levitiki 19.18

«Nàñi wà u ná yîri Zheruzalemu kànhe e na ñkèege Zheriko kànhe e. Mà u yaha kuni na, ka kakuumpyiibii pii si ñcwò u na, maa u cyeyaayi puni cyán a shwò u na, maa u bwòñ fo mà u bânnaaga a yaha kwùubii ná nyii wuubii shwòhòl'e, maa yîri u taan.

³¹ Lir'à bê ná Kile sáragawwunji w'e u u ma lire kuni i, ur'à pa ñc nàñi ñjncwunji na ke, maa fênn'a tòro u taan. ³² Nyé ka Kileñaarebage báarapyiñi wà si mpa a ntùuli lire kuni ninuuni i, uru na mpyi Levi tùluge shin, uru mú à pa ñc nàñi ñjncwunji na ke, maa fênn'a tòro u taan.

³³ Lire kàntugo ka Samari shinji wà kùshe wu si wá na ma lire kuni i mú. Ur'à pa ñc nàñi ñjncwunji na ke, ka u ñùñaare si u ta. ³⁴ Ka u u file u na, maa u ñcwòyi wyere yal'a pyi, maa u lwó a dùrugo u dùfaanñke ñunji, maa ñkàre ná u e nàmpwuunbii tatirige bage k'e, maa yaha u na. ³⁵ Kuru canña nùmpañña, maa bage sàranji wwù uye ñunji mà kan bage foonj'á, maa yi jwo u á "Ya-ha ñge nàñi na, mu aha wyéere maha wyéere wwù u ñùñc taan ke, mii aha núr'a pa, mii sí uru puni nùrunj mu na." ³⁶ Nyé Yesu à puru jwo ke, maa uru Saliyanji cyelentunji pyi: «Mpii shiin taanrenji i, mu á, ñgi u à ñge nàñi nimbannanji pyi u supyiñeñi ye?» ³⁷ Ka u u Yesu pyi: «Nàñi u à u ñùñaara ta ke, uru u ñye u supyiñeñi.» Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, maa sà lire fiige pyi.»

Karigii cyi à Marita yyaha ñi ke, cyire ná Mariyama wu-uni ñye ñjñkin mē

³⁸ Mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha ñani na na ñkèege Zheruzalemu kànhe e, pi à sà ñc kànhe kà na, maa sunmbage lèñe ceenji wà yyéere. Uru ceenji mege na mpyi Marita. ³⁹ Marita kàntugo wunji wà na mpyi wani, uru mege mpyi Mariyama, ka uru si ntéen Kafoonji Yesu taan marii u jwumpe nùru. ⁴⁰ Lir'à Marita cyege ta k'à cwòñc sushwòhòbaaranji na, ka u u file Yesu na maa jwo: «Kafoonji, taha mu bá u à mii còññi ñya u à téen, maa mii kanni yaha mii i báaranji pyi mē? U pyi u yîr'a na tège ke!» ⁴¹ Ka Kafoonji si u pyi: «Marita, Marita, mu yyah'à wyéere ná kari ñjnyahagil'e maa cyi tég'a maye funñc pen. ⁴² Njka kyaa ñjñkin kanna li ñye tòn wuuni mà tòro cyi sanñkii puni taan, lire Mariyama à pyi. Sùpya sì n-jà u láha lire mpyiñi na mē.»

Yesu à u cyelempyiibii taanna Kileñarege pyiñkanni na (Macwo 6.9-13; 7.7-11)

11 Canñka Yesu mpyi na Kile ñáare cyage k'e. U à kwò Kileñarege na ke, ka u cyelempyanji wà si u pyi: «Kafoonji, wuu taanna Kileñarege pyiñkanni na, bà Yuhana a u cyelempyiibii taanna ku na mē.» ² Ka Yesu si u pyi: «Yii aha a si raa Kile ñáare, yii jwo:

"Tufoonji, mu mege ku táan.

Ma pyi saanwa sùpyire puni ñùñc na.

³ Wuu canña maha canña ñjyijñi kan wuu á.

⁴ Wuu kapegigii yàfa wuu na,

ñaha na ye wuu maha wuu shinñeñe bii wogigii puni yà-fani pi na.

Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kèenñe kapegigil'á mē."»

⁵ Nyé maa núr'a pi pyi: «L'aha mpyi mu à jwo cevoò na ñye yii wà á, ka urufoo si yîr'a kàre ñjññke na uru cevoonji yyéere, maa sà u bage kúu mà jwo "Na cevoò, bwúuru ñùñyi taanre kan na á, ⁶ ñaha na ye mii à nàm-çòñc ta, yalyire sí naha mii u kan u á mē." ⁷ Yii na sòññi na uru cevoonji sí n-téen bage funñke e si jwo "Ma hà zii mpa na yyaha fwòhòc mē. Mii à bage tò a kwò, mii ná na pyiibii naha a sínn'a kwò, mii saha naha na sì n-jà n-yîri bwúuru kan mu á mē" la? ⁸ Mii sí yi jwo yii á, u mēe ká mpyi u ñye a yîr'a bwúuruñi kan mu á yii cempe kurugo mē, u mekegere [†] yyaha na, yaaga ma-ha yaaga mu ñye na ñcaa ke, u sí n-yîri kuru kan mu á. ⁹ Mii sí yi jwo yii á, yii a Kile ñáare, u sí yii kan, yii a ñcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

¹⁰ Naha kurugo ye shin maha shin u ñye na Kile ñáare ke, Kile sí urufoo kan.

Ngemu u ñye na ñcaa ke, urufoo sí n-ta.

Ngemu ká a bàrage kúuli ke, ku sí múgo urufol'á.

¹¹ Jofoo u ñye yii shwòhòl'e, ñgemu u sí ñee wwò kan u pyàn'á mà li ta fya u à ñáare u á ye? ¹² Lire ñye mē, mà nòñgyaa lwó a kan u á, mà li ta ñkúcere u à ñáare ye?

¹³ Nyé yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yacenñye kan yii pyiibil'á ke, yii ñye a cè a jwo na yii Tunji u ñye ñjnyijñi na ke, na ur'à bégel'a tòro yii taan si u Munaani le u ñáarafeebil'e mà?»

Pyiñkanni na Yesu maha jínabii kòre ke

(Macwo 12.22-30; Marika 3.22-27)

¹⁴ Canñka Yesu mpyi na jínanji wà kòre na yige nàñi w'e, uru jínanji mpyi a nàñi pyi búbu. Tèni i jínan'á pa fwo u e ke, ka uru nàñi si li ñwò cù na yu. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka li i pi puni kàkyanhala.

¹⁵ Njka pìl'á jwo sùpyire shwòhòl'e, na jínabii ñùñu-foonji Belizebuli ^{††} u à síñi kan Yesu á, u u jínabii kòre na yige pifeebil'e. ¹⁶ Pii la na mpyi si Yesu pere ñcù, maa jwo na u kani là pyi ndemu li sí li cyèe pire na na u à fwo Kile e ke.

¹⁷ Njka Yesu mpyi a pi funzòñc cè maa yi jwo pi á: «Kire maha kire li ñye na liye tùnni ke, lire maha mpa jya. Pyenge maha pyenge shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú.

¹⁸ Ná yii na sòññi na jínabii ñùñufoonji Belizebuli fàn-he cye kurugo mii ñye na jínabii kòre na yige sùpyire e, ñye Sitaanninji báarapyiibii ká ntáa maa piye tùnni, pi saanre sì n-kwò mà? ¹⁹ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Belizebuli fànhe e, lire sannii i ke, yii shiinbii pi ñye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpii pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ñunji. ²⁰ Njka mii aha a jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile fànhe e, lir'à li cyèe na Kile Saanre à ñc yii na mà kwò.

²¹ Yii li cè na fànhanñyahagafoo ká kàshikwònyaaya lwó a téen u pyenge ñwòge na marii ku sançwòññi sig-

[†] Pii maha jwo: «mu ñyàhavyeñre». ^{††} Belizebuli: Sitaanninji mege kà ku ñye ku ki.

kuni naare me, mpai la ku nye s'a li naare ke, maa pire tegele kwon.»

⁵³ Nye puru jwumpe puni kantugo, ka Yesu si fwooro uru Farizhenji bage e na nkèege. Ka Saliyanji cyelenti-ibii ná Farizhenbii luyiri wuubii si yibihi shiji puni taha u na. ⁵⁴ Pi mpyi na lire pyi si nta u pere jcu u jwosh-wore cye kurugo.

Yesu à u cyelempyiibii yere na pi àha fyiñme tò wwomò na me
(Macwo 10.26-27)

12 Lire tènì i, ka supyikuruñ nimbwòhò si mpa bíni Yesu taan fo na piye fwòonji. Pi mpyi a shiini kampwòhii lada kwò. Ka Yesu si jwumpe sii u cyelempyiibii na maa jwo: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha fyiñme tò wwomò na Farizhenbii fiige me. Pi na nye bwúuruñi yirigeyirige yaani fiige lire ndemu li maha mbyimpe nijcwònhòmpe yirige sùpyanji pàama ke. ² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ñwòhò ke, cyire puni sí n-pa raa naa. Kyaa maha kyaa li nye numpini i ke, lire là mú sí n-kwòro jcembaa me. ³ Lire l'à li ta, yii aha jwumò maha jwumò ñwòh'a jwo numpini i ke, puru sí n-lógo canñke e, yii aha jwumò maha jwumò jwo katil-wòhòre e yii bayi kùruñcwòngil'e ke, puru sí n-pa raa jáare katanji jwòh'i.»

Wuu a fyáge Kile na, wuu nye a yaa wuu kyaa tég'a wuye funñ pen me
(Macwo 10.28-31)

⁴ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii pi nye mii ceveebii ke, mii sí yi jwo yii á, ñgemu u nye u si n-jà yaage kabere pyi sùpyanji na u mbòni kantugo me, yii àha raa fyáge uru yyaha na me. ⁵ Yii à yaa yii a fyáge ñgemu yyaha na ke, uru u nye Kile, ñaha na ye uru u maha já a sùpyanji wà nafugombaage e u bonkwòni kantugo. Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii a fyáge Kile na.

⁶ Tá zíziine kanjuro maha mpére daashii shuunni kannna me? Njka Kile à yaha ti puni niñkin niñkinji na, marii ti sañcwòñji sigili. ⁷ Yii pi ke, yii li cè na yii kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine nijyahara na. Ali jwòjwoore ti nye yii jwòh'i i ke, Kile à tire puni pèrege cè. Lire kurugo yii àha nuru kyaa tège yiye funñ pen me.»

Mà ñee Supyanji Jyanji Yesu na, lire nye me mà cyé u na
(Macwo 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká yyére li na sùpyire nyii na na uru na nye Supyanji Jyanji wu ke, Supyanji Jyanji mú sí n-yyére li na Kile mèlèkèebii nyii na na urufoo na nye uru wu. ⁹ Njka ñgemu ká mii cyé sùpyire nyii na ke, mii mú sí urufoo cyé Kile mèlèkèebii nyii na. ¹⁰ Sùpya ká ñcyé Supyanji Jyanji jwumpe na, lire kapiini sí n-jà yàfa urufoo na. Njka ñgemu ká Kile Munaani mege kèege ke, lire kapiini sí yàfa urufoo na me.

¹¹ Pi aha mpa a yii cyáan na jcwòre na nkèege Kile jwumpe kàlambayi jwòh'eebii, lire nye me kini yyaha yyére shiini ná yukyaabii yyére tènì ndemu i ke, jwumpe yii sí n-jwo pi i jwò na yii na nye sèenji jwòh'i ke,

yii àha puru kani tège yiye funñ pen me, ¹² ñaha na ye lire tènì yabiliñi i, jwumpe yii à yaa yii jwo ke, Kile Munaani sí puru tìrige yii funñ'i.»

Nàfuunji sèe wunji kani ná karigii cyi nye cyi nye a yaa cyi sùpyanji funñ pen me
(Macwo 6.19-34)

¹³ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka ñanji wà si jwo u á sùpyire shwòhò'e: «Wuu cyelentunji, mii la nye maa yi jwo mii yyahafoon'á na u wuu tunji kòoge táa, u u na ñàzhan woge kan na á.» ¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Ei! Nà wà we! Jofoo u à mii tije mà pyi yii kacwòncwòñji, lire nye me yii tunji kòoge táafoonji ye?»

¹⁵ Nye Yesu à uru ñanji jwò shwò amuni ke, maa yi jwo u lógofeebii pun'á: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha nàfuunji lage yaha ku tateenge fò yii na me. Naha kurugo ye sùpyanji nàfuunji mée ká ñyaha fo mà sà mpyi u tayahaga na jcaa na nkànre, yii li cè na uru nàfuunji si n-jà urufoo sige kwòh'i na me.»

¹⁶ Mà tàanna ná puru jwumpe e, ka Yesu sí bàtaaga jwo pi á na: «Nàfuufoonji wà u ná mpyi ná kerege e, kuru kerege yafaayi mpyi na jwòge u á sèl'e. ¹⁷ Canñka ka u u ntèen maa funñke cya maa jwo uye funñ'i "Mii sàha ñaha na kapyii cè me, ñaha na ye tayahaga nye mii nijnyee sùmanji na me." ¹⁸ U à funñke kyáala a kwò ke, maa jwo "Nde mii sí n-pyi ke, lire li nye, mii sí na bwònhigii jya, si nuru nimbwòhii faanra, si na sùmanji ná na yaayi sanji puni le cyire e. ¹⁹ Lire ká mpyi, mii sí n-jwo naye funñ'i, na mii à yyee nijyahagii jwòh'i bégel'a yaha naye mee na. Mii saha si raa naye kànre me, s'a lyí s'a byii si mpyi funntange e kannna." ²⁰ Nye uru nàfuufoon'á puru jwo uye funñ'i mà kwò ke, ka Kile si jwo u á "Mu funñ baa shini! Njke numpilage yabiliñi i, mu sí n-kwò. Yaayi mu à bégel'a yaha maye mee na ke, jofoo u sí n-pyi ná yire e ye?"

²¹ Nye amuni li mú nye, shin maha shin u nye na nàfuunji caa na bínnini nge diñnyeni i uye mee na, mà li ta nàfuu nye urufol'á Kile yyére me, urufoo sí n-pa n-kwò n-yiri u taan nge nàfuufoonji fiige.»

²² Nye ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyí ná vòanji yii sí raa leni ke, yire tanjanni ká yii funñ pen me. ²³ Naha kurugo ye sùpyanji múnaani tayyéreg'á fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vòanji na. ²⁴ Yii sañcyenre kàanmucya ke! Ti nye na faa pyi me, ti nye na sùma kwòun me, sùma tabegege mú nye t'á me. Njka Kile maha ti jwò caa. Tá yii nye a pwòrc sañcyenre na sèl'e me? ²⁵ Funmpèenre sí n-jà yii jofoo pyi u já a nimbilere bàra u shini canmpyaagii na ye?

²⁶ Nye kampyi funmpèenre si n-jà yafyin bàra yii shini canmpyaagii na me, ñaha na yii à yaayi sanji kani tég'a yiye funñ pen ye? ²⁷ Yafwòhòfòhòyì yi maha fyini sige e maa yafyenre nisinante yaa ke, yii sòññ yire kyaa na ke! Yi nye na báara pyi me, yi mú nye na kòon pinni me. Njka saanji Solomani ná u nàfuufente puni i, u vòannderke ká lemè nye a já a jwò mà njke yafwòhòfòhòyì ká niñkin yafyenre kwò me.

²⁸ Yafwòhòfòhòyì yi nye sige e nijjaa, ná numpannya yi

sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemε pyi p'à nwa amuni, yii nye a li cè na nàkaana baa Kile sí vāanpyi kan yii á mà? Yii dāniyan'à cyére de!

²⁹ Yii yalyire ná yii yabyēere tanjanni nye a yaa li tatēenge fō yii na mε. ³⁰ Mpii pi nye pi nye a dá Kile na mε, pire pi maha funnyi pen ná yire yaayi kani i tērigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li nye yii na ke, yii Tunji Kile à yire puni cè. ³¹ Mà jwo yii kwōro yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage nijcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre. Lire ká mpyi, u sí yire yaayi sanpyi kan yii á.»

³² Ka Yesu si nūr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii na nye mu à jwo mpākuruṅṅ nimbilere, ḡka yii àha raa fyáge mε, ḡaha na ye l'à táan yii Tunji Kile e mà yii le u Saanre e. ³³ Yii yii cyeyaayi péré, yii i uru wyéreni tēg'a fōṅṅfeebii tēge. Yii nāfuu tabegege nijcēnṅe yaa yiye mεe na nijnyinji na, ḡkemu ku nye ku nāfuunji sī n-kwō mε. Nāḡkaalii ná ntōṅ nye kuru cyage e si ḡkwō u kēege mε. ³⁴ Yii li cè, cyage e sūpyanji nāfuunji nye ke, wani u sōṅṅre maha mpyi.»

Báarapyinji nijcēnṅi ná báarapyinji nimpinji kani (Macwo 24.36-51)

³⁵ Ka Yesu sí nūr'a jwo u lógofeebil'á: «Yii yii báarapyi vāanpyi le yii i bégele tērigii puni i. Yii i yii lāmpaabii mīn'a yaha tērigii puni i. ³⁶ Yii pyi mu à jwo báarapyii mpiimu pi à bēgel'a tēen pyenge e, na pi nūṅfoonji tēepani sigili, u aha yīri cikwōṅre cyage e, mà pa tère o tère e, maa mpa pyenge ṅwōge kúu ke, pi i yīr'a ku múgo u á. ³⁷ Nye nūṅfoonji ká mpa báarapyiibii mpiimu ta ḡṅṅmbaa ke, pire wuuni sí ṅwō. Sēenji na mii sí yi jwo yii á, lire ká mpyi, nūṅfoonji sí uye pwa si njyi yaa ḡkan báarapyiibii puni niṅkin niṅkinj'á, pi lyí. ³⁸ Lire e ke nūṅfoonj'á pa niṅṅke na yo, u à pa ḡkūpecyiini na yo, u aha mpa báarapyiibii mpiimu ta ḡṅṅmbaa ke, pire wuuni kōni sí ṅwō.»

³⁹ Yii li cè na kām̄pyi bage foonji mpyi maha nāḡkaanji tēepani cè, u mpyi maha sí nye u yaha u kakyaare pyi mε. ⁴⁰ Lire e ke yii mú à yaa yii bēgel'a kwōro, ḡaha na ye tēni i Supyanji Jyanji sí nūru n-pa ke, yii nye a lire cè mε.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, ka Pyeri si u pyi: «Kafoonji, mu à ḡke bātaage jwo mà yyaha tīi ná wuu kanni i laa, sūpyire puni kyaa li?»

⁴² Ka Yesu si u pyi: «Báarapyinji na, nūṅfoonj'á dá pi sanmpii shwōḡl'e, u yákiliṅi mú s'à pēe ke, uru báarapyinji shinji nūṅfoonji maha yaha u u pyenge karigii cwōṅre, maa njyini kaan báarapyiibii sanmpil'á u tēekanl'e. ⁴³ Nye báarapyi maha báarapyi nūṅfooo, u à pa u ta u u báaranji nijcēnṅi pyi amuni ke, uru wuuni sí ṅwō. ⁴⁴ Sēenji na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyinji nūṅfoonji sí u pyenge karigii puni nūṅfente le u cye e.»

⁴⁵ ḡka báarapyiibii kacwōṅṅṅi ḡgemu ká a sōṅṅi uye funḡi na uru nūṅfoonji sí mō lire kùluni i, maa wá na u báarapyiṅebii bwūun, maa uye yaha njyini ná mbyanji laage e, maa sinmpe byii na ṅcwo ke, ⁴⁶ canḡke ku nye uru báarapyinji nye a tēen ná k'e ná tēni li nye u nye a sōṅṅ ná l'e mε, u nūṅfoonji sí n-pāa n-pa. Kapii maha kapii u à pyi ke, nūṅfoonji sí u

kyérege cyire puni na, mpii pi nye pi nye Kile kuni i mε, si u ná pire sàranji pyi niṅkin.

⁴⁷ Báarapyinji u à nūṅfoonji nyii wuuni cè maa mpyi u nye na li pyi mε, uru báarapyinji bwōṅre nizhwōre sí ṅyaha de! ⁴⁸ ḡka báarapyinji u nye u nye a u nūṅfoonji nyii karigii cè mε, maa ntōr'a wurug'a kapyimbaala pyi ndemu l'à yaa ná bwōṅr'e ke, urufoo si bwōṅrō nijyahara shwō mε.

Amuni li mú nye, Kile à yaaya nijyahaya kan ḡgemu á ke, u maha yaaya nijyahaya cya urufol'á. U aha karii nijyahahyahagii le ḡgemu cye e ke, u sí urufoo yíbe karii nijyahahyahagii kyaa na mú.»

Sūpyire sí n-láhalala tiye na Yesu kurugo (Macwo 10.34-36)

⁴⁹ Ka Yesu sí nūr'a jwo: «Mii à pa mpa nage le niṅke na. Mii la mpyi numε si ku ta k'à mīn'a kwō. ⁵⁰ ḡka mii à yaa mii u mbyíḡime yyefuge e fōl, mu à jwo bà sūpyanji ká a ḡko si batize pi maha u mbyíḡime lwōhe e pyiḡkanni ndemu na mε. Mii funvwugo wunji u nye na cyire karigii canmpyige sigili.»

⁵¹ Yii àha raa sōṅṅi na mii à pa si mpa jwumabenḡe le sūpyire ná tiye shwōḡl'e niṅke na mà de! Mii sí yi jwo yii á, mii à pa mpa mbēmbaanji le sūpyire ná tiye shwōḡl'e. ⁵² Lire kurugo mà lwó numε na, shiin kanḡkuro sí n-pyi pyenyi y'e, pi si n-bē mε. Shiin taanre sí n-wwō s'a shiin shuunni tūnni, shiin shuunni sí n-wwō s'a shiin taanre tūnni. ⁵³ Pyenyi y'e, tufoonji sí n-yīri jyafoonji kurugo, jyafoonji mú sí n-yīri tufoonji kurugo. Nufoonji sí n-yīri pworfoonji kurugo, pworfoonji mú sí n-yīri nufoonji kurugo. Nacwonji sí n-yīri napworonji kurugo, napworonji mú sí n-yīri nacwonji kurugo.»

Kacyeṅkii ṅcēnṅi (Macwo 16.2-3)

⁵⁴ Supyikuruṅke ku mpyi wani ke, ka Yesu si nūr'a jwo kur'á: «Yii aha kilenji nya u à wwō canḡacwumpe † e, yii maha jwo na zānha sí n-pa, nākaana baa ku mú maha mpa. ⁵⁵ Kafēge ká a fwu na yīri wōro kùl'e, yii maha jwo na kafuge sí n-pēe nijjaa de! Amuni li mú maha mpyi. ⁵⁶ Yii pi à fyinmε tō wwomō na ke, yii à jà a cyire karigii puni tēepyiṅkii cè, ka ḡaha si li ta ṅcyii cyi nye na mpyi yii shwōḡl'e numε ke, yii nye a jà a cyire cè mà ye?»

(Macwo 5.25-26)

⁵⁷ ḡaha na kani yii à yaa yii pyi ke, yii nye a jà a lire cè yiy'á si li pyi pyiḡkanna nijcēnṅe na mà ye?»

⁵⁸ Wà ha mu yyere fānhe e, ka yii i wá na ḡkēege wani, mu à yaa mu u jwumabenḡe cya fwōfwō ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaanji cye e, uru si ma le u báarapyinji cye e, pi i ma le kāsuni i mε. ⁵⁹ Mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu nye a lire pyi mε, mu si n-sii n-fworo wani ná mu nye a urufoo fwooni tō feefee mà ye!»

† Izirayeli kini i, canḡacwumpe e zānhe nijyahaga maha yīri.

Yii à yaa yii toronkanni kêenhe

13 Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka sùpyire tà si mpa Galile kùluni shiinbii pii mbò jwo u á. Fànhafoonji Pilati u mpyi a pii tun pi à sà pire bò Kilepaarebage e mà pi yaha pi i sárayi wwú. ² Ka Yesu si pi pyi: «Nte sùpyire ti nte pi à bò ame ke, yii na sônji na pire kapegigii nimpyiiŋkii cyi mpyi a nyaha mà tòro Galile kùluni shiinbii sanmpii wogigii na be? ³ Lire bà me, nka mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a yii toronkanni kêenhe me, yii puni mú sí n-kwú. ⁴ Silowe batwonge k'à keb'a cwo Zheruzalemu kàhe shiinbii ke ná baataanrenji mpiimu nuŋ'i mà bò ke, yii na sônji na pire kapegigii nimpyiiŋkii cyi à nyaha mà tòro Zheruzalemu kàhe shiinbii sanmpii wogigii na be? ⁵ Lire bà me, nka mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a yii toronkanni kêenhe me, yii puni mú sí n-kwú.»

⁶ Nye ka Yesu si bàtaaga jwo pi á na: «Nàŋi wà na mpyi ná ɛɛzen cikwoge e. ɛɛzen cire shwɔhɔl'e fizhiye cige na mpyi wani. Cikwoge foo mpyi maha si na kuru cige kàanmucaa u aha nkwa a yasere ta ku na. Nka u shèe maha shèe, u mpyi maha sà yafyin ta ku na me. ⁷ Ka u u yi jwo u báarapyiŋ'á "Wii, cyi yee taanre cyi nye ncyii, mii na ma na nke cige kàanmucaa kampyi k'à yasere yaa, mii sí si tà ta ku na me. Ku kwòŋ à wà, naha na ye ku nye cikwoge cire sannte shwɔhɔl'e kapwɔ baa." ⁸ Ka báarapyiŋ si u pyi "Mii nuŋufoonji, mii na li caa mu á, maa ku yaha ku ninjyee pyi, mii sí ku nuŋke tũgo n-kwúulo si nkyàra le ku taan. ⁹ Lire ká mpyi, ka ku u yasere pyi yyeela, ku sí n-yaha wani. Nka k'aha mpyi ku nye a yasere pyi me, maa nta a ku kwòŋ.»

Yesu à dàfoo cùuŋɔ canŋɔŋke e

¹⁰ Nye Yahutuubiicanŋɔŋke k'e, Yesu mpyi na sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambage k'e. ¹¹ Sùpyire shwɔhɔl'e ceenji wà na mpyi wani, jínanji wà mpyi u e, uru jínanji mpyi a yee ke ná baataanre pyi u e, maa dāŋi yampe yaha u na, fo mà u pyi u saha nye na jà a tìl'a yyére me. ¹² Nye Yesu à u nya ke, maa u yere maa jwo u á: «Ceewe, mu yamp'à láha mu na ninjaa.» ¹³ U à puru jwo ke, maa u cyeyi taha u na, lire tènuuni i, ka ceenji tũbuŋi si ntíl'a sànhana, ka u u Kile kèe.

¹⁴ Nye tēni i Kile Jwumpe kàlambage nuŋufoon'á Yesu nya u à ceenji cùuŋɔ canŋɔŋke e ke, ka li i u lùuni yíriŋe sèl'e, ka u u jwumpe lwɔ maa jwo sùpyir'á: «Cibilaage e, yii à yaa yii a báaranji pyi canmpyaa baani funŋ'i, lire e ke yii a ma, yii a cicuumpe caa cyire canmpyaagil'e, nka canŋɔŋke e bà me!» ¹⁵ Ka Kafoonji Yesu si u pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomɔ na ke, jofoo u nye yii shwɔhɔl'e ngemu u nye u nye na u niyi, lire nye me u dùfaanŋi sàre canŋɔŋke e maa yi kan y'à bya mà ye? ¹⁶ Ná yii maha jà a lire pyi, nge ceenji sí u nye Ibirayima tũluge shin ke, ka Sitaanniŋi si u cù a pwɔ, fo yee ke ná baataanre e, ka naha si li ta tire pwɔre kà njà zàhna ndáha uru ceenji na canŋɔŋke e mà ye?» ¹⁷ Nye Yesu à puru jwo ke, ka u zàmpɛnbii puni sí silege. Nka

sùpyire sannte puni mpyi funntange e Yesu kabwɔhigii nimpyiiŋkii puni kurugo.

Kile Saanre maha sii nimbilere maa mpêre

(Macwo 13.31-33; Marika 4.30-32)

¹⁸ Nye ka Yesu si núr'a kàlanji sogo maa jwo: «Kile Saanre nye mu à jwo naha be? Ná naha shi i mii sí ti tàanna be? ¹⁹ Ti na nye mu à jwo mutaridi cige yasere, nàŋi wà a sà ntemu nũgo u cikwoge e ke. Kuru cige pyàŋi maha yilege, nka u aha fyin, cige maha lyege fo maha mpa mpyi cibwɔhɔ, saŋcyɛenr'a si wá na ti shèere yaa ku nképyi i.»

²⁰ «Ná naha shi i mii sí Kile Saanre tàanna sahanji ye? ²¹ Ti na nye bwúuruŋi yíriŋeyirige yaani fiige. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyime ninjaham'i mà cwòhɔ, li maha puru mbyimpe ninwɔhɔmpe puni yíriŋe.»

Nùmpañke tata kuni na nye mu à jwo tajyijwɔ nimbilere

(Macwo 7.13-14, 21-23)

²² Nye lire kàntugo ka Yesu si ntòro ná nani i, na nkéŋe Zheruzalemu kàhe kàmpañke na. U ninKarenji mpyi na Kile jwumpe yu sùpyir'á kànbwoyi ná kànpɛere na. ²³ Ka nàŋi wà si u pyi: «Kafoonji, tá nùmpañka tafeebii sí nyaha be?» Ka Yesu si pi pyi: ²⁴ «Yii fànha le yii i jyè tajyijwɔge nimbileni i, naha na ye mii sí yi jwo yii á, tēni là na ma shinnyahara la sí n-pa n-pyi si jyè kuru tajyijwɔge e, nka pi si n-pa jà me. ²⁵ Tēni i bage foo sí n-pa n-yíri si bage tò si ku shwɔhɔ ke, lire ká yii ta cyiinŋi na, yii sí raa bage kúuli s'a nko "Kafoonji! Nwɔge múgo wuu á." Lire ká mpyi, Kafoonji sí n-jwo yii á na uru nye a yii cè me. ²⁶ Lire tēni i, yii sí raa nko "Ko wuu ná mu à tēl'a lyi maa bya siŋcyan ke! Mu mú s'à Kile jwumpe jwo wuu á wuu kàhe pyenkuunji i, ka mu u núr'a jwo na mu nye a wuu cè mà?" ²⁷ Yii aha puru jwo, u sí nuru yi taha yii á na uru nye a yii cè me, na yii yíri uru taan, yii kapimpyiibii.

²⁸ Nye mà yii yaha cyiinŋi na, yii aha mpa yii tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná Kile tũntunmpii puni nya Kile Saanre e tēni ndemu i ke, yii nàvunŋɔ wuubii sí raa myahigii sũu s'a nkyàhigii kũru. ²⁹ Sùpyire tà mú sí raa yíri dinyenji nuŋyí sicyɛerenji na, si mpa jyè Kile Saanre e, si lyi. ³⁰ Lire tēni i, sùpyire ti nye nume kàntugo yyére ke, tire tà sí n-pa n-pyi yyaha yyére. Mpii pi nye nume yyaha yyére ke, pire pii mú sí n-pa n-pyi kàntugo yyére.»

Yesu à jwo Zheruzalemu kàhe kyaa na

(Macwo 23.37-39)

³¹ Nye lire tēni yabilinji i, ka Farizheenbii pii si file Yesu na, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u fwo ro nde kùluni i feefee, ma a si cyage kabere, naha na ye saanŋi Erɔdi wá na mu caa raa bùu.» ³² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a si, yii i sà yi jwo Erɔdi cwofoon'á, na mii naha na jínabii kòre na yige pifeebil'e marii yampii cùuŋi ncyii canmpyaagii shuunŋi i, cyire ká ntòro, canntanrewoge e mii báaranji sí n-kwò. ³³ Mii à yaa mii u cyire canmpyaagii taanrenji pyi si sà na báaranji fũnŋɔ Zheruzalemu kàhe

e. Naha kurugo ye Kile tũntunji wà tufiige nye a yaa u bõ cyage kabere Zheruzalemu kântugo me.»

³⁴ Ka Yesu sí núr'a jwo: «Ei! Zheruzalemu shiinbii, yii Zheruzalemu kãhe shiinbii, yii pi maha Kile tũntunmpii wà ná kafaayi i maha bũu ke, y'à tooyo nijyahaya kwò, mii la mpyi si yii bínni yiye e, s'a yii kãanmucaa, bà ñkũnuji maha u pyire bínni tiye e maa bũru ti ñunji me. Njka yii nye a ñee lire e me. ³⁵ Ku ke nume! Kile sí cye wwũ yii kãhe taan si yii yaha yiye kanna na. Mii sí yi jwo yii á, yii nyiini saha sì n-tẽge mii na me, fo canjke yii sí n-pa raa ñko "Ñgemu u nye na ma Kafooji Kile mege na ke, Kile u jwò le ur'á †."»

Yesu à yanji wà cùuñj canjke k'e sahanji

14 Nye Yahutuubiicanjke k'e, Farizheenbii ñũufooji wà mpyi a Yesu yyere na u sà lyí uru yyere, ka Yesu si ñee. Sũpyire ti mpyi wani uru shinbwoji pyenge e ke, nãni wà yangwu na mpyi tire shwãh'e, puru yampe mpyi a u cyee cyeyi yà pyi y'à fwo fwo. Ka pi i wà na Yesu kãanmucaa kampyi u sí ñee uru yanji cùuñj canjke e.

³ Ka Yesu si jwumpe lwó maa Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyanji i, wà à yaa u jà a yanja cùuñj canjke e la †?» ⁴ Ka pi i fyãha, pi wà nye a ñen'a u ñwã shwã me. Ka Yesu si u cyeyi taha yanji na maa u cùuñj, maa u pyi u a sì pyenge.

⁵ Lire kântugo ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Jofoo u nye yii shwãh'e, ná urufoo jyanji, lire nye me u nũni wà ká ñcwo bẽenji mà bẽ ná canjke e, urufoo sí ñee u yaha wwũmbaa ye?» ⁶ Pi nye a ñen'a u ñwã shwã me.

Nũnjirire ná ñuzogore kani

⁷ Nye Yesu à pa li kãanmucya mà li nya na Farizhenj'á sũpyire ntemu yyere ke, na bwompe tateenyi kurugo pi puni nye na fi ke, ka u u ñke bàtaage jwo pi á:

⁸ «Sũpya ká mu yyere cikwãnc na, ka mu u shà, mà hà zà ntẽen yatẽenyi puni yyaha yyere woge e me. Naha kurugo ye u aha nta u à shinbwoji wà yyere ñgemu u à fãha tò mu na ke, ⁹ uru ká mpa, ka yii yyerefooji si mu pyi, na ma yíri maa kuru yatẽenke kan uru shinbwoj'á, mu silege wunji u sí n-yíri n-sà n-tẽen fo kântugo yyere yatẽenke e. ¹⁰ Lire e mii sí yi jwo yii á, pi aha yii wà yyere lire kataanni fiige na, mu aha shà, sà ntẽen yatẽenyi puni kântugo yyere woge e. Lire ká mpyi, mu yyerefooji ká li nya na mu à yaa ná yatẽenke yyaha yyere woge e, maa sà mu pyi "Na cevoo, yíri ma a ma naha, yatẽenke yyaha yyere woge e." Lire tẽni i, mu ñũjke sí n-yíriga ma lyijeebii shwãh'e.

¹¹ Lire e yii li cè, shin maha shin u à uye dùrugo ke, Kile sí urufoo tíriga, ñka shin maha shin u à uye tíriga ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

¹² Nye nãni u mpyi a Yesu yyere na u sà lyí uru yyere ke, ka Yesu si yi jwo ur'á: «Mu aha a ñko si sũpyii yyere pi pa lyí mu yyere canjke e, lire nye me numpilage e, mu sũpyire nijyerere nye a yaa ti pyi mu ceveebii ná mu sijeebii ná mu cĩnmpyibii ná mu tẽenjeebii nãfuufeebii me. Naha kurugo ye pire mú sí n-jà mu yyere canjka, nde mu à pyi pi á ke, si lire fwooni tò mu á.

¹³ Njka mu aha sí raa kataan pyi, mu à yaa mu u fõñjfeebii ná cwõhõmfeebii ná d̄shiyifeebii ná fyinmpii yyere. ¹⁴ Lire ká mpyi, mu wuuni sí ñwã, mpai pi à t̄i ke, Kile ká pire ñè a yige kwũnji i canjke ñkemu i ke, kacenni mu à pyi tire sũpyire na ke, u sí lire fwooni tò mu á, naha na ye pi nye a mpyi a jà a mu kacenni fwooni tò mu á me.»

Lyimbwooni bàtaage

(Macwo 22.1-10)

¹⁵ Nye Yesu lyijeebil'á puru jwumpe lógo ke, ka pi wà ñĩkin si jwumpe lwó maa jwo u á: «Mpii pi sí n-jyè Kile Saanre e si lyí ke, pire wuun'á ñwã!» ¹⁶ Ka Yesu si uru nãni ñwã shwã ná bàtaage na:

«Canjka nãni wà u ná ñjyi nijyahawa shwãh'e, maa shinnyahara yyere pi sà lyí uru yyere. ¹⁷ Tẽelyiin'á pa no ke, ka u u báarapyinji tun u sà sũpyire yyere pi pa lyí. ¹⁸ Njka pi pun'á kariii mege le maa ñcyé karaga uru ñjyĩ talyige e. Shincyiĩ ñáarapyin'á yyere ke, ka uru si yi jwo u á "Sà yi jwo ma ñũufooj'á na u uye sanja yaha na á, mii à kerege shwã, mii à yaa mii u sà ku kãanmucya."

¹⁹ Ka báarapyinji si ñkàr'a sà wabere yyere, ka uru si u pyi "Sà yi jwo ma ñũufooj'á na u uye sanja yaha na á, mii à nupyahii ke shwã, mii s'á yaa mii u sà cyi taan-na faanji na."

²⁰ Ka u u núr'a kàr'a sà wabere yyere, ka uru mú si u pyi "Sà yi jwo ma ñũufooj'á na mii à ceewe fũru nume. Lire kurugo mii sì n-jà n-shà me."

²¹ Nye ka báarapyinji si núr'a pa puru jwumpe yyaha jwo u ñũufooj'á. Ka u lũuni si yíri, maa jwo báarapyin'á na u fyãl'a sà fõñjfeebii ná cwõhõmfeebii ná d̄shiyifeebii ná fyinmpii yyere, sũpyire tabinniyi ná pyenkuunji i, u a ma.

²² Nye báarapyin'á sà pire yyere ke, maa jwo u ñũufooj'á "Mii ñũufooji, mii à mu tũnture pyi ñka tateenye ñĩngaya saha na naha de!" ²³ Ka ñũufooji si u pyi "Sà ma a ñaare ma a mãre kumbwoyi ná kerekubill'e, ma a fãha le ma a sũpyire kárama t'a ma, bà tateenyi sanjyi si mpyi si ñi me. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, sũpyire t'á yyere yyecyiige na, ka ti i ñcyé paña ke, pire wà cye sì n-jyè mii ñjyĩni i me."»

Pyĩnkanni na wà sí n-jà n-pyi Yesu cyelempya ke

(Macwo 10.37-38)

²⁵ Canjka mà Yesu yaha ñani na, supyikuruñj nimbwãh'e mpyi a taha u fye e. Ka u u yyaha kẽenye pi á, maa jwo: ²⁶ «Shin maha shin la ku nye si mpyi mii cyelempya ke, ná urufoo nye a mii kyaa táan uy'á mà tòro u tunji ná u nuñi ná u cwoñi ná u pyiibii ná u sijeebii na, maa mii kyaa táan uy'á, ali mà tòro u yabil-

† Zaburu 118.26 †† Farizheenbii u sũñjke kani i, shinji u nye na múnaa tawwugo caa ke, uru kani wà sí n-jà n-tẽge canjke.

inji na me, urufoo nye a yaa ná mii cyelempyigire e me. ²⁷ Shinji la ku nye si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi méé mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nye a yaa ná mii cyelempyigire e me.

²⁸ Jofoo u nye yii shwòhòl'e, ná urufoo la nye si batòwògò faanra, u sí n-téen si funjke kyaala fòlò, si li kàanmucya kampyi u sí n-pa n-jà ku faanra n-kwò mà ye? ²⁹ Ná urufoo nye a lire pyi me, maa ku òwò cù na faanre, kàntugo ka bage sanjke si u jà faanraga, mpai pi na ntùuli marii ku òwò ke, pire sí raa urufoo cyàhali, ³⁰ s'a òko: "Aa! Nge nànjà u bage òwò cù na faanre, ka ku u mpa u jà faanraga."

³¹ Amuni li mú nye, l'aha mpyi mu à jwo saanji wà na òko raa kàshi kwùun u saanjerengi wà na ná u kàshikwòwònbii kampwòhii kenji i (10.000). Tá u sí n-téen si funjke kyaala si òcè kampyi u kàshikwòwònbii sí n-jà u zàmperengi kàshikwòwònbii kampwòhii benjaaganji (20.000) tòn me? ³² Nka u aha li kàanmucya mà li nya na u sí n-jà uru saanji na me, u sí n-wyèrè sisurufuò tùugo u sà jwumabeje cya u á.

³³ Nye amuni li mú nye, yii ngemu ká mpyi u nye a kàntugo wà u cyeyaayi puni na me, urufoo sí n-jà n-pyi mii cyelempya me.

Yesu wuubii nye suumò ná bèenme fiige

(Macwo 5.13; Marika 9.50)

³⁴ Suumpe na nye yacenge. Nka pu tipoompe ká fworo p'e, naha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanji ye?

³⁵ Pu saha sí n-jà là òwò ònjke na me, pu mú sí n-jà n-pyi òkyàra me. Pu sí n-wà cyiinji na.

Nye shin maha shin la ku nye si kariii yyaha cè ke, urufoo u niingyigigii pèrè, u raa nùru.»

Mpànjì nimpinniñi bàtaage

(Macwo 18.12-14)

15 Nye canjka, mepenge shiinbii pii niyahamii mu à jwo múnalwòwòre shwofeebii mpyi a pa bínni Yesu taan s'a u jwumpe nùru. ² Nye Farizhèenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibil'à lire nya ke, ka pi i wá na òkunnii piye shwòhòl'e na: «Naha na òge nànjà òen'a mepenge shiinbii yaha pi i bàrali u na, fo maha bínnini na lyí ná pi e ye?»

³ Nye Yesu à pi kununke lógo ke, maa òke bàtaage jwo pi á na:

⁴ «Jofoo u nye yii shwòhòl'e, kampyi mpàa òkuu (100) pi nye urufol'à, ka wà niñkin si mpìnni, tá urufoo maha pi sanmpii beecyèere ná ke ná baacyèerenji (99) yaha waber'à sige e, maa sà a nimpinniñi caa fo u aha nya me? ⁵ U aha u cya a nya tènì ndemu i ke, u funntanga wunji sí u lwò nde yacige e, ⁶ si mpa pyenge. U aha mpa ná u e, u sí u ceveebii ná u tæenjerèebii yyere si jwo "Yii a ma, wuu u mpa múguro sijncyan. Mii mpànjì u mpyi a pìnni ke, mii à u nya."

⁷ Mii sí yi jwo yii á, amuni li mú nye, kapimpyinje niñkin ká u toronkanni kèenje, funntange ku maha mpyi niñyinjì na uru kanni kurugo ke, kur'à pèe sèl'e. Kuru funntange fiige nye na mpyi niñyinjì na, shiin

beecyèere ná ke ná baacyèere (99) kurugo me, pire mpiimu pi nye na sònnji na pir'à tii na pire saha nye a yaa pi pi toronkanni kèenje me.»

Wyérefyinñi nimpinniñi bàtaage

⁸ Ka Yesu si nùr'a bàtaage kabere jwo na:

«Ceeri ògire u nye, kampyi wyérefyinñi daashii ke u nye u á, ka niñkin si òcwo mà pìnni bage e, na u sí lùu-ni táan si làmpa mîni si bage kùruñcwòngii puni yaa mpwò, si u cya fo si u nya mà ye? ⁹ U aha u nya tènì ndemu i ke, u sí u pucyaabii ná u cijèebii yyere si yi jwo pi á "Yii a ma, wuu u mpa múguro sijncyan. Mii wyérenji u mpyi a pìnni ke, mii à u nya." ¹⁰ Lire pyinjan-ni na, mii sí yi jwo yii á, kapimpyinje niñkin ká u toronkanni kèenje, kuru maha mpyi funntanga nimb-wòhò Kile mèlekeebil'à niñyinjì na.»

Jyafoonji nimpinniñi bàtaage

¹¹ Nye ka Yesu sí nùr'a bàtaage kabere jwo pi á na:

«Nànjì wà u ná mpyi ná jyaa shuunni i. ¹² Canjka ka jyafoonji nimbileni si jwo tufoonj'à "Baba, mii nàzhannj'à yaa u pyi ngemu yii kòwò ke, yii ku táa yii i uru kan na á!" Nye ka tufoonji si jee, maa u nàfuunji táa u jyabii shuunni shwòhòl'e. ¹³ Canmpyal'à tòro ke, ka jyafoonji nimbileni si u cyeyaayi puni pèrè, maa fwor'a kàr'a sà ntèen kiritòwònni l'e ná u wyérenji i. Mà u yaha wani, ka u u cye le ònjò baa karigil'e na mpyi, fo mà pa òkwò u nàfuunji na.

¹⁴ Tèni i u à u nàfuunji kèeg'a kwò feefee ke, ka lire mú si bè ná katibwòh'e k'à cwo lire kini na. Ka ngahanji si li òwò cù na u taa. ¹⁵ Y'à pa u yyaha jà ke, ka u u òkàr'a sà jyè báaranji i lire kini shinji wà á, ka uru si òkàr'a sà u yaha sige e, u u caabii nàhe. ¹⁶ Katege kurugo, u la mpyi maha mpyi s'a caabii yalyire lyí. Nka wà mpyi maha tà kaan u á me.

¹⁷ Nye mà u yaha pur'e, ka u u mpa sònnjò uye funj'i canjka maa jwo "Báarapyii niyahamii na nye mii tunj'à wuu kini i, pi puni na lyí na ntinni fo na cyeyi wwù niñyinjì i. Nka mii wi ke, katege ku òke ku u òko raa mii bùu naha. ¹⁸ Nde mii sí n-pyi nume ke, lire li nye nde: mii sí nùru raa wá na tunji yyère, sí sà yi jwo u á na mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi u na. ¹⁹ U saha nye a yaa u mii cù u pyà fiige me, òka u à yaa u mii cù mu à jwo u báarapyi."

²⁰ Nye u à funjke kyaala a kwò ke, maa kuni lwò na òkèege u tunji yyère. Mà u yaha u sàha òkwò a òcwo pyenge na me, ka tufoonji si u nimpinji nya tatòwòge e, ka u ònàare si u ta, ka u u fè a jyafoonji ònjò bè, maa sà u pùr'a cù mà ta uye na. ²¹ Ka jyafoonji si jwo u á "Baba, mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi mu na de! Mu saha nye a sàa yaa mu u mii cù ma pyà fiige me."

²² Ka tufoonji si u báarapyiibii yyere maa jwo "Yii fyàl'a sà vànntinmbwoyi puni nisinanjke lwò yii pa le u na, yii i kampefegenji wà le u na, yii i tanhanji yà le u na, ²³ yii i sà kàcwòge nùnjì niñcenni cù, yii pa bò, wuu u lyí wuu u múguro sèl'e. ²⁴ Naha kurugo ye mii jyanji u òge ke, mii mpyi a li yaha na u à kwò, òka u nyii wunjà pa, u

mpyi a pînni, nka mii à u nya sahan̄ki." Ka múguron̄ji si n̄wɔ̄ cû pi á.

²⁵ Lir'à pyi mà uru nàñji jyan̄ji niñjyen̄ji ta sige e. Nye tèn̄i i u à yîri sige e na ma mà pa byanhara pyenge na, na yatire tũnmpe nûru, maa kwôh̄kwôh̄obii naa ke, ²⁶ ka u u báarapyin̄ji wà yyere mà yíbe, nde li nye pyenge e ke, si lire cè. ²⁷ Ka báarapyin̄ji si u pyi "Mu kàn-tugo wun̄ji u à pa, lire e yii tun̄'à wuu pyi wuu à sà kàcwôge nũñji niñcen̄ñji cû mà pa bô, naha na ye uru jyan̄ji niñcen̄ñje wu à nûr'a pa."

²⁸ Yyaha wun̄'à puru lógo ke, ka u lùuni si yîri, u nye a ñen'a jyè pyenge e m̄e. Ka tufoon̄ji si fwor'a pa si mpa u f̄wôñ̄ji si ndèn̄je pyenge e. ²⁹ Ka jyafoon̄ji si jwumpe lwó maa jwo tufoon̄'á "Cyí yyee jùuli cyi nye ñcyii mii na báaran̄ji pyi yii á biliwe fiige ye? Can̄ña niñkin, yii sàha mii tun, ka mii i ñcyé m̄e. Nka ali sikabilini nintiini yii nye a li kan mà nya mii ná na ceveebil'á wuu u múguro s̄iñcyan m̄e. ³⁰ Nka mu jyan̄ji u à mu nàfuun̄ji lwó a sà ñkèege cibahani i ke, ur'á pa ke, ka mu u kàcwôge nũñji niñcen̄ñji cû mà bô u na."

³¹ Ka tufoon̄ji si jwumpe lwó maa jwo jyafoon̄ji niñjyen̄'á "Mii jyan̄ji, ma hà lire waha maye na m̄e, mii ná mu u nye naha tèrigii puni i ke, ko mii cyeyaayi puni nye mu wuyo ke! ³² Wuu mpyi a li yaha na mu kàntugo wun̄'à kwû, nka u nyii wun̄'à nûr'a pa. U mpyi a pînni nka wuu à nûr'a u nya. Lire e ke wuu à yaa wuu pyi funntange ná múguron̄ji i."»

Báarapyin̄ji s̄iñcyiime wun̄ji bàtaage

16 Nye Yesu à nûr'a bàtaage kà jwo u cyelempyi-ibil'á na: «Nàfuufoon̄ji wà u ná mpyi a báarapyi lwó a yaha u u u karigii cwôñ̄re. Kàntugo, ka nàfuufoon̄ji si mpa a nûru sũpyire n̄wɔ̄ na, na u báarapyin̄ji wá na u cyeyaayi kèege. ² Ka u u báarapyin̄ji pyi "Mii à lógo na mu na mii cyeyaayi kèege, naha k'à pa ná lire e b̄e? Nye bégele ma a ma báaran̄ji pyin̄kanni yyaha jwo na á, naha na ye mu báaran̄ji sí n-kwô niñjaa."

³ Ka báarapyin̄ji si jwo uye fun̄'ji "Mii nũñfuon̄'à jwo na mii báaran̄ji sí n-yyére niñjaa. Nye naha mii sí raa n-pyi b̄e? Faapyi fànha nye mii i m̄e. Na náare na lyí, kuru silege mú sí nye mii na. ⁴ Nye nde mii sí n-pyi ke, mii naha a li cè num̄e. Mii aha lire pyi, mii nũñfuon̄ji ká mii yaha tèn̄i ndemu i ke, sũpyire sannte sí mii m̄ara pi pyenyi i."

⁵ U nũñfuon̄ji fwôhigii mpyi mpiimu na ke, ka u u pire yyer'a yíbe niñkin niñkin maa shincyin̄ji pyi "Mii nũñfuon̄ji jùuli u nye mu na ye?" ⁶ Ka u u jwo "U s̄iñcerii ñkuu (100) fwoo li nye mii na." Ka báarapyin̄ji si u pyi "Tèen fwôfwô, maa ma fwôhigii sémen̄ji lwó, maa yi kèen̄'á séme na u s̄iñcerii beeshuunni ná ke fwoo li nye mu na."

⁷ Maa nûr'a wabere yíbe "Mu de? Mu fwooni nye jùuli ye?" Ka uru si jwo "Sũmapyan̄ji b̄arii ñkuu (100)." Ka báarapyin̄ji si u pyi "Tèen, maa ma fwôhigii sémen̄ji lwó, maa yi kèen̄'á séme na u sũmapyan̄ji b̄arii beecyere (80) fwoo li nye mu na."

⁸ Uru báarapyin̄ji m̄e nye u à u nũñfuon̄ji nàfuun̄ji kèege ke, nũñfuon̄'à u k̄e, naha na ye u à yákili ta

maa u nũmpañke yaa. Nye mpyi pi nye numpini i ke, pire maha pi ná piye shwôh̄ñji karigii cwôñ̄re ná yákil-ifente e pyin̄kanni ndemu na ke, mii à ñke bàtaage jwo pire kyaa na si ntège yii yere, yii mpiimu pi nye b̄eenmpe e ke, bà yii si mpyi si yii nũmpañke bégele m̄e.»

Wà s̄i n-jà raa báare nũñufee shuunn'á m̄e

⁹ Nye ka Yesu si nûr'a jwo: «Yii àha nàfuun̄ji yaha yii karigii puni yyaha yyére m̄e, lire nye a tíi m̄e. Yii a cevee caa yiye na ná u e, lire ká mpyi, yii canmpyaagii ká ñkwô ñge diñyen̄ji i tèn̄i ndemu i ke, Kile sí yii lèn̄je u pyenge e, yii sí n-pyi wani fo tèekwombaa.

¹⁰ Shin̄ji u maha kapyere pyi ná fyinm'i ke, urufoo mú maha kabwôhigii pyi ná fyinmpe e. Nka shin̄ji u nye u nye na kapyere pyi ná fyinm'i m̄e, kabwôhii m̄e ká le urufoo cye e, u nye na cyi pyi ná fyinmpe e m̄e.

¹¹ Yii aha mpyi yii nye a jà a ñge diñyen̄ji nàfuun̄ji báara ná fyinmpe e m̄e, nàkaana baa Kile mú sí ñe s̄e nàfuu le yii cye e m̄e.

¹² Yaage ku nye sũpyan̄ji wabere wogo ke, yii aha mpyi yii nye a kuru báara ná fyinmpe e m̄e, ñke Kile à b̄égel'a yaha yii yabilimp̄ii m̄e na ke, nàkaana baa, u mú sí ñe kuru kan yii á m̄e.

¹³ Yii li cè na báarapyin̄ji s̄i n-sii n-jà raa báare nũñufee shuunn'á m̄e. Lire ká mpyi, u sí nũñfuon̄ji wà kyaa táan uy'á, si u san̄ji kyaa pen uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u san̄ji na. Nye amuni li nye, nàfuun̄ji lag'à tateenge fô yii mpiimu na ke, yii s̄i n-jà n-pyi Kile báarapyii m̄e.»

(Macwo 11.11-13; 5.31-32; Marika 10.11-12)

¹⁴ Nye Farizhenbil'à puru jwumpe puni lógo ke, ka pi i wá na Yesu fwôh̄re, naha na ye nàfuun̄ji kani mpyi a p̄e pi á. ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi ke, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sũpyire nyii na, mà li ta Kile à yii zòomp̄ii cè. Yii li cè, yaage k'à p̄e sũpyire nyii na ke, kur'à pen Kile á.

¹⁶ Nye MusaSaliyan̄ji ná Kile tũntunmp̄ii sanmp̄ii jwump'à kwôro tooy'e fo mà pa n̄o Yuhana Batizelip̄in̄ji tèn̄i na. Mà lwó Yuhana Batizelip̄in̄ji na, jwumpe Nin-tanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru na yu sũpyir'á. Sũpyire puni la mú si nye si fànha le si jyè tire saanre e †. ¹⁷ Yii li cè na niñk'à mp̄inni tàan̄a a tòro Kile Saliyan̄ji jwumbilini là niñkin mp̄inni na.

¹⁸ Shin maha shin ká u cwon̄ji yaha maa ceen̄ji wabere lèn̄je ke, urufol'à jacwôw pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lèn̄je ke, urufoo mú à jacwôw pyi.»

Kanhamafoon̄ji Lazari ná nàfuufoon̄ji bàtaage

¹⁹ Ka Yesu si nûr'a bàtaage kà jwo sũpyir'á na: «Nàfuufoon̄ji wà na mpyi wani, u mpyi maha v̄aan̄nyii nisi-nan̄nyii longara wuyi leni, maa u nyii karigii pyi, maa u nyii niñjini lyí can̄ña maha can̄ña. ²⁰ Kanhamafoon̄ji wà nizinniwe mpyi maha mpyi uru nàfuufoon̄ji pyenge n̄wɔ̄ge na. Uru nàñji cyeeere puni mpyi n̄wɔ̄w, u m̄ege mpyi Lazari †. ²¹ U la mpyi maha mpyi s'a uru nàfuu-

† Pii maha jwo: «Shin maha shin la ku nye si jyè ke, urufol'à yaa u fànha le u u puru jwumpe cû ná cyeyi shuunn̄ji i.» †† Lazari m̄ege n̄wɔ̄he ku nye Kile u nye tegefoon̄ji.

foonji njyipaanyi caa raa lyí, nka u mpyi maha yi taa mε. Mà bâra lire na, pwuunbii mpyi maha mpa a u nɔɔyi laali.

²² Ka kanhamafoonji si mpa nkwû, ka Kile mèlekeεbii si mpa u lwó a kâr'a sà yaha Ibirayima taan Arijinanji i. Lire kântugo ka nàfuufoonji mú si mpa nkwû, ka pi i sà u tò. ²³ Mà nàfuufoonji yaha kyaage e niŋke nɔɔhɔ shi-inbii cyage e, u à wíl'a Lazari nya Ibirayima taan tātɔŋge e Arijinanji i.

²⁴ Nye ka nàfuufoonji si Ibirayima yyere fànha na "Mii tunji Ibirayima, nùnaara ta na na, maa Lazari pyi u sà u kampeeni fyinme lwɔhe e, u pa ntég'a na nkwɔŋge níŋe. Naha kurugo ye kyaage e mii naha naha nke nage e ke, kur'à pée sèl'e!" ²⁵ Ka Ibirayima si u pyi "Na pyà, mu à yaa mu u li cè na mu à ma tiŋji puni pyi ntàanŋi kan-ni na. Nka Lazari sí wi ke, ur'à u tiŋji puni pyi kanhare e. Numε, Lazari nye naha yyeniŋke e, mu sí nye yyefuge e. ²⁶ Mà bâra lire na, kacewyicugunɔ na nye wuu ná yii shwɔhɔl'e. Lire kurugo wà sà n-jà n-yíri naha wuu yyé, si nkwàre yii yyé. Wà mú si n-jà n-yíri wani yii yyé, si mpa naha wuu yyé mε."

²⁷ Nye ka nàfuufoonji si jwo "Mii tunji Ibirayima, l'aha mpyi amuni, mii na mu náare, ma a Lazari tun diŋyeni i, mii tunji pyenge e. ²⁸ Siŋε kan̄kuro na nye wani mii kântugo. Lazari yaha u sà pi ye, bà pi si mpyi pi àha nkwɔ mpa nke yyefuge e naha mε." ²⁹ Ka Ibirayima si nàfuufoonji pyi "Kile túnntunji Musa ná Kile túnntunmpii sanmpii jwumpe na nye pi á, pi à yaa pi nεe pire jwumpe na." ³⁰ Ka nàfuufoonji si jwo "Mii tunji Ibirayima, lire kanni sà n-jà pi pyi pi lógo mε, nka wà ha nɛ a fworó kwùni i maa nkwàr'a sà jwo ná pi e, lire e pi sí pi toron̄kanni kēenŋe." ³¹ Ka Ibirayima sí núr'a u pyi "Pi aha mpyi pi nye a nεe Kile túnntunji Musa ná Kile túnntunmpii sanmpii jwumpe na mε, ali wà mée ká nɛ, maa nkwàr'a sà jwo ná pi e, pi si nεe urufoo jwumpe na mε."»

Wà nye a yaa u wà nùŋ kyán Kile na mε

(Macwo 18.6-7, 21-22; Marika 9.42)

17 Can̄nka Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Karigii cyi maha sùpyanji nùŋ kyán Kile na ke, cyire mpyimbaa nye a sii mε. Nka ngemu ká mpyi kan̄nɔ maa sùpya nùŋ kyán Kile na ke, urufoo wuun'à kēege! ² Li bá sí n-pwɔɔ urufof'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà banji i, mà tòro u nde nànkobilini là niŋkin nùŋ kyán. ³ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa.

Mu cìmpworonji ká mu mùmpenmε pyi, u yyere maa u ye. U aha mu yegege lógo, maa toron̄kanni kēenŋe, mu à yaa mu u yáfa u na lire kani i. ⁴ Can̄nke niŋkinji i, mu cìmpworonji ká mu mùmpenmε pyi mà sà nta fo tooyo baashuunni, tɔɔɔ maha tɔɔɔ u a sà mpa uye mpinni kan mu á, mu à yaa mu u yáfa u na cyire karigii puni i.»

⁵ Ka Yesu túnntunmpii si u pyi: «Kafoonji, nye lire sanni i ke, là bâra wuu dányanji na.» ⁶ Ka Kafoonji si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii dányanji mée n'a mpyi a cyéε mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà nke cibwɔhe

pyi ku kò kuy'á, ku u sà nɔcûru banji i, ku mú mpyi na sí lire pyi.»

Báarapyinji nye a yaa ná nkwɔnji waber'e mε

⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «L'aha mpyi mu à jwo báarapyi na nye yii wà á, ka u u yíri faa sige e, lire nye mε yatɔɔre tanahage e mà pa, tá urufoo sí nεe báarapyinji pyi u tíl'a tēen u u lyí la? ⁸ Tá urufoo si báarapyinji pyi u vānɔɔhɔɔyiw wuú, u u shwɔhɔ a kan uru u lyí si bya, lire kântugo báarapyinji si nta a lyí si bya mε? ⁹ Báarapyinji mée ká u tayyerege n̄i, u nye a yaa ná nkwɔnji waber'e mε!

¹⁰ Amuni li mú nye, báaranji Kile à kan yii á ke, yii aha uru pyi a kwɔ, yii li cè na yii nye a yaa ná nkwɔnji waber'e mε. Naha kurugo ye nde yii mpyi a yaa yii pyi ke, lire yii à pyi.»

Yesu à tògofee ke cùŋɔ

¹¹ Nye mà Yesu niŋkarenji yaha Zheruzalemu kànhe e, u mpyi na nkwéεge Samari kùluni ná Galile wuuni tegeŋkuunji i. ¹² U à sà byanhara kànhe kà na, ka tògofee ke si wá na u nùŋ bēni, maa ntēen laage e, ¹³ maa jwo ná u e fànha na: «Yesu! Cyelentunji! Nùnaara ta wuu na!» ¹⁴ Yesu à pi nya ke, maa pi pyi: «Yii a si, yii sà yiye cyéε Kile sáragawwuubii na.» Mà pi niŋkaribii yaha, ka pi i nɔcùŋɔ.

¹⁵ Nye pi wà niŋkin a uye nya u à cùŋɔ ke, maa nuru na Kile kēre fànha na, na ma. ¹⁶ U à pa nɔ Yesu na ke, maa niŋkure sín u taan maa yyahe cyígile niŋke na maa fwù kan u á sèl'e. Uru nàŋi na mpyi Samari shin. ¹⁷ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Tá shiin ke bà mii à cùŋɔ mε? Taa pi sanmpii baacyeereŋi nye ke? ¹⁸ Nge nàŋi u nye u nye Yahutu mε, uru kanni baare e, sùpya nye a ta mpiai shiin kenji i, si nuru n-pa fwù kan Kile á mà?» ¹⁹ Maa yi jwo nàŋ'á: «Yíri ma a si, mu dányanji à mu cùŋɔ.»

Yii bégele yii a Yesu cannuruge sigili

(Macwo 24.23-28, 37-41)

²⁰ Nye lire kântugo, ka Farizheenbii si Yesu yíbe Kile Saanre tèesiini kyaa na, ka u u pi pyi: «Kile Saanre sí n-pyi, nka ti sà n-pyi yawiige, ²¹ sùpyire sí raa nkemu cyéε piye na s'a nko "Yii wíi, ti te naha!" lire nye mε "Ti te menji i!" mε. Yii li cè na Kile Saanre nye yii shwɔhɔl'e.»

²² Maa jwo u cyelempyiibil'á: «Tèni là na ma, can̄nke Supyanji Jyanji à yaa u pa ke, yii la sí n-sii n-pyi kuru can̄nke ku wyèr'a nɔ, nka ku sà nɔ lire tèni i mε.

²³ Sùpyire sí n-pa raa nko "U naha naha!" lire nye mε "U wá mε yyé!" Nka yii àha ntaha pi nɔh'i, si nkwàre wani mε. ²⁴ Bà sùpyire puni maha kileŋini nya l'à yíri diŋyeni nùŋke kà na, maha sà fworó nùŋke san̄nke na mε, amuni Supyanji Jyanji sí nya u cannuruge.

²⁵ Nka mà jwo kuru can̄nke ku nɔ ke, u à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire niŋyahara sí u cyé.

²⁶ Nye Supyanji Jyanji tèenuruni ká byanhara, karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tiŋji i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. ²⁷ Nuhu tiŋji i, sùpyire mpyi na lyí, marii byii, maa cyee-

bii lèñji, marii pi pyiibii kaan nàmbaya na, fo mà sà nò canŋke Nuhu a jyè bakwɔɔge e, ka lùbwooni si sùpyire sannte puni shi bò ke.

²⁸ Nye amuni Loti tène i sùpyire mú mpyi. Pi mpyi na lyî, maa byii, marii zhwoŋi ná pèrempe pyi, maa cire cènmî, maa bayi faanre. ²⁹ Nka canŋke Loti à fwooro Sɔɔɔmu kànhe e ke, ka nage ná ŋkirigini si fwooro niŋyini na zànpya fiige, mà wu kànhe sùpyire na, maa pi shi bò, ³⁰ nye canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí nùru uye cyèe sùpyire na ke, amuni kuru canŋke sí n-pâa pi e.

³¹ Kuru canŋke ká nɔ, mà ŋgemu ta u bage kàtanŋke ñuŋ'i ke, urufoo kà nùru ntíge si yaaga lwɔ bage e mɛ, u tíl'a tíge u a fí. L'aha mpyi mà ŋgemu ta kérége e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge mɛ. ³² Nde l'à Loti cwonji ta ke, yii sɔŋŋɔ lire na ke! ³³ Shinŋi u nye na li caa u niŋjaŋi si ñwɔ ke, urufoo nùmpañŋke sí n-kéegé. Nka shinŋi u à u niŋjaŋi kéegé mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañŋa ta.

³⁴ Mii sí yi jwo yii á, lire tène ká bê ná numpilage e, mà shiin shuunni ta pi à sínni yasinŋi niŋkin na, wà sí n-lwɔ si u sanŋi yaha. ³⁵ L'aha cyee shuunni ta pi i sùma súu siŋcyan, wà sí n-lwɔ si u sanŋi yaha. [³⁶ L'aha mpyi mà nàmbaa shuunni ta kérége e, wà niŋkin sí n-lwɔ si u sanŋi yaha.]»

³⁷ Nye ka cyelempyiibii si Yesu yíbe: «Kafoonji, taa lire sí n-pyi ke?» Ka u u pi pyi: «Cyage e yakwugo nye ke, wani cinmpunŋi nye na bínnini.»

Yukyaanji nintiimbanji bàtaage

18 Ka Yesu si bàtaaga jwo u cyelempyiibil'á maa li cyèe pi na na pi à yaa pi kwôro Kileparege na tè-rigii puni i, pi àha sàa le mɛ. ² U à jwo pi á: «Yukyaanji wà u mpyi kànhe kà na, u mpyi na fyáge Kile na mɛ, u kuro mú sí mpyi sùpya e mɛ. ³ Leŋkwucwoŋi wà mú na mpyi kuru kànhe e, sùpyaŋi wà mpyi a u mùmpenme pyi. Uru leŋkwucwoŋi mpyi maha si uru yukyaanji yyére tèrigii puni i, bà u si mpyi si u ná uru nàŋi láha piye na mɛ. ⁴ Ceen'á mɔ uru zhà maa nùruŋi i, ñaha na ye yukyaanji la mpyi si lire pyi mɛ. Ka ceenji si li wyèŋe u ñwɔh'i, fo u à pa jwo uye funŋi'í "Mii méé nye mii nye na fyáge Kile na mɛ, maa mpyi mii kuro nye sùpya e mɛ, ⁵ ná ŋge leŋkwucwoŋi s'à mii yyaha fwɔhɔɔ mà nɔ ŋke cyage e, mii sí u ná uru nàŋi láha piye na. Ná lire nye a pyi mɛ, mii si yeenŋe ta u nyii na mɛ."»

⁶ Puru jwuŋkwooni kàntugo, ka Kafoonji Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Yii à uru yukyaanji nintiimbanji jwumpe lógo ke! ⁷ Nye ná u s'à uru ceenji tànga kan, Kile niŋcwɔnribii pi nye Kile ñwɔh'i marii u ñáare pilaga bàra canŋa na ke, Kile sí n-sii pire tànga kan. Yii li cè u à lùuni bò ná pi e. ⁸ Mii sí yi jwo yii á, Kile sí tànga kan pir'á wahawaha. Nka lire ná li wuuni mú i, Supyaŋi Jyaŋi cannuruge ká nɔ ñiŋke na, tá u nye a yaa u pa dánafee ta ku na mɛ?»

Farizhenji ná múnalwɔɔre shwofoonji bàtaage

⁹ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a bàtaage kabere jwo mà yyaha tíi ná sùpyiibii pil'e, mpiimu pi nye na piye

sɔŋŋi na pir'á tíi maa piye pwɔɔŋɔ sùpyire sannte na ke. U à jwo: ¹⁰ «Shiin shuunni pi ná ŋkàre Kileparebage e zà Kile ñáare. Wà na mpyi Farizhen, u sanŋi sí nye múnalwɔɔre shwofoo. ¹¹ Mà pi yaha Kileparebage e, ka Farizhenji sí yîr'a yyére u mege cyage e, maa Kile ñáare na "Kile, mii à fwù kan mu á, ñaha na ye mii à pwɔɔ sùpyire sannte na, mpiimu pi nye na nàŋkaage pyi, marii jacwɔɔre pyi, mà bàra kapegigii sanŋkii shiŋi puni na ke. Mii à pwɔɔ ŋge múnalwɔɔre shwofoonji na mú. ¹² Cibilaaga maha cibilaaga, mii maha canmpyaa shuunni sún le. Yaaga maha yaaga mii à ta ke, mii maha yire puni yáhanji wwù."»

¹³ Múnalwɔɔre shwofoonji wi ke, ka uru si yîr'a yyére tatwɔŋe e Kileparebage funŋke e, maa ñuŋke sɔgo, maa mejwuuni tîrige maa jwo "Kile, mii na mu ñáare, maa lùŋŋe wà ma lùuni na, ñaha na ye mii nye kapimpyiŋe."»

¹⁴ Nye mii sí yi jwo yii á, Kile à múnalwɔɔre shwofoonji kapegigii yàfa u na, ka u u nùr'a kàre pyenge. Nka Farizhenji wi ke, uru u kapegigii nye a yàfa u na mɛ. Yii li cè na shin maha shin u à uye pèe ke, Kile sí urufoo tîrige. Ŋgemu u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

Yesu à jwɔ le nàŋkopyire tà á

(Macwo 19.13-15; Marika 10.13-16)

¹⁵ Lire kàntugo ka pi i mpa ná pyiibii pil'e Yesu yyére, bà u si mpyi si cyeyi taha pi na, si jwɔ le pi á mɛ. Cyelempyiibil'á lire nya ke, mpii pi à pa ná pyiibil'e ke, ka pi i pire faha. ¹⁶ Ka Yesu si pyiibii file uye na, maa jwo: «Yii àha pi sige na na mɛ. Yii li cè na sùpyiibii pi nye mpii pyiibii fiige ke, Kile Saanre nye pire woro.

¹⁷ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u nye a ñen'a uye tîrige pyà fiige mɛ, urufoo si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.»

Nàfuufoonji kani

(Macwo 19.16-30; Marika 10.17-31)

¹⁸ Nye canŋka, Yahutuubii yyaha yyére shinŋi wà à Yesu yíbe: «Cyelentuŋi niŋcenni, ñaha shi mii à yaa mii u pyi si shiŋi niŋkwombaanji ta be?» ¹⁹ Ka Yesu si u pyi: «Ñaha na mu nye na mii yiri niŋcenni ye? Kile kanni baare e, sùpya nye a ñwɔ mɛ. Mu à sɔŋŋɔ lire na la? ²⁰ Mu à Kile Saliyaŋi kurigii cè mà kwɔ "Ma hà zinni ná wabere cwo e mɛ, ma hà sùpya bò mɛ, ma hà nàŋkaage pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, ma tunji ná ma nunji pèe †."» ²¹ Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyere e.»

²² Nye uru nàŋ'á puru jwo ke, ka Yesu si u pyi: «Yaaga niŋkin saha à mu fô, ta si ma a sà ma cyeyaayi puni pére, ma a yi wyéŋe taa taa fòŋŋfeebii na. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Ma a nta a pa ntaha na fye e.»

²³ Tèni i uru nàŋ'á puru jwumpe lógo ke, ka li i mpen u e, ñaha na ye nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi. ²⁴ Yesu à u nya u à yyahe tanha ke, maa jwo u á: «Nàfuufeebii jyim'á sàa pen Kile Saanre e. ²⁵ Ñwɔhɔŋi jyim'á táan

† Ekizodi 20.12-16, Duterenɔmu 5.16-20

músenneŋi wyiini i mà tòro nàfuufoonji u jyè Kile Saanre e.»

²⁶ Nye mpíi pi à puru jwumpe lógo ke, ka pire si jwo: «Lire sanní i ke, jofoo u sí n-jà nùmpañña ta be?» ²⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Kani l'à sùpyire jà ke, lire nye na Kile jini mɛ.»

²⁸ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kántugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à ñen'a kántugo wà u pyenge, lire nye mɛ u cwoŋi, lire nye mɛ u cinmpyiibii, lire nye mɛ u sifeebii, lire nye mɛ u pyliibii na Kile Saanre kurugo ke, ³⁰ urufoo sí pire fiigii niñyahamii ta mà u yaha naha diñyeŋi i, sí shiŋi niñkwombaani ta diñyeŋi nimpanji i.»

Yesu à jwo u kwùŋi ná u ñèŋi kyaa na sahaŋki
(Macwo 20.17-19; Marika 10.32-34)

³¹ Lire kántugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shu-unniŋi yyére maa yi jwo pi á: «Wuu niñkaribii pi mpíi Zheruzalemu kàñhe e. Kyaa maha kyaa Kile túnntunmpil'à séme Supyaŋi Jyaŋi kyaa na ke, cyire puni sí n-tòro cyi jwuŋkanni na. ³² U sí n-le Kilecembaabii cye e, pire sí raa u fwóhore, s'a u cyere, s'a ntilwáhe wàa u na, ³³ si u bwón ná kàsorigil'e, si u bò. Njka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ñè.»

³⁴ Cyelempyiibil'à puru jwumpe lógo, njka pi mpyi a jà a pu ñwáhe cè mɛ, ñaha na ye pu ñwáhe mpyi a ñwáho pi na.

Yesu à fyinnaŋi wà nyii múgo
(Macwo 20.29-34; Marika 10.46-52)

³⁵ Nye Yesu ná u cyelempyiibii niñkaribii Zheruzalemu kàñhe e, pi à sà byanhara Zheriko kàñhe na ke, ka pi i fyinnaŋi wà ta u à téen kuni ñwáge na na sùpyire ñáare.

³⁶ Sùpyire màhaŋ'à jyè u niŋgyigigil'e ke, ka u u yíbe: «Ñaha na sùpyire nye na nge màhaŋi pyi amɛ ye?»

³⁷ Ka pi i yi jwo u á na Nazareti kàñhe shinŋi Yesu u nye na ntùuli. ³⁸ Fyinnaŋ'à puru lógo ke, maa jwo fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi Yesu, ñùñaara ta na na!»

³⁹ Mpíi pi mpyi yyaha yyére ke, ka pire si u faha na u fyáha. Njka u nye a ñen'a fyáha mɛ, maa là bàra u jwuŋkanni na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ñùñaara ta na na!»

⁴⁰ Ka Yesu si yyére, maa pi pyi pi u cù a pa. Pi à pa ná u e ke, ka Yesu si u yíbe: ⁴¹ «Ñaha mu la nye mii u pyi mu á ye?» Ka fyinŋi si u pyi: «Kafoonji, mii la nye si núru s'a ñaa.» ⁴² Ka Yesu si u pyi: «Ta ñaa, mu dániyaŋ'à mu cùuŋ.» ⁴³ Lire tèenuuni i, ka fyinŋi si ntíi na ñaa, maa ntaha u fye e, maa Kile kèe. Sùpyir'à lire nya ke, maa Kile kèe mú.

Yesu ná múnalwáore shwofoonji Zaŋke kani

19 Nye mà Yesu yaha u u ntùuli Zheriko kàñhe e, ² ñaŋi wà na mpyi wani kuru kàñhe e, u mege mpyi Zaŋke. Múnalwáore shwofeebii ñuŋufoonji wà u mpyi u wi. Nàfuufoo u mpyi u wi. ³ U la mpyi si Yesu

nya, si ñcè sùpyaŋi u nye u wi ke. Njka u mberenji ná sùpyire nyahaŋi kurugo, u nye a jà a Yesu nya mɛ. ⁴ Ka u u fê a kàre yyaha yyére, maa sà dùgo sikomòri cige e, kuni ñwáge na, bà li si mpyi Yesu ká mpa a ntùuli ku ñwá'h'i, si u ta nya mɛ. ⁵ Yesu à pa ñc kuru cyage e ke, maa ñuŋke yírig'a wíi cige e, maa jwo: «Zaŋke, fyâl'a tíge naha, ñaha na ye mii à yaa mii u sunmbage lèŋe mu pyenge e niñjaa.»

⁶ Ka Zaŋke si fyâl'a tíge maa Yesu ñuŋkò bê ná funntange e maa ñkàre ná u e pyenge e. ⁷ Sùpyire puni ti mpyi wani maa lire nya ke, ka li i mpen pi e, fo pi na ñkunni piye shwáho'e, marii njko: «Nge nàŋ'à kàr'a sà sunmbage lèŋe nge kapimpyiŋi pyenge e.»

⁸ Njka mà pi yaha tire jwoore na, Zaŋke niñjyeren'à kwôro Kafoonji Yesu taan, maa yi jwo u á: «Kafoonji, mii sí na cyeyaayi puni taaga niñkin kan fòŋkfeebil'á. Yaa-ga maha yaaga mii à cyán a shwá sùpyire na ke, mii sí yire yaayi puni fiigii sicyeere kan kan pi á.»

⁹ Ka Yesu si jwo: «Zhwon'à ñc njke pyenge na niñjaa, ñaha na ye nge nàŋi mú na nye Ibirayima túluge shin.

¹⁰ Mii sí yi jwo yii á, mpíi pi à pínni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire cya si pi shwá.»

Báarapyiibii bàtaage
(Macwo 25.14-30)

¹¹ Mà sùpyire yaha ti i núru Yesu ñwá na, pi à pa byanhara Zheruzalemu kàñhe na ke, ka Yesu si li kàanmucya mà li nya na sùpyire sòŋŋor'à taha li na na Kile Saanre sí n-sii lire tènì yabiliŋi i. Lire kurugo u à njke bàtaage jwo pi á ¹² na:

«Fànhafoonji wà jya u ná mpyi na njkèege kiritwónl'e, bà lire kini saanbwáhe si mpyi si u tiŋe mpyi saanwa, u u núr'a pa ntéen u yabiliŋi kini shiinbii ñuŋkò na mɛ.

¹³ Mà jwo u lire kùluni tóoge lwó ke, u à u báarapyii ke yyere, maa wyérefyinŋi tóonyo ke kan pi puni niñkin niñkin á, maa pi pyi na pi à cwóhonte pyi ná u e, pi i tóon ta u na, mà jwo uru u núr'a pa ke.

¹⁴ Njka uru nge nàŋi kyaa mpyi a táan u kini shiinbil'á mɛ. U karenjkwooni kántugo, ka pi i túnntunmii tun saanbwá'h'á, maa yi jwo u á na pire la nye u u nge nàŋi tiŋe pire ñuŋkò na mɛ. ¹⁵ Njka lire ná li wuuni mú i, saanbwá'h'á u pyi saanwa, ka u u núr'a pa u kini i. U à pa ke, maa u báarapyiibii yyere, mpiimu á u niñkarenji mpyi a wyérenji kan ke, si ñcè kampyi pi à tóon ta u na.

¹⁶ Ka báarapyiŋi niñcyiŋi si mpa maa jwo "Kafoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwóhonte pyi ná u e, mà u fiigii ke tóon ta." ¹⁷ Ka saanŋi si yi jwo uru báarapyiŋ'á "Fwù faa na. Mu na nye báarapyi niñcennɛ. Ná mu s'à pyi dánasupya kapyere e, mii sí mu tiŋe n-pyi ñuŋufoo kànyi ke ñuŋkò na."

¹⁸ Nye ka báarapyiŋi shónwunji si mpa maa jwo "Ñuŋufoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwóhonte pyi ná u e mà u fiigii kanjuro ta." ¹⁹ Ka saanŋi si yi jwo ur'á mú "Mii sí mu tiŋe kànyi kanjuro ñuŋkò na."

²⁰ Ka báarapyiŋi wabere si mpa maa jwo "Ñuŋufoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, u we, mu yyahafyagar'à mii ta, ka mii i u le a pwo vaaŋke k'e, mà bégele,

naha na ye mu à kyán, mu cyege nye a yaage nkemu yaha me, mu maha kuru lwó, mu nye a kerenge nkemu nùgo me, mu maha kuru sùmanji kwòh. ²² Ka saanji si yi jwo u á “Mu nye báarapyi nijcenge me. Jwumpe mu à jwo mii na ke, mà tàanna ná pur'e, mu ná ndemu l'à yaa ke, mii sí lire pyi mu na. Mu à cè na mii na nye supyikyanga, na mii nye a yaage nkemu yaha me, mii maha kuru lwó, mii nye a kerenge nkemu nùgo me, mii maha kuru sùmanji kwòh. ²³ Nye mu à yire puni cè, naha na mu sí nye a mpyi a jà a mii wyérenji yaha wyérenji bwúnni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tóhngi ta.”

²⁴ Mpii pi mpyi ná saanji i wani ke, ka saanji si yi jwo pir'á “Yii na wyérenji shwò ngge báarapyinji na, yii kan báarapyinji nijcyiin'á, ngemu u à cwòhngte pyi mà u wyérenjunge fiigii ke ta ke.” ²⁵ Ka pi i saanji pyi “Kafoonji, wyérenji u nye uru báarapyin'á ke, ur'á nyaha mà kwò.” ²⁶ Ka saanji si pi pyi “Yii lógo! Shin maha shin u nye ná yaage e ke, kà sí n-bàra urufoo woge na. Nka shin maha shin cyengaya wu u nye ke, yaaga si n-kan urufol'á me. Nimbileni urufoo bá na sòhngi uye cye e ke, lire sí n-shwò u na. ²⁷ Nye nume, mii zàmpeebii pi mpyi na li kòre bà mii sí mpyi mii àha bú mpyi saanwa pire nùhng na me, yii pi cù a yige naha, yii i pi bò na nyii na.”»

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e (Macwo 21.1-11; Marika 11.1-11; Yuhana 12.12-19)

²⁸ Nye Yesu à puru jwumpe puni jwo ke, maa ntòro sùpyire yyaha na na nkéegge Zheruzalemu kànhe e. ²⁹ Tèni i pi à sà byanhara Betifajye ná Betani kànyi na, Olivye cire ñanke taan ke, ka Yesu si u cyelempyiibii pii shuunni tun, ³⁰ maa pi pyi: «Kànhe ku nye yii yyaha na ke, yii a sí k'e. Yii sí sà pi ta pi à dùfaanngaaga pwo wani, sùpya sàha nkwo à dùgo ku na mà nya me. Yii i ku sàha, yii a ma yii pa ñkan na á. ³¹ Wà ha yii yíbe na “Naha na yii nye na ku sàre ye?” yii i urufoo pyi “Ku kyaa li nye Kafoonji na.”»

³² Ka cyelempyiibii mú shuunni si nkàre. Jwunngani na Yesu mpyi a yi jwo pi á ke, ka pi i sà yi ta amu. ³³ Tèni i pi à wá na dùfaanngke sàre ke, ka ku feebii si jwo: «Hen! Naha na yii nye na ku sàre ye?» ³⁴ Ka pi i pi pyi: «Ku kyaa li nye Kafoonji na.» Nye pi à yire jwo ke, ka dùfaanngke feebii si pi yaha pi à ku sàha a kàre. ³⁵ Ka pi i mpa ná kuru dùfaanngke e Yesu yyére, maa pi vaañnyi yà taha ku na, maa Yesu pyi u à dùgo ku na. ³⁶ Ka pi i wá na nkéegge. Mà pi niñkaribii yaha, ka sùpyire si wá na ti vaañntinnyi yà wwú na mpili Yesu yyaha na kuni i †. ³⁷ Pi mpyi a byanhara Zheruzalemu kànhe na mà kwò. Pi à nò Olivye cire ñanke tatigige e ke, ka u fyènwòhshiinbii puni funntanga wuubii si li ñwò cù na Kile kère fànha na Yesu kakyanhala karigii kurugo, pi à cyire ñcyiimu nya ke. ³⁸ Pi mpyi na yu fànha na:

«Saanji nimpanji u ngge Kafoonji Kile mege na ke, Kile u jwó le u á!

† Saanji pi nye na mpère ke, pi maha nde kani pyi si u bē (2 Saanbii 9.13).

Kilenji u nye niñnyiñi na ke, uru u nye yyeñiñkefoo!

Kile mege ku kèe niñyicyeyi puni i! ††.»

³⁹ Nye Farizheenbii pi mpyi sùpyire shwòhng'e ke, ka pire pii si Yesu pyi: «Cyelempyiibii faha, bà pi si mpyi si fyâha me.» ⁴⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Mii cyelempyiibii mée ká fyâha, nje kafaayi sí raa nkwoúuli pi cyaga.»

Yesu à mée sú Zheruzalemu kànhe shiinbii kurugo

⁴¹ Nye pi à sà byanhara Zheruzalemu kànhe ñwòge na, ka Yesu si kànhe nya ke, maa mée sú ku shiinbii kurugo maa jwo: ⁴² «Kuni i yyeñiñke nye na ntaa ke, kàmpyi yii mpyi a lire lwó a wíi, li mpyi na sí n-táan mii i niñjaa de! Nka lir'á ñwòhng yii na nume.

⁴³ Nye canña na ma, yii zàmpeebii sí n-pa n-cwo yii na, si yii kwúulo karicinne fiige, si kàsòwgo le ntaha yii kwúulo, si yii fènrè kàmpannyi puni na. ⁴⁴ Pi sí yii kànhe jya si ku nkununyi puni waraga feefee, si yii puni bò, naha na ye Kile à pa yii ntègenji mée na, ñka yii nye a li cè ná u e me.»

Yesu à cwòhngpii kòr'a yige Kileñaarebage ntàani na (Macwo 21.12-17; Marika 11.15-19; Yuhana 2.13-22)

⁴⁵ Lire kàntugo ka Yesu si nkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi perempe na wani ke, maa pire kòrò †. ⁴⁶ Maa yi jwo pi á: «“Mii bage sí n-pyi Kileñaarebage.” Yire y'à sème Kile Jwumpe Semengi i. Nka yii pi ke, yii à ku kèen'á pyi “nàñkaalii tabinniga †.”» ⁴⁷ Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu Kileñaarebage ntàani na canña maha canña. Ka Kile sàragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyani cyelentiibii ná yyaha yyére shiinbii si wá na pyiñkanna caa si u bò. ⁴⁸ Nka u cùñkanni mpyi a pi funng wwòhng, naha na ye u jwumpe mpyi a sùpyire puni ñumbogigii shwò a ta.

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na (Macwo 21.23-27; Marika 11.27-33)

20 Cannga mà Yesu yaha u u sùpyire kálali maa Jwumpe Nintanmpe yu t'á Kileñaarebage ntàani na, ka Kile sàragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyani cyelentiibii ná Yahutuubii kacwòribii si shà u yyére, ² maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Joofo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?»

³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe, ⁴ joofo u mpyi a Yuhana tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile laa sùpyire?» ⁵ Ka pi i nkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na naha na wuu sí nye a ñen'a dá u na mà ye? ⁶ Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí wuu wà n-bò

†† Zaburu 118.26 † Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenji fare Kileñaarebage wunji na. Lire pyiñkanni na, wyérenngge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa núr'a jà a ntège pyi. Yatwore ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pérempyiibii mpyi maha tire pérelé pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. †† Ezayi 56.7, Zheremi 7.11

ná kafaayi i, naha na ye pi pun'à dá na Yuhana na mpyi Kile túnntunḡ.»

⁷ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinḡi u mpyi a u tun ke, wuu nḡe a cè mē.» ⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Nḡe l'aha mpyi amuni, nḡe u à kuni kan mii á, mii u a nḡyii karigii pyi ke, mii mú sî uru cyêe yii na mē.»

Erezen kɔɔge faafeebii bàtaage

(Macwo 21.33-46; Marika 12.1-12)

⁹ Lire kàntugo ka Yesu si bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nànḡi wà u ná erezen cikɔɔɔ yaa, maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasere táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔn'l'e mà sà mɔ wani. ¹⁰ Nḡe erezenḡi yasere tèekwɔɔn'n'á pa nɔ ke, ka u u báarapyinḡi wà tun faafeebil'á u sà uru nàzhan erezenḡi shwɔ, u a ma. Nḡa uru túnntunḡi'á nɔ pi na ke, ka pi i u cù maa u bwòn, maa u cyengaya wunḡi kòr'a tùugo.

¹¹ Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun pi á, ka pi i uru bwòn maa u cyahala, maa uru cyengaya wunḡi kòr'a núrurḡi mú.

¹² Ka u u núr'a shin tanrewu tun pi á. Ka pi i sà uru cù, maa u bwòn mà bannaga, maa u yige cikɔɔge kàntugo.

¹³ Nḡe ka cikɔɔge foo si ḡkànha a jwo "Naha mii sí n-pyi nume be? Jyanḡi ninḡinḡi u nḡe mii á, ná u kyal'á táan mii á ke, mii sí uru tun pi á. Shwɔhɔl'e, pi aha uru nḡa, pi sí n-sílege uru na." ¹⁴ Nḡa faafeebil'á cikɔɔge foo jyanḡi nḡa ke, maa wá na yu piy'á "Cikɔɔge foo koolyinḡi u nḡe nḡe. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-ta n-pyi wuu wogo." ¹⁵ Nḡe u à pa nɔ pi na ke, ka pi i u cù a wà cikɔɔge kàntugo maa u bò.»

Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Naha cikɔɔge foo sí n-pyi ye? ¹⁶ Nàkaana baa, u aha mpa, u sí pi puni bò sí cikɔɔge kan piiberil'á.»

Nḡe sùpyir'á puru lógo ke, maa jwo: «Ei! Kile u wuu shwɔ lire shinḡi na de!»

¹⁷ Ka Yesu si pi wii wii maa jwo: «Y'à séme Kile Jwumpe Semenḡi i na:

"Bafaanribil'á cyé kafaage ḡkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge mbiini na †."

Di puru jwumpe nḡwche nḡe ye?

¹⁸ Nḡe shin maha shin u à cwo kuru kafaage nḡnḡi ke, urufoo sí n-kyege n-kyege, kuru kafaage sí ká nḡwo shin maha shin nḡnḡi ke, ku sí urufoo cwònhɔɔn'á.»

¹⁹ Nḡe Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Kile sáragawwubii nḡnḡufeebii ná Kile Saliyanḡi cyelentiibii si wá na nca si cye taha u na, si u cù lire tèenuuni i, naha na ye pi mpyi a cè a jwo na u à ḡke bàtaage jwo a wà pire na. Nḡa pi mpyi na fyáge sùpyire na. ²⁰ Nḡe ka pi i wá na Yesu kàanmucaa, maa cwòfeebii pii yaha pi à kàr'a sà piye pyi sèeshiin si kànhaḡa cyán u na, si nta u cù u nḡwɔjwumpe kurugo, si u le nḡm shiinbii fànhafoonḡi u nḡe kuru cyage e ke, uru cye e.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ḡkanḡi kyaa na

(Macwo 22.15-22; Marika 12.13-17)

²¹ Nḡe pire cwòfeebil'á sà nɔ Yesu yyéere ke, maa jwo: «Wuu cyelentunḡi, wuu à li cè na mu jwumpe ná mu kàlanḡi tii, mu nḡe na fyáge sùpya na ma kàlanḡi tapyige e mē. Jwumpe mu sí nḡe na yu mà yyaha tii ná Kile kuni i ke, puru na nḡe sèe. ²² Wuu sí mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan nḡm Saanbwɔhe Sezari á la?»

²³ Ka Yesu si ntíl'a li cè pi e, na cwòfee pi nḡe pi pi, maa pi pyi: ²⁴ «Yii wyérebile cyêe na na wee.» Pi à là cyêe u na ke, ka u u pi pyi: «Jofoo nàḡja ná u mēge ku nḡe nḡe wyérenḡi na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari.» ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Nḡe yii a Sezari wunḡi kaan Sezari á, yii raa Kile wunḡi kaan Kile á.»

²⁶ Nḡe pire cwòfeebii nḡe a jà a jwumɔ ninḡin ta Yesu nḡwɔ na sùpyire nḡyii na, mpe pu sí n-pa ná l'e pi jà a u cù mē. Yesu nḡwɔshwɔre mpyi a pi tegele ta fo pi à fyáha fy.

Sadusiibil'á Yesu yíbe kwùubii nḡnḡi kyaa na

(Macwo 22.23-33; Marika 12.18-27)

²⁷ Nḡe Sadusiibii pi maha jwo na kwunene nḡe nùmpañḡa mē, pire pil'á file Yesu na maa jwo: ²⁸ «Wuu cyelentunḡi, Kile túnntunḡiMusa à mpe jwumpe séme wuu Saliyanḡi i na "Nò ká ceewe lèḡe, maa ḡkwù, mà u ta u nḡe a pyà ta u na mē, u cɔɔnḡi'á yaa u ceenḡi lèḡe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafoonḡi ninḡkwunḡi mēge na."

²⁹ Nḡe sḡne baashuunni na mpyi wani, pi puni ninḡyenḡi mpyi a ceewe lèḡe maa ḡkwù, u nḡe a pyà ta u na mē, ³⁰ ka sḡneḡi shɔnwunḡi si ceenḡi lwó maa ḡkwù mà u yaha pyàtambaa. ³¹ Ka tanrewunḡi wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ḡkwò pi baashuunni na. Pire sḡneebii pun'á uru ceenḡi ninḡinḡi lèḡ'a círi, maa ḡkwù, pi wà nḡe a pyà ta u na mē. ³² Pire puni kàntugo, ka ceenḡi mú si mpa ḡkwù. ³³ Nḡe ná pire nàmbaa baashuunni puni s'á uru ceenḡi lèḡ'a círi, kwùubii nḡnḡi ká bú nta sèe, pi aha bú nḡe canḡke ḡkemu i ke, pi ḡgir'á ceenḡi sí n-kan ye?»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Nḡe diḡyenḡi i, nàmbaabii na cyeebii lèḡi, cyeebii sí i nàmbayi jyè, ³⁵ ḡka sùpyire t'á yaa ná diḡyenḡi nimpañi i, ná Kile sí ti nḡe n-yige kwùḡi i ke, tire e, nàmbaabii sî cyee lèḡe mē, cyeebii mú sî nàmbaya jyè mē. ³⁶ Pi sí n-kwòro shì na fo tèekwombaa, si mpyi Kile mēlekeebii fiige. Ná Kile s'á pi nḡe a yige kwùḡi i lir'á li cyêe na pi à pyi Kile pyii.

³⁷ Kile túnntunḡi Musa sémenḡi mú à yi fíninḡa jwo wuu á na kwùubii maha nḡni. Tèni i Kafoonḡi Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan ke, u à jwo "Mii u nḡe Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenḡi †." ³⁸ Nḡe puru jwump'á li cyêe na pire mpii nḡyii wuu pi nḡe wani Kile yyéere. Sùpyire nḡyii woore ti maha Kile pèere, kwùubii kyaa bà mē. Kile yyéere, sùpyire puni nḡyii wuu pi nḡe.»

³⁹ U à puru jwo ke, ka Kile Saliyanḡi cyelentiibii pii si file u na, maa jwo: «Cyelentunḡi, mu naha a jwumpe cè

† Zaburu 118.22

†† Ekizodi 3.6

funmpεεnre sí pii bò. Yii li cè nìnyinji yaayi sí n-pa n-cúnḡḡ n-cúnḡḡ n-yíri yi tatεenyi i.

²⁷ Nye lire tēni i, pi sí Supyanji Jyanji nimpanji nya nahanyi i, ná sífente ná sīnampe tεgele baa wumpe e.

²⁸ Yii aha cyire karigii nya cyi à sii na mpyi tēni ndemu i ke, yii i yii nūnyu yīrige, yii i yyahayi le nìnyinji i, naha na ye tēni i Kile sí yii shwà ke, lire tēn'à byanhara.»

Yii a kacyeenḡkii kàanmucaa (Macwo 24.32-35; Marika 13.28-31)

²⁹ Nye ka Yesu si yyecyeene pyi na: «Yii fizhiye cige ná cire sannte puni kàanmucya a wii ke! ³⁰ Yii aha mpa ti nya ti i fūnni, yii maha ntēen ná l'e na nūḡgwàh'à byanhara. ³¹ Lire pyinḡkanni na, yii aha mpa cyire karigii nya cyi i mpyi, yii i ntēen ná l'e na Kile Saanre tēn'à byanhara. ³² Sēenji na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii nya tapyige e †. ³³ Nìnyinji ná nìḡke sí n-pa n-tòro, ḡka mii jwumpe sí n-kwòro fo tèekwombaa.

³⁴ Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha yii sòḡḡre taha lyimbwooni ná sinmbyaani ná ḡge dīnyenji yaayi ncyanji na fo mii cannuruge ku pa n-pāa yii e mε. Bà fyanji maha mpāl'a uye nya cwoḡi i mε, ³⁵ amuni mii cannuruge sí n-pāa dīnyenji sūpyire puni i. ³⁶ Lire e yii àha sàa le mε, yii kwòro Kileḡarege na tērigii puni i, bà yii si mpyi sí fānha ta, si shwà kawaagii nimpaanḡkii na, si jà nḡyére Supyanji Jyanji yyahe taan mε.»

³⁷ Canḡke e Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu sūpyir'á Kileḡarebage e, ḡka numpilage e, nanḡke pi maha mpyi Olivye cire nanḡke ke, u mpyi maha ḡkàr'a sà shwàḡn wani. ³⁸ Nyēssōḡge na, sūpyire puni mpyi maha ḡkàre Kileḡarebage e, maha sà a nūru u nḡw na.

Zhudasi à bégele si Yesu le cye

(Macwo 26.1-5, 14-16; Marika 14.1-2, 10-11; Yuhana 11.45-53)

22 Nye Yahutuubii mpyi maha kataanni là pyi, pi mpyi maha lire mεge pyi bilereḡkwonji kataanni, lire nye mε bwúurunji ninjirigembaanji kataanni. Lire kataann'à pa byanhara ke, ² ka Kile sáragawwuubii nūḡufēebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii si wá na pyinḡkanna caa si Yesu ḡwàḡḡ mbò, naha na ye pi mpyi na fyáge sūpyire na.

³ Nye Zhudasi pi maha mpyi: «Isikariyoti» ke, Sitaaninji mpyi a sòḡḡpeere tà tīrige uru funḡ'i. Yesu tūntunmpii ke ná shuunniḡi wà u mpyi u wi. ⁴ Nye ka u u yīr'a kàr'a sà jwo a nḡw ná Kile sáragawwuubii nūḡufēebii ná Kileḡarebage saḡcwōnsigibii nūḡufēebil'e, bà u si mpyi si pyinḡkanna ta si Yesu le cye e mε. ⁵ Ka lire si ntāan pi e sēl'e, ka pi i wyére nḡw jya u á. ⁶ Nye ka u u nḡε, maa li nḡw cū na pyinḡkanna caa si Yesu le pi cye e, sūpyire pàama.

Kataanni nḡyiniḡ karigii nḡcwōnḡḡnḡi kani

(Macwo 26.17-25; Marika 14.12-21; Yuhana 13.21-30)

⁷ Nye bwúurunji ninjirigembaanji kataanni tooy'e, canḡke Yahutuubii mpyi a yaa pi yatōre tà pyi sáraga

† Pii maha jwo: «nde tēni shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.»

pi bilereḡkwonji kurugo ke, ⁸ ka Yesu si Pyeri ná Yuhana tun maa yi jwo pi á: «Yii a sī, yii sà kataanni nḡyiniḡ karigii cwōnḡḡ.» ⁹ Ka pi i Yesu yibe: «Taa mu la nye wuu u sà li karigii cwōnḡḡ ke?» ¹⁰ Ka u u pi pyi: «Yii aha sà nḡ kànhe tajyitḡwōge na, yii sí n-bē ná nāḡi w'e, u à lwāḡḡ kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyē pyenge ḡkemu i ke. ¹¹ Yii aha sà nḡ wani, yii i yi jwo pyenge-foḡ'á, na yii cyelentun'á jwo yii sà u yibe, na bage ḡkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni nḡyiniḡ lyi ye. ¹² Yii aha kuru yibige pyi, uru nāḡi sí batōḡge nḡyiba-bilini là cyēe yii na, l'à bēgel'a nḡw sēl'e. Kuru bage e, yii sí kataanni nḡyiniḡ karigii cwōnḡḡ.»

¹³ Nye ka Pyeri ná Yuhana si ḡkàr'a sà yi ta Yesu jwunḡkanni na. Ka pi i kataanni nḡyiniḡ karigii cwōnḡḡ wani.

Wwōḡεge nḡyiniḡ

(Macwo 26.26-30; Marika 14.22-26; 1 Kōrenti Shiinbii 11.23-25)

¹⁴ Nye tēelyiin'à nḡ ke, ka Yesu ná u tūntunmpii ke ná shuunniḡi si nḡyiniḡ kwūulo na lyi. ¹⁵ Ka u u yi jwo pi á: «Mii à sàa li lwá naye funḡ'i fo tēemōni i si zii nde kataanni nḡyiniḡ lyi ná yii e, si nta ḡkyaala. ¹⁶ Mii sí yi jwo yii á, mii saha sī n-sii ḡge nḡyiniḡ fiige lyi mε, fo canḡke Kile sí u kalyiini nūḡke pyi ku fūḡḡḡ u Saanre e ke.»

¹⁷ Lire kàntugo ka u u fūḡḡcwokwu u lwá ná εzen sinm'e, maa fwú kan Kile á pu kyaa na, maa jwo cyelempyiibil'á: «Yii εzen sinmε shwà a taa yiye na, yii bya. ¹⁸ Mii sí yi jwo yii á, mà láha ninjaa na, mii saha sī εzen sinmε bya mε, fo Kile Saanre tēni ká nḡ.»

¹⁹ Lire kàntugo ka Yesu si bwúurunji lwá, maa fwú kan Kile á u kyaa na, maa u kwōn kwōn a kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Nḡe bwúurunji u nye mii cyeere, t'à kan yii kurugo ke. Yii a nde pyi, yii raa yiye funḡḡ cwo na na.» ²⁰ Nye pi à kwō nḡyiniḡ na ke, ka Yesu si fūḡḡcwokwuuni lwá, εzen sinmε mpyi l'e, maa jwo cyelempyiibil'á: «Nde fūḡḡcwokwuuni li nye Kile tunmbyaare nivōnnte, t'à le ná yii e mii sishange ninḡunḡke cye kurugo ke.

²¹ Nḡka lire ná li wuuni mú i, yii li cè, ḡgemu u sí n-pa mii le cye e ke, urufoo cyεge na naha ná mii woge e nḡyiniḡ yaage e. ²² Sēenji na, Kile à li lwá Supyanji Jyanji u bò. Nḡka ḡgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kēgele!»

²³ Nye Yesu cyelempyiibil'à yire lógo ke, ka pi i wá na piye yíbili na jofoo u nye pire shwāḡl'e, ḡgemu u sí nḡε n-pa lire kapiini shiḡi pyi ye.

Jwunyahama à yiri cyelempyiibii shwāḡl'e na jofoo u nye pire shwāḡl'e nūḡufoonji ye

²⁴ Lire kàntugo ka jwunyahama si mpa yiri cyelempyiibii shwāḡl'e. Puru jwunyahampe nūḡke ku mpyi na jofoo u nye pire shwāḡl'e nūḡufoonji ye. ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii li cè, naha nūḡke na, saanbii maha fānhe pyi kini sūpyire nūḡ'i. Mpii nūḡ'i pi sí nye na kuru fānhe pyi ke, pi la maha mpyi pire s'a pi kēre s'a ḡko na pi na nye sēeshiin. ²⁶ Nḡka yii wuuni nye a yaa li pyi amuni mε, yii puni yyaha yyére shinḡ'à yaa u pyi yii puni kàntugo

yyére shinji. Ngemu la ku nyε si mpyi yii puni n̄n̄u-foonji ke, urufol'a yaa u uye pyi yii puni báarapyi.

²⁷ Báarapyinji u maha njyini sore u n̄n̄ufoonja a si ntéen maa lyi kanna ke, pire shiin shuunni i, ngire u nyε yyaha yyére shinji yε? Tá nge u à téen marii lyi kanna ke, uru bà mε? Njka mii wi ke, mii nyε báarapyi yii shwɔhɔl'e.

²⁸ Yii pi ke, yii à kwôro ná mii i na yyefuge t̄erigil'e. ²⁹ Lire kurugo bà mii Tunji à mii tin'a pyi saanwa mε, amuni mii mú sí yii tinε n-pyi saanlii. ³⁰ Lire e yii sí n-pa lyi si bya ná mii i, mii Saanre e. Yii sí n-pa n-téen saanre tatεenyi y'e, s'a Izirayeli t̄luyi ke ná shuunni shiinbii k̄εenji.»

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyε a uru cè mε
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Yuhana 13.36-38)

³¹ Lire k̄antugo ka Yesu si jwo Simɔ Pyeri á: «Simɔ! Simɔ! Sitaanninji à li cya si yii nyàha nḡurugo, bà s̄umapyanji maha nyàha a w̄urugo tafwɔge e ntanh'e mε. ³² Njka mii à Kile náare mu kurugo, bà mu si mpyi si njkwôro Kile kuni i mε. Mu aha maye c̄εεge ma kapyi-ini na, si n̄uru raa ma mii yyére t̄eni ndemu i ke, ma a m̄aban le ma c̄inmpyiibii d̄anafeebil'e.» ³³ Ka Simɔ Pyeri si Yesu pyi: «Kafoonji, l'à pyi k̄asujyire yo, l'à pyi kw̄u yo, mii à bégele cyire puni mεε na ná mu i.» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Pyeri, mii sí yi jwo mu á, ninjaa njk̄upcyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu nyε a mii cè mε.»

³⁵ Lire k̄antugo ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «T̄eni i mii à yii tun, maa yii pyi na yii àha wȳére ná boro ná tanhanyi yabere lw̄ mbàra yii tooyi wuyi na mε, tá yaa-ga kul'à yii ta be?» Ka pi i u pyi: «Yaaga kuu nyε a wuu ta mε.» ³⁶ Ka Yesu si jwo: «Numε, wȳére na nyε yii nge-mu á ke, urufoo u u lw̄, yii ngemu u nyε ná bor'e ke, urufoo u li lw̄, ngemu u nyε k̄ashikw̄onjw̄ɔ baa ke, urufoo u u v̄aant̄in̄jke p̄er'a t̄εg'a là shwɔ. ³⁷ Naha kurugo yε mii sí yi jwo yii á, Kile t̄unntunmpil'à jwumpe mpemu séme mii kyaa na ke, puru t̄eefun̄jɔn'à byanhara. Y'à séme na "Pi à u c̄u kapimpyiε fiige †." Nde l'à séme mii kyaa na ke, lire t̄eepyii'n'à byanhara.» ³⁸ Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafoonji, k̄ashikw̄onjw̄hii shuunni cyi njyii.» Ka Yesu si pi pyi: «Yi à ta ††.»

Yesu à Kile náare Zhetisemani cikw̄oge e
(Macwo 26.36-46; Marika 14.32-42)

³⁹ Nyε lire k̄antugo, ka Yesu si ȳiri wani mà k̄are Olivye cire nan̄ke na, bà u mpyi maha nt̄ee na li pyi mε. Ka u cyelempyiibii si njk̄are u fye e. ⁴⁰ Pi à sà nɔ kuru cyage e ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii a Kile náare bà yii si mpyi si f̄anha ta Sitaanninji na, u àha njkw̄ɔ yii s̄on njgà kapii na mε.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, maa ȳiri cyelempyiibii taan, maa laaga nimbilere le u ná pi shwɔhɔl'e, maa nin̄kure s̄in, maa Kile náare. ⁴² U Kilejarege e, u à jwo: «Tu-foonji, k̄ampyi mu sí njεε, na shwɔ njke kyaage lw̄he mbyanji na. Njka ma hà na nyii wuuni pyi mε, ma nyii

† Ezayi 53.12 †† Pii maha jwo: «Ka Yesu si pi pyi "Cyire ká mpyi na sí n-jà yo!"»

wuuni pyi.» [⁴³ Nyε lire t̄eni i, ka Kile m̄εlekenji wà si ȳiri nin̄jyini na, maa m̄aban le u e. ⁴⁴ Yesu yákilini mpyi a w̄urugo s̄el'e, ka u u n̄ur'a là bàra Kilejarege na, fo u f̄unmp'á k̄εenja pyi s̄ishan na njcwo nin̄jke na.]

⁴⁵ U à kw̄ɔ Kilejarege na ke, maa ȳir'a k̄are u cyelempyiibii cyage e, mà sà pi n̄avun̄jɔ wuubii ta pi à njɔ. ⁴⁶ Maa pi nj̄, maa jwo: «Di k'à ta a jwo, ka yii i njɔ yε? Yii ȳiri, yii i Kile náare, bà li si mpyi Sitaanninji k̄a njkw̄ɔ yii s̄on njgà kapii na mε.»

Yesu njc̄unji kani

(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Yuhana 18.3-11)

⁴⁷ Nyε mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka pi i w̄il'a supyikuruɔ njya ku u ma. Zhudasi u mpyi Yesu cyelempyiibii ke ná shuunni wà ke, uru u mpyi a ku yyaha c̄u. Pi à pa nɔ Yesu na ke, ka Zhudasi si file u na, maa u p̄ur'a c̄u, maa u sh̄éere. ⁴⁸ Ka Yesu si jwo: «Zhudasi, uru fw̄unji mu à pyi si Supyanji Jyanji le cye e ke!»

⁴⁹ Nyε Yesu cyelempyiibil'à pa li njya ná Yesu tacun̄jke e pi à pa ke, ka pi i Yesu ȳibe: «Kafoonji, wuu k̄ashikw̄onjw̄higii lw̄ pi mεε na la?» ⁵⁰ Ka pi wà nin̄kin si nt̄il'a u k̄ashikw̄onjw̄ɔge t̄εg'a Kile s̄aragawwuubii nj̄ufembw̄he báarapyinji k̄an̄jε nin̄gen̄jke kw̄on a cyán. ⁵¹ Ka Yesu si jwo: «Yii k̄akyaare njw̄ yaha!» U à yire jwo ke, maa n̄an̄ji nin̄gen̄jke lw̄ a sogo.

⁵² Lire k̄antugo Kile s̄aragawwuubii nj̄ufeebii ná Kilejarebage s̄an̄cw̄on̄sigibii nj̄ufeebii ná Yahutuubii kacw̄on̄ribii pi mpyi a pa Yesu tacun̄jke e ke, ka u u yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná k̄ashikw̄onjw̄ɔyii ná k̄abiyyi i, si mpa njc̄u mu à jwo kakuumpyi u nyε mii, ⁵³ mà li ta, t̄eni i mii mpyi maha mpyi ná yii e can̄ja maha can̄ja Kilejarebage e ke, yii nyε a yaaga pyi mii na mε. Njka nde t̄eni na nyε yii ná numpinifoo ‡ wuu.»

Pyeri à jwo na uru nyε a Yesu cè mε

(Macwo 26.57-58, 69-75; Marika 14.53-54, 66-72; Yuhana 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Nyε ka pi i Yesu c̄u a k̄are Kile s̄aragawwuubii nj̄ufembw̄he pyenge e. Mà pi nin̄karibii yaha, ka Pyeri si nt̄een laage e, marii si pi fye e, fo mà sà jȳe pyenge e. ⁵⁵ Pi mpyi a na le, na ware nt̄aani nin̄jke e, ka Pyeri si mpa nt̄een pi shwɔhɔl'e.

⁵⁶ Nyε báarapyicwonji wà à pa Pyeri nint̄εenji njya nage taan ke, maa u yal'a w̄ii, maa jwo: «Njge n̄an̄ji na nyε Yesu fȳen̄w̄hɔshin̄bil'e.» ⁵⁷ Ka Pyeri si yi kyáala: «Ceewe, mii nyε a u cè mε.»

⁵⁸ Lire k̄antugo ka n̄an̄ji wà si Pyeri w̄ii maa jwo: «Mu mú na nyε Yesu fȳen̄w̄hɔshin̄ji wà.» Ka Pyeri si jwo: «S̄ee bà mε!»

⁵⁹ Nyε t̄er'à pyi ke, ka wabere si n̄ur'a yi jwo a waha na: «Nàkaana baa, nge n̄an̄ji na mpyi ná Yesu i, njaha na ye Galile k̄uluni shin u nyε u wi.» ⁶⁰ Ka Pyeri si u pyi: «Mii n̄aha a mu jwumpe yyeshage cè mà de!»

Nyε mà Pyeri yaha puru na, ka njk̄upoonji si nt̄il'a mεε sú. ⁶¹ Ka Kafoonji Yesu si yyaha k̄εen̄jε maa Pyeri w̄ii. Ka u fun̄jke si njcwo Kafoonji jwumpe nin̄jwumpe na na: «Mà jwo njk̄upcyiini li mεε sú nin̄jaa ke, lire sí mu ta

‡ Sitaanninji u nyε numpinifoo.

kanni baare e, u nyɛ a yafyin nya mɛ. Ka li i u bilibili, ka u u núr'a kàre pyɛngɛ.

Yesu à uye cyêe u fyèrwɔhɔshiinbii pii shuunni na, pi i nkèege Emayusi kànhɛ e
(Marika 16.12-13)

¹³ Kuru canɛke ninuge e, Yesu fyèrwɔhɔshiinbii pii shuunni mpyi na nkèege kànhɛ kà na, kuru kànhɛ mɛge na mpyi Emayusi. Ku ná Zheruzalemu kànhɛ laage mpyi a tòro culumetirii ke ná shuunni na mɛ.

¹⁴ Karigii cyi mpyi a pyi lire tɛni i ke, pi mpyi na cyire puni yu piy'á, na nkèege. ¹⁵ Mà pi yaha jwumpe na piye shwɔhɔl'e, ka Yesu yabilinji si file pi na, maa kuni bínni ná pi e. ¹⁶ Pi mpyi na Yesu naa, nka l'à pyi mu à jwo yaage kà k'à para pi yyaha na, mà pi pyi pi nyɛ a jà a u cè mɛ.

¹⁷ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi yii na yu, na nkèege amɛ yɛ?» Ka pi yyetanha wuubii si yyé. ¹⁸ Nge mɛge ku mpyi pi e Kilopasi ke, ka uru si jwo: «Karigii cyi à pyi numɛ Zheruzalemu i ke, mu kanni baare e, sùpya nyɛ a sii Zheruzalemu i cyi cɛmbaa mɛ.»

¹⁹ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi k'à pyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Kile túnntunji Yesu u mpyi a yíri Nazareti kànhɛ e, ná Kile mpyi a fànha le u jwumpe ná u kapyiinkil'e sùpyire nyii na ke, nde l'à u ta ke, lire kɛ! ²⁰ Wuu Kile sáragawwuubii nùnjufɛebii ná wuu yyaha yyé shiinbil'à u le cye e, pi à u kwòro cige na a bò. ²¹ Wuu mpyi na sɔnɛ na uru u sí n-pa Izirayeli shiinbii nùnjɔ wwù bilere e. Nka u à kwù ke, cyi canmpyaa taanre u nyɛ nge. ²² Wuu kuruɛke e, cyeebii pil'à pa jwumpe pà jwo wuu á, mpemu p'à sàa wuu bilibili sèe sèl'e ke. Nyége na, pi à sòl'a kàre u fanɛke na, ²³ maa mpa wuu pyi na pire nyɛ a sà u buwunji ta wani mɛ, na pir'à Kile mɛlɛkɛebii pii nya, ka pire mɛlɛkɛebii si yi jwo pir'á na Yesu à nɛ a fworo kwùni i. ²⁴ Bà cyeebil'à yi jwo wuu á mɛ, wuu shɛrɛfɛebii pii mú à shà fanɛke na, mà sà yi ta amuni, nka pire mú nyɛ a u nya mɛ.»

²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yákiili baafɛebii, yii dama nyɛ a táan Kile túnntunmpii jwumpe na mà dɛ! ²⁶ Lire kyaalanɛkanni na, bà Kile Nijɔwɔnɔnɔ mpyi a yaa u kyaala u u nta a jyè Kile sinampe e mà?»

²⁷ Lire kàntugo mà lwó Kile túnntunji Musa sémɛbii na, mà sà nɔ fo Kile túnntunmpii sanmpii puni sémɛbii na, jwumpe p'à sémɛ u kyaa na pire sémɛbil'e ke, ka u u puru yyaha jwo pi á.

²⁸ Kànhɛ na pi mpyi na nkèege ke, pi à sà nɔ kuru na ke, ka Yesu si uye pyi mu à jwo u ko raa ntùuli s'a nkèege yyaha yyé. ²⁹ Ka pi i u náare na u àha nkàre mɛ, na numpilage na nko raa wwùu. Ka u u jyè pyɛngɛ e maa ntɛn wani ná pi e. ³⁰ Tɛni i pi à pa nkɔwùlo s'a lyí ke, ka u u bwúurunji lwó, maa fwù kan Kile á, maa u kwònd kwònd a kan pi á. ³¹ Lir'à pyi ke, ka pi yákiilibii si múgo, ka pi i ncè na Yesu wi. Lire kàntugo ka u u mpâl'a pínni pi na.

³² Ka pi i wá na yi yu piy'á na: «Tɛni i u mpyi na Kile Jwumpe Semɛnɛni yyaha yu wuu á kuni na ke, wuu

funɛni mpyi a táan sèe sèl'e dɛ!» ³³ Ka pi i ntíl'a yíri, maa núr'a kàre Zheruzalemu kànhɛ e, mà sà cyelempyiibii sanmpii ke ná ninɛnɛni ná pi shɛrɛfɛebii ta pi à bínni. ³⁴ Ka pire cyelempyiibii si jwo pi á na Kafoonji Yesu à nɛ nàkaana baa, na Simɔ yabilin'á u nya!

³⁵ Nyɛ nde l'à mpai shiin shuunni ta mà pi ninɛnɛnɛni yaha ke, ná pyinɛkanni na pi à Yesu cè, tɛni i u à bwúurunji kwònd kwònd mà kan pi á ke, ka pi i yire puni yyaha jwo.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na

(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Yuhana 20.19-23; Kapyiinɛkii 1.6-8)

³⁶ Mà cyelempyiibii yaha puru jwumpe na, ka pi i mpâl'a Yesu ninɛnɛnɛni nya piye shwɔhɔl'e. Ka u u jwo: «Kile u yyɛnɛnɛke kan yii á.» ³⁷ Ka pi i fyá fo mà tatɛngɛ fò piye na, naha na yɛ pi mpyi na sɔnɛni na bunji wà fwòngɔ pir'à nya. ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii nyɛ na fyáge bɛ? Naha k'à nte sɔnɛnɛre shinji tírige yii funɛni yɛ? ³⁹ Yii na kantahigii ná na tooyi wíi, yii i ncè na mii wi. Yii bwònd na na a wíi, bufwòngɔ nyɛ na mpyi ná cyere ná kaciij'i mii fiige mɛ.» ⁴⁰ Mà u yaha puru jwumpe na, u à u kantahigii ná u tooyi cyêe pi na.

⁴¹ Pi mpyi a dá Yesu nɛnɛni na mɛ, naha na yɛ u nɛnɛni mpyi a pi funɛni táan fo mà pi bilibili. Ka Yesu si pi yíbe: «Yalyige na wá naha yii á la?» ⁴² Ka pi i fyafwɔngɔ kan u á. ⁴³ Ka u u ku shwɔ a kyà pi nyii na. ⁴⁴ Maa jwo: «Tɛni i mii mpyi ná yii e ke, mii à yi jwo yii á na yaaga maha yaaga k'à sémɛ mii kyaa na MusaSaliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpii sémɛbii ná Zaburu sémɛnɛni i ke, cyire pun'à yaa cyi tòro cyi jwuɛkanni na.»

⁴⁵ Nyɛ u à yire jwo ke, maa pi yákiilibii múgo, bà pi si mpyi si Kile Jwumpe Semɛnɛni nɔwɔhe cè mɛ. ⁴⁶ Maa núr'a jwo pi á: «L'à sémɛ amuni na Kile Nijɔwɔnɔnɔni sí n-kyéregɛ n-bò, nka u kwùni canntanrawoge u sí nɛ. ⁴⁷ Na mà lwó Zheruzalemu kànhɛ na, jwumpe Nintanmpɛ sí n-jwo u mɛge na supyishinji pun'á, na pi pi toronɛkanni kɛnɛnɛni pi i láha kapegigii na, bà Kile si mpyi si cyi yàfa pi na mɛ. ⁴⁸ Nyɛ kyaa maha kyaa mii à pyi ke, yii à cyire puni nya tapyige e, yii a cyi yu yii a màre. ⁴⁹ Yii tɛn Zheruzalemu i, mii Tunji Kile à sífente ntemu nɔwɔmɛ lwó ke, fo mii aha tire tírige yii nɔnɔni tɛni ndemu i ke.»

Yesu à kò a dùgo ninyinji na

(Marika 16.19-20; Kapyiinɛkii 1.9-11)

⁵⁰ Lire kàntugo ka Yesu si nkàre ná u cyelempyiibil'e Betani kànhɛ taan. Pi à sà nɔ wani ke, ka u u u cyeyi yírige, maa jwó le pi á. ⁵¹ Mà u yaha u u dùbabii leni pi á, u à kò a yíri pi shwɔhɔl'e mà kàre ninyinji na. ⁵² Ka cyelempyiibii si wá na u kèrɛ. Pi à kwò ke, ka pi funtanga wuubii si núr'a kàre Zheruzalemu kànhɛ e.

⁵³ Canɛna maha canɛna pi mpyi maha piye bínnini Kileɛnaarebage e, marii Kile kèrɛ.

Kile yabilinj, maa mpyi Tufoonji Kile taan ke, uru u à Kile pyinjanni cyêe wuu na.

Pi na Yuhana yíbili uye kyaa na
(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Nye Yahutuubii nùñufeebil'à sáragawwuubii pii ná Levi túluge shiinbii pii yírigé Zheruzalemu kànhe e mà tun Yuhana á, pi sà u yíbe na jofoo u nye u wi ye? ²⁰ Pi à u yíbe ke, u nye a yaaga ñwòhò pi na mε, u à tíl'a jwo pi á: «Mii bà u nye Kile Nijncwòncwòji mε.» ²¹ Ka pi i u yíbe: «Jofoo sí u nye mu ye? Mu u nye Kile túnntunñji Eli la?» Ka Yuhana si pi pyi: «Cnhò, uru bà u nye mii mε.» Ka pi i núr'a u pyi: «Kile túnntunñji wuu na sigili ke, uru u nye mu la ?» Ka u u núr'a jwo: «Cnhò.» ²² Ka pi i ñkànha a jwo: «Jofoo sí u nye mu ye? Yà jwo wuu á, wuu sà jwo wuu tunveebil'á. Jofoo mu yabilinj na maye sòññji ye?» ²³ Ka Yuhana si pi ñwò shwò ná Kile túnntunñji Ezayi ñwòjwumpe e na:

«Mejwul'à fworó síwage e fànha na
“Yii kuro nintiile yal'a yaha Kafoonji mεe na.”
Nye mii Yuhana u nye ná lire mejwuuni i †.»

²⁴ Sùpyire ti mpyi a tun Yuhana yyéere ke, Farizhæenbii pii na mpyi ná pi e. ²⁵ Ka pire si núr'a u yíbe: «Mu bà u nye Kile Nijncwòncwòji mε, mu nye Eli mε, mu sí nye Kile túnntunñji nizigiñji mε, ka ñaha si mu ta mu u sùpyire batizeli ye?» ²⁶ Ka Yuhana si pi pyi: «Mii na sùpyire batizeli lwòhe e kanna. Yii shwòhòl'e, nàñji wà na nye wani, yii nye a u cè mε, ²⁷ uru sí n-pa mii kàntugo, ñka mii ñùñk'à cyéere u tanhanyì mεere zànhanji i u tooyi na ‡.»

²⁸ Cyire karigil'à pyi Betani kànhe e, Zhuruden banji kàntugo. Kuru cyage e, Yuhana mpyi na sùpyire batizeli.

Yesu u nye Kile Mpabilini

²⁹ Kuru canña nùmpañña, Yuhana à Yesu ñya u u sù u yyéere ke, maa jwo sùpyir'á: «Yii wíi, Kile Mpabilini li nye nde, lire li sí n-pa dijnye sùpyire kapegii yàfa ti na.

³⁰ Uru kyaa mii mpyi a fyànha a jwo yii á, tènì i mii à jwo “Nàñji wà na ma mii kàntugo, ñka u à pèe mii na, maa mpyi mii yyaha na, ñaha na ye mii à si mà u ta.”

³¹ Mii yabilinj mpyi a cè na uru wi mε. Ñka mii à pa mpa a sùpyire batizeli lwòhe e, bà Izirayeli shiinbii si mpyi si u cè mε.»

³² Puru kàntugo, mpe Yuhana à jwo: «Mii à Kile Munaani ñya l'à yíri ñijnyinj na mpánmpòrcògò fiige, mà pa ntèen Yesu na. ³³ Mii yabilinj mpyi a u cè mε. Ñka ñge u à mii tun mii u pa a sùpyire batizeli lwòhe e ke, uru u à yi jwo mii á na mii aha bú Kile Munaani ñya l'à tíg'a pa ntèen ñgemu na ke, uru u sí raa sùpyire batizeli ná Kile Munaani i. ³⁴ Mii à li ñya li jwunjkanni na. Lire e mii à jwo sùpyir'á na “Ñge nàñji u nye Kile Jyanji †.”»

† Yahutuubii mpyi na Kile túnntunñji sigili ñgemu u nye Musa fiige ná u mpyi na sí n-pa tèrigii nizanñkil'e ke. Pii mpyi na sòññji na uru Kile túnntunñji u sí n-pyì Kile Nijncwòncwòji (Duterencwòmu 18.15-18; Kapyiñkii 3.22). †† Ezayi 40.3 ‡ Yahutuubii mpyi maha pi nàmpwuunbii tanhanyì mεere sàñha, maa pi tooyi jyé. Pi bilibii pi mpyi maha lire pyi. Pi nàmpwuunbii sunmage shwonjkanni li mpyi lire.

‡† Sémebii pii maha jwo: «Kile Nijncwòncwòji.»

Yesu cyelempyiibii ñijncyiibii

³⁵ Kuru canña nùmpañña, Yuhana mpyi a yyéere wani ná u cyelempyiibii pii shuunni i. ³⁶ Ka u u Yesu nin-toronji wíi, maa jwo: «Yii wíi, Kile Mpabilini li nye nde!»

³⁷ Yuhana cyelempyiibii mpyi shuunñji à puru jwumpe lógo ke, maa ntaha Yesu fye e. ³⁸ Yesu à yyahe kèenñ'a wíl'a pi ñya pi à taha uru fye e ke, maa pi yíbe: «Ñaha yii na ñcaa ye?» Ka pi i u pyi: «Arabi (lire ñwòhe ku nye cyelentunji) taa mu à tírigé ke?» ³⁹ Ka u u pi pyi: «Yii a ma, yii sí ku ñya.» Ka pi i ñkàre ná u e, maa sà pyenge ñya, maa ntèen wani. Canvyinge tènì li mpyi li li, ka pi i canmpaange pyi ná u e.

⁴⁰ Mpii nàmbaabii shuunñji pi mpyi a Yuhana jwumpe lógo, maa ntaha Yesu fye e ke, pire wà mege na mpyi Andire, Simò Pyeri sijnæñji. ⁴¹ Ka Andire si ntíl'a kàr'a sà u sijnæñji Simò cya a ñya, maa yi jwo u á: «Wuu à Masiyanji ñya.» (Lire ñwòhe ku nye Kile Nijncwòncwòji.) ⁴² Maa ntíl'a tòro Simò yyaha na mà kàre Yesu yyéere. Pi à sà ñc u na ke, ka Yesu si wá na Simò wíi maa ñkwò a jwo: «Mu u nye Simò, Yuhana jyanji, pi sí n-pa a mu yiri Sefasi.» (Girekiibii shæenre e, pi maha jwo: «Pyeri.»)

Filipi ná Natanayeli à taha Yesu fye e

⁴³ Kuru canña nùmpañña, ka Yesu si yíri na ñkèege Galile kùluni i, mà bê ná Filipi i, maa u pyi: «Taha na fye e!» ⁴⁴ Filipi na mpyi Betisayida kànhe shin. Andire ná Pyeri kànhe ku nye kuru mú. ⁴⁵ Filipi à sà Natanayeli ñya ke, maa u pyi: «Nàñji kyaa Kile túnntunñji Musa à jwo u Saliyanji sémenji i, ná Kile túnntunmpii sanmpii mú à u kyaa jwo ke, wuu à u ñya. U à yíri Nazareti kànhe e, u mege nye Yesu, Yusufu jyanji.» ⁴⁶ Ka Natanayeli si jwo: «Yacèññe sí n-sii n-jà n-fworó Nazareti † i la?» Ka Filipi si u pyi: «Ta ma wuu u shà, mu yabilinj sí n-sà ñya.»

⁴⁷ Yesu à Natanayeli ñya u u sù u á ke, maa jwo: «Ñge à sii Izirayeli shinji yabilinj, ñaha na ye u funñk'à sàa fíññe.» ⁴⁸ Ka Natanayeli si jwo: «Taa mu à mii cè ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mii mpyi a mu ñya fizhiye cige †† ñwòh'i, maa mu cè, ka Filipi si nta a mu yyere.» ⁴⁹ Ka Natanayeli si jwo: «Cyelentunji, Kile Jyanji u nye mu, Izirayeli Saanji.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à mu pyi na mii à mu ñya fizhiye cige ñwòh'i mε, lire kanni kuru-go mu à dá mii na la? Mu sí n-pa karigii cyiibere ñya ñcyiimu cyi à pèe nintoroni na ke!» ⁵¹ Maa núr'a jwo: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, canñka yii sí n-kwò ñijnyinj ñya u à múgo, si Kile mèlèkèebii ñya pi i dùru na ntíri Supyanji Jyanji ñunji ††.»

†† Nazareti na nye kànbilere ndemu li nye wà mpyi a li le ñjire e mε. Wà mpyi na sí Yesu le ñjire e u tasege e mε. ††† Fizhiye cige»: kuru cige ñkènyii mpyi a lyéele na ñko raa bwúun ñijñke na. Kuru cige ñwòh'i Yahutuubii mpyi maha si na pi funnyii caa Kile jwumpe na, maa Kile ñáare, maa Kile jwumpe Semenji kálali. †††† Yesu cye kuru-go, u cyelempyiibii sí Kile sinampe ñya, bà Yakuba à pu ñya ñwòhe e, tènì i u à katannacyiinni ñya l'à sín ñijñke na maa sà sín kilenji na mε (Zhenezi 28.12).

Yesu à lwɔhɔ kɛɛnɔ'a pyi ɛɛzen sinme

2 Nye canmpyaa shuunn'à tòro, ka pi i wá na cik-wɔnɔɔ pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i. Yesu nunɔi na mpyi wani tire cikwɔɔnre cyage e. ² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi a yere wani. ³ Nye mà pi yaha cikwɔɔnre múguroŋi na, ka ɛɛzen sinmpe si mpa ŋkùuŋ. Ka Yesu nunɔi si yi jwo u á: «Pi sinmp'à kwɔ.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Nufooŋi, mii à mu jáare, ma hà ma ŋwɔge le na karigil'e mɛ. Tèni sàha ŋkwɔ a nɔ mii á mɛ.»

⁵ Nye ka u nunɔi si yi jwo báarapyiibil'á: «U aha mpa kyaa maha kyaa jwo yii á ke, yii i lire pyi.»

⁶ Lir'à cwoyo baani ta wani. Yahutuubii mpyi maha piye jyíi na fíniŋe ná yire cwoyi lwɔhe e, mà tàanna ná pi Kile kuni i. Lwɔhe litirii ŋkuu (100) fiige mpyi maha jyè yire cwoyi niŋkin niŋkinji i. ⁷ Ka Yesu si báarapyiibil'á: «Yii nje cwoyi ŋí ŋí lwɔhe na.» Ka pi i yi ŋí fo mà nɔ yi ŋwɔyi na.

⁸ Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Yii kà kwó numɛ, yii sà ŋkan cikwɔɔnre ŋjyíŋi táafooŋ'á.» Ka pi i sà kà kan u á. ⁹ Ka ŋjyíŋi táafooŋi si lwɔhe bya a wíi, mà ku ta ɛɛzen sinmɛ, u sí ŋye a pu tayirige cè mɛ. Nka báara-pyiibil'á pi mpyi a lwɔhe kwó ke, pire mpyi a pu tayirige cè. Ka u u ntíl'a cifɔnŋi pooŋi yere, ¹⁰ maa yi jwo u á: «Sùpyire puni maha fyànha a ɛɛzen sinmpe nintanmpe kan pu byafeebil'á, pi aha niŋyahama bya, mpe pu ŋye pu ŋye a táan amuni mɛ, puru maha nta a kan pi á. Nka mu wi ke, ɛɛzen sinmpe nintanmpe mu à yaha kàntugo!»

¹¹ Nye lire l'à pyi kyaa niŋcyiile, mà li cyèe na Yesu na ŋye kakyanhala sùpya. Lir'à pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i. Lire pyiŋkanni na, Yesu à u sífente cyèe sùpyire na, ka u cyelempyiibii si dá u na. ¹² Lire kàntugo Yesu ná u nunɔi ná u cìmpyiibil'á ná u cyelempyiibil'á kàre Kapɛrenamu kànhe e. Pi ŋye a mɔ wani mɛ.

Yesu à cwɔhɔmpii kòr'a yige Kileŋaarebage ntàani na

(Macwo 21.12-13; Marika 11.15-17; Luka 19.45-46)

¹³ Nye Yahutuubii bilereŋkwonji kataanni mpyi a byanhara. Ka Yesu si ŋkàre Zheruzalemu kànhe e, ¹⁴ mà sà sùpyire ta ti i niye ná mpàa ná kùmpanhii pérelí Kileŋaarebage ntàani na, wyérefaabii nintɛenbii na mpyi wani mú †.

¹⁵ Ka u u mɛɛɛ pyi kàsoró mà tɛg'a pi puni kòr'a yige Kileŋaarebage ntàani na, maa pi mpàabii ná pi niyi kòrɔ, maa wyérefaabii wyéreni lwó a wu, maa pi tàbali-bii ŋkɔŋ'a cyán cyán. ¹⁶ Maa jwo sanmpanmperebil'á: «Yii nje yaayi lwó a yige naha, yii àha na Tunji bage kɛɛnɔŋe mpyi yaperembaga mɛ.» ¹⁷ Yesu à lire pyi ke, ka u cyelempyiibil'á funŋɔ si ŋcwo li na na l'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu bage kani na mii súuge nanŋyaan fiige †.» ¹⁸ Ka Yahutuubii ŋùŋufeebii si Yesu

† Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyéreni fare Kileŋaarebage wunji na. Lire pyiŋkanni na, wyérenwɔge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileŋaarebage e ke, pi mpyi maha já a kuru sàra, maa núr'a já a ntɛge pyi. Yatɔre ti maha yaa ti já a pyi sàraga ke, pérempyiibil'á mpyi maha tire pérelí pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔre dùrugo. †† Zaburu 69.10

yíbe: «Kakyanhala kani ndi mu sí n-pyi n-cyèe wuu na, wuu u ŋcè na ŋcyii karigii puni mpyiŋi kun'à kan mu á ye?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii ŋke Kileŋaarebage jya, mii sí ku nùruŋɔ n-faanra canmpyaa taanre funŋ'i!» ²⁰ Ka pi i jwo: «Ei! Pi à yee beeshuunni ná baani pyi ŋke Kileŋaarebage vaanranji na. Joofo niŋkin u ŋye mu, si ŋkwɔ mpa ku faanra ŋkwɔ canmpyaa taanre funŋ'i ye?»

²¹ Nka Kileŋaarebage kani Yesu à jwo ke, u yabiliŋi cyeere kyaa u mpyi na yu. ²² Nye Yesu à pa ŋè a fworo kwùŋi i ke, ka li i ntíge u cyelempyiibil'á funŋ'i na Yesu mpyi a ŋke cyage jwo. Ka pi i dá Kile Jwumpe Semɛŋi ná Yesu ŋwɔjwumpe na.

²³ Tèni i Yesu mpyi Zheruzalemu i Yahutuubii bilereŋkwonji kataanni na ke, shinŋyahara à u kakyanhala karigii ŋya, ka cyire si pi pyi pi à dá u na. ²⁴ Yesu mpyi a pi puni zòompíi cè, lire kurugo u mpyi a dá pi na mɛ. ²⁵ U à shin maha shin funŋɔ kani cè, lire kurugo ŋùŋɔ sàha mpyi sùpya u à u supyiŋɛnɛŋi yu u á mɛ.

Kile Munaani maha shiŋi niŋkwombaani kaan

3 Farizhenji wà na mpyi wani, u mɛge na mpyi Nikodemu, maa mpyi Yahutuubii ŋùŋufoo. ² Canŋka numpilage e, u à kàre Yesu á maa sà yi jwo u á: «Cyelentuŋi, wuu à li cè na Kile à mu yaha a pa, mu u mpa a wuu kâlali, ŋaha na ye kakyanhala karigii mu na mpyi ke, wà si n-jà cyire pyi ná Kile ŋye a sii ná urufol'e mɛ.» ³ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, sùpya si n-jà n-jyè Kile Saanre e, ná u ŋye a núr'a si niŋyíŋi na mɛ.» ⁴ Ka Nikodemu si jwo: «Sùpya ká lye a kwɔ, di u sí nùru n-si sahanŋi ye? Wà sí n-jà nùru u nunɔi funŋke e si si la?»

⁵ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, shin maha shin ká mpyi u ŋye a si lwɔhe ná Kile Munaani fànhe e mɛ, uru si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ. ⁶ Njgemu ká si sùpyii siŋkanna na ke, urufol'e na ŋye shintiwe, ŋka njgemu ká si Kile Munaani síŋi i ke, Kile Munaani na ŋye urufol'e. ⁷ Mii à jwo na yii núr'a si niŋyíŋi na ke, lire kà ma kàkyanhala mɛ. ⁸ Cyage k'à táan kafɛeg'á ke, wani ku maha fwu na ŋkèege, mu maha ku fɔwɔwɔ tùnmpɛ nùru. Nka mu si ku tayirige cè mɛ, mu mú si ku takarege cè mɛ. Amuni Kile Munaani maha mpyi sùpyanji i.»

⁹ Ka Nikodemu si jwo: «Di cyire karigii sí n-jà n-pyi n-jwo ye?» ¹⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mu u ŋye Izirayeli shiin-bii cyelentu ke, mu yabiliŋi saha ŋye cyire karigii ŋcèm-baa la? ¹¹ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, nje wuu à cè ke, yire wuu na yu. Nje wuu à ŋya ke, yire wuu na yu mú. Nka yii la ŋye si ŋɛ wuu niŋjwumpe na mɛ. ¹² Mii na niŋke karigii kyaa yu yii á, yii sí ŋye a dá mɛ, mii aha bú mpa a niŋyíŋi wogigii kyaa yu yii á, di yii sí n-jà n-dá n-jwo ye? ¹³ Mà li ta wà ŋye a dùgo niŋyíŋi na mɛ, fo ŋge u à yíri wani mà tíge naha niŋke na ke, uru u ŋye Supyanji Jyanji.»

¹⁴ Bà Kile tùnntunŋiMusa à dàŋyɛnɛŋi yal'a pyi wwò fiige, maa cyiin cùru, maa u dùrugo sùpyire shwɔhɔl'e mɛ, amuni Supyanji Jyanji sí n-sii n-dùrugo, ¹⁵ bà li si

mpyi ngemu ká dá u na ke, uru si shiŋi niŋkwombaanji ta mε.»

¹⁶ Kile à sàa diŋye sùpyire kyaa táan uy'á fo u à u Jyaŋi niŋkinji kan sárage, ngemu ká dá u na ke, uru-foo nùmpañke kà ñkèege mε, ñka u shiŋi niŋkwombaanji ta. ¹⁷ Kile ñye a u Jyaŋi tun diŋyeni i u pa yoge kwòñ sùpyire na mε. Ñka u à u tun, bà sùpyire si mpyi si shwò u cye kurugo mε. ¹⁸ Ngemu ká dá u na ke, uru nàzhan ñye Kile yoge e mε. Ngemu sí u ñye u ñye a dá u na mε, yog'à kwòñ urufoo na mà kwò, ñaha na ye u ñye a dá Kile Jyaŋi niŋkinji mege na mε. ¹⁹ Kile yoge ñùŋke ku ñye: bèenmp'à pa diŋyeni i, ka sùpyire si ñcyé pu na, maa ntaha numpini fye e, ñaha na ye pi kapyi-ñkii ñye a ñwò mε. ²⁰ Shin maha shin u na kapegigiŋ ppi ke, bèenmpe ñye a táan urufol'á mε. U ñye na ñeeg'a fwofo bèenmpe na, sùpyire s'a u kapyiñkii ñaa mε. ²¹ Ñka ngemu ká mpyi sèenji ñuŋ'i ke, uru maha fwofo bèenmpe na, bà sùpyire si mpyi s'a u kapyiñkii ñaa, si ñcè na u na ñye Kile kuni i mε.

Nje Yuhana à jwo Yesu kyaa na ke

²² Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si ñkàre Zhude kùluni i. U à téen wani ná pi e mà canmpyaa ppi, marii sùpyire batizeli. ²³ Yuhana mú mpyi na sùpyire batizeli cyage k'e, ñaha na ye lwòhe mpyi a ñyaha wani. Kuru cyage mege mpyi Enòni, maa mpyi Salemi taan. Ka sùpyire si wá na si u yéere, u sí i ti batizeli. ²⁴ Lir'à ppi a Yuhana ta u sàha jyè kàsuni i mε.

²⁵ Canŋka Yuhana cyelempyiibii pii ná Yahutuŋi wà à nàkaana ta. Tire mpyi a lwò a pwo Yahutuubii Kile kuni ñyiviniŋi kyaa na. ²⁶ Tire nàkaante ñùŋ taan, Yuhana cyelempyiibil'à kàr'a sà yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, mu ná ñàŋi u mpyi siŋcyan Zhuruden baŋi kùŋke na ke, mu à ngemu kyaa jwo ke, u we, u u sùpyire batizeli numε. Sùpyire puni mú si wá na ñkèege u yéere.»

²⁷ Ka Yuhana si pi ppi: «Kile ká mpyi u ñye a ndemu le sùpyanji i mε, u ñye na lire taa mε. ²⁸ Yii yabilimpai na ñye mii shérii, mii à yi jwo yii á na mii bà u ñye Kile Niŋcwòŋŋi mε, ñka Kile à mii yaha a pa u yyaha na. ²⁹ Cikwòŋŋre tēepyiini i, cipooŋi ká jwo na uru ná u cifòŋŋ'à bē, u cevoonji funŋke maha ntáan sèl'e. Amuni, mii funŋke puni mú maha ntáan, tère o tère e mii à lógo na sùpyire ñiyahara wá a taha Yesu fye e ke.

³⁰ Numε, là à yaa l'a bàrali Yesu tayyéerege na, là s'a fwofo mii woge e, ³¹ ñaha na ye ñge u à yíri ñiyiŋi na mà pa ke, uru u ñye sùpyire puni ñùŋ na. Ñge u à ta ñaha ñiŋke na ke, uru na ñye ñiŋke wu, ñiŋke karigii uru mú sí raa yu. Ñka ñge u à yíri ñiyiŋi na ke, uru u ñye diŋyeni puni ñùŋ na. ³² Nde u à ñya, ná nde u à lógo ke, lire u na yu, shinŋyahara sí ñye a ñe u jwumpe na mε. ³³ Ñka ngemu ká ñe u jwumpe na ke, urufol'à li fíniŋ'a cyèe na ur'à dá li na na Kile na sèenji yu. ³⁴ Ñge Kile à tun ke, Kile Munaani à kan ur'á tegelε baa, lire e u à jà na Kile jwumpe yu sùpyir'á. ³⁵ Jyafoonji kyal'à táan Tufoonji á, fo ka u u yaayi puni le u cye e. ³⁶ Ñge-mu ká dá Jyafoonji na ke, urufol'à shiŋi niŋkwombaanji ta. Ngemu ká ñcyé u na ke, urufoo si uru shiŋi niŋk-

wombaanji ta mε, ñka Kile lùuni sí n-yíri n-yaha urufoo taan.»

Yesu na yu ná Samari kùluni cwoŋi i

⁴ Yesu à pa ñcè na Farizheenbil'à pa lógo na uru na cyelempyiibii pii taa na batizeli, pi mú s'à ñyaha Yuhana wuubii na. ² Mà sèenji jwo, Yesu yabilinji bà u mpyi na sùpyire batizeli mε, u cyelempyiibii pi mpyi na li ppi. ³ Yesu à pa pi jwumpe niŋjwumpe lógo ke, maa fwofo Zhude kùluni i maa núru na ñkèege Galile wuuni i. ⁴ U niŋkarenji mpyi a yaa u Samari kùluni jyiile, u u nta a nò Galile wuuni na. ⁵ Ka u u sà nò Samari kànhe kà na, kuru mege mpyi Sikari. Tèecyiini i, Yahutuubii tulyage Yakuba mpyi a kerege ñkemmu kan u jyaŋi Yusufu á ke, Sikari na ñye kuru taan. ⁶ Yakuba bèenŋke na mpyi wani. Yesu à ñaara a kànha ke, maa sà ntéen kuru bèenŋke taan. Canŋke mpyi a nò ñùŋ ñiŋi i.

⁷ Ka Samari shiinbii cwoŋi wà si mpa mpa lwòhe kwó. Ka Yesu si jwo u á: «Lwòhe kà kan na á, si bya.» ⁸ Lir'à u cyelempyiibii ta pi à jyè kànhe e si ñyì cya zhwo. ⁹ Ka ceenji si u ppi: «Na ñaha? Mu na ñye Yahutu, mii sí ñye Samari shin, ñaha na mu na ma lùbyage ñáare mii á ye?» (Lire kajwuuni ñùŋke ku ñye Yahutuubii ná Samari shiinbii ñye a mpyi na wwùu kyaa na mε.) ¹⁰ Ka Yesu si ceenji ppi: «Yaage Kile maha ñkaan mana ke, kàmpyi mu mpyi a kuru cè, sùpyanji u na mu ñáare lùbyage na ke, kàmpyi mu mpyi a uru cè, mu u mpyi na sí u ñáare, u mpyi na sí lwòhe kan mu á, ñkemmu ku maha shiŋi sèe wuŋi kan sùpyanji á ke.»

¹¹ Ka ceenji si jwo Yesu á: «Ñùŋufoonji, bèenŋcere ñye mu á mε, ñke bèenŋke s'à cùgo sèl'e, taa mu sí kuru lwòhe ta si ñkan mii á ke? ¹² Wuu tulyage Yakuba u à ñke bèenŋke kan wuu á ke, mu à pèe uru na la? U ná u ppiibii ná u yatwore mpyi na ñke bèenŋke lwòhe byii.»

¹³ Ka Yesu si u ppi: «Shin maha shin u ñye na ñke bèenŋke lwòhe byii ke, byage saha sí urufoo ta. ¹⁴ Ñka ngemu ká mii lùkange bya ke, byage saha si n-sii uru-foo ta mε. Ñaha na ye lwòhe mii sí n-kan u á ke, kuru sí n-pyi u funŋke e lùbili. Uru lùbiliŋi sí u ppi u shiŋi niŋkwombaanji ta.»

¹⁵ Ka ceenji si jwo: «Ñùŋufoonji, kuru lwòhe kà kan na á, byage kà n-sii núru na ta mε, mii sàha kà núru mpa lwòhe kwó ñaha mε.»

¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Sà ma poonji yyere, ma a ma.» ¹⁷ Ka ceenji si u ppi: «Nò ñye mii á mε.» Ka Yesu si u ppi: «Mu u jwo na nò ñye mu á mε, mu à sèe jwo. ¹⁸ Mu à nàm-baya kanŋkuro jyé mà kwò, ñge á mu ñye numε ke, uru mú bá ñye mu poo mε. Sèe mu à jwo.»

¹⁹ Ka ceenji si u ppi: «Ñùŋufoonji, mii naha li ñya, Kile túnntunŋ u ñye mu. ²⁰ Wuu tulyey'à Kile pèe ñke ñanŋke na, ñka yii Yahutuubii, yii maha jwo na Zheruzalému kanni i Kile tapeenŋke ñye.» ²¹ Ka Yesu si u ppi: «Ceewe, ñje mii sí n-jwo mu á ke, mu à yaa mu u dá yire na, tēni là sí n-kwò nò, yii saha si raa si ñke ñanŋke na, lire ñye mε Zheruzalému kànhe e si nta raa Tufoonji père mε. ²² Yii Samari shiinbii na ngemu père ke, yii ñye a uru cè mε, wuu Yahutuubii, wuu sí na ngemu père ke, wuu à uru cè, ñaha na ye Shwofoonji à fwofo

Yahutuubil'e. ²³ Tèni sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a kwɔ, mpíi pi nyɛ Tufoonji pèeveebii sèe wuubii ke, Kile Munaani li sí raa sèenji cyèrè Kile karigii kyaa na pir'á. Tire sùpyire shìnji Tufoonji Kile na nɔca t'a uru pèrè. ²⁴ Kile na nyɛ Munaani, wà nyɛ na u nɔca mɛ. Sùpyire sí n-jà raa u pèrè kanna tènì i Kile Munaani sí sèenji cyèè ti na ke.»

²⁵ Ka ceenji si u pyi: «Mii à cè na Masiyanji sí bá n-pa (nɔge pi na yiri Kile Nijncwɔnɔnɔ ke). U aha mpa, u sí yaayi puni yyaha jwo wuu á.» ²⁶ Ka Yesu si ceenji pyi: «Mii u na yu ná mu i ke, mii u nyɛ ure.»

²⁷ Mà Yesu ná ceenji yaha puru jwumpe na, ka cyelempyiibii si ntíl'a nɔ wani. Ka li i pi kàkyanhala †. Li mpíi pi funɔn'í mà u yíbe naha kurugo u na yu ná nɔge ceenji i yɛ, lire nyɛ mɛ naha u na nɔca u á yɛ, nka pi wà nyɛ a jà a u yíbe mɛ. ²⁸ Ka ceenji si u kucwooni yaha bɛɛnɔke taan, maa jyè kànhe e, maa yi jwo sùpyir'á: ²⁹ «Yii a ma yii pa wíi. Nànji wà u nɔge u à mii kapyiinkii puni cè a jwo mii á. Kile Nijncwɔnɔnɔ kyaa li na yu ke, u sí n-jà n-pyi ure.» ³⁰ Ka sùpyire si fworò kànhe e, na nɔkɛɛge Yesu yyéerè.

³¹ Mà ceenji yaha kànhe e, ka Yesu cyelempyiibii si yi jwo u á: «Wuu cyelentunji, mu à yaa mu u mpa lyí amuni.» ³² Ka u u pi pyi: «Yalyige na nyɛ mii á, mii u lyí, yii nyɛ a nɔkemu cè mɛ.» ³³ Ka u cyelempyiibii si wá na yi yu piye shwɔhɔl'e na wà u à pa yalyire kan u á bɛ? ³⁴ Ka Yesu si jwo: «Nɔge u à mii tun ke, mii u uru nyii wuuni pyi, tũnture u à kan mii á ke, mii u tire pyi fo ti tɛgeni, mii yalyire ti nyɛ tire. ³⁵ Yii maha jwo yinyɛ sicyɛrè yi nyɛ nũgunte ná sũmakwɔnɔnɔ shwɔhɔl'e. Nka mii sí yi jwo yii á, yii yyahayí yírigè, yii i sùpyire nimpante wíi. Ti na nyɛ bà sũma maha nɔ a tɛɛn kɛrɛge e, na nɔkwɔnɔnɔ sigili mɛ. ³⁶ Nɔge u na sũmanji kwũun ke, uru na u sàranji tal'a kwɔ. Uru sàranji u nyɛ: sùpyire u na ntaa ke, tir'á shìnji nijkwombaanji ta. Lire pyiinkanni na, nɛɛnugunji ná sũmakwɔnɔnɔ na múgure sijnyan. ³⁷ Tàanlini l'á jwo na "Wà na núru, wabɛrɛ sí i nɔkwũun" ke, l'á sèe jwo. ³⁸ Mii à yii tũugo yii sà kɛrɛge nɔkemu sũma kwɔn ke, yii nyɛ a ku fàa mɛ. Mpíi pi à báaranji pyi ke, ka yii i pire kanhare tɔɔnɔnɔ ta.»

³⁹ Ka Samari kànhe sùpyire nijnyahara si dá Yesu na, ceenji jwumpe cye kurugo, u mpíi a yi jwo pi á na Yesu à uru kapyiinkii puni cè a jwo ur'á. ⁴⁰ Tire sùpyir'á nɔ Yesu taan ke, maa u nɔcaare na u tɛɛn wani pire yyéerè, ka u u ntɛɛn wani mà canmpyaa shuunni pyi, ⁴¹ maa jwo ná pi e, ka Samari shiinbii nijnyahamii si dá Yesu na sahanji, naha na yɛ u yabilinji u à jwo ná pi e. ⁴² Ka pi i yi jwo ceenji: «Numɛ wuu saha nyɛ a dá Yesu na mu nɔkwɔnɔnɔ kanni kurugo mɛ, wuu à lógo u yabilinji nɔkwɔ na, wuu à li cè na uru u nyɛ dijnyenji Shwofoonji, sèenji na.»

Yesu à shinbwoŋi wà jya cùuŋɔ

(Macwo 8.5-13; Luka 7.1-10)

⁴³ Cyire canmpyaagii shuunni'á tòrò ke, ka Yesu si yíri wani mà kàrè Galile kùluni i ná u cyelempyiibil'e.

† Li mpíi a cyelempyiibii kàkyanhala, naha na yɛ Yahutuubii cyelentu nyɛ a mpíi a yaa u jwo ná ceewe e mɛ, mà bàra lire na, Samari shiinbii ná Yahutuubii mpíi a táan mɛ.

⁴⁴ U à nɔ wani ke, sùpyire ti mpíi a kàrè Zheruzalɛmu kànhe e Yahutuubii kataanni cyage e, maa núr'a pa ke, pir'á u bɛ ná funntange e, nka lir'á ta pi à Yesu kapyiinkii puni nya a kwɔ wani. Yesu yabilinji mpíi a jwo: «Kile tũntunɔnɔ maha le njire e u tukanhe e mɛ.»

⁴⁶ Yesu à núr'a pa Kana kànhe e, Galile kùluni i. Wani u mpíi a lɔwhe kɛɛnɔnɔ pyi ɛrɛzen sinmɛ. Fànhafembwɔhe kà na mpíi Kapɛrenamu kànhe e, u jyanji mpíi na yà sèl'e. ⁴⁷ Kuru fànhafembwɔh'á lógo na Yesu à fworò Zhude kùluni i, mà kàrè Galile wuuni i ke, maa nɔkàr'a sà u nɔcaare na u shà ná ur'e Kapɛrenamu kànhe e u sà uru jyanji cùuŋɔ, naha na yɛ u à yà fo sí raa nɔkwũu.

⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yii aha mpíi yii nyɛ a kacyeenji ná kabwɔhii nya mɛ, yii sí n-sii n-dá mɛ.» ⁴⁹ Ka shinbwoŋi si Yesu pyi: «Nũnũfoonji, ta ma, wuu a sí fɔwɔfɔ, fo lire bà mɛ, mii pyànji sí n-kwũ.» ⁵⁰ Ka Yesu si yi jwo u á: «Ta sí, mu jyanji na nyɛ nyii na.»

Ka u u dá Yesu jwumpe na, maa ntíl'a yír'a kàrè. ⁵¹ Mà u yaha u u nɔkɛɛge pyɛngɛ, u bilibil'á u nũnɔ bɛ, maa yi jwo u á: «Mu pyànji na wá nyii na!» ⁵² Ka u u pi yíbe: «Tèni ndire e u à pɔwɔrɔ yɛ?» Ka pi i u pyi: «Cifwur'á u yaha, tanjaa mà canɔke yaha nũnɔ nĩnɔ i.»

⁵³ Ka tufoonji funɔn si nɔcaare na tènì i Yesu mpíi a u pyi: «Mu jyanji na nyɛ nyii na» ke, lire tɛɛnuuni i pyàn'á cùuŋɔ. Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni sí dá Yesu na.

⁵⁴ Lire l'á pyi kacyeeni kàkyanhala wuuni shɔnɔwuuni nde Yesu à pyi ke, u à li pyi mà u ta u à yíri Zhude kùluni i na nɔkɛɛge Galile wuuni i.

Yesu à faanwa cùuŋɔ Betisayida kànhe e

5 Puru nɔkwɔhɔ na, Yahutuubii kataanni là mpíi na mpíi Zheruzalɛmu kànhe e, ka Yesu si núr'a kàrè wani. ² Nɔkwɔgɔ na mpíi wani, mpàabii tajyige taan, pi mpíi maha kuru nɔkwɔge mɛge yiri Eburubii shɛɛnre e: «Betizata». Nkubaya kanjuro na mpíi wani kuru cyage e. ³ Yamii nijnyahamii mpíi maha sínnini yire nkubayi nɔkwɔh'i. Pii na mpíi finyinmii, pii sí nyɛ dishiyiffee, pii sí nyɛ faanlii. [Pi puni mpíi maha sínnini wani na nɔkwɔge lɔwhe tɛɛnyahani sigili, ⁴ naha na yɛ Kile mɛlɛkɛnɔ wà mpíi maha yíri nijnyinji i maha mpa kuru lɔwhe nyàha tɛrigii cyil'e. Lɔwhe ká nyàha tènì ndemu i ke, yamafoo maha yamafoo ká fyànha a jyè k'e ke, uru wumpe mpíi maha láha u na.]

⁵ Nànji wà na mpíi pi shwɔhɔl'e, u yamp'á u ta fo mà nɔ yɛɛ benjaaga ná ke ná baataanre na. ⁶ Yesu à nànji nizininji nya, maa nɔcè na u à mɔ yampe na mà tòrò ke, maa u yíbe: «Mu la nyɛ si nɔcùuŋɔ la?» ⁷ Ka nànji si u pyi: «Na cevoo, sùpya nyɛ mii á nɔge u sí n-jà mii lɛnɛ nɔkwɔge e mɛ. Ku lɔwhe ká nyàha tènì ndemu i ke, mii la ká mpíi si jyè, wà maha mii caanra.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yíri, ma a ma yasinninɔke lɔwɔ, ma a nɔcaare.» ⁹ Ka nànji si ntíl'a cùuŋɔ maa ku lɔwɔ na nɔcaare.

Nyɛ kuru canɔke sí mpíi Yahutuubii canɔnɔnɔ, ¹⁰ ka Yahutuubii nũnũfeebii pii si jwo nànji nijncuun'á: «Nijnjaa nyɛ canɔnɔnɔke, mu nyɛ a yaa mu u ma yasinninɔke tũgo ma a nɔcaare mɛ †.» ¹¹ Ka nànji si pi pyi: «Nɔge u à mii cùuŋɔ ke, ur'á jwo "Ma yasinninɔke lɔwɔ, ma a nɔcaare!"» ¹² Ka pi i núr'a u yíbe: «Jofoo u à mu pyi "Ma

yasinningke lwó ma a naare" ye?"¹³ Nka nge u à u cùuŋ ke, u sàha mpyi a uru cè mɛ, sùpyire mpyi a nyaha kuru cyage e, ka Yesu si mpínni ti shwɔhɔl'e.

¹⁴ Lire kàntugo Yesu à sà u nya Kilenaarebage ntàani na, maa u pyi: «Lógo, mu à cùuŋ'a kwɔ. Ma hà nùru cye le kapiini laber'e nde li sí mu pyi mu u kyaa ta nde l'à waha niŋcyiini na mɛ.»¹⁵ Ka nàŋi si ŋkàr'a sà yi jwo Yahutuubii ñuŋufeebil'á na Yesu u à uru cùuŋ. ¹⁶ Ka pi i wá na pyiŋkanna caa si kapii pyi Yesu na, naha na ye u à wà cùuŋ canŋɔŋke e. ¹⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Mii Tuŋi na báaraŋi pyi tèrigii puni i, lire kurugo mii mú à yaa mii a báare †.»¹⁸ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñuŋufeebii si nàara na u caa raa bùu, naha na ye u kuro nyɛ canŋɔŋke e mɛ, maa nùr'a jwo na uru Tuŋi u nyɛ Kile, maa uye tàanna ná Kile e.

Kile à kuni kan Yesu á u sùpyire sàra

¹⁹ Ka Yesu si nùr'a jwumpe lwó maa jwo: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, Jyafoonji si n-jà yaaga pyi uy'á mɛ, u aha ndemu nya u Tuŋi u u mpyi ke, lire u maha mpyi. Karigii puni Tufoonji maha mpyi ke, cyire Jyafoonji maha mpyi mú, ²⁰ naha na ye Jyafoonji kyal'à táan Tufoonji á. Lire e u maha u karigii nimpyiŋkii puni cyère u na. Karigii cyi à pèe yii niŋyaŋkwɔgigii na ke, u sí cyire cyèe u na u pyi, bà li si mpyi si yii kàkyanhala mɛ. ²¹ Bà Tufoonji na sùpyire ñèni na yige kwùŋi i, marii shiŋi kaan t'á mɛ, amuni Jyafoonji maha shiŋi kaan u nyii wuub'il'á. ²² Tufoonji bà u sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e mɛ, u à kuni kan Jyafoonji á u a lire pyi, ²³ bà sùpyire puni si mpyi s'a Jyafoonji père, Tufoonji pèenkanii na mɛ. Ngemu ká mpyi u nyɛ na Jyafoonji père mɛ, Tufoonji u à u tun ke, u mú nyɛ na uru père mɛ.

²⁴ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ngemu ká mii jwumpe lógo maa dá mii tunvoonji na ke, urufol'à shiŋi niŋkwombaani ta. U nàzhan saha nyɛ Kile yoge e mɛ, u à fworò kwùŋi i mà jyè shiŋi niŋkwombaani i mà kwɔ.

²⁵ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á sahaŋki, tènì là na ma, li bá à nɔ a kwɔ, kwùubii sí raa Kile Jyaŋi mejwuuni nùru, mpiimu ká u jwumpe lógo maa ñee pu na ke, pire sí shiŋi niŋkwombaani ta. ²⁶ Bà Tufoonji nyɛ shiŋi niŋkwombaanifoo mɛ, amuni u à Jyafoonji pyi uru shiŋi kanfoo mú, ²⁷ maa kuni kan u á u sùpyire sàra u tàanna ná pi kapyiŋkil'e, naha na ye uru u nyɛ Supyaŋi Jyaŋi. ²⁸ Jwumpe puni mii à jwo a kwɔ ke, puru kà yii kàkyanhala mɛ, tènì là na ma, kwùubii puni sí raa Supyaŋi Jyaŋi mejwuuni nùru. ²⁹ Kwùubii puni sí ñè n-fworò pi fanŋyi i. Mpii pi à kacenŋii pyi ke, pire sí shiŋi niŋkwombaani ta, kapimpyiibii nàntanŋi u nyɛ kwùŋi. ³⁰ Mii si n-jà kyaa pyi naye e mɛ, nde mii Tuŋi à jwo ke, ná lire e mii sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. Mii sùpyire sàraŋkann'à tii, naha na ye mii

nyɛ na li pyi na nyii wuuni mɛ, fo na tunvoonji nyii wuuni.

Yesu à jwo na uru jwumpe na nyɛ sèe

³¹ Kàmpyi mii yabilinji u mpyi na yu naye kyaa na, mii jwumpe mpyi na si n-jà n-pyi sèe mɛ. ³² Wabere u à mii kyaa jwo, mii à cè u jwumpe nyɛ sèe. ³³ Nyɛ yii à pii tun Yuhana á, ka u u sèenji kanni jwo pi á mii kyaa na. ³⁴ Mii wi ke, mii nyɛ a naye tíŋe sùpya ñwɔmuguro na mɛ, ŋka mii na ŋcyii karigii yu yii á, bà yii si mpyi si shwɔ mɛ. ³⁵ Yuhana à pyi bà fùkina nyɛ na ñi yii shwɔhɔl'e mɛ. Puru bèenmpe kurugo yii à tère nimbilere pyi funtange e. ³⁶ Kani là à mii kyaa jwo, lire fành'à nyaha mà tòro Yuhana jwumpe na. Karigii Tufoonji à kan mii á maa jwo na mii u cyi pyi a fùŋŋ ke, cyire kyaa na mii nyɛ. Sèenji na, ŋcyii karigil'à li cyèe na Tufoonji u à mii tun. ³⁷ Tufoonji u à mii tun ke, uru u maha mii kyaa yu. Nka yii sàha u mejwuuni lógo mà nya mɛ, yii sàha u nya mà nya mɛ. ³⁸ U jwumpe nyɛ a tateenge ta yii e mɛ, naha na ye yii nyɛ a dá u tūntunŋi na mɛ. ³⁹ Yii na Kile Jwumpe Semenji kálali ná funŋiŋke e, naha na ye yii na sōŋŋi na yii sí shiŋi niŋkwombaani ta u e, uru sí u nyɛ na mii kyaa yu. ⁴⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii nyɛ a ñen'a pa mii á bà yii si mpyi si uru shiŋi ta mɛ.

⁴¹ Sùpyire t'a mii père, lire bà mii nyɛ na ñcaa mɛ. ⁴² Mii à li cè mú na tàange nyɛ yii zòompìi na mà yyaha tii ná Kile e mɛ. ⁴³ Mii à pa na Tuŋi mege na, ka yii i mii cyé, ŋka kàmpyi sùpyaŋi wabere u mpyi a pa uye mege na, yii mpyi na sí ñee uru na. ⁴⁴ Yii shiŋiŋebii pi a yii père, lire l'à táan yii á. Mà li ta nge u à sii Kile ke, pèente uru maha ŋkaan ke, yii nyɛ na tire caa mɛ. Nyɛ di yii sí n-jà n-dá mii na n-jwo ye? ⁴⁵ Yii àha raa sōŋŋi na mii u sí na Tuŋi sōŋ yii na mɛ. Kile tūntunŋiMusa na yii sōŋŋr'à taha ke, uru u sí u sōŋ yii na. ⁴⁶ Kàmpyi sèenji na yii mpyi a dá Musa na, yii mpyi na sí n-dá mii na mú, naha na ye u à mii kyaa jwo u sémenji i. ⁴⁷ Nyɛ yii aha mpyi yii nyɛ a dá uru sémenji jwumpe na mɛ, di yii sí n-jà n-dá n-jwo mii ñwɔjwumpe na ye?»

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ñwɔ cya

(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Luka 9.10-17)

6 Lire kàntugo Yesu à kàre Galile banji kùŋke na, uru banji mege mú na nyɛ Tiberiyadi. ² Shiŋya-hara mpyi a taha u ñwɔh'i, naha na ye u mpyi na kàkyanhala karigii ŋcyiimu pyi na yampii cùuŋi ke, pi nyii mpyi cyire na. ³ Pi à nɔ banji kùŋke na ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà dùgo ñaŋke kà na, maa ntèen wani. ⁴ Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni sí mpyi a nɔ a kwɔ. ⁵ Mà pi yaha wani, Yesu à wíl'a sùpyire niŋyahara nya ti i si u yyère, ka u u jwo Filipi á: «Taa wuu sí bwúuru ta n-shwɔ n-kan nte sùpyire puni ti lyí ke?» ⁶ Yesu à puru jwo si Filipi zò shwɔ. Sèenji na, u mpyi a u nimpyiini cè a kwɔ. ⁷ Ka Filipi si u pyi: «Wuu mée ká sà shin niŋkin canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tég'a bwúuru shwɔ mà pa ntáa nte sùpyire na, ti puni si bwúuru kwɔnɔ ta mɛ.» ⁸ Mà pi yaha puru jwumpe na, Yesu cyelempyaŋi pi maha mpyi Andire, Simɔ Pyeri siŋŋeŋi ke, ka uru si jwo Yesu á: ⁹ «Mii à bwúuru ††

†† Musa Saliyaŋi mpyi a li cyèe na báara kà raa mpyi canŋɔŋke e mɛ. Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à là bàra u na na wà mée ká tuguro lwó kuru canŋke, urufol'à báara pyi. † Y'à jwo Zhenzi 2.2-3 i na Kile à ŋò u báaraŋi na canŋɔŋke. Yahutuubil'à dá yire na maa ñee li na piye funŋ'i na Kile na niŋyini ná ñiŋke kèenŋi canŋɔŋke e mú. Ná li sí nyɛ amuni, pi nyɛ a yaa pi Yesu cège mɛ.

ñùnɔ kanjuro ná fyapyaa shuunni nya nànjiiibilini là á naha. Njka naha yire sí n-jà ñwɔ nte sùpyire puni na ye?»

¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii sùpyire pyi ti téen.» Ka ti i ntéen nyege na, naha na ye kuru cyage nyege mpyi a nyaha. Nambaabii mpyi a kampwɔhii kanjuro (5.000) kwɔ. ¹¹ Ka Yesu si bwúuru ñùnyi lwɔ maa fwù kan Kile á, maa yi kan pi à táa sùpyire nintéenre na, maa fyaabii kan pi à táa ti na mú. Ka ti puni si lyí a tìn.

¹² Ti pun'à lyí a tìn ke, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Paanyi y'à kwôro ke, yii yire kuu, bà yi si mpyi y'àha ñkèege me.» ¹³ Ka pi i yire kul'a tég'a shàhii ke ná shuunni ñí.

¹⁴ Lire kakyanhala kani Yesu à pyi ke, sùpyir'à lire nya, maa jwo: «Sèenji na, ñge u nyé Kile túnntunji, ñge kyaa l'à jwo na u sí n-pa dijnyenji i ke †.»

¹⁵ Yesu à li nya na sùpyire la nyé si uru cù fànhe e si mpyi saanji ke, ka u u yíri ti taan, maa núr'a dùgo ñanke ñun'í uye ñinjin.

Yesu à ñaara lwɔhe ñun'í (Macwo 14.22-33; Marika 6.45-52)

¹⁶ Yàkɔñwɔr'à nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si ñkàre banji ñwɔge na. ¹⁷ Numpilag'à wwɔ a Yesu yaha u sàha ñkwɔ a nɔ pi yyére me. Ka pi i bakwɔge kà lwɔ si jyiile s'a ñkèege Kapereñamu kànhe e. ¹⁸ Mà pi yaha bakwɔge e ka kafeebwɔhɔ si yíri na lwɔhe nyàha sèl'e. ¹⁹ Pi à culumetirii kanjuro pyi na si baan'á lwɔhe ñun'í ke, ka pi i Yesu nya u u ñaare lwɔhe ñun'í, na si pi á, ka fyagare si pi cù sèl'e. ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha vyá me, mii wi.» ²¹ Lire tènì i, l'à táan pi á Yesu u jyè ná pire e bakwɔge e, ka pi i ntí'l'a nɔ pi tashage e.

Sùpyire na Yesu caa

²² Kuru canja ñumpanja, sùpyire ti mpyi a kwôro wani banji kùñke na ke, ka tire si ñcè na bakwɔge ñinjin ku mpyi wani, maa ñcè na Yesu nyé a jyè kur'e ná u cyelempyiibil'e me, naha na ye pire kanni pi à jyè a kàre. ²³ Njka bakwooyi yabere mpyi a yíri Tiberiyadi kànhe e. Kafoonji Yesu à fwù kan Kile á, maa bwúuruñi táa táa sùpyire na cyage ñkemu i ke, yi mpyi a yyére kuru cyage taan. ²⁴ Nyé sùpyir'à pa li nya na Yesu nyé wani me, u cyelempyiibii mú sí nyé wani me, maa jyè yire bakwooyi i mà kàre Kapereñamu kànhe e Yesu tacyage e.

Yalyire ti maha shìñi ñinjkwombaanji kaan ke

²⁵ Pi à sà Yesu nya banji kùñke sanñke na ke, maa jwo: «Cyelentunji, tènì ndire e mu à pa naha ye?» ²⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, kakyanhala karigii yii à nya mii u mpyi ke, cyire kurugo bà yii na mii caa me, ñka yalyire yii à lyí fo mà tìn ke, tire kurugo yii na mii caa. ²⁷ Yalyire ti na fwónre ke, yii àha raa báare tire kurugo me, nte ti nyé ti nyé na fwónre me,

†† Bwúuruñi à yaa ná sùmashinji ñgemu i ke, uru mege nyé orizhi. † Yahutuubii mpyi na Kile túnntunji wà sigili, Musa fiige (Duterenamu 18.15). Pil'à kàlanji wà kan na uru sí bwúuruñi pyi u yíri ñinjinji i, u tige ñinje na, bà Musa à li pyi me.

ná ti maha shìñi ñinjkwombaanji kaan ke, yii a báare tire kurugo. Supyanji jyanji u nyé tire yalyire kanvoonji, naha na ye Tufoonji à uru cwɔñr'a yaha lire me na.»

²⁸ Ka pi i Yesu yíbe: «Naha wuu à yaa wuu a mpyi Kile nyii kani ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kile nyii kani li nyé yii dá u túnntunji na.»

³⁰ Ka pi i núr'a u pyi: «Kakyanhala kani ndire mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u jà a dá mu na ye? Naha mu sí n-pyi ye? ³¹ Mà wuu tulyeyi yaha síwage e, pi à maninji lyí bà l'à sémé Kile Jwumpe Semenji i “U mpyi maha yalyire kaan pi i lyí ntemu t'à yíri ñinjinji i ke ††.”»

³² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yalyire t'à yíri ñinjinji i ke, Kile túnntunji Musa bà u à tire kan me. Njka mii Tunji kanni u maha sèe yalyire kaan, ntemu t'à yíri ñinjinji i ke. ³³ Naha na ye yalyire Kile maha ñkaan ke, tire ti nyé nte t'à yíri ñinjinji i ke, tire ti maha shìñi ñinjkwombaanji kaan dijnyé sùpyir'á.»

³⁴ Ka pi i u pyi: «Kafoonji, mu à yaa mu a tire yalyire kaan wuu á tètiginji puni i.»

³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Mii u nyé yalyire nte ti maha shìñi ñinjkwombaanji kaan sùpyir'á ke. Ngemu ká mpa mii á ke, katege saha si n-sii urufoo ta me; ñgemu ká dá mii na ke, byaga saha si n-sii urufoo ta me. ³⁶ Bà mii à yi jwo yii á mà kwɔ me, yii à mii nya, yii sí sàha ñen'a dá mii na me. ³⁷ Mpii mii Tunji na ñkaan mii á ke, pire puni sí raa ma mii á. Ngemu ká mpa mii á ke, mii si n-sii uru kòrɔ n-yige cyiinji na me. ³⁸ Mii nyé a yíri ñinjinji na mà pa ñinje na si mpa a na nyii wuuni pyi me, mii à pa mpa a na tunvoonji nyii wuuni pyi. ³⁹ Mii tunvoonji nyii wuuni li nyé, mpii puni u à kan mii á ke, mii àha zii ñkwɔ pi wà ñinjin yaha u ñinni me, ñka mii u pi puni ñè a yige kwùñi i dijnyé canñkwɔge. ⁴⁰ Nde li nyé mii Tunji nyii wuuni ke, lire li nyé shin maha shin ká Jyafoonji nya, maa dá u na ke, urufoo sí shìñi ñinjkwombaanji ta, mii mú sí urufoo ñè n-yige kwùñi i dijnyé canñkwɔge.»

⁴¹ Yesu à jwo na uru u nyé yalyire t'à yíri ñinjinji i ke, ka puru jwumpe si mpen Yahutuubii ñinjufeebil'e, ka pi i wá na ñkunni piye shwɔhɔl'e. ⁴² Maa jwo: «Yusufu jyanji Yesu bàl'à? Wuu à u tunji cè mà u nunji cè, ka u u mpa a ñko na ur'à yíri Kile yyére la?»

⁴³ Ka Yesu si jwo: «Yii kunuñke ñwɔ yaha. ⁴⁴ Sùpya si n-pa mii á, Tufoonji u à mii tun ke, ná uru bà u à pa ná u e me. Urufoo ká mpa mii á, mii sí u ñè n-yige kwùñi i dijnyé canñkwɔge. ⁴⁵ Kile túnntunmpii sémébil'e, yii sí mpe jwumpe ta wani “Kile yabilinji sí pi puni kála †.” Shin maha shin ká Tufoonji jwumpe lógo, maa ñee pu na ke, uru sí n-pa mii á. ⁴⁶ Njka lire nyé a li cyêe na wà a Tufoonji nya me, fo ñge u à yíri Kile yyére ke. Uru u à Tufoonji nya. ⁴⁷ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ñgemu u à dá mii na ke, shìñi ñinjkwombaanji na nyé urufol'á. ⁴⁸ Yalyire ti maha shìñi ñinjkwombaanji kaan sùpyir'á ke, mii u nyé tire. ⁴⁹ Mà yii tulyeyi yaha síwage e, pi à maninji lyí. Lire ná li wuuni mú i, pi à kwù. ⁵⁰ Njka nte t'à yíri ñinjinji na mà tige ñinje na ke, ñgemu ká tire lyí ke, u saha si n-kwù me. ⁵¹ Mii u nyé tire yalyire shìñi woore mà yíri ñinjinji na. Shin maha shin u à tire ya-

lyire tà lyî ke, urufoo sí shînji niŋkwombaanji ta. Yalyire mii sí n-kan diŋyeŋji si shînji niŋkwombaanji ta ke, mii cyeere ti nye tire.»

⁵² Yesu à yire jwo ke, ka nàkaante si yîri Yahutuubii shwàhàl'e na: «Di nge nàŋji sí n-jà u cyeere kan wuu lyî ye?»

⁵³ Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii aha mpyi yii nye a Supyanji Jyanji kyaare kyà, maa u sishange bya mɛ, yii sí shînji niŋkwombaanji ta mɛ. ⁵⁴ Ngemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya mú ke, shînji niŋkwombaanji na nye urufol'á. Mii sí urufoo nɛ n-yige kwùŋji i diŋye canŋkwage, ⁵⁵ naha na ye mii cyeere ti nye yalyire sèe woore, mii sishange mú sí nye lùbyage sèe woge. ⁵⁶ Ngemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya ke, urufoo sí n-kwôro mii wwoŋeɛge e, mii mú sí n-kwôro urufoo woge e. ⁵⁷ Tufoonji u nye shînjifoo ke, ur'á mii tun, ur'e mii à shînji ta, lire pyiŋkanni na, ngemu ká mii cyeere kyà ke, urufoo sí shînji sèe wuŋji ta mii cye kurugo. ⁵⁸ Yalyire t'á yîri niŋyinj na ke, tire ti nye nte. Yii tulyey'á ntemu lyî maa ŋkwù ke, ti nye tire fiige mɛ. Ngemu ká tire yalyire lyî ke, urufoo sí shînji niŋkwombaanji ta.»

⁵⁹ Nye Yesu à sùpyire kála ná mpe jwumpe e Kapere-namu kànhe Kile Jwumpe kàlambage e.

Yesu jwumpe maha shînji niŋkwombaanji kaan

⁶⁰ Nye Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka u cyelempyiibii niŋyahamii si jwo: «Sèenji na, mpe jwump'á waha a tòro. Jo u sí nɛ mpe e ye?»

⁶¹ Yesu à cè na nje ur'á jwo ke, na yir'á waha u cyelempyiibii na, lire e pi na ŋkunni, ka u u yi jwo pi á: «Mpe jwump'á yii yà mú la? ⁶² Yii aha bá Supyanji Jyanji nya u u dùru u tayirige e niŋyinj na de? Naha yii sí n-jwo ye? ⁶³ Kile Munaani li maha shînji sèe wuŋji kaan sùpyan'á, ná lire bà mɛ, sùpyanji yabilingi fànhe si n-jà yaaga pyi mɛ. Jwumpe mii à jwo yii á ke, p'á fworò Kile Munaani i, pu sí maha uru shînji kaan. ⁶⁴ Nka pii na nye yii e, pi nye a dá mɛ.»

Nye mà lwó fo tasiige e, mpí pi nye pi nye a dá mɛ, ná nge u sí Yesu le cye e ke, u mpyi a pire cè. ⁶⁵ Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Lire kurugo mii à yi jwo yii á na sùpya sí n-jà n-pa mii á ná Tufoonji Kile nye a li fànhe kan urufol'á mà ye.»

⁶⁶ Mà lwó kuru canŋke na, u cyelempyiibii niŋyahamil'á nùru u fye e, pi saha nye a nɛn'a taha u nɔh'i mɛ. ⁶⁷ Ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniŋji pyi: «Yii sí de, yii sí nɛ n-kàre mú la?» ⁶⁸ Ka Simo Pyeri si u pyi: «Kafoonji, joofo yyére wuu sí raa ŋkèeɛge, shînji niŋkwombaanji jwumpe sí nye mu á ye? ⁶⁹ Wuu à li cè maa dá li na na nge u à fworò Kile e ke, uru u nye mu.»

⁷⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Tá mii bà u à yii ke ná shuunniŋji cɔwàncɔ mɛ? Nka yii wà niŋkin na naha zàmpɛn.»

⁷¹ Simo Isikariyoti jyanji Zhudasi kya a Yesu mpyi a jwo ke, uru u sí n-pa u le cye e, maa li ta u na nye cyelempyiibii ke ná shuunniŋji niŋcwàncɔbil'e.

Yesu cìnmpyiibii nye a dá u na mɛ

⁷ Lire kàntugo Yesu à tòro ná pani i Galile kùluni i, u nye a nɛn'a jyè Zhude kùluni i mɛ, naha na ye Yahutuubii nùŋufeebii mpyi na u caa si mbò. ² Yahutuubii vùnŋyi kataanni mpyi a byanhara a kwò. ³ Ka Yesu cìnmpyiibii si mpa u fye e, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u yîri naha numɛ mà kàre Zhude kùluni i, bà mu cyelempyiibii pi nye kuru cyage e ke, pire si mpyi si mu kakyanhala karigii nya mɛ. ⁴ Ngemu la ká mpyi sùpyire si u cè ke, uru nye a yaa u a karigii pyi ŋwàhɔre e mɛ. Ncyii kakyanhala karigii mu na mpyi amɛ ke, li pyi bà diŋyeŋji puni si mpyi si cyi nya mɛ.»

⁵ Yesu cìnmpyiibii mpyi na puru puni yu, naha na ye pi nye a dá u na mɛ. ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire tèepyini sàha ŋkwò a nɔ mii á mɛ. Tère o tère l'á táan yii á ke, yii maha yii nyii wuuni pyi. ⁷ Yii kya a sí n-jà n-pɛn diŋye sùpyir'á mɛ, ŋka mii kyal'á pɛn t'á, naha na ye mii na li yu t'á na ti kapyiŋkii nye a nɔw mɛ. ⁸ Yii pi ke, yii a sí kataann'á. Nka mii wi ke, mii kèeɛge numɛ mɛ, naha na ye tènì sàha nɔ mii á mɛ.» ⁹ U à yire jwo pi á ke, maa ntèen wani Galile kùluni i.

Yesu à kàre vùnŋyi kataanni cyage e

¹⁰ Nye Yesu cìnmpyiibii'á kàr'a kwò kataann'á ke, ka Yesu sí ŋwàh'a kàre uye niŋkin. ¹¹ Lir'á ta Yahutuubii nùŋufeebii mpyi na u caa sùpyire shwàhàl'e, fo na yí-bili: «Taa u nye ke?»

¹² Sùpyire shwàhàl'e, jwumɔ niŋyahama mpyi na ŋkunni Yesu kya a na. Pii mpyi na ŋko: «Nge nàŋji nye sùpya niŋcɛnɛ» pii sí i ŋko: «Sèe bà mɛ, u na sùpyire leni kuni nimpini i.» ¹³ Mpe jwumpe puni mpyi na ŋwàhɔni na yu, naha na ye pi mpyi na fyáge Yahutuubii nùŋufeebii na.

Yahutuubii píl'á nàkaana pyi ná Yesu i

¹⁴ Tèni i kataann'á nɔ niŋke e ke, ka Yesu si ŋkàre Kileŋaarebage ntàani na, maa cye le na sùpyire kálali.

¹⁵ Ka Yahutuubii nùŋufeebii si wá na ŋkyáali marii ŋko: «Di nge nàŋ'á pyi maa Kile Jwumpe Semenji cè na yu amɛ, wà sí nye a u kála pu na mà ye?»

¹⁶ Ka Yesu si jwo pi á: «Jwumpe na mii na sùpyire kálali ke, mii wumɔ bà mɛ, mii tunvoonji wumɔ pi.

¹⁷ Ngemu la ká mpyi s'a Kile nyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-pa n-cè kampyi mii kàlan'á fworò Kile e, lire nye mɛ mii yabilingi i u à fworò. ¹⁸ Ngemu ká a yu u yabilingi mɛge na ke, uye pèente urufoo maha nɔca. Nka nge-mu la ká mpyi u tunvoonji s'a mpère ke, urufoo cye e sèenji nye. Kafinara nye urufoo karigil'e mɛ. ¹⁹ Kile tùn-tunŋiMusa bà u à Saliyanji kan yii á mà? Yii wà sí nye na cyire karigii kuni naare mɛ. Nye naha na yii sí na mii caa raa bùu ye?» ²⁰ Ka pii si jwo sùpyire shwàhàl'e: «Jí-nacyan u nye mu, sùpya nye na mu caa raa bùu mà de!»

²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à sàa ta naha kabwoo niŋkin pyi canŋŋke e ke, ka lire si yii kàkyahanla la? ²² Yii maha pùnampyire kwùun canŋŋke e, maa jwo na Musa

u à lire kuni kan yii á (mà li ta Musa bà u à ñkwòhñji sii mε, ñka yii tulyeyi yi.)²³ Ná yii maha pùnampyire kwùun canñkñke e, si nta raa Musa Saliyañi kuni ñaare, ñye ñaha na yii na ntñri mii na na mii à sùpya ñimpuñk cùuñk canñkñke e ye?²⁴ Yii àha raa sùpyire la wwù kanyaañi kanni na mε, ñka yii fyànha a sèenji cya yii cè, yii i nta a pà jwo.»

²⁵ Mà Yesu yaha jwumpe na, Zheruzalemu kànhe shi-inbii pii mpyi na ñko: «Tá nàñji pi na ñcaa si mbò ke, uru bà u ñye ñge mε? ²⁶ Ñka u we, u u yu sùpyire shwòhòl'e, pi s'à fyànha maa u yaha wani. Kampyi wuu ñùñufeebil'à téen li taan na Kile Nijcwònròñji kyaa l'à jwo ke, na uru wi de? ²⁷ Wuu s'à ñge nàñji tayirige cè, mà li ta Kile Nijcwònròñji ká mpa, sùpya ñiñkin si u tayirige cè mε.»

²⁸ Ñye mà Yesu yaha kàlanji na Kileñaarebage e, u à jwo fànha na: «Yii à mii cè, maa mii tayirige cè mú la? Ñka mii ñye a pa nay'á mε, sèenji na wà u à mii tun, yii ñye a u cè mε. ²⁹ Mii s'à u cè, ñaha na ye mii à yñri u yyére, uru mú sí u à mii tun.» ³⁰ Yesu à yire jwo ke, pi la mpyi si u cù. Ñka sùpya ñye a jà mε, ñaha na ye u tèecùni mpyi na sàha ñkwò a ñc mε. ³¹ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire shwòhòl'e shinnyahara à dá Yesu na, tire sùpyire mpyi na ñko: «Kile Nijcwònròñji ká bú mpa, kakyanhala kani ndire u sí n-pa n-pyi mà núr'a tòro ñge nàñji wuuni taan ye?»

Yahutuubii ñùñufeebil'à pii tun pi sà Yesu cù

³² Mpe sùpyire mpyi na ñkunni Yesu kyaa na ke, p'à jyè Farizheenbii ñingyigigil'e. Ñye ka Kile sàragawwuubii ñùñufeebil'á ná Farizheenbii si Kileñaarebage sañcwònsigibii pii tun pi sà Yesu cù. ³³ Ka Yesu si jwo: «Mii saha sí tère nimbilere pyi yii shwòhòl'e, lire ká ntòro, mii sí nuru na tunvoonji yyére. ³⁴ Yii sí raa mii caa, yii si mii nya mε, ñaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii si n-jà ñc wani mε.» ³⁵ Ka Yahutuubii ñùñufeebil'á si wá na ñko piy'á: «Lire tèn i ke, taa ñge nàñji la ñye s'a ñkèege, marii ñko na wuu si n-jà uru nya mà ye? Yahutuubii pi à caala a kàr'a sà ntéen Girekiilbii shwòhòl'e ke, kampyi ñye yyére u la ñye s'a ñkèege, si sà a pi kálali de? ³⁶ Di mpe jwumpe ñwòhe ñye ye "Yii sí raa mii caa, yii si mii nya mε, ñaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii si n-jà ñc wani mε"?»

Yesu à jwo uru sí Kile Munaani kan dánafeebil'á

³⁷ Ñye kataanni canzanñk'à ñc ke, kuru sí k'à pyi canmbwòhe, ka Yesu si yñr'a yyere sùpyire yyaha na, maa jwo fànha na: «Byaga ká wà ta, urufoo u a ma mii yyére, u u mpa bya. ³⁸ Ngemu ká dá mii na ke, lwòhe ku maha shiñji kaan ke, kuru sí raa fwu raa fwore urufoo funñke e ba fiige, bà l'à sémε Kile Jwumpe Semenji i mε.» ³⁹ Kile Munaani li mpyi na sí n-pa n-kan dánafeebil'á ke, lire kyaa Yesu mpyi na yu amε. Lire tèn i Kile Munaani mpyi na sàha ñkan mε, ñaha na ye Yesu mpyi na sàha dùgo ñiñyinj na u pèente e mε.

Sùpyire ñwòjwump'à taa Yesu kyaa na

⁴⁰ Sùpyire shwòhòl'e, shinnyahara à Yesu jwumpe lógo ke, ka pii si wá na ñko: «Nàkaana ñye mε, Kile túnntunñji wuu na sigili ke, uru u ñye ñge nàñji.» ⁴¹ Pii bá mpyi na ñko na Kile Nijcwònròñji wi. Ka pii si jwo: «Di Kile Nijcwònròñji sí n-jà n-yñri Galile kùluni i n-jwo ye? ⁴² Li ñye a sémε Kile Jwumpe Semenji i na Kile Nijcwònròñji sí n-fworo saanñji Dawuda tùluge e mà? Maa núr'a sémε "U sí n-yñri Dawuda kànsege na, Betilehemu kànhe e."» ⁴³ Ka sùpyire funzòñjore si ntáa Yesu kyaa na. ⁴⁴ Pii mpyi wani sùpyire shwòhòl'e, ñye la mpyi si u cù, ñka pi wà ñye a cye taha u na mε.

⁴⁵ Ka Kileñaarebage sañcwònsigibii si núr'a kàre Kile sàragawwuubii ñùñufeebil'á ná Farizheenbii yyére. Ka ñye si pi yíbe: «Di k'à ta a jwo, ka yii i mpa maa u yaha ye?» ⁴⁶ Ka pi i pi pyi: «Wuu sàha ñkwò a ñge nàñji jwumpe fiige lógo wuu ñingyigigil'e mε!» ⁴⁷ Ka Farizheenbii si pi pyi: «Yii mú à yiye yaha u à wurugo la? ⁴⁸ Tá yii sàha ñkwò a lógo na wuu ñùñufoonji wà ñiñkin, lire ñye mε Farizhenñji wà ñiñkin à dá u na? ⁴⁹ Mpii pi à dá u na ke, ñye wà ñye a yaage cè MusaSaliyañi i mε, pi pun'à lánja.»

⁵⁰ Pi wà na mpyi wani, uru mege mpyi Nikodemu. Uru u mpyi a shà Yesu yyére canñka numpilage e. Ka uru si jwumpe lwó, maa jwo Farizheenbil'á: ⁵¹ «Mà tàanna ná wuu Saliyañi i, wuu si n-sii n-jà yoge kwòñ shin na, mà li ta wuu ñye a fyànha a lógo u ñwò na, lire ñye mε wuu ñye a u kapyiini cè mε.» ⁵² Ka pi i u pyi: «Lire e ke Galile kùluni shin mú u ñye mu la? Sà Kile Jwumpe Semenji wii, mu si n-sii li nya wani na Kile túnntunñji wà sí n-yñri Galile e mε.»

[⁵³ Pi à puru jwo ke, ka pi puni si yñr'a caala mà kàre pi pyenyi i.

Pi à ceewe cù ná nàñji w'e

8 Ka Yesu si ñkàr'a sà dùgo Olivye cire ñanñke na. ² Kuru canña nùmpañña ñyècòcge na, maa núr'a pa Kileñaarebage ntàani na. Shinnyahara à pa bínni u taan, ka u u ntéen na pi kálali. ³ Mà u yaha u u sùpyire kálali, Kile Saliyañi cyelentiilbii pii ná Farizheenbii pil'à shà ná ceewe e u yyére, na u à ta a cù ná nàñji w'e jacwòc na. Pi à u yyéñye Yesu taan, sùpyire shwòhòl'e, ⁴ maa jwo: «Wuu cyelentunji, ñge ceen'á ta a cù ná nàñji w'e u u jacwòc pyi. ⁵ Mà li ta Kile túnntunñjiMusa s'à jwo Saliyañi i na uru ceenji shiñ'á yal'a wà a bò ná kafaay'e. Ñaha mu s'à jwo ye?»

⁶ Kànhaña pi à cyán Yesu na ná ñke yibige e, bà pi si mpyi si u ta ñcù u yabilinj ñwòjwumpe kurugo mε. Ñka Yesu à lyéele na sémēni ñiñke na ná kampeeni i. ⁷ Ka pi i ñkwòro na u yíbili. Ka u u ñkwò a yñr'a yyére maa pi pyi: «Ñge u ñye yii shwòhòl'e kapii baa ke, uru u fyànha a kafaaga lwó a tég'a u wà.»

⁸ Yesu à puru jwo ke, maa núr'a lyéele na sémēni ñiñke na. ⁹ Mpii pi à pa ná ceenji i ke, pir'à Yesu ñwòjwumpe lógo ke, ka pi i wá na fwore ñiñkin ñiñkin, mà lwó nàñkolyeebil'á na fo mà pa ñc kàntugo wuubii

na. Yesu kanni u à kwôro wani ná ceenji i. ¹⁰ Yesu à pa ñũŋke yîrig'a wii, u ñye a sùpya ñya ná ceenji i mɛ, maa jwo: «Ceewe, mpïi pi à mu la wwû ke, taa pi ñye ke? Wà ñye a jwo mu à yaa mu u bò mà?» ¹¹ Ka ceenji si Yesu pyi: «Kafoonji, wà ñye a yire jwo mɛ.» Ka Yesu si jwo: «Ñye mii mú si n-jwo mu à yaa mu u bò mɛ. Ta si, ñka ma hà nûru lire kapiini fiige pyi mɛ.»]

Yesu u ñye Kile bɛɛnmpe, mpe p'à pa ñinyeñi i ke

¹² Lire kàntugo Yesu à nûr'a jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Mii u ñye ñinyeñi bɛɛnmpe. Ngemu ká ntaha mii fye e ke, urufoo saha si n-sii ñaare numpini i mɛ, ñka urufoo sí n-pyi bɛɛnmpe e mpe pu sí shiñi ñiñk-wombaani nɔ urufoo na ke.»

¹³ Ka Farizɛɛnbii si u pyi: «Mu yabiliñi kanni u ñye na maye kyaa yu, mu jwump'à wuu pɛn.»

¹⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii yabiliñi mɛɛ ká sí i na naye kyaa yu, sɛɛñi mii na yu yii á, ñaha na ye mii à naye tayirige cè, maa na takarege cè. Yii sí pi ke, yii ñye a mii tayirige cè mɛ, yii mú ñye a mii takarege cè mɛ. ¹⁵ Yii na mii karigii wii mà tàanna ná sùpyire sòñŋŋkanni i. Mii wi ke, mii ñye na sùpya kapyiñii wii lire pyiñkanni na mɛ. ¹⁶ Mii aha a sùpyire karigii kataampe cwɔɔnre tɛni ndemu i ke, mii maha li pyi ná ntiiñi i, ñaha na ye mii kanni bà u maha mpyi mɛ, Tufoonji u à mii tun ke, uru maha mpyi ná mii i. ¹⁷ L'à séme yii yabilimpïi Saliyañi i, na shiin shuunni ñwɔjwumpe ká mpyi ñiñkin kyaa na, lire li ñye sɛɛñi. ¹⁸ Mii yabiliñi na naye kyaa yu, Tufoonji u à mii tun ke, uru mú na mii kyaa yu.»

¹⁹ Ka pi i Yesu pyi: «Taa mu tunji ñye ke?» Ka u u pi pyi: «Yii ñye a mii yabiliñi cè mɛ, si nta ñjyére mii Tunji na la? Yii n'a mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tunji cè mú.»

²⁰ Yesu à mpe jwumpe puni jwo mà u yaha Kileñaare-bage ntàani na u u kàlanji pyi Kile bùñyeñi yaayi yalenke taan. Sùpya ñye a jà a u cû mɛ, ñaha na ye u tɛɛcûni mpyi na sàha ñkwò a nɔ mɛ.

Yesu à uye cyêe

²¹ Ka Yesu si nûr'a jwo: «Mii sí n-pa n-kàre, mii sí ká bú n-kàre, yii sí n-pa a mii caa. Ñka yii sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e. Cyage e mii kɛɛge ke, yii si n-jà nɔ wani mɛ.»

²² U à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñũñfɛɛbii si wá na yu piy'á: «Taha u sí uye bò maa ñko na cyage e uru sí n-kàre ke, na wuu si n-jà nɔ wani mɛ?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ta naha ñke ñiñke na, mii s'à yîri ñiñyiñi na. Naha ñge ñinyeñi wuu pi ñye yii, ñka mii ñye naha ñinyeñi wu mɛ. ²⁴ Lire na, mii à yi jwo yii á na yii sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e. Yii aha mpyi yii ñye a dá li na "Mii u ñye ñge u ñye ke" † mɛ, yii sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e.»

²⁵ Ka pi i Yesu pyi: «Jo u ñye mu lire sannii i ye?» Ka u u pi pyi: «Mii ñye ñgemu ke, mii à fyànha a yire jwo yii á.

²⁶ Karii ñiñyahagii na ñye mii u jwo yii á si yii cɛɛge yii kapyiñkii ñiñyahagil'e. Nje mii à lógo na tunvoon'á ke,

† Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mege ku ñye: «Mii u ñye ñge u ñye ke.»

yire mii na yu ñinye sùpyire pun'á. Mii tunvoonji u ñye sɛɛñifoo.»

²⁷ Pi ñye a mpyi a li cè na Yesu na yu Tufoonji Kile kyaa na mɛ. ²⁸ Lire kurugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii aha mpa Supyañi Jyañi yîrige ñiñyiñi na tɛni ndemu i ke, yii sí n-ta n-cè na "Mii u ñye ñge u ñye ke" †.» Yii sí n-ta n-cè na mii ñye a sii na yaage pyi nay'á mɛ, nde na Tufoonji à mii kâla ke, lire kanni mii na mpyi. ²⁹ Sɛɛ, mii tunvoonji ñye ná mii i, u ñye a mii yaha naye ñiñkin mɛ, ñaha na ye nde l'à bɛ u á ke, lire mii maha mpyi tɛrigii puni i.»

³⁰ Yesu à puru jwo ke, ka shinñyahara si dá u na.

Yesu à pɛe Ibirayima na

³¹ Yahutuubii pi à dá Yesu na ke, ka u u jwo pir'á: «Yii aha mii ñwɔjwumpe cû, sɛɛñi na yii à pyi mii cyelempyïi. ³² Lire tɛni i, yii sí sɛɛñi cè, sɛɛñi mú sí yii yige bilere e.»

³³ Ka Yahutuubii ñũñfɛɛbii si u pyi: «Wuu na ñye Ibirayima tûluge shiin. Wuu ñye a sàa pyi a ñya wà biliwe mɛ, ka ñaha sí mu ta mu à jwo na wuu sí n-fworo bilere e ye?» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Sɛɛñi na mii sí n-sii yi jwo yii á, ñgemu ká ñkwôro na kapegigii pyi ke, urufoo na ñye kapegigii biliwe. ³⁵ Mà li ta biliñi ñye pyenge ñkemu i ke, u ñye a sii na jìn'a pyi kuru pyenge shin mɛ, ñka pyengefoo jyañi u à sii pyenge shinji yabiliñi. ³⁶ Jyafoonji ká yii shwɔ kapegigii bilere na, lire e yii sí n-sii n-fworo t'e. ³⁷ Mii à li cè na yii na ñye Ibirayima tûluge shiin, lire ná li wuuni mú i, yii na ñcaa si mii bò, ñaha na ye mii jwumpe ñye a tatɛɛnge wwû yii e mɛ.

³⁸ Mii wi ke, karigii mii à ñya na Tunji á ke, cyire mii na yu. Ñcyii yii mú à lógo yii tun'á ke, cyire yii na mpyi.»

³⁹ Ka pi i u pyi: «Wuu tunji u ñye Ibirayima.» Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi sɛɛñi na Ibirayima pyii, karigii u mpyi na mpyi ke, yii mú mpyi na sí raa cyire pyi. ⁴⁰ Mà jwo yii pi à lire pyi ke, ka yii i wá na mii caa raa bùu na mii na sɛɛñi yu yii á, bà mii à u lógo Kile á mɛ. Ibirayima sí ñye a lire fiige pyi mà ñya mɛ. ⁴¹ Yii tunji maha karigii ñcyiimu pyi ke, cyire yii maha mpyi.» Ka pi i u pyi: «Wuu ñye kàsɔɔgɔ kùñŋ pyii mɛ. Wuu Tunji na ñye ñiñkin, Kile wi.» ⁴² Ka Yesu si pi pyi: «Kàmppyi sɛɛ Kile u ñye yii Tunji, mii kyaa mpyi na sí n-táan yii á, ñaha na ye mii à fworo Kile e, uru u à mii yaha a pa ñaha. Mii ñye a pa nay'á mɛ, uru u à mii tun. ⁴³ Ñaha na yii ñye na mii jwumpe yyaha cini mà ye? Mii à li ta, yii la ñye si pu lógo mɛ. ⁴⁴ Sitaanniñi u ñye yii tunji, lire e l'à táan yii á, yii pi a u nyii wogigii pyi. Supyibonɔ u ñye u wi, fo mà lwó tasiige e, u sàha ntêl'a sɛɛñi jwo a ñya mɛ, ñaha na ye sɛɛbili ñiñkin ñye u funñke e mɛ. U aha fini, u maha jwo a tàanna ná u funñŋ sòñŋre e, ñaha na ye kafinare jwufoo wi, kafinare tunji mú wi. ⁴⁵ Ñka mii wi ke, sɛɛñi kanni mii na yu, lire kurugo yii ñye a dá mii na mɛ. ⁴⁶ Yii puni shwɔhɔl'e, joofo ñiñkin u sí n-jà li cyêe na mii à kapii pyi ye? Mii sí i sɛɛñi yu yii á, ka yii i mpyi yii ñye a dá mii na ñaha na mà ye? ⁴⁷ Ngemu ká mpyi Kile wu ke,

†† Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mege ku ñye: «Mii u ñye ñge u ñye ke.»

urufoo maha Kile jwumpe núru. Mu aha yii nya yii nye na pu núru mε, yii nye Kile wuu mε.»

⁴⁸ Ka Yahutuubii nùnjufeebii si Yesu pyi: «Wuu tànga na nye mà jwo mu na nye Samari shin kannna, jína na nye mu i.» ⁴⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Jína nye mii i mε. Sèenji na, mii na na Tunji père, yii sí nye na mii père mε. ⁵⁰ Mii nye na na yabilinji mpèenji caa mε, ñka wà u nye wani, uru u nye na mii mpèenji caa, uru u sí n-pa tange kan mii á. ⁵¹ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ñgemu ká mii jwumpe lógo maa ñεε pu na ke, urufoo sí n-sii n-kwú mε.»

⁵² Ka Yahutuubii nùnjufeebii si Yesu pyi: «Numε wuu à li cè sèenji na na jína na nye mu i. Ibirayima à kwú, Kile túnntunmpii puni mú à kwú, ka mu u ñen'a jwo na ñgemu ká mu jwumpe lógo maa pu kurigii ñaare ke, urufoo saha sí n-kwú mε. ⁵³ Mu à pèe wuu tulyage Ibirayima na la? Ur'à kwú, Kile túnntunmpii mú à kwú. Jofoo mu na maye sònnji yε?» ⁵⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii n'a mpyi na naye père, mii mpèenji mpyi na si là ñwò mε. Ñka mii Tunji u na mii père. Yii à jwo na uru u nye yii Kilenji, ⁵⁵ mà li ta, yii nye a u cè mε, mii s'à u cè. Mii n'a mpyi a jwo na mii nye a u cè mε, mii mpyi na sí n-pyi yii fiige kafiniviniwe. Ñka mii à u cè, maa u jwumpe kurigii ñaare. ⁵⁶ L'à táan yii tulyage Ibirayima á mà mii canmpañke nya. U à ku nya ke, ka u funñke si ntáan sè'l'e.»

⁵⁷ Ka Yahutuubii nùnjufeebii si Yesu pyi: «Ei! mu sàha yye beeshuunni ná ke ta mε, maa jwo mu à Ibirayima nya la?» ⁵⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, mà Ibirayima ta u sàha si mε "Mii u nye."»

⁵⁹ Puru jwumpe kurugo, ka pi i kafaaya lwó si ntège Yesu wà †, ñka u à ñwòh'a fworo Kileñaarebage e mà kàre.

Yesu à fyinji wà cùunjo

9 Yesu nintoron'á fyinji wà nya, uru nànjí fyin wunji u à si. ² Ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Wuu cyelelentuñi, ñaha k'à ñge nànjí fyin wunji pyi u à si yε? U kapegigii fyè wi laa, u sifeebii wogigii fyè?» ³ Ka Yesu si pi pyi: «U fyinnite ná u kapegigii ná u sifeebii wogigii nye cyiye kur'e mε, l'à pyi si Kile sífente cyèe. ⁴ Wuu à yaa wuu mii tunvoonji túnnture pyi canñke e, lire tēni ká ntòro wuu taan, numpilage sí n-wwò, báara saha sí n-jà n-pyi mε. ⁵ Mà mii yaha ñaha diñyeni i, mii u nye diñyeni bēenmpe.» ⁶ Yesu à puru jwo ke, maa ntilwòhe cyán ñiñke na mà tēg'a pworò fànbara, maa tire tēg'a fyinnanji nyiigii cwuugo, ⁷ maa yi jwo u á, na u sà u yyahe jyé Silowe ñcwòge e (Silowe ñwòhe ku nye: «tùnntunñ»). Ka fyinji si ñkàr'a sà ku jyé, ka u nyiigii si múgo, ka u u núru.

⁸ Nye u tēenñeεbii ná mpíi pi mpyi maha u nintēenji ñaa u u sùpyire ñáare ke, ka pire si piye yíbe: «Ei! Tá ñge nànjí bà wuu mpyi maha ñaa u à tēen na ñáare mε?» ⁹ Ka pii si jwo: «Uru wi» ka pii si jwo: «Uru bà mε, u málwòrò ti kannna.» Ka nànjí yabilinji si mpa jwo: «Mii wi.» ¹⁰ Ka pi i u yíbe: «Di mu nyiigil'à pyi maa múgo yε?» ¹¹ Ka u u jwo pi á: «Nànjí pi maha mpyi Yesu ke,

† M̀a tàanna ná Yahutuubii Saliyanji i, wà ká Kile mege kēεge, urufoo mpyi maha yaa u wà ná kafaay'e.

uru u à pworò fànbara a tiri mii nyiigii na, maa jwo na mii i sà yyahe jyé Silowe ñcwòge e. Ka mii i ñkàr'a sà ku jyé. Mii à ku jyé ke, ka mii i ntíi na ñaa na ñcwúu.» ¹² Ka pi i u yíbe: «Taa uru nànjí nye ke?» Ka u u pi pyi: «Mii nye a u takarega cè mε.»

¹³ Nye nànjí nyiigii cyi à múgo ke, ka pi i ñkàre ná u e Farizhēenbii yyére. ¹⁴ Canñke Yesu à pwoore fànbara a tēg'a u nyiigii tiri cyi i nta a múgo ke, kuru na mpyi Yahutuubiicanñkò ††. ¹⁵ Lire kurugo Farizhēenbii mú à u yíbe nyiigii múgunkanni na. Ka u u jwo pi á: «Pworò u à fànbara a tiri mii nyiigii na, ka mii i sà yyahe jyé maa ntíi na ñaa.» ¹⁶ Ka Farizhēenbii pii si jwo: «Nànjí u à fyinji cùunjo ke, u sí n-jà n-yíri Kile yyére mε, ñaha na yε u nye a canñkòke le dá e mε.» Ñka pil'à jwo: «Kàmpyi u mpyi kapimpyi, u mpyi na sí n-sii n-jà ñcyii kakyanhala karigii pyi mε.» Lire pyiñkanni na, pi nye a jà a bē ñiñkin na mε.

¹⁷ Ka pi i núr'a nànjí yíbe: «Mu wi ke, ñaha mu na sònnji ma nyiigii múgufoonji kyaa na yε?» Ka u u pi pyi: «Kile túnntunñ wi.» ¹⁸ Ñka Yahutuubii nùnjufeebii nye a ñen'a dá li na na u à si fyin, kàntugo ka u nyiigii si nta a múgo mε. Lire e pi à u sifeebii yyere, ¹⁹ maa pi yíbe: «Sèe wi ñge nànjí nye yii jya la? Sèe u fyin wunji u à si la? U aha nta u à si fyin, di u à pyi marii ñaa numε yε?»

²⁰ Ka u sifeebii si jwo: «Wuu à li cè na wuu pyà wi, maa li cè wuu à u si fyin. ²¹ Ñka bà u à pyi marii ñaa numε mε, wuu nye a cè mε. Wuu mú sí nye a u nyiigii múgufoonji cè mε. U saha nye pyà mε, yii à yaa yii i u yíbe, u yabilinji sí yi jwo yii á.» ²² Nànjí sifeebil'à yire jwo Yahutuubii nùnjufeebii yyaha fyagare na. Pi mpyi a jwo a bē li na na ñgemu ká jwo na Yesu u nye Kile ñiñcwòñkò ke, pi sí urufoo kòrò n-yige Kile Jwumpe kàlambage e ‡. ²³ Lire na, u sifeebil'à jwo na u saha nye pyà mε, pi u yíbe.

²⁴ Ka Farizhēenbii si núr'a nànjí yyere, maa u pyi: «Sèenji jwo Kile yyahe taan, nànjí u à mu nyiigii múgo ke, wuu à u cè kapimpyi.» ²⁵ Ka nànjí si jwo: «U à pyi kapimpyi yo, u nye a pyi kapimpyi mà yo, mii nye a yire cè mε, ñka kani ñiñkinji mii à cè ke, lire li nye mii mpyi fyin, ñka numε mii na ñaa na ñcwúu.» ²⁶ Ka pi i núr'a u yíbe: «Ñaha u à pyi mu na yε? Di u à mu nyiigii múg'a jwo yε?» ²⁷ Ka nànjí si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwò, ñka yii nye a lógo mii ñwò na mε, ñaha yyaha yii la nye mii u núr'a jwo yii á yε? Taha yii la mú nye si mpyi u cyelempyii la?» ²⁸ Ka pi i u cyahala, maa jwo: «Mu u nye u cyelempyanji, wuu sí na nye Kile túnntunñi Musa cyelempyii. ²⁹ Wuu à cè na Kile à jwo ná Musa e, ñka ñge nànjí wi ke, wuu bá nye a u tayirige cè mε.» ³⁰ Ka u u pi pyi: «Nde nye kakyanhala de! Yii à jwo na yii nye a u tayirige cè mε, u s'à mii nyiigii múgo. ³¹ Wuu pun'à cè na Kile nye na núru kapimpyi á mε. Ñge u na u père marii u nyii wogigii pyi ke, uru ñwò na u maha núru. ³² Mà lwó diñye tasiige e, wuu sàha sàa lógo na sùpyanji u à si fyin ke, na wà à jà a uru nyiigii múgo mε.

†† Yahutuubii Saliyanji nye a mpyi a ñεε báaranji wà tufiige u a mpyi canñkòke e mε, lire mpyi na fún pi á. Pi mpyi maha sònnji na mà yaña cùunjo, lire na nye mu à jwo urufol'à báara pyi. ‡ Pi aha wà kòrò Kile Jwumpe kàlambage e, sùpyire sannte mpyi maha urufol'e mu à jwo u à kwú, pi kuro sàha maha mpyi urufol'e mε.

³³ Kàmpyi nge nàñi mpyi a fworò Kile e mε, u mpyi na sí n-jà yaaga pyi mε.» ³⁴ Ka Farizheenbii sí jwo nàñ'á: «Mu à sí kapimpyi, tacenye nye mu i mε! Ka mu u ñkwò a pa a wuu leni kure e la?» Maa u kòrɔ.

³⁵ Nye Yesu à pa lógo na pi à nàñi kòrɔ ke, maa sà u yíbe: «Mu à dá Supyanji Jyanji na la?» ³⁶ Ka nàñi sí u yíbe: «Wuu cyelentunji, jofoo kyaa na mu nye ye? Mii la nye sí u cè sí dá u na.» ³⁷ Ka Yesu sí u pyi: «Uru mu à nya amε, u u yu ná mu i.» ³⁸ Ka nàñi sí jwo: «Kafoonji, mii à dá mu na» maa niñkure sín Yesu taan. ³⁹ Lire tēni i, ka Yesu sí jwo: «Mii à pa diñyeni i sí mpa sùpyire kapyiñkii kataampe cwɔɔnrɔ, bà fyinmpii sí mpyi s'a naa, nyafeebii sí mpyi fyinmii mε.»

⁴⁰ Farizheenbii pi mpyi wani maa puru lógo ke, ka pire sí u pyi: «Mà tàanna ná mu jwuñkanní i, wuu mú na nye fyinmii bε?» ⁴¹ Ka Yesu sí pi pyi: «Yii n'a mpyi fyinmii, yii kapegigii tugure mpyi na sí n-láha yii na, ñka yii na sōññi na yii nyiigil'à múgo ke, lire e yii kapegigii tugure sí n-kwòro yii na.»

Yesu u nye mpànahaji niñcenni

10 Nye ka Yesu sí núr'a jwo: «Sēñi na mii sí n-sii yi jwo yii á, ñgemu ká a ñcaa sí jyè mpàbage e, u sí nye a jyè mpàbage ñwɔge e mε, maa dùgo kàsɔɔge na a jyè ke, urufoo na nye nàñkaawa, maa mpyi nàñkalye-ga. ² Nka ñgemu ká jyè mpàbage ñwɔge e ke, uru u nye mpànahaji yabiliji. ³ Mpàbage kàanmucyafoonji maha yír'a ku múgo u á. Mpàabii maha u mejwuuni nùru, u maha u yabiliji mpàabii yiri niñkin niñkin pi meyi na, maha yige ntàani na. ⁴ U aha u wuubii nàha a yige ntàani na, u maha ñaare pi yyaha na pi a sí ntaha u fye e, ñaha na ye pi à tēe u mejwuuni na a kwò. ⁵ Pi sí n-sii n-taha nàmpɔñɔ fye e mε, pi bá sí raa fí u yyaha na, ñaha na ye pi nye a u mejwuuni cè mε.» ⁶ Yesu à ñke bàtaage jwo pi á, ñka pi nye a ku ñwɔhe cè mε.

⁷ Nye ka Yesu sí núr'a pi pyi: «Sēñi na mii sí n-sii yi jwo yii á, mii u nye mpàbage ñwɔge. ⁸ Mpii pi à pa mii yyaha na ke, pire puni na nye nàñkaalii, pi mú na nye nàñkalye, ñka mpàabii nye a lógo pi á mε. ⁹ Mii sí u nye mpàbage ñwɔge. ñgemu ká jyè mii i ke, urufoo sí n-shwɔ. Uru sí raa jyè, s'a fworu u ñεempe. Mii sí raa yalyire kaan urufol'á mú. ¹⁰ Nàñkaaji kapani li nye nàñkaage ná boore ná kakyaae kanni. Nka mii wi ke, mii à pa sí shìñi niñkwombaanji ná ferempe kan na mpàabil'á.

¹¹ Mii u nye mpànahaji niñcenni. Mpànahaji niñcenni maha u múnaani kan bà u mpàabii sí mpyi sí shwɔ mε. ¹² Sàrampanahawa nye mpàabii foo mε. U aha sige yaaga nya, u maha fē maa mpàabii yaha. Sige yaage maha pii cù, pi sanmpil'a sí ñcaala. ¹³ Sàrampanahaji sí n-fē, ñaha na ye wyére u caa, u kuro nye mpàabil'e mε.

¹⁴ Mii wi ke, mii u nye mpànahaji niñcenni. Bà Tufoonji Kile à mii cè, ka mii mú sí u cè mε, amuni mii à na mpàabii cè, mii mpàabii s'à mii cè mú. Mii sí na múnaani kan na mpàabii kurugo. ¹⁶ Mpàabii pii na nye mii á, pi nye ñke mpàbage e mε †. Mii à yaa mii i pi nàha a pa, pi i mpa mii mejwuuni lógo. Lire e pi puni sí n-pa

wà piye na mpyi mpàbaga niñkin, mpànahawa niñkin sí n-pyi pi ñùñɔ na. ¹⁷ Mu aha mii Tunji nya u à mii kyaa táan uy'á, lir'à ta mii sí na múnaani kan, sí nùru li shwɔ. ¹⁸ Sùpya sí n-jà mii múnaani wwù mii i fànhe e mε. Mii sí li kan nay'á. Síñi nye mii á mà li kan, síñi nye mii á mà li shwɔ sahanji. Yire mii Tunji à jwo mii u pyi.»

¹⁹ Yesu ñwɔjwumpe mpe kurugo, Yahutuubii ñwɔmyahigil'à táa sahanji. ²⁰ Niñyahara mpyi na ñko: «Jína na nye u e, sìcyere mú na nye u e. Naha kurugo yii à yyére marii u jwumpe nùru ye?» ²¹ Ka pii sí jwo: «Ei! mpe nye jínacyan jwumɔ mε. Jínacyan sí n-jà fyinmii pyi pi a ñaa la?»

Yesu à jwo uru u nye Kile Jyanji

²² Nye Yahutuubii Kileñaarebage kataanni li maha mpyi Zheruzalemu kànhe e yyee maha yyee ke, lir'à pa ñò mà bē ná wyeere tēni i. ²³ Mà pi yaha lire kataanni na, ka Yesu sí wá na ñaare na màre Kileñaarebage ntàani na, saanji Solomani ñkubabwɔhe ñwɔh'i. ²⁴ Ka Yahutuubii ñùñufeebii pii sí mpa Yesu kwùulo maa u yíbe: «Naha tēre e mu sí wuu yige numpini i ye? Kampyi mu u nye Kile Niñcwɔnrɔñi, yire fíniñ'a jwo wuu á.»

²⁵ Ka Yesu sí pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwò, ñka yii nye a dá mii na mε. Karigii mii na mpyi na Tunji mege na ke, cyire maha mii kyaa yu. ²⁶ Nka lire ná li wuuni mú i, yii nye a dá mii na mε, ñaha na ye yii nye mii mpàabii pii mε. ²⁷ Mii mpàabii na mii mejwuuni nùru, mii à pi cè, pi maha ntaha mii fye e mú. ²⁸ Mii sí shìñi niñkwombaanji kan pi á, pi nùmpañke sí n-kéεge mε. Sùpya saha sí n-jà pi diri n-shwɔ mii na mε. ²⁹ Mii Tunji u à pi kan mii á ke, ur'à pēe diñyeni yaayi puni na. Wà mú sí n-jà pi diri n-shwɔ Tufoonji na mε. ³⁰ Mii ná Tufoonji na nye niñkin.»

³¹ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñùñufeebii sí núr'a kafaaya bíle sí ntége u wà mbò. ³² Ka Yesu sí pi pyi: «Kacenñkii niñyahagii mii à ta Tufoonji á, maa cyire pyi yii nyii na ke, cyire shwɔh'le li ndi kurugo yii la nye sí mii wà mbò ye?» ³³ Ka pi i u pyi: «Mu kacenni là kurugo bà mε, ñka mu Kile mekeεge jwumpe kurugo. Mu shintiwe, ka mu u wá na maye pyi Kile.»

³⁴ Ka Yesu sí pi pyi: «Li nye a séme yii yabilimpii Saliyanji i na Kile à jwo "Yii na nye kileebii pii" †" mà? ³⁵ Wuu s'à li cè na Kile Jwumpe Semenji sí n-jà n-kéεñye mε, Kile s'à jwumpe kan mpiimu á ke, u na pire yire "kileebii" pii. ³⁶ Mii wi ke, Tufoonji à mii cwɔɔnr'a tun naha diñyeni i. Mii à jwo na mii u nye Kile Jyanji ke, ka yii i mpyi di mà jwo na mii na Kile mege kéεge ye? ³⁷ Karigii mii à pyi ke, kampyi yii à li nya na cyire nye mii Tunji wogigii mε, yii àha ndá na jwumpe na mε. ³⁸ Nka yii aha nta yii à cè na mii à ñcyii karigii pyi mà tàanna ná Kile nyii wuuni i, yii méε ká mpyi yii nye a dá mii na mε, yii dá li na na cyire karigil'à fworu Kile e. Lire tēni i yii sí li cè na sēñi na, mii ná Tufoonji à sàa wwò.» ³⁹ Lire tēni i, ka pi i núr'a yíri s'a Yesu cwòre puru jwumpe kurugo, ñka u à shwɔ pi na.

† Mpii pi nye pi nye Yahutuu mε, ná pi sí n-pa dá Yesu na ke, pire kyaa na Yesu nye naha ñke cyage e. †† Zaburu 82.6

⁴⁰ Ka Yesu si núr'a kàr'a sà ntèen Zhuruden banji kùŋke na, cyage e Yuhana mpyi a fyànha na sùpyire batizeli ke. ⁴¹ Ka sùpyire nijyahara si shà u yyére kuru cyage e. Marii ŋko tiy'á: «Yuhana nye a kakyanhala karii pyi wuu á mε, ŋka yaaga maha yaaga u à jwo ŋge nàŋi kyaa na ke, yire pun'à pyi sèe.» ⁴² Ka pi nijyahara si dá Yesu na wani.

Lazari kwùŋkanni

11 Betani kànhe e, siŋε taanre na mpyi wani: Mariyama ná Marita ná Lazari. Mariyamanji u mpyi a sinmpe nùguntanga wumpe wu Kafoonji Yesu tooyi na, maa pu cwuugo ná u nùŋjoore e ke, uru siŋεŋi Lazari mpyi na yà sèl'e. ³ Ka siŋεbii pùcëribii si wà tun u sà yi jwo Yesu á: «Kafoonji, mu cevoonji naha a pyi yampi.» ⁴ Yesu à tire tùnnture lógo ke, maa jwo: «Mpe yampe nye a pa si Lazari bò mε. Njka p'à pa si pèenε taha Kile mege na, bà pèenε si mpyi si ntaha Kile Jyanji na mú mε.»

⁵ Marita ná Mariyama ná Lazari, pire shiin taanrenji kyaa mpyi a táan Yesu á. ⁶ U à Lazari yampe kyaa lógo ke, maa ntèen wani kuru cyage e, mà canmpyaa shu- unni pyi. ⁷ Lire kàntugo maa jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a wá, wuu nuru wuu a si Zhude kùluni i.» ⁸ Ka u cyelempyiibii si jwo: «Cyelentuŋi, li nye a mε mε, Zhude shiinbii la mpyi si mu wà mbò ná kafaayi i, ka mu u núr'a jwo wuu a si wani la?» ⁹ Ka u jwo: «Tá bèenmpe nye canŋke e mà lwò nyege na fo yàkòŋke na mε? Nye ŋge u na ŋaare canŋke e ke, u uye burugumε nye a táan mε, naha na ye diŋyeni bèenmpe na nye wani. ¹⁰ Njka sùpya ká a ŋaare numpini i, u uye burugumε nye a pen mε, naha na ye bèenmpe nye wani mε.»

¹¹ Puru ŋwòh na, ka Yesu si pi pyi: «Wuu cevoonji Lazari à ŋó, mii sí n-sà u ñè.» ¹² Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafoonji, kampyi ŋwòmpε kanni pi, u sí n-yíri.» ¹³ Lazari kwùŋi kyaa Yesu mpyi na yu, ŋka u cyelempyiibii mpyi na sòŋŋi na ŋwòmpε yabilinji kyaa u na yu. ¹⁴ Ka Yesu si núr'a yi finin'jwo pi á: «Lazari à kwù. ¹⁵ L'à pyi mii kàn- tugo na ke, l'à táan mii i, naha na ye nde sí yii pyi yii i dá mii na. Numε yii a wá, wuu a si u taan.»

¹⁶ Cyelempyanji mege ku nye Tomasi, ná pi maha u pyi: «Njanji ke, ka uru si jwo u shèrfeebill'á: «Yii a wá, wuu a si ná wuu cyelentuŋi i, wuu u sà ŋkwù ná u e.»

Yesu à Lazari buwunji ñè

¹⁷ Nye Yesu à nɔ Betani kànhe e, mà pi ta pi à Lazari le fanŋke e, canŋke sicyeere woge e u à nɔ wani †. ¹⁸ Bε- tani ná Zheruzalemu kànhe laage nye a mpyi a tɔɔn mε. Ku laage nye a tòro culumetirii taanre na mε. ¹⁹ Yahutuubii nijyaharii mpyi a shà Marita ná Mariya- ma yyére mà sà fwù pyi, pi siŋεŋi ŋkwùŋi na.

²⁰ Marita à pa lógo na Yesu na ma, u s'à byanhara kànhe na ke, maa yír'a sà u nùŋj bε, ka Mariyama si ntèen bage e. ²¹ Marita à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo: «Kafoonji, kàmpyi mu mpyi naha, mii siŋεŋi mpyi na si

† Yahutuubii cyelentiibii mpyi maha sòŋŋi na sùpyanji ká ŋkwù, u múnaani maha ntèen u taan maha canmpyaa taanre pyi; cyire kàn- tugo urufoo nye na jin'a yiri sahanji mε.

n-kwù mε. ²² Njka mii à cè, cyage e wuu nye amε ke, mu aha kyaa maha kyaa ñaare Kile á ke, u sí lire pyi mu á.» ²³ Ka Yesu si jwo: «Marita, mu siŋεŋi sí ñè n-fworo kwùŋi i!» ²⁴ Ka Marita si jwo: «Mii à cè diŋye canŋkwòge kwùubii ká mpa a ñèni, mii siŋεŋi mú sí ñè.» ²⁵ Ka Yesu si jwo: «Mii u nye kwùubii ñèfoonji maa mpyi shiŋi niŋk- wombaanjifooŋi. Ngemu ká dá mii na ke, urufoo mée ká ŋkwù, u sí shiŋi niŋkwombaani ta. ²⁶ Ngemu ká uru shiŋi ta maa dá mii na ke, urufoo saha si n-sii n-kwù mε. Marita, mu à dá lire na la?» ²⁷ Ka u jwo: «Ɔɔn Kafoonji, mii à dá li na na mu u nye Kile Niŋcɔɔnɔŋi, Kile Jyanji, ŋge u mpyi a yaa u pa diŋyeni i ke.»

²⁸ Nye Marita à puru jwo ke, maa núr'a kàre pyenge e, maa sà u siŋεŋi Mariyama ŋwòh'a yyere maa yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋ'à pa, u à jwo mà shà.» ²⁹ Mariya- ma à yire lógo ke, maa yíri fwòfwò mà kàre Yesu yyére. ³⁰ Lir'à Yesu ta u sàha jyè kànhe e mε. Cyage e Marita à u bε a ta ke, wani u saha mpyi. ³¹ Yahutuubii pi mpyi na Mariyama fɔɔnŋi bage e ke, pir'à u nya u à pàl'a fworo ke, maa yír'a taha u fye e mú, pi mpyi na sòŋŋi na u à kàre fanŋke na zà a mε sùu.

³² Mariyama à sà nɔ Yesu na ke, maa ñcwo u fere e, maa jwo: «Kafoonji, kàmpyi mu mpyi naha, mii siŋεŋi mpyi na si n-kwù mε.» ³³ Yesu à Mariyama nya u u mε sùu, Yahutuubii pi mpyi wani kuru cyage e ke, maa pire nya pi i mε sùu mú ke, ka u lùuni si yíri, ka u u yyahe tanha, ³⁴ maa pi yíbe: «Taa yii à Lazari buwunji yaha ke?» Ka pi jwo: «Kafoonji, pa ku cyage wíi.» ³⁵ Ka Yesu si mε sù. ³⁶ Yahutuubii pi à Yesu mεsuwunji nya ke, ka pire si jwo: «Yii wíi, ŋge nàŋi kyaa mpyi a táan u á dε!» ³⁷ Ka pii si jwo: «Uru u à fyin nàŋi nyiiŋii múgo, u mpyi na si n-jà Lazari sige kwùŋi na mà?»

³⁸ Puru jwumpe saha à Yesu lùuni yírige sèe sèl'e. Nye pi à sà nɔ fanŋke na, kur'à pyi kafawyige, maa kafaaga tég'a ku tò. ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii kafaage láha fanŋke ŋwòge na.» Buŋi siŋεŋi Marita mpyi wani, ka uru si Yesu pyi: «Kafoonji, mu sí u nùge ta ku u fwore, u canmpyaa sicyeere cyi nye niŋjaa fanŋke e.»

⁴⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii nye a yi jwo mu á na mu aha dá mii na na mu sí Kile sífente nya mà?» ⁴¹ Ka pi i kafaage láha fanŋke ŋwòge na. Ka Yesu si ñŋke dùrugo niŋy- inji i, maa jwo: «Tufoonji, mii fwù nye mu na, naha na ye mu à mii ñarege shwò. ⁴² Mii wi ke, mii à cè na mu ma- ha ñege mii ñareyi puni i, ŋka mii na yu amε, bà sùpyire puni ti naha a mii kwùulo ke, tire si mpyi si dá li na na mu u à mii tun mε.» ⁴³ U à puru jwo ke, maa jwo fànha na: «Lazari, yír'a fworo naha!» ⁴⁴ Ka u u ntíl'a fworo fanŋke e, u tooyi ná u cyeyi mpyi a pwo, u yyahe s'à tò ná vànŋyi i, ka Yesu si pi pyi pi yire puni sà- hana a láha u na, pi i u yaha u a si.

Pi à vùŋŋ pwo Yesu na, si u bò

(Macwo 26.1-5; Marika 14.1-2; Luka 22.1-2)

⁴⁵ Yahutuubii pi mpyi a kàre Mariyama yyére, maa Yesu kapyiŋkii nya ke, pi nijyahara à dá u na. ⁴⁶ Njka pire píl'à kàr'a sà Yesu kapyiŋkii kyaa jwo Farizheen- bill'á.

⁴⁷ Nye ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Farizheenbii si piye nya, maa wwò a jwo ná yukyaala kurunke e Yesu kakyanhala karigii kyaa na. Pi mpyi na piye yíbili: «Nge nàñ'á kakyanhala karii niñyahagii pyi! Naha wuu sí n-pyi ye? ⁴⁸ Wuu aha u yaha u u ñcyii karigii pyi, sùpyire puni sí n-dá u na. Lire e ke Ɔɔmu shi-inbii sí n-pa wuu Kileñaarebage jya, si wuu shiñi puni bò.» ⁴⁹ Wà na mpyi pi e, pi maha uru pyi Kayifu. Uru u mpyi Kile sáragawwuubii ñùñufembwòhe lire yyeeni. Ka uru si pi pyi: «Yii ñye a yaage cè me! ⁵⁰ Yii ñye a cè shin niñkin u kwù kini puni kurugo, lir'á pwòɔ kini sùpyire puni ti kèege mà?» ⁵¹ Nye Kayifu mpyi a puru jwumpe yige uye e me. Bà u mpyi sáragawwuubii ñùñufembwòhe lire yyeeni me, lire kurugo Kile à puru jwumpe le u ñwòge e, u jwo na Yesu à yaa u kwù Izirayeli kini sùpyire cyaga. ⁵² Nka Izirayeli sùpyire kani kurugo bà u sí n-kwù me. Kile pyiibii pi ñye ñnye yyaha kurugo ke, u à yaa u kwù si pire puni wà piye na, si mpyi niñkin. ⁵³ Kuru canñke, Yahutuubii ñùñufeebil'á bɛ li na na Yesu à yaa u bò. ⁵⁴ Ka Yesu si láha uye ñcyèenji na sùpyir'á. Maa yíri wani mà kàre kànhe kà na síwage taan, kuru mege ñye Efirayimu, mà sà tère pyi wani ná u cyelempyiibil'e.

⁵⁵ Nye Yahutuubii bilereñkwoñi kataanni mpyi a byanhara, ka shinnyahara si yíri cyeyi yabere e mà pa Zheruzalemu kànhe e mà kataanni ta li sàha nɔ me, si mpa piye fíniñe Kile yyahe taan. ⁵⁶ Pi mpyi na Yesu caa, maa ñkàre Kileñaarebage ntàani na. Maa wá na piye yíbili: «Di ku ñye ye? Lire e ke u si n-pa kataanni na mà?» ⁵⁷ Lir'á Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Farizheenbii ta pi à yi jwo sùpyir'á mà kwò na shin maha shin ká Yesu saha cè ke, urufoo u sà yi jwo pir'á, bà pire si mpyi si u ta ñcú me.

Mariyama à Yesu tooyi tiri ná sinme ñuguntan wum'i

12 Yahutuubiilereñkwoñi kataanni mpyi a byanhara, ku sanña mpyi canmpyaa baani. Ka Yesu si núr'a kàre Betani kànhe e. Lazari u mpyi a ñe a yige kwùñi i ke, uru na mpyi kuru kànhe e. ² Ka pi i yal'a shwòhɔ Yesu á kuru kànhe na, Marita u mpyi na tire yalyire karigii cwòñre. Lazari mú na mpyi ná Yesu i talyige e. ³ Mà pi yaha pi i lyí, Mariyama à sinme ñuguntan wumɔ loŋgara wumɔ † bwuu wu Yesu tooyi na, maa u ñùñjoore tég'a yi cwuugo. Ka sinmpe ñuge si bage funñke puni ñí. ⁴ Yesu cyelempyanji mege ku ñye Zhudasi Isikariyoti, ñge u mpyi na sí n-pa Yesu le cye e ke, ka uru si jwo: ⁵ «Naha na mpe sinmpe ñye a pére maa pu wyérenji kan fòñjfeebil'á mà ye? Pu lwòore mpyi na sí n-jà shin niñkin yyeen niñkin báara sàra kwò.» ⁶ Zhudasi mpyi a puru jwumpe jwo fòñjfeebii kurugo me, u na mpyi nàñkaawa, uru u mpyi na wyérenji bégeli, u mpyi maha wyérenji lwúu. ⁷ Ka Yesu si jwo: «Láha ceenji na! Mii canntonñke kurugo u à nde pyi. ⁸ Fòñjfeebii ñye naha ná yii e tèrigii puni i, mii sí si n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà de!»

† Puru sinmpe mpyi a ta cige ñgemu i ke, kuru mege mpyi: «naridi».

Sáragawwuubii ñùñufeebil'á jwo pire sí Lazari bò

⁹ Nye Yahutuubil'á lógo na Yesu na ñye Betani kànhe e ke, ka pi niñyahamii si ñkàre wani. Pi ñye a mpyi a kàre Yesu yabilinji kanni ñyanji kurugo me, ñka Lazari u à ñe a yige kwùñi i ke, si uru nya mú. ¹⁰ Kile sáragawwuubii ñùñufeebil'á puru lógo ke, maa jwo: «Kampyi lire li, wuu sí Lazari bò» ¹¹ naha na ye Lazari kurugo Yahutuubii niñyahamii mpyi na dáníyanji pyi Yesu na, marii fwore pire ñwòh'i.

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e

(Macwo 21.1-11; Marika 1.1-11; Luka 19. 28-40)

¹² Nye kuru canñke ñumpanña na, shinnyahara na mpyi Zheruzalemu kànhe e Yahutuubii bilereñkwoñi kataann'á, pi à lógo na Yesu na wá kuro na. ¹³ Ka pi i sháhanñenyi kyeege maa fworo na Yesu bēni. Pi mpyi na ñko fànha na:

«Yabwòhe!

Ñgemu u ñye na ma Kafoonji Kile mege na ke, Kile u jwó le u á!

Izirayeli saanji wi ††.»

¹⁴ Yesu à dùfaanñaaga ta a dùg'a tēen, mu à jwo bà l'á séme Kile Jwumpe Semenji i na:

¹⁵ «Siyɔn kànhe pyiibii, yii áha raa fyáge me!

Yii wii, yii saanji na ma,

u à tēen dùfaanñaaga † ñuñ'i ††.»

¹⁶ Cyelempyiibii ñye a mpyi a pu yyaha cè lire tēni i me, ñka Yesu à pa ñe a fworo kwùñi i, mà jyè Kile pēente e ke, lire kani li mpyi a séme u kyaa na ke, ka pi funñyi si nta a cwo lire na, maa li nya na l'á tòro li jwuñkanni na.

¹⁷ Nye sùpyire ti mpyi ná Yesu i, Lazari buwunji tanyenke e fanñke na ke, tire mpyi na lire kani yyaha yu.

¹⁸ Lire kakyanhani Yesu à pyi ke, lire kyaa sùpyir'á lógo maa fwor'a kàr'a sà u ñùñj bē. ¹⁹ Farizheenbil'á lire nya ke, maa wá na yu piy'á: «Yii yabilimpaii ñyii wà u na ke! Ali yafyin, wuu si n-jà li pyi ñge nàñi na me, naha na ye ñnye pun'á taha u fye e.»

Ñumpanñke ná pēente tanñkanni

²⁰ Kataanni tēni i, mpaii pi mpyi a pa Zheruzalemu i mpa Kile ñáare ke, Girekiibii pii na mpyi pire shwòhɔl'e.

²¹ Ka pire Girekiibii pii sí yír'a nɔ Filipi na, ñge u mpyi na yíri Betisayida kànhe e, Galile kùluni i ke, maa jwo:

«Wuu na mu ñáare, wuu la ñye si Yesu nya.» ²² Ka Filipi si ñkàr'a sà yi jwo Andire á, ka pi mú shuunni si yír'a kàre Yesu yyére, mà sà yi jwo. ²³ Ka Yesu si pi pyi:

«Tēn'á nɔ nume, Supyanji Jyanji u jyè u pēente e.» ²⁴ Maa núr'a jwo: «Sēenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, sùmabilini ká mpyi li ñye a jyè ñinñke e maa fwónhɔ me, li maha ñkwòro liye niñkin, ñka l'aha jyè ñinñke e maa fyin a fworo, li maha yasere niñyahara pyi. ²⁵ Ñgemu la ká mpyi si u niñjaanji yaa ñwò ke, urufoo si ñumpanña ta me, ñka ñgemu ká kántugo wà u niñjaan'á ke, urufoo sí ñumpanña ta. ²⁶ Shin maha shin la ká mpyi s'a báare

†† Zaburu 118.25, 26 † Saanwa ká dùgo dùfaanña na, lire li mpyi yyeñinñke ná maye ntirigenji sañcyēenni. †† Zakari 9.9

mii á ke, u à yaa u taha mii fye e. Cyage e mii nye ke, mii báarapyiñi sí n-pyi wani mú. Ngemu ká a báare mii á ke, Tufoonji sí urufoo pèe.»

Yesu à u kwùñi kyaa jwo

²⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Numé, mii funñk'à pen, tá mii nye a yaa mii u Tufoonji náare u na shwà nde tènì yyefuge na mé? Nka mii à pa diñyeni i nde tènì yyefuge mé na. ²⁸ Tufoonji, ma mége mpèenji cyêe.» Ka mejwuu si yíri niñyini na: «Mii à ku pèe mà kwò, ñka mii sí ku pèe sahañki.»

²⁹ Sùpyire ti mpyi wani kuru cyage e, maa lire mejwuu ni lógo ke, ka pi si jwo: «Kileñ'à tîn.» Ka pi si jwo: «Kile mèlekeñi wà u à jwo ná u e.» ³⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Nde mejwuuni nye a fworò niñyini na mii kurugo mé, yii kurugo l'à fworò. ³¹ Numé Kile sí yoge kwòñ diñye sùpyire na, si ñge diñyeni ñùñufoonji kòrò ñjírige u ñùñufente na. ³² Mii aha bú yíri ñiñke na mà dùgo niñyini na, mii sí sùpyire puni yyaha kèenñe naye yyé.» ³³ Yesu mpyi na sí n-kwù pyiñkanni ndemu na ke, lire u mpyi a jwo a cyêe sùpyire na amé. ³⁴ Ka sùpyire si u pyi: «L'à séme Kile Jwumpe Semeni i na "Kile Niñcwòròñi si n-sii n-kwù mé." Nka mu à jwo na Supyanji Jyanji à yaa u lwó a yírige niñyini na. Lire tènì i ke, jo u nye Supyanji Jyanji ye?» ³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Bèenmpe saha nye yii shwàhòl'e, pu si mò sahañki mé, yii a ñaare pu na, bà numpini si mpyi l'aha bú mpàa yii e mé, numpini ñaarafoonji nye a u tashage cè mé. ³⁶ Bèenmpe na nye yii shwàhòl'e numé, ñge u à puru bèenmpe kan ke, yii dá uru na, bà yii si mpyi si mpyi puru bèenmpe e mé.»

Yesu à puru jwo ke, maa yíri pi taan ma kàre cyage kabèr'e, maa sà ñwàhò wani.

Yahutuubii ñùñufeebii nye a dá Yesu na mé

³⁷ Yesu mén'à kakyanhala karii niñyahagii pyi sùpyire nyii na ke, lire nye a pi pyi pi à dá u na mé. ³⁸ Lir'à pyi ke, Kile túnntunñi Ezayi à jwumpe mpemu jwo tèecyii- ni i ke, pur'à fùññò na:

«Kafoonji Kile, jofoo u à dá wuu jwumpe na ye?
Jofoo na Kafoonji Kile à u sífente cyêe ye ?»

³⁹ Nde li mpyi a pi pyi pi si n-jà n-dá mé, Ezayi à lire yya- ha jwo. U à jwo:

⁴⁰ «Kile à pi pyi fyinmii,
maa pi funñyi tò,
ñaha na ye nde pi la nye si zii vyiiñne ke,
lire li nye nyiñyaani
ná karigii yyahe ñcèñi
ná pi mpañi mii Kile yyé si ticuumpe ta †.»

⁴¹ Ezayi mpyi a Yesu pèente nya, maa u kyaa jwo, lire kurugo u mpyi a puru jwumpe jwo.

⁴² Nka puru jwumpe ná pu wuuni mú i, Yahutuubii ñùñufeebii niñyahamil'à dá Yesu na, ñka Farizheenbii yyaha fyagare kurugo, pi nye a ñen'a yi jwo a yige mé, pi àha bú ñkwò pi kòre ñjige Kile Jwumpe kàlambage e

mé. ⁴³ Sùpyire t'a Yahutuubii ñùñufeebii père, lir'à táan pi á mà tòro Kile u a pi père.

Yesu jwumpe ná Tufoonji wumpe nye niñkin

⁴⁴ Canñka Yesu à jwo fànha na: «Ngemu ká dá mii na ke, urufoo nye a dá mii kanni na mé, urufoo mú à dá mii tunvoonji na. ⁴⁵ Ngemu ká mii nya ke, urufoo mú à mii tunvoonji nya. ⁴⁶ Mii wi ke, mii à pa ñge diñyeni i si mpyi bèenmé, bà shin maha shin u à dá mii na ke, uru-foo kà núru ñaare numpini i mé. ⁴⁷ Ngemu ká mii jwumpe lógo, u sí nye na pu kurigii ñaare mé, mii bà u sí yoge kwòñ urufoo na mé. Mii nye a pa si mpa yoge kwòñ diñyeni na mé, mii à pa si mpa u shwà. ⁴⁸ Ngemu ká mii ná na jwumpe cyé ke, yoge sí n-kwòñ urufoo na. Mii jwumpe niñjwumpe pu sí yoge kwòñ urufoo na diñyeni canñkwòge. ⁴⁹ Mii nye a jwo naye ñùñò kurugo mé, mii Tunji u à mii tun ke, uru u à mii jwumpe niñjwumpe puni cyêe mii na. ⁵⁰ Mii mú s'à cè na puru jwumpe pu maha shiñi niñkwombaanji kaan sùpyañ'á. Tufoonji à yi jwo mii á jwuñkanni ndemu na ke, amuni mii à yi taha yii á.»

Yesu à u cyelempyiibii tooyi jyé

13 Yahutuubiibilereñkwoñi kataanni mpyi a nò a kwò, Yesu mpyi a cè na uru tèefworon'à nò ñge diñyeni i s'a ñkèege u Tunji Kile yyé. Nye ka u u u tàange tegele baa woge cyêe u diñyeni tàanñeebii na.

² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na numpilaga lyige lyí, lir'à Sitaanniñi ta u à sòññòre le Simò Isikariyoti jyanji Zhudasi i u u Yesu le cye e. ³ Yesu mpyi a cè na Tufoonji à sífente puni le uru cye e, maa ñcè mú na ur'à fworò Kile e, na uru sí núru n-kàre Kile yyé.

⁴ Ka u u yíri talyige e, maa u vaañtinmbwòhe wwù mà yaha, maa vaaññke kà lwó mà tég'a uye bínni †. ⁵ Maa lwòhe kà le yaage k'e mà tég'e na u cyelempyiibii puni niñkin niñkinji tooyi jyí, maa yi cwuuge ná vaaññke e.

⁶ U à pa nò Simò Pyeri na ke, ka uru la si mpyi si ñcyé, maa jwo: «Kafoonji, mu yabilini u sí mii tooyi jyé la?»

⁷ Ka Yesu si u pyi: «Nde mii na mpyi ke, mu si n-jà lire ñwòhe cè numé mé, fo kàntugo yyé.» ⁸ Ka Pyeri si jwo: «Ñnhò! Mu si n-sii mii tooyi jyé mé.» Ka Yesu si jwo: «Mii aha mpyi mii nye a mu tooyi jyé mé, mii ná mu kawwoo saha nye mé.» ⁹ Ka Simò Pyeri si jwo: «Kafoonji, l'aha mpyi amuni, ma hà na tooyi kanni jyé mé, mii cyeyi ná ñùñke mú jyé.» ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «Ngemu u à wùl'a cwó ke, urufoo tegeñi li nye mà tooyi jyé. Nye yii s'à fíniñe, ñka yii puni bà mé.» ¹¹ Yesu mpyi a cè na wà sí uru le cye e, u bá mpyi a urufoo cè, lire na u à jwo pi puni nye a fíniñe mé.

¹² Yesu à pi tooyi jyé a kwò ke, maa u vaañtinñke le maa ntèen talyige e maa pi yibe: «Nde mii à pyi yii na numé ke, yii à lire ñwòhe cè la? ¹³ Yii maha mii yiri "Cye- lentunji" ná "Kafoonji." Yii tànga na nye, mii u nye ure. ¹⁴ Nye mii u nye yii Kafoonji ná Cyelentunji ke, mii à yii

† Ezayi 53.1 †† Ezayi 6.10

‡ Yire vaaññi ná yi lenkanni Yesu mpyi a le ke, bilibii pi mpyi maha mpyi amuni, bilibii báara u mpyi tooyi nyiñi mú.

tooyi jyé, kuru cyage e yii mú à yaa yii a yiye tooyi jyíi.
¹⁵ Mii à nde pyi a cyêe yii na, bà mii à li pyi mε, yii mú s'á li pyi ná yiye e. ¹⁶ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, báarapyinji sí n-jà n-pêe u nùŋufoonji na mε, túnntunŋi mú sí n-jà n-pêe u tunvoonji na mε. ¹⁷ Numε, yii à ŋcyii karigii cè, yii aha ŋεε na ntùuli cyi jwuŋkanni na, yii wu-uni sí ŋwɔ.

¹⁸ Yii puni kyaa na bà mii ŋye mε, mpíi mii à cwɔɔnɔ ke, mii à pire cè. Njka Kile Jwumpe Semerŋi à mpemu jwo ke, p'á yaa pu fùŋŋɔ. L'à séme

“Mii lyiŋεerŋi à mii tɔɔge lwɔ †.”

¹⁹ Mii na puru yu yii á numε, si yaa ná li tēepyiini i l'à nɔ, l'aha bú nɔ, bà yii si mpyi sí ŋcè na “Mii u ŋye ŋge u ŋye ke ††.” ²⁰ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ŋgemu ká ŋεε mii túnntunŋi na ke, urufol'à ŋεε mii na, ŋgemu sí ká ŋεε mii na ke, urufol'à ŋεε mii tunvoonji na mú.»

Yesu à jwo na Zhudasi sí uru le cye e

(Macwo 26.20-25; Marika 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ ŋye Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u funŋke si mpen sèl'e. Ka u u pu fíniŋ'a jwo pi á: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, shin niŋkin na naha yii shwɔɔhɔ'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e ke.»

²² U à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si wá na piye wíi, shinŋi kyaa na Yesu ŋye ke, pi ŋye a cè mε. ²³ Yesu cyelempyanji kyaa li mpyi a táan u á sèl'e ke, uru u mpyi a tēen u taan talyige e. ²⁴ Ka Simɔ Pyeri si cyege yíriŋe u á, na u Yesu yíbe shinŋi kyaa na u ŋye ke. ²⁵ Ka uru cyelempyanji si fēen Yesu kàmpañke na, maa u yíbe: «Kafoonji, joofo kyaa na mu ŋye ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii sí ŋke bwúurukwɔnge fyiŋmε. Mii aha ku kan ŋgemu á ke, urufoo kyaa li. Amuni u à bwúuruŋi lwɔ, maa u kan Simɔ Isikariyoti jyanji Zhudasi á.»

²⁷ Cyage e bwúuruŋi à kan Zhudasi á ke, ka Sitaanniŋi si ntíl'a jyè u e. Ka Yesu si u pyi: «Nde mu la ŋye si mpyi ke, li pi fwofwo.»

²⁸ Njka Yesu lyiŋεerŋi wà mpyi a mpe jwumpe ŋwɔɔhɔ cè mε. ²⁹ Zhudasi u mpyi na wyéerŋi bégeli ke, ka pií si wá na sŋŋi na Yesu à u tun u sà kataanni yaayi yà shwɔ, lire ŋye mε u sà fòŋɔfeebii pií kan ‡. ³⁰ Zhudasi à bwúurukwɔnge shwɔ a lyí cyage ŋkemu i ke, maa ntíl'a funŋke wyèerŋi'a fworo. Numpilage mpyi a wwɔ a kwɔ.

Yesu à to nivɔŋŋ kan u cyelempyiibil'á

³¹ ŋye Zhudasi Isikariyoti à fworo ke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Supyanji Jyanji sí u pèente ta numε, Kile pèente sí raa ŋaa u e. ³² Lire ká mpyi, li saha sì mɔ mε, Kile sí u sífente kan Supyanji Jyanji á pi ŋgwòŋi funŋke e. ³³ Mii pyiibii, mii saha sì mɔ ná yii e mε. Yii sí raa mii caa, ŋje mii à jwo Yahutuubii nùŋufeebil'á ke, mii sí yire jwo yii á numε mú, cyage e mii na ŋkèege ke, yii sí n-jà nɔ wani mε. ³⁴ Lire kurugo mii sí to nivɔŋŋ kan yii á. Yii yiye kyaa táan yiy'á. Bà yii kyal'à táan mii á

† Zaburu 41.10 †† Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mege ku ŋye: «Mii u ŋye ŋge u ŋye ke.» ‡ Bilereŋkwonji kataanni i, Kileŋaarebage ŋwɔyi mpyi maha múg'a yaha. Lire pyiŋkanni na, fòŋɔfeebii mpyi maha sa ntēen wani, sùpyir'a si wá na si na yaayi kaan pi á.

mε, yii yiye kyaa táan yiy'á lire pyiŋkanni na. ³⁵ Tàange ká mpyi yii shwɔɔhɔ'e, lire e sùpyire puni sí n-cè na yii ŋye mii cyelempyiíi.»

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u ŋye a uru cè mε

(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Ka Simɔ Pyeri si Yesu yíbe: «Kafoonji, lire tēni i ke, taa mu kèege ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mu sí n-jà n-pa mii fye e numε mε, kàntugo yyéere, mu sí n-ta n-pa mii fye e.» ³⁷ Ka Pyeri si núr'a u pyi: «Kafoonji, ŋaha kurugo mii sí n-jà n-pa mu fye e numε mà ye? Mii à tēen li tēenl'e si na múnaani kan mu kurugo.» ³⁸ Ka Yesu si u pyi: «Sèe la? Mu sí ŋεε ma múnaani kan mii kurugo la? Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ŋye a mii cè mε.»

Yesu à jwo na uru u ŋye kuni l'à kàre Kile yyéere ke

14 Lire kàntugo Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Yii àha kyaa tēge yiye funŋɔ pen mε. Yii dá Kile na, yii dá mii na mú. ² Mii Tunji pyenge e, tatεenge na ŋye wani sèl'e, kàmpyi lire bà mε, mii mpyi na sí ŋεε n-jwo na mii sí tatεenge bégele n-yaha yii yyaha na mε. ³ Mii aha cyage bégel'a kwɔ, mii sí nuru n-pa yii fye e, si yii lwɔ sí ŋkàre cyage e mii sí n-pyi ke. ⁴ Cyage e mii na ŋkèege ke, yii à lire kuni cè a kwɔ.»

⁵ Ka Tomasi si Yesu pyi: «Kafoonji, wuu bá ŋye a mu tashage cè mε, di wuu sí n-pyi si kuni cè ye?» ⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii u ŋye kuni, mii u ŋye ná sèenji i, mii u ŋye shiŋi niŋkwombaanjifoonji. Sùpya sì n-jà nɔ Tufoonji yyéere ná urufoo ŋye a tòro mii yyéere mε. ⁷ Kàmpyi yii mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tunji cè mú. Numε yii à u cè, yii à u nya mú.»

⁸ Ka Filipi si jwo: «Kafoonji, Tufoonji cyêe wuu na, lire kanni sí wuu tìn.» ⁹ Ka Yesu si u pyi: «Filipi, niŋjaa kyaa bà l'à mii ná yii yaha siŋcyan mε, mu sí sàha ŋkwɔ a mii cè mà? Shinŋi u à mii nya ke, urufol'à Tufoonji nya mú. Ka mu u núr'a jà a jwo na mii u Tufoonji cyêe yii na la?

¹⁰ Lire tēni i ke, mu ŋye a dá li na na mii ná Tufoonji à sàa wwɔ mà? Mpe mii na yu yii á ke, mii ŋye na pu yige naye e mε. Mii ná Tufoonji u à wwɔ, ka u u wá na u karigii pyi mii cye kurugo. ¹¹ Yii dá na jwumpe na na mii ná Tufoonji a sàa wwɔ. Mii jwumpe ká mpyi pu ŋye a yii tìn mε, yii dá li na mii kapyiŋkii kurugo. ¹² Mii kèege Tufoonji yyéere, lire kurugo sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ŋgemu ká dá mii na ke, karigii mii na mpyi ke, urufoo mú sí n-jà raa cyire pyi, urufoo sí n-pa raa cyii pyi ŋcyi-imu cyi à pēe ndògogii na ke. ¹³ Yii aha kyaa maha kyaa ŋáare Tufoonji á ná mii mege e ke, mii sí lire pyi, bà Jyafoonji si mpyi si Tufoonji pèente cyêe sùpyire na mε. ¹⁴ Yii aha kyaa maha kyaa ŋáare ná mii mege e ke, mii sí lire pyi.

Yesu à jwo na Kile Munaani sí n-pyi ná uru cyelempyiibil'e

¹⁵ Kàmpyi mii kyal'à táan yii á, yii sí raa mii tonji kurigii ŋaare. ¹⁶ Mii sí Tufoonji ŋáare u u Tεgefoonji wabere kan yii á, bà uru si mpyi si ŋkwôro ná yii e tērigii puni i mε.

¹⁷ Kile Munaani li nɔye uru Tegefoonji. Lire maha sèenji yu, diɔye sùpyire si n-jà li ta me, naha na ye pi nɔye na li naa, nta nɔyere si li cè me. Nka yii pi ke, yii à li cè, naha na ye li nɔye yii taan maa mpyi yii e mú. ¹⁸ Mii si yii yaha círimii fiige me. Nka mii sí núru n-pa yii fye e. ¹⁹ Li saha si mɔ me, diɔye sùpyire saha si raa mii naa me, nka yii pi ke, yii sí raa mii naa. Mii sí bá nɛ n-fworo kwùŋi i, lire kurugo yii mú sí shiŋi niŋkwombaani ta. ²⁰ Kuru canŋke ká nɔ, yii sí n-cè na mii à wwɔ ná Tufoonji i, yii sí n-cè na yii à wwɔ ná mii i mú, mii mú s'à wwɔ ná yii e. ²¹ Ngemu ká mii tonji karigii lógo, maa cyi kurigii naare ke, urufol'à mii kyaa táan uy'á. Ngemu ká mii kyaa táan uy'á ke, mii Tunji mú sí urufoo kyaa táan uy'á, mii mú sí urufoo kyaa táan nay'á, si naye cyèe urufoo na.»

²² Yesu cyelempyaŋi wà mege na mpyi Zhudasi, uru ná Zhudasi Isikariyoti nɔye shinno me, ur'à jwo: «Kafoonji, naha na mu sí maye cyèe wuu na, si mpyi mu sí maye cyèe diɔye sùpyire na mà ye?» ²³ Ka Yesu si u pyi: «Ngemu ká mii kyaa táan uy'á ke, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii naare. Mii Tunji mú sí urufoo kyaa táan uy'á. Wuu sí n-pa n-tèen urufoo yyere. ²⁴ Ngemu u nɔye u mii kyaa táan uy'á me, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii naare me. Mpe yii na núru mii nɔw na ke, mii nɔye a pu yige naye e me, Tufoonji u à mii tun ke, ur'e p'à fworo. ²⁵ Mii na nje puni yu yii á, mà mii yaha ná yii e sahanŋi. ²⁶ Tufoonji sí n-kwɔ Tegefoonji ngemu tun yii á mii mege na, ná uru u nɔye Kile Munaani ke, karigii puni mii à jwo yii á ke, uru sí yii funŋɔ cwo cyire na.

²⁷ Mii kèege, nka mii sí yyeŋiŋke kan yii á. Yyeŋiŋke ku nɔye mii á ke, kuru ná diɔyeŋi woge nɔye niŋkin me, lire e yii funmpɛenre ná fyagare láha yiye na. ²⁸ Yii à yi lógo mii nɔw na mà kwɔ na mii na nɔkèege, nka mii sí núru n-pa yii yyere. Kampyi yii à mii kyaa táan yiy'á, yii sí raa múgure na mii kèege Tufoonji yyere, naha na ye Tufoonj'à pèe mii na. ²⁹ Mii à yii sɔnŋ'a yaha nume, si yaa ná nɔyii karigii tèepyiini i l'à nɔ, bà yii si mpyi si dá mii jwumpe na li tèepyiini i me.

³⁰ Mii saha si n-jwo ná yii e si mɔ me, naha na ye nge diɔyeŋi nùŋufoonj'à yíri mii fye e. Nka lire nɔye a li cyèe na u à fànha ta mii na me. ³¹ Nde Tufoonji à jwo mii á ke, lire mii maha mpyi, bà diɔye sùpyire si mpyi si nɔcè na mii à Tufoonji kyaa táan nay'á me.» Yesu à puru jwo ke, maa jwo: «Yii a wá, wuu yíri naha.»

Yesu à jwo na uru na nɔye ɛɛzen cige

15 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii u nɔye ɛɛzen cige sèe woge, mii Tunji u nɔye ku faafoonji. ² Nkèŋe maha nɔkèŋe ku nɔye mii na, ku sí nɔye na yasere pyi me, u sí kuru kwɔn n-wà. Nka nɔkèŋe maha nɔkèŋe ku nɔye mii na, marii seni ke, u sí kuru bínni, là s'a bàrali ku zenji na. ³ Kàlanji mii à kan yii á ke, uru kurugo yii à fíniŋ'a kwɔ Kile yyahe taan. ⁴ Yii tèn mii wwɔɛge e, mii sí n-tèn ná yii e mú. ɛɛzenŋi nɔkèŋe si n-jà n-se ná ku nɔye a ta cige na mà ye. Amuni yii nɔye, ná yii nɔye a tèn mii wwɔɛge e me, yii si n-jà yafyin pyi Kile a me. ⁵ Mii u nɔye ɛɛzen cige, yii pi nɔye ku nɔkèŋi. Ngemu ká ntèn mii wwɔɛge e, ka mii i ntèn urufoo woge e ke, uru-

foo sí raa kacennji niŋyahagii pyi Kile á. Mii aha mpyi mii nɔye ná yii e me, yii si n-jà yafyin pyi Kile á me.

⁶ Ngemu ká mpyi u nɔye a nɛn'a tèn mii wwɔɛge e me, urufoo sí n-wà cyínni na, bà ɛɛzenŋi nɔkèŋi maha nɔkwɔn a wà me. Yi sí n-waha, pi sí yi lwɔ n-wà nage e. ⁷ Yii aha ntèn mii wwɔɛge e, ka mii jwumpe sí nɔkwɔn yii funŋ'i, kyaa maha kyaa yii na nɔcaa ke, yii aha lire náare, li sí n-pyi yii á. ⁸ Yii aha kacennji niŋyahagii pyi Kile á, lire li sí li cyèe na yii nɔye mii cyelempyi. Lire e mii Tunji mege sí n-pèe.

⁹ Bà mii kyal'à táan na Tunji á me, amuni yii kyal'à táan mii á. Yii tèn mii tàange e. ¹⁰ Yii aha a mii tonji kurigii naare, yii sí n-kwɔn mii tàange e, bà mii à na Tunji wuŋi kurigii naara maa nɔkwɔn u tàange e me.

¹¹ Mii na mpe puni yu bà funntange ku nɔye mii i ke, kuru si mpyi si yii nɔ me. Lire e yii funntange sí n-fúnŋɔ.

¹² Mii tonji u nge: yii yiye kyaa táan yiy'á, bà yii kyal'à táan mii á me. ¹³ Mà ma múnaani kan kwùŋ'á ma ceveebii kurugo, tàange si n-tòro kuru na me. ¹⁴ Nde mii à jwo yii á ke, yii aha a lire pyi, lire e yii sí n-pyi mii cevee. ¹⁵ Mii saha si raa yii yiri na báarapyii me, naha na ye báarapyiŋi si n-jà u kàfoonji karigii puni cè me. Nka mii à yii pyi na ceveebii, naha na ye kyaa maha kyaa mii à ta na Tunji á ke, mii à yii kála cyire puni na.

¹⁶ Yii bà pi à mii cwɔnɔ mà de! Nka mii u à yii cwɔnɔ mà pyi tùnntunmii, yii raa báare Kile á, u u mpyi báara ngemu tɔnŋi u nɔye u si n-kwɔ me. Lire pyiŋkanni na, yii aha kyaa maha kyaa náare mii Tunji á ná mii mege e ke, u sí lire kan yii á. ¹⁷ Nde mii na nɔcaa yii á ke, lire li nɔye yii yiye kyaa táan yiy'á.»

Diɔye sùpyire sí n-pa dánafeebii tòn

¹⁸ «Yii kyaa ká mpen diɔye sùpyir'á, yii li cè na mii kyal'à fyànha a pen pi á. ¹⁹ Yii ná diɔye sùpyire n'a mpyi niŋkin, yii kyaa mpyi na sí n-táan pi á, naha na ye yii mpyi na sí n-pyi pi á. Nka yii saha nɔye pi á me, mii à yii cwɔnɔ pi shwɔhɔ'e. Lire kurugo yii kyal'à pen pi á.

²⁰ Jwumpe mii à fyànha a jwo yii á ke, yii funŋke cwo puru na na báarapyiŋi si n-jà n-pèe n-tòro u nùŋufoonji na me. Ná pil'à mii kyérege, pii sí yii kyérege mú. Ná pil'à nɛe mii jwumpe na, pii sí nɛe yii wumpe na mú.

²¹ Nɔye cyire karigii puni sí n-pyi yii na mii mege kurugo, naha na ye nge u à mii tun ke, pi nɔye a uru cè me. ²² Mii n'a mpyi mii nɔye a pa maa jwo ná pi e me, làwwugo mpyi na si n-jà n-cyán pi na me. Nka nume tashwɔgo nɔye pi na me. ²³ Mii kyal'à pen ngemu á ke, mii Tunji kyaa mú à pen urufol'á. ²⁴ Karigii cyi à sii sùpya sàha cyi pyi a nɔya me, kàmpyi mii mpyi a cyire pyi a cyèe pi na me, pi kapegigii yoge sàha mpyi na si n-jà n-kwɔn pi na me. Nka nume, pi mén'à cyi nɔya ke, lire ná li wuuni mú i, pi à mii ná Tufoonji kyaa pen piy'á. ²⁵ Lire pyiŋkanni na, nje yi mpyi a sème pi Kile Jwumpe Semenji i na "Pi à mii kyaa pen piy'á nùŋɔ baa" ke, yir'à fúnŋɔ.

²⁶ Nɔye Tegefoonji mii sí n-tun yii á, si njiŋri Tufoonji yyere ke, uru u nɔye Kile Munaani, li maha sèenji yu. Laha mpa, li sí raa mii kyaa yu sùpyir'á. ²⁷ Yii mú sí raa

mii kyaa yu sùpyir'á, naha na ye mii ná yii na nye sijn-cyan fo mii karigii tasiige e.»

Kile Munaani kapyiinkii

16 Ka Yesu si núr'à jwo: «Mii à ncyii karigii puni jwo yii á, bà li si mpyi, tènì ká nɔ, yaaga kà njà yii kèenɛ njige Kile kuni i mɛ. ² Pi sí n-pa raa yii kòre s'a yige Kile jwumpe kàmbayi i. Tènì labere sí n-pa nɔ, ngemu ká jà a yii wà bɔ ke, urufoo sí raa sɔnɛ na ur'à báara Kile á amuni. ³ Pi sí cye le cyire karigii puni i s'a mpyi yii na, naha na ye pi nye a Tufooni Kile cè mɛ, pi nye a mii cè mú mɛ. ⁴ Mii à ncyii karigii puni jwo yii á mà yaha, li nùŋke ku nye cyi tèepyiini ká nɔ, yii i li cè na mii à cyi jwo yii á mà kwɔ.

Mii nye a cyi jwo yii á fo tasiige e mɛ, naha na ye mii mpyi ná yii e. ⁵ Numɛ mii kèege na tunvooni yyére, sùpya nye a ta yii e mà mii takarege yíbe mɛ. ⁶ Nka mii à jà a mpe jwumpe jwo ná yii e ke, ka yii yyahayi si ntanha. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, sèenji mii na yu, mii ñkàren'á pwɔrɔ yii á, naha na ye ná mii nye a kàre mɛ, Tɛgefooni sí n-pa yii á mɛ. Nka mii aha ñkàre, mii sí u tũgo yii á. ⁸ U aha mpa, u sí diɲye sùpyire kapegigii cyèe pi na, si li cyèe pi na na pi nye a tii Kile yyahe taan mɛ, pi karigii sɔnɔŋkanni sí nye a ɲwɔ mɛ. ⁹ U sí pi kapiini cyèe pi na, naha na ye pi nye a dá mii na mɛ. ¹⁰ U sí li cyèe pi na na pi nye a tii mɛ, naha na ye mii sí nùru n-kàre na Tunji yyére, yii saha sì mii nya mɛ. ¹¹ U sí li cyèe pi na na pi sɔnɔŋkanni nye a ɲwɔ mɛ, naha na ye yog'á kwɔn a kwɔ ñge diɲyeni nùŋufooni na.

¹² Karii niɲyahagii na nye mii u jwo yii á sahaŋki, ñka cyi fànha'á pèe yii na numɛ. ¹³ Lire e Kile Munaani li maha sèenji cyèe ke, lire ká mpa, li sí yii yyaha cù, si sèenji puni cyèe. Li jwumpe sì raa fwo ro li yabilinji i mɛ. Mpe li sí n-lógo ke, puru li sí n-jwo yii á. Li sí raa karigii nimpaanji yu yii á mú. ¹⁴ Li sí pèente taha mii na, naha na ye mii jwumpe li sí raa yu yii á. ¹⁵ Yaaga maha yaaga ku nye Tufooni á ke, kuru na nye mii á. Lire kurugo mii à jwo na Kile Munaani li sí mii jwumpe lwɔ s'a yu yii á.»

Yesu ñkàrenji sí u cyelempyiibii yyahayi tanha

¹⁶ Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Ncyèrɛ, yii saha sì mii nya mɛ. Ncyèrɛ, yii sí mii nya sahaŋki.» ¹⁷ Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii pii si wá na piye yíbili: «Nje u à jwo ke, yire ɲwɔhe ku nye naha ye? U à jwo "Ncyèrɛ yii saha sì mii nya mɛ, ñka lire kàntugo, ncyèrɛ yii sí mii nya." U à jwo mú "Mii kèege Tufooni yyére." ¹⁸ Uru ncyèrenji ɲwɔhe ku nye naha ye? Wuu nye a uru yyaha cè mɛ.» ¹⁹ Yesu à cè na pi sí raa uru yíbili ke, maa jwo: «Mii à jwo "Ncyèrɛ yii saha sì mii nya mɛ, maa núr'a jwo ncyèrɛ yii sí mii nya ke" lire na yii na yiye yíbili la? ²⁰ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii sí mɛ sù, yii sí n-paara, ñka diɲye sùpyire sí múguro. Yii yyahayi sí n-tanha, ñka yii yyetanhare sí n-kèenɛ mpyi funntanga. ²¹ Ceenji yaceni ká yíri, li ziji funmpɛenre maha u pyi u a yyahe tanha, naha na ye pyànji tèesini yyefug'á nɔ u na. Nka u aha si a kwɔ, kuru funntange cye e, u maha funɲɔ wwɔ yyefuge na. ²² Amuni yii wuuni sí

n-pyi. Yii sí yyaha tanha numɛ, ñka mii saha sí yii nya. Lire tènì i, yii ná funntange ku sí n-pyi, sùpya sì n-jà kuru shwɔ yii na mɛ.

²³ Kuru canŋke ká nɔ, yii saha sì yaaga yíbe mii á mɛ. Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii aha mii Tunji ñáare kyaa maha kyaa na ná mii mege e ke, u sí lire pyi yii á. ²⁴ Yii sàha ñkwɔ a yaaga ñáare Tufooni á ná mii mege e mɛ. Yii u ñáare, u sí yii kan. Lire ká mpyi, yii funntange sí n-fũnɲɔ.

Yesu cyelempyiibii sí raa Kile ñáare Yesu mege na

²⁵ Nye mii à jwo ná yii e tãanliŋkil'e, ñka tènì là sí n-pa nɔ, mii saha sì raa yu ná yii e amuni mɛ, mii sí raa fininji raa yu yii á Tufooni kyaa na. ²⁶ Kuru canŋke ká nɔ, yii sí raa Tufooni ñáare ná mii mege e, li saha sì nɔ mii u a u ñáare yii kyaa na mɛ. ²⁷ Naha na ye Tufooni yabilin'á yii kyaa táan uy'á, na yii á mii kyaa táan yiy'á, maa dá li na na mii à fwo ro ur'e. ²⁸ Sèe wi, mii à fwo ro Tufooni i, maa mpa diɲyeni i, numɛ mii na yíri diɲyeni i s'a ñkèege Tufooni yyére.»

Yesu à fànha ta diɲyeni na mà kwɔ

²⁹ Yesu à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si jwo: «Wíi, mu na fininji na yu, mu saha nye na tãanliŋji yu mɛ. ³⁰ Numɛ wuu à cè na mu à karigii puni cè a kwɔ, mu saha nye na ntèn pi i mu yíbe mɛ, lire e wuu à dá na mu à fwo ro Kile e.»

³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèe yii à dá mii na numɛ la? ³² Nye tènì là sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a kwɔ, yii puni sí n-fè n-caala, shin maha shin sí n-kàre u pyenge e, si mii kanni yaha. Nka sèenji na, mii kanni bà u sì n-pyi mɛ, Tufooni nye ná mii i. ³³ Mii à mpe jwo, bà yii si mpyi si yyeniŋke ta mii ná yii wwɔɲɛge e mɛ. Yii sí n-kyaala naha diɲyeni i, ñka yii màban le yiye e, mii à fànha ta diɲyeni na mà kwɔ.»

Yesu à Kile ñáare uye kyaa na

17 Yesu à puru jwo ke, maa u nyiigii yírige niɲyini na, maa jwo: «Tufooni, tèn'á nɔ numɛ, mu u pèenɛ taha ma Jyanji na, bà u si mpyi si pèenɛ taha mu na mú mɛ. ² Nye mu à fànhe kan u á sùpyire puni nùŋɔ na, mpii mu à kan u á ke, u u shinji niŋkwombaani kan pir'á. ³ Pi shinji niŋkwombaani sí u nye pi mu kanni cè Kilenji sèe wunji, pi i mu tũntunni Yesu Kirisita cè mú. ⁴ Mii à mu pèe naha niŋke na. Tũnture mu mpyi a kan mii á ke, t'á fũnɲɔ. ⁵ Tufooni, na pèe maye yyére numɛ, bà mii mpyi a pèe mu taan mà diɲyeni ta u sàha sii mɛ.

Yesu à Kile ñáare u cyelempyiibii kyaa na

⁶ Sùpyire mu à cwɔɔnɔ diɲyeni i mà kan mii á ke, mii à mu mege cyèe ti na. Pi mpyi mu wuu, mu s'á pi kan mii á, pi mú s'á ñɛ mà mu jwumpe yaha piye funn'i. ⁷ Numɛ, pi à cè na yaaga maha yaaga mu à kan mii á ke, na kur'á fwo ro mu i. ⁸ Jwumpe mu à jwo mii á ke, puru mii à jwo pi á mú, pi s'á ñɛ pu na. Pi à tèn li taan sèenji na na mii à yíri mu yyére, maa dá li na na mu u à mii tun.

⁹ Mii nyɛ na mu náare dijnye sùpyire kyaa na mà dɛ. Mpii mu à kan mii á ke, pire kyaa na mii na mu náare, naha na yɛ pire pi nyɛ mu wuubii. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku nyɛ mii á ke, kuru na nyɛ mu wogo, yaaga maha yaaga ku nyɛ mu á ke, kuru mú na nyɛ mii wogo. Mii cyelempyiibii pi sí mii pèente pyi ti cè. ¹¹ Mii sí n-fworo nge dijnyɛni i, mii kɛɛge mu yyére, pi sí n-kwôro naha. Tufoonji nijcɛnɛni, pi màra ma tàanna ná ma mege mpèɛni i, mu a kuru nkemu kan mii á ke, bà pi si mpyi si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mɛ. ¹² Tèni i mii mpyi ná pi e ke, mii à pi màra mà tàanna ná mu mege mpèɛni i, mu à nkemu kan mii á ke. Mii à pi puni kàanmucya maa pi shwɔ, pi wà nyɛ a pînni mɛ, fo li mpyi a jwo a yaha nge u sí n-pînni ke, mpe pu mpyi a séme Kile Jwumpe Semɛni i ke, ka lire si puru pyi p'à fûnɛ.

¹³ Njka numɛ mii kɛɛge mu yyére, mii na njyii puni yu mà mii yaha naha dijnyɛni i, bà pi si mpyi si mii funtange puni ta mɛ. ¹⁴ Mii à pi kâla mu jwumpe na. Pi kyal'à pɛn dijnye sùpyir'á naha na yɛ pi nyɛ nge dijnyɛni wuu mɛ, bà mii nyɛ mii nyɛ nge dijnyɛni wu mɛ. ¹⁵ Mii nyɛ na mu náare maa pi lwɔ a yige naha dijnyɛni i mà dɛ, mii na mu náare ma raa pi kàanmucaa Sitaanni ni na. ¹⁶ Pi nyɛ nge dijnyɛni wuu mɛ, bà mii mú nyɛ mii nyɛ nge dijnyɛni wu mɛ. ¹⁷ Sèɛni cyéɛ pi na, bà pi si mpyi si piye puni kan mu á mɛ. Mu jwumpe pu nyɛ uru sèɛni. ¹⁸ Bà mu à mii tun dijnyɛni i mɛ, amuni mii à pi tun wani mú. ¹⁹ Mii à naye puni kan mu á pi kurugo, bà pi mú si mpyi si piye puni kan mu á mɛ.

Yesu à Kile náare dánafeebii sanmpii kyaa na

²⁰ Mii nyɛ na mu náare pire kanni kyaa na mɛ, mpii pi sí n-dá mii na pi jwumpe kurugo ke, mii na mu náare pire kyaa na mú, ²¹ bà pi puni si mpyi si mpyi niŋkin mɛ. Tufoonji, mii ná mu à sàa wwɔ pyinƙanni ndemu na ke, pi puni pi pyi niŋkin ná wuu e amuni, lire e dijnye sùpyire sí n-dá li na na mu u à mii tun.

²² Pèente mu à kan mii á ke, tire mii à kan pi á, bà pi si mpyi si wwɔ si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mɛ. ²³ Pyinƙanni na mii ná pir'à wwɔ mà pyi niŋkin, ka mii ná mu si wwɔ mà pyi niŋkin ke, pi wwɔ pi i mpyi niŋkin amuni. Lire ká mpyi, dijnye sùpyire sí n-cè na mu u à mii tun, si ncè na mu à pi kyaa táan may'á, bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ. ²⁴ Tufoonji, mii aha mpyi cyage nkemu i ke, sùpyire mu à kan mii á ke, mii la nyɛ tire ti tɛɛn, tir'à mii pèente wii wani, mu à tire ntemu kan mii á ke, naha na yɛ mu à mii kyaa táan may'á, mà dijnyɛni ta u sàha sii mɛ. ²⁵ Tufoonji, mu u à tii ke, dijnye sùpyire nyɛ a mu cè mɛ, njka mii wi ke, mii à mu cè, mii cyelempyiibii mú à cè na mu u à mii tun. ²⁶ Mii à pi pyi pi à mu cè, mii sí pi pyi pi mu cè sahanƙi. Bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ, kuru tàange fiige ku pyi pi shwɔɔl'e, mii ná pire si wwɔ wuu u mpyi niŋkin.»

Pi à sà Yesu cù

(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Luka 22.47-53)

18 Nyɛ Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Sedɔɔn dùge kàntu-go. Cikɔɔɔ na mpyi kuru cyage e, ka pi i jyè kuru

funƙe e. ² Yesu mpyi a tɛɛ na sì ná u cyelempyiibil'e kuru cyage e. Nyɛ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a kuru cyage saha cè. ³ Mà Yesu ná u cyelempyiibii sanmpii yaha kuru cyage e, ka Zhudasi si nɔ wani. Sòrolashikuruɔ ná Kilepaarebage sanƙwɔnsigibii pii na mpyi ná Zhudasi i. Kile sàragawwuubii nùnjufeebii ná Farizhɛɛnbii pi mpyi a pire tun ná Zhudasi i. Fùkinahii ná bɛɛnme yaayi yabɛɛ ná kàshikwɔnyaaya na mpyi pi cye e. ⁴ Karigii cyi mpyi na sí Yesu ta ke, u mpyi a cyire cè a kwɔ. Ka u u file pi na, maa pi yíbe: «Jofoo yii na njcaa yɛ?» ⁵ Ka pi i u pyi: «Nazareti kànhe shinƙi Yesu.» Ka Yesu si pi pyi: «Mii u nge!»

Lir'à ta Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi pi shwɔɔl'e. ⁶ Tèni i Yesu à jwo: «Mii u nge!» ke, ka pi i wá na nùruli kàntugo fo mà sà njcwo niŋke na. ⁷ Ka u u nùr'a pi yíbe: «Jofoo yii na njcaa yɛ?» Ka pi i jwo: «Nazareti kànhe shinƙi Yesu.» ⁸ Ka u u nùr'a pi pyi: «Mii nyɛ a jwo yii á mà kwɔ na mii u nge mà? Kampyi mii yii saha na njcaa, yii na fyɛnƙwɔshiiinbii yaha pi a sì.» ⁹ Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu à jwo na: «Mii Tunji, shin maha shin mu à kan mii á ke, u wà nyɛ a pînni mɛ †» ka puru si fûnɛ.

¹⁰ Lir'à Simɔ Pyeri ta ná kàshikwɔnƙwɔɔg'e, ka u u ku dir'a wwú mà tɛg'a Kile sàragawwuubii nùnjufembwɔhe báarapyi ni kàniŋe niŋgeŋke kwɔn a cyán. Uru báarapyi ni mege na mpyi Malikusi. ¹¹ Ka Yesu si Pyeri pyi: «Njwɔɔni le li fwuuni i. Lire sanni i ke, kyaage lwɔhe mii Tunji à yaha mii mɛɛ na ke, mu la nyɛ mii u ku bya mà?»

¹² Nyɛ Yesu à puru jwo ke, ka sòrolashiibii ná pi nùnjufoonji ná Kilepaarebage sanƙwɔnsigibii si u cù maa u cyeyi pwɔ. ¹³ Maa fyànha a kàre ná u e Ana †† yyére, Kayifu nafenanji u nyɛ ure. Kayifu u mpyi sàragawwuubii nùnjufembwɔhe lire yyeeni. ¹⁴ Uru u mpyi a Yahutuubii nùnjufeebii yɛɛ na: «L'à pwɔɔ shin niŋkin kannu u kwú sùpyire puni cyaga.»

Pyeri à jwo na uru nyɛ a Yesu cè mɛ

(Macwo 26.69-70; Marika 14 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Pi niŋkaribii ná Yesu i, Simɔ Pyeri ná cyelempyanji wabɛr'à taha pi fye e, màcɛɛ na mpyi uru cyelempyanji ná sàragawwuubii nùnjufembwɔhe shwɔɔl'e. Lire kurugo u mú à jyè ná pi e Kile sàragawwuubii nùnjufembwɔhe pyɛnge e. ¹⁶ Pyeri mpyi a kwôro pyɛnge njwɔge na, cyínni na. Nge cyelempyanji u mpyi sàragawwuubii nùnjufembwɔhe shincɛni ke, ka uru sí fworo cyínni na, bilicwɔni u mpyi na pyɛnge njwɔge kàanmucaa ke, maa jwo ná ur'e, maa Pyeri lɛɛ pyɛnge funƙe e.

¹⁷ Nyɛ Pyeri niŋjyini, ka uru bilicwɔni si jwo u á: «Tá mu mú nyɛ nge nàni cyelempyanji wà mɛ?» Ka Pyeri si jwo: «Nnɔ, mii nyɛ u wà mɛ!» ¹⁸ L'à pyi wyeere tèni i, báarapyiibii ná Kilepaarebage sanƙwɔnsigibii mpyi a yyére na kyànhiigii nage ware, Pyeri mú mpyi a yyére na ku ware ná pi e.

† Yuhana 6.39 †† Nge Ananji na mpyi nɔ.

Kile sáragawwuubii ñùñufembwòh'à Yesu yíbe

(Macwo 26.59-66; Marika 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Nye Kile sáragawwuubii ñùñufembwòh'à Yesu yíbe u cyelempyiibii ná u kàlanji kyaa na. ²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii ñye a kyaa jwo ñwòhòre e me. Tère maha tère mii mpyi maha sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambayi ná Kileñaarebage e, cyeyi i Yahutuubii maha piye bínnini ke. Mii ñye a yafyin jwo ñwòhòre e me. ²¹ Naha kurugo mu saha na mii yíbili ye? Mpii pi à ñen'a mii jwumpe lógo ke, sà pire yíbe ñje mii à jwo pi á ke, pir'à yi lógo fo mà ñwòh.»

²² Yesu à puru jwo ke, Kileñaarebage kàan-mucyafoonji u mpyi a yyére u taan ke, ka uru si kantawaa bwòh u e, maa u pyi: «Sáragawwuubii ñùñufembwòhe ñwòh mu à shwò amé la?» ²³ Ka Yesu si nàñji pyi: «Kampyi jwumpime mii à jwo, cyage k'à pu pi ke, kuru jwo na á. Kampyi jwumpime bà me, ñaha na mu à mii bwòh ye?» ²⁴ Nye ka Ana † si u cyempwò wunji tùugo sáragawwuubii ñùñufembwòhe Kayifu yyére.

Pyeri saha à jwo na uru ñye Yesu cyelempya me

(Macwo 26.71-75; Marika 14.69-72; Luka 22.58-62)

²⁵ Mà Simò Pyeri yaha u u nage ware, wà à u pyi: «Tá mu mú ñye ñge nàñji cyelempyanji wà me?» U ñye a téen li taan me, maa jwo: «Ñnhò, mii ñye u wà mà de!»

²⁶ Nye nàñji ñingenge Pyeri a kwòh ke, Kile sáragawwuubii ñùñufembwòhe báarayinji wà na mpyi uru cínmpworo. Ka uru báarayinji si Pyeri pyi: «Lire sannii i ke, mii yabilinji ñyiigii ñye a kànha a mu ná uru ñya cikòoge e mà?» ²⁷ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Ka ñkùpooñji si ntíl'a mee sú.

Pilati à Yesu yíbe

(Macwo 27.1-2, 11-31; Marika 15.1-20; Luka 23.1-5, 13-25)

²⁸ Lire kàntugo pi à yíri ná Yesu i Kayifu yyére maa ñkàre fànhafoonji pyenge †. L'à pyi ñyèsòoge na. Njka Yahutuubii ñye a ñen'a jyè fànhafoonji pyenge e me. Lir'à pyi bà pi fwòhòrò baa wuubii si mpyi si bilereñkwoñji kataanni ñyijini lyí Kile yyahe taan me ‡. ²⁹ Lire kurugo fànhafoonji Pilati à fworò pi fye e cyiinñji na, maa pi yíbe: «Ñge nàñji làwwuge ñùñke ku ñye ñkire yii á ye?» ³⁰ Ka pi i u pyi: «Ñge nàñji n'a mpyi u ñye a kapii pyi me, wuu mpyi na sí u le mu cye e me.» ³¹ Ka Pilati si pi pyi: «Yii yabilimpji pi u cù yii i u kataanmpe cwoñkòrò yii tàanna ná yii Saliyanji i.» Ka Yahutuubii ñùñufeebii si u pyi: «Kuni ñye a kan wuu á, wuu sùpya bò me.»

³² Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu mpyi a jwo u mbòñji kyaa na ke, ka puru si fùñhò. ³³ Lire tènii i, ka Pilati si núr'a jyè u bage e, maa Yesu yyere, maa u yíbe: «Yahutuubii Saanñji u ñye mu la?» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Mu à yi jwo maye e laa, pii pi à yi jwo mu á mii kyaa na?» ³⁵ Ka Pilati

† Nge Ananji na mpyi nò. †† Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujinji wà bò. ‡ Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyanji i, shinnji u ñye u ñye Yahutu me, Yahutu n'a mpyi a jyè uru wà pyenge e, li mpyi maha mpyi mu à jwo uru Yahutonji à ñwòhò Kile á. Lire n'a mpyi a pyi, uru Yahutonji mpyi na jà a lire yyeeni bilereñkwoñji kataanni pyi sahanji me.

si u pyi: «Mu à mii ñya Yahutu la? Mu kini shiinbii ná Kile sáragawwuubii ñùñufeebii pi à mu le mii cye e. Naha mu à pyi ye?» ³⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii Saanre ñye naha ñyenyeni woro me. Kàmpyi ti mpyi naha woro, mii fyèñwòhòshiinbii mpyi na sí kàshige kwòh, bà Yahutuubii ñùñufeebii si mpyi pi àha ñjà mii cù me, ñka sèenji na, mii Saanre ñye naha woro me.» ³⁷ Ka Pilati si u pyi: «Lire e ke saanwa u ñye mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabilinji u à jwo na mii ñye saanwa! Mii à pa si ñyenyeni i, si sèenji cyèe sùpyire na. Shin maha shin la ku ñye s'a ñaare sèenji fye e ke, urufoo sí ñee raa mii jwumpe nùru.» ³⁸ Ka Pilati si jwo: «Ñaha k'à sù sèenji ye?»

U à puru jwo ke, maa fwor'a kàre Yahutuubii yyére sahanji, maa sà yyére pi yyaha na, maa pi pyi: «Mii nàha sàa tìgìre cyage ta ñge nàñji na me! ³⁹ Nye ná lire na ñye kalyee, yee maha yee bilereñkwoñji kataanni ká nò, mii maha yii sùpya yige kàsunji i, li sí n-bê yii á mii u Yahutuubii Saanñji yige la?» ⁴⁰ Ka Yahutuubii si jwo fànha na: «Ñnhò, uru yaha wani! Barabasi yige!» Mà li ta uru ñge na mpyi kapimpyi.

19 Nye Pilati à yi ñya amuni ke, maa jwo na pi Yesu cù, pi i u bwòh ná kàsore.

² Ka sòrolashiibii si ñguro cín mà pyi saanra ñuntòñjò mà tò u na, maa saanlii vànntinmbwòhò ñnyega le u na. ³ Maa file u na, marii ñko: «Yahutuubii Saanñji, wuu à mu shéere!» Maa wá na kantawahigii bwòh u e.

⁴ Ka Pilati si núr'a fworò cyiinñji na, maa sùpyire pyi: «Mii sí yii yaha yii fworò ná u e tafage e, bà yii si mpyi si ñcè na mii nàha a sàa tìgìre cyaga ta u na me.» ⁵ Ka Yesu si fworò tafage e, ñgure ñintòñke ñye u ñùñke na, saanbii vànntinmbwòhe sí ñye u yacige e. Ka Pilati si jwo sùpyir'á: «Nàñji u ñge.»

⁶ Tèni i Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kileñaarebage sañcwònsigibii ñyiigil'à tège Yesu na ke, ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!» Ka Pilati si jwo: «Yii yabilimpji pi u cù, yii sà ñkwòro cige na †, mii nàha a sàa tìgìre cyaga ta u na me.» ⁷ Ka Yahutuubii ñùñufeebii si Pilati pyi: «Saliyanji wà na ñye wuu á, mà tàanna ná ur'e, u à yaa u bò, ñaha na ye u à jwo uru u ñye Kile Jyanji.»

⁸ Pilati à puru lógo ke, ka là si bàra u fyagare na sahanji. ⁹ Ka u u núr'a jyè ná Yesu i bage e, maa u yíbe: «Taa mu à yíri ke?» Ka Yesu si fyàha u na. ¹⁰ Ka Pilati si u pyi: «Mu à fyàha mii na la? Mu ñye a cè na síñji ñye mii á mà mu yaha, lire ñye me mà mu kwòro cige na mà?» ¹¹ Ka Yesu si u pyi: «Kile u à uru síñji kan mu á ñij-jaa. Ná lire bà me, mu mpyi na sè n-jà kyaa pyi mii na me. Lire e ñge u à mii cù mà le mu cye e ke, urufoo u kapiin'à pèe mu wuuni na.»

¹² Yesu à puru jwo ke, ka Pilati si wá na kapuñjò caa si Yesu ta njaha. Njka Yahutuubii saha mpyi ñko fànha na: «Mu aha ñge nàñji yaha, mu saha sè n-pyi Ñròmú saanbwòhe Sezari cevoonji me. Shin maha shin u à uye pyi saanwa ke, urufoo sí n-pyi Sezari zàmpen.»

†† «Yii yabilimpji pi u cù, yii sà ñkwòro cige na»: puru jwumpe e, Pilati mpyi na pi fwòhòre; u mpyi a sàa li cè na Ñròmú shiinbii ñye na ñeeg'a kuni kan Yahutuubii'á pi sùpya bò me.

¹³ Kuru canŋke nùmpañña na mpyi bilereŋkwoŋi kataanni. Canvwuge na, Pilati à puru jwumpe lógo ke, maa Yesu yige cyiinŋi na sahaŋki. Tafabwɔhɔ na mpyi wani, k'à yaa ná kafaayi i, Eburubii shéenre e ku mege nye: «Gabata». Ka Pilati si ntéen wani u yukyaala tatæenge e, maa jwo Yahutuubii nùŋufeebil'á: «Yii saanŋi u nye nge!» ¹⁵ Ka pi i wá na ŋko fánha na: «Yii u bò! Yii u bò! Yii u kwòro cige na!» Ka Pilati si pi pyi: «Mà yii saanŋi yabiliŋi kwòro cige na la?» Ka Kile sára-gawwuubii nùŋufeebil'á si u pyi: «Saanwa nye wuu á mà tòro Sezari na mɛ †!» ¹⁶ Kàntugo ka Pilati si Yesu yaha pi á pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Yesu à kwòro cige na

(Macwo 27.32-44; Marika 15.21-32; Luka 23.26-43)

Ka sòrolashiibii si Yesu cù a kàre. ¹⁷ Maa fworó ná u e kànhe kàntugo, maa u kworokworocige tège u yabiliŋi nŋŋ'i. Ka pi i ŋkàre cyage k'e, pi maha kuru yiri: «Nŋŋk-wɔɔge Cyage» Eburubii shéenre e pi maha ku yiri: «Gɔlikota». ¹⁸ Kuru cyage e pi à Yesu kwòro cige na, maa shiin shuunni kwòro ciyi na u taan. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí nye u kàmeni na. ¹⁹ Ka Pilati si pi pyi pi à sémere pyi mà dùrugo Yesu kworokworocige na na: «*YESU NAZARETI KANHE SHINŊI, YAHUTUUBII SAANŊI.*» ²⁰ Yahutuu niŋyahara à tire sémere kàla, ñaha kurugo ye Yesu takworoge ná kànhe laage mpyi a tɔɔn mɛ. Mà bàra lire na, tire sémere mpyi a séme Eburubii ná Ɔɔmu shiinbii ná Girekiibii shéenre e. ²¹ Ka Kile sáragawwuubii nùŋufeebil'á si ŋkàr'a sà yi jwo Pilati á na u mpyi a yaa u séme: «Yahutuubii Saanŋi» mɛ, u mpyi a yaa u séme na nge nàŋ'á jwo na uru u nye Yahutuubii Saanŋi. ²² Ka Pilati si pi pyi na nte t'à séme a kwò ke, tire ti sí n-sii n-yaha wani.

²³ Nye sòrolashiibil'á Yesu kwòr'a kwò cige na ke, maa u vaaŋnyi lwɔ́ a taa tataayi sicyeere, pi shin maha shin à taaga lwɔ́, ka pi i u vaaŋntinmbwɔhe lwɔ́ mú, kuru na mpyi jwòŋkuriibaa. ²⁴ Maa jwo piy'á na pi àha kuru vaaŋntinŋke taa mɛ, na pi ŋkyaanwooni pyi, nge u sí ku ta ke, urufoo sí n-cè. Jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semenŋi i ke, lir'á pyi bà puru si mpyi si fúnŋɔ mɛ. L'à séme:

«Pi à mii vaaŋnyi taa piye na, maa ŋkyaanwooni pyi mii vaaŋntinmbwɔhe kurugo †.»

Lire nde sòrolashiibil'á pyi.

²⁵ Yesu nuŋi ná u nuŋi siŋeŋi ná Kilopasi cwoŋi Mariyama ná Mariyama mà yiri Magidala kànhe e, pire mpyi a yyére Yesu kworokworocige taan. ²⁶ Yesu à u nuŋi nya, maa u nyii cyelempyaŋi nya u taan ke, maa jwo nufoŋ'á: «Nàa, mu jyaŋi u nye nge.» ²⁷ Maa núr'a jwo u cyelempyaŋ'á: «Mu nuŋi u nye nge.» Mà lwɔ́ kuru canŋke na, ka cyelempyaŋi si u kèeŋe uye yyére.

Yesu kwòŋi kani

(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Lire kàntugo mà Yesu yaha u à cè na karigii pun'á fúnŋɔ, u à jwo: «Byage naha mii na.» U à puru jwo bà Kile Jwumpe Semenŋi si mpyi si fúnŋɔ mɛ. ²⁹ Lir'á cwooni là ta wani, l'à ŋi lùtanhaga na. Ka sòrolashiibii si sicogo fyinmɛ kuru lwɔhe e mà dùrugo kàbii na, mà yaha Yesu ŋwɔge taan, lire kàbiini na mpyi izope cige. ³⁰ Yesu à kuru lùtanhage néene ke, maa jwo: «Numɛ cyi pun'á fúnŋɔ.» Lire kàntugo u à nùŋke sògo maa u mú-naani kan Kile á.

Sòrolashiŋi wà à Yesu buwuŋi fûru

³¹ Nye kuru canŋke nùmpañña mpyi Yahutuubi-icanŋɔɔ, kuru mpyi a pèe canŋɔɔŋi sanŋi na. Lire kurugo Yahutuubii nùŋufeebil'á la nye a mpyi pi kwòro ciyi na canŋɔɔke e mɛ. Ka pi i ŋkàre Pilati á maa sà u ñáare na u pire yaha pi sà pi tooyi bwɔn a kyeege, pi i wyèr'a kwù, pi i pi buwuubii tírige ciyi na. ³² Ka sòrolashiibii si ŋkàre, mpíi shuunniŋi pi mpyi a kwòro Yesu taan ke, ka pi i niŋcyiŋi tooyi kyeege, maa nta a shɔnwuŋi wuyi kyeege. ³³ Pi à nɔ Yesu na ke, mà uru ta u à kwù a kwò. Lire kurugo pi saha nye a uru u tooyi kyeege mɛ. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, sòrolashiŋi wà à Yesu sú a fûru ŋkere na ná taaŋbil'e. Ka sishange ná lwɔhe si ntii na fwore kuru tafuruge e.

³⁵ Sùpyaŋi u à ŋcyii karigii séme ke, uru yabiliŋi u à cyi nya, u jwumpe mú na nye sèe. U à cè cècè na sèeŋi uru na yu, bà yii si mpyi si dá mú mɛ. ³⁶ Nye ŋcyii karigii mpyiŋ'á Kile Jwumpe Semenŋi fúnŋɔ. L'à séme: «U kaciige kà si n-kebe mɛ †.»

³⁷ L'à séme Kile Jwumpe Semenŋi cyage k'e mú na: «Nge pi à sú a fûru ke, pi sí n-pa yyahayi le u e si raa wii †.»

Yesu ntòŋi kani

(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Lire kàntugo Arimati kànhe shinŋi Yusufu à kàre Pilati yyére si Yesu buwuŋi ñáare u á. Yesu cyelempyaŋi wà u mpyi u wí, ŋka u mpyi na uye ŋwɔhɔni Yahutuubii nùŋufeebil'á yyaha fyagare na. Pilati à ñe ke, ka Yusufu si ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi lwɔ́. ³⁹ Nye Nikodemu, nge u ná ntêl'a kàre Yesu fye e canŋka numpilage e ke, ka uru si mpa ná miri ná aloyesi sɔnmɛ lwɔhe e, pu nùg'à táan, pu s'à wùrugo, pu s'à cúluyi beŋjaaga ná ke kwò. ⁴⁰ Ka pire shiin shuunniŋi si pi pyi pi à Yesu buwuŋi lwɔ́, maa u le u tòto vaaŋnyi i, maa puru sɔnmpe nùguntanga wumpe wu u na, bà Yahutuubii maha pi kwùubii bégeli mà jwo pi pi tò mɛ. ⁴¹ Cyage e Yesu à kwòro cige na ke, cikɔɔɔ na mpyi wani, fanŋa niwɔŋɔ na mpyi kuru cikɔɔge e, bu mpyi na sàha ŋkwò a tò kur'e mà nya mɛ. ⁴² Kuru yàkoŋke ku mpyi Yahutuubii canŋɔɔke

† Shinŋi u nye u nye a Kile cè mɛ, Yahutuubii mpyi na ñeenge urufoo u pyi pire saanŋi mɛ. Lire e ke pi nye a sèeŋi jwo mpe jwumpe e mɛ. †† Zaburu 22.19

‡ Ekizodi 12.46; Nɔmburu 9.12; Zaburu 34.21. Yee maha yee bilereŋkwoŋi kataanni ká nɔ, Izirayeli shiinbii mpyi maha mpàbili bò maha mpyi sáraga pi kapegigii yáfanŋi kurugo. Lire mpàbili kaciige kà maha yaa ku kebe mɛ. Yesu u à lire mpàbilini fáa, lire e Kile nye a ñe Yesu kaciige kà si ŋkebe mɛ. †† Zakari 12.10

zòhòhò. Kuru fannke laage mú sí nye a mpyi a tòn mε, lire kurugo ka pi i Yesu buwunji le wani.

Cyelempyiibil'à sà Yesu fannke ningage ta
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Luka 24.1-12)

20 Cibilaage canjciige † nyèssòge na, nyεge mpyi na sàha jà a cwò mε, Magidala Mariyama à kàre fannke na mà sà li ta kafaage pi mpyi a tég'a ku jwò tò ke, kur'à lwó wani. ² Nye ka u u fê a kàre Simò Pyeri ná cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á sèl'e ke, pire yyére, maa pi pyi: «Pi à Kafoonji buwunji lwó a yige fannke e, wuu sí nye a u tayahaga cè mε.»

³ Ka Pyeri ná uru cyelempyanji si fword na nkéεge fannke na. ⁴ Pi mú shuunni mpyi na fi, nka cyelempyanj'à Pyeri caanra fannke na. ⁵ U à lyéele ke, maa lempe nya njnke na, nka u nye a jyè mε. ⁶ Li nye a mò mε, ka Simò Pyeri si nò wani, maa ntíl'a jyè fannke e, maa lempe wii. ⁷ Vànnyji yi mpyi a tég'a Yesu njnke tò ke, yire na mpyi a kúrul'a yaha yi mεge cyage e, yi ná lempe nye a mpyi tanuge e fannke e mε.

⁸ Nye cyelempyanji u mpyi a fyánha a nò ke, ka uru mú si jyè maa nya, maa dá. ⁹ Fo mà sà nò lire tènì na, cyelempyiibii nye a mpyi a yi yyaha cè na Kile Jwumpe Semenji à jwo na Yesu mpyi na sí n-sii njè n-fword kwùnji i mε. ¹⁰ Puru njwòhò na, cyelempyiibii mú shuunn'à núr'a kàre pyenge.

Yesu à uye cyêe Magidala Mariyama na
(Macwo 28.9-10; Marika 16.9-11)

¹¹ Nye ka Mariyama si mpa yyére fannke njwoge na, maa mεε le na súu. Ka u mεεsuwunji si nkwò a lyéel'a wii fannke e, ¹² mà Kile mèlεkεebii pii shuunni nya ná vànnyinjnyji i, pi à téen Yesu buwunji tasinnage e. Pi wà à téen Yesu njnke tayahage e, ka u sannji si ntéen Yesu tooyi woge e. ¹³ Ka pi i u yíbe: «Ceewe, njaha na mu na mεε súu yε?» Ka u u pi pyi: «Pi à mii Kafoonji buwunji lwó a yige, mii sí nye a u tayahaga cè mε.» ¹⁴ U à ta u puru jwo a kwò ke, maa yyaha kéenng'a wii mà Yesu nya u à yyére, nka u nye a mpyi a cè na uru wi mε. ¹⁵ Ka Yesu si jwo: «Ceewe, njaha na mu na mεε súu yε? Joofo mu na njcaa yε?» Ka u u wá na sòhni na cikwoge faafoonji wi, ka u u pi pyi: «L'aha nta mu u à Yesu lwó, u saha cyêe na na si sà u lwó.» ¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Mariyama!» Ka u u yyaha kéenngε Yesu yyére maa jwo Eburubii shéenre e: «Arabonji!» Lire njwòhe ku nye: «Cyelentunji!» ¹⁷ Ka Yesu si u pi pyi: «Ma hà na cù n-yaha mε, mii sàha nkò a dùgo Tufoonji yyére mε, nka sà yi jwo mii cìnmpyiibil'á na mii naha na dùru na Tunji yyére, uru mú sí u nye yii Tunji, na mii naha na dùru na Kilenji yyére, uru mú sí u nye yii Kilenji.» ¹⁸ Ka Mariyama si nkàr'a sà a yi yu cyelempyiibil'á: «Mii à Kafoonji nya!» Nje Yesu à jwo u á ke, maa wá na yire yu.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na
(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Kuru cannuge, cibilaage canjciige yàkonke, Yesu cyelempyiibii mpyi a bínni bag'e, maa ku shwòhò piye na Yahutuubii njnufeebii yyaha fyagare na. Ka Yesu si mpa yyére pi shwòhòl'e maa pi pyi: «Kile u yyenijke kan yii á.» ²⁰ Mà u yaha puru na, u à u kantahigii ná u kàmpannke cyêe pi na. Cyelempyiibil'à Kafoonji nya ke, ka pi funjke si ntáan sèl'e. ²¹ Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Kile u yyenijke kan yii á! Bà Tufoonji à mii tun mε, amuni mii à yii tun.» ²² Yesu à puru jwo a kwò ke, maa njwoge kafεεge fwo pi na, maa pi pyi: «Yii Kile Munaani ta.» ²³ Yii aha mpiimu kapegigii yàfa pi na ke, pire wogigii sí n-yàfa pi na, yii aha njyé mpiimu wogigii na ke, pire wogigii sí n-kwòro pi na.

Yesu à uye cyêe Tomasi na

²⁴ Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii ke ná shuunninji na canjke nkemu i ke, nge mεge ku nye pi e Tomasi ná pi maha u pyi: «Njanji» ke, uru nye a mpyi ná pi e mε. ²⁵ Ka cyelempyiibii sanmpii si u pyi: «Wuu à Kafoonji nya!» Ka u u pi pyi: «Mii aha mpyi mii nye a sikananjii fyènjii nya u cyeyi i mε, mii sí nye a na kampeeni tège fyènjii na, maa bwòhò u nkèni tafuruge nòopiige na mε, mii si n-dá mε.»

²⁶ Cibilaaga njnkin à tòro ke, ka cyelempyiibii si núr'a piye bínni bage e, maa ku shwòhò piye na, Tomasi na mpyi ná pi e lire tènì i, ka Yesu sí mpa yyére pi shwòhòl'e, maa jwo: «Kile u yyenijke kan yii á.» ²⁷ Maa Tomasi yyere na u file uru na, maa jwo: «Kampeeni taha naha, na cyeyi wii, ma cyεge file, maa ku le na nkèni tafuruge e. Fword dánabaare e, ma a dá.» ²⁸ Ka Tomasi si u pyi: «Mii Kafoonji ná mii Kilenji!» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Mu à mii nya ke, lire e mu à dá, mpai pi à dá mii na, mà li ta pi nye a mii nya mε, pire wuun'à njwò.»

Yuhana sémenji kasemeni

³⁰ Nye Yesu à kakyanhala karii njnyahagii pyi u cyelempyiibii nyii na, cyire kyaa nye a jwo nge sémenji i mε. ³¹ Nka njcyii cyi à séme ke, cyir'à séme bà yii si mpyi si dá li na na Yesu u nye Kile Njncwònròhò ná Kile Jyanji mε. Yii aha dá u na, yii sí shinjii njnkombaanji ta u mεge kurugo.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii pii baashuunni na

21 Nye cyire karigii kàntugo, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na sahanji Tiberiyadi banji njwoge na. Amε u à uye cyêe pi na: ² kuru cyage e, Yesu cyelempyiibii pii baashuunni na mpyi wani, pire e Simò Pyeri, ná Tomasi pi maha mpyi: «Njanji» ke, ná Natanayeli u à yiri Galile kùluni i Kana kànhe e ke, ná Zebede jyaabii mú shuunni. ³ Ka Simò Pyeri si pi pyi: «Mii na nkéεge fyaa tacunji i.» Ka cyelempyiibii sanmpii si jwo: «Wuu mú na nkéεge ná mu i.» Ka pi i fword lire e, mà sà jyè bakwòge e na cwòobii wàa lwòhe e, nka kuru canjke numpilage e, pi nye a fya njnkin ta mε.

† Yahutibil'á cibilaage canjciige ku nye kárinji.

⁴ Nyèg'à pa múgo ke, ka pi i Yesu niñjyerenji nya banji ñwɔge na, ñka pi ñye a núr'a u cè mɛ. ⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Na pyii, yii à fyaabii pìi ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu ñye a yaaga ta mɛ.» ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii cwòñji wà bakwɔge kàniñke na, yii sí pìi ta.» Pi à cwòñji wà ke, fyaabii ñyahañji cye e pi ñye a jà a cwòñji ñir'a yige lwɔhe e mɛ. ⁷ Cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, ka uru si jwo Pyeri á: «Kafoonji wi!» Simɔ Pyeri u mpyi a u vaañnyii wwù marii fyaabii caa ke, tɛni i u à lógo: «Kafoonji wi!» ke, ka u u láha a yi le maa jyè lwɔhe e. ⁸ Ka cyelempyiibii sanmpii si wá na ñkèege bakwɔge e kùmpoge yyére, cwòñji mpyi a ñí fyaabii na, ka pi i wá na u dirili. Pi ná lwɔhe ñwɔge laage mpyi a tɔɔn mɛ, ku mpyi a kuye wwù metirii ñkul'e (100) mɛ.

⁹ Pi à nɔ kùmpoge na maa ntíge ke, ka pi i nañkyanhii ñya, fyaa sí ñye cyi ñuñ'i, bwúuru mú na mpyi wani. ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma ná yii fyaabii niñcumpii pìl'e.» ¹¹ Ka Simɔ Pyeri si dùgo kùmpoge na, maa cwòñji ñir'a yige ná fyabwoyi i. Pi puni na mpyi ñkuu ná beeshuunni ná ke ná taanre (153) ñka fyaabii na pi ñyahañji mú i, cwòñji ñye a cwɔn mɛ. ¹² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma, yii pa lyí.» Cyelempyanji wà ñye a ñen'a u yíbe na: «Jo u ñye mu ye?» mɛ, ñaha na ye pi mpyi a cè na Kafoonji wí. ¹³ Ka Yesu si file, maa bwúurunji lwɔ, maa u taa pi na, maa fyaabii mú kan pi á.

¹⁴ Kuru k'à pyi Yesu tontanrawoge mà uye cyêe u cyelempyiibii na, mà lwɔ u à ñè a fworò kwùñji i ke.

Yesu à Pyeri yíbe

¹⁵ Pi à lyí a kwò ke, ka Yesu si jwo Simɔ Pyeri á: «Yuhana jyanji Simɔ, tàange ku ñye mu i mà yyaha tíi ná mii i ke, tá kur'à pèe mà tòro ñke ku ñye pi sanmpill'e mà yyaha tíi ná mii i be?» Ka Pyeri si u pyi: «Cɔn, Kafoonji! Mu yabilinji ñye a cè na mu kyal'à táan mii á mà?» Ka Yesu si jwo u á na u a uru mpàpyiyi ñwɔ caa. ¹⁶ Maa núr'a jwo tozhɔnwogo: «Yuhana jyanji Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka u u jwo: «Cɔn, Kafoonji! mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii kàanmucaa. ¹⁷ Ka Yesu si núr'a jwo tontanrewogo: «Yuhana jyanji Simɔ, mii kyal'à táan mu á

la?» Ka Pyeri si yyaha tanha na Yesu à uru yíbe a ta taanre na u kyal'à táan ur'á la, maa Yesu pyi: «Kafoonji, mu à karigii puni cè, mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii ñwɔ caa.

¹⁸ Maa núr'a u pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, mu nàñjiuwe wunji mpyi maha vaañntinñke le, maa maye pɔw, cyage k'à táan mu á ke, maa ñkàre wani. Ñka mu aha mpa lyé, mu sí cyeyi yírigé †, wabere sí mu vaañntinñke le mu na, si mu pɔw si ñkàre ná mu i cyage ku ñye ku ñye a táan mu á mɛ.»

¹⁹ Kwùñkanni na Pyeri mpyi na sí n-kwù si pèene taha Kile na ke, lire Yesu mpyi na yu ná mpe jwumpe e. Puru ñwɔhɔ na, ka Yesu si Pyeri pyi: «Taha na fye e.»

Cyelempyanji kyaa l'à táan Yesu á ke

²⁰ Cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, Pyeri à yyaha kèenñ'a wíi mà uru ñya u u ma pi kàntugo. Canñka mà pi yaha pi i numpilaga lyíge lyí, uru cyelempyanji u ná mpyi a tèn maa fèen Yesu kàmpanñke na, maa u yíbe: «Kafoonji, joofo u sí mu le cye e ye?» ²¹ Nyé Pyeri à uru cyelempyanji ñya ke, maa jwo Yesu á: «Kafoonji, ñge de, ñaha ku sí uru ta ye?» ²² Ka Yesu si u pyi: «Mii la ká mpyi uru u kwòro kwùmbaa fo mii cannuruge, mu ñaha ku ñye lire e ye? Mu wi ke, taha mii fye e kanna.» ²³ Puru jwumpe cyé kurugo, dánafeebil'à jwo cyeyi puni i na uru ñge cyelempyanji sí n-kwù mɛ. Mà li ta Yesu ñye a jwo Pyeri á na u sì n-kwù mɛ. Mpe Yesu à jwo ke, puru p'à pyi: «Mii la ká mpyi u kwòro kwùmbaa fo zà nɔ mii cannuruge na, mu ñaha ku ñye lire e ye?»

²⁴ Uru cyelempyanji ninunji u à ñcyii karigii puni jwo, uru mú sí u à cyi séme. Wuu mú s'à cè na cyi na ñye sèe.

²⁵ Nyé Yesu à karigii cyiiberii niñyahagii pyi. Li n'a mpyi a yaha na cyire karigii cyi le cyi mege sémii niñkin niñkin i, mii na sññji pire sémebii tayahaga mpyi na sì n-ta diñyeñji i mɛ.

† «Mu sí cyeyi yírigé»: lire na mpyi kyaa mà li cyêe na pi sí Pyeri kwòro cige na, si mbò.

KAPYIINKII

Karigii Yesu à pyi ñiñke na ke, Luka à cyire yyaha jwo u sémenji ñiñcyiñji i. Nge sémenji shonwunji i, pyiñkanni na Yesu à kàre ñiñyiñji na, ná pyiñkanni na u à Kile Munaani tun u fyèñwòhòshiiñbil'á ke, u na yire yyaha yu. Jwumpe Nintanmpe p'á yyaha tíi ná Yesu i ke, Kile Munaani à Yesu fyèñwòhòshiiñbii yyaha cû, ka pi i puru jwo diñyeni cyeyi puni i.

Pi n'a mpyi na puru Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Yesu u ñye Kile Nijcwòñ-ròñji, ñgemu ñwòmee Kile mpyi a lwó na u sí sùpyire shwò ke. Mpii pi ñye pi ñye Yahutuu me, pi n'a mpyi na pu yu pir'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Kilenji u à yaayi puni dá ke, na uru la ñye si pi ná uye shwòhòñji yaa. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á na li síñji ñye Kile na mà yampii cùñq si pi shwò Sitaanninji na. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á mú na Yesu à kwù kworokworocige na, sùpyire kapegigii tugure yàfanji kurugo; na sùpyir'á yaa ti toronkanni kèenñe, ti i dá Yesu na, bà Kile Munaani si mpyi si ti yyaha cû me.

Karigii tèesiini i, Yesu túnntunmpii mpyi na sòñji na Yahutuubii làda karigii tayyérege na ñye Yesu kuni ñaaranji i. Ka Kile Munaani si yi fíñji'á cyêe pi na na Jwumpe Nintanmpe na ñye supyishinji puni wumò. Nde li ñye na wíi ke, lire li ñye mà toronkanni kèenñe maa dá Yesu na. Lire e ke mà maye kan pi à kwòñ si nta mpyi Yahutu mà tàanna ná pi làdaabil'e, mpii pi ñye pi ñye Yahutuu me maa dá Yesu na ke, lire mpyinji fànha ñye pire ñun'á me. Jwumpe Nintanmpe à jwo cyaga maha cyag'e ke, pil'á ñee pu na, ka pii si pu cyé. Cyeye ñiyahay'e mpiimu pi à pu cyé ke, pir'á Yesu fyèñwòhòshiiñbii kyéerege, maa pi le kàsuni i. Poli na mpyi pi kyéeregefeebil'e, ka Yesu si uye cyêe u na maa u pyi u túnntunñq. Lire kàntugo ka Poli si wá na ñaare na màre kànyi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu maa dánafeebii kurunji tñji. U à ñgaha ñiyahawa ta uru báaranji i. Luka u à ñge sémenji séme ke, uru na mpyi ná u e lire kùsheeni là na.

Yesu à jwo cyelempyiibil'á na pi sí Kile Munaani ta

1 Mii cìmpworonji Tofili, mà lwó tènì i Yesu à u karigii sii na mpyi maa sùpyire yerere ná Kile jwumpe e, fo mà sà ñò u tèekonjirini na mà kàre ñiñyiñji na ke, mii mpyi a cyire puni yyaha jwo mu á na sémenji ñiñcyiñji i. Nka mà jwo Yesu u kàre ñiñyiñji na ke, túnntunmpii u mpyi a cwòñrò ke, karigii pire mpyi a yaa pi a mpyi ke, Kile Munaani mpyi a u pyi u à cyire puni jwo pi á. ³ Yesu ñeñkwooni kàntugo mà fwo kwùñji i, u à uye cyêe pi na pyiñkannigii ñiyahagii na. U à lire pyi canmpyaa beeshuunni funñji bà pi si mpyi si ñcè na, sèenji na, uru na ñye ñyii na me. U mpyi maha Kile Saanre kyaa yu pi á mú. ⁴ Canñka mà u ná pi yaha pi i lyí síñcyan, u à yi jwo pi á na pi àha laaga tóñ Zheruzalemu kànhe na me, na yaage ñwòmeeñi Tufoonji à lwó, ná uru mpyi a ku kyaa jwo pi á ke, pi kuru sige, ⁵ na Yuhana à pi batize ná lwòhe e, ñka mà jwo canmpyaa cyi tòro ke, pi sí batize ná Kile Munaani i.

Yesu à kò a dùgo ñiñyiñji na

(Marika 16.19-20; Luka 24.50-53)

⁶ Ñye mà túnntunmpii nimbinnibii yaha Yesu taan, pi à u yíbe: «Kafoonji, lire tènì i mu sí Izirayeli shiinbii saanre nùrunq pi á la †?» ⁷ Ka u u pi pyi: «Mii Tunji à tènì ná canmbilini ndemu bégele ná u yabilinji sífente e ke,

† Yesu túnntunmpii mpyi na Kile Nijcwòñ-ròñji mpanji sigili Yahutuubii sanmpii fiige, u u mpa pire yige Ìròmú shiinbii fànnyage e, u u Izirayeli shiinbii wà piye na, bà pi mpyi saanji Dawuda tiñji na saanji Solomani tiñji i me.

yii àha raa lire caa si ñcè me. ⁸ Nka Kile Munaani sí n-tíge yii ñun'á si fànha kan yii á, lire ká mpyi, yii sí raa mii kyaa yu Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni sannu puni ná Samari kùluni i, fo mà sà ñò diñyeni cyeyi puni i.»

⁹ Ñye u à puru jwo ke, mà u túnntunmpii yaha pi i u wíi, u à kò a yíri pi shwòhò'e mà kàre ñiñyiñji na, ka ña-hañke kà si u ñwòhò pi na. ¹⁰ Mà pi yaha pi à yyahayi yírig'a le ñiñyiñji i, na u ñiñkarenji wíi, pi à pâl'a nàmbaa shuunni ñya pi à vāanviiñnye le a yyéere pi taan. ¹¹ Ka pire shiin shuunniñji si jwo: «Galile kùluni shiinbii, di k'á ta a jwo ka yii i yyéere na ñiñyiñji wíi ye? Yesu u à kò a yíri yii shwòhò'e mà kàre ñiñyiñji na ke, canñka u sí nùru n-pa bà yii à u ñiñkarenji ñya ñiñyiñji na me.»

Macyasi à Zhudasi tayyérege lwó

¹² Ñye ka Yesu túnntunmpii si yíri Olivye cire ñañke na, maa nùr'a kàre Zheruzalemu kànhe e. Kuru cyage ná Zheruzalemu mpyi a culumetiri ñiñkin kwò. ¹³ Pi à nùr'a ñò kànhe e ke, batóñge ñiñyibabilini i pi mpyi maha ntée na piye bínnini ke, ka pi i dùg'a jyè lire e. Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná Andire ná Filipi ná Tomasi ná Baritelemi ná Macwo ná Alife jyañji Yakuba ná Simò pi maha mpyi Zelbtì ††, ná Yakuba jyañji Zhude, pire pi mpyi. ¹⁴ Pire puni mpyi maha piye bínnini tèrii ñiyahagil'e, marii Kile ñáare ná funñq ñiñkin i. Cyeebii

†† Zelbtì: kuru mege ñwòhe ku ñye: «kini kyal'à táan ñgemu á sèl'e ke».

pìi ná Yesu nunji Mariyama ná Yesu cìmpyiibii mú mpyi maha mpyi ná pi e.

¹⁵ Nye pi canbinnii canŋke kà, mà pi nimbinnibii yaha, pi mpyi a shiin ŋkuu ná benjaaga (120) kwò, ka Pyeri si yîr'a yyére pi shwòhò'e maa jwo: ¹⁶ «Mii cìmpyiibii, Kile Munaani mpyi a Dawuda yyaha cù, ka u u jwumpe mpemu jwo ná p'à séme Kile Jwumpe Semènjì i, na Zhudasi u sí n-tòro sùpyire yyaha na, si Yesu le cye e ke, fànha kyaa li mpyi li li, puru jwumpe pu fùŋŋ. ¹⁷ Zhudasi sí na mpyi wuu kurunŋe sùpya, wuu ná uru mpyi na báara niŋkin pyi.»

¹⁸ (Nye pi à sàranji ŋgemu kan u á u kapiini nimpyiini òŋŋ taan ke, u à sà kerege shwò ná ur'e. Lire kàntugo u à cwo a jya, ka u funŋŋ yaayi si ŋceeg'a mâha. ¹⁹ L'à pyi kyaa Zheruzalemu kànhe shiinbii puni mpyi a ndemu cè ke, fo ka pi i mpa kuru cyage mege le pi shéenre e: «Akeliidama» kuru ŋwòhò ku ŋye: «Sishange Kerege».)

²⁰ Nye Pyeri à shà yyaha na ná jwumpe e sahanŋi maa jwo na: «Y'à séme Zaburu sémenji i na

“U pyenge niŋgage ku kwòro,

Sùpya kà ntèen k'e me †.”

“Waberé u u báaraŋwòge lwó ††.”

²¹ Lire kurugo mà Kafoonji Yesu yaha u u ñaare na ntùuli ná wuu e cyeyi yyaha kurugo, mpìi pi mpyi maha mpyi ná wuu e ke, wuu à yaa wuu shin niŋkin cwòŋŋ pire e, wuu bàra wuye na, wuu raa yi yu sùpyir'á na Yesu à òè sèenji na. Mà lwó canŋke Yuhana à Yesu batize ke, fo mà sà nò canŋke u à kò a yîri wuu shwòhò'e mà kàre niŋyinjì na ke, mpìi pi à cyire karigii puni ñya tapyige e ke, uru wà u à yaa u pyi urufoo.»

²³ Nye ka pi i shiin shuunni cyêe, Yusufu pi maha mpyi Barisabasi, lire ŋye me Zhutusi ke, uru ná Macyasi. ²⁴ Lire kàntugo maa Kile ñaare na: «Kafoonji, mu u à sùpyire puni zòmpii cè ke, mpìi shiin shuunni i, ŋge mu à cwòŋŋ ke, uru cyêe wuu na, ²⁵ bà u si mpyi si Zhudasi tayyérege lwó tùnnture báaraŋi i, Zhudasi à kuru ŋkemu yaha maa ŋkàre u yabilihji cyage e ke.»

²⁶ Nye ka pi i ŋkyaanlwooni pyi, ka ŋkyaanlwooni si Macyasi cyêe, ka uru si bàra Yesu tùnntunmpii ke ná niŋkinji na.

Kile Munaani à tîge dánafeebii ñun'ì

2 Pantekòtiji canŋke, dánafeebii puni mpyi a bínni cyaga niŋkin i. ² Ka tùnmbwòhò si mpâl'a fwordo niŋyinjì na, mu à jwo kafeebwòhò tùnmbò, bage e pi mpyi a bínni ke, mà kuru ñí. ³ Ka pi i ñjirii ñya na fiige cyi à láha láha cyiye na mà pa ntèen ntèen pi puni niŋkin niŋkinji na. ⁴ Ka Kile Munaani si pi puni ñí, maa pi shin maha shin pyi u u shéenre taberé yu mà tàanna ná Kile Munaani ti canŋkanni i urufol'á.

⁵ Yahutuubii pi mpyi na fyáge Kile na diŋyeni puni yyaha kurugo ke, lir'à pire pìi ta Zheruzalemu kànhe e. ⁶ Nye puru tùnmp'à fwordo ke, ka pire si sà piye bínni wani, pi puni kakyanhala wuu pi mpyi, ñaha na ye pi shin maha shin mpyi na u tateenge shéenre núru pi ŋwò na. ⁷ Li mpyi a pi puni bilibili fo mà pi yîrige pi yák-

† Zaburu 69.26 †† Zaburu 109.8

ilibii ñun'ì. Ka pi i wá na piye yíbili maa ŋko: «Nte sùpyire ti ŋye na yu amé ke, taha Galile kùluni i bà pi pun'à yîri me? ⁸ Di l'à pyi wuu shin maha shin sí i u tateenge shéenre núru pi ŋwò na ye? ⁹ Pariti kini ná Mè-di kini ná Elamu kini shiin na ŋye wuu e, pìi na ŋye wuu e pir'à yîri Mezopotami kini i, pìi s'à yîri Zhude ná Kapadòsi ná Pòn wuuni ná Azi kùligil'e, ¹⁰ ná Firijyi wuuni ná Panfili wuuni ná Misira wuuni ná Libi kini cyage ku ŋye Sireni kànhe taan ke, wuu pìi s'à yîri Dromu kànbwòhe e. ¹¹ Yahutuu na ŋye wuu e, pìi sí ŋye Yahutuu me, ŋka pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i. Pìi na ŋye wuu e, pir'à yîri Kereti kini ná Arabubii wuuni i. Di pi à pyi maa jini na Kile kabwòhigii nimpyiinŋkii yu, wuu shin maha shin sí i cyi núru u tateenge shéenre e ye?»

¹² Nye mà pi kakyanhala wuubii yaha fo pi ŋye a pi niŋjwuyo cè me, ka pi i wá na piye yíbili: «Nde ŋwòhe k'à sii ŋki be?» ¹³ Ka pìi si wá na pi fwòhòre maa ŋko: «Sinmpe pu ŋye pi na!»

Pyeri à jwo ná sùpyire e

¹⁴ Nye ka Yesu tùnntunmpii ke ná shuunniŋi si yîr'a yyére, ka Pyeri si jwo fànha na: «Yii pi à tèen Zhude kùluni ná yii mpìi puni pi naha naha Zheruzalemu kànhe e ke, yii niŋgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè. ¹⁵ Sinme bà pu ŋye nte sùpyire na mà tàanna ná yii sòŋŋŋkanni i me, ñaha na ye ñyège tènì baacyeere wuuni li ŋye nume, sinme téebyaa sàha ŋkwò a nò, wà u kwò a bya a wùrugo me. ¹⁶ Kile tùnntunŋi Zhoueli mpyi a ndemu jwo ke, lire li ŋye na mpyi nume. ¹⁷ U mpyi a jwo na Kile à jwo:

“Diŋyeni canzanŋyi ká nò,

mii sí na Munaani pyi li tîge sùpyire puni ñun'ì.

Yii ñànjiipyire ná yii pùceepyire sí raa Kile tùnnture yu. Mii sí naye cyêe yii ñànjiibii na, si karigii yyaha cyêe pi na.

Yii ñàŋkolyeebii sí raa mii karigii ñaa ŋwòyi i.

¹⁸ Sèe wi, cyire canmpyaagil'e,

mii sí na Munaani pyi li tîge

mii bilinambaabii ná mii bilicyeebii ñun'ì.

Pi sí n-pyi mii tùnntunmii.

¹⁹ Mii sí kakyanhala yaayi yà pyi yi fwordo niŋyinjì na, si kakyanhala kacyeenŋkii cyii yaa niŋke na, sishange ná nage ná ŋguruge sí n-pyi.

²⁰ Canŋanyiini sí n-kèenŋe n-pyi numpire.

Yiŋke sí ñáaŋa mu à jwo sishan.

Cyire puni kàntugo, Kafoonji canmbilini sí nò.

Li sí n-pyi canmbwòhò, sí n-pyi canmbile ndemu sìnampe sí n-pêe ke.

²¹ Nye shin maha shin u ŋye na Kafoonji mege yiri ke, urufoo sí n-shwò †.”

²² Nye Pyeri à kwò Zhoueli jwumpe niŋjwumpe na ke, maa nùr'a jwo: «Yii, Izirayeli shiinbii, yii niŋgyigigii pere, yii raa núru. Yii à li cè na Nazareti kànhe shinŋi Yesu na mpyi sùpya, ŋgemu cye kurugo Kile à u fànhe cyêe yii na ná kabwòhigii ná kakyanhala karigii ná kacyeenŋkii mpyinjì i yii shwòhò'e ke. ²³ Nka nde Kile mpyi a yaa mà yyaha tii ná u e, mà tàanna ná u karigii puni ñcènjì i ke,

‡ Zhoueli 2.28-32

Saanji Solomani mege le kuru nkubage na. ¹² Pyeri à sùpyire nya ke, maa jwo: «Wuu cìnmpyiibii, Izirayeli shiinbii, naha na nde kan'à yii kàkyanhala ye? Naha na yii na wuu wíl'amε mu à jwo wuu yabilimpíi sífente ná wuu Kile yyahafyagare t'à wuu pyi wuu à nge nàñi pyi u à yíri na ñaare ye? ¹³ Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná wuu tulyeyi sanji u Kilenji, u à u báarapyinji Yesu ñunke yíri ná l'e. Yii à u le fànhafoonji Pilati cye e, ka uru si li ta na yaaga ñye a yaa ku pyi u na mε, ka yii i ñcyé u na Pilati nyii na. ¹⁴ Nge u à ñwɔ maa ntíi ke, yii à cyé uru na, nge u à boore pyi ke, maa Pilati ñaare na u uru cye yaha. ¹⁵ Nge u ñye na shinji ñinkwombaani kaan ke, yii à uru bò, ñka Kile à u ñε a yige kwùñi i. Wuu à u nya u ñeñkwooni kàntugo. ¹⁶ Nge nàñi u nge yii i ñaa, ná yii à u cè ke, wuu à dányanji pyi Yesu na, lire cye kurugo, u à jà a yí'a yyé. Wuu à dányanji pyi Yesu mege na, lire l'à nge nàñi yampe kwò feefee bà yii puni nyii wá u na mε.

¹⁷ Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na li ñcèmbaanji u à yii ná yii ñunufeebii pyi yii à lire kani pyi. ¹⁸ Lire e ke Kile à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo ke, pur'à fùññ. U mpyi a jwo na Kile ñiñcwɔnrɔñi à yaa u kyaala. ¹⁹ Lire e ke yii yii toronkanni kèenñe, yii i yiye kan Kile á, bà u si mpyi si yii kapegigii yáfa yii na mε. ²⁰ Lire ká mpyi, Kafoonji Kile sí tanɔññ kan yii á. Mà bàra lire na, nge u à yaha yii yahare e ke, u sí uru tùgo yii á, Yesu u ñye Kile ñiñcwɔnrɔñi ke, uru kyaa li. ²¹ Nka u à yaa u téen ñinyinji na fo u aha yaayi puni pyi y'à núru yi lyempe e, yire Kile à jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo.

²² Nye Kile tùnntunjiMusa à jwo

“Bà wuu Kafoonji Kile à mii tun mε, amuni u sí n-pa yii cìnmpworonji wà pyi u tùnntunñ mii fiige. U aha jwumɔ maha jwumɔ jwo yii á ke, yii i ñεε puru na.

²³ Shin maha shin u ñye u ñye a ñεε uru tùnntunji jwumpe na mε, urufoo sí n-bò n-yige sùpyire shwɔhɔl'e †.”

²⁴ Nye mà lwó Kile tùnntunji Samuweli na, Kile tùnntunmpii pun'à jwo nde tēni kyaa na mú, Musa fiige.

²⁵ Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo ke, pur'à jwo yii á mú. Tunmbyaare Kile à le ná yii tulyeyi i, tēni i u à jwo Ibirayima á na uru sí jwó le ñiñke supyishinji pun'à u tùluge cye kurugo ke, tire tunmbyaar'à le ná yii e mú ††. ²⁶ Lire e Kile à u báarapyinji yaha a pa yii Izirayeli shiinbii mεε na yyecyiige na, u u jwó le yii á, yii i láha pege karigii na.»

Pi à kàre ná Pyeri ná Yuhana i yukyaabii yyé

4 Nye mà Pyeri ná Yuhana yaha jwumpe na, Kile sáragawwuubii ná Kileñaarebage sañcwɔnsigibii ñunufoonji ná Sadusiibii pil'à nɔ wani. ² Li mpyi a sàa ñen pi e mà Pyeri ná Yuhana nya pi i sùpyire yege ná Kile Jwumpe e na Yesu à ñε a fwordo kwùñi i, na lir'à li cyèe na sùpyire sí n-pa ñε n-fwordo kwùñi i nùmpañña. ³ Ka pi i pi cù a le kàsunji i fo mà sà nɔ kuru canña nùmpañña na, ñaha na ye numpilage mpyi a wwò a kwò. ⁴ Nka lire ná li wuuni mú i, mpii pi mpyi na Pyeri ná

Yuhana jwumpe núru ke, ñe ñinyahamil'à dá Yesu na, ka lire si dánafeebii kurunke shiinbii pyi pi à kampwɔhii kanjuro (5.000) kwò.

⁵ Kuru canña nùmpañña, Yahutuubii ñunufeebii ná kacwɔnrɔbii ná Kile Saliyanji cyelentiibil'à pa piye bínni Zheruzalemu kànhe e. ⁶ Kile sáragawwuubii ñunufembwɔhe Ana † mú mpyi wani, mà bàra Kayifu ná Yuhanañi wabere ná Alzandiri ná sáragawwuubii ñunufembwɔhe pyenge shiinbii puni. ⁷ Ka pi i ñkàr'a sà Pyeri ná Yuhana yige kàsunji i mà pa yyéñe piye shwɔhɔl'e, maa pi yíbe: «Ná fànhe ñkire e, lire ñye mε ná mege ñkire e yii à nge nàñi cùññ ye?»

⁸ Nye mà Pyeri yaha u à ñi Kile Munaani na u à jwo: «Yii pi ñye wuu Yahutuubii ñunufeebii ná kacwɔnrɔbii ke, ⁹ ná yii sí naha a wuu yíbe faanji ná u cuññkanni kyaa na ñiñjaa, ¹⁰ yii puni, mà bàra Izirayeli shiinbii sanmpii puni na, yii li cè na Nazareti kànhe shinji Yesu Kirisita mege na nge nàñi cùññ. Yesu yii à kwòro cige na mà bò, ka Kile si u ñε a yige kwùñi i ke, uru mege na nge nàñi ñinyerenji u nge yii yyaha na ke, u à cùññ.

¹¹ Yesu kyaa l'à jwo Kile Jwumpe Semenji i na “Yii bafaanribil'à cyé kafaage ñkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbiini na †.”

¹² Nye shwofoonji wà saha ñye uru baare e mε. Mege cye kurugo wuu sí nùmpañña ta ke, kuru ñye a le sùpyanji wà tufiige na ñke ñiñke na Yesu baare e mε.»

¹³ Yahutuubii ñunufeebii ná kacwɔnrɔbil'à Pyeri ná Yuhana nya pi i yu fyagara baa ke, ka li i pi kàkyanhala, ñaha na ye pi mpyi a li cè na Pyeri ná Yuhana ñye a kàla sèl'e mε, ka pi i li kàanmucya mà li nya na pi ná Yesu u mpyi. ¹⁴ Nye nàñi u à cùññ ke, pi à uru ñinyerenji nya Pyeri ná Yuhana taan ke, pi ñye a yà ta si ñjwo mε.

¹⁵ Ka pi i Pyeri ná Yuhana pyi pi à fwordo ntàani na, maa ñkwòro na piye yíbili: ¹⁶ «Naha wuu à yaa wuu pyi mpii shiinbii na be? Kàkyanhala kani pi à pyi ke, Zheruzalemu shiinbii pun'à li cè, wuu mú si n-jà nàkaana pyi lire e mε. ¹⁷ Nka nde kani ñye a yaa li cεeg'a nɔ cyeyi puni i mε, lire e ke wuu pi yyere, wuu u pi fùguro, bà li si mpyi pi àha núru kuru mege kyaa jwo sùpyanji wà tufiig'á mε.»

¹⁸ Ka pi i Pyeri ná Yuhana yyere maa yi jwo a waha pi á, na pi àha núru Yesu kyaa jwo sùpyanji wà tufiig'á, lire ñye mε si sùpyanji wà kàla ná u kani i mε. ¹⁹ Ka Pyeri ná Yuhana si pi pyi: «Ncyii kapyaañi mú shuunñi i, li ndi l'à tii Kile á ye? Mà yii ñwɔmεeni cù laa, mà Kile ñwɔmεeni cù? Yii yabilimpíi pi yi kàanmucya de! ²⁰ Nde wuu kɔn'à nya maa li lógo ke, wuu si n-jà n-pyi ná wuu ñye na lire yu mε.»

²¹ Ka pi i pi fùguro sahanji maa pi yaha. Pi ñye a mpyi a cè yaage pi sí n-pyi pi na mε, ñaha na ye kàkyanhala kani li mpyi a pyi ke, sùpyire mpyi na Kile kère lire kurugo. ²² Nàñi u mpyi a cùññ lire kàkyanhala cuññkanni na ke, uru shinji mpyi a nyaha yyee beeshu- unni na.

† Duterɔmɔ 18.15, 18, 19 †† Zhenzi 22.18; 26.4

‡ Nge Ananji na mpyi nò. †† Zaburu 118.22

Dánafeebil'à Kile jáare

²³ Pi à Pyeri ná Yuhana cye yaha ke, ka pi i ñkàre Yesu túnntunmpii sanmpii cyage e. Nje Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwónribil'à jwo pi á ke, maa sà yire puni yyaha jwo pi á. ²⁴ Nye pi à yire lógo ke, ka pi puni si wwò sòññòwò ñiñkin na maa Kile jáare fànha na: «Kafoonji, mu u à ñiñyiñi ná ñiñke dá, maa suumpe lwòhe ná ku funñò yaayi puni dá. ²⁵ Wuu tulyage Dawuda u ñye mu báarapyiñi ke, mu à ma Munaani pyi l'à u yyaha cù, ka u u jwo

“Naha kurugo supyishin'à ñùñò kyán ye? Naha na kirigii sùpyire maha vùnmpwòwòre pyi ye? Ti ñye ñùñò baa.

²⁶ Saanbii pi ñye ñiñke na ke, pir'à piye bégele kàshige mεε na,

ka ñùñufeebii si piye bégele Kafoonji Kile ná u Nijcwoñwòñi mεε na †.”

²⁷ Sèe wi de! Nje kànhe e, saanñi Eròdi ná Pónse Pilati à wwò ná Izirayeli shiinbii ná supyishin'i sanni i, báarapyiñi mu à cwòwòñ'a yaha maye mεε na, ná uru u ñye Yesu ke, maa ntùñke taha uru na. ²⁸ Lire mpyiñi cye kurugo, kyaa maha kyaa mu à kyaala a yaha fo tèmòñi i mà tàanna ná ma sífente ná ma ñyii wuuni i ke, cyire pi à pyi. ²⁹ Nka Kafoonji, pi à wuu fùguro ná jwumpe mpe-mu i nume ke, mu à puru lógo. Wuu pi ñye mu báarapyii ke, wuu tège, wuu raa mu jwumpe yu fyagara baa. ³⁰ Li síñi yaha wuu na, wuu jà wuu a yampii cùuñi, wuu raa kacyeenñii ná kakyanhala karigii pyi mu báarapyiñi nijcenni Yesu mege na.»

³¹ Pi à Kile jáar'a kwò ke, cyage e pi mpyi a bínni ke, ka kuru cyage ñiñke si ñcyéenne, ka Kile Munaani si pi puni ñi, ka pi i wá na Kile jwumpe yu fyagara baa.

Dánafeebii cyeyaayi pun'à pyi kàñgwòwò wuyo

³² Dánafeebii kurunke mpyi a wwò maa pi zòompil'á na pi sòññòre pyi ñiñkin, fèrenje yaaga saha ñye a mpyi pi wà á mε, pi yaayi puni mpyi kàñgwòwò wuyo. ³³ Sífente na mpyi Yesu túnntunmpil'á sèe sèl'e pi i yi yu sùpyir'á na Kafoonji Yesu à ñè a fworò kwùñi i. Kile mpyi a ñwò pi puni na maa pi tège sèl'e. ³⁴ Kanhamafoo ñye a mpyi pi e mε, naha na ye mpyi pi mpyi ná taare e, lire ñye mε pyenyi i ke, pire mpyi maha yire péreli, ³⁵ maa ma na uru wyérenji kaan Yesu túnntunmpil'á. Pi mpyi maha uru wyérenji táali piye na, maha ntàanna ná pi shin maha shin ñùñò tugure e. ³⁶ Nye nàñi wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Yusufu, Levi tùluge shin u mpyi u wi, u mpyi na yíri Sipiri kini i. Yesu túnntunmpii mpyi a u mege le Barinabasi, kuru mege ñwòhe ku ñye: «Nge-mu u maha màban leni sùpyire e ke.» ³⁷ Kerege na mpyi uru nàñ'á, ka u u ku pére, maa mpa ná ku wyérenji i mà pa ñkan Yesu túnntunmpil'á.

Ananiyasi ná u cwonji Safira kani

5 Nye nàñi wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Ananiyasi, u cwonji mege sí ñye Safira, ka pire mú

† Zaburu 2.1, 2

si taare tà pére. ² Ka pi mú shuunni si bê li na, ka u u taare wyérenji taa, maa taaga ñwòwò, maa ñkàre ná ku sanñke e mà sà ñkan Yesu túnntunmpil'á. ³ Ka Pyeri si u pyi: «Ananiyasi, di mu à pyi maa Sitaanniñi yaha u à sòññòpeere tég'a mu zòmbilini ñi fo mu à ma taare wyérenji wà ñwòwò maa mpa fine Kile Munaani á ye? ⁴ Mà mu yaha mu sàha ñkwò a taare pére mε, taha mu woro bà ti mpyi ti ti mε? Mu à ti pére ke, taha mu wu bà u mpyi ti wyérenji mε? Naha k'à nde kani mpyiñi sòññòre tírige mu funñke e ye? Sùpya á bà mu à fine mà de! Kile á mu à fine.»

⁵ Ananiyasi à puru lógo ke, maa ñcwo ñiñke na mà kwù. Mpii pi à yire lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e. ⁶ Ka nàñjiibii si yíri maa u buwunji pwo a sà ntò. ⁷ Nye tèt'á pyi ke, ka Ananiyasi cwonji si ñwò wani, nde l'à u poonji ta ke, u mpyi a lire cè mε. ⁸ Ka Pyeri si u pyi: «Sèenji jwo na á, kampyi nge dánji na taar'à pére.» Ka ceenji si jwo: «Wòñ, uru na t'à pére.» ⁹ Ka Pyeri si u pyi: «Naha k'à pa ná l'e, ka yii i jwo a ñwò si Kafoonji Munaani ñwò cù ye? Nye mpii pi à sà mu poonji tò ke, pire pi mpii cyínnji na, pi mú si n-kàre ná mu i.» ¹⁰ Ka ceenji si ntl'a cwo ñiñke na Pyeri fere e mà kwù. Ka nàñjiibii si jyè pyenge e, mà u ta u à kwù. Ka pi i u lwò a kàr'a sà ntò u poonji taan. ¹¹ Nye dánafeebii kurunke ná sùpyire puni t'à puru jwumpe lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e.

Yesu túnntunmpil'à kakyanhala karii nijyahagii pyi

¹² Kacyeenji nijyahagii ná kakyanhala karii nijyahagii mpyi maha mpyi sùpyire shwòhòl'e Yesu túnntunmpii cye kurugo. Dánafeebii puni mpyi maha piye bínni Kileñaarebage ntàani na, saanñi Solomani ñkubabwòhe ñwòh'i. ¹³ Mpii pi ñye pi ñye a dá Yesu na mε, pire wà ñye a mpyi na ñεεg'a bàra pi na mε. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha pi pére sèl'e. ¹⁴ Nàmbaabii ná cyeebii pi mpyi na ma na piye kaan Kafoonji á ke, là mpyi na bàrali pire na sèl'e. ¹⁵ Kakyanhala karigii nimpyiiñkii kurugo, sùpyire mpyi maha ma na yampii sínniñi bàmbahanyi, lire ñye mε dèmèbii na pyenkuubill'e, bà li si mpyi li mée ka bê shin ñiñkin na, Pyeri nin-toronji nàñjanji ká ntò ñgemu na ke, urufoo si ñcùuñi mε. ¹⁶ Shinnyahara mú mpyi maha yíri ná yampii ná jí-nacyaanbil'e Zheruzalemu kwùumpe kànyi na, na ma na ñcyère Yesu túnntunmpii na, pi puni mú sí mpyi maha ñcùuñi.

Pi à Yesu túnntunmpii kyérege

¹⁷ Nye ka yijcyége si jyè Kile sáragawwuubii ñùñufembwòhe ná u fyèñwòhòshiinbii Sadusiibil'e. ¹⁸ Ka pi i cye taha Yesu túnntunmpii na, maa pi cù a le kasubabwòhe e. ¹⁹ Nye ka Kafoonji Kile mèlekenji wà si mpa kasubage ñwò múgo numpilage e, maa pi yige, maa pi pyi: ²⁰ «Yii a sì Kileñaarebage e, yii i sà a ñge shiñi kani sènmεge yii a yu sùpyir'á.» ²¹ Nye pi à yire lógo ke, kuru canña nùmpañña ñyèsòwòge na, ka pi i ñkàre Kileñaarebage e, maa sà a sùpyire kálali.

Tèt'á pyi ke, ka Kile sáragawwuubii ñùñufembwòhe ná u fyèñwòhòshiinbii si yukyaala kurunke ná Izirayeli

shiinbii kacwɔnribii puni yyer'a bínni, maa sòrolashiibii pyi pi sà Yesu túnntunmpii yige kasubage e, pi a ma. ²² Ka pire si ñkàre, pi ñye a sà túnntunmpii ta wani me, maa núr'a sà pi pyi: ²³ «Wuu à kàr'a sà kasubage ta k'à yal'a tò, ku saɲcwɔnsigibii mú si wá a mpyi na ku saɲcwɔnɲi sigili. Njka wuu à ku múgo ke, wuu ñye a sùpya ta wani k'e me.»

²⁴ Ñye Kileñaarebage saɲcwɔnsigibii ñuñufoonji ná sáragawwuubii ñuñufeebil'à puru lógo ke, pi saha ñye a pi nimpyii cè me, ka pi i wá na piye yíbili li pyiñkanni na. ²⁵ Mà pi yaha puru na, ka wà si mpa pi pyi: «Nàmpii yii à cù a le kàsunji i ke, pi wá na sùpyire kálali Kileñaarebage e.» ²⁶ Ñye ka Kileñaarebage saɲcwɔnsigibii ñuñufoonji ná u shiinbii pii si yír'a kàr'a sà pi yyer'a pa. Pi ñye a ñen'a pi cù fànhe e me, ñaha na ye pi mpyi na fyáge sùpyire kà ñkwò pire wà mbò ná kafaayi i me.

²⁷ Pi à nɔ ná pi e yukyaala kurunke yyére ke, ka sáragawwuubii ñuñufembwɔhe si pi pyi: ²⁸ «Taha wuu ñye a mpyi a yi jwo a waha yii á na yii àha núru raa sùpyire kálali ná Yesu mege e me? Ku ke, yii à Zheruzalemu kànhe puni shwɔ a ta ná yii kàlanji i, mà bàra lire na, yii sí ñge nàñi mbòñi tugure pyi ti pyi wuu woro.» ²⁹ Ka Pyeri ná Yesu túnntunmpii sanmpii si pi pyi: «Wuu pi Kile ñwɔmɛeni cù, wuu à lire funɲɔ cè mà tòro wuu yii ñwɔmɛeni cù. ³⁰ Yesu yii à kwòro cige na mà bò ke, wuu tulyeyi u Kilenji à u ñè a yige kwùñi i, ³¹ maa u pyi u à dùg'a kàr'a sà ntéen uru kàniñe cyege na, maa u pyi Ñuñufoonji ná Shwofoonji, bà u si mpyi si Izirayeli shiinbii pyi pi pi toronkanni kéenñe pi i láha kapegii na, Kile si cyi yàfa pi na me. ³² Wuu ná Kile Munaani na cyire karigii sheenre yu, Kile à lire ndemu kan u ñwɔmɛeni cùveebil'à ke.» ³³ Yukyaala kurun'kà yire lógo ke, ka pi lùgigii si yíri fo pi la mpyi si Yesu túnntunmpii bò.

³⁴ Ñye Farizhenji wà na mpyi pi shwɔhɔl'e, uru mege na mpyi Gamaliyeli, Kile Saliyanji cyelentu u mpyi u wi, sùpyire puni mpyi na u père, ka uru si yír'a yyére yukyaala kurunke shwɔhɔl'e maa jwo na pi Yesu túnntunmpii yige ntàani na tère nimbilere funñi. ³⁵ Pi à fworo ntàani na ke, ka u u jwumpe lwó maa jwo: «Mii cìnmpyibii Izirayeli shiinbii, nde yii la ñye si mpyi mpilii shiinbii na ke, yii a yiye kàanmucaa de! ³⁶ Naha kurugo ye li sàha mɔ me, nàñi wà mpyi a yíri naha, u mege mpyi Tedasi. U mpyi a uye pyi shinbwo fo shiin ñkwuu sicyeere (400) fiige mpyi a taha u fye e. Njka pi à pa u bò ke, ka u shiinbii puni si ñcaala, ka yire si yyére wani. ³⁷ Lire kàntugo Galile kùluni shinji wà à yíri sùpyire mɛsemeni tɛni i, uru nàñi mege mpyi Zhudasi, u mpyi a shinjyahara yákilibii kéenñe pi à taha u fye e. Njka uru mú à bò, ka u fyèñwɔhɔshiinbii puni si ñcaala.

³⁸ Lire kurugo nume, mii sí ñjemu jwo yii á ke, yire yi ñye, yii àha mpilii shiinbii kani pɔw yii múnahigii na me, yii pi yaha pi a si. Kampyi pi funɲɔ kani, lire ñye me pi kapyin'à fworo sùpyire e, li sí n-pa n-yyére. ³⁹ Njka kampyi Kile e l'à fworo, yii sí n-jà li kèege me. Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ñkwò nta yii i Kile túnntunmpii me.»

Ñye ka yukyaala kurunke si ñye Gamaliyeli jwumpe na, ⁴⁰ maa Yesu túnntunmpii yyer'a pa, maa pi bwɔn, maa pi pyi na pi àha núru Yesu mege kyaa jwo sùpya á me, maa pi cye yaha pi a si. ⁴¹ Ka túnntunmpii funntanga wuubii si yíri yukyaala kurunke taan mà kàre ñaha kurugo ye Kile à li ta na pi à yaa pi kyaala Yesu mege kurugo, ka lire si mpyi pi á ñuñjirire kyaa. ⁴² Canña maha canña, pi mpyi maha sùpyire yerege Kileñaarebage ná pyenyi i tɛrigii puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu na Yesu u ñye Kile Nijcwɔnɲɔñi.

Kacwɔnribii tɛgefɛebii kani

6 Ñye cyire canmpyaagil'e là mpyi na bàrali cyelempyiibii ñyahañi na. Dánafeebii kurunke e, mpilii pi mpyi na Girekiibii sheenre yu ke, ka pire si wá na Eburubii sheenre jwufɛebii ñuñyi tare, ñaha na ye pi mpyi a li kàanmucya mà li ñya na pire u kàmpañke leñkwucyeebii ñye a cù cùñkanna ñiñcennɛ na yalyire kàmpañke na me †. ² Ñye ka Yesu túnntunmpii ke ná shuunninji si cyelempyiibii puni yyer'a bínni, maa yi jwo pi á: «Wuu aha Kile Jwumpe ñjwuñi yaha maa wuye pɔw ñjyñi karigii kanni ñcwɔnɲɔñi na, lire ñye a tɛni me. ³ Lire e ke wuu cìnmpyibii, yii nàmbaa baashuunni cwɔnɲɔ yiyè shwɔhɔl'e, mpiimu pi ñye ná metange e maa mpyi yákilifee, maa ñi Kile Munaani na ke. Wuu sí ñjyñi kataanmpe le pire cye e. ⁴ Wuu pi ke, wuu sí wuye pɔw Kileñarege ná Kile jwumpe ñjwuñi na.» ⁵ Ka puru jwumpe si ntàan sùpyire puni i, ka pi i shiin baashuunni cwɔnɲɔ. Pi ñiñcyiñi u à pyi Ecyeni, u mpyi a dá Kile na sèl'e, Kile Munaani mpyi a u ñi, uru ná Filipi ná Porokori ná Nikanɔri ná Timɔ ná Parimenasi ná Antiyɔshi kànhe shinji Nikola u mpyi a fyànha a pyi Yahutuubii Kile kuni i ke. ⁶ Ka pi i mpa pire shiin baashuunninji cyèe Yesu túnntunmpii na, ka pire si Kile ñáare pi na, maa cyeyi taha pi ñuñyi na, maa jwó le pi á.

⁷ Kile Jwumpe mpyi na ñcaali, cyelempyiibii sí i ñyahage fwɔfwɔ Zheruzalemu kànhe e, Kile sáragawwuubii ñiñyahamii sí i ñyege Yesu na.

Yahutuubil'à Ecyeni cù

⁸ Kile mpyi a ñwɔ Ecyeni na sèl'e, maa síñi kan u á. U mpyi maha kakyanhala karigii ná kacyeenjkii pyi sùpyire shwɔhɔl'e. ⁹ Ñye Kile Jwumpe kàlambage pi maha mpyi: «Bilibii ñiñjahabii kàlambage» ke, Sirɛni kànhe shiinbii ná Alɛzandire kànhe shiinbii pii mpyi a yíri kuru kàlambage e, mà bàra Silisi kùluni shiinbii pii ná Azi shiinbii pii na, ka tire sùpyire si mpa nàkaana pyi ná Ecyeni i. ¹⁰ Njka Kile Munaani mpyi a Ecyeni yyaha cù

† Yahutuubii mpyi a taa mà pyi kuruyo shuunni: 1 mpilii pi ñye pi ñye Izirayeli taare e me, maa Girekiibii sheenre yu, ná tire ti ñye pi nusheenre ke; 2 mpilii pi ñye Izirayeli taare e maa Eburubii sheenre yu ke. Mpilii pi à tɛen cyeyi yabere e nàmpɔnnte e ke, ñjemu ká lye ke, uru maha núr'a kàre Izirayeli kini i, ñaha na ye Yahutuubii la mpyi pire puni si ntò Izirayeli taare e. Mpilii pi à kwù Zheruzalemu i maa pi cyeebii yaha ke, pire leñkwucyeebii mpyi maha ntéen wani. Lire kurugo leñkwucyeebii ñiñyahamii mpyi na Girekiibii sheenre yu.

maa u pyi u u yákilifente jwumpe mpemu yu ke, pi nyé a já a ṅwshwṅw ta puru na me.

¹¹ Nyé lir'à pyi ke, ka pi i wyérenji tég'a sùpyire tà sòn a yaha Ecyeni na, ka pire si fin'a taha u na maa jwo:

«Wuu à u jwumpe lógo, u à Kile túnntunji Musa ná Kile mege kèege.» ¹² Lir'à pyi ke, ka sùpyire ná kacwṅribii ná Kile Saliyanji cyelentiibii lùgigii si yíri Ecyeni taan, maa u cyán a cù fànhe e, maa ṅkàre ná u e yukyaala kurunje yyére. ¹³ Pi mpyi a kàre ná kafinivinibii pìl'e mú, ka pire si fini na: «Nge nànj maha jwumpimpe yu Kilepaarebage ná Musa Saliyanji na tèrigii puni i.

¹⁴ Wuu à lógo u ṅw na na Nazareti kànhe shinji Yesu na sí n-pa Kilepaarebage jya, si Kile túnntunji Musa là-daabii kèenṅe.»

¹⁵ Ka yukyaala kurunje shiinbii puni si yyahayi le Ecyeni i na wíi, mà u yyahe nya k'à pyi mu à jwo Kile mèlekenji wà wogo ki.

Ecyeni à Yahutuubii funṅ cwo Kile Jwumpe na

7 Ka Kile sáragawwuubii ṅṅufembwṅhe si Ecyeni pyi: «Nje pi na yu mu na ke, sèe wi la?» ² Ka u u pi pyi: «Mii cìmpyiibii ná mii tiibii, yii lógo na ṅw na. Mà wuu tulyage Ibirayima yaha Mezopotami kini i, si-nampe fooṅji Kile à uye cyêe u na mà u ta u sàha ntèen Kyaran kànhe e me. ³ Maa yi jwo u á na u fwooro u tupyenge e, u fwooro u kini i, kini uru sí n-cyêe u na ke, u raa si lire e †. ⁴ Nyé ka Ibirayima si yíri Kalide shiinbii kùluni i, maa ṅkàr'a sà ntèen Kyaran kànhe e. U tunji kwùṅkwooni kàntugo, kini i yii nyé ame ke, ka Kile si u pyi u à núr'a pa naha. ⁵ Kile nyé a mpyi a u mege cyaga kan u á kini i me, ali cyaga nimbilere nyé a mpyi a kan u á me. Nka Kile mpyi a ṅwṅmèeni lwó u á na uru sí kini kan u á, u kwùṅkwooni kàntugo, li mú sí n-pyi u tùluge wuu, mà li ta kuru canṅke na, pyà nyé a mpyi Ibirayima á me. ⁶ Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na u tùluge sí n-pa n-pyi nàmpṅnnte e kini laber'e, pi sí n-pyi bilii, pi sí pi kyérege yyee ṅkwuu sicyeere (400) funṅ'i. ⁷ Nka kini shiinbil'á pi sí bilere pyi ke, uru Kile yabilinji u sí lire kini shiinbii tún ††. Lire kàntugo pi sí n-yíri wani si mpa uru Kile pèe naha ṅke cyage e. ⁸ Lire kàntugo ka Kile si tunmbyara le ná Ibirayima e, maa ṅkwòṅji pyi tire fyènj. Lire kurugo Ibirayima à u jyanji Ishaka kwòṅ u canzege canmpyiibaatanrewuuni. Ishaka mú à pa Yakuba ta ke, maa uru kwòṅ, ka Yakuba mú si wuu tulyeyi ke ná shu-unninji kwòṅ.

⁹ Wuu tulyeyi i, wà mege na mpyi Yusufu, uru yij-cyège mpyi pi sanmpil'e, ka pi i u pére, u à kàr'a sà mpyi biliwe Misira kini i. Nka Kile mpyi ná u e, ¹⁰ maa u shuu yyefuge karigii puni na. Kile mpyi a yákilifente kan u á, maa u kyaa pyi l'à táan Misira kini saanṅji Farṅn á, ka uru si u tiṅe Misira kini ná u pyenge puni ṅṅṅ na. ¹¹ Nyé ka katibwṅṅ si mpa ṅcwo Misira kini puni ná Kana kini puni na. Sùpyire mpyi na ṅkyaali sèl'e. Wuu tulyeyi mpyi na ṅjyi taa na lyí me. ¹² Yakuba à pa lógo na ṅjyi na wá na ntaa Misira kini i ke, maa wuu tulyeyi tun pi toṅcyiige e pi sà wà shwṅ, pi a ma. ¹³ Nyé pi à pa shà pi tozhṅwoge na sùmanji tashwṅe

e ke, ka Yusufu si nta a uye cyêe u cìmpyiibii na. Lir'à pyi ke, ka Farṅn si nta a Yusufu cìmpyiibii cè. ¹⁴ Lire kàntugo ka Yusufu si pi tun pi à kàr'a sà u tunji Yakuba ná u pyenge shiinbii lwó mà pa. Pi shiin beetaanre ná ke ná kanṅkuro (75) pi mpyi. ¹⁵ Lire pyinṅkanni na, Yakuba à kàre Misira kini i. Wani u à kwù, mà bàra wuu tulyeyi saṅṅji na mú. ¹⁶ Ibirayima mpyi a fanṅke ṅkemu shwṅ Kyamṅri jyaabil'á Sikemu kànhe e ke, ka pi i pi buwuubii tug'a kàr'a sà ntò wani kuru fanṅke e.

¹⁷ Nyé ṅwṅmèeni Kile mpyi a lwó Ibirayima á ke, lire tèefunṅṅn'à pa na byanhare ke, ka wuu shinji si mpa nyaha maa mpèe Misira kini i. ¹⁸ Pi à kwòro Misira kini i fo mà sà nṅ saanṅji wà u tii na. Uru saanṅji nyé a mpyi a yafyin cè Yusufu kataanmpe e me. ¹⁹ Uru saanṅjà wuu shinji sùpyire kyérege cwòre e. U mpyi maha pi pyi pi i pi pyiibii lwúu na wàa, bà pi si mpyi s'a ṅkwúu me.

²⁰ Lire tèn i Kile túnntunji Musa à si. U leme mpyi a ṅw, u kyaa mpyi a táan Kile á, ka u sifeebii si u ṅwṅṅ yijnyé taanre funṅ'i bage e maa u ṅw caa. ²¹ U à pa ṅwṅṅ jà, ka pi i u yige bage e ke, ka saanṅji Farṅn pworonji si u lwó na byíi mu à jwo u yabilinji jya wi.

²² Lire pyinṅkanni na, yaaga maha yaaga na Misira kini shiinbii mpyi a taanna ke, Musa mpyi a taanna yire puni na. Fànhe na mpyi u jwumpe ná u kapyiinṅkii puni i. ²³ Nyé Musa shinṅà pa nṅ yyee beeshuunni na ke, u cìmpyiibii pi nyé Izirayeli shiinbii ke, ka u u li lwó uye funṅ'i si sà fwooro pi na. ²⁴ U à sà nṅ wani mà sà Misira shinṅji wà ta u u cìmpworonji wà bwùun, ka Musa si u cìmpworonaji shwṅ maa u ṅkooṅji wwù fo mà Misira shinṅji bò. ²⁵ Musa mpyi na sòṅṅji na lire mpyinṅji sí uru cìmpyiibii pyi pi li cè na Kile na sí pi yige bilere e uru cye kurugo, ṅka u cìmpyiibii nyé a já a yi yyaha cè me. ²⁶ Kuru canṅa nùmpañṅa, ka Musa si sà u cìmpyiibii pìi shuunni ta pi i ntùnni, ka u u wá na ṅcaa si pi jwo nde piye e maa jwo pi á "Yii na nyé cìmpyiii, ṅaha kurugo yii nyé na ntùnni ye?" ²⁷ Nge u mpyi na u shinṅṅenji bwùun ke, ka uru si Musa ṅṅṅ'a wà maa jwo: "Jofoo u à mu tiṅe mà pyi wuu ṅṅṅfooṅji ná wuu yukyaanji ye? ²⁸ Bà mu à Misira shinṅji bò tanjaa me, taha amuni mu la nyé si mii bò ?" ²⁹ Nàṅ'à puru jwo ke, ka Musa si fê a kàre Madiyani kini i. Maa ceewe fúru wani maa pùnampyire shuunni ta u na.

³⁰ Nyé yyee beeshuunni kàntugo, canṅka mà Musa yaha Sinayi ṅanṅke byanham'i, ka Kile mèlekenji wà si uye cyêe u na, nage mpyi na ṅî tahe ṅkemu na ke, kuru funṅke e. ³¹ Musa à lire nya ke, ka li i u kàkyanhala. Ka u u file ku na si ku yaa ṅgíi, ka Kafoonji Kile si u pyi ³² "Mii u nyé mu tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenji ††." Ka Musa si fyá fo na ṅcyèenni, u saha nyé a ṅen'a ku wíi me. ³³ Nyé ka Kafoonji si u pyi "Ma tanhanji wwù ma tooyi na, ṅaha na ye cyage e mu à yyére ame ke, kuru na nyé Kile wogo. ³⁴ Yyefuge e mii shiinbii nyé Misira kini i ke, mii à kuru nya, mii à pi parage lógo mú. Mii à tíg'a pa si mpa pi ṅṅṅ wwù bilere e. Nyé nume, mii sí mu tun Misira e ††."

³⁵ Nyé Izirayeli shiinbii mpyi a cyé Musanji ṅgemu na, maa u pyi "Jofoo u à mu tiṅe mà pyi wuu ṅṅṅfooṅji ná

† Zhenzi 12.1†† Zhenzi 15.13, 14

‡ Ekizodi 2.14†† Ekizodi 3.6‡‡ Ekizodi 3.5, 7, 8, 10

wuu yukyaanji ye?" ke, uru Musanji Kile à tun u à sà mpyi pi n̄n̄ufoonji, si pi yige bilere e, Kile mèlekenji u à uye cyêe u na tahe nage woge e ke, uru mèlekenji cye kurugo. ³⁶ Uru Musanji u à pi yige bilere e Misira e, maa kakyanhala karigii ná kacyeen̄kii pyi Misira k̄ini ná Sumpe Lw̄che N̄inyage ná síwage e yye beeshuunni fun̄n̄'i. ³⁷ Uru Musanji ninun̄ji mú u à yi jwo Izirayeli shi-inbil'á na, bà Kile à uru tun m̄e, amuni Kile sí n-pa t̄un̄ntun̄n̄ji yige pi shinj̄i i uru fiige †. ³⁸ Mà s̄upyire yaha t'á b̄inni síwage fun̄n̄ke e, Kile M̄elekenji u mpyi na yu Sinayi nan̄ke nan̄'i ke, uru Musanji ninun̄ji u mpyi uru M̄elekenji ná wuu tulyeyi shw̄h̄l'e. U à jwum̄c̄ b̄araga wum̄c̄ jwo u á, ka u u pu jwo wuu á. ³⁹ N̄ka wuu tulyeyi n̄ye a n̄ee puru jwumpe na m̄e, pi à pu cyé maa s̄n̄n̄ji si n̄úru s'a wá Misira k̄ini i. ⁴⁰ Ka pi i Ar̄on pyi "Yasun̄nȳi yà yaa n̄jemu yi sí wuu yyaha c̄u ke, n̄aha na ye Musanji u à pyi kan̄un̄n̄j̄ mà wuu pyi wuu à fworo Misira e ke, yaage k'á u ta ke, wuu n̄ye a c̄e m̄e ††." ⁴¹ N̄ye cyire can̄mpyaagil'e, ka pi i nunaga yaa mà pyi kacyyin, maa kuru sunni. Kuru nunage pi à yaa ná pi yabilimp̄ii cyeyi i ke, maa kuru kataanni pyi. ⁴² N̄ye ka Kile l̄uni si ȳiri, maa k̄antugo wà pi á, maa pi yaha pi i n̄inyinj̄i yaayi p̄ere mu à jwo bà Kile t̄un̄ntun̄n̄ji wà mpyi a yi s̄em̄e Kile Jwumpe Sem̄enji i na

"Yii Izirayeli shiinbii, yat̄ore yii à pyi s̄araga, mà b̄ara s̄arayi yii à ww̄u yyeegii beeshuun̄n̄ji fun̄n̄'i mà yii yaha síwage e ke, taha mii á yii à yire ww̄u la? Mii á bà yii à yire ww̄u mà de!

⁴³ Yii yasun̄n̄ke m̄ege ku n̄ye M̄ol̄ki ‡ ke, kuru u v̄an̄n̄ke bage yii à tug'a k̄are.

Mà b̄ara lire na, woni m̄ege ku n̄ye Erefan ke, lire shinj̄i yii à yaa na mp̄ere.

Lire e ke mii sí yii c̄u n-k̄are fo Babil̄n̄ k̄antugo ††."»

⁴⁴ N̄ye Ecyeni à puru jwumpe taha a kw̄ ke, maa jwo: «Mà wuu tulyeyi yaha n̄ani na síwage e, tunm̄byaare v̄an̄n̄ke bage na mpyi pi á. Kuru bage mpyi maha li cyêe na Kile na n̄ye ná pi e. Kile mpyi a yaan̄kanni nde-mu cyêe Musa na ke, lire yaan̄kanni na u mpyi a ku yaa. ⁴⁵ Lire k̄antugo l̄ȳen̄w̄ge ku mpyi a taha wuu tulyeyi woge na ke, ka u u kuru bage kan̄ pir'á. K̄ini shiinbii Kile mpyi na sí n-k̄r̄c̄ n-yige si li kan̄ Izirayeli shiinbil'á ke, ka Zhosuwe si pi yyaha c̄u mà k̄are lire k̄ini i ná kuru bage e. Tunm̄byaare v̄an̄n̄ke bag'á kw̄oro wani pi á fo mà sà n̄c̄ saan̄ji Dawuda tiinj̄i na.

⁴⁶ Dawuda kyaa mpyi a t̄aan̄ Kile á, ka u u li cya Kile á si бага faanra u á, uru n̄gemu u n̄ye Yakuba u Kilenji ke. ⁴⁷ N̄ka saan̄ji Solomani u mpyi Dawuda jyanji ke, uru u à pa mpyi kuru bage faanrafoonji.

⁴⁸ N̄ka wuu à yaa wuu li c̄e na n̄inyinj̄i u Kilenji n̄ye na nt̄en̄ s̄upyan̄ji bafanrage e m̄e, bà Kafoonji Kile à yi jwo u t̄un̄ntun̄n̄ji wà cye kurugo m̄e, na

⁴⁹ "N̄inyinj̄i u n̄ye mii saanre yat̄een̄n̄ke, n̄inj̄ke sí n̄ye mii tooyi tayahage.

Bage n̄kire yii saha sí n-j̄à n-faanra mii á,

† Duterem̄u 18.15, 18†† Ekizodi 32.1 ‡ Am̄riti shiinbii yasun̄n̄ke m̄ege ku n̄ye kure. Kuru yasun̄n̄ke kyal'á p̄en̄ Kile á mà t̄oro yasun̄nȳi san̄nȳi na. Ku t̄eesunni i, n̄an̄kopyire ku maha mpyi pi i n̄kaan̄ k'á s̄araga. (Levitiki 18.21; 20.2-5; 1 Saanbii 11.7; 2 Saanbii 23.10; Zheremi 32.35). †† Am̄osi 5.25-27

kuru si mpyi mii tan̄n̄ke ye?

⁵⁰ Mii cyege bà k'á yire yaayi puni yaa mà ††?"»

⁵¹ N̄ye Ecyeni à puru jwumpe taha a kw̄ ke, maa jwo: «Yii à kw̄n̄, n̄ka yii à yii z̄omp̄ii ná yii n̄inyigigii tò Kile yini yyaha na, maa n̄cyé Kile Munaani na. Yii à pyi yii tulyeyi fiige. ⁵² Yii tulyey'á Kile t̄un̄ntun̄mp̄ii puni kyérege. N̄ge u à s̄àa t̄i ke, mp̄ii pi à uru mpanji kyaa jwo ke, pi à pire b̄ò. Num̄e, ka yii i n̄úr'a pa ww̄u uru s̄upyan̄ji n̄intiinj̄i n̄w̄h'i mà b̄ò. ⁵³ Yii pi à Kile Saliyanji ta Kile mèlekeebii cye kurugo ke, yii n̄ye a n̄ee na uru Saliyanji kurigii n̄aare m̄e.»

Ecyeni bon̄kanni

⁵⁴ Yukyaabil'á yire l̄ogo ke, ka pi l̄ugigii si ȳiri fo mà tat̄enge f̄o pi na Ecyeni kurugo. ⁵⁵ N̄ka mà Ecyeni yaha u à n̄i Kile Munaani na, u à yyahe ȳirig'a le n̄inyinj̄i i, mà Kile s̄inampe n̄ya, maa Yesu n̄ya u à yyére Kile k̄an̄n̄ge cyege na, ⁵⁶ ka u u pi pyi: «Yii l̄ogo, mii naha n̄inyinj̄i n̄ya u à múgo, Supyan̄ji Jyanji s'á yyére Kile k̄an̄n̄ge cyege na.»

⁵⁷ N̄ye Ecyeni à puru jwo ke, ka pi i n̄kw̄úulo f̄anha na, maa pi n̄inyigigii tò, maa n̄k̄ar'a sà b̄ogoro u na, ⁵⁸ maa u c̄u a yige k̄an̄he k̄antugo yyére, maa sà u wà ná kafaayi i mà b̄ò. Mp̄ii pi à fin'a taha u na ke, pire mpyi a pi v̄an̄ntin̄nȳi ww̄u a kan̄ nan̄jiinj̄i wà á, uru m̄ege na mpyi Soli.

⁵⁹ Mà pi yaha pi i Ecyeni w̄aa ná kafaayi i, u à Kile n̄áare na: «Kafoonji Yesu, mii sí na m̄unaani kan̄ mu á!»

⁶⁰ Maa n̄inkure sín maa jwo f̄anha na: «Kafoonji, ma hà nde kapiini fwooni tò pi na m̄e!» U à puru jwo ke, ka u m̄unaani si fworo u e.

Soli à dánafeebii kyérege

8 Soli mú mpyi a n̄ee Ecyeni mb̄on̄ji i. Kuru can̄n̄ke, ka pi i li n̄w̄c̄ c̄u na Zheruzalemu k̄an̄he dánafeebii kyérege s̄ee s̄èl'e. Kuru yyefuge mp̄een̄ji kurugo, t̄un̄ntun̄mp̄ii baare e, dánafeebii puni mpyi a caala mà k̄are Zhude k̄uluni ná Samari wuuni i. ² Mp̄ii pi mpyi na fyáge Kile na ke, ka pire pii si Ecyeni lw̄ a k̄ar'a sà nt̄ò, maa u kw̄unj̄i yameeni s̄ú s̄èl'e.

³ Soli sí wi ke, uru mpyi a s̄aa uye p̄w̄c̄ si dánafeebii kurun̄ke shi tò. U mpyi maha jyè pyenyi i, maa dánafeebii, n̄ambaabii b̄ara cyeebii na, maa pire cw̄ore na si na leni k̄asun̄ji i.

Filipi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari k̄uluni i

⁴ N̄ye dánafeebii pi mpyi a f̄e a ȳiri Zheruzalemu k̄an̄he e ke, pire mpyi na n̄aare na m̄are na Jwumpe Nintanmpe yu. ⁵ Pire e, wà na mpyi wani, uru m̄ege na mpyi Filipi, ka uru si n̄k̄are Samari k̄an̄he e mà sà na Kile N̄in̄cw̄n̄r̄n̄ji kyaa yu s̄upyr'á. ⁶ Kakyanhala karigii Filipi mpyi na mpyi k̄an̄he shiinbii sí i cyi n̄aa marii cyi kyaa n̄úru ke, cyire mpyi a pi puni pyi pi a n̄inyigigii p̄ere s̄èl'e maa u jwumpe n̄úru. ⁷ Filipi mpyi na j̄ina-cyaanbii n̄inyahamii j̄inahii k̄ore na yige pi e. Pire j̄inabii mpyi maha n̄kw̄úuli f̄anha na maa fwore pifeebil'e. U

mpyi na supyimuruyo nijyahaya ná dishiyifee nijyahamii cùunji. ⁸ Lire mpyi a pyi kuru kànhe shiinbil'á funntanga nimbwáho.

⁹ Nye nànjì wà na mpyi wani kuru kànhe na, uru mege na mpyi Simɔ. U mpyi maha jinamahare pyi, u kapyiinkii mpyi maha Samari kùluni shiinbii puni kàkyanhala. U mpyi a uye pyi shinbwo. ¹⁰ Shinbwo bàra shinbilere na, sùpyire puni mpyi a nɛɛ u á. Pi mpyi maha nko na: «Kile sifente ti nɛɛ sifente nimbwáre ke, tire ti nɛɛ nɛɛ nànjì.» ¹¹ Pi puni mpyi a nɛɛ u á, naha na ye mà lwɔ́ fo tèemɔni i, u mpyi a pi tɛgele ta ná u jinamahare karigil'e.

¹² Nye Jwumpe Nintanmpe Filipi à jwo pi á Kile Saanre ná Yesu Kirisita kyaa na ke, ka pi i dá puru na, maa batize, nɔ bàra ceewe na. ¹³ Ka Simɔ mú si dá puru jwumpe na, maa batize, maa nkwoɔro Filipi taan. Kakyanhala karigii ná kacyeenkii u mpyi na naa cyi i mpyi ke, cyire mpyi a u bilibili.

¹⁴ Yesu túnntunmpii pi mpyi a kwôro Zheruzalemu kànhe e ke, pir'à lógo na Samari kànhe shiinbii pii na wá a dá Kile jwumpe na ke, ka pi i Pyeri ná Yuhana tun pi á. ¹⁵ Pyeri ná Yuhana à nɔ Samari kànhe e ke, maa Kile náare dánafeebil'á, bà pi si mpyi si Kile Munaani ta mɛ. ¹⁶ Naha na ye Kile Munaani mpyi na sàha nkwo a tíge pi nɔnjì mɛ, pi mpyi a batize kanna Kafoonji Yesu mege na. ¹⁷ Nye ka Pyeri ná Yuhana si pi cyeyi taha pi nɔnjì na, ka Kile Munaani si jyè pi e.

¹⁸ Nye Simɔ à túnntunmpii nɔnjì pi à pi cyeyi taha dánafeebii na, ka Kile Munaani si jyè pi e ke, ka u u wyéɛ nɔnjì jya Pyeri ná Yuhana á, ¹⁹ maa pi pyi: «Yii kuru fàhhe kà kan na á mú, bà li si mpyi mii aha na cyege taha shin maha shin nɔnjì na ke, Kile Munaani si jyè urufole mɛ.»

²⁰ Ka Pyeri si u pyi: «Ná mu sí naha na sɔnɔni na Kile màkange maha já a shwɔ wyéɛnɔni na, mu ná ma wyéɛnɔni puni u kèege sɔncyan. ²¹ Mu nàzhan nɛɛ a sii nde kani i mɛ, naha na ye mu zònjì nɛɛ a nɔnjì Kile yyahe taan mɛ. ²² Ma toronkanni kèenɔnɛ, ma a ma sònjìnkanni nimpini yaha, ma a li náare Kile á, kampyi li sí n-jà n-pyi, u u li yàfa ma na. ²³ Naha kurugo ye mii naha a li nɔnjì mu i, na mu a nɔnjì nɔnjì nɔnjì na, maa mpyi biliwe kapegigii mpyi nɔnjì kàmpanjke na.»

²⁴ Nye ka Simɔ si Pyeri ná Yuhana pyi: «Yii yabilimpii pi Kafoonji náare na á, nɛɛ yii à jwo ke, bà u si mpyi si mii shwɔ yire puni na mɛ.»

²⁵ Pyeri ná Yuhana à Kafoonji kani ná u jwumpe jwo sùpyir'á mà kwɔ́ ke, maa núru na nkèege Zheruzalemu kànhe e. Pi niŋkaribii mpyi na Jwumpe Nintanmpe u Samari kùluni kànyi nijyahaya na, na nkèege.

Filipi ná Ecwopi kini shinɔni kani

²⁶ Ka Kafoonji Kile mèlekenɔni wà si Filipi pyi: «Yiri maa si wòro kùl'e yyéɛ kàmpanjke na. Kuni l'à yiri Zheruzalemu kànhe e mà kàre Gaza kànhe e, ná wà saha nɛɛ na ntùuli l'e mɛ, ma a lire lwɔ́.» ²⁷ Ka Filipi si ntíl'a yir'a kàre. U niŋkarenɔni, ka u u bɛ́ ná Ecwopi kini shinɔni w'e, u à yiri Kile tapeenɔni e Zheruzalemu i. Uru nànjì na mpyi fànhafembwáho. Saancwonji u mpyi Ecwopi kini

nɔnjì na, ná u mege mpyi Kandasi ke, uru u mpyi uru saancwonji nàfuunji puni tabegege nɔnjì na. ²⁸ U mpyi a núru na nkèege pyenge. U mpyi a tɛɛn u shɔnge wòtoronji funnɔke e maa Kile túnntunɔni Ezayi Semɛnɔni kàlali.

²⁹ Ka Kile Munaani si Filipi pyi: «File nɛɛ wòtoronji na.» ³⁰ Ka u u fê a file wòtoronji na, mà sà Ecwopi shinɔni ta u u cyage kà kàlali Kile túnntunɔni Ezayi sémenɔni i. Ka u u u pyi: «Cyage mu nɛɛ na nkàlali amɛ ke, mu à ku yyaha cè la?» ³¹ Ka u u Filipi pyi: «Di mii sí ku yyaha cè, ná wà bà u a ku yyaha jwo mii á mà ye?» Maa li cya Filipi á na u dùg'a tɛɛn uru nkere na wòtoronji nɔnjì. ³² Ka u u dùg'a tɛɛn u nkere na. Cyage u mpyi na nkàlali ke, kuru ku nɛɛ:

«U à pyi mu à jwo mpànjì pi à cù na nkèege tabonɔke e ke,

mu à jwo mpànjì u nɛɛ u nɛɛ na yu u shire kwɔnfeebii cye e mɛ.

U nɛɛ a yafyin jwo mɛ.

³³ U à uye tírige, nka pi nɛɛ a tanga kan u á mɛ.

Ná pi à u shi tò nke niŋke na,
di wà sí n-jà u tùluge kyaa jwo n-jwo ye ?»

³⁴ Ka nànjì si Filipi pyi: «Jofoo kyaa Kile túnntunɔni nɛɛ na yu amɛ ye? U yabilinjì laa, wabere? Mii na mu náare, ma a yi yyaha jwo na á.» ³⁵ Ka Filipi si jwumpe lwɔ́, maa uye tígile kuru takalage na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, maa puru fininjì jwo u á. ³⁶ Mà pi niŋkaribii yaha, pi à sà nɔnjì kà na, ka nànjì si u pyi: «Lwɔ́he ku nke de, mii si n-jà batize mà?» [³⁷ Ka u u jwo: «Mu aha dá Yesu na ná ma zòmbilini puni i, mu sí n-jà batize.» Ka u u u pyi: «Mii à dá li na na Yesu Kirisita u nɛɛ Kile Jyanji.»] ³⁸ Nye ka u u wòtoronji yyéɛnɔni, ka pi i ntíge lwɔ́he e, ka Filipi si u batize. ³⁹ Pi à fworò lwɔ́he e ke, ka Kafoonji Kile Munaani si Filipi lwɔ́ a yiri nànjì taan, u saha nɛɛ a u nɔnjì mɛ, ka u funntanga wunji si kuni lwɔ́ na nkèege.

⁴⁰ Filipi wi ke, ka uru si sà uye ta Azoti kànhe e, maa yiri wani mà kàre Sezare kànhe e. U niŋkarenɔni Sezare e, kànha maha kànha na u à tòro ke, u à Jwumpe Nintanmpe jwo yire puni na.

Soli à dá Yesu na pyiŋkanni ndemu na ke

9 Nye lire tɛni i Soli saha mpyi a uye pwo Kafoonji Yesu cyelempyibii vùguronji na. U mpyi maha nko na uru ká pi ngemu ta ke, na uru sí urufoo bò. Canjka ka u u nkàre Kile sàragawwuubii nɔnjìufembwáhe pyenge e, ² maa sà yi jwo u á na u sémii yaa u kan ur'á. U la mpyi si sà pire sémébii kan Kile Jwumpe kàlambayi nɔnjìufeebil'á Damasi kànhe e, bà li si mpyi, nò bàra ceewe na, u aha shin maha shin ta u à jyè Yesu kuni i ke, si urufoo pwo s'a ma Zheruzalemu kànhe e mɛ.

³ Mà u niŋkarenɔni yaha, u à sà byanhara Damasi kànhe na ke, ka bɛɛnmɛ si mpál'a yiri niŋyinjì na mà pa u kwùulo. ⁴ Ka u u nɔnjì nɔnjì na, ka mejwu si fworò na: «Soli, Soli, naha kurugo mu nɛɛ na mii kyéerege ye?» ⁵ Ka u u jwo: «Jofoo u nɛɛ mu ye, nɔnjìufoonji?» Ka mejwuuni si núr'a fworò maa jwo: «Mii u nɛɛ Yesu, mii mu nɛɛ na nkèerege. ⁶ Numɛ, yiri ma a si kànhe funnɔke

e, nde mu à yaa mu u pyi ke, pi sí lire jwo mu á wani.»

⁷ U kùshejεεbii fyagara wuubii mpyi a yyére jwumɔ baa, pi mpyi na jwumpe núru, nka pi mpyi na sùpya naa mε. ⁸ Ka u u yír'a yyére, u nyiigii mpyi a múgo, nka u mpyi na naa cyi e mε, ka pi i u cù cyεge na mà kàre Damasi kànhe e. ⁹ U à canmpyaa taanre pyi, u nyε na naa mε, u nyε na lýi mε, u nyε na byii mε.

¹⁰ Nyε Yesu cyelempyaŋi wà na mpyi Damasi kànhe e, uru mege na mpyi Ananiyasi, ka Kafoonji si uye cyêe uru na maa u pyi: «Ananiyasi!» ka u u jwo: «Mii u nge, Kafoonji.» ¹¹ Ka Kafoonji si jwo: «Pyenkuunji pi maha mpyi kuntiige ke, yíri ma a kuru lwó, ma a si Zhuda pyenge e. Tarisi kànhe shinji mege pi maha mpyi Soli ke, ma a sà uru yibige pyi. U numε wuŋi na nyε Kileparege na. ¹² Mà u yaha Kileparege na, u à mu Ananiyasi nja, mu à jyè bage e, ma a ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si núru s'a naa mε.»

¹³ Ka Ananiyasi si jwo: «Ei Kafoonji! Mu wuubii pi nyε Zheruzalemu i ke, kyéregenƙanni na nge nàŋ'á pire kyérege ke, shinjyahara à lire jwo mii á. ¹⁴ Kile sáragawwuubii nùŋufeebil'á kuni kan u á naha wuu yyére, na u aha shin maha shin ta u u mu mege yiri ke, u u piferee cù a pwo.»

¹⁵ Ka Kafoonji si Ananiyasi pyi: «Ta sì, naha na ye mii á nge nàŋi cwɔɔnrɔ, bà u si mpyi s'a báare mii á, si mii mege cyêe supyishiŋi sannji ná pi saanbii ná Izirayeli shiinbii na mε. ¹⁶ Yyefuge k'à yaa ku u ta mii mege kurugo ke, mii yabilinji sí kuru cyêe u na.»

¹⁷ Nyε ka Ananiyasi si yír'a kàre, maa sà jyè bage e, maa u cyeyi taha Soli na, maa jwo: «Mii cìmpworon- anji Soli, Kafoonji Yesu u à uye cyêe mu na mà mu nimp- anji yaha kuni na ke, uru u à mii tun mu á, bà mu si mpyi si núru s'a naa, Kile Munaani si mu ní mε.»

¹⁸ Ka yaayi yà si ntíl'a fwordo Soli nyiigil'e fyákwooyo fi- ige, mà cwo nìŋke na. Ka u u núru na naa, maa yíri, ka pi i u batize. ¹⁹ Lire kàntugo ka pi i njiy kan u á, ka fàn- he si jyè u e. Yesu cyelempyiibii pi mpyi Damasi kànhe e ke, ka u u canmpyaa pyi pire taan.

Soli à Jwumpe Nintanmpe sii na yu

²⁰ Ka Soli si ntíl'a li nɔw cù na yi yu Kile Jwumpe kàlambayi i, na Yesu u nyε Kile Jyanji. ²¹ Mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, ka pire puni kakyanhala wuubii si wá na nko: «Taha nge nàŋi bà u mpyi maha Yesu mege yyerefeebii kyérege Zheruzalemu kànhe e mε? U ka- pani nùŋke bà ku mpyi naha, si mpa tire sùpyire shinji cù si pi pwo si raa si Kile sáragawwuubii nùŋufeebii yyére Zheruzalemu i mà?»

²² Nyε Soli jwumpe mpyi a li nɔw cù na sùpyire yákili- bii kēenji. Yahutuubii pi mpyi Damasi kànhe e ke, li mpyi a pire bilibili, fo pi sàha mpyi a niŋjwuyo cè mε, u mpyi maha yi finiŋi na yu pi á na Yesu u nyε Kile Niŋcwɔɔnrɔŋi.

²³ Nyε tēr'à pyi ke, ka pi i bē li na, maa li lwó piye funŋ'i si Soli bō. ²⁴ Nka kuru vùnŋke pi à pwo Soli na ke, u à pa fwordo kuru nɔwɔ na. Pi mpyi na kànhe tajy- iŋwɔyi puni kàanmucaa pilaga bàra canŋa na, bà pi si mpyi si u ta mbō mε.

²⁵ Canŋka numpilage e, ka Soli cyelempyiibii si u le shàhala funŋ'i, maa mēere pwo li na mà yige káanƙe kàntugo, bà u si mpyi si shwɔ mε.

²⁶ Ka Soli si nƙàre Zheruzalemu i. U à nɔ wani ke, ka u la si mpyi si jyè Yesu cyelempyiibii kurunƙe e, nka pi puni mpyi na fyáge u na. Pi nyε a mpyi a dá li na na Soli na nyε sēenji na Yesu cyelempya mε. ²⁷ Barinabasi sí wi ke, ka uru si nƙàre ná Soli i Yesu tūntunmpii yyére. Mà Soli niŋkarenji yaha Damasi kànhe e, nyanƙanni na u à Kafoonji nja mà u yaha kuni na ke, ná jwuŋkanni na Kafoonji à jwo ná u e ke, ná pyiŋkanni na Soli à Yesu mege finiŋ'a jwo fyagara baa Damasi kànhe e ke, ka Barinabasi si yire puni yyaha jwo tūntunmpil'á. ²⁸ Mà lwó lire tēni na, ka Yesu tūntunmpii si jεε Soli na, ka u u wá na sì na Jwumpe Nintanmpe yu Kafoonji Yesu mege na fyagara baa Zheruzalemu kànhe e, marii ma. ²⁹ Yahutuubii pi mpyi na Girekiibii shēenre yu ke, u ná pire mpyi maha Kafoonji kani nákaante pyi, nka pire mú mpyi na pyiŋkanna caa si u bō. ³⁰ Dánafeebii sanmpil'á yire lógo ke, maa u tūugo Sezare kànhe e. Lire kàntugo maa u yaha u à kàre Tarisi kànhe e.

³¹ Nyε mà lwó lire tēni na, dánafeebii pi mpyi Zhude ná Galile ná Samari kùligil'e ke, ka pire puni si yyeniŋke ta. Pi mpyi maha piye tēre, maa naare Kafoonji yyahafyagare e. Kile Munaani mpyi a pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i, là sí i bārali pi nyahanji na.

Pyeri à Tabita buwunji nē

³² Pyeri mpyi maha naare na màre kini yyaha kurugo, maa dánafeebii kàanmucaa. Canŋka dánafeebii pi mpyi Lida kànhe e ke, ka Pyeri si nƙàr'a sà fwordo pire na, ³³ mà sà nàŋi wà ta u à yee baataanre pyi yampe tasinnage e. Uru nàŋi mege mpyi εne. U mpyi a mùruŋɔ. ³⁴ Ka Pyeri si jwo: «εne, Yesu Kirisita à mu cùuŋɔ, yíri ma a ma yasinniŋke yaa may'á.» U à yire jwo ke, ka εne si ntíl'a yíri. ³⁵ Lida ná Sarɔn kànyi shiin- bii pun'á lire nja ke, ka pi i piye kan Kafoonji á.

³⁶ Nyε ceenji wà na mpyi Zhope kànhe e, cyelempya u mpyi u wi, u mege mpyi Tabita. Kuru mege ku nyε Girekiibii shēenre e: «Dorokasi» kuru nɔwhe ku nyε: «Ceŋke». Uru ceenji mpyi maha kacēnƙii pyi tērigii puni i, maa fōŋɔfeebii tēre.

³⁷ Mà Pyeri yaha Lida kànhe e, ka yama si Tabita ta cyire canmpyaagil'e, ka u u nƙwù. Ka pi i u buwunji wili, maa u lwó a sà yaha batɔŋge niŋyibabilini l'e. ³⁸ Lida kànhe ná Zhope kànhe laage mpyi a tɔɔn mε. Cyelempyiibii pi mpyi Zhope kànhe e ke, pir'à lógo na Pyeri na nyε Lida kànhe e ke, ka pi i shiin shuunni tun pi sà u náare, na u pa numε sasa. ³⁹ Nyε pi à sà tūnn- ture jwo ke, ka Pyeri si ntíl'a yír'a kàre ná pi e. U à nɔ wani ke, ka pi i dùgo ná u e batɔŋge niŋyibabilini i. Lenƙwucyeebii pi mpyi wani ke, ka pire puni mesuwu- bii si file u na. Vāanntinmpyēere ná vāanntinmbwoyi Tabita mpyi a yaa pi á mà u yaha shì na ke, maa yire cyêe Pyeri na. ⁴⁰ Ka u u sùpyire puni yige ntàani na, maa niŋkure sín nìŋke na, maa Kile náare. Lire kàntu- go maa yyahe kēenŋe bunji yyére maa jwo: «Tabita,

yîri!» Ka u u nyiigii múgo. U à Pyeri nya ke, maa yîr'a téen. ⁴¹ Ka Pyeri si u cû cyege na, maa u tège, ka u u yîri. Lire kântugo ka Pyeri si lenkwucyeebii ná Kile wuu-bii sanmpii yyere, maa Tabita nyii wunji cyêe pi na. ⁴² Zhope shiinbii pun'à lire kani lógo. Ka pi ninjahamii si mpa dá Kafoonji na. ⁴³ Ka Pyeri si ntéen mà tère nimbwoo pyi Zhope e, seefanhañi wà pyenge †.

Pyiñkanni na Kile à Pyeri taanna Jwumpe Nintanmpe njwunji na supyishinji sanñ'á ke

10 Nànji wà na mpyi Sezare kànhe e, uru mege mpyi Kòrineyi. Dromu sòrolashiibii yyaha yyére shinñi wà u mpyi u wi. Sòrolashiibii kurunke ñunñ na u mpyi ke, pi mpyi maha kuru mege pyi Itali sòrolashikurunke. ² U ná u pyenge shiinbii mpyi a piye pwo sèl'e Kile na, maa mpyi ná Kile yyaha fyagare e. U mpyi maha Yahutuubii fòñjfeebii tère sèl'e, u mpyi maha Kile náare tèrigii puni i.

³ Nyé canñka yàkonñ ††, mà u yaha u bage e, ka Kile mèlèkenji wà si uye cyêe u na, maa u pyi: «Kòrineyi!» ⁴ Ka Kòrineyi fyagara wunji si yyaha yîrig'a le mèlèkenji i, maa jwo: «Nùñufoonji, ñaha shi ye?» Ka mèlèkenji si u pyi: «Kilepareyi mu nyé na mpyi, maa fòñjfeebii tère ke, yir'à pyi sáraga nùguntanga wugo fiige mà nò Kile na. ⁵ Numé, ma shiinbii pii yaha pi shà Zhope kànhe e, nàñi mege ku nyé Simo, ná pi maha u pyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere. ⁶ U à tîrige seefanhañi wà yyére, uru mege mú na nyé Simo. U bage na nyé suumpe lwóhe ñwóge na.»

⁷ Nyé mèlèkenji'à puru jwumpe jwo a kwò maa ñkàre ke, ka Kòrineyi si u báarapyiibii pii shuunni yyere, sòrolashinji u mpyi na fyáge Kile na u sòrolashikurunke e ke, mà bàra uru na. ⁸ Jwumpe mèlèkenji à jwo u á ke, maa puru puni jwo pi á, maa pi tun Zhope kànhe e.

⁹ Kuru canña nùmpañña, pire shiin taanrenji'à kàr'a sà byanhara Zhope kànhe na mà canñke yaha ñunñ ñinji i ke, ka Pyeri si dùgo bage kàtanñke na, maa Kile náare.

¹⁰ Kateg'á pa u ta ke, ka u u jwo na uru sí n-lyí. Mà pi yaha pi i yalyire sore u á, ka Kile si kani là cyêe u na.

¹¹ Ka u u ñinñinji nya u à múgo, maa yaage kà nya vaañña nitabaaga fiige, ku mbiiñkii sicyeereñi s'á pwo, k'à yîri ñinñinji na, na ntîri ñinñke na. ¹² Sige yaare shinji puni ná ñinñke yafiliyi shinji puni ná sançyeeñre shinji puni mpyi kuru vaaññke funñ'i ‡. ¹³ Ka mejuwu si fworona: «Pyeri, yîri ma a bùu ma a ñkyàa.» ¹⁴ Ka Pyeri si jwo: «Lire sí n-jà n-pyi la Kafoonji? Yaaga maha yaaga ku nyé ku nyé a yaa k'a lyí mé, lire nyé mé k'à ñwóhó ke, mii sàha sàa kuru kà lyí mà nya mé.» ¹⁵ Ka mejuwuuni si núr'a fworona maa jwo: «Yaage Kile à pyi na k'à fíniñe ke, ma hà ñjwo na kur'à ñwóhó mé.» ¹⁶ Lir'à pyi mà nò tooyo taanre na ke, ka vaaññke si ntíl'a núr'a dùgo ñinñinji na.

† Yahutuubil'á, shinñi u nyé na yatwore seeyi báare ke, urufoo maha ñwóhó Kile á, u mú sí n-jà n-file Kile na mé. Puru funñke e, Pyeri u nyé Yahutu ke, mu aha uru nya u à ñen'a kàre seefanhañi Simo pyenge e, lir'à li cyêe na u sòñjñkanni na ñkèenji. †† Yahutuubii yàkonñke Kileparege tène li mpyi li li. ‡ Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, Kile mpyi a pi pyi na pi àha raa kyaare shinji wà kyàa mé.

¹⁷ Lire kani Pyeri à nya ke, mà u funmpen wunji yaha u u uye yíbili li ñwóhe na, lire tène mpyi a Kòrineyi tùnntunmpii ta pi à nò Zhope kànhe e, maa seefanhañi Simo pyenge yibige pyi, ka pi i ku saha cyêe pi na, ka pi i ñkàr'a sà yyére pyenge ñwóge na, ¹⁸ maa yini pyi, maa jwo: «Simo pi maha mpyi Pyeri ke, naha u sunmbage nyé la?» ¹⁹ Lire tène saha mpyi a Pyeri ta u u uye yíbili lire kani ñwóhe na. Ka Kile Munaani si jwo: «Pyeri, shiin taanre pi mpyi pi i mu kyaa pyi pyenge ñwóge na. ²⁰ Yîri numé sasa, ma a ntíge, ma a sí ná pi e fyagara baa, ñaha na ye mii u à pi tun mu á.» ²¹ Ka Pyeri si ntíg'a pa, maa jwo: «Sùpyañji yii nyé na ñcaa ke, mii wi, yii kà kan!» ²² Ka pi i u pyi: «Sòrolashiibii yyaha yyére shinñi mege ku nyé Kòrineyi ke, uru u à wuu tun. U na nyé sùpya ñgemu u à tíi, maa fyáge Kile na ke. Yahutuubii puni na u metange yîri. Kile mèlèkenji wà à uye cyêe u na, maa yi jwo u á na u mu yyer'a shà u pyenge e, na jwumpe na nyé mu á, mu u jwo u á.» ²³ Ka Pyeri si pi pyi pi à jyé pyenge e, maa tashwóngo kan pi á. Nyèg'á múgo ke, ka u ná pire si ñkàre, mà bàra Zhope kànhe cinmpyiibii dánafeebii pii na.

²⁴ Kuru canña nùmpañña, pi à sà nò Sezare kànhe e, mà sà Kòrineyi ta u u pi sigili. U mpyi a u cinmpyiibii ná u ceveebii sée wuubii yyere uye yyére. ²⁵ Nyé Pyeri à sà nò na ñko raa jyé pyenge e ke, ka Kòrineyi si mpa u ñunñ bê, maa ñinñkure sín ñinñke na u fere e, si u pée.

²⁶ Ka Pyeri si u cû cyege na mà yîrige, maa jwo: «Mii mu na nyé sùpya mu fiige!» ²⁷ Ka Pyeri ná Kòrineyi si wá na yu na ñkèege mà sà jyé bage e, mà sà shinnyahara ta pi à binni wani. ²⁸ Ka Pyeri si pi pyi: «Yii à li cè na mà tàanna ná wuu Yahutuubii saliyañji i, wuu nyé a yaa wuu a bàrali supyishinji sanñi na mé, lire nyé mé mà jyé u wà pyenge e mé. Nka Kile à li cyêe mii na na mii nyé a yaa mii u sùpyañji wà tufiige pyi na u à ñwóhó, lire nyé mé u nyé fíniñimbaa Kile yyahe taan mé. ²⁹ Lire l'à li ta, yii à mii yyere, ka mii i ntíl'a pa jwunyahama baa. Nyé numé, yii à mii yyere ndemu na ke, mii la na nyé si lire cè.»

³⁰ Ka Kòrineyi si Pyeri pyi: «Cyí canmpyaa sicyeere u nyé ñinñjaa, mà mii yaha Kileparege na yàkonñke na pyenge e, mii à pâl'a nàñi wà nya u à vaañvynweeweere le mà yyére mii yyahe taan, maa jwo ³¹ «Kòrineyi, Kile à mu ñarege shwó, ntègenji mu à pyi fòñjfeebil'á ke, Kile funñke nyé a wwò uru na mé. ³² Pii tun Zhope kànhe e, Simo pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere pi a ma. U à tîrige seefanhañi wà yyére, pi maha uru mege pyi Simo mú. U pyenge na nyé suumpe lwóhe ñwóge na.»

³³ Lir'à pyi ke, ka mii i ntíl'a pii tun pi sà mu yyere. Mu pama lem'à ñwó. Numé, wuu puni pi mpyi Kile yyahe taan, yaaga maha yaaga Kafoonji à pyi mu u jwo wuu á ke, wuu la nyé si yire lógo.»

³⁴ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa jwo: «Numé mii à li cè sèenji na, Kile nyé a sùpya pwoñjke sùpya na mé. ³⁵ Shin maha shin u nyé na fyáge Kile na, maa ñaare ntinji i ke, u méé ká nta supyishi o shi ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. ³⁶ Kile à u jwumpe jwo Izirayeli shiinbil'á. Jwumpe Nintanmpe pu nyé na yeenñke kaan ke, maa

puru jwo pi á Yesu Kirisita cye kurugo, uru ngemu u nje sùpyire puni Kafoonji ke.

³⁷ Yuhana Kile jwumpe jwunkwooni kàntugo maa batizeliŋi pyi, karigii cyi à pyi mà lwó Galile kùluni na, mà sà nɔ Zhude wuuni na ke, yii à cyire cè. ³⁸ Pyiŋkanni na Kile à Nazareti kànhe shinji Yesu cwɔɔɔɔ, maa u Munaani tég'a u nî, maa fànha kan u á ke, yii à lire cè. U mpyi na ñaare na màre, maa kacenŋkii pyi sùpyire na. Mpii pi mpyi Sitaanniŋi bilere e ke, maa pire puni yige tire bilere e, ñaha na ye Kile mpyi ná u e. ³⁹ Karigii puni u à pyi Zheruzalemu kànhe ná Yahutuubii kànyi sanŋi na ke, wuu na nje cyire shérii. Pi à u kwòro cige na mà bò. ⁴⁰ U kwùŋi canmpyitanrewuuni, Kile à u nje a yige kwùŋi i, maa u pyi u à uye cyèe sùpyire na. ⁴¹ Sùpyire puni bà t'á u nja mɛ. Kile mpyi a fyànha a wuu mpiimu cwɔɔɔɔ mà pyi u shérii ke, wuu pi à u nja. U ñenkwooni kàntugo mà fworo kwùŋi i, wuu pi à lyí maa bya ná u e. ⁴² U à túnnture le wuu cye e, na wuu a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, wuu raa yi finiŋi wuu a yu pi á, na Kile à Yesu tiŋe u u kwùubii ná nyii wuubii sàra u tàanna ná pi kapyiŋkil'e. ⁴³ Kile túnntunmpii puni mpyi a jwo u kyaa na na shin maha shin u à dá u na ke, u mege fànhe cye kurugo, urufoo kapegigii sí yàfa u na.»

⁴⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, Kile Munaani à tige pire puni ñun'í. ⁴⁵ Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a shà ná Pyeri e ke, li mpyi a sàa pire kàkyanhala mà Kile nja u à u Munaani sùguro supyishiŋi sanŋi ñun'í mú. ⁴⁶ Naha kurugo ye pi mpyi a tire sùpyire nja ti i yu shéenre taber'e, maa Kile mege kère Kile Munaani cye kurugo.

Nje ka Pyeri si jwo: ⁴⁷ «Tá wuu saha sí n-jà nte sùpyire sige t'áha batize lwòhe e mɛ? Bà wuu à Kile Munaani ta mɛ, amuni pi mú à li ta.»

⁴⁸ Nje u à puru jwo ke, maa pi pyi pi à pi batize Yesu Kirisita mege na. Pi batizenkwooni kàntugo, ka pi i li cya Pyeri á na u canmpyaa pyi ná pire e.

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwɔɔɔɔ'e ke, Pyeri à cyire jwo Zheruzalemu dánafeebil'á

11 Yesu túnntunmpii ná dánafeebii pi mpyi Zhude kùluni i ke, pire mpyi a lógo na supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pii mú na nje a ñee Kile Jwumpe na.

² Nje Pyeri à núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e ke, Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a ñkwòŋŋi le barag'e ke, ka pire si u faha, ³ maa jwo: «Naha na sùpyire ti nje ti nje a kwòŋ mɛ, mu à ñen'a sà wwò ná pire e, fo mà lyí ná pi e ye?» ⁴ Nje karigii cyi à pyi ke, ka Pyeri si jyè cyire yyahe e niŋkin niŋkin mà jwo pi á.

⁵ U à jwo: «Mà mii yaha Zhope kànhe e Kileparege na canŋka, Kile à kani là cyèe mii na, ka mii i yaage kà nja vaaŋŋa nitabaaga fiige, ku mbiŋkii sicyeereŋi s'á pwo, k'á yíri niŋyini na na ntíri, mà pa yyére mii taan. ⁶ Ka mii i ku yal'a wíi. Yatɔɔre ná sige yaare ná niŋke yafiliyi ná sanɔyeenre, yire yi mpyi kuru vaaŋŋe e. ⁷ Ka mii i mejuwu lógo na "Pyeri, yíri ma a bùu ma a ñkyàa." ⁸ Ka mii i jwo "Lire sí n-jà n-pyi la Kafoonji? Naha na ye yaa-ga maha yaaga ku nje ku nje a yaa k'a lyí mɛ, lire nje mɛ mà ñwɔɔ ke, mii sàha sàa kuru kà lyí mà nja mɛ."»

⁹ Ka mejuwuuni si núr'a fworo niŋyini na "Yaage Kile à pyi na k'á finiŋe ke, ma hà ñjwo na kur'á ñwɔɔ mɛ." ¹⁰ Lir'á pyi mà nɔ tooyo taanre na, ka vaaŋŋe ná ku funŋ yaayi si nta a dùgo niŋyini na. ¹¹ Pyenge e mii mpyi ke, lire tèn'à nàmbaa taanre ta pi à yyére kuru pyenge ñwɔge na. Pi mpyi a pire tun mii á mà yíri Sezare kànhe e. ¹² Ka Kile Munaani si yi jwo mii á na mii u a sí ná pi e fyagara baa. Cinmpyinambaabii baaniŋi u nje ke, pire pi à mii tùugo mà kàre Sezare e, ka wuu u sà jyè Kòrineyi pyenge e. ¹³ Nyenkwooni na u à Kile mèlekeŋi niŋyereŋi nja u bage e, ka mèlekeŋi si njemu jwo u á ke, ka u u jyè yire yyahe e mà jwo wuu á, na mèlekeŋi jwo na uru u pii tun Zhope kànhe e, Simɔ pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyére pi a ma. ¹⁴ Pyiŋkanni na u ná u pyenge shiinbii sí n-pa n-shwɔ ke, na mii Pyeri u sí n-pa lire jwo u á.

¹⁵ Nje mii à jwumpe sii ke, ka Kile Munaani si ntíl'a tige pi ñun'í bà li mpyi a fyànha a tige wuu ñun'í mɛ. ¹⁶ Lir'á pyi ke, jwumpe Kafoonji mpyi a jwo ke, ka mii funŋ si ntíl'a cwo puru na. U mpyi a jwo na "Yuhana à sùpyire batize ná lwòhe e, ñka yii pi ke, ná Kile Munaani i yii sí batize." ¹⁷ Nje lire pyiŋkanni na, wuu pi à dá Kafoonji Yesu Kirisita na ke, Kile à ñwɔ wuu na maa màkange ñkemu kan wuu á ke, kuru ninuge u à kan pi á, lire e ke, di mii mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni fyiiinne n-jwo ye?»

¹⁸ Mpii pi mpyi wani maa Pyeri jwumpe lógo ke, ka pire funŋi si nta a ñiŋe, ka pi i Kile kèe maa jwo: «Sèe wi, mpii pi nje pi nje Yahutuu mɛ, Kile à pyiŋkanna kan pir'á bà pi sí mpyi si pi toronkwooni kèenŋe, si numpañja ta mɛ.»

Antiyɔshi kànhe dánafeebii kurunke tasiige

¹⁹ Yyefuge ku mpyi a dánafeebii ta Ecyeni bonkwooni kàntugo na ke, kuru mpyi a pi pyi pi à fê a caala. Ka pi pii si ñkàre fo Fenisi kùluni ná Sipiri kini i, ka pii si ñkàre Antiyɔshi kànhe e. Yahutuubii baare e, pire nje a mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu waber'á mɛ. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, dánafeebii pii mpyi a yíri Sipiri kini ná Sireni kànhe e mà pa Antiyɔshi kànhe e. Mpii pi nje pi nje Yahutuu mɛ, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kafoonji Yesu i ke, ka pire si puru jwo pi á. ²¹ Kafoonji à pire dánafeebii tég'e sèl'e pi báaraŋi i, ka lire si shinnyahara pyi t'á dá u na, maa tiye kan u á.

²² Zheruzalemu kànhe dánafeebii kurunke à yire lógo ke, ka pi i Barinabasi tun Antiyɔshi kànhe e. ²³ Pyiŋkanni na Kile mpyi a ñwɔ Antiyɔshi kànhe dánafeebii na ke, Barinabasi à nɔ wani maa lire nja ke, ka u funŋke si ntáan, ka u u màban le pi e, maa pi pyi na pi piye waha pi i ñkwòro Kafoonji kuni i. ²⁴ Yii li cè na Barinabasi na mpyi sùpya niŋcenŋe. Kile Munaani mpyi a u nî, u dániyaŋi mpyi a pèe, ka shinnyahara si ñee Kafoonji na.

²⁵ Lire kàntugo ka Barinabasi si ñkàre Tarisi kànhe na mà sà a Soli caa. ²⁶ U à u cya a nja ke, maa núr'a kàre ná u e Antiyɔshi e. Pi à yyee niŋkin pyi wani, pi mpyi maha si na bínnini ná cyelempyiibil'e, maa shinnyahara kàla Kile kuni na. Antiyɔshi kànhe e, pi à

cyelempyibii mege le: «kerecyenbii †». Lire l'à pyi ku toncyiige.

²⁷ Kile tūntunmpii pīi mpyi a yīri Zheruzalemu i cyire canmpyaagil'e mà pa Antiyōshi kànhe e. ²⁸ Wà mege na mpyi pi e Agabusi. Mà Kile Munaani yaha l'à uru yyaha cū, ur'à jwo na katibwōhō na sí n-pa n-pyi diŋyeni cyeyi puni i. Nye saanŋi Kolodi tēni i, lir'à pa mpyi. ²⁹ Lir'à pyi ke, cyelempyibii pi mpyi Antiyōshi e ke, ka pire si li lwō piye funŋ'i, cīnmpyibii dānafeebii pi nye Zhude kūluni i ke, si cyeyi wà yiye na mà tàanna ná pi shin maha shin pērege e si ntēge pire tēge. ³⁰ Yaayi pi à wà yiye na mà ta ke, ka pi i yire kan Barinabasi ná Soli á pi sà ŋkan Zhude kūluni dānafeebii kacwōnribil'á.

Yakuba mbòŋi ná Pyeri kàsujyiini kani

12 Lire tēni i, saanŋi Erōdi mpyi na dānafeebii pīi kyérege. ² U à Yuhana cīnmpworonŋi Yakuba bò ná kàshikwōŋhōwō i. ³ U à lire nya l'à táan Yahutu-ubil'e ke, bwúuruŋi niŋjirigembaanŋi kataanni i, ka u u pi pyi pi à Pyeri cū mú. ⁴ Pi à Pyeri cū ke, ka u u pi pyi pi à u le kàsuni i, maa sòrolashii ke ná baani pyi pi i u kàanmucaa. U la mpyi kataanni ká ntòro si nta u yíbe sùpyire nyii na. ⁵ Mà Pyeri yaha kàsuni i, dānafeebii mpyi a kwōro Kileŋarege na u á.

⁶ Canmbilini i Erōdi mpyi na sí Pyeri yíbe sùpyire nyii na ke, numpilage ku sí n-tòro lire canmbilini sí n-ta a nō ke, kuru numpilage e, mà Pyeri nimpwōŋi yaha ná yōwōyō shuunni i sòrolashiibii pīi shuunni shwōhōl'e, u mpyi na ŋwúuni. Sòrolashiibii pīi mpyi a yyére kasubage ŋwōge na maa ku kàanmucaa. ⁷ Ka Kafoonŋi Kile mēlekenŋi wà si mpāl'a jyé kasubage e, ka ku puni si mpyi bēenme, ka mēlekenŋi si Pyeri bwōn bwōn ŋkere na mà nē, maa jwo: «Yīri fwofwo!» Ka yōwōyō si ntíl'a kwōn a láha u cyeyi na mà cwo, ka u u yīri. ⁸ Ka mēlekenŋi si jwo: «Seepwōge tēg'a maye bīnni, ma a ma tanhanŋi pwo.» Ka u u li pyi amuni. Ka mēlekenŋi si nūr'a jwo: «Ma vāan-ntinmbwōhe le, ma a ma na fye e.» ⁹ Ka u u fwor'à taha u fye e. Nde mēlekenŋi à pyi ke, u nye a mpyi a cē na lire na nye sēe me. U mpyi na sōŋŋi na ŋwōwō uru nye na ŋwúuni. ¹⁰ Sòrolashiibii pi nye na kasubage kàanmucaa ke, ka Pyeri ná mēlekenŋi si ŋkār'a sà ntòro pire sòrolashikuruŋke niŋcyiige taan, maa ŋkār'a sà ntòro kurunŋke shōwōge taan, tōnnte bārage ku mpyi a tēg'a tajyirŋwōge tò, ná ku ŋwōge mpyi a kan kànhe funŋke yyére ke, mà jwo pi nō kuru na ke, ka ku u múgo kuy'á, ka mēlekenŋi ná Pyeri si fworō na ŋkēge. Mà pi niŋkaribii yaha, ka mēlekenŋi si mpāl'a pīnni u na.

¹¹ Lir'à pyi ke, ka Pyeri yákiŋi si nta a múgo, ka u u jwo: «Numē sēenŋi na, mii à dá li na na Kafoonŋi u à u mēlekenŋi wà tun u à pa mii shwō Erōdi na, Yahutuubii la mpyi si kapegigii ŋcyiimu pyi mii na ke, si mii shwō cyire puni na mú.»

¹² Pyeri yákiŋi à pa ntēen ke, Yuhana pi maha mpyi Marika ná u nunŋi mege nye Mariyama ke, ka u u ŋkàre uru Mariyamaŋi pyenge e. Dānafee niŋyahamii mpyi a bīnni wani, maa Kile ŋáare. ¹³ U à nō maa bage ŋwōge kúu ke, báarapyicwōŋi wà na mpyi wani na Ōrōda, ka

† Kerecyenbii ŋwōhe ku nye: Yesu Kirisita fyēpwhōshiihii.

uru si yīr'a pa si mpa ku múgo. ¹⁴ U à Pyeri mejwuuni lóg'a cē ke, funntange kurugo, mà jwo u pyenge ŋwōge múgo ke, ka u u fē a kār'a sà yi jwo pi sanmpil'á, na Pyeri niŋjyerenŋi na wá pyenge ŋwōge na. ¹⁵ Ka pi i jwo: «Taha mu ŋumbwuuni bà nye a ŋwō me?» Ka Ōrōda si nūr'a jwo: «Sēe, uru u wá sii u wi!» Ka pi i nūr'a jwo: «Mēlekenŋi u maha u kàanmucaa ke, uru u sí n-ta u à uye pyi u fiige mà pa.»

¹⁶ Mà pi yaha puru na, ka Pyeri si ŋkwōro na pyenge ŋwōge kúuli. Pi à pa ŋwōge múgo mà u nya ke, ka li i pi bilibili. ¹⁷ Ka u u cyēge yīrige pi á, maa pi pyi pi à fyáha. Pyiŋkanni na Kafoonŋi à u yige kàsuni i ke, ka u u yire puni yyaha jwo pi á. Maa yi jwo pi á na pi sà yi yyaha jwo Yakuba †† ná cīnmpyibii sanmpil'á, maa yīri wani mà kàre cyage kabēr'e.

¹⁸ Nyēg'à pa múgo ke, ka sòrolashiibii si wá na nyáha na wūruge piye e, maa piye yíbili: «Di Pyeri à pyi a jwo ye?» ¹⁹ Ka Erōdi si pi pyi pi à sà a u caa, ŋka pi nye a u nya me. Ka Erōdi si sòrolashiibii yyer'a yíbe, maa pi pyi pi à pi bò ‡. Lire kàntugo maa yīri Zhude kūluni i, mà kàre Sezare kànhe e mà sà tēre pyi wani.

Erōdi kwōŋkanni

²⁰ Lire mpyi a saanŋi Erōdi lūuni ta l'à yīri Tiri ná Sidōn kànŋi shiibii taan sēe sēl'e. Ka pire si bē niŋkin na, maa sà jwo a ŋwō ná saanŋi bage ŋūufoonŋi i, uru mege na mpyi Bilasitusi. Lire kàntugo maa ŋkār'a sà saanŋi ŋáare na u uye sanŋi yaha u u yoge kwō, ŋaha na ye Erōdi kīni i pire mpyi na pi ŋyīŋi taa.

²¹ Canmbilini na pi mpyi a bē si cyire karigii yyaha cwōwō ke, lir'à pa nō ke, ka Erōdi si u fānhe vāan-ntinŋke le, maa mpa ntēen saanre yatēenŋke e, jwumpe pu nye u á ke, maa puru jwo sùpyir'á. ²² U à kwō u jwumpe na ke, ka sùpyire si jwo fānha na: «Kile u à mpe jwo lire baare e, sùpya bà mē!» ²³ Lire tēenuuni i, ka Kafoonŋi Kile mēlekenŋi wà si ntíl'a fyēenre cyán Erōdi i mà bò, ŋaha na ye pēente t'à yaa ti taha Kile na ke, u nye a tire taha u na me.

²⁴ Kile jwumpe mpyi na ŋcaali, dānafeebii sí i nya-hage. ²⁵ Barinabasi ná Soli à kwō pi báaranŋi na Zheruzalemu kànhe e ke, maa nūr'a kàre Antiyōshi kànhe e. Pi niŋkaribii, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, maa ŋkàre ná ur'e.

Kile Munaani à Barinabasi ná Soli cwōwōn'a yaha piye kanni na

13 Kile tūntunmii ná cyelentii na mpyi Antiyōshi kànhe dānafeebii kurunŋke e. Pire meyi yi nye: Barinabasi ná Simiyōn pi maha mpyi: «Nizheri» ke, ná Lusisi uru mpyi a yīri Sireni kànhe e, ná Manayeni uru ná saanŋi Erōdi mpyi a lye pyennuge e, ná Soli. ² Canŋka mà dānafeebii yaha pi a sūnŋi le maa Kile pēre, ka Kile Munaani si jwo ná pi e na: «Yii Barinabasi ná Soli yaha piye kanni na mii á, báaranŋi mēe na mii à pi yyere

†† Yakubaŋi kyaa l'à jwo naha ke, Yesu cīnmpworonŋi kyaa li. ‡ Ōrōmu shiibil'á, kasubage kàanmucyafoonŋi ká mpyi u nye na ku kàanmucaa na ŋwōge me, ka kàsujyini wà si fworō, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyini na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonŋi na.

ke, bà pi si mpyi si uru pyi mε.»³ Pi à súnni le maa Kile ñáare a kwò ke, maa pi cyeyi taha Barinabasi ná Soli ñùñke na, maa pi yaha pi à kàre Kile báarañi na.

Barinabasi ná Soli à kàre Sipiri kini i

⁴ Nye lire pyinkanni na, Kile Munaani à Barinabasi ná Soli tun pi à kàre Selusi kànhe na. Pi à nɔ wani ke, ka pi i jyè bakwɔɔge k'e maa ñkàre Sipiri kini i, lire kini na ñye lwohe ñiñke e. ⁵ Pi à sà nɔ Salamisi kànhe e ke, ka pi i wá na ñaare na Kile jwumpe yu Yahutuubii Kile Jwumpe kàlambayi i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, uru mpyi a pi tège pi báarañi i.

⁶ Lire kàntugo ka pi i kini puni jyiil'a sà nɔ Pafɔsi kànhe na. Yahutu nàñi wà na mpyi kuru kànhe na, uru mεge na mpyi Bariyesu. Jinamaha u mpyi u wi. U mpyi maha fini na uru na ñye Kile túnntunñɔ. ⁷ Uru jinamahanji mpyi ná Sipiri kini ñùñufoonji Serijusi Polusi i. Serijusi Polusi yákiñi mpyi a ñwɔ, ka u u Barinabasi ná Soli yyere, ñaha na ye u la mpyi si Kile jwumpe lógo. ⁸ Pi mpyi maha uru jinamahanji pyi Girekiibii sheenre e: «Elimasi». Ka u u wá na Barinabasi ná Soli kyáli. U la mpyi si kini ñùñufoonji ñùñɔ kyán bà u si mpyi u àha ndá Yesu na mε.

⁹ Soli pi maha mpyi: «Poli» ke, mà u yaha u a ñi Kile Munaani na, u à jinamahanji yal'a wíi, ¹⁰ maa jwo: «Mu funñk'à ñi cwòɔre ná kafinare na, Sitaanninji sùpya u ñye mu, mu kafuunni li ñye mà katiile pyi. Kafoonji Kile kurigii cyi à tíi ke, ñaha tère e mu sí cyire ñkèegeñi ñwɔ yaha ye?» ¹¹ Yi lógo! Numε, Kafoonji sí mu pyi fyin. Mu sí tère pyi, mu sì canñanyiiñi bèenmpe ñya mε.»

Lire tèenuuni i, ka Elimasi ñyiigii si ntíl'a wwò, ka numpini si jyè u yyahe e, ka u u wá na cyege fyíngé na màre na wà caa ñgemu u si u cyege cù, si u yyaha cù ke. ¹² Kini ñùñufoonj'à lire ñya ke, maa dá Yesu na. Nde u mpyi a lógo Kafoonji kyaa na ke, lire mpyi a u kàkyanhala sèe sèl'e.

Poli ná Barinabasi à kàre Antiyɔshi kànhe e

¹³ Lire kàntugo ka Poli ná u shèrefeëbii si yíri Pafɔsi kànhe e, maa jyè bakwɔɔge k'e mà kàre Perige kànhe e, kuru kànhe na mpyi Panfili kùluni i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, ka uru si láha pi na, maa núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e.

¹⁴ Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si yíri Perige kànhe e mà kàre Antiyɔshi kànhe e, kuru na ñye Pisidi kùluni i. Yahutuubiicanñɔk'à pa nɔ ke, ka pi i ñkàr'a sà jyè a tēen Kile jwumpe kàlambage e. ¹⁵ Nye cyag'à pa ñkàla a kwò mà fworo MusaSaliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebil'e ke, ka kàlambage ñùñufoëbii si pi pyi pi à yi jwo Poli ná Barinabasi á: «Cinmpyibii, kampyi yegege jwumɔ na wá yii á mà jwo sùpyir'á, yii pu jwo.»

¹⁶ Nye ka Poli si yíri, maa cyege yírigé sùpyir'á, maa pi pyi na pi fyáha. Pi à fyáha ke, ka u u jwo: «Yii Izirayeli shiinbii ná yii mpil'á puni pi ñye na fyáge Kile na ke, yii lógo na ñwɔ na. ¹⁷ Wuu pi ñye Izirayeli shinji ke, wuu u Kilenji à wuu tulyeyi cwòɔnɔ, maa pi pyi pi à ñyaha mà

pi yaha bilere e Misira kini i. Lire kàntugo maa pi yige lire kini i ná u fànhe e. ¹⁸ U à kwòro ná pi e síwage funñke e, maa pi karigii kwú uye e, mà sà nɔ yyee beeshuunni laage na.

¹⁹ Lire kàntugo u à supyishi kuuyo baashuunni shi bò a yige Kana kini i, maa pire u taare kan pi á. ²⁰ Pi à tire taare fente pyi mà sà nɔ yyee ñkwuu sicyeere ná yyee beeshuunni ná ke (450) laage na. Lire kàntugo ka u u kacwɔnribii pii tinje wuu tulyeyi ñunji fo mà sà yaa ná Kile túnntunñi Samuweli u tiñji i. ²¹ Puru funñke e, ka wuu tulyeyi si li cya na u saanñi wà kan pir'á. Nye Kisi u ñye Benzhamá u tùluge shin ke, ka Kile si uru jyanji Sawuli pyi u à pyi pi saanñi yyee beeshuunni funñ'i.

²² Nye ka Kile si mpa ñcyé Sawuli na, maa Dawuda kan pi á, pi à pyi pi saanñi. Uru kyaa na Kile à jwo na “Sùpyanji shinji mii ñye na ñcaa, ná uru u ñye mii ñyii wunji ke, uru u ñye Zhese jyanji Dawuda. Uru u sí n-pa mii ñyii karigii puni pyi.” ²³ Bà Kile mpyi a li ñwɔmēeni lwó mε, Dawuda tùluge shin u à pa mpyi Izirayeli shiinbii Shwofoonji. Uru u ñye Yesu.

²⁴ Mà jwo uru Shwofoonji u pa ke, Yuhana mpyi a fyánha a yi jwo Izirayeli shiinbii pun'á, na pi pi toronkanni kēenñe pi i láha kapegigii na, pi i batize. ²⁵ Yuhana báarañi mpyi na byanhare u takwɔɔre na ke, u mpyi maha ñko sùpyir'á na “Yii na sōññi na joofo u ñye mii ye? Shwofoonji yii ñye na sigili ke, uru bà u ñye mii mà de! Nka wà sí n-pa mii kàntugo, mii ñùñke bá à cyéere u tanhanji mēere zàñhanji i.”

²⁶ Mii cinmpyibii, wuu pi ñye Ibirayima tùluge shiinbii ke, mà bàra yii mpil'á puni pi ñye na fyáge Kile na ke, wuu á uru zhwoñi jwump'à jwo. ²⁷ Yii li cè na Zheruzalemu kànhe shiinbii ná pi ñùñufoëbii mpyi a cè na Yesu u ñye uru Shwofoonji mε. Kile túnntunmpii jwumpe pi mpyi na ñkálali canñɔk'á maha canñɔk'á ke, pi mpyi a puru yyaha cè mε. Nye pi Yesu ntunñi cye kurugo, Kile túnntunmpii jwump'à tòro pu jwunñkanni na. ²⁸ Ali mà li ta pi ñye a ñùñɔ ta, ñkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mε, lire ná li wuuni mú i, pi à fànhafoonji Pilati ñáare si u ta mbò kworokworocige na. ²⁹ Kile túnntunmpii mpyi a yaaga maha yaaga séme Yesu kyaa na ke, tēni i cyire pun'á fūññɔ ke, ka pi i u tírige kworokworocige na mà sà ntò fanñke e.

³⁰ Nka Kile à u ñe a yige kwùñji i. ³¹ Mpii pi mpyi a taha u fye e mà yíri Galile kùluni i, mà kàre Zheruzalemu i ke, u ñeñkwooni kàntugo, u à uye cyēe pire na canmpyaa ñiñyahagii funñ'i. Pire mú pi ñye na u kyaa yu sùpyir'á numε.

³² Mii ná Barinabasi sí wi ke, Jwumpe Nintanmpe ñwɔmēeni Kile mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, puru wuu mú ñye na yu yii á. ³³ Wuu pi ñye pi tùluge shiin ke, Kile à lire ñwɔmēeni fūññɔ wuu á, Yesu ñeñji cye kurugo, bà l'à séme Zaburu sémeñi kuni shonwuuni i na

“Mu u ñye mii jyanji,
Ñiñjaa mii à pyi mu Tunji †.”

³⁴ Kile à Yesu ñe a yige kwùñji i, lire e u saha si n-fwónhɔ mε, yire y'à jwo

“Yaayi ñiñcēñyi ñwɔmēeni mii à lwó Dawuda á ke,

mii sí yire kan yii á †.”

³⁵ Y'à séme Zaburu sémenji cyage kabər'e lire
jwəməeni kyaa na na

“Mu si nɛ ma báarapyinj nincenji buwunji yaha u
fʷɔnhɔ fanŋke e mɛ ††.”

³⁶ Dawuda sí wi ke, Kile mpyi a ndemu yaa ke, Dawu-
da à báaranji pyi mà tàanna ná lire e. U à báaranji pyi a
kwɔ ke, u a kwû, maa sà bâra u tiibii na, maa fʷɔnhɔ
mú. ³⁷ Nka Kile à Yesu nɛ a yige kwùnj i, u nyɛ a fʷɔnhɔ
mɛ.

³⁸ Mii cìmpyiibii, yii à yaa yii li cè na uru cye kurugo,
yii kapegigii sí n-jà yàfa yii na. Kile túnntunji Musa
Saliyanji mpyi na si n-jà cyi yàfa yii na mɛ. ³⁹ Nka yii shin
maha shin u à dá Yesu na ke, urufoo wogigii puni sí yà-
fa u na.

⁴⁰ Lire e ke nde Kile túnntunmpil'à jwo ke, yii a yiye
kàanmucaa, bà li si mpyi lire kà ŋkwɔ nɔ yii na mɛ. Pire
cye kurugo Kile à jwo

⁴¹ “Yii wíi, yii pi nyɛ yii nyɛ a Kile jwumpe yaha laage e
mɛ,

nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire sí yii kàkyanhala, puru
funŋke e yii sí n-kwû.

Yii tɛen ná l'e, mii sí n-pa kani là pyi yii tiinj i,
ndemu li nyɛ, wà méé n'a mpyi a li jwo yii á,
yii mpyi na si n-dá li na mɛ †.”»

⁴² Nyɛ Poli ná Barinabasi mpyi na fwore Kile Jwumpe
kàlambage e ke, pi à li cya pi á, na pi pa yà jwo pir'á
nde kani ninuuni kyaa na canŋŋke nimpŋke na.

⁴³ Sùpyire mpyi na ŋcaali ke, mpii pi à jyé Yahutuubii
Kile kuni i ke, ka pire niŋyahamii ná Yahutuu niŋya-
hamii si ntaha Poli ná Barinabasi ŋwɔh'i, ka pi i wá na
màban leni pi e, maa pi pyi, na Kile à ŋwɔ pi na maa pi
le kuni ndemu i ke, na pi kwôro lire e.

⁴⁴ Nyɛ canŋŋk'à núr'a nɔ ke, ka kànhe shiinbii fànha
si ŋkàr'a sà bínni, maa Kafoonji Jwumpe lógo Poli ná
Barinabasi ŋwɔ na. ⁴⁵ Yahutuubii ñŋufeebil'à tire
supyinyahare nya ke, ka yiŋcyɛge si jyé pi e, ka pi i wá
na Poli ná Barinabasi jwumpe ndire páanni, maa pi
cyere.

⁴⁶ Nyɛ ka Poli ná Barinabasi si yi fíniŋ'à jwo pi á: «Yii
Yahutuubil'á, Kile Jwumpe mpyi a yaa pu fyànha a jwo.
Nka ná yii s'à cyé pu na, maa li cyé na yii nyɛ na ŋcaa
shinj niŋkwombaanji na mɛ, lire e ke mpii pi nyɛ pi nyɛ
Yahutuu mɛ, wuu sí n-kàre pire yyére. ⁴⁷ Naha kurugo
yɛ yire Kafoonji Kile à jwo wuu á u Jwumpe Semɛnji i na
“Mii à mu tiŋɛ, bà mu si mpyi si mpyi bèenmɛ supy-
ishinj pun'á,

si zhwonji jwumpe jwo dipyɛnji cyeyi puni i mɛ ††.”»

⁴⁸ Mpii pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, pir'à puru jwumpe
lógo ke, pi funntanga wuubil'à Kafoonji Jwumpe le
barag'e. Mpii pi mpyi shinj niŋkwombaanji ntanj laage
e ke, ka pire puni si dá Yesu na.

⁴⁹ Lire pyiŋkanni na, Kafoonji Jwumpe mpyi na ŋcaali
lire kùluni puni i. ⁵⁰ Cyeebii megefeebii pi mpyi a jyé
Yahutuubii Kile kuni i ke, ka Yahutuubii ñŋufeebii si
pire ná kànhe shinbwoobii sòn mà yaha Poli ná Barin-
abasi na, ka pi i pi kyérege, maa pi kòr'a yige pi kùluni

i. ⁵¹ Poli ná Barinabasi nivworobil'à pi tooyi bambanji
kwòro kwòr'a wu pi na ††. Lire kàntugo maa ŋkàre
Ikoni kànhe e. ⁵² Cyelempyiibii pi mpyi Antiyɔshi kànhe
e ke, pire mpyi a ñi funntange ná Kile Munaani na.

Poli ná Barinabasi à Kile jwumpe jwo Ikoni kànhe e

14 Nyɛ nde l'à pyi Antiyɔshi kànhe e ke, lire ninuuni
l'à pyi Ikoni kànhe e. Poli ná Barinabasi à sà nɔ
Ikoni i ke, maa ŋkàre Yahutuubii Kile Jwumpe kàlam-
bage e, maa Kile Jwumpe jwo fo ka Yahutuu niŋya-
hamii ná supyishinj sanŋi sùpyire tà niŋyahara sí dá
Yesu na. ² Nka Yahutuubii pi mpyi a cyé si piye kan
Yesu á ke, ka pire si dánafeebii meyi kèegɛ supyishinj
sanŋ'á, ka pire si yiri dánafeebii kurugo. ³ Lire ná li wu-
uni mú i, Poli ná Barinabasi à kwôro wani mà tère
nimbwoo pyi. Pi mpyi a pi cyɛge taha Kafoonji Yesu na
maa u kyaa yu sùpyir'á fyagara baa. Kafoonji mpyi ma-
ha fànhe kaan pi á, pi i kakyanhala karigii ná kacy-
eenkii pyi. Lire cye kurugo pi mpyi maha li cyé na
jwumpe pi nyɛ na yu na Kile à ŋwɔ ke, na puru na nyɛ
sèe. ⁴ Nyɛ lir'à pyi ke, ka kànhe shiinbii si ntáa, ka
taage kà si mpyi ná Yahutuubii kàmpañke e, ka ku
sanŋke si mpyi ná Yesu túnntunmpil'e.

⁵ Yahutuubii ná supyishinj sanŋi ná pi ñŋufeebii
mpyi a bê li na, si Poli ná Barinabasi kyérege, si pi wà
mbò ná kafaayi i. ⁶ Poli ná Barinabasi à pa ŋcè na pi na
pire tabonŋ caa ke, maa fê a kàre Likayoni kùluni i, Lisi-
tiri ná Deribe ná yi kwùumpe kànyi na. ⁷ Mà pi yaha
wani, pi mpyi maha Jwumpe Nintanmpe yu.

Pii mpyi na sòŋji na Poli ná Barinabasi na nyɛ yasunyo

⁸ Nànji wà na mpyi Lisitiri kànhe e, u tooyi mpyi a
fàan. U mpyi a si cwɔhɔmɔfoo. ⁹ Canŋka mà Poli ná
Barinabasi yaha pi i yu ná sùpyire e, uru nànji nintɛenji
na mpyi sùpyire shwɔhɔl'e. U mpyi na Poli jwumpe
núru. Ka Poli si mpa u yal'a wíi mà li nya na dányanji
nyɛ u á, u jà a cùunŋ. ¹⁰ Ka u u jwo fànha na: «Yiri, ma a
ntíl'a yyére ma tooyi na!» Ka nànji si yi a yir'a yyére,
maa ntíi na ñaare. ¹¹ Sùpyir'à lire nya ke, maa jwo fàn-
ha na pi shɛenre e: «Kakyanhala! Yasunŋyi yà à yiye
kèenŋ'a pyi sùpyii, mà tíg'a pa wuu yyére!» ¹² Ka pi i
Barinabasi mege le Zusi, pi yasunmbwɔhe mege ku
mpyi kure. Yasunŋke mege ku mpyi Erimesi ke, kuru ku
mpyi maha Zusi túnnture yu, ka pi i kuru mege le Poli
na, naha na yɛ uru mpyi maha jwumpe yu. ¹³ Yasunŋke
Zusi bage na mpyi kànhe tajyinjwɔge na. Nge u mpyi
maha kuru sunni ke, ka uru si nupyahigii cyii cú, maa
cire yafyɛenre myígile cyi yacyi i, mà pa yyéenɛ yyéenɛ
kànhe tajyinjwɔge na. U ná sùpyire la mpyi si yire niyi
bò si mpyi sáraga Poli ná Barinabasi á.

¹⁴ Poli ná Barinabasi à pa yire cè ke, ka pi nàvunŋ
wuubii si pi vànntinjny cɔwɔn cɔwɔn, maa fyâl'a pi ñŋŋ
bê, maa jwo fànha na: ¹⁵ «Wuu cìmpyiibii, naha kuru-
go yii nyɛ na nde pyi yɛ? Wuu na nyɛ sùpyii, yii fiige.
Wuu à pa mpa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, na yii kàn-
tugo wà ŋcyii laaga baa karigii na, Kilenji nyii wunji u à

† Ezayi 55.3 †† Zaburu 16:10 † Abakuki 1.5 †† Ezayi 49.6

‡‡ Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

na pi àha raa yasun̄nyi kyaare kyàa m̄e, pi àha raa jacwɔɔɔ pyi m̄e, yatɔɔge k'à kwû mà ta sishan n̄ye a fworò k'e m̄e, pi àha kuru kyà m̄e, pi àha raa sishange lyî m̄e. ²¹ Yii à li cè na mà lwó fo tèem̄oni i, can̄h̄ɔɔ ma-ha can̄h̄ɔɔ, Musa Saliyan̄ji jwumpe na n̄kâlali Kile Jwumpe kâlambayi i kànyi puni i.»

Yesu t̄untun̄mpil'à let̄ere tun supyishin̄ji san̄ji dá-nafeebil'á

²² Yakuba a jwo a kwò ke, ka t̄untun̄mpii ná kacwɔn̄ribii ná dánafeebii kurun̄ke shiin̄bii puni si bê li na na pi pii cwɔɔɔɔ piye shwɔh̄ɔ'e pi bâra Poli ná Barinabasi na, pi tun Antiyɔshi kànhe e. N̄ye Zhude pi maha mpyi Barisabasi ke, ka pi i uru ná Silasi cwɔɔɔɔ, pire shiin̄ shuun̄niñi tayyérege mpyi a p̄e c̄in̄mpyiibii dánafeebii shwɔh̄ɔ'e. ²³ Let̄ereñi pi mpyi a sém'a kan pi á pi sà n̄kan ke, yi mpyi a sém̄e ur'e na:

«Wuu c̄in̄mpyiibii dánafeebii pi à fworò supyishin̄ji san̄ji i ná pi n̄ye Antiyɔshi kànhe ná Siri kini ná Silisi wuuni i ke, wuu fwù na n̄ye yii na. Wuu pi n̄ye Yesu t̄untun̄mpii ke, wuu ná dánafeebii kurun̄ke kacwɔn̄ribii pi à n̄ge let̄ereñi tun yii á. ²⁴ Wuu à lógo na pii na n̄ye a yîri naha wuu yyére mà kàr'a sà yii yákilibii wùrugo ná jwumpe p'e fo mà yii fun̄nyi pyi y'à p̄en, mà li ta wuu bà pi à pi tun m̄e.

²⁵ Lire kurugo wuu pun'à wwò a tèen maa bê li na, si pii tun yii á, mà bâra wuu ntàannamacin̄mpyiibii Barinabasi ná Poli na. ²⁶ Pire shiin̄ shuun̄niñi'á piye kan wuu Kafoon̄ji Yesu báaran̄'á fo na n̄ko si mp̄ɔɔn̄ pi múnahigil'e. ²⁷ Wuu à Zhude ná Silasi tun mà bâra pi na, n̄je wuu à jwo sém̄en̄ji i ke, pire yabilimp̄ii sí yire jwo yii á.

²⁸ Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na, ka wuu u n̄e li na ke, lire li n̄ye, wuu n̄ye a yaa wuu tugure tabere t̄ege yii n̄un̄'i, ná n̄cyii kopyaagii bà m̄e. Wuu sí yi jwo n-waha yii á, ²⁹ yii àha raa yasun̄nyi kyaare kyàa m̄e, yii àha raa sishange lyî m̄e, yatɔɔge k'à kwû mà ta sishan n̄ye a fworò k'e m̄e, yii àha kuru kyaare kyà m̄e, yii láha jacwɔɔre na. Yii aha láha cyire karigii mpyin̄ji na, lir'à n̄wɔ. Wuu fwù n̄ye yii na.»

³⁰ N̄ye ka pi i pi yaha pi à kàre. Pi à sà n̄o Antiyɔshi kànhe e ke, maa dánafeebii bínni, maa let̄ereñi kan pi á. ³¹ Ka pi i u kâla, yer̄eyi jwumpe pu mpyi u e ke, puru jwumpe mpyi a sàa pi fun̄nyi táan. ³² Zhude ná Silasi u n̄ye Kile t̄untun̄mpii ke, ka pire si yer̄eyi n̄inyahaya kan c̄in̄mpyiibii dánafeebil'á, maa màban le pi e Kile kuni i, ³³ maa nt̄een wani mà t̄ere pyi ná pi e. Lire kàntugo ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi t̄ugo. Cyage e pi mpyi a yîri ke, ka pi i n̄ur'a kàre wani pi tunveebii yyére. [³⁴ Ka Silasi si li lwó uye fun̄ni'á si nt̄een Antiyɔshi kànhe e.]

³⁵ Ka Poli ná Barinabasi si t̄ere pyi Antiyɔshi e. Sùpyire tabere n̄inyahara mpyi a bâra pi na, pi i sùpyire kâlali, maa Kafoon̄ji jwumpe yu pi á, puru pu n̄ye Jwumpe Nintan̄mpe.

Poli ná Barinabasi à láha piye na

³⁶ Lire kàntugo ka Poli si Barinabasi pyi: «Wuu à Kafoon̄ji jwumpe jwo kànyi n̄jemu na ke, wuu n̄ur'a shà wani, wuu sà dánafeebii kànmucya kampyi pi wá na sì yyaha na Kile kuni i.»

³⁷ Mà pi yaha pi i n̄ko raa n̄uruli, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, Barinabasi la mpyi uru si n̄kàre ná pire e. ³⁸ Ka Poli si jwo na u n̄ye a yaa u kàre ná pire e m̄e, naha na ye mà pire yaha Panfili kùluni i, u à n̄uru pire fye e, u saha n̄ye a pire t̄ege pi báaran̄ji na m̄e. ³⁹ N̄ye ka li i mpyi jwun̄yahama pi shwɔh̄ɔ'e fo ka pi i láha piye na. Ka Barinabasi si Marika bâra uye na, ka pi i jyè bakwɔɔge e, mà kàre Sipiri kini i. ⁴⁰ Poli wi ke, ka uru si Silasi bâra uye na. Ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi kyaale Kile cye e, bà Kafoon̄ji si mpyi si n̄wɔ pi na, si pi t̄ege m̄e. ⁴¹ Lire kàntugo ka pi i n̄kàre Siri kini i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. Lire tooy'e, pi mpyi maha màban leni dánafeebil'e.

Tim̄oti à bâra Poli ná Silasi na

16 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si n̄kàre Deribe kànhe e, maa yîri wani mà kàre Lisitiri kànhe e. Cyelempyan̄ji wà na mpyi wani Lisitiri kànhe e, uru mege na mpyi Tim̄oti. U n̄un̄ji na mpyi dánafoo, Yahutu u mpyi ure, n̄ka u tun̄ji na mpyi Gireki. ² C̄in̄mpyiibii dánafeebii pi mpyi Lisitiri kànhe e, mà bâra mp̄ii pi mpyi Ikoni kànhe e ke, pire mpyi na u metange yiri. ³ Lire kurugo Poli la mpyi si u pyi u báarapyin̄e. N̄ye Yahutuubii pi mpyi wani ke, pire kurugo, ka Poli si u kwɔn̄, naha na ye sùpyire puni mpyi a cè na u tun̄ji na n̄ye Gireki †. ⁴ Pi n̄n̄karibii na, kànha maha kànha na pi à tòro ke, Yesu t̄untun̄mpii ná Zheruzalemu kànhe dánafeebii kacwɔn̄ribii mpyi a karigii n̄cyiimu jwo ke, ka pi i cyire jwo yire kànyi dánafeebil'á, maa li cya pi á, na pi a cyi kurigii naare. ⁵ Là mpyi na bârali dánafeebii kurun̄yi fànhe n̄yahan̄ji na, pii sí i bârali pi na can̄ja maha can̄ja.

Kile kacyeeni l'à Poli pyi u à kàre Masedoni kùluni i ke

⁶ N̄ye Poli ná u sh̄erefeebii la mpyi si sà Kile jwumpe jwo Azi kùluni i, n̄ka Kile Munaani n̄ye a n̄e m̄e. Lire e ka pi i Firijyi kùluni jyiile mà kàre Galati kùluni i. ⁷ Pi à sà byanhara Misi kùluni na ke, ka pi la si mpyi si n̄kàre Bitini wuuni i, n̄ka Yesu Munaani †† n̄ye a n̄e m̄e. ⁸ N̄ye ka pi i Misi kùluni jyiile mà kàre Torasi kànhe na. ⁹ Mà Poli yaha wani, Kile à kani là cyêe u na. Can̄ka numpilage e, u à Masedoni kùluni shin̄ji wà n̄n̄jyerewe n̄ya, ka uru si jwo: «Poli, mii na mu náare, ta ma Masedoni i ma a wuu t̄ege.»

¹⁰ N̄ye Poli à yire jwo wuu á ke, ka wuu ‡ u nt̄il'a li lwó wuye fun̄ni'á si n̄kàre Masedoni i, naha na ye wuu à li

† Ná Tim̄oti n̄un̄ji sí mpyi Yahutu, lire e pi mú mpyi maha u wii Yahutu. N̄ka Yahutuubii pi jà pi a u wii Yahutu s̄ee wu, u mpyi a yaa u kwɔn̄ mà tàanna ná pi saliyari i. Poli à Tim̄oti pyi u à uye kan pi à kwɔn̄ bà u si mpyi si mpyi Yesu Kirisita shen̄re jwufoo n̄n̄cen̄n̄e Yahutuubii shwɔh̄ɔ'e m̄e. †† Yesu Munaani ná Kile Munaani n̄ye

nya na nàkaana baa, Kile à li cyêe wuu na na wuu sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani shiinbil'á.

Lidi à uye kan Kafoonji á Filipi kànhe na

¹¹ Ka wuu u yîri Torasi kànhe e, maa bakwɔɔge lwó maa ntíl'a kàre Samɔtirasi kànhe e. Kuru canŋa nùmpanŋa, maa ñkàre Neyapolisi kànhe e. ¹² Maa yîri wani mà kàre Filipi kànhe na, kuru ku nyɛ Masedoni kùluni kànhe niŋcyiige, maa mpyi Ɔɔɔmu shiinbii màrampe e. Wuu à canmpyaa pyi kuru kànhe e. ¹³ Canŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka wuu u ñkàre kànhe kàntugo yyéere dùge ñwɔge na, ñaha na ye wuu à li ta na wani pi maha Kilenparege pyi †. Wuu à sà cyeebii mpiimu ta pi à bínni wani ke, wuu à Kile jwumpe jwo pir'á. ¹⁴ Pire cyeebil'e, wà mege na mpyi Lidi, uru mpyi a yîri Cyatiri kànhe e, u mpyi na fyáge Kile na. Uru ceenji mpyi maha vâanŋyi niŋyeyi longara wuyi péreli. Ka Kafoonji Kile si u zòmbilini múgo, maa u pyi u à ñɛɛ Poli jwumpe na. ¹⁵ Ka u ná u pyenge shiinbii puni si batize. Lire kàntugo ka u u wuu pyi: «Ná yii s'à dá li na na sèenji na mii à naye kan Kafoonji á, yii a ma mii pyenge e.» U à wuu kárama fo wuu à ñɛɛ.

Pi à Poli ná Silasi cû a tò kàsunji i

¹⁶ Canŋka mà wuu niŋkaribii yaha Kilenparege cyage e, wuu à círi ná bilicwonji w'e. Jínanji wà na mpyi u e, uru jínanji mpyi maha u pyi u u cèere pyi. Uru ceenji mpyi maha wyérenyahaga taa lire céepyiini i na ñkaan u ñùŋufeebil'á. ¹⁷ Ka uru ceenji si ntaha wuu ná Poli fye e, maa ñko fànha na: «Mpii shiinbii na nyɛ Kilenji niŋyi wuŋi báarapyii. Kuni i zhwonji nyɛ na ntaa ke, lire pi nyɛ na ñcyêere yii na.»

¹⁸ Ceenjà lire pyi canmpyaa niŋyahagii funŋ'i, li nyɛ a pa ñwɔ me. Canŋka ka Poli lùyiri wuŋi si yyaha kèenŋe u á, maa jínanji pyi: «Yesu Kirisita mege na, fworu ñge ceenji i.» Ka jínanji si ntíl'a fworu u e. ¹⁹ Uru bilicwonji ñùŋufeebil'á li ñya na wyérenji pire nyɛ na ntaa u céepyiini cye kurugo ke, na lire kuni na ñko s'a ntùni ke, ka pi i Poli ná Silasi cû, cyage e sùpyire maha bínni ke, maa ñkàre wani ná pi e fànhafeebii yyéere. ²⁰ Pi à nɔ wani ke, maa jwo yukyaabil'á: «Mpii shiinbii wá na wuu kànhe ñyàha na wùruge. Yahutuu pi nyɛ pi pi. ²¹ Pi wá na karigii ñcyiimu yu sùpyir'á ke, kapyimbaagii cyi nyɛ cyi cyi, wuu Ɔɔɔmu shiinbii si ñɛɛ cyi na, si nta ñjyere cyi mpyi na me.»

²² Sùpyir'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri Poli ná Silasi taan. Ka yukyaabii si pi pyi pi à pi vâanŋyi ñiril'a wwù pi na, maa pi bwɔn ná kàsɔrigil'e. ²³ Pi à pi bwɔn sèl'e mà kwò ke, maa pi le kàsunji i, maa kasubage kàanmucyafoonji pyi u a pi kàanmucaa sèl'e. ²⁴ Pi à puru jwo kàanmucyafoonj'á ke, ka u u ntíl'a Poli ná Silasi

niŋkin. † Luka à jwo: «wuu»: lir'à li cyêe naha ñke cyage e u à bàra Poli na, pi i báare siŋcyan. † Filipi kànhe Yahutuubii nàm-baabii nyɛ a mpyi a ke kwò me. Lire e kuni nyɛ a mpyi a kan pi á pi Kile Jwumpe kàlambaga cyán wani me. Lire kurugo Yahutuubii mpyi maha piye bínnini lwɔhe ñwɔge na kànhe kàntugo. Làdaabii pi mpyi maha mpyi tufeempe ntanji kurugo ke, kuru lwɔhe pi mpyi maha ntége na pire pyi.

lèŋe kasubage bapyɛegii puni kàntugo yyéere wuuni i, maa pi tooyi le a shwɔhɔ cinŋke kà na.

²⁵ Nyɛ niŋiŋke byanhampe e, Poli ná Silasi mpyi na Kile ñáare, maa Kile pèente myahigii cêe, kàsujyiibii sanmpii sí i núru. ²⁶ Mà pi yaha puru na, ka niŋke si mpál'a cyéenne, maa kasubage cúnŋɔ cúnŋɔ sèe sèl'e, ka ku ñwɔyi puni si ntíl'a múgo, ka kàsujyiibii puni yòɔyi si ñkwɔn ñkwɔn a láha pi na. ²⁷ Ka kasubage kàanmucyafoonji si ñɛ. U à kasubage ñwɔyi ñya y'à múgo ke, maa wá na sòŋŋi na kàsujyiibil'á fê a fworu, maa u ñwɔɔɔge dir'a wwù si ntége uye bò ††. ²⁸ Ka Poli si jwo fànha na: «Ma hà kapii pyi maye na me! Wuu puni na naha naha!»

²⁹ Nyɛ ka kasubage kàanmucyafoonji si bèenme cya. U fyagara wuŋi fo na ñcyéenni, maa fyál'a jyè babilini i, mà sà ñcwo Poli ná Silasi fere e. ³⁰ U à yîri ke, maa pi yige ntàani na, maa jwo: «Na cìnmpyii, ñaha mii à yaa mii u pyi si nùmpanŋa ta ye?» ³¹ Ka pi i u pyi: «Dá Kafoonji Yesu na, lire ká mpyi, mu ná ma pyenge shiinbii sí nùmpanŋa ta.»

³² Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si Kafoonji jwumpe jwo u ná u pyenge shiinbii pun'á. ³³ Kuru numpililyage e, ka kasubage kàanmucyafoonji si ñkàre ná Poli ná Silasi i, maa sà pi nɔɔyi wyere pyi, maa ntíl'a batize mà bàra u pyenge shiinbii puni na. ³⁴ Lire kàntugo maa Poli ná Silasi pyi pi à dùgo u bage niŋyiŋi na, maa pi kan pi à lyí. Uru nàŋi ná u pyenge shiinbii puni mpyi funtange e, ñaha na ye pi mpyi a piye kan Kile á.

³⁵ Nyɛ nyèg'à pa múgo ke, ka yukyaabii kurunke si pii tun pi sà yi jwo kasubage kàanmucyafoonj'á na u Poli ná Silasi cye yaha. ³⁶ Ka kasubage kàanmucyafoonji si sà Poli pyi: «Fànhafeebii naha a tùnntunmii yaha pi à pa yi jwo mii á na mii u yii cye yaha. Yii sí n-jà n-fworu s'a si yyeniŋke e.» ³⁷ Ka Poli si pi pyi: «Pi nyɛ a wuu yal'a yíbe me, maa wuu bwɔn, mà li ta wuu na nyɛ Ɔɔɔmu shiin †. Lire kàntugo pi à wuu le kàsunji i. Nume, pi la na nyɛ si núru wuu ñwɔhɔ ñjige kàsunji i la? Lire mpyi nyɛ me, fo pire yabilimpíi pi pa wuu yige.»

³⁸ Ka tùnntunmpii si núr'a kàr'a sà yire jwo yukyaabil'á. Pi à lógo na Poli ná Silasi na nyɛ Ɔɔɔmu shiin ke, ka pi i fyá, ³⁹ maa ñkàr'a sà piye mpínni kan Poli ná Silasi á, maa pi yige kàsunji i, maa li ñáare pi á na pi fworu kànhe e. ⁴⁰ Pi à fworu kàsunji i ke, maa ñkàre Lidi yyéere, mà sà dánafeebii ta wani, maa pi yere maa màban le pi e, maa nta a kàre.

Nyàhanŋurugunji u à pyi Tesaloniki kànhe e ke

17 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ntòro Anfipolisi kànhe e, maa yîri wani maa sà ntòro Apoloni kànhe e mà kàre Tesaloniki kànhe e. Kile Jwumpe kàlambage kà na mpyi wani Yahutuubil'á. ² Bà Poli mpyi maha ntéere na li pyi me, canŋɔŋke ká nɔ, u mpyi

†† Ɔɔɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafoonji ká mpyi u nyɛ na ku kàanmucaa na ñwɔge me, ka kàsujyiŋi wà si fworu, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonji na. † Mpii pi nyɛ pi nyɛ Ɔɔɔmu shiin me, yukyaabii mpyi maha pi pyi pi à pire bwɔn maa nta a pi yíbe. Nyka li mpyi na fún mà Ɔɔɔmu shin pyi amuni. Poli ná Silasi mpyi Ɔɔɔmu shiin, lire e ke pi mpyi a yaa pi bwɔn me.

a pire cû a tàanna ná lire e με. Nka Kile na yi yu nume sùpyire pun'á cyeyi puni i, na pi pi toronkanni kέηνηε pi i mpa ur'á. ³¹ Naha kurugo ye Kile à canηke kà tège, ηkemu i u sí n-pa dinyenji sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e ntiñji funηke e ke. U yabiliñji shincwancwncwñji cye kurugo u sí lire pyi. U à u ηè a yige kwùñji i, lire cye kurugo u à li cyèe sùpyire na na uru Kile à u cwacwncwncwñji.»

³² Nye pi à kwùubii ηèñji jwumpe lógo Poli ηwñ na ke, ka pii si wá na u fwóhore, ka pii si jwo: «Wuu sí n-pa pu sanmpe lógo canηke kabere.» ³³ Nye ka Poli si yíri pi taan mà kàre. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, pii mpyi a taha u fye e, maa dá Yesu na. Pire e, wà mege na mpyi Denisi. Kànhe jwumpe cwacwncwncwñji wà u mpyi ure. Ceenji wà mú na mpyi, uru mege na mpyi Damarisi, mà bàra pi-iberii na.

Poli à kàre Kòrenti kànhe e

18 Lire kàntugo Poli à yíri Ateni kànhe e, mà kàre Kòrenti kànhe e. ² U à sà Yahutu nàñji wà ta wani, uru mege na mpyi Akilasi. Pòn kùluni shin u mpyi u wi. U nimpavonñji u mpyi mà yíri Itali kini i ná u cwonji Pisisili i, naha na ye saanji Kolodi mpyi a jwo na Yahutuubii puni pi fworò Drcwmu kànbwàhe e. Ka Poli si bàra pi na. ³ Ná u ná pire sí mpyi na vàanñji bayi báarañji ninunji pyi, ka u u ntéen pi yyéere maa tère pyi ná pi e báarañji na. ⁴ Canηcñji puni i, u mpyi maha si na yu ná Yahutuubii ná Girekiibil'e Kile Jwumpe kàlambage e, maa ηcaa pyiñkannigii puni na, si pi pyi pi dá Yesu na. ⁵ Mà lwó Silasi ná Timcwi à yíri Masedoni kùluni i mà shà ke, Poli saha ηye a labere bàra Kile jwumpe ηjwunji na με †. U mpyi maha yi fíniñji na yu Yahutuubii'á na Yesu u ηye Kile Niñcwncwncwñji. ⁶ Nka Yahutuubii ηye a ηee Poli jwumpe na με, maa u cyere. Lir'á pyi ke, ka u u u vàanntinñke ηàhara mà wà pi na ††, maa yi jwo pi á: «Yii mée ká mpyi yii ηye a shwò numpañña yoge na με, mii kuro saha ηye yire e με. Mpii pi ηye pi ηye Yahutuu με, nume mii sí raa wá pire yyéere si sà Jwumpe Nintanmpe jwo pir'á.»

⁷ Nye ka Poli si yíri wani mà kàre nàñji wà pyenge, uru mege na ηye Titusi Zhutusi. Uru nàñji mpyi na fyáge Kile na, u pyenge mpyi a tíiñe Kile Jwumpe kàlambage na. ⁸ Ka Kile Jwumpe kàlambage ηññfoonji Kirisipusi ná u pyenge shiinbii puni si mpa dá Kafoonji Yesu na. Kòrenti kànhe shiinbii pi mpyi na núru Poli ηwñ na ke, ka pire niñyahamii si mpa daniyañji pyi, maa batize.

⁹ Canηka numpilage e, Kafoonji à kani là cyèe Poli na maa jwo: «Ma hà raa fyáge με, ta yu, ma hà vyàha με, ¹⁰ mii na ηye ná mu i, wà mú si n-jà ncw mu na si kapii pyi mu na με, mii wuubil'á ηyaha naha ηke kànhe e.»

¹¹ Nye ka Poli si ntéen mà yyee niñkin ná yijye baani pyi wani kuru kànhe e na sùpyire kàlali Kile jwumpe na.

† Filipi kànhe dánafeebil'á wyéere kan Silasi ná Timcwi á pi tũugo Poli á. Lire mpyi a Poli pyi u à yyeniñe ta u Kile báarañji i, ka lire si u pyi u saha ηye a uye yaha wyéere cya báara na με. Yii 2 Kòrenti Shiinbii 11.9 ná Filipi Shiinbii 4.14-15 ná Kapyiinkii 17.15 wii. †† Yii Mari-ka 6.11 ná Luka 9.5 wii.

¹² Nye mà Galiyon yaha Akayi kùluni ηññufente na, canηka Yahutuubii pil'á jwo a ηwñ, maa ηkàr'a sà Poli cû a kàre u yyéere, u u sà u yíbe. ¹³ Pi à sà ncw ná u e Galiyon yyéere ke, maa jwo: «Nge nàñji wá na sùpyire yákiilibii kέenñji na pi a Kile pèere pyiñkanni labere na, ndemu l'á kàntugo wà wuu Saliyañji á ke.»

¹⁴ Nye mà Poli yaha u u ηko raa yu, ka Galiyon si jwumpe lwó maa jwo Yahutuubil'á: «Kampyi kapii, lire ηye με kapyimbaala ηge nàñji mpyi a pyi, mii mpyi na sí ηee yii Yahutuubii jwumpe lógo. ¹⁵ Nka ná li s'á pa nta na jwumpe pà ná meyi yà ná yii Saliyañji karigii cyii nàkaana ti ηye ti ti, yii yabilimpíi pi yi yyaha cwacwncwñji. Mii la ηye si yogo kwòñ wà ná mpe e με.» ¹⁶ Galiyon à puru jwo ke, maa pi pyi pi fworò yukyaala bage e. ¹⁷ Lir'á pyi ke, Kile Jwumpe kàlambage ηññfoonji mege ku ηye Sòsiteni ke, ka pi i uru cyán a cû, maa u yal'a jya yukyaala bage yyaha yyéere, ka Galiyon si uye pyi mu à jwo u ηye na pi ηaa με.

Poli à núr'a kàre Antiycshi kànhe e

¹⁸ Cyire puni kàntugo, Poli à ncw Kòrenti kànhe e sahanji maa nta a kuni cya dánafeebil'á, ka u ná Pisisili ná Akilasi si jyè bakwacwge e mà kàre Siri kini kàmpañke na. Lire mpyi a Poli ta u à ηwòfaaga fáa Kile á, lir'á pyi ke, ka u u u ηññjoore kwòñ Sanñkere kànhe e maa nta a kàre. ¹⁹ Pi à sà ncw Efese kànhe e ke, ka Poli si ηkàre Kile Jwumpe kàlambage e, maa sà jwo ná Yahutuubil'e. Ka pire si u náare na u téen wani pire yyéere u tère pyi, ηka Poli ηye a ηee με, maa kuni cya pi á, maa jwo na l'aha ntáan Kile e, na uru na sí núru n-pa pi yyéere. Lire kàntugo maa yíri u shèrefebii Pisisili ná Akilasi taan maa ηkàr'a sà jyè bakwacwge e mà kàre. ²² Pi à sà ncw Sezare kànhe e ke, ka Poli si fwor'a kàre Zheruzalemu kànhe e mà sà dánafeebii kurunke shéere, maa yíri wani mà kàre Antiycshi kànhe e. ²³ U à tère pyi wani maa nta a kàre Galati kùluni i, maa yíri wani mà kàre Firijyi wuuni i. Lire pani tooy'e, u à màban le cyelempyiibii puni i, bà pi si mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i με.

Apolosi à kàr'a sà a Kile jwumpe yu Efese ná Kòrenti kànyu na

²⁴ Lire tène i, Yahutonji wà na mpyi a yíri Alezandire kànhe e mà pa Efese kànhe e, uru mege mpyi Apolosi, u mpyi a jwumpe cè, maa Kile Jwumpe Semenji cè sèe sèl'e. ²⁵ Pi mpyi a u kàla Kafoonji Yesu kuni ηaarañkanni na, ηka nde li ηye batizeliñji kani ke, u tacenke mpyi a láha Yuhana Batizeliñji u kàlani na. Lire ná li wuuni mú i, u mpyi maha Yesu kani fíniñji na yu ná u zòmbilini puni i sùpyir'á. ²⁶ U mpyi maha yu sùpyire yyaha yyéere fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. Pisisili ná Akilasi à u jwumpe lógo ke, maa u yyer'a kàre, maa Kile kuni yal'a cyèe u na.

²⁷ Akayi kùluni zhèñji lage mpyi a pa mpyi Apolosi na, ka cìmpyiibii dánafeebii si màban le u e, maa letere sém'a kan Akayi kùluni cyelempyiibil'á, maa yi jwo pi á na u aha ncw wani pi yyéere, pi i u cùmu leme ηwñ. U à

pa shà ke, ka Kile si jwɔ u na, ka u kàlanji niŋkannji si fànha kan dánafeebil'á, maa pi pyi pi i si yyaha na Kile kuni i. ²⁸ U mpyi maha Yahutuubii tawurugoyi cyère pi na sùpyire shwɔhɔ'e. Wà mpyi na si n-jà u kyáala mɛ. U mpyi maha Kile Jwumpe Semen'á yyahe fininji na yu pi á na Yesu u nyɛ Kile Niŋcwɔnɔŋji.

Poli na Kile jwumpe yu Efese kànhe e

19 Mà Apolosi yaha Kɔrɛnti kànhe e, Poli à Azi nanji jyiile mà kàre Efese kànhe e, mà sà cyelempyiibii pii ta wani, ² maa pi pyi: «Tèni i yii à dá Yesu na ke, yii à Kile Munaani ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu bá sàha ŋkwɔ a Kile Munaani kyaa lógo mà nya mɛ.» ³ Ka u u núr'a pi pyi: «Lire sannii i ke, batizeliŋji shini ŋgire pi à pyi yii na yɛ?» Ka pi i u pyi: «Yuhana Batizeliŋji mpyi na ŋgemu pyi ke.» ⁴ Ka u u jwo: «Mpii pi mpyi maha pi toronkanni kɛɛnɛ ke, pire Yuhana mpyi maha batizeli lwɔhe e. Nka u mpyi maha yi yu sùpyir'á na ŋgemu u sí n-pa uru kàntugo ke, na pi dá uru na, uru u nyɛ Yesu.» ⁵ Nyɛ pi à yire lógo ke, maa nta a batize Kafoonji Yesu mege na. ⁶ Ka Poli si u cyeyi taha pi nɔŋni na, maa Kile náare pi na, ka Kile Munaani si ntíge pi nɔŋ'i, ka pi i wá na yu shɛɛnre tabɛr'e, maa Kile túnnture yu. ⁷ Tire sùpyire mpyi a shiin kɛ ná shuunni kwɔ.

⁸ Mà Poli yaha kuru kànhe e, u mpyi maha si na Kile Saanre kani fininji na yu sùpyir'á fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. U mpyi maha pyiŋkannigii puni pyi bà u lógofeebii si mpyi si nɛɛ puru jwumpe na mɛ. U à lire pyi fo mà sà nɔ yinyɛ taanre na. ⁹ Nka shinnyahara mpyi a pi niŋgyigigii waha, maa nɔyɛ si ndá Poli jwumpe na, maa Kafoonji kuni fwɔhɔre sùpyire nyii na. Nyɛ ka Poli si cyelempyiibii yyer'a yiri pi taan, maa ŋkàre ná pi e Tiranusi kàlambage e, maa sà a pi kálali wani canja maha canja. ¹⁰ Poli à lire pyi mà nɔ yee shuunni na. Lir'à pyi ke, Yahutuubii ná supyishi maha shi u mpyi Azi kùluni i ke, pire pun'à Kafoonji jwumpe lógo.

Yahutuubii pi mpyi na jínabii kòre na yige pifeebil'e ke, pire kani

¹¹ Kakyanhala karigii cyi à sii sùpya sàha sàa cyi nya mɛ, Kile mpyi maha cyire pyi Poli cye kurugo.

¹² Vaaŋnyi, lire nyɛ mɛ sicuyi yi mpyi a bwɔn Poli na ke, pi mpyi maha yire lwúu maha si na ntare yampii ná jínacyaanbii na. Lire mpyi maha yampii pyi pi i nɔcunji, maa jínacyaanbii jínabii pyi pi i fwoe pi e.

¹³ Yahutuubii pii na mpyi wani, pire mpyi maha naare na màre, marii jínabii kòre na yige pifeebil'e. Ka pire la si mpyi s'a jínabii kòre s'a yige pifeebil'e ná Kafoonji Yesu mege e mú. Pi aha jínacyanji wà nya, pi mpyi maha jwo: «Yesunji kyaa Poli maha yu ke, uru mege na, yii fwoe!» ¹⁴ Yahutuubii sáragawwubii nùŋufembwɔhe kà mege na mpyi Sikeva. Uru pyiibii nàmbaa baashuunni mú mpyi maha uru ŋge báaraŋji pyi. ¹⁵ Nyɛ canŋka, pi à puru jwumpe jwo ná jínacyanji w'e, ka jínanji si

jwo: «Mii à Yesu cè, Poli nyɛ sùpyanji ŋgemu ke, mii à uru cè mú, ŋka yii de? Mpire pi nyɛ yii yɛ?»

¹⁶ Nànji i jínabii nyɛ ke, ka uru si nɔcwo pi na, maa pi kyérege sèe sèl'e fo mà pi bannaga, ka pi cípyire wuu-bii si fê a fwoe u bage e.

¹⁷ Yahutuu yo, supyishiŋji sanji yo, shin maha shin u mpyi Efese kànhe e ke, pire pun'à nde kani lógo maa fyá. Ka Kafoonji Yesu mege sí n-pèe.

¹⁸ Mpii pi mpyi a dá Yesu na ke, pire niŋyahamii mpyi na ma na yyérelí sùpyire yyaha na, maa pi kapegigii nimpyiŋkii yu. ¹⁹ Mpii pi mpyi na siŋkanmpe pyi ke, pire niŋyahamil'à pa ná pi siŋkanmpe sémebil'e, ka pi i mpa pi bínni piye nɔŋ'i, maa pi súugo sùpyire nyii na, maa pire sémebil'á lwɔre wà tiye na, ka pi lwɔre sí mpa bɛ wyérefyinŋji kampwɔhii beeshuunni ná kɛ (50.000) na.

²⁰ Lire pyiŋkanni na, Kafoonji jwumpe mpyi na nɔcaali cyeyi yyaha kurugo fwofwɔ maa fànha taa.

Nyàhanjurugunji u à pyi Efese kànhe e ke

²¹ Cyire karigii toronkwooni kàntugo, mà Kile Munaani yaha l'à Poli yyaha cù, u à li lwɔ uye funŋ'i si ntòro Masedoni ná Akayi kùligil'e si raa wá Zheruzalemu kànhe e. U mpyi maha yi yu na uru ká nɔ wani, na ur'à yaa u sà fwoe nɔcwo kànbwɔhe e mú. ²² Nyɛ ka u u u naaranɛebii pii shuunni yaha pi à kàre Masedoni i, pire pi mpyi Timɔti ná Erasiti. Ka u yabilinji si ntɛɛn mà tère pyi sahanŋi Azi kùluni i.

²³ Kafoonji Yesu kuni kani mpyi a nyàhanjurugo nimbwo yirige lire tèni i. ²⁴ Sɛɛnburji wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Demetirusi, wyérefyinŋji u mpyi na bùu. Yasunŋke mege pi maha mpyi Aritemisi † ke, uru nàŋji mpyi maha kuru yasunŋke bage shini yaa ná wyérefyinŋji i na mpérelí. U ná u báarapyiibii mpyi maha wyérefyahaga taa uru báaraŋji i. ²⁵ Nyɛ canŋka, ka uru nàŋji si u báarapyiibii ná sɛɛnbuubii puni yyer'a bínni maa jwo: «Mii cìmpyiibii, yii à li cè na ŋge báaraŋji i wuu nyɛ na wuu nɔcwoŋji taa. ²⁶ Nka nde ŋge Poliŋji nyɛ na mpyi ke, yii na li nùru maa li naa. U à jwo na sùpyire maha kacyanhigii nɔcwoŋji yaa ná pi cyeyi i ke, na cyire nyɛ yafyin mɛ. Nde kani nyɛ Efese kànhe kanni nùŋɔ kyaa mà dɛ, li na ŋko si mpyi Azi kùluni puni nùŋɔ kyaa. U s'à shinnyahara nùmbogii kɛɛnɛ ná puru jwumpe e mà kwɔ. ²⁷ Ná wuu nyɛ a wuye waha mɛ, wuu là nta kuni sí n-tò, mà bàra lire na, wuu yasunŋcwoŋge mege ku nyɛ Aritemisi ke, kuru yasunŋke bage saha si n-pa n-pyi laage e mɛ. Kuru yasunŋke Azi kùluni shiinbii ná kini shiinbii puni nyɛ na sunni ke, pèene saha si n-pa n-taha ku na mɛ.»

²⁸ U à puru jwo ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire lùyiri wuubii si wá na yasunŋke báami maa ŋko fànha na: «Wuu Efese kànhe shiinbii yasunŋcwoŋge Aritemisi fiige nyɛ mɛ!»

²⁹ Nyɛ ka pi i kànhe puni nyàha a wùrugo ná puru tùnmpɛ e. Lire mpyi a Poli naaranɛebii pii shuunni,

† *Shinnyahara mpyi na sɔnŋi na kuru yasunŋke na nyɛ ceewe ŋgemu u maha pyiibii kaan sùpyir'á, maa sùmanji pyi u u nɔcwoŋge ke. Efesi kànhe e kuru yasunŋke tabwɔhe mpyi.*

Gayusi ná Asitariki ta wani. Masedoni kùluni shiin pi mpyi pire, ka sùpyire si ntíl'a pire cyán a cù mà kàre tafage e. ³⁰ Poli yabilinji la mpyi si nkàre sùpyire tabinnige e, nkà cyelempyibii nyé a nyé mē. ³¹ Azi kùluni fànhafebwoyi yà mú na mpyi wani, yire na mpyi Poli cevee, ka pire si túnnturo tun u á, na u àha zhà sùpyire tabinnige e mē.

³² Lire tēni mpyi a jwumpe ta p'a nyaha sùpyire shwàhàl'e, wà ná wà wumò nyé a mpyi ninjkin mē. Nde na pi mpyi a bínni ke, shinnyahara na mpyi wani, pi nyé a mpyi a lire cè mē.

³³ Yahutuñji wà na mpyi wani, uru mēge na mpyi Alezandiri. Ka pi i uru njàh'a kàr'a sà yyéenyé sùpyire yyaha yyé. Ka u u cyége tēg'a sùpyire pyi na ti fyàha. U la mpyi si u Yahutuñyebii túbile kòrò sùpyire shwàhàl'e. ³⁴ Nkà sùpyir'á pa njcè na Yahutu u nyé u wi ke, ka pi puni si bínn'a jwo fànha na: «Wuu Efese kànha shiinbii yasunncwōge Aritemisi fiige nyé mē!» Maa nkàwōro lire na fo na nkò si nò lerii shuunni fiige na.

³⁵ Sémese menyé u mpyi kànhe e ke, uru u à pa jà a sùpyire pyi t'à fyàha, maa jwo: «Efese kànhe shiinbii, sùpyire pun'á li cè na yasunncwōge Aritemisi k'à yíri ninjini na mà cwo ke, na Efese kànhe ku nyé kuru ná ku bage kàn mucyafoonji. ³⁶ Sùpya si n-jà yire kyáala mē. Lire e ke yii yii funnyii njé, yii àha raa karigii pyi njònjò kurugo mē. ³⁷ Yii à mpii nàmpii cù mà pa naha, mà li ta pi nyé a yafyin yú yasunñke bage e mē, pi mú nyé a jwumpimē jwo mà yyaha tíi ná wuu yasunñke e mē. ³⁸ Demetirusi ná u báarapyñyebii la ká mpyi si sùpyanjì wà cēge kani là na, pi a si yukyaala bage e yukyaabii yyé ná lire kani i. ³⁹ Kampyi pabere sí na wá yii á, wuu mpinninjì canñke, wuu sí puru cwàncwà.

⁴⁰ Lire baare e nde li nde wuu à pyi amē ninjaa ke, wuu sí n-jà njcēge ta l'e, njaha na ye pi aha wuu yíbe, wuu sí n-jà njònjò ta sùpyire kabinnini na mē.» ⁴¹ U à puru jwo a kwò ke, maa sùpyire cye yaha.

Nde Poli à pyi Masedoni ná Geresi kùligil'e ke

20 Nyé màhan'á pa fyàha ke, ka Poli si cyelempyibii yyer'a bínni maa pi yere, lire kàntugo maa kuni cya pi á maa nkàre Masedoni kùluni i. ² U à yereye ninnyahaya kan lire kùluni dānafeebil'á maa nta a jyiil'a kàre Giresi kùluni i. ³ U à yinye taanre pyi wani. Tēni i u à uye bégele si jyè bakwōge e raa nkēege Siri kini i ke, ka u u lógo na Yahutuubii pii na wá a vùnñjò pwo u mē na. Nyé lir'á pyi ke, ka u u li lwó uye funñ'i si nūru ntòro Masedoni i s'a wá. ⁴ Mpii pi mpyi a u tūgo ke, pire pi mpyi Bere kànhe shinji Pirusi jyanji Sopateri ná Asitariki ná Sekundusi, pire shiin shuuninjì mpyi a yíri Tesaloniki kànhe e, mà bàra Gayusi na, uru mpyi a yíri Deribe kànhe e, ná Timōti, ná Tisike ná Torofimu, pire shiin shuuninjì mpyi a yíri Azi kùluni i. ⁵ Ka pire si nkàre wuu yyaha na maa sà wuu sige Torasi kànhe e. ⁶ Bwúuruñji ninjirigembaanjì kataanni toronkwōni kàntugo, ka wuu u bakwōge kà lwó Filipi kànhe e, maa canmpyaa kanjuro para pyi maa nta a nò Torasi kànhe e, maa ntēen wani mà cibilaaga pyi.

Poli à bu njè Torasi kànhe e

⁷ Cibilaage canñyige † ka wuu u wwò maa Kafoonji njyinjì lyí sijcyan. Poli la mpyi s'a nkēege kuru canñja nūmpanña na. Nyé ka u u Kile Jwumpe jwo ná dá-nafeebil'e fo mà sà njñke nj. ⁸ Wuu mpyi a bínni batwōnge ninjyibabilini l'e, bēenmē yaaya ninnyahaya mpyi a mīni mīn'a yaha lire babilini yyaha kurugo. ⁹ Nànjiinjì wà na mpyi ná wuu e, uru mēge na mpyi Etikusi, uru mpyi a tēen finetirinji njwōge na. Poli à mō jwumpe na ke, ka uru si mpa njñ'a funñjò wwò uye na. Pur'e u à kwōro mà bwòna a pól'a yíri batwōnge ninjyibabilini tanrewuuni i mà pa njcwo. Pi à ta pi sà u yirige ke, mà u ta u à kwò. ¹⁰ Ka Poli si ntíg'a kàre maa sà lyéele u njñ'i, maa u cù u cyeyi na maa jwo: «Yii àha raa fyáge mē, u na nyé nyii na!»

¹¹ Lire kàntugo ka Poli si nūr'a dùgo maa sà bwúuruñji lwó maa u kwòna kwòna a taa pi à lyí, maa nkàwò maa jwumpe sogo mà sà nò fo canñyiyiini tēefworoni na, maa nta a kàre. ¹² Nyé ka pi i nànjinjì tūg'a kàre pyenge e, u mpyi nyii na, ka lire si màban lēñe dá-nafeebil'e.

Poli na Efese kànhe dānafeebii kacwōnribii yerege

¹³ Lire kàntugo ka wuu u bakwōge lwó a kàre Azosi kànhe e. Poli mpyi a jwo na uru sí raa njare s'a wá tōre na kuru kànhe na. Wani u mpyi na sí sà bàra wuu na bakwōge e. ¹⁴ U à sà wuu ta Azosi kànhe e ke, maa bàra wuu na, ka wuu u bakwōge lwó mà kàre Mitilēni kànhe e, ¹⁵ maa yíri wani mà kàr'a sà nò kuru canñja nūmpanña na Kiyōsi kini sicampe na. Kuru canñja nūmpanña, maa nò Samōsi kini i. Kuru canñja nūmpanña, maa nò Miletì kànhe e. ¹⁶ Yii li cè na Poli la mpyi si ntòro Efese kànhe taan yyérembaa. U la nyé a mpyi si mō Azi kùluni i mē. U funñke mpyi a wyēre, njaha na ye u la mpyi, ná labere nyé a pyi mē, si Pantekōtini kataanni njñjò bē Zheruzalēmu kànhe e.

¹⁷ Lire e ka u u ntēen Miletì kànhe e maa túnnturo tūgo Efese kànhe dānafeebii kurunñke kacwōnribil'á, na pi pa.

¹⁸ Pi à pa ke, ka u u pi pyi: «Mà lwó mii à pa naha Azi kùluni i ke, fo mà pa nò ninjaa na, yii à mii toronkanni cè yiye shwàhàl'e. ¹⁹ Mii à naye tñrige pyinñkannigii puni na, maa báaranji pyi Kafoonji á, maa nkyaala fo mà nyilwàhe wu, njaha na ye Yahutuubil'á vùnnyii pwo tooyo ninnyahay'e mii na, maa yyefugo ninnyahaga nò mii na. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yaaga maha yaag'e yii tōn nyé ke, mii nyé a kuru kà njwàhò yii na mē. Sùpyire shwàhàl'e yo, yii pyenyi i yo, mii à yii kàla yire na.

²¹ Yahutuubii bàra supyishinjì sanñi na, mii à yi jwo a waha pi á na pi pi toronkanni kēenyé, pi i piye kan Kile á, pi i dá wuu Kafoonji Yesu na. ²² Nyé numē, mii ninjarenji u nge Zheruzalēmu i, nde li sí n-sà mii ta wani ke, mii nyé a lire cè mē. Nkà Kile Munaani fànhe ku nyé mii na. ²³ Nde mii à cè ke, lire li nyé: kànha maha kànha na mii na ntūli ke, Kile Munaani maha li

† Yahutibil'á cibilaage canñyige ku nyé kárinji.

cyêe mii na na kàsujyiini ná yyefuge ku nyé mii yyaha na wani. ²⁴ Nka mii múnaani kani nyé a mii funḡḡ pēn mē. Nde l'á mii funḡḡ pēn ke, lire li nyé: Kafoonji Yesu à báaranj ngemu le mii cye e ke, mii u já a uru pyi a ḡwó si nɔ u tēgeni na. Uru u nyé, Kile à ḡwó wuu na maa kani ndemu pyi ke, mà lire jwumpe jwo sùpyir'á.

²⁵ Nyé yii mpiimu yyéere mii à tòro maa Kile Saanre jwumpe jwo ke, mà lwó numē na, yii saha sì mii nya mē. ²⁶ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á niḡjaa, yii ngemu ká kani là para ke, urufoo ḡḡḡ tuguro ti nyé tire, ti saha nyé mii woro mē. ²⁷ Naha kurugo yé yii zhwoḡji kàmpanḡke na, kyaa maha kyaa li nyé Kile nyii wuuni ke, mii nyé a lire là ḡwóḡ yii na mē. ²⁸ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, Kile Munaani à yii tiḡḡ yatonḡkurunḡke ḡkemu ḡḡḡ na ke, yii raa kuru kàanmucaa. Kile Jyanji à u sishange wu, ka Kile si dánafeebii mpiimu cya mà wà piye na ke, yii yaha pire na, yii raa pi ḡwó caa. ²⁹ Mii à li cè, mii karenḡwooni kàntugo, bà sigepwuunbii maha jyè mpàkurunḡke shwóḡl'e maa ku bwón a caala mē, amuni sùpyire tà sí n-pa jyè yii shwóḡl'e si yii wurugo. ³⁰ Ali yii shwóḡl'e, pii sí n-pa raa fini si cyelempyiibii pii fáanḡa sí ḡgurugo pi i ntaha pire fye e. ³¹ Lire e ke yii yákili yaha yiye na, yii funḡji cwo li na na mii à yyee taanre pyi na yii puni yerēge pílaga bàra canḡa na, fo tooyi y'e mii mpyi maha nyilwóhe wuuni yii kurugo.

³² Nyé numē, mii sí yii le Kile cye e. Jwumpe p'à li cyêe na Kile à ḡwó wuu na ke, puru pu sí n-jà fànha kan yii á si yii pyi yii a si yyaha na Kile kuni i, yaayi ḡwómēeni Kile à lwó ke, si yire kan yii á mà bàra u wubii puni na. ³³ Mii nyé a nyii yige sùpya wyére, lire nyé mē sēen, lire nyé mē u vāanya kurugo mē. ³⁴ Yii yabilimpil'à li cè na mii à báaranj pyi ná na cyeyi i, bà mii si mpyi si já ḡjyéere ná naye e, mà bàra na shèrēfeebii na mē. ³⁵ Mii à li cyêe yii na pyiḡkannigii puni na, na amuni wuu à yaa wuu a báaranj pyi, wuu raa fòḡḡfeebii tère, mà bàra lire na, wuu u funḡḡ cwo Kafoonji Yesu jwumpe na. U à jwo na "Jwónji na ntaa ḡkanji i mà tòro ntaḡi taan."»

³⁶ Poli à puru jwumpe jwo a kwò ke, maa niḡkure sín maa Kile ḡáare ná pi e. ³⁷ Lire kàntugo ka dánafeebii puni mesuwubii si wá na Poli pûruli na ḡwôre maa pi fwòḡji nizanji kaan u á. ³⁸ Pi yyetanha wubii pi mpyi, ḡaha na yé u mpyi a jwo na pi saha sì uru nya mē, ka pi i ḡkàr'a sà u tùug'a yaha bakwóḡge talwóḡge e.

Poli à núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e

21 Wuu à pishērenji kan a kwò ke, maa jyè bakwóḡge e, maa ntíl'a kàre Kósi kini i. Kuru canḡa nùmpañḡa, maa ḡkàre Dḡdḡ i, maa yíri wani mà kàre Patara kànhe e. ² Wuu à sà bakwóḡge kà ta wani ku u ḡko raa ḡkēēge Fenisi kùluni i, ka wuu u jyè kur'e mà kàre. ³ Wuu à kàr'a sà byanhara Sipiri kini na fo na li ḡaa ke, ka wuu u li kwón a yaha wuu kàmēne cyēge na, maa ḡkàre Siri kini i. Wuu à sà nɔ Tiri kànhe na ke, maa yyéere wani, ḡaha na yé yaayi yi mpyi bakwóḡge e ke, wani kuru kànhe na yire mpyi na sí n-tíriḡe. ⁴ Ka wuu u jyè kànhe e mà sà cyelempyiibii pii ta wani, maa ntēn'n'a canmpyaa baashuunni pyi ná pi e. Kani li mpyi

na sí n-pa Poli ta Zheruzalemu kànhe e ke, ka Kile Munaani si lire cyêe pi na. Lir'à pyi ke, ka pi i yi jwo Poli á na u àha ḡkàre Zheruzalemu i mē.

⁵ Cyire canmpyaaḡii baashuunniḡ'à tòro ke, ka wuu u kuni cya. Ka cyelempyiibii puni si fworo ná pi cyeebii ná pi pyiibil'e, maa wuu tùug'a fworo kànhe e. Wuu à sà nɔ suumpe lwóhe ḡwóḡge na ke, ka wuu puni si niḡkure sín lwóhe ḡwóḡge na, maa Kile ḡáare. ⁶ Wuu à pishērenji kan wuy'á mà kwò ke, ka wuu u bakwóḡge lwó na ḡkēēge. Dánafeebii pi ke, ka pire si núr'a kàre kànhe e.

⁷ Nyé ḡani wuu à pyi suumpe lwóhe ḡḡḡ'i mà yíri Tiri kànhe e ke, Pitolemayisi kànhe e wuu à lire ḡḡḡke kuu. Ka wuu u fworo bakwóḡge e mà kàre kànhe e mà sà dánafeebii shéere, maa canmbile niḡkin pyi ná pi e.

⁸ Kuru canḡa nùmpañḡa, ka wuu u ḡkàre Sezare kànhe e, maa sà sunmbage lēḡe Filipi yyéere. Jwumpe Nintanmpe jwufoonji wà u mpyi u wi. Nàmbaabii baashuunniḡi pi mpyi a cwóḡḡḡ pi a Yesu túnntunmpii tēḡe Zheruzalemu kànhe e ke, pire wà u mpyi u wi mú. ⁹ Pù-cepilyeye sicyēere na mpyi u á, yire mpyi maha Kile túnnture yu sùpyir'á.

¹⁰ Wuu à canmpyaa niḡyahagii pyi Filipi pyenge e. Mà wuu yaha wani, ka Agabusi si yíri Zhude kùluni i mà pa. Kile túnntunḡḡ u mpyi u wi. ¹¹ U à pa wuu ta wani ke, maa Poli seepwóḡge lwó, maa ku tēḡ'a u yabilinji tooyi ná u cyeyi pwo maa jwo: «Kile Munaani à jwo na ḡgemu u nyé ná ḡke seepwóḡge e ke, Yahutuubii ḡḡḡufēebii sí n-pa urufoo cù Zheruzalemu kànhe e, si urufoo pwo amē si nde supyishinji sanḡi cye e.» ¹² Wuu à puru jwumpe lógo ke, ka wuu ná kuru cyage dánafeebii puni si wá na Poli ḡáare na u àha ḡkàre Zheruzalemu i mē. ¹³ Ka Poli si jwo: «Naha na yii nyé na mē sùu amē yé? Yii àha na yákilinji wùrugo mà de! Mii à ḡēē na mpwóḡḡi i fo mà sà nɔ na mbòḡḡi na Zheruzalemu i Kafoonji Yesu mēge kurugo.» ¹⁴ Wuu à pa li nya na wuu sì n-jà u zhèḡji fyiinne Zheruzalemu kànhe e mē, ka wuu u u yaha wani, maa jwo: «Kafoonji nyii wuuni li pyi.»

¹⁵ Canmpyal'à tòro ke, ka wuu u wuye bégele, maa yíri Sezare kànhe e mà kàre Zheruzalemu i. ¹⁶ Sezare kànhe cyelempyiibii pii mpyi a kàre ná wuu e. Pire pi à wuu yyaha cù a kàre, ka wuu u sà wuu sunmbage lēḡe Sipiri kini shinḡi wà yyéere, uru nàḡi mēge mpyi Minasḡn. Cyelempyanji wà u mpyi u wi fo tēmḡni i.

Karigii cyi à pyi supyishinji sanḡi shwóḡl'e ke, Poli à cyire yyaha jwo Zheruzalemu dánafeebil'á

¹⁷ Wuu à sà nɔ Zheruzalemu kànhe e ke, ka dánafeebii si wuu ḡḡḡḡ bē ná funntange e. ¹⁸ Kuru canḡa nùmpañḡa, Poli à kàre ná wuu e Yakuba yyéere. Dánafeebii kurunḡke kacwónribii puni mpyi a piye bínni wani mú. ¹⁹ Fwòḡji pyiḡkwooni kàntugo, Poli à jwumpe lwó, karigii Kile à pyi mà u yaha supyishinji sanḡi shwóḡl'e ke, maa cyire puni yyaha jwo pi á niḡkin niḡkin. ²⁰ Pi à puru lógo ke, maa Kile kēe. Lire kàntugo maa jwo Poli á: «Wuu cìmpworonaji, mu nyé a nya mà? Yahutuu kampwóḡhii niḡyahamil'à dá Yesu na naha, ḡka ali

nume, pi à piye pwo Kile túnntunni Musa Saliyanji kurigii naaranji na. ²¹ Nye pil'à pa yi jwo pi á na mu à jwo na Yahutuubii pi à téen supyishinji sanji shwóhó'e ke, na pire kà nuru raa Musa Saliyanji kurigii naare me, na pi àha raa pi pyiibii kwúun sahanji me, na pi àha nuru raa làdaabii karigii pyi me. ²² Lire e ke naha wuu à yaa wuu pyi be? Naha kurugo ye pi sí mu mpanji cè. ²³ Nye wuu sí njemu jwo mu á ke, yire mu à yaa mu u pyi. Nàmbaa sicyeere na nye naha wuu shwóhó'e, pire mpyi a njwó fáa Kile á. ²⁴ Jyè ná pi e Kileñaarebage e, maa maye fíniñe ná pi e, maa pi fíniñefiniñe yaare lwóore wwú, pi i pi njnyi kúlu †. Lire ká mpyi, Yahutuubii sí n-cè na jwumwó maha jwumwó sùpyire nye na yu na ntare mu na ke, na puru pà nye sèe me, njka na mu yabilinji na Musa Saliyanji kurigii naare.

²⁵ Nye mpíi pi à dá Yesu na supyishinji sanji i ke, nje wuu à jwo pir'á ke, yire yi nye: pi àha raa yasunnyi kyaare kyàa me, pi àha raa sishange lyí me, yatwóge k'à kwú mà ta sishan nye a fworo k'e me, pi àha kuru kyà me, pi àha raa jacwóore pyi me.»

²⁶ Kuru canja nùmpañi, ka Poli si bàra pire nàm-baabii na, maa sà uye fíniñe ná pi e. Lire kántugo ka u u njkàr'a sà jyè Kileñaarebage e, canmpyaagii pi sí n-pyi si fíniñe ke, cyire canmpyaagii sí n-kwó canjke njkemu i ke, maa kuru canjke cyèe. Kuru canjke ninuge e, pi shin maha shin sárage mpyi a yaa ku wwú.

Pi à sà Poli cù Kileñaarebage e

²⁷ Canmpyaagii baashuunni sùpyanji mpyi maha mpyi si nta víniñe ke, cyir'à pa byanhara cyi takwóore na, lire mpyi a Azi kùluni Yahutuubii ta pi à Poli nya Kileñaarebage funjke e, ka pire si jwunyahama pyi maa sùpyire yírig'a yaha Poli fye e, pi à cù. ²⁸ Pi mpyi na màhanji jyii maa njko: «Zirayeli shiinbii, yii pa wuu tège! Nge nànji u maha naare cyeyi puni i maa njko na wuu shinji nye yafyin me, na wuu Saliyanji nye a njwó me, na wuu maha wuu Kilenji père cyage njkemu i ke, na kuru nye a njwó me. Mà bàra lire na, u à pa ná supyishinji sanji sùpyire t'e wuu Kileñaarebage funjke e mà pa kuru cyage nisinañke njwóhó wuu á †.»

²⁹ Pi mpyi na puru yu, naha na ye pi mpyi a Poli ná Efese kàñhe shinji Torofimu nya sijcyan kàñhe funjke e, ka pi i wá na sòñji na Poli à kàre ná u e Kileñaarebage funjke e. ³⁰ Li mpyi a kàñhe puni nyàha a wùrugo, ka sùpyire si wá na fí na fwore kàmpañyi puni na. Ka pi i sà Poli cyán a cù, maa u dir'a yige Kileñaarebage e, maa ntíl'a ku njwóyi tò. ³¹ Mà pi yaha pi i Poli bonkanna caa, ka pii si sà yi jwo sòrolashiibii njufembwóh'á na: «Zheruzalemu kàñhe puni na wá a nyàha a wùrugo!» ³² Ka uru si ntíl'a sòrolashiibii pii ná pi yyaha yyéere shiin yírig'e pi a fê a kàre pi cyage e. Yahutuubil'à sòrolashiibii ná pi njufembwóche nya ke, maa Poli bwóore njwó yaha.

† Njwófaage mpíi Yahutuubii mpyi a fáa ke, ná kuru tènì mpyi a fúnjke me, pi njnyi nye a mpyi a yaa yi kúlu me. †† Mpíi pi nye pi nye Yahutuubii me, pire mpyi a yaa pi a jyè Kileñaarebage kañjke funjke e me (Ezekiyeli 44.7).

³³ Nye ka sòrolashiibii njufembwóche si file, maa Poli cù, maa pi pyi pi à u pwo ná yórcyó shuunni i. Pi à u pwo ke, ka u u sùpyire yíbe: «Jofoo u nye u wi ye? Naha shi u à pyi ye?» ³⁴ Sùpyire puni mpyi na màhanji jyii, wà ná wà wumwó nye a mpyi ninjkin me. Màhanji nyahanji kurugo, sòrolashiibii njufembwóche nye a jà a yafyin yyaha cè pi jwumpe e me, ka u u sòrolashiibii pyi pi à kàre ná Poli i pi káañjke funjke e. ³⁵ Pi à kàr'a sà nj tajyinjwóge na ke, ka supyinyahara si lwó a tò pi na ná kafuge e, maa njko: «Yii u bò!» Li nye a pa njwó me, ka sòrolashiibii si Poli lwó.

Poli à uye jwo a fíniñe sùpyir'á

³⁷ Tèni i pi mpyi na njko raa jyè ná Poli i káañjke funjke e ke, u à sòrolashiibii njufembwóche yíbe: «Njufooñji, mii sí n-jà n-jwo ná mu i la?» Ka uru si jwo: «Taha mu à Girekiibii shéenre cè? ³⁸ Li sàha mwo me, Misira kini shinji u mpyi a pa njwó kyán naha maa njkàre ná shiin kàmpwóhii sicyeere e (4.000) síwage funjke e supyibuuni mæe na ke, taha uru bà u naha mu mo!» ³⁹ Ka Poli si u pyi: «Mii na nye Yahutu, mii à yíri Tarisi kàñhe e, Silisi kùluni i. Mii na yíri kànbwóhó na, njkemu mege k'à pèe ke. Mii na mu náare, ma a na yaha si njwó ná sùpyire e.» ⁴⁰ Ka sòrolashiibii njufembwóche si kuni kan Poli á, mpe pu nye u á ke, u u puru jwo. Nye mà u ninjyerenji yaha babwóche tajyinjwóge na, ka u u cyege yírig'e sùpyir'á. Pi pun'à pa fyàha ke, ka u u jwo ná pi e Eburubii shéenre e. U à jwo:

22 «Mii cìmpyiibii ná mii tiibii, mii na li caa yii á, yii i lógo na njwó na. Mii sí jwumwó jwo si ntège naye fíniñe yii á.» ² Sùpyir'á u nya u u yu ná pi e pi yabilimpíi shéenre e ke, ka pi puni si fyàha fyii, ka Poli si jwo: ³ «Mii na nye Yahutu, mii à si Tarisi kàñhe e, Silisi kùluni i, njka naha a Zheruzalemu kàñhe e pi à mii byé. Mii cyelentuñji u mpyi Gamaliyeli. Uru u à mii yal'a kàla wuu tulyeyi Saliyanji na. Mii mú mpyi a naye pwo sèl'e Kile na, bà yii naha yiye pwo u na ninjaa me. ⁴ Mpíi pi mpyi na Yesu kuni naare ke, mii mpyi maha pire kyéerege fo maha pii bùu. Mii mpyi maha lire kuni naarafeebii cwóre, nò bàra ceewe na, na mpwu na leni kàsuñji i. ⁵ Sàragawwuubii njufembwóche ná Yahutuubii kacwónribii puni pi nye mii shéribii lire kani i. Pire pi mpyi a séme yal'a kan mii á mii u sà njkan Damasi kàñhe Yahutuubil'á, maa li cyèe na mii aha sà lire Kile kuni naarafoonji shin maha shin ta ke, si u pwo s'a ma Zheruzalemu kàñhe e, pi i mpa pi kyéerege. ⁶ Mà mii ninjkenji yaha Damasi kàñhe e, canvwuge laage e mii à sà byanhara kàñhe na ke, ka mii i bèenge nya k'à pàl'a yíri ninjini i mà pa mii kwúulo. ⁷ Ka mii i wwúl'a cwo njjke na, ka mejwu si fworo na "Soli Soli, naha na mu nye na mii kyéerege ye?"

⁸ Ka mii i jwo "Kafoonji, jofoo u nye mu ye?" Ka mejwu-uni si fworo "Mii u nye Nazareti kàñhe shinji Yesu, mii mu nye na njkyéerege." ⁹ Nye mpíi pi mpyi ná mii i ke, pir'à bèenge nya, njka shinji u mpyi na yu ná mii i ke, pi nye a mpyi a urufoo jwumpe lógo me. ¹⁰ Ka mii i jwo "Kafoonji, naha mii à yaa mii i mpyi ye?" Ka Kafoonji si

jwo “Yiri ma a si Damasi kànhe e, yaaga maha yaaga mu à yaa mu u pyi ke, pi sí sà yire puni jwo mu á.”

¹¹ Nye ná bèenge sí mpyi a mii nyiigii bya mà mii pyi mii saha nye na naa me, mpíi pi mpyi ná mii i ke, ka pire si mii cû na cyege na, mà kàre Damasi kànhe e.

¹² Nànji wà na mpyi wani Damasi kànhe na, u mege mpyi Ananiyasi, u mpyi na fyáge Kile na, maa MusaSaliyanji kurigii ñaare cyi ñaarañkanni na. Damasi kànhe Yahutuubii puni mpyi maha u metanga yiri. ¹³ Ka uru si mpa mii fye e, maa mpa yyére mii taan maa jwo “Mii cìmpworonji Soli, ma nyiigii múgo ma raa ñaa.” Ka mii nyiigii si ntíl'a múgo, ka mii i wíl'a u nya. ¹⁴ Ka u u jwo “Mà ñijjaa yaha u sàha ño me, wuu tulyeyi u Kilenji à mu cwòññò, bà mu si mpyi si u nyii wuuni cè me, ñgemu u a sàa tíi ke, si uru nya, si lógo u yabilihji ñwò na. ¹⁵ Naha kurugo ye mu sí n-pyi u shenre jwufoo, nde mu à nya maa ndemu lógo ke, si cyire puni yyaha jwo sùpyire pun'á. ¹⁶ Lire e ke nume ma hà núru yi le shuunni i me, yíri ma a batize, ma a Kafoonji Yesu mege yyere bà mu kapegii si mpyi si jyé ndáha mu na me.”

¹⁷ Nye ka mii i mpa núr'a kàre Zheruzalemu i. Canjka mà mii yaha Kileñarege na Kileñarebage e, Kile à kani là cyêe mii na. ¹⁸ Ka mii i Kafoonji nya. Ka u u jwo mii á “Fyál'a fworo Zheruzalemu i, naha na ye jwumpe mu sí n-jwo mii kyaa na ke, ñke kànhe shiinbii si ñee pu na me.” ¹⁹ Ka mii i u pyi “Kafoonji, mii mpyi maha jyé Kile Jwumpe kàlambayi i, maa dánafeebii cyán na ñcwôre, maa pi bwùn, maa pi leni kàsunj i pyiñkanni ndemu na ke, pi à lire cè. ²⁰ Ecyeni u mpyi maha mu kyaa yu ke, tèn i pi à uru bò ke, mii yabilihji mpyi wani kuru cyage e. Mii mpyi a ñee u mbòñji i. Mpii pi à u wà a bò ke, mii bá u mpyi a pire vànntinmbwoyi shwò a cû.” ²¹ Ka Kafoonji si jwo mii á “Fworo kànhe e, mii sí mu tun tatwonge e supyishiji sanji sùpyir'á.”

²² Nye sùpyire puni mpyi a fyáha maa núru fo Poli à jwo mà pa ño ñke cyage na. Njka tèn i u à mpe jwumpe jwo ke, ka pi puni si wá na màhanji jyii maa ñko: «Yii u bò, ñge sùpyanji shiji nye a sàa yaa u yaha shì na me!»

²³ Maa wá na màhanji jyii fànha na, maa pi vànntinnyii wwù na fyíngé, maa ntyenyenyi kure na wàa ñijnyinji i.

²⁴ Nye lir'à pyi ke, ka sòrolashiibii ñunufembwòhe si sòrolashiibii pyi na pi Poli lèñe babwòhe e, pi i u bwòn ná tiripaanni i, nde u à pyi ka sùpyire si wá na màhanji jyii u kurugo ke, pi i u kárama u u li jwo. ²⁵ Mà pi yaha pi i u pwu ná yapwòyi i s'a u bwùn, sòrolashiibii yyaha yyére shinji ñgemu u mpyi wani u taan ke, ka u u uru pyi: «Mà tàanna ná saliyanji i, yii à yaa yii i Dòomu shin bwòn u yíbembaa la?»

²⁶ Ur'à yire lógo ke, maa ñkàr'a sà ñunufembwòhe pyi: «Naha mu la nye si mpyi ñge nàñji na ame ye? Ko Dòomu shin u wá u wi.» ²⁷ Ka ñunufembwòhe si sà Poli pyi: «Dòomu shin u nye mu la? Yi yyaha jwo na á.» Ka Poli si jwo: «Dò.» ²⁸ Ka u u jwo: «Wyérenyahaga mii à sàra maa nta a pyi Dòomu shin de!» Ka Poli si jwo: «Mii wi ke, mii à si Dòomu shin.»

²⁹ U à yire jwo ke, mpíi pi mpyi na ñko s'a u bwùn ke, ka pire si ntíl'a yiri u taan. Sòrolashiibii ñunufemb-

wòhe yabilih'á ta u cè na Dòomu kini shin ur'à pyi pi pwò ke, ka fyagare si jyé u e.

Pi à kàre ná Poli i yukyaala kurunke yyére

³⁰ Nùñke na Yahutuubii mpyi na Poli cêege ke, sòrolashiibii ñunufembwòhe la mpyi a sii si kure cè. Kuru canja nùmpañja, ka u u Kile sàragawwuubii ñunufembii ná yukyaala kurunke yyer'a bínni, maa yòròyi wwù Poli na, maa ñkàr'a sà u yyéñe pi yyaha yyére.

23 Ka Poli si yukyaala kurunke wíl'a màha maa jwo: «Mii cìmpyiibii, mii à sàa Kile nyii wuuni pyi fo mà pa ño ñijjaa na ná zòvynre e.» ² Mpii pi mpyi Poli taan ke, ka Kile sàragawwuubii ñunufembwòhe Ananiyasi si pire pyi na pi u bwòn u ñwòge na. ³ Ka Poli si jwo: «Mu à fyinme tò wwomò na, Kile mú sí mu bwòn. Mu à tíg'a tèn naha na mu na yogo kwùn mii na mà tàanna ná Saliyanji i, mà li ta mu yabilih'á Saliyanji kyáala. Mu à jwo na pi mii bwòn, mà tàanna ná Saliyanji i, lire sí nye a yaa li pyi me.» ⁴ Mpii pi mpyi u taan ke, ka pire si jwo: «Kile sàragawwuubii ñunufembwòhe mu nye na ñcyere ame la?» ⁵ Ka u u pi pyi: «Mii cìmpyiibii, mii nye a mpyi a cè na Kile sàragawwuubii ñunufembwòhe ki me, lire baare e mii mpyi na si ñee yi jwo me. Naha kurugo ye y'à séme Kile Jwumpe Semerji i na “Ma hà jwumpime jwo yii shiji yyaha yyére shinji na me †.”»

⁶ Poli mpyi a cè na yukyaala kurunke kàmpañke kà na mpyi Sadusii, ku sanjke sí nye Farizheen, ka u u jwo fànha na pi shwòhò'e: «Mii cìmpyiibii, mii na nye Farizhen, mii sifeebii na nye Farizheen! Mii à na sòñjre taha li na na kwùubii sí ñè nùmpañja ke, lire kurugo yoge nye na ñko raa ñkwùn mii na ame!»

⁷ Nye u à yire jwo ke, ka jwunyahama si yíri Farizheenbii ná Sadusiibii shwòhò'e, ka sùpyire si ntáa. ⁸ Sadusiibii maha ñko na kwunene nye nùmpañja me, na mèleke nye me, na jínahii nye me, mà li ta Farizheenbil'á dá na yire puni na nye. ⁹ Là mpyi na bàrali màhanji nyahanji na, ka Farizheenbii kàmpañke Saliyanji cyelentiibii pii si mpa yíri maa ñcyere maa jwo: «Wuu nàha sàa tapege nya ñge nàñji na me. Li sí n-jà n-ta mèlekenji wà, lire nye me jínanji wà u à jwo ná u e.»

¹⁰ Màhan'á pa nyaha fo sòrolashiibii ñunufembwòhe mpyi na sòñji na pi sí Poli diri n-wáaga piye shwòhò'e. Nye ka u u sòrolashiibii pii pyi na pi tíge, pi i sà u cyán a shwò sùpyire na pi a ma pi babwòhe e.

¹¹ Nye kuru canja nùmpañja numpilage e, ka Kafoonji si uye cyêe Poli na maa jwo: «Maye waha, mu à mii kyaa jwo Zheruzalemu kànhe shiinbil'á pyiñkanni ndemu na ke, amuni mu à yaa mu u sà mii kyaa jwo Dòomu kànbwòhe shiinbil'á mú.»

Yahutuubil'á vùnñkò pwò Poli na

¹² Kuru canja nùmpañja nyége na, ka Yahutuubii pii si vùnñkò pwò Poli me na, maa ñkàa piy'á na pi wà si n-lyí, lire nye me si n-bya me, fo pire ká bú Poli bò.

¹³ Mpii pi mpyi a kuru vùnñke pwò ke, pire mpyi a nya-

ha shiin beeshuunni na. ¹⁴ Ka pire si ñkàre Kile sára-gawwuubii ñùñfuebii ná Yahutuubii kacwónribii yyére maa sà pi pyi: «Wuu à kâa wuy'á na wuu wà si n-lyí, lire ñye mε si n-bya mε, fo wuu aha Poli ta à bò tēni ndemu i ke. ¹⁵ Lire e ke yii ná yukyaala kurun'k'á yaa yii bē li na, yii i pii tun pi sà sòrolashiibii ñùñfembwōhe ñáare, na u Poli yaha u pa, na yii sí n-pa u karigii kàanmucya si vyiinne. Wuu pi ke, wuu sí n-bégele si u sige, si u cya mbò mà u yaha kuni na.»

¹⁶ Njka kuru vùnñke pi mpyi a pwo ke, Poli cìmp-worocwoñi jyañi mpyi a fwo ro ku ñwōhō na. Babwōhe e Poli mpyi ke, maa ñkàr'a sà jyè kuru bage e, maa yi yyaha jwo u á. ¹⁷ Nye ka Poli si sòrolashiibii yyaha yyére shinñi wà yyere maa jwo: «Mii na mu ñáare ma a shà ná ñge ñàñjiñi i ma ñùñfembwōhe yyére, jwumō na ñye u á mà jwo u á.»

¹⁸ Ka uru yyaha yyére shinñi si ñkàre ná u e u ñùñfembwōhe yyére maa sà jwo: «Ñùñfoonji, Poli u ñye kàsunji i ke, uru u à mii yyere maa jwo na mii u pa ná ñge ñàñjiñi i mu yyére, na jwumō na ñye u á mà jwo mu á.» ¹⁹ Ka ñùñfembwōhe si ñàñjiñi cū cyage na, maa fēen ná u e, maa u yíbe: «Naha shi ku ñye mu á mà jwo mii á yē?» ²⁰ Ka ñàñjiñi si u pyi: «Yahutuubii píl'á bē li na na pire sí n-pa yí jwo mu á na ma Poli yaha u shà ñumpanña, na yukyaala kurun'k'á jwo na kuru la na ñye si sà u karigii yaa vyiinne sahan'ki. ²¹ Njka ma hà ndá pi jwumpe na mε, ñaha na yē pi pii na wá a mà vùnñkō pwo u na si u bò mà u yaha kuni na. Mpii pi à kuru vùnñke pwo ke, pir'á ñyaha shiin beeshuunni na. Pi à kâa piy'á na pi si n-lyí, lire ñye mε si n-bya mε fo pire ká bú Poli bò tēni ndemu i ke. Pi à bégele li mε na mà kwò, mu ñwōshwōkre kanni pi ñye na sigili.»

²² Ka ñùñfembwōhe si ñàñjiñi cye yaha maa u pyi: «Ma hà ñjwo sùpya á na mu à ñcyii karigii yyaha jwo mii á mε.»

Pi à Poli tùugo fànhafoonji Felisi yyére

²³ Lire kàntugo ka ñùñfembwōhe si sòrolashiibii yaha yyére shiinbii pii shuunni yyere maa pi pyi: «Yii sòrolashii ñkwuu shuunni (200) ná shōnfemii beetaanre ná ke (70) mà bàra shiin ñkwuu shuunni (200) mpiimu pi à se tàanbii na ke, yii pire bégel'a yaha. Pi sí n-kàre numpilage tēni baacyerewuuni na Sezare kànhe na. ²⁴ Yii shōnyi yà bégele, bà Poli ñjccenñe wu si mpyi si ñc fànhafoonji Felisi yyére mε.»

²⁵ U à puru jwo ke, maa séme séma kan Felisi á ñge-mu funñ'i u à jwo:

²⁶ «Mii Kolodi Lisiyasi u à ñge sémenji séme si ñkan fànhafoonji ñjccenñi Felisi á. Mii fwù na ñye mu na.

²⁷ Nànji u ñge mii à tùugo wani mu yyére ke, Yahutuubii pii mpyi a u cū raa bùu. Mii à lógo na Drcmu shin u ñye u wi ke, ka mii i na sòrolashikurun'ke kà yaha k'á sà u shwō pi na. ²⁸ Nde u à pyi ka pi i u cēge ke, mii la mpyi si lire cè, ka mii i pi pyi pi à kàre ná u e pi yukyaala kurun'ke yyére.

²⁹ Mii à pa li kàanmucya mà li ñya na pi Saliyañi kurugo pi à u cēge, lire baare e u ñye a kyaa pyi nde-

mu li sí n-pa ná l'e u bò, lire ñye mε mà u le kàsunji i mε.

³⁰ Numε, pi à pa yi jwo mii á na pi wá à vùnñkō pwo u mε na. Lire kurugo mii à tíl'a u tùugo wani mu yyére. Mpii pi ñye na u cēge ke, ñùñke na pi ñye na u cēge ke, mii à yi jwo pi á, pi a si mu yyére pi i sà ku yyaha jwo mu á. Yire yi mpyi mii á mà jwo mu á.»

³¹ Ka sòrolashiibii si li pyi bà y'á jwo pi á mε maa ñkàre ná Poli i kuru numpilage e fo Antipatirisi kànhe na. ³² Kuru canña ñumpanña, sòrolashiibii pi mpyi tōkre na ke, ka pire si shōnyifeebii yaha pi i ñkēge ná u e, maa nūr'a kàre pi babwōhe e. ³³ Shōnyifeebil'á sà ñc Sezare kànhe e ke, maa sémenji ná Poli kan fànhafoonji Felisi á. ³⁴ Fànhafoon'á sémenji kâla ke, maa Poli yíbe na kùluni ndire e u à yíri yē †. Ka u u jwo na ur'á yíri Silisi kùluni i. ³⁵ Ka u u Poli pyi: «Mpii pi à mu cēge ke, pi aha ñc naha, mii sí jwumpe kan mu á.» U à kwò ke, maa pi pyi pi Poli lēñe saanñi Erōdi saanre bage e, pi raa u kàanmucaa.

Pi à Poli cēge fànhafoonji Felisi á

24 Nye canmpyaa kan'kur'á tòro ke, Ananiyasi u ñye Kile sáragawwuubii ñùñfembwōhe ke, ka uru si mpa Sezare kànhe e ná Yahutuubii kacwónribii píl'e mà bàra Teritulusi na, uru na mpyi yoge tùpyikōwō. Karigii cyi à tòro pi ná Poli shwōhōl'e ke, ka pi i mpa cyire tìgire cyán u na fànhafoonji Felisi á. ² Ka pi i Poli yyer'a pa. Nde na pi à u cēge ke, ka Teritulusi si jwumpe lwó si lire yyaha jwo Felisi á. U à jwo: «Fànhafoonji ñjccenñi, mu u à wuu kini pyi l'á tēen yeyen'ñke e. Mu yákilifente kurugo, ñkēenñe ñjyahawa à pyi kini i, li yyaha yyére zhēñi kurugo. ³ Cyire shiñi mu ñye na mpyi wuu á cyeyi puni ná tērigii puni i ke, wuu fwù na ñye mu na sèe sèl'e cyire kurugo. ⁴ Njka mii la ñye si mu cū ñjaha mε, lire kurugo mii na li caa mu á ma a maye sanña yaha ma a lógo wuu ñwō na tère nimbilere funñ'i. ⁵ Wuu à li kàanmucya mà li ñya na ñge ñàñ'á pyi yapege sùpyire shwōhōl'e. U à Yahutuubii puni yákilibii ñyàha a wùrugo ñjyeyi cyeyi puni i. Uru u ñye Nazareti shiinbii Kile kuni yyaha yyére shinñi. ⁶ U la bá mpyi si wuu Kileñaarebage pyi ñjirivaha yaaga, ka wuu u u cū. [Wuu la mpyi si yoge kwōn u na, si ntàanna ná wuu Saliyañi i, ⁷ ñka sòrolashiibii ñùñfembwōhe Lisiyasi à u cyán a shwō wuu na fànhe e, maa jwo na wuu pa u kacēgeni ñùñke jwo naha mu á.] ⁸ Wuu à u cēge yaaga maha yaaga na ke, mu yabilinji ká u yíbe, mu sí li cè na yire puni na ñye sèe.» ⁹ Yahutuubii sanmpii pi mpyi wani ke, ka pire si sogo puru jwumpe na, maa jwo: «Sèe u à jwo!»

Poli à uye jwo a finñe Felisi á

¹⁰ Nye ka fànhafoonji si kuni kan Poli á u jwumpe lwó. Ka u u jwo: «Mii à li cè, cyi à yee ñjyahagii kwò, mu u ñye wuu shiñi yukyaalanji. Lire kurugo mii si ñ-fyá si naye tànga jwo mu á mε. ¹¹ Li sàha ñkwò a tòro can-

† Felisi la mpyi si ñcè kampyi kirigii ñùñkō na uru ñye ke, lire l'e Poli à yíri, puru funñke e si ñcè kampyi uru si ñ-jà Poli yíbe.

mpyaa ke ná shuunni na mē, mii à kàr'a sà Kile pēe Zheruzalemu kànhe e. Li mēé ká bē mu á, mu sí n-jà puru jwumpe kàanmucya si pu sèe ná pu kafinara cè. ¹² Canḡa niḡkin wà nyē a mii nya mii i nàkaana pyi ná sùpya e, lire nyē mē na sùpyire nùḡ kyáḡe Kileḡaare-bage e, lire nyē mē Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyē mē kànhe yyaha kurugo mē. ¹³ Nte sùpyire si yafyin ta si njwo na lire li nyē mii kacēgeni nùḡke mē. ¹⁴ Mii sí yi jwo mu á, mii na báaranj pyi wuu tulyeyi u Kilenj á kuni laber'e. Pi à jwo na lire Kile kuni nyē sèe mē. Yaaga ma-ha yaaga sí k'à sémē Saliyanj sémēnj ná Kile tūntun-mpii sémēbil'e ke, mii à dá yire puni na. ¹⁵ Mii à na sōḡḡre taha yaage ḡkemu na ke, kuru ninuge na pi à pi sōḡḡre taha, na shincēḡe bāra shinpi na, Kile sí sùpyire puni ḡè nūmpanḡa. ¹⁶ Lire kurugo mii à naye waha bā mii si mpyi si mpyi ḡigire cyaga baa Kile ná sùpyir'á mē.

¹⁷ Yyee niḡyahagii toroḡkwooni kàntugo, mii à nūr'a kàre Zheruzalemu i, mii shinj sùpyiibii pi nyē wani ke, maa sà wyéḡe kan fōḡḡfeebil'á, maa sáraya wwū Kile á. ¹⁸ Nyē yire na mii mpyi, ka pi i sà mii ta wani Kileḡaare-bage ntàani na. Karigii sùpyanj maha mpyi si nta vīniḡe Kile yyaha taan ke, cyire nizanḡkii mii mpyi na mpyi. Shinḡyahara nyē a mpyi wani mē, nyàḡḡgurugo nyē a mpyi wani mē. ¹⁹ Mii ná Azi kùluni Yahutuubii pii pi mpyi wani. Pire pi mpyi a yaa pi pyi naha, kampyi mii à kapyimbaala pyi, pire mpyi na sí mii cēḡe mu á. ²⁰ Lire nyē mē, tēni i pi à mii yyéḡe sùpyire yyaha yyéḡe maa yoge kwōn mii na ke, kampyi mii à kapyimbaala pyi, sùpyire ti naha naha ke, pi yi jwo. ²¹ Mā mii niḡjyerenj yaha pi yyaha yyéḡe, mii à jwo fānha na "Mii à tēen ná l'e na kwūubii sí ḡè n-fworo kwūḡi i nūmpanḡa. Lire kurugo yoge nyē na ḡkwūun mii na yii yyaha yyéḡe niḡjaa." Puru jwumpe mii à jwo ke, mii kacēgeni nùḡke ku nyē kuru la?»

²² Nyē Felisi mpyi a Kafoonj Yesu kuni karigii yyaha cè sèl'e, lire e u à jwumpe nūruḡ'a yaha canḡke kabere na maa pi pyi: «Yii a sī, sòrolashiibii nùḡufembwōhe Lisiyasi ká bú mpa, mii sí yii kataanmpe kàanmucya.»

²³ Lire kàntugo ka u u sòrolashiibii yyaha yyéḡe shinḡj wà pyi na u Poli lèḡe kasubage e u raa u kàanmucaa, na u àha u féḡe n-tòro mē, na u shincēḡe wà la ká mpyi si mpa fworo u na, si yaage kà kan u á, u àha urufoo sige lire na mē.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka fānhafoonj Felisi si mpa ná u cwōḡj Durusili i. Yahutu u mpyi u cwōḡj, maa pi pyi pi a sà Poli yyere. Poli a pa ke, pyiḡkanni na sùpyanj sí n-jà n-dá Yesu Kirisita na ke, maa yire yyaha jwo pi á. ²⁵ Pyiḡkanni na sùpyanj'à yaa u a ḡaare ntiḡi i, ná pyiḡkanni na u à yaa u cū uye na ke, ná pyiḡkanni na Kile sí n-pa sùpyire puni sāra si ntāanna ná pi kapyiḡkil'e ke, mā Poli yaha u u yire yyaha yu, ka Felisi fyagara wuḡj si u pyi: «Wuu niḡjaa wuyi yaha amē, mu sí n-jà raa sī, mii aha tēni labere ta, mii sí nūru mu yyere.»

²⁶ Felisi la mpyi Poli si wyéḡe kan ur'á, lire kurugo u mpyi maha u yīri tère maha tère maa yu ná u e. ²⁷ Pi a yyee shuunni pyi pur'e, lire kàntugo, ka Pōrisusi Fesitusi si mpa Felisi fáa kīni nùḡufente na. Felisi la mpyi si

uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire kurugo u mpyi a Poli tò a yaha kàsunj i.

Poli à jwo na uru karigii cyi sà ḡcwōḡḡr saanbwōhe Sezare yyéḡe

25 Canḡke Fesitusi à tēen kùluni nùḡufente na ke, canmpyaa taanr'à tòro ke, u à yīri Sezare kànhe na mā kàre Zheruzalemu kànhe e. ² U à nō wani ke, nāvunḡke ku nyē Kile sáragawwuubii nùḡufēebii ná Yahutuubii yyaha yyéḡe shiinbil'e mā yyaha tīi ná Poli i ke, ka pire si sà kuru paara u á, ³ maa li ḡáare u á na u Poli yaha u nūru u a ma Zheruzalemu i. Yii li cè na pi mpyi a vùnḡḡ pwo Poli na si u cya mbò mā u yaha kuni na. ⁴ Ka Fesitusi si yi jwo pi á na Poli na nyē kàsunj i Sezare kànhe e, na ḡcyèḡe uru mú sí nūru n-kàre wani. ⁵ Maa yi jwo pi á na: «Kampyi yii la nyē si ḡigire cyán ḡḡe nāḡi na, yii yii yyaha yyéḡe shiinbii yaha pi a ma Sezare kànhe e. Pi aha nō wani, nde na pi nyē na ḡigire cyáan u na ke, pi i sà lire jwo.»

⁶ Fesitusi nyē a tòro canmpyaa baataanre, lire nyē mē canmpyaa ke na Zheruzalemu i mē, maa nūr'a kàre Sezare kànhe e. Canḡke u à shà ke, kuru canḡa nūmpanḡa, u à kàr'a sà ntēen yukyaala bage e, maa pi pyi pi à sà Poli yyere. ⁷ Poli à pa ke, Yahutuubii pi mpyi a yīri Zheruzalemu i mā pa ke, ka pire si mpa yyér'a u kwūulo, karigii cyi à pi ke, maa u cēḡe na u à cyire niḡyahagii pyi, mā li ta pi yabilimpīi mpyi na sī n-jà pi jwumpe pyàḡgii cyē sùpya na mē. ⁸ Nyē ka Poli si jwumpe lwó si uye fīniḡe maa jwo: «Mii nyē a yafyin pyi ndemu l'à para Yahutuubii Saliyanj i, lire nyē mē mā Kileḡaarebage kafuun pyi, lire nyē mē mā saanbwōhe Sezari mūmpenmē pyi mē.»

⁹ Nyē Fesitusi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire e u à Poli pyi: «Mu la nyē si ḡkàre Zheruzalemu i pi i sà mu karigii cwōḡḡr mii ḡyīi na la?» ¹⁰ Ka Poli si u pyi: «Cyage e saanbwōhe Sezari maha pi pyi pi i karigii cwōḡḡre ke, mii niḡjyerenj u ḡḡe kuru cyage e mā kwō, naha mii karigil'à yaa cyi cwōḡḡr. Mii nyē a yafyin pyi Yahutuubii na mē, mu yabilin'à lire cè. ¹¹ Mii n'a mpyi a ta mii à wurugo, lire nyē mē mā kapii pyi ndemu l'à mii kabonō kwō ke, mii mpyi na sī n-cyē na mbōḡi i mē. Njka pi na mii cēḡe ndemu na ke, sèe ká mpyi u nyē a ta lire e mē, wà nyē a yaa u mii le pi cye e mē. Mii la na nyē saanbwōhe Sezari u mii karigii cwōḡḡr.»

¹² Nyē ka Fesitusi ná u jwupēebii si sà piye taanna. Pi à kwō ke, ka u u Poli pyi: «Ná mu s'à jwo na mu karigii cyi sà ḡcwōḡḡr saanbwōhe yyéḡe, mu sí sà yyéḡe saanbwōhe yyaha taan.»

Saanḡj Agiripa la nyē si lóḡo Poli ḡwō na

¹³ Canmpyal'à tòro ke, ka saanḡj Agiripa ná u cwōḡḡj Berenishi † si ḡkàre Sezare kànhe e mā sà fworo Fesitusi na. ¹⁴ Nyē pi à canmpyaa niḡyahagii pyi Sezare kànhe e ke, ka Fesitusi si Poli kyaa jwo saanḡ'á na: «Nāḡj wà na nyē Felisi u à le kàsunj i naha. ¹⁵ Tēni i mii à shà Zheruzalemu kànhe e ke, Kile sáragawwuubii

† Ceewe meḡe ku nyē Berenishi.

nùñufeebii ná Yahutuubii kacwónribil'à nge nàñi kyaa jwo mii á, maa li cya mii á na mii u tún. ¹⁶ Ka mii i pi pyi na Ɔɔmu fànhafeebii nye na ñeeg'a sùpya tún, mà li ta mpíi pi nye na urufoo cêege ke, u ná píferee nye a téen maa jwo piye nyii na urufoo sí uye tañkanna jwo mà yé.

¹⁷ Nye ka pi pìi si mpa ná mii i naha. Wuu à nɔ naha ke, mii nye a yi le shuunni i mɛ, kuru canña nùmpañña ka mii i ñkàre yukyaala bage e maa ntíl'a pi pyi pi à u yyer'a pa. ¹⁸ Mpíi pi mpyi na u cêege ke, ka pire si jwumpe lwó maa pi wumpe jwo. Nka kapii maha kapii mii mpyi na sòññi u sí n-ta u à pyi ke, pi nye a lire là jwo mɛ. ¹⁹ Pi Kile kuni karigii na pi mpyi na piye kyáali kanna. Tire nàkaante mpyi a yyaha tíi ná nàñi wà kyal'e, uru mege na nye Yesu. Pi mpyi na ñko na u à kwù, Poli sí i ñko na u à ñè. ²⁰ Mii wi ke, mii nye a mpyi a cè nde mii sí n-pyi mpe kataanmpe e mɛ. Nye ka mii i Poli yíbe kampsy u sí ñe n-kàre Zheruzalemu i, u kataanmpe si sà ñcwɔñɔ wani. ²¹ Nka Poli à jwo na mà uru karigii yaha saanbwáhe ku cwɔñɔ, lire kurugo mii à pi pyi pi à u yaha kasubage e fo mii aha a si u tùugo saanbwáhe yyéere tènì ndemu i ke.»

²² Ka Agiripa si Fesitusi pyi: «Mii yabilinji la na nye si lógo uru nàñi ñwɔ na.» Ka Fesitusi si jwo: «Nùmpañña mu sí n-lógo u ñwɔ na.»

²³ Nye kuru canña nùmpañña, ka Agiripa ná Berenishi si piye yal'a le vànnyii i, ka shinnyahara si pi ñùñ bê mà lèñe bàanni i. Pi ná sòrolashiibii ñùñufembwoyi ná kànhe shinwoobii pi mpyi. Ka Fesitusi si pi pyi pi à pa ná Poli i.

²⁴ U à pa ke, ka Fesitusi si jwumpe lwó maa jwo: «Saannji Agiripa ná yii mpíi pi naha naha ná wuu e ke, yii nyii nye nge nàñi na, mà lwó Zheruzalemu na, mà pa nɔ naha, Yahutuubii pun'à piye nàvunñɔ jwo mii á u kyaa na, maa jwo na u saha nye a sàa yaa u yaha shì na mɛ. ²⁵ Mii sí wi ke, mii u kàanmucyage e, mii nye a yafyin nya u à pyi ndemu l'à u kabonɔ kwò mɛ. Ná u yabilinji s'à jwo na uru kataanmpe pu le saanbwáhe cye e, lire kurugo mii à li lwó si u tùugo wani. ²⁶ Mii nàha a jwumɔ ta si zéme u kyaa na si ñkan saanbwáhe'á mɛ, lire kurugo mii à pa u yyéerñe yii yyahayi taan, mu saannji Agiripa kanyee na, bà li si mpyi u aha bú yíbe, ka u u ñjemu jwo ke, si yire séme mɛ. ²⁷ Naha kurugo ye mà kàsuyji tùugo Ɔɔmu i, ñùñke na u à le kàsunji i ke, mà li ta kuru nye a cè mɛ, ñùñke nye lire na mii á mɛ.»

Saannji Agiripa à jwumpe kan Poli á

26 Ka Agiripa si Poli pyi: «Jwump'à kan mu á, mpe pu nye mu á ke, mu sí n-jà puru jwo.» Ka Poli si cyege yírigé maa jwumpe lwó si uye fíinñe. ² U à jwo: «Saannji Agiripa, l'à táan mii i mà naye ta mu yyahe taan ñijjaa, si li cyêe mu na na Yahutuubil'à yaaga maha yaaga jwo a taha mii na ke, na kuru kà nye sèe mɛ. ³ Mu yabilinji'à Yahutuubii làdaabii karigii puni ná pi nàkaante pyinñanni cè. Lire e ke mii na mu ñáare ma a ma lùuni bò, ma a lógo na ñwɔ na.

⁴ Pyinñanni na mii à na nàñkocyyere pyi, ná naaranñanni na mii mpyi na ñaare mà lwó fo tasiige e

na shinji shwáñh'e Zheruzalemu kànhe e ke, Yahutuubii pun'à lire cè. ⁵ Mà lwó fo tèemɔni i, pi pun'à li cè na Farizheenbii tonjkuni i mii nye, Yahutuubii Kile kuni ñaarafeebil'e, pire tonjkuni karigii cyi à waha mà tòro pi sanmpii wogigii na. Pi sí n-jà n-pyi mii shérii, kampyi pi la na nye si sèerñi jwo.

⁶ Nye ñwɔmɛeni Kile à lwó wuu tulyey'á ke, mii à na sòññɔre taha lire na ke, lire l'à pi ta pi i yoge kwùun mii na numɛ. ⁷ Wuu shinji tùluyi ke ná shuunniñ'á † pi sòññɔre taha li na na Kile sí lire ñwɔmɛeni fùññɔ, lire kurugo pi na Kile pèere pílaga bàra canña na. Saannji Agiripa, mii mú à na sòññɔre taha lire na ke, lire kurugo Yahutuubii na mii cêege amɛ! ⁸ Yii Yahutuubii, ñaha k'à li ta yii nye a dá li na na Kile sí n-jà kwùubii ñè n-yige kwùñi i mà yé?

⁹ Mii mii mpyi na sòññi na fànha ki, mii i sàa Nazareti kànhe shinji Yesu mege tún. ¹⁰ Lire mii à pyi Zheruzalemu i. Kile sáragawwuubii ñùñufeebii mpyi a kuni kan mii á, ka mii i Yesu fyèñwáñhoshiinbii ñijyahamii le kàsunji i. Pi aha ñko si pi bò, mii mii mpyi maha jwo na mii à ñe. ¹¹ Tèrii ñijyahagil'e, mii mpyi maha ñaare Kile jwumpe kàlambayi i, maa pi kyéerege. Mii la mpyi maha mpyi si pi kárama ñjige pi Kile kuni i. Mii lùuni mpyi a sàa yíri pi taan fo mii mpyi maha ñaare kànkwoore na, maa pi kyéerege.

¹² Lire pyinñanni na, sáragawwuubii ñùñufeebii mpyi a kuni kan mii á báaranji ñgemu mɛe na ke, canñka mii à yíri na ñkèege Damasi kànhe dánafeebii mɛe na.

¹³ Saannji Agiripa, mà mii ñinñkarenji yaha, canñk'à pa nɔ ñùñke ñinji i ke, ka mii i mpâl'a bèenge nya k'à yíri ñijnyinji na. Kuru bèenge mpyi a pèe canñke woge na, ka ku u mpa mii ná na shèerefeebii kwùulo. ¹⁴ Ka wuu puni si wwúl'a cwo ñinñke na. Ka mii i mejwuu lógo wuu Eburubii shèenre e na "Soli, Soli, ñaha na mu na mii kyéerege amɛ yé? Mu à ma ntùñke taha mii na, lire e mu à maye bànni bà faapyinunji ñinñcyinji maha uye bànni tùuge na mɛ." ¹⁵ Ka mii i yíbe "Kafoonji, jofoo u nye mu yé?" Ka Kafoonji si mii ñwɔ shwá "Mii u nye Yesu, mii mu nye na ñkyéerege. ¹⁶ Nye yír'a yyéere numɛ. Mii à naye cyêe mu na bà mu si mpyi s'a báare mii á mɛ. Nyarñkanni na mu à mii nya ñinñjaa ke, mu sí raa lire yu sùpyir'á. Mii sí n-pa naye cyêe mu na si karigii ñcyiimu jwo mu á ke, mu sí raa cyire yu pi á mú. ¹⁷ Yahutuubii ná supyishinji sanñ'á mii sí mu tun ke, mii sí n-pyi ná mu i, si mu shwá pi na. ¹⁸ Mii sí mu tun pi á, bà mu si mpyi si pi ñyigii múgo, si pi yige numpini i si mpa bèenmpe na, si pi yige Sitaanninji fànhe ñwá'h'i, pi i piye kan Kile á, bà pi si mpyi pi aha dá mii na, pi kapegigii ñimpyiinñkii si yàfa pi na, pi ná Kile wuubii sanmpii si mpyi koolyirñe mɛ."

¹⁹ Nye saannji Agiripa, mà láha lire tènì na, nde Kile à cyêe mii na ke, lire kyaa mii nye na yu. ²⁰ Damasi kànhe shiinbil'á mii à fyànha a yi jwo, lire kàntugo maa yi jwo Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii sanmpii pun'á fo mà sà nɔ supyishinji sanñi shiinbii na. Mii à yi jwo pi á pi pi toronñkanni kèenñe, pi i nùru Kile á, pi raa karii pyi ñcyiimu cyi sí li cyêe na pi à pi toronñkanni

† Yakuba jyaabii ke ná shuunniñi i Yahutuubii tùluyi ke ná shuunniñ'á fwooro, pire pi nye Izirayeli shiinbii.

kêenhe sèenji na ke. ²¹ Lire kurugo Yahutuubil'à sà mii cû mà mii yaha Kileñaarebage e, maa ñko raa mii bùu. ²² Ñka Kile à kwôro ná mii i, maa mii tège fo mà pa nò ñijjaa na. Kile túnntunji Musa ná Kile túnntunmpii sanmpii mpyi a fyânha a kani ndemu shenre jwo na li sí n-pa n-pyi ke, mii mú sí na ñye naha si lire kyaa jwo sùpyire pun'á, shinbwoo bâra sùpyire sannte na. Mii mú sí ñye na yaaga bârali lire na me. ²³ Pi mpyi maha yi yu na Kile Nijncwónrónji sí n-kyaala n-kwû, na uru mú u sí n-pyi shincyiiwe si ñè wworo kwûnji i, si bèenmpe kyaa jwo wuu shiji ná supyishiji sanñ'á.»

²⁴ Mà Poli yaha puru jwumpe na u u uye tanga yu, ka Fesitusi si sêe u na: «Poli, sícyer'à jyè mu i! Mu à kàlanji pyi fo mà sà ma ñunke pyi k'à yîri!» ²⁵ Ka Poli si u pyi: «Mii ñunfoonji, sícyere ñye mii i mà de! Sèenji jwumpe kanni mii ñye na yu, pu mú s'à fíniñe. ²⁶ Saanji Agiripa yabilinj'à ñcyii karigii puni cè, lire l'à mii ta mii i cyi yu fyagara baa u yyahe taan. Mii à tèn en ná l'e na u à cyi puni cè, ñaha na ye li là ñye a pyi ñwòhore e me.»

²⁷ Saanji Agiripa, Kile túnntunmpil'à ñjemu jwo ke, mu ñye a dá yire na mà? Mii à li cè na mu à dá yire na.»

²⁸ Ka Agiripa si u pyi: «Poli, mu naha na sônji na mu sí n-jà mii kêenhe mpyi dánafoo de!» ²⁹ Ka u u pyi: «L'à pyi nume yo, l'à pyi canñke kabere yo, mii na Kile ñáare l'àha ndâ mu kanni na mà de, ñka li pyi yii puni pi naha na mii jwumpe núru ñijjaa ke, yii puni pi pyi mii fiige, ñka pi àha yòròwò tège yii pòwò mii fiige me.»

³⁰ Ñye ka saanji ná fànhafoonji ná Berenishi, mà bâra mpil'á pi mpyi ná pi e ke, ka pire puni si yîri na fwoe, ³¹ maa ñko piy'á: «Ñge nàñji naha a kyaa pyi ndemu l'à u kabonò kwò, lire ñye me mà u kalene kwò kàsunji i me.» ³² Ñye ka Agiripa si yi jwo Fesitusi á: «Kàmpyi ñge nàñji naha mpyi a u kataanmpe le saanbwòhe Sezari cye e me, u cye naha a mpyi sí n-jà n-yaha nume.»

Poli ná kafeebwòhe kani suumpe lwòhe ñunji

27 Tèni i pi la mpyi si wuu lènhe bakwòge e wuu a ñkèege Itali kini i ke, pi à Poli ná kàsujyibii pii kan sòrolashiibii yyaha yyére shinji wà á, uru mege na mpyi Zhuliyusi. Uru nàñji na mpyi Ìròmu shiinbii sòrolashikurumbwòhe kà ñunke na, pi mpyi maha kuru mege pyi: «Saanbwòhe Sorolashikurunke.» ² Ñye ka wuu u jyè bakwòge k'e, kuru mpyi a yîri Adaramiti i na ñkèege Azi kùluni kàmpanñke na. Asitariki na mpyi ná wuu e. Tesaloniki kànhe shin u mpyi u wi, Masedoni kùluni i. ³ Kuru canña nùmpañña, ka wuu u nò Sidón kànhe e. Zhuliyusi mpyi a Poli cùmu lemè ñwò, maa kuni kan Poli á u sà fwoe u ceveebii na, yaayi kyaa li ñye u na ke, bà u si mpyi si sà yire cya pi á me. ⁴ Lire kàntu-go wuu à yîri wani maa kuni lwò na ñkèege mà sà ntòro Sipiri kini ñkere na, ñaha na ye kafeege mpyi na wuu ñunke bènì. ⁵ Ka wuu u ñkàre suumpe lwòhe ñunji mà sà ntòro Silisi kùluni ná Panfili wuuni taan, maa ñkàre mà sà nò Mira kànhe na Lisi kùluni i. ⁶ Ñye ka sòrolashiibii yyaha yyére shinji si bakwòge kà ta wani k'à yîri Alezandire kànhe e na ñkèege Itali kini i, maa wuu pyi wuu à fwoe bakwòge ñincyiiwe e mà jyè kure'.

⁷ Wuu à canmpyaa ñinyahagii pyi lwòhe ñunji. Bakwòge ñye a mpyi a jà na ñkèege fwofwo me. Wuu à kànha sèl'e maa nta a jà a nò Kinidi kànhe sícampe na. Ñye ná kafeege mpyi a wuu kárama pen kuru kàmpanñke na, ka wuu u ntòro Kereti kini ñkere na, mà kàre Salamóni kàmpanñke na. ⁸ Kuru kàmpanñke sheme mpyi a pen, ñka wuu à wuye waha maa ñkàre mà sà nò cyage k'e, pi maha kuru mege pyi: «Bakwooyi Tayyerege Nijncenñke». Kuru cyage na ñye Lase kànhe ñkere na.

⁹ Tère nimbwoo mpyi a tòro wuu na kuni na mà kwò. Bakwofeni mpyi a pa mpyi farati, ñaha na ye wyeere tèni mpyi a nò a kwò, Yahutuubii sùnñji tèni mpyi a tòr'a kwò. Ñye ka Poli si u tanyage jwo. ¹⁰ U à jwo: «Mii ceveebii, mii naha a li kàn mucya mà li ñya na wuu kùsheeni si ñunke kuu ná kakyara nimbwòwò ñye a fwoe l'e me. Yaayi wuu à le bakwòge e ke, ti si n-dâ yire ná bakwòge na mà de! Wuu yabilimpil'á pi ñye k'e ke, wuu múnahigii na ñye ku ñwòge e mú.»

¹¹ Ñka sòrolashiibii yyaha yyére shinji mpyi a dá bakwòge fèvoonji ná ku ñunfoonji wumpe na mà tòro Poli wumpe táan. ¹² Kuru cyage bakwooyi tayyéerege mú ñye a mpyi a ñwò wyeere tèni i me. Lire kurugo mpil'á pi mpyi bakwòge e ke, pire ñinyahara mpyi a li ta na pi piyñkanna cya pi i yîri wani kuru cyage e, pi a si Fenikisi kànhe bakwooyi tayyéerege e Kereti kini i, pi i sà wyeere tèni pyi wani. Kuru cyag'à yyaha kan canñacwumpe e. Kafeebwoyi ñye na nòni kuru cyage na me.

¹³ Ñye kafeege nimbiler'à pa na fwoe na yîri wòro kùl'e ke, ka pi i wá na sônji na pire sí n-jà n-kàre. Tònm-pirige pi maha ntèg'a bakwòge yyéere ke, maa kuru wuwò wani, ka bakwòge si wá na ñkèege Kereti kini ñkere na. ¹⁴ Li ñye a nò me, ka kafeebwòwò si yîri na fwoe na yîri suumò kùl'e na ñkèege canñafyinmpe e na ñcwùnni wuu ñunji. Pi maha kuru kafeebwòwò mege pyi: «Eraklòn». ¹⁵ Ka kuru kafeebwòhe si mpa bakwòge lwò. Wuu ñye a jà a ku kêenhe me, ka wuu u wuye yaha ku cye e. ¹⁶ Kafèeg'à kàre ná wuu e, ka wuu u sà ntòro kire nimbilere ñkere na, suumpe lwòh'à li kwùulo, li mege ñye Koda. Kuru cyag'à pa jyè wuu ná kafeege shwòhòl'e maa ku tègele kwònn wuu na dooni ke, bakwobileni † li mpyi wuu á ke, ka wuu u wuye waha maa lire ñáhana a yige lwòhe e, ñka báara u mpyi lire tayigege e de!

¹⁷ Ñye wuu à núr'a pa bakwobileni lènhe ke, maa meere tég'a bakwobwòhe yal'a pòwò. Vànñke ku maha bakwòge pyi ku u ñkèege ke, maa kuru tîrige, ñaha na ye wuu mpyi na fyáge kafeege kà ñkwò bakwòge lwò si ñkàre zà yaha nticyenñji ñunji Libi kini kàmpanñke na me, maa wuye yaha kafeege cye e ku u ñkèenji. ¹⁸ Kafeebwòhe fànha mpyi na mpère fo li ñye a pa ñwò me, kuru canña nùmpañña, ka pi i wá na bakwòge funñke yaayi yà wuwò na wàa lwòhe e. ¹⁹ Ku canntanrewoe, ka bakwòge feveebii yabilimpil'á si pi báara-pyiyayyi yà wuwòl'a wà lwòhe e. ²⁰ Wuu à canmpyaa

† Bakwobileni maha mpyi nimbwòhe funñke e. Nimbwòhe kà ñkèege, sùpyire maha jyiile ná nimbileni i.

nijyahagii pyi, canḡariyiini bâra wârigii na, wuu nḡe a kuru kâ nḡa mē. Kafēebwâche fânhe mpyi na nḡahage na wâ, fo wuu puni mpyi a li yaha na wuu wâ saha si n-shwâ mē.

²¹ Wuu mpyi a mō maa yalyige lyî. Ka Poli si mpa yîr'a yyére sûpyire yyaha na, maa jwo: «Mii ceveebii, yii mpyi a yaa yii i mii jwumpe lôgo, wuu u ntēen Kereti kini i. Lire n'a mpyi a pyi, ḡke kafēebwâche ku ḡke k'à wuu ta, ka wuu u mpōḡḡn yaayi njemu i ke, lire là mpyi na si n-pyi mē. ²² Nḡka numē, mii sí yi jwo yii á, yii àha vyá mē, yafyin si yii wâ ta mē. Bakwâḡḡge kanni i wuu sí n-pōḡḡn. ²³ Kilenḡ ḡgemu wu u nḡe mii, mii sí i báare u á ke, yii li cē na uru mēlēkeḡni wâ à uye cyēe mii na pîlaga, ²⁴ maa yi jwo mii á na mii àha raa fyáḡe mē, na mii à sâa yaa mii yyēenḡ saanmbwâche Sezari yyahe taan. Kile à nḡw mii na maa mii nareyi lôgo. Shin maha shin u nḡe ná mii i bakwâḡḡge e ke, u sí wuu puni shwâ.

²⁵ Lire e ke mii ceveebii, yii àha raa fyáḡe mē. Mii à dá Kile na. Nje y'à jwo mii á ke, yire puni sí n-tōro yi jwunḡkanni na. ²⁶ Nḡka bakwâḡḡge sí n-kēḡge ná wuu e lwâche niḡke kini l'e.»

²⁷ Kuru ku mpyi wuu numpili ke ná sicyerewoge suumpe lwâche nḡḡ'i, kafēebwâche sí i wuu lwúu na ḡkēḡge ku nḡyii cyeyi i. Suumpe lwâche nḡḡ'i wuu mpyi ke, kuru mēge na mpyi Adiriyatiki. Niḡk'à pa ḡî ke, ka bakwâḡḡge feveebii si wâ na sōnḡi na wuu à byanhara kumpoge na. ²⁸ Ka pi i mēere le a tîrige lwâche e maa ku sūma mà ku cūgumpe ta metirii beḡaaga ná ke ná baashuunni. Ka pi i file yyaha na, maa núr'a ku sūma mà ku ta metirii beḡaaga ná baataanre. ²⁹ Pi mpyi na fyáḡe bakwâḡḡge kâ ḡkwâ zâ ḡkúu kafaage kâ na lwâche e mē. Nḡe tḡḡnmpiriyi pi maha ntēḡ'a bakwâḡḡge yyēenḡ ke, ka pi i yire sicyere tîrige lwâche e bakwâḡḡge kântugo yyére, maa ntēen pi funwugo wuubii na nḡyēge sigili. ³⁰ Nḡe mà pi yaha pur'e, mpai pi mpyi na bakwâḡḡge fi ke, pir'à bakwobileni yig'a tîrige lwâche e, maa piye pyi mu à jwo tḡḡnmpirige kâ pire la nḡe si ntîrige bakwâḡḡge yyaha yyére, mà li ta tafenḡ pi mpyi na nḡcaa bakwobileni cye kurugo. ³¹ Ka Poli si sòrolashiibii ná pi yyaha yyére shinḡi pyi: «Ná bakwâḡḡge feveebii nḡe a tēen bakwâḡḡge funḡke e mē, yii si n-sii n-shwâ mē.»

³² Nḡe mēere ti mpyi a tēḡ'a bakwobileni pōw ke, ka sòrolashiibii si tire kwōn, maa li yaha l'à kâre lwâche nḡḡ'i.

³³ Nḡe nḡyēḡ'a pa byanhara ke, ka Poli si li cya pi pun'á na pi nḡyî cya pi lyî. U à jwo: «Canmpyaa ke ná sicyere cyi nḡe nḡyii, yii funmpen wuubii pi nḡe, yii sâha nḡyî sēe wu lyî mē. ³⁴ Lire e mii na li caa yii á, yii nḡyî cya yii lyî. Lire li sí yii pyi yii fânha ta yii i shwâ. Mii sí yi jwo yii á, yii wâ nḡḡḡḡḡ niḡkin si n-sii n-pînni mē.»

³⁵ Poli à yire jwo ke, maa bwúuruḡi lwá maa fwù kan Kile á pi puni nḡyii na, maa u kwōn kwōn, maa wâ lwá na lyî. ³⁶ Pi sanmpil'à lire nḡa ke, ka pi puni yákilibii si ntēen, ka pi i wâ na lyî mú. ³⁷ Wuu shiin ḡkwuu shuunni ná shiin beetaanre ná ke ná baani (276) pi mpyi bakwâḡḡge e. ³⁸ Wuu pun'à lyî a tîn ke, sūmapyanḡi u mpyi bakwâḡḡge e ke, ka pi i uru wu lwâche e, bâ bakwâḡḡge si mpyi si faha mē.

³⁹ Nḡyēḡ'a pa múgo mà wuu ta wuu à nḡ cyage ḡkemu i ke, bakwâḡḡge feveebii nḡe a mpyi a kuru cyage cē mē. Ka pi i lūḡkuuḡi wâ nḡa, niḡke mpyi a fwooro wani, ka pi la si mpyi s'a ḡkēḡge wani kuru cyage e. ⁴⁰ Nḡe tḡḡnmpirige ku maha ntēḡ'a bakwâḡḡge yyēenḡ ke, pi à kuru sânhâ mà tîrige lwâche e, mēere ti maha ntēḡ'a bakwâḡḡge yafenḡke pōw ke, maa tire sânhâ mú, maa vâanḡa nitabaaga pili bakwâḡḡge yyaha yyére, bâ kafēḡge si mpyi s'a ḡkēḡge ná k'e suumpe lwâche nḡwḡge na mē. ⁴¹ Pur'e pi nḡe, ka bakwâḡḡge si ḡkâr'a sâ dùgo nticyen nḡḡke kâ nḡḡ'i, lūḡkuubii pii shuunni shwâḡḡ'e. Bakwâḡḡge munag'à kâr'a sâ nḡcūru nticyenḡi i, ku nḡe a jâ a fwooro mē. Lir'à lwâche ta ku u fuuli na yîri na ma na bakwâḡḡge kântugo yyērenḡi bwūun, fo mà sâ kuru kēḡge.

⁴² Sòrolashiibii la mpyi si kâsujyibii bō, bâ li si mpyi pi wâ kâ ḡkwâ lwâche nâ wwooro si shwâ mē. ⁴³ Nḡka sòrolashiibii yyaha yyére shinḡi la mpyi Poli si bō mē. Lire kurugo nde sòrolashiibii la mpyi si mpyi ke, ka u u pi sige lire na. Mpai pi na jîni lūḡnani na ke, ka u u jwo na pire pi fyânha a cwo lwâche e, pi i ku nâ pi sâ fwooro kumpoge na. ⁴⁴ Maa yi jwo pi sanmpil'à na pi cikwooyi yâ, lire nḡe mē bakwâḡḡge jyayi yâ lwá pi i dùgo yire nḡḡ'i pi i fânha le, pi i lwâche jyiile yire nḡḡ'i. Amuni l'à pyi, ka pi puni si jyiil'a kâre kūḡke na, yaaga nḡe a pi wâ ta mē.

Karigii cyi à pyi mà Poli yaha Maliti kini i ke

28 Nḡe wuu shwonḡwooni kântugo, ka pi i yi jwo wuu á na kuru cyage mēge na nḡe Maliti. ² Lire kini shiinbil'à wuu cūmu lemē nḡw sèl'e. Ná zânhe sí mpyi na nḡcwo wyeere sí nḡe, ka pi i nabwâḡḡ le, maa wuu puni pyi wuu à pa ntēnn'a kuru kwūulo na ware. ³ Poli à pa yîri si kânḡyaanyi yâ fâara si mpa le nage e, lir'à màcwoḡḡni wâ ta wani yire kânḡyaanyi i. Yi talenḡke e, nage kafug'à jyē uru màcwoḡḡni i ke, ka u u yîr'a kwōro Poli cyēge na. ⁴ Kânhe shiinbil'à wwōnḡi nḡa u u fânḡi Poli cyēge na ke, ka pi i wâ na yu piy'á na: «Nâkaana baa, ḡge nânḡi sí n-ta shinbu. U mēe nḡe u à shwâ lwâche na ke, wuu yasunḡke "Seenifoo" nḡe na ḡko si u yaha u shî shâ mē.»

⁵ Nḡe ka Poli si wwōnḡi nâhara a cyán nage e. Wwōnḡi tanḡḡke nḡe a mpyi a yafyin pyi u na mē. ⁶ Sūpyire mpyi na sōnḡi na kuru cyēge sí n-fwâ, na u sí n-cwo n-kwū lire tēenuuni i. Pi à u nḡyii cyán mà mō, pi nḡe a yafyin nḡa k'à u ta mē, ka pi funzḡḡḡre si ḡkēenḡe, maa jwo na yasunḡke kâ ku nḡe Poli.

⁷ Cyage e wuu mpyi ke, kinifoonḡi cyage kâ na mpyi kuru ḡkere na, uru nânḡi mēge na mpyi Pibilusi. U mpyi a wuu nūḡḡ bē a nḡw, maa wuu pyi wuu à wuu sunmbage lēnḡe u pyenge e canmpyaa taanre funḡ'i. ⁸ U tunḡi mpyi tasinnage e cifwure ná tōḡḡḡḡḡniḡi cye e. Ka Poli si ḡkâr'a sâ fwooro u na, maa u cyēge taha u na, maa Kile náare u á, ka u u nḡcūḡḡ. ⁹ Lir'à pyi ke, ka kuru cyage yampii puni si wâ na si Poli yyére, ka u u wâ na pi cūḡḡi. ¹⁰ Kuru cyage shiinbil'à pēente shinḡi puni taha wuu na. Wuu tēekaren'à pa nḡ, ka wuu u wâ na ḡko

raa jyè bakwɔɔge e ke, yaayi kani li mpyi wuu na ke, pi à yire puni kan wuu á.

Poli à nɔ Ɖɔɔmu kànbwɔhe e

¹¹ Yinye taanre wuu à pyi kuru cyage e. Bakwɔɔge k'à yíri Alɛzandire kànze e ná pi maha ku pyi: «Nampii †» ná ku mpyi a yéy'á kafeebwoyi tènì pyi wani ke, wuu tèekaren'à pa nɔ ke, ka wuu u jyè kur'e na nkèege.

¹² Wuu à sà nɔ Sirakusi kànze na ke, maa canmpyaa taanre pyi wani. ¹³ Wuu à yíri wani ke, maa nkèege su-umpe lwɔhe nɔwɔ kurugo mà sà nɔ Erezho kànze na, maa shwòn wani. Kuru canɔa nùmpaɔa, mà wuu niɔkaribii yaha, ka kafeebwɔhe si yíri na fwu wuu kàmene yéere. Canmpyaa shuunni wuu à pyi kuni na, maa nta a nɔ Puzɔli kànze na. ¹⁴ Wuu à sà dánafeebii pii ta wani kuru kànze na, ka pire si li cya wuu á na wuu cibilaaga niɔkin pyi wani ná pire e. Puru funɔke e wuu à pa yíri wani mà kàre Ɖɔɔmu kànbwɔhe e.

¹⁵ Nye Ɖɔɔmu dánafeebii'á wuu kyaa lógo na wuu wá na si wani pi yéere ke, ka pi pii si mpa wuu nùɔɔ bē fo Apwusi caange na. Cyage mēge pi maha mpyi: «Namp-wuunbii Tatiyiri Taanrenji» ke, ka pii si mpa wuu nùɔɔ bē wani. Poli à pi nɔa ke, maa ntíl'a fwù kan Kile á, ka màban si jyè u e. ¹⁶ Wuu à sà nɔ Ɖɔɔmu kànbwɔhe e ke, ka pi i nkàr'a sà Poli yaha u mēge cyage e, maa sòro-lashinji wà yaha u u u kàanmucaa.

Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Ɖɔɔmu kànbwɔhe e

¹⁷ Nye canmpyaa taanr'à pa ntòro ke, ka Poli si Yahutuubii nùɔɔfeebii yéere uye yéere. Pi à pa bínni ke, ka u u jwo: «Mii cinmpyibii, pi à mii cù Zheruzale-mu kànze e, maa mii le Ɖɔɔmu fànhafeebii cye e mà li ta mii nye a yafyin pyi wuu shinji sùpyire na mē, mii mú nye a yafyin pyi ndemu l'à para ná wuu tulyeyi làdaabil'e mē. ¹⁸ Pir'à mii yíb'a kwɔ ke, pi la mpyi si mii yaha, naha na ye pi nye a yafyin ta mii à pyi ndemu li sí n-pa ná l'e pi mii bò mē. ¹⁹ Nka Yahutuubii nye a mpyi a nɔe pi mii yaha mē, lire kurugo, li mpyi a pyi fànha kyaa mii na, mii i na kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e. Nka wuu shinji sùpyire nɔcēege funɔɔ nye a mpyi mii á mà dē! ²⁰ Lire na mii à li cya si yii nɔa si jwo ná yii e. Izirayeli shiinbii sònnɔr'à taha Shwofoonji ngemu na ke, yii li cè na uru kurugo pi à mii pɔw ná nje yòɔyi i.»

† Bakwofempii mpyi maha pire nampii sunni bà pi si mpyi s'a pire kàanmucaa lwɔhe nɔnɔ'i mē.

²¹ Ka pi i Poli pyi: «Zhude kùluni shin sàha sémē kan naha wuu á mu kyaa na mē, wuu cinmpworonji wà mú sàha nkɔwɔ a yíri wani mà pa yafyin jwo, lire nye mē mà mu mēpenge jwo wuu á mē. ²² Nka nje yi nye mu á ke, wuu la nye ma a yire jwo wuu á, naha na ye wuu à li cè na Kile kuni i mu nye ke, sùpyir'à ntùɔke taha lire na cyeyi puni i.»

²³ Nye ka pi i canɔke kabere tēg'a kan piy'á. Kur'à pa nɔ ke, ka shinnyahara si bàra sùpyire na mà piye ta Poli cyage e. Mà lwɔ nyege na fo mà sà nɔ yàkonke na, ka Poli si wá na Kile Saanre kyaa yu pi á, maa pyinɔkan-nigii puni cya ná MusaSaliyanji ná Kile tūntunmpii sanmpii sémēbii jwumpe e, bà pi si mpyi si dá Yesu na mē. ²⁴ Ka pii si dá Poli jwumpe na, nka pii nye a dá pu na mē. ²⁵ Tire sùpyire nye a bē niɔkin na mē. Nka mà jwo pi caala ke, ka Poli si kyaa niɔkin jwo pi á, u à jwo: «Kile tūntunɔji Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii tulyeyi na, Kile Munaani fànhe cye kurugo ke, puru mpyi a sii sèe. ²⁶ Kile mpyi a u pyi

“Sà yi jwo nge supyishin'á na:

‘Yii sí n-sii raa núru, nka yii sí raa yafyin yyaha cini mē. Yii sí n-sii raa wíi, nka yii sí raa yafyin naa mē.’

²⁷ Naha kurugo ye nge supyishin'á cyé si pi zòompíi kēenɔe,

maa pi niɔgyigigii tò,

maa pi nyiigii tò,

bà pi nyiigii si mpyi cyi àha raa naa mē,

pi niɔgyigigii kà hà raa núru mē,

pi zòmpyaagii kà hà nkēenɔe mē.

Lire l'à pi ta pi nye a nɔn'a yyaha kēenɔe mii yéere, si shwɔ mē †.”»

²⁸ Ka Poli si núr'a pi pyi: «Supyishinji sanɔji u nye u nye Yahutuu mē, yii li cè na Jwumpe Nintanmpe pu nye na sùpyire zhwonji kyaa yu ke, Kile à puru tun pir'á. Pire pi ke, pire sí pu lógo.»

[²⁹ Poli à puru jwo ke, ka Yahutuubii si yíri na nkèege, maa piye kyáali sèl'e na wá.]

³⁰ Poli à yee nimpunji shuunni pyi bage k'e Ɖɔɔmu kànbwɔhe e. U mpyi maha kuru bage sàrani. Sùpyire ti mpyi maha si u yéere ke, u mpyi maha tire puni cwòre na nɔwɔge. ³¹ U mpyi maha sùpyire kálali Kile Saanre kyaa na, maa Kafoonji Yesu Kirisita kyaa yu pi á fyagara baa, wà mú mpyi maha u sige uru báaranji mpyinji na mē.

†† Ezayi 6.9, 10

ƆRƆMU SHIINBII

Poli na mpyi Yahutu, u à si Siri k̀ini i, Tarisi k̀anhe e. Nka Zheruzalemu k̀anhe e u à lye, wani u à Kile Jwumpe taanna mú. Poli mpyi a uye pwo Yahutuubii làda karigii na sèl'e. U mpyi maha d̀anafeebii kyérege sèl'e. Nka Kafoonji Yesu à uye cyêe u na, maa u yyer'a pyi u t̀untunɔ supyishinji sanɔ'á.

Poli la mpyi si ɔ̀kàre Ɔrɔmu k̀anbwɔhe e si Jwumpe Nintanmpe jwo, si ỳiri wani si ɔ̀kàre Esipani k̀ini i si sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ɔ̀ka u nɔye a jà a li pyinɔkanni ta mɛ.

D̀anafeebii kurunɔke ku mpyi Ɔrɔmu k̀anbwɔhe e ke, kuru shiinbii mpyi Yahutuubii ná supyishinji sanɔ.

Nɔye ka Poli si mpa lógo na d̀anafeebii pi mpyi a fwooro Yahutuubii shinji i, ná mp̄ii pi mpyi a fwooro supyishinji sanɔ i ke, na ɔ̀gaha na wá uru supyishinji kuuyi shuunniɔ shwɔɔhɔl'e: Yahutuubii mpyi a supyishinji sanɔ le barag'e mɛ, ɔ̀aha kurugo ye pi mpyi a li ta na supyishinji sanɔ nɔye na Kile t̀untunɔ Musa Saliyanji kurigii ɔ̀aare mɛ. Supyishinji sanɔ mpyi na s̀ɔnɔ na pir'à p̀wɔɔ, ɔ̀aha kurugo ye pire nɔye a pwo uru Saliyanji na mɛ.

Ka Poli si li cyêe pi kuuyi shuunniɔ na na Kile nɔye a s̀ɔpya p̀wɔɔɔ s̀ɔpya na mɛ, Jwumpe Nintanmpe na nɔye s̀ɔpyire puni wumɔ, Yahutuubii b̀ara supyishinji sanɔ na.

S̀ɔpyire pun'à Kile ɔ̀wɔmɛeni yaha, Yahutuubii b̀ara supyishinji sanɔ na. Kile l̀un'à ỳiri s̀ɔpyire puni taan (1.18--3.20). Nka Yesu u nɔye u nɔye a kapii pyi mɛ, ur'à kẁu s̀ɔpyire puni cyaga. U kẁun'à s̀ɔpyire kapegigii ỳafa ti na. Lire e shin maha shin u à dá u na ke, Kile maha pire t̀ore shintiibil'e (3.21--5.21). Pyinɔkanni na Kile maha s̀ɔpyanji pyi na u à t̀ii ur'á ke, Jwumpe Nintanmpe na lire cyêe. D̀aniyanji kanni kurugo lire maha jà a pyi, mà lẁw tasiige na, mà sà nɔ takwɔge na (1.17).

Poli à li cyêe na Kile Saliyanji na nɔye yacɛnɔye, ɔ̀ka li f̀anhe nɔye s̀ɔpyanji i, u jà u a u kurigii ɔ̀aare mɛ. Nka Kile à ɔ̀nɔaara ta wuu na, maa u Munaani tun l'á wuu t̀ege (6--8).

Nɔye Poli à jwo mà yyaha t̀ii ná Yahutuubil'e, u a jwo: Yahutuubii pii mén'à Kile Nɔncwɔnɔnɔ cyé ke, Kile nɔye a u shiinbii cyé mɛ. U à ɔ̀wɔ pi na maa pi cwɔɔnɔ. Canɔka Izirayeli shiinbii sí shini nɔnkwombaanji ta Yesu Kirisita cyé kurugo (9--11).

Mà tàanna ná Kirisita kacɛni nimp̄yiini i wuu mú pun'á, pyinɔkanni na d̀anafeebil'à yaa pi piye pwo u na, pi i piye kyaa táan piy'á ná pi z̀ompyaagii puni i ke, Poli à lire cyêe pi na (12--16).

Letɛrenji tasiige

1 Mii Poli na nɔye Yesu Kirisita báarapyi. Kile à mii cwɔɔnɔ maa mii yyere mà pyi Yesu t̀untunɔ, bà mii sí mpyi s'a u Jwumpe Nintanmpe yu s̀ɔpyir'á mɛ. ² Kile mpyi a puru Jwumpe Nintanmpe ɔ̀wɔmɛeni lẁw fo t̀emɔni i u Jwumpe Semɛni i u t̀untunmp̄ii cyé kurugo. ³ Puru Jwumpe Nintanmpe na u Jyanji shɛnre yu, uru ɔ̀gemu u à pa mpyi s̀ɔpya maa mpyi saanji Dawuda t̀uluge shin ke. ⁴ U à ɔ̀e a fwooro kẁunji i, Kile Munaani à li cyêe na Kile Jyanji wi, uru u nɔye wuu Kafoonji Yesu Kirisita, uru u nɔye síɔifoo. ⁵ Uru cyé kurugo Kile à ɔ̀wɔ mii na, maa mii pyi t̀untunɔ Kafoonji metange kurugo, bà supyishinji puni si mpyi si dá u na s'a u p̀ere mɛ. ⁶ Yii mú na nɔye tire s̀ɔpyire e, yii Kile à yyere yii pyi Yesu Kirisita wuu ke. ⁷ Yii pi nɔye Ɔrɔmu k̀anbwɔhe e ke, yii pun'á mii à ɔ̀ge letɛrenji kan. Kile à yii kyaa táan uy'á, maa yii yyer'a pyi u wuu. Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ɔ̀wɔ yii na, pi i yyɛnɔke kan yii á.

Poli la nɔye si sà fwooro Yesu d̀anafeebii na Ɔrɔmu k̀anbwɔhe e

⁸ Yyɛcyiige na, mii à fẁu kan na Kilenji á, Yesu Kirisita mɛge na yii puni kurugo, ɔ̀aha na ye yii d̀aniyanji kyaa

na yu diɔyɛni cyeyi puni i. ⁹ Mii na báare Kile á ná na z̀ombilini puni i, u Jyanji Jwumpe Nintanmpe njwunji cyé kurugo. Kile à li cè na mii na s̀ɔnɔ yii kyaa na, na Kileɔ̀areyi puni i. ¹⁰ T̀ere o t̀ere e mii nɔye na Kile ɔ̀aare ke, mii maha li cya u á, kamp̄yi u nyii wuuni li nɔye li li, u na yaha si t̀ere ta sà fwooro yii na. ¹¹ Yii li cè na mii la à s̀ii si yii ɔ̀ya, Kile Munaani à k̀alanji ɔ̀gemu kan mii á ke, bà mii si mpyi si sà yii taanna uru na, yii i f̀anha ta mɛ. ¹² Mii la nɔye si m̀aban le yii e bà yii si mpyi s'a s̀i yyaha na Kile kuni i mɛ. Mà b̀ara lire na, mii la nɔye yii Kile kuni yyaha yyere zh̀eni si m̀aban le mii i.

¹³ Mii c̀inmp̄yibii, mii la na nɔye yii li cè, na mii mpyi a li lẁw tooyo nɔnyahay'e naye funɔ'i, si sà fwooro yii na, bà mii si mpyi si báara pyi yii yyere si u fyè ɔ̀ya yii shwɔɔhɔl'e, bà mii à u nɔya supyishinji sanɔ shwɔɔhɔl'e mɛ. Nka ali numɛ, mii s̀aha jà a shà mɛ. ¹⁴ K̀anbwɔɔshiiin b̀ara nɔyɛɛnɔwɔɔshiiin na, mp̄ii pi à k̀ala ke, mà b̀ara mp̄ii pi nɔye pi nɔye a k̀ala mɛ, s̀ɔpyire puni fwoo na nɔye mii na Jwumpe Nintanmpe njwunji k̀anpanɔke na. ¹⁵ Lire kurugo l'á s̀aa táan mii á, mà sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii Ɔrɔmu shiinbil'á mú.

¹⁶ Mii nɔye na sílege si Jwumpe Nintanmpe jwo mɛ, ɔ̀aha kurugo ye mpiimu ká dá pu na ke, Kile sífɛnɛ ti nɔye pu pi mà pire shwɔ, mà lẁw Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishinji sanɔ na. ¹⁷ Yii li cè, pyinɔkanni na Kile maha

sùpyanji pyi u à tíi u yyaha taan ke, Jwumpe Nintanmpe maha lire cyêre. Dániyanji kanni cye kurugo lire maha já a pyi, mà lwó tasiige e, mà sà nɔ takwɔge e. Yire y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na: «Sùpyanji u à tíi ke, dániyanji cye kurugo uru maha mpyi nyii na †.»

Mpii pi nyɛ pi nyɛ na fyáge Kile na me

¹⁸ Mpii pi nyɛ pi nyɛ na fyáge Kile na, maa mpyi pi nyɛ a tíi me, Kile lùyirini na liye cyêre mà yíri nìnyinji i pire mɛɛ na, naha na ye pi ntiimbaanji kurugo, pi à cyé sèenji na. ¹⁹ Mà li ta, nde wà sí n-jà n-cè Kile kyaa na ke, lir'à fíniŋe pi á. Kile yabilin'á lire fíniŋ'a cyêe pi na.

²⁰ Kile sífente tɛgele baa woore ná u yabilinji nyɛ yaage ŋkemu ke, yire na nyɛ yaaya nìnyambaaya. Nka mà lwó diŋyɛŋ'á dá ke, yaayi Kile à dá ke, u sífente tɛgele baa woore ná u kileere na ŋaa na ŋwúu yire cye kurugo. Lire e ke tanga tataga nyɛ sùpya á mɛ. ²¹ Ali mà li ta pi à Kile cè, u ná pèente t'à yaa ke, pi nyɛ a tire taha u na mɛ, pi nyɛ na fwù kaan u á mú mɛ. Pi sònŋɔre na nyɛ laaga baa, pi yákilibii puni sí nyɛ numpire. ²² Pi à piye yaha yákilifee, mà li ta sɔŋcomii pi.

²³ Kile u nyɛ u nyɛ na ŋkwúu mɛ, pi à uru sinampe fáa ná yaayi yà malwɔɔre e, ŋjemu yi nyɛ na ŋkwúu ke, mu à jwo: sùpyanji ná saŋcɛɛre ná tooyo sicyɛere yaayi ná ñŋke yafiliyi.

²⁴ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i katupwɔhɔyi pyi mà tàanna ná pi nyii wuuni i, fo ka pi ŋjini si láha pi na.

²⁵ Pi à Kile sèenji fáa kafinare na, maa u yadayi père maa yi kêre, maa ŋcyé yi Davoonji na, uru sí u à yaa ná ŋkèenji i fo tèekwombaa. Amiina. ²⁶ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i pi nyii karigii silege baa wogigii pyi. Tasinnage k'à yaa k'a mpyi nòŋi ná ceenji shwɔhɔ'e ke, pi cyeebil'à kuru kèenŋe na mpyi ná piye e. ²⁷ Lire pyiŋkanni na, nambaabii mú à cyeebii yaha wani, ka pi nambaabii lage si shwɔ pi e. Nyɛ nambaabil'à silegebaare pyi ná pi nambaabii'e, maa pi kapiini sàranji ta.

²⁸ Nyɛ ná pi sí nyɛ a li ta kacenne si Kile cè mɛ, lire e Kile à pi yaha piy'á ná pi sònŋɔŋkanni nimpini i, ka pi i wá na kapyimbaagii pyi. ²⁹ Pi zòompil'à ñi ntiimbaanji karigii shinji puni ná pege na, pi nyɛ na ntinni mɛ, maa mpyi nyipɛɛfee. Pi zòompil'à ñi yɔŋcyɛge ná boore ná yoge ná ñaŋwɔhɔre ná zòŋkuuyi ná jwoore na. ³⁰ Mɛkɛgefee pi, maa mpyi Kile zàmpɛnmii. Pi nyɛ na silege mɛ, yàmpeene ná funmbwɔhɔ sùpyii pi. Tèrigii puni i, kapegii nìwɔŋŋii yyaha pi na ŋcaa. Pi nyɛ a pi sifeebii ŋwɔmɛeni cù mɛ. ³¹ Yákwili baafee pi, ŋwɔmɛefee bà mɛ, sùpyigire nyɛ pi e mɛ, ñuŋaara nyɛ pi e mɛ. ³² Ali mà li ta pi à Kile Saliyanji cè, na cyire ŋcyii karigii pyifeebil'à yaa ná kwùŋi i, pi nyɛ a li dà cyi mpyinji kanni na mà de! Nka mpii pi nyɛ na cyi pyi ke, pi maha màban leni pire e.

Shinji u nyɛ na sùpyire sannte cêege ke, urufoo maha ñcêeŋenji nɔ uye na

2 Nyɛ mu shin maha shin u maha sùpyire sannte cêege ke, tanga nyɛ a sii mu á mɛ. Mu aha a

sùpyire sannte cêege, mu maha ñcêeŋenji cyán maye na, naha na ye karigii na mu na sùpyire sannte cêege ke, mu mú na cyire pyi. ² Wuu à li cè na mpii pi nyɛ na cyire karigii pyi ke, Kile sí pire sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ntiŋi funŋke e. ³ Mu u nyɛ na cyire karigii pyifeebii cêege mà li ta cyire mu mú nyɛ na mpyi ke, mu na sònŋi mu sí n-shwɔ Kile yibige na be? ⁴ Lire e ke Kile u à karii kwú ke, mu na uru tìcenmpe ná u lùtaanni tɛgele baa wuuni ŋjini fare la? Mu nyɛ a cè na Kile tìcenmp'á yaa pu mu pyi mu u ma toronkanni kèenŋe mà? ⁵ Mu niŋgyiwaani ná mu toronkanni ŋkèenŋembaanji kurugo, mu na nàvunŋke bínnini maye yyaha na canŋka mɛɛ na, kuru ŋkemu i Kile sí u lùyirini ná u yukyaani cyêe sùpyire na ntiŋi funŋke e ke. ⁶ U sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e †. ⁷ Mpii pi à piye waha maa kacennkii pyi bà pi si mpyi sí mpyi shinbwoo Kile yyaha taan, u u pi kèe, pi i mpyi ná u e tèrigii puni i mɛ, u sí shiŋi niŋkwombaanji kan pir'á.

⁸ Nka mpii pi nyɛ na nàkaante pyi, maa ŋcyé sèenji na, maa ñɛ ntiimbaanji na ke, nàvunŋke ná lùyirini sí nɔ pire na. ⁹ Shin maha shin u nyɛ na kapegigii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na yyecyiige na, mà sà nɔ supyishinji sanŋi na, kyaage ná yyefuge sí pire puni ta. ¹⁰ Nka shin maha shin u nyɛ na kacennkii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishinji sanŋi na, ŋkèenji ná pèente ná yepiŋke sí n-kan pire pun'á. ¹¹ Naha na ye Kile nyɛ a sùpya pɔwɔŋ sùpya na mɛ.

¹² Mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi nyɛ a MusaSaliyanji cè mɛ, yoge sí n-kwɔn pire na u baa. Nka mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi à Musa Saliyanji cè ke, yoge sí n-kwɔn pire na si ntàanna ná u e. ¹³ Mpii pi nyɛ na Musa Saliyanji jwumpe núru kanna ke, pire bà pi à tíi Kile á mɛ. Nka mpii pi nyɛ na u kurigii naare ke, pire Kile sí n-pyi na pi à tíi. ¹⁴ Supyishinji sanji u nyɛ u nyɛ a Musa Saliyanji cè mɛ, pire ká a naare na ntàanna ná u e piy'á, pi mée nyɛ Saliyanji cèmbaa ke, pi maha li cyêe pi naaranŋkanni cye kurugo, na pir'à pi nimpini cè. ¹⁵ Pi maha li cyêe na nje Saliyanji nyɛ na yu ke, yir'à tèn pire funŋ'i. Pi zòmpyaagii maha lire cyêre. Tèrigii cyil'e, pi sònŋɔre maha pi cêege; tèrigii cyil'e ti maha pi tanga kaan. ¹⁶ Nyɛ bà mii à li jwo Jwumpe Nintanmpe e mɛ, canŋke Kile sí shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru canŋke, sùpyire numpire karigii puni ŋwɔhɔ sí múgo.

Kile à Yahutuubii cêege mú

¹⁷ Nyɛ mu u à maye pyi Yahutu, ma a ma sònŋɔre taha MusaSaliyanji na, ma a maye pèe na mu na nyɛ Kile wu ke, ¹⁸ mu à Kile nyii wuuni cè, mu s'à taanna Musa Saliyanji karigii na, ka mu u kacenni cè. ¹⁹ Mu à maye pyi fyinmpii kàbicunji, mpii pi nyɛ numpini i ke, ma a maye pyi pire bènmpɛ. ²⁰ Mpii pi nyɛ pi nyɛ a kyaa cè mɛ, maa mpyi nàŋkopyire fiige ke, mu à jwo na mu u nyɛ pire cyelentunji, mà li ñuŋke pyi na mu à sèenji kuni ñcèŋi puni ta Saliyanji i.

²¹ Nyɛ mu u nyɛ na sùpyire sannte kálili ke, maye kâla ke! Mu u nyɛ na ŋko na nàŋkaage nyɛ a pɔwɔ mɛ, mu sí

† Abakuki 2.4

†† Zaburu 62.13; Taanliŋkii 24.12

i ku pyi mà de? ²² Mu u nye na ŋko na jacwɔɔ kà raa mpyi mɛ, mu sí i ti pyi mà de? Mu u nye na ŋko na kacynzunn'à pen mu á, mu sí maha kacynmbayi yaayi nàŋkaage mà de? ²³ Mu u à maye pèe na mu à Musa Saliyaŋi karigii cè, mu sí nye na u kurigii naare mɛ. Lire e mu à Kile ŋjini faha! ²⁴ Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semenji i na: «Yii Yahutuubii kurugo, supyishiŋi sanŋ'à Kile mege kèege †.»

²⁵ Sèe wi, mu aha a Musa Saliyaŋi kurigii naare, kaŋwɔɔ maha mpyi ŋkwɔŋŋi na, ŋka ná mu nye na Saliyaŋi kurigii naare mɛ, mu ŋkwɔŋŋi maha mpyi laaga baa. ²⁶ L'aha mpyi mu à jwo shinŋi u nye u nye a kwɔn mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii naare, tá li sí n-pyi Kile á mu à jwo u à kwɔn mɛ? ²⁷ Uru nàŋi nye a kwɔn u cyeere e mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii naare. Nye mu u nye mu nye na Saliyaŋi kurigii naare mɛ, uru nàŋi u sí mu cèege. Mà li ta, Saliyaŋi à sém'a kan mu á, mu mú s'à kwɔn. ²⁸ Mà si Yahutu cye kurugo, lire kanni nye na wà pyi Yahutu sèe wuu mɛ. Fyèŋi mú sí u à bwɔn cyeere na mà tàanna ná Yahutuubii karigil'e ke, uru bà u nye ŋkwɔŋŋi sèe wuŋi mɛ. Yahutuŋi sèe wuŋi u nye shinŋi u nye u wi funŋɔ karigil'e ke, Kile Munaani maha ŋkwɔŋŋi ŋgemu pyi zòmbilini i ke, uru u nye ŋkwɔŋŋi sèe wuŋi. Sùpyir'á bà Yahutuŋi sèe wuŋi maha u ŋkèenji taa mɛ; Kile á u maha u taa.

Sùpyaŋi wà tufiige nye à tíi mɛ

3 Nye l'aha nta amuni, ŋaha k'à Yahutuŋi wwù supyishiŋi sanŋi i ye? Kaŋwɔɔ na nye ŋkwɔŋŋi na be? ² Kaŋwɔɔ nimbwoo na nye u na kàmpaŋŋi puni na! Yahutuubil'á Kile à fyànha a u jwumpe kan. ³ Nye ná Yahutuubii pii sí nye a pyi ŋwɔmɛɛ niŋkinfee mɛ, lire sí Kile pyi u yíri u ŋwɔmɛɛni ŋuŋ'i la? ⁴ Sèenji na, lire si n-pyi mɛ. Wuu à yaa wuu li cè na Kile na sèenji yu, sùpyire puni sí nye kafinivinimii bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenji i mɛ, na:

«Kile, sùpyir'á yaa ti li cè na mu jwump'à tíi.

Pi aha mu cèege, mu à yaa mu u ta tangafoo ††.»

⁵ Nka kapegigii wuu nye na mpyi ke, cyire ká li cyèe na Kile à tíi, ŋaha saha ye? Kile lùuni ká yíri wuu taan, tá wuu à yaa wuu jwo na u nye a tíi mɛ? (Naha mii na yu funŋɔ baa shin fiige.) ⁶ Kaŋɛɛ bà mɛ! Kampyi Kile mpyi a tíi mɛ, di u mpyi na sí diŋyeŋi sùpyire kapegigii fwooni tò pi na n-jwo ye?

⁷ Nye pii mú sí n-jà n-jwo: «Mii kafinare cye kurugo, Kile sèenji ká fwor'a yyére u pèente kurugo, lire e, ta mii saha à yaa mii i ŋcû mu à jwo kapimpyiŋe?» ⁸ Nye pii ká a puru yu, ŋaha na wuu àha n-jwo na: «Wuu à kapegigii pyi, kacɛŋŋiki si nta a fworɔ cyi e mà ye?» Pii na mii cèege na mii à yire jwo. Pire si n-sii n-shwɔ Kile yoge na mɛ.

⁹ Di yi nye ye? Wuu Yahutuubil'á pwɔɔ sùpyire sannte na la? Mà byanhara bá la! Mii à fyànha a li cyèe, Yahutuubii bàra supyishiŋi sanŋi na, pi puni na nye kapegigii tugure ŋwɔh'i, ¹⁰ bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenji i na:

«Sùpyaŋi wà tufiige nye a tíi mɛ, ali shin niŋkin!

† Ezayi 52.5; Ezekiyeli 36.22-23 †† Zaburu 51.6

¹¹ Wà nye a sii yákilifoo mɛ, wà nye na Kile caa mɛ!

¹² Pi pun'à kuni niŋcenni yaha, pi pun'à pyi kaŋwɔɔ baa.

Wà nye na kacenne pyi mɛ, ali shin niŋkin †!

¹³ Pi ŋkɔŋyi na nye mu à jwo fanmugonahaga.

Pi maha pi niŋirigii tège na pi sanmpii wuruge ††.

Pi ŋwɔshɛɛn'r'à pi mu à jwo màcwɔn shɔnɔ ††.

¹⁴ Laŋaŋke jwumpe ná jwumpimpe kanni pu maha fwore pi ŋwɔyi i †††.

¹⁵ Pi supyibo ton'à wyèrɛ.

¹⁶ Pi maha ŋkèegeŋi ná yyefuge yare pi tatoroyi puni i.

¹⁷ Pi nye a yyeniŋke kuni cè mɛ †††.

¹⁸ Pi nye a sii na fyáge Kile na mɛ †.»

¹⁹ Nye yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenji i Saliyaŋi kyaa na. Wuu s'à cè na wuu Yahutuubil'á y'à sém'a kan, bà li si mpyi sùpya kà tanga ta mɛ, sùpyire puni si ŋcèege Kile yyahe taan. ²⁰ Lire kurugo Kile yyahe taan, sùpyaŋi wà tufiige si n-jà n-tíi Saliyaŋi kurigii naaraŋi cye kurugo mɛ. Nde kanni Saliyaŋi maha jà a pyi ke, lire li nye, u maha sùpyaŋi pyi u à kapiini cè.

Sùpyaŋi ká dá Kile na, Kile maha jwo na u à tíi

²¹ Nka numɛ, pyiŋkanni na wuu si n-jà n-tíi Kile yyahe taan ke, Kile à lire cyèe wuu na. Lire nye a lwɔ a pwɔ Saliyaŋi kurigii naaraŋi na mɛ. Yire Kile tūntunŋi Musa ná Kile tūntunmpii sanmpil'à jwo. ²² Kile maha sùpyire pyi shintiilii dániyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita na, wà nye a wwù w'e mɛ. ²³ Sùpyire pun'à kapegigii pyi, lire l'à pi nàzhan yige Kile sinampe e. ²⁴ Nka Kile à ŋwɔ pi na maa pi pyi pi à tíi mana, Yesu Kirisita à pi ŋuŋɔ wwù pi kapegigil'e ke, lire cye kurugo. ²⁵ Kile à Yesu yaha a pa, pi i u kwɔro cige na, bà u si mpyi si Kile lùuni tiŋe, si wuu kapegigii yàfa wuu na, u sishange ŋgunji cye kurugo mɛ. Mà ta lire sàha mpyi mɛ, Kile lù-taanni kurugo, u nye a mpyi a sùpyire cû a tàanna ná ti kapyiŋkil'e mɛ. Numɛ, Yesu à pa, mpil'á pi à dá u na ke, ali mà ta pi à kapegigii pyi, Kile à jwo na pi à tíi. Lire Kile à pyi ke, ntiimbaa bà mɛ, ŋaha na ye Yesu à pi kapegigii tugure lwɔ.

²⁷ Nye tá tanga saha na nye wà a u uye pèe? Ɔnhɔ! Naha kurugo ye nde li nye na wii ke, Saliyaŋi kurigii naaraŋi bà mɛ, ŋka dániyaŋi. ²⁸ Sèe wi, wuu à li cè na sùpyire ntiŋi na ntaa dániyaŋi cye kurugo, ŋka Musa Saliyaŋi kurigii naaraŋi i bà mɛ. ²⁹ Taha Yahutuubii kanni wu u nye Kile? Supyishiŋi sanŋi wu mú bàl'à? Ɔɔn ke! Supyishiŋi sanŋi wu wi mú de! ³⁰ Naha kurugo ye Kile niŋkin u nye. Uru u sí Yahutuubii pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo, si supyishiŋi sanŋi mú pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo.

³¹ Nye wuu aha dániyaŋi kaŋwɔɔni jwo amuni, lir'á li cyèe na Musa Saliyaŋi na nye kaŋwɔɔ baa la? Mà byanhara bá la! Wuu bá maha u kaŋwɔɔni yal'a cyèe.

‡ Zaburu 14.1-3; 53.2-4; Ekileziyasi 7.20 †† Zaburu 5.10 †† Zaburu 140.4 ††† Zaburu 10.7 ††† Ezayi 59.8 § Zaburu 36.2

Pyiŋkanni na Kile à Ibirayima pyi na u à tɔi ke

4 Nye Ibirayima u mpyi wuu Yahutuubii tɔluge sii-foonji ke, ɲaha wuu sí n-jwo uru kyaa na ye? ² Kampyi yi mpyi a jwo na Ibirayima à tɔi u kapyiŋkii kurugo, u mpyi na sí n-jà uye pèe, ɲka ná yire sí bà y'à jwo mɛ, u sí n-jà uye pèe Kile yyahe taan mɛ. ³ Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semenji i na: «Ibirayima à dá Kile na, u dányanji kurugo, Kile à jwo na u à tɔi †.» ⁴ Shin ká báara pyi, u sàranj'à yaa u kan u á. Uru sàranji nye a kan mana mɛ, ɲka u ná ur'à yaa. ⁵ Shinji u nye u nye a u sònɲɔre taha u katiigii nimpyiŋkii na mɛ, maa dá li na na Kile maha kapegigii pyifeebii kapegigii yàfani pi na ke, Kile maha urufoo le shintiibil'e u dányanji kurugo. ⁶ Lire pyiŋkanni na, sùpyanji Kile à pyi u à tɔi mà ta u kapyiŋkii fye bà mɛ, saanji Dawuda mú à mɛe cèe urufoo wuuni ɲwɔɲi kyaa na: ⁷ «Mpiimu u ntimbaa karii cyi à yàfa pi na, ka toro si ntaha pi kapegigii na ke, pire wuun'à ɲwɔ. ⁸ Kafoonji Kile nye a shinji ɲgemu cù a tàanna ná u kapegigil'e mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ ††.» ⁹ Nye mpìi pi à kwòn ke, pire kanni wuuni l'à ɲwɔ laa, niŋkwɔnmbaabii wuuni mú à ɲwɔ? Wuu à yi jwo a kwòn na: «Ibirayima à dá Kile na, u dányanji kurugo, Kile à jwo na u à tɔi.» ¹⁰ Tèni i Kile à u cè shintiibe ke, u mpyi a kwòn laa, u mpyi na sàha ɲkwòn mɛ? U niŋkwɔnɲi bà mɛ, ɲka u niŋkwɔnmbaanji. ¹¹ Lire kàntugo ka u u ɲkwònɲi fyèŋi ta, ɲgemu u à li cyèe na Kile mpyi a u cè shintiibe u dányanji kurugo mà u ta kwònmbaa ke. Lire pyiŋkanni na, mpìi pi nye pi nye a kwòn mɛ, ɲka pi à dá Kile na, ka Kile si jwo na pi à tɔi ke, Ibirayima à pyi pire puni tunji dányanji kuni i, ali pi mɛe nta pi nye a kwòn mɛ. Kile à pire cè shintiilii. ¹² Mpìi pi à kwòn ke, Ibirayima mú u nye pire tunji. Mpìi pi nye pi nye a kwòn cyeere e kanna mɛ, ɲka pi na dányanji kuni ɲaare wuu tunji Ibirayima fiige ke, pire kyaa mii nye na yu. Ur'à dá Kile na mà ta u sàha ɲkwòn mɛ. ¹³ Ɔwɔmɛeni Kile à lwɔ Ibirayima ná u tɔlug'á na pi sí diŋyɛŋi ta kɔɔɔ ke, li nye a lwɔ mà li ɲɔŋke pyi na Ibirayima na Saliyanji kurigii ɲaare mɛ, u à dá Kile na ka Kile si jwo u à tɔi ke, lire kurugo l'à lwɔ. ¹⁴ Lire ɲwɔmɛeni n'a mpyi a lwɔ a ɲwɔ Saliyanji kurigii ɲaaranji na, dányanji kaɲwɔ mpyi na sí n-pyi mɛ, Kile ɲwɔmɛeni mpyi na sí n-pyi laage e mú mɛ. ¹⁵ Yii li cè na Kile lùyirini ɲɔŋke ku nye Saliyanji, ɲka ná Saliya nye mɛ, wà mpyi na sí u kafuun pyi mɛ. ¹⁶ Lire pyiŋkanni na, yaayi ɲwɔmɛeni Kile à lwɔ ke, dányanji kurugo l'à lwɔ, bà yi si mpyi s'a ntaa mana mɛ. Wuu pi nye Ibirayima tɔluge shiinbii ke, wuu à tɛen ná l'e, wuu sí yire ta dányanji cye kurugo, ali wuu mɛe ká mpyi wuu nye na Yahutuubii làda karigii pyi mɛ. Mpìi pi à dá Kile na Ibirayima fiige ke, pire puni mú sí yire ta. Uru u nye wuu puni tunji Kile kuni i. ¹⁷ Amuni y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenji i na: «Mii à mu pyi supyishi

niŋyahawa tu †.» Kile u maha kwùubii ɲèni, yaayi yi nye yi mpyi mɛ, maa yire dá ke, uru u à mpe jwo. Ibirayima à dá Kile na maa mpyi wuu tunji Kile yyahe taan. ¹⁸ Sònɲɔre mpyi na sí n-jà n-taha kani ndemu na mɛ, Ibirayima à dá maa u sònɲɔre taha lire na. Lire e u à pa mpyi supyishi niŋyahawa tu bà y'à jwo Kile Jwumpe Semenji i mɛ na: «Mu tɔluge shiinbii sí ɲyaha wɔrigii fiige ††.» ¹⁹ Ibirayima mpyi a byanhara yyee ɲkuu (100) na mà kwò. Ali mà u yaha u u sònɲi na ur'à lye pyítaa na, u cwoŋi Sara sí nye cijiriŋe, u nye a u sònɲɔre láha Kile na mɛ. ²⁰ Ɔwɔmɛeni Kile à lwɔ ke, u sònɲɔre nye a láha lire na mà ɲya mɛ. Lire bá mpyi a u pyi u à dá Kile na sèl'e, maa u père. ²¹ Ibirayima mpyi a sàa dá li na na ɲwɔmɛeni Kile à lwɔ ke, u sí n-jà li fùŋɲ. ²² Lire e u dányanji kurugo, Kile à jwo na u à tɔi. ²³ «Kile à jwo na u à tɔi» puru jwumpe nye a sémɛ uru kanni kurugo mɛ. ²⁴ Kile u à wuu Kafoonji Yesu ɲè a yige kwùŋi i ke, wuu mpiimu pi à dá uru na ke, p'à sémɛ wuu kurugo mú, ɲaha kurugo ye wuu mú sí n-pyi na wuu à tɔi. ²⁵ Kile à u kan kwùŋ'á wuu kapegigii kurugo, maa u ɲè a yige u e, bà wuu si mpyi si ntíi uru yyahe taan mɛ.

Wuu ná Kile shwòhɔŋ'á yaa

5 Lire pyiŋkanni na, wuu à pyi shintiilii Kile yyahe taan, wuu dányanji kurugo, lire e wuu nye yyɛŋiŋke e ná Kile e numɛ, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ² Yesu barag'e, wuu dányanji kurugo, wuu à Kile ticɛnmpe cè, maa pu taa numɛ canɲa maha canɲa. Wuu funɲy'à sàa táan, ɲaha na ye wuu à dá li na na Kile sí wuu pyi shinbwoo uye yyére. ³ Mà bàra lire na, wuu à kwòro funntange e yyefuge tɛni i, ɲaha na ye wuu à li cè na yyefuge maha ma ná mayezhiilinj i. ⁴ Mayezhiilinj maha ma ná sítaare e zòzhwɔɔre na. Síŋi ká nta, sònɲɔre tatahage mú maha nta. ⁵ Tire sònɲɔre tatahage sì wuu ɲwɔhɔ yaha mɛ, ɲaha na ye Kile à wuu zòmɲyaagii ɲi u tàange na u Munaani cye kurugo, u à lire ndemu kan wuu á ke. ⁶ Mà wuu yaha wuu fànhanɲyɛrɛrɛ e, Kile nyii tèn'à nɔ ke, ka Kirisita si ɲkwù maa wuu nimpibii shwɔ. ⁷ Shinji u à tɔi ke, li sí n-waha sùpya u ɲɛɛ si ɲkwù uru kurugo; ɲka shinji u nye na ɲkanji pyi sèl'e ke, wà bá kú n-jà ɲɔŋɔ waha si ɲɛɛ ɲkwù uru kurugo. ⁸ Ɔka Kile à li cyèe wuu na na ur'à sàa wuu kyaa táan uy'á. Mà wuu yaha kapegigii mpyiŋi i sahanji, Kirisita à kwù wuu kurugo. ⁹ U à u sishange wu mà pyi sáraga maa wuu pyi shintiilii numɛ Kile yyahe taan. Ná lire s'à pyi, wuu à sàa tɛen ná l'e na Yesu Kirisita sí wuu shwɔ Kile lùyirini na. ¹⁰ Mà wuu yaha Kile zàmɲɛnmii, Kile à wuu ná uru shwòhɔŋi yaa u Jyanji ɲkwùŋi cye kurugo. Mà wuu ná u shwòhɔŋi yaha u à yaa, nàkaana baa, wuu sí n-shwɔ u Jyanji ɲèŋi cye kurugo. ¹¹ Lire kanni bà mɛ, wuu funntanga wuu pi nye Kile wwoɲɛge e wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, uru u à wuu ná Kile pyi wuu à wwò.

† Zhenzi 15.6 †† Zaburu 32.1-2

‡ Zhenzi 17.5 †† Zhenzi 15.5

Kapegigii siinƙanni ná cyi láhaƙanni

¹² Kapegigil'à jyè dɔnyenji i shin niƙin cye kurugo, uru u nyɛ Adama, ka kapegigii si mpa ná kwùnji i. Lire pyinƙanni na, kwùnj'à nɔ sùpyire puni na, ɲaha na ye pi pun'à kapegigii pyi. ¹³ Yii li cè, mà lwó Adama tɛni na mà pa nɔ Kile tũntunƙi Musa wuuni na, sùpyire mú mpyi na kapegigii pyi. Lire tɛni i, Kile mpyi na si n-jà yoge kwòn pi na na pi à Musa Saliyanji kuni yaha mɛ, ɲaha na ye uru Saliyanji mpyi na sàha ɲkwò à kan pi á mɛ. Pi mú nyɛ a mpyi a Adama kapiini nimpɔyiini shi pyi mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha ɲkwùu. Nyɛ nde Adama mpyi a pyi ke, lire mpyi a kyaa nɔ sùpyire na. Amuni li mú nyɛ, Yesu Kirisita u mpyi na sí n-pa ke, nde ur'à pa mpyi ke, lir'à kyaa nɔ sùpyire na.

¹⁵ Ɔka Kile à kani ndemu pyi mana ke, lire tayyerege ná Adama kapiini nimpɔyiini woge nyɛ sumara mɛ. Shin niƙin kapii ká mpyi kapuƙɔ mà kwùnji nɔ shinɲahara na, yii li cè na kacɛnni Kile à sàa pyi shinɲahara á shin niƙin cye kurugo, ná uru u nyɛ Yesu Kirisita ke, lire si n-jà n-jwo si nɔ li tɛgeni na mɛ. ¹⁶ Mà bàra lire na, Kile kacɛnni tayyerege ná shin niƙinƙi kapiini tayyerege nyɛ niƙin mɛ, ɲaha na ye shin niƙin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cɛɛge. Ɔka kapegii niɲyahagii pyinƙwooni kàntugo, Kile kacɛnni nimpɔyiini kurugo, pi sí n-jà n-tíi Kile yyahe taan. ¹⁷ Shin niƙin kannu u à kapiini pyi, ka lire si sùpyire pyi ti i ɲkwùu. Ná lire s'à pyi, nàkaana baa, shin niƙin cye kurugo mú, mpiimu ká ɲɛ Kile ticeɲmpe na, ka u u pi pyi na pi à tíi ke, pire sí sí ta, mà lwó numɛ na, fo tèekwombaa. Uru shinƙi niƙinƙi u nyɛ Yesu Kirisita.

¹⁸ Nyɛ shin niƙin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cɛɛge, lire pyinƙanni na mú, shin niƙin kacɛnne kurugo, sùpyire pun'à pyi shintiilii maa shɔnji niƙkwombaani ta. ¹⁹ Shin niƙin Kile ɲwɔmɛyahanu kurugo, shinɲahara à pyi kapimpyimii. Lire pyinƙanni na mú, shin niƙin Kile ɲwɔmɛcunte kurugo, shinɲahara sí n-pyi shinztiilii Kile yyahe taan.

²⁰ Kile à Saliyanji kan, bà sùpyire si mpyi si ɲcè na pir'à kapegii niɲyahagii pyi mɛ. Ɔka cyage e kapegigil'à ɲaha ke, Kile kacɛnƙii maha núr'a ɲyaha sèl'e cyi na.

²¹ Tɛni l'e, sùpyire mpyi na si n-jà n-pyi ná ti nyɛ na kapegigii pyi mɛ; lire na kwùnj'à nɔ ti na. Ɔka Kile à ɲwɔ wuu na maa jwo na wuu à tíi, lire e, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, wuu sí shɔnji niƙkwombaani ta.

Wuu à kwù kapegigii kàmpaɲke na, maa mpyi nyii na, ná Kirisita e

6 Nyɛ wuu ɲaha jwo bɛ? Wuu à yaa wuu kwôro kapegigii mpyinji i, Kile ticeɲmpe si mpêe la? ² Mà byanhara bá la! Wuu pi nyɛ mu à jwo kwùu, kapegigii kàmpaɲke na ke, ɲaha na wuu saha sí n-kwôro kapegigil'e ye? ³ Wuu mpɔi pi à batize Yesu Kirisita mɛge na ke, yii nyɛ a cè na l'à pyi mu à jwo wuu à kwù ná u e mà? ⁴ Uru batizeliƙi kurugo, l'à pyi mu à jwo wuu à le fanƙe e ná u e, bà Kirisita à ɲɛ a fworu kwùnji

i Tufoonji sífente cye kurugo mɛ, amuni wuu sí shɔnji niƙwɔnji ta.

⁵ Sɛɛnji na, ná wuu s'à wwò ná u e u kwùnji shɔnji i, wuu mú sí n-wwò ná u e u ɲɛnji shɔnji i. ⁶ Wuu li cè na wuu à wuu pyinƙanni niɲjyeeni kwôro cige na ná Kirisita e, kapegigii mpyinji lage ku mpyi maha mpyi wuu na ke, bà kuru si mpyi si ɲkwò mɛ. Wuu saha nyɛ ku bilere e mɛ. ⁷ Ɔaha na ye shinƙi u à kwù ke, uru saha nyɛ kapegigii fàhe ɲwɔh'i mɛ.

⁸ Ná wuu à kwù ná Kirisita e, wuu à dá li na mú na wuu sí n-kwôro ná u e nyii na. ⁹ Ɔaha na ye wuu à li cè na Kirisita à ɲɛ, u saha si n-kwù mɛ, kwùnji saha si n-jà u na mɛ. ¹⁰ U niƙkwuƙi, u à kwù tɔɔɔ niƙin si kapegigii fàhe kwò. Numɛ, mà u yaha nyii na, u na karigii puni pyi si Kile pèe. ¹¹ Lire pyinƙanni na mú, yii a yiye tɔre kwùubil'e kapegigii kàmpaɲke na. Yesu Kirisita wwoɲɛge kurugo, yii a yiye tɔre nyii wuubil'e, yii raa yii karigii puni pyi Kile mɛge mpɛɛnji kurugo.

¹² Lire e yii àha núru kapegigii mpyinji lage yaha ku fàha ta yii na mɛ. Mà yii yaha yii sí n-pa n-kwù n-fworu ɲge dɔnyenji i, yii àha núru ɲɛ u nyii karigii na mɛ. ¹³ Yii àha núru yii cyeere yatanɲi yaha ntiimbaani karigii lage e mɛ. Ná yii s'à ɲɛ mà fworu kwùnji i, yii yiye puni kan Kile á. Yii yii yatanɲi yaha katiigii mpyinji laage e.

¹⁴ Yii li cè na kapiini fàhe saha nyɛ yii na mɛ, ɲaha na ye yii saha nyɛ Musa Saliyanji fàhe ɲwɔh'i mɛ, ɲka Kile ticeɲmpe funƙe e yii nyɛ.

¹⁵ Nyɛ ná wuu sí nyɛ Musa Saliyanji fàhe ɲwɔh'i mɛ, fo Kile ticeɲmpe funƙe e, tá lir'à li cyèe na wuu à yaa wuu a kapegigii pyi? Mà byanhara bá la! ¹⁶ Yii à li cè na yii aha yiye kan shin á s'a u père, yii maha mpyi urufoo biliwe. Lire e yii aha a kapegigii pyi, yii maha mpyi cyire bilii, cyire sí cyi maha ma ná kwùnji i, ɲka yii aha a Kile père, yii maha mpyi u bilii, lire sí li maha ma ná ntiinji i.

¹⁷ Wuu fwù kan Kile á, ɲaha na ye yii pi mpyi kapegigii bilii ke, numɛ, kàlaƙi u à kan yii á ke, yii à ɲɛ uru na ná yii zòmɲaagii puni i. ¹⁸ Yii à fworu ntiimbaani bilere e mà jyè ntiinji bilere e. ¹⁹ Kilenji ná sùpyire karigii ɲcyii

yyaha cème si n-táan mɛ, lire kurugo, mii à nde tãanlini jwo yii á mà yyaha tíi ná bilere kani i. Yii mpyi a fyãha a yiye puni yaha ɲwɔhɔmpe ná ntiimbaani bilere e, tire ntemu ti maha ma ná ɲũɲkyaanre e Kile na ke. Lire pyinƙanni na, yii yiye puni kan bilii fiige ntiinji karigii mpyinji mɛ na, bà yii si mpyi si fɔniɲɛ mɛ. ²⁰ Tɛni i yii mpyi kapegigii bilere e ke, yii kuro nyɛ a mpyi ntiinji karigil'e mɛ. ²¹ Yii na silege karigii ɲcyiimu tapyige e numɛ ke, tɔɔɔnji ɲgire yii mpyi maha ntaa cyi mpyinji i ye? Cyire karigii maha ma ná kwùnji i. ²² Ɔka numɛ, yii à fworu kapegigii bilere e mà pyi Kile bilii. Lire e yii maha si yyaha na Kile nyii karigii mpyinji i. Tɔɔɔnji yii sí n-ta lire e ke, uru u nyɛ shɔnji niƙkwombaani.

²³ Nyɛ yii li cè na kapiini fwotonte ti nyɛ kwùnji. Ɔka Kile maha yaage ɲkemu kaan mana wuu ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoɲɛge kurugo ke, kuru ku nyɛ shɔnji niƙkwombaani.

7 Mii cɔnmpyiibii, mii à li cè na ɲje mii na yu yii á ke, yii à yi cè a kwò, ɲaha na ye yii à saliyani karigii cè. Yii à li cè na sùpyanji ká mpyi shi na, lire e saliyani fàh-

he maha mpyi u na. ²Yyecyeenε na, ceenji u nye nàm-bage e ke, mà u poonji yaha shì na, saliyanjì maha pi pɔɔ piye na. Nka nòŋi ká ñkwù, saliyanjì fànhe saha nye ceenji na nòŋi kàmpanŋa na mε †. ³Nye mà u poonji yaha shì na, u aha ñkàre nòŋi waber'á, u à jacwɔɔɔ pyi. Nka u poonji ká ñkwù, saliyanjì saha nye u ñuŋ'i mε, u aha ñkàre nòŋi waber'á, u nye a jacwɔɔɔ pyi mε.

⁴Mii cìnmpyiibii, amuni yii wuuni mú nye. Li mpyi mu à jwo MusaSaliyanjì u mpyi yii poonji. Nka numε, l'à pyi mu à jwo yii à kwù ná Kirisita e. Lire e ke yii poonji fànhe saha nye yii na mε. Yii na nye nòŋi waber'á ñgemu u à ñè a fwordo kwùŋi i ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi s'a kacennjii pyi s'a Kile père mε. ⁵Yii li cè na tènì i wuu mpyi na wuu nyii karigii pyi ke, Musa Saliyanjì mpyi a wuu nyii karigii nimpegigii lage pyi k'à wuu yaha kapegigii na, ñcyiimu ná Saliyanjì mpyi a kàntugo wà yiy'á ke. Lire mpyi a wuu le kwùŋi kuni i. ⁶Numε wuu à fwordo Musa Saliyanjì bilere e, ñaha kurugo ye wuu mpyi uru ñgemu cye e kasujyii fiige ke, wuu à kwù uru kàmpanŋke na. Saliyanjì nizemeŋi u nye ke, wuu mpyi maha ñcaa s'a ñaare s'a ntàanni ná ur'e, ñka numε, Kile Munaani à fànhe kan wuu á, wuu u ñaare ñaaranŋkanna nìwɔɔɔ na.

Musa Saliyanjì maha kapegigii cyère

⁷Nye mpe funŋke e, ñaha mii la nye si jwo ye? MusaSaliyanjì na nye kapii la? Mà byanhara bá la! Saliyanjì u à mii pyi mii à kapiini cè. Uru baare e, mii mpyi na s'ì n-cè na nyipεenni na nye kapii mε. Nje y'à jwo Saliyanjì i na: «Ma hà ma supyijεenji cyeyaage nyipεen pyi mε» yire y'à mii pyi mii à li cè kapii ††. ⁸Nye Saliyanjì à pyi kaŋuŋɔ mà kapegigii mpyinjì lage tìrige mii funŋ'i pyiŋkannigii niŋyahagii na. ñaha na ye Saliyanjì kàmpyi u nye mε, wuu mpyi na sí wuu kapegigii cè mε. ⁹Tènì l'e, mii mpyi a Saliyanjì cè mε, ñka tènì i u à cyèe mii na ke, ka mii i nta a cè na mii na kapegigii pyi, ¹⁰na mii laage mpyi a tɔɔ Kile na. Lire e Saliyanjì u mpyi a yaa u shiŋi niŋkwombaani kuni le mii taan ke, u à kwùŋi kuni le mii taan. ¹¹Kapegigii mpyinjì lage ku nye mii i ke, kur'à mii wurugo, maa mii pyi mii à kwù Saliyanjì cye kurugo.

¹²Nye Saliyanjì à fwordo Kile e, ñje y'à jwo u e ke, yire mú à tíi, maa ñɔɔ. ¹³Lire e ke yaage k'à ñɔɔ ke, kuru k'à pyi kaŋuŋɔ si mii bò la? Mà byanhara bá la! Nka kuru yaag'à pyi kaŋuŋɔ mà kapegigii mpyinjì lage pèe mii funŋ'i, ka lire si mii pyi mii à kwù. Lir'à pyi mii si li cè na mii kapyiŋkii nye a tíi mε. Mii aha ñcè na mii à Kile Saliyanjì kuni yaha, mii maha ñcè na mii sòŋɔre nye a sàa ñɔɔ mε.

¹⁴Sèenji na, wuu à li cè na Saliyanjì à yìri Kile yyére, ñka mii na nye sùpya, ñgemu fànha k'à cyére ke. Mii na nye mu à jwo biliwe kapegigii mpyinjì kàmpanŋke na.

¹⁵Ñaha na ye nde mii na mpyi ke, mii nye na lire yyaha cini mε. Nde l'à táan mii á ke, mii nye na lire pyi mε, nde l'à pen mii á ke, lire mii maha mpyi.

† Ɔrɔmu shiinbii yyére, wà fànha mpyi lenkwucyeebii na mε. U poonji kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋe wani. †† Ekizodi 20.17; Duterenɔmu 5.21

¹⁶Nye nde l'à pen mii á ke, ná lire mii maha mpyi, lire e ke, mii à li cè na Saliyanjì à ñɔɔ. ¹⁷Nka mii fànha nye naye na mε, ñaha na ye kapegigii mpyinjì lage ku nye mii i ke, kuru ku maha mii yaha li na. ¹⁸Mii à li cè na kacennkii mpyinjì fànha nye mii i mε. Sèenji na, mii la maha mpyi s'a katiigii pyi, ñka mii maha jà mε.

¹⁹Kacennkii mii la maha mpyi s'a mpyi ke, mii nye na jini na cyire pyi mε fo kapegigii, cyire lage sí nye mii na mε. ²⁰Nde l'à pen mii á ke, mii aha a lire pyi, lir'à li cyèe na mii fànha nye naye na mε, ñka kapegigii mpyinjì sòŋɔre ti nye mii i ke, tire fànhe ku nye mii na.

²¹Mii à nde kani kàanmucya naye e, tère o tère e mii la nye s'a kacennjii pyi ke, kapiini mpyinjì lage ku maha mii ta. ²²Kile Saliyanjì kyal'à sàa táan mii á. ²³Nka mii maha kani labere fànha nya naye na, ndemu li nye li nye mii nyii wuuni mε. Lire li maha mii yaha kapegigii mpyinjì na, mii a s'ì mpyi cyi biliwe. ²⁴Ei! Mii wuun'à kèege de! Mii sòŋɔpeere ti sí kwùŋi nɔ mii na ke, joofo u sí mii shwɔ tire na ye? ²⁵Wuu Kile kèe, ñaha na ye wuu Kafoonji Yesu Kirisita à wuu shwɔ.

Nye mii la na nye s'a Kile Saliyanjì kurigii ñaare, ñka kapegigii mpyinjì lage kurugo, mii nye a jà a li pyi mε.

Ñaaranŋkanni l'à táan Kile Munaani á ke

8 Nye numε, mpìi pi nye Yesu Kirisita wwoŋεεge e ke, Kile saha s'ì tigire cyán pire na mε. ²Kile Munaani maha shiŋi ñgemu kaan Yesu Kirisita wwoŋεεge e ke, lire fàn'h'à mii ñuŋɔ wwù kapegigii ná kwùŋi fànhe e. ³Sùpyanjì fàn'h'à cyére, lire kurugo wuu nye a jà na MusaSaliyanjì kurigii ñaare si ntii mε. Lire e Kile à u yabilinjì Jyanjì tun, u à pa sùpya wuu kapimpyiibii fiige, maa u pyi kapegigii yàfaŋi sàrage. ⁴U à lire pyi, bà wuu si mpyi s'a ñaare ntiŋi i Kile Saliyanjì yi jwuŋkanni na mε. Numε, wuu saha nye na ñaare wuu nyii wuuni i mε, ñka wuu na ñaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i.

⁵Yii li cè, shinŋi u na ñaare na ntàanni ná u nyii wuuni i ke, u nyii karigii kanni na urufoo maha sòŋɔ. Nka shinŋi u na ñaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, lire nyii karigii na urufoo maha sòŋɔ. ⁶Na sòŋɔ ma nyii karigii na, lire maha kwùŋi nɔ mu na, ñka na sòŋɔ Kile Munaani nyii karigii na, lire maha shiŋi ná yyepiŋke kaan. ⁷Mpii pi maha sòŋɔ pi nyii karigii kanni na ke, pire na nye Kile zàmpenmii. ñaha na ye pi nye na ñεεge na Kile Saliyanjì kurigii ñaare mε, pi bá jini mε. ⁸Lire l'à li ta, mpìi pi na sòŋɔ pi nyii karigii kanni mpyinjì na ke, pire s'ì n-jà Kile nyii karii pyi mε. ⁹Yii pi ke, yii nye na ñaare na ntàanni ná yii nyii wuuni i sahanŋi mε, Kile Munaani nyii wuuni yii nye na mpyi, ñaha na ye Kile Munaani na nye yii e.

Ná Kirisita Munaani ‡ nye ñgemu i mε, urufoo nye Kirisita wu mε. ¹⁰Yii mée nye yii sí n-kwù yii kapegigii kurugo ke, ná Kirisita sí na nye yii zòmpyaagil'e, Kile Munaani sí shiŋi niŋkwombaani kan yii á, ñaha na ye Kile à jwo na yii à tíi. ¹¹Ná Kile s'à Yesu ñè a yige kwùŋi i u Munaani cye kurugo, Kile Munaani sí nye yii e, yii aha ñkwù, Kile sí yii ñè u Munaani cye kurugo mú.

‡ Kirisita Munaani ná Kile Munaani nye niŋkin.

¹² Lire e ke cìmpyibii, wuu à yaa wuu a ñaare wuu a ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i, ñka wuu ñye a yaa wuu a ñaare wuu a ntàanni ná wuu nyii wuuni i mε. ¹³ Yii aha a ñaare na ntàanni ná yii nyii wuuni i, yii sí n-kwû, ñka yii aha yii nyii karigii nimpegigii bò Kile Munaani barag'e, yii sí shìñi ñiñkwombaani ta.

¹⁴ Nyε mpìi pi na ñaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, ñire puni na ñye Kile pyii. ¹⁵ Naha na ye Kile Munaani li ñye yii e ke, lire kurugo, yii saha sì n-pyi bilii mε, yii mú saha sì raa fyáge mε. Li sí yii pyi Kile pyii, si yii pyi yii já yii a ñko fànha na Kile á: «Baba, Tu-foonji!» ¹⁶ Lire Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à tēen ná l'e wuye funñ'i na wuu na ñye sēenji na Kile pyii.

¹⁷ Nyε ná wuu sí ñye u pyii, wuu à pyi u koolyii mú, maa mpyi Kirisita koolyijεε. Ná wuu s'á pyi ná u e u yyefuge e, wuu mú sí n-pyi ná u e u sinampe e.

Sinampe nimpampe kani

¹⁸ Mii à li cè na yyefuge e wuu ñye amε numε ke, kuru ñye yafyin mε, sinampe nimpampe Kile sí n-kan wuu á ke, ku bá sì n-jà n-tàanna ná pur'e mε. ¹⁹ Yii li cè na canñke Kile sí u pyiibii sinampe cyēe ke, Kile yadayi puni funwwugo wuyi yi ñye na kuru canñke sigili.

²⁰ Yaayi Kile à dá ke, yire pun'á pa mpyi kañwaa baa. Lire ñye a pyi yire yaayi nyii kyaa mà dε! Kile u à li pyi l'á pyi amuni. Lire ná li wuuni mú i, sòñkɔ tatahaga saha na ñye. ²¹ Bà bilijñi maha fworò bilere e mε, amuni yaayi Kile à dá ke, yire sí n-pa n-fworò vwòñhɔñi i. Lire pyiñkanni na, Kile pyiibii na ñye sinampe mpemu i ke, yire yaayi sí n-pyi pur'e. ²² Wuu à li cè, ali ñijjaa, yaayi puni na ñkyèn yyefuge cye e, layirilifoo fiige. ²³ Lire kanni bà mε, wuu mú na ñkyèn. Yaayi Kile sí n-pa n-kan wuu á ke, Kile Munaani à kan wuu á mà pyi yire ñijcyiige. Kile sí n-pa yaayi puni kan u pyiibil'á mà bàra cyeere ñivɔnnte na canñke ñkemu i ke, mà jwo kuru canñke ku ñɔ ke, wuu mú na ñkyèn. ²⁴ Kile à wuu shwɔ, ñka wuu sàha ñkwɔ a yire yaayi puni ta mε. Wuu à wuu sòñkɔre taha yire na. Yii li cè na mu aha yaage ñkemu ta a kwɔ ke, mu sàha maha kuru nta sòññi mε. ²⁵ Nyε yaage na wuu na sòññi ke, ná wuu sàha ku ta mε, wuu wuu funñyi ñijε wuu raa ku sigili.

²⁶ Kile Munaani maha wuu tēre wuu fànhañcyerere karigil'e mú. Naha na ye wuu à yaa wuu Kile ñáare kani ndemu na ke, wuu maha lire cè mε. Kile Munaani maha Kile ñáare wuu kurugo fo maha kyènñkanni là pyi, wuu ñye a ndemu yyaha cè mε. ²⁷ Kile u maha sùpyañi zòmbilini karigii yyaha caa ke, nde u Munaani ñye na ñcaa ke, uru u à lire cè. Yii li cè na mpìi pi ñye Kile wuubii ke, Kile Munaani maha u ñáare ñire kurugo maha ntàanna ná Kile nyii wuuni i. ²⁸ Mpìi pi à Kile kyaa táan piy'á ke, wuu à li cè na yaayi puni maha báarañi pyi sijncyan ñire ntēgenji kurugo, u à ñire mpiimu yyere mà tàanna ná u kayaanjahani i ke. ²⁹ Kile à fyànha a mpiimu cwɔñkɔ ke, u à wyēr'a li lwɔ uye funñ'i, si ñire pyi u Jyañi fiige, bà u Jyañi si mpyi si mpyi shinnyahara yyaha wu mε. ³⁰ Mpìimu u kari Kile à fyànha a cwɔñkɔ ke, u à ñire yyere. U à pi yyere ke, maa pi pyi na pi à tíi. Nàkaana baa, u mú sí pi pyi shinbwoo uye yyéere.

Tàange ku ñye Yesu Kirisita e ke, yafyin sì n-jà wuu láha kuru na mε

³¹ Nyε ñaha wuu saha sí raa yu ye? Ná Kile sí ñye ná wuu e, ñaha wà sí n-jà n-pyi wuu na ye? ³² Kile ñye a ñen'a u yabilijñi Jyañi shwɔ kyaage na mε, ñka u à u ya-ha u à kwû mà pyi sáraga wuu puni kurugo, ñaha ku sí li ta na u àha yaayi puni kan wuu á u Jyañi cye kurugo mà ye? ³³ Mpìi Kile à cwɔñkɔ ke, joofo u sí n-jà tìgire cyán ñire na ye? Wà sì n-jà mε, ñaha na ye Kile u à pi pyi pi à tíi. ³⁴ Joofo u sí n-jà pi cēēge ye? Wà sì n-jà mε, ñaha na ye Yesu Kirisita à kwû wuu cyaga, lire kanni bà mε, u à ñè a fworò kwùñi i, u à sà ntēen Kile kàñijε cyεge na, maa Kile ñáare wuu á. ³⁵ Tàange ku ñye Kirisita e mà yyaha tíi ná wuu e ke, ñaha ku sí n-jà wuu láha kuru na ye? Yyefuge sí n-jà là? Lire ñye mε fya-gare, lire ñye mε wuu ñkyèregenji, lire ñye mε katege, lire ñye mε fòñke, lire ñye mε kawaa, lire ñye mε boore la? ³⁶ Yire y'á séme Kile Jwumpe Semēñi i na:

«Mu kurugo, wuu maha mpyi kwùñi laage e canmpuni,

pi maha wuu pyi mu à jwo mpàa, pi na ñkēēge ná mpiimu i tabonji ke †.»

³⁷ Nka lire ná li wuuni mú i, ñge u à wuu kyaa táan uy'á ke, uru fànhe cye kurugo, wuu à sí ta yire yyefuyi puni na. ³⁸ Sēenji na, mii à sàa dá li na na kwùñi yo, shìñi yo, mèlekεebii yo, jínabii yo, numε yaayi yo, yaayi ñimpyi yo, ³⁹ ñiñyijñi fànhe yaayi yo, ñiñke ñùñk wuyi yo, yaaga maha yaaga k'á dá ke, tàange ku ñye Kile á mà yyaha tíi ná wuu e, u à kuru ñkemu cyēe wuu na wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru kà sì n-jà wuu láha kuru na mε.

Kile à Izirayeli shiinbii cwɔñkɔ

9 Sēenji mii ñye na yu yii á, kafinara bà mε, ñaha kurugo ye mii ñye Kirisita wu, mii zòmbilini yyaha Kile Munaani à cû ke, lir'á li cyēe mii na na sēenji mii ñye na yu na: ² mii yyetanha wu ná mii ñavunñk wu u ñye mii shiñi shiinbii taan. ³ Lanñke mēε n'a mpyi a cwo mii na pi cyaga, maa mii yige Kirisita wwoñεge e bà pi si mpyi sí jyè kuru wwoñεge e mε, lire mpyi na sí n-táan mii i. ⁴ ñire pi ñye Izirayeli shiinbii, Kile à pi pyi u pyenge shiin. U à sinampe kan pi á, maa tunmbyaare le ná pi e, maa Saliyanji kan pi á, pyiñkanni na pi à yaa pi a uru pēre ke, maa lire cyēe pi na, maa yaayi ñwɔmyahigii lwɔ pi á. ⁵ Pi à fworò tiibii ñijcyiibil'e. ñire cye na Kirisita à pa, uru u ñye yaayi puni ñùñk na, uru u ñye Kile. U à yaa u a mpēre tērigii puni i, fo tēekwombaa. Amiina.

⁶ Izirayeli shiinbii ñiñyahamii mén'á Kile cyé ke, lire ñye a li cyēe na yaayi ñwɔmyahigii Kile à lwɔ ke, na cyir'á pyi kañwaa baa mà dε! Yii li cè na Izirayeli shiinbii puni ñye Izirayeli tùluge shiin mε. ⁷ Ibirayima tùluge shiinbii puni ñye Ibirayima pyii mε. Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na: «Ishaka pyiibii pi sí n-pyi mu tùluge shiinbii †.» ⁸ Lire ñwɔhe ku ñye, pyiibii pi à ta mà tàanna

† Zaburu 44.23 † Zhenzi 21.12

ná sùpyire nyii wuuni i kanna ke, pire nye Kile pyii me. Mpii pi à ta mà tàanna ná Kile òwòmèeni i ke, pire pi nye Ibirayima tùluge shiinbii. ⁹ Kile òwòmèeni jwumpe pu nye mpe: «Yeeela numecyiin, mii sí nùru n-pa, lire sí pyà ta Sara á †.» ¹⁰ Lire kanni bà me. Wuu sònḡ Erebe-ka na mú! Ur'à u ḡampii laani ló wuu tulyege Ishaka á. ¹¹ Mà pyiibii yaha pi sàha si, si ḡkwò kacenne, lire nye me kapii pyi me, Kile mpyi a yi jwo Erebeke á na yya-hafoonji Ezawu sí n-pyi kàntugo wunji Yakuba báarapyi ††. Kile à jwo u Jwumpe Semeni i na: «Mii à Yakuba funḡ ló mà tòro Ezawu na ‡.» Kile à yire jwo mà pi ta pi sàha si me. Lir'à li cyèe na kani Kile à bégel'a yaha ke, u na u báaranji pyi na ntàanni ná lire e, u nye na u pyi mà tàanna ná sùpyanji kapyiḡkil'e me.

Kile maha sùpyire cwòḡnre maha ntàanna ná u nyii wu-uni i

¹⁴ Nye naha wuu sí n-jwo ye? Lire e ke Kile nye a tíl'à be? Dnhò! Lire bà me! ¹⁵ Sèenji na, u à yi jwo Musa á na: «Shinji na mii la nye si ḡùḡaara ta ke, mii sí ti ta uru na, shinji i mii la nye si ḡùḡke pi ke, mii sí ku pi ná ur'e †.» ¹⁶ Lire e ke sùpya nyii wuu, lire nye me u kapyiḡii si n-jà lire pyi li pyi me, fo Kile ká ḡùḡaara ta ḡgemu na ke. ¹⁷ Kile Jwumpe Semeni i, Kile à jwo Faron á na: «Mii à mu tiḡe saanre tatænge e bà mii fànhe ná mii mege si mpyi si nḡ ḡiḡke cyeyi puni i mu cye kurugo me †.» ¹⁸ Lire e ke shinji na Kile la nye si ḡùḡaara ta ke, u maha ti ta urufoo na, u la ká mpyi si ḡgemu niḡyii waha ke, u maha li waha. ¹⁹ Wà sí n-jà mii yíbe na «Naha na Kile maha nùru na wuu cèege ye? Jofoo u sí n-jà n-cyé u nyii wuuni i ye?» ²⁰ Mu u nye sùpya kanna ke, naha ku nye mu, ka mu u wá na Kile kyáali ye? Pwoore cwooni sí n-jà li yaafoonji pyi na naha na u à lire yall'ame ye la ††? ²¹ Pwoore cwòḡnhófoonji bà u maha ti pyi u ḡeempe mà? L'aha u táan, ná pwoore ninure e, u sí n-jà longara cwo, lire nye me cwotiile yaa. ²² Kile la mpyi si li cyèe na uru lùun'à yíri, si u sífente cyèe mú. Nka cyire cwòḡhigii cyi mpyi a yaa cyi kèege ná Kile lùuni mpyi a yíri cyi taan ke, Kile à li kwù uye e, maa ḡcù uye na cyi taan. ²³ Mpii na u à ḡùḡaara ta maa pi bégel'a yaha pi i jyè niḡyini i ke, u à lire pyi si li cyèe sùpyire puni na na u pèente na nye tegel'e baa. ²⁴ Wuu u à yyere ke, Yahutuubii kanni shwòḡhòl'e bà u à wuu yyere me, u à wuu pii yyere mà fworò supyishiḡi sanḡi shwòḡhòl'e mú. ²⁵ Yire y'à jwo Kile tùntunḡi Oze sémenji i na:

«Mpii pi nye pi mpyi mii shiin me,
mii sí pire pyi na shiin.
Supyishiḡi u nye mii mpyi a u kyaa táan nay'á me,
mii sí uru kyaa táan nay'á sèl'e †††.
²⁶ Cyage e yi mpyi a jwo pi á na
“Yii nye mii shiinbii me” ke,
kuru cyage ninuge e pi sí raa yiri Kile nyii wunji pyiibii §.»

Nje Kile à jwo Izirayeli shiinbii kyaa na ke

²⁷ Kile tùntunḡi Ezayi mú mpyi a jwo Izirayeli shiinbii kyaa na na:
«Izirayeli shiinbii méé ká sàa nyaha suumpe lwòhe ḡwòge nticenḡi fiige,
pi shin paanra kanna ti sí n-shwò.
²⁸ Yii li cè na jwumpe Kafoonji Kile à jwo ke,
u sí pu fùnḡ feefee ḡiḡke na fwòfwò ††.»
²⁹ Kile tùntunḡi Ezayi mú mpyi a fyànha a jwo na:
«Kàmpyi Siḡi Punifoo Kile nye a mpyi a shinpaanra ya-ha t'à kwòro wuu shiḡi i me,
wuu shiḡi mpyi na sí n-tò Sòḡḡmu fiige,
wuu shiḡi mpyi na sí n-tò Gòḡmòri fiige †††.»

Mpii pi à dá Kirisita na ke, Kile à jwo na pire pun'à tí

³⁰ Nye supyishiḡi sanḡi shiinbii pi mpyi pi mpyi na ntiḡi caa me, pir'à ntiḡi ta pi dániyanji kurugo; ³¹ mà li ta, Izirayeli shiinbii pi mpyi na sònḡi si ntiḡi ta Musa Saliyanji kurigii ḡaaranji kurugo ke, pire nye a u ta me. ³² Naha na lir'à pyi ye? Pire pi ke, mà jwo pi dániyanji pyi si u ta ke, pi mpyi na u caa ná pi kapyiḡkil'e. Nye l'à pyi mu à jwo pi à búrugò kafaage na mà cwo. ³³ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semeni i na:
«Yii wíi, kafaage na sùpyire sí raa búruge ke, mii à kuru yaha Siyòḡn kànhe e.

Kafaage ku sí raa sùpyire cyáan ke, mii à kuru yaha wani.
Nka ḡgemu u à dá ku na ke, urufoo si n-sílege me ††.»

10 Nye mii cinmpyiibii, nde mii na ḡcaa ná na zòmbilini puni i, maa Kile náare li na na shiḡi Izirayeli shiinbii kurugo ke, lire li nye, pi nùmpañḡa ta. ² Sèenji na, mii à li nya na pi à piye ḡwò sèl'e Kile kuni ḡaaranji na, ḡka pi nye a li yyaha cè me. ³ Pyiḡkanni na Kile maha sùpyanji pyi na u à tí ke, pi nye a lire yyaha cè me, maa ntiḡi caa ná pi yabilimpii kapyiḡkil'e. Lire pyiḡkanni na, kuni i Kile maha sùpyanji pyi u à tí ke, pi à cyé lire na. ⁴ Kirisita u nye Saliyanji tegeni, bà li si mpyi, shin maha shin u à dá u na ke, Kile sí urufoo le shintiibil'e me.

⁵ Ntiḡi u maha ntaa Saliyanji cye kurugo ke, Kile tùntunḡi Musa à jwo uru kyaa na na: «ḡgemu ká jà na Saliyanji kurigii puni ḡaare ke, urufoo sí shì ta lire cye kurugo †††.» ⁶ Ntiḡi u maha ntaa dániyanji kuni i ke, shinji u nye na náare lire kuni i ke, urufoo sí n-jà n-jwo Kile tùntunḡi Musa fiige na: «Li nye a nḡ yii pi ðùgò niḡyini i †† (yii sà Kirisita cya yii tírige me.) ⁷ Li mú nye a nḡ yii tíge kacycyewicugunḡke e (yii i Kirisita pyi u ḡè a fworò kwòḡni i me.)» ⁸ Nka naha Kile Jwumpe Semeni à jwo ye? U à jwo: «Jwumpe na nye mu taan, mu ḡwòge e ná mu zòmbilini i ††.» Puru jwumpe pu nye dániyanji jwumpe, wuu na puru mpemu yu sùpyir'á ke. ⁹ Mu aha ḡen'a yyere li na ma ḡwòge e na Yesu u nye Kafoonji, maa dá li na ná ma zòmbilini puni i na Kile à u ḡè a yige kwòḡni i, mu sí nùmpañḡa ta. ¹⁰ Wà ha dá Kirisita

† Ezayi 10.22, 23 †† Ezayi 1.9 †† Ezayi 8.14; 28.16 †††
Levitike 18.5 †† Duterencòmu 30.12 †† Duterencòmu 30.14

† Zhenzi 18.10, 14 †† Zhenzi 25.23 † Malaki 1.2, 3 ††
Ekizodi 33.19 †† Ekizodi 9.16 ††† Ezayi 29.16; 45.9; Zheremi 18.6 ††† Oze 2.22 § Oze 1.10

na u zòŋi na, Kile maha jwo na urufol'à tii. Wà ha yyére li na u nƆwɔge e sùpyire nyii na na Yesu u nyɛ Kafoonji, urufoo sí nùmpañna ta. ¹¹ Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semɛnji i na: «Shin maha shin u à dá u na ke, urufoo sí n-sílege mɛ †.» ¹² Lire e ke Yahutuubii bâra supyishinji sanji na, wà nyɛ a wwû w'e mɛ. Kafoonji nin-unji u nyɛ pi puni nùŋɔ na. Mpiimu ká u jáare ke, u maha pire kan fo maha pi funnyí níŋɛ. ¹³ Naha na ye yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛnji i na: «Shin maha shin ká Kafoonji Kile mɛge yyere ke, urufoo sí n-shwɔ ††.»

Yahutuubil'à cyé Jwumpe Nintanmpe na

¹⁴ Nyɛ wà sí n-jà n-jwo, ná pi nyɛ a dá u na mɛ, di pi sí n-jà u yyere n-jwo ye? Ná pi nyɛ a u kyaa lógo mɛ, di pi sí n-jà n-dá u na n-jwo ye? Ná wà nyɛ na u kyaa yu mɛ, di pi sí u kyaa lógo n-jwo ye? ¹⁵ Ná pii nyɛ a tun u shɛnre njwuŋi mɛɛ na mɛ, di u shɛnre sí raa yu s'a ŋko ye? Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnji i na: «Mpii pi na ma ná Jwumpe Nintanmpe e ke, pire pama lem'à nƆwɔ cyeyi puni i †.» ¹⁶ Nka sùpyire puni nyɛ a dá Jwumpe Nintanmpe na mɛ. Nyɛ yire Kile túnntunŋi Ezayi à jwo na: «Kafoonji Kile, Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo ke, jofoo u à dá pu na ye ††?» ¹⁷ Dániyaŋi maha ntaa Jwumpe Nintanmpe ndògoŋi cye kurugo, puru Jwumpe Nintanmpe à fworó Kirisita e. ¹⁸ Yíbigɛ wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Yahutuubii nyɛ a pu ta a lógo mɛ?» Pi à pu lógo kɛ! Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnji i na:

«Pi à yi †† jwumpe lógo ñiŋke cyeyi puni i, yi jwump'à nƆ dɔnyɛŋi nùnyii puni na †††.»

¹⁹ Yíbigɛ wà saha sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Izirayeli shiinbii nyɛ a mpe jwumpe yyaha cè mɛ?» Kile túnntunŋi Musa mpyi a jwo na Kile à jwo:

«Supyishinji u nyɛ yii nyɛ a u le dá e mɛ, mii sí uru yɔŋ-cyɛge lèŋɛ yii e,

yii na supyishinji ŋgemu sɔŋŋi yákili baafɛe ke, mii sí uru nàvunŋke pyi ku yii ta †††.»

²⁰ Ezayi mú à jwo fyagara baa na Kile à jwo:

«Mpii pi mpyi pi mpyi na mii caa mɛ, pir'à mii nya, mpii pi mpyi pi mpyi na mii yíbili mɛ, mii à naye cyéɛ pire na †.»

²¹ Nka nde li nyɛ Izirayeli shiinbii kàmpañke ke, Kile à jwo:

«Mii à canmpuni pyi na na cyɛge kaan sùpyire t'á, ntemu ti nyɛ ti nyɛ ná pèen'i mɛ, maa nùŋɔ kyán ke ††.»

Kile nyɛ a cyé Izirayeli shiinbii na mɛ

11 Nyɛ yibigɛ wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Lire e ke Kile à u shiinbii, Izirayeli shiinbii cyé bɛ?» Mà byanhara bá la! Naha na ye mii yabilinji na nyɛ Izirayeli shin, maa mpyi Ibirayima tùluge shin, mà fworó Benzhamá bage e. ² Sùpyire Kile à cƆwɔnƆwɔ mà lwó fo ku tasiige e ke, u nyɛ a pi cyé mɛ. Nje Kile túnntunŋi Eli à jwo Kile á Izirayeli shiinbii kyaa na ke, Kile Jwumpe

† Ezayi 28.16 †† Zhoueli 2.32 † Ezayi 52.7 †† Ezayi 53.1 †† Canŋanyii ná yinŋe ná wɔrigii, cyire kyaa li nyɛ naha ŋke cyage e. ††† Zaburu 19.5 ††† DuterɛnƆmu 32.21 † Ezayi 65.1 † Ezayi 65.2

Semɛnji à njemu jwo mà yyaha tii ná yire e ke, yii nyɛ a yire cè mà? ³ U à jwo: «Kafoonji, pi à mu túnntunmpii bò, maa mu sárayi tawwuyi jya. Mii kanni u à kwòro, pi la na nyɛ si mii mú bò †††.» ⁴ Nka di Kile à u nƆwɔ shwɔ a jwo ye? U à jwo: «Mii à shiin kampwɔhii baashuunni (7.000) bégel'a yaha naye mɛɛ na, pire wà nyɛ a u niŋkure sín Baali †† taan mɛ.» ⁵ Lire pyiŋkanni na mú, niŋjaa Izirayeli shiinbii paanra na nyɛ wani, Kile à nƆwɔ pire na, maa pi cƆwɔnƆwɔ. ⁶ Ná u s'à nƆwɔ pi na maa pi cƆwɔnƆwɔ, pi kapyiinŋkii bà cyi à lire pyi l'à pyi mɛ. Kampyi pi kapyiinŋkii fyè u mpyi u wi, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo fwotonƆ na Kile nyɛ, ná lire bà mɛ, u nyɛ a nƆwɔ pi na mɛ.

⁷ Nyɛ nje mii sí n-jwo ke, yire yi nyɛ: nde Izirayeli shiinbii mpyi na nƆcaa ke, pi nyɛ a lire ta mɛ. Mpii Kile à cƆwɔnƆwɔ ke, pire pi à lire ta. Pi sanmpil'à pi niŋgyigigii waha. ⁸ Yire y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnji i na:

«Kile à pi yákilibii tò, maa pi nyiiŋii pyi cyi nyɛ na naa mɛ, maa pi niŋgyigigii pyi cyi nyɛ na núru mɛ, fo mà pa nƆ niŋjaa na †††.»

⁹ Saanji Dawuda mú à jwo: «Njyiŋi pi à wwò a líyí ke, Kile à uru pyi pi á kànhaŋa k'a pi cwòre, maa u pyi pi á kaŋuŋɔ sí raa pi cyáan, lire si mpyi pi kapyiini sàranji.

¹⁰ Na pi nyiiŋii cyi wwò, pi àha raa naa mɛ, pi tùbuubii pi kùr'a yaha tèrigii puni i ††.»

Izirayeli shiinbii nùmpañke kani

¹¹ Nyɛ yibigɛ wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Izirayeli shiinbii sí n-kwòro pi taburugunƆwɔge e?» Mà byanhara bá la! Pi nƆcwun'à pyi kaŋuŋɔ, ka supyishinji sanji si nùmpañna ta. Lir'à pyi bà yɔŋcyɛge si mpyi si jyé Izirayeli shiinbil'e mɛ. ¹² Nyɛ Izirayeli shiinbii ŋguru-gonji ká mpyi kaŋuŋɔ mà kacɛnŋii nimbwɔhii pyi ñiŋke na, ka pi nƆcwunji si mpyi kaŋuŋɔ mà supyishinji sanji pyi u à tɔn nimbwo ta, lire e ke pi puni ká nùr'a pa Kile á tɛni ndemu i ke, nàkaana baa, là sí n-bâra kacɛnŋkii nyahaŋi na. ¹³ Yii pi nyɛ supyishinji sanji wuubii Yahutuubii shwɔhɔl'e ke, ná yii e mii nyɛ na yu. Mii na nyɛ Yesu túnntunŋɔ ŋgemu u à tun supyishinji sanji á ke. Mii à uru báaraŋi cù ná na cyeyi shuunniŋi i, ¹⁴ bà yɔŋcyɛge si mpyi si mpèe mii cinmpyiibii Izirayeli shiinbil'e, lire si pi pii pyi pi shwɔ mɛ. ¹⁵ Kampyi Kile à pi yaha ŋkere na ke, lir'à pyi kaŋuŋɔ mà Kile ná dɔnyɛ sùpyire shwòhɔŋi yaa, Kile ká nùr'a pi bâra uye na tɛni ndemu i ke, karigii niŋcɛnŋkii cyi sí n-pyi ke, yii sɔŋŋɔ cyire na kɛ. Li sí n-pyi mu à jwo mpii pi mpyi a kwú ke, pir'à nùr'a nɛ.

¹⁶ Sùmaŋi niŋcyiinji u à nƆwɔ pi à kwòŋ ke, uru ká yaha Kile mɛɛ na, u mbyimpe ká ntɛg'a bwúuru yaa, uru mú na nyɛ Kile wu. Cige ndire ká yaha Kile mɛɛ na, ku ŋkényi mú maha mpyi u wuyó. ¹⁷ Izirayeli shiinbii na

††† 1 Saanbii 19.10, 14 †† Baali»: Sùpyire ti mpyi a tɛen Izirayeli shiinbii ŋkere na ke, pire yasunmbwohe kà mɛge ki. Izirayeli shiinbii niŋyahamii mú mpyi a li nƆwɔ cù na ku père (1 Saanbii 19.18). ††† DuterɛnƆmu 29.4; Ezayi 29.10 †† Zaburu 69.23-24

nye mu à jwo olivye cige, nkemu k'à cɛnmɛ kɛrɛge e ke, yii supyishiŋi sanŋi sí nye mu à jwo nyege funŋɔ woge. Pi à kɛrɛge woge nkényi yà kwɔn, maa nyege funŋɔ woge nkényi yà kwɔn a pwo yire takwɔnyi i, bà yii si mpyi si ku tunmpe pà ta mɛ. ¹⁸ Lire e ke ma hà raa nkényi niŋkwɔnnyi fwɔhɔre si maye pɛe mɛ. Mu aha maye pɛe, li cè na mu bà u à ndire yyéɛŋe mɛ, nkà ndire t'à mu yyéɛŋe. ¹⁹ Mu sí n-jà n-jwo na yire nkényi'à kwɔn, si mu pwo yi takwɔnyi i. ²⁰ Sèe mu à jwo. Yi dán-abaare kurugo y'à kwɔn, maa mu pwo yi takwɔnyi i mu dányanŋi kurugo. Nkà ma hà maye pɛe ná lire e mɛ! Fyá Kile na! ²¹ Kile ká mpyi u nye a nùnaara ta cige yabibiliŋi nkényi na mɛ, mu nye a cè na u sí n-jà mu mú pyi amuni mà? ²² Kile kacɛnni ná u kawaani nimpyiini wíi kɛ! Mpii pi à cwo ke, u à kawaa pyi pire na, maa kacɛn-ɛe pyi mu na. Maye waha maa nkwoɔro puru ticɛnmpe e dɛ, lire baare e mu mú sí n-kwɔn. ²³ Izirayeli shiinbii mú ká fwoɔro pi dánabaare e, Kile sí núru pi pwo pi talyege e, naha na ye sí na nye Kile na mà pi pwo sahanŋi. ²⁴ Mu u à kwɔn nyege olivye cige na mà pa mpwo kɛrɛge olivye cige nkényi takwɔnge e mà ta yii nye niŋkin mɛ, mu nye a cè a jwo na yire pwohɔmɔ sí n-táan yi nùŋke na mà tòro mu taan mà?

²⁵ Mii cɛnmpyiibii, kani l'à nkwohɔ ke, mii la nye yii i lire cè, bà li si mpyi, yii pi nye supyishiŋi sanŋi shiinbii ke, yii àha nkwoɔ yiyi pyi yákilifee mɛ. Supyishiŋi sanŋi shiinbii pi sí n-shwo ke, Izirayeli shiinbii pii sí pi niŋyigigii waha fo sà yaa ná pire e pi à fúnŋɔ. ²⁶ Lire ká mpyi, Izirayeli puni sí n-shwo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Shwofoonŋi sí n-yíri Siyɔn kàhhe e, U sí n-pa Yakuba túluge shiinbii pyi pi pi toronŋkanni kɛɛŋɛ, pi raa fyáge Kile na.»

²⁷ Yire Kile mpyi a jwo u Jwumpe Semɛŋi i na: «Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e ke, tire ti nye nte: mii sí pi kapegigii yàfa pi na †.»

²⁸ Jwumpe Nintanmpe kàmpaŋke na, pi à cyé puru na ke, pi à pyi Kile zàmpɛnmii, ka lire si yii pyi yii à tɔɔn ta. Kile pi nkwohɔnŋi kàmpaŋke na, pi kyaa saha à táan u á pi tulyeyi kurugo. ²⁹ Naha na ye Kile ká yaage nkemu kan ke, u saha nye na kuru shuu mɛ, u à nge-mu yyere ke, u nye na urufoo cyíge sahanŋi mɛ. ³⁰ Tèni l'e, yii nye a mpyi a Kile nkwohɔmɛni cù mɛ, nkà numɛ, Izirayeli shiinbil'à cyé Kile na ke, lir'à Kile pyi u à nùnaara ta yii na. ³¹ Lire pyiŋkanni ninuuni na, Izirayeli shiinbil'à Kile nkwohɔmɛni yaha, bà li si mpyi, Kile à nùnaara ta yii na pyiŋkanni ndemu na ke, u u nùnaara ta pi na numɛ mú. ³² Yii li cè na Kile à sùpyire puni yaha ti nkwohɔmɛ yahare e, si nkwoɔ mpa nùnaara ta ti puni na.

Kile yákilifente kani

³³ Eil! Tɛgele nye Kile nàfuufente ná u yákilifente ná u nkɛnŋi na mɛ!

Karigii u à bégel'a yaha ke, wà sɪ n-jà cyire yyaha cè mɛ.

Wà nye a u kurigii cè mɛ.

³⁴ Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Jofoo u à Kafoonŋi Kile sònhɔre cè ye?

Jofoo u nye u yerɛfoonŋi ye ††?

³⁵ Jofoo u à fyànha a yaaga fwoɔ le u na, u u mpa urufoo fwooni tò ye †?»

³⁶ Yii li cè na yaayi pun'à fwoɔro Kile e, maa mpyi u mɛɛ na, maa mpyi u wuyo.

Pèente ti taha u na fo tèekwombaa.

Amiina.

Naaranŋkanni nivɔnni kani

12 Nye mii cɛnmpyiibii, ná Kile s'a nùnaara ta wuu na, lire e ke, mii na li caa yii á, yii yiye puni kan u á sáraga niŋcɛnŋe †† fiige, nkemu ku nye Kile yahare e, maa ntáan u á ke. Kile pèenŋkanni niŋcɛnni li nye lire.

² Yii àha raa yii karigii pyi diŋye sùpyire wogigii fiige mɛ, nkà yii Kile yaha u a yii kɛɛŋɛŋi, u u yákillii nivɔnmii kan yii á. Lire ká mpyi, nde li nye Kile nyii wuuni, maa pwo, maa ntáan ná cyaga nye a li fô mɛ, yii sí lire cè.

³ Kile à pwo mii na maa sífente ntemu kan mii á ke, mà tàanna ná tire e, mii sí yi jwo yii pun'à, yii àha yiye pɛe si ntòro mɛ. Yii yiye tírige, fànhe Kile à kan yii á yii dányanŋi kurugo ke, yii a yii karigii pyi yii a ntàanni ná kur'e. ⁴ Wuu cyeere na nye niŋkin, nkà ti yatany'à nyanha, yi puni ná yi báara sí u nye. ⁵ Lire pyiŋkanni na, wuu dánafeebil'à nyaha, nkà wuu na nye cyere niŋkin Kirisita wwohɛge e. Wuu pun'à pwo pwo wuye na. ⁶ Kile à pwo wuu na, maa màkanyj njemu kan wuu á wuu a báare ke, yir'à nyaha. Kile túnnture njwuŋi màkange nye ngemu á ke, urufoo u a ti yu u tàanna ná u dányanŋi i. ⁷ Dánafeebii ntɛgenŋi màkang'à kan ngemu á ke, urufoo u a pi tère. Ngemu wogo ku nye na kàlanŋi kaan sùpyir'à ke, urufoo u a lire pyi. ⁸ Yerege màkang'à kan ngemu á ke, urufoo u a sùpyire yerɛge. Sùpyire nkannŋi màkange nye ngemu á ke, urufoo u a sùpyire kaan sèl'e. Yyahe yyére shingire màkang'à kan ngemu á ke, urufoo u a ti pyi ná sèl'e. Kanhamafeebii ntɛgenŋi màkang'à kan ngemu á ke, urufoo u a li pyi ná funntange e.

⁹ Tàange sèe woge ku pyi yii ná yiye shwohɔl'e, yii a kapegigii fún, yii i nkwoɔro yii a kacɛnŋkii pyi. ¹⁰ Tàange ku maha mpyi cɛnmpyiibii ná piye shwohɔl'e ke, kuru ku pyi yii shwohɔl'e. Shin maha shin u a li caa si mpyi shincyiiŋi sí raa pi sanmpii pèe. ¹¹ Yii àha mpyi sàafee mɛ, yii pyi màbanfee. Yii a báare Kafoonŋi á ná yii zòmpyaagii puni i. ¹² Sònhɔre tatahage ku nye yii á ke, yii pyi funntange e kuru kurugo. Yii funŋyi níŋe yyefuge tɛni i, yii yiye waha Kilenarege na. ¹³ Yaayi ku-unŋi u nye yii cɛnmpyiibii dánafeebii na ke, yii yire kan pi á, yii raa nàmpwuunbii cwòre yii a nkwoɔge yii pyenyi i.

¹⁴ Mpii pi na yii kyéerege ke, yii a jwó leni pir'à. Yii àha pi lánja mɛ, yii a jwó leni pi á. ¹⁵ Mpii pi nye funntange e ke, yii pyi funntange e ná pire e; mpii pi na mɛɛ súu ke, yii a mɛɛ súu ná pire e. ¹⁶ Yii yii sònhɔre pyi niŋkin, yàmpeene kà mpyi yii e mɛ, yii yiye tírige, yii àha yiye yaha yákilifee mɛ.

† Ezayi 59.20, 21; 27.9; Zheremi 31.33, 34

†† Ezayi 40.13 † Zhobu 41.2 † Pii maha jwo: «sáraga nyii wogo».

¹⁷ Yii àha kapii fwoo tò ná kapil'e me, yii yiye waha yii raa kacennji pyi sùpyire puni na. ¹⁸ Yii fànha le bà yyejɛnke si mpyi si nkwôro yii ná pi sanmpii shwɔhɔl'e, kampyi lire sí n-jà n-pyi me. ¹⁹ Mii ntàannamacinmpyi-ibii, wà ká yii mùmpenme pyi, yii àha yii wuuni nkooŋi láha me, yii li yaha Kile á. Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na: «Mii u sí yii túbileni kòɔ, mii u sí yii nkooŋi wwú †.» Kafoonji Kile u à jwo amuni. ²⁰ Y'à jwo mú na: «Katege ká mpyi mu zàmpenji na, njyi kan u á. Byage ká mpyi u na, lwɔhɔ kan u á. Mu aha lire pyi, li maha mpyi mu à jwo nànkyanhii mu à wwú u nùŋke e †.» ²¹ Ma hà kapegigii mpyinji lage yaha ku fànha ta ma na me, maye waha ma a kacennkii pyi, ma a fànha ta kapegigii mpyinji na.

Dánafeebii'à yaa pi piye tírige fàn'h'á

13 Sùpyire pun'à yaa ti tiye tírige fàn'h'á, naha na ye fànha nye wani, nkemu k'à tíŋe Kile pàama me, fànhafeebii pi nye ke, Kile u à pi tíŋe. ² Lire e ke ngemu u à cyé fànhafeebii wuyi na ke, urufol'à cyé Kile wuyi na mú. Mpii pi à cyé amuni ke, pire maha nɔcɛɛŋŋi pyi u à nɔ piye na. ³ Mpii pi na kacennkii pyi ke, pire nye na fyáge fànhe yyaha na me, mpii pi nye pi nye na kacennji pyi me, pire pi maha fyáge ku yyaha na. Kampyi mu la nye s'a fyáge ku yyaha na me, ta kacennji pyi. Lire ká mpyi, mu sí nkèe ta. ⁴ Fànhafeebii na nye Kile báarapyii yii tɔɔŋŋi kurugo. Ná mu nye na kacennji pyi me, mu sí raa fyáge pi na, naha na ye kàshik-wɔnyaage nye pi cye e tawage e me. Kile báaranji na pi nye s'a kapegigii pyifeebii kapyiinji nkooŋi wwú pi na. ⁵ Lire e ke sùpyir'à yaa ti tiye tírige fàn'h'á. Yyefuge pi maha ntéŋe sùpyire na ke, pi àha li pyi kuru yyaha na kanna mà de, nka pi li pyi, naha na ye li kun'à tíi. ⁶ Lire na yii na múnalwɔɔre sàrali mú. Mpii pi maha ti shuu ke, Kile u à pire yaha uru báaranji na, pi raa u pyi pi a nɔwɔge. ⁷ Shin maha shin à yaa ná ndemu i ke, yii lire kan u á. Shinj'á yii à yaa yii a múnalwɔɔre kaan ke, yii a ti kaan ur'á. Cùuy'à yaa y'a nkaan ngemu á ke, yii a yi kaan ur'á. Shinji na yii à yaa yii a fyáge ke, yii a fyáge uru na. Shinji yii à yaa yii a mpère ke, yii a uru père. ⁸ Tàange baare e, yafyin kà zii mpyi yii ná yii supy-ijɛɛbii shwɔhɔl'e me. Ngemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo na Kile Saliyanji kurigii puni náare. ⁹ Yii li cè na nje y'à jwo Kile Saliyanji i na: «Ma hà zinni ná wabere cwo e me, ma hà sùpya bò me, ma hà nàŋkaaga pyi me, ma hà ma supyijɛɛŋŋi cyeyaage nyipɛɛn pyi me †» ke, yire ná Saliyanji kapyaaagii sanŋk-il'à lwó a pɔɔ nde kabilini na: «Ma shinjɛɛŋŋi kyaa táan may'á ma yabilinji fiige †.» ¹⁰ Tàange ká mpyi ngemu i ke, urufoo nye na kawaa pyi u shinjɛɛŋŋi na me. Nye mu aha sùpyire sannte kyaa táan may'á, mu à Kile Saliyanji kurigii puni naara.

† Duterencmu 32.35 †† Taanlinjikii 25.21, 22 ‡ Ekizodi 20.13-15, 17; Duterencmu 5.17-19, 21 †† Levitike 19.18

Wuu bégele, wuu a wuu Kafoonji cannuruge sigili

¹¹ Yii mpe lóg'a tara, tɛni i wuu nye nume ke, yii à lire cè. Tɛn'à nɔ wuu nɛ a yiri nkɔmpe na, naha na ye tɛni i wuu à jyè Kile kuni i ke, wuu à zhwoŋi byanhara nume mà tòro lire tɛni na. ¹² Numpilag'à nɔ cyage e, nyege na nkooŋi raa múru. Lire e ke wuu numpire karigii nɔwɔ yaha, wuu bɛɛnmpe kàshikwɔnyaayi le wuye na. ¹³ Wuu a naare ntiŋi i, bà sùpyanji maha naare canŋke e me. Wuu láha njyintoronji ná sinmbyaani ná jacwɔɔre ná si-legebaare ná yukwɔɔnni ná yinɔcyege na. ¹⁴ Yii Kafoonji Yesu Kirisita pyinŋkanni lwó yii karigii puni i, yii àha raa yii cyeere nyii karigii pyi me.

Dánafeebii nye a yaa pi a piye cêege me

14 Mpii pi nye pi sàha fànha ta Kile kuni i me, yii pire cùmu leme nɔwɔ, yii àha raa pi jwumpe cyíge me. ² Wà na nye wani, ur'à cè a jwo na uru sí n-jà raa yalyire puni lyí, wà sí nye wani ngemu u nye u sàha fànha ta Kile kuni i me, faayaayi kanni uru na lyí. ³ Nge u nye na yi puni lyí ke, uru kà raa yi puni lyimbaafoonji fare me, yi puni lyimbaafoonji mú kà raa yi puni lyifoŋŋi fwɔhɔre me, naha na ye Kile à nɔcɛɛ uru na mú. ⁴ Di mu nye na maye sɔŋŋi maa wabere báarapyi cêege ye? U à báaracennje pyi yo, u nye a báaracennje pyi mà yo, mu kuro nye yire e me, u ná u nùŋufoonji shwɔhɔl'e yire nye. U mú sí báaracennje pyi, naha na ye síŋi na nye Kafoonji na mà lire pyi. ⁵ Wà maha canmpyaagii cyii sɔŋŋi na cyir'à nɔwɔ mà tòro cyi sanŋkii na, wabere sí i sɔŋŋi na canmpyaagii pun'à tàanna. Shin maha shin u u sɔŋŋiŋkanni yaha li pyi sèe. ⁶ Shinji u à canŋke kà pɔwɔŋŋi canŋyi sanŋyi na ke, urufoo maha lire pyi Kafoonji pèente kurugo. Shinji u nye na yalyire puni lyí ke, uru mú na lire pyi Kafoonji pèente kurugo, naha na ye u maha fwù kaan Kile á ti kyaa na. Shinji u nye u nye na yalyire puni lyí me, uru mú maha lire pyi Kafoonji pèente kurugo, naha na ye uru mú maha fwù kaan Kile á. ⁷ Sèenji na, wuu wà tufiige nye na u shinji pyi uye kurugo me, wuu wà mú sí nye na nkɔwú uye kurugo me. ⁸ Mà wuu yaha shì na, wuu nye Kafoonji wuu, wuu mú sí ká nkɔwú, wuu na nye Kafoonji wuu. Lire e ke wuu nye shì na yo, wuu à kwú yo, wuu na nye Kafoonji wuu. ⁹ Lire kurugo Kirisita à kwú maa nɛ si mpyi kwùubii ná nyii wuubii Kafoonji. ¹⁰ Nye mu wi ke, naha na mu nye na ma cinmpworonji cêege ye? Mu sí wi ke, naha na mu nye na ma cinmpworonji fare ye? Wuu shin maha shin sí Kile yibige nɔwɔ shwɔ canŋka. ¹¹ Kafoonji Kile à jwo u Jwumpe Semenji i na: «Mii nyii wunji u nye, sùpyire puni sí raa ninjɔre sínni mii yyahe taan, pi puni sí raa mii père †.» ¹² Lire pyinŋkanni na, wuu shin maha shin sí u kapyinji yyaha jwo Kile á.

†† Ezayi 45.23

Yii àha raa yii cìnmpyiibii nùŋɔ kyáŋge mɛ

¹³ Nye wuu wuye ɛ̀cɛɛŋɛɲi nɔwɔ yaha, yii àha yaaga yaha yii cìnmpworonɔ yyaaha na si u yyaaha kwɔ̀n, lire nɔwɔ mɛ si u pyi u cwo mɛ. ¹⁴ Mii à li cɛ̀ maa dá li na, na Kafoonɔ Yesu barag'e, yaage kà tufiige nɔwɔ a nɔwɔhɔ mɛ. Nka wà ha nkemu pyi na k'à nɔwɔhɔ ke, kuru maha nɔwɔhɔ urufol'á. ¹⁵ Mu aha ɛ̀cɛ̀ na mu shinɛɛŋɛɲi sí nɔwɔ mu yalyige na, ma hà ku lyí u nyii na mɛ, ná lire bà mɛ, mu sí tàange kuni yaha u kàmpanɛke na. Mu cìnmpworonɔ kurugo Kirisita à kwú ke, ma hà mpyi kapuɔɔ si u nùŋɔ kyán yalyire kurugo mɛ. ¹⁶ Ma hà ma mɛge yaha ku kɛɛge yaaga kurugo, na k'à táan mu á mɛ. ¹⁷ Yii li cɛ̀ na Kile Saanre kani nɔwɔ a yyaaha tíi ná nɔwɔ ná yabyɛere e mɛ, nka Kile Munaani maha ntiɛni ná yɛɛniɛke ná funntange nkemu kaan ke, ná yire e t'à yyaaha tíi. ¹⁸ Shinɛni u nɔwɔ na báare Kirisita á lire pyiɛni na ke, urufoo kyaa li maha ntáan Kile á, sùpyire mú maha urufoo kêre.

¹⁹ Nye nde li sí yɛɛniɛke kan wuu á, si wuu pyi wuu fànha ta wuu ná wuye shwɔhɔl'e Kirisita kuni i ke, wuu wuye waha lire na. ²⁰ Ma hà Kile báaranɔ kɛɛge yalyire nùŋɔ taan mɛ. Sèe wi, yalyire pun'à nɔwɔ, nka ntemu nɔwɔ sí n-jà n-pyi kapuɔɔ si mu cìnmpworonɔ nùŋɔ kyán ke, tire nɔwɔ nɔwɔ a nɔwɔ mɛ. ²¹ Kyara yo, sinmbyaa yo, yaaga maha yaaga ku sí n-jà n-pyi kapuɔɔ si mu cìnmpworonɔ nùŋɔ kyán ke, kuru yaha wani, lire l'à nɔwɔ. ²² Nde mu nɔwɔ na sɔ̀nɔwɔ mà yyaaha tíi ná nka cyage e ke, lire yaha mu ná Kile shwɔhɔl'e. Shinɛni u nɔwɔ u funnɛke nɔwɔ a cɛɛnne ná u kapyiɛniɛke mɛ, uru wuun'à nɔwɔ. ²³ Nka mu funnɛke ká ɛ̀cɛɛnne yalyige kà nɔwɔ na, maa núr'a ku lyí, Kile sí mu cɛɛge, naha na ye mu nɔwɔ a li pyi ná dániya e mɛ. Kani sí li nɔwɔ li nɔwɔ a pyi ná dániya e mɛ, lire maha mpyi kapii.

Dánafeebil'à yaa pi piye cùmɔ lemɛ nɔwɔ

15 Wuu mpiimu pi à fànha ta Kile kuni i ke, mpii pi nɔwɔ pi sàha fànha ta l'e mɛ, wuu pi fànhanɔ cyerɛɛ karigii kwú wuye e. Wuu àha raa wuu nyii karigii kanni caa raa mpyi mɛ. ² Shin maha shin à yaa u a u shinɛniɛni nyii kariii pyi nɔwɔ cyi sí l'à nɔwɔ u na, si u pyi u a sɔ̀ yyaaha na Kile kuni i ke. ³ Yii li cɛ̀ na ali Kirisita nɔwɔ a u yabiliɛni nyii wuuni pyi mɛ, mà tàanna ná yi jwuɛkanni i Kile Jwumpe Semenɔwɔ i na: «Mpii pi à mu faha ke, mii pifefel'à faha †.» ⁴ Yaaga maha yaaga ku mpyi a sémɛ fo tɛ̀mɔni i Kile Jwumpe Semenɔwɔ i ke, yire pun'à sémɛ si wuu kála, bà wuu zòompɔwɔ si mpyi si ntàra, wuu u wuye waha, wuu u sònnɔwɔ tatahaga ta mɛ. ⁵ Kile u maha wuu pyi wuu a wuye waha, maa wuu zòompɔwɔ taali ke, uru u yii sònnɔwɔ pyi niɛkin, bà Yesu Kirisita nɔwɔ na li caa mɛ, ⁶ bà wuu puni si mpyi si wuu Kafoonɔ Yesu Tuɛni Kile pɛ̀e ná yákili niɛkin ná mɛ niɛkin i mɛ. ⁷ Bà Kirisita à yii cùmɔ lemɛ nɔwɔ mɛ, yii a yiye cùmɔ lemɛ nɔwɔge amuni, lire sí pɛ̀enɛ taha Kile mɛge na. ⁸ Sèenɔwɔ na mii sí yi jwo yii á, Kirisita à pyi Yahutuubii báarapyi, nɔwɔmyahigii Kile à lwɔ́ pi tulɔyey'á

ke, bà cyire si mpyi si fúnɔwɔ mɛ. Lir'à li cyêe na Kile ká ndemu jwo ke, u maha lire pyi. ⁹ U kapani nùŋɛke ku nɔwɔ mú, bà supyishini sanɔwɔ si mpyi s'a Kile pɛ̀re u kacɛnɛkii kurugo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenɔwɔ i na: «Lire kurugo mii sí mu pɛ̀e supyishini sanɔwɔ shwɔhɔl'e, mii sí mɛɛ cêe si mu kêe ††.»

¹⁰ Y'à sémɛ mú na:
«Supyishini sanɔwɔ puni, yii pyi funntange e ná Kile shibil'e sɔ̀ncyan ‡.»

¹¹ Y'à núr'a sémɛ mú na:
«Supyishini puni, yii a Kafoonɔ kêre. Sùpyire puni, yii a u pɛ̀re ††.»

¹² Kile tùnntunɔwɔ Ezayi mú à jwo na:
«Sùpya sí n-pa n-fworo Zhese túluge e, u sí n-pa n-yíri si mpyi supyishini sanɔwɔ nùŋɔfoonɔ, pi mú sí pi sònnɔwɔ taha u na ††.»

¹³ Kilenɔwɔ u maha sònnɔwɔ tatahage kaan ke, uru u funntanga nimbwɔhɔ ná yɛɛniɛke kan yii á, yii dániyanɔwɔ kurugo, bà li si mpyi nɔwɔmɛeni u à lwɔ́ wuu á ke, Kile Munaani fànhe si yii pyi yii yii sònnɔwɔ taha lire na sèl'e mɛ.

Poli báaranɔwɔ pyiɛkanni

¹⁴ Mii cìnmpyiibii, nde li nɔwɔ yii kàmpanɛke ke, mii à sàa li cɛ̀ na yii à sàa yiye yaha cɛ̀nmpe mpyini laage e, nɔwɔ cɛ̀nɛni sèe wunɔwɔ mú sí na nɔwɔ yii e, na yii sí n-jà raa yiye yɛɛge. ¹⁵ Nka nge letɛɛni i, mii à naye waha maa karigii cyii sémɛ si yii funnɔwɔ cwo cyi na. Mii à lire pyi, naha na ye Kile à nɔwɔ mii na, ¹⁶ maa mii pyi Yesu Kirisita báarapyi supyishini sanɔwɔ shwɔhɔl'e. Jwumpe Nintanmpe nɔwɔwɔ báaranɔwɔ mii nɔwɔ na mpyi ke, uru na nɔwɔ mu à jwo sáragawwu báara, mpii pi nɔwɔ pi nɔwɔ Yahutuu mɛ, bà pire si mpyi si mpyi sáraga fiige nkemu k'à táan Kile á, ka Kile Munaani si ku yaha kuye kannu na, uye mɛɛ na ke. ¹⁷ Lire e ke Yesu Kirisita wwonɛɛge kurugo, mii sí n-jà raa nkɔwɔhɔli ná na báaranɔwɔ nimpɔwɔni i Kile á. ¹⁸ Sèenɔwɔ na, mii aha a si yaaga jwo, nde Kirisita à pyi mii cye kurugo ke, lire kanni mii maha jwo. Mpii pi nɔwɔ pi nɔwɔ Yahutuu mɛ, u à mii tɛ̀ge, maa pire pyi pi à nɛn'a Kile nɔwɔmɛeni cù mii jwumpe ná mii kapyiɛniɛke cye kurugo. ¹⁹ Lir'à pyi kacɛnɛkii ná kakyanhala karigii cye kurugo, Kile Munaani sífente funnɛke e. Lire pyiɛkanni na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaaha tíi ná Kirisita kani i ke, puru kàmpanɛke na, mii à sàa báaranɔwɔ pyi mà nɔwɔ u tɛgeni na mà lwɔ́ Zheruzalɛmu kànhe e mà sà nɔwɔ Iliri kùluni puni i. ²⁰ Kirisita kyaa sàha jwo a nɔwɔ cyeyi nɔwɔ i mɛ, mii à naye waha maa Jwumpe Nintanmpe jwo yire cyeyi i, bà li si mpyi, mii àha nkɔwɔ raa wà fyè tare mɛ. ²¹ Nka l'à pyi mu à jwo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenɔwɔ i na:

«U kyaa nɔwɔ a jwo mpiimu á mɛ, pire sí u nɔwɔ, Mpii pi nɔwɔ pi nɔwɔ a u kyaa lógo mɛ, pire sí u cè ††.»

²² Nye lire l'à sàa mii tɛ̀gele kwɔ̀n fo tooyo niɛyahay'e yii yyére zhèni na.

²³ Nye numɛ, mii báaranɔwɔ k'wɔ̀ naha nɔwɔwɔ kùligil'e. Ná cyi naha a yee lada kwɔ̀, mii la mpyi si sà fworo yii na,

† Zaburu 69.10

†† 2 Samuweli 22.50; Zaburu 18.50 ‡ Duterɛnɔwɔ 32.43 †† Zaburu 117.1 †† Ezayi 11.10 ††† Ezayi 52.15

²⁴ mii ninjarenji Esipani kini i, mii sí n-yyére si tère pyi yii yyére. Mii aha a njkèege, yii i na tège bà mii si mpyi si nò wani mɛ. ²⁵ Njka mii sí n-fyànha n-shà Zheruzalemu i, Kile wuubii pi nye wani ke, mii sí n-sà ntège kan pir'á. ²⁶ Yii li cè na dánafeebii pi nye Masedoni ná Akayi kùlig-il'e ke, pir'à cyeyi wà yiye na si ntège Zheruzalemu dánafeebii fònjafeebii tège. ²⁷ Pi à li lwó piye e si pi tège, njka sèenji na, pi ná li mpyinj'à yaa, njaha na ye pi nye Yahutuu mɛ, njka Jwumpe Nintanmpe pu nye nàfuu fige Kile maha ngemu kaan ke, Zheruzalemu Yahutuu-bii dánafeebil'á pi à puru ta. Lire e ke pi aha pi tège ná pi cyeyaayi i, lire na nye pi nimpyii. ²⁸ Nye mii aha cyire karigii cwɔɔɔɔɔ, maa uru wyérenji kan, mii sí n-tòro yii yyére s'a wá Esipani kini i. ²⁹ Mii mú s'à li cè na mii aha nò wani yii yyére, Kirisita sí jwónji lwó wuu na sèe sèl'e. ³⁰ Nye mii cìnmpyibii, ná wuu sí nye Kafoonji Yesu Kirisita wuu, Kile Munaani s'à wuu pyi wuu u wuye kyaa táan wuy'á, mii na li caa yii á, yii raa Kile náare mii á na zhileni na, ³¹ Zhude kùluni shiinbii pi nye pi nye Kile kuni i mɛ, bà mii si mpyi si shwɔ pire na, ntégenji mii sí sà n-kan Kile wuubii'á Zheruzalemu i ke, pi i jɛɛ uru na ná funntange e mɛ. ³² Lire ká mpyi, Kile ká jɛɛ, mii funntanga wunji sí nò yii yyére, mà bàra lire na, yii sí màban le mii i. ³³ Yeyinjkefoo Kile u pyi ná yii puni i. Amiina.

Poli à u ceveebii shéere

16 Mii sí wuu cìnmpworocwoŋji Febe kyaa jwo yii á, metangafoo u nye u wi, Sanjkere dánafeebii kurunke tégéfoonji wà wi. ² U aha nò yii yyére, yii i u cùmu lémɛ njwɔ Kafoonji mége kurugo, mu à jwo bà l'à yaa l'a mpyi Kile wuubii shwɔhɔl'e mɛ. U aha ntège cya yii á kyaa maha kyal'e ke, yii u tège. U yabilinj'à shinjyahara tège mà cye cyán mii yabilinj' na.

³ Yii Pirisili ná Akilasi shéere. Pire na nye mii báarapyijɛɛ Yesu Kirisita báaranji i. ⁴ Pire mpyi na njko si mpɔɔɔɔɔ pi múnahigil'e mii wuuni zhwoŋji kurugo. Mii kanni bà u nye na pi kêre mɛ, supyishinj' sanji dánafeebii kurunji puni mú na pi kêre. ⁵ Dánafeebii pi maha piye bínnini pi pyenge e ke, yii pire shéere mú. Yii mii ntàannamacinmpworonji Epayinɛti shéere. Uru u à pyi shincyijinj' mà dá Kirisita na Azi kùluni i. ⁶ Mariyama u à báarapyahage pyi yii á ke, yii uru shéere. ⁷ Yii Andoronikusii ná Zhuniyasi shéere. Mii ná pire nye supyishi ninjin, wuu à pyi kàsunj' i sijncyan. Pi méy'à fwoɔ sèl'e Yesu túnntunmpii shwɔhɔl'e, pi mú à jyè Kirisita kuni i mii yyaha na.

⁸ Yii Anpiliyasi shéere, mii ntàannamacinmpworo wi Kafoonji wwoŋɛɛge e. ⁹ Yii Uruben shéere, wuu báarapyijɛɛ u nye ure Kirisita báaranji i, yii i mii ntàannamacinmpworonji Sitasii shéere. ¹⁰ Yii Apelesi shéere, ur'à jɛɛ yiefuge na Kirisita mége kurugo. Yii Arisitobuli

pyenge shiinbii shéere. ¹¹ Yii mii cìnmpworonanj' Erɔɔɔɔɔ shéere. Narisii pyenge shiinbii pi à dá Kafoonji na ke, yii pire shéere. ¹² Yii Tirifeni ná Tirifosi shéere, pire cyeebii shuunninj' na báaranji pyi Kafoonji á. Yii mii ntàannamacinmpworocwoŋji Perisidi shéere, ur'à uye kan Kafoonji báaranj'á sèl'e. ¹³ Yii Kafoonji njɔcwɔɔɔnj' Urufusi ná u nunji shéere, mii nu mú u nye ure. ¹⁴ Yii Asenkiriti ná Filegɔɔɔ ná Erimesi ná Patorobasi ná Erimasi shéere, cìnmpyibii sanmpii pi nye ná pi e ke, yii pire puni shéere mú. ¹⁵ Yii Filologi ná Zhuli ná Nɛɛɛ ná cìnmpworocwoŋji shéere mà bàra Olenpi na. Dánafeebii sanmpii pi nye ná pi e ke, yii pire puni shéere. ¹⁶ Yii a cìnmpworogo fwùnj' kaan yiy'á ná funjɔɔɔnj' i, Kirisita dánafeebii kurunji pun'à yii shéere.

Yeyi nizanji

¹⁷ Mii cìnmpyibii, mpai pi maha ma ná ndàhalanj' i dánafeebii shwɔhɔl'e, maa pi wuruge, maa ntúnke taha wuu kàlanji na ke, mii na li caa yii á, yii a yiye kàanmucaa pire na. ¹⁸ Wuu Kafoonji Kirisita á bà tire sùpyire nye na báare mɛ, pi fucerigil'á pi maha báare. Mpii pi nye pi sàha njwɔ a fànha ta Kile kuni i mɛ, pi maha pire wuruge ná jwuntanmpe ná kàytuwɔɔɔɔɔ e. ¹⁹ Yii pi ke, yii à Kafoonji njwɔmɛɛni cù pyinj'kanni ndemu na ke, sùpyire pun'à lire cè. Lire e ke mii funntanga wunji u à sii yii kurugo. Mii na li caa yii á, yii pyi yákilifee, yii raa kacɛnj'ii pyi, yii i láha kapegigii na feefee. ²⁰ Nye li saha sè mɛ, yeyinjke kanvoonji Kile sí Sitaanninj' tírige n-cyán yii a fwòonji ná yii tooy'e. Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u njwɔ yii na, u u yeyinjke kan yii á. ²¹ Mii báarapyijɛɛnj' Timɔti à yii shéere. Lusisi ná Zhasɔɔɔ ná Sospateri à yii shéere, mii ná pire mpai na nye shinnuu. ²² Nye mii Teritisi u à Poli tég'a nge letɛɛɛnj' séme ke, mii mú à yii shéere Kafoonji wwoŋɛɛge e. ²³ Gayusi yyére mii nye nàmpɔɔɔnnte na ke, ur'à yii shéere. Uru yyére dánafeebii maha piye bínnini mú. Kànhe wyéɛmaranj' Erasiti ná wuu cìnmpworonji Karitisi à yii shéere.

[²⁴ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u njwɔ yii na, u u yeyinjke kan yii á. Amiina.]

²⁵ Wuu pèɛɛ taha Kile na. Jwumpe Nintanmpe mii nye na yu Yesu Kirisita kyaa na yii á ke, sí na nye Kile á mà puru pyi pu fànha kan yii á. Puru cye kurugo, Kile à u kanjwɔhɔni cyèe, u mpyi a lire njwɔhɔ mà lwó fo dijnyenj' tèesiini i. ²⁶ Numɛ, l'à yige bèɛnmpɛ na. Nye Kile túnntunmpii sémebii cye kurugo, mpai pi nye pi nye Yahutuu mɛ, pire pun'à lire kanjwɔhɔni cè. Kilenji u nye wani fo tèekwombaa ke, uru u à li kuni kan, bà sùpyire puni si mpyi si dá uru na s'a uru père mɛ.

²⁷ Kile kanni u nye yákilifoonji ke, pèɛɛte ti taha u na tèrigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo fo tèekwombaa. Amiina.

1 Kɔrenti Shiinbii

Kɔrenti kànhè na mpyi kànbwàhɔ, yasunpyi mpyi a nyaha k'e sèl'e. Cikwunji ná nàhkwunji mpyi na mpyi pyinjan-nigii puni na kuru kànhè e.

Yesu túnntunji Poli à yee niŋkin ná paanga pyi Kɔrenti kànhè e. Lire tènì i, u à Jwumpe Nintanmpe jwo wani, ka pìi si piye kan Yesu á (Kapyiinŋkii 18.1-18). Poli karenkwooni kàntugo, nyahanŋgurug'à jyè dánafeebii ná piye shwàhɔl'e. Poli à yire lógo maa nge letereŋi tun si pi yeɛ, maa li cyêe pi na, na dánafeebii wwoŋɛɛge na nyɛ mu à jwo cyere, ti nùŋke ku nyɛ Yesu Kirisita kanni. Tire cyeere yatanpyi pun'à yaa yi yiye kyaa táan yiy'á, yi raa yiye tère (13).

Dánafeebii kurunŋke e, pìi mpyi a letere tùugo u á, maa yibiye yà pyi u na. Poli à nge letereŋi séme maa ŋwàsh-wàɔ kan yire yibiye na, yire yi mpyi:

Dánafeebii sí n-jà fúru pyi la? (7)

Mpii pi nyɛ na zunŋi pyi ke, dánafeebii sí n-jà n-lyí pire yyére la? (8--10)

Di dánafeebil'à yaa pi a báare ná Kile Munaani màkanyi i ye? (12--14)

Dánafoonji kwùŋi kàntuge nyɛ naha shi ye? (15)

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u à yyer'a pyi Yesu Kirisita túnntunŋɔ mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmp-woŋi Sositeni u à nge letereŋi séme si ŋkan ² yii dánafeebii kurunŋk'á, Kɔrenti kànhè e, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu Yesu Kirisita cye kurugo ke, u à yii yyer'a pyi u wuu, mà bàra mpii puni pi nyɛ na wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege yiri cyeyi puni i, maa u pyi pi Kafoonji wuu fiige ke, ³ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ŋwà yii na, pi i yyeŋiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kɔrenti dánafeebii kurugo

⁴ Mii fwù nyɛ Kile na tèrigii puni i, naha na ye u à ŋwà yii na, yii ná Yesu Kirisita wwoŋɛɛge kurugo. ⁵ Mà yii yaha kuru wwoŋɛɛge e, yii à Kile màkanyi shiŋi puni ta, mà cye cyán jwumpe ná ŋcèŋi na. ⁶ Naha kurugo ye jwumpe pu nyɛ na Kirisita kyaa yu ke, pur'à tateŋge wwù yii e. ⁷ Lire e canŋke wuu Kafoonji Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, mà yii yaha yii i kuru canŋke sigili, Kile màkange kà tufiige kuu nyɛ yii na me.

⁸ Uru Kile mú u sí yii tège si fànha kan yii á, bà yii si mpyi si ŋkwôro u kuni i fo sà nɔ li tɛgeni na, si mpyi tì-gire cyaga baa Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge me.

⁹ Kile na nyɛ ŋwàmeɛ niŋkinfoo, uru u à yii yyere bà yii si mpyi si mpyi u Jyanji, wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoŋɛɛge e me.

Poli à li cya Kɔrenti dánafeebil'á na pi bê

¹⁰ Mii cìmpyiibii, mii na li jáare yii á, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege na, yii i bê niŋkin na, yii àha n-láha yiye na me. Yii bê, yii i mpyi ná sòŋŋɔɔ niŋkin i, yii i yii karigii kapyiini nùŋke yaha ku pyi niŋkin. ¹¹ Naha kurugo ye mii cìmpyiibii, mii à lógo Kilowe pyeŋge shiinbii pìi ŋwà na, na mbèmbaanji na wá yii shwàhɔl'e, ¹² na pìi

na wá na ŋko yii shwàhɔl'e na pire na nyɛ mii Poli wuu, pìi sí i ŋko na pire na nyɛ Apolosi wuu, pìi sí i ŋko na pire na nyɛ Pyeri wuu, pi sanmpii sí i ŋko na pire na nyɛ Kirisita wuu. ¹³ Mii sí yii yíbe, Kirisita à táa la? Taha Poli u à kwòro kworokworocige na yii kurugo, lire nyɛ me taha Poli mege na yii à batize? ¹⁴ Mii Poli à Kile shéere, naha na ye Kirisipusi ná Gayusi baare e, mii nyɛ a yii wà tufiige batize wani me. ¹⁵ Lire e yii wà sè n-sii n-jà n-jwo na ur'à batize mii mege na me. ¹⁶ Mii funŋɔ naha mpyi a wwò, mii mú u à Sitefanasi pyeŋge shiinbii batize, pire baare e, mii naha a dá na mii sàha à sùpya batize wani yii yyére me.

Sùpyire yákilifente nyɛ Kile nyii na sɔŋcomɔ

¹⁷ Yii li cè na báaraŋi niŋcyiŋi mɛɛ na Kirisita à mii tun ke, uru bà u nyɛ batizeliŋi me, Jwumpe Nintanmpe nŋwunji kurugo u à mii tun. Mii mú sí nyɛ na tire túnnture pyi mà tàanna ná sùpyire yákilifente e me, bà li si mpyi sùpyire kà raa òrili mii jwunŋkanni kurugo me, ŋka pi a òrili Kirisita kwùŋi kurugo kworokworocige na. ¹⁸ Mpii pi nyɛ kuni nimpini i, ná Kile sí n-pa pi shi bò ke, jwumpe pu nyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kirisita kwùŋi i kworokworocige na ke, puru na nyɛ sɔŋcomɔ pire mpil'á. Nka wuu mpii pi nyɛ kuni niŋcenni i, ná Kile sí n-pa wuu shwà ke, Kile sífente ti nyɛ ti ti wuu á.

¹⁹ Nyɛ y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi na piye sòŋŋi yákilifée ke, mii sí pire sɔŋ-compe cyêe.

Mpii pi na piye sòŋŋi na pir'à kyaa cè ke, mii sí li cyêe na pire nyɛ a yafyin cè me †.»

²⁰ Mà tàanna ná lire e, taa yákilifeebii nyɛ ke? Mpii pi na piye sòŋŋi na pir'à Kile Saliyaŋi cè ke, taa pire nyɛ ke? Taa nge diŋyɛŋi jwunŋceempii nyɛ ke? Kile à li cyêe na nge diŋyɛŋi yákilifente na nyɛ sɔŋcomɔ. ²¹ Mà tàan-

† Ezayi 29.14

na ná Kile yákilifente e, u à li lwó nge dɔnyɛni yákilifeebii kà n-jà uru cè ná pi yabilimpɔii yákilifente e mɛ. Lire kurugo jwumpe wuu nyɛ na yu, ná dɔnyɛni sùpyire na pu sɔnnɔi sɔncomɔ ke, Kile à li lwó sùpyire t'à dá puru jwumpe na ke, si pire shwɔ.

²² Nyɛ Yahutuubii la maha mpyi s'a kakyanhala karigii naa tapyige e si nta ndá puru jwumpe na. Girekiibii sí na ɔcaa pire yákilibii si múgo si nta ndá pu na. ²³ Wuu pi ke, Kirisita kani wuu nyɛ na yu na u à kwû kworokworocige na ke, puru na nyɛ jwuɔjwumbaama Yahutuubil'á, maa mpyi sɔncomɔ supyishinɔi sanɔ'á. ²⁴ Nka Kile à mpiimu yyer'a pyi u wuu ke, pi à pyi Yahutuuo yo, pi à pyi Girekii yo, pir'á Kirisita na Kile sífente ná u yákilifente cyêre. ²⁵ Naha kurugo yɛ kani Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔnnɔi sɔncomɔ ke, lir'à fánha tò pi yákilifente na. Nde Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔnnɔi na fánhacyerɛre ti nyɛ ti ti ke, lir'à fánha tò sùpyire na.

²⁶ Mii cɔnmpyibii, yyerɛnkanni na Kile à yii yyer'a pyi uye wuu ke, yii lire kànmucya a wii ke! Mà tàanna ná sùpyire kànmucyage pyinɔkanni i, yákilifee niɔnyahamii nyɛ yii e mɛ, sífee niɔnyahamii nyɛ yii e mɛ, yii niɔnyahamii mú sí nyɛ a si shinbwoo pyenyi i mɛ. ²⁷ Nyɛ karigii dɔnyɛni sùpyire na sɔnnɔi sɔncomɔ ke, cyire Kile à cwɔɔnr'a tɛg'a dɔnyɛni yákilifeebii sílege. Ncyii pi nyɛ na sɔnnɔi fánhacyerɛre wogigii ke, maa cyire cwɔɔnr'a tɛg'a fánhafeebii sílege. ²⁸ Karigii cyi nyɛ nɔnɔ baa dɔnyɛ sùpyire nyii na, ná pi kuro nyɛ cyi e mɛ, cyire karigii Kile à cwɔɔnr'a, pi na ɔcyiimu sɔnnɔi sèe wogii ke, mà tɛg'a cyire kɛɛge. ²⁹ U à lire pyi, bà li si mpyi sùpyanɔi wà tufiige kà ɔkwɔ uye pɛe uru Kile yyahe taan mɛ.

³⁰ Uru u à wuu le Yesu Kirisita wwoɔɛɛge e. Kile à pyi kapuɔɔ, ka Yesu Kirisita si wuu pyi yákilifee, maa jwo na wuu à tíi, maa wuu pyi Kile wuu, maa wuu nɔnɔ wwû kapegigii bilere e. ³¹ Nyɛ bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i mɛ: «Nɔgemu la ká mpyi si pèene taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoonɔi Kile na †.»

Poli nyɛ a Kile jwumpe jwo ná sùpyire yákilifente e mɛ

2 Mii cɔnmpyibii, tɛni i mii à sà Kile jwumpe jwo yii yyére ke, mii nyɛ a naye pɛe na mii à jwumpe cè, lire nyɛ mɛ na mii yákilin'á pɛe mà tòro pi sanmpii wuɔi na mɛ. ² Naha kurugo yɛ mii nyɛ a li lwó naye funɔ'i, si yaage kabere kyaa jwo yii á, Yesu Kirisita kàntugo na mɛ, si u kwùni kyaa jwo yii á kworokworocige na. ³ Mii fánhe mpyi a cyére wani yii shwɔɔl'e, fyagare mpyi maha mpyi mii na fo mii mpyi maha ɔcyéenni sèl'e. ⁴ Tère o tère e mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, ná sùpyire yákilifente e bà mii mpyi maha pu yu si nta yii nùmbogigii kɛɛnɛ ná p'e mɛ. Nka ná Kile Munaani sífente e mii mpyi maha pu yu, ⁵ bà li si mpyi yii dányanɔi kà ntaha sùpyire yákilifente na mɛ, fo Kile sífente.

Kile maha u yákilifente kaan wuu á, u Munaani cye kurugo

⁶ Kile jwump'à tatɛnge wwû mpiimu zòmpyaagil'e ke, pire maha yákilifente taa wuu jwumpe e. Nka Kile sí n-pa nge dɔnyɛni sùpyire ná u nɔnɔfeebii mpiimu shi bò ke, yákilifente ti nyɛ pir'á ke, tire shinɔi bà mɛ. ⁷ Kile yákilifente shɛnɛ wuu nyɛ na yu ke, sùpya mpyi a ti shi cè mɛ, naha na yɛ Kile mpyi a ti nɔwɔɔ. Mà jwo dɔnyɛni u dá ke, Kile mpyi a lire kaɔwɔɔni yaa, bà wuu si mpyi si mpyi shinbwoo si ntɛn ná u e u cyage nisinaɔke e mɛ. ⁸ Nge dɔnyɛni nɔnɔfoonɔi wà nyɛ a tire yákilifente cè mɛ. Ná lire bà mɛ, pi mpyi na si ɔɛ Kafoonɔi Peentefoo kwòro kworokworocige na mɛ. ⁹ Bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Sùpya nyii sàha ɔkwɔ a ndemu nya mɛ, ná niɔgyii sàha ɔkwɔ a li lóg'a nya mɛ, ná li sàha ɔkwɔ a tige sùpya funɔ'i mà nya mɛ, mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, lire u à bégel'a yaha pire mɛɛ na †.»

¹⁰ Wuu pi ke, Kile à lire kani cyêe wuu na, u Munaani cye kurugo. Lire li maha karigii puni yyaha caa, ali karigii Kile à nɔwɔɔ ke, li maha cyire puni yyaha caa, si cyi cè, ¹¹ bà li nyɛ sùpya si n-jà u supyɔɔɛni funzɔnɔɔre cè ná u yabilinɔi bà mɛ, amuni li mú nyɛ sùpya si n-jà Kile funɔɔ karigii cè mɛ, Kile Munaani kanni l'à cyi cè.

¹² Wuu sí pi ke, Kile à u Munaani le wuu e, lire l'à wuu ná sùpyire sannte sɔnɔnɔkanni pyi l'à wwû liye e. U à lire pyi bà li si mpyi, u à nɔwɔ wuu na maa yaayi nɔjemu kan wuu á ke, wuu u yire cè mɛ. ¹³ Ná sùpyire yákilifente e bà wuu nyɛ na yire yaayi kyaa yu mɛ. Nka Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na ke, lire wuu nyɛ na yu sùpyir'á, wuu na li yu bà Kile Munaani à li jwo mɛ.

¹⁴ Nka Kile Munaani ká mpyi li nyɛ a tɛn sùpyanɔi nɔgemu i mɛ, urufoo nyɛ na ɔɛge Kile Munaani karigii na mɛ, naha na yɛ u maha cyire karigii sɔnnɔi sɔncomɔ. U si n-jà cyi yyaha cè mɛ, naha na yɛ Kile Munaani kanni cye kurugo sùpyanɔi maha jà a cyi yyaha cè. ¹⁵ Kile Munaani nyɛ sùpyanɔi nɔgemu i ke, uru u maha yaayi puni cè a wwû yiye e. Shintiwe mú sí nyɛ na n-jà a urufoo kapyinɔkii cè a wwû cyiye e mɛ. ¹⁶ Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Sùpya nyɛ a sii nɔgemu u à Kafoonɔi funzɔnɔɔre cè mɛ?

Sùpya mú nyɛ a sii nɔgemu u sí n-jà u yere mɛ †.»
Nka wuu pi ke, Kile Munaani nyɛ wuu mpiimu i ke, wuu à Kirisita funzɔnɔɔre cè.

Kile báarapyiibii puni tayéerege nyɛ niɔkin

3 Mii cɔnmpyibii, mà sɛnɔi jwo, mpii pi à Kile Munaani yaha l'à pi yyaha cù ke, jwuɔkanni na mii maha yu ná pire e ke, mii nyɛ a jà a jwo ná yii e lire jwuɔkanni na mɛ. Nka mpii pi nyɛ na pi nyii karigii kanni pyi ke, mii à jwo ná yii e mu à jwo ná pire e mii nyɛ na yu. Mii na yii sɔnnɔi mu à jwo pɔnmpinɔnyeya mà yyaha tíi ná Kirisita kuni i. ² Jwumpe mii à jwo yii á ke,

† Zheremi 9.24

†† Ezayi 64.4 † Ezayi 40.13

pur'à pyi mu à jwo jirime mii à kan yii á. Mii nɔye a nɛn'a yawaya kan yii a lyí mɛ, naha na ye yii mpyi na si n-jà yawaya lyí mɛ. Ali nume yii si n-jà yawaya lyí mɛ, ³ naha na ye yii saha na yii nyii karigii pyi. Sée wi de! Ná yij-cyɛge ná mbɛmbaanɔ sɔ nɔye yii shwɔhɔl'e, lire l'à li cyêe na yii ná sùpyire sannte nɔye a wwù yiye e mɛ. Yii ná pi kapyiinkii pun'à pyi niŋkin. ⁴ Nye ná yii pii s'à jwo na yii na nɔye Poli wuu, ka pii si jwo na pire na nɔye Apolosi wuu, mà tàanna ná lire e, tá yii ná sùpyire sannte sɔnɔnɔkann'à wwù liye e bɛ?

⁵ Yii li cè na Apolosi wi yo, mii Poli wi yo, Kile báara-pyii pi nɔye wuu kann. Wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka lire si mpyi kapuŋɔ mà yii lèŋe Kile kuni i, wuu mú pun'à wuu báaraŋi pyi mà tàanna ná Kafoonɔ u kanŋkanni i wuu shin maha shin á. ⁶ L'à pyi mu à jwo mii à cige cɛnmɛ, ka Apolosi si ku lwɔ, nka Kile u à cige pyi k'à yíri. ⁷ Lire e ke l'à pyi cige cɛnmɛfoonɔ yo, l'à pyi ku lwɔfoonɔ yo, pi wà tayyérege nɔye a pèe mɛ. Kile kani u tayyérege k'à pèe, naha na ye uru u maha cige pyi ku u lyɛge. ⁸ Cige cɛnmɛfoonɔ ná ku lwɔfoonɔ mú à tàanna. Kile sí pi shin maha shin sàra si ntàanna ná pi báaraŋi nimpɔyini i. ⁹ Mà tàanna ná lire e, wuu na nɔye báaraŋi nimpɔyine Kile báaraŋi i, yii pi nɔye Kile cikɔɔge.

Yesu u nɔye Kile bage nintaani

Yii mú pi nɔye Kile bage. ¹⁰ Mà tàanna ná Kile màkange e mii á, mii à kuru bage nɔwɔɔ cyán bafaan-rawa niŋcɛnɔye fiige, ka piibere si mpa ku faanra a dùrugo. Nka shin maha shin la ku nɔye si vaanra pyi kuru bage nintaani nɔnɔ'i ke, urufoo u u báaraŋi pyime cè de! ¹¹ Naha kurugo ye bage nintaani l'à cyán ke, lire li nɔye Yesu Kirisita. Sùpya saha si n-jà nintaani labere cyán lire kàntugo na mɛ. ¹² Bafaanribii pii sí báara niŋcɛnɔye pyi, si pi vaanraŋi pyi kuru bage nintaani na ná sɛɛnɔi i, lire nɔye mɛ ná wyérefyini i, lire nɔye mɛ ná kafaayi lonɔara wuyi i. Nka pii sí báaraŋi pyi si vaanraŋi pyi ná cire e, lire nɔye mɛ ná nyésigire e, lire nɔye mɛ ná kàcyee e. ¹³ Nka yii li cè, canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e ke, shin maha shin à báaraŋi nɔgemu pyi ke, uru shi sí n-cyêe kuru canŋke. Nage cye kurugo shin maha shin u báara shi sí n-cè. ¹⁴ Nage ká mpyi ku nɔye a nɔgemu u tafaanraga súugo mɛ, urufoo sí tɔɔn ta. ¹⁵ Nka nage ká nɔgemu u tafaanraga súugo ke, urufoo sí tɔɔn ta mɛ. Urufoo kɔni sí n-shwɔ sa! Nka li sí n-pyi mu à jwo nage e urufol'à jyè a fworɔ.

¹⁶ Yii nɔye a li cè na Kilenaarebage ku nɔye yii, Kile Mu-naani à tɛen kuru nɔkemu i mà? ¹⁷ Shin maha shin ká kuru bage jya, Kile sí urufoo shi bɔ, naha na ye Kile wo-go ki, yii sí pi nɔye kuru bage.

¹⁸ Wà ha uye nɔwɔ fáanɔa mà de! Yii wà ha nta u u sɔnɔni na uru na nɔye yákilifoo mà tàanna ná sùpyire sɔnɔnɔkanni i, urufoo u uye pyi sɔnɔnɔ. Lire ká mpyi, urufoo sí yákilifente sée woore ta. ¹⁹ Naha kurugo ye karigii diŋyeni sùpyire nɔye na sɔnɔni yákilifene ke, cyire na nɔye sɔnɔmɔ Kile nyii na. Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i na: «Kàhɔnɔi nɔge diŋyeni yákilifeebii maha nɔcyáan ke, Kile maha pi pyi pi i nɔwɔre yire na †.»

²⁰ Y'à sémɛ mú na:

«Mpii pi nɔye na piye sɔnɔni yákilifene ke, Kafoonɔ à pire funzɔnɔre cè.

Pi funzɔnɔre nɔye u á laaga baa ††.»

²¹ Lire kurugo wà nɔye a yaa u a nɔwɔhɔli na uru na nɔye mucyiin wuu mɛ, naha na ye yaayi puni nɔye yii wuyo. ²² L'à pyi mii Poli yo, l'à pyi Apolosi yo, l'à pyi Pyeri yo, l'à pyi diŋyeni yo, l'à pyi shini yo, l'à pyi kwùni yo, l'à pyi nume yaayi yo, l'à pyi yaayi nimpayi yo, yire puni na nɔye yii wuyo. ²³ Yii yabilimpii pi ke, yii na nɔye Kirisita wuu, Kirisita sí nɔye Kile wu.

Yesu túnntunmpii báaraŋi ná pi yyefuge kani

⁴ Lire kurugo yii li cè na wuu na nɔye Kirisita báara-pyii kann, maa mpyi kacwɔnrii fiige. Karigii Kile mpyi a nɔwɔɔ sùpyire na tɛɛcyiini i ke, Kile à cyire cyêe wuu na, bà wuu si mpyi s'a cyi yyaha yu sùpyir'á mɛ. ² Nde sí li nɔye na nɔcaa báaraŋi bil'á ke, lire li nɔye pi pyi sèeshiin pi raa pi báaraŋi pyi pi a nɔwɔge. ³ Mii wi ke, l'à pyi yii jworo yo, l'à pyi sùpyire sannte jworo yo, mii kuro nɔye tire e mɛ. Mii mú sí nɔye a naye cɛɛge na báaraŋi nimpɔyini na mɛ, ⁴ naha na ye mii nɔye a naye pen na báaraŋi wà tufiige e mɛ. Nka lire nɔye a li cyêe na mii báaraŋi puni pyiŋkann'à nɔwɔ mà de! Kafoonɔ kanni u sí n-jà u nɔwɔ ná u nɔwɔmbaa jwo.

⁵ Lire kurugo yii àha tanga kan sùpya á, lire nɔye mɛ si u cɛɛge mà li tɛni ta li sàha nɔ mɛ. Yii Kafoonɔ cannuruge sige. U aha mpa, karigii cyi à nɔwɔɔ numpini i nume ke, u sí n-pa cyire yige bɛɛnmpe na, si sùpyire funzɔnɔre yige cyiini na. Nye kuru canŋke, shin maha shin à yaa ná nɔkɛni nɔgemu i mà tàanna ná u báaraŋi nimpɔyini i ke, Kile sí uru kan urufol'á. ⁶ Mii cɔnmpyiibii, mii à mii ná Apolosi kani lwɔ a pyi yyecyene mà tɛg'a yii le kur'e, si li cyêe yii na, na yii naaraŋkann'à yaa li tàanna ná Kile Jwumpe Semɛni yi jwurkanni i. Lire e yii wà nɔye a yaa u kàsimeŋi yogolo na uru na nɔye wà wu, s'a u shinɔreŋi fwɔhɔre mɛ. ⁷ Mu u nɔye na sɔnɔni na mu à pɔwɔɔ pi sanmpii na ke, di mu nɔye na maye sɔnɔni bɛ? Naha ku nɔye mu á mà ta Kile bà u à ku kan mu á mà ye? Nye ná Kile sí u à yi kan mu á, mu kàsimeŋkii kayogoni li nɔye ndire, kee mu yabilini u à yi ta may'á ye?

⁸ Yii pi ke, yii na sɔnɔni na yii à yaayi puni ta mà kwɔ, na yii funɔy'à nɔn'a kwɔ, yii na sɔnɔni na nɔnɔfent'à le yii cye e mà kwɔ, maa wuu yaha. Nka mii la nɔye yii i mpyi nɔnɔfene sɛɛni na, bà wuu mú si mpyi si ntɛɛn ná yii e nɔnɔfente e mɛ. ⁹ Yii li cè, wuu pi nɔye Yesu túnntunmpii ke, li nɔye mu à jwo Kile à wuu yaha sùpyire puni kàntugo. L'à pyi mu à jwo kwùni laage e wuu nɔye. Wuu à pyi yawiye diŋyeni nɔwɔhɔyaayi pun'á, sùpyire bàra mèlɛkɛebii na. ¹⁰ Wuu à pyi sicyerefe fiige Kirisita mege kurugo, nka yii pi ke, yii na sɔnɔni na yii à Kirisita yákilifente puni ta a kwɔ. Yii à jwo na wuu pi nɔye fàhɔnɔcyerere sùpyiibii, maa yiye sɔnɔni na yii pi nɔye fàhɔnɔyahaga wuubii. Sùpyire nɔye a wuu le dá e mɛ, nka yii pi ke, pi à yii pèe. ¹¹ Ali nume, wuu na nɔkyaali katege ná byage cye e, maa mpyi vaaŋkuunɔi i. Sùpyire maha

† Zhubu 5.13†† Zaburu 94.11

wuu bwúun, wuu na naare na mâre cyeyi yyaha kurugo. ¹²Wuu na báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà wuu si mpyi s'a wuu ñuŋɔ karigii yaa mɛ. Mpii pi maha wuu cyere ke, wuu maha jwó leni pir'á. Pi maha wuu kyérege, ŋka wuu maha li kwú wuye e. ¹³Sùpyire méé ká a jwumpimpe yu wuu na, wuu maha jwuŋcɛnmpɛ tɛg'a pi ñuŋɔ bɛ. Ali numɛ wuu na ñye mu à jwo yakuuyo ná kàkyaya sùpyire ñyii na.

¹⁴Mii ñye a mpe jwumpe séme si yii sílege mɛ, ŋka mii à yii yere ná p'e, ñaha na ye yii pi ñye mu à jwo mii pyiibii, yii kyal'à táan mii á sèl'e. ¹⁵Ali li méé nta cyelenti niŋyahanyahamii pi ñye na Kirisita kyaa yu yii á, yii li cè na yii tuŋi na ñye niŋkin. Mii wi, ñaha na ye mii u à jwumpe Nintanmpɛ jwo yii á, ka yii i dá Yesu Kirisita na. ¹⁶Mà tàanna ná lire e, mii na li caa yii á, yii raa yii karigii pyi mii wogigii fiige. ¹⁷Lire e Timɔti u ñye mii jyaŋi mà tàanna ná Kafoonji wwoŋɛge e ke, mii sí uru tun yii á. U kyal'à táan mii á, ñwɔmɛɛ niŋkinfoo u ñye u wi Kafoonji báaraŋi i. U aha nɔ yii na tɛni ndemu i ke, mii karigii pyiŋkanni li ñye ndemu Kirisita wwoŋɛge e ke, u sí yii funŋɔ cwo lire na, bà mii ñye na li yu na mâre cyeyi puni i dánafeebii kurun'y'á mɛ.

¹⁸Pii na ñye yii shwɔɔɔl'e, mpiimu pi na sɔŋŋi na mii saha si n-shà wani yii yyére mɛ, maa li ñwɔ cù na piye yare tabwoyi i. ¹⁹Ŋka Kafoonji ká ñɛɛ, li saha si mɔ mɛ, mii sí núru n-kàre wani yii yyére, mpii pi ñye ná tire yàmpeente e ke, kampyi jwumbwompe kanni pi na yu, lire ñye mɛ kampyi Kile sífente ñye pi á sɛɛni na, si lire cè. ²⁰Ñaha kurugo ye Kile Saanre ñye jwumbwɔŋjwuu mɛ, Kile sífente ti ñye ti ti. ²¹Ñye di yii ko numɛ bɛ? Yii la ñye mii u shà yii yyére ná kasor'e laa, ná ntàannama-gare ná ñumpiŋke e?

Silegebaare kani l'à pyi Kɔrenti dánafeebii shwɔɔɔl'e ke

5 Mii cɛmpyiibii, wuu à lógo na silegebaara kani là à pyi yii shwɔɔɔl'e, ali Kilecembaabii mú bà si ñɛɛ ndemu pyi mɛ. Pi à jwo na yii wà na wá a u tuŋi cwoŋi lɛŋɛ. ²Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pɛe, mà li ta lire mpyi a yaa li pyi yyetanbara kyaa yii á, bà yii si mpyi si lire kapiini pyifooŋi yige yiye shwɔɔɔl'e mɛ.

³Mii laage kɔn'à tɔɔn yii na, ŋka mii ñye yii shwɔɔɔl'e Kile Munaani cye kurugo. Nde l'à yaa li pyi ŋge kapimpyiŋi na ke, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege na, mii à lire lwɔ naye funŋ'i mà kwɔ. ⁴Lire pyiŋkanni na, mii ná yii ká bínn'a tɛɛn, Kafoonji Yesu fàhe cye kurugo, ⁵urufol'à yaa u le Sitaanniŋi cye e, u u ŋkyaalaa, bà li si mpyi kapegigii mpyiŋi lage ká wwú u na, ka u u cyi ñwɔ yaha tɛni ndemu i ke, Kile si u shwɔ Kafoonji Yesu cannuruge mɛ.

⁶Yii na yiye pɛe tawage e, yii ñye a cè a jwo na: «bwúurunji yirigeyirige yaani nimbileni maha ntɛg'a farani mbyimpe niŋcɔwɔnhɔmpe puni yirige» mà? ⁷Lire kurugo yii kapimpyiŋi yige yiye shwɔɔɔl'e, bwúurunji yirigeyirige yaani l'à lye ke, u na ñye lire fiige, bà yii si mpyi si ntɛɛn fwɔnɔ baa mbyivɔnɔmɔ niŋcɔwɔnhɔmɔ fiige mɛ. Yii li cè na yatɔɔge Yahutuubii mpyi maha bò pi bilereŋkwonji kataanni i ke, Yesu à bò kuru yatɔɔge fiige, maa wuu kapegigii yàfa wuu na. Lire e wuu ñye

numɛ mu à jwo mbyivɔnɔmɔ niŋcɔwɔnhɔmɔ, bwúurunji yirigeyirige yaani ñye a le mpemu i mɛ. ⁸Lire kurugo bwúurunji u à yaa ná yirigeyirige yaani niŋjyeeni i ke, wuu àha kataanni pyi ná ur'e mɛ, uru u ñye katup-wɔɔɔyi ná pege. Bwúurunji u à yaa yirigeyirige yaani baa ke, wuu wuu kataanni pyi ná ur'e, uru u ñye zòvyinre ná sèejwuuni.

⁹Leterɛŋi mii à fyànha a kan yii á ke, ur'e mii mpyi a yi jwo yii á na yii àha jacwoobii pyi yii kapyiŋɛɛ mɛ.

¹⁰Ŋka mii ñye a jwo yii á na mpii pi ñye pi ñye Kile kuni i ná yii e mɛ, ná pi na jacwɔɔre pyi, lire ñye mɛ na ñaŋwɔɔɔɔ pyi, lire ñye mɛ na ñaŋkaage pyi, lire ñye mɛ na kacyanhigii sunni ke, na yii àha pire pyi yii kapyiŋɛɛ mà dɛ! Lire baare e li sí n-pyi kee yii sí n-fworo diŋyɛŋi i dɛ! ¹¹Pu kajwuuni ñuŋke ku mpyi ŋke: shin maha shin u à uye pyi na uru na ñye Kile kuni i, maa ŋkwɔro na jacwɔɔre pyi, lire ñye mɛ na ñaŋwɔɔɔre pyi, lire ñye mɛ na kacyanhigii sunni, lire ñye mɛ na jwumpimpe yu, lire ñye mɛ mà uye yaha sinmbyaani kanni laage e, lire ñye mɛ na ñaŋkaage pyi ke, yii àha cyire karigii pyifeebii pyi yii kapyiŋɛɛ mɛ, yii bá ká ñɛɛ pi a l'yí ná yii e mɛ.

¹²Yii li cè, mpii pi ñye pi ñye Kile kuni i mɛ, mii kuro ñye pire wogigil'e mɛ, Kile u sí pire wogigii cwoɔnɔ. Ŋka yii ná mpii pi ñye wwoŋɛɛ Kile kuni i ke, yii pi à yaa yii a pire karigii cwoɔnre. Y'à séme na: «Yii kapimpyiŋi kòr'a yige yiye shwɔɔɔl'e †.»

Dánafeebii ñye a yaa pi a piye yiri fàhe e mɛ

6 Yii Kile wuubii kurunke e, kyaa ká jyè wà ná u cɛmpworonji wà shwɔɔɔl'e, ñaha na urufoo maha u cɛmpworonji yyere fàhe e yukyaabii Kilecembaabii yyére, mà li ta yii Kile wuubii pi à yaa yii a yii karigii cwoɔnre ye? ²Mpii pi ñye pi ñye Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ñye a cè a jwo na yii Kile wuubii pi sí n-pa pire u karigii cwoɔnɔ mà? Ñye ná yii sí pi sí n-pa pire u karigii cwoɔnɔ, ñaha na yii ñye na yii ná yiye shwɔɔɔɔŋi kapyɛere cwoɔnre mà ye? ³Yii ñye a li cè na ali wuu sí n-pa raa mèlɛkɛebii ñuŋɔ karigii cwoɔnre mà? Ná wuu sí n-pa raa pire ñuŋɔ wogigii cwoɔnre, tá jwumɔ saha na ñye yii á, yii ná yiye shwɔɔɔɔŋi wogigii cwoɔnɔŋi na? ⁴Kyaa sí ká jyè yii wà ná u shiŋɛɛ shwɔɔɔl'e, mpii pi ñye pi ñye na sɔŋŋi dánafeebii sɔŋŋiŋkanni na mɛ, ñaha kurugo yii maha ŋkàr'a sà lire cwoɔnɔ pire yyére ye?

⁵Puru kajwuuni li ñye yii i li cè na silege ku ñye ku ki yii á. Safe, yákilifoo ñye yii e, ŋgemu u sí n-jà kyaa cwoɔnɔrɔ yii wà ná u cɛmpworonji wà shwɔɔɔl'e mà ke?

⁶Tá kacenne li ñye li li, cɛmpyiibii pi à piye yiri fàhafeebii yyére, mpiimu bá pi ñye pi ñye a dá Yesu na mɛ?

⁷Mbɛmbaanji u pyi yii shwɔɔɔl'e, fo ku sà nɔ yii à yiye yiri fàhe e, lire kann'à yii kacɛgele kwɔ. Ñaha na wà ká yii mùmpɛnɛ kyaa pyi, yii ñye na jìn'a li kwú yiye e mà ye? Ñaha na wà ká yii ñaŋwɔɔɔɔ, yii maha lire kwú yiye e mà ye? ⁸Yii ñye na lire pyi mo! Marii pi sanmpii

† Duterɛnɔmu 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7

mùmpɛnɛ karigii pyi, maa pi nànwɔhɔre, yii sí na nye cínmpyii mà tàanna ná Kile kuni i.

⁹ Mpii pi nye na kapegigii pyi ke, yii nye a cè a jwo na pire nàzhan à fworò Kile Saanre e mà? Yii àha raa yiye nwɔ fáanŋi mà de! L'à pyi jacwoo yo, l'à pyi kacyzunmii yo, l'à pyi mpai pi nye pi nye a kúu pi fúrupyinjɛebii na mà yo, nàmbaabii pi maha wwùu ná piye e nò ná ceewe wwonŋanni na ke, l'à pyi pire yo, ¹⁰ l'à pyi nàŋkaabii yo, l'à pyi nànwɔhɔre pyifeebii yo, mpai pi à piye yaha sinmbyaani kanni laage e ke, l'à pyi pire yo, l'à pyi jwumpimpe jwufeebii yo, mpai pi maha sùpyire yaayi cyáan na shuu pi na ke, l'à pyi pire yo, yii li cè na pire wà tufiige nàzhan nye Kile Saanre e mɛ. ¹¹ Mà li ta yii pii mpyi na cyire karigii pyi. Nka wuu Kileni Munaani cye kurugo, yii à jyé a fíniŋe, maa yii yaha yiye kanni na, mà pyi Kile wuu, maa yii pyi yii à tíi Kile yyahe taan Kafoonji Yesu Kirisita mɛge na.

Wuu cyeer'à dá Kafoonji Yesu nyii wuuni mpyiŋi mɛɛ na

¹² Yii à jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan yii á, nka mii sí yi jwo yii á, tòn nye karigii puni i mɛ. Mii mú sí n-jà n-jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan mii á, nka mii kóni sì naye pyi biliwe fiige kani là tufiige e mɛ. ¹³ Yii mú à jwo na yalyire maha shwɔhɔ fuceni mɛɛ na, na fuceni mú à dá yalyire mɛɛ na, na canŋka Kile sí yi mú shuunniŋi shi bò, nka mii sí yi jwo yii á, sùpyanji cyeere nye a dá jacwɔre mpyiŋi mɛɛ na mɛ. T'à dá Kafoonji Yesu nyii wuuni mpyiŋi mɛɛ na, Kafoonji mú u nye ti foo. ¹⁴ Kile à Kafoonji nɛ mà yige kwùŋi i. Kile sí n-pa wuu mú nɛ yige kwùŋi i ná u sifente e. ¹⁵ Yii nye a li cè na yii pi nye Kirisita cyeere yatanŋyi mà? Mà Kirisita yatanŋyi lwɔ a bàra fwòrobacwonji wuyi na, lire nye a sii kacɛnne mɛ. ¹⁶ Taha yii bà nye a cè na shinŋi u à wwù ná fwòrobacwo e ke, na urufoo ná fwòrobacwonji maha mpyi shin niŋkin mɛ? Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Pi mú shuunniŋi sí n-pyi shin niŋkin †.» ¹⁷ Nka yii li cè na shinŋi u à uye nwɔ Kafoonji na ke, urufoo ná Kafoonji maha mpyi sòŋŋɔwɔ niŋkin.

¹⁸ Lire kurugo yii àha zii nɛɛ jacwɔre mpyiŋi i mɛ. Kapegigii sanŋkii puni sùpyanji maha mpyi ke, cyire nye na jyè u cyeere e mɛ. Nka shinŋi u nye na jacwɔre pyi ke, urufoo maha u cyeere yake lwɔ. ¹⁹ Yii nye a li cè na yii shin maha shin cyeere ti nye Kileŋaarebage, Kile Munaani à tɛɛn kuru nŋkemu i mà? Kile à u Munaani pyi l'à tɛɛn yii e, lire e yii nye yiye wuu mɛ. ²⁰ Naha kurugo ye Kile à yii nùŋŋ wwù ná loŋgare e. Lire kurugo yii a Kile père ná yii cyeere yatanŋyi puni i.

Fúruŋi karigii cùŋkanni

7 Letɛɛŋi yii mpyi a tùugo mii á ke, u nwɔshwɔre ti nye nte. Yii à jwo na kacɛnni li nye li li, nòŋi u kwòro ceewe baa. ² Yire na nye sèe, nka jacwɔre mpyiŋi yyaha na, nàmbaabii pun'à yaa pi cyee lɛŋe, cyeebii puni mú à yaa pi pyi nàmbay'e. ³ Nòŋi nye a yaa u tasinnage kwòŋ u cwonji na mɛ. Ceerŋi mú nye a yaa u tasinnage kwòŋ u poonji na mɛ. ⁴ Naha kurugo ye ceerŋi

nye uye wu mɛ, nòŋi u nye u foonji. Nòŋi mú nye uye wu mɛ, ceerŋi u nye u foonji. ⁵ Nòŋi ná u cwonji nye a yaa pi a tasinnage kwòŋ piye na mɛ, fo pi mú shuunni ká bê li na si tère yaha piye na Kileŋarege mɛɛ na. Nka lire tɛni ká ntòro, pi à yaa pi núru piy'á, bà Sitaanniŋi si mpyi u àha njà pi sòŋ nŋà jacwɔre na mɛ. ⁶ Mii à puru jwo si ntɛge yii yere, fànha bà mii nye na ncyáan yii na mɛ.

⁷ Mu aha li yaha mii na, sùpyire puni mpyi a yaa pi kwòro mii fiige. Nka shin maha shin ná u Kile màkanga ku nye, Kile maha kani là pyipyi fànha kan wà á, maa labere pyipyi fànha kan waber'á.

⁸ Lenkwunambaabii †† ná lenkwucyeebii pi ke, mii sí yi jwo pir'á na pi aha jà a kwòro amuni mii fiige, lir'à nwɔ. ⁹ Nka pi aha li nya na pi sì n-jà cù piye na mɛ, pi fúru pyi ‡, lir'à pwóro tasinnage kani li tatɛenge fò pi na.

¹⁰ Mpii pi à fúru pyi ke, mii sí yi jwo pir'á, mii yabilinji nwɔmuguro bà mɛ, Kafoonji Yesu nwɔmuguro ti, na fúrucwo nye a yaa u nàmbaga fworò mɛ. ¹¹ Nka là ká mpa ná l'e u à nàmbaga fworò, u nye a yaa u kabere jyè mɛ, u à yaa u kwòro amuni, lire nye mɛ nòŋi nŋ'yi u à fworò ke, u nùr'a sà uye kan u á. Nòŋi mú sí nye a yaa u u cwonji nàmbage kwò mɛ.

¹² Nje mii sí n-jwo mà yyaha tíi ná pi sanmpil'e ke, Kafoonji i bà yir'à fworò mɛ, mii yabilinji nwɔmuguro ti nye tire. L'aha nta ceewe na nye dánafoonji wà á, nŋemu u nye u nye Kile kuni i mɛ, ka ceerŋi si nɛn'a tɛɛn urufol'á nàmbage e, urufoo nye a yaa u u nàmbage kwò mɛ. ¹³ L'aha nta mú na nò na nye dánafeerŋcwonji wà á, nŋemu u nye u nye Kile kuni i mɛ, nòŋi ká nɛn'a u màra, u nye a yaa u nàmbaga fworò mɛ. ¹⁴ Naha kurugo ye ceerŋi kurugo, Kile maha jwó le nòŋ'á mà li ta nòŋi nye Kile kuni i mɛ. Amuni li mú nye, nòŋi kurugo, Kile maha jwó le ceerŋ'á mà li ta ceerŋi nye Kile kuni i mɛ. Lire baare e pi pyiibii mpyi na sì n-fíniŋe Kile yyahe taan mɛ, mà li ta Kile à jwó le pi á. ¹⁵ Nka nŋe u nye u nye Kile kuni i mɛ, uru ká ndàhanji cya, mu u nye dánafoonji ke, ma hà u sige mɛ. Li saha sì n-pyi fànha mu ná uru u kwòro yiye nŋ'yi mɛ. Nka mu à yaa mu u maye waha yii i bê. Naha kurugo ye Kile à wuu yyere bà wuu si mpyi si ntɛɛn yyerŋiŋke e mɛ. ¹⁶ Mu u nye Kile kuni i maa mpyi fúrucwonji ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma poonji lɛŋe Kile kuni i. Mu u nye Kile kuni i maa mpyi cipoonji ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma cwonji lɛŋe Kile kuni i.

¹⁷ Nka nde Kafoonji Yesu à pyi shin maha shin á, ka Kile si urufoo yyere mà pyi uye wu mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwòro amuni. Yire ninuyi mii nye na yu dánafeebii kuruyi pun'á. ¹⁸ L'aha nta Kile à nŋemu yyere mà u ta u à kwòŋ a kwò ke, urufoo u kwòro amuni. Li sí ká nta Kile à nŋemu yyere mà u ta kwòŋmbaa ke, urufoo kà núru uye kan pi kwòŋ mɛ ††. ¹⁹ Wà à kwòŋ yo, wà nye kwòŋmbaa yo, lire là nye na wii mɛ. Nde li nye na wii ke, lire li nye na Kile Saliyanji

†† Pii maha jwo: «Mpii pi nye pi sàha a fúru pyi mɛ, pire». ‡ Kɔrenti shiinbii yyere, wà à fànha pyi lenkwucyeebii na mɛ. U poonji kwunŋwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage leni wani. †† Lire tɛni i Yahutuubii kanni pi mpyi na nŋkwòŋ. Sypyishinji sanŋi mpyi na nŋkwòŋ mɛ.

† Zhenzi 2:24

kurigii jaare. ²⁰ Kile à shin maha shin yyere mà u ta pyinƙanni ndemu na ke, urufool'à yaa u kwôro amuni.

²¹ L'aha nta Kile yin'à nɔ mu na mà mu ta bilere e, ma hà lire tɛge maye funƙɔ pen mɛ. Nƙa mu aha pyinƙanna ta si njà vworò t'e, lire pyi. ²² Naha kurugo ye Kafoonji ká ngemu yyere mà u ta bilere e ke, urufoo maha fworò bilere e Kafoonji cye kurugo. Amuni li mú nyɛ, Kafoonji ká ngemu yyere mà urufoo ta u nyɛ bilere e mɛ, urufoo maha mpyi Kirisita biliwe. ²³ Kile à yii jùƙɔ wwû ná loƙgare e, lire e yii àha núru jɛɛ sùpyire t'a yii kɛɛnɛnɛ ná pi sònɔɔƙanni i mɛ. ²⁴ Mii cìnmpyiibii, Kile à yii shin maha shin yyere mà u ta pyinƙanni ndemu na ke, urufool'à yaa u kwôro lire pyinƙanni na Kile nyahe taan.

Mpii pi nyɛ pi nyɛ a fúru pyi mɛ

²⁵ Nyɛ nàmbaabii ná cyeebii pi nyɛ pi sàha fúru pyi mɛ, nde li nyɛ pire u kàmpanƙe ke, mii nyɛ a Kafoonji Yesu jwɔmuguro ta mà yyaha tíi ná pire e mɛ. Nƙa mii yabilinɛ sí na tapɔyage jwo, yii mú s'a yaa yii dá mii jwumpɛ na, naha na ye Kile à jùnaara ta mii na, maa mii pyi dánasupya. ²⁶ Mà tàanna ná numɛ tiinɛ yyefuge karigil'e, mii tapɔyage ku nyɛ nƙe: pi shin maha shin à yaa u kwôro bà u nyɛ mɛ. ²⁷ Ngemu u nyɛ ná ceewe e ke, urufoo kà u nàmbage kwò mɛ. Ngemu u nyɛ ceewe baa ke, urufoo u kwôro ceewe baa. ²⁸ Nƙa lire ná li wuuni mú i, nòɔi ngemu ká uye nya u sí n-jà ceewe lɛɛ ke, lire nyɛ kapii mɛ. Pùcwonɔi ngemu ká li nya na uru sí nàmbaga jyè ke, lire nyɛ kapii mɛ. Nƙa kyaage ku sí n-pa fúrupyiibii ta ke, mii la nyɛ yii i shwò kuru na.

²⁹ Nyɛ mii cìnmpyiibii, nje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi nyɛ nje, diɔyɛnɛ tɛekwoon'à byanhara, lire e mà lwó numɛ na, fúru na nyɛ mpiimu shwòhɔl'e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, fúruɔi nyɛ a yaa u pi sige Kile báaraɔi na mɛ. ³⁰ Mpii pi nyɛ na myahigii súu ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, mɛesuuni nyɛ a yaa li pi sige Kile báaraɔi na mɛ. Mpii pi nyɛ funntange e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, funntange nyɛ a yaa ku pi sige Kile báaraɔi na mɛ. Mpii pi nyɛ na zhwoɔi pyi ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, zhwoɔi nyɛ a yaa u pi sige Kile báaraɔi na mɛ. ³¹ Mpii pi nyɛ na là taa nge diɔyɛnɛ i ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, nge diɔyɛnɛ lântaɔi nyɛ a yaa u pi sige Kile báaraɔi na mɛ. Naha kurugo ye diɔyɛnɛ sí n-pa n-kwò.

³² Mii la nyɛ yii i mpyi funmpɛɛnre e mɛ. Nòɔi u nyɛ ceewe baa ke, uru maha jà a uye pwo Kafoonji báaraɔi na bà u kyaa si mpyi si ntáan Kafoonji á mɛ. ³³ Nòɔi sí u à ceewe lɛɛ ke, fúruɔi karigii maha uru yyaha jî, u maha li kòre si ntáan u cwonj'á. ³⁴ Nyɛ lire pyinƙanni na, u yákiɔiɔi maha ntáa u cwonɔi kàmpanƙe ná Kile kàmpanƙe shwòhɔl'e. Amuni li mú nyɛ, Kafoonji báaraɔi maha ceenɔi nò baa wuɔi ná pùceebilini yyaha jî. Pi maha u pyi bà pi si mpyi si piye puni kan Kafoonji á mɛ. Nƙa ceenɔi u nyɛ nàmbage e ke, nàmbage karigii maha uru yyaha jî. U maha li kòre si ntáan u poonj'á.

³⁵ Mii nyɛ na mpe yu si yii kárama njaha kani là na mà de! Yii nàfannɔi kurugo mii nyɛ na pu yu. Kuni i yii

nàfannɔi nyɛ ke, lire mii la nyɛ yii lwó, yii i yiye puni kan Kafoonji báaraɔi mɛ na.

³⁶ Nyɛ wà ha nta u à cyé u tàcwonɔi lwɔɔɔ, ka li i mpa ntíge urufoo funɔi na ur'á u yake lwó, u ndɛɛnɛi lage ká nta k'à tateɛnge fò urufoo na, u u lɛɛɛ, lire nyɛ kapii mɛ. ³⁷ Nƙa cilenɛmbaani fànha ká mpyi ku nyɛ a cyán tàncɔi na mɛ, fo u à li lwó uye funɔi na uru sí ceewe lɛɛɛ mɛ, u aha jà a cù uye na, maa li lwó uye funɔi na uru sí nɔ u tàcwonɔi na mɛ, lir'á jwo.

³⁸ Lire e tàncɔi ngemu ká u tàcwonɔi lwó ke, lir'á jwo, nƙa ngemu ká u tàcwonɔi yaha lwómbaa ke, lir'á jwo sèl'e.

³⁹ Jwɔnyɛga ninƙin na, ceewe maha ceewe poo u nyɛ shì na ke, nàmbage maha u pwo u poonɔi na. Nƙa nòɔi ká mpyi u saha nyɛ shì na mɛ, cyage k'à ceenɔi táan ke, u sí n-jà n-sà nàmbage kabere jyè wani, li tɛgeni li nyɛ, nòɔi'á u sí n-shà ku jyè ke, uru u pyi dánafoo. ⁴⁰ Nƙa mii na sònɔi na li sí n-pwòɔi uru ceenɔi'á u kwôro lenkwucwɔɔre e. Mii à tɛɛn ná l'e na mpe jwump'à bê Kile Munaani nyii wuuni na.

Poli à jwo yasunɔi kyaare kyaa na

8 Nde li nyɛ yasunɔi kyaare kàmpanƙe ke, bà yii à yi jwo na wuu mú pun'à kyaa cè mɛ, yire na nyɛ sèe. Nƙa mà li yaha maye funɔi na mu à kyaa cè, lire maha sùpyanɔi pyi u à uye pèe. Mà li ta ntàannamagare maha pi sanmpii tɛge sèl'e pi i si yyaha na Kile kuni i.

² Wà ha nta u u sònɔi na ur'á kyaa cè, urufoo u li cè na yaaga saha a urufoo fò. ³ Nƙa ngemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi Kile cevoo †.

⁴ Yibige yii à pyi na: «wuu sí n-jà raa yasunɔi kyaare kyaa laa, wuu sí n-jà raa ti kyaa mɛ †?» ke, mii sí yii jwo shwò numɛ. Wuu à li cè na sùpyire maha sònɔi na yasunɔi yi nyɛ pire u kileebii mà li ta yire yasunɔi nyɛ Kile mɛ, Kile na nyɛ ninƙin. ⁵ Li mɛɛ ká nta sùpyire na ninɔiɔi yaayi yà ná ninƙe wuyi yà sònɔi kileebii pii, maa sònɔi na kafeebil'à nyaha pir'á, ⁶ wuu kɔn'á, Kile na nyɛ ninƙin, uru u nyɛ wuu Tunji, maa mpyi yaayi puni Davoonɔi, uru mɛɛ na wuu nyɛ shì na. Kafoo ninƙin mú sí u nyɛ, uru u nyɛ Yesu Kirisita. Uru cye kurugo, Kile à yaayi puni dá maa shinɔi kan wuu á mú.

⁷ Nƙa dánafeebii puni nyɛ a uru sèenɔi cè mɛ. Pii na nyɛ pi e, zunɔi mpyi a tateɛnge wwú pi e, ali ninjaa pi aha ntòr'a yasunɔi kyara kyà, pi maha sònɔi na pire saha na zunɔi pyi. Pi nyɛ a sèenɔi cè sèl'e mɛ, lire e pi maha sònɔi na yasunɔi kyaare maha pire ná Kile shwòhɔi kɛɛge. ⁸ Li nyɛ mu à jwo yalyige ku maha wuu kyaa táan Kile á mà de! Wuu à lyí yo, lire si yafyin bàra wuu ná Kile shwòhɔi na mɛ. Wuu nyɛ a lyí mà yo, lire si yafyin yige wuu ná Kile shwòhɔi i mɛ. ⁹ Ti njyinjɔi

† Pii maha jwo: «Nƙa ngemu u à Kile kyaa táan uy'á ke, Kile maha urufoo cè.» †† Mpii pi maha zunɔi pyi ke, pi aha yatɔɔɔ tɛg'a zun pyi, ku kyaare ntemu ká nkwôro ke, pi maha tire pɛre caange na. Dánafeebii mpyi maha sònɔi na pire ká tire kyaare tà kyà, tá li sí n-pyi mu à jwo pire na nyɛ kuru yasunɔi kyaare wwoɔɔɔe e mɛ? Sùpyire t'à karii yyaha cè sèl'e Kile kuni i ke, pire maha jɔcè na tapege nyɛ tire kyaare shinɔi nƙyànɔi i mɛ. Nƙa mpii pi nyɛ pi sàha mɔ Kile kuni i si karii yyaha cè sèl'e l'e mɛ, mu aha tire kyaare kyà pire wà nyii na, lire maha jà a urufoo yákiɔiɔi kànha. Yii Jwɔmu shiinbii 14 wii mú.

na ti njiimbaanji i, nde l'à táan yii á ke, yii sí n-jà lire pyi. Nka yii a yiye kàanmucaa, mpíi pi nye pi sàha ñkwò a Kile kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ, bà li si mpyi yii àha mpyi kaɓuɓ si pire wurugo mɛ.

¹⁰ Mu u nye na maye sɔnɓi na mu à kyaa cè ke, mpíi pi nye pi nye a sèenji cè sèl'e mɛ, uru wà ká mu nya mu à tɛen yasunɓke kà tasunɓi na lyí, tá lire sì màban lèɓe urufol'e yasunɓi kyaare ñkyaɓi na mɛ? ¹¹ Lire ká mpyi, uru cɔnmpworonji kurugo Kirisita à kwú mú ke, tá mu u ɓcèɓi shiɓi sì n-pyi kaɓuɓ si uru wuuni pyi li kɛɛge mɛ? ¹² Mu aha lire pyi, mu maha uru cɔnmpworonji yake lwó, ɓaha na ye kani u nye na sɔnɓi kapyimbaala ke, li maha mpyi kee mu à u sɔn a wà lire na. Lire mpyinji tooy'e, Kirisita na mu maha lire kapiini pyi.

¹³ Lire kurugo kampyi yalyige kà ku sí n-pyi kaɓuɓ mii i na cɔnmpworonji wà yaha u kapii pyi, mii sí raa kuru yalyige fún, bà li si mpyi mii àha ñkwò na cɔnmpworonji ɓuɓu kyán mɛ.

Yesu túnntunmpii tayérege

9 Taha yii na sɔnɓi na mii sì n-jà raa na nyii karigii pyi mɛ? Taha Yesu túnntunɓkà bà u nye mii mɛ? Taha yii na sɔnɓi na mii nye a wuu Kafoonji Yesu nya mɛ? Báaraɓi mii à pyi Kafoonji á ke, taha yii bà pi nye uru yaseere mɛ? ² Nye sùpyire sannte méɛ ká a sɔnɓi na mii nye Yesu túnntunɓkà mɛ, yii kɔn'à yaa yii li cè na mii na nye Yesu túnntunɓkà. ɓaha kurugo ye Kafoonji Yesu túnntunɓkà mii à pyi yii á, ka yii i jyè u wwoɓeɛge e ke, lire l'à li cyèe nàkaana baa na mii na nye u túnntunɓkà.

³ Mpii pi nye na mii ɓuɓu tare na mii nye Yesu túnntunɓkà mɛ, nde mii maha ntèg'a jwumpe cyán pire na ke, lire li nye nde: ⁴ tá mii nye a yaa mii a lyí s'a byii Yesu túnntunɓkà báaraɓi i mɛ? ⁵ Taha yii bà na sɔnɓi na mii mú sí n-jà dánafoonji wà lèɓe n-pyi na cwo, mii ná uru s'a ɓaare na báaraɓi tooy'e, bà Yesu túnntunmpii sanmpii ná Kafoonji cɔnmpyibii ná Pyeri à li pyi mɛ? ⁶ Taha yii na sɔnɓi na mii ná Barinabasi kanni u à yaa wuu a báaraɓi pyi wuu raa wuye ɓwɔ caa la? ⁷ Jofoo yii à tɛl'a nya u à kàre sòrolashigire e, maa yyéere ná uye e sàra baa ye? Lire nye mɛ, cikɔɔge foonji ñgire u nye u nye na u cire yaseere lyí mà ye? Lire nye mɛ, jofoo u maha niyye náha, u àha ñkwò nùjirimpe pà lyí mà ye?

⁸ Yyecyeente mii à pyi ke, sùpyire kanni bà pi nye na sɔnɓi amuni mɛ, yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛɓi i mú. ⁹ Kile túnntunɓkà Musa à jwo Kile Jwumpe Semɛɓi i na: «Mu aha a sùmaɓi bwúun ná niyyi i, si u pyàɓi wwú, ma hà yi ɓwɔyi ɓwɔ mɛ †.» Yii na sɔnɓi na puru jwump'à li cyèe na Kile na sɔnɓi niyyi kanni na la? ¹⁰ Wuu pi nye Kile bárapyibii ke, tá wuu kurugo bà u à yi séme mɛ? Sèenji na, wuu kurugo u à yi séme, ɓaha na ye shinji u nye na faanji pyi ke, u maha u pyi ná làntanji funɓke e. Nge u maha sùmaɓi bwúun si u pyàɓi wwú ke, u maha u bwúun ná làntanji funɓke e mú.

¹¹ Wuu à Kile jwumpe jwo yii á ke, l'à pyi mu à jwo nù-gunɓ wuu à pyi. Nye numɛ tá wuu aha yii cyeyaayi yà

† Duterɛnɔmu 25.4 Lire tɛni i Yahutuubii tɛenni i, niyyi pi mpyi maha ntèg'a sùmaɓi fwòɓuɓ maa u pyàɓi wwú.

ta mà tɛg'a wuye tɛge, lir'à para be? ¹² Ná pìi sí na yii cyeyaayi yà taa na mpyi pi ɓɛmpe, tá wuu wuuni bà l'à lyɛ mɛ?

Nka wuu nye a tige lire kurugo mɛ. Wuu à karigii puni kwú wuye e, bà li si mpyi Jwumpe Nintanmpe pu nye na Kirisita kyaa yu ke, wuu àha mpyi kaɓuɓ si puru yyaha yyéere zhèɓi fyiinni mɛ. ¹³ Yii à li cè cɛcɛ na mpíi pi nye na báaraɓi pyi Kileɓaarebage e ke, na wani pire ɓwɔcyéere maha fwore. Mpíi pi nye na sárayi wwú wani sárayi tawwuge na ke, pire nàzhan maha mpyi yire sárayi yaayi i. ¹⁴ Amuni li mú nye, mpíi pi nye na Jwumpe Nintanmpe yu ke, Kafoonji à jwo na pire u ɓwɔcyéere t'a fwore uru báaraɓi i.

¹⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, mii nye a yafyin cya yii á mɛ. Mii mú sí nye a mpe séme si yaaga cya yii á mɛ, ɓaha na ye mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana ke, lir'à mii ɓuɓu yéyige. Mii à na kwúɓi funɓkà lwó mà tòro mii u ɓɔɔn tire ɓuɓuɓi e. ¹⁶ Jwumpe Nintanmpe ɓjwunji nye mii á yàmpeene kyaa mɛ, ɓaha na ye kyaa li ndemu mpyinji fàɓha ku nye mii ɓuɓu ke, lire kurugo, ná mii nye na pu yu mɛ, mii ɓɔɔn u nye lire e. ¹⁷ Kampyi mii mpyi a li lwó naye e s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, mii mpyi na sí raa sàra shuu li ɓuɓu taan, ɓaha ná li fàɓha s'a cyán mii na, pu ɓjwunji u nye mii nàzhan. ¹⁸ Lire e ke mii sàraɓi u nye ɓaha shi be? Nùjirire mii nye na ntaa Jwumpe Nintanmpe ɓjwunji i sùpyir'á mana, yaaga shwombaa ke, tire ti nye mii sàraɓi.

¹⁹ Sùpyaɓi wà tufiige sì n-jà fàɓha cyán mii na, mà lire ɓuɓu pyi na u na mii sàrali mɛ. Nka lire ná li wuuni mú i, mii à naye tɛrige mu à jwo biliwe sùpyire pun'á, bà shinɓyahara si mpyi si dá Yesu na mɛ. ²⁰ Mii aha mpyi Yahutuubii shwɔɓe, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Musa Saliyaɓi fàɓha nye mii na mɛ, ɓaha mpíi pi à piye ɓwɔ uru Saliyaɓi kurigii ɓaaraɓi na sèl'e ke, mii aha mpyi pire shwɔɓe, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. ²¹ Musa Saliyaɓi fàɓha nye mpiimu na mɛ, mii aha mpyi pire shwɔɓe, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii maha lire pyi, mà li ta mii na Kile Saliyaɓi kurigii ɓaare, ɓaha na ye mii nye Kirisita Saliyaɓi kuni i. ²² Mpíi pi nye sùpyire nye a pi le dá e mɛ, mii aha mpyi pire shwɔɓe, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii à naye pyi sùpyire shiɓi puni fiige, bà li si mpyi pyinɓkannigii puni na, pi pìi si dá Yesu na si shwɔ mɛ. ²³ Mii na cyire karigii puni pyi, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi s'a sì yyaha na, mii yabilingi sí na nàzhan ta p'e mɛ.

²⁴ Yii à li cè cɛcɛ na mpíi pi maha kajatafɛere fi ke, pi maha ɓyaha tafɛɓke e, ɓaha shin ɓuɓu u maha ti nà-fanji ta. Nye yii yiye waha amuni Kile kuni i, bà yii si mpyi si li nàfanji ta mɛ. ²⁵ Mpíi pi maha kajatafɛere fi ke, pi maha piye fége pyinɓkannigii puni na, maa ɓcú piye na karigii cyi tapyige e. Nka yaage pire maha nta tire tafɛere e ke, kuru na nye yakwɔɔ. Wuu sí pi ke, wuu na wuu woore fi yaage ɓkemu kurugo ke, kuru na nye yakwombaa. ²⁶ Lire kurugo mii na na tafɛere fi maa yákili yaha ti kafeni na. Mii nye mu à jwo kaɓku-

ruwanji u maha kan̄kurubogigii wàa tawage e mɛ.

²⁷ Nka mii na naye kyéreege sèl'e, nde l'à táan mii cyeer'á ke, lire bà mii nyɛ na mpyi mà dɛ! Mii na Kile nyii wuuni caa raa mpyi, bà li si mpyi Kile Jwumpe jwun̄kwooni kàntugo sùpyir'á, mii àha ñkwò na tafɛere kuzheeni bwɔnmpoo mɛ.

Karigii cyi à nɔ Izirayeli shiinbii na ná cyi na dánafeebii yerege ke, cyire kani

10 Mii cìnmpyibii, nde l'à wuu tulyeyi ta mà pi yaha ná Kile tùnntun̄jiMusa e síwage fun̄nke e ke, mii la nyɛ yii i sɔ́n̄n̄ lire na. Pi pun'à ñaara ñahan̄ke ñwɔh'i, maa suumpe lwɔ́he jyiile mú. ² L'à pyi mu à jwo pi à batiize kuru ñahan̄ke ná suumpe lwɔ́he e maa shwɔ Misira shiinbii na Musa cyɛ kurugo. ³ Yalyire ti mpyi na yíri ñinyin̄ji na ke, pi puni pi mpyi na tire lyí. ⁴ Lwɔ́he Kile à kan pi á ke, pi puni pi à kuru bya. Kile mpyi a kafaage kà pyi k'à taha pi fye e, kuru mpyi maha lwɔ́he kaan pi á. Kirisita u mpyi kuru kafaage †. ⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, pi ñinyahan̄yahara à Kile mùmpɛn̄mpe pyi. Lire kurugo pi à kwù síwage yyaha kurugo.

⁶ Ncyii karigii cyi à pi ta ke, cyir'à wuu yɛɛ, bà wuu si mpyi wuu àha ñkwò nyii yige karigii ñimpegigii kurugo pi fiige mɛ. ⁷ Yii àha ñɛɛ kacyinzunni i, bà pi ñii mpyi maha li pyi mɛ. Y'à sémɛ pi kyaa na Kile Jwumpe Semen̄ji i:

«Sùpyir'à tɛɛn maa lyí maa bya, lire kàntugo maa yíri na báhare pi kacyiinni taan †.»

⁸ Wuu àha wuye yaha jacwɔ́ɔre laage e bà pi píl'à li pyi, ka Kile si shiin kampwɔ́hii benjaaga ná taanre (23.000) bò pi e can̄a ñin̄kin mɛ. ⁹ Wuu àha raa Kafoon̄ji ñwɔ́ cwôre, bà pi píl'à li pyi, ka wwòobii si pire nɔ a bò mɛ. ¹⁰ Yii àha raa Kile ñin̄n̄ke tahare bà pi píl'à li pyi mɛ. Nyɛ mp̄ii pi à lire pyi ke, Kile mèlɛkɛn̄ji u maha kakyaare pyi ke, ka Kile si uru yaha u à pa pire bò.

¹¹ Cyire karigil'à nɔ pi na, maa mpyi yyecyeene wuu á. Wuu mp̄ii pi nyɛ ñinyɛn̄ji tɛekwooni byanhampe e ke, cyi à sémɛ si wuu yɛɛ bà wuu si mpyi s'a wuye kàanmucaa mɛ. ¹² Lire kurugo shin̄ji u nyɛ na sɔ́n̄n̄ na ur'à fànha ta Kile kuni i ke, urufoo u a uye kàanmucaa, u àha ñkwò ñcwɔ mɛ. ¹³ Pyin̄kanni na Sitaannin̄ji nyɛ na yii sɔ́n̄n̄ na wàa kapegigii na ke, amuni u nyɛ na li pyi sùpyire sannte na. Nka Kile na nyɛ ñwɔ́mɛɛ ñin̄kinfoo, u si ñɛ Sitaannin̄ji u yii tɛgele ta fo si ntòro yii pèreege taan mɛ. Kawaa mɛɛ ká yii ta, Kile sí fànha kan yii á, bà yii si mpyi si li kwù yiye e fo si sà nɔ li tɛgeni na mɛ.

¹⁴ Lire kurugo mii ntàannamacyin̄mpyibii, yii láha kacyinzunni na feefee. ¹⁵ Yii na nyɛ yákilifee. Kampyí sèe mii à jwo, yii à yaa yii li cè. ¹⁶ Wuu aha a Kafoon̄ji ñinyin̄ji lyí, wuu maha fwù kan Kile á yabyɛere ntemu kurugo maa ti bya ke, tá tire maha li cyèe na wuu ná Kirisita na nyɛ wwɔ́n̄ɛ u sishange cyɛ kurugo mɛ? Bwúuruñji wuu maha ñkwò ñkwò a taa wuye na ke, tá uru maha li cyèe na wuu ná Kirisita na nyɛ wwɔ́n̄ɛ u cyeere cyɛ

† Yahutuubii cyelentiibii kàlan̄ji fun̄nke e, pi mpyi a jwo na kafaage e lwɔ́he mpyi maha fwore ke, na kuru ku mpyi a taha Izirayeli shiinbii fye e síwage fun̄nke e. Nɔmburu 20.8-11 na yu kuru kafaage kyaa na. †† Ekizodi 32.6

kurugo mɛ? ¹⁷ Bwúuru ñin̄kin u nyɛ, uru u nyɛ Yesu cyeere. Wuu mɛɛ nyɛ wuu à nyaha ke, wuu mú pun'à wà wuye na mà pyi cyere ñin̄kin. Naha kurugo yɛ wuu mú pun'à wà ta uru bwúuruñji ñin̄kin̄ji i ‡.

¹⁸ Amuni li mú nyɛ Yahutuubii pi maha sárayi kyaare kyàa ke, Kilen̄ji á tire kyaar'à pyi sáraga ke, pi ná uru Kilen̄ji maha mpyi wwɔ́n̄ɛ. ¹⁹ Yii na sɔ́n̄n̄ na jwumpe mii à jwo amɛ ke, na pur'à li cyèe na kacyiinni na nyɛ yaaga la? Lire nyɛ mɛ, li maha sun ná kyaare ntemu i ke, na tire na nyɛ ná tayyerege e la? Yire bà mɛ! ²⁰ Mpe mii la nyɛ si jwo ke, puru pu nyɛ: sùpyire ti nyɛ na kacyan̄higii sunni ke, Kilen̄ji sèe wun̄ji bà pi nyɛ na mpèree mɛ. Jínabii pi maha sunni. Mii la sí nyɛ yii ná jínabii pi pyi wwɔ́n̄ɛ mɛ. ²¹ Yii si n-jà raa byii Kafoon̄ji fùn̄n̄cwokwuuni i, s'a byii jínabii wuuni i mɛ. Yii si n-jà raa Kafoon̄ji ñinyin̄ji lyí s'a jínabii wun̄ji lyí mɛ. ²² Taha yii la nyɛ si Kafoon̄ji lùuni yírigɛ la? Yii na sɔ́n̄n̄ na yii aha lire pyi, ku ñwɔ́ge sí n-táan yii na la?

Kacyinzunkyaare ñkyañi ná ti ñkyambaan̄ji kani

²³ Yii píl'à jwo na karigii puni kun'à kan yii á, ñka tɔ́n̄n̄ nyɛ karigii puni mpyin̄ji i mɛ. Karigii puni kun'à kan yii á, ñka karigii puni si n-jà sùpyire sannte tɛge pi a si yyaha na Kile kuni i mɛ. ²⁴ Yii wà nyɛ a yaa u a u yabilin̄ji kanni tɔ́n̄n̄ji caa mɛ, shin maha shin à yaa u a pi sanmpii tɔ́n̄n̄ji caa.

²⁵ Kyara maha kyara ti nyɛ na mpérelɛ caange na ke, yii aha ti ta, yii ti kyà yibige baa. ²⁶ Naha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semen̄ji i na: «Ñin̄ke ná ku ñin̄n̄ yaayi puni nyɛ Kafoon̄ji wuyo †.»

²⁷ Shin̄ji u nyɛ u nyɛ Kile kuni i mɛ, uru wà ká yii yyere yii sà lyí uru yyéere, ka yii i ñɛɛ maa ñkàre, u aha yalyige maha yalyige kan yii á ke, yii ku lyí, yibige baa. ²⁸ Nka u aha jwo yii á na: «Ñke yatwɔ́g'à bò kacyiin̄ na» u jwumpe kurugo, yii àha tire kyaare kyà mɛ, bà urufoo yákilin̄ji si mpyi u àha ñkwò ñgùrugo mɛ. ²⁹ Ti ñkyàñi si yaaga kèege yii á mɛ. Nka urufol'á, li sí n-jà yaaga kèege, ñaha na yɛ u sí n-jà raa sɔ́n̄n̄ na yii na nyɛ kacyinzunmii.

Lire nde baare e, mii si n-cyé yalyige kà tufiige na sùpyire yyaha fyagare na mɛ. Yalyige kurugo, mii à fwù kan Kile á maa ku lyí ke, ñaha na sùpyan̄ji wabɛɛ sí mii cèege kuru ñjyi na yɛ?

³¹ Mii sí yi jwo yii á, ñwɔ́nyega ñin̄kin na, l'à pyi ñjyi yo, l'à pyi yabyara yo, l'à pyi yii kapyii yo, cyire karigii pun'à yaa cyi pèene taha Kile mɛge na. ³² L'à pyi Yahutuuo yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi dánafee yo, yii àha sùpyan̄ji wà tufiige mùmpɛn̄mpe pyi mɛ. ³³ Yii na pyin̄kanni lwó. Mii à naye waha, bà mii kyaa si mpyi si ntáan sùpyire pun'à karigii puni i mɛ. Mii nyɛ na ñkòre naye kurugo mɛ, ñka pi sanmpii kurugo mii nyɛ na ñkòre, bà shin̄nyahara si mpyi si dá Yesu na, si shwɔ́ mɛ.

11 Yii a mii pyimpe taanni, bà mii yabilin̄ji nyɛ na Kirisita pyimpe taanni mɛ.

‡ Nke cyage na yu Kirisita wwɔ́n̄ɛge kyaa na. †† Zaburu 24.1

Kileparege tapyiyi i, ceen'á yaa u u ñùŋke tò

² Mii à yii kèe, ñaha na ye yii à yákili yaha mii na karigii puni i, yerɛyi mii à kan yii á ke, marii yire kurigii ñaare. ³ Lire ná li wuuni mú i, mii la ñye yii i li cè, bà Kirisita ñye nàmbaabii puni ñùŋke, Kile sí ñye Kirisita ñùŋke mɛ, amuni nòŋi mú ñye ceenji ñùŋke †.

⁴ Ñye mà tàanna ná lire e, nò ká a Kile ñáare, lire ñye mɛ na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á mà ñùntoŋɔ ta u ñùŋke na, urufoo maha u ñùŋke †† faha. ⁵ Ceewe mú ká a Kile ñáare, lire ñye mɛ na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á, mà li ta u ñye a u ñùŋke tò mɛ, u maha u ñùŋke ‡ faha, li maha mpyi mu à jwo ceenji u à u ñùŋke †† kúlu ke. ⁶ Ceenji ñgemu ká mpyi u ñye na u ñùŋke tùni Kileparege tɛni i mɛ, u ku kúlu kɛ! Kampyi ceenji ñùŋjoore ñkwòŋŋi, lire ñye mɛ u ñùŋke ñkùlunji na ñye silege kyaa, lire e ke, u a ku tùni. ⁷ Nòŋi kɔni ñye a yaa u a ñùntoŋɔ tùni Kileparege tɛni i mɛ, ñaha na ye nòŋi u ñye Kile malwɔore, u sɔnampe mú maha pèene taha Kile na. Ceenji sí wi ke, uru sɔnampe maha pèene taha nòŋi na. ⁸ Yii li cè, tɛni i Kile à ñiyɛŋi dá ke, nòŋi bà u à fworo ceenji i mɛ, ñka ceenji u à fworo nòŋi i. ⁹ Nòŋi mú sí ñye a dá ceenji mɛ na mɛ. Ñka ceenji u à dá nòŋi mɛ na. ¹⁰ Lire kurugo cyeebil'á yaa pi a pi ñùŋyi tùni Kileparege tapyige e, lire sí n-pyi kyaa ndemu li sí li cyèe na pi sí n-jà raa Kile pèere, bà Kile mèlɛkɛebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri pi taan mɛ ††. ¹¹ Ñka lire ná li wuuni mú i, mà wuu yaha Kafoonji wwoŋɛe e, ceenji sì n-jà n-kàre nòŋi yaha mɛ, nòŋi mú sì n-jà n-kàre ceenji yaha mɛ. ¹² Ñaha kurugo ye ñiyɛŋi tɛesiini i, ceen'á fworo nòŋi i. Ñka numɛ nàmbaabii maha fwore cyeebil'e. Kile u ñye cyire karigii puni ñùŋke.

¹³ Yii na ñye yákilifee. Kampyi kacɛnne li ñye li li, ceenji u u ñùŋke múg'a yaha Kileparege tɛni i, yii à yaa yii li cè. ¹⁴ Mà tàanna ná sùpyigire yeshage e, silege ku ñye ku ki, nòŋi u pyi ná ñùŋjyuhare e. ¹⁵ Mà li ta ñùŋjyuhare na ñye pèene kuro ceen'á. Yii li cè na Kile à ñùŋjyuhare kan ceen'á ti i mpyi u ñùntoŋɔ. ¹⁶ Wà ha mpe jwumpe cyé, urufoo u li cè na wuu ñye a tɛe li na cyeebil pi a Kile ñáare pi ñùŋyi ntòmbaa dánafeebii tabinniyi i mɛ.

Kafoonji Yesu ñyìŋi lyìŋkanni

(Macwo 26.26-29; Marika 14.22-25; Luka 22.15-20)

¹⁷ Nde mii sí n-jwo yii á numɛ ke, mii ñye a yii kèe lire e mɛ, ñaha na ye yii mpìnniŋi na ndemu kèege yii á ke, u ñye na lire ñwɔge yii na mɛ. ¹⁸ Li ñiyɛyiini li ñye, y'á jwo mii á na yii mpìnniŋi cyeyi i, na yii ñye na ñwɔmɛ ñiyɛŋi yu mɛ, mii s'á dá li na, na sèe sí n-ta puru jwumpe e. ¹⁹ (Mbèmbaan'á yaa u pyi yii shwɔhɔl'e, lire ká mpyi mpii pi à dá Kile na sèenji na ke, pire sí n-cè.)

† Pii maha jwo: «bà Kirisita ñye nàmbaabii puni ñùŋke na, Kile sí ñye Kirisita ñùŋke na mɛ, amuni nòŋi mú ñye ceenji ñùŋke na.» †† Pii maha jwo: «ñùŋufoonji». ‡ Pii maha jwo: «ñùŋufoonji». †† Lire tɛni i, ceenji ñùŋjoore ti mpyi u ñjire cyage (11.15 wii). Lire e ceenji ñùŋjoore ñkwòŋŋi, lire ñye mɛ u ñùŋke ñkùlunji mpyi a sii silege. †† Pii maha jwo: «Lire kurugo dánafeebii tabinniyi i, ceen'á yaa u u ñùŋke tò, lire li maha li cyèe na u à uye tɛrige nòŋ'á, bà Kile mèlɛkɛebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri u taan mɛ.»

²⁰ Yii maha yiye bínnini Kafoonji Yesu ñyìŋi mɛ na, ñka lyìŋkanni ñimpiini na yii maha u lyì ke, lire maha li cyèe na Kafoonji ñyìŋi bà yii na lyì mɛ. ²¹ Ñaha kurugo ye yii aha ñkwùulo uru ñyìŋi mɛ na, yii shin maha shin funvwugo wunji maha ñcaa si uru ñyìŋi lyì si ñjaha u zànnɛege laage e. Li maha mpa mpyi fo pii katege wuu maha mpyi, mà li ta pìl'á lyì a tin maa bya fo mà wùrugo. ²² Lire sannii i ke, taha pyenyɛ ñye yii á mɛ? Yii sì n-jà raa lyì s'a byii yii pyenyi i mà? Taha yii la ñye si ñùzogoro nɔ fòŋjfeebii na si dánafeebii kurunke ñjini faha? Lire sannii i ke, yii la ñye mii u ñaha jwo ye? Yii la ñye mii u yii kèe la? Sèenji na, mii sì n-sii n-jà yii kèe mpe ñùŋke taan mɛ!

²³ Jwumpe Kafoonji à jwo mii á ke, puru mii à taha yii á, mii sí nuru pu kurugo sahanŋi: canŋke numpilage e Kafoonji Yesu à le cye e ke, u à bwúuruŋi lwɔ, ²⁴ maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòŋ kwòŋ a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Ñge bwúuruŋi u ñye mii cyeere t'á kan yii kurugo ke, yii a nde pyi yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» ²⁵ Lire pyìŋkanni na mú, pi à kwò ñyìŋi na ke, u à fùŋŋwokwuuni lwɔ, ɛezen sinmɛ mpyi l'e, maa jwo: «Nde fùŋŋwokwuuni li ñye Kile tunmbyaare ñivɔnnte, ntemu t'á le ná mii sishange e ke. Yii a byii nde fùŋŋwokwuuni i, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» ²⁶ Ñye fo mà sà yaa ná Kafoonji tɛenurunii i, yii aha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùŋŋwokwuuni i tère o tère e ke, Kafoonji kwùŋi shenre yii maha jwo amuni.

²⁷ Lire kurugo ñgemu ká mpyi u ñye na Kafoonji bwúuruŋi lyì u lyìŋkanna na maa byii u fùŋŋwokwuuni i li byanŋanna na mɛ, urufol'á kapii pyi Kafoonji na, bà Kafoonji bofeebil'á kapii pyi u na mɛ. ²⁸ Lire kurugo yii shin maha shin à yaa u uye kàanmucya, u u nta u a uru bwúuruŋi lyì, u raa byii lire fùŋŋwokwuuni i. ²⁹ Ñaha kurugo ye wà ha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùŋŋwokwuuni i, maa mpyi u ñye a li lwɔ a wii na dánafeebii pi ñye Kirisita cyeere mɛ, urufoo na li caa Kile sí urufoo tùn. ³⁰ Lire kurugo yii ñiyɛŋi à pyi yamii, ka pii si ñkwù yii e. ³¹ Wuu aha wuye kàanmucya maa nta a uru bwúuruŋi kyà, maa bya lire fùŋŋwokwuuni i, Kile saha sì wuu tùn mɛ. ³² Ñka Kafoonji à wuu sàra numɛ mà tàanna ná wuu kapyiŋkil'e, maa wuu le kur'e, bà li si mpyi u àha bú ñkwù wuu tùn ná Kilecembaabil'e mɛ.

³³ Lire kurugo mii cìmpyiibii, yii aha bínni tère o tère e Kafoonji ñyìŋi mɛ na ke, yii pyi ná sùpyigire e pi sanmpii kàmpanŋke na, yii raa wwu u yii a u lyì. ³⁴ Katege ká mpyi ñgemu na ke, urufoo u lyì u pyenge e, u u nta u a ma Kafoonji ñyìŋi talyige e, bà li si mpyi yii àha ñkwù kapyimbaala pyi uru ñyìŋi talyige e, Kile si yii sàra a tàanna ná lire e mɛ.

Mii aha nɔ wani yii yyéere tɛni ndemu i ke, karigii sanŋkii cyi à yáŋa a yaha ke, mii sí cyire cwɔɔnɔ.

Kile Munaani màkanyi kani

12 Ñye mii cìmpyiibii, nde li ñye Kile Munaani màkanyi kani ke, mii la ñye yii i ñkwòro numpini i yire kàmpanŋke na mɛ. ² Pyìŋkanni na yii mpyi mà yii yaha yii sàha Kile cè mɛ, yii sòŋŋo lire na ke! Yii mpyi a

yiye pwo kacinŋkwuŋi na sèl'e, mà li ta cyire kacyan-higii nyɛ na jà a jwo mɛ. ³ Lire kurugo mii sí yi finiŋe n-jwo yii á, Kile Munaani à sùpyanŋi ŋgemu yyaha cù ke, urufoo sɪ n-jà jwumpimɛ jwo Yesu na mɛ. Sùpya mú sɪ n-jà n-jwo na: «Yesu u nyɛ Kafoonŋi» ná Kile Munaani bà l'à urufoo yyaha cù mɛ.

⁴ Kile Munaani màkanyi shiŋ'à nyaha, ŋka Kile Munaani ninuuni li maha yi puni kaan. ⁵ Báaraŋi Kile Munaani maha ŋkaan ke, u shiŋ'à nyaha. Ŋka Kafoonŋi ninuŋ'á uru báaraŋi puni maha mpyi. ⁶ Karigii pyiŋkannigil'à nyaha. Ŋka Kilenŋi ninuŋi u maha cyire karigii pyipyi fànha kaan cyi pyifeebii pun'á. ⁷ Kile Munaani à báaraŋi wà kan dánafeebii puni niŋkin niŋkinŋ'á pi kurunŋe ntɛŋenŋi mɛ na.

⁸ Yii li cè na Kile Munaani à yákilifente jwumpe ŋjwuŋi kan pil'á. Lire Kile Munaani ninuun'à ŋcɛŋi jwumpe ŋjwuŋi kan piiberil'á. ⁹ Lire Kile Munaani ninuun'à dániyanŋi shiŋi wà kan pil'á, maa pyiŋkanna kan piiberil'á pi i yampii cùuŋi. ¹⁰ Li maha pii pyi pi i jini na kakyanhala karigii pyi, maa Kile túnnture pyipyi fànhe kan pil'á, li maha pii pyi pi i jini na Kile karigii ná Sitaanŋi wogigii cini na wwù cyiye e, li maha pii pyi pi i jini na shɛenre tabɛɛe yu, maa pii pyi pi i jini na tire shɛenre kɛɛnŋi. ¹¹ Kile Munaani ninuuni li maha cyire karigii puni pyipyi fànhe kaan cyi pyifeebil'á. Mà tàana ná li nyii wuuni i, l'à kani là pyipyi fànha kan pil'á, maa labɛɛe pyipyi fànha kan piiberil'á.

¹² Sùpyanŋi cyeere na nyɛ niŋkin, ŋka u yatanŋyi maha nyaha. U yatanŋyi ná yi nyahaŋi mú i, yi puni maha wà yiye na maha mpyi cyere niŋkin. Yii li cè na wuu mpai pi nyɛ Kirisita wwoŋɛɛge e ke, amuni wuu mú nyɛ. ¹³ Na-ha kurugo ye wuu mú puni à batize Kile Munaani niŋkinŋi cye kurugo, maa wwù maa mpyi cyere niŋkin, lire Munaani niŋkinŋi cye kurugo, l'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi bilii yo, li nyɛ a pyi bilii mà yo, Kile Munaani niŋkinŋi l'à tɔŋ'a tɛɛn wuu mú puni i.

¹⁴ Sùpyanŋi cyeere nyɛ yatanŋa niŋkin kannna mɛ, ŋka yi maha nyaha. ¹⁵ Tɔɔge ká jwo na kuru nàzhan nyɛ cyeere e mɛ, mà lire ŋunŋe pyi na kuru nyɛ cyɛge mɛ, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e bɛ? ¹⁶ Nyɛ niŋgenŋe ká jwo na kuru nyɛ cyeere yatanŋe kà mɛ, mà lire ŋunŋe pyi na kuru nyɛ nyii mɛ, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e? ¹⁷ Kampyi cyeere yatanŋyi puni mpyi nyii, di sùpyanŋi mpyi na sí raa núru raa ŋko ye? Kampyi ti puni mpyi niŋgenye, di sùpyanŋi mpyi na sí raa nùge taa raa ŋko ye? ¹⁸ Mà sɛenŋi jwo, Kile nyɛ a cyeere dá amuni mɛ, u à ti yatanŋyi puni niŋkin niŋkinŋi dá mà tàanna ná u nyii wuuni i. ¹⁹ Kampyi yatanŋa niŋkin kan na ku mpyi, wà mpyi na sí raa ku pyi cyeere mɛ. ²⁰ Lire kurugo sùpyanŋi cyeere yatanŋy'à nyaha, ŋka cyere niŋkin ti nyɛ ti ti.

²¹ Lire e nyiini sɪ n-jà n-jwo na lire kuro nyɛ cyɛge e mɛ. Nùŋke mú sɪ n-jà n-jwo na kuru kuro nyɛ tooyi i mɛ. ²² Ŋka yatanŋyi yi nyɛ cyeere e fànha baa ke, yire tanyéreg'à pɛe sèl'e. ²³ Yatanŋyi wuu nyɛ na sɔŋŋi na yi nyɛ kuru fiige silege wuyo mɛ, wuu maha yákiili yaha yire na mà tòro yatanŋyi sanŋyi na. Yatanŋyi yi nyɛ silege cyeyi wuu cyeere e, ná yi nyɛ a yaa y'a naa cyiŋŋi

na mɛ, wuu maha yaha yire na sèl'e. ²⁴ Yatanŋyi yi nyɛ yi nyɛ silege wuyo wuu cyeere e mɛ, wuu nyɛ na yare yire na sèl'e mɛ. Yatanŋyi ŋjumu wuu nyɛ na sɔŋŋi na yi nyɛ tɔɔn wuyo mɛ, Kile à cyeere dá maa yire yatanŋyi le dá e. ²⁵ Kile à lire pyi, bà cyeere yatanŋyi sɪ mpyi y'àha ndáha ndáha yiye na mɛ. Ŋka yi puni y'a yiye tɛɛɛ. ²⁶ Yatanŋe kà ha mpyi ná tayanŋyage e, cyeere puni ti maha yà. Yatanŋe kà ha ŋkɛɛ ta, cyeere puni ti maha mpyi kuru funntange e.

²⁷ Yii pi ke, yii pi nyɛ Kirisita cyeere, yii shin maha shin à pyi tire cyeere yatanŋe kà. ²⁸ Lire kurugo Kile à pii tɛŋe dánafeebii kurunŋe e u báaraŋi mɛɛ na. Yyeyiige na, u à Yesu túnntunmpii tɛŋe, li shɔnwwuuni maa Kile túnnture pyifeebii tɛŋe, li tanrewuuni maa cyelentiibii tɛŋe. Lire ŋwɔɔh na, u à kakyanhala karigii pyifeebii tɛŋe, mpai pi maha yampii cùuŋi ke, maa pire tɛŋe, maa dánafeebii tɛgefeebii tɛŋe, maa yyaha yyéere shiinbii tɛŋe, maa pii pyi pi i jini na shɛenre tabɛɛe yu. ²⁹ Tá y'à jwo na pi puni pi pyi Yesu túnntunmii? Lire nyɛ mɛ, Kile túnnture pyifee? Lire nyɛ mɛ, cyelentii? Lire nyɛ mɛ, kakyanhala karii pyifee? ³⁰ Lire nyɛ mɛ, pi a yampii cùuŋi? Lire nyɛ mɛ, na yu shɛenre tabɛɛe? Lire nyɛ mɛ, na tire shɛenre yyaha yu pi sanmpil'á? Tá lire kani là niŋkin pyipyi fànha kan pi pun'á? ³¹ Yii a Kile Munaani màkanyi puni niŋcenŋyi caa. Lire e mii sí lire kuni niŋcɛnni le yii taan numɛ.

Ntànannamagare kani

13 Nyɛ wuu mɛɛ ká shɛenre puni cè na yu, mà bàra Kile mèlɛkɛebii woore na mú, ná ntànannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, wuu jwumpe maha mpyi màhawaya. Li maha mpyi mu à jwo tɔɔŋŋe, lire nyɛ mɛ yatinŋe wuu nyɛ na bwùun ŋunŋe kurugo. ² Kile mɛɛ ká wuu pyi u túnntunmii, karigii cyi à ŋwɔɔh ke, maa wuu pyi wuu u jini na cyire yige bɛɛnmpe na, maa ŋcɛŋi shiŋi puni kan wuu á, ali wuu dániyanŋi fànhe mɛɛ ká sàa nyaha fo na jini na ŋanŋi pyi yi i ŋkùni na yiri yi tateɛnyi i, ná ntànannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, wuu nyɛ yafyin mɛ. ³ Wuu mɛɛ ká wuu cyeyaayi puni táa fòŋŋe na pi à tɛge na piye ŋwɔɔ caa, mà li táan wuy'á pi wuu kyérege Kirisita kurugo, ná ntànannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, lire sɪ yafyin ŋwɔɔ wuu na mɛ.

⁴ Ntànannamagare ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo lùuni maha bò, u maha kacɛnŋkii pyi sùpyire sannte na, ŋyipɛɛn nyɛ na mpyi u e mɛ, bwomɔ nyɛ na mpyi u e mɛ, yàmpeɛn nyɛ na mpyi u e mɛ. ⁵ Urufoo nyɛ na jyè ŋuzogoro karil'e mɛ, u yabiliŋi nàfan karigii kanni bà urufoo maha mpyi mɛ, urufoo nyɛ na mpyi lùfwuufoo mɛ, u nyɛ na wà nàvunŋjaga yare uye funŋ'i mɛ. ⁶ Ntiimbaanŋi karigii nyɛ na urufoo funŋŋe tange mɛ. Ŋka ntiŋi karigii cyi maha u funŋŋe táan. ⁷ U maha ŋcù uye na karigii puni i, u maha dá Kile na karigii puni i, u maha u sɔŋŋɔre taha karigii puni na, maa karigii puni kwù uye e. ⁸ Ntànannamagare sɪ n-sii n-kwɔ mɛ, ŋka Kile túnnture báaraŋi sí n-pa n-kwɔ, mpai pi nyɛ na shɛenre tabɛɛe yu ke, lire sí n-pa n-kwɔ, ŋcɛŋi u nyɛ wuu e ke, uru sí n-pa n-kwɔ. ⁹ Yii li cè na wuu nyɛ a karigii puni cè

mε. Wuu tacenke nye a p̄e Kile t̄unnture báaraŋi i mε. ¹⁰ Nka Kile ká u báaraŋi f̄unŋa canŋke ŋkemu i ke, wuu karigii nivunŋambaagii sí n-kw̄ð.

¹¹ T̄eni i wuu mpyi n̄aŋkocyεere e ke, n̄aŋkocyεere mpyi maha naa wuu jwumpe ná wuu s̄onŋaŋkanni ná wuu karigii k̄aanmucyaŋkanni i. Nka wuu à pa lye ke, wuu à lire puni ŋw̄a yaha. ¹² Numε, wuu nye na karigii naa na ŋcw̄uu mε, li na nye mu à jwo bà wà maha uye w̄ii d̄uba e mε †. Canŋa na ma, wuu sí raa karigii naa raa ŋcw̄uu. Numε wuu tacenke nye a p̄e mε, ŋka kuru canŋke, bà Kile à wuu cè feefee mε, amuni wuu sí n-pa Kile karigii yyaha cè. ¹³ Nye kapyaa taanre cyi nye, cyire si n-sii n-kw̄ð mε, cyire cyi nye: d̄aniyaŋi ná s̄onŋaŋre tatahage ná nt̄aannamagare, ŋka nde li nye cyi puni nimbwooni ke, lire li nye nt̄aannamagare.

Kile t̄unntur'à yaa t'a mpyi d̄anafeebii sh̄eenre nijcente e

14 Lire kurugo nt̄aannamagar'à yaa ti pyi yii ya-cyage nijcyiige. Kile Munaani maha màkanyi njemu kaan ke, yii raa yire caa mú. Nka Kile t̄unnture ŋjwunji màkange wuuni l'à lye. ² Naha kurugo ye shinŋi u nye na sh̄eenre taberε yu ke, ná s̄upyire e bà urufoo maha yu mε, ná Kile e u maha yu, naha na ye wà nye na u jwumpe yyaha c̄ini mε. Karigii cyi nye cyi yyaha nye a cè mε, Kile Munaani sífente cye kurugo u maha cyire kyaa yu. ³ Nka ŋgemu u nye na Kile t̄unnture yu ke, ná s̄upyire e urufoo maha yu, maa ti t̄ere ti i si yyaha na Kile kuni i, maa màban leni t'e, maa ti z̄ompyaagii tàali. ⁴ Shinŋi u nye na yu sh̄eenre taber'e ke, ti maha urufoo kanni t̄ere u u si yyaha na Kile kuni i. Mà li ta shinŋi u nye na Kile t̄unnture yu ke, urufoo maha d̄anafeebii kurunŋe puni t̄ere pi i si yyaha na Kile kuni i.

⁵ Yii puni ká a j̄ini na sh̄eenre taberε yu, lir'à táan mii i. Nka nde l'à táan mii i s̄e s̄el'e ke, lire li nye yii puni pi a Kile t̄unnture yu. Kile t̄unnture jwufooni tayyéreg'à f̄an-ha tò sh̄eenre taberε jwufooni woge na, fo wà ha nta na tire sh̄eenre k̄eenŋi, bà ti si mpyi si d̄anafeebii kurunŋe t̄ege pi a si yyaha na Kile kuni i mε. ⁶ Mii c̄inmpyibii, yii yabilimp̄ii pi li k̄aanmucya a w̄ii ke! Mà jwo mii u pa Kile t̄unnture tà jwo yii á, si kani là cȳe yii na Kile kuni i, lire nye mε si yerεge kà kan yii á ke, kampyi sh̄eenre taber'e mii mpyi a pa jwo ná yii e, naha t̄on yii mpyi na sí n-ta lire e ye?

⁷ Nde li nye yatinŋyi k̄ampanŋke, mu à jwo t̄iinmpini, lire nye mε ŋk̄onŋaŋ ke, kuru ká mpyi ku nye a bw̄on ku bw̄onŋanna na mε, m̄eeni li nye na bw̄uun ke, di wà sí n-jà lire cè n-jwo ye? ⁸ T̄iinmpini pi maha wyi maha nt̄ég'a k̄ashikw̄onbii wà piye na ke, ná lire nye a wyi li wyiŋkanna na mε, jofoo u sí uye bégele k̄ashige m̄ee na ye? ⁹ Amuni li mú nye yii á, yii pi nye na yu sh̄eenre taber'e ke, yii lógofeebii ká mpyi pi nye na yii jwumpe núru mε, nje yii nye na yu ke, di pi sí yire cè n-jwo ye? Li maha mpyi mu à jwo ná kafεεge e yii nye na yu.

† T̄onnte shinŋi wà t̄eeyiini shiinbii mpyi maha nt̄ég'a d̄ubaŋi yaa, lire mpyi maha s̄upaŋi pyi u j̄in'a uye w̄il'a cw̄o u e mε. D̄ubaŋi yyaha nye a mpyi maha ŋcw̄o mε.

¹⁰ Sh̄eenre shinŋ'a ŋyaha d̄inyeŋi i, ŋka tire sh̄eenre puni na núru ti jwufoobil'á. ¹¹ Mii aha mpyi mii nye na sh̄eenre tà núru mε, ti jwufooni maha mpyi n̄amp̄onŋo mii á, mii mú maha mpyi n̄amp̄onŋo ti jwufoon'á. ¹² Nye ná Kile Munaani màkanyi lage sí nye yii na, nje yi sí n-sii n-jà d̄anafeebii pyi pi a si yyaha na Kile kuni i ke, yii a yire caa ná yii cyeyi shuunniŋi i.

¹³ Lire kurugo shinŋi u nye na sh̄eenre taberε yu ke, urufoo u a Kile náare, bà u si mpyi s'a ti k̄eenŋi mε.

¹⁴ Naha kurugo ye mii aha a Kile náare sh̄eenre taber'e, mii k̄oni maha mpyi Kileparege na, ŋka mii nye na na jwumpe yyaha c̄ini mε. ¹⁵ Lire e ke naha mii à yaa mii u pyi ye? Mii sí n-jà raa Kile náare sh̄eenre taber'e, ŋka sh̄eenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa u náare tire sh̄eenre e. Mii sí n-jà raa Kile p̄eente myahigii c̄ee sh̄eenre taber'e, ŋka sh̄eenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa cyi c̄ee tire sh̄eenre e. ¹⁶ Nye mu aha a fw̄u kaan Kile á sh̄eenre taber'e, wà ha nta d̄anafeebii kurunŋe e ŋgemu u nye u nye na tire sh̄eenre núru mε, di urufoo sí n-jà n-jwo: «Amiina» mà li ta u nye a mu jwumpe lógo mà ye? ¹⁷ Mu fw̄uŋi niŋkanŋi m̄ee ká nta u à ŋw̄a s̄el'e, u si n-jà urufoo t̄ege Kile kuni i mε.

¹⁸ Mii à Kile sh̄éere, naha na ye u à mii t̄ege mii à jà na yu sh̄eenre sannte e mà tòro yii puni na. ¹⁹ Nka lire ná li wuuni mú i, mii aha mpyi d̄anafeebii kurunŋe e, mà ŋw̄aŋyeya kanŋkuro kanna jwo d̄anafeebii sh̄eenre nin-dogore e, mii maha lire funŋa lw̄ó maha nt̄oro mii u canmpuni lw̄ó jwumpe na sh̄eenre taber'e pi nye na tire ntemu núru mε.

²⁰ Mii c̄inmpyibii, yii àha raa s̄onŋi n̄aŋkopyire s̄onŋaŋkanni na mε. Nka kapegigii k̄ampanŋke na, yii yiye pyi p̄inmpinŋyeyε fiige. Yákilifente k̄ampanŋke na, yii yiye pyi shinlyee. ²¹ Y'à s̄émε Kile jwumpe Semerŋi i na Kafooni Kile à jwo: «N̄ampwunbii p̄ii mii sí n-tun na shiinbil'á. Pire sí n-jwo ná pi e sh̄eenre taber'e. Nka lire ná li wuuni mú i, pi si mii ŋw̄am̄eeni c̄u mε ††.» ²² Mà tàanna ná lire katoronŋwooni i, nje mii sí n-jwo ke, yire yi nye: wà ha sh̄eenre taberε jwo, mp̄ii pi nye pi nye Kile kuni i mε, lire maha li cȳe pire na na Kile sí yoge kw̄on pire na. Puru jwumpe nye a yyaha t̄ii ná d̄anafeebil'e mε. Wà ha Kile t̄unnturo jwo, lire maha li cȳe d̄anafeebii na na Kile nye pi shw̄aŋl'e. Mp̄ii pi nye pi nye Kile kuni i mε, puru jwumpe nye a yyaha t̄ii ná pire e mε.

²³ Nye l'aha mpyi kee yii d̄anafeebii kurunŋ'à bínni, ka yii puni si wá na sh̄eenre taberε yu, shincyi ká mpa yii ta pur'e, ŋgemu u nye u nye a Kile cè mε, tá u sí n-jwo na yii funŋy'à shw̄aŋ yii na mε? ²⁴ Nka l'aha mpyi mu à jwo Kile t̄unnture yii nye na yu, ka u u mpa jȳe yii kurunŋe shw̄aŋl'e, u aha yii jwumpe lógo, lire sí u pyi u cè na s̄eŋi yii nye na yu, si u pyi u cè na uru kapyiinŋkii nye a t̄ii mε. ²⁵ Yaaga maha yaaga k'à ŋw̄aŋh urufoo z̄onŋi na ke, yire puni sí n-yige cyiinnŋi na, fo u sí yyaha cyigile si niŋkure sín si Kile k̄ee, si jwo s̄eŋi na, Kile na nye yii shw̄aŋl'e.

†† T̄eni i Izirayeli shiinbil'à Kile ŋw̄am̄eeni yaha ke, Kile à jwo na uru sí Babilon shiinbii k̄ashicyege yaha ku pa pi t̄un pi i jà pi na. Shenre n̄amp̄onŋo Babilon shiinbii mpyi na yu. Izirayeli shiinbil'à pi nya pi i tire sh̄eenre yu ke, ka lire si li cȳe pi na na Kile à t̄un ná pire Izirayeli shiinbil'e e (Ezayi 28.11-12.)

Kile pèente karigii sogolo ñkann'à yaa li jwɔ

²⁶ Mii cɪnmpyiibii, yii à yaa yii ndemu pyi ke, lire li nyɛ: yii aha yiye bínni Kile pèente mɛɛ na, mɛɛ ká mpyi wà á, urufoo u li cêe. Yɛɛɛge jwumɔ ká mpyi wà á, urufoo u pu jwo, Kile ká nta u à kani là cyêe wà na, urufoo u li jwo. Kile ká nta u à shɛnre tabɛɛ le wà jwɔ e, urufoo u ti jwo. Kile ká nta u à pyiŋkanna kan wà á u u jà a tire shɛnre kɛɛnɛ, urufoo u ti kɛɛnɛ. Nka cyire karigii pun'à yaa cyi dánafeebii tɛge pi a si yyaha na Kile kuni i. ²⁷ Mpii pi nyɛ na shɛnre tabɛɛ yu ke, pire nyɛ a yaa pi tòro shiin shuunni taanre na mɛ, pi raa yu niŋkin niŋkin, li i nta wà mú na nyɛ wani ngemu u sí n-jà raa tire shɛnre kɛɛnɛ ke. ²⁸ Kɛɛnɛgefoo ká mpyi u nyɛ a ta tire shɛnre na mɛ, ti jwufeebil'à yaa pi fyâha, pi raa yu piye funŋ'i ná Kile e.

²⁹ Nde li nyɛ Kile túnntunmpii kàmpañke ke, pire shiin shuunni taanr'à yaa pi a yu niŋkin niŋkin. Pi sanmpii s'a pi jwumpe núru pi raa pu kàanmucaa. ³⁰ Nka Kile ká nta u à kani là cyêe wabɛɛ na, ngemu u à fyânha a jwumpe lwɔ ke, ur'à yaa u fyâha, u u yaha u li jwo. ³¹ Yii nyɛ a yaa yii bínni yii a Kile túnnture yu mɛ, yii a ti yu niŋkin niŋkin, bà ti si mpyi si dánafeebii le kur'e, si màban le pi e mɛ. ³² Yii li cè na li síŋi nyɛ Kile túnntunŋi na mà jà a cû u jwɔge na, si pi sanmpii yaha pi jwo a kwɔ. ³³ Naha kurugo yɛ nyàhaŋgurugunŋi nyɛ a táan Kile á mɛ, mà karigii yal'a sogolo yyɛniŋke e, lire l'à táan u á, bà li nyɛ na mpyi dánafeebii kurunŋi puni i mɛ.

³⁴ Cyeebil'à yaa pi fyâha mpìnniŋi cyeyi i, naha na yɛ kuni nyɛ a kan pi á, pi jà pi a yu yire cyeyi i mɛ. Pi à yaa pi piye tìrige, bà MusaSaliyanŋi à yi jwo mɛ. ³⁵ Pi la ká mpyi si yibige pyi cyage kà na, pi aha nɔ pyɛnge pi kuru yibige pyi pi nàmbaabii na. Naha kurugo yɛ li lemp'à pi ceewe u a jwumpe lwúu dánafeebii kurunŋe e †.

³⁶ Taha yii na sɔnŋi na yii бага jwumɔ pu nyɛ Kile jwumpe? Lire nyɛ mɛ, taha yii na sɔnŋi na yii kanni na puru jwump'à nɔ? ³⁷ Wà ha nta u u sɔnŋi na Kile Mu-naani maha jwumpe leni uru jwɔ e na yu pi sanmpil'á, u li cè na yɛɛge mii nyɛ na sémeni si ñkan yii á amɛ ke, kur'à fworu Kafoonŋi Yesu i. ³⁸ Wà ha ñke yɛɛge jwumpe cyé, yii àha núru urufoo le laage e mɛ.

³⁹ Mii cɪnmpyiibii, jwɔnyɛga niŋkin na, yii a Kile túnnture báaranŋi caa yii a mpyi. Wà ha a si raa yu shɛnre tabɛɛ'e, yii àha urufoo sige lire na mɛ. ⁴⁰ Li tɛgeni li nyɛ, yii karigii puni cyi pyi ná jpire e, yii i cyi sogolonŋkanni yaha li jwɔ.

Kirisita à jɛ a fworu kwùŋi i ke, kwùubii mú sí jɛ

15 Nyɛ mii cɪnmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á, ka yii i dá pu na, maa yiye pɔɔ pu na ke, mii la nyɛ si yii funŋɔ cwo puru na. ² Puru jwumpe cyɛ kurugo, kuni li maha sùpyire shwɔ ke, lire yii à lwɔ.

† Pii na sɔnŋi na Poli à cyeebii sige pi àha raa pi nàmbaabii yíbilli Kile pèente tɛni i mɛ. Pii sí na sɔnŋi na Poli nyɛ a kuni kan cyeebil'á pi a Kile túnnture jwufeebii jwumpe jwɔhe túru mɛ. Pii sí i sɔnŋi na mpii pi à ntùŋke taha Poli na ke, pire jwumpe pu nyɛ 14.35 i. 14.36 i Poli nyɛ a jɛɛ puru jwumpe na mɛ.

Yii aha ñkwôro lire kuni i, Kile sí yii shwɔ. Naha na yii na sɔnŋi na yii dániyanŋi kapyiini nyɛ jùŋɔ baa yɛ?

³ Jwumpe p'à jwo mii á, ná pu tayyɛreg'à pèe ke, mii à puru jwo yii á. Puru pu nyɛ: Kirisita à kwú wuu kapegigii yàfanŋi kurugo, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semenŋi i mɛ. ⁴ U buwuŋ'à le fanŋke e, u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u à jɛ, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semenŋi i mɛ. ⁵ U jɛŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe Pyeri na, lire kàntugo, maa uye cyêe u cyelempyi-ibii ke ná shuunniŋi na. ⁶ Lire kàntugo cɪnmpyiibii dánafeebii na u à uye cyêe tère niŋkin i ke, pir'à nyaha shiin ñkwuu kaŋkuro (500) na. Shinpaanra kanna pi à kwú pire e, lire baare e, pi niŋyahamii saha na nyɛ shì na. ⁷ Lire kàntugo u à uye cyêe Yakuba na, maa uye cyêe u túnntunmpii sanmpii puni na.

⁸ Pire puni kàntugo, u à uye cyêe mii Poli na mú, mii u nyɛ mu à jwo pinmpinŋyaga niŋjyembaga ñkemu k'à si ke. ⁹ Yii li cè, mii u nyɛ Yesu túnntunmpii puni kàntugo yyéere wunŋi. Mii bá mpyi a yaa mii u tɔɔ u túnntunmpil'e mɛ, naha na yɛ mii mpyi maha Kile dánafeebii kurunŋe kyéerege sèl'e. ¹⁰ Nka tayyérege e mii nyɛ niŋ-jaa ke, Kile u à jwɔ mii na maa mii yaha kur'e. Tawage e bà u à sàa jwɔ mii na mà dɛ! Mii bá à báaranŋi pyi mà tòro Yesu túnntunmpii sanmpii na, ñka ná na yabiliŋi fànhe e bà mii à u pyi mà dɛ! Kile u à jwɔ mii na maa mii pyi mii à u pyi. ¹¹ Lire e ke l'à pyi mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á yo, l'à pyi Yesu túnntunmpii sanmpii yo, Jwumpe Nintanmpe ninumpe wuu nyɛ na yu, yii mú s'à dá pu na.

Dánafeebii jɛnŋi kani

¹² Nyɛ ná wuu s'à jwo yii á na Kirisita à jɛ a fworu kwùŋi i, naha na yii pii maha jwo na kwunɛɛ nyɛ nùmpañŋa mà yɛ? ¹³ Kampyi yii na sɔnŋi na kwunɛɛ nyɛ nùmpañŋa mɛ, lir'à li cyêe na yii nyɛ a dá na Kirisita mú à jɛ a fworu kwùŋi i mɛ. ¹⁴ Kampyi Kirisita nyɛ a jɛ a fworu kwùŋi i mɛ, Jwumpe Nintanmpe wuu nyɛ na yu ke, puru kajwuuni mpyi na sí n-pyi jùŋɔ baa, yii dániyanŋi kapyiini mú mpyi na sí n-pyi jùŋɔ baa.

¹⁵ Nyɛ jwumpe wuu nyɛ na yu na ntare Kile na ke, puru mpyi na sí n-pyi kafinara, naha na yɛ wuu à jwo na Kile à Kirisita jɛ a yige kwùŋi i. Kampyi yii na sɔnŋi na kwunɛɛ nyɛ nùmpañŋa mɛ, lir'à li cyêe na yii na sɔnŋi na Kirisita mú nyɛ a jɛ a fworu kwùŋi i mɛ. ¹⁷ Kàmpyi Kirisita nyɛ a mpyi a jɛ a fworu kwùŋi i mɛ, jùŋɔ mpyi na sí n-pyi yii dániyanŋi kapyiini na mɛ, yii kapegigii tugure mú mpyi na sí n-kwôro yii jwunŋi. ¹⁸ Lire mpyi na sí li cyêe mú na mpii pi à kwú mà pi ta pi à dá Kirisita na ke, na pir'à pìnni. ¹⁹ Kampyi wuu à wuu sɔnŋɔre taha Kirisita na numɛ tiŋi kanni kurugo, lire e ke wuu pi nyɛ dijnyɛ sùpyire puni kanhamafeebii.

²⁰ Nka sɛenŋi na, Kirisita à jɛ a fworu kwùŋi i. Mpii pi à kwú ke, Kile à u jɛ a yige kwùŋi i yyecyiige na, maa li cyêe na kwùubii mú sí n-pa jɛ. ²¹ Yii li cè, bà kwùŋ'à jyɛ dijnyɛni i shin niŋkin cye kurugo mɛ, amuni kwunɛni mú à jyɛ shin niŋkin cye kurugo. ²² Sùpyire puni sí n-kwú, naha na yɛ pi nyɛ Adama wwoŋɛɛge e. Amuni li mú nyɛ, dánafeebii puni sí núru jɛ, naha na yɛ pi nyɛ

Kirisita wwoɲeɛge e. ²³ Nka shin maha shin ná u tɛɛɲɛɲɛ li nyɛ, Kirisita u à pyi shincyiiwe mà ɲɛ, lire kàntugo, mpìi pi nyɛ u wuubii ke, u aha bú núr'a pa canɲke ɲkemu i ke, pire mú sí ɲɛ. ²⁴ Lire kàntugo diɲyɛɲi sí n-kwò. Kirisita sí ɲɲufente puni ná sífente puni ná fànhafente puni shi kwò, si Saanre le Tufoonji Kile cye e. ²⁵ Yii li cè na fànha ku nyɛ ku ki, Kirisita u tɛɛɲ ɲɲufente na fo si zà yaa ná Kile e, u à u zàm-ɲɛɲbii puni le u tooyi ɲwòh'i. ²⁶ Zàmɲɛɲɲi nizannji u sí shi bò ke, uru u nyɛ kwùɲi. ²⁷ Y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na: «Kile à síɲi kan u á yaayi puni na †.» Nka puru jwumpe e, l'à fìniɲɛ na síɲi nyɛ Yesu á mà pyi Kile ɲɲɲɲ na mɛ, ɲaha na yɛ Kile u à síɲi kan u á u pyi yaayi puni ɲɲɲɲ na. ²⁸ Nyɛ yaayi puni ká bú ɲkúu Kirisita á tɛni ndemu i ke, uru u nyɛ Jyafoonji ke, Kile ká síɲi kan u á yaayi puni na tɛni ndemu i ke, u mú sí uye tìrige Kile á. Lire ká mpyi, Kile sí n-pyi yaayi puni ná sùpyire puni ɲɲɲɲ na.

²⁹ Mpìi pi maha piye batizeli kwùubii kurugo ke, yii sɔɲɲɲɲ pire na mú ke, kampyi kwuɲɛɲɛ nyɛ a sii nùmpanɲa mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye batizeli pi kurugo yɛ †? ³⁰ Wuu mú de? Kampyi kwuɲɛɲɛ nyɛ mɛ, ɲaha kurugo wuu maha wuu múnahigii pérelì tɛrigii puni i yɛ? ³¹ Mii cìmpyiibii, mii sí n-sii yi jwo n-waha yii á, mii na nyɛ kwùɲi ɲwòɛge e canɲa maha canɲa. Sɛɛɲi na, mà yii yaha wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoɲeɛge e, yii pi à mii ɲɲɲɲ yìrige. ³² Zhìɲi mii à le ná Efese kànhe sige yaayi i ke, kampyi nùmpanɲa nyɛ wani mɛ, ɲaha lire zhìleni mpyi na sí ɲwò mii na yɛ? Kampyi kwuɲɛɲɛ nyɛ nùmpanɲa mɛ, mii sí n-jà n-jwo sùpyire sannte fiige na:

«Wuu a lyí, wuu raa byii,
ɲaha na yɛ wuu aha ɲkwù, y'à kwò †.»

³³ Yii a yiye kàanmucaa: «Sùpyanji ɲaaraɲɛɲɲi ká mpyi u nyɛ a ɲwò mɛ, uru u maha u wurugo, maa u le kumpiini i.» ³⁴ Yii yákili ta, yii i láha kapegigii na, lire l'à ɲwò. Pii na nyɛ yii shwòh'le, pi sàha ɲkwò a Kile cè mɛ! Mii na yire yu yii i li cè na yii silege kyaa li nyɛ li li.

Dánafeebii sí ɲɛ ná cyere niwɔnni i

³⁵ Mii mɛɛ nyɛ mii à mpe jwo ke, mii à li cè na wà sí n-jà mii yíbe na di kwùubii sí ɲɛ n-jwo yɛ? Ná cyere shiɲi ntire e pi sí n-pyi yɛ? ³⁶ Sɲɲɲɲ kà ke, sùmaɲi mu maha nùgo ke, u mpùrampe ká fwónhɔ, u maha fyín mà? ³⁷ Sùmashiɲi mu maha nùgo, mu à jwo kàlage. Lire baare e ku cige nimpunke bà mu maha sà ɲcùru mɛ. ³⁸ Nyɛ u nùgunkwooni kàntugo, Kile maha u pyi u à fyín maa u pyi u à pyi sùmacige, maha bê ná u ɲyii wuuni i. Sùmaɲi shiɲi puni ná u cire ti nyɛ.

³⁹ Amuni ɲyii yaayi puni cyere mú nyɛ, kà ná kà woro nyɛ niɲkin mɛ. Sùpyire cyere na nyɛ ti yɛ, yatwɔre woore sí nyɛ ti yɛ, saɲɛɲɛɲɛ woore na nyɛ ti yɛ, fyaabii woore na nyɛ ti yɛ. ⁴⁰ Yaayi yi nyɛ niɲyini na ke, yire cyere na nyɛ ti yɛ, ɲje yi nyɛ niɲke na ke, yire

† Zaburu 8.7 †† Pii maha jwo: «Nyɛ ɲaha kurugo pii maha piye kan pi a batize maa piye le kwùɲi ɲwòɛge e yɛ? Kampyi sèe wi na kwuɲɛɲɛ nyɛ mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye le kwùɲi ɲwòɛge e maa piye kan pi a batize yɛ?» † Ezayi 22.13

woore mú sí nyɛ ti yɛ. ɲyii yaayi yi nyɛ niɲyini na ke, yire sinampe ná niɲke wuyi sinampe nyɛ niɲkin mɛ. ⁴¹ Canɲaɲyini sinampe na nyɛ pu yɛ, yinke sinampe na nyɛ pu yɛ, wɔrigii sinampe mú sí na nyɛ pu yɛ, ali wɔrigii sinamp'à wwù puyɛ e.

⁴² Nyɛ kwùubii ká a sí ɲɛ, amuni li mú sí n-pyi. Bà sùmabilini ká nùgo, li mpùrampe maha fwónhɔ mɛ, amuni li nyɛ, buɲi ká ntò, u maha fwónhɔ, ɲka u aha ɲɛ tɛni ndemu i ke, u saha nyɛ na fwónre mɛ. ⁴³ Buɲi ká ntò, u lemɛ maha mpi, wà kuro sàha maha mpyi u e mɛ, ɲka u aha ɲɛ, u maha mpyi ná sinampe e. Pi aha u tò, fànha maha mpyi u e mɛ, ɲka u aha ɲɛ, u maha mpyi ná fàn'h'e. ⁴⁴ Cyeeere múnaa baa woore ti maha ntò, ɲka ti múnaa woore ti maha ɲɛ. Sùpyire cyeeere na nyɛ wani, Kile Munaani maha cyeeere ntemu kaan ke, tire na nyɛ wani mú. ⁴⁵ Y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na: «Adama u nyɛ sùpyanji niɲcyiɲi, Kile à u dá maa múnaani le u e ††.» Nka Adamaɲi u sí n-pa kàsanraga na, ná uru u nyɛ Yesu Kirisita ke, uru u maha shìɲi kaan sùpyir'á Kile Munaani cye kurugo. ⁴⁶ Kile Munaani maha cyeeere ntemu kaan ke, tire bà ti nyɛ niɲcyiire mɛ, supyicyeeere ti nyɛ niɲcyiire, lire kàntugo Kile Munaani woore maha nta a pa. ⁴⁷ Adamaɲi niɲcyiɲi na nyɛ niɲke wu, Kile à u yal'a yige pwoore e, ɲka Adamaɲi shɔɲwunji nyɛ niɲyini wu. ⁴⁸ Sùpyanji u à yal'a yige niɲke e ke, bà uru nyɛ mɛ, yaaga maha yaaga k'à fwooro ur'e ke, amuni yire puni nyɛ. Nge sí u nyɛ niɲyini wunji ke, bà uru nyɛ mɛ, yaaga maha yaaga k'à fwooro ur'e ke, amuni yire puni mú nyɛ. ⁴⁹ Sùpyanji u à yal'a yige niɲke e ke, bà wuu nyɛ uru fiige mɛ, nge u nyɛ niɲyini wunji ke, amuni wuu mú sí n-pyi uru fiige.

⁵⁰ Mii cìmpyiibii, ɲje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi ɲje: cyeeere ti nyɛ wuu na amɛ ke, wuu sù n-jà n-jyɛ Kile Saanre e ná tire e mɛ. Cyeeere ti sí n-pa n-fwónhɔ ke, mà tire yaha wuu na, wuu sù n-jà n-pyi kwùmbaa mɛ.

⁵¹ Kani li mpyi a ɲwòhɔ ke, mii sí lire yyaha jwo yii á, lire li nyɛ, wuu puni sù n-kwù mɛ, ɲka wuu cyeeere puni sí n-kɛɛɲɲɛ. ⁵² Li sí n-pyi tère niɲkin ná wiile niɲkin tìinmpini wɲizanni na. Diɲyɛɲi canɲkwòɛge tìinmpini ká wɲi tɛni ndemu i ke, mpìi pi à kwù ke, pire sí ɲɛ, pi saha sù n-kwù mɛ, wuu cyeeere puni sí n-kɛɛɲɲɛ.

⁵³ Yii li cè na cyeeere ti nyɛ wuu na ke, tir'à yaa ti kɛɛɲɲ'a pyi cyere, ntemu ti nyɛ ti sù n-fwónhɔ mɛ. T'à yaa ti kɛɛɲɲ'a pyi cyere ntemu ti nyɛ ti sù n-kwù mɛ.

⁵⁴ Nyɛ wuu cyeeere ká bú ɲkɛɛɲɲ'a pyi cyere niwɔnn-hɔmbaara ná niɲkwumbaara tɛni ndemu i ke, jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i ke, puru sí n-fùɲɲɲ. Y'à séme: «Sì à ta kwùɲi na, kwùɲi shi à pìnni feefee ††!»

⁵⁵ «Kwù wà we, taha mu síɲi nyɛ ke?

Kwù wà we, taha mu bàhe nyɛ ke ††?»

⁵⁶ Kapegigii mpyini nyɛ baha fiige, ɲkemu ku maha kwùɲi pyi u u nɔni wuu na ke. Saliyanji kuni ɲaaraɲ'a wuu jà ke, lire l'à pa ná l'e kapegigil'à fànha ta wuu na. ⁵⁷ Nka wuu à fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ uru u à wuu pyi wuu à sí ta kwùɲi na, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo.

⁵⁸ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii fànha le yiye e, yii àha yafyin yaha ku yii pyi yii a núruli kàntugo mε, yii a sî yyaha na Kafoonji báaraŋi i tèrigii puni i. Yii li cè mà yii yaha Kafoonji báaraŋi na, kanhare yii à pyi ke, tire sî n-sii n-pyi ònò baa mε.

Wyérenji Kòrenti dánafeebil'à bínni si ntège Zheruzalem mu wuubii tège ke

16 Nyε mii cìnmpyiibii, wyérenji u nyε na bínnini si ntège Kile wuubii tège Zheruzalemu kànhe e ke, yii mú à yaa yii a lire pyi bà mii à yi jwo Galati kùluni dánafeebii kurupya'á mε. ² Cibilaaga maha cibilaaga, canncyiige † yii shin maha shin à yaa u wwú u ònò wyérenji i, mà tàanna ná u cyentage e, u yaha uye kanni na, bà li si mpyi mii aha nta si nò yii yyéere ke, mii i sà uru wyérenji ta u à bínn'a kwò mε. ³ Mii aha bú nò wani tènì ndemu i ke, tùnntunmpii yii sí n-cwòncwò ke, mii sí séme taha pire na ná wyérenji i pi sà nkan Zheruzalemu kànhe e. ⁴ L'aha mii kakarala kwò, mii ná pire sí n-kàre sijnayan.

⁵ Mii la nyε si para pyi Masedoni kùluni i, si nta raa sî yii yyéere, naha na ye mii la nyε si ntòro Masedoni i.

⁶ Mii aha nò wani yii yyéere, shwòhò'e mii sí tère nimbilere, lire nyε mε mii sí wyeere tènì pyi ná yii e, bà yii si mpyi si mii tège mii i na tashage ta mε. ⁷ Naha kurugo ye numε tógge e, mii la nyε sî sà yii nya kanna si ntòro mε, nka mii la nyε si tère pyi yii taan, Kafoonji ká nεε. ⁸ Nka lire ná li wuuni mú i, mii sí n-kwòro Efese kànhe e, fo zà nò Pantekotiji kataanni na, ⁹ naha na ye Kile à sàa li laage kan mii á, mii u báarabwòhò pyi wani, ali mà li ta mii zàmpeenbil'à nyaha wani.

¹⁰ Timòti ká nò wani yii yyéere, yii i u cùmu lemε òwò, bà li si mpyi u àha bú nkwò màban fò uye na mε, naha na ye u na báare mii fiige Kafoonji á. ¹¹ Yii àha nkwò u

wí òwò mε! Yii u tège u kùsheeni na bà u niñcenñe wu si mpyi si nò mii na mε, naha na ye mii ná cìnmpyiibii naha na u sigili naha.

¹² Nde li nyε wuu cìnmpworonji Apolosi u kàmpanñke ke, mii à màban le u e sèl'e, bà u ná cìnmpyiibii sanmpii si mpyi si sà fworo yii na mε. Nka u à yi jwo mii á na sèenji na, li tènì sàha nò mε. Li tènì ká nò u á, u sí li pyi.

¹³ Yii kwòro nyii na, yii yiye waha yii i nkwòro Kile kuni i, yii àha màban yaha u fò yii na mε, yii fànha le.

¹⁴ Ntàannamagar'à yaa t'a naa yii kapyiñkii puni i.

¹⁵ Mii cìnmpyiibii, mii sí kyaa niñkin cya yii á sahanñi. Yii à li cè na Sitefanasi ná u pyenge shiinbii pi à pyi dánafeebii niñcyiibii Akayi kùluni i, pi à piye pwo Kile wuubii ntègenji na mú. ¹⁶ Yii à yaa yii a nùru tire sùpyire shiñ'á, mà bàra mpai puni pi à piye pwo Kile báaraŋi na ke.

¹⁷ Mii funntanga wu u nyε, naha na ye Sitefanasi ná Fortunatusi ná Akayikusi naha ná mii i. Yii n'a mpyi naha, nde yii mpyi na sí n-pyi ke, pi à lire pyi. ¹⁸ Pi à mii funñke òññe, bà pi à yii funñyi òññe mε. Yii a nte sùpyire shiñi metanga yiri.

¹⁹ Azi kùluni dánafeebii kurupya'á yii shéere. Akilasi ná Pisisili à yii shéere ná dánafeebii pi nyε na bínnini pi pyenge e ke, pir'à yii shéere sèl'e Kafoonji mege na.

²⁰ Mii cìnmpyiibii pun'à yii shéere.

Yii a cìnmpworogo fwùñji kaan yiy'á ná funñcenñi i.

²¹ Mii Poli yabilinji u à nge fwùñji séme ná na cyege e.

²² Kafoonji kyaa ká nta l'à pen ngemu á ke, Kile u urufoo lánja.

«Kafoonji, ta ma!»

²³ Kafoonji Yesu u òwò yii na, u u jwó le yii á!

²⁴ Yii mú puni kyal'à táan mii á, Yesu Kirisita wwòñeege e.

† Yahutibil'à cibilaage canncyiige ku nyε kárinji.

2 KƆRENTI SHIINBII

Poli u à nge letereŋi séme sahaŋki mà kan KƆrenti kàhe dánafeebii kurunƙ'á. U letereŋi niŋcyiŋi i, u mpyi a jwo na uru la nƳe si sà yyaha yige pi na. Uru letereŋi tuugonƙwooni kàntugo u nƳe a jà a wyèr'a kàre me, naha kurugo ye u wwoŋeŋi Timɔti mpyi a yîri KƆrenti kàhe e ná jwumpe p'e mà yyaha tíi ná dánafeebii kurunƙe e, mpe-mu p'à waha Poli na ke.

Dánafeebii mpyi a nƳe kafiniviniibii pii jwumɔ na, pire mpyi a piye pyi Yesu tũntunmii. Pire kafiniviniibii u kàlanji mpyi a kàntugo wà jwumpe Nintanmpe na, Poli mpyi a fyànha a puru mpemu jwo dánafeebil'á ke. Pire kafiniviniibii mpyi maha yi yu dánafeebil'á na Poli nƳe Yesu tũntunŋɔ me. Lire mpyi a Poli lùuni pyi l'à yîri, ka u u letere séme ná jwuŋgam'i mà tùugo KƆrenti dánafeebil'á. Uru letereŋi kyaa nƳe a cè me, naha kurugo ye u à pîn-ni. Titi u mpyi a sà uru letereŋi kan KƆrenti shiinbil'á.

NƳe lire kàntugo ka Poli ná Titi si núr'a piye nƳa, ka Titi si yi jwo u á na u letereŋi jwumpe na wá a nƙèeŋe lèŋe KƆrenti dánafeebii toronƙanni i (7.1-7). Lire ná li wuuni mú i, Poli mpyi a li cè na dánafeebii pii saha na nƳe wani, mpiimu pi nƳe na uru mepeŋe yu ke. Lire kurugo u à nge letereŋi séme.

Nde l'à u zhèni fyiinne pi yyére ná nde l'à u ta u à jwuŋgampe jwo pi na ke, u à lire yyaha jwo pi á. Mà bàra lire na, u à li cyêe pi na na uru funntanga wu u nƳe, naha kurugo ye jwumpe ur'à jwo a tùugo pi á ke, pur'à nƙèeŋe pyi u à jyè pi karigil'e (1--7).

Wyéŋeŋi pi mpyi na bínnini Zheruzalemu fòŋƙfeebii ntèŋeŋi mee na ke, u à màban le pi e lire wyéŋe binnini na (8--9).

Letereŋi takwɔre e, u à jwumpe waha mà yyaha tíi ná kafiniviniibil'e, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Yesu tũntunmii ke, u à li cyêe pi na na uru Poli à sii Yesu tũntunŋɔ. Poli à yire jwo, naha kurugo ye u la mpyi pire kafiniviniibii si dánafeebii le kumpiini i me (10--13).

Letereŋi tasiige

1 Mii Poli u nƳe Yesu Kirisita tũntunŋɔ mà tàanna ná Kile nƳii wuuni i ke, mii ná wuu cinmpworonji Timɔti u à nge letereŋi séme, yii Kile dánafeebii kurunƙe ku nƳe KƆrenti i ná yii mpii puni pi nƳe Kile wuu Akayi kùluni i ke, si ntun yii á. ²Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi nƳwɔ yii na, pi i yyenŋe kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á u ntèŋeŋi kurugo

³Wuu Kile kêe, uru u nƳe wuu Kafoonji Yesu Kirisita Tunji. Uru u nƳe nùnaare punifoo, uru u maha wuu tère tèrigii puni i, ⁴maa màban leni wuu e yyefuge shiŋi puni tèrigil'e. Lire e wuu maha jini na màban leni yyefuge shiŋi puni feebil'e, bà u maha u leni wuu e me. ⁵Yii li cè na, bà wuu maha yyefuge taa sèl'e Kirisita mege kurugo me, amuni Kile mú maha màban leni wuu e sèl'e Kirisita cye kurugo. ⁶Mu aha wuu nƳa yyefuge e, lire nùŋke ku nƳe si màban le yii e, yii raa si yyaha na Kile kuni i. Kile ká màban le wuu e, lire nùŋke ku nƳe si màban le yii e, si yii pyi yii jà a wuu kyaage shiŋi kwú yiye e. ⁷Wuu à sàa dá li na na yafyin si n-jà yii pyi yii fworu Kile kuni i me, naha na ye wuu à li cè na, bà yii nƳe na yii nàzhan lwúu ná wuu e kyaage e me, amuni yii mú nƳe na yii nàzhan lwúu màbanŋi ntaŋi i ná wuu e.

⁸NƳe cinmpyiibii, yyefuge e wuu à tòro Azi kùluni i ke, wuu la na nƳe yii i kuru cè. Ku fànhe mpyi a pèe mà tòro wuu pèrege na, fo wuu sàha mpyi a tèn ná l'e na wuu si n-shwɔ kwùŋi na me. ⁹Wuu mpyi a sàa li yaha na pi sí wuu bò, lire e wuu sàha mpyi a wuu sòŋɔre taha wuye na me, fo Kile na, uru u maha kwùubii nèni ke. ¹⁰Uru u à wuu shwɔ uru kwùŋi na, u sí n-pa wuu shwɔ sahaŋki. Sèe wi, wuu à tèn ná l'e na u saha sí n-pa wuu shwɔ. ¹¹Yii mú na wuu tère ná Kileparege e. Yire Kilepareyi niŋyahayi kurugo, kacenni Kile à pyi wuu á ke, shiŋyahara na fwù kaan u á lire kurugo.

Poli à u tashage kèeŋe

¹²Nde l'à wuu nùnyi yîrige ke, lire li nƳe wuu toronƙanni diŋyeŋi i, mà cye cyán tèn i wuu mpyi yii shwɔhɔl'e ke. Wuu à li cè wuye e na wuu à lire pyi ná funvyinge ná sèŋeŋi i, Kile barag'e. Sùpyire yákilifente bà t'à lire pyi me, nƳa Kile ntèŋeŋi cye kurugo l'à pyi. ¹³Yii li cè na nde yii à kâla wuu leterebil'e maa li yyaha cè ke, wuu nƳe a yafyin séme mà tòro lire na me. Wuu Kafoonji Yesu cannuruge wuu pi sí n-pyi kaŋuŋɔ si yii nùnyi yîrige, yii sí n-pyi kaŋuŋɔ si wuu wuyi yîrige. Yii à nƳyère cè lire kani i mà kwò, nƳa mii na sòŋeŋi yii sí n-pa li puni yyaha cè sèl'e.

¹⁵Mii à dá lire na, lire e, mii la mpyi si sà fworu yii na, si nƳwɔ yii na sahaŋki. ¹⁶Mii la mpyi si ntòro yii yyére, si nƙàre Masedoni kùluni i, si yîri wani, si nùru mpa yii yyére, bà yii si mpyi si mii tège mii i jà a kàre Zhude

kùluni i mε. ¹⁷ Nye mii nye a pa shà mε, lir'à li cyêe na li nye a mpyi mii sèe na mà? Taha mii na na karigii pyi mà tàanna ná dijnyeni sùpyire pyiŋkanni i, maha jwo: «כח» maa nùr'a kēēn'a jwo: «כח» la? ¹⁸ Kile u nye ŋwómεε niŋkin fooŋi ke, uru u nye mii shèrēfooŋi, mpe mii à jwo yii á ke, puru nye a mpyi: «כח» ná «כח» tanuge e mε. ¹⁹ Naha na ye Kile Jyanj Yesu Kirisita kyaa mii ná Siliven ná Timōti à jwo yii á ke, uru mú mpyi na «כח» ná «כח» yu kani ninuuni i mε, ŋwómεε niŋkin-foo u nye u wi. ²⁰ Uru cye kurugo, Kile ŋwómahigii puni maha fūnŋ, uru cye kurugo mú, wuu maha jwo: «Amiina» maa Kile mεge pēe. ²¹ Kile yabilinji u maha wuu ná yii fānhe ŋyahage Kirisita wwoŋεεge e, uru mú u à wuu cwōkōkō mà pyi uye wuu, ²² maa u fyēŋi bōdōn wuu na, maa u Munaani le wuu e. Lire kurugo yacenyi sanŋyi Kile à bégel'a yaha wuu mεε na ke, wuu à tēen ná l'e na wuu sí yire ta.

²³ Yii li cè, mii la nye a mpyi si ŋgaha nō yii na mε, lire kurugo mii nye a nùr'a shà wani yii yyéere Kōrenti kànhe e mε. Mii aha finε, Kile kà na yaha mε, uru u nye mii shèrēfooŋi. ²⁴ Wuu nye na ŋko si fānha cyán yii na yii ŋaaranŋkanni i Kile kuni i mε, naha na ye yii à fānha ta l'e. Nka wuu la na nye si yii tēge bà yii funŋyi si mpyi si ntāan mε.

2 Lire e mii la saha nye a mpyi si ntòro yii yyéere, wuu kwò a sà wuye yyahayi tanha mε, ² naha na ye mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, jofoo u sí n-jà mii funŋke pyi ku táan ye? Yii kanni pi sí n-jà mii funŋke pyi ku táan, nka mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, di yii sí n-jà lire pyi n-jwo ye? ³ Lire kurugo mii mpyi a letere tun yii á, bà li si mpyi, mii aha nō yii yyéere, yii pi à yaa yii mii funŋke táan ke, mii àha ŋkwò sà yyetanhara ta wani mε. Mii à dá li na na mii funntange na nye yii puni funntanga. ⁴ Mii nāvunŋ wu ná mii yyetanha wu u mpyi a letere sém'a tun yii á, mii mpyi na ŋyilwōhe tīrige. Lire nye a pyi si yyetanhara nō yii na mε, nka si li cyêe yii na na yii kyal'à waha mii na sèl'e.

⁵ Ngemu u à pyi yyetanhare ŋūŋke ke, mii Poli kanni yyahē bà urufol'à tanha mε! Yii puni yyahayi urufol'à tanha. Nka mii la nye si jwo ntòro mε, lire e mii sí n-jwo, yii pìi yyahaya u à tanha. ⁶ Yii shinŋyahara à bē maa ndemu pyi urufoo na ke, lir'à yaa. ⁷ Nka numε, yii yàfa u na, yii i màban le u e, bà li si mpyi u yyahē kà ŋkwò ntanha si u yákiliŋi ŋyàhanŋurugo mε. ⁸ Lire kurugo mii na li caa yii á, yii i li cyêe u na na u kyal'à táan yii á. ⁹ Letereŋi mii mpyi a séme mà tūugo yii á ke, mii mpyi a uru séme mú si yii zò shwō ŋgíi si ŋcè kampyi yii na mii jwumpe puni kurigii ŋaare. ¹⁰ Yii aha yàfa ŋgemu na ke, mii mú sí yàfa urufoo na. Kirisita u nye mii shèrēfooŋi, yii aha mii ŋya lire na, mii à li pyi yii kurugo, ¹¹ bà li si mpyi, Sitaanninji kà ŋkwò tajyige ta wuu shwōhōl'e mε, naha na ye wuu à sàa u funzōŋŋre cè.

¹² Nye mii à nō Torasi kànhe e ke, Jwumpe Nintanmpe pu nye na Kirisita kyaa yu ke, Kafooŋi mpyi a kuni pwò mii á puru ŋjwunji kurugo. ¹³ Lire ná li wuuni mú i, mii yákiliŋi mpyi a tēen mε, naha na ye mii nye a mpyi a na cīnmpworonji Titi ŋya mε. Nye ka mii i kuni cya pi á, maa ŋkàre Masedoni kùluni i.

Poli báaranj pyiŋkanni

¹⁴ Wuu fwù kan Kile á, uru u maha wuu pyi yawiye ŋjemu yi maha Kile sífente cyêere wuu ná Kirisita wwoŋεεge kurugo ke. U maha wuu pyi wuu u Kirisita kyaa yu cyeyi puni i. Lir'à Kirisita kani pyi l'à nō cyeyi puni i, bà wusunanj nūge maha ŋkēεge kafεεge e mε. ¹⁵ Yii li cè na mpìi pi nye zhwoŋi kuni i ná mpìi pi nye kwùŋi wuuni i ke, Kirisita cye kurugo, wuu na nye mu à jwo wusuna nūguntanga wu Kile á, ŋgemu nūgo ku maha nōni pire puni na ke. ¹⁶ Mpìi pi nye kwùŋi kuni i ke, pir'á nūgumpenge ki, ŋkemu ku sí kwùŋi nō pi na ke; mpìi sí pi nye zhwoŋi kuni i ke, pir'á nūguntanga ki, ŋkemu ku maha shìŋi niŋkwombaanji kaan ke †.

Nye jofoo u sí n-jà ŋge báaranj shiŋi na ye? ¹⁷ Shinŋyahara à Kile jwumpe pyi nàfuu cya kuro, nka wuu nye pire fiige mε. Kile u à wuu tun, u à li cè na wuu na u jwumpe yu fyīnmpε funŋke e, Kirisita wwoŋεεge e.

3 Nye tá puru jwump'à li cyêe na wuu na wuye mε-tanga yu yii á bε? Bà pi sanmpii maha li pyi mε, wuu à yaa wuu a leterii kaan yii á, mpìimu pi nye na wuu metanga yu laa, yii a pire fiigii tūuge wuu á? ² Yii yabilimpìi pi nye wuu letereŋi, ŋgemu u à séme wuu zōmpyaagii na ke, sùpyire puni sí n-jà u kàla si u yyaha cè. ³ Sèenji na, yii na nye letere, Kirisita à ŋgemu séme wuu cye kurugo ke. U nye a séme ná sémerŋkyaaani i mε, nka ná Kile ŋyii wunji Munaani i u à séme. U nye a séme kafaatenye na mε, nka sùpyanj zōmbilini na u à séme ††.

⁴ Kirisita cye kurugo, wuu à sàa dá lire na Kile yyahē taan. ⁵ Wuu nye a li yaha wuye funŋ'i na báaranj wuu nye na mpyi ke, na wuu fānhe k'à u pyi mε, Kile fānhe cye kurugo wuu maha jà a u pyi. ⁶ Uru u à pyiŋkanna kan wuu á wuu pyi u báarapyii, wuu raa tunmbyaare nivōnnte kyaa yu sùpyir'á. Tire tunmbyaare nye mu à jwo saliya ŋgemu u à séme mε, Kile Munaani i t'à fworo. Saliyanj maha mpa ŋūŋk kuu kwùŋi na, nka Kile Munaani maha ma ná shiŋi niŋkwombaanji i.

⁷ Saliyanj u maha mpa ŋūŋk kuu kwùŋi na ke, Kile mpyi a uru karigii séme kafaatenye ŋun'ì. Uru Saliyanj mpyi a pa ná sinampe mpemu i ke, puru mpyi maha Kile tūnntunŋiMusa yyahē pyi ku u ŋí, fo Izirayeli shiinbii mpyi na jà a ku wíi mε, mà li ta puru sinampe mpyi na si mō mε. ⁸ Nye Saliyanj kuni sinampe ká mpēe lire pyiŋkanni na, tá Kile Munaani kuni wumpe cye si n-tòro mε? ⁹ Kuni li maha kwùŋi nō sùpyanj na ke, lire sinampe ká mpēe amε, ndemu li maha sùpyanj pyi u à tīi Kile yyahē taan ke, lire u sinampe cye si n-tòro mà? ¹⁰ Sinampe p'à fyānha a tòro ke, puru nye a sii yafyin

† Kāshige ká ŋkwòn a kwò, mpìi pi a pyi javeebii ke, pire maha ntāanna piye na, bilibii pi à ta kāshige cyage e ke, maa pire tāanna pi kántugo maha mpa jyè kànhe e. Kànhe shiinbii funntanga wuubii maha cige wyēere niŋcēnnte tà kwòn maha ŋcyán ŋcyán pyenkuunji i, maa nūguntanga yaayi yà súugo. Kuru nūguntange ku maha fwore ke, kuru maha ntāan kāshikwōnbiil'á. Nka ku maha mpyi bilibil'á kwù nūgo. †† Saliyanj u mpyi a kan Musa á ke, uru mpyi a séme kafaatenye na (Ekizodi 24.12). Kile tūnntunŋi Zheremi a jwo na Kile sí u Saliyanj nivōnŋi séme sùpyire zōmpyaagii'e (Zheremi 31.33).

numε wumpe tεgele baa wumpe taan mε. ¹¹ Yaage ku nyε yakwɔɔ ke, kuru ká sinama ta, nke ku nyε ku si n-kwɔ mε, kuru wuuni nyε a tòro mà?

¹² Tire sònɔɔre tatahage ku nyε wuu á, lire l'à wuu ta wuu u karigii pyi fyagara baa. ¹³ Wuu nyε na li pyi Musa fiige mε. Uru mpyi maha vāanɔa tò u yyahe na, Izirayeli shiinbii kà nkɔ u yyahe sīnampe nya takwɔge e mε. ¹⁴ Pi yákilibii mpyi a pa ntò. Lire l'à pi ta ali ninjaa, pi aha a tunmbyaare ninjyεere jwumpe kálali, li maha mpyi mu à jwo vāanɔa k'à para pi yyaha na, maha pi pyi pi si raa pu yyaha cini mε. Kirisita wwoɔεεge kanni cye kurugo kuru vāanɔke sí n-jà n-láha wà yyaha na. ¹⁵ Ali ninjaa, pi aha a Musa sémebii kálili, kuru vāanɔke maha pi yákilibii tò. ¹⁶ Nka ngemu ká núru maa uye kan Kafoonji á ke, kuru vāanɔke maha láha urufoo yyaha na. ¹⁷ Kafoonji kyaa l'à jwo naha ke, Kile Munaani kyaa li. Kafoonji Munaani † ká mpyi ngemu i ke, urufoo sàha maha mpyi bilere e mε. ¹⁸ Vāanɔa nyε a para wuu mpiimu yyaha na mε, wuu puni pi maha Kafoonji sīnampe jaa ††. Lire kurugo canɔa maha canɔa, wuu maha nkéenɔi na mpyi Kafoonji fiige, sīnampe pà sí i bārali pà na. Kafoonji Munaani cye kurugo lire maha mpyi.

4 Kile à nūnaara ta wuu na, maa nge báaranji le wuu cye e. Lire e sàage nyε na jyé wuu e mε. ² Wuu à numpire karigii puni nɔw yaha, nūzogore na ntaa cyire ncyiimu i ke. Wuu nyε na nānwɔhɔɔ pyi mε, wuu mú nyε na Kile Jwumpe labali na yu mε, sèenji wuu nyε na fīniɔi na yu, bà sūpyire puni si mpyi si jà li cè piye e na wuu na nyε sèeshiin mε. Kile u nyε wuu shèεfoonji cyire karigil'e. ³ Lire ná li wuuni mú i, Jwumpe Nintanmpe wuu nyε na yu ke, puru ká nta pu nyε a fīniɔe mε, mpii pi nyε kwùɔi kuni i ke, pir'á pu nyε amuni. ⁴ Tire sūpyire ti nyε ti nyε Kile kuni i mε, Sitaanniɔi u nyε nge diɔnyɔi nūɔufoonji ke, ur'à ti yákilibii tò. Lire e Kirisita u nyε Kile nāɔnɔa ke, Jwumpe Nintanmpe pu nyε na uru sīnampe cyère ke, puru maha fīniɔe pi á mε. ⁵ Wuu nyε na wuye kyaa yu yii á mà de! Yesu Kirisita kyaa wuu nyε na yu, uru u nyε Kafoonji. Wuu pi ke, wuu na báare yii á Yesu kurugo. ⁶ Kilenji u à jwo tèecyiini i na: «Bèenmpe pu láha numpini na» ke, uru ninuɔi u à bèenmpe le wuu zòmɔpyaagil'e, bà li si mpyi, Kile sīnampe pu nyε Yesu Kirisita yyahē e ke, wuu u puru cè mε.

Poli fānhe méε nyε k'à cyére ke, u màbanɔ'á nyaha

⁷ Nyε uru nɔcɔni sèe wunji nyε wuu e, ali mà li ta wuu fānh'à cyére. Li nyε mu à jwo nāfuubwɔhɔ k'à le pworocwol'e bà li si mpyi si nɔcè na sífente kakyanhala woore nyε a fwoɔ wuu e mε, nka Kile e t'à fwoɔ. ⁸ Kyaage shiɔi pun'à tēge wuu na, nka wuu maha tafworonɔ ta. Wuu yákilibil'á wūrugo, nka sònɔɔɔ tatahaga nyε a fō wuu na mε. ⁹ Pi maha wuu kyérege, nka Kile à kwōro ná wuu e. Pi maha wuu bwūun na ncyáan, nka wuu maha yiri. ¹⁰ Pi maha wuu caa raa bùu tèrigii

† Kafoonji Munaani ná Kile Munaani nyε ninjin. †† Pii maha jwo: «Wuu pi maha Kafoonji sīnampe wii, maa pu cyère mu à jwo dù-ba e pu nyε.»

puni i bà pi à Yesu bò mε, nka Kile maha wuu wwū bà sūpyire puni si mpyi si nɔcè na Yesu na nyε nyii na mε, na uru cye kurugo wuu nyε nyii na. ¹¹ Mà wuu yaha nyii na, wuu na nyε kwùɔi laage e tèrigii puni i Yesu kurugo bà sūpyire puni si mpyi si nɔcè na Yesu na nyε nyii na, maa fānhe kaan wuu cyeere fānha baa woor'á mε. ¹² Lire e wuu na nyε kwùɔi nɔwɔge e bà yii si mpyi si shiɔi sèe wunji ta mε.

¹³ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɔni i na: «Mii à dá Kile na, lire kurugo mii à jwo u mεge na.» Wuu mú à dá u na, lire kurugo, wuu na u jwumpe yu. ¹⁴ Wuu à li cè na Kile u à Kafoonji Yesu nɔcè a yige kwùɔi i ke, uru mú u sí wuu nɔcè ná Yesu i, si wuu ná yii bínni u yyahe taan. ¹⁵ Nyε yii kurugo ncyii karigii pun'á nɔ wuu na, bà shinnyahara si mpyi s'a bārali Kile kasinani ceveebii na, lire si fwùɔi ninjkanɔi pyi u nyaha, u mεge si mpèe mε.

¹⁶ Lire l'à sàage pyi ku nyε a jyé wuu e mε. Wuu cyeere fānhe méε ká a ncyérenji, là na bārali wuu mú-nahigii fānhe na canɔa maha canɔa. ¹⁷ Yyefuge nimbileni i wuu nyε numε ke, kuru na wuu bégeli Kile sīnampe tεgele baa wumpe mεe na, puru si n-kwɔ mε. ¹⁸ Sūpyanji maha yaayi njemu jaa ke, wuu nyε na yire caa mε. Nje yi nyε wà nyε na yi jaa mε, yire wuu nyε na ncaa, naha na ye yaayi sūpyanji maha jaa ke, yire sí n-kwɔ; nje yi nyε wà nyε na yi jaa mε, yire nyε na nk-wùu mε.

5 Cyeere ti nyε wuu na nke ninke na ke, tire na nyε mu à jwo vùnɔɔ. Wuu à li cè na kuru ká nɔwɔ, Kile à бага ninɔcɔnyε yaha wuu yahare e ninjini na, sūpya cye bà k'à kuru yaa mε, kuru nyε na nkéεge mε. ² Mà wuu yaha kuru vùnɔke e, wuu na nkýèn, naha na ye wuu la à sii si nkàre kuru bage e Kile yyére si cyere nivɔnɔ ta. ³ Sèenji na, wuu sí cyere nivɔnɔ ta, wuu cyere baa wuu si n-pyi mε. ⁴ Mà wuu yaha kuru vùnɔke e, wuu na nkyaali maa nkýèn. Li nyε mu à jwo na wuu la na nyε Kile u tire cyeere láha wuu na mà de! Wuu la na nyε u cyeere nivɔnɔte bāra, tire ntemu ti nyε ti nyε na fwónre mε, bà tire si mpyi, cyeere ti nyε na fwónre ke, si tire fáa mε. ⁵ Kile yabiliɔi u à wuu dá tire cyeere nivɔnɔte mεe na. U à u Munaani kan wuu á. Lire e ke wuu à tēen ná l'e na u sí tire cyeere nivɔnɔte kan wuu á.

⁶ Lire kurugo wuu yákilibil'á tēen tèrigii puni i, ali mà li ta wuu à cè na mà wuu yaha nte cyeere e, wuu ná Kafoonji laag'á tɔɔn wuye na. ⁷ Wuu nyε na u jaa mε, nka wuu à dá u na, maa jaaare u kuni i. ⁸ Sèenji na, wuu yákilibil'á sàa tēen, wuu la mú sí nyε si fwoɔ nte cyeere e si sà ntēen Kafoonji yyére. ⁹ Lire l'à li ta, wuu à kàre Kafoonji yyére yo, wuu nyε ninke na yo, wuu maha wuye waha maa u nyii karigii pyi. ¹⁰ Naha kurugo ye wuu pun'á yaa wuu sà yyére Kirisita yyahē taan, u u shin maha shin sàra u tàanna ná urufoo kapyinɔkil'e ninke na, katiigii bāra kapegigii na.

Kirisita à wuu ná Kile shwòhɔi yaa

¹¹ Lire kurugo wuu na fyáge Kafoonji na, maa Jwumpe Nintanmpe yu sūpyir'á, bà pi si mpyi si nɔcè pu na mε. Kile à wuu karigii puni cè. Mii na sònɔi na wuu kapyi-

inġkii na nġe yii funnġ'i mú. ¹²Wuu nġe na puru yu si wuġe cyêe yii na sahanġi me, ġka wuu na pu yu si pyinġkana kan yii á, bà yii si mpyi si ònġjirire ta wuu báaranġi nimpġinġi kurugo me. Lire pyinġkanni na, karigii cyi nġe na naa ke, mpyi pi nġe na piye pêre ná cyire e maa niġnyambaagii yaha ke, pire ká a yà yu yii na, yii sí tajwugo ta. ¹³L'aha nta wuu funnġi nġe wuu á me, kuru nġe tapege me, wuu ná Kile shwòhòl'e yire nġe. Li mú sí ká nta na wuu funnġi na nġe wuu á, yii kurugo lir'à pyi. ¹⁴Yii li cè na bà Kirisita à wuu kyaa táan uy'á me, wuu na wuu karigii puni pyi kuru tàange kurugo. Wuu à dá li na na uru niġkinġi u à kwù sùpyire puni cyaga, lir'à pyi mu à jwo ti pun'à kwù. ¹⁵U à kwù sùpyire puni cyaga, bà li si mpyi mpyi pi nġe shì na ke, pire kà ha raa pi nġyii karigii pyi sahanġi me, ġka Kirisita u à kwù maa òè pi kurugo ke, pi a pi karigii pyi pi a ntàanni ná uru nġyii wuuni í.

¹⁶Lire kurugo nume, wuu saha nġe na sùpya cwôre na ntàanni ná sùpyire sòñġġkanni i me. Tèni l'e, wuu mpyi a Kirisita cù mà tàanna ná sùpyire sòñġġkanni i. Nġka nume, wuu saha nġe a u cù amuni me. ¹⁷Nġgemu ká mpyi Kirisita wwoġeġe e ke, urufoo maha mpyi shinfòñġ. U maha toronġkanni niġnyeeni yaha, maa niwònnò lwó. ¹⁸Cyire karigii pun'à fworo Kile e. U à wuu ná uye shwòhòñġi yaa Kirisita cye kurugo, maa uru báaranġi le wuu cye e na wuu a yi yu sùpyir'á, na Kirisita cye kurugo Kile à u ná sùpyire shwòhòñġi yaa. U saha nġe a ti kapeġigii wii kyaa me. U à wuu tun na wuu a puru jwumpe yu sùpyir'á.

²⁰Lire e ke wuu maha yu Kirisita cyaga nume. Li nġe mu à jwo Kile yabilinġi u nġe na yu wuu cye kurugo. Kirisita meġe na, wuu na li caa yii á, yii yii ná Kile shwòhòñġi yaha u nġw. ²¹Kirisita u nġe u nġe a kapii pyi mà nġya me, Kile à uru pyi u à wuu kapeġigii tugure lwó, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan Kirisita cye kurugo me.

6 Wuu ná Kile na nġe báarapyiġe. Lire kurugo wuu na li caa yii á, Kile à nġw yii na maa ndemu pyi yii á ke, yii àha lire yaha li pyi kaġwòw baa me. ²Yii li cè na Kile à jwo:

«Tèni l'à táan mii á ke, lire e mii à mu òarege shwò, zhwoñġi canġke, mii à mu tēġe †.»
Nġe mii cìnmġyibii, yii lógo, Kile nġyii tèni li nġe nume, zhwoñġi canġke ku nġe niġjaa.

³Wuu la nġe sì wurugo sùpyanġi wà tufiig'á, wà u kwò a òcēġe cyaga ta wuu báaranġi na me. ⁴Lire e wuu maha li cyêre wuu kapyiinġkii puni cye kurugo na wuu na nġe Kile báarapyii. Wuu maha kyaage ná kanhare ná yyefuge kwú wuġe e. ⁵Bwòñre yo, kàsujyiini yo, mà sùpyire sòn a yaha wuu na yo, báarawayi yo, ġjóm-baanġi yo, nġyimbaanġi yo, wuu maha cyire puni kwú wuġe e. ⁶Wuu na báare ná zòvynre e, wuu à sèenġi cè. Wuu lùun'à táan, wuu zònġà nġw. Kile Munaani maha wuu tēre, tàange sèe woge na nġe wuu e. ⁷Wuu na sèenġi jwumpe yu, Kile sífente na nġe wuu á. Wuu à ntiinġi pyi wuu kàshikwònyaayi, si wuu zàmpeenbii tòn, si wuġe màra. ⁸Pii maha wuu pêre, pii maha wuu fare,

pii maha wuu meġenge yíri, pii maha wuu metange yíri. Pii maha sòñġi na wuu maha pire nġw fáanġi, mà li ta sèenġi wuu maha yu. ⁹Pi maha piye pyi mu à jwo pi nġe a wuu cè me, mà li ta sùpyire pun'à wuu cè. Pi maha wuu wii kwù fiġe, mà li ta wuu nġe nġyii na. Pi maha wuu kyéreġe, ġka wuu nġe a kwù me. ¹⁰Pi maha sòñġi na wuu yyah'à tanha, mà li ta wuu funntanga wuubii pi nġe tēriġii puni i. Pi maha wuu sòñġi fòñġfee, mà li ta wuu à shinġyahara pyi t'à pyi yaarafee. Pi maha sòñġi na yaaga nġe wuu cye e me, mà li ta yaayi puni nġe wuu wuġo.

¹¹Kòrenti shiinbii, wuu à fíniġ'a jwo yii á. Wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e. ¹²Wuu nġe a cyé si yii kyaa táan wuy'á me, ġka yii à cyé si wuu kyaa táan yiy'á. ¹³Nġe mii na yu ná yii e mu à jwo mii pyii. Yii wuu kyaa táan yiy'á, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á me.

Mpyi pi nġe pi nġe Kile kuni i ná yii e me, yii yii karigii pyinġkanni cè ná pire e

¹⁴Mpyi pi nġe pi nġe Kile kuni i ná yii e me, yii ná pire nġe a yaa yii pyi pwoo me. Katiġii ná kapeġigii sí n-jà n-shà kununi i la? Bēenmpe ná numpini sí n-jà n-shà siġcyan la? ¹⁵Wwoġeġe ġkire ku nġe Kirisita ná Sitaan-niġi shwòhòl'e ye? Mpyi pi nġe pi nġe Kile kuni i me, wwoġeġe ġkire ku nġe pire ná Kile kuni òarafee bii shwòhòl'e ye? ¹⁶Nġgwòñġi ġgire u nġe Kile òarafebage ná kacynmbage shwòhòl'e ye? Wuu pi nġe Kilenġi nġyii wuñġi bage, bà Kile à yi jwo na:

«Mii sí n-tēen pi shwòhòl'e,
si mpyi ná pi e.

Mii sí n-pyi pi Kilenġi,
pi sí n-pyi mii shiinbii ††.

¹⁷Lire kurugo Kafoonġi Kile à jwo:

“Yii fworo pi shwòhòl'e,
yii wâl'a láha pi na,
yii àha mbwòn ġaġwòhòġe kà tufiġe na me.

Lire ká mpyi, mii sí òcēe yii na ‡,

¹⁸si mpyi yii Tunġi,

yii sí n-pyi mii ònampyire ná mii òcēepire.”
Kafoonġi Kile Siġi Punifoo u à jwo amuni.»

7 Mii ntàannamacinmpyibii, ná Kile s'à cyire nġwòmyahigii lwó wuu á, lire kurugo wuu wuu cyeere ná wuu zòmġyaagii fíniġ'a yige kaġwòhòġi puni i, wuu wuġe waha wuu raa sì yyaha na fýinmpe karigil'e, wuu raa òare Kile yyahafyagare e.

Poli funntange òñġke

²Wuu na li caa yii á, yii òcēe wuu na. Wuu nġe a kapyimbaala pyi wà na me, wuu nġe a wà wuu kēġe me, wuu mú nġe a wà yaaga òaġwòhòġ me. ³Puru kajwuuni bà li nġe si yii cēġe mà ðe! Mii à fyànha a yi jwo yii á, na yii kyal'à táan wuu á sèl'e. Yafyin sì n-jà wuu láha wuġe na ðiġyeni i me, ali kwòñġi mú sì n-jà me. ⁴Mii à sàa dá yii na, maa naye pêre ná yii kani i sèl'e. Nume, mii yákiġin'à tēen sèl'e. Wuu mēġe nġe yyefuge e ke, mii funġk'à táan sèl'e.

† Ezayi 49.8

†† Levitiki 26.12; Zheremi 32.38; Ezekiyeli 37.27 ‡ Ezayi 52.11

²²Wuu sí wuu cìmpworonanj wabere bâra pi na si ntun yii á. Wuu à uru nge kàanmucya karii nijyahag-il'e, mà li nja na u à uye kan Kile báaran'á. U bá à là bâra u uye kannkanni na báaran'á nume, naha na ye u à dá yii na sèl'e. ²³Titi wi ke, uru na nye mii wwojere ná mii báarapyijere. Wuu na báare yii á. Dánafeebii kurunji y'à wuu cìmpyiibii mpìi shuunninj tun. Pi na báaranj pyi Kirisita mege mpèenji kurugo. ²⁴Lire kurugo yii li cyèe pi na na pi kyal'à táan yii á, dánafeebii kurunji y'à pi tun ke, yire si jicè na wuu nye na yii kêre tawage e me.

9 Nye wyérenji yii nye na bínnini si ntège Zheruzalemu shiinbii tège ke, jùnj saha nye mii i yà jwo yii á uru kyaa na me. ²Naha na ye funjcenjke ku nye yii á uru báaranj mee na ke, mii à ku cè. Mii à yii metanga yyere kuru kyaa na Masedoni dánafeebii shwòhòl'e. Mii à yi jwo pi á na mà lwó fo tanjyee na, Akayi kùluni dánafeebii'à bégele si Kile wubii tège Zheruzalemu i. Kuru funjcenjke ku nye yii á ke, kur'à màban le pi shinnyahar'e pi à ntègenji pyi sèl'e.

³Lire ná li wuuni mú i, mii sí mpìi cìmpyiibii tun yii yyéere, njkèenji nimbwojij yii à ta nge wyérenji kyaa na ke, uru kà mpyi laaga baa me, pi i sà yii ta yii à bégele bà mii mpyi a yi jwo me. ⁴Ná lire bà me, Masedoni dánafeebii pii ká shà ná mii i, mà sà li ta yii nye a bégele me, ku sí n-pyi silege wuu á, njka yii wuuni cye sí n-tòro. ⁵Lire e mii à li nja na mii à yaa mii i mpìi cìmpyiibii jáare, pi raa wá na yyaha na yii yyéere, wyérenji njwomeeni yii à lwó ke, pi i sà uru karigii cwònrò mà jwo mii u nò wani ke. Lire sí li cyèe na yii à u kan ná funj nijnkin i, mà ta fànha nye a cyán yii na me.

⁶Yii li cè na mu aha sùmashi nimpigere nùgo, sùma nimpigere mu maha njkwò. Mu sí kà nijyahawa nùgo, mu maha nijyahawa kwò. ⁷Pèerege shin maha shin à lwó uye funji si njkan ke, urufoo u kuru kan. U li pyi ná funntange e, làha mpyi mu à jwo fànha kyaa me, naha na ye shinji u à njkanj pyi ná funntange e ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. ⁸Síni na nye Kile á si kacenjki shinj puni pyi yii á, bà yii si mpyi s'a yii màkwurwòyaayi puni taa tèrigii puni i fo si shinnyahara tège tegenjkanigii nijyahagii na, ⁹bà y'à séme Kile Jwumpe Semeni i sùpyanji njcenji kyaa na me na:

«U maha fònjfeebii kaan sèl'e,
u cènmpe nye a sii na njkwùu me †.»

¹⁰Kile u maha sùmashinj kaan faapyinj'á, maa yalyire kaan u á ke, uru sí yii cyeyaayi njaha mú, bà pi sanmpii si mpyi s'a yaaya nijyahaya taa yii á me. ¹¹Yii sí yaayi shinj puni ta, bà yii si mpyi s'a pi sanmpii kaan sèl'e tèrigii puni i me. Lire ká mpyi, wyérenji yii sí n-kan wuu sà njkan ke, shinnyahara sí fwù kan Kile á uru kyaa na. ¹²Uru wyérenji yii sí n-bínni ke, uru sí Kile wubii wuuni njwò Zheruzalemu kànhe e. Lire kanni bà me, li sí n-pyi kapunj pi si fwù kan Kile á sèl'e. ¹³Pi aha uru ntègenji ta, pi sí Kile kêe, naha na ye pi sí li cè na Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita e ke, na yii à dá puru na, maa pu kurigii jaare, maa yii cyeyaayi táali sèl'e ná pi e, mà bàra sùpyire sannte na.

¹⁴Njwòkanni na Kile à sàa njwò yii na ke, lire kurugo pi sí raa Kile jáare yii á, si yii kyaa táan piy'á sèl'e.

¹⁵Nye mii cìmpyiibii, Kile à yabwòhe njkemu kan wuu á mana, ná sùpya sì n-jà yi yyaha jwo me, wuu u pèe kuru kurugo.

Poli à uye tànga jwo u tùnnture báaranj i

10 Mii cìmpyiibii, pil'à jwo na mii Poli ká mpyi yii shwòhòl'e, mii maha mpyi fyagarafoo, njka mii aha mpyi latwònge e, mii maha mpyi nò. Mii na li caa yii á Kirisita njmpinjke ná u cènmpe kurugo, ²mii aha nò wani yii yyéere, mii la nye sì sà njwòngama jwo yii na me. Njka mpìi pi nye na njko na wuu na wuu karigii pyi mà tàanna ná sùpyire sònjwòkanni i ke, mii kòni sí n-sà njwòngama jwo pire na. ³Sèe wi, wuu puni na nye sùpyii, njka kàshige wuu nye na njkwùun ke, wuu nye na ku kwùun mà tàanna ná sùpyire sònjwòkanni i me. ⁴Naha na ye wuu kàshikwònyaayi nye a yiri sùpyire yyéere me, Kile yabilinj fanhanyahaga yaaya yi. Wuu maha Sitaanninj fànhe kèege ná y'e, naha na ye wuu maha sùpyire sònjwòre laaga baa woore shi tò. ⁵Yampeente jwumpe pu maha sùpyire sige ti si Kile cè me, wuu maha nye puru pà tufiige na me. Wuu maha sùpyire sònjwòre puni kèenji, bà ti si mpyi si nye Kirisita na me. ⁶Yii aha u njwòmeeni cù karigii puni i tèni ndemu i ke, mpìi pi sí n-cyé u na ke, wuu sí pire tùn.

⁷Yii maha karigii cwòre cyi njanjanni na, mà ta yii nye a cyi njwòhe cè me. Yii wà ká nta u à dá li na na uru na nye Kirisita wu, urufoo u li cè na bà uru nye Kirisita wu me, amuni wuu mú nye. ⁸Fànhe Kafoonj à kan wuu á ke, mii mée ká nta mii i njko si naye pèe si ntòro ná kuru kani i, kuru silege nye mii na me. Kuru fàn'h'à kan wuu á, si yii tège yii a sì yyaha na Kile kuni i, ku nye a kan wuu á si yii wuuni kèege me. ⁹Yii àha raa sònjij na mii à na leteribii tùugo yii á si yii pyi yii fyá me. ¹⁰Naha na ye pil'à jwo na mii leteribii jwumpe fàn'h'à njaha maa súuli, njka na mii aha mpyi yii shwòhòl'e, mii fànhe maha njyéere, mii jìn'à jwuntarama jwo me. ¹¹Pirefee pi li cè, bà wuu à yi jwo wuu leteribil'e me, wuu aha nò wani, amuni wuu sí li pyi.

¹²Mpìi pi maha piye kêre ke, taha yii na sònjij na wuu nye pire fiige? Wuu sì nye wuye tàanna ná pi e me! Pi maha piye tàanni ná piye e, maa piye wii. Lire à li cyèe na pi nye a cyiige me. ¹³Wuu pi ke, wuu nye na wuye dùruge na ntùuli wuu pèerege taan me. Báaranj Kile à le wuu cye e, ná yii mú na nye u e ke, ur'à làha cyage njkemu i ke, wani wuu maha wuye dùrug'à làha. ¹⁴Wuu pi à pyi shincyibii mà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á Kirisita kyaa na. Lire e ke wuu à nò wani yii yyéere ke, wuu saha nye a tòro wuu tegeni taan me. ¹⁵Lire e wuu nye a tòro wuu báaranj tegeni taan, mà sà pi sanmpii wunj lwó, si wuye pèe ná ur'e me. Yii dánianj ká mpa mpèe, wuu na sònjij wuu báaranj sí n-shà yyaha na yii yyéere, si ntàanna ná Kile u tegeni njcyeeni i. ¹⁶Lire ká mpyi, kùrigii cyi nye yii kàntugo ke, wuu sí n-jà Jwumpe Nintanmpe caala si nò cyire e, mà ta wuu nye a wuye pèe ná piiberii báara nimpji i me.

† Zaburu 112.9

¹⁷ Y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na: «Ngemu la ká mpyi si pèene taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoonji Kile na †.» ¹⁸ Yii li cè, sùpyanji u nyè na uye metanga yu ke, Kafoonji Kile si nyè urufoo na mɛ, u yabilinji na ngemu metanga yu ke, uru na u maha nyè.

Poli ná túnntunmpii kafinivinibii kani

11 Ei! Mii cìnmpyibii, kampyi yii mpyi na sí nyè mii sijncompe kwú yiye e tère nimbilere e, lire mpyi na sí n-táan mii i. Nyè yii pu kwú yiye e. ² Yii tàange na nyè mii i fo mà pyi yinçyegɛ, lire s'à fworò Kile e, naha na ye li na nyè mu à jwo mii à yii cù nò niñkin mɛ na, uru u nyè Kirisita. Mii la nyè si yii kan u á pùcepy-incembaala fiige. ³ Nka mii na fyáge yii yákilibii ká ñkwò ñkèenɛ, pwoñkanni na yii à yiye pwo Kirisita na ke, yii i lire yaha, bà wwoñ'à cwòre tég'a Awa ñwo fáanɛa a wurugo mɛ. ⁴ Naha na ye mii à li nya na wà ká mpa yabere jwo yii á Yesu kyaa na njemu yi nyè yi ná wuu wuyi nyè niñkin mɛ, yii maha nyè yire na. Wà mú ká múnaani labere kyaa jwo yii á ndemu li nyè li ná yii zòmpyaagii funɛ wuuni nyè niñkin mɛ, lire nyè mɛ mà jwumpe nintanmpe pabere jwo yii á, mpemu pu nyè pu ná wuu wumpe nyè niñkin mɛ, yii maha ntíl'a dá puru na, ⁵ mà li ta, pire yii nyè na sòñji túnntunmii, maa sòñji megefee pi ke, mii á pi nyè a pwoñ mii na cyaga maha cyag'e mɛ. ⁶ Ali mii mée ká mpyi mii nyè a jwumpe cè sèl'e mɛ, nde li nyè ñcèñi kuni ke, mii à là cè lire e. Wuu à lire cyèe yii na pyiñkannigii puni ná karigii puni i.

⁷ Mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana, mii nyè a yafyin cya yii á mɛ. Lir'à li cyèe na mii à naye tírige maa yii dùrugo. Lire na nyè kapyimbaala la? ⁸ Mii à nyè dánafeebii kurunji yà cyeyaaya na, maa nyè pi i mii sàra, bà mii si mpyi si jà raa báare yii á mɛ. ⁹ Tèni i mii mpyi yii yyéere ke, mii cyège mpyi a kùñɛ, ñka mii nyè a ñen'a naye tíriɛ yii wà na mɛ. Yaayi kani li mpyi mii na ke, cìnmpyibii pi à yîri Masedoni kùluni i ke, pir'à pa yire kan mii á. Mii nyè a sàa nyè mà na tugure tège yii wà ñun'ji mɛ, mii mú si ti tège yii wà ñun'ji mɛ. ¹⁰ Lir'à pyi karunɛ mà mii ñun'ke yîrige. Akayi kùluni puni i, sùpya si n-jà lire wwù mii i mɛ. Mii na puru yu mà taha Kirisita sèenji na, uru sèenji u nyè mii zòmbilini i. ¹¹ Mii à jwo na mii nyè a ñen'a na tugure tège yii ñun'ji mɛ, lir'à li cyèe na yii kyal'à pen mii á la? Kile à li cè na yii kyal'à táan mii á.

¹² Nyè mii sí raa na báaranji pyi bà mii à tée na u pyi mɛ, bà li si mpyi, túnntunmpii pi nyè na piye pèere na pire na nyè wuu fiige ke, pire kà n-jà raa piye tàanni ná wuu e mɛ. ¹³ Túnntunmii kafinivinimii pi. Pi maha sùpyire wuruge, maa piye pyi mu à jwo Kirisita túnntunmii. ¹⁴ Li nyè a sàa paa wuu e mɛ, naha na ye Sitaanninji yabilinji maha uye pyi bèenmpe mèlèke fiige. ¹⁵ Lire e ke l'àha yii paa si Sitaanninji báarapyibii nya pi à piye pyi báarapyii sèe wuu fiige mɛ. Yii li cè na Kile sí n-pa pi puni sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e.

¹⁶ Mii sí yi taha yii á, wà tufiige kà n-sii raa sòñji na sìcyere ti nyè mii i mɛ. Nka yii mée ká nta yii sòñji na mii

na nyè sìcyerefoo, yii nyè na sìcyere na tère nimbilere funɛ'i, bà mii si mpyi si naye pèe mɛ. ¹⁷ Mpe mii sí n-jwo numɛ ke, Kafoonji bà u à puru jwo a kan mii á mɛ. Mii sí n-jwo sìcyerefoo fiige. ¹⁸ Ná shinnyahara s'à tiye pèe mà tàanna ná sùpyire pyiñkanni i, mii mú sí naye pèe, ¹⁹ naha na ye yii maha sìcyerefeebii karigii kwú yiye e jwunyahama baa, mà li ta yii na sòñji na yii na nyè yákilifee. ²⁰ Tire sùpyire ti maha yii cù bilii fiige, maa yii cyeyaayi lyî, maa yii nàñwòhɛ, maa piye pèere yii na, maa yii bwùun yii yyahayi i ke, yii maha tire karigii kwú yiye e. ²¹ Wuu nyè a ñen'a lire fiige pyi mɛ, lire na yii nyè na wuu sòñji fànha baa shiin la? Tá kur'à yaa ku pyi wuu á silege?

Mii sí n-jwo mu à jwo sìcyerefoo. Pi sanmpii maha piye pèe ná ndemu i ke, mii mú sí n-jà naye pèe ná lire e. ²² Pi aha jwo na pire na nyè Eburu shiin, mii mú na nyè uru wà. Pi aha jwo na pire na nyè Izirayeli shiin, mii mú na nyè uru wà. Pi aha jwo na pire na nyè Ibirayima túluge shiin, mii mú na nyè uru wà. ²³ Pi aha jwo na pire na nyè Kirisita báarapyii, mii na nyè Kirisita báarapyi mà tòro pi taan. Mii na yu ñumbwuyirilfoo fiige. Mii à báaranji pyi mà tòro pi taan, mii kàsunji jyiiigil'à nyaha pi wogigii na, mii bwòñre nizhwòr'à sàa nyaha. Mii múnaan'à pyi kwùñi ñwoge e tooyi njemu i ke, yir'à nyaha pi wuyi na. ²⁴ Yahutuubii pil'à mii bwòñ fo tooyo kanjuro, tɔɔɔ maha tɔɔɔ tiripaanni nyè beñjaaga ná ke ná baacyere pi à le mii i. ²⁵ Dɔɔmu fànhafeebil'à mii bwòñ tooyo taanre ná kàbil'e. Tɔɔge k'e, sùpyir'à mii wà si mbò ná kafaayi i. Bakwòɔg'à kèege ná mii i tooyo taanre suumpe lwòhe ñun'ji. Mii à canmbile niñkin ná numpilaga niñkin pyi suumpe lwòhe niñke e. ²⁶ Mii à kùshègii niñyahagii pyi, cyire tooy'e, mii múnaani mpyi kwùñi ñwoge e mu à jwo: lwòhe tajyiilige e ná nàñkaabii cye e ná mii shinji sùpyiibii ná supyishinji sanji wuubii cye e. Kànhe e yo, sige e yo, suumpe lwòhe ñun'ji yo, mii cìnmpyibii pi à piye pyi dánafee mà ta dánafee bà mɛ, pire cye e yo, mii múnaani mpyi kwùñi ñwoge e. ²⁷ Mii à báaranji pyi sèl'e, maa kanhare kwú naye e. Mii à numpiliye niñyahaya pyi mii nyè a ñwò mɛ. Mii à katege ná byage shwò. Tèrii niñyahagil'e, mii maha ñyì ta mɛ. Mii à wyeere shwò, wànya mpyi mii á mɛ. ²⁸ Mà bàra yire puni na, canɛa maha canɛa mii funɛk'à pen ná dánafeebii kurunji puni i. ²⁹ Wà fànha ká nta k'à cyéere, mii woge mú à cyéere. Wà ká kapii pyi, lire maha waha mii na sèl'e.

³⁰ Kampyi mii à yaa mii i naye pèe, mii sí naye pèe na fànhançyerere kurugo. ³¹ Kile u nyè Kafoonji Yesu Kirisita Tunji ke, ur'à li cè na mii nyè a fine mɛ. Uru u à yaa ná pèente e tèrigii puni i fo tèekwombaa. ³² Mà mii yaha Damasi kànhe e, fànhafoonji u mpyi na saanji Are-tasi karigii cwòñre kuru kànhe e ke, uru mpyi a pii yaha pi a tajyijwòyi kàanmucaa, bà pi si mpyi si mii ta ñcù mɛ. ³³ Nka dánafeebil'à mii le shàhal'e mà yige ñkununke wyige e, kànhe kàntugo. Lire l'à pyi mii shwonkanni.

† Zheremi 9.23

Karigii Kile à cyêe Poli na ke

12 Fo mii i naye pêe, ali mà li ta kapwɔɔ nyɛ lire na mɛ. Lire e ke karigii Kafoonji à cyêe mii na, maa ncɛnji ngemu kan mii á ke, mii sí yà jwo yire e numɛ. ² Mii à nànji wà cè †, ngemu u à dá Kirisita na ke, Kile à u lwɔ a kàre nɔnyɔnji tanrewunji i ††, li yyee kɛ ná sicyɛere u nyɛ nge. Lir'à pyi mà uru nànji ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. ³ Mii kɔn'à cè na uru nànjà shà Arijinani i maa mpa. Lir'à pyi mà u ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. ⁴ U à shà Arijinani i maa jwumpe mpemu lógo ke, puru yyaha si n-jà n-jwo mɛ, sùpya bà nyɛ a yaa u a puru jwumpe yu u nwɔge e mɛ. ⁵ Nyɛ mii sí n-jà naye pêe si li cyêe na mii u nyɛ uru nànji, nka mii si lire pyi mɛ. Mii aha a si naye pêe, karigii cyi nyɛ na mii fànhe ncɛɛrenji cyêere ke, cyire kanni kàmpañke na mii sí naye pêe. ⁶ Mii la mɛɛ ká mpyi si naye pêe, tire nyɛ sì-cyere mɛ, naha na yɛ sɛɛnji mii sí n-jwo. Nka mii si lire pyi mɛ, naha na yɛ mii na ndemu pyi, maa njemu yu ke, mii la na nyɛ sùpyire ti mii cù a tàanna ná yire e kanni. ⁷ Mii la nyɛ sùpyire ti pèene taha mii na, mà li njũke pyi na mii à kakyanhala kariii nya mɛ. Lire e Kile à yyefuge kà tɛge mii njũ'i, bà nguro maha sùpya súuli u cyeere e mɛ. Li nyɛ mu à jwo Sitaan-niɔji tũntunɔji wà u à yyefuge yaha mii na, bà li si mpyi, mii àha naye pêe mɛ. ⁸ Mii à Kafoonji náare tooyo taanre, u kuru yyefuge láha na na, nka u nyɛ a nɛɛ mɛ, ⁹ maa mii nwɔ shwɔ na ur'à cɛnmpɛ mpemu pyi mii á ke, na puru sí mii ta, naha na yɛ tɛni i sùpyanji fàn'h'à cyéɛ ke, lire tɛni i uru fànhe maha kuye yal'a cyêe. Lire kurugo li maha ntáan mii á mà naye dùrugo na fànhanɔcyɛrɛre tɛni i, bà Kirisita fànhe si mpyi si tatɛnge wwù mii i mɛ. ¹⁰ Lire e mii fànhe ká ncɛyéɛ, lire nyɛ mɛ pi aha mii cyahala, lire nyɛ mɛ mà kawaa pyi mii na, lire nyɛ mɛ mà mii kyéere, lire nyɛ mɛ mà nàvunɔ kyaa pyi mii na Kirisita kurugo, li maha ntáan mii i, naha na yɛ lire tɛni i Kirisita maha u fànhe le mii i.

Kɔrenti shiinbii kan'à Poli funɔjɔ pɛn

¹¹ Tɛni i mii mpyi a naye pêe ke, mii mpyi na yu sicyerefoo fiige, nka yii pi à mii pyi mii à li pyi. Yii pi mpyi a yaa yii a mii metange yu, naha na yɛ li mɛɛ ká nta na mii nyɛ yaaga mɛ, pire tũntunmpii yii nyɛ na sɔnɔji shinbwoo ke, pi nyɛ a pwɔɔ mii na yafyin kàmpañja na mɛ. ¹² Karigii cyi à li cyêe na mii na nyɛ Yesu tũntunɔ ke, mii mpyi a naye waha maa cyire pyi yii shwɔhɔ'e. Yii à Kile sífente fyɛnji ná kabwɔhigii ná kakyanhala kariii nɔnyahagii nya mii cye kurugo. ¹³ Mii nyɛ a na tugure yaha yii njũ'i mɛ, lire kanni baare e, naha mii à pyi dánafeebii kurunji sanɔy'á ná mii nyɛ a li fiige pyi yii á mà yɛ? Yii tanga ku nyɛ mii na, yii yàfa na na.

† Poli ká jwo na ur'à Kirisita cyelempyanji wà cè, uye kyaa na u nyɛ. †† Nɔnyɔnji tanrewunji u nyɛ nɔnyɔnji tɛgeni. Mà tàanna ná Yahutuubii sɔnɔnjɔkanni i, kuru cyage e Kile à tɛen, pi maha ku pyi Arijinani mú.

¹⁴ Yii wíi, na tontanrewog'á mii nyɛ na si wani yii yyéɛ, nka mii mɛɛ si na tugure yaha yii njũ'i mɛ, naha na yɛ yii cyeyaayi kurugo bà mii nyɛ mɛ, yii yabilimpíi kurugo mii nyɛ. Pyibilere nyɛ na wyéɛ caa na li sifeebii njwɔ caa mɛ, nka sifeebii pi maha wyéɛrenji caa na pyi-bileni njwɔ caa. ¹⁵ Mii wi ke, mii sí nɛɛ na cyeyaayi puni kan yii kurugo ná funntange e, si naye kan ntaha yi na mú. Nyɛ mii aha yii kyaa táan nay'á amuni, lire li sí yii pyi na yii àha mii kyaa táan yiy'á sahanɔki mà?

¹⁶ Yii à li cè na mii nyɛ a naye tɔnɔ wà tufiige na mɛ, nka yii pii saha na nko na mii à cyiige dɛ, na mii à yii wyéɛrenji wà lyi sɔncyiimpe e. ¹⁷ Lire e ke mpíi mii à tun yii á ke, pire wà à yii yaaga nànjwɔhɔ'a pa nkan mii á la? ¹⁸ Mii à li cya Titi † á, u shà yii yyéɛ ná wuu cɛnmpworonani i. Taha Titi à yii wyéɛ nànjwɔhɔ'ɔ la? Taha mii ná Titi sɔnɔnjɔkanni wá nɔnɔn karigil'e mɛ? Taha wuu naaranɔkanni wá nɔnɔn mɛ?

¹⁹ Mà lwɔ tɛemɔni i, yii na sɔnɔni na tanga wuu nyɛ na ncaa yii á, lire sí bà mɛ. Wuu maha yu Kile yyahe taan, Kirisita wwɔnɛge e. Wuu ntàannamacinmpyibii, yaaga maha yaaga wuu à jwo ke, wuu à yire puni jwo, bà yii sí mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i mɛ. ²⁰ Mii na fyáge si zhà yii yyéɛ, mii àha nkwɔ sà yii ta yii à pyiɔnkanni labɛɛ lwɔ ndemu li nyɛ li nyɛ a táan mii á mɛ. Lire baare e nde mii sí n-pyi ke, lire mú si n-táan yii á mɛ. Lire njwɔhe ku nyɛ, mii na fyáge, mii àha nkwɔ zà mbɛmbaanji ná yɔncyɛge ná luyirini ná nyiɛɛnni ná jwoore ná mɛkɛgere ná yàmpeente ná nyàhanɔgurunɔji ta yii shwɔhɔ'e mɛ. ²¹ Mii na fyáge, mii aha shà yii yyéɛ, Kile kà nkwɔ mii sílege yii á sahanɔki mɛ. Mii na fyáge, sùpyire t'à kapegigii pyi, maa mpyi ti nyɛ a láha ti katupwɔhɔyɔ ná ti jacwɔɔre ná ti sílege baa karigii na mɛ, mii àha nkwɔ mɛɛ sú tire kurugo mɛ.

Yereyi nizanɔyi

13 Mii tontanrawoge ku sí n-pyi nke yii yyéɛ. Wuu sí n-sà kapegigii pyifeebii sàra si ntàanna ná pi kapyiɔkil'e, bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnji i na: «Shiin shuunni taanre ká kani ndemu nya tapyige e ke, lire kani sí n-cwɔɔnɔ si ntàanna ná pire nɔnjwuyi i †.» ² Mii tozhɔnwoge yii yyéɛ, mpíi pi mpyi a kapegigii pyi ke, mii mpyi a pire puni yɛɛ, mà bàra sùpyire sannte na. Numɛ, mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii sí yi jwo yii á sahanɔki, mii aha sà mpiimu ta pi i kapegigii pyi sahanɔki ke, mii si ku táan pifeɛe na mɛ. ³ Ná yii s'à jwo na yii la nyɛ si ncɛ na Kirisita u à u jwumpe le mii njwɔge e, yii sí li cè. Kirisita fànhe nyɛ a cyéɛ yii karigil'e mɛ, u maha u sífente cyêere yii na. ⁴ Sèe wi, tɛni i pi mpyi na u kwòre cige na ke, u mpyi a uye pyi fànha baa yaaga, nka u à nɛ a fwoɔ kwɔnji i Kile sífente cye kurugo. Wuu fàn'h'à cyéɛ, bà Kirisita woge mpyi a cyéɛ mɛ. Nka wuu aha núr'a shà yii yyéɛ, yii sí li nya wuu karigii pyiɔnkanni i, na Kile maha fànhe kaan wuu á, bà u à ku kan Kirisita á mɛ.

⁵ Yii yiye kàanmucya sèe sèl'e kampyi sɛɛnji na yii na naare Kile kuni i. Yii nyɛ a li cè yiye e na Yesu Kirisita na

‡ Poli mpyi a jwo uru cɛnmpworonani kyaa na mà kwɔ (8.22).

†† Duterɛnɔmu 19.15

nye yii e mà? U aha nta u nye yii e me, lir'à li cyêe na yii à kùun'a cwo Kile kuni i. ⁶ Nka mii na sônhi yii sí li cè yiye e na wuu nye a kùun'a cwo Kile kuni i me. ⁷ Wuu na Kile náare, yii àha ñkwò kapii pyi me. Li kapyiini nùñke bà ku nye si li cyêe yii na na wuu na jìn'a kyaa pyi me, ñka li kapyiini nùñke ku nye si yii nya kacenne tapyige e. Yii a kacenhii pyi, ali lire méé ká nta li sí li cyêe na wuu à wurugo, lire nye tapege me. ⁸ Wuu si n-jà Kile sèenji fyiinne me, nde kanni wuu sí n-jà n-pyi ke, lire li nye mà u pyi u a si yyaha na. ⁹ Wuu fànhe méé ká nta k'à cyére, ka yii woge si mpêe, lire na nye wuu á funntanga. Wuu Kileparege ku nye, yii ndire le Kile kuni i.

¹⁰ Mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii na ñge letereñi sémeni si ñkan yii á, bà li si mpyi, mii aha ɔɔn yii yyére, mii àha zà yafyin cwɔɔnɔ ná fahan'i si ntàanna

ná Kafoonji fànhe niñkange e mii á me. U à kuru fànhe kan mii á, si yii tège yii a si yyaha na Kile kuni i. Ku nye a kan si yii nùñk kyán Kile kuni na me.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ Nye nume, mii cìmpyiibii, yii pyi funntange e. Nde li sí yii pyi yii ndire le Kile kuni i ke, yii a lire pyi. Yii a màban leni yiye e. Yii yii sònñore pyi niñkin, yii i yyeñinke yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔ'e. Lire ká mpyi, Kilenji u maha tàange ná yyeñinke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e. ¹² Yii a cìmpworogo fwùñi kaan yiy'á ná funncenhi i. Kile wuubii pi nye naha ke, pire pun'à yii shéere. ¹³ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ñwɔn yii na, tàange ku nye Kile e ke, kuru ku pyi yii ná yiye shwɔhɔ'e, yii i mpyi Kile Munaani wwɔñe e.

GALATI SHIINBII

Kini mege pi maha mpyi Turiki nume ke, Galati shiinbii mpyi a tēen lire kini i cyage k'e. Poli à tooyo shuunni pyi pi yyére na Jwumpe Nintanmpe yu, puru njwunji tooy'e pii mpyi a dá Yesu na. Nye Poli Kile jwumpe jwunkwooni kàntugo Galati shiinbil'á, Yahutuubii pii mpyi a shà maa pi pyi na Yesu Kirisita dányanji kanni si n-jà sùpya shwà u kapegigii na me, fo mu aha a Yahutuubii làdaabii kurigii naare mú. Lire e pi mpyi na yu na fànha ku nye ku ki dánafeebii puni pi kwòn mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e.

Poli à jwo na mu à pyi Yahutu yo, mu nye a pyi Yahutu mà yo, sùpyire puni sí n-shwà Yesu Jwumpe Nintanmpe mpemu kurugo ke, na tire sùpyire kàlan'á kàntugo wà puru jwump'á. Poli à lógo na Galati dánafeebii wá na nko raa kàntugo wàa Kile kun'á, si ntaha pire kafinivibii njwòh'i ke, ka u u nge letereji séma tùugo pi á, maa pi yere, bà pi si mpyi si nkúu Jwumpe Nintanmpe na, si nkwooro Kile kuni i me. Yereyi Poli à kan pi á ke, yire yi nye nje.

U à li cyée pi na na ur'à uye kan Kile á, na Kafoonji Yesu u à uru tun uru u a Jwumpe Nintanmpe yu. U à li cyée pi na mú, na uru ná Zheruzalemu dánafeebii kuruk'à bín'a tēen, dánafeebii pi nye pi nye Yahutuu me, maa jwo pire kyaa na. Nde na pir'à bê ke lire li nye nde: pire dánafeebii nye a yaa pi pyi Yahutuubii salianji njwòh'i me (1--2).

U à uye tígile Kile Jwumpe Semenji na, maa yi yyaha jwo pi á na Yahutuubii salianji kuni naaranji i bà zhwonji nye na ntaa me; nka mu aha dá Yesu Kirisita na, lire kanni li sí n-jà sùpya shwà (3--4).

Letereji takwore e, u à yi jwo a waha pi á na pi piye yaha Kile Munaani l'a nkēenji, naha kurugo ye lire li maha sùpyanji yige Musa Salianji tugure njwòh'i, maa fànhe kan u á, u u kacenkii shinji puni pyi. Kacenkii puni yyaha yyére wuuni sí li nye tàange (5--6).

Poli à fwù kan Galati dánafeebii kurup'yá

1 Mii Poli u nye Yesu Kirisita tūntunngò ke, mii u à nge letereji tūugo yii á. Mii u pyi Yesu Kirisita tūntunngò, sùpya bà u à lire yaa me, sùpya bà u à mii tun me. Yesu Kirisita u à nē a fwo kwùnji i Tufoonji cye kurugo ke, uru ná Tufoonji Kile u à wwò lire na. ² Mii cìmpyibii puni pi naha ná mii i ke, mii ná pire pi à wwò maa nge letereji tūugo Galati kùluni dánafeebii kurup'yá. ³ Wuu Tunji Kile ná Kafoonji Yesu Kirisita pi njwò yii na, pi yepinke kan yii á. ⁴ Yesu Kirisita u à uye kan mà pyi sàraga si wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu si mpyi si fwo nge dipenji nimpinji karigii puni i mà tàanna ná Tufoonji Kile nyii wuuni i me. ⁵ Pēente ti taha Kile na tērigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

L'à Poli pāa, u lógo na Galati dánafeebii'á kuni labere lwó

⁶ L'à mii pāa sèl'e mà lógo na yii à wyère na nko raa kàntugo wàa Kile á, uru ngemu u à yii yyere maa njwò yii na maa yii shwà ke, mpai pi nye na yii shwonkanni jwumpe labali na yu ke, maa ntaha pire jwumpe njwòh'i, ⁷ mpemu ná Jwumpe Nintanmpe nye ninjin me. Tire sùpyire na yii wuruge, Jwumpe Nintanmpe pu nye na Kirisita kyaa yu ke, marii ncaa s'a puru kēenji.

⁸ Wuu à njemu jwo yii á Yesu kyaa na ke, l'à pyi wuu yabilimpai yo, l'à pyi Kile mèleke mà yiri ninyinji na yo, wà ha mpa yabere jwo yii á, Kile u urufoo lánja. ⁹ Mii à yi jwo yii á mà kwò, mii sí nūru yi taha, Jwumpe Nintan-

mpe yii à lógo wuu njwò na, maa nē pu na ke, shin maha shin ká puru labala a jwo yii á jwonkanni labere na ke, Kile u urufoo lánja.

¹⁰ Naha yii na sōnngi nume be? Mii na ncaa si ntāan sùpyir'á laa, mii na ncaa si ntāan Kile á? Sùpyire nyii wuuni mii na mpyi be? Mii n'a mpyi na sōnngi si ntāan sùpyir'á, mii mpyi na si n-pyi Kirisita báarapyi me.

Pyinnganni na Poli à pyi Yesu tūntunngò ke

¹¹ Mii la nye yii li cè mii cìmpyibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á ke, pu nye a fwo sùpya e me.

¹² Mii nye a pu ta sùpya á me, wà mú sí nye a mii kàla pu na me, nka Yesu Kirisita yabilinji u à pu cyée mii na.

¹³ Yii à mii pyinnganni kyaa lógo mà mii yaha Yahutuubii Kile kuni i. Yii mú s'à cè na mii à Kile dánafeebii kurungke kyéerege fo mà tòro. Mii mpyi na li kòre si ku jya.

¹⁴ Yahutuubii Kile kuni naaranji i, mii mpyi na yepwoge shiinbii puni yyaha na. Mii tiibii làdaabii kani mpyi a sàa waha mii na.

¹⁵ Nka Kile à njwò mii na mà mii ta mii sàha si me, maa mii cwònrò, mii a báare ur'á. ¹⁶ Amuni, li mú à pyi, l'à sàa bê u á mà u jyanji cyée mii na, mii s'a u kyaa yu supyishinji sanng'á, mpai pi nye pi nye Yahutuu me, mii nye a sùpya yíbe si nta li pyi me. ¹⁷ Mpai pi à pyi Yesu tūntunmii mii yyaha na ke, mii nye a shà Zheruzalemu i si pi nya me. Mii à tíl'a kàre Arabubii kini i, maa yiri wani mà kàre Damasi kànhe e.

¹⁸ Yee taanre kàntugo na, mii à kàre Zheruzalemu kànhe e, mà sà canmpyaa ke ná kanjkuro pyi Pyeri

yyére si u cè. ¹⁹ Njka uru ná Kafoonji Yesu cìmpworonji Yakuba baare e, mii saha nyé a Yesu túnntunni wabere nya mɛ. ²⁰ Kampyi kafinara mii na sémeni na ntùuge yii á, Kile u nyé mii shèréfoonji.

²¹ Lire kàntugo mii à kàre Siri kini i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. ²² Njka fo mà sà nɔ lire tɛni na, Zhude kùluni dánafeebii kurunji mpyi na sàha njkwò a mii cè mɛ. ²³ Pi mpyi a lógo kanna na njge u mpyi na pi kyérege si nta pi sige pi àha ndá Jwumpe Nintanmpe na mɛ, na uru u na pu yu sùpyir'á numɛ. ²⁴ Lire e ke pi na Kile metange yiri mii kurugo.

Jwumpe Nintanmpe Poli mpyi na yu ke, Yesu túnntunmpii sanmpil'à njɛ puru na

2 Nyé yye ke ná sicyɛr'à tòro ke, ka mii i núr'a kàre Zheruzalɛmu kàhe e ná Barinabasi i. Titi mpyi a kàre ná wuu e mú. ² Mii à nde kùluni tɔɔge lwó, naha na yɛ Kile yabilinji u à li cyèe mii na. Mii à nɔ wani ke, maa bínn'a tɛɛn ná dánafeebii njufeebil'e. Jwumpe Nintanmpe mii na yu supyishinji sanj'á, mpil'á pi nyé pi nyé Yahutuu mɛ, ka mii i jyè puru yyahe e mà jwo dánafeebii njufeebil'á. Mii la nyé a mpyi tafɛere mii à fê tanjaa ná nijjaa Yesu Kirisita kurugo ke, tire ti kwòro karnɔɔ baa mɛ.

³ Nyé mà mii yaha wani, kafinivinibii pii mpyi a piye pyi dánafee fiige maa njwɔɔ a jyè wuu shwɔɔl'e si nta njcè pyinƙanni na Yesu Kirisita à wuu shwɔ MusaSaliyanji bilere na ke, si lire kèɛge si nta wuu yaha bilere e sahanƙi. Ali mà li ta mii jaararɛɛni Titi mpyi Yahutu mɛ, pi la mpyi u u njkwòɔn fànhe e mà tàanna ná Musa Saliyanji i. Njka wuu nyé a njen'a wuye yaha pi cye e tère ninƙin i, maa lógo pi njwɔ na mɛ, Jwumpe Nintanmpe pu nyé sèenji ke, bà puru si mpyi si njkwòro yii á mɛ. Wuu ná Zheruzalɛmu dánafeebii kacwɔnribii mpyi a wwò njwɔmɛ ninƙin na, pi nyé a njen'a fànha cyán Titi na u u njkwòɔn mɛ. ⁶ Jwumpe Nintanmpe wuu na yu ke, pi sí nyé a njen'a yaaga bàra puru na mɛ. (Sèenji na, pi tayyérege mpyi njkemu ke, kuru nyé yaaga mii á mɛ, naha kurugo yɛ Kile nyé a sùpya pwɔɔnjɔ sùpya na mɛ.) ⁷ Sèenji na, pi à li ta na Kile à mii tun mii u sà a Jwumpe Nintanmpe yu supyishinji sanj'á, bà u à Pyeri tun u sà a pu yu Yahutuubil'á mɛ.

⁸ Kilenji u à fànhe kan Pyeri á maa u tun Yahutuubil'á ke, uru mú u à fànhe kan mii á maa mii tun supyishinji sanj'á. ⁹ Amuni, Yakuba ná Pyeri ná Yuhana pire pi nyé njufeebil'e, maa ntɛɛn li taan na Kile à njwɔ mii na, mii u a nte túnnture pyi. Lire na pi à Barinabasi cyɛge ná ndoge cù, si li cyèe na wuu ná pire na nyé wwoɔɛɛ. Wuu à bínn'a tɛɛn maa njwɔ li na na pire sí n-sà a Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á. Wuu pi ke, wuu sí n-sà a pu yu supyishinji sanj'á. ¹⁰ Pi à wuu jáare kanna na wuu àha funnjɔ wwò dánafeebii fɔnjɔfeebii na wani mɛ. Mii s'à fère sín maa lire pyi.

Poli à Pyeri la wwú Antiyɔshi kàhe e

¹¹ Nyé tɛni i Pyeri à pa Antiyɔshi kàhe e ke, l'à fwor'a yyére na u karigii pyinƙanni mpyi a njwɔ mɛ, lire e mii à

u tinje maa u cèɛge sùpyire puni nyii na. ¹² Pyeri làwwuge njnɔke ku njke: u mpyi a fyànha na lýi ná supyishinji sanji dánafeebil'e, lire mpyi a njwɔ, njka pil'à yîri Yakuba yyér'a pa, pire mpyi maha jwo na supyishinji sanj'á yaa u kwòɔnYahutuubii fiige, u à fyá pire na, maa li njwɔ cù na láre supyishinji sanji dánafeebii na, fo mà pa kàntugo wà pi á. ¹³ Lir'à pyi ke, ka Antiyɔshi kàhe Yahutuubii dánafeebii sanmpii si mpyi njwɔmyahigii shuunnifée Pyeri fiige. Ali Barinabasi yabilinji mpyi a taha pi fye e. ¹⁴ Mii à pa li kàanmucya mà li ta Jwumpe Nintanmpe na sèenji njgemu yu ke, pi nyé na naare uru sèenji fye e mɛ, ka mii i yi jwo Pyeri á pi puni nyii na:

«Mu u nyé Yahutu ke, Kile kuni yyahe yyére zhènji kurugo mu à njen'a Yahutuubii làdaabii pii yaha maa mpyi supyishinji sanji fiige, lire mpyi a njwɔ, njka numɛ, naha na mu la nyé si supyishinji sanji kèɛnɛge fànhe e si mpyi Yahutuu yɛ? ¹⁵ Mii ná mu, wuu à si Yahutuu, wuu nyé supyishinji sanji fiige njge u nyé u nyé a Kile kuni cè mɛ. ¹⁶ Njka lire ná li wuuni mú i, wuu à cè na sùpya si n-jà n-tíi Kile yyahe taan mà lire njnɔke pyi na u à MusaSaliyanji kurigii jaara mɛ. Dániyanji kanni cye kurugo Yesu Kirisita na, sùpya maha ntíi Kile yyahe taan. Lire kurugo wuu mú à dá Yesu Kirisita na, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan mɛ. Lire nyé Saliyanji kapyii mɛ, naha na yɛ sùpya si n-sii n-jà n-tíi ka lire njnɔke si nta na u à Saliyanji kurigii jaara mɛ.»

¹⁷ Wuu pi ke, wuu na njcaa si ntíi Yesu cye kurugo, njka l'aha mpa nta na wuu na kapegigii pyi, lir'à li cyèe na Kirisita e cyi à fworo la? Mà byanhara bá la! ¹⁸ Mu aha fworo Musa Saliyanji kuni i mà pa Yesu Kirisita wuuni i, kàntugo yyére maa núr'a fwor'a jyè lire kuni ninjyèeni i, lire cye kurugo mu maha núr'a pyi Saliyanji kèɛgefoo.

¹⁹ Mii wi ke, mii à fworo Musa Saliyanji i. Lire e ke mii saha nyé uru Saliyanji njwɔh'i mɛ. Uru Saliyanji yabilinji njgahanji u à mii pyi mii à fworo u e. Cyire pun'à pyi, bà mii si mpyi si nta mpyi Kile sùpya mɛ. ²⁰ L'à pyi mu à jwo mii ná Kirisita à kwòro sijcyan kworokworocige na. Lire kurugo mii yabilinji sàha bà u nyé na naye karigii cwɔɔnre mɛ. Njka Kirisita na nyé mii i. Kyaa maha kyaa mii na mpyi numɛ ke, mii à na cyɛge taha Kile Jyanji na maa nta a li pyi. Uru u à mii kyaa táan uy'á, maa uye kan sáraga mii kurugo. ²¹ Kile à njwɔ mii na maa yaage njkemu kan mii á ke, mii si n-cyé kuru na mɛ. Kàmpyi Kile mpyi a jwo na mu aha ntaha Musa Saliyanji fye e na mu à tíi uru yyahe taan, lire tɛni i ke, Kirisita kwùnji mpyi na sí n-pyi karnɔɔ baa dɛ!

Kile à jwo na sùpyanji maha ntíi u dániyanji kurugo

3 Yii Galati dánafeebii funnjɔ baa sùpyiibii! Joofo u à yii le kuni nimpini i yɛ? Mà li ta njnɔke na Yesu à kwòro cige na ke, mii à kuru fíniɔ'a jwo yii á. ² Yii li cè na yii nyé a Kile Munaani ta MusaSaliyanji kuni jaaranji cye kurugo mɛ, njka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, puru cye kurugo yii à li ta. ³ Di yii à pyi maa mpyi funnjɔ baa shiin bɛ? Kani yii à sii ná Kile Munaani sínji i ke, naha na yii la nyé s'a lire pyi numɛ ná yii

yabilimpîi sífente e ye? ⁴ Karigii puni Kile à pyi yii á ke, cyir'à pyi kapwɔɔ baa ke? Nka cyire sí nyɛ a yaa cyi pyi kapwɔɔ baa mà de! ⁵ Yii wíi! Kile ká u Munaani yaha l'à pa yii yyaha cû, ka yii i kakyanhala kariii pyi, yii àha raa sônji na yii na Musa Saliyanji kuni jaare ke, na lire kurugo u à li pyi mɛ, nka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, lire kurugo u à lire pyi.

⁶ Nyɛ nde Ibirayima à pyi ke, lire tayyéreg'à pée wuu á. U à dá Kile na, lire cye kurugo Kile à jwo na u à tíi †. ⁷ Lire e ke yii li cè, mpîi pi à dá Kile na ke, pire pi nyɛ Ibirayima túluge shiinbii séesee wuubii. ⁸ Kile Jwumpe Semɛnji mú s'à jwo a kwɔ na Kile na sí supyishinji sanji pyi shintiilii u yyahe taan, pi dányanji kurugo. Lire kurugo u à jwo Ibirayima á na: «Mii sí jwó le supyishinji pun'á mu cye kurugo ††.» ⁹ Ibirayima à dá Kile na, ka Kile si jwó le u á, amuni li mú nyɛ shin maha shin ká dá Kile na ke, u sí jwó le urufol'á Ibirayima fiige.

¹⁰ Mpîi pi na Musa Saliyanji kuni jaare marii sônji na Kile sí jwó le pir'á ke, pir'à cwo lanjanke e mà kwɔ. Naha kurugo ye l'à séme Kile Jwumpe Semɛnji i na: «Yaaga maha yaaga k'à séme Saliyanji i ke, ngemu ká mpyi u nyɛ na cyire kapyaaagii kurigii puni jaare mɛ, urufol'à lánja ‡.»

¹¹ Nyɛ nákaana baa, sùpya si n-jà n-tíi Kile yyahe taan Saliyanji cye kurugo mɛ, naha na ye l'à séme mú na: «Shinji u à tíi ke, dányanji cye kurugo, uru maha mpyi nyii na ††.» ¹² Musa Saliyanji kuni ná dányanji wuuni naaranji nyɛ niŋkin mɛ, naha na ye l'à séme mú na: «Ngemu la ká mpyi si shinji ta Saliyanji cye kurugo ke, urufol'à yaa u Saliyanji kurigii puni naara ††.»

¹³ Nka Kirisita à wuu lanjanke lwó wuu cyaga, maa wuu shwɔ Saliyanji lanjanke na. L'à séme mú na: «Shin maha shin pi à dùrgo cige e mà u bò ke, urufol'à lánja ††.» ¹⁴ Lir'à pyi, Kile à dùbabii mpiimu le Ibirayima á ke, bà pire si mpyi si nɔ supyishinji sanji na mú Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. Kile à u Munaani nɔwɛmɛni ndemu lwó ke, bà wuu si mpyi si lire ta dányanji cye kurugo mɛ.

Musa Saliyanji nyɛ a Kile nɔwɛmɛni fyiinne mɛ

¹⁵ Mii cìnmpyibii, mii sí kani là yyaha jwo yii á mà tàanna ná sùpyire karigii pyinŋkanni i. Shiin shuunni ká tunmbyara le, pire mú shuunni i, shin niŋkin si n-jà tire kèege mɛ, u mú si n-jà yaaga le tire e mɛ. ¹⁶ Nyɛ amuni Kile à tunmbyara le ná Ibirayima ná u túluge e. Li nyɛ a séme: «Ibirayima ná u túluyi i» mɛ. Li n'a mpyi a séme amuni, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo u túluy'à nyaha. Nka l'à séme: «Ibirayima ná u túluge e †††» kuru ku nyɛ Kirisita. ¹⁷ Mii jwumpe nɔwɛhe ku nyɛ nke: Kile à tire tunmbyaare le, yye nkwuu sicyeere ná yye beŋjaaga ná ke (430) kántugo, ka Musa Saliyanji si nta a pa. Uru Saliyanji si n-jà Kile nɔwɛmɛni fyiinne, si nta raa nko, mà li shi bò mɛ. ¹⁸ Kàmpyi Kile mpyi a sùpyire pyi u koolyii mà tàanna ná Saliyanji kuni naaranji i, li sàha

mpyi na si n-pyi nɔwɛmɛni kayaala mɛ. Mà li ta Kile à nɔwɛ Ibirayima na nɔwɛmɛni cye kurugo.

Naha kurugo Kile à Saliyanji kan ye?

¹⁹ L'aha mpyi amuni, naha kurugo Kile à Saliyanji kan ye? U à u kan bà wuu si mpyi si u kafuunŋkii cè mɛ. L'à pyi si yaa ná Ibirayima túluge mpanji i, kur'á Kile à nde nɔwɛmɛni lwó.

Nyɛ Kile mèlɛkɛebii ná pi toromayyahafonji cye kurugo Saliyanji à nɔ sùpyire na. ²⁰ Nka tɛni i Kile à lire nɔwɛmɛni lwó Ibirayima á ke, u kuro nyɛ a mpyi toromayyahafonji i mɛ. Kile yabilinji ye niŋkin u à tíl'a yi jwo Ibirayima á. ²¹ Tá lir'à li cyée na Saliyanji à kántugo wà Kile nɔwɛmyahigil'á? Mà byanhara bá la! Kàmpyi Saliyanji mpyi na sí n-jà shin pyi Kile sùpya, u mpyi na sí n-jà sùpyire pyi ti tíi mú Kile yyahe taan. ²² Nka Kile Jwumpe Semɛnji à jwo na kapegigii mpyin'á fànha ta sùpyire puni na. Lire e ke yaayi nɔwɛmɛni Kile à lwó ke, pyinŋkanni niŋkinji na wà sí n-jà yire ta ke, lire li nyɛ mà dá Yesu Kirisita na.

²³ Mà uru dányanji tɛni yaha li sàha nɔ mɛ, Musa Saliyanji u mpyi a tɛn sùpyire puni nɔwɛmɛni mà wuu pyi kàsujyii fiige. U à tɛn wuu nɔwɛmɛni fo mà sà nɔwɛmɛni i Kile kun'à cyée wuu na, ka wuu u dá Kirisita na ke. ²⁴ Lire pyinŋkanni na, Musa Saliyanji à wuu le kuni i fo mà sà nkan Kirisita á, bà wuu si mpyi s'a ntòre ná shintiibil'e Kile yyahe taan dányanji cye kurugo mɛ. ²⁵ Numɛ mà wuu yaha wuu à dá Kirisita na, wuu saha nyɛ Musa Saliyanji cye e mɛ.

Kile pyifente tanŋkanni

²⁶ Yii pun'à pyi Kile pyii dányanji cye kurugo Yesu Kirisita wɔwɔɛge e. ²⁷ Yii mpîi pi à batize Yesu Kirisita wɔwɔɛge e ke, yii à Kirisita yabilinji pyinŋkanni lwó.

²⁸ Lire e mu à pyi Yahutu yo, mu à pyi supyishinji sanji yo, mu à pyi biliwe yo, mu nyɛ a pyi biliwe mà yo, mu à pyi nò yo, mu à pyi ceewe yo, sùpya nyɛ a wuw sùpya e mɛ. Yii puni na nyɛ niŋkin Yesu Kirisita wɔwɔɛge cye kurugo. ²⁹ Nyɛ yii aha nta Kirisita wuu, yii mú na nyɛ Ibirayima túluge shiin. Yaage nɔwɛmɛni Kile à lwó Ibirayima á ke, yii sí kuru ta mú.

4 Yii na yaha si yi yyaha jwo yii á. Li na nyɛ bà tufoo maha nɔwɛmɛni lwó u pyà á mɛ. Mà pyànji yaha nàŋkocyee e, u maha mpyi biliwe fiige, mà li ta u tunji yaayi puni nyɛ u wuyo. ² U byifeebii ná mpîi pi na u karigii cwɔɔnre ke, pire maha yaha u na, fo tɛni kyaa u tunj'à jwo ke, lire ká nɔ.

³ Wuu mú pi ke, wuu mpyi mu à jwo nàŋkopyire mà wuu yaha dɔnyɛni yasunŋyi làdaabii bilere e. ⁴ Nka Kile nɔwɛmɛni tɛn'à fúnŋ ke, ka u u Jyanji tun u à si sùpya mà yaha Musa Saliyanji nɔwɛh'i, ⁵ mpîi pi nyɛ uru Saliyanji nɔwɛh'i ke, bà u si mpyi si pire núnŋ wuw bilere e, Kile si pi pyi u pyii mɛ. ⁶ Nde l'à li cyée na yii na nyɛ Kile pyii ke, lire li nyɛ Kile à u Jyanji Munaani ⁵ tun yii zòompîi na, lire l'à li ta yii aha Kile jaare yii maha jwo: «Baba, wuu Tu Kile!»

† Zhenzi 15.6 †† Zhenzi 12.3; 18.18; 22.18 †† Duterenzomu 27.26 †† Abakuki 2.4 †† Levitiki 18.5 ††† Duterenzomu 21.23 ††† Zhenzi 12.7; 13.15; 24.7

§ U Jyanji Munaani ná Kile Munaani nyɛ niŋkin.

⁷ Nyε lir'à li cyēe na yii à fworō bilere e. Yii à pyi nume Kile pyii. Ná yii s'à pyi u pyii de, yaayi puni u à bégel'a yaha u pyiibii mεε na ke, yii pi nyε yire tafēebii.

Poli funḡk'à pεn ná Galati dánafēebil'e

⁸ Nyε tèecyiini i, yii mpyi na sàha ḡkwò a pyi ná Kile e mε, lire e yii mpyi a yiye le yasunḡyi bilere e, ḡjemu yi nyε yi nyε Kile sèe wuḡi mε. ⁹ Nka nume yii nyε ná Kile e, a fo Kile bà u nyε ná yii e, ḡaha na yii la nyε si nūru yiye le yire diḡyḡḡi yasunḡyi làdaabii bilere e yε? Yire yasunḡyi nyε fànha ná kaḡwɔɔ baa dε! ¹⁰ Yii maha canmpyaagii cyii tōre canntanya, yiḡyi yà na nyε amuni, tèrigii cyii na nyε amuni, yyeegii cyii na nyε amuni, ḡaha na bε? ¹¹ Yii kapyiḡkil'à mii funḡɔ pεn, fo mii na sōḡḡi mii kanhare puni sí n-pyi kaḡwɔɔ baa.

¹² Mii cìnmpyiibii, mii à fworō Yahutuubii làdaabii bilere e maa mpyi yii supyishiḡi sanḡi fiige. Mii na yii ḡáare, yii i mpyi mii fiige, yii àha yiye le tire bilere e mε.

Mà mii yaha yii yyére yii nyε a mii mùmpenmε pyi mε. ¹³ Yii à li cè na yampe p'à mii pyi mii à tèen yii shwɔhɔl'e na toḡcyiige, maa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á. ¹⁴ Mii yamp'à yii tēenmε pεn, ḡka yii nyε a ḡjige maa ḡcyé mii na mε, yii à mii cùmɔ lemε ḡwɔ mu à jwo Kile mèlekeḡi wà, mu à jwo Yesu Kirisita yabilinḡi wi.

¹⁵ Lire tēni i, yii yyahayi mpyi a táan ná mii i sèl'e. Nume taa kuru yyetange de! Mii à dá li na na mii kyaa mpyi a táan yii á, kàmpyi li mpyi na sí n-jà n-pyi, yii mpyi na sí yii ḡyiḡii wwû n-kan mii á. ¹⁶ Lire e ke mii na sēenḡi yu yii á ke, lire l'à mii pyi yii zàmpen bε?

¹⁷ Sùpyire ti na Jwumpe Nintanmpe labali na yu ke, tire na dirili yii kurugo, ḡka sēeshiin bà mε. Pi la nyε si mii ná yii láha wuye na, bà yii si mpyi si zii ntaha pire fye e mε. ¹⁸ L'à ḡwɔ yii kwôro kuni niḡcenni i tērigii puni i, ali mii mée ká mpyi mii nyε yii shwɔhɔl'e tēni ndemu i mε. ¹⁹ Mii pyiibii, mii na ḡkànre yii kurugo sahanḡi layirilifoo fiige, fo Yesu Kirisita ká yii zòompīi puni shwɔ a ta. ²⁰ Cyage e mii nyε amε ke, li mpyi na sí n-táan mii i mà pyi yii shwɔhɔl'e nde tēni i, si jwuḡkanni kēenḡe ná yii e, ḡaha na yε nde mii sí n-pyi yii á ke, mii nyε a li cè mε.

Kile ḡwɔmēeni ná Kile Saliyanḡi na nyε Ibirayima cyeebii shuunḡi fiige

²¹ Mii à jwo yo! Yii mpyi la ku nyε si mpyi MusaSaliyanḡi ḡwɔh'i ke, ḡje Saliyanḡi Semēḡi à jwo ke, yii nyε a yire lógo mà? ²² L'à sémε na Ibirayima à pùnampyire shuunni ta, wà à ta bilicwo á, wà s'à ta u cilenḡḡi. ²³ Bilicwōḡi pyànḡà ta mà tàanna ná u sifeebii ḡyii wuuni i, ḡka cilenḡḡi wuḡà ta mà tàanna ná Kile ḡwɔmēeni i.

²⁴ Mpe jwumpe ḡwɔh'à cūgo, mpyi cyeebii shuunḡi na nyε mu à jwo tunmbyara tateenye shuunni Kile à ntemu pyi ke. Agari u nyε bilicwōḡi ke, uru u nyε mu à jwo tunmbyaare Kile à le ná Musa e Sinayi ḡanḡe ḡuḡi ke, u pyiibii maha sini bilii. ²⁵ Nyε Agari na nyε Sinayi ḡanḡe fiige Arabubii kīni i, maa mpyi naha Zheruzalem mu kànhe fiige mú, kuru ná ku shiinbii na nyε bilere e †. ²⁶ Nka Zheruzalem mu kànhe ku nyε niḡyḡiḡi na ke, kuru

nyε bilere e mε, kuru mú sí ku nyε wuu nuḡi. ²⁷ L'à sémε na:

«Cijiriḡe, ta múgure sèl'e, mu u nyε mu sàha laa yanḡanna cè mε, ta ḡkwúuli funntange e,

ḡaha na yε ceenḡi nōḡà wál'a yaha ke, uru pyiibii sí ḡyaha n-tōro nōḡyiicwōḡi wuubii na ††.»

²⁸ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii à pyi Ishaka fiige, pyiibii ḡwɔmēeni Kile à lwó maa pi kan Ibirayima á ke, pire pi nyε yii.

²⁹ Bilicwōḡi pyànḡà ta u sifeebii ḡyii tanḡanni na, cilenḡḡi wuḡà ta Kile Munaani sífente cye kurugo. Nka bilicwōḡi pyànḡà tēe na cilenḡḡi wuḡi yyahe fwóhɔre, fo mà sà nɔ niḡjaa na. ³⁰ Nyε ḡaha Kile Jwumpe Semēḡi à jwo yε? Y'à sémε:

«Ma bilicwōḡi ná u jyanḡi kòɔ, ḡaha na yε u nàzhan nyε kɔɔge e ná cilenḡḡi jyanḡi i mε ‡.»

³¹ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, wuu nyε bilicwōḡi pyii mε, ḡka cilenḡḡi pyiibii pi à sii wuu.

Yii àha nūru yiye le Musa Saliyanḡi bilere e mε

5 Kirisita à wuu yige bilere e, bà wuu si mpyi si mpyi wuye wuu, sēenḡi na mε. Lire e yii kwôro pur'e, yii àha nūru yiye le bilere mēere na mε. ² Yii lógo! Mii Poli, mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dá li na na yii à yaa yii kwòḡ si nta zhwɔ, lire e Kirisita kaḡwɔɔ saha nyε yii á mε. ³ Mii sí nūru pu taha yii á, shin maha shin u à uye kan pi à kwòḡ ke, urufol'à yaa u a MusaSaliyanḡi kurigii puni ḡaare. ⁴ Yii pi na ḡcaa si ntii Kile yyahe taan Musa Saliyanḡi cye kurugo ke, yii à kàntugo wà Yesu Kirisita na, lire e Kile si ḡwɔ yii na si yii shwɔ mε. ⁵ Wuu pi ke, Kile Munaani à wuu pyi wuu à tèen li taan na wuu sí n-tii Kile yyahe taan wuu dániyāḡi kurugo. ⁶ Wuu aha mpyi Yesu Kirisita wwoḡεεge e, l'à pyi ḡkwòḡ yo, l'à pyi ḡkwòḡnmbaa yo, lire là nyε na wii mε. Nde li na wii ke, lire li nyε mà dá Yesu Kirisita na. Wuu ná wuye shwɔhɔl'e kapyiḡkii tàange maha lire cyēe.

⁷ Yii fēḡkanni mpyi a ḡwɔ sēenḡi kuni i, jofoo u à yii yige l'e yε? ⁸ Yii li cè na yii yyerefoḡi Kile kapyii bà mε. ⁹ Yii nyε a cè na: «bwúuruḡi yirige yirige yaani nimbileni maha mbyimpe niḡcwɔhɔmpe puni yirige» mà? ¹⁰ Lire ná li wuuni mú i, mii à cyεge taha Kafoḡi Yesu na na yii sōḡḡiḡkanni ná mii wuuni sí n-pyi niḡkin. Nka shin maha shin ká yii wurugo ke, Kile sí yoge kwòḡ urufoo na.

¹¹ Mii cìnmpyiibii, mii wi ke, mii n'a mpyi na Kile jwumpe yu mà yyaha tii ná ḡkwòḡḡi i, na sùpya si n-jà n-shwɔ u baa mε, shin mpyi na si n-sii mii yyaha fwóhɔɔ niḡjaa mε. Jwumpe mii na yu, na Yesu Kirisita à kwú kworokworocige na ke, puru mpyi na si n-sii n-waha wà na mú mε. ¹² Mii la ku nyε, mpyi pi nyε na yii wuruge na yige sēenḡi kuni i ná ḡkwòḡḡi kani i ke, pi àha li dá ḡkwòḡḡi na mε, pi piye tūḡḡ!

† Pyiḡkanni na Yahutuubii mpyi na Kile pēre maa piye pwo Musa Saliyanḡi na fo mà sà mpyi bilii fiige ke, ná lire e Poli à Zheruzalem mu tàanna naha ḡke cyage e. †† Ezayi 54.1 ‡ Zhenezi 21.10

Yii Kile Munaani yaha li yii yyaha cû

¹³ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, Kile à yii yyer'a yige bilere e, ñka yii àha lire pyi kapuŋɔ s'a yii nyii wogigii pyi mɛ. Yii yiye kyaa táan yiy'á, yii raa ñwɔge yiye na. ¹⁴ Naha na ye Kile Saliyaŋi puni na ntaa mpe jwumpe niŋkinŋi i: «Ma supyiŋɛɛŋi kyaa táan may'á, bà mu yabiliŋi kyal'à táan may'á mɛ †.» ¹⁵ Nka yii yabilimpíi ká yîri yiye fye e, marii yiye nɔni, marii yiye kyaa sige yaaya fiige, yii a yiye kàanmucaa yii àha yiye kèege ñkwɔ mɛ.

¹⁶ Mpe mii la ñye si jwo yii á ke, puru pu ñye: yii a ñaare yii yyaha tíi ná Kile Munaani nyii wuuni i, lire ká mpyi, yii saha si raa yii nyii karigii nimpegigii pyi mɛ. ¹⁷ Naha kurugo ye sùpyaŋi nyii wogigii ñye a táan Kile Munaani á mɛ, Kile Munaani nyii wuuni sí ñye a táan sùpyaŋ'á mɛ. Cyire kapyaaŋi shuunniŋà tùn. Lire e Kile Munaani ká mpyi yii e, yii saha si raa yii nyii karigii pyi mɛ. ¹⁸ Yii aha Kile Munaani yaha l'à yii yyaha cû, Musa Saliyaŋi fànhe saha si n-pyi yii na mɛ.

¹⁹ Wuu aha ntaha wuu nyii wuuni fye e, wuu kapyi-ŋkii cyi maha mpyi ñcyii: jacwɔɔre ná katupwɔhɔyi ná silege baa karigii ²⁰ ná kacyzunni ná sɔŋkanmpe ná pege ná yoge ná yiŋcyɛge ná lùyirintoroni ná fadiyaŋi ná mbɛmbaani ná ndàhalaŋi ²¹ ná nyiŋɛenni ná sinm-
byaani ná lakyanhayi ná cyire fiige karigii. Mii à fyànha a yi jwo, ñka mii sí yi taha, shin maha shin u kapyiŋkii ká mpyi cyire ñcyii, urufoo nàzhan ñye Kile Saanre e mɛ.

²² Kile Munaani ká sùpyaŋi ñgemu yyaha cû ke, uru-foo kapyiŋkii cyi maha mpyi ñcyii: tàange ná fun-
ntange ná yyeŋiŋke ná lùtaanni ná sùpyigire ná cèn-
mpe ná dânasupyigire ná ²³ ñùmpinŋe ná cùmayaŋi. Uru saliya ñye ñgemu u ñye na cyire karigii shiŋi tùnni mɛ.

²⁴ Mpii pi ñye Yesu Kirisita wuubii ke, pir'à pi nyii ka-
rigii ná pi muntanma wogigii bò, bà Yesu Kirisita à bò
kworokworocige na mɛ.

²⁵ Kile Munaani cye kurugo wuu à shiŋi nivɔŋŋi ta,
lire kurugo, wuu Kile Munaani yaha li wuu yyaha cû.

²⁶ Wuu wà kà uye pèe mɛ, wuu àha raa wuye ñwɔ
cwôre mɛ, wuu àha raa wuye yiŋcyɛge pyi mɛ.

6 Mii cìnmpyiibii, yii pi à yiye yaha Kile Munaani li i
ñkèenŋi ke, wà ká Kile kafuun pyi, yii urufoo yere
ná lùtaanni i, yii i u le kuni nintiini i. Yii mú s'a yiye
kàanmucaa lire fiige kà ñkwɔ yii ta mɛ. ² Yii yiye tège yii
i yiye tugure lwɔ, lire pyiŋkanni na, yii sí KirisitaSaliyaŋi
fûnŋɔ. ³ ñgemu ká a sɔŋŋi na ur'à pwɔɔ pi sanmpii na,

† Levitiki 19.18

mà li ta u ñye a sii yafyin mɛ, urufoo na uye ñwɔ
fáanŋi. ⁴ Shin maha shin à yaa u uye toroŋkanni kàan-
mucya sèl'e. L'aha nta l'à ñwɔ, urufool'à yaa u pyi fun-
ntange e, u sí ñye a yaa u wabere wuu fwɔhɔɔ mɛ.
⁵ Naha kurugo ye Kile sí shin maha shin yíbe u kapyi-
ŋkii kyaa na.

⁶ ñye ñgemu ká a yii kâlali Kile jwumpe na ke, yii a yii
cyeyaayi yà kaan urufool'à.

Nde mu à pyi ke, lire tɔŋŋi mu maha nta

⁷ Yii àha raa yiye ñwɔ fáanŋa mɛ, sùpya si n-jà raa
Kile fare mɛ. Sùpyaŋi ká yaage shiŋi ñgemu nùgo ke,
kuru shiŋi u maha ñkwɔn. ⁸ Lire ñwɔhe ku ñye na ñge-
mu ká a u karigii pyi mà tàanna ná u nyii wuuni i ke,
kwùŋi u ñye na urufoo sigili. Nka ñgemu ká a u karigii
pyi mà tàanna ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, Kile
Munaani sí urufoo tɔŋ ná shiŋi niŋkwombaani i. ⁹ ñye
l'aha mpyi amuni, wuu àha ñkànha kacɛŋkii mpyiŋi
taan mɛ, ñaha kurugo ye wuu aha màban le kacɛŋkii
mpyiŋi i, tènì là na ma, wuu sí n-pa li tɔŋŋi ta. ¹⁰ Lire
kurugo wuu a kacɛŋkii pyi sùpyire pun'á tère o tère e
wuu à li laage ta ke. Nka wuu cìnmpyiibii dânafeebii
wuuni l'à lyɛ.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ ñye yii nte sémere nintibuunte wii, mii yabiliŋi
cyɛge k'à ti sém'a tùugo yii á. ¹² Mpii la ku ñye yii raa
ñkwùun fànhe e ke, pi na lire pyi si nta ntáan sùpyir'á.
Kabile niŋkin ñwɔh'i pi ñye, pi la ñye sùpyire s'a pi yya-
ha fwɔhɔɔre na pi na yu na Kirisita kwùŋi kanni u sí n-jà
sùpyaŋi shwɔ mɛ. ¹³ Mà li ta, pire pi à kwɔn ke, pi ya-
bilimpíi ñye na ñaare mà yyaha tíi ná MusaSaliyaŋi i
mɛ. Pi la ñye yii i ñkwɔn si nta raa piye cyère na yii à
ñen'a taha pire fye e. ¹⁴ Mii wi ke, mii ñye a sii na li caa
si naye jwo si cye taha yaaga na mà tòro wuu Kafoonŋi
Yesu Kirisita kworokworocige na mɛ. Kuru
kworokworocige kurugo diŋyeŋi tɔŋŋi'á kwɔ mii á, mii
tɔŋŋi mú s'à kwɔ ñge diŋyeŋi i. ¹⁵ Wà à kwɔn yo, wà
ñye a kwɔn mà yo, yaaga ñye lire e mɛ, zòŋi nivɔŋŋi
Kile maha le wuu e ke, uru u na wii. ¹⁶ Mpii pi na li kuni
ñaare ke, Kile u yyeŋiŋke kan pir'á, u u ñùñaara ta pi
na. Kile sùpyire kyaa na mii ñye, tire ti ñye Izirayeli.

¹⁷ Sùpya kà núru na kànha mɛ, nɔkpiyi yi ñye mii cy-
eere na ke, Yesu kurugo mii à yire ta.

¹⁸ Mii cìnmpyiibii, wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita u ñwɔ yii
puni niŋkin niŋkinŋi na u u jwɔ le yii á. Amiina!

EFESE SHIINBII

Efese u mpyi Azi kùluni kànbwàhe, numε pi maha lire mεge pyi Turiki. Poli u à Jwumpe Nintanmpe jwo kuru kànhe shiinbil'á, ka pìi si ηεε pu na, maa dá Kafoonji Yesu na. Lire l'à pyi dánafeebii kurunke sìηkanni wani. U à yye taanre pyi kuru kànhe e Kile jwumpe ηjwuηji na. Puru funηke e u à dánafeebii kurunpyi yà tìηe tìηe kuru kwùumpe kànyi puni na.

Poli à ηge letereηji sém'a kan ηje dánafeebii kurunpy'á, maa Kile kayaani jwo. Lire kayaani li ηye, mà nìηyηji yaayi puni ná ηìηke yaayi puni le ηùηufoo ηìηkin cye e. Uru ηùηufooηji u ηye Yesu Kirisita (1.10). Kirisita à kwû, lire cye kurugo, u à Yahutuubii dánafeebii ná supyishijηi sanηi dánafeebii shwà, maa pi puni wà piye na mà pyi kurunη nìηkin. Lire kurugo mpìi pi à dá Kirisita na ke, ηεεnneηji u mpyi ηge supyishijηi shuunneηji shwàhàl'e ke, ur'à kwò (1--3).

U à li cya dánafeebii'á na pi piye kyaa táan piy'á, pi raa piye tère bà cyeere nìηkinηi yatanηyi maha báare sìη-cyan mε. Poli à li cyêe dánafeebii na na Kile sífent'à fànha tò sífente sannte puni na. Lire e u à li cya dánafeebii'á, pi Kile kàshikwànyaaayi puni lwó, bà pi si mpyi si yyere Sitaanneηji ná u nàηwàhàre karigii puni sige mε (4--6).

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u ηye Yesu Kirisita túnntunηò mà tàanna ná Kile ηyii wuuni i ke, mii u à ηge letereηji sémε si ntun yii á, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu, ná yii à taha Yesu Kirisita fye e tèrigii puni i [Efese kànhe e] ke.

² Wuu Tuηji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ηwà yii na, pi i yyenijηke kan yii á.

Kacenηkii Kile à pyi Yesu Kirisita cye kurugo ke

³ Wuu wuu Kafoonji Yesu Kirisita Tuηji Kile kêe, u à wuu wuuni ηwà, yacenηyi Kile Munaani maha ηkaan ke, maa yire puni kan wuu á nìηyηji na, wuu ná Kirisita wwoηεεge kurugo. ⁴ Uru cye kurugo, mà jwo dijyηηi u dá ke, Kile mpyi a wuu cwàcnrò, bà wuu si mpyi si fìniηe, si mpyi tigire cyaga baa u yyahe taan mε. ⁵ U à wuu kyaa táan uy'á, lire na, mà ta dijyε sàha dá mε, u à li lwó uye funη'i si wuu pyi u pyii Yesu Kirisita cye kurugo. Lire l'à pyi u ηyii wuuni mà yyaha tii ná wuu e.

⁶ Lire e ke wuu pèenε taha u na, u kacenni nimbwooni kurugo. U à lire pyi wuu á u Jyanji Yesu Kirisita cye kurugo, uru ηgemu kyaa l'à waha u á sèl'e ke.

⁷ Yesu Kirisita à uye pyi sàraga, maa wuu ηùηò wwû u sishange cye kurugo, maa wuu kapegigii yàfa wuu na, mà tàanna ná Kile kacenni nimbwooni mpyiηji i. ⁸ Kile à sàa cyire pyi maa yákilifente shijηi puni ná ηcèηji shijηi puni kan wuu á. ⁹ Mà tàanna ná u ηyii wuuni i, kani u mpyi a yal'a yaha Yesu Kirisita cye kurugo, ná li mpyi a ηwàhà ke, u à lire cyêe wuu na. ¹⁰ Lire li ηye: tēni ká fūnηò, u sí nìηyηji yaayi ná ηìηke wuyi puni le ηùηufoo nìηkin cye e, uru u ηye Kirisita.

¹¹ Kirisita cye kurugo mú, Kile à wuu cwàcnrò mà pyi uye wuu. U mpyi a lire kani yaa fo tèemcni i mà tàanna ná u ηyii wuuni i. ¹² Lire e wuu pi à pyi shincyibii mà wuu sòηηore taha Kirisita na ke, wuu sí n-pyi kapunη Kile mεge ku pēe.

¹³ Yii mú pi ke, yii na ηye Kirisita wwoηεεge e, mà lwó yii à sèenji jwumpe lógo yii zhwoηji kyaa na ke, puru pu ηye Jwumpe Nintanmpe. Yii à dá Kirisita na ke, Kile à fyè bwòn yii na u Munaani ηkanηji cye kurugo yii á, u mpyi a lire ndemu ηwàmmε lwó ke. ¹⁴ Yacenηyi Kile à yal'a yaha u wuubii mεε na ke, Kile Munaani l'à wuu pyi wuu à tēen ná l'e na wuu sí yire ta, Kile ká u wuubii ηùηò wwû feefee tēni ndemu i ke, bà u si mpyi si ηkēe u mεge mpèenji kurugo mε.

Poli à Kile náare dánafeebii'á

¹⁵ Pyiηkanni na yii à dá Kafoonji Yesu na sèl'e, ná pyiηkanni na yii à Kile wuubii sanmpii kyaa táan yiy'á sèl'e ke, mii à lire lógo. ¹⁶ Lire kurugo mii maha fwù kaan Kile á tèrigii puni maa u náare yii kyaa na. ¹⁷ Mii ηarege funηke e, mii maha li caa wuu Kafoonji Yesu Kirisita u Kilenji á, uru ηgemu u ηye Tufooηji sinampefoo ke, u yákilifente kan yii á sèl'e, u u uye cyêe yii na, bà yii si mpyi si u sēnmεge ηcè mε. ¹⁸ Mii na u náare mú u u yii yákilibii múgo. Lire ká mpyi, u à yii yyere maa sòηηore tatahage ηkemu kan yii á ke, yii sí kuru cè, kuru ku ηye yaayi nisinanηyi nìηyahayi u à yal'a yaha u wuubii mεε na ke. ¹⁹ Mii na li náare u á mú, bà yii si mpyi si u sífente kakyanhala woore cè wuu dánafeebii kàmpañke na mε. ²⁰ Tire sífente cye kurugo mú, u à Kirisita ηè a yige kwùηji i, maa u pyi u à sà ntēen u kàniηe cyεge na, nìηyηji na. ²¹ Yaayi nìηyambaayi yi ηye ná ηùηufente ná sífente ná fànhafente ná kafente e ke, Kile à u tìηe yire puni ηùηò na, mà bàra mεge maha mεge ku ηye na yiri yi na numε, ná mεge maha mεge ku sí n-pa raa yiri yi na tìηji nìmpañji i ke, u à u tìηe yire puni ηùηò na. ²² Kile à yaayi puni tìrig'a cyán u á, maa u pyi dánafeebii kurunke ηùηufooηji, ²³ kuru ηkemu ku ηye u cyeere ke. Yaaga maha yaaga ku ηye u e ke, yire puni ηye kur'e maa mpyi cyeyi puni i.

Mà fworò kwùñi i maa mpyi shì na

2 Yii pi ke, tèni l'e, yii mpyi mu à jwo kwùu yii ntiimbaanji ná yii kapegigii kurugo. ² Yii mpyi maha cyire karigii pyi nge diñyeni sùpyire sannte fiige. Fànha yaayi yi ñye kaféegé e ke, yire ñùñufoonji ñyii wuuni yii mpyi na mpyi. Mpii sí pi à ñùñk kyán Kile na ke, uru u ñye na báarañi pyi pire e, ali numé. ³ Wuu mú puni mpyi pire fiige, wuu mpyi maha wuu karigii pyi mà tàanna ná wuu yabilimpilii ñyii wuuni i, nde l'à táan wuu cyeer'á ná nde l'à tñge wuu funñ'i ke, lire wuu mpyi maha mpyi. Lire kurugo Kile lùuni mpyi a yíri wuu taan pi sanmpii fiige.

⁴ Nka Kile ñùñaar'à pèe sèl'e. U à wuu kyaa táan uy'á sèl'e. ⁵ Lire kurugo wuu pi mpyi kwùu fiige wuu kapegigii kurugo ke, u à wuu ñè a yige kwùñi i ná Kirisita e. Yii li cè na Kile à ñwò yii na, maa yii shwà. ⁶ Wuu ná Kirisita wwoñeegé kurugo, Kile à wuu ñè a yige kwùñi i ná u e, bà wuu si mpyi si ntèen ná u e ñiñyini i mē. ⁷ U à lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo, bà u si mpyi si u kacenni tegele baa wuuni cyèe lyeñwóyi nimpayi na mē. ⁸ Yii li cè na Kile à ñwò yii na, maa yii shwà yii dániyanji cye kurugo. Yii yabilimpil'e bà lir'à fworò mē. Kile u à lire pyi yii á mana. ⁹ Lire ñye a pyi yii kacennkii cye kurugo mē, lire e sùpyanji wà tufiige si n-jà uye pèe mē. ¹⁰ Yii li cè na Kile à wuu pyi shinfónmii wuu ná Yesu Kirisita wwoñeegé cye kurugo, kacennkii mpyinji mē na, u mpyi a cyire ñcyiimu yal'a yaha, bà wuu si mpyi s'a cyi pyi mē.

Kirisita kwùñ'à Yahutuubii ná supyishinji sanñi pyi pi à wwò

¹¹ Ñye pyiñkanni na yii mpyi yecyeege na ke, yii sòññi lire na kè! Yii pi ñye yii ñye Yahutuu mē, Yahutuubii mpyi maha yii pyi na yii ñye a kwòñ mē, maa ñko na pir'à kwòñ, mà li ta cyeeere kanni na uru ñkwòññ'à pyi. ¹² Lire tèni i, yii mpyi a Kirisita cè mē, yii mpyi Izirayeli shiinbil'e mē, tunmbyaare Kile mpyi a le ná u shiinbil'e maa yaayi ñjemu ñwòmēe lwó ke, yii nàzhan mpyi yire e mē. Yii mpyi sòññi tatahaga baa, yii mpyi a Kile cè mē. ¹³ Ñye yii laage ku mpyi a fyànha a tóñ Kile na ke, Yesu Kirisita à u sishange wu mà pyi sáraga, kuru kurugo yii à byanhara Kile na numé.

¹⁴ Uru u à yeyiñke kan, maa Yahutuubii ná supyishinji sanñi wà piye na mà pyi ñiñkin. Màpenge ku mpyi pi shwòhòl'e kàsòwò fiige ke, maa kuru kwò. ¹⁵ U kwùñi cye kurugo, u à MusaSaliyanji ná u tonji karigii fànhe kwò. Lire pyiñkanni na, maa supyishinji kuuyi shuunniñi wà yiye na mà pyi supyishi nivóññi ñiñkin, maa yeyiñke pyi k'à pa pi shwòhòl'e. ¹⁶ U kwùñi cye kurugo kworokworocige na, u à màpenge kwò pi shwòhòl'e, maa yire kuruyi shuunniñi wà yiye na mà pyi ñiñkin, maa pi ná Kile shwòhòñi yal'a ñwò. ¹⁷ Mpii laage ku mpyi a tóñ Kile na, ná mpii pi mpyi a byanhara Kile na ke, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná yeyiñke e ke, u à pa puru jwo pi á. ¹⁸ Uru cye kurugo, wuu supyishinji kuuyi shuunniñi sí n-jà tabaraga ta Tu-

foonji Kile na, Kile Munaani ninuuni cye kurugo. ¹⁹ Lire kurugo yii saha ñye nàmpwuun, lire ñye mē shintahantorii mē, ñka yii à bàra Kile wuubii na numé, maa mpyi pyennugo shiin Kile bage e. ²⁰ Yii na ñye бага, Kile à ñkemu faanra ke. Yesu túnntunmpii ná Kile túnntunmpii pi ñye kuru bage nintaani, Yesu Kirisita yabilinji u ñye ku nintaani kafaage sèe woge mbiini na. ²¹ Uru cye kurugo, bage ñkunuyi pun'à yiye cù cù, maa mpyi бага ñjccenñe Kafoonji Kile á. ²² Uru cye kurugo mú, yii à pyi mu à jwo kafaaya y'à wà yiye na mà tég'a бага faanra, Kile à tèen ñkemu i u Munaani cye kurugo ke.

Supyishinji sanñi u ñye u ñye Yahutuu mē, Poli à pyi Kile jwumpe jwufoo pir'á

3 Lire kurugo mii Poli u ñye kàsuni i Yesu Kirisita Jwumpe Nintanmpe ñjwuñi kurugo yii supyishinji sanñ'á ke, mii na Kile ñáare yii kyaa na. ² Kile à ñwò mii na, maa báarañi ñgemu kan mii á mà yyaha tíi ná yii e ke, yii wà tufiige ñye à ñinni uru na mē. ³ Kani Kile mpyi a yal'a yaha ná li mpyi a ñwòhò ke, u à lire cyèe mii na, bà mii à cyii ñiñkin ñiñkin séme yii á nge letereñi i mà yyaha tíi ná l'e mà kwò mē. ⁴ Yii aha cyire kâla, pyiñkanni na Kile à mii yákiñi múgo, ka mii i lire kañwòhòni cè mà yyaha tíi ná Kirisita e ke, yii sí lire cè. ⁵ Kile ñye a mpyi a lire kañwòhòni cyèe tèecyiini sùpyire na, bà u à li cyèe numé u Munaani cye kurugo u túnntunmpii ná u jwumpe jwufoobii na mē. ⁶ Lire kañwòhòni li ñye: yaayi Kile sí n-kan Yahutuubil'á ke, supyishinji sanñi sí yire ninuyi ta, ñaha na ye pi à wwò maa mpyi ñiñkin, maa ñwòmēeni yaayi ninuyi ta Yesu Kirisita wwoñeegé e, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo.

⁷ Kile à ñwò mii na u sífente cye kurugo, maa mii pyi u báara pyi puru Jwumpe Nintanmpe ñjwuñi kurugo. ⁸ Mii u ñye na naye sòññi Kile wuubii puni nimbileni ke, Kile à ñwò mii na, maa mii pyi mii i Kirisita kasinani tegele baa wuuni yu supyishinji sanñ'á. ⁹ Kile u à yaayi puni dá ke, kani u mpyi a ñwòhò fo tèmòni i ke, u à mii pyi mii i lire yige bèenmpe na. ¹⁰ Lire e yaayi ñiñyambaayi yi ñye ná ñùñufente ná fànhañe e diñyeni ñùñk na ke, yire sí li cè numé dánafeebii kurunke cye kurugo, na yákiñfente na ñye Kile á karigii puni i. ¹¹ U mpyi a lire kani yaa mà ta diñye sàha dá mē, maa mpa li pyi wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ¹² Wuu ná Yesu Kirisita wwoñeegé funñke e, wuu dániyanji cye kurugo, wuu yákiñfente wuubil'à tabaraga ta Kile na. ¹³ Lire kurugo mii na li caa yii á, yefuge e mii ñye yii kurugo ke, yii àha kuru kani tégé màban fò yiye na mē, ñaha na ye mii ñye k'e yii ñùñjirire kurugo.

Poli à Kile ñáare dánafeebil'á sahanñi

¹⁴ Lire kurugo mii maha na ñiñkure sínni maa Tufoonji Kile ñáare, ¹⁵ uru ñgemu u à ñiñyini ná ñiñke yaayi puni meyi le ke. ¹⁶ Mii na u ñáare, bà u sí mpyi sí fànha le yii e u Munaani cye kurugo mà tàanna ná u sífente tegele baa woore e mē. ¹⁷ Yii dániyanji cye kurugo, Kirisita u tatèenge wwù yii zòmpyaagil'e, yii i ndire wà tàange e, yii i yiye waha kur'e. ¹⁸ Lire e yii ná Kile

wuubii sanmpii, yii sí Kirisita tàange tēgele baa woge cè. ¹⁹ Kuru tàange k'à tòro sùpyire puni tacenke taan ke, yii sí kuru cè. Lire ká mpyi, yaayi puni yi nyē Kile e ke, yire puni sí n-pyi yii e. ²⁰ Yaayi wuu nyē na náare, lire nyē mē na sōnñi njemu na ke, mà tàanna ná Kile sífente ti nyē wuu e ke, u sí n-jà yire kan wuu á fo si njà ntòro bá! ²¹ Pèente ti taha u na tērigii puni i dánafeebii kurunke shwǎhǎl'e Yesu Kirisita wwoñeēge e fo tēek-wombaa. Amiina!

Dánafeebii ngwòñi kani

4 Nyē lire kurugo, mii u nyē kàsunji i Kafoonji Yesu Kirisita mege kurugo ke, mii na li caa yii á, Kile à yii yyere ndemu mē na ke, yii raa ñaare yii a ntàanni ná lire e. ² Lire li nyē, yii sàa yiye tīrige, yii i mpyi ñumpiñeēge ná lùtaanfee, yii yiye karigii kwú tàange funñke e. ³ Yyeññe cye kurugo, Kile Munaani à yii pyi yii à wwò wwoñkanni ndemu na ke, yii yiye waha yii i ñkwòro uru ngwòñi i. ⁴ Yii li cè na yii à pyi mu à jwo cyere niñkin, Kile Munaani ninuuni li nyē yii puni i. Kile à yii yyere maa sōnñe tatahage ñkemu kan yii á ke, kuru mú na nyē niñkin. ⁵ Kafoo niñkin u nyē, uru ninuñi na yii pun'à dá, maa batize uru ninuñi mege na. ⁶ Kile niñkin u nyē, uru u nyē wuu puni Tuñi, maa mpyi wuu puni ñuñk na, u na báarañi pyi wuu puni cye kurugo, maa mpyi wuu puni zòmpyaagill'e.

⁷ Nka Kile à ñwò wuu na, maa màkange kà kan wuu shin maha shin á mà tàanna ná Kirisita sùpyire kanñkanni sumare e. ⁸ Lire e y'à jwo Kile Jwumpe Semēñi i na:

«Tēni i u à dùgo ke,
u à kàre ná bilii niñyahamil'e,
maa mayaaya kan sùpyir'á †.»

⁹ U à dùgo niñyini i, di lire ñwòhe nyē ye? Lir'à li cyēe na u mpyi a fyànha a tīge fo ñiñke na. ¹⁰ Nge u à tīge ke, uru ninuñi u à dùg'a kàre fo cyeyi puni niñyini na, bà u si mpyi si niñyini ná ñiñke puni ñi ná u sífente e mē. ¹¹ Uru u à pii pyi Yesu tūntunmii, maa pii pyi Kile tūntunmii, maa pii pyi Jwumpe Nintanmpe jwufee, maa pii pyi dánafeebii kurunke sançwònsigibii, maa pii pyi ku cyelentii. ¹² U à lire pyi, Kile wuubii pi nyē Kirisita cyeere ke, bà pi si mpyi si pire bégele báarañi mē na, pi raa si yyaha na Kile kuni i siñcyan, ¹³ fo mpa mpyi niñkin daniyañi ná Kile Jyañi ñcēñi i mē. Lire ká mpyi, wuu sí raa si yyaha na Kile kuni i, si mpa fūñk Kirisita fiige.

¹⁴ Lire e ke wuu saha si n-pyi mu à jwo nàñkopyire s'a fyíngē raa màre cyelentiibii kafiniviniibii kàlanji kafēēge cye kurugo mē. Pi maha sùpyire yákilibii kēēñi ná pi kàyituwògore e. ¹⁵ Nka wuu aha a sēēñi yu tàange funñke e, wuu sí raa si yyaha na karigii puni i Kirisita wwoñeēge e. Uru u nyē dánafeebii kurunke ñuñke.

¹⁶ Kuru ñuñke cye kurugo, cyeere yatanñi pun'à sogo sogo yiye na, maa mpyi cyere niñkin. Yire yatanñi puni niñkin niñkinñi ká a yi báarañi pyi, cyeere sí raa lyēge si fànha ta tàange funñke e.

Dánafeebii ñaarañkanni nivòñni

¹⁷ Lire kurugo mii sí yi jwo n-waha yii á Kafoonji mege na na mpai pi nyē pi nyē Kile kuni i ná yii e mē, yii àha raa yii karigii pyi pire wogigii fiige mē. Pire maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi sōnñkanni laaga baa wuuni i. ¹⁸ Pi yákilibii nyē a múgo mē, shiñi nivòñi Kile maha ñkaan ke, pi Kile kuni ñcēmbaanji ná pi niñgyiwaani kurugo pi nàzhan nyē ur'e mē. ¹⁹ Lire e silege saha nyē a si pi na mē, pi à piye yaha silege baa karigii laage e, maa katupwòhoyi shiñi puni pyi. Pi funñi nyē a si na niñini mē.

²⁰ Nka yii pi ke, amuni bà yii à Kirisita kani taanna mà de! ²¹ Nàkaana baa yii à u kyaa lógo, yii mú s'à u kani taanna maa li sēēñi cè, ²² na yii à yaa yii yii kapyiñyegigii yaha. Sùpyañi u nyē na ñaare lire pyiñkanni na ke, uru nyii karigii maha u wurugo, lir'a si u shi bò. ²³ Yii yii yákilibii ná yii sōnñkanni kēēñe. ²⁴ Yii pyiñkanna nivòñkò lwó, nde li sí li cyēe na Kile à yii pyi shiñfònmii ke. Lire li nyē, katiigii ná fyinmpe karigii mpyiñi, cyire maha ntaa sēēñi cye kurugo.

²⁵ Lire kurugo yii láha kafinare na, shin maha shin u à sēēñi yu u shiññeñ'á, ñaha na ye wuu pun'à pyi cyere niñkin yatanya. ²⁶ Yii wà lùu ká yíri, u àha kapii pyi mē, u bá kà canñayiiini yaha li cwo ná lire lùyirini i mē ††.

²⁷ Yii àha Sitaanniñi yaha u pyiñkanna ta si yii yaha kapii na mē. ²⁸ Yii wà ká nta u mpyi nàñkaawa, urufoo u láha nàñkaage na, u raa báare sèl'e ntiñi funñke e, bà u si mpyi s'a kanhamafeebii tēre mē. ²⁹ Jwumpimpe pà tufiige nyē a yaa p'a fwore yii ñwòyi i mē. Jwumò maha jwumò pu sí n-jà sùpya pyi u a si yyaha na Kile kuni i ke, yii a puru yu bà pu si mpyi si pu lógofeebii tēge mē. ³⁰ Yii àha raa Kile Munaani lùyiri karigii pyi mē. Lire li nyē Kile fyēñi yii na, ngemu u à li cyēe na Kile sí n-pa yii ñuñk wwù feefee canñka ke. ³¹ Yii àha wà nàvunñk yaha yiye e mē, yii àha mpyi lùpēēñe mē, yii àha yii lùgigii yaha cyi à yíri mē, yii àha raa sēre sùpyire na mē, yii àha raa cyàhii pyi mē. Yii láha pege karigii shiñi puni na. ³² Yii a kacēñii pyi yiye na, yii raa ñuñpara taa yiye na, yii a yàfani yiye na, bà Kile à yàfa yii na Kirisita kurugo mē.

5 Lire e ná yii kyaa s'à táan yii Tuñi Kile á, yii a u pyiñkanni taanni. ² Yii a yii karigii puni pyi tàange funñke e, bà Kirisita yabiliñ'à wuu kyaa táan uy'á fo mà uye kan kwùñ'á wuu kurugo, mà pyi sáraga ñkemu k'à táan Kile á ke.

³ Lire kurugo jacwòre ná kanwòhoyi shiñi puni ná funmbwòhe, cyire karigii pyifoo nyē a sàa yaa u ta yii shwǎhǎl'e mē. Naha kurugo ye Kile wuubii nyē a yaa pi a cyire karigii pyi mē. ⁴ L'à pyi silege baa jwumò yo, l'à pyi ñuñk baa jwumò yo, l'à pyi keetupwòhoyi yo, puru pà mú nyē a yaa p'a fwore yii ñwòyi i mē, fo Kile fwùñi kanni. ⁵ Yii li cè na jacwoobii ná katupwòhoyi pyifeebii ná funmbwòhe feebii, pire wà tufiige nàzhan nyē a sii Kirisita ná Kile Saanre e mē. Funmbwòhe ná kacyiñzunn'à tàanna.

† Zaburu 68.18-19

†† Zaburu 4.5

⁶ Mpii pi à òṅṅ kyán Kile na ke, cyire karigii cyi maha u lùuni pyi l'á yíri pire taan. Lire e yii àha n-sii wà yaha u yii òwò fáanṅa a wurugo ná laaga baa jwum'i mē.

⁷ Yii àha ṅgwò ná pire mpil'e kyaa na mē. ⁸ Yii li cè na tēni l'e, yii mpyi numpini i, ṅka numē, Kafoonji wwoṅeṅge cye kurugo, yii ṅye bēenmpe e. Lire e ke yii a ṅaare bēenmpe sùpyiibii ṅaaraṅkanni na, ⁹ ṅaha na ye shinṅi u ṅye na ṅaare bēenmpe e ke, urufoo kapyi-ṅkii maha mpyi kacēṅkii ná katiigii ná sēejwuuni.

¹⁰ Yii yiye waha nde l'á táan Kafoonji á ke, yii i lire cya a cè. ¹¹ Numpini karigii ṅye ná nāfan e mē. Yii àha raa cyi pyi mē, yii bá à yaa yii a cyi yiye bēenmpe na. ¹² Karigii tire sùpyire ṅye na mpyi numpini i ke, cyire ṅjwuṅi mú bá à sii silege. ¹³ Yii li cè na kyaa maha kyaa ṅwòṅ k'á múgo ke, lire maha fworo bēenmpe na. ¹⁴ Kyaa maha kyaa sí l'á fworo bēenmpe na ke, lire yyaha maha ṅcè. Lire kurugo y'á jwo:

«Mu u ṅye na ṅwúuni ke,
yíri ṅwòṅ mpe na, ṅè a fworo kwùubii shwòṅh'e,
Kirisita sí bēenmpe yiye mu á.»

¹⁵ ṅye yii a yiye kàanmucaa, yii i yii toroṅkanni cè. Yii àha mpyi yákili baa shiin mē, ṅka yii pyi yákilifee.

¹⁶ Tēni li ṅye yii á ke, yii yiye waha yii raa kacēṅji pyi, ṅaha kurugo ye tiṅṅà kēeṅge. ¹⁷ Lire kurugo yii àha mpyi funṅṅ baa shiin mē, ṅka nde li ṅye Kafoonji ṅyii wuuni ke, yii lire cya a cè. ¹⁸ Yii àha sinmpe bya si mēe mē, lire maha sùpyanji yaha silege baa karigii mpyiṅi na, ṅka yii ṅî Kile Munaani na tērigii puni i. ¹⁹ Yii a māban leni yiye e ná Zaburu sémenji myahigii ná Kile pēente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a Kafoonji pēre cyire myahigil'e ná yii zòmpyaagii puni i. ²⁰ Yii a fwù kaan Tufoonji Kile á tērigii puni i karigii puni kurugo, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mēge na.

Òṅṅ ná u cwoṅi piye cùṅkanni

²¹ Yii yiye tīrige yiy'á Kirisita yyaha fyagare kurugo. ²² Cyeebii, yii yiye tīrige yii nàmbaabíl'á, bà yii à yiye tīrige Kafoonji á mē, ²³ ṅaha na ye òṅṅi u ṅye u cwoṅi ṅṅke, bà Kirisita ṅye dānafeebii kurunṅke ṅṅke mē †. Dānafeebii kurunṅke ku ṅye Kirisita cyeere, u à kuru ṅkemu shwò ke. ²⁴ Bà dānafeebii kurunṅk'á kuye tīrige Kirisita á mē, amuni cyeebil'á yaa pi piye tīrige karigii puni i pi nàmbaabíl'á.

²⁵ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, bà Kirisita à dānafeebii kurunṅke kyaa táan uy'á, fo mà uye kan sáraga ku kurugo mē. ²⁶ U à lire pyi, si ku yaha kuye kannna na Kile á, ku fīniṅṅkwooni kàntugo ná lwohe e Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, ²⁷ bà u si mpyi si ku yaha uye yyahe taan ku sinampe e, fwòṅṅ baa ná takuruyo baa ná cyire ticyiin baa mē. ṅka ku pyi ṅcēeṅge cyaga ná cwo cyaga baa. ²⁸ Lire pyiṅkanni na, nàmbaabíl'á yaa pi pi cyeebii kyaa táan piy'á, bà pi yabilimpīi cyeere kyal'á táan piy'á mē. Shinṅi u à u cwoṅi kyaa táan uy'á ke, urufol'á uye kyaa táan uy'á. ²⁹ ṅaha kurugo ye sùpyanji wà tufiige cyere kyaa ṅye a sàa ṅen u á mē, ṅka u maha uye ṅwò caa maa yaha uye na, bà

† Pii maha jwo: «ṅaha na ye òṅṅi u ṅye u cwoṅi ṅṅke na, bà Kirisita ṅye dānafeebii kurunṅke ṅṅke na mē.»

Kirisita maha li pyi dānafeebii kurunṅk'á mē. ³⁰ Wuu sí pi ṅye u cyeere yatanṅyi. ³¹ Y'á jwo Kile Jwumpe Semenji na «Lire kurugo òṅṅi sí u tunji ná u nuṅi yaha si mpwò u cwoṅi na, pi mú shuunni si mpyi shin niṅkin ††.» ³² Puru jwumpe ṅwòṅh'á cùgo sèl'e. Mii na pu yu mà yyaha tīi ná Kirisita ná dānafeebii kurunṅke wwoṅeṅge e. ³³ ṅka p'á yyaha tīi ná yii e mú: yii shin maha shin à yaa u u cwoṅi kyaa táan uy'á, bà urufoo kyal'á táan uy'á mē. Cyeebii, yii pēene le yii nàmbaabíl'e.

Sifeebii ná pyiibii piye cùṅkanni

6 Pyiibii, yii yii sifeebii ṅwòmēeni cù yii tàanna ná Kafoonji ṅyii wuuni i, ṅaha na ye lire l'á tīi. ² Y'á jwo Kile Jwumpe Semenji i «Ma tunji ná ma nuṅi pēe ‡.» Kile Saliyanji kapyaaṅg'il'e, kabilini niṅcyiini Kile à jwo maa ṅwòmēe jwo a taha li na ke, lire li ṅye lire. ³ ṅwòmēeni u à lwò ke, lire li ṅye: «Mu shiṅi canmpyaagii sí ṅyaha, si ntāan ṅiṅke na ††.» ⁴ Tiibii, yii pi ke, yii àha mpi yii pyiibii na s'a pi lùyiri karigii pyi mē, ṅka yii a pi byíi, yii raa pi yereṅge yii tàanna ná Kafoonji jwumpe e.

Bilibii ná pi ṅṅufeebii piye cùṅkanni

⁵ Bilibii, yii sàa yii ṅṅufeebii ṅwòmēeni cù pēente funṅke e ná funvyinge e, yii li pyi bà yii à Kirisita ṅwòmēeni cù mē. ⁶ Yii àha raa pi ṅyinyaga báaraṅi kan- ni pyi si nta ntāan pi á mē, ṅka yii a u pyi mu à jwo Kirisita billi, mpiimu pi ṅye na Kile ṅyii wuuni pyi ná funṅṅ niṅkin i ke. ⁷ Yii a báare pi á ná funṅcēṅṅi mu à jwo Kafoonji á yii ṅye na báare, yii àha li pyi mu à jwo sùpyire kann'á yii ṅye na báare mē. ⁸ Yii li cè na shin maha shin, mu na báare wà á yo, mu na báare may'á yo, Kafoonji sí n-pa sùpyire puni sàra si ntāanna ná pi kapyiṅkii niṅcēṅkil'e.

⁹ ṅṅufeebii, yii mú pi ke, yii yii bilibii cùmu leme ṅwò, yii àha ntanha pi na mē. Yii li cè na ṅṅufoonji nin- unji u ṅye yii ná pire ṅṅṅ na niṅyṅi na ke, uru ṅye a sùpya ṅwòṅṅ sùpya na mē.

Dānafeebii kàshikwōnyaayi kani

¹⁰ ṅye mpe mii sí n-bàra puru na ke, puru pu ṅye: yii a yii fānhe caa Kafoonji wwoṅeṅge e, uru fānh'á sàa pēe. ¹¹ Yii Kile kàshikwōnyaayi puni le yiye na, bà yii si mpyi si jà tayyérege niṅcēṅṅe wwù, si Sitaanniṅi nāṅwòṅṅre karigii ṅṅṅ bē mē. ¹² Yii li cè, wuu ná mpii pi ṅye kàshige na ke, sùpyii bà mē. ṅka yaayi yi ṅye numpini i ná ṅṅufente ná fānhafente ná kafente e diṅyēṅi ṅṅṅ na ṅkēeṅṅi mēe na ke, wuu ná yire yi ṅye ku na. ¹³ Lire kurugo yii Kile kàshikwōnyaayi puni lwò, bà yii si mpyi si jà kuru kàshige kwòṅ canmpege e mē, lire kàntugo yii begelēṅkanni niṅcēṅni kurugo, yii i jà a kwòro yii tayyérege e.

¹⁴ Lire e ke yii bēgel'a yaha, yii i sēenji pyi yii seep- wòṅge, yii i katiigii mpyiṅi pyi tōṅṅṅ vāanṅtinṅe yii le

†† Zhenezi 2.24. Lire ṅwòṅṅ ku ṅye: «Lire kurugo òṅṅi ná u cwoṅi sí n-wwò si mpyi shin niṅkin, òṅṅi ná u cwoṅi shwòṅṅh'á yaa u ṅwò mà tòro òṅṅi ná u sifeebii wuṅi na.» ‡ Ekizodi 20.12 †† Eki- zodi 20.12

yiye na. ¹⁵ Yyeŋiŋke ku ɲɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe cye kurugo ke, yii kuru pyi mu à jwo tanhanya yii tooyi na, bà yii si mpyi si jà ɲjyére kàshige sige mɛ. ¹⁶ Yii dániyaŋi pyi yii tɔɔnnte yabeŋke. Ná ur'e yii sí n-jà Sitaanniŋi ɲyahigii nage wogigii puni fùgo. ¹⁷ Zhwoŋi yii à ta Kile á ke, yii uru pyi yii tɔɔnnte ɲùntonke. Kile Munaani na kàshikwɔŋhɔɔni ndemu kaan ke, yii lire lwɔ́, lire li ɲɛ Kile jwumpe.

¹⁸ Yii a Kileŋareyi shiŋi puni pyi tèrigii puni i, Kile Munaani ntɛgeŋi funŋke e, yii i ɲkwôro lire na. Yii raa Kile ɲáare u wuubii puni kurugo. ¹⁹ Yii a Kile ɲáare mii á mú, bà li si mpyi tère o tère e mii à na ɲwɔge múgo Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi mɛɛ na ke, si jà raa pu kaŋwɔhɔɔni yu raa fíniŋi fyagara baa mɛ. ²⁰ Puru ɲjwuŋi kurugo Kirisita à mii tiŋɛ, puru kurugo mii ɲɛ yɔɔɔyi

na naha kàsuni i. Yii a Kile ɲáare mii á, bà mii si mpyi s'a pu yu pu jwuŋkanni na fyagara baa mɛ.

Jwumpe nizanmpe

²¹ Kyaa maha kyaa li ɲɛ mii ɲùŋɔ taan, ná nde mii ɲɛ na mpyi ke, wuu ntàannamacinmpworonji Tisike sí n-sà cyire puni jwo yii á. Kafoonji báarapyi ɲiŋcɛŋɛ u ɲɛ u wi. ²² Mii à li yírigi li kurugo maa u tun yii á, nde li naha wuu kàmpañke na ke, yii i lire cè, u u màban le yii e. ²³ Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita u yyɛŋiŋke ná tàange ná dániyaŋi kan cìmpyiibii pun'á. ²⁴ Shin maha shin u à Kafoonji Yesu Kirisita kyaa táan uy'á sèeŋi na ke, Kile u ɲwɔ pire puni na, u u jwó le pi á!

FILIPHI SHIINBII

Filipi kànhe na mpyi Masedoni kùluni kànhe kà. Yahutuubii mpyi a nyaha wani με, pi mú bá mpyi a shiin ke kwò si nta nɔ pi Kile Jwumpe kàlambaga faanra με.

Tèni i Poli à sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani ke, lire tooy'e pìl'à piye kan Yesu á maa mpyi dánafee (Kapyiinkii 16.11-40). Dánafeebii kurunke shiinbii fànha mpyi supyishiŋi sanji, Yahutuubii mpyi a nyaha pi e με. Lire kàn-tugo u kùsheeni là tooy'e, fànhafeebil'à u cù a tò kàsunji i Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo. Filipi dánafeebil'à yire lógo ke, maa wà tun ná bùnyε yaay'i, u sà ŋkan u á kàsunji i. Nyε Poli à ŋge letereŋi séme mà u yaha kàsunji i, maa fwù kan pi á. U jwump'à yyaha tíi ná funntange e, ŋkemu i dánafeebil'à yaa pi pyi yyefuge t̀erigil'e ke.

Poli à li cya Filipi dánafeebil'à pi mbèŋi yaha u kwòro pi ná piye shwɔhɔl'e. Yesu Kirisita à uye t̀rige pyiŋkanni ndemu na ke, maa li cya pi á, pi piye t̀rige piy'á lire pyiŋkanni na.

Cyelentiibii kafinivinibii p̀i mú na mpyi wani, pire la mpyi si fànha cyán dánafeebii na pi raa Yahutuubii saliyani kurigii ñaare. Pii sí na mpyi wani, pire mpyi na pi nyii karigii kanni pyi. Poli à ŋje yerεyi kan dánafeebil'à mà taha cyire kapyaaŋii shuunniŋi na, bà pi si mpyi s'a piye kàanmucaa με.

Ŋge letereŋi funŋ jwump'à li cyèe na Filipi dánafeebii kyal'à táan Poli á sèe sèl'e.

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli ná Timɔti, wuu pi nyε Yesu Kirisita báara-pyii ke, wuu pi à ŋge letereŋi séme, si ŋkan yii Kile wuubii ná yii kàanmucyafeebii ná tegfeebil'á, yii pi nyε Yesu Kirisita wwoŋεεge e, Filipi kànhe e ke. ²Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ŋwɔ yii na, pi i yyenŋke kan yii á.

Poli à li cyèe Filipi dánafeebii na na pi kyal'à táan ur'á

³Tère o tère e mii à s̀nŋɔk yii kyaa na ke, mii maha fwù kan Kile á. ⁴Mii aha a Kile ñaare yii kyaa na tère o tère e ke, mii maha u ñaare ná funntange e, ⁵ñaha na ye mà lwó ku tasiige e mà pa nɔ fo numε na, yii à mii t̀ge Jwumpe Nintanmpe njwuŋi na.

⁶Kileŋi u à uru báaraŋi niŋcɛnŋi s̀i yii e ke, mii à t̀en ná l'e na u sí uru pyi yii e, zà nɔ u t̀geni na Yesu Kirisita cannuruge.

⁷Mii à yaa mii u a s̀nŋi lire s̀nŋɔkŋkanni na yii kyaa na, ñaha na ye yii kyal'à waha mii na sèl'e. Mà mii yaha kàsunji i, lire nyε με mà mii yaha mii u Jwumpe Nintanmpe báami maa pu pyàagii s̀nmege na ŋcyère s̀pyire na, Kile à ŋwɔ mii na maa uru báaraŋi ŋgemu kan mii á ke, yii à pyi mii wwoŋεε uru báaraŋi i. ⁸Kile yabilij'à li cè na bà Yesu Kirisita à wuu kyaa táan uy'á με, amuni yii kyal'à táan mii á sèe sèl'e.

⁹Nde mii na ñaare Kile á ke, lire li nyε, tàange ku nyε yii ná yiye shwɔhɔl'e ke, kuru k'a si yyaha na, yii i yákil-ifente ná ŋcɛŋi sèe wuŋi ta, ¹⁰bà li si mpyi ndemu l'à yaa ná yii e ke, yii i lire cè με. Lire e yii sí n-pyi s̀pyii mpiimu pi à tíi, maa mpyi tigire cyaga baa, fo zà nɔ Yesu Kirisita cannuruge na ke. ¹¹Yii karigii puni sí raa n-pyi ntiŋi funŋke e ná Yesu Kirisita fànhe e. Lire li sí metange ná pèente taha Kile na.

Poli kàsunji njyŋ'à Jwumpe Nintanmpe pyi p'à nɔ cyeye niŋyahay'e

¹²Mii c̀nmpyiibii, mii la nyε yii i li cè na kyaage k'à mii ta ke, kuru bá à pyi kaŋuŋɔ mà shinnyahara pyi t'à Jwumpe Nintanmpe lógo. ¹³Ñaha kurugo ye saanb-wɔhe pyεŋge shiinbii ná s̀pyire sannte pun'à li cè na Kirisita kurugo pi à mii c̀u a pwo naha kàsunji i. ¹⁴Lire e mii kàsunji njyŋi kurugo, mp̄ii pi à dá Kafoonji Yesu na ke, pire niŋyahara à piye waha Kile jwumpe njwuŋi na s̀pyir'á, fyagara baa.

¹⁵Sèe wi, p̀i maha Kirisita kyaa yu mii báaraŋi yiŋ-cyεge ná u nyiŋenni na, ŋka p̀i maha u kyaa yu ná funvyinge e. ¹⁶Pire maha uru báaraŋi pyi tàange funŋke e, ñaha na ye pi à li cè na mii nyε naha kàsunji i s'a Jwumpe Nintanmpe báami s̀pyir'á. ¹⁷Ŋka mp̄ii pi nyε na Kirisita kyaa yu ná mii báaraŋi yiŋcyεge e ke, pire funzɔŋɔre nyε a ŋwɔ με, pi maha lire pyi si nta là bàra mii yyefuge na naha kàsunji i. ¹⁸Ŋka pi na lire pyi ná funŋcɛnŋ'i yo, pi nyε na li pyi ná funŋcɛnŋ'i mà yo, mii kuro nyε yire e με. Kirisita kyaa na yu s̀pyir'á mà kwò ke, lir'à mii funŋke táan.

Là bá sí n-bàra mii funntange na, ¹⁹ñaha na ye mii à li cè na yii Kileŋarege ná Yesu Kirisita Munaani † fànhe sí cyire kawaagii k̀εenŋε mpyi mii á, sí ta kuro. ²⁰Nde mii nyε na sigili ná na z̀mbilini puni i, maa na s̀nŋɔre taha li na ke, lire li nyε, mii s̀i n-s̀i n-s̀ilege si raa Kirisita p̀ere ná naye puni i με. Mii sí raa lire pyi fyagara baa bà mii à li pyi tapjaa fo mà pa nɔ niŋjaa na με, ali li m̀εε ká sàa b̀e ná mii múnaani i.

²¹Ñaha kurugo ye mii múnaani nyε a taha yafyin na ŋke niŋke na Yesu Kirisita wwoŋεεge kàntugo na με. Mii aha ŋkwù, mii sí kuru wwoŋεεge t̀ɔnŋi ta. ²²Ŋka mii u mɔ shì na, kampyi lire sí n-jà mii pyi mii u báara

† Yesu Kirisita Munaani ná Kile Munaani nyε niŋkin.

nijcennɛ pyi sahanɔki, nyɛ mii sàha naha a nijjwuyo cè mè. ²³ Mii funɔŋke na mii shwɔhɔli cyire nyɛii kapyaaɔgii shuunnɔŋi shwɔhɔl'e. Mà kwù, maa mpyi ná Kirisita e, lire l'à táan mii á, lire tɔɔŋŋi mú u à pèe. ²⁴ Nka mii u pyi shì na, lire li sí n-pwɔrɔ yii á sèl'e. ²⁵ Mii mú s'à tɛɛn ná lire e. Lire kurugo mii à li cè na mii sí tère pyi yii puni taan, si yii tɛɛɛ, bà yii si mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i ná funntange e mè. ²⁶ Lire e mii aha núr'a kàre yii yyére tɛni ndemu i ke, lire sí yii jùnyɛi yírige Yesu Kirisita wwoɔɛɛge e.

²⁷ Nka Jwumpe Nintanmpe p'à jwo Kirisita kyaa na ke, yii kapyiɔŋkii pun'à yaa cyi yyaha tii ná pur'e. Mii nyɛ yii shwɔhɔl'e yo, mii laag'à tɔɔn yii na yo, li tɛgeni li nyɛ mii u lógo na yii na wá a kwóro njwɔmɛɛ nijkin na †, maa yii sɔɔŋɔre pyi nijkin, maa yii fàhhe pyi nijkin báaraŋi na, mpíi pi nyɛ na Jwumpe Nintanmpe tɔnni ke, bà yii fyagara baa wuubii si mpyi si pire sige lire na mè. Pire u kapyiɔŋkil'à li cyèe na Kile sí pi shi bò, yii kapyiɔŋkii s'à li cyèe na Kile sí yii shwɔ. Kile mú sí u à lire yaa, ²⁹ naha na ye u à njwɔ yii na, maa yii pyi yii à dá Kirisita na, lire kanni bà mè, maa yii pyi yii à kyaala u kurugo mú. ³⁰ Mpíi pi nyɛ na Jwumpe Nintanmpe tɔnni ke, zhiŋi yii mpyi a nya mii u leni ná pire e, ná mii saha na u leni numɛ ke, uru zhiŋi shiŋi yii na leni numɛ.

Yii yiye tírige Yesu Kirisita fiige

2 Nyɛ ná Kirisita à wuu tɛɛɛ wuu u màban leni wuye e, maa wuu zòmpyaaɔgii taali tàange cyɛ kurugo, maa wuu pyi wuu à wwɔ Kile Munaani cyɛ kurugo, maa wuu tɛɛɛ wuu à pyi jùñaarafee ná jùmpɔŋɛfee, ² lire e ke, yii yii sɔɔŋɔre pyi nijkin, yii yiye kyaa táan yiy'á, yii bê yii i mpyi nijkin. Lire ká mpyi, mii funntange sí n-fúŋŋɔ. ³ Yii àha raa yii karigii pyi ná yij-cyɛge e s'a yiye cyère mè, nka yii yiye tírige, yii yiye yaha pi sanmpii kàntugo. ⁴ Yii àha raa karigii pyi yii yabilimpíi tɔɔŋŋi kanni kurugo mè, nka yii a cyi pyi pi sanmpii tɔɔŋŋi kurugo mú.

⁵ Yii sɔɔŋɔŋkann'à yaa li pyi Yesu Kirisita wuuni fiige:

⁶ U ná Kile na nyɛ nijkin, nka u nyɛ a li lwɔ uye funɔŋ'i si fère sín kuru tayyérege na mè.

⁷ U à jɛn'a uye tírige, maa mpa mpyi sùpya, maa mpyi biliwe fiige.

Puru funɔŋke e

⁸ u à jɛn'a uye tírige, maa Kile njwɔmɛɛni cù fo mà sà nɔ kwùŋi na, kworokworocige njɔŋ'i u à kwù bá!

⁹ Lire kurugo Kile à u dùrugo sèe sèl'e, mɛge k'à fàhha tò mɛyi puni na ke, maa kuru le u na,

¹⁰ bà nijɔŋi yaayi ná nijke wuyi ná nijke njwɔhɔ wuyi puni

si mpyi s'a nijkure sínni Yesu mɛge na s'a u pèe,

¹¹ si ntɛɛn li taan na

Yesu Kirisita u nyɛ Kafoonɔ mè.

Lire sí pèente taha Tufoonɔ Kile na.

† Pii maha jwo: «li tɛgeni li nyɛ mii u lógo na Kile Munaani cyɛ kurugo yii à kwóro njwɔmɛɛ nijkin na.»

¹² Lire e ke mii ntàannamacinmpyiibii, pyiŋkanni na yii à mii njwɔmɛɛni cù mà mii yaha yii shwɔhɔl'e ke, mii mɛɛ nyɛ mii nyɛ yii shwɔhɔl'e mè, yii là bàra tire njwɔmɛɛcunte na. Kile à yii shwɔ báaraŋi nɔgemu mèɛ na ke, yii a uru pyi yiye ntírigenɔ funɔŋke e, yii i pèene taha u na. ¹³ Naha na ye Kile yabilinɔ u à fàhhe kan yii á maa uru báaraŋi mpyiŋi lage le yii e, bà u nyii wuuni si mpyi s'a mpyi mè.

¹⁴ Yii a yii karigii puni pyi jwunyahama ná nàkaana baa, ¹⁵ bà yii si mpyi si ntii si mpyi tígire cyaga baa, si mpyi Kile pyii, wà si tajwugo ta mpiimu na, diɔnyɛni sùpyire nimpeere shwɔhɔl'e mè. Yii bèɛnmp'à yaa p'a jii tire shwɔhɔl'e mu à jwo wɔrii. ¹⁶ Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ na shiŋi nijkwombaani kaan ke, yii raa puru yu pi á. Lire ká mpyi, Kirisita cannuruge, yii sí mii pyi mii u jùnjirire ta. Lire sí li cyèe na báaraŋi niŋaŋi mii à pyi ke, uru nyɛ a pyi jùŋɔ baa mè.

¹⁷ Yii li cè na uru báaraŋi mii nyɛ na mpyi yii dániyaŋi kurugo ke, mii sishange mɛɛ ká mpyi na sí n-wu sára-ŋa fiige uru tooy'e, lire sí n-táan mii i, mii sí n-pyi funntange e ná yii puni i. ¹⁸ Yii pyi kuru funntange e ná mii i mú.

Báaraŋi Timɔti ná Epaforoditi à pyi ke

¹⁹ Kafoonɔ Yesu ká jɛɛ, li saha si mɔ mè, mii sí Timɔti tun yii á, u u sà màban le yii e, u u yii yiriŋkanni cè u pa jwo na á, lire sí màban le mii i. ²⁰ Naha kurugo ye uru kanni baare e, sùpya nyɛ naha nɔgemu u na sɔŋŋi yii kyaa na mii fiige mè. Sèɛŋi na, u na sɔŋŋi yii kyaa na.

²¹ Pi sanmpii puni na nkaŋre piy'á. Yesu Kirisita á, bà pi nyɛ na nkaŋre mè. ²² Nka Timɔti wi ke, yii à li cè na u à li cyèe na u na nyɛ báaraŋi nijcennɛ. U à mii tɛɛɛ Jwumpe Nintanmpe njwunɔ na, bà pyà maha u tu tɛɛɛ báara na mè. ²³ Lire kurugo mii karigii sí n-cwɔɔnɔ n-yaha cyage nkaŋre i ke, mii aha bú kuru cè, mii sí n-tii u tun wani yii yyére. ²⁴ Mii mú s'à tɛɛn ná l'e, Kafoonɔ ká jɛɛ, li saha si mɔ mè, mii yabilinɔ sí n-sà n-fworo yii na.

²⁵ Mii cinmpworonɔ ná mii báaraŋi nɔnyɛni Epaforoditi wi ke, u à mii tɛɛɛ zhileni na Kile Jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo. Yaayi kani li mpyi mii na ke, yii à u tun ná yire e naha mii yyére. Numɛ mii à li lwɔ naye e si u nùruŋɔ ntùugo wani yii yyére. ²⁶ Naha kurugo ye u la mpyi a sii si sà fworo yii puni na. Tèni i u à lógo na yii à uru yampe kyaa cè ke, li mpyi a waha u na. ²⁷ Sèɛŋi na, u mpyi a yà fo na nkaŋre raa nkwùu. Nka Kile à jùñaara ta u na. U kanni na bà Kile à jùñaara ta mè, u à jùñaara ta mii na mú, bà li si mpyi yyetanhare tà hà nkwɔ mbàra mii yyetanhare na mè. ²⁸ Lire kurugo mii à wyèrɛ na nkaŋre si u tùugo yii yyére, bà li si mpyi yii aha núr'a u nya, li i yii funnyɛi táan, là si fworo mii funm-pɛɛnre e mè.

²⁹ Lire e ke u aha bú nɔ wani yii yyére, yii i u jùŋɔ bê ná funntange e Kafoonɔ Yesu wwoɔɛɛge kurugo. Yii à yaa yii a pèente tare nte sùpyire shiŋi na. ³⁰ Naha kurugo ye Kirisita báaraŋi kurugo, u mpyi na nkaŋre si mpɔɔn u múnaani i. Kàmpyi yii mpyi naha mii taan, báaraŋi yii

mpyi na sí raa mpyi mii á ke, u à uye kan ur'á fo na ñko si mpɔɔn u múnaani i.

Yesu kurugo Poli à kàntugo wà yaayi puni na

3 Nye mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e Kafoonji kurugo. Jwumpe mii à fyànha a jwo yii á ke, mii si n-sii n-kànha si puru ninumpe taha yii á me. Puru pu sí yii pyi yii kwôro kuni ñjɛcenni i.

² Mpii pi maha báaraapege pyi ke, yii a yiye kàanmucaa pire na, pi à pi mu à jwo pwuun, pi maha sônji na ñkwônji u maha sùpyanji pyi u à pyi Kile sùpya, yire sí nye sèe me. ³ Wuu pi nye na Kile père Kile Munaani fànhe cye kurugo, maa dá Yesu Kirisita na maa wuye pèe ná u kani i ke, wuu pi nye Kile sùpyiibii sèe wuubii. Wuu nye a wuu sônjore taha sùpyire làdaabii karigii na me.

⁴ Kàmpyi sùpyire làdaabii karigii mpyi ná kañwɔɔni i, mii yabilinji mpyi na sí na sônjore taha cyi na. Wà méé ká nta u u sônji na tànga na nye ur'á mà u sônjore taha cyire làda karigii na, tànga na nye mii á mà tòro urufoo na. ⁵ Naha kurugo ye mii ziji canmpyibaatanrewuuni, pi à mii kwôn, Izirayeli shinji sùpya u nye mii, maa mpyi Benzhamà tùluge shin. Mii à sù Eburu, mii mpyi na MusaSaliyanji kurigii ñaare mà tàanna ná Farizheenbii tonkuni cyi jwuñkanni i. ⁶ Mii mpyi a sàa naye pwo lire na fo mii mpyi maha dánafeebii kyérege. Tígire cyaga nye a mpyi mii na Saliyanji kàmpañke na me.

⁷ Mii mpyi na tòɔn taa cyire karigill'e, ñka Kirisita kurugo, tòɔn saha nye cyi na mii á me. ⁸ Mà mii Kafoonji Yesu Kirisita cè, yafyin nye a sàa ñwɔ mà lire kwò mii á me. Uru kurugo mii à kàntugo wà yaayi puni na. Yaayi pun'à pyi mii á mu à jwo kafuntunɔ bà mii si mpyi si Kirisita ta me.

⁹ Mà mii yaha ná u e, li saha nye na ntîri mii funn'i na Saliyanji kuni ñaraanji cye kurugo mii à tii me. Njka mii à dá Kirisita na ke, lire cye kurugo Kile à jwo na mii à tii. Dániyanji cye kurugo Kile maha jwo na sùpyan'á tii.

¹⁰ Nde mii na ñcaa ke, lire li nye mà Kirisita yal'a cè, fànhe k'à u pyi u à ñè a fworò kwùñi i ke, si kuru ta mú, yyefuge k'à u ta ke, si jyè kur'e mú, pyin'kanni na u à uye tîrige maa ñkwù ke, si lire pyin'kanni lwó mú.

¹¹ Cyire puni lage nye mii na, bà Kile si mpyi si mii ñè njige kwùñi i me.

Wuu wuye waha wuu u tafæere fê a nɔ ti tɛgeni na

¹² Li nye mu à jwo mii à na karigii pyi a nɔ cyi tɛgeni na maa cyi tòɔnji ta, lire nye me mà pyi tígire cyaga baa me. Ali nume, mii à yyaha le tafæere na, bà mii si mpyi si mpyi Yesu Kirisita fiige me. Lire kurugo Yesu Kirisita à wuu cwɔɔnr'a pyi uye wuu. ¹³ Mii cìnmpyiibii, mii nye a jwo na mii à ti tòɔnji ta a kwò mà de, ñka kyaa ñin'kin li nye mii funn'i, lire li nye: karigii cyi à tòr'a kwò ke, mii nye na cyire kàanmucaa me, nde li nye mii yyaha yyére ke, lire mii nye na ñcaa ná na cyeyi shuuninji i tafæere e. ¹⁴ Mii à naye waha tire tafæere vèñi na, fo si sà nɔ ti tayyérege na, bà mii si mpyi si ti tòɔnji ta

me. Uru tòɔnji kurugo Kile nye na wuu yiri ñinyinji na Yesu Kirisita cye kurugo.

¹⁵ Lire e ke Kile Jwumpe à tateenge wwù wuu mpiimu zòmpyaagil'e ke, wuu sônjorekanni l'à yaa li pyi lire. Yii wà ha nta ná sônjore taber'e, Kile sí yi yyahe finije n-cyèe urufoo na. ¹⁶ L'aha mpyi pyin'kanna o pyin'kanna na, Kile kuni i yii nye fo mà sà nɔ nume na ke, yi kwôro lire kuni i.

¹⁷ Mii cìnmpyiibii, yii puni ñaraan'kann'à yaa li pyi mii wuuni fiige. Mpii pi na ñaare wuu ñaraan'kanni na ke, yii a pire pyin'kanni taanni. ¹⁸ Jwumpe p'à jwo na Kirisita à kwù kworokworocige na ke, pii na nye wani yii shwɔɔl'e, pire kapyiin'kil'à li cyèe na pi na puru jwumpe tûnni. Mii à fyànha a yi jwo yii á, ñka nume mii meesuwunji saha sí núru yi taha yii á. ¹⁹ Pire canmpyaagii ká ñkwò, Kile sí pi shi bô, ñaha na ye pi à pi mûntanma karigii funn'ji lwó mà tòro Kile na. Karigii cyi sí pi sílege ke, pi maha piye pèe ná cyire e. Dinyenji karigii kanni cyi à pi yyaha ñí.

²⁰ Njka wuu pi ke, wuu pyenge na nye ñinyinji na Kile yyére. Wuu na wuu Kafoonji Yesu Kirisita sigili, uru u nye wuu Shwofoonji. U sí n-yîri wani si mpa. ²¹ U aha bú mpa, u sí wuu cyeere fànha baa woore kèenye mpyi cyere nisinana u woore fiige ná u sífente e, tire ntemu ti sí yaayi puni pyi yi kúu u á ke.

Poli à sônjorekanni ñjɛcenni cyèe dánafeebii na

4 Nye mii ntàannamacinmpyiibii, mii la à sii si núru yii nya. Mii funn'k'à táan yii kurugo, yii à mii ñun'ke yîrige. Mii ntàannamacinmpyiibii, yereyi mii à kan yii á nume ke, yire kurugo, yii kwôro Kafoonji Yesu wwoñe e.

² Mii na li ñáare Evodi ná Sentisi á, pi i bê ñin'kin na, pi i ñkwôro Kafoonji wwoñe e. ³ Mu u nye mii báara pyin'jɛn'ji sèe wunji ke, mu wi ke, mii à li cya mu á, ma a mpii cyeebii shuuninji tège, ñaha na ye pi à fère sín ná mii i, ka wuu u Jwumpe Nintanmpe jwo sùpyir'á, mà bàra Kilema ná wuu báara pyin'jɛebii sanmpii meyi y'à séme shinji ñin'kwombaanji tafeebii meyi taseme e ke.

⁴ Yii pyi funntange e Kafoonji kurugo tèrigii puni i. Mii sí yi taha yii á sahan'ki, yii pyi funntange e. ⁵ Yii sùpyire puni yaha pi li cè na yii na nye ñumpin'fee. Kafoonji nye yii ñkere na. ⁶ Yii àha zii kyaa tège yiye funn'ji pèn me, ñka yaaga maha yaaga kyaa ku nye yii na ke, yii kuru cya Kile á, yii i u ñáare sèl'e, yii i fwù kan u á. ⁷ Lire ká mpyi, yyen'jɛn'ke Kile maha ñkaan ná k'à tòro sùpyanji sônjorekanni taan ke, kuru sí n-kwôro yii zòompil'á ná yii sônjore na Yesu Kirisita wwoñe e.

⁸ Nye mii cìnmpyiibii, jwumpe nizanmpe mii sí n-jwo yii á ke, puru pu nye mpe: kyaa maha kyaa li nye sèe ke, pèente na ntaa kyaa maha kyal'e ke, kyaa maha kyaa l'à tii ke, kyaa maha kyaa l'à finije ke, kyaa maha kyaa l'à táan Kile á ke, kyaa maha kyaa l'à yaa l'a mpyi ke, kyaa maha kyaa l'à ñwɔ ke, kyaa maha kyal'e sùpya sí n-jà ñkèe ta ke, yii a sônji cyire karigii shinji na. ⁹ Mii à yii taanna karigii ñcyiimu na, ka yii i ñcyiimu ta, maa ñcyiimu lógo mii ñwɔ na ke, mà bàra yii à mii nya ñcyi-

imu tapyige e ke, yii a cyire pyi. Lire ká mpyi, Kilenji u maha yyeñiñke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e.

Poli à fwù kan Filipi shiinbil'á pi bùnye yaayi kurugo

¹⁰ Mii funntanga wuñ'à fwù kan Kafoonji á sèl'e, ñaha na ye yii à li cyêe mii na sahañki na yii na sônñi mii na. Yii mpyi a fyânha na sônñi mii na, ñka pyiñkanna ñye a mpyi yii á sí mii tège me. ¹¹ Yaaga kurugo bà mii ñye na yi yu mà de, ñaha na ye yaaga na ñye mii á yo, yaaga ñye mii á mà yo, cyire puni maha bê mii á. ¹² Fòñke e yo, yaarafente e yo, mii à naye pyiñkanni cè. Pyiñkan-na maha pyiñkanna na mii à sù cyaga maha cyag'e ke, lire maha bê mii á. Yalyire na ñye mii á yo, mii na ñye katege e yo, yaarafente e yo, yaare kuñji i yo, mii à tée cyire puni na. ¹³ Kirisita à fànhe ñkemu kan mii á ke, kuru ku maha mii pyi mii u jini cyire karigii puni na. ¹⁴ Ñka lire ná li wuuni mú i, yii à mii tège mii yyefuge tènì i, yii à kacenne pyi.

¹⁵ Yii Filipi shiinbii pi ke, yii à li cè na tènì i mii à yîri Masedoni kùluni i mà pa Jwumpe Nintanmpe ñjwuñji ñwô cû ke, yii baare e, dánafeebii kurunke kabere ñye a cye le mii á na báaranji i me. Yii à tòn ta mii báaranji i,

maa mii tège ná yii cyeyaayi i. ¹⁶ Ali mà mii yaha Tesaloniki kànhe e, yaayi kuñji u mpyi mii na ke, yii kanni pi à yire tùugo mii á fo tooyo shuunni.

¹⁷ Li ñye mu à jwo yii cyeyaayi yà kurugo mii ñye mà de, ñka mii la ku ñye Kile si jwó le yii á, yii cyeyaayi niñkanyi kurugo. ¹⁸ Yaayi puni kyaa li mpyi mii na ke, yii à là taha yire na mà kan Epaforoditi u à pa ñkan mii á. Nume mii funñk'à ñiñe, ñaha na ye yaaga kuu saha ñye mii na me. Yir'à pyi mu à jwo sárage nùguntanga wogo ñkemu na Kile à ñee ke. ¹⁹ Mii Kilenji sí yii màk-wuñwyaayi puni kan yii á mà tàanna ná u yaarafente tègele baa woore e, Yesu Kirisita kurugo. ²⁰ Pèente ti taha wuu Tuñji Kile na fo tèekwombaa. Amiina!

Fwùñji nizanñi

²¹ Yii Kile wuubii puni niñkin niñkin shéere Yesu Kirisita wwoñeege e. Cinmpyibii pi ñaha ñaha ná mii i ke, pir'à yii shéere. ²² Kile wuubii puni pi ñye ñaha ke, pir'à yii shéere. Ñka mpìi pi ñye na báaranji pyi Dromu saanb-wòhe Sezari pyenge e ke, ñcyi bá a taha pire u fwùñji niñkanñi na.

²³ Kafoonji Yesu Kirisita u ñwô yii na, u u jwó le yii á.

KOLCSI SHIINBII

Poli wwoŋɛɛŋi Epafurasi u à Jwumpe Nintanmpe jwo Kɔlɔsi kànhɛ e, ka pii si piye kan Yesu á. Poli yabiliŋi nyɛ a nɔ wani kuru kànhɛ na mɛ, ŋka u mpyi maha Kile ñáare pire dánafeebii'á, ali mà u yaha kàsuni i.

Nyɛ mà Poli yaha kàsuni i, Epafurasi à kàr'a sà yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pii na wá na nyàhanɔgugunji pyi dánafeebii shwɔhɔl'e Kɔlɔsi kànhɛ e. Pire kafinivinibii mpyi na dánafeebii ñɔnyɔ tare, mà lire ñɔŋke pyi na pi nyɛ na pi yalyire ná pi kataangii karigii cwɔɔnre mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mɛ, na pi nyɛ na Kile mèlɛkɛɛbii pɛre mɛ.

Nyɛ Poli à yire lógo ke, ka li i u funŋɔ pɛn. Lire e u à ŋge lɛtɛɛɛŋi sém'a tun Kɔlɔsi kànhɛ dánafeebii'á maa pi funŋɔ cwo Yesu Kirisita fànhɛ na, maa li cyɛe pi na na Yesu Kirisita à fànha tò mèlɛkɛɛbii na. Uru cye kurugo, Kile à pi dá. Yesu ká mpyi ná ŋgemu i ke, urufoo saha nyɛ a yaa u a Kile mèlɛkɛɛbii pɛre mɛ.

Lire e Poli à li cyɛe pi na na pi kàntugɔ wà ñɔnyɛŋi nyii karigii'á, bà pi kyaa si mpyi si ntáan pi ñɔnyɔfooŋi Yesu á mɛ, pi a yàfani piye na, pi i piye kyaa táan piy'á, mpíi pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi i jwunɔkanna cè ná pire e.

Poli à Kɔlɔsi dánafeebii shéere

1 Mii Poli u nyɛ Yesu Kirisita tũntunŋɔ mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cinmpworonji Timɔti, ² u à ŋge lɛtɛɛɛŋi tun Kile wuubii'á Kɔlɔsi kànhɛ e. Yii pi nyɛ wuu cinmpyibii pi à taha Kirisita fye e tɛrigii puni i ke, wuu Tunji Kile u ñwɔ yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kɔlɔsi dánafeebii kyaa na

³ Nyɛ tɛrigii puni i wuu aha a si raa Kile ñáare yii kyaa na, uru ŋgemu u nyɛ wuu Kafoonji Yesu Kirisita Tunji ke, wuu maha u shéere, ñaha na yɛ ⁴ pyiŋkanni na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná pyiŋkanni na Kile wuubii puni kyal'à táan yii á ke, wuu à yire lógo. ⁵ Yii à yii sɔnhɔre taha yaage ŋkemu na, ná yii sí kuru ta ñiŋyini na ke, kuru ku nyɛ yii dániyanji ná yii tàange ñɔŋke. Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ sɛɛŋi, ná p'à fyànha a nɔ yii na ke, pur'à ku kyaa jwo. ⁶ Puru jwump'à nɔ ñɔnyɛŋi puni na bà p'à nɔ yii na mɛ, p'à yasɛɛ pyi, maa mpúgo. Pu na lire pyi yii shwɔhɔl'e mú, mà lwɔ yii à Kile kacɛnni kyaa lógo, maa li cè sèe sèl'e ke. ⁷ Wuu ntàannamabaarapyiŋɛŋi Epafirasi à yii kála yire cyeyi na. Kirisita báarapyi ñiŋcɛŋɛ u nyɛ u wi yii shwɔhɔl'e. ⁸ Kile Munaani à tàange ŋkemu le yii e ke, u à kuru kyaa jwo wuu á.

Poli na Kile ñáare Kɔlɔsi dánafeebii kyaa na

⁹ Lire l'à li ta, mà lwɔ canŋke wuu à yii kyaa lógo ke, wuu na Kile ñáare yii á tɛrigii puni i. Wuu na u ñáare, nde u la nyɛ yii a mpyi ke, bà yii si mpyi si lire sɛnmege ñcè mɛ. U u yákilifente kan yii á, bà yii si mpyi s'a u karigii paa s'a ñcwúu mɛ. ¹⁰ Lire e yii toronŋkanni sí Kafoonji Kile wuuni lwɔ, s'a u nyii wogigii kanni pyi, s'a kacɛnŋkii shiŋi puni pyi, s'a si yyaha na Kile ñcèŋi i. ¹¹ Kile Siŋi Punifoo sí raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi

si yii kalɛŋkii puni kwú ná funntange ná funŋiŋke e mɛ.

Kirisita nyɛ ñɔnyɛŋi puni ñɔŋɔ na

¹² Yaayi Tufoonji Kile à yaha u bɛɛnmpɛ e ñiŋyini na, u wuubii mɛɛ na ke, yii a fwù kaan u á yire kurugo, ñaha na yɛ u à yii le yire tafɛebil'e. ¹³ U à wuu ñiŋ'a yige numpini fànhe e mà le u Jyanji saanre e, uru ŋgemu kyaa l'à táan u á ke. ¹⁴ Uru cye kurugo Kile à wuu ñɔŋɔ wuwú kapegigii bilere e, maa cyi yàfa wuu na.

¹⁵ Uru u nyɛ Kilenji ñiŋyambaani ñàŋjanji, uru u à fànha tò Kilenji yayaayi puni na, ¹⁶ ñaha na yɛ uru cye kurugo Kile à ñiŋyeni yaayi puni dá, ñiŋyini wuyi ná ñiŋke wuyi, yaayi ñiŋyayi ná ñiŋyambaayi, mu à jwo ñje yi nyɛ saanre ná kafente ná ñiŋufente ná fànhaŋfente e ke, yire yaayi pun'à dá u cye kurugo, maa dá u mɛɛ na.

¹⁷ Uru u nyɛ yaayi puni yyaha na, uru cye kurugo yaayi pun'à yiye cù.

¹⁸ Uru u nyɛ dánafeebii kurunke ñɔŋke †.

Kuru na nyɛ sùpyanji cyeeɛ fiige, uru u nyɛ kuru tasiige, ñaha na yɛ uru u à pyi shincyiwe mà ñè a fwoɔ kwùŋi i.

Lire na, u à yyahayyereŋi lwɔ karigii puni i.

¹⁹ L'à táan Kile á, cyeyi puni yi nyɛ ur'e ke, na yire yi pyi u Jyanji i.

²⁰ Uru cye kurugo Kile à mbɛŋi cya ná yaayi puni i. Sishange u à wu kworokworocige na ke, ná kur'e Kile à yyeŋiŋke kan ñiŋke ná ñiŋyini yaayi pun'á.

²¹ Tɛɛcyiini i, yii sɔnhɔrepeere ná yii kapyiŋkii mpyi a li cyɛe na yii laage mpyi a tɔɔn Kile na, maa mpyi u zàm-

† Pii maha jwo: «dánafeebii kurunke ñɔŋɔ na».

penmii. ²² Njka u jyanji à pa mpyi sùpya maa ñkwû. U kwùñji cye kurugo, Kile à yii ná uru shwòhòñji yal'a ñwò. Lir'à pyi bà Kile si mpyi si yii fwòñrò baa wuubii ná yii tì-gire baa wuubii yaha yii yyére u yyahe taan si ñee yii na mɛ. ²³ Njka fo yii aha yiye ñwò Kile kuni i, maa tayyéerege ñjncenñe wwû, yaage na yii sòñhòr'à taha ñjñyñji na ke, maa mpyi yii ñye a funñhò wwò kuru na mɛ. Kuru yaage kyaa Jwumpe Nintanmpe ñye na yu. Yii à pu lógo, p'à jwo ñjñke sùpyire pun'á mú. Puru jwumpe ñjwuñji kurugo, Kile à mii Poli pyi u báarapyi.

Poli na zhìñji leni dánafeebii kurugo

²⁴ Ñye mii cìmpyiibii, yyefuge e mii ñye naha nume yii kurugo ke, kur'à táan mii i, ñaha na ye Kirisita ná dánafeebii kurun'k'à kwòro kuru yyefuge e fo mà sà nò tènì là na, mii sí na nàzhanñji pyi kur'e, bà dánafeebii kurun'ke si mpyi s'a sù yyaaha na mɛ. ²⁵ Mii à pyi dánafeebii kurun'ke báarapyi, Kile u à mii yaha uru báaranji na yii á. Mii à yaa mii u Kile jwumpe puni jwo yii á. ²⁶ L'à mò, puru jwumpe mpyi a ñwòhò sùpyire puni na, ñka nume p'à jwo a nò Kile sùpyiibii na. ²⁷ U la mpyi si lire kañwòhòni nisinani nimbwooni cyée supyishinji puni na. Lire kañwòhòni li ñye: Kirisita ñye yii e, lire l'à yii pyi yii à tèn na l'e na yii sí n-pyi shinbwo Kile yyére. ²⁸ Wuu na Kirisita kyaa yu sùpyire pun'á, marii pi yerege maa pi kálali ná yákilifente e, bà pi si mpyi si fùñhò Kile kuni i, Kirisita wwoñeegge cye kurugo mɛ. ²⁹ Lire kurugo mii ñye na báaranji pyi. Kirisita à fànhe ñkemu kan mii á ke, ná kure e mii na zhìñji leni. Kuru fànhe ku maha síñji kaan mii á.

2 Zhìñji mii na leni yii ná Lawodisi dánafeebii kurugo, mà bàra mpìi pi ñye pi sàha ñkwò a mii ñya a ñya mɛ, mii la ñye yii i li cè na ur'à waha a tòro. ² Mii na uru zhìñji leni si màban le yii ná ñye puni i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìmpworoge ñgwòñji funñke e, yii i yákilifente shinji puni ta, yii i Kile kañwòhòni cè, lire li ñye Kirisita. ³ Ur'e náfuñji ñjñwòhòñji ñye mu à jwo yákilifente ná ñcèñji. ⁴ Mii na puru yu bà yii si mpyi si yiye shwò kàyituwògore jwufeebii na mɛ. ⁵ Mii laage mée ká ntòñ yii na, mii ñye yii taan sòñhòre e. Mii funntanga wu u ñye, ñaha na ye yii karigii puni sogolon'kann'à ñwò yiye shwòhòl'e, yii s'à taha Kirisita fye e ná funñji ñjñkin i.

Yii aha mpyi ná Kirisita e, yii nàzhan à fwo ro yasunñji i

⁶ Ñye bà yii à ñen'a Yesu Kirisita pyi yii Kafoonji mɛ, yii kwòro kuru wwoñeegge e ná u e. ⁷ Bà cige ndire maha mpyi ñjñke e, ñjñk'a sí wá na ku ñwò caa mɛ, lire pyiñkanni na, yii ndire le Kirisita wwoñeegge e, bà yii si mpyi s'a sù yyaaha na Kile kuni i, bà yii à taanna li na mɛ. Mà bàra lire na, yii fwùñji ñjñkanñji u ñyaha u á.

⁸ Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ñkwò yiye yaha ñwòtanyifeebii pi yii ñwò fáannja a cù mɛ. Pi jwumpe ñye kafinara, Kile e bà p'à fwo ro mɛ. Pu ñye ñjñhò baa, maa yyaaha tíi ná làdaabii karigii ná ñjñyñji yasunñji i, yire ná Kirisita sí ñye kunul'e mɛ. ⁹ Kirisita u à pyi sùpya ke, yaayi puni yi ñye Kilenji sèe wuñji i ke, yire puni na ñye u

e. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku ñye ná ñjñufente ná sífente e ke, u à fànha tò yire puni na. Yii ná uru wwoñeegge cye kurugo, yii à yaayi puni ta mà yii funñji ñjñe. ¹¹ U wwoñeegge cye kurugo mú, yii à kwòñ, lire ñye a li cyée na sùpya u à yii cyeere cyage kà kwòñ mɛ. Njka u à yii sòñhòpèere kwòñ a láha yii zòompìi na. ¹² Yii à batize ke, l'à pyi mu à jwo yii à le fann'ke e ná Kirisita e maa ñjè ná u e maa mpyi ná u e wwoñeegge e. Lir'à pyi dániyanji cye kurugo Kile sífente e. Tire sífente t'à Kirisita ñjè a yige kwùñji i. ¹³ Yii mpyi mu à jwo kwùu, ñaha na ye yii kapegigii ná yii sòñhòpèere mpyi na sàha ñkwò a láha yii na mɛ, ñka Kile à shi ñiwòñhò kan yii á ná Kirisita e, maa yii kapegigii puni yàfa yii na. ¹⁴ Tigire ná kapegigii cyi mpyi a sém'a yaha wuu yyaaha na, na wuu à Saliyanji kèege ke, Yesu Kirisita kwùñji kworokworocige na, lir'à cyire puni shi bò. L'à pyi mu à jwo uru sémèn'á kwòro kworokworocige na. ¹⁵ Uru kwùñji cye kurugo, yaayi yi ñye numpini i ná ñjñufente ná sífente e ke, Kile à yire fànhe shwò yi na, maa yi sílege, maa yi pyi yawiige ñjñye puni ñyii na.

¹⁶ Lire e yii àha núru ñee sùpya u a yii la wwù yii yalyire ná yii yabyeere làdanji ntiimbaanji na mɛ. Yii mú àha ñee pi a yii la wwù kataanni canñji ná yiwòñni ná canñhòñke làdanji ntiimbaanji na mɛ. ¹⁷ Cyire karigii puni mpyi kàntugo yyére wuuni nimbwooni ñimpani ñjñjanji. Yesu Kirisita kyaa li, u à fànha tò ñjñjanji na, uru u ñye sèenji puni. ¹⁸ Mpìi pi na yà yu yii Kile pèen'kanni na ke, yii àha raa ñye kàanmucaa mɛ, ñaha na ye mà piye tìrige maraa mèlekèebii père, lire l'à táan pi á. Pi ñjñyñji na pi à piye tíñje, maa piye pèl'a tòro, mà tàanna ná pi sòñhòñkanni i. ¹⁹ Pi saha ñye a piye ñwò Yesu na mɛ, uru sí u ñye ñjñke, mà li ta cyeere ká a ñcáa yaage ñkemu na ke, ñjñke ku maha kuru kan t'á. Ñjñke ku maha yatanzogompe ná kapaanre pyi cyere ñjñkin, Kile sí u maha tire cyeere lyege.

²⁰ Ñye yii à kwù ná Kirisita e ke, yii nàzhan à fwo ro ñjñke ñjñke yasunñji i. Yii kuro saha ñye yi kafuun'kil'e mɛ. Lire e ke yii àha núru ñee pi fànhe cyán yii na ñcyii karigil'e mɛ: ²¹ «Ma hà nde lwó mɛ, li ñye a ñwò mɛ. Ma hà nde néene mɛ, li ñye a ñwò mɛ. Ma hà mpwòñ nde na mɛ, li ñye a ñwò mɛ.» ²² Cyire kafuun'kil'à yyaaha tíi ná yaayi ñjñemu i ke, yi shìñji ñye a ñyaha mɛ. Yalyire nintiire ti ñye ti ti, t'aha lyí a kwò, yi maha ñkwò. Sùpyi-ibii yabilimpìi ñjñjaanji cyi ñye cyi cyi, cyi ñye a lwó a ñwò Kile kuni na mɛ. ²³ Pìi na sòñhòñji na cyire karigii na ñye ñcè, ñaha kurugo ye cyi na yu Kile pèen'kanni ná sùpyanji uye ñkyèregenji kyaa na. Mà li ta, kañwò ñye cyi na mɛ, sùpyire maha tiye père ná cyi e, Kile bà pi ñye na mpère ná cyi e mɛ.

Toron'kanni ñjñyeeni ná ñiwòñni kani

3 Ná yii s'à ñjè a fwo ro kwùñji i ná Yesu i, lire e ke, sèeyaayi yi ñye ñjñyñji na, cyage e Yesu à tèn Kile kàñjñe cyege na ke, yii a yire caa. ² Yii a sòñhòñji kanna ñjñyñji sèeyaayi na, yii i ñjñke wuyi yaha wani. ³ Ñaha na ye yii à kwù maa ñjè, yii shìfònmii wuu pi à tèn ná Kirisita e Kile yyére. Uru shìfòñhòñji na ñye kyaa ndemu li ñye li ñye na ñaa mɛ. ⁴ Kirisita u à shìfòñhòñji kan yii á ke,

u aha a si nya canŋke ŋkemu i ke, yii sí nya ná u e u si-nampe e.

⁵ Lire e ke yii yii zòmpiibii bò, mu à jwo kaŋwɔhɔyi ná jacwɔre shiŋi puni ná yaayi lapege ná funmbwɔhe, ku-ru ná kacyzunni mú à tàanna. ⁶ Mpii pi nye pi nye na Kile père me, cyire karigii shiŋi cyi maha Kile lùuni pyi l'à yîri pire taan. ⁷ Tèecyiini i, yii mpyi na ntùuli cyi kurigil'e, yii mpyi cyire kapegigii cye e. ⁸ Nka nume, lùyirini ná lùpeenni ná pege, yii cyire karigii puni yaha. Cyàhigii, lire nye me silege baa jwumpe pà tufiige nye a yaa p'a fwore yii ŋwɔyi i me. ⁹ Yii àha nùru raa fini yiye na me, naha kurugo ye yii à fworo yii lyempe e, maa yii kapyinjyegigii yaha. ¹⁰ Yii a zòmii nivɔnmii lwɔ, yii à pyi sùpyii nivɔnmii, maa mpyi yii Davoonji málwɔɔ, si u cè sèl'e. ¹¹ Lire kurugo yii à pyi Yahutuu yo, yii à pyi shiŋi wabere yo, yir'à fworo y'e, yii à kwɔn yo, yii nye a kwɔn mà yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi kànbwɔhɔshiin yo, yii à pyi nyegeŋwɔhɔshiin yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi bilii yo, yii nye a pyi bilii mà yo, yir'à fworo y'e. Nde li nye na wii ke, lire li nye: Kirisita kyaa l'à jwo ke, uru u nye yaayi puni ònɔ na, maa mpyi wuu puni i.

Dánafeebii wwoŋege kani

¹² Nye ná Kile s'à yii cwɔɔnɔ, maa yii pyi uye wuu, maa yii kyaa táan uy'á, lire e yii a ònɔara taa yiye na, yii raa sùpyigire pyi ná yiye e, yii i yiye tîrige yiy'á, yii i mpyi òmpinŋefee ná lùtaanfee, ¹³ yii i yii karigii kwú yiye e, yii raa yii kapyiŋkii yàfani yiye na. Wà ha wurugo wà á, yii i puru jwo a kwɔ feefee, bà Kafoonji Yesu à yii ná uru shwɔhɔlɔ wogigii kwɔ feefee me. ¹⁴ Mà bàra cyire puni na, yii sàa yiye kyaa táan yiy'á, naha kurugo ye tàange ku maha ŋgwòŋi shiinbii pɔɔ piye na. ¹⁵ Mbèŋi Kirisita à le yii shwɔhɔl'e ke, uru u kwòro yii shwɔhɔl'e, naha na ye Kile u à yii yyere yii i mpyi ònkin. Yii a fwù kaan u á mú. ¹⁶ Yii Kirisita jwumpe yaha pu tatenge wwù yii zòm-pil'e sèe sèl'e. Yii a yiye kálali, yii raa yiye yeŋege ná yákilifente e, ná Zaburu sémenji myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a myahigii cèe ná yii zòmpyaagii puni i, yii raa Kile shéere. ¹⁷ Yii a yii kapyiŋkii ná yii kajwunŋkii puni pyi Kafoonji Yesu mege na. Cyire tooy'e, yii raa Tufoonji Kile shéere Yesu mege kurugo.

Pyenge wwoŋege kani

¹⁸ Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, lir'à yaa ná yii e Kafoonji Yesu wwoŋege e. ¹⁹ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, yii àha pi cù bilii fiige me. ²⁰ Nàŋkopyire, yii yii sifeebii òwɔmyahigii cù karigii puni i. Yii aha a lire pyi, lire sí n-táan Kafoonji Yesu i. ²¹ Tiibii, yii àha lùgigii pèn ná yii pyiibil'e me, lire ká mpyi, màbanŋi sí n-fworo pi e.

Bilibii ná pi ònɔfeebii kani

²² Bilibii, yii yii ònɔfeebii òwɔmyahigii cù karigii puni i. Yii àha raa pi ònɔyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á me. Yii a u pyi ná funvyinge e, yii raa Kafoonji Yesu

père. ²³ Báara maha báara na yii nye ke, yii a u pyi ná zòvynre e, bà yii maha báare Kafoonji Yesu á me, l'àha mpyi mu à jwo yii na báare sùpyir'á me. ²⁴ Yii àha ŋkwɔ funŋ wɔwɔ na Kafoonji sí yii sàra me. Yaayi u à yaha u wuubil'á ke, yire yà u sí n-kan yii á. Kafoonji Kirisita á yii na báare. ²⁵ Nka shin maha shin u kapyii li nye báara-pege ke, urufoo sí n-sàra n-tàanna ná kur'e, naha na ye Kafoonji nye a sùpya pɔwɔŋ sùpya na me.

4 Ònɔfeebii, yii a yii bilibii cwòre ná fyinmpe ná ntiŋi i, yii àha funŋ wɔwɔ na yii mú na nye ná Ònɔfoonji w'e ònɔyŋi na me.

Yeŋe yi nizanŋyi

² Yii àha ndáha Kileŋarege na me, yii yyaha le ku na, yii raa fwù kaan Kile á tèrigii puni i. ³ Yii raa Kile òáare wuu á mú, bà u si mpyi si pyiŋkanni ònɔcenni kan wuu á, wuu raa Kirisita kaŋwɔhɔni kyaa yu sùpyir'á me. Lire kurugo mii à le kàsuni i.

⁴ Yii kwòro òarege na mii á, bà mii si mpyi s'a li sén-mege s'a yu li jwuŋkanni na me.

⁵ Nye mpii pi nye pi nye Kile kuni i ná yii e me, tère o tère e yii à laaga ta ke, yii a kacenŋii pyi pi á, yii raa pi cwòre ná yákilifente e. ⁶ Yii òwɔmugure ti pyi ná tìpoomɔ ná kaŋwɔni i tèrigii puni i, yii raa sùpyire òwɔ shuu yii a òwɔge.

Fwùŋi nizanŋyi

⁷ Wuu ntàannamacinmpworonji, Kafoonji Yesu báara-pyini Tisike, u nye na báare ná mii i ke, òwɔme ònkin-foo wi. Kyaa maha kyaa li nye naha ke, u sí n-sà cyire puni jwo yii á. ⁸ Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, u sà wuu yiriŋkanni jwo yii á, bà lire si mpyi si màban le yii e me. ⁹ Mii à Onézimu mú bàra u na, yii ntàannamacinmpworonji wà wi, dânasupya wi. Karigii cyi nye naha ke, u sí cyire puni jwo yii á.

¹⁰ Mii kàsuyiŋeŋi Asitariki à yii shéere. Barinabasi cìnmpworonji Marika mú à yii shéere. Mii à u kyaa jwo yii á mà kwɔ. U aha nɔ yii na, yii u cù a òwɔ. ¹¹ Yesu pi maha mpyi Zhutusi ke, ur'à yii shéere mú. Yahutuubii dânafeebil'e, pire shiin taanreŋi kanni pi à mii tège, pyiŋkanni na sùpya sí n-jà n-je Kile Saanre e ke, ka wuu u lire jwo sùpyir'á. Pi à màban le mii i sèl'e. ¹² Yii cìnmpworonji Epafirasi u na báare Yesu Kirisita á ke, ur'à yii shéere mú. Tèrigii puni i u à uye waha Kileŋarege na yii kyaa na, bà yii si mpyi si òkwòro Kile kuni i sí fúnŋ l'e, s'a Kile nyii wuuni pyi tèrigii puni i me. ¹³ Mii sí n-jà yi jwo yii á: yii ná Lawodisi dânafeebii ná Erapolisi wuubii kani nye Epafirasi zòŋi na sèe sèl'e. ¹⁴ Luka, wuu cevoonji dɔgɔɔɔnɔŋi ná Demasi, pir'à yii shéere.

¹⁵ Yii Lawodisi kàhe dânafeebii shéere, Nimifa ná dânafeebii pi maha bínnini u bage e ke, yii i pire shéere mú. ¹⁶ Yii aha ŋge letereŋi kâla, yii i u kan Lawodisi dânafeebil'á pi kâla, sémenji ŋgemu ká yîri Lawodisi i ke, yii mú pi uru kâla. ¹⁷ Yii yi jwo Arisipi á, na u àha ŋkwɔ funŋ wɔwɔ Kafoonji Yesu báaraŋi ònkinŋi na u á me. U u u pyi u nɔ u tegeri na.

¹⁸ Mii Poli yabilinji cyege k'à nge fwùñi séme. Yii àha funḡo wwò li na na mii ḡye naha kàsunji i me.

Kile u ḡwo yii na, u u jwó le yii á.

1 TESALONIKI SHIINBII

Tesalonike kànhe na mpyi Masedoni kùluni i. Silasi ná Timòti à Poli tège Jwumpe Nintanmpe njwunji na wani, ka pii si piye kan Yesu á. Poli nye a jà a tère nimbwoo pyi wani kuru kànhe na me, naha kurugo ye Yahutuubil'à u kyérege wani (Kapyiinkii 17).

Poli yirinkwooni kàntugo lire kùluni i, u à Timòti tun Tesaloniki kànhe e, u sà dánafeebii kàanmucya kampyi yyefuge nye a pi pyi pi à sàa le Kile kuni naaraŋi na me. Nye tēni i Timòti à nūr'a pa maa jwuntanma jwo Poli á mà yyaha tīi ná dánafeebil'e ke, ka Poli funntanga wunji si nge letereŋi sém'a tun pi á.

Nge letereŋi funŋke e u à fwù kan Kile á, maa màban le dánafeebil'e, bà pi si mpyi si njkwôro Kile kuni i s'a sà yyaha na me.

U à pi funŋ cwo u báaraŋi pyiŋkanni na tēni i u mpyi pi shwàhɔl'e ke. U funŋk'à táan, naha kurugo ye u à li nya na dánafeebil'à kwôro Kile kuni i, ali mà li ta ngahaŋi nye pi njw'i. U la nye si nūru pi nya (1--3). U à pi funŋ cwo u kàlaŋi na mà yyaha tīi ná naaraŋkanni niŋcenni i. U à li cya pi á na pi a piye kàanmucaa katupwàhɔyi na (4.1-12).

Dánafeebii kurunke e, pii funmpen wuu pi mpyi mà yyaha tīi ná dánafeebii niŋkwuubil'e. Ka Poli si màban le pi e maa li cyēe pi na na Yesu à jè a fwooro kwùŋi i pyiŋkanni ndemu na ke, dánafeebii pi à kwù ke, Kile sí pire jè Yesu fiige. U à jwo na Yesu sí nūru n-pa canŋka. U aha mpa, dánafeebii puni sí n-pyi ná u e fo tèekwombaa (4.16-17).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kurunke ku nye wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Siliven ná Timòti, wuu pi à nge letereŋi sém'e si nkan yii á. Kile u njwà yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á.

Tesaloniki kànhe dánafeebii Kile kuni naaraŋkann'à Poli yyaha jī

²Wuu maha fwù kaan Kile á yii kyaa na tērigii puni i. Wuu aha a si raa u náare tère o tère e ke, wuu funŋc nye na wwùu yii na me. ³Kacenŋkii yii à pyi maa li cyēe na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná báaraŋi yii à pyi maa li cyēe na Kile kyal'à táan yii á ke, ná pyiŋkanni na yii à yiye waha maa yii sòŋŋre taha wuu Kafoonji Yesu Kirisita na ke, wuu aha a Kile náare, wuu funŋc nye na wwùu cyire na me. ⁴Wuu cìmpyiibii, wuu à li cè na Kile à yii kyaa táan uy'á maa yii cwàcɔnr'a pyi u wuu. ⁵Yii li cè na tēni i wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, li nye a mpyi a dá njwàjwumpe kanni na me, nka Kile Munaani fànhe mú mpyi a bàra maa yii pyi yii à dá na wuu jwumpe na nye sèe. Naaraŋkanni na wuu mpyi na naare yii shwàhɔl'e yii ntēgeŋi kurugo ke, yii à lire cè. ⁶Wuu naaraŋkanni ná Kafoonji wuuni nye niŋkin, lire naaraŋkanni yii s'à lwó. Kile Munaani fàn'h'à yii pyi yii à jɛe Kile jwumpe na ná funntange e yii yyefuge tērigil'e. ⁷Lire pyiŋkanni na, yii à pyi yyecyeene Masedoni ná Akayi kùligii dánafeebii pun'á. ⁸Yii à pyi kapuŋc mà Kafoonji Jwumpe pyi p'à caala mà lwó yii yyéere, mà sà nɔ fo Masedoni ná Akayi kùligii na, mà bàra lire na, daniyaŋi yii à pyi Kile na ke, uru kyal'à jwo cyeyi puni i.

Lire kurugo wuu saha nye na wuye kànre na yii kyaa yu sùpya á me. ⁹Tēni i wuu à shà yii yyéere ke, pyiŋkanni na yii à wuu njwà bē, ná pyiŋkanni na yii à kàntugo wà yii yasunŋy'á ke, mà bàra lire na, Kilenji nyii wunji u nye Kilenji sèe wunji ke, yii à jɛe uru na maa u pēre, sùpyire puni na yire yu. ¹⁰Pi à li cè mú na yii na Kile Jyaŋi Yesu sigili. Kile à u jè a yige kwùŋi i, uru u sí n-yīri niŋyini na mpa wuu shwà Kile lùyirini nimpani na.

Kile báaraŋi Poli à pyi Tesaloniki kànhe e ke

2 Wuu cìmpyiibii, yii yabilimpil'à li cè na wuu kasheeni nye a pyi yii yyéere njwà baa me. ²Yii à li cè na Filipi kànhe shiinbil'à wuu kyérege, maa wuu cyahala, nka lire ná li wuuni mú i, Kile barag'e, wuu à wuye waha maa njàr'a sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ali mà li ta wuu zàmpeenbil'à nyaha. ³Jwumpe wuu à jwo sùpyir'á maa pi le kuni niŋcenni i ke, wuu nye a puru jwo pi á ná pi ngurugo funŋ'i, lire nye me ná funŋkyaange e, lire nye me ná nànjwàhɔro funŋ'i me. ⁴Nka Jwumpe Nintanmpe Kile à kan wuu á ke, puru wuu nye na yu. Naha kurugo ye u à wuu kàanmucya mà li nya na wuu sí n-jà uru báaraŋi pyi, lire e u à wuu pyi wuu u mpe Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Wuu nye na pu yu wuu kyaa si ntáan sùpyir'á me, nka wuu na pu yu wuu kyaa si ntáan Kile á. Uru u à wuu zòompil'á cè. ⁵Yii yabilimpil'à li cè kàyituwàgɔrɔ bà wuu à jwo yii á me, là nta kurugo bà wuu mú s'à pu jwo me. Kile u nye wuu shèrefoonji. ⁶Mecyara kurugo bà wuu nye na puru Jwumpe Nintanmpe yu yii á, lire nye me sùpyire sannt'á me. ⁷Mà li ta wuu mpyi na sí n-jà fànha cyán yii na, naha na ye Kirisita tūntunmii pi nye wuu. Nka lire ná li

wuuni mú i, wuu à pyi ñùmpinjéfee yii shwàhàl'e, bà pyàñji nuñji ñùñke maha mpi ná u e, maa yaha u na mε. ⁸Nye yii ntàannamagare t'à sùu e ke, tire t'à wuu pyi wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, puru mpemu p'à fworò Kile e ke. Lire kanni bà mε, wuu mpyi a sàa li ta kacenne si yii tège pyiñkannigii puni na, ali li mée ká bε ná wuu múnahigil'e, ñaha na ye yii kyal'à waha wuu na sèl'e.

⁹Mii cìmpyiibii, tènì i wuu à sà Kile jwumpe jwo wani yii yyére ke, kanhanjanni ná báarawage wuu à pyi pilaga bàra canja na, bà li si mpyi wuu àha bú ñk-wò mpyi tuguro yii ñuñ'i mε, yii funjɔ ñye a wwò lire na mà ke!

¹⁰Yii à li ñya, Kile mú à li ñya, ñaarañkanni na wuu mpyi na ñaare yii shwàhàl'e ke, lire mpyi a ñwò maa ntíi, wuu mú mpyi tìgìre cyaga baa.

¹¹Yii mú à li cè na bà tufooji maha u pyiibii cù mε, amuni wuu à yii puni niñkin niñkinji cù. ¹²Wuu mpyi maha yii yerege maa màban leni yii e, maa yi yu na wahage yii á, na yii yii ñaarañkanni yaha li yyaha tíi ná Kile ñyii wuuni i, uru ñgemu u à yii yyere, bà yii si mpyi si jyè u Saanre sinampe e mε.

¹³Lire kurugo wuu fwù ñye Kile na tèrigii puni i, ñaha na ye Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo yii á ke, yii ñye a pu pyi sùpyire jwumɔ mε. Nka bà pu ñye mε, yii à pu cù amuni, maa li cè na Kile jwumpe pu ñye pu pi, yii pi à dá Yesu na ke, na puru pu ñye na yii sòñjre kèenji.

¹⁴Wuu cìmpyiibii, Kile à mpiimu yyere ka pi i dá Yesu Kirisita na Zhude kùluni i ke, yii ná pire mú à pyi niñkin, ñaha na ye bà Yahutuubii pill'à pire kyéerege mε, amuni yii yabilimpil'á yii kyéerege. ¹⁵Pire Yahutuubil'à Kile mùmpenmε pyi maa Kafooji Yesu ná Kile tùnntunmpii bò, maa wuu kyéerege. Pi à piye pyi sùpyire puni zàmpenmii. ¹⁶Jwumpe wuu ñye na yu supyishinji sanj'á, bà pi si mpyi si shwà mε, pi la ñye si wuu sige puru ñjuwuj na. Lire mpyiñji cye kurugo, pi à là bàra pi kapegigii na, fo Kile lùn'un'à pa yíri pi taan maa bégele pi ntùnñi mεε na.

Tesaloniki kàñhe dánafeebii lage ñye Poli na

¹⁷Cìmpyiibii, wuu pi ke, wuu à yíri yii taan si tère pyi, wuu ñye na yii ñaa mε. Nka wuu na sòñji yii kyaa na. Mà pu finiñ'a jwo, wuu la ñye si yii ñya sahanji.

¹⁸Lire kurugo wuu la ñye si sà fworò yii na. Mii Poli yabilin'á lire kùsheeni kyal'à yaha tooyo niñyahay'e, ñka Sitaanniñji à wuu pyi wuu ñye a jà a lire kùluni tɔge lwó mε.

¹⁹Nye jofoo u ñye wuu sòñjre tatahage ye? Jofoo u ñye wuu funntange ñùñke ye? Jofoo u ñye wuu pèente ñùñke ye? Yii pi. Wuu Kafooji Yesu cannuruge, yii pi sí n-pyi wuu sòñjre tatahage, si mpyi wuu funntange ñùñke, si mpyi wuu pèente ñùñke Yesu yyahe taan.

²⁰Sèenji na, yii pi ñye wuu pèente ná wuu funntange ñùñke.

Poli à Timoti tun Tesaloniki kàñhe dánafeebil'á

³Nye wuu à mɔ a yii kyaa lógo fo li ñye a pa ñwò mε, ka wuu u li lwó wuye funj'i, maa ntèen naha Ateni kàñhe e, ²maa wuu cìmpworonaji Timoti tun yii á, bà u si mpyi si yii tège yii a si yyaha na Kile kuni i, si màban le yii e mε. Kile báarapyiñe u ñye u wi Jwumpe Nintanmpe ñjuwuj kurugo, puru mpemu pu ñye na Kirisita kyaa yu ke. ³Wuu à lire pyi bà li si mpyi yyefuge ku ñye yii ñuñ'i ke, kuru kà ñkwò màban fò yii e mε. Yii yabilimpil'á li cè na kuru yyefuge yahare e wuu ñye. ⁴Mà wuu yaha wani yii yyére, wuu mpyi maha yi yu yii á na yyefuge karii sí n-pa wuu dánafeebii ta. Nye bà yii ñye na li ñaa mε, kuru yyefuge e yii ñye numε. ⁵Lire kurugo l'à pa tayyéerege fò mii na, ka mii i Timoti tun yii yyére u u sà yii Kile kuni ñaarañkanni kàanmucya u pa jwo na á, ñaha na ye mii mpyi na fyáge Sitaanniñji kà ñkwò yii sòñ n-yige Kile kuni i, si wuu báarañji pyi ñuñj baa mε.

⁶Nka Timoti à núr'a pa a yíri yii yyére ke, jwumpe u à jwo wuu á mà yyaha tíi ná yii Kile kuni ñaarañkanni ná yii ntàannamagare e ke, pur'à wuu funjyi ñíñe. U à jwo wuu á mú na yii funjɔ wà à wwò wuu na mε, na bà wuu la ñye si yii ñya mε, amuni yii la mú ñye si wuu ñya. ⁷Lire kurugo wuu cìmpyiibii, wuu à yire lógo ke, ali mà li ta wuu ñye yyefuge ná nàvunñke e, yii Kile kuni ñaarañkann'à wuu funjyi pyi y'à ñíñe. ⁸Numε, wuu yákilibil'á tèen, ñaha na ye yii à kwòro Kafooji wworɛe e. ⁹Yii kan'à wuu funjyi táan pyiñkanni ndemu na ke, wuu bá naha à cè pyiñkanni na wuu sí Kile shéere n-jwo mε. ¹⁰Wuu na Kile ñáare sèe sèl'e pilaga bàra canja na, bà u si mpyi si wuu yaha wuu núr'a sà fworò yii na mε, lire cye kurugo cyeyi yi ñye yii sàha ñkwò a yire cè Kile kuni i mε, bà wuu si mpyi si yii taanna yire na mε.

¹¹Lire kùluni tɔge wuu sí n-lwó si ñkàre yii yyére ke, wuu Tuñji Kile ná wuu Kafooji Yesu u kuni pwó wuu á. ¹²Ntáannamagare ti ñye yii ná yiye shwàhàl'e ná yii ná sùpyire sannte shwàhàl'e ke, Kafooji u là bàra tire na sèl'e, bà u a là bàra wuu woore na mà yyaha tíi ná yii e mε. ¹³Lire ká mpyi, yii sí fànha ta, si ñkwòro tufeempe e si mpyi tìgìre cyaga baa wuu Tuñji Kile yyahe taan, Kafooji Yesu cannuruge e ná u wuubii puni i.

Naarañkanni l'à táan Kile á ke

⁴Nye cìmpyiibii, ñaarañkanni na yii à yaa yii a ñaare, bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mε, wuu à lire cyéee yii na. Yii mú bá sí na ñaare amuni mà kwò. Nde wuu à sùu na ñcaa yii á Kafooji Yesu mege na numε sahanji ke, lire li ñye, yii là bàra lire ñaarañkanni na. ²Yereyi Kafooji Yesu à kan wuu á, ka wuu u yire jwo yii á ke, yii à yire cè.

³Nde l'à táan Kile á ke, lire li ñye: yii pyi fyinmε sùpyii, yii i ñcù jacwɔre mpyiñji na. ⁴Yii shin maha shin u pyi sèeshin u jà uye na, u raa ñjire karii pyi. ⁵Mpii pi ñye pi ñye Kile kuni i ná yii e mε, yii àha jacwɔre mpyiñji lage yaha ku yii ta pire fiige mε. ⁶Cikwujñji kàmpañjke na,

yii wà nyé a yaa u u cìmpworonji wà mùmpenme pyi si u nànwòhòwò mɛ, naha na ye bà wuu à tɛl'a yi jwo a waha yii á mɛ, Kafoonji sí cyire karigii shinj pyifeebii tùn. ⁷Yii li cè na Kile nyé a wuu yyere katupwòhòyi mpyinj mɛɛ na mɛ, fo fyinmpe karigii. ⁸Lire kurugo ngemu ká jcyé nje yereyi na ke, sùpya njwòjwumò bà urufol'à cyé mɛ. Kilenji u à u Munaani le wuu e, ná lire li nyé Munaani nijcenni ke, uru na urufol'à cyé.

⁹Ndemu li nyé yii ná yiye shwòhòji ntàannamagare kani ke, nùnj nyé mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpañke na sahanji mɛ, naha na ye Kile yabilinj'à lire kuni le yii taan mà kwò. ¹⁰Lire kuni i yii mú nyé na ñaare, mà yyaha tíi ná Masedoni kùluni dánafeebii puni i. Njka lire ná li wuuni mú i, mii cìmpyiibii, wuu na li caa yii á, yii là bàra tire ntàannamagare na sahanji. ¹¹Mà bàra lire na, mbènj u pyi yii ná sùpyire sannte shwòhòl'e. Sùpyire sannte karigii kàmpañke na, yii yiye pyinjkanii cè, yii raa báaranji pyi bà yii sí mpyi si yyere ná yii nùnj karigil'e mɛ. Wuu à fyànha a yire jwo yii á. ¹²Lire ká mpyi, mpíi pi nyé pi nyé Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ñaaranjkanii sí pire yyaha ñi, li mú saha si nò sùpya u yii tugure lwò mɛ.

Kwùubii nènji kani

¹³Wuu cìmpyiibii, mpíi pi à kwù ke, wuu la nyé yii i mpyi numpini ná yyetanhare e pire kàmpañke na sùpyire sannte fiige mɛ, pire mpiimu pi nyé sònjòwò tatahaga baa ke. ¹⁴Ná wuu à dá li na na Yesu à kwù maa ñè, wuu mú à dá li na na dánafeebii pi à kwù ke, na Kile sí pire ñè n-yige kwùnj i Yesu cye kurugo pi i mpyi ná Yesu i. ¹⁵Mà tàanna ná Kafoonji Yesu jwumpe e, wuu sí mpemu jwo yii á ke, puru pu nyé mpe: Kafoonji cannuruge, nyii wuubii sí n-sii n-yaha kwùubii yyaha na mɛ. ¹⁶Kuru canjke, Kafoonji Yesu ká kuni kan, Kile mèlèkɛɛbii nùnjufoonji mejwuuni sí n-lógo, lire njwòhò na Kile tiinmpini sí n-wyi. Lire ká wyi, Kafoonji Yesu yabilinj sí n-yíri nìnjyinj na si mpa. Mpíi pi à kwù mà pi yaha Yesu Kirisita wwòjɛɛge e ke, pire pi sí n-fyànha ñè. ¹⁷Nyè lire ká mpyi a dánafeebii mpiimu ta nyii na ke, pire sí n-bàra pire na, si ñkò n-yíri sijcyan, si ñkàre nahanyi i, si zà Kafoonji nùnj bɛ nìnjyinj na. Lire pyinjkanii na, wuu sí n-pyi ná Kafoonji i tɛrigii puni i. ¹⁸Lire e ke yii a yiye fìwònj ná puru jwumpe e.

Dánafeebil'à yaa pi bégel'a Kafoonji Yesu cannuruge sige

5 Mii cìmpyiibii, nde li nyé Kafoonji Yesu tènuruni, lire nyé mɛ u cannuruge kani ke, nùnj nyé mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpañke na mɛ. ²Yii yabilimpil'à li cè a kwò na canjke Kafoonji sí nuru n-pa ke, kuru canjke sí n-pâa sùpyire e, bà nànjkaanji maha mpâa yaage fol'e numpilage e mɛ. ³Tèni i sùpyire sí n-pa raa ñko: «Wuu nyé yyenijke e, wuu sanjwònj'à kòr'a njwò» ke, nyé lire tèni i yyefugo nimbwòhò sí n-pâa n-cwo pi na, bà layanjke maha mpâl'a cwo ceenji laa wunji na mɛ. Pi wà tufiige si n-shwò mɛ. ⁴Njka mii cìmpyiibii, yii pi ke, kuru canjke si n-jà n-pâa yii e, bà

nànjkaanji maha mpâa yaage fol'e mɛ, naha na ye yii nyé numpini i mɛ. ⁵Yii puni na ñaare bɛenmpe na canjke e, wuu nyé mu à jwo sùpyire ti maha ñaare numpilage e numpini i mɛ. ⁶Lire e ke wuu àha raa njwòuni bà sùpyire sannte maha li pyi mɛ. Njka wuu kwòro nyii na, wuu u wuye pèrege cè. ⁷Yii li cè na numpilage e sùpyire maha njwòuni, mpíi pi maha sinmpe byii na njwò ke, numpilage e pire maha byii. ⁸Njka wuu pi nyé na ñaare bɛenmpe e ke, wuu wuye pèrege cè. Dániyanji wuu à pyi Yesu Kirisita na ke, wuu raa sí yyaha na ur'e, wuu u wuu shinjɛɛbii kyaa táan wuy'á. Wuu aha a lire pyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔwòwò vâanntinje wuu à le wuye na kàshige yyaha na. Canjke Kile sí wuu shwò ke, wuu wuu sònjòwò taha lire na. Lire ká mpyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔwòwò nùntonj wuu à tò.

⁹Yii li cè na Kile à wuu yyere ndemu mɛɛ na ke, lire bà li nyé si tigare cyán wuu na mɛ. Njka u à wuu yyere bà wuu si mpyi si shwò wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. ¹⁰Yesu à kwù wuu kurugo, bà li sí mpyi u cannurug'à wuu ta nyii na yo, k'à wuu ta wuu à kwù yo, wuu u mpyi ná u e shi na mɛ. ¹¹Lire e ke bà yii à tɛe na li pyi mɛ, yii a màban leni yiye e, yii raa fànha leni yiye e.

Yereyi nizanji

¹²Wuu na li ñaare yii á wuu cìmpyiibii, mpíi pi nyé na báare sèl'e Kile á yii shwòhòl'e, maa yii yerege, maa yii yyaha cù mà tàanna ná Kafoonji nyii wuuni i ke, yii pire pyi yii silegeshiin, ¹³yii pèenɛ le pi e sèl'e yii i pi kyaa táan yiy'á pi báaranji kurugo. Yii yyenijke yaha ku pyi yii ná yiye shwòhòl'e.

¹⁴Wuu na li ñaare yii á wuu cìmpyiibii, yii i jwo ná sàafeebil'e, bà pi si mpyi s'a báare mɛ. Mpíi pi nyé na fyáge ke, yii pire zòmpyaagii waha. Mpíi pi nyé pi nyé a shà yyaha na sèl'e Kile kuni i mɛ, yii pire tɛge. Yii yii lùgigii táan ná sùpyire puni i. ¹⁵Yii a yiye kàanmucaa, yii wà nyé a yaa u kapii tɛg'a kapii fwoo tò mɛ. Yii a kacɛnjkii pyi yii ná yiye shwòhòl'e, ná yii ná sùpyire sannte shwòhòl'e mú tɛrigii puni i.

¹⁶Yii pyi funntange e tɛrigii puni i. ¹⁷Yii a Kile ñaare tɛrigii puni i. ¹⁸L'à pyi ntàan yo, l'à pyi mpen yo, yii a fwù kaan Kile á cyire karigii puni i. Lire li nyé Kile nyii wuuni mà yyaha tíi ná yii e, Yesu Kirisita wwòjɛɛge e.

¹⁹Yii àha Kile Munaani nage fùgo yiye shwòhòl'e mɛ. ²⁰Mpíi pi nyé na Kile tùnnture yu yii á ke, yii àha raa tire tùnnture jwumpe cyíge mɛ. ²¹Njka yii a pu puni kàanmucaa. Mpe p'à njwò ke, yii i puru cù. ²²Jwumò maha jwumò pu sí n-jà sùpya wà kapii na ke, yii àha njɛɛ puru pà tufiige na mɛ.

Polì à jwò le Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

²³Kilenji u nyé na yyenijke kaan ke, uru u yii tɛge, bà yii si mpyi si mpyi sèeshiin karigii puni i mɛ. U u yii mú-nahigii ná yii zòmpii ná yii cyeere màra, bà yii si mpyi si ñkwòro tigare cyaga baa fo si zà nò wuu Kafoonji Yesu

Kirisita cannuruge na με. ²⁴ Kilenji u à yii yyere ke, u sí lire pyi, naha na γε ηωωμεε niηkinfoo u ηγε u wi.

²⁵ Cìmpyiibii, yii a Kile náare wuu á mú.

²⁶ Yii cìmpyiibii puni shéere cìmpworogo fwù na ná funɔcɛnɔi i.

²⁷ Mii na li náare yii á Kafoonji mege na, yii i ηge Iετερηji kâla cìmpyiibii pun'á.

²⁸ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ηωω yii na, u u yii tège.

2 TESALONIKI SHIINBII

Nye Tesaloniki dánafeebii mpyi yyefuge e, Poli à yire lógo ke, maa nge letereŋi shɔnwuŋi tun pi á maa màban le pi e, bà pi si mpyi si ñkwôro Kile kuni i mɛ. U à li cyêe pi na na Kafoonji Yesu sí nûru n-pa pi shwɔ si pi kyéreg-feebii tûn. Pii na mpyi wani kuru kànhe e, pire mpyi a màban fô dánafeebii pii na ná pi jwumpe e, pi mpyi maha ñko na Kafoonji Yesu à nûr'a pa a kwɔ. Poli à li cyêe na pi à fine. Mà jwo Yesu Kirisita u pa ke, Shinpiŋi sí n-pa fɔb si ñuŋɔ kyán Kile na. Nka Kafoonji Yesu Kirisita sí u shi bò.

Poli mpyi a lógo mú na dánafeebii pii na wá a piye yaha làmpyimbaanji yahare e. Ka u u màban le pire e, bà pi si mpyi s'a báaraŋi pyi mɛ. U à li cyêe pi na na báaraŋi nge a táan ñgemu á mɛ, urufoo mú nge a yaa u a lyí me (3.10).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kurunke ku nge wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Siliven ná Timɔti u à nge letereŋi séme si ñkan yii á. ²Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ñwɔ yii na, pi i yyenŋe kan yii á.

Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ntiŋi funŋke e

³Wuu cìmpyiibii, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á tèrigii puni i yii kyaa na. Lir'à yaa ná mpyi i, ñaha na ye yii na si yyaha na Kile kuni i sèl'e, ntàannamagare ti nge yii mú puni ñiŋkin ñiŋkinŋi ná yiye shwɔhɔl'e ke, là sí i bàrali tire na na wá. ⁴Lire kurugo wuu aha a yii shenre yu Kile dánafeebii kurunji sanŋy'á, wuu ñuŋyi maha yîrige. Pyiŋkanni na yii à yiye waha yyefuge tèrigii puni ná nàvunŋe tèrigii puni i, maa ntèen Kile kuni i ke, wuu maha yire yu pi á.

⁵Cyire karigii puni funŋke e, Kile sí li cyêe na uru yukyaan'à tii. Yii li cè na kuru yyefuge e yii nge ke, kuru ku sí yii bégele n-yaha Kile Saanre mɛe na, tire ntemu kurugo yii nge kyaage e ke. ⁶Yii li cè na Kile à tii, puru funŋke e mpai pi nge na yii kyéreg ke, u sí n-pa pire kyéreg, ⁷si yyenŋe kan yii á, yii pi nge kyaage e ke, mà bàra wuu na. Canŋke Kafoonji Yesu sí n-yîri ñiŋyiŋi na si uye cyêe ná u mèlekɛɛbii fàhɔnyahaga wuubil'e ke, kuru canŋke, cyire karigii sí n-pyi. ⁸U sí n-pa ñanŋe e, mpai pi à cyé Kile na, maa ñcyé Jwumpe Nintanmpe na, puru mpemu p'à yyaha tii ná wuu Kafoonji Yesu kani i ke, u sí pire tûn. ⁹Tunŋkanni na u sí pi tûn ke, lire li nge: u sí pi shi bò feefee, pi laage sí n-tɔɔn Kafoonji na, pi laage sí n-tɔɔn u sífente nisinante na.

¹⁰Canŋke Kafoonji sí nûru n-pa ke, kuru canŋke ñcyii karigii sí n-pyi. Mpai pi à dá u na maa mpyi u wuubii ke, pire puni sí pèene taha u na, si nyii yige u kurugo. Yii mú sí n-pyi pire e, ñaha na ye mpe wuu à jwo yii á u kyaa na ke, yii à dá puru na.

¹¹Lire kurugo wuu na Kile ñáare yii á tèrigii puni i. Nde wuu nge na ñáare u á ke, lire li nge u yii tège bà yii

kapyiŋkii si mpyi si yyaha tii ná yii kayini i mɛ. Yii daniyanji funŋke e, kacenŋkii yii la nge s'a mpyi ke, wuu na li ñáare u á, u yii tège ná u sífente e, yii raa cyire pyi. ¹²Lire ká mpyi, yii cye kurugo pèente sí n-taha wuu Kafoonji Yesu mɛge na, uru cye kurugo yii mú sí pèene ta. Lire na nge kyaa wuu Kilenji ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita à ndemu pyi wuu á mana ke.

Karigii cyi sí n-pyi mà jwo Yesu u pa ke

2 Wuu cìmpyiibii, nde li nge wuu Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge kani, ná pyiŋkanni na wuu sí n-bínni u taan ke, wuu sí kyaa ñiŋkin jwo yii á kuru kàmpanŋke na, lire li nge: ²pil'à jwo na Kafoonji Yesu à nûr'a pa a kwɔ. Yii a yiye kàanmucaa! Puru jwumpe na nge kafinara, yii àha raa pu nûru mɛ. Yii àha pi yaha pi a yii bàhabaha ná puru jwumpe e, lire nge mɛ si pu tège yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na wà sí n-jà n-pa puru jwo yii á, si jwo na Kile u à uru tun, lire nge mɛ si pu séme letere e si ntùugo yii á ná wuu mɛge e. ³Yii àha zii ñee sùpya yaha u yii ñwɔ fáanna a wurugo pyiŋkanni là tufiige na mɛ. Yii li cè na mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, shinŋyahara ti sí n-fyànha ñuŋɔ kyán Kile na. Lire kàntugo sùpyanji u à sàa pi maa ñuŋɔ kyán, ná u à yaha mbòŋi laage e ná Kile sí n-pa u shi bò ke, uru sí uye cyêe mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke. ⁴Sùpyire na Kile mɛge yiri yaaga maha yaaga na, maa yaaga maha yaaga père ke, uru shinpiŋi sí ntunŋke taha yire puni na. U sí uye pèe yire puni na fo si ñkàre sà jyè ntèen Kileñaarebage e, si jwo na uru yabiliŋi u nge Kile.

⁵Mà mii yaha yii yyéere wani, mii à ñcyii karigii jwo yii á, taha yii funŋ'à kwɔ a wwɔ cyi na? ⁶Nde l'à uru shinpiŋi sige u si n-jà nya numɛ mà u tɛɛnyaani yaha nɔmbaa mɛ, yii à lire cè. ⁷Lire ná li wuuni mú i, sífente ti nge shinpiŋ'á ná t'à ñwɔhɔ ke, tire na báaraŋi pyi mà kwɔ. Nka yaage k'à para u yyaha na ke, ná kuru nge a yîri wani mɛ, u si n-jà raa u báaraŋi pyi u nyii pyiŋkanni na mɛ.

⁸Nge kuru ká yîri wani tèn ndemu i ke, shinpiŋi sí n-ta n-fworo. U aha fworo, Kafoonji Yesu sí u bò ná u ñwɔge kafɛɛge e. Kafoonji Yesu ñimpanji bèenmpe sí

uru shinpiŋi shi bò. ⁹ Uru shinpiŋi sí n-pa uye cyêe ná Sitaanniŋi fànhe e, kabwɔhigii cyi sí sùpyire kàkyaan-hala si pi bilibili ke, u sí raa cyire pyi, bà u si mpyi si pi yákilibii yû mɛ. ¹⁰ Kuni li maha Kile pyi u à sùpyanji shi bò ke, mpíi pi maha ñaare lire kuni i ke, shinpiŋi sí pire ñwɔ fáanŋa si ñjaha ntiimbaanji karigii shiŋi puni na. Kile sí pi shi bò, ñaha na ye sèenji u sí n-jà pi shwɔ ke, pi ñye a ñɛɛ uru na, maa u kyaa táan piy'á mɛ. ¹¹ Ná pi s'à cyé uru sèenji na, lire kurugo Kile sí pi yaha tire sífente cye e, ti i pi yákilibii kɛɛnɛ kafinar'á. ¹² Ñye shin maha shin u ñye u ñye a ñen'a dá sèenji na mɛ, maa ntiimbaanji karigii táan uy'á ke, Kile sí n-pa urufoo tún.

Dánafeebil'à yaa pi piye pɔw Kile kuni i

¹³ Yii pi ñye wuu cìnmpyiibii ná Kafoonji Yesu à yii kyaa táan uy'á ke, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á yii kurugo tɛrigii puni i. Mà lwó fo tasiige e, Kile à yii cwɔɔnɔ maa yii shwɔ. Yii li cè Kile Munaani à yii cwɔɔn'a yaha yiye kanni na, ka yii i dá sèenji jwumpe na. ¹⁴ Kile à yii yyere lire mɛɛ na, jwumpe Nintanmpe cye kurugo, wuu à puru mpemu jwo yii á ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi si ntèen ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita e u bwompe e mɛ. ¹⁵ Lire e wuu cìnmpyiibii, yii yyére tayyéere ñjɛcɛnɛi i, yii i yiye pɔw. Yɛɛyi wuu à jwo yii á, lire ñye mɛ nje wuu à sém'a tùugo yii á ke, yii àha zii ñkwɔ funɔw wɔw kuru kà na mɛ.

¹⁶ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita ná wuu Tunji Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa ñwɔ wuu na, maa wuu zòompíi taala nùmpañja mɛɛ na ná sòñjɔw tatahaga ñjɛcɛnɛi ke, ¹⁷ pi yii zòompíi taala, pi raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi s'a kacɛnɛkii pyi tɛrigii puni i, yii karigii pyi-ñkanni ná yii jwuñkanni i mɛ.

Poli à li cya dánafeebil'á pi a Kile ñáare pir'á

3 Ñye wuu cìnmpyiibii, mpe mii sí n-bàra puru na ke, puru pu ñye: yii a Kile ñáare wuu á, bà Kafoonji jwumpe si mpyi si ñcaala fwɔfwɔ, pi i pu le ñjire e, bà l'à pyi yii yyére mɛ. ² Sùpyire t'à sàa pi ke, yii a Kile ñáare bà wuu si mpyi si shwɔ tire na mɛ. Yii li cè, sùpyire puni ñye a dá Kile na mɛ. ³ Ñka Kafoonji na ñye ñwɔmɛɛ ñjɛkinfoo, u sí fànhe kan yii á, si yii shwɔ Sitaanniŋi na. ⁴ Kafoonji à wuu pyi wuu à dá yii na, yɛɛyi wuu à kan yii á ke, wuu à tɛen ná l'e na yii na yi kurigii ñaare, yii mú sí n-kwôro s'a yi kurigii ñaare.

⁵ Kafoonji u yii tɛge bà yii si mpyi si Kile kyaa táan yiy'á, si karii kwú yiye e Kirisita fiige mɛ.

Shin maha shin à yaa u a báare u raa uye ñwɔ caa

⁶ Wuu cìnmpyiibii, mpíi pi ñye na fàhafaha na màre là mpyimbaa yii shwɔhɔl'e, maa mpyi pi ñye na wuu yɛɛyi kurigii ñaare mɛ, wuu na li ñáare yii á, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mɛge na, yii àha pire pyi yii kapyi-ñɛɛ mɛ. ⁷ Yii yabilimpil'à li cè na yii à yaa yii wuu pyi-ñkanni lwó. Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu mpyi a wuye yaha báarapyimbaani laage e mɛ. ⁸ Wuu mpyi a wuye tíñe sùpyanji wà tufige na uru s'a wuu ñwɔ caa mana mɛ. Pilaga bàra canŋa na, wuu mpyi maha báaranji ñnganji pyi, bà li si mpyi wuu àha ñkwɔ mpyi tuguro yii wà tufige ñuñ'i mɛ. ⁹ Li ñye mu à jwo wuu mpyi na yii ntèenji fún mà de! Ñka wuu la mpyi yii i li cè na yii à yaa yii a báaranji pyi wuu fiige. ¹⁰ Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu à yi jwo a waha yii á na báaranji ñye a táan ñgemu á mɛ, urufoo mú ñye a yaa u a lyí mɛ.

¹¹ Lire ná li wuuni mú i, wuu à yi lógo na yii pìi na wá na fàhafaha na màre là mpyimbaa, maa pi ñwɔyi leni sùpyire sannte karigil'e. ¹² Pire pi mpe lóg'a tàra, wuu sí yi jwo n-waha pi á Kafoonji Yesu Kirisita mɛge na, na pi tɛen tanuge e, pi raa báaranji pyi, pi i yyére ná pi ñwɔyiŋi i.

¹³ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii àha zii ñkànha kacɛnɛkii mpyiŋi taan tɛni là tufige e mɛ. ¹⁴ Yɛɛyi wuu à kan yii á ñge lɛɛɛnɛi i ke, wà ha ñcyé yi lógogo, yii urufoo ñwɔhɔ múgo, yii àha núru ñgwɔ ná urufole mɛ. Lire ká mpyi, u sí n-sílege. ¹⁵ Lire ñye a li cyêe na yii urufoo pyi yii zàmpɛn mà de! Yii u yɛɛ, ñaha na ye yii cìnmpworo u ñye u wi.

Jwumpe nizanmpe

¹⁶ Kafoonji u ñye yyɛñjɛ kanfoonji ke, uru u yyɛñjɛ kan yii á tɛrigii puni ná pyiñkannigii puni na. Kafoonji u pyi ná yii puni i.

¹⁷ Mii Poli yabilinji cyɛge k'à ñge fwùñji sémɛ. Amɛ mii maha na kampeeni fyèñji yare na lɛɛribii puni na. Mii sémɛre ti ñye nte.

¹⁸ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ñwɔ yii puni ñjɛkin ñjɛkinŋi na, u u mpyi ná yii e.

1 TIMŌTI

Poli u à nge letereŋi tun Timŋti á. Timŋti tunji na mpyi Gireki. U nunji sí nye Yahutu, uru Yahutucwoŋi mpyi a pa uye kan Yesu á.

Nye tēni i Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Azi kùluni shiinbil'á ke, u ná Timŋti à piye nya. Lire pyiŋkanni na pi à jyē piye e. Mà Poli yaha Kile jwumpe njwuŋi na, tooyo niŋyahay'e Timŋti mpyi maha ŋkàre ná u e. Dánafeebii kurupyi kani li mpyi a Poli funŋk pēn ke, u mpyi maha Timŋti tunni pire dánafeebil'á. Mà Timŋti yaha Kile jwumpe njwuŋi na Efese kànhe e, Poli à nge letereŋi niŋcyiŋi tūugo u á maa kapyaa sicyēere cya u á.

U à yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pi nye na Kile jwumpe labali na yu Efese kànhe yaha kurugo ke, na Timŋti u yi jwo dánafeebil'á na pi àha ntaha pire ŋwōh'i mē, na pi Kile kuni nye sēe mē. Pi maha jwo na diŋyeŋi yaayi pun'à pi, na ŋgemu la ká mpyi si shwō yire yapiyi na ke, urufol'à yaa u a yalyire ná yabyēere tà fún, urufol'á mú sí nye a yaa u fúru pyi mē. Nka Poli à jwo na yaayi Kile à dá diŋyeŋi i ke, yire pun'à ŋwō.

U à Kile pēnŋkanni jwo u á.

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwōnribil'à yaa pi pyi ke, Poli à lire jwo u á mú.

Timŋti na mpyi cyelentu nāŋjiibile. Lire kurugo yeŋkanni na u à yaa u a dánafeebii yeŋge ke, Poli à lire kuni le u taan.

Poli à Timŋti shéere

1 Mii Poli u nye Yesu Kirisita tūntunŋk mà tàanna ná wuu shwofoŋi Kile tūnture e ná Yesu Kirisita, wuu sōŋŋre tatahage e ke, ² mii u à nge letereŋi tun mu á, Timŋti, mu u nye mii jyaŋi sēese wuŋi mà tàanna ná Kile kuni i. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoŋi Yesu Kirisita pi ŋwō ma na, pi i ŋūnaara ta ma na, pi i yeyiŋke kan ma á.

Poli à cyelentiibii kafinivinibii kyaa jwo Timŋti á

³ Bà mii à yi jwo a waha mu á, mii niŋkareŋi Masedoni kùluni i mē, mu à yaa mu u ntēen Efese kànhe e, cyelentiibii pi nye na Kile Jwumpe labali na yu ke, maa pi sige lire na. ⁴ Yi jwo pi á na pi àha piye pwo jwuŋjyempe laaga baa wumpe ná pi à fwoŋo tulyeyi ŋjemu i ke, yire siifeebii meyi nākaante laaga baa woore niŋkwombaare na mē. Cyire karigii maha nākaante nyahage, cyi nye a yyaha tíi ná Kile nyii wuuni i mē, wuu maha lire ndemu cē u kuni cye kurugo ke. ⁵ Kuru yeŋge ŋūŋke ku nye pi á, bà pi si mpyi si pi shinŋeēbii kyaa táan piy'á ná zōvynre ná funŋcēŋke ná dániyaŋi sēe wuŋi i mē. ⁶ Nka pii na nye wani, pir'à kántugo wà lire kun'á, maa ŋkwōro na jwumpe laaga baa wumpe kanni yu. ⁷ Pi la nye si mpyi Kile Saliyaŋi cyelentii, mà li ta jwumpe pi nye na yu ke, pi nye a puru yyaha cē mē. Pi à piye pwo maa sūpyire kálali ndemu na ke, pi nye a lire cē mē.

⁸ Kile Saliyaŋi wi ke, wuu à li cē na u à ŋwō, ŋka fo sūpyire ká a ŋkálali u na na ŋwōge. ⁹ Wuu à li cē mú na uru Saliyaŋi nye a tiŋe shintiibii kurugo mē, ŋka u à tiŋe shinpiibii kurugo. Mpii pi à ŋūŋk kyán Kile na ke, mpii pi nye pi nye na fyáge Kile na mē, ná kapimpyiibii, Kile à Saliyaŋi tiŋe pire mpii puni mē na. Mpii pi nye pi nye

na Kile pēre mú mē, ná Kile mēkeŋge feebii ná mpii pi à pi sifeebii cūmu lemē pi ke †, ná supyiboopii, Kile à u Saliyaŋi tiŋe pire puni mē na, ¹⁰ ná jacwoobii ná nām-baabii pi maha wwūu ná piye e ke, ná mpii pi maha sūpyire cwōre na mpérelī ke, ná kafinivinibii ná mpii pi maha ŋkàre Kile na laaga baa ke, ná kyaa maha kyaa l'à kántugo wà kàlaŋi niŋcēŋ'á ke, Kile à Saliyaŋi tiŋe cyire karigii puni pyifeebii mē na. ¹¹ Uru kàlaŋi niŋcēŋi na nta Jwumpe Nintanmpe e, mpe p'à Kile pēente cyēe wuu na ke. Kileŋi u nye yyeyiŋke kanfoŋi ke, uru u à mpe jwumpe kan mii á.

Poli à fwù kan Kile á, ŋaha na ye Kile à ŋwō u na maa u shwō

¹² Mii à fwù kan wuu Kafoŋi Yesu Kirisita á, ŋaha na ye u à cyēge taha mii na, maa mii pyi u bárapyi, maa fānha kan mii á uru báaraŋi mē na. ¹³ Mà li ta tēecyiini i, mii mpyi na u mēge kēge, mpii pi à dá u na ke, marii pire kyērege, marii pi cyere mú. Nka Kile à ŋūnaara ta mii na, ŋaha na ye mii mpyi na cyire karigii pyi cyi ŋcēmbaaraŋi funŋke e, mii mpyi na sàha ŋkwō a dá Yesu na mē. ¹⁴ Nka wuu Kafoŋi Kile à ŋwō mii na sēe sēl'e, maa mii tēge, ka mii i dá Yesu Kirisita na, maa u kyaa táan nay'á. ¹⁵ Mpe jwumpe na nye kaŋyē, sūpyire pun'à yaa ti ŋē pu na: Yesu Kirisita à pa diŋyeŋi i si kapimpyiibii yige pi kapegigil'e. Pire kapimpyiibil'e, mii wogigii cyi à pi pi puni wogigii na. ¹⁶ Nka Yesu Kirisita à ŋūnaara ta mii na, mii u mpyi kapimpyiibii puni nimpŋi ke, lire nde cye kurugo, u à u lūtaanni cyēe sūpyire na. U à tire yyecyēente pyi sūpyir'á, nte ti sí n-pa dá u na si shiŋi niŋkwombaaraŋi ta ke. ¹⁷ Pēente ti taha saanrefoŋo Kile na tērigii puni i, uru u nye nyii na

† Pii maha jwo: «ná mpii pi maha pi sifeebii bùu ke».

tèrigii puni i ke, sùpya nyε na u naa mε; uru u nyε Kilenji niŋkinŋi fo tèekwombaa. Amiinal

Poli à Timŋti yerε na u uye pwo Kile kuni na

¹⁸ Mii jyanji Timŋti, mii à nte tūnture jwo mu á mà tàanna ná Kile tūntunmpii pii jwum'i, mpe p'à fyâha a jwo mu kyaa na ke. Zhiŋi mu nyε na leni bà sùpyire si mpyi si kàlanji sèe wuŋi ta mε, puru jwumpe pu fâha kan ma á lire zhileni na. ¹⁹ Maye pwo Kile kuni naaranji na ná funŋcenn'í. Kuru funŋcenn'k'à pii kùuŋ, ka pi Kile kuni naaranji si yyére shwôh'le, mu à jwo bak-wôcɔg k'à fûru maa ntige lwôhe pwoh'i. ²⁰ Nâmbaa shu-unni na nyε pire e, Imenε ná Alézandiri, mii à pire yaha Sitaanniŋi á, pi i nkyaala, bà pi si mpyi pi àha núru raa Kile mege kèege mε.

Dánafeebil'à yaa pi a Kile náare sùpyire puni kurugo

² Nyε yaage niŋcyiige mii nyε na ncaa dánafeebil'à ke, kuru ku nyε ŋke: yii a Kilepareyi niŋcenn'yi shiŋi puni pyi, yii raa u náare sùpyire puni kyaa na, yii raa fwù kaan u á ti puni kurugo. ² Yii a Kile náare saanbii ná shinbwoobii puni kurugo, bà wuu si mpyi si ntèen yyenŋke ná ferempe e, s'a Kile père ná naaranjanna niŋcenn'i mε. ³ Lire l'à pwo, lire mú l'à táan wuu Shwofoonji Kile á. ⁴ U la nyε sùpyire puni si shwô, ti i sèenji cè. ⁵ Naha kurugo yε Kile na nyε niŋkin, sisu-rulenŋe niŋkin mú u nyε u ná sùpyire puni shwôh'le, sùpya u nyε u wi, Yesu Kirisita kyaa li. ⁶ U à uye kan mà pyi sùpyire puni nūŋgwulwôcɔ ti kapegigil'e. Kile nyii tèn'à nɔ ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire na na uru la nyε ti i shwô.

⁷ Puru jwumpe njwuŋi kurugo, Kile à mii Poli tin'a pyi u tūntunŋ. Mii nyε a fine mε, sèe u nyε u wi, supy-ishiŋi sanŋi u nyε u nyε Yahutuu mε, Kile à mii tun na mii u sà a pire taanni u kuni naaranjanni na, lire kuni li nyε sèenji.

Pyiŋkanni na nâmbaabii ná cyeebil'à yaa pi a Kile kuni naare ke

⁸ Nyε cyaga maha cyag'e dánafeebii na bínnini ke, mii la nyε nâmbaabii pi a pi cyeyi yîrige, pi raa Kile náare ná zòvynre e, lùyirili ná jwunyahama baa.

⁹ Mii la mú nyε cyeebii pi pi vâanŋyi nindeyi cè. Pi à yaa pi a vâanya leni ŋjemu yi nyε yi sî pi njini faha mε. Pi nyε a yaa pi a nūŋyi pwo sùpyire s'a pi cyêe kampyahii na mε, pi nyε a yaa pi a vâanŋyi loŋgara wuyi ná pùcyage yaayi loŋgara wuyi leni mε, mu à jwo sèenŋi wuyi ná ŋkèenŋcurigii loŋgara wogigii. ¹⁰ Nka pi pùcyage yaleer'à yaa ti pyi kacempyiini, ceewe maha ceewe u nyε na Kile père ke, amuni u à yaa u pyi. ¹¹ Mà bâra lire na, cyeebii ká mpyi Kile Jwumpe tajwuge e, pi à yaa pi tèn tanuge e, pi raa pu núru pi raa naare pi a ntàanni ná p'e. ¹² Mii nyε a nεε ceewe u a sùpyire kâlali na cyeebii nyε nâmbaabii nūŋ na mε, u à yaa u tèn tanuge e †. ¹³ Lire kajwuuni li nyε, Kile à Adama dá yeyeyiige na, lire pwoh' na maa Awa dá. ¹⁴ Adama bà Sitaanniŋi à pwo fáanŋa yyeyiige na mε, ŋka ceenji u à

fyâha a pwo fáanŋa, ka u u Kile pwo mēeni yaha.

¹⁵ Ceenji pyiisini sî n-jà u pyi u pōcɔn u nūmpanŋke e mε, li tēgeni li nyε u kwôro Kile kuni i ná tàange ná tufeempe e, u uye pèrege cè.

Dánafeebii kurunŋe kàanmucyafeebii kani

³ Mpe jwumpe na nyε kaŋyεε: ŋgemu la ká mpyi si mpyi dánafeebii kurunŋe kà kàanmucyafoo ke, urufoo la na nyε si kyaa niŋcenne pyi. ² Dánafeebii kurunŋe kàanmucyafooŋ'à yaa u pyi sùpya, tìgire cyaga nyε ŋgemu na mε, u à yaa u kúu u cwonji na ††, u u uye pèrege cè, u nyε a yaa u kyaa pyi a tòro li tēgeni taan mε, u à yaa u pyi sùpya ŋgemu u à tíi ke, u à yaa u pyi nâmpcɔnmarawa, u u jà u a sùpyire kâlali u a pwoce Kile kuni naaranjanni na. ³ U nyε a yaa u pyi sinmbya mε, u mú nyε a yaa u pyi supyikyanga mε, ŋka u à yaa u pyi nūmpinŋefoo. U nyε a yaa u pyi kàshikwɔn mε, u múnaani mú nyε a yaa li lwá a pwo nâfuunji na mε. ⁴ U à yaa u jà u pyenge shiinbii cūŋkanni na, u pyiibii s'a u père sèl'e. ⁵ Yire kajwuuni li nyε, ŋgemu u nyε u nyε a jà u pyenge shiinbii cūŋkanni na mε, di urufoo sí n-jà Kile dánafeebii kurunŋe yyaha cû n-jwo yε? ⁶ U mú nyε a yaa u pyi sùpya niŋjyiwɔŋŋ Kile kuni i mε, lire nūŋke ku nyε u àha ŋkwò uye pèe, Kile si ŋkwò a u cēege bà u à Sitaanniŋi cēege mε. ⁷ Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, dánafeebii kurunŋe kàanmucyafooŋi mú à yaa u pyi ná metange e pire shwôh'le, bà sùpyire si mpyi t'àha bú u njini faha, u u nɔwo Sitaanniŋi kànhanŋke e mε.

Dánafeebii kurunŋe tēgefeebii kani

⁸ Nyε dánafeebii kurunŋe tēgefeebii'à yaa pi pyi mε-tangafee, pi nyε a yaa pi pyi pwo myahigii shuunni jwufee mε, pi nyε a yaa pi pyi sinmbyaa mε, pi nyε a yaa pi a nâfuunji caa cyanjanna nimpai na mε. ⁹ Kuni i Kile à wuu le, ná li mpyi a ŋwôh' tēecyini i ke, pi à yaa pi a lire kuni naare ná funvyinge e. ¹⁰ Pi à yaa pi kàanmucya sèl'e kampyi tìgire cyaga nyε pi na mε, pi i nta pi a uru báaranji pyi.

¹¹ Cyeebii mú à yaa pi pyi metangafee, pi nyε a yaa pi a sùpyire sannte meyi kēege mε, pi à yaa pi piye pèrege cè, pi à yaa pi pyi dânasupyii karigii puni i. ¹² Dánafeebii kurunŋe tēgefoŋ'à yaa u kúu u cwonji na ‡, u à yaa u jà u pyiibii ná u pyenge shiinbii puni cūŋkanni na. ¹³ Mpii pi nyε na uru báaranji pyi na pwoce ke, pire sí n-kēe. Pi sí raa pi báaranji pyi fyagara baa Kile kuni i, Yesu Kirisita wwoŋege e.

Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à pwo

¹⁴ Mii na sōnŋi, li si mɔ mε, mii sí n-kàre mu yyére, ŋka mii sí ncyii karigii séme si ntun mu á. ¹⁵ Mii mēε ká mpyi mii nyε a wyèr'a nɔ mu yyére mε, mu sí li cè ŋge letērenji cye kurugo, pyiŋkanni na Kile bage shiinbil'à

† Pii maha jwo: «Mii la nyε cyeebii pi pyi nâmbaabii cyelentii, lire nyε mε pi pyi nâmbaabii nūŋ na mε. Pi aha mpyi Kile jwumpe tajwuge e pi a yaa pi fyâha, pi raa núru.» †† Pii maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.» ‡ Pii maha jwo: «Dánafeebii kurunŋe tēgefoŋ'à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

yaa pi a Kile kuni ñaare ke. Kuru bage shiinbii pi ñye Kile ñyii wunji dánafeebii kurunke, pire pi à kàlanji sèe wunji cɔwɔhɔ cɪnɲɔ ná cɪnɲkunɲɔ fiige.

¹⁶ Sèe wi, kani li mpyi a ñwɔhɔ Kile kuni i ke, li mpyi a pèe sèe sèl'e, sùpya si n-sii n-jà nàkaana pyi lire e mɛ: Kirisita à uye pyi sùpya, maa uye cyèe sùpyire na, Kile Munaani à li cyèe na u à tíi, Kile mèlɛkɛɛbil'à u ñya. U kyal'à jwo supyishinji pun'à, Dɪɲyɛɲi cyeyi puni i, pìl'à dá u na, Kile à u lwɔ a kàre ñɲɪɲɪɲi na maa u pèe.

4 Ñye Kile Munaani à yi fɪnɪɲ'a jwo wuu á na dɪɲyɛɲi tèekwooni ká byanhara, pii sí kàntugo wà Kile kun'à, si ntaha kafinivinibii pii ñwɔh'i, mp̄ii pi ñye na sùpyire wurugo ke, pire u kàlanji s'à fworò jɪnabil'e. ² Pire cyelentiibii na ñye kafinivinimii, pi à fɪɲmɛ tò wwomɔ na, pi saha si n-jà sèenji cè n-wwù kafinare e mɛ. ³ Pire cyelentiibii maha sùpyire kàlali na fúrunji ñye a ñwɔ mɛ, na yalyire shinji puni ñye a yaa t'a lyɪ mɛ, mà li ta Kile u à yalyire puni dá. U la ñye mp̄ii pi à dá uru na maa sèenji cè ke, pi fwù kan ur'à pi i ti lyɪ. ⁴ Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à ñwɔ, wuu ñye a yaa wuu cyé yaaga na mɛ, ñka wuu à yaa wuu fwù kan u á yaayi puni kurugo. ⁵ Wuu à li cè Kile jwumpe cye kurugo na wuu aha fwù kan u á yaayi ñjemu kurugo ke, yire maha fɪnɪɲe.

Yesu Kirisita báarapyɲi ñɲcɛɲɲi

⁶ Mu à yaa mu u ñcyii karigii yyaha jwo dánafeebil'á, lire e mu sí n-pyi Yesu Kirisita báarapyi ñɲcɛɲɲe ñgemu u na uye ñwɔ caa ná kàlanji ñɲcɛɲɲi i Kile kuni i ke. ⁷ Ma hà raa jwunɲyempe laaga baa wumpe núru mɛ, pu ñye a fworò Kile e mɛ. Ta maye taanni Kile yyaha fyagare na.

⁸ Mà cyeere taanna karigii cyii na, lir'à ñwɔ, ñka mà maye taanna Kile yyaha fyagare na, lire tòcɔɲ'à pèe sèl'e ñaha na ye Kile à ñwɔmɛɛni lwɔ wuu á na uru yyaha fyagare sí wuu ñɲɲaaɲi ná wuu ñumpanɲke ñwɔ.

⁹ Puru na ñye sèe, sùpyire pun'à yaa ti ñɛɛ uru sèenji na. ¹⁰ Ñye lire kurugo wuu na báaraɲi pyi, marii zhɪɲi leni, ñaha na ye wuu à wuye tíɲɛ Kilenji ñyii wunji na, uru u ñye sùpyire puni Shwofoonji, ñka mp̄ii pi à dá Yesu Kirisita na ke, pire wuuni l'à lyɛ. ¹¹ Mu à yaa mu u cyire karigii yyaha jwo pi á sèl'e maa pi taanna cyi na.

¹² Mu ñaaraɲkanni ñɲcɛɲɲi l'à yaa li sùpyire sige t'àha bú ñkwɔ mu wii ñwɔ na mu na ñye ñaɲko-cyaawa mɛ. Mu a yaa mu u ma jwunɲkanni ná ma ñaaraɲkanni ná ma ntàannamagare ná ma dáɲiyaɲi ná ma zòvɲɲɲe cyèe dánafeebii na, bà pi si mpyi si mu pyɲɲkanni lwɔ cyire karigii puni i mɛ.

¹³ Mà jwo mii u ñwɔ mu yyére ke, maye waha Kile jwumpe Semɛɲi ñkàlanji na sùpyir'á, maa u jwumpe yyaha jwo pi á, bà pi si mpyi si ntaha pu fye e mɛ.

¹⁴ Kile tũnnture ntemu t'à jwo mu kyaa na, ka dánafeebii kacwɔnribii si pi cyeyi taha mu ñɲɲɲke na, ka mu u

Kile màkange ñkemu ta u báaraɲi mɛɛ na ke, ma hà cye láha kuru na mɛ.

¹⁵ Maye waha maa cyire karigii pyi ná ma fànhe puni i, bà sùpyire si mpyi si ñcè na mu na si yyaha na Kile kuni i mɛ. ¹⁶ Ma ñaaraɲkanni kàanmucya. Kàlanji mu ñye na ñkaan sùpyir'á ke, maa uru kàanmucya mú. Maye pɔw cyire karigii na tɛrigii puni i. Lire ká mpyi, mu yabilɲi sí n-shwɔ, mp̄ii pi ñye na mu jwumpe núru ke, pire mú sí n-shwɔ mu cye kurugo.

Yeɛɲkanni na Timŏti à yaa u a dánafeebii yeɛge ke

5 Ma hà raa jwunɲwumbaama yu ñaɲkolyeɛbii na mɛ, ñka ta pi yeɛge ná lùtaanni i mu à jwo mu tii pi. Lire pyɲkanni na mú, ta ñaɲɲiibii yeɛge mu à jwo mu cɪnmpyɲi. ² Cɪɲyeebii pi ke, ta pire yeɛge mu à jwo mu ñɛɛ pi. Cɪpyire mú ti ke, ta tire yeɛge mu à jwo ma cɪnmpyicyee, ñka ná zòvɲɲɲe e.

Leɲkwucyeebii pi à yaa ná ntɛgenji i ke

³ Tegefɛe ñye leɲkwucyeebii mpiimu na mɛ, pire pi à yaa ná ntɛgenji i. ⁴ Ñka pyii, lire ñye mɛ ñampyire ká mpyi leɲkwucwoɲi ñgemu á ke, pir'à yaa pi Kile yyaha fyagare ntaannɲi sii pi pyɛɲi na, pi i pi sifeebii tugure lwɔ, bà pi sifeebil'à fyànha a pi woore lwɔ mɛ. Lire l'à táan Kile á. ⁵ Leɲkwucwoɲi u ñye uye kanni na, ná sùpya ñye u á, ñgemu u sí u tugure lwɔ mɛ, ur'à Kile pyi u cyɛge tatahage, marii u ñáare pɪlaga bàra canɲa na, bà Kile si mpyi si u tɛge mɛ. ⁶ Ñka leɲkwucwoɲi u ñye mayaare e ke, uru ñɲɲkwunji u ñye, ali mà li ta u ñye ñyii na. ⁷ Ta dánafeebii kàlali ñcyii karigii na, bà pi si mpyi s'a cyi kuni ñaare, si mpyi tìgɪre cyaga baa mɛ. ⁸ Shin maha shin à yaa u u cɪnmpyɲiibii tugure lwɔ, ñka u pyɛɲɛ shiinbii wuuni l'à lyɛ. Ñgemu ká mpyi u ñye a lire pyi mɛ, urufol'à fworò Kile kuni i feefee. Kilecembaabii mú bá à pɔwɔ urufoo na.

⁹ Leɲkwucyeebii pi à ñwɔ yyee beetaanre (60) na ke, l'aha nta pi mpyi a kúu pi nàmbaabii na, pire mp̄ii meyi y'à yaa y'a sémeni dánafeebii s'a pire tère. ¹⁰ Pi à yaa pi pyi metangafee pi kacɛɲkii cye kurugo, pi à yaa pi ta pi à pi pyiibii byé byɲkanna ñɲcɛɲɲe na, pi à yaa pi ta pi à ñampwuun màra, maa dánafeebii tooyi jyé mú †, pi à yaa pi ta pi à kanhamafeebii pii tɛge, pi à yaa pi ta pi à kacɛɲkii shinji puni pyi. Ñye leɲkwucyeebii pi ñye amuni ke, pire meyi y'à yaa y'a sémeni.

¹¹ Ñka leɲkwucyeebii pi ñye cɪpyire ke, ma hà raa pire meyi sémeni mɛ. Shwɔhɔl'e nàmbajyiini lage sí n-pa pi ta. Lire ká mpyi, ñwɔmɛɛni pi maha lwɔ, na pire sí raa báare Kirisita kann'á ke, pi sí lire kèege si kàntugo wà u á. ¹³ Mà bàra lire na, mu aha a pi meyi sémeni, pi sí n-pyi sàafee s'a ñaare pyɛɲi ná yiye shwɔhɔl'e laaga baa, là mpyimbaa. Lire kanni bà mɛ, pi sí n-pyi jwunɲyahamafee, s'a pi ñwɔyi leni sùpyire sannte jwumpe e, s'a jwunɲwumbaampe yu mú. ¹⁴ Lire kurugo mii la ñye leɲkwucyire ti nàmbaya jyé ††, pi i pyii si, pi i yákiili ya-

† Lire tɛni i, ñampɔɲɲɔ n'a mpyi a pa mu yyére, mu mpyi maha bilɲi wà pyi u à u tooyi jyé. Lire na mpyi bilɲi kapyii. †† Lire tɛɛni i, wà fànha mpyi leɲkwucyeebii na mɛ. U pɔonji kwunɲwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lɛɲɛ wani.

ha pi pyenyi na sèl'e, bà wuu zàmpeebii si mpyi pi àha ñkwò tìgìre cyaga ta wuu na mɛ. ¹⁵ Mii na mpe jwumpe yu naha na ye lenkwucipyire tà à kàntugo wà Kile kun'á mà kwò, maa ntaha Sitaanniñi ñwòh'i. ¹⁶ Dánafeebii shwòh'e, ceenji wà cìmpyicyee ká mpyi lenkwucyee, ur'à yaa u pi tugure lwó, lenkwucyeebii pi ñye piye kani na ke, bà dánafeebii kurunke si mpyi si jà ñjyére ná pire e mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi a pi kacwónribii père

¹⁷ Dánafeebii kacwónribii pi ñye na pi báaranji pyi na ñwòge ke, pire pi à yaa ná pèente e, yii yaha pire na sèl'e, mpiimu bá pi à piye pwo Kile jwumpe ñwunji na ke, pire karye na. ¹⁸ Naha kurugo ye y'à jwo Kile Jwumpe Semerji i na:

«Mu aha a sùmanji bwùun ná ñiyi i si u pyàñi wwù, mu ñye a yaa mu u yi ñwòyi pwo mɛ †.»

Yi mú à jwo Kile Jwumpe Semerji i na:

«Báarapyiñ'à yaa ná u sàranji i ††.»

Nde Timŋti à yaa u pyi wà ha dánafeebii kacwónrɔñi wà cèege u á ke

¹⁹ Wà ha dánafeebii kacwónrɔñi wà cèege kani là na, ná shiinu shuunni taanre ñye a lire kani ñya maa li jwo mu á mɛ, ma hà ndá li na mɛ. ²⁰ Kacwónribii pi ñye na kapegigii pyi ke, pire yere pi sanmpii ñyii na, bà pire mú si mpyi s'a fyáge si kàntugo wà kapegigii na mɛ.

²¹ Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ná u mèlekeebii ñjcwónribii ñyii na, na mu à yaa mu u maye waha maa ñcyii karigii puni pyi. Mu à yaa mu u sùpyire puni cù cùnkanna ñjkin na, ma hà sùpya pwoñk sùpya na mɛ.

²² Ma hà funñke wyèñe si ma cyeyi taha sùpya ññk na si u pyi dánafeebii kacwónrɔñi mɛ. Shinji u ñye na kapegigii pyi ke, ma hà ñgwò ná urufol'e mɛ, mu à yaa mu u pyi ná zòvynre e tèrigii puni i.

²³ Ma hà raa lùtiige kanni byii mɛ, ta erezén sinmpe nimbilere byii ma funñjanke kurugo, bà mu si mpyi si ñcùunñ mɛ, ñaha na ye mu ñye na ñcùunñ na ntahali mɛ.

²⁴ Pii na ñye wani, pi kapegigii maha ñcè, mà li ta wà sàha ñkwò a pi yíbe mɛ. Pii wogii sí na ñye wani cyire maha ñcè pi yíbenkwooni kàntugo na. ²⁵ Amuni li mú ñye kacennkii ñye na jà a ñwòh mɛ, cyi maha ñaa. Cyii mée ká mpyi cyi sàha ñkwò na ñaa mɛ, cyire si n-kwòro ñcèmbaa mɛ.

Dánafeebii pi ñye bilere e ke, pir'à yaa pi a pi ññufeebii père

6 Bilibil'à yaa pi a pi ññufeebii père, bà sùpyire si mpyi t'àha raa Kile mège kèege, si wuu kàlanji pyi laaga baa mɛ. ² Pi ñye a yaa pi a pi ññufeebii ñwò kwùun, na pire na ñye cìmpyii mà tàanna ná Kile kuni i mɛ. Nka pi bá à yaa pi a báare pi á sèl'e, ñaha kurugo ye mpiimu á pi ñye na báare ke, pire na ñye ntàanna-madanafee.

Cyire karigii jwo a waha dánafeebil'á.

Cyelentiibii kafinivinibii ná nàfuunji kani

³ Wà ha a kàlanji wabere kaan sùpyir'á ñgemu u à kàntugo wà wuu Kafoonji Yesu Kirisita kàlanji ñjcnenji ná Kile kun'á ke, ⁴ urufoo na uye pèere tawage e, u ñye a yafyin cè mɛ. Jwunyahamafoo u ñye u wi. U maha kàshige kwùun jwumpe laaga baa wumpe ññk taan, cyire karigii maha ma ná yjncyeege ná yoge ná cyàhigii ná sòññpeere ⁵ ná nàkaante tègele baa woore e sùpyire shwòh'e. Pire cyelentiibii funñyi ñye a ñwò mɛ, pi ñye na sèenji ñaa sahanji mɛ. Pi na sòññi na Kile kuni na ñye nàfuutakuro.

⁶ Sèenji na, Kile kuni na ñye nàfuu li ñaarafeebil'á, ná pi cyeyaay'à pi funñyi ññe. ⁷ Wuu canzege, wuu ñye a pa ná yafyin i mɛ, wuu canñkwuge wuu mú si n-kàre ná yafyin i mɛ. ⁸ Lire e yalyire ná vàanñyi ká mpyi wuu á, yir'à yaa yi wuu funñyi ññe. ⁹ Mpiimu la ku ñye si mpyi nàfuufee ke, pire maha piye le kapegigii ñwòge e. Sitaanniñi maha pi cù bà yatwògò maha ñcù kànhaña na mɛ. Pi ñyii karigii ñmpegiigii ná laaga baa wogigii cyi maha pi wuuni kèege feefee. ¹⁰ Naha kurugo ye nàfuunji lage ku maha kapegigii shiñi puni sini, u lag'à pii ta, ka pi i fworo Kile kuni i, maa piye le kyaage e.

Poli à Timŋti yere

¹¹ Nka Timŋti, mu u ñye Kile sùpya ke, laaga tòn cyire karigii puni na, ma a maye waha katiigii mpyiñi na Kile yyahe taan. Fànha le ma a maye pwo Kile na, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinñeebii kyaa táan may'á sèl'e, ma a maye waha Kile kuni ñaraanji i, ma a mpyi ññmpinjefoo. ¹² Ta Kile kuni zhñi ñjcnenji leni. Shiñi ññkwombaanji ta, uru kurugo Kile à mu yyere, ka mu u uru jwumpe jwo, maa li cyèe na mu na Kile kuni ñaare, shinñyahara a lire kani lógo maa li ñya.

¹³ Nye mii sí yi jwo n-waha mu á, ñyii yaayi puni Davoonji Kile ñyii na ná Yesu Kirisita ñyii na, ñgemu u à sèenji jwo Pónse Pilati á ke, ¹⁴ mu à yaa mu u Kile tùnnture kurigii puni ñaara. Ma hà tìgìre cyaga yaha ku ta ma na mɛ, fo mà sà yaa ná Kafoonji Yesu Kirisita can-nuruge e. ¹⁵ U sí nùru n-pa Kile ñyii tère e, Kilenji u ñye yaayi puni ññk na ke, uru u ñye yyenñke foonji, kilenji wà saha ñye uru kàntugo mɛ, uru u ñye saanbii puni Saanji, kafeebii puni Kafoonji. ¹⁶ Uru kanni u ñye Kilenji ñyii wunji tèekwombaa; cyage e u ñye ke, kuru cyage bènmpèe ñmpeñi kurugo, sùpya sí n-jà n-file u na mɛ, sùpya ñyii sàha u ñya mɛ, sùpya ñyii mú si n-jà u ñya mɛ. Pèente ná sñji u pyi u wuyo, fo tèekwombaa. Ami-ina!

Nde nàfuufeebil'à yaa pi pyi ke

¹⁷ Yi jwo nàfuufeebil'á na pi àha raa piye père si pi cyeyi taha pi nàfuunji na mɛ, ñaha na ye nàfuunji na ñye yakwògò. Pi à yaa pi pi cyeyi taha Kile na, uru u sí yaayi puni kan wuu á, si wuu funñyi ññe. ¹⁸ Yi jwo pi á na pi a kacennji ññyahagii pyi tèrigii puni i, pi àha mpyi cyenñarafee mɛ, pi raa pi cyeyaayi yà kaan sùpyir'á ná

† Duterennmu 25.4 †† Levitiki 19.13; Duterennmu 24.14-15

funḡ niḡkinḡi i. ¹⁹ Pi aha a lire pyi, pi sí nàfuu nimbwo ta nùmpañḡa, nàfuunḡi sèe wuḡi niwḡnhḡmbaanḡi ná shiḡi niḡkwombaanḡi.

Poli yerege nizanḡke Timḡti á

²⁰ Nyε mii jyaḡi Timḡti, tùnnture Kile à le mu cye e ke, ti cû ná ma cyeyi shuunniḡi i. Jwumpe laaga baa

wumpe p'à kàntugo wà Kile kun'á ke, maye kàan-mucya puru ná nàkaante ḡùḡ baa woore na. Pii maha cyire karigii sḡnḡi na ḡcè, mà li ta sèe bà mε. ²¹ Pi'l'à jwo na pir'à ḡcèḡi ta amuni, mà li ta pi à fworo Kile kuni i. Kile u ḡwḡ yii na, u u jwó le yii á.

2 TIMŌTI

Letereŋi shōnwuŋi Poli à tun Timōti á ke, uru u à pyi Poli letereŋi nizanŋi, mp̄ii u à séme na pi nye Kile Jwumpe Semer̄i i ke. Pi à u nijyewuŋi cū a le kàsuni i Kile jwumpe njwuŋi kurugo. U mpyi a cè na uru tèekwuun'à byanhara. U mpyi a cè mú na uru ká ŋkwû, na uru sí n-kàre Kafoonji Yesu yyé. Lire e u à ŋge letereŋi séme maa u yer̄eyi nizanŋi le u e mà tun Timōti á, maa màban le u e u báaraŋi mpyiŋi na.

Poli mpyi a cè na Timōti à ŋgaha ta Kile báaraŋi i. Lire kurugo u à u yer̄e na u pyi uru fiige, u u ŋkwôro u a sùpyire kâlali Kile jwumpe na, bà pi à u kâla pu na mà u yaha nàŋjiwe me; na u à yaa u a kacer̄ŋii pyi sùpyire puni na, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ŋaaraŋkanni na ná lùtaanni i. Bà faapyiŋi maha u ker̄ege báare me, u raa báare sèe sèl'e amuni, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi si nō cyeye nijyahay'e me.

Poli à Timōti shéere

1 Mii Poli u nye Yesu Kirisita tūntunŋō mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, shiŋi ŋwōmēeni Kile à lwō ná uru maha ntaa Yesu Kirisita wwoŋege cye kurugo ke, u à mii tun mii u sà a uru jwumpe yu. ² Mii à ŋge letereŋi tun mu á Timōti, mu u nye mii ntàannamajyaŋi mà tàanna ná Kile kuni i ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi ŋwō ma na, pi i ñùŋaara ta ma na, pi i yyer̄iŋke kan ma á.

Poli à màban le Timōti i Kile jwumpe njwuŋi na

³ Mii à Kile shéere, uru ŋgemu á mii na báaraŋi pyi ná funvyinge e, na tulyeyi fiige ke. Pìlaga bâra canŋa na, mii aha a Kile ñáare, mii funŋō nye na wwùu mu na me. ⁴ Canŋke wuu à láha wuye na ke, mu à mēe sú sèl'e, mii funŋō nye a wwō lire na me. Lire e mii la nye si nūru mu nya, bà mii funŋke si mpyi si ntáan sèl'e me. ⁵ Mii funŋō sàha wwō mu Kile kuni ŋaaraŋkanni niŋcenni na me, mu nulyage Loyisi ná mu nuŋi Enisi à lire ndemu ŋaara mu yyaha na ke. Mii mú s'à tēen ná l'e na mu à kwôro lire kuni i.

⁶ Lire kurugo tēni i mii à na cyeyi taha mu ñŋŋke na maa Kile ñáare, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mēe na ke, maye pwo bà kuru si mpyi si ŋkwôro mu cye e me. ⁷ Kile Munaani ká wuu yyaha cū, wuu saha nye a yaa wuu a fyáge me, ŋaha na ye li sí fànha kan wuu á, si tàange le wuu zōmpyaagil'e, si wuu pyi wuu cū wuye na. ⁸ Lire kurugo ma hà raa si-lege s'a wuu Kafoonji Yesu kyaa yu sùpyir'á me. Mii mēe nye kàsuni i u mege kurugo ke, lire kà mpyi ma á si-lege kyaa me. Nka maye pwo Kile fànhe niŋkange na, ma a ma nàzhan lwō kyaage e mii fiige Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo.

⁹ Kile u à wuu shwō, maa wuu yyer'a pyi sùpyii fwōnŋ baa wuu. Wuu kacer̄ŋkii kurugo bà u à lire pyi me, wuu ná Yesu Kirisita wwoŋege kurugo, u à ŋwō wuu na maa lire pyi mà tàanna ná u nyii wuuni i, mà diŋyer̄i ta u sàha sii me. ¹⁰ Numē u à lire kacenni cyēe wuu na wuu Shwofoonji Yesu Kirisita mpanji cye kurugo. Uru u

à fànha ta kwùŋi na, maa li cyēe na wuu aha ŋee Jwumpe Nintanmpe na, wuu sí shiŋi niŋkwombaari ta.

¹¹ Puru Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo Kile à mii pyi u tūntunŋō. Mii na puru jwumpe yu sùpyir'á marii pi kâlali pu na. ¹² Lire kurugo ŋke yyefuge puni nye mii ŋuŋ'i. Nka lire ná li wuuni mú i, lire nye mii á silege kyaa me, ŋaha na ye ŋgemu na mii à na cyege taha ke, mii à uru cè, mii mú à tēen ná l'e, nde mii à kan u á ke, li síŋi nye u na mà lire màra fo diŋye canŋkwōge.

¹³ Nye Timōti, jwumpe sèe wumpe mii à jwo mu á ke, puru yaha maye funŋ'i, maa maye pwo Kile kuni ŋaaraŋi na. Ntāannamagare ti nye na ntaa Yesu Kirisita wwoŋege e ke, ta ma karigii pyi ma a ntāanni ná tire e. ¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo mu á ke, ma hà wà ya-ha u a pu labali u a yu me. Pu màra ná Kile Munaani fànhe e, lire ndemu l'à tēen wuu e ke.

¹⁵ Mu à cè na Azi kùluni dānafeebii pun'à kàntugo wà mii na, Fijeli ná Erimōjēni mú na nye pire e. ¹⁶ Nka Onēzifōri wi ke, u à mii funŋke ŋiŋe kariii nijyahagil'e. Mii kāsuyiini nye a pyi u á silege kyaa me. Kafoonji u ñùŋaara ta u pyenge shiinbii na. ¹⁷ Tēni i u à pa naha Ōrōmu kànbwōhe e ke, u à mii cya fo mà mii nya.

¹⁸ Kafoonji Kile u ñùŋaara ta u na diŋyer̄i canŋkwōge Kafoonji Yesu mege na. U à kacer̄ŋkii ŋcyiimu pyi mii na mà mii yaha Efese kànhe e ke, mu Timōti à cyire cè mà tòro sùpyire puni na.

Kirisita sèebaarapyiŋi kani

2 Nye mii jyaŋi Timōti, Yesu Kirisita à ŋwō mu na maa fànhe ŋkemu kan mu á, mu ná u wwoŋege e ke, ta Kile kuni ŋaare ná kur'e. ² Kile Jwumpe mu à ló-go mii ŋwō na shinŋyahara nyii na ke, puru jwumpe jwo piiberil'á, wà sí n-jà cye taha mpiimu na, ná pire mú sí n-jà pu jwo piiberil'á ke.

³ Ná mu sí nye Yesu Kirisita sòrolashi niŋcer̄ŋe, ma nàzhan lwō yyefuge e. ⁴ Kampyi sòrolashiŋi la nye si ntáan u ñùŋufoonj'á, u kapyiŋkii saha nye a yaa cyi pyi shintiiwe wogii fiige me. ⁵ Ngemu u nye na kajatafere fi mú ke, u aha mpyi u nye na fi mà tàanna ná tire tafere kuzhegil'e me, urufoo sì kajanjwooni ta me. ⁶ Faapyiŋi u

à màban le uye e sèl'e ke, uru sí n-fyânha u kanhare t̄ɔɔn̄ɔi ta. ⁷ Karigii yyaha mii à jwo mu á ke, funŋke cya cyi na sèl'e. Lire ká mpyi, wuu Kafoonji sí mu t̄ɛge bà mu si mpyi sí cyi puni yyaha cè m̄e.

⁸ Funŋ cwo saanji Dawuda t̄luge shinji Yesu Kirisita na, u à kw̄u maa n̄è a fwo ro kw̄un̄ji i. Puru Jwumpe Nintanmpe mii n̄ye na yu s̄upyir'á. ⁹ Puru jwumpe n̄jwun̄ji kurugo, mii n̄ye kyaage e, pi à mii le a p̄w̄ kà-sun̄ji i, mu à jwo kakuumpyi u n̄ye mii. N̄ka lire n̄ye a li cyèe na Kile Jwumpe pi à le a p̄w̄ kàsun̄ji i mà d̄e! ¹⁰ Mii à kuru kyaage puni kw̄u naye e, Kile n̄j̄ncw̄n̄ribii kurugo, bà Yesu Kirisita si mpyi si pi shw̄o pi i mpyi Kile si-nampe e fo t̄ekwombaa m̄e. ¹¹ Mpe jwumpe na n̄ye kaŋȳe:

Wuu aha ŋkw̄u ná Kirisita e,
wuu sí n-pyi nyii na ná u e.

¹² Wuu aha kyaage kw̄u wuye e,
wuu sí n-pyi f̄anhe e ná u e,
ŋka wuu aha k̄antugo wà u na,
u mú sí k̄antugo wà wuu na.

¹³ Wuu m̄éé ká mpyi wuu n̄ye a jà a kw̄oro ná u e t̄-
rigii puni i m̄e,
wuu a yaa wuu li cè u na n̄ye ná wuu e t̄erigii puni i
naha na ye u n̄ye na n̄uruli u n̄w̄m̄eni n̄w̄h'i m̄e.

¹⁴ Ta s̄upyire funŋ cwo mpe jwumpe na, yi jwo a wa-
ha pi á Kile nyii na, na pi àha raa n̄akaante laaga baa
woore pyi m̄e, kaŋw̄w̄ n̄ye ti na m̄e, ti mú n̄ye na ti ló-
gofeebii leni kuro n̄j̄ncenni i m̄e, ti maha pi wuuni
k̄ège. ¹⁵ Mu wi ke Timŋti, maye waha ma a li cyèe Kile
na na mu na n̄ye u báarapyi n̄j̄ncen̄ge, bà mu si mpyi
ma hà bú n̄zogoro ta ma báaran̄ji cye kurugo m̄e. Ta
Kile jwumpe yu ma a n̄w̄oge, puru pu n̄ye s̄en̄ji. ¹⁶ C̄u
maye na n̄akaante laaga baa woore mpyi n̄ji na, ti n̄ye a
t̄aan Kile á m̄e, naha na ye m̄pii pi maha tire n̄akaante
shin̄ji pyi ke, ti maha pire laage t̄w̄nge Kile na. ¹⁷ Tire
n̄akaante maha kakyaare pyi, bà n̄kwombaa maha
f̄w̄n̄re na ŋk̄ège m̄e. Im̄en̄ ná Fileti na n̄ye tire
n̄akaante pyifeebil'e. ¹⁸ Pi à s̄en̄ji kuni yaha marii fini
na Kile à dánafeebii n̄è a yige kw̄un̄ji i mà kw̄ò, na
kw̄un̄re saha n̄ye m̄e. Lire pyiŋkanni na, pi à s̄upyire
tà n̄w̄o fáan̄a a yige Kile kuni i. ¹⁹ N̄ka Kile Jwumpe n̄ye
na ŋk̄en̄ji m̄e, pu na n̄ye mu à jwo baga nintaa nde-
mu l'á faanra a n̄w̄o ke, l'á s̄ém̄e lire nintaani na:

«Kafoonji Kile à u wuubii cè †.»

L'á s̄ém̄e mú na:

«Shin maha shin u à jwo na uru na n̄ye Kafoonji Kile
wu ke, urufoo u láha kapegigii mpyi n̄ji na.»

²⁰ Mu aha j̄yè shinbw̄on̄ji wà bage e, mu maha li n̄ya
na bage yaayi yà na n̄ye s̄een̄ wuyo, yà s'á yaa ná
wȳérf̄ȳin̄ji i, yà sí n̄ye cire wuyo, yà sí n̄ye cogo wuyo.
Yajigiyi lon̄gara wuyi maha yaha canmbwoyi m̄e na,
mariii j̄gini ná yi san̄ji i canmpyaagii san̄kil'e. ²¹ N̄ye
amuni li mú n̄ye, ŋgemu ká láha kapegigii mpyi n̄ji na
ke, urufoo sí n-pyi mu à jwo yajigiŋe lon̄gara wogo.
Urufoo sí n-yaha uye kanni na u n̄un̄ufoon̄ji báaran̄ji
m̄e na. Urufoo kaŋw̄w̄n̄ sí n-p̄e u á sèl'e. Urufoo sí
n-bégele báaran̄ji n̄j̄ncen̄ji shin̄ji puni mpyi n̄ji m̄e na.

† N̄mburu 16.5

²² Timŋti, n̄n̄jiibii na ðirili pi nyii karigii nintiimbaagii
n̄cyiimu kurugo ke, laaga t̄w̄n̄ cyire na feefee! Maye
waha ma a katiigii pyi, ma a mpyi dánasupya, ma a ma
shin̄j̄eebii kyaa t̄aan may'á, m̄pii pi n̄ye na Kafoonji
p̄ère ná z̄ov̄yinre e ke, mu ná pire pi b̄é. ²³ Ma hà raa
ma n̄w̄oge leni n̄akaante laaga baa woore e m̄e, tire
maha ma ná yoge e. ²⁴ Mà li ta Kafoonji Yesu báarapyi
n̄ye a yaa u a k̄ashi kw̄un̄ m̄e. U à yaa u a s̄upyigire pyi
ná s̄upyire puni i, u mú à yaa u a s̄upyire taanni Kile
kuni n̄aaran̄kanni na, u à yaa u kariii kw̄u uye e. ²⁵ M̄pii
pi n̄ye na u kyáali ke, u raa pire leni kur'e ná l̄utaanni i.
Shw̄w̄h̄l'e Kile sí pyiŋkanna kan pi á, bà pi funz̄on̄j̄ore
si mpyi si ŋk̄en̄ge, pi i s̄en̄ji cè m̄e, ²⁶ si funj̄cen̄ge ta si
piye shw̄o Sitaanni n̄ji na, uru ŋgemu u à pi c̄u bà k̄an-
han̄ja maha yaaga c̄u m̄e. Pi kacuni li n̄ye Sitaanni n̄ji á,
pi raa uru nyii wuuni pyi.

D̄inyen̄ji canzan̄nyii kani

3 N̄ye Timŋti, mu à yaa mu u li cè na d̄inyen̄ji can-
zan̄nyii sí n-waha s̄èe sèl'e, ² naha na ye s̄upyire sí
raa n-k̄ore tiy'á, ti funz̄on̄j̄ore puni sí n-taha wȳéren̄ji na,
pi sí raa piye p̄ère, pi si raa piye cyiin s̄on̄j̄ m̄e, pi sí
raa Kile m̄ege k̄ège, pi si n-pyi ná p̄en̄'i mà yaha tí ná
pi sifeebil'e m̄e, pi si wà kacenne cè m̄e, pi mú si Kile
kuni kani là le dá e m̄e. ³ Pi sí n-pyi s̄upyigire baa ná
n̄un̄aara baa shiin, s'a s̄upyire sannte m̄eyi k̄ège, pi si
n-j̄à n-c̄u kapegigii mpyi n̄ji na m̄e, pi sí n-pyi shin̄pii, pi
tafun̄ji u sí n-pyi kacen̄k̄ii mpyi n̄ji. ⁴ Pi sí raa s̄upyire
leni cye e, pi t̄een̄m̄e sí n-pen, s'a piye p̄ère sèl'e. Pi sí
nyii yige pi yabilimp̄ii nyii karigii kurugo mà t̄oro Kile
nyii wogigii na. ⁵ Pi sí piye pyi s̄upyire nyii na, mu à jwo
Kile kuni naarafee n̄j̄ncen̄m̄ii, mà li ta pi si n̄ye piye ya-
ha Kile u a ŋk̄en̄ji m̄e. Timŋti, laaga t̄w̄n̄ uru supy-
ishin̄ji na.

⁶ Pi pii maha j̄yè pyenyi i marii cyeebii funŋ cwo baa wuu-
bii pii w̄w̄oge ná pi n̄w̄otanyi i, bà pi si mpyi s'a n̄eege pi
jwumpe na m̄e. Pire cyeebil'á kapegigii n̄j̄nyahagii pyi,
maa pi nyii karigii shin̄ji puni pyi n̄cyiimu cyi à k̄antugo
wà Kile kun'á ke. ⁷ T̄erigii puni i, pi la maha mpyi si kariii
yyaha cè, ŋka pi si n-sii n-j̄à s̄en̄ji cè m̄e. ⁸ Pire n̄am-
baabii na s̄en̄ji t̄un̄ni, bà Zhanesi ná Zhanberesi †† à
Kile t̄un̄ntun̄ji Musa t̄un̄ t̄ècyiini i m̄e. Pi funz̄on̄j̄ore
pun'á l̄w̄o a p̄w̄o kapegigii mpyi n̄ji na, pi Kile kuni
n̄aaran̄ji n̄ye n̄un̄j̄ baa. ⁹ N̄ka pi karigii si n-shà yyaha na
m̄e, naha na ye shin̄nyahara sí n-pa li cè na pi funŋ
baa wuu pi n̄ye, mu à jwo Zhanesi ná Zhanberesi.

Timŋti à yaa u kw̄oro Kile kuni i

¹⁰ Timŋti, mu wi ke, karigii na mii à k̄ala ke, ná mii
toron̄kanni ná karigii mii la n̄ye si mpyi ke, ná mii Kile
kuni n̄aaran̄kanni ná pyiŋkanni na mii à c̄u naye ke, ná
pyiŋkanni na s̄upyire sannte kyal'á t̄aan mii á ke, ná pyi-
ŋkanni na mii à naye waha Kile kuni i ke, ná pyiŋkanni
na mii à kyaala s̄upyire cye e ke, mu à pyi mii fiige cyire
puni i. Mu à li cè na mii à kyaala Antiȳoshi ná Ikoni ná

†† Yahutuubii na s̄on̄ji na Misira n̄c̄eebii kyaa l'á jwo Ekizodi
7--8 i ke, pire pi n̄ye Zhanesi ná Zhanberesi.

Lisitiri kànyi i. Mii à kyaala wani sèl'e, nka lire ná li wuuni mú i, wuu Kafoonji à mii yige kuru yyefuge puni i pi cye e. ¹² Lire pyinƙanni na, shin maha shin la ku nƙe s'a Kile kuni naare Yesu Kirisita wwoƙe e ke, urufoo sí n-kyaala sùpyire cye e. ¹³ Nka shinpiibii ná kafinivinibii pi ke, pire sí yyaha le kapegigii mpyinji na, pi sí raa sùpyire wuruge s'a piye wuruge mú.

Kile Jwumpe Semenji kaƙwɔɔni

¹⁴ Mu wi ke Timŋti, karigii na mu à taanna, ka mu u dá cyi sèenji na ke, maye pwo cyi na, naha na ye mpaii pi à mu taanna cyi na ke, sèeshiin pi. ¹⁵ Mà lwó fo mu nƙe nàƙkocyeere e, mu à Kile Jwumpe Semenji kàla a cè, uru Semenji jwumpe pu sí n-jà yákilifente kan mu á, bà mu si mpyi si dá Yesu Kirisita na si shwo mɛ. ¹⁶ Uru Semenji jwumpe pun'à fwooro Kile e, lire kurugo pu tayyereg'à pèe, pu sí n-jà sùpya taanna, pu sí n-jà sùpya yere si u le kuni niƙcenni i, pu sí n-jà sùpyanji kúu, si u yaha katiigii mpyinji na, pu na lire puni nƙwɔge. ¹⁷ Lir'à pyi bà Kile kuni naarafeebii si mpyi si fùnnɔ s'a sí yyaha na kacennkii shinji puni mpyinji i mɛ.

Poli à Timŋti pyi u yyaha le Kile jwumpe njwuŋi na

4 Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita nyii na, uru ngemu u sí nuru n-pa saanwa, si mpyi sùpyire nùƙ na, si kwùubii ná nyii wuubii sàra si ntàanna ná pi kapyiinƙil'e ke, ² na mu à yaa mu u a Kile jwumpe yu ma a finiƙe sùpyir'á tèrigii puni i, tèewaa bàra tèetaan na. Pi aha kyaa pyi ndemu l'à para ná Kile kuni i ke, li jwo pi á. Ta pi yerege ma a màban leni pi e sèl'e, ma a pi taanni Kile kuni naaraƙanni na ná lù-taanni i. ³ Naha kurugo ye tɛni là na ma, sùpyire sí n-pa raa nƙyige kàlanji niƙcenni lógogo, s'a pi nyii karigii pyi si ntaha cyelentiibii kafinivinibii pii nƙwɔh'i mpiimu jwumɔ p'à táan pi niŋgyigigil'á ke. ⁴ Pi sí raa nƙyige sèenji lógogo, jwuŋjyempe laaga baa wumpe pu sí n-táan pi niŋgyigigil'á. ⁵ Nka mu wi ke Timŋti, cù maye na tèrigii puni i, ma a kyaage kwú maye e, ma a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Báara maha báara Kile à le mu cye e ke, ma a uru pyi ma nɔ u tɛgeni na.

Poli à jwo u mbòŋi kyaa na

⁶ Mii wi ke, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-kwù. Mii sìshange sí n-wu n-pyi sàraga fiige. ⁷ Mii à báaranji pyi Yesu Kirisita á ná na zòmbilini puni i, bà zhilenƙe niƙcennɛ maha zhì leni mɛ. Báaranji Kile à kan mii á ke, mii à uru pyi a nɔ u tɛgeni na. Mii tafɛer'à nɔ ti tɛgeni

na, mà mii ta mii à kwôro Kile kuni i. ⁸ Numɛ Kafoonji Yesu à mii tafɛere sàranji yaha mii yyaha na niŋyini na, mii sí ntiŋi kajanjwooni ta. U à tíi, u sí sùpyire puni sàra sí n-tàanna ná pi kapyiinƙil'e diŋyeni canƙkwɔge. Mii kann'á bà u sí uru sàranji kan mɛ, shin maha shin u à bégel'a u tɛnuruni sige ná funntange e ke, pire puni sí uru sàranji ta.

Poli yereyi nizanpyi Timŋti á

⁹ Timŋti, maye waha ma a mpa na yyere numɛ sasa, ¹⁰ naha na ye mii wwoƙeƙe Demasi à kàntugo wà mii na, u funzɔnƙre pun'à taha diŋyeni karigii na, lire e u à kàre Tesaloniki kàhe e. Kerezansi à kàre Galati kùluni i, Titi mú s'à kàre Dalimasi kùluni i. ¹¹ Luka kanni u à kwôro ná mii i naha. Mu aha a si raa ma, yi jwo Marika á yi raa ma siƙcyan, naha na ye u tayyereg'à pèe mii báaranji i. ¹² Mii à Tisike tun Efese kàhe e. ¹³ Mu nimpanji, ma a ntòro Torasi kàhe e Karipusi yyere, ma a na vaaŋntinmbwɔhe shwo ma a ma, ná mii sémɛbii, nka sɛge wuubii kyaa li nƙe mii na sèl'e.

¹⁴ Tunntunnaŋi Alɛzandiri à kapii pyi mii na. Nka Kafoonji sí li fwooni tò u na. ¹⁵ Ta maye kàanmucaa u na mú, naha na ye u à ntùŋke taha wuu na wuu jwumpe kurugo.

¹⁶ Toŋcyiige e mii à kàre yukyaala bage e ke, sùpyanji wà tufiige nƙe a nɛn'a mii tège jwumpe na mɛ. Pi pun'à kàntugo wà mii á, maa mii yaha naye niŋkin. Nka Kile kà lire kapiini fwooni tò pi na mɛ. ¹⁷ Nka Kafoonji Yesu à mii tège maa fànha kan mii á, ka mii i jà a Kile Jwumpe jwo sèl'e, mpaii pi nƙe pi nƙe Yahutuu mɛ, pire pun'à pu lógo.

Sitaanniŋi na nƙe mu à jwo cànrage, nka Kafoonji à mii shwo ku na. ¹⁸ Mii à li cè na Kafoonji sí mii shwo si mii pyi mii u láha kapegigii mpyinji na, si mii le u saanre e niŋyini na. U à yaa ná pèente e fo tèekwombaa. Amiina

Fwùŋi nizanji

¹⁹ Pisisili ná Akilasi shéere ma a Onɛzifɔri pyenge shi-inbii shéere mú. ²⁰ Erasiti wi ke, ur'à tɛn Kɔrɛnti kàhe e. Torofimu sí wi ke, mii à yíri u yanƙwuŋi taan Mileti kàhe e. ²¹ Maye waha, ma a mpa na yyere mà jwo wyeeere tɛni li nɔ ke. Ebulusi ná Pudensi ná Linusi ná Kolojya ná dánafeebii sanmpaii pun'à mu shéere naha.

²² Kafoonji Yesu u kwôro ná mu i, u u nƙwɔ yi na, u u jwó le yi á.

TITI

Titi na mpyi Poli báarapyiñe Kile kuni i. Tèni i Poli à nge letereñi tùugo u á ke, lir'à u ta Kereti kuni i. Poli à yi jwo u á na u kacwónribii pii tiñe tiñe Kereti kuni dánafeebii kurupyi ñùñk na, pi raa pi karigii cwóñre. Nge letereñi i ñùmbwoyi taanrenji yi ñye:

Pyiñkanni na dánafeebii kacwónribil'à yaa pi pyi ke (1.5-16).

Ná dánafeebil'e Titi sí raa báare, mu à jwo ñàñkolyeebii ná kàcijnjyeebii ná ñàñjiibii ná bilibii ke, Poli à Titi yere ñye cùñkanni na (2.1-15).

Nde dánafeebil'à yaa pi pyi bà pi si mpyi si ntèen yyeñiñke e me, u à lire jwo u á (3.1-15).

Poli à Titi shéere

1 Mii Poli u ñye Kile báarapyi ná Yesu Kirisita tùnntunñk ke, mii u à nge letereñi séme.

Kile à mpiimu cwóñr ke, u à mii tun na mii u kuni le ñye taan, si sèenji cyèe pi na mà tàanna ná Kile yyaha fyagare e, ² bà pi si mpyi si sòñkòr tatahaga ta shìñi ñiñkwombaanji kàmpañke na me. Kilenji u ñye u ñye na fini me, uru u à uru shìñi ñiñkwombaanji ñwómeeeni lwó mà ñiñyeni ta u sàha sii me. ³ Wu Shwofoonji Kile ñyii tèt'à ñk ke, ka u u uru shìñi cyèe wuu na u jwumpe cye kurugo, maa puru ñjwunji tùnnture le mii cye e.

⁴ Ñye Titi, mu u ñye mii jyanji yabilinji mà tàanna ná Kile kuni i, lire ndemu l'à wuu pyi wuu à wwò ke, mii sí nge letereñi tun mu á. Wu Tunji Kile ná wuu Shwofoonji Yesu Kirisita pi ñwò ma na, pi i yyeñiñke kan ma á.

Dánafeebii kacwónribii kani

⁵ Ñye Titi, mii à mu yaha Kereti kuni i, bà mu si mpyi si karigii ñiñcwóñrmbaagii yaha cyi cyi kuni ta me. Kacwónribii pii cwóñr dánafeebii shwóhòl'e ma a ñye tiñe kànyi yyaha kurugo dánafeebii kurupyi ñùñk na, bà mii à yi jwo mu á me.

⁶ Dánafeebii kacwónròñ'á yaa u pyi tìgìre cyaga baa, u à yaa u kúu u cwónji na †, u pyiibil'à yaa pi u ñwómeeeni cú, pi ñye a yaa pi ñùñk kyán u na me. Pi à yaa pi pyi metangafee. ⁷ Tìgìre cyaga ñye a yaa ku ta dánafeebii kurupye kànmucyafoonji wà na me, ñaha na ye Kile sùpyiibii kacwónròñ'á u ñye u wi, u ñye a yaa u pyi yàmpeenefoo me, u ñye a yaa u pyi lùfwufoo me, u ñye a yaa u pyi sinmbya me, u ñye a yaa u pyi supyikyanga me, u à yaa u a wyérenji caa fyinme na. ⁸ U à yaa u pyi ñàmponmarawa, u raa kacennji pyi, u à yaa u pyi yákiilfoo, u raa katiigii pyi, u à yaa u pyi ná zòvynre e, u u jà uye na. ⁹ U à yaa u uye pwo jwumpe sèe wumpe ñkàlanji na, mpemu na u à kàla ke, lire e u sí n-jà màban le sùpyire e, s'a ti taanni Kile kuni ñaarañkanni na. Lire cye kurugo mú, mpìi pi ñye na jwumpe sèe wumpe tùnni ke, u sí n-jà ñye tawuruge cyèe pi na.

† Pii maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe ñiñkin poo.»

Kereti kuni dánafeebii kurupyi kani

¹⁰ Mii na mpe jwumpe yu, ñaha na ye shinnyahara ñye na ñege jwumpe sèe wumpe na me, maa piye pwo jwumpe laaga baa wumpe ñjwunji na, marii sùpyire wuruge, ñye e Yahutuubii pi maha jwo na fànhe kyaa li dánafeebii pi kwòñ ke, ñye pi à ñyaha. ¹¹ Mu à yaa mu u pi sige puru jwumpe shìñi ñjwunji na, ñaha na ye pi maha pyenyi yà ñimpuyo ñwò fáanji na yige Kile kuni i ná uru jwuzhìñi i, wyérenji kurugo. ¹² Sijncyimefoonji wà na mpyi Kereti kuni i, ur'à jwo na:

«Kereti kuni shiinbii na ñye kafinivinimii tètègii puni i, pi na ñye mu à jwo sige yaaya ñimpye, sàafee pi ñye pi pi, pi funzòñjore pun'à taha yalyire na.»

¹³ Uru ñàñ'á sèe jwo, lire kurugo mu à yaa mu u pi yere ma a pi le kur'e, bà pi si mpyi s'a Kile kuni ñaare li ñaarañkanni na me. ¹⁴ Pi ñye a yaa pi taha Yahutuubii jwunjyempe laaga baa wumpe ñwòh'i me. Mpìi pi na sèenji cyige ke, pi mú ñye a yaa pi taha ñye jwumpe fye e me. ¹⁵ Mpìi pi ñye ná zòvynre e ke, yafyin si n-jà pi ñwòh'á Kile yyaha taan me, ñka mpìi pi ñye na Kile kuni tùnni, ná pi ñye ná zòvynre e me, yafyin si n-jà ñye pi fíniñe Kile yyaha taan me, mà li pyi ñaha na ye pi ñye ná funjçennji me, pi sòñkòr'à pi. ¹⁶ Pi maha jwo na ñir'à Kile cè, ñka pi kapyiñkii cye kurugo, li maha ñcè na pi jwumpe ñye sèe me, shinpi pi ñye pi pi, pi à ñùñk kyán Kile na, pi si n-sii n-jà kacenne pyi me.

Yereñkanni na Titi à yaa u a dánafeebii yerege ke

2 Mu wi ke Titi, ta kàlanji ñiñçennji kaan sùpyir'á. ² Yi jwo ñàñkolyeebil'á na pi i piye pèerege cè, pi i mpyi sèeshiin, pi i mpyi yákiilifee, pi i piye waha Kile kuni i ná tàange ná lùtaanni i.

³ Yire ninuyi taha cijnjyeebil'á mú, bà pi ñaarañkanni si mpyi si ntàanna ná Kile kuni i me, pi àha raa pi shinnyebii meyi kèege me, pi àha mpyi sinmbyaa me; pi a sùpyire sannte leni kur'e, ⁴ bà pi si mpyi si li cyèe cipyire na, pyiñkanni na pi à yaa pi pi ñàmbaabii ná pi pyiibii kyaa táan piy'á me; ⁵ pi i mpyi yákiilifee, pi i mpyi fyinme sùpyii, pi i piye kan pi pyenyi báarañ'á, pi raa

kacennii pyi; pi i pi nambaabii njwomyahigii cû, bà sùpyire si mpyi si Kile jwumpe le dá e mε.

⁶Yire mu à yaa mu u jwo nànjiiibil'á mú, na pi pyi yákilifee karigii puni i. ⁷Mu yabilij'à yaa mu u pyi yyecyeeneε kacempiiini i. Fànha le ma a sùpyire taanni ná zòvvinre e. ⁸Ta jwuntarampe kanni yu, bà sùpyire si mpyi pi àha raa cwo cyaga naa mu na mε. Mu aha já lire na, wuu zàmpeebii sí n-sílege, pi mú saha si tajwugo ta wuu na mε.

⁹Yi jwo bilibil'á na pi piye tírige pi njufeebil'á karigii puni i, pi raa pi nyii karigii pyi. Pi àha raa pi njw kwùun mε. ¹⁰Pi àha pi yaaga yu mε, pi li cyêe tèrigii puni i na pire na nyε dánasupyii, jwumpe wuu nyε na yu wuu Shwofoonji Kile kyaa na ke, bà sùpyire si mpyi si puru le dá e mε.

¹¹Naha kurugo ye kacenni Kile à pyi ke, u à lire cyêe sùpyire na. Lire kacenni cye kurugo sùpyire puni sí n-jà n-shwɔ. ¹²Lire kacenni kurugo, Kile à jwo na wuu cyé kapegigii na, wuu u kàntugo wà wuu nyii karigii nimpigigil'á. Lire ká mpyi, wuu sí n-pyi nge dijnyeni i yákilifee s'a katiigii pyi, s'a fyáge Kile na. ¹³Wuu sònjɔr'à taha canmbwɔhe nkemu na, ná wuu na kuru sigili ke, kur'e wuu Shwofoonji Yesu Kirisita u nyε wuu Kilebwoonji ke, uru sí uye cyêe u sinampe e. ¹⁴U à uye pyi sáraga wuu kurugo, maa wuu njwɔ wwù kapegigii puni i. U à lire pyi bà wuu si mpyi sí mpyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu, mpiimu Kile à cwɔnr'a yaha uye mεε na ke, si wuye pɔw kacennkii mpyiŋi na.

¹⁵Nyε tayérege Kile à kan mu á ke, mà tàanna ná kur'e fànha le ma a sùpyire yεrege ná mpe jwumpe e bà pi si mpyi si nkwooro Kile kuni i mε. Wà nyε a yaa u mu wíl'a faha mε.

Kile à njw wuu na maa wuu shwɔ mana

3 Yi jwo dánafeebil'á ma a pi funjɔ cwo, na pi piye tírige fànhafeebii ná kini njufeebil'á, pi i pi njwɔmεeni cû, pi i piye pɔw kacennkii mpyiŋi na tèrigii puni i. ²Pi àha jwumpime jwo sùpya na mε, pi àha raa kàshi kwùun mú mε, pi pyi lùtaanfee ná njmpijefee tèrigii puni i. ³Tèni l'e, wuu mpyi funjɔ baa shiin, maa njwɔ kyán Kile na. Wuu mpyi numpini i, marii wuu nyii karigii shiŋi puni pyi. Wuu mpyi shinpai, maa mpyi ná yijnyεe e. Wuu kapyiŋkii mpyi a pen sùpyire sannt'á,

wuu ná wuye shwɔhɔl'e maa wuye pen mú. ⁴Njka tèni i wuu Shwofoonji Kile à li cyêe sùpyire na na ur'à njwɔ, ti kyaa mú s'à táan ur'á ke, ⁵u à wuu shwɔ mana. Wuu kacennkii kurugo bà u à lire pyi mε. Kile à wuu njwɔnaara ta maa wuu shwɔ, maa wuu jyé a fíniŋe. U à lire pyi u Munaani fànhe cye kurugo, maa wuu pyi sùpyii nivɔnmii bà wuu si mpyi si shiŋi nivɔnŋi ta mε. ⁶Kile à u Munaani le wuu e ná funvyinge e, wuu Shwofoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ⁷Lire pyiŋkanni na, u à njwɔ wuu na maa wuu tíi u yyahe taan, shiŋi niŋkwombaanji na wuu sònjɔr'à taha ke, bà wuu si mpyi si uru ta mε. ⁸Puru jwumpe na nyε kanyεe.

Mii la nyε ma a pu jwo a waha dánafeebil'á bà pi si mpyi s'a kacennkii pyi tèrigii puni i mε. Lir'à njwɔ, sùpyire puni tɔɔn na nyε lire e. ⁹Ma hà raa ma njwɔge leni nákaante njwɔ baa woore e mε. Pi aha a wuu tulyeyi u tulyeyi meyi nákaante pyi, ma hà ma njwɔge le t'e mε. Pi aha nákaana pyi mà yyaha tíi ná MusaSaliyanji i marii piye tũnni, ma hà njwɔ ná pi e mε. Tire nákaante pun'à sii njwɔ baa.

¹⁰Ngemu ká a li caa si dánafeebii kurunke jya ke, urufoo yere, u aha mpyi u nyε a li njwɔ yaha mε, jwo ná u e tozhɔnwogo. U aha mpyi u nyε a lógo mε, ma hà núru njwɔ ná u e kyaa na mε. ¹¹Mu à li cè na shin maha shin u nyε ná kuru funjɔke shiŋi i ke, urufol'à fworo Kile kuni i, shinpai u nyε u wi, naha na ye u kapyiŋkil'à li cyêe na u nyε a tíi mε.

Yεrege nizanŋke

¹²Mii sí tũntunŋɔ tun mu á, shwɔhɔl'e Aritemasi, lire nyε mε Tisike. Pi wà ha njwɔ mu na, ma a maye waha, ma a mpa na yyére Nikopolisi kànhe e, naha na ye mii la nyε si sà wyeere tèni pyi wani. ¹³Zenasi u maha kini saliyanji cyêre sùpyire na ke, maye waha ma a u ná Apolosi tēge pi kùsheeni na, bà li si mpyi yaaga kà nkwoò pi kũuŋɔ mε. ¹⁴Wuu cĩnmpyibii nyε a yaa pi pyi kanyɔɔ baa mε. Màban le pi e bà pi si mpyi s'a kacennkii shiŋi puni pyi tèrigii puni i s'a pii tère tēewaagil'e mε.

¹⁵Cĩnmpyibii pi naha naha ná mii i ke, pire pun'à mu shéere. Wuu kyal'à táan mpiimu á Kile kuni i ke, wuu à pire puni shéere.

Kile u njwɔ yii puni na, u u jwó le yii á.

FILEMO

Jwumpe Nintanmpe pu nye na Yesu kyaa yu ke, Poli à puru jwo Filemo á, ka u u dá pu na. Filemo na mpyi shinbwo, bilinani wà na mpyi u á, uru mege na mpyi Onezimu. Ka uru bilinani si mpa fê.

Lir'à pi ta pi à Poli cù a tò kàsunji i Kile Jwumpe njwunji kurugo. Nye ka Onezimu si fê a sà uye ta Poli yyére kàsunji i. Nye lir'à pyi ke, ka Poli si wá na Yesu kyaa yu Onezimu á fo u à pa dá Yesu na. Lire kàntugo ka u u Poli tège Yesu kani njwunji na sùpyire sannt'á. U kyaa mpyi a táan Poli á sèe sèl'e fo Poli mpyi maha u pyi uru jyanji mà tàanni ná Kile kuni i. Nye tènì là à pa nò, ka Poli si li lwó uye funji na uru sí Onezimu nùruŋo n-tùugo Filemo á.

Lire tènì i, biliŋi n'a mpyi a fê, ka pi i nùr'a u ta a cù, u nùŋufooni mpyi maha u kyéree, lire nye me maha u bò. Lire e Poli à nge letereŋi séme a kan Filemo á, maa yi jwo u á na Onezimu ká nùr'a nò u na, u àha u cù biliwe fiige me, nka u u cù u cìmpworo fiige mà tàanna ná Kile kuni i. Poli zòŋi mpyi na nkrè mpe jwumpe tajwuge e Filemo á Onezimu kyaa na me, naha kurugo ye u mpyi a tèn na l'e na ur'à jwo a kùŋo cyage nkemu na ke, na Filemo sí li pyi n-tòro kuru cyage taan. Puru mpe jwumpe cye kurugo, Poli mpyi a yi fèen a cyán Filemo taan na u Onezimu cye yaha bilere na.

Poli à Filemo shéere

1 Mii Poli u nye kàsunji i Yesu Kirisita kurugo ke, mii ná wuu cìmpworonji Timòti u à nge letereŋi tun mu Filemo á, wuu cevoonji ná wuu báarapyiŋeŋi, ² ná mu Afya á wuu cìmpworocwonji ná mu Arisipi u à wuu tège zhileni na Kile jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo ke, ná dánafeebii pi maha piye bínnini mu Filemo bage e ke. ³ Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi njwò yii na, pi i yyenŋke kan yii á.

Poli à lógo na dánafeebii kyal'à táan Filemo á

⁴ Filemo, tère o tère e mii à Kile náare ke, mii maha u shéere mu kurugo, ⁵ naha na ye mii à lógo na Kile shi-inbii kyal'à táan mu á, ali nume mu à maye tíŋe Kafoonji Yesu na. ⁶ Lire kurugo mii na Kile náare mu á, Kile kuni l'à wuu pyi wuu à wò ke, bà kuru wwoŋeŋe si mpyi s'a si yyaha na me, yaayi niŋcenŋi wuu à ta Kirisita á ke, kuru wwoŋeŋe ku ma pyi mà yire cè a njwò. ⁷ Pyiŋkanni na Kile wuubii kyal'à táan mu á ke, lir'à mii funŋke táan maa màban le mii i sèl'e. Mii cìmpworonji, lire mpyiŋi cye kurugo, mu à Kile wuubii zòmpyaagii waha.

Poli à Filemo náare bilinani Onezimu kyaa na

⁸ Lire kurugo mii sí kyaa niŋkin cya mu á. Mà tàanna ná wuu wwoŋeŋe e Kirisita na, mii mpyi na sí n-jà fàha cyán mu na mu u li pyi. ⁹ Nka Kile wuubii ntàanna-magare ti nye mu i ke, tire kurugo mii sí mu náare ma a li pyi. Funŋo cwo li na na mii Poli yyecwugo wunji pi à cù a tò kàsunji i Yesu Kirisita kurugo ke, mii u na mu náare. ¹⁰ Onezimu kurugo mii na mu náare, naha na ye u à pyi nume mii pyà Yesu Kirisita wwoŋeŋe e naha kàsunji i. ¹¹ Tènì l'e, u kaŋwò mpyi mu á me. Nka nume, u kaŋwò n'à ta mii ná mu á. ¹² Ali mà li ta u kyal'à waha

mii na bà mii yabiliŋi kan'à waha naye na me, mii sí u nùruŋo n-tùugo mu á. ¹³ Mà mii yaha naha kàsunji i Jwumpe Nintanmpe njwunji kurugo, li mpyi na sí n-táan mii i mà u yaha naye taan, u raa kariii pyi mii á mu cyaga. ¹⁴ Nka mii à li sòŋŋ'a ta na mii nye a yaa mii u kyaa pyi mu kàntugo ná mii nye a li jwo mu á, ka mu u li còŋ shwò mà ye. Mii la nye si mu kárama mu u kacene pyi mii á me, fo ndemu ká fwooro mu i ke.

¹⁵ Li sí n-jà n-ta Onezimu à láha mu na tère nimbilere e, si nùru nkrò mpyi ná mu i fo tèekwombaa. ¹⁶ U saha si n-pyi mu biliwe kanna me, u sí n-pwòrò biliwe na, u sí n-pyi mu cìmpworo. U kyal'à táan mii á sèl'e, nka u kyal'à yaa li taan mu á mà tòro mii na, naha na ye u nye mu wu, maa mpyi Kafoonji Yesu wu mú. ¹⁷ Nye kampyi mii à sii mu cìmpworo mà tàanna ná Kile kuni i, mii n'a mpyi a shà mu yyére, mu mpyi na sí mii cù njwò cùŋkanni ndemu na ke, mii na li caa mu á, Onezimu ká nò mu na, ma a u cù a njwò amuni. ¹⁸ U aha nta u à kakyara pyi mu á, lire nye me mu fwoò ká nta u na, mii sí cyire puni tò. ¹⁹ Mii Poli yabiliŋi cyege k'à mpe jwumpe puni séme na mii sí mu fwòhigii puni tò, mii si na wuuni jáara mu na me, lir'à li cyèe na mii fwoò nye mu na, naha na ye mii à mu le Kile kuni i.

²⁰ Mii cìmpworonji, mii la nye ma a lire kacenni niŋk-inŋi pyi na á Kafoonji Yesu kurugo, ma a màban le mii i Kirisita wwoŋeŋe e. ²¹ Mii à li cè na nde mii à cya mu á ke, na mu sí lire pyi mii á. Lire kurugo mii à nge letereŋi tũugo mu á. Mii mú à tèn na l'e na mii à jwo a kùŋo cyage nkemu na ke, mu sí li pyi n-tòro kuru cyage taan.

²² Nye ta na bashonŋe bégeli, mii à tèn ná l'e, Kile sí yii nareyi shwò pi i mii cye yaha mii i sà fwooro mu na.

Fwùŋi nizanŋi

²³ Epafirasi u naha naha ná mii i kàsunji i Yesu Kirisita mege kurugo ke, u à mu shéere. ²⁴ Mii báarapyjɛebii

Marika ná Asitariki ná Demasi ná Luka à mu shéere mú.

²⁵ Kafoonji Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

EBURU SHIINBII

Nge letereŋ'á tun Eburubii dánafeebii píl'á. Eburu shiinbii pi maha mpyi Yahutuubii ná Izirayeli shiinbii. Shinŋi u à nge letereŋi séme ke, urufoo mege nye a cè me. U sémefoonji mpyi a Yahutuubii saliyani cè. Yahutuubii pi mpyi a dá Yesu na, ná pi mpyi yefuge e ke, u à nge letereŋi séma tun pir'á, maa maban le pi e. U à li cyêe pi na na pi aha Yesu dániyani yaha ŋkere na, maa Yahutuubii làdaabii kurigii naare, pi si tòn ta lire e me, naha kurugo ye zhwonji sèe wunji na ntaa Yesu dániyani kanni cye kurugo.

Nge letereŋi sémefoon'á li cyêe wuu na na Yesu à fànha tò Kile mèlekεebii na. U à fànha tò Kile tūntunŋi Musa na. U à fànha tò Yahutuubii sáragawwuubii nūŋufēebii na, naha kurugo ye uru u nye sáragawwuŋufēemb-wōhe Kile yyahe taan.

Yesu na nye Melikisedeki fiige, uru na mpyi saanwa maa mpyi sáragawwu Ibirayima tēni i (Zhenēzi 14.17-24). Sárayi pi mpyi maha wwū tēcyiini i ke, yire mpyi na jīn'a sūpyire kapegigii yāfa ti na me. Nka Yesu à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii yāfa wuu na tōgō niŋkin fo tēkwombaa.

Nge sémeŋi sémefoon'á maban le Eburu dánafeebii'e, bà pi si mpyi si dá Yesu na tērigii puni i si piye waha Kile kuni i ali yefuge tēni i, bà Ibirayima ná pi sanmpii mpyi a piye pwo Kile na yefuge e me.

Kile à jwo ná wuu e u Jyanji cye kurugo

1 Tēcyiini i, Kile à jwo ná wuu tulyeyi i tooyo niŋyahaya ná pyiŋkannigii niŋyahagii na u tūntunmpii cye kurugo. 2 Nka ŋcyii tērigii nizanŋkil'e, u à jwo ná wuu e u Jyanji cye kurugo, u à uru ŋgemu tiŋe mà pyi yaayi punifoo ke, uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. 3 Uru u nye Kile sinampe bēenmpē ná Kile nāŋjanji yabiliŋi. U jwumpe fānhe ŋyahani cye kurugo, diŋyēni yaayi pun'á yiye cū. Sūpyire kapegigii yāfanji kántugo, u à kār'a sà ntēen niŋyiŋi i Kile Siŋi Punifoo kāniŋe cyēge na.

Yesu Kirisita à fànha tò mèlekεebii na

4 Mege u à ta Kile á ke, bà kur'á fànha tò mèlekεebii woge na me, amuni u tayyéreg'á pēe mèlekεebii woge na. 5 Kile à tēl'a jwo u mèlekεeŋi ŋgir'á na:

«Mu u nye mii Jyanji,
niŋjaa mii à pyi mu Tunji †» ye?

U mú nye a tēl'a jwo mèlekεeŋi wà tufiige kyaa na:

«Mii sí n-pyi u Tunji,
u sí n-pyi mii Jyanji ††» me.

6 Nka u Jyanji u nye yaayi puni nūŋ na ke, tēni i u à sí nūru uru tun diŋyēni i ke, u sí n-jwo ‡:

«Kile mèlekεebii, yii puni pi a u pēre ††.»

7 Nje y'á jwo mèlekεebii kyaa na Kile Jwumpe Semenji i ke, yire yi nye:

«Kile à u mèlekεebii pyi kafεege,
maa u báarapyiibii pyi na bēenme ††.»

8 Nka Kile à yi jwo u Jyanji á:

«Mu u nye Kile, mu sí n-kwōro nūŋufente e tērigii puni i.

Mpii nūŋ na mu nye ke, mu à tíi pir'á.

9 Ntiŋi karigii cyi à táan mu á,
ntiimbaani karigii nye a sàa táan mu á me.

Lire kurugo, e Kile! Mu u Kilenji à mu cwoŋŋŋ,
maa mu pēe mà tōro mu fyēŋwōhōshiiinbii taan,
maa funntange sūguro mu ŋun'í nūguntan sinme fiige ††.»

10 Maa nūr'á jwo:

«Kafoonji, mà lwó fo tasiige e, mu u à niŋke dá,
mu cyēge k'á niŋyiŋi yaa.

11 Yire puni sí n-pa n-pīnī, ŋka mu wi ke, mu sí n-kwōro fo tēkwombaa.

Yi puni sí n-pa lye bà vāanŋa maha lye me.

12 Mu sí yi kūru bà sūpya maha vāanŋa kūru me,
yi sí n-pa fáa bà sūpya maha u vāanndenŋe fáa me.
Nka mu wi ke, mu sí n-kwōro ma lympe e,
mu canmpyaagii sí n-kwō me ††.»

13 Mèlekεeŋi ŋgi Kile à tēl'a pyi:

«Ta ma a pa ntēen na kāniŋe cyēge na,
fo mii aha mu zāmpēenbii pyi mu tooyi tatahage †» ye?

14 Mèlekεebii nye naha shi ye? Múnaa yaaya kanna yi nye yi yi Kile báaraŋi laage e. Nūmpanŋk'á bēgel'a yaha mpiimu mee na ke, Kile à pi tun pi i mpa pire tēge.

Yii àha ŋcwō Yesu jwumpe e me

2 Lire e jwumpe wuu à lógo ke, wuu yákili yaha pu na sèl'e, lire baare e kuni sí n-pīnī wuu na. 2 Kile mèlekεebii mpyi a jwumpe mpemu jwo ke ††, puru mpyi a tāra. Mpii pi nye pi mpyi a puru jwumpe cū ná sèl'e, lire nye me mà cyé pu na ke, Kile à pire puni sāra mà

† Zaburu 2.7 †† 2 Samuweli 7.14; 1 Izirayeli Saanre 17.13 ‡
Pii maha jwo: «Nka u Jyanji u nye yaayi puni nūŋ na ke, tēni i u à uru tun diŋyēni i ke, u à jwo.» †† Duterēnōmu 32.43 †† Zaburu 104.4. Pii maha jwo: «Kile à kafεege pyi u tūntunŋ, maa kileŋini pyi u báarapyi.»

††† Zaburu 45.6,7 ††† Zaburu 102.25-27 § Zaburu 110.1
§† Saliyani u à kan Izirayeli shiinbil'á Sinayi ŋaŋke ŋun'í ke, uru kyaa l'á jwo naha ŋke cyage e.

tàanna ná pi kapyiini i. ³ Nye jwumpe p'à jwo múnahigii zhwoŋi kyaa na ke, wuu à puru lógo. Pur'à fànha tò mèlèkèebii wumpe na. Wuu aha mpyi wuu nye a puru cû ná wuu cyeyi shuunniŋi i mɛ, nde l'à yaa li pyi wuu na ke, Kile sí lire pyi wuu na mú. Kafoonji yabiliŋi u à fyànha a puru jwumpe jwo, mpii pi à pu lógo ke, pir'à jwo na nàkaana nye a sii p'e mɛ. ⁴ Ka Kile yabiliŋi si li cyèe na pi jwumpe na nye sèe, kacyeenŋii ná kakyanhala karigii ná kabwòhigii ná Kile Munaani màkanyi cye kurugo, u à yire njemu kan sùpyir'á mà tàanna ná u njii wuuni i ke.

Yesu cye kurugo Kile maha sùpyanji shwo

⁵ Nye diŋyɛŋi nimpanji kyaa wuu nye na yu ke, mèlèkèebii'á bà Kile à uru nùŋufente kan mɛ. ⁶ Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpyanji nye naha shi fo mu à yákili yaha u na yɛ?
Adama pyànji nye naha shi fo mu na u kàanmucyaa yɛ?

⁷ Mu à u pyi u tayyérege nye a mèlèkèebii woge kwò sèl'e mɛ †,

mu à pèente ná fànhe kan u á maa njire taha u na.

⁸ Mu à yaayi puni tîrig'a cyán u á ††.»

Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, lire njwòhe ku nye, yafyin nye u nùŋɔ na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, wuu à li nya na yaayi puni sàha ŋkwò a yiye tîrige u á mɛ. ⁹ Nka wuu à ndemu kàanmucyaa ke, lire li nye: Yesu mpyi a tîrige mèlèkèebii njwòh'i mà tère nimbilere pyi, bà u si mpyi si ŋkwò sùpyire puni cyaga Kile kacenni kurugo mɛ. Numɛ, pèente ná njini saanwa maha nta ke, u à yire ta, naha na yɛ u à kyaala maa ŋkwò wuu kurugo.

¹⁰ Kile à yaayi puni yaa uye wuyo. Lire kurugo li mpyi a njwò na Yesu u kyaala, bà u si mpyi si shinnyahara pyi ti pyi shinbwoo u yyére mɛ. Kyaage cye kurugo, Yesu à pyi nùŋufoo niŋcɛŋɛ, ŋgemu u à jà a kuni múgo shinnyahara á, bà ti si mpyi si nùmpañja ta mɛ. ¹¹ Yesu u maha sùpyire fíniŋi Kile yyahe taan, u aha mpiimu fíniŋɛ ke, u ná pire maha mpyi Tu na, lire kurugo u nye a cwòŋɔ s'a pi pyi u cìmpyiibii mɛ. ¹² Lire e u à jwo Kile á:

«Mii sí mu mɛge kèe na cìmpyiibii'á,
mii sí mu mɛge pèe mu wuubii shwòh'òl'e †.»

¹³ U à jwo mú na:

«Mii kòni, mii sì na sòŋɔre láha Kile na mɛ ††»
maa núr'à jwo:

«Pyiibii Kile à kan mii á ke, mii ná pire pi mpii ††.»

¹⁴ Nye Yesu à pire mpiimu pyi pi à nùmpañja ta ke, pire na nye sùpyii, lire kurugo Yesu mú à pyi sùpya. U à lire pyi bà li si mpyi, u kwùŋi cye kurugo, Sitaanniŋi cye e kwùŋi fànhe nye ke, si uru fànhe kwò, ¹⁵ mpii pi mpyi u bilere e kwùŋi fyagare na pi shìŋi canmpyaagil'e ke, si pire nùŋɔ wwù mɛ. ¹⁶ Sèenji na, Yesu nye a pa mpa mèlèkèebii tège mɛ, u à pa mpa Ibirayima tùluge shiinbii tège. ¹⁷ Lire kurugo fànha ku mpyi ku ki, u sàa pa sùpya u cìmpyiibii fiige karigii puni i, bà u si mpyi si mpyi Kile sàragawwunŋufembwòhɔ, ŋkemu nùŋaare

† Pii maha jwo: «Mu à u tîrig'a wwù Kile mèlèkèebii taan mà tère pyi.» †† Zaburu 8.4-6 ‡ Zaburu 22.22 †† Ezayi 8.17 †† Ezayi 8.18

t'à pèe, maa báaranji pyi na njwòge Kile á, maa sùpyire kapegigii tugure lwó mɛ. ¹⁸ Nye ná u s'à tòro njwòwwu-ure kyaage e, lire e mpii pi nye k'e numɛ ke, u sí n-jà pire tège.

Yesu à fànha tò Kile tùnntunŋi Musa na

3 Lire e ke mii cìmpyiibii, yii Kile à yyére mà pyi uye wuu ke, yii a Yesu wii. Wuu Kile kuni i, uru u nye Kile tùnntunŋi ná Kile sàragawwunŋufembwòhe. ² Yesu à báaranji pyi u yyerefooŋ'á ná njwòmɛfente e, bà Musa à u pyi Kile pyenge shiinbil'á mɛ. ³ Nye бага maha бага, ku ná ku faanrafooŋi u nye, yaayi puni Davoonji sí u nye Kile. Nye bage faanrafooŋi na nye ná njire e mà tòro bage na. Lire pyiŋkanni ninuuni na, Kile Jyanji Yesu Kirisita u nye bafaanraŋi wwoŋɛŋi sèe wuŋi, maa mpyi bage nùŋufooŋi ke, uru na nye ná njire e mà tòro Musa na. Musa mú à báaranji pyi ná sèl'e kuru bage e. Lire e u mpyi báarapyi kannaa. Karigii Kile mpyi na sí n-pa n-pyi ke, u báaranji u mpyi na cyire yyaha yu sùpyir'á. Wuu aha wuye waha maa wuu sòŋɔre taha Kafoonji na fyagara baa ná funntange e mà sà nɔ tɛgeni na, wuu sí n-pyi u bage.

Taŋɔŋke k'à bégel'a yaha Kile wuubii mɛɛ na ke

⁷ Lire e Kile Munaani à jwo:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo niŋjaa,

⁸ yii àha yii niŋgyigigii waha,

bà yii tulyey'à cyé Kile na síwage e, maa u njwò cû mɛ.

⁹ Kuru cyage e, yii tulyey'à jwo na yire sí mii Kile njwò cû,

mà li ta pi à mii kapyiŋkii nya fo yyee beeshuunni.

¹⁰ Lire l'à mii lùuni yîrige pi taan,

ka mii i jwo "Pi yabilimpai sòŋɔre ti nye na pi wuruge tèrigii puni i,

kuni mii la nye pi lwó ke, pi nye a cè mɛ."

¹¹ Lire e mii lùyiri wuŋ'à kàa

"Taŋɔŋke mii à bégel'a yaha pi yyaha na ke,
pi saha sì n-sii n-ŋyè kur'e mɛ ††."»

¹² Mii cìmpyiibii, yii yiye kàanmucyaa, sùpya kà n-sii ta yii e, pege ná dánabaare zòŋi nye ŋgemu i fo si sà nɔ u cyé Kile nyii wuŋi na mɛ. ¹³ Lire e ke canmbile maha canmbile wuu sí n-jà n-yyere: «niŋjaa» ke, yii a yiye yerege cyire e, bà kapegigii mpyiŋi lage si mpyi k'àha yii wà wurugo si u niŋgyiini pyi li waha mɛ. ¹⁴ Wuu aha sàa kwòro Kile kuni i mà lwó tasiige e fo mà sà nɔ tɛgeni na, wuu à pyi Kirisita wwoŋɛ.

¹⁵ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo niŋjaa,

yii àha yii niŋgyigigii waha,

bà yii tulyey'à nùŋɔ kyán Kile na mɛ ††.»

¹⁶ Nye mpire pi à nùŋɔ kyán Kile na u mejwuuni lógoŋkwooni kàntugo yɛ? Musa à mpiimu yyaha cû a fwooro Misira kini i ke, tá pire bà mɛ? ¹⁷ Mpire taan Kile lùuni mpyi a yîri yyee beeshuunni funŋ'i yɛ? Mpii pi mpyi a kapiini pyi fo pi à kwò síwage e ke, tá pire bà mɛ? ¹⁸ Mpire kyaa na Kile à kàa na pi sì n-ŋyè uru

††† Zaburu 95.7-11 ††† Zaburu 95.7,8

uru na nye pinmpinnyaga, u nye a kacenne cè a wwû kapil'e mɛ. ¹⁴ Nka shinlyeebii pi maha fànha nyahaga yalyire lyî, pire yákilibil'à nɔ pi kacenne cè a wwû kapil'e, naha na ye pi à tée cyi na.

6 Lire kurugo wuu àha ñkwôro s'a núruli Kirisita kani kàlanj tasiige na mɛ. Wuu àha nuru cyi sii cyi tasiige e s'a ñko: wuu wuu toronkanni kéenɛ, karigii cyi maha kwùnj nɔ sùpyanj na ke, wuu u cyire ñwɔ yaha, wuu u dá Kile na mɛ. Cyeresɛɛge jyíñkannigii ná cyeyi katahani sùpyanj na si jwó le u á, ná pyíñkanni na Kile sí kwúubii ñɛ, si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiñk-il'e fo tèekwombaa ke, li saha nye a nɔ wà si kàla kan wuu á mà yyaha tíi ná cyire e mɛ. Wuu a si yyaha na, bà wuu si mpyi si Kirisita kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ. ³ Kile ká ñɛɛ, lire wuu sí n-pyi.

⁴ Lire l'à li ta mà kwôro na karigii ñincyigii taanni, lire nye na ntége pyi mɛ. Pil'à Kile bɛɛnmpɛ ta, ka Kile si jwɔ pi na, ka Kile Munaani si pi tɛge, ka pi i li cè na Kile jwump'à ñwɔ, maa ñinyeji ñimpanyi fànhe kà ta, maa núr'a fworo Kile kuni i. Pire saha si n-jà pi toronkanni kéenɛ mɛ. Li na nye mu à jwo pi na Kile Jyanj kwôre cige na sahanjki, maa sùpyire sannte pyi ti i u cyere.

⁷ Nye zànhe ká a ma sèl'e ñinje ñkemu na, ka ku yafaayi si ñwɔ ku faafoony'a ke, lire maha li cyêe na Kile à jwó lwó kuru ñinje na. ⁸ Nka k'aha a ñgure ná ñyèpege kanni yige, ka ñwɔ nye na mpyi ku na mɛ. Li nye na mɔni mɛ, Kile maha kuru cyage lánja, pi a si ku súugo.

⁹ Wuu na mpe puni yu, ñka wuu ntàannamacinmpyi-ibii, wuu à li cè yii na nye kuni ñincenni i, ndemu i Kile sí yii shwɔ ke. ¹⁰ Kile nye kacennɛcembaawa mɛ. Yii à ndemu pyi maa yii tàange cyêe u na u wuubii ntégenj cye kurugo mà lwó tanjaa na mà pa nɔ ñinjaa na ke, u si funɔj wwò lire na mɛ. ¹¹ Nka wuu la nye yii shin maha shin u uye waha u u jà a nɔ tɛgeni na, nde na u à u sòñɔre taha ke, bà u si mpyi si lire ta mɛ. ¹² Wuu la nye yii pyi sàafee mɛ. Yaayi ñwɔmɛeni Kile à lwó ke, mpíi pi sí yire ta pi dányanj ná piye zhiilinj kurugo ke, yii a pire pyimpe taanni.

¹³ Kile à ñwɔmɛeni lwó Ibirayima á tɛni ndemu i ke, u à kâa uye na, naha na ye u nye a yaaga ta ñkemu k'à fànha tò uye na mɛ. ¹⁴ U à Ibirayima pyi: «Nàkaana baa, mii sí jwó lwó mu na, si mu tұлuge pèe sèl'e †.»

¹⁵ Nye ka Ibirayima si Kile nyii cyán. Lire pyíñkanni na, yaage ñkemu ñwɔmɛ Kile mpyi a lwó u á ke, u à kuru ta.

¹⁶ Sùpyire ká a ñko si ñkâa, yaage k'à fànha tò ti na ke, kuru na ti maha ñkâa si li cyêe na ñje tir'à jwo ke, yire na nye sèe, nàkaante puni maha ñkwò. ¹⁷ Yaayi ñwɔmɛeni Kile à lwó ke, mpíi pi à yaa pi yire ta ke, Kile la mpyi si li cyêe pire na na uru ká ñwɔmɛeni ndemu lwó ke, lire nye na fyiinni mɛ. Lire kurugo u à kâa. ¹⁸ U à ñwɔmɛeni lwó wuu á, maa ñkâa. Cyire kapyaaagii shu-uninj si n-kéenɛ mɛ, naha na ye Kile nye na fini mɛ. Lire e ke wuu pi à u pyi wuu tanjwɔhɔge ke, wuu wuye waha, naha na ye ñwɔmɛeni u à lwó wuu á ke, wuu à tɛen ná l'e, u sí li yige li kuni i. ¹⁹ Tire sòñɔre tatahage

† Zhenzi 22.17

ku nye wuu á ke, kuru na nye mu à jwo tɔɔnmɛɛge, ñkemu k'à wuu yal'a pɔw Kile na ke. Kuru tɔɔnmɛɛge maha bage táataa vâanɛke ^{††} jyiile ná wuu e maha ñkâre Kile tateenge e. ²⁰ Wani Yesu à fyánha a jyè wuu yyaha na wuu ntégenj kurugo. U à pyi Melikisedeki fi-ige sáragawwuñufembwɔhe fo tèekwombaa.

Melikisedeki à fànha tò Ibirayima na

7 Uru Melikisedeki mpyi Salemu kànhe saanji, maa mpyi sáragawwu Kilenj ñinji wun'á. Nye Ibirayima à kàshige kwòñ saanbii na maa jà pi na, maa nuru na ma tɛni ndemu i ke, Melikisedeki à fwor'a sà u ñinje bɛ, maa jwó le u á. ² Yaayi Ibirayima à ta kàshige e ke, u à yire puni yáhanj kan Melikisedeki á. Nye Melikisedeki mɛge ñwɔhe ku nye: «ntiñj saanji». Mà bàra lire na, Salemu saanji u nye u wi, puru ñwɔhe ku nye: «yyeñinje saanji». ³ U tunj mɛge nye a yyere mɛ, u nunj mɛge nye a yyere mɛ, u tayirige mú nye a jwo mɛ, Kile Jwumpe Semɛñj wà tufiige nye a sii na u siñkanni, lire nye mɛ na u kwùñkanni kyaa yu mɛ. U na nye mu à jwo Kile Jyanj, naha na ye u sí n-kwôro sáragawwu tɛ-rigii puni i.

⁴ Yii nye a li nya na Melikisedeki tayyereg'à pèe mà? Puru funɔke e, wuu tulyege Ibirayima à kàshige kwòñ mà yaayi ñjemu ta ke, u à yire puni yáhanj kan u á.

⁵ Levi tұлuge shiinbii pi nye sáragawwuubii ke, MusaSaliyanj mpyi a fànhe cyán pi na pi à pi cìnmpyi-ibii Izirayeli shiinbii cyeyaayi yáhanj shuu, ali mà li ta pi ná pire puni na nye Ibirayima tұлuge shiin. ⁶ Melikisedeki mpyi Levi tұлuge shin mɛ, ñka uru u à Ibirayima cyeyaayi yáhanj ta. Mà bàra lire na, uru u à jwó le Ibirayima á, mà li ta Ibirayima á Kile mpyi a ñwɔmyahigii lwó. ⁷ Nàkaana baa, jwónj lefoony'à fànha tò u tafoonyi na.

⁸ Sáragawwuubii pi maha yáhanj shuu sùpyir'á ke, pire na nye sùpyii mpiimu pi sí n-kwú canɛka ke. Melikisedeki mú mpyi na yáhanj shuu, ñka uru sí n-kwôro nyii na bà y'à séme Kile Jwumpe Semɛñj i mɛ. ⁹ Levi tұлuge shiinbil'á yáhanj maha ñkaan ke, wuu bá sí n-jà n-jwo na pire mú à yáhanj wwú, naha na ye pi tulyege Ibirayima à u wwú mà kan Melikisedeki á. ¹⁰ Tɛni i Melikisedeki à Ibirayima ñinje bɛ maa yáhanj ta ke, Levi mpyi na sàha si mɛ, ñka u mpyi u tulyege Ibirayima sishange e, lire e ke u mú à wwú yáhanj i.

¹¹ Ma tàanna ná Izirayeli shiinbii Saliyanj i, Levi tұлuge shiinbii kanni pi mpyi a yaa pi jà a pyi sáragawwu. Kampyi pi sáragawwuuni mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni pyi li fúnɔj, ñinje sàha mpyi na si n-pyi sáragawwuñj wabere u pa mà ta u nye a pyi Arɔn fiige mɛ, fo Melikisedeki fiige.

¹² Nye sáragawwuuni ká fáa, fànha ki Saliyanj mú u fáa. ¹³ Ná wuu Kafoonyi i, mpe jwump'à yyaha tíi ke, ur'à fworo tұлuge ñkemu i ke, pire wà nye a sáragawwubaaranj pyi mà nya sárayi tawwuge e mɛ.

†† bage táataa vâanɛke»: sùpyire mpyi maha Kile pèe vâanɛ bage e. Pi mpyi maha vâanɛ pyi maha ntég'a bage sèe cyage láha ku sèesee cyage na. Kuni mpyi a kan sáragawwuubii ñinufembwɔhe kann'á ku jyè bage sèesee cyage e, tɔɔj ñinjin yyeeni i.

¹⁴ Sùpyire pun'à cè na wuu Kafoonji à fworu Zhuda tùluge e, ñka Kile tùnntunji Musa à jwo sáragawwuubii kyaa na ke, u ñwɔge ñye a ñ Zhuda tùluge na mɛ.

Yesu ñye Melikisedeki fiige

¹⁵ Wuu Kafoonji à pyi sáragawwu bà Melikisedeki mpyi mɛ, lire l'à li fininj'a cyèe na u ná Levi tùluge ñye piye kur'e mɛ. ¹⁶ Tùlugo kariii cye kurugo bà u à pyi sáragawwu mɛ, shìnji ñiñkwombaanji fànhe ku ñye u e ke, kuru cye kurugo u à pyi u wi. ¹⁷ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnji i na:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwu Melikisedeki fiige †.»

¹⁸ Lire pyiñkanni na, Saliyanji ñijnyɛj'á yírigɛ, ñaha na ye fànha ñye a mpyi u e mɛ, kañwɔwɔ mú ñye a mpyi u na mɛ. ¹⁹ Musa Saliyanji ñye a kyaa yaa ndemu l'à fúnñj mɛ, ñka numɛ sòññjɔwɔ tatahaga sèe wog'à kan wuu á. Kuru cye kurugo, wuu à tabaraga ta Kile na. ²⁰ Mà bàra lire na, Kile à kâa Yesu á, pi sanmpii s'à pyi sáragawwu mà ta Kile ñye a kâa pir'á mɛ. ²¹ Yesu wi ke, ur'à le sáragawwubaaranji i tènì ndemu i ke, Kile à kâa u á na:

«Mii Kafoonji Kile à kâa,
mii sî na ntilwɔhe ñijnyange l'wɔ sahanji mɛ:
"mu na ñye sáragawwu fo tèekwombaa ††."»

²² Lire kurugo tunmbyaare Kile à le ná wuu e numɛ ke, tir'à fànha tò ñijnyɛere na. Yesu cye kurugo, wuu à tɛɛn ná lire e.

²³ Ñye kani là saha na ñye, ndemu l'à u ná pi wwú piye e ke. Sáragawwuubii ñijnyahamill'à tòro mà li ñiñke pyi, pi mpyi na ñkwúu. ²⁴ Ñka Yesu wi ke, uru na ñye ñyii na fo tèekwombaa, sùpya saha sî n-pyi sáragawwu u cyaga mɛ. ²⁵ Lire l'à li ta, mpiimu pi à bàra Kile na u cye kurugo ke, u sî n-jà pire shwɔ numɛ fo tèekwombaa, ñaha na ye u na ñye ñyii na tèrigii puni i, maa Kile náare pir'á.

²⁶ Sáragawwuñufembwɔhe kurugo wuu mpyi ke, kuru ku ñye Yesu. U à fininjɛ, ñcɛɛge cyaga ná ñwɔwɔwɔ cyaga ñye u na mɛ. Kile à u láha kapimpyiibii na, maa u dùrugo fo ñijnyinjɛ tɛgeni na. ²⁷ Yesu ñye sáragawwuubii ñiñufembwɔyɛ sanjyɛ fiige mɛ, u kuro ñye canña maha canña sáragawwuuni i uye kapegigii yàfanji kurugo si nta sùpyire sannte wogigii yàfanji sárayi wwú mɛ. U à uye pyi sáragawwu ñiñkin tèrigii puni mɛ na. ²⁸ Yii li cè, Musa Saliyanji mpyi a mpiimu tìñjɛ mà pyi sáragawwuubii ñiñufembwɔyɛ ke, pire mpyi a fúnñj mɛ. Ñka Musa Saliyanji kántugo, Kile à kâa maa jwumpe mpemu jwo ke, pur'à pyi kañuñj mà u Jyanji tìñjɛ mà pyi sáragawwuñufembwɔhɔ, uru u à fúnñj tèrigii puni i.

Yesu, wuu sáragawwuñufembwɔhe

8 Ñye wuu jwumpe ñumbwɔhe ku ñye: sáragawwuñufembwɔhɔ na ñye wuu á bà wuu à yi jwo mɛ. U à sà ntɛɛn ñijnyinjɛ i fànhe cyage e, Kile Sinji Punifoo kàñjɛ cyage na. ² Sèe cyage e u ñye na báaranji pyi ke, kuru ku ñye Kile vâanñjɛ bage sèe woge, sùpya cye kurugo bà k'à faanra mɛ, Kile yabilinjɛ

cyage k'à ku faanra. ³ Sáragawwuubii ñiñufembwɔyɛ pun'à tìñjɛ, yi raa ñkanñjɛ pyi Kile á s'a sárayi pyi y'a ñkɔni Kile na. Lire pyiñkanni na, wuu sáragawwuñufembwɔhe mú à yaa k'a yaaga kaan Kile á. ⁴ Kàmppyi u mpyi ñiñke na, u bá mpyi na sî n-pyi sáragawwu mɛ, ñaha kurugo ye sáragawwuubii pii na ñye ñaha mpiimu pi ñye na yakanyi kaan mà tàanna ná MusaSaliyanji i ke. ⁵ Pire sáragawwuubii na báare cyage ñkemu i ke, kuru na ñye mu à jwo ñijnyinjɛ woge ñanjanji. Tènì i Musa mpyi a bégele s'a Kile vâanñjɛ bage yyéenjɛ ke, Kile à yi jwo u á: «Lóg'a ñwɔ, yaayi mii à cyèe mu na ñanñjɛ ñuñ'j ke, maye waha ma a yire ñcamii yaa †.» ⁶ Ñye numɛ, Yesu Kirisita u ñye wuu sáragawwuñufembwɔhe ke, báaranji Kile à kan ur'á ke, ur'à fànha tò pire wuñjɛ na, ñaha na ye tunmbyaare u à le wuu ná Kile shwɔhɔl'e ke, tir'à fànha tò ñijnyɛere na. Yaayi ñwɔmyahigii Kile à l'wɔ numɛ ke, yire mú à fànha tò tèecyiini wuyi na.

⁷ Kàmppyi tunmbyaare ñijnyɛere †† mpyi na sî n-jà Kile ñyii wuuni fúnñjɛ, ñiñjɛ sàha mpyi na sî n-pyi, mà shɔñworo tɛg'a ti fáa mɛ. ⁸ Ñka Kile à u shiinbii cɛɛge maa jwo:

«Mii Kafoonji Kile à jwo,
"Canña na ma, mii sî n-pa tunmbyara ñiwɔññjɛ le ná Izirayeli shiinbii ná Zhuda shiinbil'e.

⁹ Canñjɛ mii à pi tulyeyi cû pi cyeyi na, mà fworu Misira kini i ke,

tunmbyaare mii à le ná pi e ke, ti sî n-pyi tire fiige mɛ, ñaha na ye pi à tire kɛɛge.
Lire na, mii à pi yaha wani."

Mii Kafoonji Kile à jwo amuni.

¹⁰ "Ñye cyire canmpyaagil'à tòro ke, tunmbyaare mii sî n-le ná Izirayeli shiinbil'e ke, tire ti nte:

Mii sî na Saliyanji le pi yákilibil'e,
si u jwumpe séme pi zòompil na.

Mii sî n-pyi pi Kilerji,
pi sî n-pyi mii shiinbii.

¹¹ Wà saha sî u shinñjɛ, lire ñye mɛ u cìñmpworu pyi 'Maye waha ma a Kafoonji cè' mɛ, ñaha na ye pi puni sî mii cè, shinbwo bàra shinbilere na.

¹² Mii sî toro taha pi ntiimbaanji na,
mii sî pi kapegigii yàfa pi na ††."»

¹³ Kile à tunmbyara ñiwɔññjɛ kyaa jwo, puru funñjɛ e, ñijnyɛere kakwoo saha ñye mɛ, fànha saha ñye t'e mɛ, ñcyèere ti sî n-píñni.

Tunmbyaare ñijnyɛere

9 Tunmbyaare ñijnyɛere tènì i, pyiñkannigii cyii mpyi wani, ñcyiimu ñwɔ kurugo sáragawwuubii mpyi maha yaa pi tòro, pi i nta a sárayi wwú ke. Baga mú mpyi wani ñiñke na, ñkemu i pi mpyi maha yi wwú ke. ² Vâanña бага ku mpyi ku ki, maa ku taa mà pyi bapya shuunni. Babilini ñijnyɛere i bɛɛnmbwɔhe fùkinanjɛ ná tàbalanjɛ ñuñ'j pi mpyi maha sárage bwúurunjɛ

† Ekizodi 25.40 †† Tunmbyaare t'à le Sinayi ñanñjɛ ñuñ'j ke, tire kyaa li ñye na yu naha (Ekizodi 24.3-8). †† Zheremi 31.31-34

yaha ke, yire yi mpyi wani. Lire babilini mege mpyi «bage sèecyage». ³ Vàanŋa mpyi lire babilini ná funŋɔ wuuni shwɔhɔl'e. Funŋɔ babilini mege mpyi «bage sèe-see cyage». ⁴ Kuru cyage e, sárayi tasogoge sèenŋi woge mpyi, pi mpyi maha wusunaŋi súuge ku ŋuŋ'i. Tunmbyaare mbwùuni mú mpyi wani. Sèenŋi mpyi a tég'a lire mbwùuni puni wɔɔɔɔ. Sèen cwoò mpyi li funŋke e. Njyìŋi mege ku ñye mani ke, uru wà mpyi lire sèenŋi cwooni i. Arɔn kàbiini † li mpyi a wyèere yige ke, ná kafaatente na Kile mpyi a u tunmbyaare jwumpe séme ke, yire mú mpyi mbwùuni i. ⁵ Sheribèenbii mpyi mbwùuni ŋuŋ'i, pire mpyi maha li cyêere na Kile yabilinŋi ñye naha. Pire mpyi a fukanyi pili mbwùuni ñwɔtonŋke ŋuŋ'i ††. Nka mii sî n-jà cyire karigii puni jwo nɔ cyi tɛgeni na nume me.

⁶ Ñye vâanŋke bage ná ku funŋɔ yaayi mpyi a bégele lire bègelenkanni na. Sáragawwuubii mpyi maha jyè kuru bage babilini niŋcyiini i canŋa maha canŋa na pi báaraŋi pyi. ⁷ Sáragawwuubii ñuŋufembwɔhe kanni ku mpyi maha jyè babilini shɔnwuuni i tɔɔɔɔ niŋkin yyeeni i. Kuru cyage e u mpyi maha ma ná yatɔɔre sishange e na ŋkaan Kile á, u yabilinŋi ná sùpyire sannte ŋgurugonŋi kurugo. ⁸ Cyire karigii cye kurugo, Kile Munaani à li cyêe wuu na na kuni niŋjyeeni tɛni i, sùpyire mpyi na si n-jà n-jyè bage sèesee cyage e me.

⁹ Lire maha wuu tég'e wuu à karii yyaha cè niŋjaa, maa li cyêe wuu na na sùpyanŋi u ñye na Kile pèere maa yaaya kaan u á, lire ñye me na yatɔɔre bùu u á ke, lire sî n-jà urufoo zòŋi fíniŋe Kile á me. ¹⁰ Kuni niŋjyeeni karigii cyi mpyi sárayi yalyire ná yabyèere ná wiliŋkannigii cyii, si cyeere tufeempe ta. Cyire kurigii paaraŋi fànhe mpyi a cyán sùpyire na fo mà sà yaa ná tɛni i Kile à cyi fáa ná pyiŋkanni niwɔnni i ke.

Yesu Kirisita sishange

¹¹ Ñye nume, Kirisita à pa. Uru u ñye sára-gawwuŋuŋufembwɔhe, uru u à pa yaayi niŋcɛnŋi kan wuu á. Kile vâanŋke bage tayyéere k'à fànha tò niŋjyege na, ku karigii s'a fúnŋɔ ke, kur'e Kirisita à jyè. Sùpya bà u à kuru bage yaa me, ku mú ñye ŋge diŋyeni i me. ¹² Kirisita à jyè bage sèesee cyage e ke, ná sikapere sishan, lire ñye me nupeelyevɔnnɔ sishan e bà u à jyè me. Nka u à jyè tɔɔɔɔ niŋkin fo tèekwombaa maa u yabilinŋi sishange kan maa wuu ñuŋɔ wwù wuu kapegigil'e. Tire ñuŋgwuure na ñye tèekwombaa woro. ¹³ Sùpyiibii pi mpyi pi ñye a fíniŋe mà tàanna ná kuni niŋjyeeni i me, pi mpyi maha sikaperigii ná nupyahigii bùu, maa cyire sishange wuuni pire na. Pi mpyi maha nùpya bò maa u súugo, maa tire cwɔɔnre kuu na wuni pire sùpyiibii na. Lire mpyi maha pire cyeere pyi t'à fíniŋe Kile á. ¹⁴ Yatɔɔre sishange mpyi na lire pyi, Kirisita woge s'à pwɔɔr kuru na. Kile Munaani li sî n-kwôro fo tèekwombaa ke, lire l'à u yyaha cù, ka u u uye kan sáraga cwò cyaga baa wogo Kile á. Karigii cyi maha

† Arɔn kàbiin'à poroyo yige, maa yasere pyi, lir'à li cyêe na Kafoonŋi funŋk'à táan ná Musa ná Arɔn e (Nɔmburu 17.1-11). †† Yatɔɔre pi mpyi maha bò sùpyire kapegigii yàfanŋi kurugo ke, kuru ñwɔtonŋke ŋuŋ'i tire sishange mpyi maha wu.

kwùŋi nɔ wuu na ke, u sishange sí n-jà wuu zòompíi fíniŋe cyire e. Lire ká mpyi, wuu sí n-jà n-file Kile ñyii wuŋi na, s'a báara u á.

¹⁵ Ná Kirisita s'à lire pyi, lire kurugo u à pyi tunmbyaare niwɔnnɛ sùsurulenŋi Kile ná sùpyire shwɔhɔl'e. Sùpyire mpyi a kapegigii ñcyii mu pyi tunmbyaare niŋjyeere tɛni i ke, Kirisita à kwù si ti ñuŋɔ wwù cyire e, bà li si mpyi Kile à mpiimu yere maa yaayi niŋkwom-baayi ñwɔmɛeni lwó pi á ke, pi i yire ta me.

¹⁶ Yii li cè, mu aha tunmbyaare ñya t'à le, yaaga ku maha bò maha mpyi sáraga. ¹⁷ Ná kuru ñye a bò me, mà ku yaha ñyii na, tunmbyaare maha fworo me.

¹⁸ Lire kurugo Kile ñye a tunmbyaare niŋcyiire le ná sùpyire e sishan baa me ‡. ¹⁹ Ñye ka Musa si Kile Saliyanŋi kapyaaŋii jwo sùpyir'á, lire kántugo maa nunaare ná sikaperigii sishange shwɔ, maa lwɔhe wùrugo k'e, maa izope cige wyèere tà ná mpà shire le a wu k'e, mà paraga paraga Kile Saliyanŋi Semenŋi ná sùpyire puni na, ²⁰ maa jwo: «Tunmbyaare Kile à le ná yii e ke, ŋke sishange k'à tire tígile ††.» ²¹ Lire pyiŋkanni na mú, ka Musa si sishange kà paraga Kile vâanŋke bage ná Kile pèepee yaayi puni na. ²² Mà tàanna ná Musa Saliyanŋi i, sishange mpyi maha karii niŋyahagii fíniŋe. Ná sishanga ñye a wu me, sùpyire kapegigii si yàfa ti na me.

²³ Wuu à li ñya na yatɔɔre sishange ku mpyi maha ntég'a kuni niŋjyeeni yaayi fíniŋe, yire sí na ñye niŋyini sèeyaayi nàŋja kanna. Lire e ke sárage sishange tayyéere k'à pèe yire woge na ke, kuru kyaa li ñye Kile na yaayi sèe wuyi viniŋi kurugo. ²⁴ Sùpyir'á Kile bage ŋkemu faanra ke, kur'e bà Kirisita à jyè me. Sùpyir'á ŋkemu faanra ke, kuru na ñye Kile bage niŋyi woge malwɔɔ kanna. Niŋyini yabilinŋi i Kirisita à jyè maa Kile ñáare wuu kurugo. ²⁵ Kuni niŋjyeeni i, sáragawwuubii ñuŋufembwɔhe mpyi maha jyè Kile bage sèesee cyage e ná yatɔɔre sishange e yye maha yye, ŋka Kirisita ñye a jyè niŋyini i maa uye kan sáraga tooyo niŋyahay'e me. ²⁶ Ná lire bà me, mà lwó diŋyeni'á dá ke, mà pa nɔ niŋjaa na, nume mpyi na sí u ta u à kyaala tooyo niŋyahay'e mà kwò. Nka nume tɛni takwɔɔre e, u à pa maa uye pyi sáraga tɔɔɔɔ niŋkin tɛrigii puni mee na, maa kapegigii tugure láha wuu na. ²⁷ Yii à li cè na sùpyanŋi maha ŋkwù tɔɔɔɔ niŋkin, lire kántugo Kile maha u yíbe u kapyiŋkii na. ²⁸ Lire pyiŋkanni na mú, Kirisita à pyi sáraga tɔɔɔɔ niŋkin kanna, bà u si mpyi si shinnyahara kapegigii tugure lwó me. Mpii pi ñye na u sigili ke, u sí n-pa uye cyêe pire na tozhɔnwogo pi zh-wonŋi kurugo, ŋka kapegigii yàfanŋi kurugo bà me.

Yesu à uye pyi sáraga

10 Musa Saliyanŋi mpyi yaayi niŋcɛnŋi nimpayi nàŋ-janŋi kanna, u mpyi a fúnŋɔ me. U mpyi a jwo na

‡ Pii maha jwo: «¹⁶ *Wuu kɔɔge kani kàanmucya. Mu aha lógo na ma kɔɔge táa, sùpyanŋi u à kwù sèenŋi na ke, uru kɔɔge ku maha ntáa. ¹⁷ *Sùpya ká u kɔɔge táanŋkanni jwo, ná u ñye a kwù me, wà ñye na ku táali me. ¹⁸ *Amuni, yi mú ñye Kile tunmbyaare kàmpañŋe na. Tɛni i Kile à tunmbyaare niŋcyiire le ke, u à jwo pi á na pi yatɔɔre tà bò, sùpyiibii puni si ti sishange ñya, si ñcè na t'à kwù.» †† Ekizodi 24.8

sárayi ninuyi y'à wwû yye maha yye. Lire e sùpyiibii pi nyé na b̄arali Kile na ke, u sí n-jà pire f̄iniŋe n-f̄unŋo m̄e. ² Kàmpyi u mpyi na sí n-jà lire pyi, pi mpyi na sí n-kwôro s'a yi wwû m̄e. Naha na ye kàmpyi v̄iniŋi kurugo yi maha wwû, mp̄ii pi maha yi wwû ke, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo pir'à f̄iniŋ'a kw̄, pi s̄aha mpyi na sí piye nya kapimpyii m̄e. ³ Nka lire bà li mpyi li li m̄e. Yye maha yye, sárayi mpyi maha wwû si sùpyire funŋo cwo ti kapegigii na. ⁴ Naha na ye nupyahigii ná sikaperigii sishange si n-sii n-jà sùpya kapegii yàfa u na m̄e.

⁵ Lire kurugo t̄eni i Kirisita mpyi na ma diŋyeni i ke, u à jwo Kile á:

«Mu à jwo na mu nyé na ŋcaa yatw̄re sárayi na m̄e, mu nyé a ŋe sùpya si yaaga kan mu á m̄e, ŋka mu à cyere yaa mii na.

⁶ Yatw̄re ti nyé na sùuge sárayi tasogoge e, lire nyé m̄e sárayi sanŋyi yi nyé na ŋkaan mu á kapegigii yàfanj kurugo ke, kuru kà nyé a mu funŋke ŋiŋe m̄e.

⁷ Lire kurugo mii à jwo

“Kile, mii u ŋge,

mii à pa si mpa mu nyii wuuni pyi,

bà y'à séme mii kyaa na Kile Jwumpe Semenji i m̄e †.”»

⁸ Bà wuu à li nya m̄e, Kirisita à fyànha a jwo Kile á: «Mu à jwo na sárayi ná yakanyi ná sárayi nizogoyi ná kapegigii yàfanj sárayi nyé a t̄aan mu á m̄e, na yire na bà mu nyé na ŋcaa m̄e.» U à yire puni jwo mà li ta MusaSaliyanj à jwo na yire puni y'a mpyi. ⁹ Nyé ka Kirisita si núr'a jwo: «Kile, mii u ŋge, mii à pa si mpa mu nyii wuuni pyi.» Puru jwump'à li cyé na sáraga nivw̄n'jà t̄èg'a sárayi niŋjeyi fáa. ¹⁰ Yesu Kirisita à Kile nyii wuuni pyi. U yabilin'jà uye kan mà pyi sáraga tw̄g niŋkin t̄erigii puni m̄e na, lire pyiŋkanni na wuu kapegigil'jà jyé a láha wuu na.

¹¹ Kuni niŋjyeeni t̄eni i, canŋa maha canŋa, sáragawwuubii mpyi maha sárayi ninuyi wwû Kile á, ŋka yire sárayi mpyi na si n-sii n-jà wà kapegigii yàfa u na m̄e. ¹² Nka Kirisita wi ke, ur'à uye kan mà pyi sáraga tw̄g niŋkin, kuru sárage na nyé t̄erigii puni wogo. U à lire pyi kapegigii yàfanj kurugo, lire k̄antugo maa ŋkàr'a sà nt̄en Kile k̄aniŋe cyege na. ¹³ T̄eni i Kile sí n-pa u z̄amp̄enbii pyi u tooyi tatahage ke, u à t̄en wani kuru cyage e na lire sigili. ¹⁴ Yii li c̄e, kuru sárage niŋkinj cye kurugo, Kile à mpiimu f̄iniŋe ke, u à pire pyi ŋc̄eŋe cyaga baa fo t̄èkwombaa.

¹⁵ Kile Munaani mú à yire f̄iniŋ'a jwo wuu á. L'à jwo na:

¹⁶ «Kafoonj Kile à jwo “Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e canŋyi nimpay i ke, tire ti nyé:

‘Mii sí na Saliyanj le pi z̄ompil'e, si u jwumpe séme pi yákilibii na ††.”»

¹⁷ Maa núr'a jwo:

«Mii saha si na yákilin'jaha pi kapegigii ná pi ntiimbaanji karigii na m̄e †.»

¹⁸ Nyé kapegigil'jà yàfa cyage ŋkemu i mà kw̄ ke, ŋunŋo saha na nyé mà sáraga wwû cyi kurugo la?

Wuu yákiliteɛnɛ wuubii pi file Kile na

¹⁹ Lire pyiŋkanni na, mii c̄inmpyiibii, Yesu sishange cye kurugo, wuu sí n-jà n-jyé Kile bage s̄eese cyage e fyagara baa. ²⁰ Bage táataa v̄aanŋke ku mpyi wuu yya-ha na ke, bà kur'à cw̄n m̄e, amuni pi à Yesu cyeere pyi, ka lire si kuro nivw̄n' m̄ugo wuu á ndemu li sí wuu n̄o Kile na, si sh̄inj s̄e wunji kan wuu á ke. ²¹ Uru u nyé wuu sáragawwunufembw̄he maa mpyi Kile bage ŋunŋo na. ²² Num̄e, wuu z̄ompil'jà jyé a yige kanw̄hoyi puni i ŋjemu yi nyé na wuu c̄eŋe ke, wuu cyeere s'à jyé ná l̄ucenŋke e. Lire e wuu àha n̄uru raa fyáge m̄e, wuu s̄aa dá Kile na, wuu u file u na ná funŋo niŋkin i. ²³ Wuu a yi yu ŋw̄fyinge na, na wuu à wuu s̄onŋre taha Kile ŋw̄m̄eni na. Wuu àha wuu funŋyi c̄eenne m̄e, ŋaha na ye u aha ndemu jwo ke, u maha lire pyi. ²⁴ Wuu yaha wuye na wuu raa màban leni wuye e, bà wuu si mpyi s'a si yyaha na t̄ange ná kac̄enmpyiini i m̄e. ²⁵ Wuu àha wuye mb̄inniŋi ŋw̄ ya-ha bà pil'jà li pyi m̄e, ŋka wuu a màban leni wuye e, ŋaha na ye yii à li nya na Kafoonj t̄èpan'à byanhara.

²⁶ Wuu aha s̄enji kuni c̄e maa ŋcw̄ maa ŋkw̄ro na kapegigii pyi, sáraga saha nyé ŋkemu ku sí cyire yàfa wuu na m̄e. ²⁷ Shinji u nyé na lire pyi ke, ur'à yaa u a fyáge Kile yibige ná nabw̄he yyaha na. Mpii pi à cyé Kile na ke, kuru ku sí pire sùugo. ²⁸ Wà n'a mpyi a MusaSaliyanj kafuun pyi shiin shuunni taanre nyii na, ka pire si yi jwo, pi mpyi maha urufoo b̄o ŋŋaara baa. ²⁹ Num̄e, shinji u nyé na Kile Jyanj fare ke, Kile nyé a yaa u kyaa pyi uru na ndemu l'à f̄anha t̄o mb̄onj na mà? S̄enji na, sishange k'à t̄èg'a tunmbyaare le maa urufoo kapegigii yàfa ke, u nyé a p̄ene taha kuru na m̄e. Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à Kile tic̄enmpe c̄e ke, u bá à lire cyahala. ³⁰ Nyé Kile yabilin'jà jwo: «Mii u sí na ŋkoonj wwû. Mii u sí katupw̄hoyi pyifeebii s̄ara ††.» Yi mú à séme na: «Kafoonj Kile sí u wuubii yibe pi kapyiŋkii na ††.» Nyé wuu à li c̄e na nde u à jwo ke, u sí lire yige li kuni i. ³¹ Fyagara kyaa li nyé li li wà u cwo Kile nyii wunji cyeyi i.

³² Nde l'à pyi yii na tanjaanji i ke, yii funŋo cwo lire na. Yii à Kile b̄enmpe ta t̄eni ndemu i ke, yyefug'jà yii k̄an-ha s̄èl'e cyire canmpyaagil'e, ŋka lire nyé a yii yatanŋyi b̄o m̄e. ³³ T̄erigii cyil'e, pi mpyi maha yii cyere, maa yii kyérege sùpyire nyii na. T̄erigii cyil'e, mp̄ii pi mpyi maha ŋkyérege yii fiige ke, yii mpyi maha pire t̄ere. ³⁴ Mpii pi mpyi a le k̄asunji i ke, yii à pire t̄eŋe pire yyefugo karigil'e. Pi à yii cyeyaayi cyán a shw̄ yii na, ka yii i li kw̄ yiye e ná funntange e, ŋaha na ye yii à li c̄e na yaage ku nyé yii á ke, kur'à f̄anha t̄o yire puni na, ku mú nyé na ŋkw̄u m̄e. ³⁵ Lire e ke yii àha yii d̄aniyanj láha Kile na m̄e, lire sí yii pyi yii t̄on nimbwo ta. ³⁶ Yii yiye waha num̄e, yii raa si yyaha na Kile nyii wuuni mpyiŋi i, lire ká mpyi, yaage ŋw̄m̄eni u à lw̄ ke, yii sí kuru ta. ³⁷ Y'á séme Kile Jwumpe Semenji i na:

«Ncȳere, ŋgemu u à yaa u pa ke, uru sí n-pa, u si m̄o m̄e.»

³⁸ Kile à jwo:

† Zaburu 40.6-8 †† Zheremi 31.33 †† Zheremi 31.34

†† Duterenc̄omu 32.35 †† Duterenc̄omu 32.36; Zaburu 135.14

«Shinji u à tíi ke, dáníyanji cye kurugo uru maha mpyi nyii na.

Njka wà ha kàntugo wà mii á, mii funjke si n-táan ná urufol'e me †.»

³⁹ Mii à tèn ná l'e, mpii pi maha ntér'a núru maa nkàre tapinnage e ke, wuu nye pire e me. Nùmpañña tafeebii pi à dá Kile na ke, pire e wuu nye.

Mpii pi à fyànha a dá Kile na ke, wuu pire kàanmucya

11 Naha ku nye dáníyanji ye? Mà ma sònjore taha yaaga na maa ntèn ná l'e mu sí ku ta, lire nye me yaage ku nye mu nye na ku naa me, maa dá ku na mu à jwo mu nyii na nye ku na ke, lire li nye dáníyanji.

² Wuu tulyeyi dáníyanji kurugo, Kile à jee pi na.

³ Dáníyanji cye kurugo, wuu à li cè na Kile à njinyi ná njike dá u jwumpe cye kurugo. Puru funjke e, yaaga maha yaaga wuu nye na naa ke, Kile à ku dá ná yanyambaage e. ⁴ Abeli à dá Kile na, lire kurugo sárage u à wwú Kile á ke, kur'à pówó Kanji woge na. U dáníyanji kurugo, Kile à jwo na u à tíi maa jee u sárayi na. U à kwú, njka u dáníyanji kani maha wuu kálili ali nijjaa.

⁵ Enóki à dá Kile na, lire kurugo Kile à u lwó a kàre njinyi na mà ta u nye a kwú me. Wà saha nye a u nya me, naha na ye Kile à u lwó. Kile à jwo na ur'à jee u na, mà jwo u u lwó ke. ⁶ Nye Kile si n-jà jee sùpya na ná urufoo nye a dá u na me. Naha na ye ngemu la ká mpyi si file Kile na ke, fo urufoo u dá li na na Kile na nye wani, na mpii pi nye na u caa ke, na u sí pire sàra.

⁷ Nuhu à dá Kile na, lire kurugo u mpyi na Kile yereyi núru mà yyaha tíi ná karigii nimpañkil'e nyiiimu cyi nye cyi sàha nkò na naa me. U à Kile jwumpe cù ná sèl'e, maa bakwòge yaa nkemu i u ná u pyenge shiinbil'à shwò ke, ka lire si sùpyire sannte ntiimbaanji cyèe. U à dá Kile na, lire e Kile à jwo na u à tíi.

⁸ Ibirayima à dá Kile na, lire kurugo, Kile à u yyere ke, u à Kile njwòmèeni cù. Kìni Kile mpyi a bégele u mæ na ke, u à fwo u yabilinj wuuni i na nkèege lire e, mà ta u nye a u tashage cè me. ⁹ U à dá Kile na, lire kurugo kìni njwòmèeni Kile mpyi a lwó u á ke, u à nen'a kàr'a sà ntèn lire e nàmpwònte na. U mpyi na shwùun väänjyi bayi i. Ishaka ná Yakuba mú mpyi na shwùun yire y'e. Njwòmèeni ninuuni mú mpyi a lwó pir'á. ¹⁰ Kànhe nintaani l'à cyán a njwò ke, kuru na Ibirayima à u sònjore taha. Kile yabilinj u à kuru kànhe bégele, maa ku faanra.

¹¹ Ali mà li ta Ibirayima mpyi a lye, Sara sí nye cijirije, mà Ibirayima yaha u à dá na Kile sí u njwòmèeni fúnjò pire pyitaani kyaa na, u à jà a pùnambile si. ¹² Ali mà u yaha u u sònji na uru tèekwuun'à nò a kwò, njka supyinyahara à fwo uru nànj njinkinj i mu à jwo wòrigii ná lwòhe njwòge nticenj.

¹³ Pire pun'à kwú ná pi dáníyanji i Kile na. Kile mpyi a yaayi njemu njwòmèe lwó ke, pi nye a yire ta me, njka pi à yí nya laage e, ka lire si mpyi pi á funntanga. Puru funjke e, pi à jee na pire na nye nàmpwuun na naare na màre njke njike na. ¹⁴ L'à fíniye na sùpyiibii pi à jee

pur'e ke, na tatenge kabere pire nye na njaa. ¹⁵ Cyage e pi à yíri ke, kàmpyi kuru kani mpyi a tíge pi funnj'i, pi mpyi na sí pyinjanna ta si núru nkàre wani. ¹⁶ Njka sèenji na, cyaga pi nye na njaa nkemu k'à njwò ke, kuru na nye njinyi i. Lire kurugo Kile maha jee tire sùpyire t'a uru yiri ti Kilenji, naha na ye u à cyaga bégel'a yaha ti mee na. ¹⁷ Kile mpyi a njwòmèeni lwó Ibirayima á na u tóluge sí n-fwo Ishaka e ††, maa núr'a Ibirayima zò shwò a wii na u Ishaka pyi sáraga. Ibirayima mpyi a dá Kile na, lire kurugo u nye a cyé si u jyanji njinkinj pyi sáraga me. ¹⁹ Li mpyi u funnj'i na síni na nye Kile á mà Ishaka jè a yige kwùnj i, lire kurugo Kile à u jyanji núrun'a kan u á. L'à pyi mu à jwo kwùnj i u à fwo.

²⁰ Ishaka à dá Kile na, lire kurugo u à jwó le Yakuba ná Ezawu á karigii nimpañkii kyaa na.

²¹ Yakuba à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nò ke, u à jwó le Yusufu jyaabii shuunninj njinkinj njk-inj'á, maa ntígile u kàbiini na, maa njkure sín, maa Kile pèe.

²² Yusufu à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nò ke, u à jwo u kacyyi kyaa na, na Izirayeli shiinbii ká a sí raa fwo Misira kini i, pi a sí ná uru kacyyi'e.

²³ Musa sifeebil'à dá Kile na, lire kurugo, Musa à si ke, ka pi i u njwòh yinye taanre, naha na ye pi mpyi a li nya na u lem'à njwò. Jwumpe saanji mpyi a jwo na pi a pùnampyire nizivònte puni bùu ke, pi nye a fyá puru na me.

²⁴ Musa à dá Kile na, lire kurugo, u à pa yyaha cwo ke, u nye a jee pi a uru pyi Farò pworonji jyanji me.

²⁵ Mà jwo u uye yaha kapegii mpyinj funntange e ke, u à li lwó uye e si njyaala ná Kile shiinbil'e, naha kurugo ye kuru funntange shinj nye na mòni me. ²⁶ Musa mpyi a cè na Misira kini nàfuunj'á nyaha, njka mà jee cyàhigii na, bà Kile Njncwònrònjí sí n-pa jee cyi na me, lire nàfanj'á fànha tò Misira nàfuunj'á na. U mpyi a u sònjore taha uru nàfanji na, u sí n-pa uru ngemu ta ke. ²⁷ Musa à dá Kile na, lire e u à fwo Misira kini i mà ta u nye a fyá lire kini saanji lùyirini yyaha na me.

Kilenji u nye wà nye na u naa me, u mpyi a uye waha mu à jwo u nyii na nye uru na. ²⁸ U à dá Kile na, lire kurugo u à Izirayeli shiinbii pyi pi à bilerejkwonji kataanni pyi, maa pi pyi pi à mpàbilini sishange naraga naraga pi bayi njwòyi na, bà li si mpyi mèlekenji u maha boore pyi ke, uru nintoronji kà raa pi pùnampyicyiire bùu me.

²⁹ Izirayeli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo Suumpe Lwòhe Njnyage à táa, ka pi i jyiile njike ningage na. Misira shiinbii la mpyi si jyiile tèn ndemu i ke, ka lwòhe si pi puni lyí.

³⁰ Izirayeli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo pi à Zheriko kànhe màhana canmpyaa baashuuni i, ka kànhe káanji si njwò.

³¹ Fwòrobacwonji Arahabu à dá Kile na, lire e Izirayeli shiinbii pi mpyi a pa kànhe njwòh'a wii ke, uru ceenj'á pire tège. Lire kurugo u nye a bò ná Kile njwòmèecumbaabil'e njncyan me.

³² Nye mii bá si n-jà yi puni jwo me, naha na ye tère naha mii á, mii i jwo a nò Zhedeyò ná Baraki ná

† Abakuki 2.3,4

†† Zhenzi 21.12

Samuɔn ná Zhefite ná Dawuda ná Samuweli ná Kile tūntunmpii sanmpii kyaa na mɛ. ³³ Pir'à dá Kile na, lire kurugo pi à jà saanbii pii na, maa fànhe pyi ná ntiŋi i, yaayi nɔwɔmɛeni Kile mpyi a lwɔ ke, maa yire ta, maa cànriyi yà nɔwɔ pɔw. ³⁴ Pi à pii le nage e, ŋka yaa-ga nɔwɔ a pire ta mɛ. Pi à jwo na pire sí pii bò ná kàshik-wɔnŋwɔn i, ŋka pir'à shwɔ. Fànha mpyi pi e mɛ, ŋka pi à fànha ta. Síŋi mpyi pi á kàshige cyage e, pi à kirigii cyii kàshicyeye kɔr'a caala. ³⁵ Cyeebii pii sùpyii niŋk-wul'à ñè mà kan pi á.

Pii mpyi wani, kampyi pire mpyi a fwordo Kile kuni i, pi mpyi na sí pi yaha, ŋka pi nɔwɔ a ñen'a fwordo l'e mɛ. Pi à ñee pi pi kyérege, bà Kile si mpyi si pi ñe ñeŋkanna niŋcennɛ na mɛ. ³⁶ Pi à pii fɔwɔwɔ maa pi bwɔn ná tiri-paanni i. Pi à tɔwɔnɛ yɔwɔy le pi na mà yaha kàsunji i. ³⁷ Pi à pii wà a bò ná kafaayi i, maa pii pahala ná cikyangayi i, maa pii bò ná kàshikwɔnŋwɔn i. Pii mpyi na ñaare na màre ná mpàseeyi ná sikaseeyi i, yire yi mpyi pire vāanndeyi. Yaaga mpyi pi á mɛ. Sùpyiibil'à pi cùŋcyere cù maa pi kyérege. ³⁸ Pi mpyi maha ñaare na màre sige ná ñanyi ñunji, maa shwuun kafawiyi ná wiykuuyi i, mà li ta nte sùpyire ñjin'à pèe nge ñinyenji na.

³⁹ Tire nte sùpyire puni mpyi a dá Kile na, lire e Kile à ñee ti na. Lire ná li wuuni mú i, yaayi nɔwɔmɛeni Kile mpyi a lwɔ ke, ti nɔwɔ a yire ta mɛ. ⁴⁰ Naha na ye Kile à yaaga niŋcennɛ bégele wuu mɛ na, u la nɔwɔ a mpyi pi kuru ta a wuu yaha mɛ.

Wuu kyaage kwú wuye e Yesu fiige

12 Wuu pi ke, pire sùpyiibii puni pi mpyi a dá Kile na ke, pir'à pyi yeyceenɛ maa wuu kwúulo, wuu Kile kuni tafɛere e. Lire kurugo tuguro maha tuguro ti nɔwɔ wuu ñunji maa wuu sige tire tafɛere na ke, wuu ñunji wwú tire puni nɔwɔh'i, wuu u kapegigii nɔwɔ yaha, cyire cyi maha wuu pyi wuu u búruge. Tafɛere na Kile à wuu yaha ke, wuu wuye waha wuu u tire fê fèŋkanna niŋcennɛ na. ² Wuu a Yesu wii, uru u à wuu pyi wuu à dá Kile na, uru mú u sí wuu pyi wuu u nɔwɔ tɛgeni na. U à ñee, ka pi i u kwòr'a bò cige na. U nɔwɔ a kuru silege wii yaaga mɛ, ñaha na ye funntange Kile mpyi a bégel'a yaha u mɛ na ke, kuru u mpyi na wii. U à tɛen numɛ saanre e Kile kàniŋe cyege na. ³ Kapimpyiibil'à ntũŋke taha u na maa u kyérege sèl'e, u à lire kwú uye e pyi-ŋkanni ndemu na ke, yii funŋɔ cwo lire na, bà li si mpyi yii àha ŋkànha mɛ, yii yatanŋyi kà ŋkwú mɛ. ⁴ Naha kurugo ye yoge yii nɔwɔ na ŋkwúun kapegigii na ke, yii wà sàha jà a ku kwòn a nɔwɔ u shiŋi tɛgeni na mɛ. ⁵ Yii pi nɔwɔ Kile pyiibii ke, yerege Kile à kan yii á maa màban le yii e ke, yii funŋ'à wwú kuru na la? U à jwo:

«Mii jyanji, Kafoonji ká mu kibe,
ma hà lire wii ñcwo mɛ.

U aha mu cɛɛge mú,
lire kà ma yatanŋyi bò mɛ.

⁶ Naha na ye shinji u à táan Kile á ke, uru u maha ŋkibili.

U à ŋgemu cè u pyà ke, uru u maha bwúun †.»

⁷ Yii Kile ŋkibiŋi kwú yie e, ñaha kurugo ye Kile à yii cù mu à jwo u pyii, lire kurugo u maha yii kibili. Pyànji ŋgire u nɔwɔ ná u tunji nɔwɔ na u kibili mà ye? ⁸ Kile maha u pyiibii puni kibili. U aha mpyi u nɔwɔ a yii kibe mɛ, lir'à li cyèe na yii nɔwɔ u pyii sèenji na mɛ, ŋka kàsɔwɔ kũŋɔ pyii pi nɔwɔ yii.

⁹ Tii na nɔwɔ wuu na naha ñiŋke na, pi maha wuu kibili, ŋka wuu maha pi père. Lire e ke wuu Tunji ñiŋyi wunji ká a wuu kibili, tá wuu nɔwɔ a yaa wuu ñee lire na sèe sèl'e, bà wuu si mpyi si shiŋi niŋkwombaani ta mɛ?

¹⁰ Wuu tiibii maha wuu kibili tère nimbilere funŋi maha ntàanna ná pi sòŋŋŋkanni i. Nka Kile ká a wuu kibili, u maha li pyi, bà wuu si mpyi si mpyi shincenmii uru yabiliŋi fiige mɛ. ¹¹ Sèe wi, mu aha a si sùpyanji kibe, li tasiige maha mpyi u á yuetanha kyaa, funntanga kyaa bà mɛ. Nka urufoo ká kàla ta ŋkibiŋi funŋe e, li maha mpa ñũŋɔ kuu yeyiŋke ná ntiŋi na.

¹² Lire kurugo yii yii cyeyi fànha baa wuyi yíriŋe, yii niŋkunŋyi yi nɔwɔ na ñcyèenni ke, yii i yire tígil'a yyéenɛ. ¹³ «Yii a ñaare kuntiile e †.» Lire e shinji u nɔwɔ na sègere ke, uru lògɔncini si n-fèen mɛ, u bá a yaa u cùŋɔ.

¹⁴ Yii yie waha yii raa yeyiŋke caa yii ná sùpyire puni shwɔhɔl'e. Yii raa ñaare fyinmpe e, ñaha kurugo ye sùpya si n-jà Kafoonji nya mà ta u nɔwɔ na ñaare fyinmpe e mɛ. ¹⁵ Kile à nɔwɔ yii na maa yii shwɔ. Yii a yie kàanmucaa, wà kà ŋkwò ñcyé lire na mɛ. Wà hà uye pyi cige fiige yii shwɔhɔl'e ŋkemu bàha k'à pi, si kakyaare pyi ti nɔwɔ shinŋyahara na mɛ. ¹⁶ Yii yákili ta, sùpya kà zii mpyi jacwɔ yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii àha ñcyé pèenɛ tahaga Kile yaayi na Ezawu fiige mɛ. Ur'à u lyege tòwɔŋi fáa zànnɛɛge niŋkin kanna kurugo. ¹⁷ Yii à li cè na kàntugo, u la mpyi u tunji si jwó le u á, ŋka tufoonj'à cyé. U mɛs-suwunji la mpyi si tufoonji sòŋŋŋkanni kèenɛ, ŋka u nɔwɔ a jà mɛ.

¹⁸ Kile ñanŋe na wà sí n-jà n-bwòn ke, tèecyiini i Izirayeli shiibil'à file ku na pyiŋkanni ndemu na ke, yii nɔwɔ a file Kile na amuni mɛ. Nabwɔhɔ ná numpilaga ná nimpiriŋe ná zànha kafeebwɔhɔ mpyi ñanŋe na, ¹⁹ ka pi i mpuruge tūnmpɛ ná mejwuun nimbwoo lógo. Lire mejwuun jwumpe ŋgahaŋi kurugo, pu lógofeebil'à jwo na pà kà núru mbàra pu na mɛ. ²⁰ Naha na ye ñe yi mpyi a jwo: «Shin maha shin ká bwòn ñanŋe na ke, ali li mée ká nta yatɔwɔ, kuru sí n-wà ná kafaayi i si mbò ke ‡» yire mpyi a fànha tò pi na. ²¹ Nde pi à ñya ke, lire mpyi a sii fyagara fo Kile tūntunŋiMusa à jwo: «Mii naha fyá fo na ñcyèenni †!»

²² Nka lire nɔwɔ yii wuuni mɛ. Yii pi ke, yii à file Siyɔn ñanŋe ná Kile ñyii wunji kànbwɔhe na, kuru ku nɔwɔ ñiŋyiŋi Zheruzalemu, ŋkemu i Kile mèlekɛɛ kampwɔhii niŋyahanyahamii nɔwɔ na kataanni pyi ke. ²³ Yii à bàra dánafeebii kurunŋe na, pire pi nɔwɔ Kile pyicyiibii. Pi mey'à séme ñiŋyiŋi i. Yii à file Kile na, uru u maha sùpyire puni sàra a tàanna ná ti kapyiŋkil'e. Mpii pi à toro ná pi mpyi a tíi, ka Kile si pi pyi pi à fũnŋɔ ke, yii à file pire na mú. ²⁴ Yii à file Yesu na. U à u sishange wu, maa ŋkwú wuu kurugo. U sishange fàn'h'à pèe Abeli

† Taanliŋkii 3.11,12

†† Taanliŋkii 4.26 ‡ Ekizodi 19.12,13 †† Duterɛnɔmu 9.19

sishange woge na. Lire pyiŋkanni na, Kile à tòro Yesu cye kurugo, maa tunmbyaare nivɔnnte le ná wuu e.

²⁵ Yii a yiye kàanmucaa, Kile ká a yii yerege, yii àha ncyé logogo mɛ. Musa u mpyi na Kile jwumpe yu mà u yaha niŋke na ke, Izirayeli shiinbil'à cyé uru yerege logogo, lire kurugo kakyaar'à nɔ pi na. Nye Kile ká jwo ná wuu e mà u yaha niŋyini i maa wuu yere, wuu aha ncyé, di wuu sí n-shwɔ n-jwo ye? ²⁶ Tèni i Kile à jwo Sinayi naŋke niŋ' i ke, u jwumpe mpyi a niŋke cyéenne. Numɛ, u à kâa na: «Tɔɔge kabere, mii si niŋke kanni cyéenne mɛ, mii sí niŋyini cyéenne mú †.» ²⁷ Lire jwohe ku nye, yadai yi sí n-jà n-kéegɛ ke, yire sí n-pînni. Lire ká mpyi, nje yi nye yi sí n-jà n-kéegɛ mɛ, yire kanni yi sí n-kwôro.

²⁸ Amuni li nye, saanre ti nye ti sí n-cyéenne mɛ, wuu sí n-nyè tire e. Lire e ke wuu fwù kan Kile á, wuu raa báare u á, wuu raa u nyii wuuni pyi, wuu raa u père, wuu raa fyáge u na. ²⁹ Naha na ye «wuu Kile mú na nye na fiige, nkemu ku maha sùpyaŋi súug'a kwɔ ke †.»

Toroŋkanni l'à táan Kile á ke

13 Mii cìmpyiibii, yii yiye waha yii i tàange yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e cìmpworoge e. ² Yii àha funŋɔ wwɔ nàmpwuunbii sunmbashwooni na mɛ, naha na ye puru funŋke e pìl'à Kile mèlekɛɛbii pìi sunmbaya shwɔ pi pyenyi i mà ta pi nye a cè mɛ. ³ Yii cìmpyiibii pi nye kàsuni i ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi na nye u e ná pi e. Mpii pi nye na nkýerege ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi pi nye na nkýerege.

⁴ Shin maha shin u fúruŋi yaha njire e, fúrupyiŋɛɛŋi wà nye a yaa u tasinnaga pyi ná waber'e u bage wunji kàntugo na mɛ. Naha kurugo ye mpyi pi nye pi nye a kúu pi fúrupyiŋɛɛbii na mɛ, Kile sí n-pa pire ná jacwɔre pyifeebii cèegɛ.

⁵ Yii àha wyérenji kani yaha li tateŋge fô yii na mɛ, nká yii cye wunji u yii funŋyì níŋɛ. Naha na ye Kile yabilin' à jwo:

«Mii sí n-sii n-yaha mu na.

Mii sí mu yaha maye niŋkin mɛ †.»

⁶ Lire kurugo wuu maha jà a jwo fyagara baa:

«Kafoonji u nye mii tegefóonji,

mii sí n-fyá yafyin na mɛ,

naha shi sùpya sí n-jà n-pyi mii na ye †?»

⁷ Yii yyaha yyére shiinbii niŋcyiibii pi à Kile jwumpe jwo yii á ke, yii funŋɔ cwo pire na, yii i mpyi pi fiige, bà pi à dá Kile na fo mà sà nɔ pi canŋkwɔge na mɛ. ⁸ Yesu Kirisita nye na nkéɛnŋi mɛ: bà u mpyi taŋjaa mɛ, amuni u nye niŋjaa, amuni u sí n-kwôro fo tèekwombaa. ⁹ Yii a yiye kàanmucaa, sùpyire ti nye na ma ná kàlanji nivɔnŋi shiŋi puni i ke, yii àha tire yaha ti yii wurugo mɛ. Karigii cyi à yyaha tíi ná yalyire kani i ke, cyire

tayyérege nye a pèe mɛ. Ngemu ká ntaha cyire fye e ke, urufoo sí tɔɔn ta cyi e mɛ. Kuni niŋcenni li nye ndemu i Kile yabilin' à jwo wuu na maa màban le wuu e ke.

¹⁰ Yesu à kan sárage wuu kurugo, nká mpii saha pi nye na sárayi wwù mà tàanna ná kuni niŋjyeeni i ke, pire nye a yaa pi tɔɔn ta u sárage e mɛ. ¹¹ Pi sárage gawwuubii niŋufembwɔhe maha jyè bage sèesee cyage e ná yatɔre sishange e sùpyire kapegigii yàfanji kurugo. Lire kàntugo pi maha yatɔre niŋkwure yige maa ti súugo kàhe kàntugo. ¹² Lire kurugo Yesu mú à kwù kàhe kàntugo, bà u si mpyi si sùpyire finiŋɛ u yabilinji sishange cye kurugo mɛ. ¹³ Nye wuu a si u taan kàhe kàntugo †, wuu taha Yesu fye e, silege k'à u ta ke, wuu wuu nàzhan lwɔ kur'e ná u e. ¹⁴ Naha na ye kànha nye naha wuu á nké niŋke na, nkemu ku sí n-kwôro fo tèekwombaa mɛ. Kàhe ku nye Kile yyére ke, kuru wuu nye na ncaa.

¹⁵ Lire kurugo wuu a fwù kaan Kile á, wuu raa u mege kère tèrigii puni i Yesu cye kurugo. Lire na nye mu à jwo sárage wuu à wwù u á. ¹⁶ Yii a kacennji pyi yiye na, yii raa yiye tère ná yii cyeyaayi i. Yii àha funŋɔ wwɔ lire na mɛ. Lire na nye sárage nkemu k'à táan Kile á ke.

¹⁷ Yii yii yyaha yyére shiinbii nɔwmyahigii cù, yii i yiye tîrige pi á, naha na ye pire pi nye na yii kàanmucaa maa yaha yii na. Pire Kile sí n-yíbe nùmpañja yii munahgii kyaa na. Yii kúu pi á, lire ká mpyi, pi sí raa pi báaraŋi pyi ná funtange e. Lire baare e pi sí n-pyi yyetanhare e, yii sí sí tɔɔn ta mɛ.

¹⁸ Yii a Kile náare wuu á. Wuu à tèn ná l'e na funŋcennɛ na nye wuu á. Wuu la mú si nye s'a naare naaraŋkanna niŋcenne na tèrigii puni i. ¹⁹ Mii à sii na li caa yii á, yii a Kile náare na á, bà mii si mpyi si wyère núru zhà yii yyére mɛ.

Jwumpe nizanmpe

²⁰ Yyepiŋkefoo Kile u à wuu Kafoonji Yesu nɛ a yige kwùni i ke, uru u yii tège yii jà yii a karigii niŋcennkii shiŋi puni pyi, yii raa u nyii wogigii pyi. Nde l'à táan u á ke, u yii yaha yii jà yii a lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Uru u nye mpàhanaŋi niŋcennji. U sishange k'à pyi sárage ke, kur'à wuu le tunmbyaare niŋkwombaa e. U mege ku pèe tèrigii puni i fo tèekwombaa! Amiina.

²² Mii cìmpyiibii, mii na li caa yii á, yii i na yerege jwumpe lóg'a tara. Yii li cè na mii jwumpe nye a tɔɔn sèl'e mɛ.

²³ Mii sí yi jwo yii á na wuu cìmpworonji Timɔti a fworo kàsuni i. U aha wyèr'a nɔ naha mii yyére, mii ná uru sí n-shà wani yii yyére siŋcyan.

²⁴ Yii na fwùni kan yii yyaha yyére shiinbii puni ná Kile wuubii pun'á. Dánafeebii pi nye Itali kini i ke, pir'à yii shéere.

²⁵ Kile u jwo yii puni na, u u jwó le yii á!

† Agize 2.6 †† Duterencmu 4.24 †† Duterencmu 31.6 †† Zaburu 118.6,7

‡‡ Wuu a si u taan kàhe kàntugo»: lire jwohe ku nye, wuu àha núru raa naare kuni niŋjyeeni i mɛ.

YAKUBA

Dánafeebii pi à caala a tēen diŋye yyaha kurugo ke, Yakuba à nge letereŋi tun pir'á, maa màban le pi e Kile kuni naaraŋi na.

U à jwo na yákilifente kyaa ká mpyi wà na, u ti jáare Kile á, lire ká mpyi, ti sí n-kan urufol'á.

U à jwo na wuu aha dá Kile na, maa mpyi wuu ŋye na kacenŋii pyi maa yaha wuu ŋjirigii na me, uru dániyaŋi na ŋye laaga baa. Lire kurugo Yakuba à ŋje yeŋyi kan dánafeebil'á maa màban le pi e maa jwo na:

pi kwôro ná Kile e tēewaagil'e
pi i Kile jwumpe kyaa táan piy'á, pi raa pu kurigii jaare
pi i pi shinŋeebii kyaa táan piy'á, pi raa ŋwoge fòŋfeebii na
pi àha raa pi karigii pyi pi kanni tōŋŋi kurugo me
pi àha raa jwumpime yu sùpyire sannte na mú me.

Yakuba à fwù kan dánafeebil'á

1 Mii Yakuba u ŋye Kile ná Kafoonŋi Yesu Kirisita báarapyi ke, mii u à nge letereŋi tun Izirayeli tùluyi ke ná shuunniŋ'á †, pire pi à caala a tēen diŋye yyaha kurugo ke, mii fwù ŋye pi na.

Yyefuge kani

² Mii cìnmpyiibii, yyefugo maha yyefugo k'à nɔ yii na ke, yii kuru pyi funntanga nimbwɔhɔ. ³ Yii i li cè na Kile ká yii dániyaŋi kàanmucya yyefuge tēni i mà u ta u à ŋwɔ, lire li sí yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. ⁴ Ŋye yii yiye waha tērigii puni i, yii raa sì yyaha na Kile kuni i, bà yii si mpyi si mpyi sùpyii niŋcenmii sēenŋi na, tìgire cyaga ŋye mpiimu na me.

Yákilifente kani

⁵ Mii cìnmpyiibii, yákilifente ká yii wà kùŋɔ, urufoo u ti jáare Kile á. Kile sí ti kan, ŋaha na ye u maha sùpyire puni kaan ná funvyinge e fahana baa. ⁶ Ŋka urufoo u ti jáare ná funŋɔ niŋkin i, u àha funŋyi pyi shuunni me, ŋaha na ye shinŋi u ŋye na parege pyi ná funyɔ shuunni i ke, urufoo na ŋye mu à jwo suumpe lwɔhe ku maha fuuli na yíri kafēge cye kurugo, marii ku ŋɔŋŋi na ŋkēge kàmpaŋyi puni na ke. ⁷ Shin maha shin u ŋye amuni ke, urufoo u tēen ná l'e na u sì yaaga ta Kafoonŋi á me, ⁸ ŋaha na ye funŋyishuunnifoo u ŋye u wi, yye-shaga niŋkin ŋye urufoo na kani là tufiige e me.

Nàfuufente ná fòŋfente

⁹ Ŋye cìnmpyiibii pi ŋye fòŋke e ke, yii pyi funntange e, ŋaha na ye Kile à yii ñùŋyi yírig'a kwɔ. ¹⁰ Ŋka cìnmpyiibii nàfuufebii, Kile ká ñùzogoro nɔ yii na, yii pyi funntange e, ŋaha na ye nàfuufoonŋi sí n-tòro mu à jwo ŋyēge yafyēre. ¹¹ Canŋke ká fwo, ku kafuge maha

† Naha ŋke cyage e, Izirayeli tùluyi ke ná shuunniŋ'á jwo a wà dánafeebii puni na diŋyeŋi yyaha kurugo.

kuru ŋyēge waha, maa ku yafyēre wu, ti sìnamp'a sì láha ti na. Amuni li mú ŋye, nàfuufoonŋi sí n-kwù n-fwo u cyelenkarigii shwɔhɔ'e.

Yaage ku maha sùpyaŋi sòn a yaha kapiini na ke

¹² Shin maha shin u à jà a uye waha yyefuge tēni i, maa ntēen Kile kuni i ke, urufoo wuun'à ŋwɔ, ŋaha na ye yyefuge kàntugo, Kile à shinŋi niŋkwombaŋi ŋgemu ŋwɔmēe lwɔ u tàanŋeebil'á ke, u sí urufoo tōŋ ná uru shinŋi i.

¹³ Ŋka shin maha shin, mu aha ñiri kapii kurugo, ma hà ŋjwo na Kile u à mu sòn a wà li na mà de! Naha kurugo ye yafyin sì n-jà Kile sòn n-wà kapii na me. Kile mú sí ŋye na sùpya sònna na wàa kapii na me. ¹⁴ Ŋka sùpyaŋi yabiliŋi ŋyii karigii cyi maha u cù kànhaŋa fiige ke, cyire cyi maha u sòn maha wà kapegigii na. ¹⁵ Mu ŋyii karigii nimpegigii sí ká fànha ta mu na, cyire maha mu yyaha kēenŋe kapegigii mpyiŋ'á. Cyire sí ká nɔ cyi tēgeni na, cyi maha kwùŋi nɔ mu na. ¹⁶ Mii ntàanna-macinnmpyiibii, yii àha raa yiye ŋwɔ fáanŋi me.

¹⁷ Yacēŋe maha yacēŋe wuu maha ntaa ke, yire puni na yíri wuu Tunŋi Kile yyé. Uru mú u à bēenmpe yaayi puni dá, u ŋye na ŋkēenŋi me, numpire cyaga ŋye u e me. ¹⁸ Kile Jwumpe pu ŋye sēenŋi ke, mà tàanna ná u ŋyii wuuni i, u à shìfōŋŋi kan wuu á puru jwumpe cye kurugo, bà wuu si mpyi si mpyi mu à jwo u yadayi puni shwɔhɔ'e niŋcyiige, ŋkemu ku ŋye u yahare e me.

Yii a jaare yii a ntàanni ná Kile Jwumpe e

¹⁹ Mii ntàannamacinnmpyiibii, yii ŋcyii karigii lóg'a tàra, shin maha shin à yaa u u niŋgyiini pére, u raa núru, u ŋwɔge kà ŋgyère me, u lùuni kà mpen me.

²⁰ Naha kurugo ye sùpyaŋi lùyi wuŋi sì n-jà katiile pyi Kile ŋyii na me. ²¹ Lire kurugo yii pege karigii shinŋi puni ŋwɔ yaha, cyire na ŋye katupwɔhɔyɔ. Kile jwumpe pu ŋye yii funŋ'i ke, yii yiye tìrige yii i ŋe puru na, puru pu sí n-jà yii shwɔ.

puni i. ⁴Yii bakwɔɔge kàanmucya a wíi mú, k'à p̄e, kafeebwoyi maha ku ñkɔɔŋi na ñk̄eɛge. Nka yaani là nimbilere li maha mpyi bakwɔɔge na, lire li maha ku pyi ku u ntíili na ñk̄eɛge ku f̄evoonji nyii cyeyi i. ⁵Amuni ñjini nȳe sùpyanji cyeere e tabilere. Nka li maha liye p̄e marii jwumbwompe yu.

Tá nabilere bà li maha le a t̄eg'a sibwɔhe súugo m̄e? ⁶Sùpyanji ñjini mú na nȳe na fiige. Dinyenji pege puni na nȳe l'e, l'à t̄een wuu cyeere e, marii ti puni ñw̄re, marii nage leni, ñkemu ku sí wuu t̄iinji puni k̄eɛge ke, kuru nage na ȳiri nafugombaage yabilinji i. ⁷Sige yaare shinj̄i puni ná san̄c̄eenre ná ñiñke yafiliyi ná lwɔhe ñwɔhɔ yaayi, sùpyanji maha jà a yire puni kúu. ⁸Nka ñjini li ke, sùpya nȳe a s̄ii ñgemu u si n-jà li kúu m̄e. Naha kurugo ȳe yapege ku nȳe ku ki, ñkemu t̄eenm̄e p'à pen ke, ku mú s'à ñi sh̄ɔɔnre na. ⁹Kafoonji Kile u nȳe wuu Tunji ke, wuu maha uru p̄ere ná ñjini i, marii jwumpimpe yu sùpyire na ná lire ñjini ninuuni i, Kile à ntemu dá mà pyi u yabilinji malwɔɔ ke. ¹⁰Kile p̄ente na mpyi ná ñwɔge ñkemu i ke, kuru ñwɔge ñiñkinji i jwumpimpe nȳe na fwore. Mii c̄inmpyiibii, lire nȳe a yaa li pyi m̄e. ¹¹Lùtanga ná lùsorogo sí n-jà raa fwu raa fwore lùbilingi ñiñkinji i la? ¹²Mii c̄inmpyiibii, fizhiye cige sí n-jà olivye cige yas̄ere pyi la? Lire nȳe m̄e, ɛ̄ezen cige sí n-jà fizhiye cige yas̄ere pyi la? Suumpe lwɔhe na fwore lùbilingi ñgemu i ke, lùtanga si n-jà n-fworo ur'e m̄e.

Yákilifente s̄e woore

¹³Nȳe wà ha nta yii shwɔhɔl'e ñgemu u nȳe na uye s̄onji yákilifoo ná kac̄en̄e ke, urufoo u a kac̄en̄ii pyi, u u uye t̄irige, lire li sí li cȳe na u na nȳe yákilifoo. ¹⁴Nka l'aha nta ȳiñcȳege ná ñȳirēenni nȳe yii e, yii saha nȳe a yaa yii yiye p̄e s'a fini na yákilifene na nȳe yii á m̄e. ¹⁵Tire yákilifente shinj̄i nȳe a fworo Kile e m̄e. T'à fworo ñge dinyenji i. Sùpyire yabilimp̄ii yákilifente ti nȳe ti ti, Sitaanninji i t'à fworo. ¹⁶Naha kurugo ȳe cyaga maha cyag'e ȳiñcȳege ná ñȳirēenni nȳe ke, nȳahan̄gurugunji ná katupwɔhɔyi shinj̄i puni mú maha mpyi wani. ¹⁷Nka yákilifente Kile maha ñkaan ke, tire ti nȳe yákilifente s̄e woore. Shin maha shin u à tire ta ke, urufoo maha mb̄enji caa sùpyire shwɔhɔl'e, maa mpyi ñump̄iñefoo, u maha wȳerege na ñēge pi sanmp̄ii jwumpe na, u maha mpyi ñunaarafoo, marii kac̄en̄kii pyi, u mú nȳe na sùpya pwɔɔŋi sùpya na m̄e, u nȳe na ñwɔmyahii shuunni yu m̄e. ¹⁸Mpii pi nȳe na s̄isure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire báaranji t̄ɔɔn̄ji u nȳe n̄tiinji.

Yii kàntugo wà dinyenji nyii karigil'á, yii i ntaha Kile fye e

4 Nȳe yoge ná nakaante ti nȳe yii shwɔhɔl'e ke, ñaha ku nȳe ná lire e b̄e? Yii nyii karigii nimpegigii cyi à yii yyaha ñi ke, cyire fȳe bàl'à? ²Yii nyiin'à fworo yaaya ñiyahaya kurugo, yii nȳe na yi taa m̄e, lire kurugo shinbuuni lage nȳe yii na. Yii nyiin'à fworo yaaya ñiyahaya kurugo, ñka yii si n-jà yi ta m̄e, lire kurugo kàshige ná yoge nȳe yii shwɔhɔl'e. Yaayi yii na ñcaa ke,

yii nȳe na yire taa m̄e, ñaha na ȳe yii nȳe na Kile ñáare m̄e. ³Yii m̄e ká Kile ñáare si yaage kà ta, u nȳe na kuru kaan yii á m̄e, ñaha na ȳe yii nȳe na Kile ñáare ná fun̄c̄en̄ji i m̄e. Yii maha u ñáare yii yabilimp̄ii nyii karigii nimpegigii kurugo. ⁴Yii pi à kàntugo wà Kile á, maa ntaha dinyenji nyii karigii fye e ke, yii nȳe a c̄e a jwo na shinji u à dinyenji nyii karigii kyaa táan uy'á ke, na urufoo maha Kile kyaa pen uy'á mà? Amuni li mú nȳe, ñgemu ká dinyenji karigii kyaa táan uy'á ke, urufoo maha uye pyi Kile zàmp̄en. ⁵Yii na s̄onji na nde l'à s̄em̄e ke, na lir'à jwo ñiñk̄ baa la? Y'à s̄em̄e na: «Sùpyanji s̄on̄j̄r'à pi. Tire s̄on̄j̄p̄eere maha u pyi u à nyii yiye yaaya ñiyahaya kurugo.» ⁶Lire ná li wuuni mú i, Kile à ñwɔ wuu na, maa f̄anha kan wuu á, ka wuu u sí ta tire s̄on̄j̄p̄eere na. Nde Kile Jwumpe Sem̄enji à jwo ke, lire li nȳe nde: «Mpiimu pi à piye p̄e ke, Kile maha pire t̄un. Nka mpiimu pi à piye t̄irige ke, u maha kac̄en̄ii pyi pir'á †.» ⁷Lire kurugo yii yiye t̄irige Kile yyahe taan, yii i Sitaanninji t̄un, lire ká mpyi u sí n-f̄e si laaga t̄ɔɔn̄ yii na. ⁸Yii file Kile na, Kile sí n-file yii na mú. Yii mpii pi nȳe na kapegigii pyi ke, yii yii cyeyi j̄ȳe a yiye cyire mpyinji i feefee. Yii fun̄nȳi shuunnifeebii, yii yii z̄ompyaagii yaha cyi f̄iñ̄j̄e. ⁹Yii pyi yyetanhare e yii kapegigii kurugo, yii raa myahigii s̄u fo nyilwɔhe ká a fwore yii nyiigil'e. Yii kataanre ti k̄ēen̄'ja pyi m̄e s̄u. Yii funntange ku k̄ēen̄'ja pyi yyetanhara mú. ¹⁰Yii yiye t̄irige Kafoonji Kile yyahe taan, lire ká mpyi, u sí ñiñj̄irire kan yii á.

Yii àha raa yiye yu m̄e

¹¹Mii c̄inmpyiibii, yii àha raa yiye yu m̄e. Ñgemu ká u c̄inmpworonji jwo, lire nȳe m̄e mà t̄igire cyán u na ke, Kile Saliyanji nȳe urufol'á ñiñk̄ baa ná kañwɔ baa. L'aha mpyi amuni, lir'à li cȳe na mu saha nȳe na uru Saliyanji kuni ñaare m̄e, ñaha na ȳe u à mu pen. ¹²Kile kanni u à Saliyanji t̄iñ̄e, uru kanni mú u sí n-jà sùpya c̄ēge, lire nȳe m̄e si t̄anga kan u á, uru kanni mú u sí n-jà sùpya shwɔ, lire nȳe m̄e mà u shi bò. Jofoo mu na maye s̄on̄ji marii ma c̄inmpworonji c̄ēge ȳe?

Yii àha yiye p̄e m̄e

¹³Yii lógo, yii mpii pi maha jwo: «Ñijjaa, lire nȳe m̄e ñumpan̄ja wuu sí n-k̄are k̄an̄he kà na, si yyee ñiñkin pyi wani, si cw̄h̄ɔn̄te pyi, si wȳerēnyahaga ta» ke, ¹⁴nde li sí n-pyi ñumpan̄ja ke, yii à lire c̄e la? Yii nȳe yafyin m̄e, yii na nȳe mu à jwo k̄an̄kur̄an̄ja. K'aha mpa, t̄ere nimbilere fun̄'ji, ku maha mp̄inni. ¹⁵Yii à yaa yii jwo: «Kile ká ñen'a wuu c̄un̄j̄, wuu sí nde ná nde pyi.» ¹⁶Nka mà jwo yii lire pyi ke, kabwɔhigii yii la nȳe si mpyi ke, yii maha yiye p̄ere cyire kyaa na, yàmpeente sí nȳe a ñwɔ m̄e.

¹⁷Nȳe yii li c̄e na ñgemu u à kac̄enni c̄e, u sí nȳe na li pyi m̄e, urufol'à kapii pyi.

† Taanlin̄kii 3.34

Yerege k'à yyaha tíi ná nàfuufebil'e ke

5 Nye yii pi nye nàfuufebii ke, yii lógo! Yyefuge ku nye yii yyaha na ke, yii a myahii súu, yii raa kwuuyi wàa kuru yyaha na. ² Yii nàfuun'á fwónhɔ. Ntɔɔnɔ'á yii vaaŋɔyɔ líyí. ³ Zúnɔ'á yii seɛnɔyɔ ná yii wyéɛnɔyɔ cù, uru zúnɔyɔ u sí yii cɛɛge. U sí n-pyí na fiige s'a yii cyeere súuge fo si yii shi bò. Yii a yii nàfuunɔyɔ bínn'a yaha yiye mɛɛ na, yii nye a li cè na dɔnyɛnɔyɔ tɛekwoon'á byanhara mà? ⁴ Mà li ta báarapyiibii pi à yii kereyi sùmanɔyɔ kwòn ke, yii nye a pire sàranɔyɔ kan pi á me! Myahigii pire báarapyiibil'á sú ke, cyir'á nɔ Sinɔyɔ Punifoo Kile na. ⁵ Yii à yii dɔnyɛnɔyɔ canmpyaagii puni pyi ntàanɔyɔ kanni na, marii yii nyii karigii pyi. Yii à pɛɛ mu à jwo yatɔɔɔ, nke-mu pi à byé si mbò mpyi kyara ke. ⁶ Sùpyanɔyɔ u nye u nye a yaaga pyi yii na mɛ, yii à uru cɛɛge, ka u u uye ya-ha yii cye e yii à bò, naha na ye sí nye u na mɛ.

Funɔnɔyɔ ná Kileɔnarege

⁷ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii funɔnɔyɔ nɔyɔ fo Kafoonɔyɔ Yesu cannuruge ká nɔ. Yii nye a faapyiɔyɔ kàan-mucya mà? U maha funɔnɔyɔ nɔyɔ na zànyɔyɔ niɔnyiiyi ná nizanɔyɔ sigili, naha na ye yire yi maha sùmanɔyɔ pyi u à nɔ. ⁸ Yii mú pi funɔnɔyɔ nɔyɔ amuni, yii i yiye waha, naha na ye Kafoonɔyɔ Yesu tɛɛpan'á byanhara.

⁹ Mii cìnmpyiibii, yii àha raa tìgire cyáan yiye na mɛ, Kile kà nkɔwò ntìge yii na mɛ. Kafoonɔyɔ Yesu tɛɛpan'á byanhara, uru u sí n-pa sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiɔnɔyɔ kil'e. ¹⁰ Kafoonɔyɔ Kile tùnntunmpii pi à tòro tɛɛ-cyiiɔyɔ i ke, yii pire pyiɔnɔyɔ lwó, yyefug'á pi ta, ka pi i ku kwú piye e maa nɔcú piye na. ¹¹ Mpii pi à jà a cù piye na yyefuge e, maa ntɛɛn Kile kuni i ke, pire wuun'á

nɔ. Yii à yi lógo pyiɔnɔyɔ kanni na Zhobu à cù uye na yyefuge e, ná nde Kafoonɔyɔ Kile à pyi u á yyefuge kàntu-go ke. Sèenɔyɔ na, Kafoonɔyɔ Kile maha nùnaara taa sùpyire na sèe sèl'e.

¹² Mii cìnmpyiibii, mii sí li jwo n-waha yii á, yii àha raa nɔkàre Kile na mɛ, yii àha raa nɔkàre nɔnɔke na mɛ, yii àha raa nɔkàre yaayi yabere na mɛ, yii cɔnɔn'á yaa u pyi cɔn, yii cɔnɔn'á yaa u pyi cɔnɔ, bà Kile si mpyi u àha bú nɔk-wò yii cɛɛge mɛ.

¹³ Nye wà ha mpyi yyefuge e yii shwɔhɔl'e, urufoo u Kile náare. Wà ha mpyi funntange e, urufoo u Kile shɛere ná myahigil'e. ¹⁴ Kampyi yii wà na yà, urufoo u dánafebii kacwɔnribii yyere pi i mpa Kile náare u na, pi i sìnmpɛ tìri u na † Kafoonɔyɔ mege na. ¹⁵ Kileɔnarege ká mpyi ná dánianɔyɔ i, yanɔyɔ sí n-cùunɔyɔ, Kafoonɔyɔ Kile sí u yíri. U aha nta u à kapegii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

¹⁶ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii a yii kapegigii yu yiy'á, yii raa Kile náare yiy'á, bà yii si mpyi si ticuumpe ta mɛ. Sùpyanɔyɔ u à tíi Kile yyahe taan ke, uru Kileɔnarege maha mpyi ná fànhe e sèl'e. ¹⁷ Yii sɔnɔnɔ Kile tùnntunɔyɔ Eli na, u mpyi sùpya wuu fiige. U à Kile náare ná u zòmbilini puni i, na zànha kà mpa mɛ. Nye mà lwó lire tɛni na, mà sà nɔ yyee taanre ná yinɔyɔ baani na, zànha nye a pa mɛ. ¹⁸ Lire kàntugo ka u u Kile náare sahanɔyɔ, ka zànhe si mpa cire ná sùmanɔyɔ na, ka yi i yasere pyi.

¹⁹ Mii cìnmpyiibii, Kile kuni li nye sèenɔyɔ kuni ke, wà ha fwooro lire e, ka yii wà si urufoo yere, ka u u núr'a pa jyè l'e, lir'á nɔ. ²⁰ Yii li cè na shinɔyɔ u à kapimpyiɔyɔ yere, ka u u láha cyi na ke, urufol'á u shwɔ kwùɔyɔ na. U mɛɛ ká nta u à kapegii niɔnyahagii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

† Pii maha jwo: «pi i sìnmpɛ wu u na.»

1 PIYERI

Tùnntunmpii ke ná shuunniŋi Yesu mpyi a cwɔɔnrɔ ke, Pyeri mpyi uru wà. Pyeri ná u sìŋɛɛŋi Andire mpyi maha fyaabii cwôre Galile banji i. Nka Yesu à pi yyere ke, ka pi i fyácyaaŋi yaha maa ntaha u fye e. U à pa dùgo ñiŋyiŋi na ke, ka Pyeri si wá na Jwumpe Nintanmpe yu na ntùuli.

Ñye Pyeri à nge letereŋi séma'a tun dánafeebil'á, pire mpiimu pi à caala a tɛɛn tɛɛn Azi kùluni i ke. Lire pi maha mpyi ñiŋjaa Turiki. Lire tɛni i, dánafeebii mpyi yyefuge e wani. Lire kurugo Pyeri à nge letereŋi séma'a tun pi á, maa màban le pi e. U à pi funŋɔ cwo na Kile à yaaya ñiŋcɛnyɛ bégel'a yaha pi mɛɛ na ñiŋyiŋi na, pi sí yire ta tɛni i Yesu sí núru n-pa diŋyɛŋi i ke. Lire kurugo pi à yaa pi kwôro Kile kuni i, ali pi mɛɛ ká mpyi yyefuge e. Kile yabil- iŋi u sí raa pi kàanmucaa. U à li cya pi á na pi a fyáge Kile na, pi i pi shinŋɛɛbii kyaa táan piy'á, mpii pi ñye pi ñye Kile kuni i ná pi e mɛ, pi a ñaare ñaaraŋkanna ñiŋcɛnɛ na pire shwɔhɔl'e. U à li cya pi á mú na pi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwó: u à kyaala, mà li ta u ñye a kapii pyi mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii Pyeri u ñye Yesu Kirisita túnntunŋɔ ke, mii u à nge letereŋi séme mà tun yii Kile ñiŋcwɔnribil'á, yii mpiimu pi à tɛɛn tɛnn'a màha mu à jwo nàmpwuun Pɔn ná Galati ná Kapadɔsi ná Azi ná Bitini kùligil'e ke. ² Mà tàanna ná Tufoonji Kile karigii puni ñcɛŋi i, u à yii cwɔɔnrɔ fo tɛɛmɔni i mà pyi u wuu, u Munaani cye kurugo, bà yii si mpyi si Yesu Kirisita ñwɔmɛɛni cù, u sishange si ñarag'a wà yii na si yii fñiŋɛ mɛ.

Kile u ñwɔ yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á sèl'e.

Dánafeebii sòŋŋɔre tatahage kani

³ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita Tunji Kile à yaa u kêe! U à sàa ñùñaara ta wuu na sèe sèl'e, lire kurugo u à wuu pyi shinfɔnmii, Yesu Kirisita ñɛŋi cye kurugo mà fwordo kwùŋi i, bà wuu si mpyi si sòŋŋɔre tatahaga ñiŋcɛnŋɛ ta ⁴ ñiŋyiŋi yaayi kurugo mɛ. U à yire yal'a yaha u wuu- bii mɛɛ na. Yire yaayi ñye na ñkèɛge mɛ, yi ñye na ñwóre mɛ, là ñye na fwordo yi sìnampe e mɛ. Kile à yire yaha wani ñiŋyiŋi na yii yyaha na, ⁵ maa yii màra u fàh- hafente funŋke e, yii dániyaŋi cye kurugo yii zhwoŋi mɛɛ na, uru ñgemu u à bégel'a kwò, ná u sí n-pa n-cyêe diŋyɛŋi canŋkwɔge ke.

⁶ Lire l'à yii funŋyi pyi y'à táan sèl'e, ali mà li ta yii ñye ñgahaŋi shiŋi puni i numɛ, yii si n-jà lire fyiinne mɛ, lire nde na ñye tère nimbilere kyaa. ⁷ Uru ñgahaŋi ñiŋke ku ñye si yii dániyaŋi tayyérege cè. Sɛɛŋi u ñye yak- wɔɔ ke, sɛɛnbubii maha u le nage e, si ñcè kampyi u à ñwɔ. Lire pyiŋkanni na, yii dániyaŋi u à pɔwóɔ sɛɛŋi na sèe sèl'e ke, ñgahaŋi maha ñɔ yii na, bà uru shi si mpyi si ñcè mɛ. Lire e yii dániyaŋi sèe wuŋi kurugo, canŋke Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, yii sí ñkèɛŋi ná pèente ná metange ta kuru canŋke. ⁸ Yii mɛɛ ñye yii sàha ntèl'a u nya mɛ, u kyal'à táan yii á, yii ñyii ñye u na mɛ, ñka yii à dá u na. Funntange ku ñye yii e ke, kuru mpèeŋi kurugo sùpya si n-jà ku jwo ñɔ ku tɛgeni na

mɛ, ⁹ ñaha na ye ndemu kurugo yii à dániyaŋi pyi ke, yii sí lire ta, lire li ñye Kile sí yii shwɔ.

¹⁰ Kile túnntunmpil'à uru zhwoŋi kani yyaha cya sèe sèl'e, tɛni i pi à jwo kuru Kile màkange kyaa na, kuru ñkemu Kile à yaha yii yahare e ke. ¹¹ Kirisita Munaani † li mpyi pi e ke, lire mpyi a li cyêe pi na na Kirisita sí n-pa n-kyaala, kuru kyaage kàntugo, u sí pèene ta. Pi la mpyi si cyire karigii tɛɛpyiini ná cyi pyiŋkanni cè. ¹² Kile mpyi a li cyêe pi na na karigii shenre pi mpyi na yu ke, na pi yabilimpil'á wogii bà mɛ, ñka yii wogii cyi. Ñye ñiŋjaa, Jwumpe Nintanmpe jwufeebil'à cyire karigii jwo yii á Kile Munaani cye kurugo, Kile à lire ndemu yaha a yîri ñiŋyiŋi na ke. Ali Kile mèlɛkɛɛbii na ñcaa si cyire ka- rigii yyaha cè.

Dánafeebii ñaaraŋkanni

¹³ Lire kurugo yii yákiilibii yaha báaraŋi na tɛrigii puni i, yii i ñcù yiye na, Kile sí n-pa ñwɔ yii na si ndemu pyi yii á, Yesu Kirisita cannuruge ke, yii i yii sòŋŋɔre puni taha lire na. ¹⁴ Yii i Kile ñwɔmɛɛni cù, yii ñyii karigii yii mpyi a fyànha na mpyi mà ta yii sàha Yesu Kirisita cè mɛ, yii i cyire ñwɔ yaha. ¹⁵ Yii i mpyi fyinme sùpyii yii kapyiŋkii puni i, bà yii yyerefoonji Kile à fñiŋɛ mɛ. ¹⁶ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yii pyi fyin- me sùpyii, ñaha na ye mii à fñiŋɛ ††.»

¹⁷ Kile u maha sùpyire puni sàra mà tàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, uru ñye a wà pɔwóɔ wà na mɛ. Ná yii maha u yiri yii Tunji yii ñareyi i, lire kurugo, yii a yii ka- rigii puni pyi ná u yyaha fyagare e, mà yii yaha ñge diŋyɛŋi i nàmpwuun fiige. ¹⁸ Yii à li cè na Kile à yaage ñkemu tɛg'a yii ñiŋɔ wwù yii ñaaraŋkanni laaga baa wuuni i, yii mpyi a lire ndemu ta yii tulyey'á ke, kuru ñye yakwɔɔ wyéŋi ná sɛɛŋi fiige mɛ. ¹⁹ Nka u à yii ñiŋɔ wwù ná Kirisita sishange loŋgara woge e. Uru u à uye pyi sàraga mpàbili fiige wuu kurugo, ndemu li ñye cwò cyaga baa ná fwɔnrɔ baa ke. ²⁰ Mà jwo diŋyɛŋi u

† Kirisita Munaani ná Kile Munaani ñye ñiŋkin. †† Levitiki 11.44, 45; 19.2

dá ke, Kile mpyi a u cwɔɔnrɔ lire mɛɛ na. Ncyii tɛrigii nizanɔkil'e, Kile à u pyi u à pa yii kurugo. ²¹ Uru cye kurugo yii à dá Kile na, uru ngemu u à u jɛ a yige kwɔ̀nɔ̀ji i, maa u pɛe, bà yii dányanji ná yii sɔ̀nɔ̀kre si mpyi si ntaha Kile na mɛ.

²² Yii à jɛɛ sɛɛnɔ̀ji jwumpe na ke, lir'à yii zòmpyaagii fɛniɔ̀ɛ, maa yii pyi yii à yii cɔ̀nmpyiibii kyaa táan yiy'á ná funvyinge e. Lire e yii yiye kyaa táan yiy'á ná yii zòmpyaagii puni i. ²³ Yii li cɛ̀ na yii à pyi shinɔ̀nmii, nùguzhiɔ̀ji u maha fwɔ̀nre ke, uru cye kurugo bà lir'à pyi mɛ, nka nge u jɛɛ u jɛɛ na fwɔ̀nre mɛ, uru cye kurugo lir'à pyi, uru u jɛɛ Kile jwumpe, pu na jɛɛ jɛɛ na, pu jɛɛ na nkaɛɛnɔ̀ji mɛ. ²⁴ Naha kurugo yɛ y'à sɛmɛ Kile Jwumpe Semɛnɔ̀ji i na:

«Sùpyanɔ̀ji na jɛɛ mu à jwo jɛ̀pɔ̀rugo,
u sinampe na jɛɛ mu à jwo jɛ̀ge yafyɛɛnre.
Nyɛge maha waha, ku yafyɛɛn'a sɔ̀ mɛn'a wu,
²⁵ nka Kafoonɔ̀ji Kile jwumpe sí n-kwɔ̀ro fo tɛ̀kwombaa †.»

Puru jwumpe sí pu jɛɛ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo yii á ke.

2 Lire e ke yii láha pege karigii shiɔ̀ji puni ná nàjwɔ̀hɔ̀re karigii shiɔ̀ji puni na. Yii àha fyinmɛ̀ tò wɔ̀wɔ̀mɔ̀ na mɛ, yii i láha nyiɛɛnɔ̀ni ná jwoore shiɔ̀ji puni na. ² Bà jirimpe lage maha mpyi pinmpinnyɛge na mɛ, yii Kile Jwumpe lage yaha ku pyi yii na amuni, puru jwumpe na jɛɛ yii á mu à jwo jirimpe yabilinɔ̀ji, bà yii si mpyi s'a sɔ̀ yyaha na Kile kuni i yii zhwoɔ̀ni mɛɛ na mɛ, ³ naha na yɛ yii à li cɛ̀ jwɔ̀nkanni na Kafoonɔ̀ji à jwɔ̀ ke.

Yesu u jɛɛ bage kafaage sɛe woge bage mbiini na

⁴ Yii file Kafoonɔ̀ji na, uru u jɛɛ kafaage jɛɛ woge, sùpyir'à cyé nkemu na ke. Nka Kile à ku tayyɛrege nya k'à pɛe, maa ku cwɔ̀nrɔ̀. ⁵ Yii yabilimpɛ̀ii na jɛɛ kafaaya jɛɛ wuyo, lire e yii wà yiye na, yii i mpyi бага, Kile Munaani sí n-tɛɛn nkemu i ke, yii i mpyi Kile sáragawwuubii kuruɔ̀ɔ̀, Kile Munaani sí nkemu pyi k'a sárayi nintanyi wɔ̀wɔ̀ Kile á Yesu Kirisita cye kurugo ke. ⁶ Yii li cɛ̀ na y'à sɛmɛ Kile Jwumpe Semɛnɔ̀ji i na:

«Yii wii, mii à kafaaga cwɔ̀nrɔ̀,
ku tayyɛreg'à pɛe sɛ̀l'e.
Mii sí ku pyi bage kafaage sɛe woge bage mbiini naSiyɔ̀n kànhe e.

Shinɔ̀ji u à dá ku na ke,
urufoo sɔ̀ n-sii n-sílege mɛ †.»

⁷ Yii pi à dá ku na ke, yii jɔ̀nyii sí n-yírige. Nka mpɛ̀ii pi jɛɛ pi jɛɛ a dá ku na mɛ, y'à sɛmɛ Kile Jwumpe Semɛnɔ̀ji i na:

«Bafaanribil'à cyé kafaage nkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sɛe woge bage mbiini na ‡.»

⁸ «Kafaaga ku jɛɛ ku ki, sùpyire maha búruge nkemu na ke,
fáaga ku jɛɛ ku ki, nkemu ku maha sùpyire pyi ti i jɔ̀wo ke ‡.»

Pi jɛɛ na Kile Jwumpe kurigii jaare mɛ, lire kurugo pi maha jɔ̀wu. Lire yahare e Kile mpyi a pi yaha.

⁹ Nka yii pi ke, yii na jɛɛ supyishi, Kile à ngemu cwɔ̀nrɔ̀ ke, Saanɔ̀ji Kile sáragawwuubii kurunke ku jɛɛ yii, maa mpyi Kile kini shiin, maa mpyi sùpyii, Kile à mpiimu jɔ̀nyii wɔ̀wɔ̀, bà yii si mpyi s'a u kakyanhala karigii nimpɛ̀ii shɛnɛ yu mɛ. Uru u à yii yɛr'a yige numpini i, maa yii le u bɛɛnmpe e, puru pu jɛɛ bɛɛnmpe sɛese wumpe. ¹⁰ Tɛ̀ni l'e, yii mpyi na sàha nkɔ̀wɔ̀ a pyi Kile shiin mɛ, nka numɛ, yii à pyi Kile shiin. Tɛ̀ni l'e, Kile mpyi na sàha nkɔ̀wɔ̀ a jɔ̀naara ta yii na mɛ, nka numɛ, u à jɔ̀naara ta yii na.

Dánafeebil'à yaa pi piye naaranɔ̀kanni cɛ

¹¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii na jɛɛ nge dɔ̀nyɛnɔ̀ji i mu à jwo nàmpwuun, kùshee fiige, lire kurugo mii na li caa yii á, yi raa yiye kàanmucaa sùpyanɔ̀ji jɛɛ karigii nimpɛ̀gigii na, cyire karigii maha yii tɔ̀nni Kile kuni i.

¹² Mpɛ̀ii pi jɛɛ pi jɛɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii naaranɔ̀kanni cɛ̀ pire shwɔ̀hɔ̀l'e. Lire e pi mɛ́é ká a fini na ntare yii na na yii à kapii pyi, pi sí raa yii kacɛ̀nkii naa si Kile pɛe canke u sí n-pa fwooro pi na ke.

¹³ Kafoonɔ̀ji kurugo, yii yiye tɛ̀rige jɔ̀nyufɛebii pun'á: yii yiye tɛ̀rige saanbwɔ̀h'á, uru u jɛɛ pi puni jɔ̀nyii na, ¹⁴ yii yiye tɛ̀rige fànhafɛebil'á, pire mpiimu pi à tɛ̀rige saanbwɔ̀he cye kurugo, bà pi si mpyi s'a kapimpyiibii tɔ̀nni s'a kacɛ̀nmpyiibii kɛ̀re mɛ. ¹⁵ Yii li cɛ̀ na Kile jɛɛ wuuni li jɛɛ yii a kacɛ̀nkii pyi, bà yii si mpyi si supyikuuyi funɔ̀ɔ̀ baa wuyi jwɔ̀yɛ̀ tò yi funɔ̀ɔ̀ jwumpe na mɛ. ¹⁶ Yii jɛɛ bilere e mɛ. Yii a jaare yii a ntàanni ná lire e, nka yii àha lire tɛ̀ge fyinmɛ̀ tò wɔ̀wɔ̀mɔ̀ na s'a kapegigii pyi mɛ. Yii pyi Kile bilii. ¹⁷ Yii a sùpyire puni pɛe, yii yii cɔ̀nmpyiibii kyaa táan yiy'á, yii raa fyáge Kile na, yii raa saanbwɔ̀he pɛe.

Bilibil'à yaa pi Kirisita pyinɔ̀kanni lwɔ̀ yfɛfuge tɛ̀rigil'e

¹⁸ Bilibii, yii yiye tɛ̀rige yii jɔ̀nyufɛebil'á Kile yyaha fyagare funɔ̀ɔ̀ e. Mpɛ̀ii pi à jwɔ̀ maa mpyi ná sùpyigire e ke, yii àha yiye tɛ̀rige pire kann'á mɛ. Ali mpɛ̀ii pi à kyán ke, yii yiye tɛ̀rige pir'á, ¹⁹ naha na yɛ yfɛfuge ku jɛɛ yii ná kuru jɛɛ a yaa mɛ, pi aha kuru tɛ̀ge yii jɔ̀ny'i, ka yii i ntɛ̀ɛn k'e, maa li jwɔ̀ Kile na, lire na jɛɛ kacɛ̀nɛ. ²⁰ Nka l'aha nta kapyimbaala yii à pyi, ka yfɛfuge si nɔ̀ yii na, ka yii i ku kwú yiye e, pɛente ntire yii sí n-ta lire e yɛ? Nka yii kacɛ̀nmpyiini kurugo, yfɛfuge ká yii ta, ka yii i ku kwú yiye e, lire na jɛɛ kacɛ̀nɛ Kile á. ²¹ Yii li cɛ̀ na kuru yfɛfuge shinɔ̀ji mɛɛ na Kile à yii yyere. Kirisita yabilin'á kyaala yii kurugo, maa lire kuni le yii taan, bà yii sí mpyi s'a jaare u fyɛnɔ̀ji i mɛ. ²² U jɛɛ a kapiini là tufiige pyi mɛ, kafinara jwumɔ̀ jɛɛ a fwooro u jwɔ̀ge e mà nya mɛ ‡. ²³ Pi à u cyahala, u jɛɛ a cyàhii nkoo láha pi na mɛ, pi à u kyɛrege, u jɛɛ a pi fùguro mɛ, nka nge u sí n-pa sùpyire puni sàra sí ntàanna ná pi kapyiinɔ̀kil'e ntiɔ̀ni funɔ̀ɔ̀ e ke, u mpyi a u wuuni yaha uru cye e.

²⁴ U à wuu kapegigii tugure lwɔ̀ u cyeere e kworokworocige na, bà wuu si mpyi sí nkɔ̀wɔ̀ kapegigii

† Ezayi 40.6-8 †† Ezayi 28.16 ‡ Zaburu 118.22 †† Ezayi 8.14

‡‡ Ezayi 53.9

kàmpanŋke na, si shifɔŋŋ ta, s'a naare ntiŋi i mɛ. Kyaage tooy'e u à tabannayi njemu ta ke, yire cye kurugo yii à cùuŋɔ. ²⁵ Yii li cè na yii mpyi mu à jwo mpàa mpiimu pi mpyi piye nùŋɔ kurugo ke, ŋka numɛ yii à nùr'a pa yii nàhafoon'á, uru u nɔye na yii múnahigii saŋcwɔŋŋi sigili.

Cilenɛnambaabii ná nàmbajyicyeebii kani

3 Nɔye lire pyiŋkanni na, cyeebii, yii yiye t̄rige yii nàmbaabil'á. Lire e ali li mɛé ká nta pi pii nɔye a nɛé Kile jwumpe na mɛ, bà pire si mpyi si jyè Kile kuni i yii toroŋkanni cye kurugo, mà ta yii nɔye a yaaga jwo pi á mɛ, ² naha na ye yii toroŋkanni ná yii sùpyigire sí pi yyaha n̄. ³ Yii àha yii wuuni kwɔ njaha pùcyage yaleere nderi kanni na, mu à jwo nùmpwooni ná sɛɛŋi pùcyage yaayi nderi ná v̄anɔyi loŋgara wuyi nderi na mɛ. ⁴ Nka pùcyage yaleere ti nɔye zòmbilini i ke, yii a tire caa. Tire nɔye na ŋkèege mɛ, tire yaleere ti nɔye nùmpinŋke ná zòmpyiŋini, kuru ku nɔye pùcyage sèe woge yaleere Kile á. ⁵ Tèecyiini i, cyeebii pi mpyi a piye pɔw Kile na, maa pi sòŋɔre taha u na ke, pire mpyi maha piye t̄rige pi nàmbaabil'á, lire li mpyi pire pùcyage loŋgara yaayi. ⁶ Amuni Sara mpyi. U mpyi a Ibi-rayima nɔwɛɛni cù fo u mpyi maha u pyi: «mii kàfoonj». Nɔye niŋjaa, yii pi nɔye Sara pworibii, ŋka fo yii aha a kacɛŋkii pyi, maa mpyi yii nɔye a yaaga yaha k'à yii fùgur'a láha lire na mɛ.

⁷ Lire pyiŋkanni na mú, nàmbaabii, yii yii cyeebii cùmu lemɛ nɔw, naha na ye cɛere na nɔye yaaga ŋkemu fànhe k'à cyéere yii woge na ke. Kile à nɔw wuu na maa shiŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu kan wuu á ke, yii ná yii cyeebil'à uru ta sijcyan. Lire e yii pi le njire e, bà li si mpyi yaaga kà njà yii Kilenarege pyi kà raa nɔni Kile na mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi kwòro kacɛŋkii mpyiŋi na, ali pi mɛé ká ŋgaha ta l'e

⁸ Nɔwɔyega niŋkin na, yii yii sòŋɔre pyi niŋkin, yii i mpyi ná funŋɔ niŋkin i, yii i yiye kya a táan yiy'á cinmpworoge e, yii raa nùnaara taa yiye na, yii i yiye t̄rige yiy'á. ⁹ Yii àha kapii t̄ge kapii fwoo tò mɛ, yii àha cyàhii t̄ge cyàhii ŋkoo láha mɛ. Nka yii a jwó leni pi á, naha na ye lire mɛé na yii à yyere, jwóŋi nɔwɛɛni Kile à lwó yii á ke, bà yii si mpyi si uru ta mɛ. ¹⁰ Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Shin maha shin la ku nɔye si shì ta,
u canmpyaagii si ntáan u na ke,
urufol'à yaa u láha jwumpimpe njwuŋi
ná kafinare na.

¹¹ Urufoo u laaga tɔɔn pege na,
u raa kacɛŋjii pyi,
u u uye waha u raa yyeŋinŋe caa
u ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e,

¹² naha na ye mpyi pi à t̄i ke,
Kafoonjii Kile maha pire kàanmucaa,
u maha niŋgyiini pɛɛ maa pi nareyi núru.
Nka mpyi pi nɔye na kapegigii pyi ke,
Kafoonjii sí yyaha kèenŋe pir'á si pi t̄n t̄.»

¹³ Nɔye yii aha yiye pɔw kacɛŋkii mpyiŋi na, joofo u sí yii kyéerege ye? ¹⁴ Yyefugo mɛé ká nɔ yii na yii ntiŋi kurugo, yii li cè na yii wuun'à nɔw. Mpii pi nɔye na yii kyéerege ke, yii àha raa fyáge pire na mɛ, yii àha yii yákilibii yaha pi wùrugo mɛ †. ¹⁵ Nka yii nɛé Kirisita kafente na ná yii zòmpyaagii puni i. Sòŋɔre tatahage ku nɔye yii á ke, tère o tère e wà sí yii yíbe kuru kya a na ke, yii bégele t̄rigii puni i yii i nɔwshwɔɔ niŋcennɛ kan urufol'á. ¹⁶ Nka yii à yaa yii lire pyi lùtaanni ná pèente funŋke e, ná funvyinge e. Lire e kya a maha kyal'e pi nɔye na yii nùnyi tare, metange ku nɔye yii na Kirisita wwoŋɛge e, maa kuru kèege ke, cyire karigii pyifeebii sí n-sílege. ¹⁷ L'à pɔwɔ yii kyaala kacɛmmpyiini kurugo, kampyi Kile nyii wuuni li nɔye li li, mà tòro yii kyaala kapegigii mpyiŋi kurugo.

¹⁸ Yii li cè na Kirisita yabilinŋi mú à kyaala tɔɔɔ niŋkin wuu kapegigii kurugo. Uru u à t̄i ke, u à kwú shintiimbaabii kurugo, bà u si mpyi si yii yyaha kèenŋe Kile á mɛ. Sùpyir'à u bò naha niŋke na, ŋka Kile Munaani cye kurugo u à n̄ a fwoɔ kwùŋi i. ¹⁹ Jínabii pi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú u à sà yi jwo pir'á na ur'à fànha ta pi na ‡. ²⁰ Tèecyiini i, pire pi mpyi a nùŋɔ kyán Kile jwumpe na Nuhu t̄ni i ke, Kile mpyi a u lùuni bò, ka Nuhu si bakwɔɔge yaa. Shiin baataanre kanna pi à jyè k'e, maa shwɔ lùbwooni kakaare na.

²¹ Nɔye kuru lwɔhe mpyi na batizelinŋi kya a yu. Nume uru batizelinŋi maha li cyéere na wuu à shwɔ. Lire nɔye a li cyéere na wuu cyeer'à jyè mà fwoɔre láha ti na mɛ, ŋka lire nɔwhe ku nɔye wuu maha Kile náare u wuu zòmpyaagii f̄inŋe †. Wuu à shwɔ Yesu Kirisita n̄ni cye kurugo, ²² uru u à dùg'a kàre niŋyini na, maa sà nt̄ɛn Kile kàniŋe cyege na. Puru funŋke e, mèlekɛebii ná yaayi niŋyambaayi sanŋyi yi nɔye ná nùŋufente ná sífente e ke, pire pun'à kúu u á.

Dánafeebii pyiŋkanni niwɔnni

4 Nɔye ná Kirisita s'à kyaala cyeeere e, yii bégele mú ná tire sòŋɔre ninure e. Yii li cè na uru u à kyaala cyeeere e ke, uru u à fànha ta kapegigii na. ² Lire e mà lwó numɛ na, yii à yaa yii yii shiŋi canmpyaagii sanŋkii pyi yii tàanna ná Kile nyii wuuni i, yii sùpyire nyii karigii yaha. ³ Yii li cè na t̄ni l'e, mpyi pi nɔye pi nɔye Kile kuni i ná yii e mɛ, pire mpyi na piye mùntanma karigii n̄cyimu pyi ke, yii à mɔ a tòro pire mùntanma karigii mpyiŋi i. Yii mpyi na sílege baa karigii pyi, maa mpyi ná yaayi lapege e, maa sinmpe byii na n̄cwo, yii mpyi lakyanhayafee, yii mpyi sinmbyampiye, maa mpyi kacyzunmii lire s'à nùr'a pen Kile á. ⁴ Nka numɛ, yii saha nɔye na cyire kapegigii pyi ná pi e mɛ, lir'à pi kàkyanhala fo pi na yii nùnyi tare. ⁵ Kile sí n-pa pi yíbe lire na. Uru u sí sùpyire puni sàra si nt̄aanna ná pi kapyiŋkil'e, nyii shiinbii b̄ara kwùubii na. ⁶ Lire kurugo mpyi pi à kwú ke, Jwumpe Nintanmpe mpyi a jwo pir'á mú, bà li si

† Zaburu 34.12-16 †† Ezayi 8.12 ‡ Pii maha jwo: «sùpyire múnahigii cyi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú, u à sà Kile jwumpe jwo cyir'á.» †† Pii maha jwo: «wuu maha Kile náare ná zòvyinre e.»

mpyi kwùñi ká nɔ pi na sùpyire sannte fiige, pi i shìñi niñkwombaañi ta Kile á, u Munaani cye kurugo mɛ.

⁷ Karigii puni takwɔɔr'à byanhara, lire e ke, yii pyi yá-
ilifee, yii i ñcú yiye na, bà yii si mpyi si yiye pwo
Kileparege na mɛ. ⁸ Karigii puni niñcyiini li ñyɛ: yii yiye
kyaa táan yiy'á sèl'e, ñaha na yɛ tàange maha pege ka-
rigii niñyahagii kwɔ sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. ⁹ Yii a
yiye sunmbage shuu, jwunyahama baa.

¹⁰ Yii shin maha shin à Kile màkange ñkemu ta mà
tàanna ná Kile yabiliñi ku kanñkanni i ke, yii yire cùmu
lemɛ ñwɔ, yii raa ñwɔge yiye na ná y'e. ¹¹ Wà ha mpyi
Kile jwumpe jwufoo, urufoo jwump'à yaa p'a fwore Kile
e, wà ha nta u u sùpyire sannte tère, urufoo u a pi tère
ná Kile fànhe niñkange e, bà pèente si mpyi si ntaha
Kile na karigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo mɛ.
Pèente ná fànhe ñyɛ u woyo fo tèekwombaa.

Amiinal!

Dánafeebii maha yyefuge ñkemu taa ke

¹² Mii ntàannamacinmpyiibii, yyefuge e yii ñyɛ numɛ
ke, ali li mée ká nta kuru na yii súuge na fiige, lire ñyɛ a
yaa li pãa yii e mɛ, yii àha raa sônñi na kani laberɛ li ñyɛ
li li mɛ. Zòzhwɔɔ ti ñyɛ ti ti. ¹³ Lire bà à yaa li pyi fun-
ntanga kyaa yii á, mà li ñya na yii à yii nàzhan lwɔ
Kirisita yyefuge e. Lire e canñke Kirisita sí u sinampe
cyêe ke, kuru canñke yii sí raa yogore si mpyi fun-
ntange e. ¹⁴ Wà ha yii cyahala mà lire ñunñke pyi na yii
na ñyɛ Kirisita wuu, yii wuun'à ñwɔ, ñaha na yɛ Kile
Munaani li ñyɛ sinampe wuuni ke, lire na ñyɛ ná yii e.
¹⁵ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, yyefugo ñyɛ a yaa ku
nɔ yii wà na, mà lire ñunñke pyi na urufol'à sùpya bò,
lire ñyɛ mɛ mà nàñkaaga pyi, lire ñyɛ mɛ mà kapii pyi,
lire ñyɛ mɛ mà yii ñwɔyi le kani l'e, ndemu li ñyɛ li ñyɛ
yii kur'e mɛ. ¹⁶ Nka yyefugo ká nɔ yii wà na, mà lire
ñunñke pyi na urufol'à dá Kirisita na, urufoo ka lire pyi
silege kyaa mɛ, ñka u Kile kèe kuru mɛge kurugo. ¹⁷ Yii
li cè na Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyi-
iñkil'e, lir'à ñwɔ cù Kile wuubii na mà kwɔ. Ná lire s'à
ñwɔ cù wuu na, mpii pi à cyé Kile jwumpe na ke, di pire
sí n-pyi n-jwo yɛ? ¹⁸ Mpii pi à tii ke, pire nùmpañña
ntañi ká waha, lire e ke, mpii pi ñyɛ pi ñyɛ na fyáge Kile
na mɛ maa kapegigii pyi ke, di pire wuuni sí n-pyi
n-jwo yɛ?

¹⁹ Lire kurugo mpii pi ñyɛ yyefuge e mà lire ñunñke pyi
na pi na Kile ñyii wuuni pyi ke, pir'à yaa pi piye le yaayi
puni Davoonji cye e, ñwɔmɛɛ niñkin foo u ñyɛ u wi, pi
raa kacennkii pyi.

Pyeri jwumpe nizanmpe dánafeebii ná pi kacwɔnribil'á

⁵ Numɛ, mii sí karii làda cya yii dánafeebii kacwɔn-
ribil'á. Dánafeebii kacwɔnñi wà u ñyɛ mii yii fi-
ige, maa Kirisita yyefuge karigii ñya. U sí n-pa ná u si-
nampe mpemu i ke, mii sí pà ta pur'e mú. Lire e nde
mii ñyɛ na ñcaa yii á ke, lire li ñyɛ: ² dánafeebii kurunñe
Kile à le yii cye e mpàa fiige ke, yii pire cùmu lemɛ ñwɔ.
Li ñyɛ a yaa li pyi mu à jwo sùpya u à yii kárama a yaha
uru báarañi na mɛ, yii a u pyi u lage na, yii tàanna ná
Kile ñyii wuuni i. Yii àha raa u pyi nàfuu kurugo mɛ,
ñka yii a u pyi ná funñcenñ'i. ³ Dánafeebii pi à le yii cye
e ke, yii àha raa fànha cyáan pi na mɛ. Nka yii pyi yye-
cyeenɛ pi á. ⁴ Lire ká mpyi, tènì i dánafeebii kacwɔnribii
ñunñufembwɔhe sí n-pa ke, yii sí kajanjwooni nisinani
ta, lire ñyɛ na ñkèege mɛ.

⁵ Ñyɛ nàñjiibii, yii yiye tîrige kacwɔnribil'á. Yii puni, yii
yiye tîrige yiy'á, yii i yiye tège, ñaha na yɛ y'à séme Kile
Jwumpe Semenji i na: «Mpii pi à piye pèe ke, Kile maha
pire tùn, ñka mpii pi à piye tîrige ke, Kile maha
kacennkii pyi pir'á †.» ⁶ Lire kurugo yii yiye tîrige Kile
cyege fànhañyahaga wog'á, bà u si mpyi si yii dùrugo
u ñyii tènì i mɛ. ⁷ Yii yii funmpen karigii puni le u cye e,
ñaha na yɛ uru u à yaha yii na. ⁸ Yii i ñcú yiye na, yii
yákili yaha yiye na, ñaha na yɛ yii zàmpenñi u ñyɛ
Sitaanninji ke, uru na ñaare na màre, maa ñkyânge mu
à jwo cànruga katege wogo ku ñyɛ na ku ñyiiñi caa.
⁹ Yii yiye pwo Kile kuni i, yii i u tùn. Yii li cè na kuru
yyefuge ninuge e yii cìnmpyiibii ñyɛ diñyeni yyaha ku-
rugo.

¹⁰ Nka Kilenji u maha kacennkii shiñi puni pyi ke, uru
u à yii yyere Kirisita wwoñeɛge e, bà yii si mpyi si u si-
nampe tɛgeɛ baa wumpe ta mɛ. Yii sí n-kyaaala tère
nimbilere funñ'i, ñka u sí báraga le yii e, si màban le yii
e, si fànha kan yii á, si yii pyi yii yiye waha Kile kuni i.
¹¹ Fànhe ñyɛ uru wogo tèrigii puni i. Amiina.

Jwumpe nizanmpe

¹² Siliven u à mii tège'a ñje ñwɔkanyi séme si yii yere.
Mii cìnmpworo u ñyɛ u wi, ñwɔmɛɛ niñkinfoo wi. Mii à
ñge letereñi tun yii á si màban le yii e, si li cyêe yii na
na kacenni nimbwooni Kile à pyi ke, yii yiye pwo lire na.

¹³ Kile à mpiimu cwɔnɔ Babilónni kànhe e yii fiige
ke, pir'à yii shéere, mà bàra Marika na, uru na ñyɛ mii
jya mà tàanna ná Kile kuni i. ¹⁴ Yii a cìnmpworogo fwù
kaan yiy'á.

Yii shin maha shin u ñyɛ Kirisita wwoñeɛge e ke, Kile
u yyeniñke kan yii á.

† Taanliñkii 3.34

2 PIYERI

Nge letereŋji i Pyeri à li cya dánafeebil'á na pi piye pwo Kile jwumpe na, bà pi si mpyi si jà piye shwo cyelentiibii kafinivinibii na me. Pyeri à jwo tàra toronkanni nijcenni na mà yyaha tíi ná Kile kuni i, ná jwomεεcunte mà yyaha tíi ná Kile yini zhwoŋji i (1).

Mà bàra lire na, mpíi pi nye na Kile mege kεεge ná pi yabilimpíi jwuŋjaampe e ke, u à pire toronkanni mú jwo (2). Mpíi pi nye na Kirisita mpanji sigili ke, pi maha pire fwóhore, maa ŋko na u saha sí n-pa me. Nka Pyeri à jwo na u papa tooy'à níŋε, ŋaha kurugo ye Kile à funŋke níŋε si tēni kan sùpyire pun'á, bà ti si mpyi si núru mpa tiye kan u á si shwo me (3).

Jwumpe tasiige

1 Mii Simo Pyeri u nye Yesu Kirisita báarapyi maa mpyi u túnntunŋo ke, mii u à nge letereŋji séme si ntun yii á, yii mpíi pi à dáníyaŋji sèe wuŋji ta wuu fiige ke, uru dáníyaŋ'á ta wuu Kilenji ná wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ntiŋji cye kurugo. ² Kile u jwo yii na, u u yyeyiŋke kan yii á sèl'e, Kile ná wuu Kafoonji Yesu kani ŋcēŋji cye kurugo.

Dánafeebil'á yaa pi a ŋaare ŋaaraŋkanni ndemu na ke

³ Yaaga maha yaaga ku sí n-jà wuu pyi wuu shiŋji sèe wuŋji ta, si wuu pyi wuu wuye pwo Kile na ke, Kilenji u à u sinampe ná u fānhe kakyanhala woge tēg'a wuu yyere ke, uru kani ŋcēŋji cye kurugo Yesu Kirisita à yire puni kan wuu á, u kileere fānhe funŋke e. ⁴ Puru sí-nampe ná kuru fānhe cye kurugo, Kile à ŋwomyahigii ŋcyiimu lwó wuu á ke, cyire fānh'à sàa pēe, Kile sí cyire ŋwomyahigii fūŋŋo, yaayi lage maha ma ná diŋyeyi kakegeyi ŋjemu i ke, bà yii si mpyi si shwo yire na, si Kile pyiŋkanni lwó me.

⁵ Lire kurugo yii yiye waha yii i ŋaaraŋkanni nijcenni bàra yii dáníyaŋji na, yii i Kile ŋcēŋji bàra yii ŋaaraŋkanni nijcenni na, ⁶ yii i cūmayenaŋji bàra Kile ŋcēŋji na, yii i lūtaanni bàra cūmayenaŋji na, yii i Kile yyaha fyagare bàra lūtaanni na, ⁷ yii i cīmpworoge bàra Kile yyaha fyagare na, yii i ntāannamagare bàra cīmpworoge na. ⁸ Cyire karigii ká ndire wà a ta yii e, cyi sí yii yaha kacēŋkii mpyiŋji na, si yii pyi yii tōŋ ta wuu Kafoonji Yesu Kirisita kani ŋcēŋji i.

⁹ Nka cyire karigii ká mpyi cyi nye ŋgemu i me, uru-foo maha mpyi fyin fiige, u maha ŋaa na ŋcwúu me. U funŋo maha wwó li na na Kile à u fīniŋ'a yige u kapyiŋyagil'e. ¹⁰ Lire kurugo mii cīmpyiibii, yii yiye waha yii i li cyēe yii ŋaaraŋkanni cye kurugo na Kile à yii yyere maa yii cwōŋŋo. Yii aha a lire pyi, yafyin sí n-jà yii pyi yii búrug'a cwo me. ¹¹ Lire pyiŋkanni na, wuu Kafoonji ná wuu Shwofoonji Yesu Kirisita Saanre tēekwombaa woore tajiyiŋwōge sí múgo yii á faaa.

¹² Lire kurugo mii sí raa yii funŋo cwo ŋcyii karigii na tērigii puni i, ali mà li ta yii à cyi puni cè a kwò, sēŋji

jwumpe p'à jwo yii á ke, maa yiye pwo puru na. ¹³ Mà mii yaha ŋyii na, mii à li ta kacenne li nye li li, mii u a yii funŋo cwo tērigii puni i. ¹⁴ Bà wuu Kafoonji Yesu Kirisita à li cyēe mii na me, mii à li cè na mii canmpyaagii sanŋkii nēŋke saha nye a tōŋ ŋke ŋiŋke na me. ¹⁵ Lire kurugo mii sí naye waha, bà li si mpyi ali mii kwūŋkwooni kàntugo yii i jà a ŋcyii karigii yaha yiye funŋi me.

Nàkaana nye Yesu Kirisita fānhe ná u mpanji kani i me

¹⁶ Yii li cè na jwuŋjyeme laaga baa wumō na bà wuu à wuye pwo maa wuu Kafoonji Yesu Kirisita fānhe ná u mpanji kyaa jwo yii á me. Wuu yabilimpíi ŋyiigil'à u bwompe ŋya, ¹⁷ ŋaha na ye canŋke u à pēente ná sí-nampe ta Tufoonji Kile á ke, lir'à pyi wuu ŋyii na. Kile u nye sinampe ná pēente punifoo ke, ur'à mēε wà kuru canŋke na: «Mii Jyaŋji u nye u nge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiŋkil'à tāan mii á mú †.» ¹⁸ Mà wuu yaha ná u e Kile ŋaŋke ŋuŋ'i, lire meŋwuuni li mpyi a fworo ŋiŋyŋji na ke, wuu à li lógo.

¹⁹ Lire kurugo mú, wuu à dá Kile túnntunmpíi ŋiŋjwuyi na sèl'e. Yii aha yiye pwo puru jwumpe na, lire sí n-yaa ná yii e, ŋaha na ye pu sí yii zōmpyaagii fīniŋε, bà bēenmpe maha ŋi numpilage e fo mà sà nō canŋke na me. Lire tēni i Kirisita u bēenmpe sí yii zōmpyaagii fīniŋε, bà ŋyēmugo woni maha bēenmpe yige me.

²⁰ Kabilini nijcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li nye: jwumō maha jwumō Kile túnntunmpil'à jwo, ka pu u séme Kile Jwumpe Semēŋji i ke, puru pà nye a fworo pi yabilimpil'e me ††, ²¹ ŋaha na ye Kile túnntunŋji wà tufiige nye a li yige uye e s'a Kile túnnture yu me, ŋka Kile Mu-naani li mpyi a pi yaha Kile túnnture ŋjwuŋji na.

Cyelentiibii kafinivinibii kani

2 Bà kafinivinibii pii mpyi a piye pyi Kile túnntunmii- Izirayeli shiinbii shwōhōl'e me, amuni li mú sí n-pa n-pyi yii á. Cyelentiibii kafinivinibii pii sí n-pa n-yīri yii shwōhōl'e, pi jwumpe sí n-pyi kafinara, s'a kakaare pyi.

† Macwo 17.5; Marika 9.7; Luka 9.35 †† Pii maha jwo: «Wà sí n-jà Kile túnntunmpíi jwumpe ŋwōhe cè ná ma yabiliŋji yákilifente e me.»

Kafoonji u à pi nùŋk wwû ke, pi sí uru cyé, ŋka pi yabilimpíi nimpíiini sí kakyaaare pyi ti pâl'a nɔ pi na.

² Shinŋyahara sí n-taha pi fye e pi silege baa karigil'e. Pi kapyiŋkii sí sèenji kuni mege pen. ³ Nàfuunji kani sí tatænge fô pi na, lire kurugo, pi sí raa yii cyeyaayi fɔŋŋi raa shuu yii na ná pi nɔwɔtanyi i. Ŋka mà lwó fo tèmɔni i, Kile à bégele si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. Li saha si mɔ me, Kile sí pi shi bò.

⁴ Yii li cè na mèlekɛɛbii pi mpyi a kapegigii pyi ke, Kile ŋye a li táan pire na me. Ŋka u à pi wà Jahanamanji numpini i, canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, na kuru canŋke sigili, pi si n-jà piye shwɔ lire numpini na me. ⁵ Yii li cè na mpíi pi mpyi pi mpyi na fyáge Kile na Nuhu tèn i me, Kile ŋye a li táan pire na mú me, u à lùbwooni tég'a pire puni shi bò. Ŋka Nuhu u mpyi maha yi yu lire tèn sùpyir'á na pi a katiigii pyi ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaaare na, mà bâra shiin baashuuni na. ⁶ Yii li cè mú na u à Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi shi tò, maa yi súug'a pyi cwɔnɔ yi kapegigii kurugo. Mpíi pi ŋye pi si n-pa raa fyáge Kile na me, u à nde pyi mà tég'a pire yere. ⁷ Ŋka Loti u mpyi a tii, ná u mpyi pire silege baa shiinbii shwɔhɔl'e, ná pi kapyiŋkii mpyi a u tegelɛ ta ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaaare na. ⁸ Uru u mpyi a tii maa mpyi tænni i ná tire sùpyire e ke, u mpyi maha ti naa silege baa karigii tapyige e, maa ti laaga baa jwumpe niŋjwumpe núru canŋa maha canŋa. Lire mpyi a pyi u á kayana. ⁹ Ŋye ŋcyii karigii pun'à li cyèe wuu na na mpíi pi à piye pɔw Kafoonji Kile na ke, u sí n-jà pire yige kawagil'e, si shinpiibii yaha raa canŋka sigili, kuru canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e, si ŋgaha nɔ pi na. ¹⁰ Mpíi pi ŋye na dirili pi yabilimpíi nyii karigii kurugo, maa katupwɔhɔyi pyi, maa Kafoonji fànhafente ŋjini fare ke, nde li sí n-pa pire ta ke, lire lemp'à pi a tòro.

Pire cyelentiibii kafinivinibii ŋye na fyáge me, pi maha piye père. Yaayi yi ŋye ná pèente e niŋyini na ke, pi maha yire fare. ¹¹ Mà li ta ali mèlekɛɛbii pi ŋye ná Kile e ná pi tayyereg'à fànha tò pire kafinivinibii woge na fànhe ná sífente e ke, pire ŋye a sii na ŋeeg'a pire cyahala me. ¹² Ŋka pire cyelentiibii kafinivinibii na ŋye funŋɔ baa sige yaaya fiige, ŋjemu yi ŋye ŋcùŋi ná mbòŋi laage e ke, yaayi y'à fànha tò pi taceŋke na ke, pi maha yire ŋjini fare. Pi shi sí n-pa n-tò sige yaare fiige. ¹³ Lire e kapiini pi à pyi ke, kapii li sí n-tège lire fwooni tò pi á. Na silege baa karigii pyi sùpyire nyii na, ali canŋke e, lire l'à táan pi á. Kεgempe karigii ná ŋwɔhɔmpe karigii kanni cyi à pi yyaha ŋi. Cyire maha sùpyire wuruge, pi aha a wwùu ná yii e kataangii na, pi maha yii meyi kèege.

¹⁴ Jacwɔre kanni t'à pi yyaha ŋi, pi ŋye na ŋkànre kapegigii mpyiŋi taan me. Mpíi pi ŋye pi sàha fànha ta Kile kuni i me, pi maha pire yákilibii kèenŋi ná pi ŋwɔtanyi i. Pi yákilibii pun'à taha nàfuunji na, pi à lánja. ¹⁵ Pi à kuni niŋcenni yaha maa kumpiini lwó Beyɔri jyanji Balamu † fiige. Wyérenji lage mpyi maha uru yaha ntiimbaanji karigii na. ¹⁶ Ŋka Kile à u faha u ntiimbaanji kurugo, maa dũfaanŋa pyi k'à sùpyii mεε jwo ná u e. Ka lire

† Wyérenji kurugo, Balamu mpyi a Izirayeli shiinbii wurugo pi i yasunŋyi sunni (Nɔmburu 22.4-35).

si mpyi kapuŋɔ mà Kile tùnntunŋi Balamu pyi u à láha u funŋɔbaara karigii na.

¹⁷ Ŋye pire cyelentiibii kafinivinibii na ŋye laaga baa, pi na ŋye mu à jwo lwɔhɔ baa lùbilii, pi na ŋye mu à jwo kilewwoo kafεeg'à ndemu fwo a tòro ke, kyaage ku ŋye na pi sigili numpini cyage e. ¹⁸ Jwumbwompe laaga baa wumpe pi maha yu. Mpíi pi à fworo kumpiini naarafee-bii ŋgwòŋi i kàavo ke, pi maha pire yákilibii kèenŋi ná pi silege baa karigil'e, cyire cyi à táan pi á. ¹⁹ Pi maha jwo na pire sí pi yige bilere e, mà li ta pi yabilimpíi na ŋye kapegigii bilere e, tire ntemu ti sí kakyaaare nɔ pi na ke. Yii li cè na yaaga maha yaaga k'à fànha ta mu na ke, mu maha mpyi kuru biliwe.

²⁰ Sèenji na, wuu Kafoonji u ŋye wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ke, mpíi pi à fworo diŋyeni katupwɔhɔyi i uru kani ŋcèŋi cye kurugo ke, cyire karigii ká núr'a pi cù maa fànha ta pi na, nde li sí n-pa pirefee ta ke, lir'à pi mà tòro niŋcyiini na. ²¹ Li mú bá mpyi a pɔwɔ pi á, pi àha kuni nintiini cè me, mà tòro pi li cè pi i núr'a kàntugo wà Kile tonji na, u à uru ŋgemu kan pi á ke. ²² Tàanli-ni sùpyire maha yu na:

«Pwunŋ'à núru u tùgur'á» ke,

ná nde pi maha yu na:

«Caanŋ'à wùli, maa ntíl'a sà uye máanŋa yòɔge e» ke, lire li ŋye mpíi shiinbii wuuni.

Kafoonji Yesu Kirisita mpanji kani

3 Mii ntàannamacinmpyiibii, mii sémenji shɔŋwunji u ŋye ŋge mà tùgo yii á. Pire sémebii shuunniŋi puni i, mii à yii funŋɔ cwo yii kàlanji nintanji na, si yii yákilibii múgo, ² Kile tùnntunmpil'à jwumpe mpemu jwo fo tèmɔni i, mà bâra Kafoonji u ŋye Shwofoonji ke, kàlanji ur'à jwo u tùnntunmpil'á, pi à jwo yii á ke, bà yii si mpyi si funŋɔ cwo uru na me. ³ Kabilini niŋcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li ŋye: diŋyeni canzanŋyi i, sùpyire tà sí n-pa a yii fwóhɔre. Pi sí raa pi nyii karigii pyi, s'a yii fwóhɔre na: ⁴ «Yesu à li ŋwɔmεeni lwó na uru sí núru n-pa, taa u sí ŋye ke? Mà lwó wuu tulyey'à kwú ke, karigii puni saha ŋye cyi talyege e diŋyeni téesiini fiige.»

⁵ Ŋye tire sùpyire ŋye na ŋeeg'a téen li taan, na niŋyini ná niŋk'à yaa l'à mɔ me. Kile à yire yaa u yabilinji ŋwɔjwumpe cye kurugo. U à niŋke yige lwɔhe e, maa ku ná lwɔhe tɛgeni wwù. ⁶ Ŋye kuru lwɔhe k'à diŋyeni ná u funŋɔ yaayi puni lyi téeeyiini i. ⁷ Ŋka numε, Kile ŋwɔjwumpe cye kurugo mú, niŋyini ná niŋk'à bégel'a yaha nage mεε na. Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, u à yi bégel'a yaha kuru canŋke mεε na. Mpíi pi ŋye pi ŋye na fyáge u na me, u sí pire shi tò kuru canŋke.

⁸ Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, kabile niŋkin na ŋye wani, yii àha funŋɔ wwò lire na me, lire li ŋye: canmbilini niŋkinŋi na ŋye Kafoonji á mu à jwo yee kampwoo (1.000), yee kampwoo sí ŋye u á mu à jwo canmbile niŋkin. ⁹ Ŋwɔmεeni Kafoonji à lwó ke, u si mɔ ná u ŋye a li fúnŋɔ me, ali mà li ta pii na sɔŋŋi na u à li yaha l'à mɔ fúnŋɔmbaa. Ŋka yii li cè na u à funŋke ŋiŋe ná yii e, ŋaha na ye u la ŋye sùpyanji wà tufiige u pɔɔn u numpɔŋke e me, ŋka u la ŋye sùpyire puni si ti toronŋkanni

kêenhe. ¹⁰ Yii li cè na Kafoonji cannuruge sí n-pâa sùpyire e, bà nànkaaŋi maha mpâa cyagefol'e me. Kuru canŋke, nìnyinji sí n-tòro ná tùmboŋh'e, u funŋa yaayi sí na, diŋyeni ná u funŋa yaayi puni sí n-kwò.

¹¹ Ná yire yaayi puni sí n-pa n-kwò lire kwòŋkanni na, lire e ke, yii a ŋaare ŋaaraŋkanna niŋcenne na, yii i yiye pwa Kile na, ¹² yii raa Kile canmbilini sigili, yii yiye waha bà lire canmbilini si mpyi si wyèe nɔ me. Kuru canŋke nage sí nìnyinji súugo, si u funŋa yaayi puni na. ¹³ Nka wuu pi ke, bà Kile à li ŋwameeni lwó wuu á me, wuu sí nìnyinji nivɔŋŋi ná niŋke nivɔŋŋe ta, katiigii kanni cyi sí raa n-pyi wani, lire wuu ŋye na sigili.

¹⁴ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, mà wuu yaaha yire yaayi ziginji na, yii yiye waha bà yii fyinme wuu-bii ná yii tigire cyaga baa wuubii si mpyi si nta Kile yyahe taan yeyinŋe e kuru canŋke me. ¹⁵ Yii li cè na wuu Kafoonji à funŋke niŋe, bà sùpyire si mpyi si shwa me. Wuu ntàannamacinmpworonji Poli mú à yire sème mà

tàanna ná Kile yákilifente niŋkaanre u á. ¹⁶ Cyaga maha cyag'e u à jwo ŋcyii karigii kyaa na u letëribil'e ke, mpe jwumpe ninumpe u à jwo. U letëribil'e cyeyi yà na ŋye wani, yire yyahaceme ŋye a táan me. Mpii pi ŋye pi ŋye a yaaga cè me, mà bàra mpii pi ŋye pi ŋye a fànha ta Kile kuni i me, pire maha yire cyeyi jwumpe ŋwɔhe labali na yu, bà pi maha lire pyi ná Kile Jwumpe Semerji cyeyi sanŋyi i me. Lire e pi yabilimpïi nùmpaŋŋe ntambaanji sí n-fworo pi e.

¹⁷ Nye mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, mii à yii yere mà kwò, yii a yiye kàanmucaa, tayyérege sèe woge ku ŋye yii á ke, bà li si mpyi shinpiibii kà njà kuru shwa yii na ná pi kumpiini i me. ¹⁸ Pyinŋanni na Kile maha ŋwɔge yii na ke, yii a sɔŋŋi lire na, yii raa ŋwɔge yiye na. Wuu Kafoonji u ŋye wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ke, yii raa si yyaha na uru ŋcèŋi i. Uru u à yaa ná pèente e, nume fo tèekwombaa. Amiina!

1 YUHANA

Yuhana mpyi Yesu tũntunɔ. Uru u à nge letereɗi sém'a tũugo dánafeebil'á Azi kùluni i. U à li cyêe dánafeebii na na pi nyɛ a yaa pi a nko pire nyɛ na kapegigii pyi mɛ, pi à yaa pi a yyérelɛ pi kapegigii na, naha kurugo yɛ Yesu à kwû, maa pi kapegigii jyé a láha pi na.

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, naha na yɛ Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á. Cyelentiibii kafiniviniibii p̄ii mú na mpyi wani, pir'à jwo na Yesu nyɛ a pa sùpya diɗyɛni i mɛ, na Kile Jyanji wi kannna. Yuhana à li cya dánafeebil'á na pi a piye kàanmucaa pire na.

Jwumpe pu nyɛ na shìɗi sèe wuɗi kaan ke

1 Mà jwo diɗyɛni u dá ke, nge u mpyi wani ke, wuu à uru kyaa lógo, wuu nyiigil'à u nya, wuu à u wii maa bwɔn u na ná wuu cyeyi i. Jwumpe pu nyɛ na shìɗi sèe wuɗi kaan ke, puru kyaa li. ² Kile à uru shìɗi cyêe wuu na. Shìɗi niɗkwombaani u mpyi Tufooni Kile taan ná u à u cyêe wuu na ke, wuu à u nya, wuu na u shɛnɛ yu, uru kyaa wuu nyɛ na yu yii á. ³ Ngemu wuu a nya maa u kyaa lógo ke, uru kyaa wuu nyɛ na yu yii á, bà yii si mpyi si jyè wuu ngwòɗi i mɛ. Wuu pi ke, wuu ná Tufooni ná u Jyanji Yesu Kirisita pi nyɛ wwoɗɛɛ. ⁴ Wuu na jcyii karigii sémeni si ntun yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnɔ mɛ.

Wuu à yaa wuu a naare bɛɛnmpe e

⁵ Jwumpe wuu à lógo u á si nɗwo yii á ke, puru pu nyɛ: Kile na nyɛ bɛɛnmɛ, numpire cyaga nyɛ a s̄ii u e mɛ. ⁶ Wuu aha jwo na wuu ná uru na nyɛ wwoɗɛɛ, mà li ta wuu na naare numpini i, wuu na fini, wuu nyɛ sèɛni nɗɗ'i mɛ. ⁷ Nka wuu aha a naare bɛɛnmpe e, bà Kile yabiliɗi nyɛ bɛɛnmpe e mɛ, wwoɗɛɛge sí n-pyi wuu ná wuye shwɔhɔl'e. U Jyanji Yesu sishange sí wuu kapegigii puni jyé n-láha wuu na. ⁸ Wuu aha jwo na wuu nyɛ na kapegii pyi mɛ, wuu na wuye nɔw fáanɗi, sèɛni nyɛ wuu á mɛ. ⁹ Nka wuu aha ntɛɛn li taan, na wuu na nyɛ kapimpyimii, Kile sí cyi yàfa wuu na, si nti-imbaani puni jyé n-láha wuu na, naha na yɛ nɔw mɛɛ niɗkinfoo u nyɛ u wi, u à t̄ii. ¹⁰ Wuu aha jwo na wuu nyɛ a kapii pyi mɛ, wuu maha Kile pyi kafiniviniwe, u jwumpe nyɛ wuu funɗ'i mɛ.

2 Mii pyiibii, mii à nge letereɗi séme si ntun yii á, bà yii si mpyi si láha kapegigii mpyiɗi na mɛ. Nka wà ha kapii pyi, tɛgefoo niɗcɛnɗe na nyɛ wuu á Tufooni taan, Yesu Kirisita kyaa li, u à t̄ii. ² U à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni tiɗɛ. Wuu kanni wogigii kurugo bà u à uye pyi sáraga mɛ, nka diɗyɛni sùpyire puni wogigii kurugo.

³ Wuu aha a u tonji kurigii naare, lire cye kurugo wuu sí n-cè na wuu à u cè. ⁴ Wà ha jwo na ur'à u cè, mà li ta urufoo nyɛ na u tonji kurigii naare mɛ, urufoo na nyɛ kafiniviniwe, sèɛni nyɛ urufol'á mɛ. ⁵ Nka ngemu u nyɛ

na u jwumpe kurigii naare ke, uru maha li cyêe na Kile kyal'à táan ur'á sèɛni na. Lire cye kurugo, wuu maha li cè na wuu ná Kile à wwò. ⁶ Wà ha jwo na ur'à wwò ná u e, urufol'à yaa u a u karigii pyi Yesu wogigii fiige.

⁷ Mii ntàannamacinmpyiibii, tonji kyaa mii à jwo yii á nge letereɗi i ke, to niwɔnɔwò bà mɛ. To niɗyɛ wi, canɗke na yii à jyè Kile kuni i ke, uru tonj'à kan yii á kuru canɗke. Jwumpe p'à fyânha a jwo yii á ke, puru pu nyɛ uru tonji niɗyɛni. ⁸ Nka lire ná li wuuni mú i, to niwɔnɔwò wi mú. Yesu Kirisita à uru tonji kuni naara, yii mú sí na u kuni naare. Numpini na ntùuli, bɛɛnmpe sèe wumpe na n̄i mà kwò. ⁹ Shinɗi u à jwo na uru na naare bɛɛnmpe e, mà li ta u à u cinmpworonji kyaa pen uy'á ke, urufoo saha na nyɛ numpini i. ¹⁰ Shinɗi u à u cinmpworonji kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi bɛɛnmpe e, yafyin nyɛ na j̄in'a urufoo pyi u à cwo mɛ. ¹¹ Nka shinɗi u à u cinmpworonji kyaa pen uy'á ke, urufoo na nyɛ numpini i, u na naare numpini i, u nyɛ a tashaga cè uye na mɛ, naha na yɛ numpin'à u yyahe wwò u na.

¹² Mii pyiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na yɛ yii kapegigil'à yàfa yii na Yesu mɛge na.

¹³ Tiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na yɛ mà jwo diɗyɛni u dá ke, ngemu u nyɛ ke, yii à uru cè.

Nàɗjiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na yɛ yii à jà Sitaanniɗi na.

¹⁴ Mii nàɗkwoobii, mii à nje séme'a tun yii á, naha na yɛ yii à Tufooni cè.

Tiibii, mii à nje séme'a tun yii á, naha na yɛ ngemu u nyɛ mà jwo diɗyɛni u dá ke, yii à uru cè.

Nàɗjiibii, mii à nje séme'a tun yii á, naha na yɛ yii à pyi fànhanyahaga sùpyii. Kile jwump'à tateenge wwù yii zòompil'e, ka yii i jà Sitaanniɗi na.

¹⁵ Yii àha diɗyɛni ná u funɗɔ karigii kyaa táan yiy'á mɛ. Shinɗi u à diɗyɛni kyaa táan uy'á ke, Tufooni kyaa maha ntàan urufol'á mɛ. ¹⁶ Naha kurugo yɛ yaaga maha yaaga ku nyɛ diɗyɛni i mu à jwo sùpyani pyii karigii ná yaayi u maha naa maa nyii yige yi kurugo ke, ná diɗyɛni karigii cyi maha ma ná yàmpeente e ke, lire là nyɛ a fworo Tufooni i mɛ, nka diɗyɛni i cyi à fworo.

¹⁷ Diɗyɛni ná u nyii karigii na ntùuli. Nka shinɗi u nyɛ na Kile nyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-kwôro tèekwom-baa.

Kirisita zàmpennji kani

¹⁸ Mii nànkwoobii, dijnyenji tèekwooni laaga saha nye a των με. Y'à jwo yii á na Kirisita zàmpennji sí n-pa. Nye t'èni i wuu nye nume ke, Kirisita zàmpennji nijyahamil'à pa a kwò. Lire cye kurugo wuu à li cè na dijnyenji tèekwoon'à byanhara. ¹⁹ Pi à fworu wuu shwòhòl'e, ñka pi mpyi ná wuu e me, ñaha na ye kàmpyi pi mpyi ná wuu e, pi mpyi na sí n-kwòro ná wuu e. Nka pi à fworu wuu shwòhòl'e ke, lir'à li cyèe na pi wà tufiige mpyi ná wuu e me.

²⁰ Nka yii pi ke, Yesu Kirisita u à fworu Kile e ke, ur'à Kile Munaani le yii e, ka yii puni si sèenji cè. ²¹ Mii à ñge let'erenji sém'a tun yii á, ñka lire nye a li cyèe na yii nye a sèenji cè mà dè! Yii à u cè ke, lire kurugo u à tun yii á. Yii à li cè mú na kafinara si n-jà n-fworu sèenji i me.

²² Jofoo sí u nye kafiniviniyi ye? Shinji u à Yesu cyé na Kile Nijcwoon'èni bà u nye u wi me, uru u nye kafiniviniyi, maa mpyi Kirisita zàmpennji. Urufol'à cyé Tufoonji ná Jyafoonji na. ²³ Shin maha shin u à Jyafoonji cyé ke, urufoo nye ná Tufoonji i me. Nka ñgemu ká ñee Jyafoonji na ke, urufoo mú na nye ná Tufoonji i.

²⁴ Yii pi ke, jwumpe pu nye na yu yii á mà lwó fo yii t'èejyiini i Kile kuni i ke, pur'à yaa pu kwòro yii funji'i. Puru ká ñkwòro yii funji'i, yii sí n-pyi Jyafoonji wwoñee, sí n-pyi Tufoonji wwoñee mú. ²⁵ Nwómeeeni Jyafoonji s'à lwó wuu á ke, lire li nye: shìnji ñiñkwombaani.

²⁶ Sùpyire ti nye na yii leni kumpiini i ke, mii à ñcyii karigii sém'a tun yii á pire kyaa na. ²⁷ Yii pi ke, Kile Munaani Jyafoonji à le yii e ke, lir'à t'èen yii e. Lire e ke ñuñ saha nye mà yaaga jwo yii á me, ñaha na ye lire Munaani na karigii puni yyaha yu yii á. Yaaga maha yaaga li nye na yu ke, yire puni nye sèe, li nye na fini me. Nye lire e ke, l'aha ndemu jwo yii á ke, yii a lire pyi. Yii kwòro Kirisita wwoñee e.

Kile pyiibii pyiñkanni

²⁸ Nye mii pyiibii, yii kwòro Kirisita wwoñee e, bà li si mpyi, canñke u sí nuru n-pa ke, u u mpa wuu yákiibii ta pi à t'èen, k'àha ñkwò mpyi wuu á silege kuru canñke me. ²⁹ Bà yii à li cè na Kirisita à tíi me, yii li cè mú na shin maha shin u maha katiigii pyi ke, urufoo maha li cyèe lire cye kurugo na uru nye Kile pyà.

3 Táanñkanni na wuu kyal'à táan Tufoonji á ke, yii lire kàanmucya ke! U à wuu kyaa táan uy'á fo wuu na yire Kile pyii. Kile pyii pi à sii wuu. Nde l'à dijnyenji sùpyire pyi ti nye a wuu cè me, lire li nye: pi nye a Kile cè me. ² Mii ntàannamacinmpyiibii, nume k'oni, wuu à pyi Kile pyii. Wuu sí n-pa n-pyi yaage ñkemu ke, kuru sàha ñkwò a cyèe wuu na me. Nka wuu k'ò'è cè, canñke Yesu Kirisita sí n-cyèe ke, pyiñkanni na u nye ke, wuu sí n-pyi amuni. Lire e †, pyiñkanni na u nye ke, wuu sí u nya amuni. ³ Shin maha shin u à u s'òñpre taha li na na uru sí n-pyi Yesu fiige ke, urufoo maha uye fíniñe bà u à fíniñe me.

⁴ Shin maha shin u nye na kapegigii pyi ke, urufoo maha Kile Saliyanji t'ùnni, ñaha na ye kapegigii cyi nye Kile Saliyanji kafuunñkii. ⁵ Yii s'a li cè na Yesu Kirisita à pa si kapegigii shi kwò. Uru yabiliñji nye a kapii pyi mà nya me. ⁶ Lire e ke shin maha shin u nye Yesu Kirisita wwoñee e ke, urufoo si ñee n-kwòro kapegigii mpyiñji na me. Shin maha shin u à kwòro kapegigii mpyiñji na ke, urufoo nye a Yesu Kirisita nya me, u mú nye a u cè me.

⁷ Mii pyiibii, yii àha ñkwò wà yaha u yii le kumpiini i me. Shin maha shin u nye na katiigii pyi ke, urufol'à tíi bà Yesu Kirisita à tíi me. ⁸ Shin maha shin u nye na kapegigii pyi ke, urufoo na nye Sitaanniñji wu, ñaha na ye mà lwó fo tasiige e, Sitaanniñji na kapegigii pyi. Kile Jyanji kapani sí li nye si Sitaanniñji kapyiñkii shi bò.

⁹ Shin maha shin u nye Kile pyà ke, urufoo nye na ñkwòroli kapegigii mpyiñji na me, ñaha na ye Kile fànhe maha mpyi urufol'e. Ná urufoo sí nye Kile pyà, lire kurugo u si n-jà n-kwòro kapegigii mpyiñji na me. ¹⁰ Nde l'à Kile pyiibii ná Sitaanniñji pyiibii wwù piye e ke, lire li nye: shin maha shin u nye u nye na katiigii pyi, maa u cinmpworonji kyaa táan uy'á me, urufoo nye Kile pyà me.

Pyiñkanni na wuu à yaa wuu wuu cinmpyiibii kyaa táan wuy'á ke

¹¹ Yii li cè na jwumpe p'à jwo yii á mà lwó fo yii t'èejyiini i Kile kuni i ke, puru pu nye: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Wuu àha mpyi Kanji fiige me, uru na mpyi Sitaanniñji wu, u à u s'ñeeñji bò. Kanji kapyiñkii mpyi a pi, lire kurugo u à u s'ñeeñji bò, mà li ta u s'ñeeñji wogigii mpyi a tíi.

¹³ Cinmpyiibii, yii kyaa ká mpen dijnyenji sùpyir'á, lire ká mpàa yii e me. ¹⁴ Wuu à li cè na t'èni l'e shìnji sèe wuñji mpyi wuu á me. Nka nume u nye wuu á, ñaha na ye wuu à wuu cinmpyiibii kyaa táan wuy'á. Shinji u à u cinmpyiibii kyaa pen uy'á ke, urufoo na nye kwòro i.

¹⁵ Shin maha shin u à u cinmpworonji kyaa pen uy'á ke, urufoo ná supyibon'á tàanna. Yii s'à li cè na supyibon'ò si n-jà n-kwòro supyibuuni na, si shìnji ñiñkwombaani ta me. ¹⁶ Ndemu cye kurugo wuu à tàange shi cè ke, lire li nye: Yesu Kirisita à u munaani kan wuu kurugo. Lire e wuu mú à yaa wuu wuu múnahigii kan wuu cinmpyiibii kurugo. ¹⁷ Nàfuufoo ká u cinmpworonji wà nya kanhare e, maa mpyi u nye a ñen'a u t'ège me, tá Kile tàange nye urufol'e? ¹⁸ Mii pyiibii, wuu tàange nye a sàa yaa ku pyi ñwójwum'ò kanna me. K'à yaa ku pyi tàange yabiliñji, ñkemu ku sí raa ñaa wuu kapyiñkil'e ke.

¹⁹ Lire cye kurugo, wuu sí li cè na wuu na ñaare sèenji ñuñji, wuu yákiibii mú sí n-t'èen Kile yyahe taan. ²⁰ Ali wuu zòmpyaagii méé ká sii na wuu c'èege karigii cyil'e, wuu li cè na Kile à fànha tò wuu zòmpyaagii na, u à karigii puni cè. ²¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu zòmpyaagii ká mpyi cyi nye na wuu c'èege me, wuu yákiibii sí n-t'èen Kile yyahe taan. ²² Lire ká mpyi, wuu aha yaaga maha yaaga ñaare u á ke, u sí kuru kan wuu á, ñaha na ye wuu na u tonji kurigii ñaare, maa u pyii ka-

† Pii maha jwo: «ñaha kurugo ye».

rigii pyi. ²³ Nde u à cya wuu á uru tonji funŋke e ke, lire li nyɛ: wuu dá u Jyanji Yesu Kirisita na, wuu u wuye kyaa táan wuy'á bà u à li cya wuu á mɛ. ²⁴ Shinji u nyɛ na Kile tonji kurigii ŋaare ke, urufoo ná Kile maha mpyi wwoŋɛɛ, Kile ná urufoo mú maha mpyi wwoŋɛɛ. Nde-mu cye kurugo wuu maha li cè na wuu ná Kile nyɛ wwoŋɛɛ ke, lire li nyɛ: u à u Munaani le wuu e.

Ndemu cye kurugo Kile tũntunji maha ɲcè ke

4 Mii ntàannamacinmpyiibii, mpii puni pi nyɛ na ma yii á, na pire na nyɛ Kile tũntunmii ke, yii àha ndá pi puni na mɛ, yii a pi zòmpii shuu yii a wíi, yii i ɲcè kampyi Kile u à pi tun, ɲaha na ye shinɲyahara na fini diɲyɛni yyaha kurugo na pire na nyɛ Kile tũntunmii. ² Ndemu cye kurugo Kile tũntunji maha ɲcè ke, lire li nyɛ: shin maha shin u à tɛɛn li taan na Yesu Kirisita à pa mpyi sùpya ke, urufoo na nyɛ Kile tũntunɲ. ³ Nka shin maha shin u à jwo na uru na nyɛ Kile tũntunɲ, maa Yesu cyé ke, urufoo nyɛ Kile tũntunɲ mɛ. Kirisita zàmpɛni tũntunɲ u nyɛ urufoo, u kyaa s'à jwo yii á na u sí n-pa, u s'à pa a kwò diɲyɛni i.

⁴ Yii pi ke, mii pyiibii, yii na nyɛ Kile wuu. Yii à fànha ta pire kafinivinibii na, ɲaha na ye Munaani l'à tɛɛn yii e ke, lir'à fànha tò diɲyɛni sùpyire wuuni na. ⁵ Pire kafinivinibii pi ke, pire na nyɛ diɲyɛni wuu, lire kurugo pi maha yu mà tàanna ná diɲyɛni jwuŋkanni i, diɲyɛni s'ì wá na núru pi ɲwɔ na. ⁶ Wuu pi ke, wuu na nyɛ Kile wuu. Shinji u à Kile cè ke, urufoo maha núru wuu ɲwɔ na. Ngemu u nyɛ u nyɛ Kile pyà mɛ, urufoo nyɛ na núru wuu ɲwɔ na mɛ. Lire cye kurugo, wuu maha tũntunmpii sèe wuubii cè a wwù kafinivinibil'e.

Kile à wuu kyaa táan uy'á, wuu wuu shinɲɛbii kyaa táan wuy'á mú

⁷ Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu wuye kyaa táan wuy'á, ɲaha na ye tàang'à fworò Kile e. Shin maha shi-in u à u cinmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo na nyɛ Kile pyà, maa u cè. ⁸ Shinji u nyɛ u nyɛ a u cinmpyiibii kyaa táan uy'á mɛ, urufoo nyɛ a Kile cè mɛ, ɲaha na ye Kile na nyɛ tàanga. ⁹ Pyiŋkanni na Kile à li cyèe wuu na na wuu kyal'à táan ur'á ke, lire li nyɛ: u à u Jyanji niŋk-inji tun u à pa diɲyɛni i, bà wuu sí mpyi sí shìŋi sèe wuŋi ta u cye kurugo mɛ. ¹⁰ Kuru tàange ku nyɛ: wuu bà pi à Kile kyaa táan wuy'á mà dɛ! Nka Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa u Jyanji tun u à pa mpyi sáràga maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni tiŋɛ.

¹¹ Nyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile à wuu kyaa táan uy'á lire pyiŋkanni na, lire e wuu mú à yaa wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Sùpya nyii nyɛ a tɛg'a ɲya Kile na mɛ, nka wuu aha wuye kyaa táan wuy'á, wuu sí n-kwòro Kile wwoŋɛɛge e, u tàange mú sí raa ɲaa wuu shwɔhɔ'e sèenji na.

¹³ Ndemu cye kurugo wuu à li cè na wuu à wwò ná Kile e, Kile mú s'à wwò ná wuu e ke, lire li nyɛ: u à u Munaani le wuu e. ¹⁴ Tufooji à Jyafooji tun u à pa mpyi diɲyɛni Shwofooji, wuu à lire ɲya wuu nyiigii na, maa mpyi lire kani shɛɛnre jwufee. ¹⁵ Shinji u à tɛɛn li

taan na Yesu u nyɛ Kile Jyanji ke, Kile à wwò ná urufol'e, urufoo mú à wwò ná Kile e. ¹⁶ Táanɲkanni na Kile à wuu kyaa táan uy'á ke, wuu à lire cè, maa dá li na. Kile na nyɛ tàanga, shinji u à kwòro tàange e ke, urufol'à wwò ná Kile e, ka Kile sí wwò ná urufol'e.

¹⁷ Wuu kyal'à táan Kile á sèenji na, lire kurugo canŋke u sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, wuu yákiliteɛnre wuu pi sí n-pyi kuru canŋke. ɲaha kurugo ye bà Yesu Kirisita mpyi nge diɲyɛni i mɛ, amuni wuu mú nyɛ. ¹⁸ Shinji u à Kile ná u cinmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo yákiŋji maha ntɛɛn, ɲaha na ye tàange sèe woge maha fyagare kwò. Yii li cè na mu aha sùpyani ɲya u u fyáge, u kapegigii sí ndemu nɔ u na ke, lire yyaha na u maha fyáge. Lir'à li cyèe shinji u nyɛ na fyáge ke, tàange nyɛ a ndire wà urufol'e mɛ. ¹⁹ Wuu pi ke, Kile u à fyànha a wuu kyaa táan uy'á, lire kurugo wuu à Kile ná wuu cinmpyiibii kyaa táan wuy'á. ²⁰ Wà ha jwo na Kile kyal'à táan ur'á, mà li ta urufol'à u cinmpworonji kyaa pen uy'á, urufoo na nyɛ kafiniviniwe, ɲaha na ye mu nyii nyɛ ma cinmpworonji ngemu na ke, mu aha uru kyaa pen may'á, Kile u nyɛ mu nyii nyɛ uru na mɛ, di uru kyaa sí n-jà n-táan mu á n-jwo ye? ²¹ Nde Kile nyɛ na ɲcaa wuu á ke, lire li nyɛ: uru kyal'à táan ngemu á ke, urufoo u u cinmpworonji kyaa táan uy'á mú.

Kile à ɲjemu jwo Yesu kyaa na ke, wuu dá yire na

5 Shin maha shin u à dá li na na Yesu u nyɛ Kile Niŋcwɔnɔnɔni ke, urufoo na nyɛ Kile pyà. Tufooji Kile kyal'à táan shin maha shin á ke, u pyiibii kyaa maha ntáan urufol'á mú. ² Wuu aha Kile kyaa táan wuy'á, maa u tonji kurigii ŋaare, lire cye kurugo wuu sí li cè na u pyiibii kyal'à táan wuu á. ³ Yii li cè, mà Kile kyaa táan may'á, lire li nyɛ: na u tonji kurigii ŋaare. Cyire sí nyɛ kapyimpengii mɛ, ⁴ ɲaha na ye shin maha shin u nyɛ Kile pyà ke, urufoo maha fànha ta diɲyɛni na. Yaage urufoo maha ntɛg'a fànha ta diɲyɛni na ke, kuru ku nyɛ wuu dáníyanji Yesu Kirisita na. ⁵ Jo u sí n-jà fànha ta diɲyɛni na ye? Shinji u à dá li na na Kile Jyanji u nyɛ Yesu ke, urufoo wi.

⁶ Yesu Kirisita à pa diɲyɛni i, maa batize lwɔhe e, maa uye pyi sáràga, u sishang'à wu. U nyɛ a batize kanna mɛ, u à batize, lire kántugo maa uye pyi sáràga, u sishang'à wu. Kile Munaani na yire yu wuu á, lire li nyɛ sèenji. ⁷ Nyɛ yii li cè na yaayi taanre yi nyɛ na Yesu Kirisita kyaa yu wuu á, yire yi nyɛ: ⁸ Kile Munaani ná lwɔhe ná sishange. Yire taanrenji mú s'à bɛ niŋkin na u kyaa na. ⁹ Nde sùpyir'à ɲya maa li yu ke, wuu maha ɲɛɛge lire na, mà li ta nde Kile nyɛ na yu ke, lir'à fànha tò sùpyire wuuni na, ɲaha na ye Kile yabilin'à jwo u Jyanji kyaa na. ¹⁰ Shin maha shin u à dá Kile Jyanji na ke, urufol'à ɲɛɛ Kile niŋjwuyi na, maa yi yaha uye funŋi. Ngemu sí u nyɛ u nyɛ a dá Kile niŋjwuyi na mɛ, urufol'à Kile pyi kafiniviniwe, ɲaha na ye nde Kile à jwo u Jyanji kyaa na ke, urufoo nyɛ a dá lire na mɛ. ¹¹ Lire sí li nyɛ: Kile à shìŋi niŋkwombaani kan wuu á, uru shìŋi na ntaa u Jyanji cye kurugo. ¹² Shin maha shin u nyɛ ná

Jyafoonji i ke, shìnji sèe wunji na nye urufol'á. Shinji u nye u nye ná u e me, shìnji sèe wunji nye urufol'á me.

Jwumpe nizanmpe

¹³ Yii pi à dá Kile Jyanji na ke, mii à nge letereji séme si ntun yii á, bà yii si mpyi si li cè na yii à shìnji niñkwom-baanji ta me. ¹⁴ Wuu aha yaaga maha yaaga náare Kile á mà tàanna ná u nyii wuuni i ke, wuu à tēen ná l'e na u sí wuu parege lógo. ¹⁵ Ná wuu s'à li cè na u maha wuu pareyi núru, lire e, wuu aha yaaga maha yaaga náare u á ke, wuu maha li cè na wuu à kuru ta a kwò.

¹⁶ Wà ha cìmpworonji wà nya u u kapii pyi, ndemu li nye li sè kwùnji nò u na me, urufoo u Kile náare u á. Kile sí shìnji sèe wunji kan u á, kapegigii cyi nye cyi nye na kwùnji nòni sùpyanji na me, cyire pyifeebii kyaa li. Nka kapiini là na nye wani, lire maha sàa kwùnji nò sùpyanji na. Lire kapiini shìnji pyifoonji kyaa na bà mii à jwo yii

Kile náare me. ¹⁷ Kyaa maha kyaa l'à para tapyige e ke, lire na nye kapii. Nka kapegigii puni nye na kwùnji nòni sùpyanji na me †.

¹⁸ Wuu à li cè na shin maha shin u nye Kile pyà ke, urufoo nye na uye yare kapegigii mpyinji yahare e me, naha na ye Kile Jyanji maha urufoo sañcwónji sigili, lire kurugo Sitaanninji sí n-jà yafyin pyi urufoo na me.

¹⁹ Wuu à li cè na wuu na nye Kile wuu, diñyeñi sùpyire sannte sí nye Sitaanninji fàñhe ñwòh'i.

²⁰ Wuu à li cè mú na Kile Jyanji à pa, maa wuu yákilibii múgo, ka wuu u Kilenji sèe wunji cè. Wuu nye Kilenji sèe wunji wwoñee, wuu ná u Jyanji Yesu Kirisita wwoñeege cye kurugo. Uru u nye Kilenji sèe wunji, ngemu u maha shìnji niñkwom-baanji kaan ke.

²¹ Mii pyiibii, yii a yiye kàanmucaa yasunñyi na.

---

† Yii Marika 3.28-29 wii.

2 YUHANA

Yuhana mpyi Yesu tũntunɔ. Uru u à ɲge lɛtɛɛɲi sɛm'a tũugo dánafeebii kurunke kà á. Ku mpyi a sàa táan u á. Lire e u à ku yyere: «cìmpworocwoɲi». U à ku dánafeebii yyere: «cìmpworocwoɲi pyiibii». Yuhana à li cya pi á, pi piye kyaa táan piy'á. U à li cya mú na wà ha mpa pi á ná kàlanɲi waber'e, ɲgemu u à li cyêe na Yesu ɲye a pa mpyi sùpya diɲyɛɲi i mɛ, pi àha ɲɛɛ urufoo na mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii u ɲye dánafeebii kacwɔnɔɲi ke, mii u ɲye na ɲge lɛtɛɛɲi sɛmɛni si ntun cìmpworocwoɲi † ná u pyiibil'á, Kile à uru ɲgemu cwɔɔnɔ ke. Yii kyal'à táan mii á sɛɛɲi na. Mii kann'á bà yii kyal'à táan mɛ, ɲka mpɛi puni pi à sɛɛɲi cè ke, yii kyal'à táan pire pun'á. ² Yii kyal'à táan wuu á, ɲaha na ye wuu à sɛɛɲi cè, u mú sí n-kwôro ná wuu e, fo tèekwombaa. ³ Tufooni Kile ná u Jyanɲi Yesu Kirisita sí ɲwɔ wuu na, si ɲũɲaara ta wuu na, si yyɛɲɲɛ kan wuu á, bà wuu si mpyi s'a ɲaare sɛɛɲi ɲun'i, si wuye kyaa táan wuy'á mɛ.

Wuu à yaa wuu a ɲaare sɛɛɲi ɲun'i, wuu u wuye kyaa táan wuy'á

⁴ L'à pyi mii á funntanga nimbwɔɔ, mà li ɲya na mu pyiibii pìi na ɲaare sɛɛɲi ɲun'i, bà Tufooni à li cya wuu á mɛ. ⁵ ɲye mii cìmpworocwoɲi, ɲje mii ɲye na sɛmɛni si ntun mu á numɛ ke, to nivɔɔɲɔ bà mɛ. Uru ton'à le wuu á, canɲke wuu à jyè Kile kuni i ke, uru u ɲye: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ⁶ Wuu aha a Kile tonɲi kurigii ɲaare, lire li ɲye tàange. Yire yi ɲye na yu yii á, mà lwó fo yii canɲyige Kile kuni i, yii a lire pyi.

⁷ Mpɛi pi ɲye na sùpyire ɲwɔ fáanɲi na leni kumpiini i ke, pir'à ɲyaha diɲyɛɲi yyaha kurugo numɛ. Pi ɲye na

† Naha ɲke cyage e, dánafeebii kurunke kà mɛge ki. Dánafeebii kurunke shiibii pi ɲye u pyiibii.

ɲɛɛg'a tɛɛn li taan na Yesu Kirisita à pa diɲyɛɲi i ná supycyeere e mɛ. Shin maha shin u ɲye amuni ke, urufoo na ɲye kafiniviniwe, maa mpyi Kirisita zàmpɛn. ⁸ Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ɲkwò wuu báaraɲi kapyiini yaha li pyi laaga baa mɛ, yii yiye waha bà yii si mpyi si u tɔɔɲi puni ta mɛ. ⁹ Kàlanɲi u à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, shin maha shin u ɲye u ɲye a uye pɔɔ uru na mɛ, maa laaga tɔɔn uru na ke, urufoo ɲye ná Kile e mɛ. ɲka shinɲi u à uye pɔɔ uru na ke, urufoo ɲye ná Tufooni ná Jyafooni i. ¹⁰ Wà ha mpa yii á ná kàlanɲi waber'e, ɲgemu u ɲye u ɲye a yyaha tíi ná Kirisita kani i mɛ, yii àha ɲɛɛ urufoo yaha u sunmbage lèɲɛ yii pyenge e †† mɛ. Yii àha urufoo shéere bá mɛ, ¹¹ ɲaha na ye ɲgemu ká urufoo shéere ke, u à wwò ná urufol'e kuru báaraɲe na.

Jwumpe nizanmpɛ

¹² Karii niɲyahagii saha na ɲye mii á mà jwo yii á, mii la nàha si cyi sɛmɛ mɛ, ɲaha na ye mii la ɲye si ɲkàre wani yii yyéere si sà cyi jwo yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnɲɔ mɛ. ¹³ Mu cìmpworocwoɲi Kile à cwɔɔnɔ ke, uru pyiibil'à mu shéere.

†† Pyenge kyaa l'à jwo naha ɲke cyage e ke, dánafeebii tabin-nige kyaa li. Lire tɛni i cyeye mpyi sàha ɲkwò a faanra Kile pèente mɛɛ na mɛ, dánafeebii mpyi maha piye binnini pyenyi i.

pi maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi yabilimpíi sònghòkanni i. Kile Munaani nye pi e me.

²⁰ Nka yii pi ke, mii ntàannamacinmpyiibii, yii yiye waha yii raa sì yyaha na Kile kuni i, yii raa Kile náare u Munaani fànhe cye kurugo. ²¹ Kile à yii kyaa táan uy'á, yii kwôro kuru tàange e. Kafoonji Yesu Kirisita nùñaare funnke e, u sí shìnji niñkwombaanji ngemu kan yii á ke, yii a uru sigili. ²² Mpii pi nye ná funyo shuunni i ke, yii a pire nùñaare taa, yii fànha le, yii i pi yákilibii tinje. ²³ Yii i pii òr'a yige nage e bà pi si mpyi si shwo me. Pii na nye wani, yii a nùñaara taa pire na mú, nka yii a yiye kàanmucaa pi na, yii laaga tòn pi katupwòhoyi puni na, ali

pi vànntinnyi y'à nwoho kapegigii cye kurugo ke, yii yire cyé.

Jwumpe nizanmpe

²⁴ Kile sí n-jà yii shwo kapegigii mpyinji na, si yii tigire cyaga baa wuubii ná yii funntanga wuubii pyi yii yyére u yyaha taan u sinampe e cannka. ²⁵ Uru Kile niñkinji u à wuu shwo wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. Sinampe ná pèente ná fànhe ná nùñufente nye u á, mà ta diñyeni sàha dá me, maa mpyi u á nume ná tèkwombaa. Amiina!

KACYEENKII

Azi kùluni pi maha mpyi numε Turiki ke, Yesu tùnntunji Yuhana u à nge letεrenji sém'a tun lire dánafeebii kurupyi baashuunni'á. Lire tēni i, Ɔɔmu saanbwɔhe mpyi na dánafeebii kyéree. Lire funŋke e, pi à Yuhana cù mà le kàsuni i Patimɔsi i, lwɔh'à kuru cyage kwùulo. Mà Yuhana yaha wani, Kafoonji Yesu Kirisita à uye cyêe u na maa niŋyini yaayi ná yaayi nimpayi cyêe u na, maa u pyi na nde u à nya ke, na u lire sémε. Nge sémenji i Yuhana à li cyêe na ŋcyère Yesu sí n-pa si u wuubii shwɔ, si u zàmpeebii shi bò. Puru jwumpe cye kurugo, u à dánafeebii fɔɔŋɔ, maa màban le pi e, bà pi si mpyi si piye pɔw Kile kuni i yefuge tēni i mε.

Kuni niŋcyiini i, piŋkanni na Yesu à uye cyêe Yuhana na ke, u à lire jwo. Jwumɔ tatεenyε baashuunni yi ŋye nge sémenji funŋke e, yire tatεenyi puni niŋkin niŋkinji sí n-jà n-táa tataaya baashuunni shuunni.

Jwumpe tatεenyi nimbwoyi baashuunni u ŋye:

Letεribii baashuunni u à tùgo Azi kùluni dánafeebii kurupy'á ke (2--3).

Fyèebii baashuunni kani (4.1--8.6).

Mpuruyi baashuunni kani (8.7--11.19).

Kabwɔhigii kani (12--15).

Kile lùyirini ŋkunahigii baashuunni kani (16).

Kapyaagii cyi à yyaha tii ná Babilɔnni kànhe e ke (17.1--19.10).

Kacyeenkii nizanŋkii mà yyaha tii ná tērigii nizanŋkii ná Zheruzalemu nivɔnŋi kani i (19.11--22.5).

Sémenji takwɔre e, Yesu à ŋwɔmεε lwɔ, u à jwo «Ŋcyère, mii sí n-pa.»

Sémenji tasiige

1 Yesu Kirisita à karigii nimpaaŋkii ŋcyiimu nya ke, cyire cyi ŋye nge sémenji i. Kile u à cyire karigii cyêe u na, u cyêe u báarapyiibii na na ŋcyère cyi sí n-pyi. Yesu à u mēlekeŋi tun u pa cyire karigii cyêe u báarapyiŋi Yuhana na. ² Kile à karigii ŋcyiimu kyaa jwo, ka Yesu Kirisita si cyi sēenji cyêe Yuhana na, ka u u cyi puni nya ke, Yuhana à cyire puni sémε. ³ Ngemu ká nge sémenji kála sùpyir'á, ka mpiimu si u funŋɔ jwumpe lógo karigii nimpaaŋkii kyaa na, maa pu kurigii náare ke, piferee wuun'à ŋwɔ, naha na ye nge sémenji karigii tēpyiin'à byanhara.

⁴ Dánafeebii kurupyi baashuunni † yi ŋye Azi kùluni i ke, mii Yuhana u à nge sémenji sémε si ntun yir'á. Kilenji u ŋye, ná u mpyi, ná u sí n-pa ke, uru u ŋwɔ yii na, u u yyeniŋke kan yii á. Múnahigii baashuunni cyi ŋye u saanre yatεenŋke yyaha yyére ke, cyire mú cyi ŋwɔ yii na, cyi i yyeniŋke kan yii á. ⁵ Yesu Kirisita u à Kile jwumpe jwo ná ŋwɔmεεfente e, maa mpyi shincyiŋi mà ñè a fworò kwùni i ná uru u ŋye niŋke saanbii ñuŋufoonji ke, uru mú u ŋwɔ yii na, u u yyeniŋke kan yii á.

Uru u à wuu kyaa táan uy'á maa wuu ñuŋɔ wwù wuu kapegigil'e, u sishange ŋgunji cye kurugo, ⁶ maa wuu le u Saanre e, maa wuu pyi sáragawwu, bà wuu si mpyi s'a báare u Tunji Kile á mε. Pēente ná fànhe na ŋye u á tērigii puni i, fo tēkwombaa. Amiina!

† Yahutuubil'á, baashuunni maha jwo a wà yaaga na ŋkemu k'à fùŋŋ ke. Naha ŋke cyage e, baashuunni'á jwo a wà Azi kùluni dánafeebii kurupyi puni na.

⁷ Yii li cè, u sí n-pa nahanyi i! Sùpyire puni sí u nya, ali mpaii pi à u fùrugo ke, pire mú sí u nya. Niŋke supyishini puni sí mεε sú u kurugo. Amuni li sí n-pyi. Amiina.

⁸ Kafoonji Kile à jwo: «Mii u ŋye Alifa ná Omega--tasiige ná takwɔge. Mii u ŋye, mii u mpyi, mii sí n-pa, Siŋi Punifoo.»

Yesu Kirisita à uye cyêe Yuhana na

⁹ Mii Yuhana u ŋye yii cìmpworonji ke, mii ná yii pi ŋye Kile saanre shiinbii, maa wuye shiile yyefuge e Yesu wwoŋεεge kurugo ke, Kile jwumpe ná Yesu kani ŋjwuŋ'à pi pyi pi à mii cù a kàre Patimɔsi i ††. ¹⁰ Kafoonji pēente canŋke, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i mejuwu nimbwoo lógo naye kántugo mu à jwo mpurugo mεε. ¹¹ L'à jwo: «Nde mu ŋye na naa ke, lire sém'a tùgo dánafeebii kurupyi baashuunni'á nje kànyi na: Efese ná Simirina ná Pεrigamu ná Cyatiri ná Saridesi ná Filadelifi ná Lawodisi.»

¹² Ka mii i yyaha kēenŋe si ñcè shinŋi u ŋye na yu ná mii i ke. Mii à yyaha kēenŋe ke, ka mii i sēenŋi fùkinahii baashuunni nya, ¹³ maa yaage kà nya fùkinabii shwɔhɔ'l'e mu à jwo sùpya. Vànntinmbwɔhɔ mpyi u à le, kuru mpyi na u taa fo u nintakuruyi na, sēen vānmεεge s'à tēg'a u mǎhana u ntūŋke e. ¹⁴ U ñuŋke mpyi a fīniŋe weewee, ŋyiigii sí i ñi mu à jwo na. ¹⁵ U tooyi mpyi na ñi mu à jwo dānyε tɔkɔnɔ pi à le a fɔw nage e, u mejuuuni sí ŋye mu à jwo lufoomɔ tūnɔ. ¹⁶ Wɔrii baashuunni mpyi u kàniŋe cyεge e. Ŋwɔɔ shuunni kàshikwɔŋwɔtanga mpyi na fwoe u ŋwɔge e. U yy-

†† Kiribilere li ŋye li li suumpe lwɔhe niŋke e.

he mpyi na nî bà canŋke maha mpyi canvwuge na mε.

¹⁷ Mii à u nya ke, maa ŋcwo u fere e, mu à jwo mii à kwû. Ka u u u kàniŋe cyεge taha mii na, maa jwo: «Mà hà raa fyáge mε, mii u nye niŋcyiŋi ná nizanŋi. ¹⁸ Mii nyii wu u nye. Mii mpyi a kwû, ŋka numε mii nye nyii na fo tèekwombaa. Kwûŋi ná niŋke ŋwɔɔɔ shiinbii cyage tirikyaanni na nye mii cye e. ¹⁹ Nye karigii cyi nye na mpyi numε, ná ŋcyii cyi sí n-pa n-pyi ke, cyire puni mu à nya ke, cyi séme. ²⁰ Wɔrigii baashuunniŋi mu à nya mii kàniŋe cyεge e, ná sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi mu à nya ke, cyire karigii ŋwɔɔhe k'à ŋwɔɔɔ ke, kuru ku nye ŋke: wɔrigii baashuunniŋi cyi nye dánafeebii kurunŋi baashuunniŋi yyaha yyére shiinbii †. Fùkinabii pi nye yire kurunŋi baashuunniŋi.

Letereŋi u à tùugo Efese kànye dánafeebii kurunŋá ke

2 Dánafeebii kurunŋe ku nye Efese kànye e ke, letere séma kan kuru yyaha yyére shinŋá ††, maa yi jwo u á na:

“Mii kàniŋe cyεge e wɔrigii baashuunniŋi nye, mii i ŋaare sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi shwɔɔɔ'e ke, mii à jwo: ² mii à yii kapyiŋkii cè, báaraŋi yii nye na mpyi maa yiye shiile shiilŋkanni ndemu na ke, mii à yire cè. Mii à li cè na yii nye na ŋεεge shinpiibii karigii na mε. Mpii pi à piye pyi Yesu túnntunmii mà ta sèe bà mε, yii à pire kànmucya mà li ta na pi na fini. ³ Yii à yiye waha, maa kyaage kwú yiye e mii mege kurugo, sàage nye a jyè yii e mε. ⁴ Cyire mú i, mii à tígire cyán yii na, ŋaha na ye yii mpyi a mii kyaa táan yiy'á pyiŋkanni ndemu na ke, là a fworo lire e. ⁵ Cyage yii à kùuŋ'a cwo ke, yii funŋo cwo kuru na, yii i yiye cεεge, yii i núru yii toronŋkanni niŋjyeen'á. Ná yii nye a lire pyi mε, mii sí n-pa yii mε na, si yii fùkinaŋi lwú u tayahage e. ⁶ Ŋka kyaa niŋkin na nye yii e, ndemu l'à táan mii á ke. Nikolayiti shiinbii ‡ kapyiŋkil'á pen yii á, mii fiige. ⁷ Nye Kile Munaani na ŋjemu yu dánafeebii kurunŋá ke, ŋgemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pεre, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, shiŋi cige ku nye Kile Ariŋanaŋi i ke, mii sí kuru yaseere tà kan urufoo u lyî.”

Letereŋi u à tùugo Simirina kànye dánafeebii kurunŋá ke

⁸ Dánafeebii kurunŋe ku nye Simirina kànye e ke, letere séma kan kuru yyaha yyére shinŋá ††, maa yi jwo u á na:

“Mii u nye niŋcyiŋi ná nizanŋi ke, mii u mpyi a kwû maa ñè ke, mii à jwo: ⁹ mii à yii yyefuge ná yii fɔŋke cè, ŋka Kile kàmpaŋke na, yii na nye yaarafee. Mpii pi maha ŋko na pire pi nye Kile shiinbii ‡, mà ta sèe bà mε, pire na yii meyi kεεge pyiŋkanni ndemu na ke, mii à lire cè. Sitaanniŋi wwoŋεe pi nye pi pi. ¹⁰ Yyefuge ku

† Pii maha jwo: «dánafeebii kurunŋi baashuunniŋi mèlekeebii».

†† Pii maha jwo: «mèlekeŋ'á». ‡ Nikolayiti shiinbii na mpyi tonŋkuro. Lire tonŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiŋkil'e. †† Pii maha jwo: «mèlekeŋ'á». ‡† Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yahutuubii pii mpyi maha sɔŋŋi na pire pi nye Kile shiinbii, ali pi mée ká mpyi pi nye na kacɛnŋi pyi me.

sí raa yii taa ke, yii àha vyá kuru yyaha na mε. Yii lógo, Sitaanniŋi sí yii pii le kàsuŋi i, bà pi si mpyi si yii zò shwɔ ŋgii mε. Yii sí canmpyaa ke yyefugo pyi, ŋka yii kwôro Kile kuni i, pi mée ká mpyi na sí yii bò. Lire ká mpyi, mii sí shiŋi niŋkwombaani kan yii pyi yii kajaŋi-wooni.

¹¹ Nye Kile Munaani na ŋjemu yu dánafeebii kurunŋá ke, ŋgemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pεre, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, kwûŋi shɔnwunŋi sì nɔ urufoo na mε.”

Letereŋi u à tùugo Perigamu kànye dánafeebii kurunŋá ke

¹² Dánafeebii kurunŋe ku nye Perigamu †† kànye e ke, letere séma kan kuru yyaha yyére shinŋá ††, maa yi jwo u á na:

“Ŋwɔɔɔ shuunni kàshikwɔŋwɔtange nye mii ŋgemu á ke, mii à jwo: ¹³ mii à yii tatεenge cè. Mii à cè na Sitaanniŋi fànye tatεenge ki. Antipasi u à pyi ŋwɔmεe niŋkinfoo maa mii kyaa jwo ke, pi à uru bò wani yii yyére Sitaanniŋi tatεenge e. Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pwo mii na, yii nye a ŋen'a kàntugo wà mii na mε. ¹⁴ Cyire mú i, mii à tígire cyán yii na, ŋaha na ye pii na nye yii shwɔɔɔ'e, pir'à taha Balamu § kàlaŋi fye e. Balamu u mpyi a saanŋi Balaki sɔn, ka lire si mpyi kaŋuŋo mà Izirayeli shiinbii yaha yasunŋi kyaare ŋkyaŋi ná jacwɔɔre karigii mpyiŋi na. ¹⁵ Amuni li mú nye, sùpyire tà na nye yii shwɔɔɔ'e, tir'à taha Nikolayiti shiinbii † kàlaŋi fye e. ¹⁶ Nye yii yii toronŋkanni kεenŋe, lire baare e kàshikwɔŋwɔɔni li nye na fworo mii ŋwɔge e ke, ŋcyère mii sí n-shà yii yyére si sà tire tún ná l'e.

¹⁷ Kile Munaani na ŋjemu yu dánafeebii kurunŋá ke, ŋgemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pεre, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, ŋjyŋi mege ku nye mani ná u à ŋwɔɔɔ ke, mii sí uru kan urufol'á. Mii sí kafafyŋge kan urufol'á mú. Mege niwɔŋŋ'á séme kuru kafaage ŋuŋ'i, sùpya nye a ku cè mε, fo ku tafoonŋi.”

Letereŋi u à tùugo Cyatiri kànye dánafeebii kurunŋá ke

¹⁸ Dánafeebii kurunŋe ku nye Cyatiri kànye e ke, letere séma kan kuru yyaha yyére shinŋá †††, maa yi jwo u á na:

“Mii Kile Jyaŋi nyiigii cyi nye na nî na fiige, mii tooyi sí i nî dànye tɔɔnɔ fiige ke, mii à jwo: ¹⁹ Mii à yii kapyiŋkii ná yii tàange ná yii dániyaŋi ná yii sùpyire ntɛgenŋi ná yii yiye zhiilŋi cè. Yii báaraŋi mú s'à ŋyaha numε mà tòro niŋcyiŋi na. ²⁰ Cyire mú i, mii à tígire cyán yii na, ŋaha na ye ceenŋi u nye Zhezabeli †† ke, ur'à fine na uru

††† Kacinzunni mpyi a fàha ta kuru kànye e. Kuru mú k'à pyi kàha niŋcyiŋe ŋkemu i pi à ŋwɔmε saanbwohe pée mu à jwo Kile ke. ††† Pii maha jwo: «mèlekeŋ'á». § Yereyi Balamu à kan saanŋi Balaki á ke, yir'à pyi kaŋuŋo mà Izirayeli shiinbii le kumpiini i (Nɔm-buru 31.16). Naha ŋke cyage e, cyelentiibii kafiniviniŋi pi nye na sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi i ke, Yuhana à pire tàanna ná Balamu i. †† Nikolayiti shiinbii na mpyi tonŋkuro. Lire tonŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiŋkil'e. ††† Pii maha jwo: «mèlekeŋ'á». ††† Uru ceenŋi Zhezabeli kurugo,

na nyε Kile tũntunŋɔ, ŋka yii à u yaha u u mii báara-pyiibii leni kumpiini i ná u kàlanj i, bà pi si mpyi s'a jacwɔɔre pyi, s'a yasunŋyi kyaare kyàa mε. ²¹ Mii à tère kan u á u u toronŋkanni kɛɛnŋe, ŋka u la nyε sɪ láha u jacwɔɔre karigii na mε. ²² Lire kurugo mii sí yampe pà yaha u na fo si u sínŋiŋe. Mpii pi nyε na jacwɔɔre pyi ná u e ke, mii sí yefugo nimbwɔɔh wà pire na mú, fo pi aha pi toronŋkanni kɛɛnŋe. ²³ Mii sí u fyèŋwɔɔhshiinbii pyi pi a ŋkwúu. Lire e, dánafeebii kurunŋyi puni sí n-cè na shinŋi u à sùpyire sɔnŋɔre ná ti funŋɔ karigii cè ke, mii wi. Mii sí yii shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e.

²⁴ Nyε yii sanmpii pi nyε Cyatiri i, ná yii nyε a nyε uru ceenŋi kàlanj na mε, yii pi à pyi yii nyε a nyε Sitaanniŋi kaŋwɔɔhigii yyaha cya si ŋcè mε, mii sí kyaa niŋkin kan na cya yii á, lire li nyε: ²⁵ kàlanj yii à ta ke, yii kwôro uru na fo mà sà nɔ mii tèepani na. ²⁶ Ngemu ká mpyi javoo maa mii nyii karigii pyi mà nɔ fo tɛgeni na ke, mii sí supyiŋiŋi puni ŋũŋufente kan urufol'á. ²⁷ U sí raa pi kɛɛnŋi ná tɔɔnɔ kàbil'e, si pi jya jya pwo cwoo fiige. ²⁸ Mii sí tire ŋũŋufente kan urufol'á, bà mii Tunj Kile à ti kan mii á mε. Mii sí nyémugo woni kan urufol'á mú.'

²⁹ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunŋy'á ke, ŋgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋ-gyigigii pɛɛ, u raa núru."

Letereŋi u à tùugo Saridesi kànhe dánafeebii kurunŋk'á ke

3 Dánafeebii kurunŋke ku nyε Saridesi kànhe e ke, letere sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á † maa yi jwo u á na:

"Kile múnahigii baashuunniŋi ná wɔrigii baashuunniŋi nyε mii ŋgemu á ke, mii à jwo mii à yii kapyiŋkii cè. Sùpyire na sɔnŋi na yii à shiŋi sèe wuŋi ta, mà li ta yii à kwú u kàmpaŋke na. ² Nyε yii yiri ŋɔɔmpe na, yii fànha le yiye e, naha na ye yii fàn'h'à kwò a kwò. Yii li cè na yii nyε na yii karigii pyi na nɔni cyi tɛgeni na mii u Kilenj nyii na mε. ³ Kàlanj yii à lógo maa nyε u na ke, yii funŋɔ cwo uru na, yii i u cù yii tàanna ná u lógonŋkanni i, yii i yii toronŋkanni kɛɛnŋe. Ná yii nyε a nyiiigii múgo mε, mii sí n-pàa yii e nàŋkaawa fiige, yii si mii tèepani cè mε. ⁴ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire tà na nyε wani Saridesi kànhe e, tire nyε a ti vànŋyi ŋwɔɔh mε. Tire ti sí n-pa vànvyiŋŋi le, s'a nàare ná mii i, naha na ye ti ná lir'à yaa.

⁵ Ngemu ká mpyi javoo ke, urufoo mú sí vànvyiŋge kà le amuni. Mii si n-sii urufoo mεge bò shiŋi niŋk-wombaani tafeebii meyi tasemεge e mε. Mii sí yi jwo mii Tunj Kile ná u mèlɛkɛbii nyii na, na urufoo na nyε mii wu. ⁶ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunŋy'á ke, ŋgemu la ku nyε si yire cè ke, urufoo u niŋ-gyigigii pɛɛ, u raa núru."

Letereŋi u à tùugo Filadelifi kànhe dánafeebii kurunŋk'á ke

⁷ Dánafeebii kurunŋke ku nyε Filadelifi kànhe e ke, letere sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á †, maa yi jwo u á na:

"Mii u nyε niŋcenni, sèeŋifoo, saanŋi Dawuda tirikyaanni foo. Mii aha ŋwɔge ŋkemu múgo ke, wà si n-jà kuru tò mε, mii aha ŋkemu tò ke, wà si n-jà kuru múgo mε. ⁸ Mii à yii kapyiŋkii cè. Mii à li cè na yii fàn'h'à cyère, lire ná li wuuni mú i, yii à kwôro na mii jwumpe kuni nàare, yii nyε a cyé mii na mε. Lire kurugo, mii à ŋwɔge múgo yii á, sùpyari wà tufiige si n-jà ku tò mε. ⁹ Sitaanniŋi wwoŋɛebii pi à piye pyi Kile shiin † mà ta sèe bà mε, mii sí fànha cyán pire na, pi a ma pi a niŋkure sínni yii á, s'a yii père. Lire e pi sí n-cè na yii kyal'à táan mii á. ¹⁰ Yii à kwôro na mii jwumpe kurigii nàare, maa yiye shiile. Lire kurugo, yefuge ku sí n-pa diŋyeni sùpyire puni ta si pi zò shwɔ ŋgii ke, kuru tɛni ká nɔ, mii mú sí n-kwôro ná yii e. ¹¹ Ncyère mii sí n-pa. Kàlanj yii à ta ke, yii uru cù ná sèl'e, wà kà ŋkwò kajaŋ-wooni shwɔ yii na mε. ¹² Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí uru pyi cinŋkunŋ mii Kilenj nàarebage e, u saha si n-fworu wani mε. Mii sí na Kilenj mεge ná Kile kànhe mεge sémε urufoo na. Kuru ku nyε Zheruzalemu kànhe niwɔnŋke, ŋkemu ku sí n-yiri niŋyini i Kile yyére si ntige ke. Mii sí na yabilni mεge niwɔnŋke sémε urufoo na mú.

¹³ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunŋy'á ke, ŋgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋ-gyigigii pɛɛ u raa núru."

Letereŋi u à tùugo Lawodisi kànhe dánafeebii kurunŋk'á ke

¹⁴ Dánafeebii kurunŋke ku nyε Lawodisi kànhe e ke, letere sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á †, maa yi jwo u à na:

"Mii u nyε Amiina †, ŋgemu u nyε na Kile jwumpe yu ná ŋwɔmɛfente ná sèeŋi i ke. Mii cye kurugo Kile à yaayi puni dá. ¹⁵ Mii à yii kapyiŋkii cè. Yii nyε a níŋe mε, yii mú nyε a wyère mε. Yii n'a mpyi a níŋe, lire nyε mε mà wyère, lire bá mpyi na sí n-pwɔɔ. ¹⁶ Ŋka yii na nyε mu à jwo lùwɔɔɔ. Yii nyε a wyère mε, yii mú nyε a níŋe mε, lire kurugo mii sí yii tùgo na ŋwɔge e. ¹⁷ Yii na yiye sɔnŋi yaarafee, na yaayi puni na nyε yii á, na yafyin kyaa saha nyε yii na mε, ŋka yii nyε a cè na yii na nyε kanhamafee ná ŋũnaarafee mε. Yii cyengaya wuu ná yii cipyire wuu pi nyε, maa mpyi fyinmii. ¹⁸ Lire kurugo, mii na yii yerege: yii a ma, mii sí sɛɛnŋi sèe wuŋi pɛɛ yii á, bà yii si mpyi si mpyi yaarafee mε. Yii a ma, mii sí vànvyiŋnyε pɛɛ yii á, yii tɛg'a yii cipyire tò, bà silege si mpyi si láha yii na mε. Yii a ma, mii sí nyiiigii wyere pɛɛ yii á, yii pyi yii nyiiigii na, bà yii si mpyi s'a naa mε.

†† Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yii 2.9 wii. †† Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». †† Nde jwumbilini ŋwɔhe ku nyε naha ŋke cyage e: «Sèe wi.» Kirisita mεge ká mpyi Amiina, lir'à yaa li wuu pyi wuu tɛen ná l'e na ŋwɔmɛyahigii Kile à lwó u cye kurugo ke, cyire puni sí n-funŋɔ.

Akabu mpyi a Kile kuni yaha (1 Saanbii 16.29-31; 1 Saanbii 18.4,19; 2 Saanbii 9.22). Lire kurugo, naha ŋke cyage e, ceenŋi u à dánafeebii le kumpiini i ná u kàlanj i ke, Yuhana à uru ceenŋi mεge le Zhezabeli.

† Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á».

¹⁹ Mpii kyaa l'à táan mii á ke, pire wà ká wurugo, mii maha u yere, maa u le kuni i. Nye yii yiye waha, yii i yii toronkanni kèenne. ²⁰ Mii nijyerenji na nye njwoge na, maa ku kúuli. Ngemu ká mii mejwuuni lógo, maa njwoge múgo ke, mii sí n-nyè urufoo yyére si lyí ná u e, urufoo mú sí n-lyí ná mii i.

²¹ Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí urufoo pyi u téen ná mii i na saanre yatèenke e, bà mii à pyi javoo maa ntéen ná na Tunji u i saanre yatèenke e me.

²² Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunja'á ke, ngemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u nijgyigigii pere, u raa núru."»

Kile pèente nijyinj i

4 Lire kántugo nde à pyi mii á kacyele mà njwoge nya k'à múgo nijyinj i. Mejwuuni mii mpyi a fyânha a lógo mpurugo mee fiige ke, lir'à jwo: «Dùgo naha, karigii cyi à yaa cyi pyi nde kántugo ke, mii sí cyire cyèe mu na.» ² Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i saanra yatèenke nya nijyinj i, wà s'à téen k'e. ³ Urufoo mpyi na nî zasipe ná sariduwane kakyanhala kafaare longara woore fiige. Zànhanjwoge mpyi a kuru tateenge kwûulo, ku mpyi na nî mu à jwo kafaani pi maha mpyi emerodinj ke. ⁴ Saanra yatèenke benjaaga ná sicyere mpyi a saanre yatèenke nijcyiige kwûulo. Kacwónrii benjaaga ná sicyere mpyi a téen y'e, pi mpyi a vānvyinre le, maa sèenji nūntonji tò pi nūny i na. ⁵ Kilenini ná tūnmpe ná kiletinni mpyi na fwore kuru saanre yatèenke e. Fūkinahii baashuunni mpyi na nî ku yyaha yyére, pire pi nye Kile múnahigii baashuunni. ⁶ Yatèenke yyaha yyére, tafabwòh mpyi wani mu à jwo lwòh cyaga. Kuru cyage mpyi na nî dùba ná zānhafunkeenne fiige. Nyii yaaya sicyere mpyi saanre yatèenke njike e maa ku kwûulo, yire yyaha yyérenji ná yi kántugo yyérenji puni mpyi nyipyaa. ⁷ Nyii yaage nijcyiige mpyi mu à jwo cànrage, shonwoge mpyi mu à jwo nupeyaaga, tanrawoge yyaha sí nye mu à jwo sùpya wogo, sicyerewoge sí nye mu à jwo nye u nye na mpéeli. ⁸ Fukanya baani mpyi yire nyii yaayi sicyerenji puni njikin njikinji na. Yi cyere puni mpyi nyipyaa. Pilaga bàra canja na, yi maha nko: «Njicenni, njicenni, njicenni, Kafoonji Kile, Sinji Puni-foo,

ngemu u mpyi, ná u nye, ná u sí n-pa ke.»

⁹ Nge u à téen saanre yatèenke e, ná u nye nyii na fo tèekwombaa ke, nje nyii yaayi ká a uru pèe, maa u báami, maa fwù kaan u á tère o tère e ke, ¹⁰ kacwónribii benjaaga ná sicyerenji maha njikure sín saanre yatèenkefoo yyaha yyére, uru nyii wunji u nye tèrigii puni i, maa u pèe, maa pi kajanjwooni nūntonji kwòng'a tìrige u taan, maa jwo:

¹¹ «Wuu Kafoonji Kile, mu à yaa ná pèente ná nkèenji ná sífente e,

naha na ye mu u à yaayi puni dá,

mu à yi dá mà tàanna ná ma nyii wuuni i.»

Mpabilini ná sémewenke kani

5 Nye nge u mpyi a téen saanre yatèenke e ke, ka mii i sémewenke nimbwòh nya k'à myígile uru kàniye cyege e. Sémere mpyi ku kàmpanjyi shuunni na, maa ku njwò tò ná fyèe baashuunni i. ² Ka mii i Kile mèlèkè fanhanjahaga wu nya u u yu fànha na: «Jofoo u à yaa ná fyèebii ndàhanji i si sémenji njwò múgo ye?»

³ Nka wà nye a ta nijyinj ná njike ná njike njwòh'i, ngemu u sí n-jà sémenji njwò múgo si u funke wii me.

⁴ Ka mii i mee sú sèl'e, naha na ye sùpya nye a ta ngemu u à yaa ná sémenji mùgonji i, si u funke wii me.

⁵ Ka kacwónròni wà njikin si mii pyi: «Ma hà raa mee súu me. Zhuda tūluge shinji u nye mu à jwo cànrage, maa mpyi saanri Dawuda njampyige ke, yii li cè na kur'à pyi javoo. Lire e, ku sí n-jà fyèebii baashuunni láha, si sémenji njwò múgo.»

⁶ Nye ka mii i Mpabili nya l'à yyére saanre yatèenke yyaha yyére, nyii yaayi sicyerenji ná kacwónribii shwòh'e. Li mpyi mu à jwo l'à bò mà pyi sárage. Nènjii baashuunni mpyi l'á, ná nyii baashuunni, cyire cyi nye Kile múnahigii baashuunni cyi à tūgo dijyeni cyeyi puni i ke. ⁷ Ka Mpabilini si file maa sémenji shwò saanre yatèenke tēenfoonji kàniye cyege e. ⁸ Lir'à pyi ke, ka nyii yaayi sicyerenji ná kacwónribii benjaaga ná sicyerenji si piye tìrig'a cyán Mpabilini á. Pi shin maha shin mpyi ná nkènn'i, mà bàra sèen nkunahii, cyire puni mpyi a nî wusuna nūguntanga wu na. Nareyi Kile wuubii maha mpyi ke, yire yi mpyi uru wusunani. ⁹ Pi mpyi na mee nivònnò cèe na:

«Mu u à yaa ná nke sémewenke zhwonji i,

si ku fyèebii láha,

naha na ye mu à bò mà pyi sárage,

maa sùpyire tà njòjò wwù ná ma sishange e mà pyi

Kile wuu,

tūluyi puni ná shèenre puni ná supyishinj puni ná kìrigii puni i.

¹⁰ Mu à pi pyi saanlii ná sáragewu, bà pi si mpyi s'a báare Kile á,

si mpyi njūnfente e njike na me.»

¹¹ Lire kántugo ka mii i Kile mèlèkè miliyoo njyahanyahamii mee lógo. Pi mpyi a saanre yatèenke ná nyii yaayi ná kacwónribii kwûulo. ¹² Pi mpyi na nko fànha na:

«Mpabilini l'à bò mà pyi sárage ke,

lire l'à yaa ná sífente ná yaarafente ná yákilifente ná fànhe

ná pèente ná sinampe ná nkèenji i.»

¹³ Yaaga maha yaaga k'à dá nijyinj ná njike ná njike njwòh'i ná lwòhe e ná yaaga maha yaaga ku nye ke, ka mii i yire puni nya yi i mee cèe na:

«Nkèenji ná pèente ná sinampe ná fānhafente ti pyi saanre yatèenke tēenfoonji ná Mpabilini woro, fo tèekwombaa!»

¹⁴ Nyii yaayi sicyerenji mpyi na nko: «Amiina». Ka kacwónribii si piye tìrig'a cyán, maa saanre yatèenke tēenfoonji ná Mpabilini pèe.

Mpabilini à fyèe baani láha yyecyiige na

6 Nye sémewenke fyèebii baashuunninji i, ka mii i Mpabilini nya l'à ninçyiinji láha. Nyii yaayi sicyeerenji i, ka mii i kuru kà ninçin nya k'à jwo fànha na mu à jwo kilenji u à tìn, na: «Pa naha!»² Ka mii i wil'a shonfyinge nya, sintaaga mpyi ku fèvoonji cye e. Kajanj-woo nintonç mpyi a kan u á, ka u kajanjgunji si njkàre si sà mpyi kajanja sahanjki.

³ Mpabilini à fyènji shonwunji láha sémewenke na ke, ka nyii yaage shonwoge si jwo: «Pa naha!»⁴ Nye ka shonje kabere si fworo. Kuru mpyi a náaŋa. Fànhe mpyi a kan ku fèvoon'á u yyeŋinke kwò ninke na, bà sùpyire si mpyi s'a tiye bùu mɛ. Kàshikwónŋwáwáwóngo mpyi a kan u á.

⁵ Tèni i Mpabilini à fyènji tanrewunji láha ke, ka nyii yaage tanrawoge si jwo: «Pa naha!» Ka mii i shonçg ninçwáç nya k'à fworo. Nge u mpyi ku ŋun'i ke, paanni mpyi uru cye e. ⁶ Ka tùnmo si fworo sùpya mejwu fiige nyii yaayi sicyeerenji shwáçl'e na: «Mòçnji paanni nyege ninçinji na nye shin ninçin canmpuŋç báara sàra. Kàlage paanni nyeyi taanrenji mú na nye amuni. Nka ma hà sinmpe ná ɛezen sinmpe kèege mɛ.»

⁷ Nye Mpabilini à fyènji sicyerewunji láha ke, ka mii i nyii yaage sicyerewoge nya k'à jwo: «Pa naha!»⁸ Nye ka mii i shonçg nishwushwugo nya. Nge u mpyi ku ŋun'i ke, uru mege ku nye Kwùŋi. Ninke ŋwáç shiinbii cyage mpyi a taha u fye e. Mu aha diŋyeni sùpyire taa tataaya sicyeere, fànhe mpyi a kan pi á, pi taaga ninçin bò ná kàshikwónŋwáwáwóni ná katege ná yampimpe ná ninke sige yapiyi i.

⁹ Nye Mpabilini à fyènji kanjuro wunji láha ke, mpii pi mpyi a bò Kile jwumpe ná pu njwunji kurugo ke, ka mii i pire múnahigii nya sárayi tawwuge ŋwáç'i. ¹⁰ Pi mpyi na ŋko fànha na: «Wuu Kafoonji ninçenji ná sèe wunji, naha tère mu nye na sigili si diŋye sùpyire yíbe wuu mbòŋji kyaa na, si li fwooni tò pi na ye?»¹¹ Ka vaaŋntin- mbwáç nivyinge si ŋkan pi shin maha shin á, maa pi pyi pi funŋyji níŋe sahanjki tère nimbilere e fo pi báara- pyiŋeεbii ná cìmpyiibii pi sí n-bò pi fiige ke, pire dánji ká fúnŋç.

¹² Nye Mpabilini à fyènji baani wunji láha ke, ka mii i ninke nya k'à cyèenne sèl'e. Ka canŋanyiiini si wwò diri, ka yinke si náaŋa mu à jwo sishan. ¹³ Ka wórigii si yíri ninçinji i mà pa ŋcwo ŋcwo ninke na mu à jwo kafeeb- wáç k'à fizhiye cige nimpimbaaga náhara a wwù. ¹⁴ Ka ninçinji si myígil'a lwó wani, bà wà maha sémewenke myípile mɛ. Nanyi ná kiripyeeere ti nye suumpe lwáche ninke e ke, ka yire puni si ŋcúnŋç ŋcúnŋç'a lwó yi tatèny'e. ¹⁵ Ka ninke saanbii ná fànhafeebii ná kàshik- wáçnbii ŋnufeebii ná nàfuufeebii ná sifeebii ná diŋye sùpyire sannte puni, bilibii bàra mpii pi nye pi nye billi mɛ, ka pire puni si ŋwáç ŋançyiyi ná kafawiyi'e. ¹⁶ Pi mpyi na ŋko ŋanyi ná kafaay'á: «Yii cwo wuu ŋun'i, yii wuu ŋwáç saanre yatèŋŋke tɛenfoonji yyaha na, ná Mpabilini lùyirini yyaha na. ¹⁷ Naha na ye pi lùyirini canmbwáche k'à nç ninjaa, jofo u si n-jà n-shwá ye?»

Fyè à bwòn Kile báarapyiibii na

7 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlekεε sicyeere nya pi à yyéere diŋyeni ŋnnyi sicyeerenji na. Pi mpyi a kafεεge kwòn diŋyeni ŋnnyi sicyeerenji na, bà li si mpyi kafεεge kà núru wáç ninke ná suumpe lwáche ná cige kà tuŋiige na mɛ. ² Ka mii i Kile mèlekenji wabere nya u à yíri canŋafyinnmpe e. Kilenji nyii wunji fyènji mpyi u cye e. Kile mèlekεεbii sicyeeren'á fàn'h'à kan pi ninke ná su- umpe lwáche yaayi kèege ke, u mpyi na yu fànha na pir'á na: ³ «Yii àha yaaga pyi ninke ná suumpe lwáche ná cire na mɛ, fo wuu aha fyè bwòn wuu Kilenji báarapyi- ibii byahigii na.»

⁴ Sùpyire na fyènji mpyi a bwòn ke, ka pire pèerege si jwo mii á. Pi mpyi shiin kampwáçhii ŋkuu ná beeshuun- ni ná sicyeere (144.000) mà fworo Izirayeli túluyi puni i.

⁵ Zhuda shiinbil'e fyènji mpyi a bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni (12.000) na,

Uruben shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Gadi shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

⁶ Asheri shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Nefitali shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Manase shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

⁷ Simiyón shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Levi shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shu- unni na,

Isakari shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

⁸ Zabulón shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Yusufu shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na,

Benzhama shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwáçhii ke ná shuunni na.

Shinŋyahanyahara na Kile pêre

⁹ Lire kàntugo ka mii i núr'a wíi mà sùpyiŋyahanya- hara nya wà si n-jà ntemu tóç mɛ. Kirigii puni ná túluyi puni ná supyishinji puni ná shéenre puni sùpyii pi mpyi pi pi. Pi mpyi a yyéere Kile saanre yatèŋŋke ná Mpabili- ni yyaha yyéere. Vaaŋvynre mpyi pi na, sháhançenyε † sí nye pi cye e. ¹⁰ Pi mpyi na yu fànha na: «Wuu Kilenji u à tɛen saanre yatèŋŋke e ke, uru ná Mpabilini à wuu shwá.»¹¹ Kile mèlekεεbii puni mpyi a saanre yatèŋŋke ná kacwónribii ná nyii yaayi sicyeerenji kwúulo, maa piye tírig'a cyán saanre yatèŋŋke taan, maa Kile pêre, ¹² maa ŋko:

«Amiina!

Nkèenji ná sinampe

ná yákilifente ná fwunji ná pèente

† Yire ŋkényii mpyi na funntange ná kataanni cyéere.

na sífente ná fànhe
na nye wuu Kilenji wuyo fo tèekwombaa.
Amiina.»

¹³ Nye ka kacwɔnrɔŋi wà niŋkin si mii pyi: «Mpire pi à nte vāanvynre le amɛ ye, taa pi à yiri ke?» ¹⁴ Ka mii i jwo: «Mu à pi cè kàfoonji.» Ka u u jwo: «Mpii pi à fworokyaage nimbwɔhe e, maa pi vāanŋyi jyé a finiŋe Mpabilini sishange e ke, pire pi. ¹⁵ Lire e, pi nye Kile saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére, maa u père u bage e pilaga bâra canŋa na. Nge u à tēen saanre yatɛɛnŋke e ke, uru sí n-tēen pi shwɔhɔl'e, si pi le u fukange ŋwɔh'i. ¹⁶ Katege ná byage saha si pi ta mɛ. Canŋke si pi súugo mɛ, kafuge kà tufiige saha si pi ta mɛ, ¹⁷ naha na ye Mpabilini li nye saanre yatɛɛnŋke niŋke e ke, lire sí n-pyi pi nahafoonji. Lùbilibii lwɔhe ku maha shìŋi sèe wuŋi kaan ke, li sí n-kàre ná pi e pire cyage e. Kile yabibiliŋi sí pi nyilwɔhe puni cwūun.»

Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha

8 Tèni i Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha ke, ka tūnmpe si fyāha niŋyini i, mà tère nimbilere pyi. ² Kile mèlɛkɛbii baashuunniŋi u à yyére Kile yyaha yyére ke, ka mii i pire nya, ka mpuruyo baashuunni si ŋkan pir'á. ³ Ka Kile mèlɛkɛŋi wabere si mpa yyére sárayi taso-goge taan. Wusunasuugocwoo mpyi u cye e, ndemu l'à yaa ná sɛɛnŋi i ke. Ka wusuna niŋyahawa si ŋkan u á, u pyi sáraga ná Kile wuubii puni parey'e, sárayi taso-goge sɛɛnŋi woge ku nye Kile saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére ke, kuru ŋuŋ'i. ⁴ Ka wusunani ŋguruge si wá na fwore cwooni i Kile mèlɛkɛŋi cye e, na dùru ná Kile wuubii parey'e Kile yyahe taan. ⁵ Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si wusunani cwooni ŋi sárayi tawwuge nanŋkyanhigii na, mà wu niŋke na. Ka kilenji si wá na ntinni, maa ŋi, tūnmpe s'á nyaha, ka niŋke si ŋcyɛenne.

Kile mèlɛkɛbil'à mpuruyo baani wyi yyecyiige na

⁶ Kile mèlɛkɛbii baashuunniŋi cye e mpuruyi baashuunniŋi mpyi ke, ka pire si bégele s'a yi wyi. ⁷ Kile mèlɛkɛŋi niŋcyiin'á u mpuruge wyi ke, ka zànhafunŋcɛɛnŋi ná nage ná sishange si wùrugo yiye e mà yiri niŋyini na mà wà niŋke na. Niŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à sógo ná ku cire ná ku nyèpuruge e.

⁸ Kile mèlɛkɛŋi shɔnwuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka yaa-ga nimbwɔhɔ si wà suumpe lwɔhe e mu à jwo ŋaŋa na-wogo. Suumpe lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kɛɛnŋ'a pyi sishan. ⁹ Nyii yaayi yi nye suumpe lwɔhe e ke, yire ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kwú, bakwooyi ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à murulo.

¹⁰ Kile mèlɛkɛŋi tanrewuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka woro nintabaala si yiri niŋyini i mà mpa ŋcwo niŋke na. Li mpyi na ŋi na fiige. Baabii ká ntáa tataaya taanre, l'à cwo taaga niŋkin ná ku lùbilibii ŋuŋ'i. ¹¹ Lire woni mege na nye Zoronji. Lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, l'à taaga

niŋkin pyi k'à soro. Mpii pi à ku bya ke, pire niŋyahara à kwú ku zoronji kurugo.

¹² Kile mèlɛkɛŋi sicyerewuŋ'á u mpuruge wyi ke, canŋke ná yinŋke ná wɔrigii ká ntáa tataaya taanre taanre, taaya niŋkin niŋkin à kɛɛge. Lir'á pyi ke, yi saha nye a jà a bɛɛnmpe yige pu yigenŋkanni na mɛ. Canŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kwôro canŋanyi-ini bɛɛnmpe baa. Numpilage ká ntáa tataaya taanre, yinŋke nye a bɛɛnmpe yige taage tanrawoge e mɛ.

¹³ Ka mii i núr'a nye nya fo niŋyini i, u u ŋko fànha na: «Niŋke sùpyire wuun'á kɛɛge, l'à kɛɛge, l'à kɛɛge, naha kurugo ye ŋcyɛre mèlɛkɛbii taanrenji sanŋi sí pi mpuruyi wyi.»

9 Nye Kile mèlɛkɛŋi kanŋkuro wuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka mii i woni là nya l'à yiri niŋyini i mà mpa ŋcwo niŋke na, ka kacycwycugunŋke tirikyaanni si ŋkan l'á. ² Ka li i ku múgo, ka ŋguruge si ntii na dùgudugu na dùru mu à jwo kacɛge ku nye na sóre, mà canŋanyiini ná kafɛge pyi k'à wwɔ. ³ Ka kampɛɛnŋye si fworokuru ŋguruge e mà caala mà niŋke tò. Fànhe mpyi a kan y'a sùpyire nɔni nŋgyahigii fiige. ⁴ Y'á jwo y'á na y'áha yaaga pyi nyege, lire nye mɛ cire, lire nye mɛ yaaga maha yaaga k'à sii na fyín niŋke na ke, kuru kà na mɛ, fo sùpyire ti nye Kile fyèŋi nye a bwɔn ti byahigii na mɛ. ⁵ Kuni nye a kan y'á, y'a sùpyire bùu mɛ, ŋka yi ti yyahayi fwɔhɔɔ yinŋe kanŋkuro funŋ'i. Yi tanŋke yanŋkanni ná nŋgyaani woge na nye niŋkin. ⁶ Cyire canmpyaagil'e, sùpyire sí raa kwùŋi caa, ŋka ti sí u ta mɛ. Ti la sí n-pyi si ŋkwú, ŋka kwùŋi sí raa fi ti yya-ha na.

⁷ Yire kampɛɛnŋyi mpyi shɔnyo fiige, ŋjemu y'á bégele kàshige mɛɛ na ke. Yaaya na mpyi yi nùnyi na sɛɛn nùntoyo fiige, yi yyahayi mpyi sùpya wogo fiige. ⁸ Yi nùŋjoore mpyi ceewe woro fiige, ŋkyànhigii sí nye cànraga wogii fiige. ⁹ Yi ntùŋke mpyi mu à jwo k'à tò ná tɔɔnɔ vāanntinŋ'i, yi fukanyi tūnmpe mpyi mu à jwo shɔnkuruŋku ku nye na fi ná yi wòtoribil'e na wá kàshige cyage e. ¹⁰ Yi nɛnyi mpyi ná sɛnŋil'e nŋgyahii fiige. Yire nɛnyi cye kurugo, fànhe mpyi y'e, yi jà a yyefuge nɔ sùpyire na yinŋe kanŋkuro funŋ'i. ¹¹ Kacyewycugunŋke mèlɛkɛŋi u mpyi yi saanŋi. Eburubii shɛɛnre e pi maha u mege pyi: «Abadɔn» Girekiibii woore e maa u mege pyi: «Apoliɔɔn». (Kuru mege ŋwɔhe ku nye: «kacyampy-iŋi».)

¹² Nye yyefuge niŋcyiig'á tòro, yii li cè shuunni saha na mà kàntugo.

¹³ Nye Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋ'á u mpuruge wyi ke, sárayi tawwuge sɛɛnŋi woge ku nye Kile yyaha yyére ke, ka mii i mejuwu lógo kuru mbiiŋkii sicyɛɛrenji na.

¹⁴ Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋi u mpyi ná mpuruge e ke, ka nde mejuwuuni si uru pyi: «Kile mèlɛkɛbii sicyɛɛrenji u à pwo Efirati baŋi nimbwɔŋi cyage e ke, pire sànhà.»

¹⁵ Pire Kile mèlɛkɛbii sicyɛɛrenji mpyi a bégel'a yaha na nde yyeeni ná ŋke yinŋke ná nde canmbilini ná nde tèni yabiliŋi sigili ke, pi à sànhà, bà li si mpyi, diŋye sùpyire ká ntáa tataaya taanre, pi i taaga niŋkin bò mɛ. ¹⁶ Pi kàshikwɔɔnbi pi mpyi shɔnyo ŋuŋ'i ke, pire pèreg'á jwo mii á. Pi mpyi shiin miliyoo ŋkwuu shuunni

(200.000.000). ¹⁷ Kacyeeni mii à nya ke, lire l'à pyi, mii à shɔnyi ná yi feveebii nya. Tɔɔnnte v̄aanntinpyi yi mpyi pi na ke, yire mpyi a j̄ána na fiige, maa mpyi bula fiige, maa mpyi n̄ere fiige. Shɔnyi j̄unpyi mpyi canraya wuyi fiige. Nage ná nguruge ná nk̄iriginji mpyi na fwore yi j̄wɔyi i. ¹⁸ D̄inyenji s̄upyire ká ntáa tataaya taanre, nage ná nguruge ná nk̄iriginji u mpyi na fwore shɔnyi j̄wɔyi i ke, yire yyefuyi taanren'á taaga niŋkin bò. ¹⁹ Shɔnyi f̄anhe mpyi yi j̄wɔyi ná yi n̄enyi i. Yi n̄enyi mpyi wwòo fiige, maa mpyi ná j̄umbogil'e. Cyire cye kurugo, yi mpyi maha yyefuge w̄aa s̄upyire na.

²⁰ Nye s̄upyire t'á pyi ti nye a kw̄u yire yyefuyi cye e m̄e, tire nye a láha ti cyeyayaayi mp̄eenji na m̄e. Ka ti i nt̄oro ná ti j̄inasunni ná ti kac̄yinzunni i, ti mpyi a yire nj̄emu yaa ná s̄eenji, lire nye m̄e wȳéfyinji, lire nye m̄e d̄an̄yenji, lire nye m̄e kafaayi, lire nye m̄e ná cire e ke. Mà li ta, yire yaayi nye na j̄aa m̄e, yi nye na n̄uru m̄e, yi nye na j̄à a j̄aara m̄e. ²¹ Ti mú nye a láha ti supy-ibuuni ná ti s̄iŋkanmpe ná ti jacw̄ɔre ná ti n̄an̄kaage na m̄e.

Sém̄ebileni kani

10 Lire k̄ántugo ka mii i Kile m̄èleke fanh̄ap̄yahaga wuŋi wab̄ere nya u à t̄ige mà ȳiri n̄iŋyini i. Na-haŋa mpyi u na v̄aanntin̄ge fiige, z̄anhaŋw̄ɔge sí nye u j̄un̄ke e. U yahe mpyi can̄h̄ap̄yiini fiige, u tooyi sí nye mu à j̄wo na ku nye cin̄kun̄ɔ na. ² Sém̄ebileni là j̄wɔ mpyi a múgo u cye e. Ka u u k̄aniŋe t̄ɔge yaha su-ump̄e lw̄ɔhe j̄un̄'i, maa k̄am̄ene woge yaha j̄un̄ke na, ³ maa j̄wo f̄anha na c̄an̄raga fiige. U à j̄wo amuni ke, ka kilenji si nt̄in̄ tooyo baashuunni. ⁴ Cyire kiletiin̄k̄ii baashuunni'á nj̄emu j̄wo ke, mii la mpyi si yire séme, ŋka mii à mej̄wuu lógo n̄iŋyini i na: «Kiletiin̄k̄ii baashuunni'á nj̄emu j̄wo ke, puru pyi ma kanni fun̄ŋ kyaa, ma hà pu séme m̄e.» ⁵ Kile m̄èlekenji mii mpyi a nya u à u t̄ɔge k̄a niŋkin yaha suump̄e lw̄ɔhe j̄un̄'i, maa ku san̄ke yaha j̄un̄ke na ke, ka uru si u k̄aniŋe cȳege ȳirige n̄iŋyini i, ⁶ maa j̄wo: «Kilenji u nye fo t̄èek-wombaa, ná u à n̄iŋyini ná j̄un̄ke ná suump̄e lw̄ɔhe ná yi fun̄ŋ yaayi puni dá ke, mii sí n-k̄aa uru mege na na t̄en'á n̄o, t̄ere saha nye m̄e. ⁷ M̄èlekenji baashɔnwuŋi ká u mpuruge wyi can̄ke ŋkem̄u i ke, kan̄w̄ɔh̄ɔni Kile à b̄egel'a yaha ke, u sí lire pyi, bà u à yi j̄wo u t̄unntunmpii, u báarap̄yiibil'á m̄e.»

⁸ Mej̄wuuni mii mpyi a fȳanha a lógo mà ȳiri n̄iŋyini i ke, ka lire si n̄ur'a mii pyi: «Kile m̄èlekenji u à yȳere suump̄e lw̄ɔhe ná j̄un̄ke j̄un̄'i ná sémebileni nimugon̄jahani i ke, sà li shw̄ɔ u cye e.» ⁹ Ka mii i file uru Kile m̄èlekenji na, maa u pyi u sémebileni kan, ka u u mii pyi: «Li shw̄ɔ ma a ŋkyàa, li sí n-soro mu fun̄ŋke e, ŋka li sí n-p̄o mu j̄wɔge e s̄ere fiige.» ¹⁰ Nye ka mii i sémebileni shw̄ɔ Kile m̄èlekenji cye e mà kyà. Li mpyi a p̄o mii j̄wɔge e s̄ere fiige, ŋka mii à li j̄ò ke, ka li i mii fun̄ŋke pyi ku u mii yà zoronji cye e.

¹¹ Ka pi i yi j̄wo mii á na Kile saha sí t̄unnturo le mii cye e mii u j̄wo supyishi n̄iŋyahawa ná kirii n̄iŋyahagii ná shen̄re n̄iŋyahara s̄upyii ná saanlii n̄iŋyahamil'á.

Kile t̄unntunmpii shuunniŋi kani

11 Nye lire k̄ántugo, ka pi i sumara pyipyi yaaga kan mii á mu à j̄wo k̄abii, maa yi j̄wo mii á: «Ȳir'a Kilejaarebage ná s̄ar̄ayi tawwuge s̄uma, mp̄ii pi nye wani na Kile p̄ere ke, ma a pire t̄ɔɔ. ² N̄ka ma hà Kilejaarebage nt̄ani s̄uma m̄e, jaha na ye mp̄ii pi nye pi nye Kile kuni i m̄e, kuru cyag'á kan pir'á. Pire pi sí n-pa Kile k̄anhe j̄ya ȳiŋye beeshuunni ná shuunni fun̄ŋ'i. ³ Mii sí na j̄wump̄e j̄wufeebii shuunniŋi tun ná bubaga v̄aan̄nyi i yacy'e. Pi sí raa mii t̄unnture pyi canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) fun̄ŋ'i.» ⁴ Olivye ciyi shuunniŋi ná f̄ukinabii shuunniŋi pi nye j̄un̄ke Kafoonji taan ke, yire yi nye pire t̄unntunmpii shuunniŋi. ⁵ S̄upya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, nage maha fworo pi j̄wɔyi i, maa uru z̄amp̄en̄ji bò. S̄eenji na, s̄upya maha s̄upya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, urufol'á yaa u bò amuni. ⁶ F̄anhe na nye pi á pi j̄à a z̄anhe c̄u k'áha mpa pi t̄unnture canmpyaaŋii fun̄ŋke e m̄e. Pi mú maha j̄à a lw̄ɔhe k̄een̄ŋ'a pyi sishan. T̄ere o t̄ere l'á pi t̄aan ke, yyefuge shiŋi u à pi t̄aan ke, pi maha j̄à a kuru w̄a s̄upyire na j̄un̄ke na.

⁷ Pi aha pi t̄unnture j̄wo a kw̄ò t̄eni ndemu i ke, siḡe yapege k̄a sí n-fworo kac̄yewyicugun̄ke e si mpa pi t̄un, si j̄à pi na, si pi bò. ⁸ Pi buwuubii sí n-yaha k̄anbw̄ɔhe tafage e. Kuru k̄anhe ku sí n-j̄à n-t̄aanna ná S̄ɔɔmu † ná Misira †† e, yi kapegigii kurugo, kur'e pi à pi Kafoonji kw̄oro cige na mú. ⁹ P̄ii sí n-ȳiri k̄irigii puni ná t̄uluyi puni ná sh̄eenre puni ná supyishiŋi puni i si mpa a pi buwuubii w̄ii canmpyaa taanre ná paanga fun̄ŋ'i, pi sí j̄ee w̄a u pi t̄ò m̄e. ¹⁰ Pi ŋkw̄un̄ji funntange kurugo, d̄inye s̄upyire sí n-pyi nt̄aan̄ji i, s'a ma yaaya kaan piy'á, jaha na ye pire Kile t̄unntunmpii shuunniŋi mpyi a d̄inyenji s̄upyire yyahayi fw̄ɔh̄ɔ s̄èl'e.

¹¹ Nye cyire canmpyaa taanre ná paange k̄ántugo, ka shiŋi ŋɔni si ȳiri Kile yȳere mà j̄ȳe pi e, ka pi i ȳir'a yȳere. Mp̄ii pi à pi nya ke, ka pire si fȳá s̄èl'e. ¹² Ka pire t̄unntunmpii shuunniŋi si mej̄wuu lógo f̄anha na mà ȳiri n̄iŋyini i na: «Ȳii d̄ugo naha.» Ka pi i d̄ugo n̄iŋyini i jahan̄ke k'e, mà pi z̄amp̄eenbii yaha tayȳerege e na pi w̄ii. ¹³ Ka j̄un̄ke si nt̄il'a cȳeenne s̄èl'e. K̄anhe ká ntáa tataaya ke, taaga niŋkin baya mpyi a cwo, ka shiin kampw̄ɔh̄ii baashuunni (7.000) sí ŋkw̄u kuru j̄un̄ke j̄cȳeen̄niŋi kajyil'e. Mp̄ii pi à kw̄oro ke, ka pire si fȳá s̄èl'e, Kilenji u nye yaayi puni j̄un̄ɔ na ke, maa li j̄wɔ c̄u na uru p̄ere.

¹⁴ Nye yyefuge shɔnwog'á t̄oro, ŋka j̄cȳere tanra-woge sí j̄wɔ c̄u.

Kile m̄èlekenji baashɔnwuŋ'á u mpuruge wyi

¹⁵ Nye Kile m̄èlekenji baashɔnwuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka mej̄wugii si fworo n̄iŋyini i f̄anha na:

«D̄inyenji j̄un̄f̄ent'á pyi wuu Kafoonji Kile ná u N̄iŋcw̄ɔn̄ɔn̄i woro fo t̄èekwombaa.»

† Kuru k̄anhe mpyi a c̄e ná silege baa karigil'e (Zhenzi 19.4-11).

†† Lire k̄ini shiinbii na mpyi Izirayeli shiinbii z̄amp̄enmii. Wani Izirayeli shiinbii mpyi bilere e.

¹⁶ Kacwɔnribii benjaaga ná sicyεereŋi u à tɛɛn pi saanre yatɛɛnɔyi i Kile yyahe yyére ke, ka pire si piye t̄irig'a cyán, maa Kile p̄e, ¹⁷ maa jwo:

«Kafoonji Kile, Sinji Punifoo,
mu u nyε, ná mu mpyi ke,
wuu fwù na nyε mu na,
naha na yε mu à ma fànhe nimbwɔhe tiŋe ma Saanre e.

¹⁸ Supyishiŋi puni lùgigii mpyi a ȳiri, ŋka numε mu u lùyirini li nyε na jaa. T̄eni i mu sí kwùubii ȳibe ke, lir'à nɔ numε, mu t̄unntunmpii pi nyε mu báarapyiibii ke, pire sàranj t̄eni mú à nɔ,

mà b̄ara mu shiinbii ná mp̄ii pi nyε na fyáge mu yya-ha na ke,
shinbwo b̄ara shinbilere na.

Mpii pi nyε na s̄up̄yire k̄εεge ŋiŋke na ke,
pire t̄eεkegeni mú à nɔ.»

¹⁹ Lire k̄antugo Kileŋaarebage ku nyε ñiŋyini i ke, ka kuru si múgo. Ka Kile tunmbyaare mbw̄uuni si nya kuru bage e. Ka kileŋini ná t̄unmpe ná kiletinni ná ŋiŋke ŋcyɛɛnneŋi si mpyi mà b̄ara z̄anhafunɔceɛnɔyi na.

Ceenji ná wwòlyege kani

12 Lire k̄antugo nde à pyi kacyele ñiŋyini i, mii à ceenji wà nya, canŋaŋyiini mpyi u na mu à jwo v̄aanntinŋe, yinŋe sí nyε u tooyi ŋwɔh'i, wɔrii ke ná shu-
unni s'à pyi kajanjwoo ñuntonɔ u ñiŋke na. ² U laa wu u mpyi, u mpyi na ŋkw̄uli zini cyereyampe cye e.

³ Lire k̄antugo nde à pyi kacyeeni labere ñiŋyini i, mii à wwòlyege nimbwɔhɔ ñiŋyega nya. Ku mpyi ná ñumbogii baashuunni ná ŋeŋii ke e, saanra ñuntonɔ na mpyi ñumbogigii puni ñiŋkin ñiŋkinŋi na. ⁴ W̄origii ká ntáa tataaya taanre, k'à ku ñeŋke t̄eg'a taaga ñiŋkin pw̄ a wu ŋiŋke na. Ku mpyi a yyére ceenji taan, u aha si si pyàŋi jò. ⁵ Ka ceenji si ñunambile si, ka Kile m̄lekeŋi wà si li lw̄ a kàre Kile saanre yatɛɛnɔke taan, Kile yyére. Lire li sí n-pyi supyishiŋi puni ñunɔ na, s'a ti k̄eɛnɔ ná t̄ɔɔnɔ kabil'e. ⁶ Nyε ka ceenji si f̄e a kàre síwage e. Kile mpyi a cyage kà b̄egel'a yaha u m̄e na wani, bà pi si mpyi s'a u kaan u a l̄ȳi canmpyaa kamp-
woo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i m̄e.

⁷ Lire k̄antugo ka k̄ashige si ȳiri ñiŋyini i. Misheli u nyε Kile m̄lekeɛbii ñunɔfoonji wà ke, ka uru ná u m̄lekeɛbii sí wwòlyege t̄un, ka wwòlyege ná ku m̄lekeɛbii si pi t̄un mú. ⁸ Nyka ku nyε a jà k̄ashige na m̄e, ku ná ku m̄lekeɛbii saha nyε a tateɛnge ta ñiŋyini i m̄e. ⁹ Kuru wwòlyege ku mpyi t̄eεcyiini i. Kuru ku nyε j̄inabii ñunɔfoonji, maa mpyi Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru wà ŋiŋke na ná ku m̄lekeɛbil'e. Kuru ku maha ñiŋyeni s̄up̄yire wuruge.

¹⁰ Lire k̄antugo ka mii i m̄ejwu lógo fànha na ñiŋyini i na:

«T̄eni i wuu Kilenji sí s̄up̄yire shwɔ, si u sífente cȳe, si nt̄ɛn u saanre tateɛnge e ke, lir'à nɔ numε, ŋge u à cwɔɔnɔ mà pyi Shwofoonji ke, uru ñunɔfente t̄eεpyiin'à nɔ mú.

Ŋaha na yε ŋge u maha wuu c̄inmpyiibii c̄εεge Kile yyahe taan pilaga b̄ara canŋa na ke,
pi à uru wà ŋiŋke na.

¹¹ Wuu c̄inmpyiibil'à pyi javee u na,
Mpabilini sishange ŋgunji
ná Jwumpe Nintanmpe ñjwuŋi cye kurugo.
Pi à ŋeε mà pi múnahigii kan sárage.

¹² Lire e ke tateɛnge na nyε yii mpiimu á ñiŋyini i ke,
yii pyi funntange e,
ŋka ŋiŋke ná suumpe lwɔhe wuun'à k̄εεge,
naha na yε Sitaanniŋi ñavunŋ wun'á t̄ige yii yyére.
U à c̄e na uru canmpyaagii ñeŋe saha nyε a t̄ɔɔn m̄e.»

¹³ Wwòlyeg'à pi nya pi à kuru wà ŋiŋke na ke, ceenji u mpyi a ñunambilini si ke, maa ntaha uru fye e na ŋk̄ɔre. ¹⁴ Ka nyε nimbwɔhɔ fukanya shuunni si ŋkan ceen'á, u ȳiri yire na u a sí u tateɛnge e síwage e, bà u ŋwɔ si mpyi s'a ŋcaa wani yyee taanre ná paanga funŋ'i, si laaga t̄ɔɔn wwòlyege na m̄e. ¹⁵ Lir'à pyi ke, ka wwòlyege si lwɔhɔ yige ku ŋwɔge e mà wà ceenji k̄antu-
go ba fiige, bà kuru si mpyi si u lw̄ m̄e. ¹⁶ Nyka ŋiŋk'à ceenji t̄eḡe. Lwɔhe wwòlyeg'à yige ku ŋwɔge e mà wà ke, ŋiŋk'à múgo, maa kuru bya. ¹⁷ Lir'à pyi ke, ka wwò-
lyege l̄uuni si ȳiri ceenji taan, maa k̄ashige k̄eɛnɔ u pyiibii sanmpil'á. Pire pi nyε, mp̄ii pi nyε na Kile tonji ku-
rigii ñáare, maa Yesu kyaa yu s̄up̄yir'á ke.

¹⁸ Lire k̄antugo ka wwòlyege si sà yyére suumpe lwɔhe ŋwɔge na.

Sige yapiyi shuunniŋi kani

13 Nyε lire k̄antugo, ka mii i sige yapege kà nya ku u fwore suumpe lwɔhe e. Ŋeŋii ke ná ñumbogigii baashuunni nyε k'á. Saanre ñuntonɔ na mpyi cyire ŋeŋkii puni ñiŋkin ñiŋkinŋi na, Kile mekegere m̄eyi s'à séme ku ñumbogigii na. ² Sige yapege mii mpyi a nya ke, kuru mpyi cin fiige. Fànhe mpyi ku tooy'e, ku ŋwɔge sí nyε c̄anraga wogo fiige. Ka wwòlyege si ku fànhe fiige kan k'á, maa ku saanre yatɛɛnɔke kan k'á, maa ñunɔfente kan k'á s̄èl'e. ³ Sige yapege ñumboge kà ñiŋkin mpyi a b̄anni mu à jwo ku sí n-kw̄. Nyka kuru tabannag'à pa ŋkw̄, ka li i mpyi kakyanhala s̄up̄yir'á fo t'á ȳir'a taha ku fye e. ⁴ Ka ti i wwòlyege p̄e, naha na yε k'à ñunɔfente kan sige yapeg'á. Ka ti i sige yapege p̄e mú na: «Jofoo u nyε ŋke sige yapege ŋca yε? Jofoo u sí n-jà ku t̄un yε?»

⁵ Ŋwɔg'à kan k'á, bà ku si mpyi si kuye p̄e, s'a Kile mekegere jwumpe yu m̄e. Kun'à pa ŋkan k'á yinŋe beeshuunni ná shuunni funŋ'i, k'a lire pyi. ⁶ Ka ku u ku ŋwɔge múgo maa Kile ná u tateɛnge mege k̄εεge, mp̄ii pi à t̄ɛn ñiŋyini i ke, maa pire m̄eyi k̄εεge mú. ⁷ Kun'à pa ŋkan k'á, ku Kile wuubii t̄un, ku u jà pi na. Fàn'h'à kan k'á, ku pyi t̄uluyi puni ná kirigii puni ná sh̄eɛnre puni jwufeebii ná supyishiŋi puni ñunɔ na. ⁸ ñiŋyeni s̄up̄yire puni sí raa ku p̄ere, fo mp̄ii m̄eyi y'à séme shiŋi ñiŋkwombaanji tafeebii m̄eyi tasemege e mà lw̄ ñiŋyeni tasiige e ke. Mpabilini l'à pyi sárage ke, uru sémeŋi na nyε lire wu.

⁹ Nygemu la ku nyε si karii yyaha c̄e ke, urufooo u ñiŋ-
gyigigii p̄ere, u raa núru. ¹⁰ Nygemu ká mpyi na sí n-le

kàsunji i ke, urufoo sí n-le kàsunji i. Ngemu ká mpyi na sí n-bò ná kàshikwàṅṅwàṅṅni i ke, urufoo sí n-bò ná l'e. Lire e ke Kile wuubil'à yaa pi kyaage kwú piye e, pi i ṅk-wòro Kile kuni i.

¹¹ Nye ka mii i núr'a sige yapege kabere nya ku u fwore ṅiṅke e. Nṅii shuunni mpyi ku na mpàbili wogii fiige, ku mpyi na yu wwòlyege fiige. ¹² Ku mpyi na ku karigii pyi sige yapege niṅcyiige nyii na, ná kuru u fàh-he puni i. Tabannage mpyi na ṅko s'a sige yapege niṅcyiige ṅkemu bùu, ka ku u núr'a yíri ke, ṅke nume wog'à diṅyeni ná u sùpyire pyi na t'a kuru père. ¹³ Sige yapege shònwoge mpyi maha kakyanhala karigii pyi, fo maha nage pyi ku u yíri niṅyini i na ntíri ṅiṅke na sùpyire nyii na. ¹⁴ Lire pyiṅkanni na, fàhhe ku mpyi a kan k'à kakyanhala karigii pyi sige yapege niṅcyiige nyii na ke, ku mpyi a diṅyeni sùpyire wurugo ná cyire karigil'e. Kàshikwàṅṅwàṅṅni mpyi a sige yapege ṅkemu bānni, ka ku u núr'a cùṅṅ ke, ku mpyi a diṅyeni sùpyire pyi na ti kuru nàṅjanji yaa ti raa ku père. ¹⁵ Nye sige yapege niṅcyiige nàṅjanji sùpyir'à yaa ke, fàh'h'à kan sige yapege shònwog'à, ka ku u múnaa le uru nàṅjanji i, bà u si mpyi s'a yu, mpiimu ká ṅcyé si u pèe ke, u u pire bò me. ¹⁶ Ka ku u fàhha cyán sùpyire puni na, bà fyè si mpyi si bwòṅ pi shin maha shin kàṅiṅe cyege, lire ṅye me u byaani na me, shinbilere bàra shinbwo na, yaarafoo bàra yaara baafu na, biliwe bàra shinji u ṅye u ṅye biliwe me. ¹⁷ Sùpya mpyi na si n-jà zhwo pyi, lire ṅye me mà pèreme pyi, ná ṅke sige yapege fyèṅji ṅye urufoo na me. Uru fyèṅji u ṅye sige yapege mege, lire ṅye me tɔɔmpe pu sí n-bê ná ku mege e ke.

¹⁸ Nde na ṅye yákillifee kyaa. Tɔɔmpe pu sí n-bê na sige yapege mege ṅwòh'i ke, shinji u ṅye yákillifoo ke, urufoo u puru ṅwòhe cya a cè. Sùpya mege ku ṅye ku ki. Kuru ku ṅye ṅkwuu baani ná beetaanre ná baani (666).

Mpabilini ná l'à mpiimu ṅṅṅ wwú ke

14 Lire kàntugo ka mii i wíi mà Mpabilini niṅyereni nya Siyòṅ ṅaṅke ṅṅ'i. Shiin kampwòhii ṅkwuu ná beeshuunni ná sicyeere (144.000) mpyi ná l'e. Mpabilini mege ná li Tuṅi mege mpyi a séme pire shiinbii byahigii na. ² Ka mii i mejwuu lógo l'à fworo niṅyini i mu à jwo lufoomɔ tũnɔ, maa mpyi mu à jwo kiletinne. Li mú mpyi mu à jwo pii pi ṅye na ṅkònnii bwùun. ³ Pi mpyi Kile saanre yatɛɛṅke ná nyii yaayi sicyeereni ná kacwòribii yyaha yyéere na me niwòṅṅ cèe. Pire shiin kampwòhii ṅkuu ná beeshuunni ná sicyeereni ṅṅṅ Kile à wwú diṅyeni i ke, pire baare e, sùpya mpyi na si n-jà lire meeni taanna me. ⁴ Tire sùpyire ṅye a mpyi a ṅen'a tiye ṅwòhɔ ná cibahani i me. Ti ṅye a mpyi a ceewe shi cè me. Tire mpyi maha ntaha Mpabilini fye e li tasheyi puni i. Tire ṅṅyini y'à wwú yye-cyiige na sùpyire shwòhɔ'l'e, maa ti pyi Kile ná Mpabilini wuu. ⁵ Ti ṅye a sii na fini me, ṅcèege cyaga ṅye ti na me.

Kile mèlekeebii taanrenji kani

⁶ Lire kàntugo ka mii i Kile mèlekenji wabere nin-torowo nya fo niṅyini i. Jwumpe Nintanmpe pu ṅye tè-rigii puni wumpe ke, puru mpyi u á ṅjwuṅi me na sùpyire pun'à. U mpyi a yaa u a pu yu kirigii puni ná tũluyi puni ná shèenre puni jwufeebii ná supyishini pun'à. ⁷ Ka u u wá na yu fàhha na: «Yii a fyáge Kile na, yii raa u kêre, ṅaha na ye tèn'à nɔ u diṅye sùpyire yíbe ti kapyiṅkii na. Uru u à niṅyini ná ṅiṅke ná suumpe lwohe ná lùlibilii dá ke, yii a u père.»

⁸ Kile mèleke shònwu mpyi a pa niṅcyiini kàntugo maa ṅko: «K'à jya! Kànbwòhe Babilònni à jya! Kuru k'à ku ɛɛzen sinmpe kan supyishini puni u a bya. Lire ṅwòhe ku ṅye, k'à supyishini puni pyi u à jacwòre pyi ku fiige.»

⁹ Nye Kile mèleke tanrewu mpyi a pa mpaii shuunni kàntugo, maa ṅko fàhha na: «Shin maha shin ká ṅke sige yapege ná ku nàṅjanji pèe, ka ku fyèṅji si bwòṅ u byaani, lire ṅye me u cyege na ke, ¹⁰ urufoo sí ɛɛzenji sinmpe nintanhampe bya. Puru pu ṅye Kile lùyirini. Yyefuge sí nɔ u na nage ná ṅkirigini cye kurugo, Kile mèlekeebii ná Mpabilini nyii na. ¹¹ Nage e u sí n-pyi ke, kuru si n-sii n-fùgo me. Mpii pi à sige yapege ná ku nàṅjanji pèe, ku mege fyèṅji sí ṅye pi na ke, pìlaga bàra canṅa na, ṅmɔ si n-pyi pir'à me.»

¹² Lire e ke mpaii pi ṅye Kile wuubii, maa u toṅi kurigii ṅaare maa ntaha Yesu fye e ke, pir'à yaa pi kyaage kwú piye e.

¹³ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo niṅyini i na: «Yi séme na mà lwó nume na, sùpyire ti sí n-kwú si ti yaha Kafoonji wwòṅe e ke, tire wuun'à ṅwò.» Kile Munaani à jwo: «Sèe wi, tire sí ṅò ti báarawage na, ṅaha na ye Kile si funṅ ṅwò ti báaranji niṅceni na me.»

Kile lùyirini l'à tàanna ná sùmakwòṅigil'e ke

¹⁴ Nye ka mii i núr'a wíi mà ṅahaṅke kà nivyinge nya, wà mpyi a tèn ku na mu à jwo sùpya. Sèen ṅṅntoṅ mpyi urufoo ṅṅke na, kòṅṅa nintan sí ṅye u cyege e.

¹⁵ Ka Kile mèlekenji wabere si fworo Kileṅaarebage e, maa jwo fàhha na ná ṅahaṅke ṅṅi wuṅi i na: «ṅiṅke sùmanji tèekwòṅṅn'à nɔ, sùmanji pun'à nɔ, ma kòṅṅanji lwó ma a u kwùun.» ¹⁶ Nge u mpyi a tèn ṅahaṅke ṅṅ'i ke, ka uru si u kòṅṅanji lwó, maa ṅiṅke sùmanji kwòṅ.

¹⁷ Lire kàntugo ka Kile mèlekenji wabere si fworo Kileṅaarebage e niṅyini na, kòṅṅa ṅwòtanga wu na mpyi uru cye e mú.

¹⁸ Ka Kile mèlekenji wabere si fworo sárayi tawwuge e, uru u ṅye nage ṅṅṅ na. Ka u u kòṅṅanjifoo pyi: «ṅiṅke ɛɛzenṅ'à nɔ, u kwòṅ ná ma kòṅṅanji i.» ¹⁹ Ka Kile mèlekenji si u kòṅṅanji lwó, maa ṅiṅke ɛɛzenṅi kwòṅ mà wà ɛɛzen lwohe tawwuge wyige e. Kuru ku ṅye Kile lùyirini. ²⁰ Ka pi i ɛɛzenji fwòṅṅ kuru wyige e kàhhe kàntugo. Mà pi yaha pi i u fwòṅṅ, sishang'à fworo wyige e mà dùg'a nɔ shònyi ṅwòyi na, maa fwu a

kàre sumare kampwoo ná ñkwuu baani (1.600 †) ñiñke na.

Kile mèlekεεbii baashuunniñi ná yyefuyi nizanñyi kani

15 Lire kàntugo mii à núr'a kakyanhala kacyelee nimbwoo nya ñiñyiñi i: Kile mèlekεε baashuunni mpyi ná yyefugo kuuyo baashuunni i piye cye e. Yyefuyi nizanñyi yi mpyi yire, Kile lùyirini sí ñiñke kuu yire na.

² Lire kàntugo ka mii i cyage kà nya suumpe lwøhe fiige, ku mpyi na ñî dùba fiige, maa mpyi mu à jwo na k'à wùrugo k'e. Mpii pi à pyi javee sige yapege na ke, mii à pire nya pi à yyéere suumpe lwøhe cyage e. Pire ñye a mpyi a sige yapege ná ku nàñjanji pèe mε, tɔɔmpe pu sí n-bê ná ku mege ñwøhe e ke, pi à cyé uru fyèñi na piye na. Ñkònnibii Kile mpyi a kan pi á ke, pire mpyi pi cye e. ³ Pi mpyi na Kile báarapyiñi Musa mæeni ná Mpabilini mæeni cêe na:

«Kafoonji Kile, Sinji Punifoo!

Mu kapyiñkii na ñye kabwøhii ná kakyanhala.

Supyishiñi puni Saanji,

mu kapyiñkii pun'à tí,

maa mpyi sèe!

⁴ Kafoonji, jofoo u ñye u sì n-fyá mu yyaha na mà ye?

Jofoo u ñye u sì mu pèe mà ye?

Mu kanni u ñye ñiñcenni.

Supyishiñi puni sí n-pa ñiñkure sín mu á,

ñaha na ye mu katiigii ñimpyiñkil'à fíniñ'a cyêe pi na.»

⁵ Lire kàntugo ka mii i tunmbyaare cyage nya k'à mú-go ñiñyiñi i Kileñaarebage e. ⁶ Yyefuyi baashuunniñi mpyi Kile mèlekεεbii baashuunniñi mpiimu cye e ke, ka pire si fworo Kileñaarebage e. Vàanvyinweeweere mpyi pi à le. Sæenji vāanmæenye mpyi pi à tég'a piye bínni ntùnyi i. ⁷ Nyii yaayi sicyæerenji i, ka kà ñiñkin si sæen ñkunahii baashuunni kan Kile mèlekεεbii baashuunniñi. Kilenji u ñye nyii na fo tèekwombaa ke, cyi mpyi a ñî uru lùyirini na. ⁸ Lire tèn i, ka Kileñaarebage si ñî nañguruge na, lir'à li cyêe na Kile sinampe ná u fānhafente na ñye kuru cyage e. Kile mèlekεεbii baashuunniñi mpyi a pa ná yyefuyi baashuunniñi ñjemu i ke, sùpya mpyi na sì n-jà n-nyè Kileñaarebage e ná yire ñye a tòro mε.

Ñkunahigii baashuunniñi cyi ñye na Kile lùyirini kyaa yu ke

16 Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo fānha na Kileñaarebage e, li i ñko Kile mèlekεεbii baashuunniñi ná: «Kile lùyirini na ñye ñkunahigii baashuunniñi ñcyiimu i ke, yii sà cyi sùguro ñiñke na.»

² Nyε ka Kile mèlekεenji ñiñcyiñi si sà u ñkunaani sùguro ñiñke na. Lir'à pyi ke, sige yapege fyèñi mpyi mpiimu na, pi sí i ku nàñjanji pèe ke, ka nɔwapiye si fworo pire na.

³ Ka Kile mèlekεenji shɔnwuñi si sà u ñkunaani sùgoro suumpe lwøhe e, ka lwøhe si ñkæenñ'a pyi mu à jwo

supyikwugo sishan. Nyii yaayi yi mpyi k'e ke, ka yire puni si ñkwù.

⁴ Ka Kile mèlekεenji tanrewuñi si sà u ñkunaani sùgoro banji lwøhe ná lùbilibil'e, ka yire puni si ñkæenñ'a pyi sishan. ⁵ Kile mèlekεenji u ñye lwøhe ñiñke na ke, ka mii i uru nya u à jwo: «Mu u ñye ñiñcenni, mu u ñye, ná mu mpyi ke, mu à tí, ñaha na ye amuni mu ñye na yoge kwùun. ⁶ Pi à mu shiinbii ná mu tūntunmpii sishange wu, ka mu u sishange kan pi a byii, pi ná lir'à yaa.»

⁷ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo sárayi tawwuge e na: «Sèenji na, Kafoonji Kile, Sinji Punifoo, mu yoge kwòñkann'à tí.»

⁸ Ka Kile mèlekεenji sicyerewuñi si u ñkunaani sùgoro canñanyiñi ñuñ'i, bà li kafuge si mpyi si mpèe s'a sùpyire sùuge na fiige mε. ⁹ Kuru kafug'à sùpyire sùugo sèl'e. Ka pi i wá na Kile mege kèege, uru cye e cyire yyefuge karigii ñye. Pi ñye a ñen'a pi toronkanni kèenñe si u pèe mε.

¹⁰ Ka Kile mèlekεenji kanjuro wuñi si u ñkunaani sùgoro sige yapege saanre yateenñe e. Ku mpyi na ku saanre pyi cyeyi ñjemu ñiñke na ke, ka numpini si jyè yire puni i, ka sùpyire si wá na ti ñjirigii ñoni yyefuge cye e. ¹¹ Yyefuge ná nɔwapiyi kurugo, ka pi i wá na ñiñyiñi Kilenji mege kèege, ñka pi ñye a pi toronkanni kèenñe mε.

¹² Ka Kile mèlekεenji baani wuñi si u ñkunaani sùgoro Efirati banji i, ka banji lwøhe si waha maa tatorogo kan saanbil'á, pire mpyi a yiri canñafyinmpe e. ¹³ Lire kàntugo ka mii i múnapegii taanre nya ntàseen fiige, là à fworo wwòlyege ñwøge e, ka là si fworo sige yapege ñwøge e, ka là sí fworo tūntunñi kafiniviniñi ñwøge e. ¹⁴ Jínahii pi mpyi cyire múnahigii, cyi maha kakyanhala karigii pyi. Cyi sí n-shà ñiñyeni saanbii puni bínni, bà pi si mpyi si kàshige kwòñ Kile Sinji Punifoo canmbwøhe e mε.

¹⁵ Kafoonji à jwo: «Lógo, mii sí n-pa mu à jwo nàñkaawa. Ngemu u à kwòro nyii na, maa mpyi u ñye a u vāanñyi wwù sùpyire ti kwò t'a u silege cyeyi ñaa mε, urufoo wuun'à ñwø.»

¹⁶ Nyε ka jínabii si sà saanbii bínni cyage k'e, pi maha kuru mege pyi Eburubii shæenre e: «Arimagedon ††».

¹⁷ Nyε ka Kile mèlekεenji baashɔnwuñi si u ñkunaani sùgoro kafæege e. Ka mejwuu si fworo Kileñaarebage e saanre yateenñe e na: «Y'à kwò numε.» ¹⁸ Ka kilenini ná tūnmpε ná kiletinni si mpyi, ka ñiñke si ñcyèenne sèl'e. Mà lwò sùpyire ñye ñiñke na ke, ku mpyi na saha ñcyèenne lire cyèenneñkanni na mε. ¹⁹ Ka Babilónni kànbwøhe si jya mà pyi taanre. Ka kùrigii puni kànyi si ñcwo. Kile funñe ñye a wwò kuru kànbwøhe na mε, maa u lùyirini tìrige ku shiinbii ñuñ'i, lire li ñye mu à jwo u à erezen sintanhampe kan pi a bya. ²⁰ Kìripyæere ti mpyi suumpe lwøhe ñiñke e ke, ka tire puni si mpîn-ni, wà saha ñye a ñanyi saha cè mε. ²¹ Ka zàn-hafunñæenye nitabaaya si wá na ñcwo sùpyire ñuñ'i. Yi puni ñiñkin ñiñkinñi mpyi a dùgo sèe sèl'e. Ka sùpyire si wá na Kile mege kèege kuru yyefuge mpèenji kurugo.

† Ku laag'à culumetirii ñkwuu taanre (300) kwò.

†† Izirayeli shiinbil'à kàshibwoyi kwòñ kuru cyage e.

Fwòrobacwàge kani

17 Nkunaahigii baashuunni mpyi Kile mèlèkèebii baashuunni mpiimu cyè e ke, ka pire wà si file mii na, maa jwo: «Ta ma, fwòrobacwàge ku nyè lùbwoyi òwàge na ke, tunḡkanni na mii sí kuru kapegigii tòn ke, mii sí lire cyèe mu na. ² Dinyeji saanbil'à jacwàre pyi ná k'e, ka dinyeji sùpyire si ku erezen sinmpe bya a méé, lire li nyè pi à jacwàre pyi ku fiige.»

³ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlèkèeji si ḡkàre ná mii i síwage e. Wani mii à ceenji wà nya u à tèen sige yapege niḡyega ḡuḡ'i. Kuru sige yapege mpyi ná òmbogii baashuunni ná ḡeḡii ke e, Kile mèkègere jwumpe mpyi a séme ku puni na.

⁴ Vàanya longara wuyo niḡyeya ceenji mpyi a le, maa uye yaa ná sèenji ná kafaare longara woore ná kóḡḡi longara wuḡi i. Sèenji fùḡḡwokuu na mpyi u cyè e, jacwàre karigii cyi à nàar'a pi maa ḡwàḡ ke, li mpyi a ḡi cyire na. ⁵ Mège kà mpyi a séme u byaani na ḡkemu ḡwàḡe k'à cùgo ke, kuru mège ku nyè: «Kànbwàḡe Babilónni: jacwoobii ná dinyeji katupwàḡyì pyifeebii nuḡi.» ⁶ Mii à li nya na ḡge ceenji mpyi a bya mà méé Kile wuubii sishange ná Yesu kani jwufèebii sishange e.

Mii à u nya ke, li mpyi a mii kàkyaanhala mà tòro.

⁷ Nyè ka Kile mèlèkèeji si mii pyi: «Naha na l'à mu kàkyaanhala ye? Ceenji u à tèen sige yapege ḡuḡ'i ná ku nyè ná òmbogigii baashuunni ná ḡeḡkii keji i ke, mii sí lire ḡwàḡe jwo mu á. ⁸ Sige yapege mu à nya ke, ku mpyi ḡyii na, ḡka ku saha nyè mè, ku sí n-pa fworo wyicugunke e, si ḡkàre tapinnage e. Mà lwò dinyeji'à dá ke, sùpyire ti nyè ti mèyi nyè a séme shìḡi niḡkwombaanji tafèebii mèyi tasemège e mè, sige yapege ḡyanji sí n-pàa tire e. Yii li cè na tèni l'e ku mpyi ḡyii na, ḡka ku saha nyè mè, ku sí nuru n-pa.

⁹ Sinyiimpe ná yákiliḡi u à yaa u tég'a ḡke cyage yya-ha cè. Òmbogigii baashuunni na nyè ḡanya baashuunni yire ḡjemu ḡuḡ'i uru ceenji'à tèen ke.

¹⁰ Cyire òmbogigii na nyè saanlii baashuunni mú, kanḡur'à cwo pire e, niḡkin na nyè wani, u sanḡi sàha mpa mè. Nka uru ká mpa, u sí tère nimbilere pyi kanna. ¹¹ Sige yapege ku mpyi ḡyii na, ná ku saha nyè mè, kuru mú na nyè saanḡi wà, kuru ku sí pi fùḡḡ baataanre, ḡka ku na ntòre mpii saanbii baashuunni i. Kuru na ḡkèege tapinnage e. ¹² Nèḡkii keji mu à nya ke, cyire na nyè saanlii ke, pire sàha ḡkwò a tèen fàḡhe na mè. Pire sí n-pa ḡuḡufente ta si tère nimbilere kanna pyi ná ḡke sige yapege e sinyan. ¹³ Sòḡḡre ninure ti nyè pire pun'á, pi sí pi fàḡhafente ná pi ḡuḡufente kan sige yapeg'á. ¹⁴ Pi sí Mpabilini tòn, ḡka Mpabilini sí n-jà pi na, naha na ye lire li nyè kàfèebii puni Kafoonji ná saanbii puni Saanḡi. Mpii pi nyè ná l'e ke, pire Kile à yyeere maa pi cwàḡḡ, ka pi i ḡkwòro u kuni i.»

¹⁵ Ka Kile mèlèkèeji si núr'a mii pyi: «Lùbwoyi òwàge na mu à fwòrobacwàḡi nya u à tèen ke, yire na nyè kírìi ná supyikuruyo ná supyishi niḡyahawa ná shenre.

¹⁶ Nèḡkii keji mu à nya ke, cyire ná sige yapege sí

fwòrobacwàḡi kyaa pen yiy'á. Yi sí u cyèḡgaya wuḡi ná u cipyire wuḡi yaha, si ḡkyà u e, si u sanḡi súgo.

¹⁷ Yii li cè, Kile u à sòḡḡre le pi e pi i uru ḡyii wuuni pyi, pi i pi sòḡḡre pyi niḡkin, pi i pi ḡuḡufente kan sige yapeg'á, fo Kile jwumpe ká fùḡḡ. ¹⁸ Kànbwàḡe ku nyè na niḡke saanbii puni kèenji ke, ceenji mu à nya ke, uru u nyè kure.»

Babilónni kànbwàḡ'à jya

18 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlèkèeji wabere nya u à yiri niḡyiji i na ntíri. Nùḡufente mpyi u á sèl'e, u sinampe mpyi bèenme niḡke cyeyi puni i. ² Ka u u ḡkwúlo fàḡha na: «K'à jya! Babilónni kànbwàḡ'à jya! K'à pyi nume jíḡnabii tatèenge, maa mpyi múḡapegigii puni ná màḡenge saḡcyenḡwàḡyì puni taḡwàḡḡ. ³ Lir'à pyi, ḡaha na ye k'à supyishiji puni pyi pi à jacwàre pyi ku fiige, ka lire si mpyi mu à jwo pi à ku erezen sinmpe bya. Niḡke saanbil'à jacwàre pyi ná k'e, niḡke cwòḡmpil'à pa mpyi kàmpyaafee ku pùcyage yaare cyè kurugo.»

⁴ Nyè ka mii i mèjwuuni labere lógo niḡyiji i na: «Mii shiinbii, yii fworo Babilónni kàḡhe e, lire e kapegigii k'à pyi ke, yii nàzhan sì n-pyi cyire e mè. Amuni li mú nyè, yyefuyi yi sí nò ku na ke, yii nàzhan sì n-pyi yire e mè.

⁵ Yii li cè na ku kapegigil'à bínni cyiye e, mà dùḡ'a nò fo niḡyiji na. Kile funḡḡ nyè a wwò ku ntiimbaanji karigii na mè. ⁶ Nde k'à pyi pi sanmpii na ke, yii lire fiige pyi ku na. Yii ku nimpyiini fiigii shuunni pyi ku na. K'à yaage ḡkemu kan yii à bya ke, ḡkemu fàḡhe k'à ḡyaha kuru woge na tooyo shuunni ke, yii kuru le ku byabya ceni i.

⁷ Bà k'à yasinayi ná nàfuunji tég'a kuye pèe mè, yii kyaage ná nàvunḡke pyi ku nò ku na amuni, ḡaha na ye k'à kuye pyi saancwo, na kuru nyè lenḡkwucwo mè, na kuru sì n-sii yamèe sú mè. ⁸ Lire kurugo, yyefuyi yi nyè ku mèe na ke, yire yi nyè: kwùḡi ná yamèeni ná katege. Yire sí nò ku na canḡa niḡkin. Nage sí ku súugo, ḡaha na ye Kafoonji Kile u nyè na yoge kwùun ku na ke, fàḡhe na nyè ur'e.»

⁹ Nyè niḡke saanbii pi à jacwàre pyi ná k'e, maa ku pùcyage longara yaayi ta ke, pire ká ku súugo súugo naḡguruge nya, pi sí raa ḡkwúuli s'a yamèeni súu sèe sèl'e. ¹⁰ Pi sí n-yyère tatòḡḡe e, naha na ye pi sí raa fyáge ku yyefuge kà ḡkwò nò pire na mè, s'a ḡko: «Kànbwàḡe Babilónni wuun'à kèege! L'à kèege! Nàmbaa kàḡhe! Yoge ku kwòḡ mu na, lire nyè a pyi kamòḡ mè, tère nimbilere kanna.»

¹¹ Dinyeji cwòḡmpii mú sí raa ḡkwúuli s'a yamèeni súu ku kurugo, mà li niḡke pyi pi yaperèyi saha nyè na shuu mè. Yire yaayi yi nyè: ¹² sèenji ná wyérfyinnji ná longara kafaare ná longara kóḡḡi ná shire vāanḡyì ná vāanḡyeyi nisinḡyì ná vāanntufagare longara woore ná nùḡuntanga cire ná ntàsuanji ḡkyaangil'à tég'a yaayi ḡjemu yaa ke, ná longara cir'à tég'a yaayi ḡjemu yaa ke, ná dānyeji wuyi ná tōḡḡte wuyi ná kafaayi longara wuy'à te mà pyi yaayi ḡjemu ke, ¹³ ná cyangayaare nùḡuntanga woore ná làtikolonji ná miri nùḡuntanga sinmpe ná wusunḡi ná erezen sinmpe ná sinmpe ná fari-ni mbyimpe ná mòḡḡi ná niyi ná mpàabii ná shòḡyì ná

wòtoribii, ali bilibii mú. ¹⁴ Pi sí raa ñko: «Yaayi mu mpyi a cya ke, yire pun'à fworu mu cye e. Uru nàfuunji ná yire kakyanhala yaayi pun'à pînni mu na, mu saha si n-sii yi ta mε.» ¹⁵ Cwòhòmpii pi à nàfuunji ta ku cye kurugo ke, pire sí laaga tɔɔn ku na, ku yyefuge kà ñkwò nɔ pire na mε. Pi sí raa mεε súu s'a ñkwúuli, ¹⁶ s'a ñko: «Kànbwòhe wuun'à kèege! L'à kèege! Ku sí mpyi a yal'a ñwɔ ná shire vāanɲyi ná vāanɲeyi ná sɛɛnɲi ná kafaare loŋgara woore ná kóɔnɲi loŋgara wunji i. Yire puni y'à kèege amε tère niŋkin!»

¹⁷ Bakwooyi nùɲufeebii puni ná yi kùsheebii ná mpíi pi ñye na báare yi e ke, ná shin maha shin u ñye na u ñwɔlyinji taa suumpe lwòhe ñunji ke, pire pun'à pa yyére tatɔɔnge e, ¹⁸ maa kànhe wíi tasogoge e, maa jwo fànha na: «Kànha mpyi a sàa pèl'a ñke kànbwòhe kwò mε.» ¹⁹ Pi à cwòɔnre wu pi nùmbogigil'e, maa yameeni kwuuni wà, maa jwo: «Kànbwòhe wuun'à kèege! L'à kèege! Ku loŋgara yaayi yi mpyi a bakwooyi feebii puni yi yaarafee ke, tère niŋkin funɲi kur'à pînni. ²⁰ Niŋyinjii, ta múgure ku niŋyanji kurugo! Kile wuubii ná Yesu túnntunmpii ná Kile túnntunmpii, yii a múgure mú, ñaha na ye Kile à yogo kwòɔn ku na, maa yii ñkooŋji wwù ku na.»

²¹ Ñye ka Kile mèlɛkenji wà si kafaabwòhɔ lwó mu à jwo tiraga, maa ku wà suumpe lwòhe e, maa jwo: «Amε Babilɔnni kànbwòhe sí n-wà fànha na, wà saha si ku ñya mε. ²² Ñkòɔnɔ ná mεceɛɲkurunɔ ná tiinmpire ná mpurugo mεε saha si n-sii n-lógo wani mε. Cye-baarapyi saha si ñya wani mε, tiraga mεε saha si n-fworu wani mε, tacwokwòngɔ ná ku poo jwumɔ saha si n-lógo wani mε, ñaha na ye mu cwòhòmpii pi mpyi diɲye shinwoobii, mu siŋkanma karigil'à diɲye sùpyire puni wurugo. ²⁴ Mà bàra lire na, Kile túnntunmpii ná Kile wuubii ná sùpyire puni t'à bò ñiŋke na ke, mu yyére pire puni sishang'à ñya.»

19 Lire kàntugo ka mii i túnmbwòhɔ lógo niŋyinjii i, mu à jwo supyiyahara ti ñye na yu, na: «Aleluya †! Zhwonji ná pèente ná sífente na ñye wuu Kilenji á. ² U kapegigii tunɲkanni na ñye sèe, maa ntíi, ñaha na ye fwòrobacwòge ku mpyi a diɲye sùpyire pyi t'à tiye pwo kapegigii na ke, u à kuru tòn. Kile báarapyiibii k'à bò ke, Kile à lire ñkooŋji wwù ku na.» ³ Ka pi i núr'a jwo: «Aleluya! Ku súugosuugo naŋguruge sí raa dùru tèrigii puni i.» ⁴ Ka kacwòribii beŋjaaga ná sicyɛɛrenji ná ñyii yaayi sicyɛɛrenji si piye tìrig'a cyán, maa Kile nintɛɛnɲi pèe u saanre yatɛɛnɲke e na: «Amiina, Aleluya!»

Dánafeebii kurunjk'à bégel'a yaha Mpabilini mεε na mu à jwo tàcwo

⁵ Ñye ka meɲwuu si fworu saanre yatɛɛnɲke cyage e na: «Yii pi ñye Kile báarapyiibii maa fyáge u na ke, shinpyeere bàra shinwoobii na, yii puni, yii a wuu Kilenji kère.» ⁶ Ka mii i núr'a túnmbwòhɔ lógo mu à jwo shinnyahara, lire ñye mε lufoomɔ, lire ñye mε mu à jwo kile u à sèe fànha na na: «Wuu wuu Kafoonji Kile kèe, ñaha na ye wuu Kafoonji Kile, Siŋi Punifoo na ñye u

saanre e. ⁷ Wuu pyi funntange e, wuu raa múgure, wuu u pèene taha u na, ñaha na ye Mpabilini cikwòɔnre'nà nɔ, li tàcwonji mú à téen li tɛɛn'e. ⁸ Kun'à kan u á, u vāanvynweeweere nisinana le. Kile wuubii kapyi-ñkii nintiigii cyi ñye tire vāanvynre.»

⁹ Ka Kile mèlɛkenji si mii pyi: «Yi sémε “mpii pi à yyére Mpabilini cikwòɔnre niŋyinjii na ke, pire wuun'à ñwɔ.”» Maa núr'a mii pyi: «Kile yabilingi jwumpe pu ñye mpe.»

¹⁰ Ka mii i niŋkure sín u fere e si u pèe, ñka u à mii pyi: «Ma hà li pyi mε, mii mú na ñye Kile báarapyi mu à jwo mu ná ma cinmpyiibii pi ñye na Yesu kyaa yu sùpyir'à ke. Kile mu à yaa mu u a mpère.» Jwumpe pu ñye na yu Yesu kyaa na ke, puru pu ñye Kile túnntunmpii túnnture niŋke.

Kirisita à pyi javoo sige yapege ná ku fyèɲwòhɔshiinbii na

¹¹ Ka mii i niŋyinjii ñya u à múgo, ka shòngɔ nivyinge si fworu. Sùpyanjii u mpyi ku ñunji ke, uru mεge ku ñye: «Ñwòmεε niŋkinfooŋji ná sèenjifooŋji». Ntiŋji funɲke e, u maha yoge kwòun maa sùpyire tònni. ¹² U niŋyinjii na ñi na fiige, saanra nùntoyo niŋyahaya sí ñye u niŋke na. Mεge kà mpyi a sémε u na, uru kanni baare e wà ñye a kuru cè mε. ¹³ U mpyi a vāanntinmbwòhɔ le, ku puni mpyi sishan. U mεge na ñye: «Kile Jwumpe». ¹⁴ Niŋyinjii kàshikwòɔnbii kurunji mpyi a taha u fye e shòɲfyinyi ñunji. Pi puni mpyi a shire vāanvynweeweere le. ¹⁵ Kàshikwòɔnɲwòtanga mpyi na fwore u ñwòge e, si ntége sùpyire bò. U sí raa pi kèɛnɲi ná tɔɔnmbil'e. U sí Kile Siŋi Punifoo lùyirini nimbwooni cyèe, bà pi maha eɛzenpiŋke fwòɔnɲ eɛzen lwòhe tawwuge wyige e mε. ¹⁶ Mεge kà mpyi a sémε u vāanntinɲke ná u cyiini na na: «saanbii Saanɲi, kàfeebii Kafoonji».

¹⁷ Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkenji wà ñya u à yyére canɲaɲyiini ñunji, saɲcyɛɛnre ti ñye na mpéeli fo niŋyinjii i ke, maa jwo fànha na tire puni á: «Yii a ma, yii pa bínni yii a Kile lyimbwooni sigili. ¹⁸ Yii pa saanbii ná kàshicyeyi nùɲufeebii ná kàshikwòɔnmpiyi ná shòɲyi ná shòɲfeempii ná sùpyire puni, bilibii ná mpíi pi ñye pi ñye bilii mε, ná shinpyeere ná shinwoobii kyaare kyà.»

¹⁹ Ñye ka mii i sige yapege ná niŋke saanbii ná pi kàshicyeyi ñya y'à bínni si kàshige kwòɔn shòɲfyinge fèvoonji ná u kàshicyege na. ²⁰ Ka pi i sige yapege cù mà bàra túnntunji kaviviniŋji u mpyi maha kakyanhala karigii pyi sige yapege ñyii na ke. Kuru sige yapege fyèŋji mpyi sùpyire ntemu na, ka ti i ku nàŋjanji pèe ke, cyire kakyanhala karigil'à pire wurugo. Ka sige yapege ná túnntunji kafiviniŋji ñyii wuubii si ñcù a wà ñkìriginjii nabwòhe e. ²¹ Kàshikwòɔnɲwòge ku mpyi na fwore shòɲfyinge fèvoonji ñwòge e ke, ka u u pi sanmpii bò ná kur'e. Saɲcyɛɛnre pun'à jò a tin pi kyaare e.

Sitaanninjii à pwo mà yyee kampwoo pyi

20 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkenji wà ñya u à yíri niŋyinjii i na ntíri, kacycwycugunɲke tirikyaan-ni ná yòɔyɔ nitabaaya mpyi u cye e. ² Wwòlyege ku mpyi tèecyiini i, ná pi maha ku pyi jínabii nùɲufooŋji,

† Lire ñwòhe ku ñye: «Wuu Kile kèe!»

lire nyε me Sitaanninji ke, ka pi i kuru cū a pwo fo yye kampwoo (1.000) ³ maa ku wà kacyewyicugunke e, maa ku shwōhō, maa fyè bwōn ku njwōtonke na, bà li si mpyi, k'àha nūru s'a sūpyire wuruge jcyii yye kampwooni funnke e me. Cyire ká ntōro, k'à yaa ku yige ku tère nimbilere pyi.

⁴ Nyε ka mii i saanra yatεenyε nya. Mpii pi mpyi a tēen yi njū'i ke, fānhe mpyi a kan pir'á, pi a yoge kyáali. Mpii nūmbogigii pi mpyi a kwōn Yesu kani njwunji ná Kile jwumpe njwunji kurugo ke, mii à pire múnahigii nya. Pi mpyi a jεn'a sige yapege, lire nyε me ku nānjanji pēe me, pi mú mpyi a jεε fyēnji u bwōn pire byahigii, lire nyε me pire cyeyi na me. Pire mpyi a jε, maa ntēen ná Kirisita e saanre e mà yye kampwoo pyi. ⁵ Shincyiiibii pi nyε pire mà jε a fwo kwūnji i. Kwūubii sanmpii nyε a jε mà ta yyeegii sàha fūnho kampwoo na me. ⁶ Mpii pi à pyi nijcyiibil'e mà jε ke, pire wuun'à njwō, pi à pyi Kile wuu. Pi saha si kwūzhōnwuu kwū me. Pi sí n-pyi Kile ná Kirisita sáragawwu, si ntēen ná Kirisita e saanre e si yye kampwoo pyi.

Fànha à ta Sitaanninji na

⁷ Yye kampwooni (1.000) ká fūnho, Sitaanninji sí n-yige u tatonke e. ⁸ U sí n-kàre si sà supyishinji puni wurugo dijnyenji yyaha kurugo. Uru supyishinji puni mege ku nyε Gōgi ná Magōgi †. U sí supyishinji puni bínini kàshige mεε na. Pir'à nyaha bà suumpe lwōhe njwōge nticyenji nyε me. ⁹ Mii mpyi a li nya na pi à pa cyage puni shwō a ta, maa Kile wuubii cyage kwūulo, kuru ku nyε kànhe tàange woge. Mà pi yaha puru na, nage kà à yīri nijnyinji na mà pa pi puni súgo. ¹⁰ Nyε Sitaanninji u mpyi maha sūpyire wuruge ke, ka pi i uru cū, jkiringinji na nyε kacyewyige nage nkemu i ke, maa u wà kur'e sige yapege ná tūntunji kafinivininji kurugo. Pi sí raa njkyaali wani pilaga bàra canja na fo tèekwombaa.

Kile yoge nizanjkε

¹¹ Nyε ka mii i nūr'a saanre yatεenjkε kà nimbwōhō nivyinge nya, wà u à tēen k'e. Ka nijnyinji ná njnke si fē a yīri u yyaha na, wà saha nyε a yi nya me. ¹² Mpii pi à kwū ke, ka mii i pire nya, shinbwo bàra shinbilere na, pi puni mpyi a yyé saanre yatεenjkε yyaha yyé. Ka sémebii pii si múgo. Lire kántugo ka wà sí nūr'a múgo, shinji nijkwombaanji tafēebii meyi tasemege ku mpyi ure. Ka Kile si kwūubii sàra a tàanna ná pi kapyiinkil'e jcyiimu cyi à séme sémebil'e ke. ¹³ Suumpe lwōhe mpyi a sūpyire ntemu lyi ke, k'à tire nūru'ya yige. Mpii pi à kwū mà kàre njnke njwōhō shiinbii cyage e ke, pire mú à fwo, ka shin maha shin si sàra mà tàanna ná u kapyiinkil'e. ¹⁴ Nyε ka kwūnji ná njnke njwōhō shiinbii cyage si wà kacyewyige nage e, kuru ku nyε kwūnji shōnwunji. ¹⁵ Shin maha shin u nyε u mege nyε a ta k'à

† Gōgi u mpyi Magōgi kīni njūnufoonji (Ezekiyeli 38-39). Uru u à pyi Izirayeli shiinbii zāmpennji nizanji. Naha njke cyage e, Sitaanninji à mpiimu wurugo supyishinji puni i ke, pire pi maha mpyi Gōgi ná Magōgi. Pire pi sí n-pa kàshige kwōn ná Kile shiinbil'e dijnyenji canjkεge.

séme shinji nijkwombaanji tafēebii meyi tasemege e me, pire pun'à wà kacyewyige nage e.

Zheruzalemu kànhe nivōnjke kani

21 Lire kántugo ka mii i nijnyinji nivōnjho ná njnke nivōnjho nya, naha na yε nijnyinji nijnyenji ná njnke nijnyεge mpyi a pīnni, suumpe lwōhe mú sàha mpyi me. ² Ka mii i Kile kànhe nya, Zheruzalemu kànhe nivōnjke, k'à yīri Kile yyére nijnyinji i na ntīri njnke na. Ku mpyi a légel'a njwō mu à jwo tacwokwōngō ku nyε na nkēεge ku poo yyé. ³ Ka mii i mejwu nimbwoo lōgo saanre yatεenjkε cyage e na: «Yii lōgo! Kile à u tatεenge yaa sūpyire shwōhō'e, u sí n-tēen ná t'e, ti sí n-pyi u shiinbii, Kile yabilinji sí n-pyi ná t'e, si mpyi ti Kilenji. ⁴ U sí ti nyilwōhe puni cwūun. Kwū saha si n-pyi me, yameεsuu mú si n-pyi me, mεεsuu si n-pyi me, kyaaga si n-pyi me, naha na yε yalyey'à tōro.» ⁵ Nyε u à tēen saanre yatεenjkε e ke, ka uru si jwo: «Yii li cè, mii sí yaayi puni kēenjkε n-pyi nivōnjho numε.» Maa nūr'a jwo mii á: «Mpe jwumpe séme, naha na yε pu na nyε pyàa jwumō sèe wumō!» ⁶ Maa nūr'a mii pyi: «L'à pyi a kwō. Mii u nyε Alifa ná Omega, tasiige ná takwōge. Byage na nyε ngemu na ke, lūbilinji lwōhe ku nyε na shinji sèe wunji kaan ke, mii sí uru lwōhe kan urufōo u bya mana. ⁷ Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí yire kan urufol'á. Mii sí n-pyi urufōo Kilenji, urufōo sí n-pyi mii pyànji. ⁸ Njka fyagarafēebii ná mpii pi nyε pi nyε a dá mii na me, ná kapimpyiibii ná shinbuubii ná jacwoobii ná sinjkanfēebii ná kacyinzunmpii ná kafinivininji puni, pire nāzhanji u nyε njkiringinji wyicugunke nage. Uru u nyε kwūnji shōnwunji.»

⁹ Nyε njkunahigii baashuunninji cyi mpyi a jī kasanrage yyefuyi baashuunninji na ke, cyire mpyi Kile mēlekēebii baashuunninji ngemu cye e ke, ka pire wà njnkin si mpa mii pyi: «Pa naha, mii sí cifōnji cyēe mu na, Mpabilini cwojji.» ¹⁰ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mēlekēji si nkàre ná mii i njnke nin-tōngō njū'i, Kile kànhe ku nyε Zheruzalemu ke, maa kuru cyēe mii na. Ku mpyi na ntīri mà yīri nijnyinji i Kile yyé. ¹¹ Kile sinampe mpyi ku na mà ku pyi ku u jī lojgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire fiige. Tire maha jī dūba fiige. ¹² Kāsōngō nintōngō mpyi a kànhe kwūulo. Tajyijwōngō ke ná shuunni mpyi ku na. Tajyijwōngō maha tajyijwōngō, Kile mēlekē njnkin mpyi kuru na. Izirayeli tūluyi ke ná shuunninji meyi mpyi a séme yire tajyijwōngō na. ¹³ Tajyijwōngō taanre taanre mpyi kāmpannyi sicyērenji na: canjafyinmpe ná canjacwumpe ná suumō kūlo ná wōro kūlo. ¹⁴ Kāsōngō mpyi a cyán kafaaya ke ná shuunni njū'i, Mpabilini tūntunmpii ke ná shuunninji meyi mpyi a séme yire kafaayi na.

¹⁵ Mēlekēji u mpyi a jwo ná mii i ke, súmasuma sēen kàbii mpyi uru cye e, u tēg'a kànhe ná tajyijwōngō ná kāsōngō sūma. ¹⁶ Kànhe mpyi sicyeye sicyēere, sicyeyi puni mpyi a tàanna. U mpyi a kànhe sūma ná kàbiini i. Sicyaga maha sicyaga mpyi kàbiini sinnagii kampwōhii ke ná shuunni (12.000). Ku yyesanhampe ná ku yyeparampe ná ku yyerempe mpyi a taanna. ¹⁷ Lire

kàntugo ka u u kànhe kàsɔɔge bilimpe sùma, ka ku u bɛ̀ kàsimeeni sinnagii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛere (144) mà tàanna ná sùpyire sumare pyiŋkanni i. ¹⁸ Loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire ti mpyi a tɛ̀g'a kàsɔɔge faanra, maa sɛɛnŋi yabiliŋi tɛ̀g'a kànhe faanra, ku u ŋi d̀ba fiige. ¹⁹ Kàsɔɔge nintaani mpyi a cyán ná loŋgara kafaayi shiŋi puni i. Nintaani kafaage niŋcyiige mege mpyi zasipe, shɔnwoge mege mpyi safiri, tanrawoge mege mpyi agati, sicyɛrewoge mege mpyi ɛmerodi, ²⁰ kaŋkuro woge mege mpyi onikisi, baani woge mege mpyi sariduwane, baashɔnwoge mege mpyi kirizoliti, baatanrewoge mege mpyi berili, baacyɛrewoge mege mpyi topazi, ke woge mege mpyi kirizopirasi, ke ná niŋkin woge mege mpyi iyasenti, ke ná shɔnwoge mege sí mpyi ametisiti. ²¹ Kànhe tajyijwɔyi ke ná shuunniŋi bàrayi mpyi loŋgara kɔ̀nŋi pyàa ke ná shuunni. Bàraga maha bàraga mpyi kɔ̀n-bile niŋkin. Kànhe tafabwɔhe mpyi sɛɛnŋi yabiliŋi, maa ŋi mu à jwo d̀ba.

²² Mii nɔye a Kileŋaarebaga nɔya kànhe e mɛ. Kafoonji Kile, Siŋi Punifoo ná Mpabilini li mpyi kànhe Kileŋaarebaga. ²³ Bɛ̀enmpe kàmpanŋke na, kànhe kuro nɔye a mpyi canŋaŋyiini, lire nɔye mɛ yiŋke e mɛ. Kile sinampe mpyi ku bɛ̀enmpe, Mpabilini sí nɔye ku fùkinani. ²⁴ Niŋke sùpyire sí raa ŋaare ku bɛ̀enmpe e, niŋke saanbii sí n-jyè k'e ná pi bwompe e. ²⁵ Kànhe tajyijwɔyi sì n-tò t̀ni là tufiige e mɛ, naha na ye numpilage saha sì n-wẁ wani mɛ. ²⁶ Supyishiŋi puni sí raa ma ná u pèente ná u ŋjire yaay'e ku funŋke e. ²⁷ Yaŋwɔhɔge kà tufiige sì n-jyè wani mɛ, shin maha shin u nɔye na kapegiigii pyi, lire nɔye mɛ na fini ke, pire wà sì n-jyè wani mɛ. Mpabilini sémenji u nɔye shiŋi niŋkwombaanji tafebii meyi tasemege ke, mpiimu meyi y'à séme ur'e ke, pire kanni pi sí n-jyè wani.

22 Lire kàntugo ka Kile mèlekeŋi si banji wà cyèe mii na. Uru lwɔhe maha shiŋi kaan. Ku mpyi na ŋi d̀ba fiige na fwore Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke e, ² na fwu kànhe tafabwɔhe e. Cige ku maha shiŋi kaan ke, kuru mpyi banji kàmpanŋi shuunniŋi na. Yyeeni i, ku maha se tooyo ke ná shuunni i. Yiŋe maha yiŋe, ku maha se, ku weyi maha sùpyire wyere pyi. ³ Lanaga sì n-sii n-pyi mɛ. Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke sí n-pyi kànhe e, Kile báarapyiibii sí raa u pèe, ⁴ s'a u naa pi nyiigii na, u mege sí n-séme pi byahigii na. ⁵ Numpilage saha sì n-wẁ wani mɛ. Fùkina, lire nɔye mɛ canŋke bɛ̀enmpe kyaa saha sì n-pyi pi na mɛ, naha na ye Kafoonji Kile yabiliŋi sí bɛ̀enmpe yige pi á. Pi sí n-pyi saanlii fo tèekwombaa.

Yesu tèepan'à byanhara

⁶ Lire kàntugo ka Kile mèlekeŋi si mii pyi: «Jwumpe mu à lógo ke, puru puni na nɔye sèe, wà sí n-jà n-dá pu

na. Kafoonji Kile u maha u jwumpe leni u t̀nntunmpii ŋwɔyi i pi i yu u Munaani cye kurugo ke, ur'à u mèlekeŋi tun, karigii cyi à yaa cyi pyi nɔyè ke, u pa cyire cyèe u báarapyiibii na.»

⁷ Yesu à jwo: «Nɔyè mii sí n-pa. Jwumpe p'à séme nge sémenji i karigii nimpaaŋkii kyaa na ke, ŋgemu u nɔye na pu kuni ŋaare ke, urufoo wuun'à nɔw.»

⁸ Mii Yuhana à nɔyii karigii lógo, maa cyi nɔya. Mii à cyi lógo maa cyi nɔya ke, Kile mèlekeŋi u à cyi cyèe mii na ke, ka mii i niŋkure sín u fere e si u pèe. ⁹ Ka u u mii pyi: «Ma hà li pyi mɛ! Mii na nɔye báarapyi, mu ná t̀nntunmpii sanmpii mu cinmpyiibii fiige, mà bàra mpii pi nɔye na nge sémenji jwumpe kurigii ŋaare ke. Kile mu à yaa mu u a mpèe.»

¹⁰ Maa núr'a mii pyi: «Karigii cyi sí n-pa n-pyi ná cyi à séme nge sémenji i ke, ma hà cyi ŋwɔhɔ mɛ, naha na ye cyi tèepyiin'à byanhara. ¹¹ Nge u nɔye u nɔye à t̀fi mɛ, u yyaha le ntiimbaanji i, nge u nɔye na kaŋwɔhɔyi pyi ke, u yyaha le u a kaŋwɔhɔyi pyi. Nge u à t̀fi ke, u yyaha le u a katiigii pyi, nge u à f̀niŋe ke, u yyaha le u a f̀yinme karigii pyi.»

¹² Yesu à jwo: «Lógo, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-pa. Sùpyire sàranji na nɔye mii cye e, mii sí n-pa shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e. ¹³ Mii u nɔye Alifa ná Omega, niŋcyiiniŋi ná nizanni, tasiige ná takwɔge.»

¹⁴ Mpii pi à pi v̀aanŋi jyè ke, pire wuun'à nɔw, naha kurugo ye kun'à múgo pi á pi jyè kànhe tajyijwɔyi i, cige ku nɔye na shiŋi kaan ke, pi i kuru yasɛere lyi.

¹⁵ Nka kaŋwɔhɔyi pyifeebii ná sinŋkanfeebii ná jacwoobii ná shinbuubii ná kacyinzunmpii ná kafinar'à táan mpiimu á pi mú si i fini ke, pire sí n-kwôro kànhe kàntugo.

¹⁶ «Mii Yesu à na mèlekeŋi tun u pa nɔyii karigii puni cyèe yii d̀anafeebii kurunŋi na. Saanŋi Dawuda t̀luge shin u nɔye mii. Nyèmugo woni li maha ŋi ke, mii wi.»

¹⁷ Kile Munaani ná cifɔnŋà jwo: «Ta ma!» Ngemu u à mpe jwumpe lógo ke, urufoo u jwo: «Ta ma!»

Byage na nɔye ŋgemu na ke, urufoo u a ma. Lwɔhe ku nɔye na shiŋi sèe wurji kaan ke, kuru lage na nɔye ŋgemu na ke, urufoo u kà kwó a bya mana.

¹⁸ Shin maha shin u à nge sémenji jwumpe lógo mà yyaha t̀fi ná karigii nimpaaŋkil'e ke, mii sí yi jwo n-waha pir'á, ŋgemu ká pà bàra pu na ke, yyefuyi kyaa l'à jwo nge sémenji i ke, Kile sí yire bàra urufoo woge na.

¹⁹ Sùpya ká là yige nge sémenji jwumpe e, shiŋi cige yasɛere ná Kile kànhe kyaa l'à jwo u e ke, Kile sí urufoo nàzhan yige yire e.

²⁰ Ngemu u à li cyèe na nɔyii karigii na nɔye sèe ke, ur'à jwo: «Sèenji na, nɔyè mii sí n-pa.»

Amiina! Ta ma, Kafoonji Yesu.

²¹ Kafoonji Yesu u nɔw yii puni na, u u jwó le yii á!